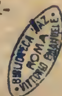

9
2 K
29

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CÆSARIBVS LIBRI VIII.

ISAACVS CASAVBONVS recensuit: & *ANIMADVERSIONVM* libros adiecit.

Ad virum amplissimum

PHILIPPVM CANAIVM A FRAXINIS, IN SVPREMO Occitaniæ senatu Præsidem.

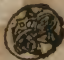
Additi sunt & Suetonij libelli De illustribus grammaticis & de claris rhetoribus.

[redacted]

[redacted]

Apud Iacobum Chouët.

CIↃ IↃXCVI.

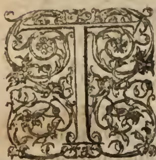
VIRO AMPLISSIMO

PHILIPPO CANAIO

D. A FRAXINIS ET MONTICVLO, SANCTIORIS CONSISTORII REGII CONSILiario, Germaniæ exlegato, & in ſupremo Occitaniæ ſenatu Præſidi,

IS. CASAVBONVS S.

TRIENNIVM fermè eſt, Præſes ampliſſime, cùm Suetonij Tranquilli librum ſecundum in hac ſchola publicè explicui. in quo negotio vt ea fide verſarer, quam & muneris mei ratio poſtulabat, & alacritas honeſtiſſimorum adoleſcentium, qui mihi aſſiduam operam nauabant, occaſionem nactus ſum inquirendi in omneis hiſtoriæ Romanæ partes, paullo quàm feciſſem antè, diligentius. Eſt enim liber ille, quod te minimè latet, vir doctiſſime, ita ſcriptus, vt fruſtra ſit aliquis ſperaturus, ſe eum vel explicare aliis, vel intelligere ſatis poſſe, quin

omnia omnium veterum ſcrinia excuſſerit, in quibus aliquid lateat, aut ad publicum eius Reipublicæ ſtatum, aut ad priuatam ſingulorum vitam & mores pertinens. Quod cùm à nobis non ſegniter ſit tentatum, eius laboris hunc fructum referre viſi ſumus, vt plurima, quà in Tranquillo, quà in aliis generis eiuſdem ſcriptoribus, necdum cuiquam occupata, obſeruaremus. Itaque non deſtiterunt ex eo agere mecum amici quidam, vt ea colligerem ac publicarem. Quibus tamen vt cederem, non antè inducere in animum potui, quàm extitiſti mihi etiam tu, quando in Germaniam tuo accitu ante biennium veni, eorum edendi auctor & ſuaſor. Expugnauit propoſitum meum auctoritas tua, vir maxime: quæ merito ſuo tanta apud me eſt, quanta non temere alîus cuiuſquam. Cœpi igitur ab eo tempore, præſtantiſſimi huius auctoris recenſendi conſilium: quod ſæpe tamen poſtea, deſtitutus antiquis exemplaribus, præſidio ad eam rem neceſſario, abieci. Enimuero præter omnem ſpem experti ſumus quod ille ait, πείρῃ θεῶ πάντα τελεῖται. Nam vnde nunquam exiſtimaram, affulſit noſtro huic incœpto lux: de quo cùm ad ampliſſimum virum, AVguſtum Thuanum, ſuper cætera decora, noſtrarum quoque literarum amore & cognitione iuxta magnum, ſcripſiſſem, impetrauit is mihi ab humaniſſimo doctiſſimóq; Petro Pithœo auxi-

auxilium libri manuſcripti:qui nobis quanto vſui fuerit, αὐτὸ δείξει. Adfuerunt mox & alia,tam expetita ſemper quàm inſperata diu,adminicula: quorum ſuo loco facta à nobis ſingillatim mentio eſt. Omnium tamen maximum,ne quid diſſimulem, fuit,quod ipſi nobis, oleo & opera noſtra parauimus. dum enim ſingula Suetonij cum iis contendimus, quæ apud cæteros ſcripta leguntur, multis,niſi fallimur, locis,lucem fecimus,quam priores interpretes non fecerant. Quod non eò dico vt doctiſſimorum hominum laudibus obtrectem; præſtiterunt alij quantum tempora permiſerunt: alij quantum per diuerſa ſtudia & occupationes licuit:omnes quantum potuerunt:quo maius aliquid velle exigere,pars iniuſtitiæ.non vidiſſe eos omnia,haud ipſorum culpa,ſed fatum & lex humanæ naturę eſt.Quare neque illi ſua laude fraudandi, neque nobis, aut iis qui nos porrò ſequentur, aditus ad eandem palmam debuit eſſe præcluſus. *Laus eſt publica*, inquit ille. Atqui fuerunt,qui rem me facturum dicerent Lęuino Torrentio viro clariſſimo parum gratam, quòd in eius meſſem, vt aiebant, falcem iniicerem. Ego verò falli eos perſuaſum habeo: & neque genium noſtrorum ſcriptorum, neque mores tanti viri noſſe; quem ex iis quæ adhuc edidit nouimus non minus candidi pęctoris, quàm doctum & eruditum. Equidem non tam huius iudicium

reformido, quàm aliorum quorundam ieiunas expecto querelas, quòd toties velut è via in diuerticulum, ad opem ferendam aliis ſcriptoribus, Græcis maximè, exceſſerim. Quos tamen ſcire volumus, ſi ſtudio factum hoc à nobis eſſet, potuiſſe nos facilè vel alterum tantum obſeruationum, aut eo amplius adijcere: atque adeo nihil propius factum, quàm vt adderentur & illa. Nam cur oblatam bene merendi de literis occaſionem non ambabus arriperem? tempus tantum & otium defuerunt: pleraque enim horum etſi adnotata pridem in liturarijs meis, caſu tamen quodam ſcripta raptim, breuiſſimo tempore, prælis vrgentibus fuerunt. Sed nimirum animos tu faciebas nobis Præſes ampliſſime. Tuis auſpicijs inchoatum, tuis conſummatum hoc quicquid eſt, qualecunque. Vt militem animat in prælia regis magni præſentia, redditque αὐτὸν αὑτοῦ κρείττω: ita me ſuauiſſima tui recordatio alacrem, & ſemper recentem. Sperabam quidem tuorum in me maximorum meritorum, & meæ ſummæ in te obſeruantiæ Polybium potius fore apud omnes interpretem: ſed cùm nimis ſpiſsè varijs de cauſſis, quæ non erant τῶν ἐπ' ἐμοὶ, procederet id operis: memor eſſe ἄνθρωπον σκιᾶς ὄναρ, & bullam, non potui diutius debere tibi hanc grati animi mei teſtationem. quæ vt in plurimorum manus veniret, meæ intererat pietatis: id verò à ſcriptore Græco, in

co, in hoc ſtudiorum tanto frigore & quaſi ſenecta, expectare non poteram. Paucos enim habes, vir doctiſſime, tui ſimiles: qui Græcum ſermonem ita amas, vt nemo magis: ita calles, & quoties lubet vſurpas, vt vix pauci. Dico audenter, neque vereor ne ludibrium propterea cuiquam debiturus ſim. habeo enim iudicij huius mei obſidem, volumen epiſtolarum tuarum, Deus bone, qua elegantia ſcriptarum! quanta eruditionis copia refertarum! Sanè qui diſciplinam iuris, qui myſteria philoſophiæ Ariſtoteleæ mirabili ſolertia ſcrutetur, eum non linguæ tantùm, ſed literarum quoque Græcarum omnium peritiſſimum eſſe, neceſſum omnino eſt. tua quanta ſit in vtroque genere præſtantia, & norunt pridem omnes eruditi, qui te norunt: & teſtantur doctiſſima ſcripta, quibus æternitati nomen tuum commendaſti. Nolo verecundiam oris tui commemoratione cæterarum laudum tuarum onerare: de quibus ſi dicere aggrediar,

τί πρῶτον, τί δ' ἔπειτα, τί δ' ὑστάτιον καταλέξω;

nam opes quidem auitas, & honores quos ſub duobus maximis regibus obijſti ſummos, facilè prætermitto: tua enim propriè illa non ſunt. Tuæ ſunt illæ eximiæ animi dotes quibus excellis: pietas, prudentia, fortitudo, (cuius & in publicis ſæpe, & in priuatis periculis nonnunquam, ſpecimen dediſti) & illa animi altitudo, quæ in vtra-

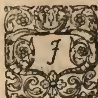
que fortuna te ſemper eundem præſtitit. Iſta ſunt verè tua, verè bona, verè diuina: ſunt enim à Deo, qui hanc, vt dicam cum Alexandrino Clemente, ἐνέςαξέ σοι ἀπόῤῥοιαν θεϊκὴν: His vt fruaris quàm diutiſſimè, vtaríſque ad publicam patriæ ſalutem, Muſarum patrocinium, tuum tuorúmque decus, ſupplex Deum O P T. M A X. etiam & etiam veneror. Vale Præſes ampliſſime, & me, vſu mancupióque tuum, ama,

O & præſidium, & dulce decus meum.

IN SVETONIVM TRANQVILLVM AB IS. CASAVBONO EDITVM.

Mperij procerum Tranquilli condita libris
Gesta vetustatis obsoluere situ.
Cæsaribus patriam dederat noménque genúsque
Tranquillus: lucem reddidit Isacius.
Tradere res gestas æuo, non vltima laus est:
Cæsaribus lucem reddere, Cæsareum est.

Iosephus Scaliger Iul. Cæs. F.

IAC. LECTIVS ISA. CASAVBONO SVO Ἐγκώμιον.

VT rerum male certa fides! mortalia corda
Vt ludit error multiplex!
Quantum æui ascitis spolijs, quãtum arte magistrâ,
Aut vi licebat ingeni,
Credidimus Graiæ & Latiæ monumenta Mineruæ
Adepta pristinum decus.

Sed neque fas paucis, melior quibus aura refulsit,
Suam inuidêre lauream.
At magis atque magis, quàm nox feralibus vmbris
Mersam teneret Palladem,
Quàm studijs damnosa lues insederat, eheu
Quàm cæca Patrum pectora,
Per te, noster Amor, per te, mistóque pudore
Mistóque constat gaudio:
Auia dum Aonidum penetras loca, scilicet vllo
Calcata non priùs pede:
Dum quæ multa manus aut præteriêre medentum,
Aut sprêre, sanas vulnera.
Jam Caci domus atra, abiurat æque rapinæ
Ruptis patent repagulis.
Iam quod Apollineos releuet, nil restat, alumnos
Otî inscientis crimine.
Implesti sic luce artes, sic templa verendæ
Antiquitatis intima,
Vt reserasse nouis videare laboribus ipsum
Titana tu, plures iubar.
Hoc ille immensum spatijs qui diuidit orbem,
Hoc oris ille cælitis;
Hoc alius cui cura duces memorare vetustos,
Hoc alius & cui sophos,
Hoc docuêre alij. TRANQVILLVS sed mi-
Sit instar vnus omnium: *(hi testis*
TRANQVILLVS, varijs quem tempestati-
bus actum,

Mul-

Multóque tabentem sale,
Tu potior, medijs verè & tranquillus in vndis,
Sæuas per armorum vices,
En tandem optato tranquillum in littore tecum
Portúque sistis Gloriæ.
Nos vtrique pium reduci sacramus honorem:
Nos uota Glauco soluimus.

AD CLARISS. VIRVM ISAACVM CASAVBONVM SVAS IN SVETONIVM OBSERVATIONES ERVDItissimas publicantem.

CEV crescit aruis fertilioribus
Præclara frugum copia, quæ labor
Solertis austerus subegit,
Agricolæ vigilánsque cura:
Sic, sic iuuentæ quum docilis rudes
Finguntur anni cultibus optimis,
O quàm beatas pòst futuris
Temporibus feret illa messes.
Hæc esse cunctis vera CASAVBONE
Testaris: olim cui vegetum pij
Doctrina formauit PARENTIS
Ingenium meliore ductu.
Is namque flammas indolis vt tuæ
Vidit micantes, vímque animo insitam
Infantis acrem, mox per altos

Aonidum comes ipse saltus
Egit fidelis: saxáque Thessali
Prærupta Pindi, nil pauido, impiger
Monstrauit, immanésque cautes,
Atque nigras Heliconis vmbras,
Arcésque castæ Palladis, & nouem
Dicata Phœbi templa sororibus:
Summísque Parnaßi nitentes
Verticibus Charitum choreas.
Hic puriores hoc licuit duce
Haustus amatis carpere fontibus,
Quos vngulâ fodit volucri
Victor equus triplicis Chimeræ.
Hic fronde Lauri tempora cingere
Opacioris Musa fauens tibi
Conceßit, ingentíque carmen
Perpetuum recitare plectro.
Hic promptiori mente capessere
Quas Roma victrix, quas Latium potens,
Vulgauit artes: quæque fastos
Per memores celebranda geßit.
Et quicquid æuo Græcia doctior
Scripsit priori: Socraticâ & domo,
Scholísque prognatæ Sophorum
Multiplices docuere sectæ.
Hinc scis Lycei dogmata, ciuibus
Scis quæ recenset porticus Atticis,
Platóque, cui Diuûm dederunt

Ore loqui faciles Camœnæ.
Scis quàm cothurnis pulpita grandibus
Festiua pręßit Cecropius senex:
Et quicquid auctores vetustis
Historijs retulere clari.
Scis vt sonoro carminis alite
Cantarit ardens ignibus Ilium
Graijs Homerus, feruidósque
Æacidæ stomachantis æstus.
Et quo celebrat pectine Pindarus
Palmis decoros egregijs duces:
Orpheúsve cantu quo fluentes
Sistit aquas, retinétque pronas
Aures ferarum: pérque iuga Ismari
Pulsans eburnam mellifluus lyram
Quôcunque se cogit reuulsa
Saxa sequi, tacitásque syluas.
Nec te salebræ, nubila nec bonis
Aspersa libris, nec sciolæ manus
Plagosa plebis, nec vetustas
Arcet edax monimenta nosse
Prudentiorum nobilibus virûm
Seruata chartis: sensáque pluribus
Ignota, quos mollis fatigat
Desidies, madidíque somni:
Quos sæuientis luxuries gulæ,
Quos turbulenti cæcus amor lucri,
Risúsve lasciui & procaces

Cyprigenæ petulantis astus.
Quid? damna sanas, quæ carie, & situ
Squallente scriptis sunt melioribus
Illata: liuentésque plagas
Non solita medicaris arte.
Illísque lucem reddis & hispidas
Reples lacunas, duráque pumice
Polis, & amissos colores
Restituis, veterésque formas.
Est Strabo testis, cui modò certior
Metitur orbem circinus vndique,
Et ille qui fontes Sophiæ
Graiugenæ, variásque vitas,
Et dicta tradit pulcra Laertius:
Et testis ipse est, qui siluit diu
Pressus tenebris, nunc renidens
Cernere amat Polyænus auras.
Hoc turba vatum, queis ope nunc tuâ
Suus recurrit splendor, & aureus
Monstrat Characterum libellus:
Quique stylo breuiore narrat
Primorum auitas Cæsarum origines,
Et laude dignos tollit ad ætherem
Tranquillus, infaméque verax
Intrepido notat ore scriptor.
Qui nunc decoro quòd caput exerit
Fulgore comptum, muneris est tui.
Nam plurium quamuis peritus

Sæpe

Sæpe labor releuare mendis
Tentarit illum: Musa tamen tibi
Maiora nectens præmia gloriæ
Te iußit illustrare tandem
Quæ proauûm latuêre sæclo.
Nec illa fixit laudibus hîc tuis
Metas: nitorem sed niueum inclytis
Te ferre libris, & mouere
Quæ superant tenebrosa mandat.

I. Iacomotus Barrensis.

EIDEM.

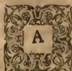
AENeadæ gaudete, Redit Suetonius alter,
Iam nil Cæsaribus pēna quod addat habet.
Acciuit gelido manes Tranquille sepulcro,
Credo, nouus Latiæ conditor historiæ:
Sic mentem, sic verba capit sensúmque sepulti.
Scriptori Cæsar præmia redde tuo:
Vnde triumphantum decerpta est laurea, cingat
Arbore ab hac ipsa laurea dempta comas.

Paulus Stephanus.

NOMINA AVTORVM QVI A SVETONIO IN HOC OPERE laudantur.

DE SVETONIO ET EIVS SCRIPTIS, VETERVM AVCTORVM testimonia & fragmenta quædam.

Lib. IIII. in Caligula de ponte Caiano.

AVVM meum narrantem puer audiebam, caussam operis ab interioribus aulicis proditam, quòd Thrasyllus mathematicus anxio de successore Tiberio, & in verum nepotem proniori, affirmasset non magis Caium imperaturum, quàm per Baianum sinum equis discursurum. *Auus Suet.*

Lib. VII. in Othone, de pugna Bebriacensi.

Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus angusticlauius. Is mox referre crebrò solebat, &c. *Pater.*

Lib. VIII. in Domitiano, de fisco Iudaico.

Interfuisse me adolescentulum memini, cùm à procuratore frequentissimo concilio inspiceretur nonagenarius senex an circunsectus esset. *Adolescētia tempora.*

Lib. VI. in Nerone extremo.

Denique cùm post viginti annos adolescente me extitisset conditionis incertę qui se Neronem esse iactaret, tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus, & vix redditus sit. *Apparet incidere natalem Suetonÿ in principia Vespasiani: non longè certè abesse.*

Suidas.

Σουητώνιος ὁ Τράγκυλλος χρηματίσας, γραμματικὸς Ῥωμαῖος. *Vitæ genus.*

Plinius Bebio Hispano. epistolarum lib. I.

Tranquillus contubernalis meus vult emere agellum, quem venditare amicus tuus dicitur. Rogo cures quanti æquum est, emat. Ita enim delectabit emisse: nam mala emptio semper ingrata est, eo maximè quod exprobrare stultitiam domino videtur. In hoc autem agello (si modò arriserit pretium) Tranquilli mei stomachum multa sollicitant, vicinitas vrbis, opportunitas viæ, mediocritas villæ modus ruris, qui auocet magis quam distringat. Scholasticis porro hominibus, vt hic est, sufficit abundè tantum soli, vt releuare caput, reficere oculos, reptare per limitem, vnáque semita terras omnésque viticulas suas nosse, & numerare arbusculas possint. Hæc tibi exposui, quò magis scires quantum ille esset mihi, quantum ego tibi debiturus, si prædiolum istud quod commendatur his dotibus, tam salubriter emerit, vt pœnitentiæ locum non relinquat. Vale. *Studia Tranquilli.*

Suet. epistolarum magister sub Adriano. Septitio Claro præfecto prætorii, & Suetonio Tranquillo epistolarum magistro, multísque aliis, quòd apud Sabinam vxorem, iniussu eius, familiariùs se tunc egerant, quàm reuerentia domus aulicæ postulabat, successores dedit.

C. Plinius Tranquillo suo S. Epist. lib. III.

Tribunatus mil. Suet. Facis pro cætera reuerentia quam mihi præstas, quòd tam solicitè petis vt tribunatum quem à Neratio Marcello, clarissimo viro impetraui tibi, in Cæsennium Syluanum propinquum tuum transferam. Mihi autem, sicut iucundissimum, ipsum te tribunum, ita non minus gratum, alium per te videre. neque enim esse congruens arbitror, quem augere honoribus cupias, huic pietatis titulos inuidere, qui sunt omnibus honoribus pulchriores. Video etiam, cùm sit egregium & mereri beneficia, & dare, vtramque te laudem simul assecuturum, si quod ipse meruisti aliis tribuas. Præterea intelligo mihi quoque gloriæ fore, si ex hoc tuo facto non fuerit ignotum amicos meos non gerere tantum tribunatus posse, verumetiam dare. quare ego verò honestissimæ voluntati tuæ pareo. neque enim adhuc nomen in numeros relatum est: ideóque liberum est nobis Syluanum in locum tuum subdere: cui cupio tam gratum esse munus tuum quàm tibi meum est. Vale.

Plinius lib. x. Epistolarum, ad Traianum.

Suetonium Tranquillum, probissimum, honestissimum, eruditissimum virum, & mores eius secutus & studia, iampridem domine, in contubernium assumpsi: tantóque magis diligere cœpi, quanto hunc propius inspexi. Huic ius trium liberorum necessarium faciunt duæ caussæ. Nam & iudicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus est: impetrandúmque à tua bonitate per nos habet, *Ἀτεκνία Suet.* quod illi fortunæ malignitas denegauit. Scio domine, quantum beneficium petam, quod peto à te, cuius in omnibus desideriis meis plenissimam indulgentiam experior. Potes enim colligere quantopere cupiam, quod non rogarem absens, si mediocriter peterem.

Traianus Plinio S.

Quam parcè hæc beneficia tribuam vtique mi Secunde charissime, hæret tibi, cùm etiam in senatu affirmare soleam, non excessisse me *Ius trium liberorum.* numerum quem apud amplissimum ordinem suffecturum mihi professus sum: tuo tamen desiderio subscripsi, & vt scias dedisse me ius trium liberorum Suetonio Tranquillo ea conditione qua assueui, referri in commentarios meos iussi.

C. Plin. Tranquillo suo S. Epist. lib. I.

Religio Suet. Scribis te perterritum somnio, vereri ne quid aduersi in actione patiaris: rogas vt dilationem petam, & pauculos dies. certè proximum excusem difficile est, sed experiar.

Καὶ γάρ τ' ὄναρ ἐκ Διός ἐστιν.

Refert tamen, euentura soleas an contraria somniare. Mihi reputanti somnium meum, istud quod times tu egregiam actionem portendere videtur. Susceperam caussam Iulii Pastoris, quum mihi quiescenti visa est socrus mea aduoluta genibus, ne agerem obsecrare. Et eram acturus adolescentulus adhuc: eram in quadruplici iudicio: eram contra potentissimos ciuitatis, atque etiam Cæsaris amicos: quæ singula excutere mentem mihi post tam triste somnium poterant. Egi tamen λογισάμενος illud,

Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Nam mihi patria, et si quid charius patria, fides videbatur. Prosperè cessit: atque ideò illa actio mihi aures hominum, illa ianuam famæ patefecit: proinde dispice an tu quoque sub hoc exēplo somnium istud in bonum vertas: aut si tutius putas, illud cautissimi cuiusque præceptum, Quod dubitas ne feceris, id ipsum rescribe. Ego aliquam stropham inueniam, agámque causam tuam, vt ipsam agere cùm tu voles, possis. Est enim sanè alia ratio tua, alia mea fuit. nam iudicium centumvirale differri nullomodo, istud ægrè quidem, sed tamen potest. Vale.

C. Plin. Tranquillo suo S. Epist. lib. IX.

Explica æstum meum. audio me male legere duntaxat versus: orationes enim commodius, sed tanto minus versus. Cogito ergo, recitaturus familiaribus amicis, experiri libertum meum. Hoc quoque familiare, quod elegi non bene, sed melius scio lecturum: si tamen non fuerit perturbatus: est enim tam nouus lector, quàm ego poëta. Ipse nescio quid illo legente interim faciam, sedeam defixus & mutus, & similis otioso? an (vt quidam) quæ pronuntiabit, murmure, oculis, manu persequar? Sed puto me non minus malè saltare quam legere. Iterum dicam, explica æstum meum, veréque rescribe num sit melius pessimè legere quàm ista vel non facere, vel facere. Vale.

Plinius consilium petit à Suet.

Idem eidem libro quinto.

Libera tandem hendecasyllaborum meorum fidem, qui scripta tua communibus amicis spoponderunt: appellantur quotidie & flagitātur, ac iam periculum est ne cogantur ad exhibendum formulam accipere. Sum & ipse in edendo hæsitator, tu mora tamen meam quoque cunctationem tarditatémque vicisti. Proinde aut rumpe iam moras, aut caue ne eosdem illos libellos quos tibi hendecasyllabi nostri blanditiis elicere non possunt, conuitio scazontes extorqueant. Perfectum opus absolutúmque est, nec iam splendescit luna, sed atteritur. Patere me videre titulum tuum, patere audire, describi, legi, vænire volumina Tranquilli mei. AEquum est nos in amore tam mutuo eandem percipere ex te voluptatem, qua tu perfrueris ex nobis. Vale.

Suet. cunctatio in edēdis suis.

Catalogus librorum S.

Τράγκυλλος ὁ Σουητώνιος χρηματίσας, γραμματικὸς Ῥωμαῖος. ἔγραψε περὶ τῶν παρ' Ἕλλησι παιδιῶν βιβλίον α΄. περὶ τῶν παρὰ Ῥωμαίοις θεωρικῶν καὶ ἀγώνων βιβλία β΄. περὶ τοῦ κατὰ Ῥωμαίους ἐνιαυτοῦ, βιβλίον α΄. περὶ τῶν ἐν τοῖς βιβλίοις σημείων α΄. περὶ τῆς Κικέρωνος πολιτείας α΄. ἀντιλέγει δὲ τῷ Διδύμῳ. περὶ ὀνομάτων κυρίων καὶ ἰδεῶν ἐσθημάτων καὶ ὑποδημάτων, καὶ τῶν ἄλλων οἷς τις ἀμφιέννυται. περὶ δυσφήμων λέξεων, ἤτοι βλασφημιῶν, καὶ πόθεν ἑκάστη. περὶ Ῥώμης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ νομίμων καὶ ἠθῶν βιβλία β΄. Συγγενικὸν Καισάρων. περιέχει δὲ καὶ βίους καὶ διαδοχὰς αὐτῶν ἀπὸ Ἰουλίου ἕως Δομετιανοῦ, βιβλία η΄. στέμμα Ῥωμαίων ἀνδρῶν ἐπισήμων.

Ausonius de XII. Cæsaribus per Suetonium Tranquillum scriptis.

Elogia operis De XII. Cæsaribus.

Cæsareos proceres, in quorum regna secundis
Consulibus dudum Romana potentia cessit,
Accipe bissenos. sua quemque monosticha signant,
Quorum per plenam seriem Suetonius olim,
Nomina, res gestas, vitámque obitúmque peregit.

Iohannes Saresberiẽsis Policratico, siue de nugis curialiũ lib. VIII. *cap.* XVIII.

Hæc quidem possunt & apud alios historicos inueniri diffusius, qui tyrannorum atrocitates & exitus miseros plenius scribunt. Quæ si quis diligentius recẽseri voluerit, legat ea quæ Trogus Pompeius, Iosephus, Egesippus, Q. Curtius, Cornelius Tacitus, T. Liuius, Serenus, & Suetonius Tranquillus, & alii historici, quos enumerare longum est, suis comprehenderunt historiis.

Flauius Vopiscus Syracusius.

Minusculos tyrannos scio plerósque tacuisse, aut breuiter prætermisisse. Nam & Suetonius Tranquillus emendatissimus & candidissimus scriptor, Antonium & Vindicem tacuit: contentus eo, quod eos cursim perstrinxerat.

Mox.

Et de Suetonio non miramur, cui familiare fuit amare breuitatem.

Idem Vopiscus in Probo.

Et mihi quidem id animi fuit, non vt Salustios, Liuios, Tacitos, Trogos, atque omnes disertissimos imitarer viros in vita principum & temporibus disserendis: sed Marium Maximum, Suetonium Tranquillum, Fabium Marcellinum, Gargillium Martialem, Iulium Capitolinum, Ælium Lampridium, cæterósque qui hæc & talia non tam disertè quàm verè memoriæ tradiderunt.

Iulius Capitolinus in Maximo & Balbino.

Sed priusquam de actibus eorum loquar, placet aliqua dicere de moribus atque genere. Non eo modo quo Iunius Cordus est prosecutus omnia, sed illo quo Suetonius Tranquillus & Valerius Marcellus.

Sidonius Apollinaris Epistolarum lib. IX. *epistola* XIV.

Nam si omittantur quæ de titulis dictatoris inuicti scripta Patauinis sunt voluminibus, quis opera Suetonii, quis Iuuenci Martialis historiam, quis ve ad extremum Balbi ephemeridem fando adæquauerit?

Tertullianus De anima.

Sed & Neronem Suetonius, & Thrasymedem Theopompus negant vnquam somniasse, nisi vix Neronē in vltimo exitu post pauores suos.

Seruius in AEneid. lib. VIII.

Naturaliter enim AVgustus igneos oculos habuisse dicitur, adeò vt quidam eques Romanus interrogatus ab eo cur se viso verteret faciem: dixerit, quia fulmen oculorum tuorum ferre non possum, sicut ait Suetonius.

AVsonius Paulino.

His longè iucundissimum poema subdideras quod de tribus Suetonii libris quos ille De regibus dedit, in epitomen coegisti tanta elegantia, solus vt mihi videare assecutus quòd contra naturam est, breuitas vt obscura non esset. In his versibus ego ista cognoui. DE REgibus liber.

Europámq; Asiámq; duo vel maxima terræ
Mem ra: quibus Libyam dub è Sallustius addit,
Europæ adiunctam: possit quum tertia dici.
Regnatas mul is, quos fama oblitterat: & quos
Barbara Romanæ non tradunt nomina linguæ.
Illibanum, Numidámq; Auelim, Parthúmque Vononem,
Et Caranum, Pellæa dedit qui nomina regum
Quíque magos docuit mysteria vana Nec epsi
Et qui regnauit sine nomine mox Sesoostris.

Priscianus lib. VI.

Quod tamen comprobat etiam Suetonius, diuersos ponens vsus in libro qui est de institutione officiorum. DE institutione officiorum liber.

Idem libro VIII.

Suetonius autem passiuè protulit in quarto prætorum: Lætoria quæ vetat minorem annis XXV. stipulari. Prætorum libri.

Idem libro XVIII.

Suetonius in iiii. prætorum. Minor vigintiquinque annorum stipulari non potest, passiuè dixit.

Idem lib. VIII.

Suetonius in viii. prætorum. Fasti dies sunt, in quibus ius fatur, id est dicitur, vt nefasti in quibus non dicitur.

Sed de fidibus rarius dictu & mirabilius est. quam rem & alii docti viri & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ historiæ primo satis compertam esse, satísque super ea constare affirmat, neruias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias sonare.

De ludis & spectaculis liber, aut libri varij.

Tertullianus de spectaculis.

Et quibus idolis ludos constituerunt, positum est apud Suetonium Tranquillum, vel à quibus Tranquillus accepit.

Ioannes Tzetzes Historici Chiliade, VI.

Τράγκυλλος συντῖνος ἐν παιδιαῖς ἑλλήνων,
Πολλὰς μὲν ἄλλας παιδιὰς καὶ συμποσίων λέγει
Ὧν συμποσίων μία μὲν ἡ ἐωλοκρασία·
Ἑτέρα δὲ ὁ κότταβος, ὁμοῦ καὶ ἡ λατάγη.
Οἱ νέοι γὰρ κωμάζοντες τόποις ἀφωρισμένοις,
Περὶ ἑσπέραν τοὺς χοὰς καὶ τοὺς βικοὺς τιθέντες
Ἕκαστος ἀνδριζόμενος, ἔπινε τὸν οἰκεῖον.
Ὃς δὲ πιεῖν οὐκ ἴσχυσε τὸν ἑαυτοῦ χοέα,
Περιεχεῖτο ἕωθεν, τῶν συμποτῶν γελώντων.
Τόδ' ἐωλοκρασία μέν. τὸν κότταβον δὲ μάθε.
Τῷ συμποσίῳ ἵστατο ζυγὸς καὶ λεκανίσκαι,
Παρ' ἑκατέρῳ τοῦ ζυγοῦ κάτωθεν τῶν πλαστίγγων.
Αἱ λεκανίσκαι, μέσον δὲ εἶχον ἀνδριαντίσκους,
Ἀνδριαντίσκους, οὓς μανᾶς ὠνόμαζον οἱ τότε
Οἱ κωμασταί. πληρωθέντες οὖν οἴνου τὸ τούτων στόμα,
(Ὁ λάταξ καὶ λατάγη δὲ, ἤγουν ὑγρὸν καὶ ῥύσις.)
Τοῦτο ἀπεκοττάβιζον εἰς μίαν τῶν πλαστίγγων
Τουτέστιν ἐξετίνασσον, ἀπέπτυον, ἐκείνου.
Κότταβον, καὶ τὸ ὄργανον ἅπαν ἐκάλουν τοῦτο.
Ἂν οὖν ἡ πλάστιγξ τῇ φορᾷ κατέρρεψε τοῦ οἴνου,
Καὶ τὸν μανᾶν εἰς κεφαλὴν ἤχησε κεκρουκυῖα,
Ὁ κωμαστὴς συγκωμασταῖς ἐδόκει τῶν γενναίων.
Εἰ δ' οὔ, πολὺν ἐλάμβανεν, ὡς ἀσθενής, τὸν γέλων.

Seruius in III. *Georgicorum.*

Apud maiores, theatri gradus tantum fuerunt. Nam scena de ligno tantum ad tempus fiebat, vnde hodieque permansit consuetudo, vt

componant

componantur pegmata à ludorum theatralium editoribus. Scena autem quæ fiebat aut versilis erat, aut ductilis. Versilis tunc erat, cùm subitò tota machinis quibusdam conuertebatur, & aliam picturæ faciem ostendebat. Ductilis tunc cùm tractis tabulatis hac atque illac species picturæ nudabatur interior. Vnde peritè vtrumque tetigit, dicens, *Versis discedat frontibus:* singula singulis complectens sermonibus. Quod Varro & Suetonius commemorant.

Idem in V. *AEneidos.*

Vt ait Suetonius Tranquillus, Lusus ipse quem vulgò pyrrhicam appellant, Troia vocatur: cuius originem expressit in libro de puerorum lusibus.

Seruius in Eclogam. III.

Hirqui autem sunt oculorum anguli, secundum Suetonium Tranquillum, in vitiis corporalibus. *De vitiis corporalibus liber.*

Isidorus Originum lib. XII.

Nam hirci sunt oculorum anguli secundum Suetonium: &c.

Seruius in VIII. *AEneid.*

Suetonius in libro de genere vestium dicit tria esse genera trabearum. Vnum diis sacratum, quod est tantum de purpura. Aliud regum, quod est purpureum, habet tamen album aliquid. Tertium augurale, de purpura & cocco. *De re uestiaria liber.*

Seruius in VIII. *AEneid.*

Suetonius Tranquillus de rebus variis, Præpositiones (inquit) omnes omnino sunt duodequadraginta, qui numerus inter omnes criticos grammaticos profectò conuenit. *De rebus uariis liber.*

Sosipater Charisius, lib. II.

Suetonius Tranquillus prouerbium putat dici debere quod ante, vt aduerbium quod post verbum appellatio nonnunquam ponatur.

Auctor Etymologici magni.

Ἀρχολίπαρος, ὁ λιπαρῶν ἵνα ἀρχῆς τύχῃ ἢ ἐκ τοῦ ἀρχὴν λιπαγνώμονος. οὕτω Τράγκυλλος περὶ βλασφημιῶν. *De vocibus ominosis.*

D. Hieronymus in præfatione Catalogi scriptorum Ecclesiasticorum.

Hortaris Dexter, vt Tranquillum sequens, Ecclesiasticos scriptores in ordinem digeram: & quod ille in enumerandis literarum viris fecit illustribus, ego in nostris faciam. *Sunt libri de grammaticis & rhetoribus.*

Iosephus Scaliger Commentariis in Culicem Virgilij.

Suetonius Tranquillus in vita Lucani quæ adhuc formis excusa non est, ait Lucanum inter æqualium suorum plausus, cum magno successu ac fauore poema aliquod à se compositum recitasse, vt ostenderet, quanto iunior quàm Virgilius, poeticam attigisset, exultabundum di-

xiſſe, *Quantum mihi restat ad culicem?*

Cenſorinus De natali die.

Incertis. Annum vertentem Romę Licinius quidem Macer & poſtea Feneſtella ſtatim ab initio duodecim menſium fuiſſe ſcripſerunt. ſed magis Iunio Gracchano, & Fuluio Varroni, & Suetonio aliiſque credendum, qui decem menſium putauerunt fuiſſe, vt tunc Albanis erat, vnde orti Romani.

A. Gellius libro XV. *cap.* IV.

Eundem Baſſum Suetonius Tranquillus præpoſitum eſſe à M. Antonio prouinciis orientalibus, Parthóſq; in Syriam introrumpētis tribus ab eo præliis fuſos ſcribit, cúmque primum omnium de Parthis triumphaſſe, & morte obita publico funere ſepultum eſſe.

Seruius in Eclogam III.

Dicta vlna ἀπὸ τῶν ὠλενῶν. id eſt à brachiis. Vnde & λευκώλενος Ἥρη. Licet Suetonius vnum cubitum velit eſſe tantummodò.

Idem in III. *Georgicorum.*

Errat Seruius neque ex fide recitat mentem Su. Quod autem ait, *Victoríſque arma Quirini*, non eſt contrarium, nam vt etiam in primo AEneidos diximus, Suetonius Tranquillus hoc de AVguſto commemorat, quodam tempore tres partes populi conſentiente ſenatu, obtuliſſe ei tria nomina: Quirini, AVguſti, Cæſaris. Ille ne vnum eligendo, alias offenderet partes, primò Quirinus eſt dictus: inde Cæſar: pòſt in nomine permanſit AVguſti.

Iſidorus Orig. lib. XVIII.

Tranquillus autem triumphum Latinè potius appellatum, quòd is qui triumphans vrbem ingrederetur, tripartito iudicio honoraretur.

In lib. eodem.

Tranquillus autem dicit: Dum cuiuſdam gladiatoris in ludum emiſſi gladius curuatus fuiſſet ex acie recta, procurrit vnus ad eum corrigendum, túmque à pugnante reſponſum eſt, ſic pugnabo: inde ficæ nomen datum eſt.

Commentator vetus Horatij ad carmen de arte poëtica.

Scriptor, librarius, bibliopola, vt veteres dicebant, quod & Tranquillus affirmat.

Suidas.

Ἀσσάρια, ὀβολοί. Νούμμας ὁ πρῶτος βασιλεὺς μετὰ Ῥωμύλον Ῥωμαίων γεγονὼς ἀπὸ σιδήρου καὶ χαλκοῦ πεποιημένα (νομίσματα) πρῶτος ἐχαρίσατο Ῥωμαίοις. τῶν πρὸ αὐτοῦ πάντων διὰ σκυτίνων καὶ ὀστρακίνων τὴν χρείαν πληρούντων, ἅπερ ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νουμμία, ὥς φησι Τράγκυλλος.

Seruius IV. *Georg.*

Corycos enim ciuitas eſt Ciliciæ, in qua antrum illud famoſum pe-

nè ab

ne ab omnibus celebratum. Et per transitum tangit historiá memoratam à Suetonio. Pompeius enim victus, piratis Cilicibus partim ibidem, partim in Græcia, partim in Calabria agros donauit.

Idem in VI. *AEneidos.*

Quod autem dicit verum est. Nam & Suetonius ait in vita Cæsaris, responsa esse data per totum orbem nasci inuictum imperatorem.

Idem in AEneido; XII.

Homo rebellis dicitur: res ipsa rebellio, non rebellatio: sic Suetonius.

Paulus Orosius libro VII.

Itaque T. Imperator ab exercitu pronuntiatus, templum in Hierosolymis incendit ac diruit: quòd à die conditionis primæ vsque ad diem euersionis vltimæ, man serat annis M C I I. Muros vrbis vniuersos solo adæquauit. D C. millia Iudæorum eo bello interfecta, Cornelius & Suetonius referunt.

Isidorus Originum lib. VIII.

Poetæ vnde sint dicti, sic ait Tranquillus: Cùm primùm homines exuta feritate rationem vitæ habere cepissent, séque ac deos suos nosse, cultum modicum ac sermonem necessarium commenti sibi vtriusque magnificentiam ad religionem deorum suorum excogitauerunt. Igitur vt templa illis domibus pulchriora, & simulacra corporibus ampliora faciebant: ita eloquio quasi augustiore honorandos putauerunt, laudésque eorum & verbis illustrioribus & iocundioribus numeris extulerunt. Id genus quia forma quadam efficitur, quæ ποιότης dicitur, poema vocitatum est, eiúsque fictores poetæ.

CONSPECTVS LIBRORVM VIII
C. SVETONII TRANQVILLI
DE XII. CAESARIBVS.

Liber primus.
C. IVLIVS CAESAR.

Triumphus

Liber secundus.

CAESAR AVGVSTVS.

Liber tertius.

TIBERIVS NERO CAESAR.

Reuersi

Liber quartus.

C. CAESAR CALIGVLA.

De operi-

Liber quintus.

TIBERIVS CLAVDIVS CAESAR.

Agrippina

Liber sextus.

NERO CAESAR.

Liber septimus.

SER. SVLPITIVS GALBA.

Galbæ

M. SALVIVS OTHO.

A. VITELLIVS.

Liber octauus.

T. FLAVIVS VESPASIANVS.

Vxor

T. FLAVIVS VESPASIANVS.

T. FLAVIVS DOMITIANVS.

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CÆSARIBVS LIBER PRIMVS.

DIVVS IVLIVS CAESAR.

1 IVLIVS CAESAR DIVVS annum agens sextum- I
decimum patrem amisit: sequentibúsque consulibus A.V.C.
flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ, familia DCLXX.
equestri, sed admodum diues, prætextato desponsata
fuerat, Corneliam Cinnæ quater consulis filiam duxit
vxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neque vt repu-
diaret compelli à Dictatore Sulla vllo modo potuit. Quare & sacerdo-
tio, & vxoris dote, & gentilitiis hereditatibus multatus, diuersarum par-
tium habebatur: vt etiam discedere è medio, &, quamquã morbo quar-
tanæ aggrauãte, propè per singulas noctes cõmutare latebras cogeretur,
séque ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per virgines Vestales,
pérque Mamercum AEmilium & AVrelium Cottam, propinquos & af-
fines suos, veniam impetrauit. Satis constat, Sullam, cùm deprecãtibus a-
micissimis & ornatissimis viris aliquamdiu denegasset, atque illi pertina-
citer cõtenderent, expugnatum tãdem proclamasse (siue diuinitus, siue
aliqua coniectura) *Vincerent, ac sibi haberent: dummodo scirent, eum, quem
incolumem tantopere cuperent, quandoque optimatium partibus, quas se-
cum simul defendissent, exitio futurum: nam Cæsari multos Marios inesse.*
Stipendia prima in Asia fecit, M. Thermi Prætoris contubernio: à quo 2
ad arcessendam classem in Bithyniam missus, desedit apud Nicome-
dem, non sine rumore prostratæ regi pudicitiæ: quem rumorem auxit,
intra paucos rursus dies repetita Bithynia, per caussam exigendæ pecu-
niæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia, secun-
diore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum corona
ciuica donatus est. Meruit & sub Seruilio Isaurico in Cilicia, sed bre- 3
ui tempore. Nam Sullæ morte comperta, simul spe nouæ dissensionis, DCLXXVI.
quæ per M. Lepidum mouebatur, Romam properè rediit, & Lepidi qui-
dem societate, quamquam magnis cõditionibus inuitaretur, abstinuit:

cùm ingenio eius diffisus, tum occasioni, quam minorem opinione of-
4 fenderat. Cæterùm composita seditione ciuili, Cornelium Dolabel-
lam, consularem & triumphalem virum, repetundarum postulauit: ab-
solutóque, Rhodum secedere statuit, & ad declinãdam inuidiã, & vt per
otium ac requiem Apollonio Molonis clarissimo tunc dicendi magi-
stro operam daret. Huc dum hibernis iam mensibus traiicit, circa Phar-
macusam insulam à prædonibus captus est: mansítque apud eos non si-
ne summa indignatione propè quadraginta dies, cum vno medico &
cubiculariis duobus. Nã comites seruósque cæteros initio statim ad ex-
pediendas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde
quinquaginta talentis, expositus in litore, non distulit quin è vestigio
classe deducta persequeretur abeuntes: ac redactos in potestatẽ, supplicio,
quod illis sæpe minatus inter iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones
proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum videretur, ab
Rhodo, quò pertenderat, transiit in Asiam: auxiliisq; contractis, & præfe-
cto regis prouincia expulso, nutãteis ac dubias ciuitates retinuit in fide.
5 TRIBVNATV militum, qui primus Romã reuerso per suffragia po-
puli honor obtigit, auctores restituendæ tribunitiæ potestatis, cuius vim
Sulla diminuerat, enixissimè iuuit. L. etiam Cinnæ, vxoris fratri, & qui
cum eo ciuili discordia Lepidum secuti, post necem consulis, ad Serto-
rium confugerant, reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit, ha-
6 buítque & ipse supèr ea re concionem. Quæstor Iuliam amitam, vxo-
rémque Corneliam, defunctas laudauit è more pro Rostris: sed in amitæ
quidem laudatione, de eius ac patris sui vtraque origine sic refert, *Amitæ
meæ Iuliæ maternũ genus ab regibus ortum, paternum cum Dis immortali-
bus coniunctum est. Nam ab Anco Marcio sunt Marcij Reges, quo nomi-
ne fuit mater: à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in gene-
re & sanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent: & cærimonia
Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.* In Corneliæ autem locum
Pompeiam duxit, Q. Pompeii filiam, L. Sullæ neptem: cum qua deinde
diuortium fecit, adulteratam opinatus à P. Clodio: quem inter publicas
cærimonias penetrasse ad eam muliebri veste tam constans fama erat,
7 vt senatus quæstionem de pollutis sacris decreuerit. Quæstori vlte-
A. V. C. rior Hispania obuenit: vbi cùm mandatu prætoris iure dicundo con-
DCLXXXVII. uentus circumiret, Gadeisque venisset, animaduersa apud Herculis tem-
plum Magni Alexandri imagine, ingemuit: & quasi pertæsus ignauiam
suam, quòd nihil dum à se memorabile actum esset in ætate qua iam
Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuò efflagita-
uit, ad captandas quàm primùm maiorum rerum occasiones in vrbe.
Etiam cõfusum eum somnio proximæ noctis (nam visus erat per quie-
tem matri stuprum intulisse) coniectores ad amplissimam spem incita-
uerunt,

fuerunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: *quando mater, quam subiectam sibi vidisset, non alia esset quàm terra, quæ omnium parens haberetur.* Decedens ergo ante tempus, colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes adiit: & ad audendum aliquid concitasset, nisi coss. conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob idipsum retinuissent: nec eo secius maiora mox in vrbe molitus est. 8
Siquidem ante paucos dies quàm ædilitatem iniret, venit in suspicionem conspirasse cum M. Crasso cõsulari, item P. Sulla & A. Vtronio, post designationem consulatus, ambitus condemnatis, vt principio anni senatum adorirentur: & trucidatis quos placitum esset, dictaturam Crassus inuaderet, ipse ab eo magister equitum diceretur, constitutáque ad arbitrium rep. Sullæ & A. Vtronio consulatus restitueretur. Meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in historia, M. Bibulus in edictis, C. Curio pater in Orationibus. De hac significare videtur & Cicero in quadam ad Axium epistola, referens, *Cæsarem in consulatu confirmasse regnum de quo AEdilis cogitarat.* Tanusius adiicit, Crassum, pœnitentia vel metu, diem cædi destinatum non obiisse, & iccirco ne Cæsarem quidem signum quod ab eo dari conuenerat, dedisse. Conuenisse autem Curio ait, vt togam de humero deiiceret. Idem Curio, sed & M. Actorius Naso, auctores sunt, cõspirasse eum etiam cum Cn. Pisone adolescente: cui ob suspicionem vrbanæ coniurationis prouincia Hispania vltro extra ordinem data sit: pactúmque, vt simul foris ille, ipse Romæ, ad res nouas consurgerent, per Lambranos & Transpadanos: destitutum vtriusque consilium morte Pisonis. 9 A. V. C. DCLXXXVIII.
AEdilis, præter comitium ac forum, basilicásque, etiam Capitolium ornauit porticibus ad tempus extructis: in quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludósque, & cum collega & separatim, edidit: quo factum est vt communium quoque impensarum solus gratiam caperet: nec dissimularet collega eius M. Bibulus euenisse sibi quod Polluci. vt enim geminis fratribus ædes in foro constituta, tantùm Castoris vocaretur: ita suam Cæsarísque munificentiam, vnius Cæsaris dici. Adiecit insuper Cæsar etiam gladiatorium munus, sed aliquanto paucioribus quàm destinauerat, paribus. Nam cùm multiplici vndique familia comparata inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere Romæ liceret. 10 DCLXXXIX.
Conciliato populi fauore, tentauit per partem tribunorum vt sibi AEgyptus prouincia plebiscito daretur: nactus extraordinarii imperii occasionem, quòd Alexandrini regem suum, socium atque amicum à senatu appellatum, expulerant, résque vulgò improbabatur. nec obtinuit, aduersante optimatium factione. quorum auctoritatem vt quibus posset modis inuicem diminueret, tropæa C. Marii de Iugurtha, déque Cimbris atque Teutonis, 11

A.V.C. olim à Sulla diſiecta, reſtituit: atque in exercenda de ſicariis quæſtione,
DCXC. eos quoque ſicariorum numero habuit qui proſcriptione ob relata ci-
uium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant, quamquam
12 exceptos Corneliis legibus. Subornauit etiam qui C.Rabirio per-
duellionis diem diceret: quo præcipuo adiutore, aliquot ante annos
L.Saturnini ſeditioſum tribunatum ſenatus coërcuerat: ac ſorte iudex
in reum ductus, tam cupidè condemnauit, vt ad populum prouocanti
13 nihil æquè ac iudicis acerbitas profuerit. Depoſita prouinciæ ſpe, Pon-
DCXCI. tificatum maximum petiit, non ſine profuſiſſima largitione. In qua re-
putans magnitudinem æris alieni, cùm mane ad comitia deſcenderet,
prædixiſſe matri oſculanti fertur, domum ſe niſi Pontificem non reuer-
ſurum. atque ita potētiſſimos duos cōpetitores, multúmque & ætate &
dignitate antecedentes, ſuperauit, vt plura ipſe in eorum tribubus ſuffra-
14 gia, quàm vterque in omnibus, tulerit. Prætor creatus, detecta coniu-
ratione Catilinæ, ſenatúque vniuerſo in ſocios facinoris vltimam ſta-
tuente pœnam, ſolus municipatim diuidendos, cuſtodiendóſque publi-
catis bonis, cenſuit. Quin & tantum metum iniecit aſperiora ſuadenti-
bus, identidem oſtentans quanta eos in poſterum à plebe Romana ma-
neret inuidia, vt D.Silanum conſulem deſignatum non piguerit, ſen-
tentiam ſuam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, velut gra-
uius atque ipſe ſenſiſſet exceptam: obtinuiſſétque adeo, tranſductis ad ſe
iam pluribus, & in his Ciceronis conſulis fratre, niſi labantem ordinem
confirmaſſet M.Catonis oratio. Ac ne ſic quidem impedire rem deſti-
tit, quoadúſque manus equitum Romanorum, quæ armata præſidii
cauſſa circumſtabat, immoderatiùs perſeueranti necem comminata eſt:
etiam ſtrictos gladios vſque eò intentans, vt ſedentem vnà proximi
deſeruerint, vix pauci complexu togáque obiecta protexerint. Tunc
planè deterritus non modò ceſſit, ſed etiam in reliquum anni tempus
15 Curia abſtinuit. Primo Præturæ die Q.Catulum de refectione Capi-
DCXCII. tolii ad diſquiſitionem populi vocauit, rogatione promulgata, qua cu-
rationem eam in alium transferebat. Verùm impar optimatium con-
ſpirationi, quos, relicto ſtatim nouorum conſulum officio, frequentes,
obſtinatóſque ad reſiſtendum concurriſſe cernebat, hanc quidem actio-
nem depoſuit: cæterùm Cæcilio Metello Trib.pleb. turbulentiſſimas
leges aduerſus collegarum interceſſionem ferenti, auctorem propugna-
torémque ſe pertinaciſſimè præſtitit: donec ambo adminiſtratione reip.
decreto patrum ſummouerentur. Ac nihilo minus permanere in ma-
giſtratu, & ius dicere auſus, vt comperit paratos qui vi ac per arma pro-
hiberent, dimiſſis lictoribus, abiectáque prætexta, domum clam refugit,
pro conditione temporum quieturus. Multitudinē quoque biduo pòſt
ſponte & vltro confluentem, operámque ſibi in aſſerenda dignitate tu-
multuo-

multuosiùs pollicentem, compescuit. Quod cùm præter opinionem e-
uenisset, senatus ob eundem cœtum festinatò coactus, gratias ei per pri-
mores viros egit: accitúmque in Curiam, & amplissimis verbis collau-
datum, in integrum restituit, inducto priore decreto. Recidit rursus 17
in discrimen aliud, inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouium
Nigrum Quæstorē à L. Vettio indice, & in senatu à Q. Curio: cui, quòd
primus consilia coniuratorum detexerat, constituta erant publicè præ-
mia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat: Vettius etiam chirogra-
phum eius Catilinæ datum pollicebatur. Id verò Cæsar nullo modo to-
lerandum existimans, cùm implorato Ciceronis testimonio, quædam
se de cōiuratione vltro ad eum detulisse docuisset, ne Curio præmia da-
rentur, effecit: Vettium pignoribus captis, & direpta supellectile malè
multatum, ac pro Rostris in concione pæne discerptum, coniecit in
carcerem: eòdem Nouium Quæstorem, quòd compellari apud se ma-
iorem potestatem passus esset. Ex prætura vlteriorem sortitus Hispa- 18
niam, retinentes creditores interuentu sponsorum remouit: ac neque A. V. C. DCXCIII.
more, neque iure, antequam prouinciæ ornarētur, profectus est: incer-
tum, metúne iudicii, quod priuato parabatur, an quò maturius sociis
implorantibus subueniret. Pacatáque prouincia, pari festinatione, non
exspectato successore, ad triumphum simul consulatúmque decessit.
Sed cùm editis iam comitiis ratio eius haberi non posset, nisi priuatus DCXCIV.
introisset vrbem, & ambienti vt legibus solueretur, multi contradice-
rent, coactus est, triumphum, ne consulatu excluderetur, dimittere.
E duobus consulatus cōpetitoribus, L. Luccio, M. que Bibulo, Luceium 19
sibi adiunxit: pactus vt is, quoniam inferior gratia esset, pecuniáque pol-
leret, nummos de suo communi nomine per centurias pronunciaret.
Qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum
in summo magistratu, concordi & consentiente collega, auctores Bibu-
lo fuerunt tantumdem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne
Catone quidem abnuente eam largitionem è Rep. fieri. Igitur cum Bi-
bulo consul creatus est. Eandem ob caussam opera optimatibus data
est vt prouinciæ futuris coss. minimi negotii, id est, siluæ callésque, de-
cernerētur. Qua maximè iniuria instinctus, omnibus officiis Cn. Pom-
peium affectatus est, offensum patribus, quòd Mithridate rege victo,
cunctantius confirmarentur acta sua: Pompeióque M. Crassum recon-
ciliauit, veterem inimicum ex consulatu, quem summa discordia si-
mul gesserāt: ac societatem cum vtroque iniit, ne quid ageretur in Rep.
quod displicuisset vlli è tribus. Inito honore, primus omnium insti- 20
tuit vt tam senatus quàm populi diurna acta conficerentur, & publica- DCXCV.
rentur. Antiquum etiam retulit morem, vt quo mense fasces non ha-
beret, accensus ante eum iret, lictores ponè sequerentur. Lege autem

agraria promulgata,obnũtiantem collegam armis foro expulit. Ac po-stero die in senatu conquestũ, nec quoquam reperto qui super tali consternatione referre,aut censere aliquid auderet, qualia multa sæpe in leuioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, vt quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quàm per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in rep.& ad arbitrium administrauit: vt nonnulli vrbanorum, cùm quid per iocum testandi gratia signarent, non Cæsare & Bibulo, sed Iulio & Cæsare coss. actum scriberent, bis eundem præponentes, nomine atque cognomine: vtque vulgò mox ferrentur hi versus,

Non Bibulo quidquam nuper sed Cæsare factum est:
Nam Bibulo fieri consule nil memini.

Campum Stellatem maioribus consecratum, agrúmque Campanum ad subsidia reip. vectigalem relictum, diuisit extra sortem, ac xx. millibus ciuium, quibus terni pluréſve liberi essent. Publicanos remissionem petentes, tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum vectigalium immoderatiùs licerentur, propalàm monuit. Cætera item quæ cuique libuissent, dilargitus est, contradicente nullo, ac, si conaretur quis, absterrito. M. Catonem interpellantem extrahi curia per lictorem, ducíque in carcerem iussit. L. Lucullo liberiùs resistenti tantum calumniarũ metum iniecit, vt ad genua vltro sibi accideret. Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum, P. Clodium inimicum eius frustra iam pridem à patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horáque nona, traduxit. Postremò in vniuersos diuersæ factionis inductum præmiis, vt se de inferenda Pompeio nece solicitatum à quibusdam profiteretur, productúsque pro Rostris auctores ex compacto nominaret: sed vno atque altero frustra nec sine suspicione fraudis nominatis, desperans tam præcipitis consilii euentum, intercepisse veneno

21 indicem creditur. Sub idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam, successuri sibi in consulatu, duxit vxorem: suámque Iuliam Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore sponso Seruilio Cæpione, cuius vel præcipua opera paullo antè Bibulum impugnauerat. Ac post nouam affinitatem, Pompeium primum rogare sententiam cœpit, cùm Crassum soleret: essétque consuetudo vt quem ordinem interrogandi sententias consul Kalend. Ianuariis instituisset, eum toto anno cõseruaret.

22 Socero igitur generóque suffragantibus, ex omni prouinciarum copia Gallias potissimùm elegit, cuius emolumento & opportunitate idonea sit materia triumphorum. Et initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per senatum, Comatam quoque: veritis patribus ne si ipsi negassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus, non temperauit quin paucos post dies frequenti curia iactaret,

inuitis,

inuitis & gementibus aduersariis adeptum se quæ concupisset: proinde
ex eo insultaturum omnium capitibus: ac negante quodam per contu-
meliam, *Facile hoc vlli fœminæ fore*, respondeerit, quasi alludens, *In Assy-
ria quoque regnasse Semiramin, magnámque Asiæ partem Amazonas te-
nuisse quondam.* Functus consulatu, C. Memmio Lucióque Domitio 23
prætoribus, de superioris anni actis referentibus, cognitionem senatui A. V. C.
detulit: nec illo suscipiente, triduóque per irritas altercationes absum- DCXCVI.
to, in prouinciam abiit: & statim quæstor eius in præiudicium aliquot
criminibus arreptus est. Mox & ipse à L. Antistio tribuno plebis postu-
latus, appellato demum collegio, obtinuit, cùm reip. caussa abesset, reus
ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis, in magno negotio ha-
buit obligare semper annuos magistratus, & è competitoribus, nõ alios
adiuuare, aut ad honorem pati peruenire, quàm qui sibi pepigissent
propugnaturos absentiam suam: cuius pacti non dubitauit à quibusdam
iusiurandum atque etiam syngrapham exigere. Sed cùm L. Domitius 24
consulatus candidatus palàm minaretur, cos. se, effecturum quod præ- DCXCVIII.
tor nequisset, ademturúmque ei exercitus: Crassum Pompeiúmque in
vrbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit vt detrudendi Do-
mitii caussa consulatum alterum peterent: & vt in quinquennium sibi
imperium prorogaretur: perfecítque vtrumque. Qua fiducia ad legio-
nes quas à rep. acceperat, alias priuato sumtu addidit: vnam etiam ex
Transalpinis cõscriptam, vocabulo quoque Gallico: (Alauda enim ap-
pellabatur) quam disciplina cultúque Romano institutam & ornatam,
postea vniuersam ciuitate donauit. Nec deinde vlla belli occasione, ne
iniusti quidem ac periculosi, abstinuit, tam fœderatis quàm infestis ac
feris gentibus vltro lacessitis: adeò vt senatus quondam legatos ad ex-
plorandum statum Galliarum mittendos decreuerit, ac nonnulli de-
dendum eum hostibus censuerint. Sed prosperè decedentibus rebus, &
sæpius & plurium quàm quisquam vmquam dierũ supplicationes im-
petrauit. Gessit autem nouem annis, quibus in imperio fuit, hæc ferè. 25
Omnem Galliam, quæ à saltu Pyrenæo Alpibúsque & monte Gebenna,
fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patétque circuitu ad bis
& tricies centum millia passuum, præter socias ac bene meritas ciuita-
tes, in prouinciæ formam redegit, eíque quadringenties in singulos an-
nos stipendii nomine imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolũt,
primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladi-
bus. Aggressus est & Britannos, ignotos anteà, superatísque pecunias &
obsides imperauit. Per tot successus ter, nec amplius, aduersum casum
expertus: in Britannia, classe vi tempestatis propè absumta: & in Gallia,
ad Gergouiam legione fusa: & in Germanorum finibus, Titurio & AV-
runculeio legatis per insidias cæsis. Eodem temporis spatio matrem 26

A. V. C. DCC. DCCII. primò, deinde filiam, nec multo pòst neptem amisit. INTER QVAE consternata P.Clodii cæde Rep. cùm senatus vnum cos. nominatímque Cn.Pompeium fieri censuisset, egit cum tribunis plebis collegam se Pompeio destinantibus, id potius ad populum ferrent, vt absenti sibi, quandocumque imperii tempus expleri cœpisset, petitio secundi Consulatus daretur: ne ea caussa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod vt adeptus est, altiora iam meditans, & spei plenus, nullum largitionis, aut officiorum in quemquam genus publice, priuatímque omisit. Forum de manubiis inchoauit: cuius area super HS. millies constitit. Munus populo, epulúmque pronútiauit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo. Quorum vt quammaxima exspectatio esset, ea quæ ad epulum pertinerent, quamuis macellariis oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, vi rapiendos reseruandósque mandabat. Tirones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiam per senatores armorum peritos erudiebat: precibus enitens, quod epistolis eius ostenditur, vt disciplinam singulorum susciperent, ipsíque dictata exercentibus darent. Legionibus stipendium in perpetuum duplicauit. Frumentum, quoties copia esset, etiam sine modo mensuráque præ-
27 buit: ac singula interdum mancipia & prædia viritim dedit. Ad retinendam autem Pompeii necessitudinem ac voluntatem, Octauiam sororis suæ neptem, quæ C.Marcello nupta erat, conditione ei detulit, sibíque filiam eius in matrimoniú petiit, Fausto Sullæ destinatam. Omnibus verò circa eum, atque etiam parte magna senatus, gratuito, aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinum genere vel inuitatos, vel sponte ad se commeantes, vberrimo congiario prosequebatur: libertos insuper, seruulósque cuiusque, prout domino patronóve gratus quis esset. Tum reorum aut obæratorum, aut prodigæ iuuentutis subsidium vnicum, ac promptissimum erat: nisi quos grauior criminum, vel inopiæ luxuriæve vis vrgeret, quàm vt subueniri posset à se. his planè palam
28. bello ciuili opus esse dicebat. Nec minore studio reges atque prouincias per terrarum orbem alliciebat: aliis, captiuorum millia dono offerens: aliis, citra senatus populique auctoritatem quò vellent, & quoties vellent, auxilia submittens: superque Italiæ, Galliarúmque & Hispaniarum, Asiæ quoque & Græciæ potentissimas vrbes præcipuis operibus exornans: donec attonitis iam omnibus, & quorsum illa tenderent re-
DCCIII. putantibus, M.Claudius Marcellus cos. edicto præfatus de summa se Rep. acturum, retulit ad senatum vt ei succederetur ante tempus: quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebiscito Pompeius postea abrogasset. Accideret autem, vt is legem de iure magistratuum ferens,

rens,

rens, eo capite quo à petitione honorum absentes submouebat, ne Cæsarem quidem exciperet, per obliuionem: ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari & priuilegium eripere, retulit etiam vt colonis quos rogatione Vatinia Nouumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur: quòd per ambitionem & vltra præscriptum data esset. Commotus his Cæ- 29 sar, ac iudicans, quod sæpe ex eo auditum ferũt, difficiliùs se principem ciuitatis à primo ordine in secundum, quàm ex secũdo in nouissimum detrudi, summa ope restitit, partim per intercessores tribunos, partim per Seruium Sulpicium alterum consulem. Insequenti quoque anno, C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in consulatu successerat, eadẽ A. V. C. tentãte, collegam eius AEmilium Paullum, Caiúmque Curionem vio- DCCIV. lentissimum tribunorum, ingẽti mercede defensores parauit. Sed cùm obstinatiùs omnia agi videret, & designatos etiam coss. è parte diuersa, senatum literis deprecatus est ne sibi beneficium populi adimeretur: aut vt cæteri quoque imperatores ab exercitibus discederent: confisus, vt putant, faciliùs se, simulatque libuisset, veteranos conuocaturum, quàm Pompeium nouos milites. Cum aduersariis autem pepigit vt dimissis octo legionibus, Transalpinàque Gallia, duæ sibi legiones, & Cisalpina prouincia, vel etiam vna legio cum Illyrico, cõcederetur, quoad cos. fieret. Verùm neque senatu interueniente, & aduersariis negan- 30 tibus vllam se de rep. facturos pactionem, transiit in citeriorem Galliam: conuentibúsque peractis, Rauennæ substitit, bello vindicaturus si quid de tribunis plebis intercedentibus pro se, grauius à senatu constitutum esset. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit: caussas autem alias fuisse opinantur. Cn. Pompeius ita dictitabat, quòd neque opera cõsummare quæ instituerat, neque populi exspectationem, quam de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset, turbare omnia ac permiscere voluisse. Alii timuisse dicunt ne eorum quæ primo consulatu aduersus auspicia legésque & intercessiones gessisset, rationem reddere cogeretur: cùm M. Cato identidem, nec sine iureiurando, denuntiaret, delaturum se nomen eius, simulac primum exercitum dimisisset: cúmque vulgò fore prædicarent vt si priuatus redisset, Milonis exemplo circumpositis armatis caussam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie cæsos profligatósque aduersarios prospicientem, hæc eum ad verbum dixisse referens, *Hoc voluerunt: tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petiissem.* Quidam putant captum imperii cõnsuetudine, pensitatísque suis & inimicorum viribus, vsum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset. Quod existimasse videbatur & Cicero, scribens De officiis tertio libro, semper Cæsarem in ore habuisse EVripidis ver-

ſus, quos ſic ipſe conuertit:

> Εἴπερ γὰρ ἀδι-κεῖν χρή, τυραννίδος πέρι κάλλιστον ἀδι-κεῖν, τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών.

Nam ſi violandum eſt ius, regnandi gratia
Violandum eſt: aliis rebus pietatem colas.

Cùm ergo ſublatam tribunorum interceſſionem, ipſóſque vrbe ceſſiſſe nuntiatum eſt, præmiſſis confeſtim clàm cohortibus, ne qua ſuſpicio moueretur, & ſpectaculo publico per diſſimulationem interfuit, & formam, qua ludum gladiatorium erat ædificaturus, conſiderauit, &

31 ex conſuetudine conuiuio ſe frequenti dedit. Dein poſt Solis occaſum, mulis è proximo piſtrino ad vehiculum iunctis, occultiſſimũ iter modico comitatu ingreſſus eſt: & cùm luminibus extinctis deceſſiſſet via, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per anguſtiſſimos tramites pedibus euaſit: conſecutúſque cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paullùm conſtitit: ac reputans quantum moliretur, conuerſus ad proximos, *Etiam nunc*, inquit, *regredi poſſumus:*

32 *quòd ſi ponticulum tranſierimus, omnia armis agenda erunt.* Cunctanti oſtentum tale factũ eſt. Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo ſedens repentè apparuit, arundine canens: ad quem audiendum, cùm præter paſtores, plurimi etiam ex ſtationibus milites cõcurriſſent, intérque eos & æneatores, rapta ab vno tuba proſiluit ad flumen: & ingenti ſpiritu claſſicum exorſus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæſar, *Eatur*, inquit, *quò deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat: Ia-*

33 *cta alea eſt*, inquit. Atque ita traiecto exercitu, adhibitis tribunis pleb. qui pulſi ſuperuenerant, pro concione fidem militum flens, ac veſte à pectore diſciſſa, inuocauit. Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis: quod accidit opinione falſa. Nam cùm in alloquendo exhortandóque, ſæpius digitum læuæ manus oſtentans, affirmaret ſe ad ſatisfaciendum omnibus, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, anulum quoque æquo animo detracturum ſibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quàm audire, pro dicto accepit quod viſu ſuſpicabatur: promiſſúmque ius anulorum cum millibus

34 quadringenis fama diſtulit. Ordo & ſumma rerum quas deinceps geſſit, ſic ſe habent. Picenum, Vmbriam, Etruriam occupauit: & L. Domitio, qui per tumultum ſucceſſor ei nominatus, Corfinium præſidio tenebat, in deditionem redacto, atque dimiſſo, ſecundum ſuperum mare Brundiſium tetendit, quò coss. Pompeiúſque confugerant, quàm primùm transfretaturi. hos fruſtra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter conuertit: appellatíſque de rep. patribus, validiſſimas Pompeii copias, quæ ſub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hiſpania erant, inuaſit: profeſſus antè inter ſuos, *ire ſe ad exercitum ſine duce, & inde reuerſurum ad ducem ſine exercitu.* Et quamquam obſidione Maſſiliæ, quæ ſibi in itinere portas clauſerat, ſummáq; frumen-

A. V. C. DCCV.

frumentariæ rei pænuria retardante, breui tamē omnia subegit. Hinc 35
vrbe repetita, in Macedoniam trāsgressus, Pompeium per quatuor pæ- A. V. C.
ne menseis maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico præ- DCCVI.
lio fundit: & fugientem Alexādriam persecutus, vt occisum deprehen-
dit, cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoque insidias tēdi videbat, bellum
sanè difficillimum gessit: neque loco, neque tēpore æquo, sed hieme an-
ni, & intra mœnia copiosissimi ac sollertissimi hostis, inops ipse rerum
omnium, atque imparatus. Regnū AEgypti victor, Cleopatræ fratríque DCCVII.
eius minori permisit: veritus prouinciam facere, ne quandoque violen-
tiorem præsidem nacta, nouarum rerū materia esset. Ab Alexandria in
Syriam, & inde Pontum transiit, vrgētibus de Pharnace nuntiis: quem
Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione tēporum bellantem, iám-
que multiplici successu præferocem, intra quintū, quàm adfuerat, diem,
quatuor, quibus in conspectum venit, horis, vna profligauit acie: crebrò
commemorans Pompeii felicitatem, cui præcipua militiæ laus de tam
imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem ac Iubam, reli- DCCVIII.
quias partium in Africa refouenteis, deuicit: Pompeii liberos in Hispa- & DCCIX.
nia. Omnibus ciuilibus bellis nullam cladem, nisi per legatos suos, pas- 36
sus est: quorū C. Curio in Africa periit: C. Antonius in Illyrico in aduer-
sariorum deuenit potestatem: P. Dolabella classem in eodem Illyrico,
Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperri-
mè semper, ac ne ancipiti quidem vmquam fortuna, præterquam bis
dimicauit: semel ad Dyrrachium, vbi pulsus, non instante Pompeio,
negauit eum vincere scire: iterum in Hispania vltimo prælio, cùm de-
speratis rebus etiam de consciscenda nece cogitauit. Confectis bellis, 37
quinquies triumphauit, post deuictum Scipionem quater eodem men- DCCVIII. &
se, sed interiectis diebus: & rursus semel post superatos Pompeii liberos. DCCIX.
Primum & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem A-
lexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, nouissi-
mum Hispaniensem, diuerso quemque apparatu & instrumento. Galli-
ci triumphi die Velabrum prætereuchēs pæne curru excussus est, axe dif-
fracto: adscenditque Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis
dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter
pompæ fercula trium verborū prætulit titulū, *VENI. VIDI. VICI.*
non acta belli significantem, sicut cæteri, sed celeriter confecti notam.

Veteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina 38
sestertia quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, in equites vicena
quaterna millia nummûm dedit. assignauit & agros, sed non conti-
nuos, ne quis possessorum expelleretur. Populo præter frumenti de-
nos modios, ac totidem olei libras, trecenos quoque nummos, quos
pollicitus olim erat, viritim diuisit: & hoc amplius, centenos pro mora.

Annuam etiam habitationē Romæ vſque ad bina millia nummûm, in
Italia non vltra quingenos ſeſtertios remiſit. Adiecit epulum ac viſcera-
tionem, & poſt Hiſpanienſem victoriam duo prandia. Nam cùm prius
parcè, neque pro liberalitate ſua præbitum iudicaret, quinto pôſt die
39 aliud largiſſimum præbuit. Edidit ſpectacula varii generis: munus
A. V. C. DCCVIII. gladiatorium, ludos etiam regionatim vrbe tota, & quidē per omnium
linguarum hiſtriones: item circenſes, athletas, naumachiam. Munere
in foro depugnauit Furius Leptinus, ſtirpe prætoria, & Q. Calpenus ſe-
nator quondam actórque cauſſarum. Pyrricham ſaltauerunt Aſiæ Bi-
thyniæque principum liberi. Ludis Decimus Laberius eques Romanus
mimum ſuum egit: donatúſque quingentis ſeſtertiis, & anulo aureo, ſeſ-
ſum in quatuordecim è ſcena per orcheſtram tranſiit. Circenſibus, ſpa-
tio circi ab vtraque parte producto, & in gyrū EVripo addito, quadri-
gas bigáſque, & equos deſultorios agitauerunt nobiliſſimi iuuenes. Tro-
iam luſit turma duplex, maiorum minorúmque puerorum. Venatio-
nes editæ per dies quinque: ac nouiſſimè pugna diuiſa in duas acies:
quingenis peditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde
commiſſis. Nam quò laxiùs dimicaretur, ſublatæ metæ, inque earum
locum bina caſtra ex aduerſo conſtituta erant. Athletæ, ſtadio ad tēpus
extructo in regione Martii cāpi certauerunt per triduum. Nauali prælio
in minore Codeta defoſſo lacu, biremes ac triremes, quadriremeſque,
Tyriæ & AEgyptię claſſes, magno pugnatorum numero conflixerunt.
Ad quæ omnia ſpectacula tātum vndique cōfluxit hominū, vt plerique
aduenæ aut inter vicos aut inter vias tabernaculis poſitis manerent: ac
ſæpe præ turba eliſi exanimatique ſint plurimi, & in his duo ſenatores.
40 CONVERSVS hinc ad ordinandum Reip. ſtatum, faſtos correxit, iam
pridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt
neque meſſium feriæ æſtati, neque vindemiarum autumno, compete-
rent. Annúmque ad curſum Solis accommodauit, vt trecentorum ſexa-
ginta quinque dierū eſſet: & intercalario menſe ſublato, vnus dies quar-
to quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in poſterum ex Ka-
lendis Ianuariis nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem
ac Decembrem menſem, interiecit duos alios: fuítque is annus, quo hęc
conſtituebantur, xv. menſium cum intercalario, qui ex conſuetudine
41 in eum annum inciderat. Senatum ſuppleuit, patricios allegit: præto-
rum, ædilium, quæſtorum, minorum etiam magiſtratuum nume-
rum ampliauit: nudatos opere cenſorio, aut ſententia iudicum de am-
bitu condemnatos, reſtituit. Comitia cum populo partitus eſt: vt exce-
ptis conſulatus competitoribus, de cætero numero candidatorum, pro
parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur: pro parte altera,
quos ipſe edidiſſet. Et edebat per libellos circum tribus miſſos ſcriptura
breui.

breui, *Cæſar dictator illi tribui. Commendo vobis illum, & illum, vt veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant.* Admiſit ad honores & proſcriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equeſtris ordinis ac ſenatorii: tribunos ærarios, quod erat tertium, ſuſtulit. Recenſum populi, nec more, nec loco ſolito, ſed vicatim per dominos inſularum egit: atque ex viginti trecentíſque millibus accipientium frumentum è publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui noui cœtus recenſionis cauſſa moueri quandoque poſſent, inſtituit, quotannis in demortuorum locum ex his qui recenſiti non eſſent, ſubſortitio à prætore fieret.

Octoginta autem ciuium millibus in trāſmarinas colonias diſtribu- 42
tis, vt exhauſtæ quoque vrbis frequentia ſuppeteret, ſanxit, Ne quis ciuis maior annis viginti, minórve XL. qui ſacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abeſſet: neu quis ſenatoris filius, niſi contubernalis, aut comes magiſtratus, peregrè proficiſceretur: néve hi qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter paſtores haberent. Omnéſque medicinam Romæ profeſſos, & liberalium artium doctores, quò libentiùs & ipſi vrbem incolerent, & cæteri appeterent, ciuitate donauit. De pecuniis mutuis, disiecta nouarum tabularum exſpectatione, quæ crebrò mouebatur, decreuit tandem, vt debitores creditoribus ſatisfacerent, per æſtimationem poſſeſſionum, quanti quaſque ante ciuile bellum cōparaſſent, deducto ſummæ æris alieni, ſi quid vſuræ nomine numeratum, aut perſcriptum fuiſſet: qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cuncta collegia, præter antiquitus conſtituta, detraxit. Pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eo faciliùs ſcelere ſe obligarent, quòd integris patrimoniis exſulabát, parricidas, vt Cicero ſcribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit.

Ius laborioſiſſimè ac ſeueriſſimè dixit. Repetundarū cōuictos etiā ordi- 43
ne ſenatorio mouit. Diremit nuptias prætorii viri, qui digreſſam à marito poſt biduū ſtatim duxerat, quāuis ſine probri ſuſpicione. Peregrinarū merciū portoria inſtituit. Lecticarum vſum, item conchyliatæ veſtis, & margaritarū, niſi certis perſonis & ætatibus, pérque certos dies, ademit. Legē præcipuè ſumtuariā exercuit: diſpoſitis circa macellū cuſtodibus, qui opſonia cōtra vetitū retinerēt, deportaréntque ad ſe, ſubmiſſis nonnumquā lictoribus atque militibus: qui ſi quà cuſtodes feſelliſſent, iam
appoſita è triclinio auferrent. Iam de ornanda inſtruendáque vrbe, 44
itē de tuendo ampliandóq; imperio, plura ac maiora in dies deſtinabat. In primis Martis templum, quantū nuſquam eſſet, exſtruere, repleto & complanato lacu, in quo naumachiæ ſpectaculum ediderat: theatrúmque ſummæ magnitudinis Tarpeio monti accubans. Ius ciuile ad certum modum redigere, atque ex immenſa diffuſáque legum copia, optima quæque & neceſſaria in pauciſſimos conferre libros. Bibliothecas

Græcas & Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura
comparandarum ac digerendarum. Siccare Pomptinas paludes: emit-
tere Fucinum lacum: viam munire à mari supero per Apennini dorsum
ad Tiberim vsque: perfodere Isthmum: Dacos, qui se in Pontum &
Thraciam effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellum per Arme-
niam minorem, nec nisi antè expertos aggredi prælio. Talia agentem
atque meditantem mors præuenit: de qua priùs quàm dicam, ea quæ
ad formam & habitum, & cultum & mores, nec minus quæ ad ciuilia &
bellica eius studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.
45 Fuisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, o-
re paulò pleniore, nigris vegetisque oculis, valitudine prospera: nisi
quòd tempore extremo repéte animo linqui, atque etiam per somnum
exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res agendas corre-
ptus est. Circa corporis curam morosior, vt non solùm tonderetur dili-
genter, ac raderetur, sed velleretur etiam: vt quidam exprobrauerunt:
caluitii verò deformitatem iniquissimè ferret, sæpe obtrectatorum io-
cis obnoxiam expertus. Ideóque & deficiétem capillum reuocare à ver-
tice assueuerat: & ex omnibus decretis sibi à senatu populóque honori-
bus, non aliud aut recepit aut vsurpauit libentiùs quàm ius laureæ per-
petuò gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt. Vsum enim lato clauo
ad manus fimbriato, nec vt vmquam aliter quàm super eum cingere-
tur, & quidem fluxiore cinctura. Vnde emanasse Sullæ dictum, optima-
46 tes sæpius admonentis, *vt male præcinctum puerum cauerent.* Habita-
uit primò in Subura modicis ædibus: post autem pontificatum maxi-
mum, in Sacra via domo publica. Munditiarum lautitiarúmque stu-
diosissimum multi prodiderunt. Villam in Nemorensi à fundamentis
inchoatam, magnóque sumtu absolutam, quia non tota ad animum ei
responderat, totam diruisse, quamquam tenuem adhuc & obæratum.
47 In expeditionibus tessellata & sectilia pauimenta circumtulisse. Bri-
tanniam petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferen-
tem, interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa,
tabulas operis antiqui semper animosissimè comparasse: seruitia recen-
tiora politioráque, immenso pretio, & cuius ipsum etiam puderet, sic vt
48 rationibus vetaret inferri. Conuiuatum assiduè per prouincias duo-
bus tricliniis: vno, quo sagati palliatíve, altero, quo togati cum illustrio-
ribus prouinciarum discumberent. Domesticam disciplinam in paruis
ac maioribus rebus diligenter adeò seueréque rexit, vt pistorem, alium
quàm sibi panem conuiuis subiicientem, compedibus vinxerit: liber-
tum gratissimum, ob adulteratam equitis Romani vxorem, quamuis
49 nullo querente, capitali pœna affecerit. Pudicitiæ eius famam nihil
quidem præter Nicomedis contubernium læsit, graui tamen & perenni
oppro-

opprobrio,& ad omnium conuitia expoſito. Omitto Calui Licinii notiſſimos verſus,

Bithynia quicquid & pædicator Cæſaris
Vmquam habuit.

Præterco actiones Dolabellæ & Curionis patris: in quibus eum Dolabella *pellicem reginæ, ſpondam interiorem regiæ lecticæ*, ac Curio *ſtabulum Nicomedis*, & *Bithynicum fornicem* dicunt. Miſſa etiam facio edicta Bibuli, quibus proſcripſit collegam ſuum, *Bithynicam reginam: eíque regem antea fuiſſe cordi, nunc eſſe regnum.*. Quo tempore, vt M. Brutus refert, Octauius etiam quidam, valitudine mentis liberius dicax, cōuentu maximo cùm Pompeium regem appellaſſet, ipſum reginam ſalutauit. Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſtetiſſe obiecit, cum reliquis exoletis, pleno conuiuio, accubantibus nonnullis vrbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero verò non contentus in quibuſdam epiſtolis ſcripſiſſe, à ſatellitibus eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, veſte purpurea decubuiſſe, florémque ætatis à Venere orti, in Bithynia contaminatum: quondam etiam in ſenatu defendenti Nyſæ cauſſam, filiæ Nicomedis, beneficiáque regis in ſe commemoranti, *Remoue*, inquit, *iſtæc oro te: quando notum eſt, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis.* Gallico denique triumpho milites eius inter cætera carmina, qualia currum proſequentes iiocularitcr canunt, etiam vulgatiſſimum illud pronunciauerunt:

Gallias Cæſar ſubegit, Nicomedes Cæſarem:
Ecce Cæſar nunc triumphat, qui ſubegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui ſubegit Cæſarem.

Pronum & ſumtuoſum in libidines fuiſſe conſtans opinio eſt, plurimáſque & illuſtres fœminas corrupiſſe: in quibus Poſtumiam Seruii Sulpicii, Lolliam A. Vli Gabinii, Tertullam M. Craſſi, etiam Cn. Pompeii Muciam. Nam certè Pompeio, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratum eſt, quòd *cuius cauſſa poſt tres liberos exegiſſet vxorem, & quem gemens Aegiſthum appellare conſueſſet, eius poſtea filiam potentiæ cupiditate in matrimonium recepiſſet.* Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem Seruiliam: cui & proximo ſuo conſulatu ſexagies HS. margaritam mercatus eſt: & bello ciuili ſuper alias donationes, ampliſſima prædia ex auctionibus haſtæ ei nummo addixit. Cùm quidem pleriſque vilitatem mirantibus, faceciſſimè Cicero, *Quò melius*, inquit, *emtum ſciatis, Tertia deducta eſt*: exiſtimabatur enim Seruilia, etiam filiam ſuam Tertiam Cæſari conciliare. Ne prouincialibus quidem matrimoniis abſtinuiſſe, vel hoc diſticho apparet, iactato æquè à militibus per Gallicum triumphum,

50

Vrbani ſeruate vxores, mœchum caluum adducimus,

51

Aurum in Gallia effutuisti: heic sumpsisti mutuum.

52 Dilexit & reginas, inter quas EVnoen Mauram, Bogudis vxorem: cui, maritóque eius, plurima & immensa tribuit, vt Naso scripsit: sed maximè Cleopatram, cum qua & conuiuia in primam lucem sæpe protraxit, & eadem naue thalamego pæne AEthiopia tenus AEgyptum penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denique accitam in vrbem, non nisi maximis honoribus prę́miísque auctam remisit: filiúmque natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem non nulli Græcorum similem quoque Cæsaris & forma & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiā ab eo, senatui affirmauit: quæ scire C. Matiū, & C. Oppium, reliquósque Cæsaris amicos: quorum C. Oppius, quasi planè defensione ac patrocinio res egeret, librum edidit, *Non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat.* Heluius Cinna Trib. pleb. plerísque confessus est, habuisse se scriptam paratámque legem, quam Cæsar ferre iussisset, cùm ipse abesset, vti vxores liberorum quærendorum caussa, quas & quot vellet ducere liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, & impudicitiæ eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater quadam eum oratione, *omnium mulierum virum, & omnium virorum mulierem* appellat.

53 Vini parcissimum ne inimici quidem negauerunt. Verbum M. Catonis est, *Vnum ex omnibus Cæsarem ad euertendam Remp. sobrium accessisse.* Nam circa victum C. Oppius adeò indifferentem docet, vt quondam ab hospite conditum oleum, pro viridi appositum, aspernantibus cæteris, solum etiam largiùs dicat appetisse: ne hospitem aut negligentiæ, aut

54 rusticitatis videretur arguere. Abstinentiam neque in imperiis neque in magistratibus præstitit. Vt enim quidam monumētis suis testati sunt, in Hispania à proconsule, & à sociis pecunias accepit, emendicatas in auxilium æris alieni: & Lusitanorum quædam oppida, quamquam nec imperata detrectarent, & aduenienti portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gallia fana templáque Deûm donis referta expilauit: vrbes diruit, sæpius ob prædam quàm ob delictum: vnde factum vt auro abundaret, ternísque millibus nummûm in libras promercale, per Italiam prouinciásque diuideret. In primo consulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantumdem inaurati æris reposuit. Societates ac regna pretio dedit: vt qui vni Ptolemæo propè sex millia talētorum suo Pompeiíque nomine abstulerit. Postea verò euidentissimis rapinis ac sacrilegiis, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum ac munerum susti-

55 nuit impendia. Eloquentia militarique re aut æquauit præstantissimorum gloriam, aut excessit. Post accusationem Dolabellæ, haud dubiè principibus patronis annumeratus est. Certè Cicero ad Brutum oratores enumerās, negat *se videre cui Cæsar debeat cedere:* aitque eum *elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam ac generosam quodam modo*

rationem

rationem dicendi tenere. & ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit. *Quid? oratorum quem huic antepones eorum qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior?* Genus eloquentiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus videtur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur *Pro Sardis*, ad verbum nonnulla transtulit in *Diuinationem* suam. Pronuntiasse autem dicitur voce acuta, ardenti motu gestúque non sine venustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temerè quædam feruntur: vt *Pro Q. Metello*: quam nō immeritò AVgustus existimat magis ab actuarijs exceptam, malè subsequentibus verba dicentis, quàm ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus inuenio, ne inscriptam quidem *Pro Metello*, sed, *quam scripsit Metello*, cùm ex persona Cæsaris sermo sit, Metellum séque aduersus cōmunium obtrectatorum criminationes purgantis. *Apud milites* quoque *in Hispania*, idem AVgustus orationē esse vix ipsius putat: quæ tamen duplex fertur: vna, quasi priore habita prælio: altera, posteriore: quo Asinius Pollio ne tempus quidem cōcionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

56 Reliquit & rerum suarum Commentarios, Gallici ciuilísque belli Pompeiani. Nam Alexandrini, Africique & Hispaniensis, incertus auctor est. Alii enim Oppium putant, alii Hirtium: qui etiam Gallici belli nouissimum imperfectúmque librum suppleuerit. De commentariis Cæsaris Cicero in eodem libro sic refert. *Commentarios scripsit valde quidem probandos: nudi sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tamquam veste detracta: sed dum voluit alios habere parata vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volunt calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit.* De eisdem commentariis Hirtius ita prædicat, *Adeo probantur omnium iudicio, vt prærepta, non præbita, facultas scriptoribus videatur. Cuius tamen rei maior nostra quàm reliquorum est admiratio. Cæteri enim quàm bene atque emēdatè, nos etiam quàm facilè atque celeriter eos perscripserit, scimus.* Pollio Asinius parum diligenter, parúmque integra veritate compositos putat: cùm Cæsar pleraque & quæ per alios erant gesta, temerè crediderit: & quæ per se, vel consultò, vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit: existimátque rescripturum & correcturum fuisse. Reliquit & *De analogia* libros duos, & *Anticatones* totidem, ac præterea poëma quod inscribitur *Iter*. Quorum librorum primos, in transitu Alpium, cùm ex citeriore Gallia, conuentibus peractis, ad exercitum rediret: sequentes, sub tempus Mundensis prælii fecit: nouissimum, dum ab vrbe in Hispaniam vlteriorem IIII & XX die peruenit. *Epistolæ* quoque eius *ad senatum* exstant, quas primùm videtur ad paginas & formam memorialis libelli cōuertisse, cùm antea coss. & duces nonnisi transuersa charta scriptas mitterēt. Exstant

& *ad Ciceronem*,item *ad familiares* domeſticis de rebus: in quibus ſi qua
occultius perferenda erant,per notas ſcripſit,id eſt,ſic ſtructo litterarum
ordine,vt nullum verbum effici poſſet: quæ ſi quis inueſtigare & perſe-
qui vellet,quartam elementorum litteram,id eſt, *d* pro *a*, & perinde re-
liquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adoleſcentulo, quædam
ſcripta: vt *Laudes Herculis*, tragœdia *OEdipus*: item *Dicta collectanea*.
quos omnes libellos vetuit AVguſtus publicari, in epiſtola quam bre-
uem admodum ac ſimplicem,ad Pompeium Macrum,cui ordinandas
57 bibliothecas delegauerat, miſit. Armorum & equitandi peritiſſimus,
laboris vltra fidem patiens erat: in agmine,nonnumquam equo, ſæpius
pedibus,anteibat,capite detecto,ſeu ſol,ſeu imber eſſet.Longiſſimas vias
incredibili celeritate confecit, expeditus,meritoria rheda, centena paſ-
ſuum millia in ſingulos dies: ſi flumina morarentur, nando traiiciens,
58 vel innixus inflatis vtribus, vt perſæpe nuntios de ſe præuenerit. In
obeundis expeditionibus, dubium cautior an audentior. Exercitum
neque per inſidioſa itinera duxit vmquam, niſi perſpeculatus locorum
ſitus: neque in Britanniam tranſuexit, niſi antè per ſe portus & nauiga-
tionem,& acceſſum ad inſulam exploraſſet. At idem obſeſſione caſtro-
rum in Germania nuntiata,per ſtationes hoſtium Gallico habitu pene-
trauit ad ſuos. A Brundiſio Dyrrachium inter oppoſitas claſſes hieme
tranſmiſit. Ceſſantibúſque copiis, quas ſubſequi iuſſerat,cùm ad arceſ-
ſendas fruſtra ſæpe miſiſſet, nouiſſimè ipſe clàm noctu paruulum naui-
gium ſolus obuoluto capite conſcendit: neque aut quis eſſet antè dete-
xit,aut gubernatorem cedere aduerſæ tempeſtati paſſus eſt, quàm pænè
59 obrutus fluctibus. Ne religione quidem vlla à quoquam incepto
abſterritus vmquam vel retardatus eſt. Cùm immolanti aufugiſſet ho-
ſtia,profectionem aduerſus Scipionem & Iubam non diſtulit. Prolapſus
etiam in egreſſu nauis, verſo ad melius omine, *Teneo te*, inquit, *Africa*.
Ad eludendas autem vaticinationes, quibus felix & inuictum in ea pro-
uincia fataliter Scipionum nomen ferebatur,deſpectiſſimum quendam
ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Saluitioni cognomen
60 erat,in caſtris ſecum habuit. Prælia non tantùm deſtinatò ſed ex oc-
caſione ſumebat: ac ſæpe ab itinere ſtatim,interdum ſpurciſſimis tempe-
ſtatibus, cùm minimè quis moturum putaret: nec niſi tempore extre-
mo ad dimicandum cunctantior factus eſt.Quò ſæpius viciſſet,hoc mi-
nus experiendos caſus opinâs: nihilque ſe tantum acquiſiturum victo-
ria,quantum auferre calamitas poſſet. Nullum vmquam hoſtem fudit,
quin caſtris quoque exueret: ita nullum ſpatium perterritis dabat. An-
cipiti prælio equos dimittebat,& in primis ſuum,quò maior permanen-
61 di neceſſitas imponeretur,auxilio fugæ erepto. Vtebatur autem equo
inſigni, pedibus propè humanis, & in modum digitorum vngulis fiſſis:
quem

quem natum apud se, cùm haruspices imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus adscendit: cuius etiã instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit. Inclinatam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugienti- 62 bus, retinénsque singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem: & quidẽ adeò plerumque trepidos, vt aquilifer moranti cuspide sit comminatus: alius in manu detinentis reliquerit signum. Non minora 63 illa constantiæ eius, immo maiora etiam, indicia fuerunt: Post aciem Pharsalicam, cùm præmissis in Asiam copiis, per angustias Hellesponti victoria naucula traiiceret, L. Cassium partis aduersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi, neque refugit: & cominus tendens, vltro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit. Alexandriæ, circa op- 64 pugnationem pontis, eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eòdem præcipitantibus cùm desiliisset in mare, nando per CC passus, euasit ad proximam nauem, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent: paludamentũ mordicus trahẽs, ne spolio potiretur hostis.

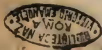
Militem neque à moribus neque à fortuna probabat, sed tantùm à 65 viribus: tractabátq; pari seueritate atque indulgẽtia. Non enim vbique ac semper, sed cùm hostis in proximo esset, coërcebat: tum maximè exactor grauissimus disciplinæ, vt neque itineris, neque prælii tempus denuntiaret: sed paratũ & intentum momẽtis omnibus, quò vellet, subitò educeret. Quod etiam sine caussa plerumque faciebat, præcipuè pluuiis, & festis diebus. Ac subinde obseruandum se admonens, repentè interdiu vel nocte subtrahebat: augebátq; iter, vt serius subsequentes defatigaret. Fama verò hostilium copiarũ perterritos non negãdo, minuendóve, 66 sed insuper amplificando, ementiendóque confirmabat. Itaque cùm expectatio aduentus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad concionem militibus, *Scitote*, inquit, *paucissimis his diebus regem affuturum cum* X. *legionibus, equitum* XXX, *leuis armaturæ* C *millibus, elephantis* CCC. *Proinde desinant quidã quærere vltrà, aut opinari, mihíque qui cõpertum habeo, credant: aut quidem vetustissima naue impositos, quocumque vento, in quascumque terras iubebo auehi.* Delicta neque obseruabat omnia, neque 67 pro modo exsequebatur: sed desertorum ac seditiosorũ & inquisitor & punitor acerrimus, cõniuebat in cæteris. Ac nonnunquam post magnã pugnam atque victoriam, remisso officiorũ munere, licẽtiam omnem passim lasciuiendi permittebat: iactare solitus, *milites suos etiam vnguentatos bene pugnare posse*: nec *milites* eos pro cõcione, sed blandiori nomine *commilitones* appellabat: habebátque tam cultos, vt argento & auro politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quò tenaciores eorũ in prælio essent metu damni. Diligebat quoque vsqueadeò, vt audita clade Titu- A.V.C. riana, barbam capillúmque summiserit: nec antè demserit quàm DCC.

vindicasset. Quibus rebus & deuotissimos sibi, & fortissimos reddidit.
68 Ingresso ciuile bellum, centuriones cuiusque legionis singulos equites
è viatico suo obtulerunt: & vniuersi milites gratuitam & sine frumento
stipendióque operam, cùm tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent.
Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino desciuit:
plerique capti concessam sibi sub conditione vitam, si militare aduersus
eum vellent, recusarunt. Famem & cæteras necessitates, non cùm obsiderentur
modò, sed & si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabant, vt
Dyrrachina munitione Pompeius, viso genere panis ex herba, quo sustinebantur,
cum feris sibi rem esse dixerit: amouerique ocyus, nec cuiquam
ostendi, iusserit: ne patientia & pertinacia hostis, animi suorum
frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, quòd
aduerso semel apud Dyrrachium prælio, pœnam in se vltro depoposcerunt:
vt consolandos eos magis imperator quàm puniendos habuerit.
Cæteris prœliis innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi
pauciores facilè superauerunt. Denique vna sextæ legionis cohors præposita
castello, quatuor Pompeii legiones per aliquot horas sustinuit,
pænè omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum centum
ac triginta millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum, si quis singulorum
facta respiciat, vel Cassii Scæuæ centurionis, vel C. Acilii militis,
ne de pluribus referam. Scæua, excusso oculo, transfixus femore &
humero, centum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam portæ
commissi castelli retinuit. Acilius nauali ad Massiliam prælio, iniecta in
puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud Græcos Cynægiri
exemplum imitatus, trãsiliuit in nauem, vmbone obuios agens.
69 Seditionem per x annos Gallicis bellis nullam omnino mouerunt,
ciuilibus aliquas: sed vt celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia
ducis quàm auctoritate. Non enim cessit vnquam tumultuantibus,
atque etiam obuiam semper iit. Et nonam quidem legioné apud
Placentiam, quamquam adhuc in armis Pompeius esset, totam cum
ignominia missam fecit: ægréque post multas & supplices preces, nec
70 nisi exacta de sontibus pœna, restituit. Decumanos autem Romæ
cum ingentibus minis, summóque etiam vrbis periculo, missionem &
præmia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neque adire cunctatus
est, quamquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed vna voce,
qua *Quirites* eos pro militibus appellarat, tam facilè circumegit & flexit,
vt ei *milites* esse confestim responderint: & quamuis recusantem vltrò
in Africam sint secuti: ac sic quoque seditiosissimum quemque &
71 prædæ & agri destinati tertia parte multauit. Studium & fides erga
clientes, ne iuueni quidem defuerunt. Masintham nobilem iuuenem,
cùm aduersus Hiempsalem regem tam enixè defendisset vt Iubæ regis

filio

filio in altercatione barbam inuaserit, stipendiarium quoque pronun-
ciatum, & abstrahentibus statim eripuit, occultauítque apud se diu: &
mox ex prætura proficiscens in Hispaniam, inter officia prosequētium,
fascésque lictorum, lectica sua auexit. Amicos tanta semper facilitate 72
indulgentiáque tractauit, vt C. Oppio comitāti se per siluestre iter, cor-
reptóque subita valitudine, & in diuersorio loco, quod vnum erat, ces-
serit, ac ipse humi ac sub diuo cubuerit. Iam autem rerum potens, quos-
dam etiam infimi generis ad amplissimos honores prouexit. Cùm ob id
culparetur, professus est palàm, *si grassatorum & sicariorum ope in tuenda
sua dignitate vsus esset, talibus quoque se parem gratiam relaturum.*
Simultates contra nullas tam graues excepit vnquam, vt non occa- 73
sione oblata libens deponeret. C. Memmii, cuius asperrimis orationi-
bus non minore acerbitate rescripserat, etiam suffragator mox in peti-
tione consulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrammata de reconcilia-
tione per amicos agenti, vltrò ac prior scripsit. Valerium Catullum, à
quo sibi versiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dissi-
mulauerat, satisfacientem, eadem die adhibuit cenæ: hospitióque patris
eius, sicut consueuerat, vti perseuerauit. Sed & in vlciscendo natura 74
lenissimus: piratas, à quibus captus est, cùm in deditionem redegisset,
quoniam suffixurum se cruci antè iurauerat, iugulari prius iussit, deinde
suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quondam nocturnas insidias æger ac
latens ne perduceretur ad Sullam, vix præmio dato euaserat, numquam
nocere sustinuit. Philemonem à manu seruum, qui necem suam per
venenum inimicis promiserat, non grauius quàm simplici morte pu-
niit. In P. Clodium Pompeiæ vxoris suæ adulterum, atque eadem de
caussa pollutarum cerimoniarum reum, testis citatus, negauit se quid-
quam cóperisse: quamuis & mater AVrelia, & soror Iulia, apud eosdem
iudices, omnia ex fide retulissent. Interrogatúsque, cur igitur repudiasset
vxorem, *Quoniam*, inquit, *meos tam suspicione quàm crimine iudico ca-
rere oportere.* Moderationem verò clementiámque, tum in admini- 75
strationе, tum in victoria belli ciuilis, admirabilem exhibuit. Denun-
tiante Pompeio, pro hostibus se habiturum, qui Reipubl. defuissent: ipse
medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiauit.
Quibus autem ex commendatione Pompeii, ordines dederat, potesta-
tem transeundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Ilerdam deditionis
conditionibus, cùm assiduo inter vtrasque partes vsu atque commer-
cio, Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Iulianos subita pœni-
tentia interfecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari.
Acie Pharsalica proclamauit *vt ciuibus parceretur*: deincépsque nemini
non suorum quem vellet vnum partis aduersæ seruare concessit: nec
vlli periisse, nisi in prælio reperiuntur, exceptis dumtaxat Afranio &

Fausto & L. Cæsare iuuene: ac ne hos quidem voluntate ipsius interemptos putant: quorum tamen & priores post impetratam veniam rebellauerant: & Cæsar libertis seruísque eius ferro & igni crudelem in modum enectis, bestias quoque ad munus populi comparatas contrucidauerat. Denique tempore extremo etiam quibus nondum ignouerat, cunctis in Italiam redire permisit, magistratúsque & imperia capere. Sed & statuas L. Sullæ atque Pompeii, à plebe disiectas, reposuit. Ac si qua posthac aut cogitarentur grauius aduersus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm vindicare. Itaque & detectas coniurationes, conuentúsque nocturnos, non vltrà arguit, quàm vt edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbè loquentibus satis habuit pro concione denuntiare ne perseuerarent. AVlique Cæcinæ criminosissimo libro, & Pitholai carminibus maledicentissimis, laceratam existimationem suam, ciuili animo tulit.

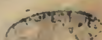
76 Prægrauant tamen cætera facta, dictáque eius, vt & abusus dominatione, & iure cæsus existimetur. Non enim honores modò nimios recepit, vt continuum consulatum, perpetuam dictaturam, præfecturámque morum, insuper prænomen imperatoris, cognomen patris patriæ, statuam inter reges, suggestum in orchestra: sed & ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in curia & pro tribunali, thensam & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra iuxta Deos, puluinar, flaminem, Lupercos, appellationem mensis è suo nomine. Ac nullos non honores ad libidinem cepit, & dedit. Tertium & quartum consulatum titulo tenus gessit, contentus Dictaturæ potestate decretæ cum consulatibus simul: atque vtroque anno binos consules substituit sibi in ternos nouissimos menses: ita vt medio tempore comitia nulla habuerit, præter tribunorum & ædilium plebis: præfectosque pro prætoribus constituerit, qui præsente se res vrbanas administrarent. Pridie autem Kal. Ianuarias repentina consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia spreto patriæ more, magistratus in plures annos ordinauit. Decem prætoriis viris consularia ornamenta tribuit. Ciuitate donatos, & quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in curiam. Præterea monetæ, publicísque vectigalibus, peculiares seruos præposuit. Trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam, & imperium Rufini liberti sui filio, exoleto suo, demandauit.

A. V. C. DCCIX.

77 Nec minoris impotentiæ voces propalàm edebat, vt T. Ampius scribit: *Nihil esse Remp. appellationem modò, sine corpore, ac specie. Sullam nescisse litteras, qui Dictaturam deposuerit. Debere homines consideratius iam loqui secum, ac pro legibus habere quæ dicat.* Eóque arrogantiæ progressus est, vt haruspice tristia & sine corde exta sacro quodam nuntiante, *futura* diceret *lætiora, cùm vellet: nec pro ostento ducendum si pecudi cor defuisset.*

78 Verùm præcipuam & inexpiabilem sibi inuidiam hinc

maximè

maximè mouit: Adeuntes se cum plurimis honorificentissimísque decretis, vniuersos patres conscriptos sedens pro æde Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum à Cornelio Balbo, cùm conaretur assurgere: alii ne conatum quidem omnino, sed etiam admonentem C.Trebatium, vt assurgeret, minus familiari vultu respexisse. Idque factum eius tanto intolerabilius est visum, quod ipse triumphanti, & subsellia tribunitia prætereuehenti sibi, vnum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse adeò indignatus sit, vt proclamauerit, *Repete ergo à me Aquila Remp. tribunus*: & nec destiterit per continuos dies quidquam cuiquam, nisi sub exceptione polliceri, *si tamen per Pontium Aquilam licuerit*. Adiecit ad tam insignem despecti senatus contumeliam, mul- 79
to arrogantius factum. Nam cùm sacrificio Latinarum reuertente eo inter immodicas ac nouas populi acclamationes, quidam è turba statuę eius coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset: & tribuni plebis Epidius Marullus Cæsetiúsque Flauus coronæ fasciam detrahi, hominémque duci in vincula iussissent, dolens seu parum prosperè motam regni mentionem, siue, vt ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, tribunos grauiter increpitos potestate priuauit: neque ex eo infamiam affectati etiam regii nominis discutere voluit: quamquam & plebei regem se salutanti, *Cæsarem se, non Regem* esse responderit: & Lupercalibus, pro Rostris à consule Antonio admotum sæpius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitolium Ioui Op. Max. miserit. Quin etiam varia fama percrebruit, migraturum Alexandriam vel Ilium, translatis simul opibus imperii, exhaustáque Italia delectibus, & procuratione vrbis amicis permissa: proximo autem senatu L.Cottam Quindecimvirum sententiam dicturum: vt, quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos, nisi à rege, non posse vinci, Cæsar rex appellaretur.

Quæ causa coniuratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri 80
necesse esset. Consilia igitur dispersim antea habita, & quæ sæpe bini ternive ceperant, in vnum omnes contulerunt: ne populo quidem iam præsenti statu læto, sed clàm palámque detrectante dominationem, atque assertores flagitante. Peregrinis in senatum allectis libellus propositus est: *Bonum factum: Ne quis senatori nouo curiam monstrare velit.* & illa vulgò canebantur,

Gallos Cæsar in triumphum ducit: iidem in curia
Galli bracas deposuerunt, latum clauum sumserunt.

Q.Maximo suffecto, trimestríque consule theatrum introeunte, cùm lictor animaduerti ex more iussisset, ab vniuersis conclamatũ est: *Non esse consulem eum*. Post remotos Cæsetium & Marullũ tribunos, reperta sunt proximis comitiis cõplura suffragia, consules eos declarátium. Subscripsere quidam L.Bruti statuæ, *Vtinam viueres*. Item ipsius Cæsaris statuę:

Brutus, quia reges eiecit, consul primus factus est: Hic quia consules eiecit, rex postremò factus est. Conspiratum est in eum à LX. amplius, C. Cassio, Marcelloque & D. Bruto principibus conspirationis. Qui primùm cunctati, vtrúmne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantem partibus diuisis è ponte deiicerent, atque exceptum trucidarét: an in Sacra via vel in aditu theatri adorirentur: postquam senatus Idibus Martiis in Pompeii curiam edictus est, facilè tempus & locum prætulerunt.

81 Sed Cæsari futura cædes euidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses cùm in colonia Capua deducti lege Iulia coloni, ad extruendas villas sepulcra vetustissima disiicerent, idque eo studiosiùs facerent, quòd aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant: tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys, conditor Capuæ, sepultus, inuenta est, conscripta litteris verbísque Græcis, hac sententia, *Quandoque ossa Capyis detecta essent, fore vt Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur, magnísque mox Italiæ cladibus vindicaretur.* Cuius rei, ne quis fabulosam aut commenticiam putet, auctor est Cornelius Balbus, familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges, quos in traiiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos & sine custode dimiserat, comperit pertinacissimè pabulo abstinere, vbertímque flere. Et immolantem haruspex Spurinna monuit, caueret periculum, quod non vltra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdé Idus, auem regaliolum, cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem, volucres varii generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea verò nocte cui illuxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem interdum supra nubes volitare, aliàs cum Ioue dextram iungere. Et Calpurnia vxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritúmque in gremio suo confodi: ac subitò cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul & ob infirmam valitudinem diu cunctatus, an se contineret & quę apud senatum proposuerat, agere differret: tandem D. Bruto adhortante, ne frequentes ac iam dudum opperienteis destitueret, quinta ferè hora progressus est: libellúmque insidiarum indicem, ab obuio quodam porrectum, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus, commiscuit. Dein pluribus hostiis cæsis, cùm litare nõ posset, introiit curiam, spreta religione: Spurinnámque irridés, & vt falsum arguens, quòd sine vlla noxa Idus Martiæ adessent: quamquam is *venisse quidem eas* diceret, *sed non præteriisse*.

A. V. C. DCCX.

82 Assidentem conspicati, specie officii circumsteterunt: illicóque Cimber Tullius, qui primas partes susceperat, quasi aliquid rogaturus, propius accessit: renuentíque, & gestu in aliud tempus differenti, ab vtroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, *Ista quidem vis est*, alter Cassius aduersum vulnerat paullùm infra iugulum. Cæsar Cassii brachium

brachium arreptum graphio traiecit: conatúsque prosilire, alio vulnere tardatus est. Vtque animaduertit vndique se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quò honestiùs caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita tribus & viginti plagis confossus est, vno modo ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderunt quidam, M. Bruto irruenti dixisse, Καὶ σὺ εἶ ἐκείνων, καὶ σὺ τέκνον? Exanimis diffugientibus cunctis aliquamdiu iacuit, donec lecticæ impositum, dependēte brachio, tres seruuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, vt Antistius medicus existimabat, lethale vllum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonii cōsulis, & magistri equitum Lepidi, destiterunt. Postulante ergo L. Pisone socero, testamentum eius aperitur: recitatúrque in Antonii domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat, demandauerátque virgini Vestali maximæ. Q. Tubero tradit, heredem ab eo scribi solitum ex consulatu ipsius primo, vsque ad initium ciuilis belli, Cn. Pompeium: idque militibus pro concione recitatum. Sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrāte reliquo: in ima cera C. Octauium etiam in familiam nomēnque adoptauit: plerósque percussorum in tutoribus filii, si quis sibi nasceretur, nominauit: D. Brutum etiam in secundis heredibus. Populo hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecenos sestertios, legauit. Funere indicto, rogus exstructus est in Martio campo juxta Iuliæ tumulum: & pro Rostris aurata ædes ad simulacrum templi Veneris Genitricis collocata: intráque lectus eburneus, auro ac purpura stratus: & ad caput tropæum, cum veste in qua fuerat occisus. Præferentibus munera, quia suffecturus dies non videbatur, præceptum est vt omisso ordine, quibus quisque vellet itineribus vrbis, portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quædam ad miserationem, & inuidiam cædis eius, accōmodata ex Pacuuii Armorum iudicio:

Postulante ergo L. Pisone socero — 83 (margin, beside "tum Lepidi, destiterunt"); Funere indicto — 84 (margin, beside "tertios, legauit")

Men' me seruasse, vt essent qui me perderent?

Et ex Electra Attii alia ad similem sententiam. Laudationis loco consul Antonius per præconē pronuntiauit Sen. cons. quo omnia ei diuina simul atq; humana decreuerat: item iusiurandū, quo se cuncti pro salute vnius adstrinxerāt: quibus perpauca à se verba addidit. Lectum pro Rostris in Forum magistratus & honoribus functi detulerunt. Quem cùm pars in Capitolini Iouis cella cremare, pars in curia Pompeii, destinaret, repentè duo quidā gladiis succincti, ac bina iacula gestantes, ardentibus cereis succenderūt: confestímq; circumstantium turba virgulta arida, & cum subselliis tribunalia, quidquid præterea ad donum aderat, con-

geſſit: deinde tibicines & ſcenici artifices veſtem,quam ex inſtrumento
triumphorũ ad præſentem vſum induerant,detractam ſibi,atque diſciſ-
ſam,iniecere flammæ:& veteranorũ militũ legionarii,arma ſua,quibus
exculti funus celebrabant. Matronæ etiã pleræque ornamenta ſua quæ
gerebant,& liberorum bullas atque prætextas.In ſummo publico luctu
exterarum gentium multitudo circulatim ſuo quæque more lamẽtata
eſt:præcipuéque Iudæi,qui etiam noctibus cõtinuis buſtũ frequentarũt.
85 Plebs ſtatim à funere ad domum Bruti & Caſſii cum facibus tetendit:
atque ægrè repulſa,obuium ſibi Heluium Cinnam,per errorẽ nominis,
quaſi Cornelius is eſſet quem grauiter pridie concionatũ de Cæſare, re-
quirebat,occidit:capútque eius præfixum haſtę circumtulit.Poſtea ſoli-
dam columnam propè xx pedum lapidis Numidici in foro ſtatuit:ſcri-
pſítque,PARENTI PATRIAE.Apud eandem longo tempore,ſacrificare,
vota ſuſcipere,cõtrouerſias quaſdã interpoſito per Cæſarem iureiuran-
86 do diſtrahere,perſeuerauit. Suſpicionem Cæſar quibuſdam ſuorum
reliquit,neque voluiſſe ſe diutius viuere, neque curaſſe quòd valitudine
minus proſpera vteretur:ideóque & quæ religiones monerẽt,& quæ re-
nuntiarent amici,neglexiſſe.Sunt qui putent confiſum eum nouiſſimo
illo Senat.conſ.ac iureiurando, etiam cuſtodias Hiſpanorũ cum gladiis
ſectantiũ ſe,remouiſſe. Alii è diuerſo opinantur,inſidias vndique immi-
nentes ſubire ſemel cõfeſſum ſatius eſſe,quàm cauere ſemper.Alii ferunt
dicere ſolitum,non tam ſua quàm Reip.intereſſe vti ſaluus eſſet: ſe iam
pridem potentiæ gloriæque abundè adeptum:Remp.ſi quid ſibi eueni-
ret, neque quietam fore, & aliquanto deteriore conditione ciuilia bella
87 ſubituram. Illud planè inter omnes ferè conſtitit, talem ei mortem
pæne ex ſententia obtigiſſe. Nam & quondã cùm apud Xenophontem
legiſſet,Cyrum vltima valitudine mandaſſe quædã de funere ſuo,aſper-
natus tam lentum mortis genus,ſubitam ſibi celerémque optauerat. Et
pridie quàm occideretur in ſermone nato ſuper cœnam,apud M.Lepi-
dum,quiſnam eſſet finis vitæ cõmodiſſimus, repẽtinum inopinatúmq;
88 prætulerat. Periit ſexto & quinquageſimo ætatis anno : atq; in deorũ
numerũ relatus eſt,non ore modò decernentiũ,ſed & perſuaſione vulgi.
Siquidem ludis, quos primò cõſecratos ei heres AVguſtus edebat, ſtella
crinita per ſeptẽ dies continuos fulſit , exoriens circa vndecimã horam.
Creditúmque eſt,animam eſſe Cæſaris in cælum recepti:& hac de cauſ-
ſa ſimulacro eius in vertice additur ſtella.Curiam,in qua occiſus eſt,ob-
ſtrui placuit : Idúſque Martias parricidium nominari : ac ne vmquã eo
89 die ſenatus ageretur. Percuſſorum autem ferè, neque triennio quiſ-
quam amplius ſuperuixit, neque ſua morte defunctus eſt. Damnati
omnes,alius alio caſu periit : pars naufragio,pars prælio,nonnulli ſemet
eodem illo pugione quo Cæſarem violauerant,interemerunt.

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBER II.

D. Octavivs Caesar AVgvstvs.

GEntem Octauiam Velitris præcipuam olim fuisse, multa 1
declarant. Nam & vicus celeberrima parte oppidi iam pri-
dem Octauius vocabatur: & ostēdebatur ara Octauio cōse-
crata: qui bello dux finitimo, cùm fortè Marti rem diui-
nam faceret, nuntiata repentè hostis incursione, semicruda exta rapta
foco prosecuit: atque ita prælium ingressus, victor rediit. Decretū etiam
publicum exstabat, quo cauebatur vt in posterum quoque simili mo-
do exta Marti redderentur, reliquiæque ad Octauios referrentur.
Ea gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes allecta, in se- 2
natum mox à Ser. Tullio in patricias transducta, procedente tempore
ad plebem se contulit: ac rursus magno interuallo per D. Iulium in pa-
triciatum rediit. Primus ex hac magistratū populi suffragio cepit C. Ru-
fus. Is quæstorius Cn. & C. procreauit: à quibus duplex Octauiorum fa-
milia defluxit, conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reli-
qui omnes functi sunt honoribus summis. At Caius eiúsque posteri, seu
fortuna, seu voluntate, in equestri ordine constitere, vsque ad AVgusti
patrem. Proauus AVgusti secundo Punico bello, stipendia in Sicilia tri-
bunus militum fecit, AEmilio Pappo imperatore. Auus municipalibus
magisteriis contentus, abundante patrimonio, tranquillissimè senuit.
Sed hæc alii. Ipse AVgustus nihil amplius quàm equestri familia ortum
se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus senator pater suus fuerit.
M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat restionem, è pago Thu-
rino: auum argentarium. Nec quidquam vltrà de paternis AVgusti ma-
ioribus reperi. Octauius pater à principio ætatis, & re & æstimatione 3
magna fuit: vt equidem mirer, hunc quoque à nonnullis argentarium,
atque etiam inter diuisores, operásque campestres, proditum. Amplis
enim innutritus opibus, honores & adeptus est facilè, & egregiè admini-
strauit. Ex prætura Macedoniam sortitus, fugitiuos, residuam Spartaci &
Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes, in itinere deleuit, nego-
tio sibi in senatu extra ordinem dato. Prouinciæ præfuit, non minore

iustitia quàm fortitudine. Namque Bessis ac Thracibus magno prælio
fusis, ita socios tractauit, vt epistolæ M. Tullii Ciceronis exstent, quibus
Q. fratrem, eodem tempore parum secunda fama proconsulatum Asiæ
administrantem, hortatur & monet, imitetur in promerendis sociis vi-
4 cinum suum Octauium. Decedens Macedonia, priùs quàm confite-
ri se candidatum consulatus posset, morte obiit repentina, superstitibus
liberis, Octauia maiore, quàm ex Ancharia: & Octauia minore, item
AVgusto, quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo, & Iulia sorore C. Cæ-
saris, genita est. Balbus paterna stirpe Aricinus, multis in familia senato-
riis imaginibus, à matre Magnum Pompeium arctissimo contingebat
gradu: functúsque honore præturæ, inter XX. viros agrum Campanum
plebi Iulia lege diuisit. Verùm M. Antonius despiciens etiam maternam
AVgusti originẽ, proauum eius Afri generis fuisse, & modò vnguenta-
riam tabernam, modò pistrinum Ariciæ exercuisse, obiicit. Cassius qui-
dem Parmensis quadã epistola, non tantùm vt pistoris, sed etiã vt num-
mularii nepotem, sic taxat AVgustum, *Materna tibi farina: siquidem ex
crudissimo Ariciæ pistrino hanc finxit manibus collybo decoloratis Nerulo-*
5 *pensis mensarius.* Natus est AVgustus, M. Tullio Cicerone, & Antonio
A. V. C. DCXCI. coss. IX. Kal. Octobris, paullo ante solis exortum, regione Palatii, ad Ca-
pita bubula: vbi nunc sacrarium habet, aliquanto pòst quàm excessit,
constitutum. Nam vt senatus Actis continetur, cùm C. Lectorius adole-
scens patricii generis, in deprecanda grauiore adulterii pœna, præter æ-
tatem atque natales, hoc quoque patribus cõscriptis allegaret, se esse pos-
sessorem, ac velut æditum soli, quod primum D. AVgustus nascens at-
tigisset: peteretque donari, quasi proprio suo, ac peculiari Deo: decretum
6 est vt ea pars domus consecraretur. Nutrimentorum eius ostendi-
tur adhuc locus in auito suburbano, iuxta Velitras permodicus, & cellæ
penuariæ instar: tenétq; vicinitatem opinio, tamquã & natus ibi sit. Huc
introire nisi necessariò & castè, religio est: cõcepta opinione veteri, quasi
temerè adeuntibus horror quidã & metus obiiciatur: sed & mox con-
firmata est. Nam cùm possessor villæ nouus, seu fortè seu tentãdi caussa
cubitum se eò cõtulisset: euenit, vt post paucissimas noctis horas extur-
batus inde subita vi, & incerta, pæne semianimis cum strato simul ante
7 fores inueniretur. Infanti cognomen THVRINO inditum est, in
memoriam maiorum originis: vel quòd in regione Thurina, recens eo
nato, pater Octauius aduersus fugitiuos rem prosperè gesserat. Thurinũ
cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem
imagunculam eius æream veterem, ferreis ac pæne iam exolescenti-
bus litteris, hoc nomine inscriptam: quæ dono à me Principi data in-
ter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contume-
liam sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quàm *mirari se*
rescribit,

reſcribit, *Pro opprobrio nomen prius ſibi obijci.* Poſtea C. Caesaris, &
deinde Avgvsti cognomen aſſumſit: alterum, teſtamento maioris
auunculi: alterum, Munatii Planci ſententia: cùm quibuſdam cenſenti-
bus, Romulum appellari oportere, quaſi & ipſum conditorem vrbis,
præualuiſſet vt AVguſtus potius vocaretur, non tãtùm nouo ſed etiam
ampliore cognomine: quòd loca quoque religioſa, & in quibus augura-
to quid conſecratur, auguſta dicantur, ab auctu, vel ab auium geſtu, gu-
ſtúve, ſicut etiam Ennius docet ſcribens,

Auguſto augurio poſtquam inclyta condita Roma eſt.

Quadrimus, patrem amiſit: duodecimum annum agens, auiam Iu- 8
liam defunctam pro concione laudauit. Quadriennio pòſt virili to-
ga ſumta, militaribus donis triumpho Cæſaris Africano donatus eſt,
quamquam expers belli propter ætatem. Profectum mox auuncu-
lum in Hiſpanias, aduerſus Cn. Pompeii liberos, vix dum firmus à gra-
ui valitudine, per infeſtas hoſtibus vias, pauciſſimis comitibus, naufra-
gio etiam facto, ſubſecutus, magnopere demeruit, approbata citò etiam
morum indole ſuper itineris induſtriam. Cæſare poſt receptas Hiſpa-
nias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos, deſtinante, præmiſſus
Apolloniam, ſtudiis vacauit. Vtque primùm occiſum eum, here-
démque ſe comperit, diu cunctatus, an proximas legiones implora-
ret, id quidem conſilium vt præceps immaturúmque omiſit: cæte-
rùm, vrbe repetita, hæreditatem adiit, dubitante matre, vitrico verò
Marcio Philippo conſulari multùm diſſuadente. Atque ab eo tempo-
re exercitibus comparatis, primùm cum M. Antonio, Marcóque Lepi-
do, dein tantùm cum Antonio per duodecim ferè annos, nouiſſimè
per quatuor & XL. ſolus Remp. tenuit. Propoſita vitæ eius velut ſum- 9
ma, partes ſigillatim, neque per tempora ſed per ſpecies, exequar: quò di-
ſtinctius demonſtrari cognoſcíque poſſint. Bella ciuilia quinque geſ-
ſit: Mutinenſe, Philippenſe, Peruſinum, Siculum, Actiacum. Ex qui-
bus primum ac nouiſſimum aduerſus M. Antonium: ſecundum aduer-
ſum Brutum & Caſſium: tertium aduerſum L. Antonium Triumuiri
fratrem: quartum aduerſus Sex. Pompeium, Cn. filium. Omnivm 10
bellorum initium & cauſſam hinc ſumſit, nihil conuenientius ducens
quàm necem auunculi vindicare, tuerique acta. Confeſtim vt Apol- A.V.C.
lonia rediit, Brutum Caſſiúmque, & vi nec opinantes, & quia præui- DCCX.
ſum periculum ſubterfugerant, legibus aggredi, reóſque cædis abſen-
tes deferre ſtatuit. Ludos autem victoriæ Cæſaris non audentibus fa-
cere quibus obtigerat id munus, ipſe edidit. Et quo conſtantius cætera
quoque exſequeretur, in locum Trib. plebis fortè demortui candida-
tum ſe oſtendit: quamquam patricius, nec dum ſenator. Sed aduerſan-
te conatibus ſuis M. Antonio conſule, quem vel præcipuum adiuto-

rem ſperauerat: ac ne publicum quidem & tranſlatitium ius vlla in re ſibi ſine pactione grauiſſimæ mercedis impertiéte, ad optimates ſe contulit: quibus cum inuiſum ſentiebat, maximè quòd D. Brutum obſeſſum Mutinæ, prouincia à Cæſare data, & per ſenatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortãtibus itaque nonnullis, percuſſores ei ſubornauit. Hac fraude deprehenſa, periculum inuicem metuens, veteranos ſimul

A. V. C. DCCXI. in ſuum ac Reip. auxilium, quanta potuit largitione, contraxit. Iuſſúſque comparato exercitui pro prætore præeſſe, & cum Hirtio ac Panſa, qui conſulatum acceperant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio menſe confecit duobus prælijs. Priore, Antonius eum fugiſſe ſcribit: ac ſine paludamento equóque poſt biduum demum apparuiſſe. ſequenti, ſatis conſtat non modò ducis ſed etiam militis functum munere: atque in media dimicatione, aquilifero legionis ſuæ grauiter ſaucio,

11 aquilam humeris ſubiiſſe, diúque portaſſe. Hoc bello cùm Hirtius in acie, Panſa paulo pòſt ex vulnere, periſſent, rumor increbruit, ambos opera eius occiſos: vt Antonio fugato, Rep. conſulibus orbata, ſolus victores exercitus occuparet. Panſæ quidem adeò ſuſpecta mors fuit, vt Glyco medicus cuſtoditus ſit, quaſi venenum vulneri indidiſſet. Adiicit his Aquilius Niger, alterum è conſulibus, Hirtium, in pugnę tumultu ab

12 ipſo interemtum. Sed vt cognouit, Antonium poſt fugam à M. Lepido receptum, cæteróſque duces, & exercitus, conſentire pro patribus, cauſſam optimatium ſine cunctatione deſeruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factáque quorundam calumniatus: quaſi alii ſe *puerum*, alii *ornãdum tollendúmque* iactaſſent: ne aut ſibi, aut veteranis par gratia referretur. Et quò magis pœnitentiam prioris ſectæ approbaret, Nurſinos grandi pecunia, & quam pendere nequirent, multatos, extorres egit oppido: quòd Mutinenſi acie interemtorum ciuium tumulo publicè

A. V. C. DCCXII. 13 exſtructo adſcripſerant, *Pro libertate eos occubuiſſe.* Inita cum Antonio & Lepido ſocietate, Philippenſe quoque bellum, quamquam inualidus atque æger, duplici prælio tranſegit: quorum priore caſtris exutus, vix ad Antonii cornu fuga euaſerat. Nec ſucceſſum victoriæ moderatus eſt: ſed capite Bruti Romam miſſo, vt ſtatuæ Cæſaris ſubiiceretur, in ſplẽdidiſſimum quemque captiuum non ſine verborum contumelia ſæuiit. Vt quidem vni ſuppliciter ſepulturam precanti reſpondiſſe dicatur, *Iam iſtam in volucrum fore poteſtatem*: alios, patrem & filium, pro vita roganteis, ſortiri vel dimicare iuſſiſſe, vt alterutri concederetur: ac ſpectaſſe vtrumque morientem, cùm patre, qui ſe obtulerat, occiſo, filius quoque voluntaria occubuiſſet nece. Quare cæteri, & in his M. Fauonius, ille Catonis æmulus, cùm catenati producerentur, imperatore Antonio honorificè ſalutato, hunc fœdiſſimo conuicio coràm proſciderunt. Partitis poſt victoriam officiis, cùm Antonius Orientem ordinandum,

nandum, ipse veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris
collocãdos recepisset: neque veteranorum neque possessorum gratiam
tenuit: alteris, pelli se, alteris, non pro spe meritorũ tractari querentibus.

Quo tempore L. Antonium, fiducia consulatus quem gerebat, ac fra- 14
ternæ potentiæ, res nouas molientem, confugere Perusiam coëgit, & ad A. V. C. DCCXIII.
deditionem fame compulit: non tamen sine magnis suis & ante bellum
& in bello discriminibus. Nam cùm spectaculo ludorum gregarium
militem in XIIII ordinibus sedentem excitari per apparitorem iussis-
set, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox & discrucia-
tum necasset: minimum absuit quin periret, concursu & indignatione
turbæ militaris. Saluti fuit, quòd qui desiderabatur, repentè comparuit
incolumis, ac sine iniuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans,
pæne interceptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.

Perusia capta, in plurimos animaduertit: orare veniam, vel excusa- 15
re se conantibus vna voce occurrens, *Moriendum esse*. Scribũt quidam, DCCXIV.
trecentos ex dedititiis electos, vtriusque ordinis, ad aram diuo Iulio ex-
structam, Idibus Martiis hostiarum more mactatos. Exstiterũt qui tra-
derent, conspecto eum ad arma isse, vt occulti aduersarii, & quos metus
magis quàm voluntas contineret, facultate L. Antonii ducis præbita,
detegerentur: deuictísque his, & confiscatis, promissa veteranis præmia
persoluerentur. Bellum Siculum inchoauit in primis, sed diu traxit, 16
intermissum sæpius: modò reparandarum classium caussa, quas tempe-
statibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat: modò pace
facta, flagitante populo, ob interclusos commeatus, famémque ingra-
uescentem: donec nauibus ex integro fabricatis, ac XX seruorum mil- DCCXVII.
libus manumissis, & ad remum datis, portum Iulium apud Baias, im-
misso in Lucrinum & Auernum lacum mari, effecit. In quo cùm hieme
tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas & Naulochum supera- DCCXVIII.
uit: sub horam pugnæ tam arcto repentè somno deuinctus, vt ad dan-
dum signum ab amicis excitaretur. Vnde præbitam Antonio materiam
putem exprobrandi, *Ne rectis quidem oculis eum adspicere potuisse instru-
ctam aciem: verùm supinum, cælum intuentem, stupidum cubuisse: nec prius
surrexisse, ac militibus in cõspectum fuisse, quàm à M. Agrippa fugatæ sint
hostium naues.* Alii dictum factúmque eius criminantur, quasi classibus
tempestate perditis exclamauerit: *etiam inuito Neptuno victoriam se
adepturum:* ac die Circensium proximo sollenni pompæ simulacrum
Dei detraxerit. nec temerè plura ac maiora pericula vllo alio bello
adiit. Traiecto in Siciliam exercitu, cùm partem reliquam copiarum
continenti repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare & Apollo-
phane, præfectis Pompeii, vno demum nauigio ægerrimè effugit. Item
cùm præter Locros Rhegiũ pedibus iret, & prospectus biremibus Pom-

peianis terram legétibus, suas ratus, descendisset ad littus, pæne exceptus
est. Tunc etiam per deuios tramites refugienté, seruus AEmilii Paulli, co-
mitis eius, dolés proscriptũ olim ab eo patrem Paullum, & quasi occasio-
A. V. C. ne vltionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeii fugam, collega-
DCCXVIII. rum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, super-
bientem xx. legionum fiducia, summásque sibi partes terrore ac minis
vindicantem, spoliauit exercitu: supplicémque concessa vita Circeos in
17 perpetuum relegauit. M. Antonii societatem semper dubiam & in-
certam, reconciliationibúsque variis malè focillatam abrupit tandem.
Et quo magis degenerasse eum à ciuili more approbaret, testamentum,
quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter heredes nuncupatis reli-
querat, aperiendum recitandúmque pro concione curauit. Remisit ta-
men hosti iudicato necessitudines, amicósque omnes: atque inter alios
DCCXXII. C. Sosium & T. Domitium, tunc adhuc coss. Bononiensibus quoque
publicè, quòd in Antoniorum clientela antiquitùs erant, gratiam fecit
DCCXXIII. coniurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multò pòst nauali præ-
lio apud Actium vicit, in serum dimicatione protracta, vt in naui victor
pernoctauerit. Ab Actio cùm Samum insulam in hiberna se recepis-
set, turbatus nuntiis de seditione militum, præmia & missionem poscen-
tium, quos ex omni numero confecta victoria Brundisium præmiserat,
repetit Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus: primò inter pro-
montoria Peloponnesi atque AEtoliæ: rursus circa montes Ceraunios,
vtrobique parte Liburnicarum demersa: simúlque eius in qua veheba-
DCCXXIV. tur, fusis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec amplius quàm
septem & xx dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundisii
commoratus, Asiæ Syriæque circuitu AEgyptum petit: obsessáque Ale-
xandria quò Antonius cum Cleopatra confugerat, breui potitus est. Et
Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem ad-
egit, viditque mortuum. Cleopatræ, quam seruatam triumpho magno-
perè cupiebat, etiam Psyllos admouit, qui venenum ac virus exsuge-
rent: quòd periisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem se-
pulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit.
Antonium iuuenem, maioré de duobus Fuluia genitis, simulacro D. Iu-
lii, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit.
Item Cæsarionem, quem ex Cæsare Cleopatra concepisse prædicabat, re-
tractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonii reginæque commu-
nes liberos, non secus ac necessitudine iunctos sibi & cóseruauit, & mox
18 pro conditione cuiusque sustinuit ac fouit. Per idem tempus, condi-
torium & corpus Magni Alexandri, cùm prolatum è penetrali subiecis-
set oculis, corona aurea imposita ac floribus aspersis veneratus est: con-
sultúsque, num & Ptolemæum inspicere vellet, *Regem se voluisse* ait *vi-
dere*,

dere, non mortuos. AEgyptum, in prouinciæ formam redactam, vt fera-
ciorem habilioremque annonæ vrbicæ redderet, fossas omnes, in quas
Nilus exæstuat, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit. Quó-
que Actiacæ victoriæ memoria celebratior in posterũ esset, vrbem Ni-
copolim apud Actium condidit: ludósque illic Quinquennales consti-
tuit: & ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fue-
rat vsus, exornatum naualibus spoliis, Neptuno ac Marti consecrauit.

Tumultus post hæc, ac etiam rerum nouarum initia, coniurationés- 19
que complures, prius quàm inualescerent, indicio detectas compressit, &
alias alio tẽpore: Lepidi iuuenis, deinde Varronis Murenę, & Fannii Cę-
pionis, mox M. Egnatii, exin Plautii Rufi, Luciíque Paulli progeneri sui:
ac præter has L. Audasii falsarum tabularum rei, ac neque ætate neque
corpore integri: item Asinii Epicadi ex gente Parthyna hybridæ: ad ex-
tremum Telephi mulieris serui nomenculatoris. Nam ne vltimæ qui-
dem sortis hominum conspiratione & periculo caruit. AVdasius atque
Epicadus Iuliam filiam & Agrippam nepotem ex insulis quibus conti-
nebatur, rapere ad exercitus: Telephus, quasi debita sibi fato dominatio-
ne, & ipsum & senatum aggredi, destinauerant. Quinetiam quondã iux-
ta cubiculum eius lixa quidam ex Illyrico exercitu, ianitoribus deceptis,
noctu deprehensus est, cultro venatorio cinctus: impós ne mentis, an si-
mulata dementia, incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit.

Externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum, adolescens ad- 20
huc: & Antonio deuicto, Cantabricum. Dalmatico etiam vulnera exce- A. V. C. DCCXXI.
pit. vna acie, dextrum genu lapide ictus, altera autem, & crus & vtrum- DCCXXVII.
que brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos admini-
strauit: vt tamẽ quibusdam Pannonicis, atque Germanicis aut interue-
niret, aut non longè abesset, Rauennam, vel Mediolanũ, vel Aquileiam
vsque ab vrbe progrediens. Domuit autem partim ductu partim au- 21
spiciis suis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum
Illyrico omni: item Rhætiam, & Vindelicos, ac Salassos, gentes Inal-
pinas. Coërcuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum
magna copia cæsis, Germanósque vltra Albim fluuium summouit: ex
quibus Sueuos & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in
proximis Rheno agris collocauit. Alias item nationes malè quietas
ad obsequium redegit. Nec vlli genti sine iustis & necessariis caussis
bellum intulit. Tantúmque abfuit à cupiditate quoquo modo impe-
rium vel bellicam gloriam augendi, vt quorundam barbarorum prin-
cipes in æde Martis Vltoris iurare coëgerit, mansuros se in fide ac pace
quam peterent: à quibusdã verò nouum genus obsidũ fœminas exigere
tentauerit: quòd negligere marium pignora sentiebat. & tamen potesta-
tem semper omnibus fecit, quoties vellet, obsides recipiẽdi. Neq; aut cre-

briùs aut perfidiosiùs rebellantes grauiore vmquam multatus est pœna, quàm vt captiuos sub lege venundaret, ne in vicina regione seruirent, néve intra XXX annum liberarentur. Qua virtutis moderationísque fama, Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos, pellexit ad amicitiam suam populíque Romani vltrò per legatos petendam. Parthi quoque & Armeniam vindicanti facilè cesserunt: & signa militaria quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt: obsidésque insuper obtulerunt: denique pluribus quondam de regno concer-
22 tantibus, nonnisi ab ipso electum comprobauerunt. Ianum Quirinum semel atq; iterū à condita vrbe memoriam ante suam clausum, in multo breuiore temporis spatio, terra marique pace parta, ter clusit. Bis ouans ingressus est vrbem, post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos treis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandri-
23 num: continuo triduo omnes. Graues ignominias cladésque, duas omnino, nec alibi quàm in Germania, accepit, Lollianam & Varianam: sed Lollianam maioris infamiæ, quàm detrimenti: Varianam pæne exitiabilem, tribus legionibus, cum duce legatísque & auxiliis omnibus, cæsis. Hac nuntiata excubias per vrbem indixit, ne quis tumultus existeret: & Præsidibus prouinciarum propagauit imperium, vt & à peritis & assuetis socii continerentur. Vouit & magnos ludos Ioui Opt. Max. *SI REMPVBLICAM IN MELIOREM STATVM VERTISSET*: quod factum Cimbrico Marsicóque bello erat. Adeò namque consternatum ferunt, vt per continuos menses barba capillóque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: *Quinctili Vare, legiones redde*: diémq; cladis quotannis mœstū habuerit ac lugubrem.

A. V. C. DCCXXXVIII.

DCCLXII.

24 In re militari & commutauit multa, & instituit: atque etiam ad antiquum morem nonnulla reuocauit. disciplinam seuerissimè rexit. ne legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hibernísque demum mensibus, permisit vxorem interuisere. Equitem R. quòd duobus filiis adolescentibus, caussa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonáque subiecit hastæ: quem tamen, quòd imminere emtioni publicanos videbat, liberto suo addixit, vt relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem contumaciùs parentem, cum ignominia totam dimisit: item alias immodestè missionem postulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exauctorauit. cohortes, si quę cessissent loco, decimatas hordeo pauit. centuriones, statione deserta itidem, vt manipulares, capitali animaduersione puniit: pro cætero delictorum genere variis ignominiis affecit: vt stare per totum diem iuberet ante Prætorium: interdū tunicatos, discinctósque, nonnumquam cum decem-
25 pedis, vel etiam cespitem portantes. Neque post bella ciuilia, aut in concione, aut per edictum, vllos militum *commilitones* appellabat, sed *milites*. Ac ne à filiis quidem, aut priuignis suis, imperio præditis, aliter

appellari passus est: ambitiosius id existimans, quàm aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domúsque suæ maiestas postularet. Libertino milite, præterquam Romæ incendiorum caussa, & si tumultus in grauiore annona metueretur, bis vsus est: semel ad præsidium coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis. eósque seruos adhuc viris fœminísque pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore vexillo habuit, neque aut commistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquanto faciliùs, phaleras & torques, quidquid auro argentóque constaret, quàm vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè, & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Sicilia post naualem victoriam cæruleo vexillo donauit. Solos triumphales, quamquam & socios expeditionum, & participes victoriarum suarum, numquam donis impertiendos putauit: quòd ipsi quoque ius habuissent tribuendi ea quibus vellent. Nihil autem minùs in perfecto duce, quàm festinationem temeritatémque conuenire arbitrabatur. Crebrò itaque illa iactabat:

Σπεῦδε βραδέως, &

Ἀσφαλὴς γὰρ ἐστ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης. E Vripid. Phœniss.

Et, *Sat celeriter fieri, quidquid fiat satis bene.* Prælium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cùm maior emolumenti spes quàm damni metus ostenderetur. Nam *minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes* aiebat *esse aureo hamo piscantibus: cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.* MAGISTRATVS atque honores, & ante tempus, & quosdam noui generis, perpetuósque, cepit. 26 Consulatum XX ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad vrbem legionibus, missísque qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cùm quidem cunctante senatu, Cornelius Centurio, princeps legationis, reiecto sagulo, ostendens gladii capulum, non dubitasset in curia dicere, *Hic faciet, si vos non feceritis.* Secundum consulatum post IX annos, tertium anno interiecto gessit: sequentes vsque ad vndecimum continuauit: multísque mox, cùm deferrentur, recusatis, duodecimum magno, id est, septemdecim annorum interuallo, & rursus tertium decimum biennio pòst vltro petiit: vt Caium & Lucium filios amplissimo præditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum. Quinque medios consulatus à sexto ad vndecimum annuos gessit: cæteros autem sex, aut nouem aut sex aut quatuor aut tribus mensibus, secundum verò, paucissimis horis. Nam die Kalendarum Ianuarii, cùm mane pro æde Capitolini Iouis paullulum curuli sella præsedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octauum & nonum Tarracone iniit.

27 TRIVMVIRATVM Reip. cõstituendæ per decem annos administrauit:
in quo restitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed
incœptam vtroque acerbiùs exercuit. Namque illis in multorum sæpe
personam per gratiam & preces exorabilibus, solus magnoperè con-
tendit ne cui parceretur: proscripsitque etiam C. Toranium tuto-
rem suum, eundémque collegam patris sui Octauii in ædilitate. Iu-
nius Saturninus hoc ampliùs tradit, Cùm peracta proscriptione, M.
Lepidus in senatu excusasset præterita, & spem clementiæ in posterum
fecisset: quoniam satis pœnarum exactum esset, hunc è diuerso profes-
sum, ita modum se proscribendi statuisse, vt omnia sibi reliquerit libera:
in cuius tamen pertinaciæ pœnitentiam, postea T. Iunium Philopœme-
nem, quòd patronum suum proscriptum celasse olim diceretur, equestri
dignitate decorauit. In eadem hac potestate multiplici flagrauit inui-
dia. Nam & Pinarium equitem R. cùm concionante se admissa turba
paganorum apud milites subscribere quædam animaduertisset, curio-
sum ac speculatorem ratus, coram cõfodi imperauit. Et Tedium Afrum
cos. designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone car-
psisset, tantis perterruit minis, vt is se præcipitauerit. Et Q. Gallium præ-
torem, in officio salutationis, tabulas duplices veste tectas tenentem, su-
spicatus gladium occulere: nec quidquam statim, ne aliud inueniretur,
ausus inquirere, paullo pòst per centuriones & milites raptum è tribuna-
li, seruilem in modum torsit: ac fatentem nihil, iussit occidi, priùs oculis
eius sua manu effossis. quem tamen scribit colloquio petito insidiatum
sibi, coniectúmque à se in custodiam, deinde vrbe interdicta dimissum,
A. V. C. naufragio vel latronũ insidiis periisse. Tribunitiam potestatem per-
DCCXXXI. petuam recepit: in qua semel atque iterum per singula lustra collegam si-
bi cooptauit. Recepit & morum legúmque regimen æquè perpetuum:
quo iure, quamquam sine censuræ honore, censum tamẽ populi ter egit:
28 primum ac tertium cũ collega, medium solus. De reddenda Rep. bis
cogitauit: primò post oppressum statim Antoniũ, memor obiectum ab
eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret ne redderetur: ac rursus tædio diu-
turnæ valitudinis: cùm etiam magistratibus ac senatu domũ accitis Ra-
tionariũ imperii tradidit. Sed reputans & se priuatũ non sine periculo fo-
re, & illam plurium arbitrio temerè cõmitti, in retinenda perseuerauit:
dubium euentu meliore an voluntate. Quam voluntatem cùm præ se
identidem ferret, quodam etiam edicto his verbis testatus est. *Ita mihi
saluam ac sospitem remp. sistere in sua sede liceat, atque eius rei fructum per-
cipere, quem peto, vt optimi status auctor dicar: & moriens, vt feram mecum
spem, mansura in vestigio suo fundamenta Reip. quæ iecero.* Fecitque ipse se
29 cõpotem voti, nisus omni modo ne quẽ noui status pœniteret. VRBEM
neque pro maiestate imperii ornatam, & inundationibus incendiisque
obnoxiam,

obnoxiam, excoluit adeò, vt iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Tutam verò, quantum prouideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit. Publica opera plurima exstruxit: ex quibus vel præcipua, Forum cum æde Martis Vltoris, templum Apollinis in Palatio, ædem Tonantis Iouis in Capitolio. Fori exstruendi caussa fuit, hominum & iudiciorum multitudo, quæ videbatur, non sufficientibus duobus, etiã tertio indigere. Itaque festinantiùs, nec dum perfecta Martis æde, publicatũ est cautúmque vt separatim in eo publica iudicia & sortitiones iudicũ fierent. AEdẽ Marti bello Philippensi pro vltione paterna suscepto vouerat. Sanxit ergo vt de bellis triumphisque heic consuleretur senatus: prouincias cum Imperio petituri, hinc deducerentur: quíque victores redissent, huc insignia triumphorum inferrent. Templum Appollinis in ea parte Palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam desiderari à Deo haruspices pronuntiarant. Addita porticus cum bibliotheca Latina Græcáque. quo loco iam senior sæpe etiam senatum habuit, decuriásque iudicum recognouit.

Tonanti Ioui ædem consecrauit, liberatus periculo, cùm expeditione Cantabrica per nocturnũ iter lecticã eius fulgor perstrinxisset, seruúmq; prælucentem exanimasset. Quædam etiam opera sub nomine alieno, nepotũ scilicet & vxoris sororísque, fecit: vt porticum basilicámq; Lucii & Caii: item porticus Liuiæ & Octauię, theatrúmque Marcelli. Sed & cęteros principes viros sæpe hortatus est vt pro facultate quisque monumentis vel nouis, vel refectis & excultis, vrbem adornarent. Multáque à multis exstructa sunt: sicut à Marcio Philippo, ædes Herculis Musarum: à L. Cornificio, ædes Dianæ: ab Asinio Pollione, atrium Libertatis: à Munatio Planco, ædes Saturni: à Cornelio Balbo, theatrum: à Statilio Tauro, amphitheatrum: à M. verò Agrippa, complura, & egregia.

Spatium vrbis in regiones vicósque diuisit: instituítque vt illas annui 30 magistratus sortitò tuerentur, hos magistri e plebe cuiusque viciniæ electi. Aduersus incendia excubias nocturnas, vigilésque commentus est. Ad coërcendas inundationes, alueum Tiberis laxauit, ac repurgauit, completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Quò autem faciliùs vndique vrbs adiretur, desumta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. AEdes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumtas, refecit: eásque & cęteras opulentissimis donis adornauit: vtpote qui in cellam Capitolini Iouis sedecim millia pondo auri, gemmásque ac margaritas quingenties HS. vna donatione contulerit. POSTQVAM verò pontificatum maximum, quem nun- 31 quam viuo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit, quid- A. V. C. DCCXII.
quid fatidicorum librorum Græci Latiníque generis, nullis vel parum

idoneis auctoribus vulgò ferebatur, supra duo millia contracta vndique cremauit: ac solos retinuit Sibyllinos: hos quoque delectu habito: condiditque duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Annum à D. Iulio ordinatum, sed postea negligentia conturbatum atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cuius ordinationem Sextilem mensem è suo cognomine nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quia hoc sibi & primus consulatus & insignes victoriæ obtigissent. Sacerdotum & numerum & dignitatem, sed & commoda, auxit: præcipuè Vestalium virginum. cúmque in demortuæ locum aliam capi oporteret, ambiréntque multi ne filias in sortem darét: adiurauit, si cuiusquam neptium suarum competeret ætas, oblaturum se fuisse eam. Nonnulla etiam ex antiquis cærimoniis paullatim abolita restituit: vt Salutis augurium, Diale flaminium, sacrum Lupercale, ludos Seculares & compitalicios. Lupercalibus vetuit currere imberbes: item, Secularibus ludis iuuenes vtriusque sexus prohibuit vllum nocturnum spectaculum frequẽtare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales Lares ornare bis anno instituit, vernis floribus, & æstiuis.

Proximum à Dis immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium populi R. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cuiusque, manẽtibus titulis, restituit: & statuas omnium triumphali effigie in vtraque Fori sui porticu dedicauit. Professus est edicto, *commentum id se, vt illorum velut ad exemplar & ipse dum viueret, & insequentium ætatum principes exigerentur à ciuibus.* Pompeii quoque statuam contra theatri eius regiam, marmoreo iano supposuit, translatam è curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus.

32 PLERAQVE pessimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiaque bellorum ciuilium durauerant, aut per pacem etiam exstiterant. Nam & grassatorũ plurimi palàm se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui caussa: & rapti per agros viatores sine discrimine, liberi, seruíque, ergastulis possessorum supprimebantur: & plurimæ factiones, titulo collegii noui, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores, dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit: ergastula recognouit: collegia, præter antiqua & legitima, dissoluit: tabulas veterum ærarii debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam exussit. Loca in vrbe publica iuris ambigui possessoribus adiudicauit. Diuturnorum reorum, & ex quorũ sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione proposita, vt si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium negotiúmve impunitate vel mora elaberetur, XXX amplius dies, qui honorariis ludis occupabantur, actui rerum accommodauit. Ad tres iudicum decurias, quartam addixit ex inferiore censu: quæ ducenariorum vocaretur,

retur, iudicarétque de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis an-
no allegit: id est, quinquennio maturiùs quàm solebant. At plerisque iu-
dicandi munus detrectantibus, vix concessit vt singulis decuriis per vi-
ces annua vacatio esset: & vt solitæ agi Nouembri ac Decembri mense
res omitterentur. Ipse ius dixit assiduè, & in noctem nonnunquam: 33
si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam do-
mi cubans. Dixit autem ius non diligentia modò summa, sed & lenita-
te: siquidem manifesti parricidii reum, ne culeo insueretur, quòd non
nisi confessi afficiuntur hac pœna, ita fertur interrogasse: *Certè patrem
tuum nō occidisti?* Et cùm de falso testamento ageretur, omnésque signa-
tores lege Cornelia tenerentur: non tātùm duas tabellas, damnatoriam
& absolutoriam, simul cognoscentibus dedit: sed tertiam quoque, qua
ignosceretur iis quos fraude ad signādum, vel errore inductos, constitis-
set. Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum prætori
delegauit vrbano: at prouincialium consularibus viris, quos singulos
cuiusque prouinciæ negotiis præposuisset. Leges retractauit, & quas- 34
dam ex integro sanxit: vt sumtuariam, & de adulteriis, & de pudicitia, de
ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc cùm aliquanto quàm cæteras
seueriùs emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit: nisi
adempta demum lenitáve parte pœnarum: & vacatione triennii data,
auctísque præmiis. Sic quoque abolitionem eius, publico spectaculo
pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptósque
partim ad se, partim in patris gremium ostentauit: manu vultúque si-
gnificans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. Cúmque etiam
immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione vim
legis eludi sentiret, tempus sponsas habēdi coarctauit: diuortiis modum
imposuit. Senatorum affluentem numerum deformi & incondita 35
turba (erant enim super mille, & quidam indignissimi, & post necem
Cæsaris per gratiam & præmium allecti, quos Orcinos vulgus vocabat)
ad modum pristinum & splēdorem redegit, duabus lectionibus: prima,
ipsorū arbitratu, quo vir virum legit: secunda, suo & Agrippæ. quo tem-
pore existimatur lorica sub veste munitus, ferróque cinctus præsedisse,
decem valentissimis senatorii ordinis amicis sellam suam circumstanti-
bus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quemquam
senatorum, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se ve-
recundiam compulit: seruauítque etiam excusantibus insigne vestis, &
spectandi in orchestra epulandíque publicè ius. Quo autem lecti pro-
batíque & religiosiùs & minore molestia senatoria munera fungeren-
tur, sanxit vt priùs quàm consideret quisque, thure ac mero supplicaret
apud aram eius dei in cuius tēplo coiretur: & ne plus quàm bis in mense
legitimus senatus ageretur, Kalendis & Idibus: néve Septembri Octo-

brive menſe vllos adeſſe alios neceſſe eſſet, quàm ſorte ductos, per quo-
rum numerum decreta confici poſſent: ſibíque inſtituit conſilia ſortiri
ſemeſtria, cum quibus de negotiis ad frequentem ſenatum referendis
antè tractaret. Sententias de maiore negotio, non more, atque ordine,
ſed prout libuiſſet, prærogabat: vt perinde quiſque animum intenderet,
36 ac ſi cenſendum magis quàm aſſentiendum eſſet. Auctor & aliarum
rerum fuit: in queis ne acta ſenatus publicarentur: ne magiſtratus depo-
ſito honore ſtatim in prouincias mitterentur: vt proconſulibus ad mu-
los, & tabernacula, quæ publicè locari ſolebāt, certa pecunia conſtitue-
retur: vt cura ærarii à quæſtoribus vrbanis ad prætorios prætoréſve
tranſiret: vt centumuiralem haſtam, quam quæſtura functi conſueue-
37 rant cogere, decemuiri cogerent. Quóque plures partem admini-
ſtrandæ Reip. caperent, noua officia excogitauit: curam operum publi-
corum, viarum, aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidundi,
præfecturam vrbis, Triumuiratum legēdi ſenatus, & alterum recogno-
ſcendi turmas equitum, quotieſcumque opus eſſet. Cenſores creari deſi-
tos longo interuallo creauit, numerum prætorum auxit. Exegit etiam,
vt quoties conſulatus ſibi daretur, binos pro ſingulis collegas haberet:
nec obtinuit, reclamantibus cunctis, ſatis maieſtatē eius imminui, quòd
38 honorem eum non ſolus ſed cum altero gereret. Nec parcior in bel-
lica virtute honoranda, ſuper x x x ducibus iuſtos triumphos, & ali-
quanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. Liberis
ſenatorum, quò celeriùs Reip. aſſueſcerent, protinus virilem togam, la-
tum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit: militiámque auſpican-
tibus, non tribunatum modò legionum, ſed & præfecturas alarum de-
dit: ac ne quis expers caſtrorum eſſet, binos plerumque laticlauios præ-
poſuit ſingulis alis. Equitum turmas frequenter recognouit, poſt lon-
gam intercapedinem reducto more tranſuectionis. Sed neque detrahi
quemquam in tranſuehendo ab accuſatore paſſus eſt: quod fieri ſolebat:
& ſenio vel aliqua corporis labe inſignibus permiſit, præmiſſo in ordine
equo, ad reſpondendum quoties citarentur, pedibus venire: mox red-
dendi equi gratiam fecit eis qui maiores annorum quinque & triginta
39 retinere eum nollent. Impetratíſque à ſenatu decem adiutoribus,
vnumquemque equitum rationem vitæ reddere coëgit: atque ex im-
probatis alios pœna alios ignominia notauit: plures admonitione, ſed
varia. Leniſſimū genus admonitionis fuit traditio coràm pugillarium,
quos taciti, & ibidem ſtatim legerent. Notauítque aliquos, quòd pecu-
40 nias leuioribus vſuris mutuati, grauiore fœnore collocaſſent. Comi-
tiis tribunitiis ſi deeſſent candidati, ſenatores ex equitibus Romanis
creauit: ita vt poteſtate tranſacta, in vtro vellent ordine, manerent.
Cùm autem plerique equitum, attrito bellis ciuilibus patrimonio,
ſpectare

ſpectare ludos è quatuordecim non auderent, metu pœnæ theatralis: pronuntiauit, non teneri ea quibus ipſis parentibúſve equeſter cenſus vmquam fuiſſet. Populi recenſum vicatim egit: ac ne plebs frumentationum cauſſa frequentiùs à negotiis auocaretur, ter in annum quaternûm menſium teſſeras dare deſtinauit: ſed deſideranti conſuetudinem veterem conceſſit rurſus, vt ſui cuiuſque menſis acciperet. Comitiorum quoque priſtinum ius reduxit: ac multiplici pœna coërcito ambitu, Fabianis & Scaptenſibus tribulibus ſuis die comitiorũ, ne quid à quoquam candidato deſiderarent, ſingula millia nummûm à ſe diuidebat. Magni præterea exiſtimans, ſincerum, atque ab omni colluuione peregrini ac ſeruilis ſanguinis incorruptum ſeruare populum: & ciuitaté Romanam parciſſimè dedit, & manumittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente Græco petenti reſcripſit, *Non aliter ſe daturum quàm ſi præſens ſibi perſuaſiſſet quàm iuſtas petendi cauſſas haberet.* Et Liuiæ pro quodã tributario Gallo roganti, ciuitatem negauit, immunitaté obtulit: affirmãs, *Se faciliùs paſſurum fiſco detrahi aliquid, quàm ciuitatis Romanæ vulgari honorem.* Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate, & multo pluribus à libertate iuſta, remouiſſe: cùm & de numero & de cõditione ac differentia eorũ qui manumitterentur, curioſè cauiſſet, hoc quoq; adiecit, ne vinctus vmquam tortúſve quis, vllo libertatis genere ciuitatem adipiſceretur. Etiam habitum veſtitúmque priſtinum reducere ſtuduit. Ac viſa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitans: *En*, ait,

Romanos rerum dominos, gentémque togatam.

Negotium ædilibus dedit ne quem poſthac paterentur in Foro Circóve, niſi poſitis lacernis, togatum conſiſtere. LIBERALITATEM 41 omnibus ordinibus per occaſiones frequenter exhibuit. Nam & inuecta vrbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam nummariæ rei effecit, vt fœnore diminuto, plurimum agrorum pretiis acceſſerit. Et poſtea quoties ex damnatorum bonis pecunia ſuperflueret, vſum eius gratuitum iis qui cauere in duplum poſſent, ad certum tempus indulſit. Senatorum cenſum ampliauit: ac pro octingentorum millium ſumma duodecies HS. taxauit, ſuppleuítque non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit, ſed diuerſæ ferè ſummæ: modò quadragenos, modò tricenos: nonnumquam ducenos quinquagenóſque nummos. ac ne minores quidem pueros præteriit, quamuis nonniſi ab vndecimo ætatis anno accipere conſueſſent. Frumentum quoque in annonæ difficultatibus ſæpe leuiſſimo, interdũ nullo pretio, viritim admenſus eſt, teſſeráſque nummarias duplicauit. Sed vt ſalubrẽ magis quàm ambitioſum principem ſcires, querentem de inopia & caritate vini populũ, ſeueriſſima coërcuit voce: *Satis prouiſum à genero ſuo Agrippa, perductis plu-* 42

ribus aquis, ne homines sitirent. Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, *Bonæ se fidei esse respondit*: non promissum autem flagitanti, turpitudinem & impudentiam edicto exprobrauit: affirmauitque, non daturum se, quamuis dare destinarat. Nec minore grauitate atque constantia, cùm proposito congiario multos manumissos, insertósque ciuium numero, comperisset, negauit accepturos quibus promissum non esset: cæterísque minus quàm promiserat, dedit, vt destinata summa sufficeret. Magna verò quondam sterilitate, ac difficili remedio, cùm venalitias & lanistarum familias, peregrinósque omnes, exceptis medicis & præceptoribus, partémque seruitiorum, vrbe expulisset: vt tandem annona conualuit, *impetum se cepisse* scribit, *frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseuerasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui.* Atque ita post hanc rem temperauit, vt non minorem aratorum ac negotiantium quàm populi rationem deduceret.

43 SPECTACVLORVM & assiduitate & varietate, atque magnificentia, omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & vicies. Fecítque nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones: non in foro modò, nec Amphitheatro, sed in Circo & in Septis, & aliquando nihil præter venationem edidit. Athletas exstructis in campo Martio sedilibus ligneis: item nauale prælium circa Tiberim cauato solo: in quo nunc Cæsarum nemus est. Quibus diebus custodes in vrbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obnoxia esset. In circo aurigas cursorésque & confectores ferarum, & nonnumquam ex nobilissima iuuentute, produxit. Sed & Troiæ ludum edidit frequentissimè, maiorum minorúmve puerorum delectu: prisci decoríque moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum, aureo torque donauit: passúsque est ipsum posterósque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore grauiter inuidioséque in curia questo AEsernini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque & gladiatorias operas, etiam equitibus Romanis aliquando vsus est: verùm priùs quàm senatusconsulto interdiceretur. Postea nihil sanè, præterquam adolescentulum Lucium honestè natum, exhibuit: tantùm vt ostenderet quòd erat bipedali minor librarum septemdecim, ac vocis immensæ. Quodam autem muneris die, Parthorum obsides tunc primùm missos, per arenam mediam ad spectaculum induxit: supérque se subsellio secundo collocauit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid inusitatum dignúmque cognitu aduectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare: vt rhinocerotem, apud Septa: tigrim, in scena: anguem quinquaginta cubi-

torum, pro Comitio. Accidit votiuis circensibus, vt correptus valitudine, lectica cubans, thensas deduceret: rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, euenit vt laxatis sellæ curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, cùm consternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset, transiit è loco suo, atque in ea parte consedit quæ suspecta maximè erat. Spectandi confusissimum ac solutissimum morem correxit 44 ordinauítque, motus iniuria senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat. Facto igitur decreto patrum, vt quoties quid spectandum vsquam publicè ederetur, primus subselliorum ordo vacaret senatoribus: Romæ legatos liberarum sociarúmque gentium vetuit in orchestra considere: cùm quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines assignauit: prætextatis cuneum suum, & proximum pædagogis: sanxítque ne quis pullatorum media cauea sederet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiscuè spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit. Solis virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, & contra prætoris tribunal, dedit. Athletarum verò spectaculo muliebrē sexum omnem adeò submouit, vt Pontificalibus ludis pugilum par postulatum distulerit in sequentis diei matutinum tempus: edixerítque, ***Mulieres ante horam quintam venirent in theatrum, non placere.*** Ipse Circenses ex amicorum ferè libertorúmque 45 cœnaculis spectabat, interdum è puluinari, & quidem cum cōiuge ac liberis sedens. Spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat: petita venia, commendatísque qui suam vicem præsidendo fungerentur. Verùm quoties adesset, nihil præterea agebat: seu vitandi rumoris caussa, quo patrem Cæsarem vulgò reprehensum commemorabat, quòd inter spectandum, epistolis, libellísque legendis, ac rescribendis vacaret: seu studio spectandi, ac voluptate, qua teneri se neque dissimulauit vmquam, & sæpe ingenuè professus est. Itaque corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis & crebra & grandia de suo offerebat: nullíque Græco certamini interfuit, quo non pro merito certantiū quemque honorauerit. Spectauit autem studiosissimè pugiles, & maximè Latinos: non legitimos atque ordinarios modò, quos etiam committere cum Græcis solebat: sed & cateruarios oppidanos inter angustias vicorum pugnantes temere ac sine arte. Vniuersum denique genus operas aliquas publico spectaculo præbentium, etiam cura sua dignatus est. Athletis & conseruauit priuilegia, & ampliauit. Gladiatores sine missione edi prohibuit. Coërcitionem in histriones, magistratibus in omni tempore & loco, lege vetere, permissam, ademit: præterquam ludos & scenam. Nec tamen eo minus aut xysticorum certationes, aut gladia-

torum pugnas seuerissimè semper exegit. Nam histrionum licentiam
adeò compescuit, vt Stephanionem togatarium, cui in puerilem habi-
tum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina thea-
tra virgis cæsum relegauerit: Hylam pantomimum, querente prætore,
in atrio domus suæ, nemine excluso, flagellis verberauerit: & Pyladem
vrbe atque Italia submouerit, quòd spectatorem, à quo exibilabatur, de-
46 monstrasset digito, conspicuúmque fecisset. Ad hunc modum vrbe
vrbanísque rebus administratis, ITALIAM duodetriginta coloniarum
numero deductarum ab se frequetauit, operibúsque ac vectigalibus pu-
blicis plurifariam instruxit: etiam iure ac dignatione vrbi quodam mo-
do pro parte aliqua adæquauit: excogitato genere suffragiorum, quæ de
magistratibus vrbicis decuriones colonici, in sua quisque colonia fer-
rent, & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. Ac necubi
aut honestorū deficeret copia, aut multitudinis soboles, equestrem mili-
tiam petenteis etiam ex commendatione publica cuiusque oppidi ordi-
nabat: at iis qui è plebe regiones sibi reuisenti filios filiásve approbarent,
47 singula nummorum millia pro singulis diuidebat. PROVINCIAS va-
A. V. C. DCCXXVI. lidiores, & quas annuis magistratuū imperiis regi nec facile nec tutum
erat, ipse suscepit: cæteras proconsul bus sortitò permisit: & tamen non-
nullas commutauit interdum: atque ex vtroque genere plerasque sæ-
pius adiit. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præci-
pites, libertate priuauit: alias, aut ære alieno laborantes leuauit, aut ter-
ræmotu subuersas denuò condidit: aut merita erga pop. Rom. alle-
gantes, Latinitate, vel ciuitate, donauit. Non est, vt opinor, prouincia, ex-
cepta dumtaxat Africa & Sardinia, quam nō adierit. In has, fugato Sex-
to Pompeio, traiicere ex Sicilia apparantem, continuæ & immodicæ
tempestates inhibuerunt, nec mox occasio aut caussa traiiciendi fuit.
48 REGNA, quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut iisdem, quibus
ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges socios etiam inter
semetipsos necessitudinibus mutuis iunxit: promtissimus affinitatis cu-
iusque atque amicitiæ conciliator & fautor: nec aliter vniuersos, quàm
membra partésque imperii, curæ habuit. Rectorem quoque solitus est
apponere ætate paruis, ac mente lapsis, donec adolescerent aut resipisce-
rent: ac plurimorum liberos & educauit simul cum suis & instituit.
49 EX MILITARIBVS COPIIS legiones & auxilia prouinciatim distribuit:
classem Miseni, & alteram Rauennæ, ad tutelam superi & inferi maris,
collocauit. Certum numerum partim in vrbis partim in sui custodiam
allegit: dimissa Calagurritanorum manu, quam vsque ad deuictum An-
tonium: item Germanorum, quam vsque ad cladem Varianam, inter
armigeros circa se habuerat. Neque tamen vmquam plures quàm tres
cohortes in vrbe esse passus est: eásque sine castris. reliquas in hiberna &
æstiua,

æstiua,circa finitima oppida dimittere assuerat. Quidquid autem vbique
militum esset,ad certam stipendiorũ præmiorúmq; formulam adstrin-
xit: definitis pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis
missionum: ne aut ætate aut inopia post missionem solicitari ad res no-
uas possent. Vtque perpetuò ac sine difficultate sumtus ad tuendos eos
prosequendósque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis
instituit. Et quò celeriùs, ac sub manum annuntiari cognoscíque
posset quid in prouincia quaque gereretur, iuuenes primò modicis in-
teruallis per militares vias, dehinc vehicula, disposuit: commodius id vi-
sum est, vt qui à loco eidem perferrent litteras, interrogari quoque, si
quid res exigerent, possent. In diplomatibus, libellísque & epistolis si- 50
gnandis, initio Sphinge vsus est: mox imagine Magni Alexandri: no-
uissimè sua, Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque
principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoque mo-
menta, nec diei modò, sed & noctis, quibus datæ significarentur, ad-
debat. Clementiæ ciuilitatísque eius multa & magna documenta 51
sunt. Ne enumerem quot & quos diuersarum partium venia & inco-
lumitate donatos, principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit:
Iunium Nouatum, & Cassium Patauinum, è plebe homines, alterum
pecunia, alterum leui exsilio punire satis habuit: cùm ille Agrippæ iuue-
nis nomine, asperrimam de se epistolam in vulgus edidisset: hic conui-
uio pleno proclamasset, *Neque votum sibi neque animum deesse confo-
diendi eum*. Quadam verò cognitione, cùm AEmilio AEliano Cordu-
bensi inter cætera crimina vel maximè obiiceretur, quòd malè opinari
de Cæsare soleret: conuersus ad accusatorem, commotóque similis: *Ve-
lim*, inquit, *hoc mihi probes: faciam sciat AElianus & me linguam habere:
plura enim de eo loquar.* Nec quidquam vltra, aut statim aut postea in-
quisiuit. Tiberio quoque de eadem re sedulò violentiùs apud se per epi-
stolam conquerenti, ita rescripsit. *AEtati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re in-
dulgere, & nimiùm indignari quemquam esse qui de me malè loquatur. Sa-
tis est enim, si hoc habemus ne quis nobis malè facere possit.* Templa 52
quamuis sciret etiam proconsulibus decerni solere: in nulla tamen pro-
uincia, nisi communi suo Romæque nomine recepit: nam in vrbe qui-
dem pertinacissimè abstinuit hoc honore. Atque etiam argenteas sta-
tuas olim sibi positas conflauit omnes: éxque iis aureas cortinas Apol-
lini Palatino dedicauit. Dictaturam magna vi offerente populo, genu
nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est. Domini 53
appellationem, vt maledictum & opprobrium semper exhorruit. Cùm
spectante eo ludos, pronuntiatum esset in mimo, *O dominum æquum &
bonum*: & vniuersi quasi de ipso dictum exsultantes cõprobassent: & sta-
tim manu vultúq; indecoras adulationes repressit, & insequẽti die grã-

uissimo corripuit edicto, *dominúmque* se posthac appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus suis, vel seriò vel ioco, passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temerè vrbe oppidóvè vllo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi vespere aut noctu: ne quem officii caussa inquietaret. In consulatu, pedibus ferè, extra consulatum, sæpe adoperta sella per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem: tanta comitate adeuntium desideria excipiés, vt quendam ioco corripuerit, *quòd sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem.* Die senatus numquam patres nisi in curia salutauit, & sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente: & discedens eo modo sedétibus singulis, vale dicebat. Officia cum multis mutuò exercuit: nec priùs dies cuiusque solemnes frequentare desiit, quàm grandior iam natu, & in turba quondam sponsaliorum die vexatus. Gallum Terrinium senatorem, minùs sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad vitam.

54 In senatu verba facienti dictum est, *Non intellexi:* & ab alio, *Contradicerem tibi si locum haberem.* Interdum ob immodicas altercationes disceptantium è curia per iram se proripienti, quidam ingesserunt, *Licere oportere senatoribus de Rep. loqui.* Antistius Labeo senatus lectione, cùm vir virum legeret, M. Lepidum, hostem olim eius, & tunc exsulantem, legit: interrogatúsque ab eo, *an essent alij digniores, Suum quemque iudicium habere* respondit. Nec ideò libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

55 Etiam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem auctoribus, id modò censuit, cognoscendum posthac de iis qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.

56 Iocis quoque quorumdam inuidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne senatus quidquam constitueret, intercessit. Quoties magistratuum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circuibat: supplicabátque more solemni. Ferebat & ipse suffragium in tribu, vt vnus è populo. Testem se in iudiciis & interrogari & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Numquam filios suos populo commendauit, vt non adiiceret, *Si merebuntur.* Eisdem prætextatis adhuc assurrectum ab vniuersis in theatro, & à stantibus plausum, grauissimè questus est. Amicos ita magnos & potétes in ciuitate esse voluit, vt tamen pari iure essent quo cæteri, legibúsque iudiciariis æquè tenerentur. Cùm Asprenas Nonius arctius ei iunctus, caussam veneficii, accusante Cassio Seuero, diceret: consuluit senatum quid officii sui putaret: *Cunctari enim se, ne, si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere ac prædamnare amicum existimaretur.* Et consentientibus

vniuersis,

vniuerſis, ſedit in ſubſellijs per aliquot horas: verùm tacitus, ac ne lauda-
tione quidem iudiciali data. Affuit & clientibus: ſicut Scutario cuidam,
euocato quondam ſuo, qui poſtulabatur iniuriarum. Vnum omnino è
reorum numero, ac ne eum quidé, niſi precibus, eripuit, exorato coram
iudicibus accuſatore, Caſtricium, per quem de coniuratione Murenæ
cognouerat. PRO QVIBVS meritis quàtoperè dilectus ſit, facile eſt 57
æſtimare. Omitto ſenatuſconſulta, quæ poſſunt videri vel neceſſitate
expreſſa, vel verecundia. Equites Romani natalem eius ſponte atque
conſenſu, biduo ſemper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtii
quotannis ex voto pro ſalute eius ſtipem iaciebãt: item Kalendis Ianua-
riis ſtrenam in Capitolio, etiam abſenti: ex qua ſumma pretioſiſſima
deorum ſimulacra mercatus, vicatim dedicabat: vt Apollinem Sanda-
liarium, & Iouem Tragœdum, aliáque. In reſtitutionem Palatinæ do-
mus incendio abſumtæ, veterani, decuriæ, tribus, atque etiam ſigillatim
è cætero genere hominum, libentes ac pro facultate quiſque pecunias
contulerunt: delibante tantummodo eo ſummarum aceruos, neque ex
quoquam plus denario auferente. Reuertentem ex prouincia, non ſo-
lùm fauſtis ominibus, ſed & modulatis carminibus proſequebantur.
Obſeruatum etiam eſt, ne quoties introiret vrbem, ſupplicium de quo-
quam ſumeretur. Patris patriæ cognomen vniuerſi repentino ma- 58
ximóque conſenſu detulerunt ei. Prima, plebs, legatione Antium miſſa: A.V.C. DCCLVIII.
dein quia non recipiebat, ineunti Romæ ſpectacula frequens, & laurea-
ta: mox in curia ſenatus: neque decreto, neque acclamatione, ſed per
Valerium Meſſallam id mandantibus cunctis: *Quod bonum, inquit, fau-*
ſtúmque ſit tibi, domuíque tuæ, Cæſar Auguſte: (ſic enim nos perpetuã feli-
citatẽ Reip. & læta huic precari exiſtimamus) Sen. te cõſentiens cum pop. R.
conſalutat PATRIAE PATREM. Cui lacrymans reſpondit AV-
guſtus, his verbis (ipſa enim, ſicut Meſſallæ, poſui) *Compos factus votorum*
meorum, patres C. quid habeo aliud deos immortales precari, quàm vt hunc
conſenſum veſtrum ad vltimum vitæ finem mihi perferre liceat? Medi- 59
co Antonio Muſæ, cuius opera ex ancipiti morbo cõualuerat, ſtatuam,
ære collato, iuxta ſignum AEſculapii ſtatuerunt. Nonnulli patrum fa-
miliarum, teſtamento cauerunt vt ab heredibus ſuis, prælato victimæ ti-
tulo, in Capitolium ducerentur, votúmque pro ſe ſolueretur, *QVOD*
SVPERSTITEM AVGVSTVM RELIQVISSENT.
Quædam Italiæ ciuitates diem, quo primùm ad ſe veniſſet, initium anni
fecerunt. Prouinciarum pleræque ſuper templa & aras, ludos quoque
quinquennales pæne oppidatim conſtituerunt. Reges amici atque 60
ſocii, & ſinguli in ſuo quiſque regno, Cæſareas vrbes condiderunt: &
cuncti ſimul ædem Iouis Olympici, Athenis antiquitus inchoatam, per-
ficere communi ſumtu deſtinauerunt, Genióque eius dedicare: ac ſæpe

regnis relictis, non Romæ modò, sed prouincias peragranti quotidiana
officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.
61 QVONIAM qualis in imperiis ac magistratibus regendáque per
A.V.C. terrarum orbem pace belloque Rep. fuerit, exposui: referam nunc inte-
DCCXI.& DCCXLV. riorem ac familiarē eius vitam: quibúsque moribus atque fortuna do
mi & inter suos egerit, à iuuēta vsque ad supremum vitæ diem. Matrem
amisit in primo consulatu: sororem Octauiam, quinquagesimum &
quartum agens ætatis annum. Vtrique cùm præcipua officia viuæ præ-
62 stitisset, etiam defunctæ honores maximos tribuit. Sponsam habue-
rat adolescens P.Seruilii Isaurici filiam: sed reconciliatus post primam
discordiam Antonio, & postulantibus vtriusque militibus, vt & necessi-
tudine aliqua iungerentur, priuignam eius Claudiam, Fuluiæ ex P.Clo-
dio filiam, duxit vxorem, vix dum nubilem. Ac simultate cum Fuluia
socru exorta, dimisit intactam adhuc, & virginem. Mox Scriboniam in
matrimonium accepit, nuptam antè duobus consularibus, & ex altero
etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit, pertæsus, vt scribit, mo-
DCCXV. rum peruersitatem eius: ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Ti-
berii Neronis, & quidem prægnantem, abduxit, dilexítque & probauit
63 vnicè ac perseueranter. Ex Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil libero-
rum tulit, cùm maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus
est editus. Iuliam primùm Marcello Octauiæ sororis suæ filio, tantum-
quod pueritiam egresso: deinde vt is obiit, M.Agrippæ nuptum dedit:
exorata sorore vt sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Mar-
cellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis, ac diu,
etiam ex equestri ordine, circumspectis conditionibus, Tiberium pri-
uignum suum elegit: coëgítque prægnantem vxorem, & ex qua iam
pater erat, dimittere. M.Antonius scribit, *Primùm eum Antonio filio suo
despondisse Iuliam: dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque in-*
64 *uicem filiam regis in matrimonium petiisse.* Nepotes ex Agrippa & Iulia
tres habuit, Caium, Lucium, & Agrippam: neptes duas, Iuliam & Agrip-
pinam. Iuliam L.Paullo Censoris filio, Agrippinam Germanico sororis
suæ nepoti collocauit. Caium & Lucium adoptauit domi per assem &
libram emtos à patre Agrippa: teneróśque adhuc ad curam Reip. admo-
uit: & consules designatos circum prouincias exercitúsque dimisit. Fi-
liam & neptes ita instituit, vt etiam lanificio assuefaceret: vetarétque lo-
qui, aut agere quidquam, nisi propalam, & quod in diurnos commenta-
rios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeò prohibuit, vt L.Tuci-
nio, claro decoróque iuueni, scripserit quondam, *Parum modestè fecisse
eum, quòd filiam suam Baias salutatum venisset.* Nepotes, & litteras & na-
tare aliáque rudimenta per se plerumque docuit: ac nihil æquè labora-
uit quàm vt imitaretur chirographum suum. Neque cœnauit vnà, nisi

vt in imo lecto assiderent: neque iter fecit, nisi vt vehiculo anteirent aut circà adequitarent. 65 Sed lætum eum atque fidentem & sobole & disciplina domus, Fortuna destituit. Iulias, filiã & neptẽ, omnibus probris contaminatas, relegauit. Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio, in Lycia: Lucio, Massiliæ, defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simúlque priuignum Tiberium adoptauit in foro, lege Curiata. Ex quibus Agrippam, breui, ob ingenium sordidum ac ferox, abdicauit, sepósuítque Surrentum. Aliquanto autem patientiùs mortem quàm dedecora suorum tulit. Nam Caii Luciique casu non adeò fractus, de filia, absens, ac libello per quæstorem recitato, notum senatui fecit: abstinuítque congressũ hominum diu, præ pudore: etiam de necanda deliberauit. Certè cùm sub idem tẽpus vna ex consciis liberta, Phœbe nomine, suspendio vitam finisset: *Maluisse se*, ait, *Phœbes patrem fuisse*. Relegatæ, vsum vini, omnémque delicatiorem cultum, ademit: neque adiri à quopiam libero, seruóve, nisi se consulto, permisit: & ita vt certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis vel cicatricibus. Post quinquennium demum ex insula in continentem, lenioribúsque paullò conditionibus, transtulit eam: nam vt omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit: deprecanti sæpe populo Rom. & pertinaciùs instanti, *tales filias taléisque coniuges* pro concione imprecatus. Ex nepte Iulia, post damnationẽ, editum infantem agnosci alique vetuit. Agrippam nihilò tractabiliorẽ, immò in dies amentiorem, in insulam transportauit, sepsítque insuper custodia militum. Cauit etiam senatusconsulto vt eodem loci in perpetuum contineretur: atque ad omnem & eius & Iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat,

Αἴθ᾽ ὄφελον ἄγαμός τ᾽ ἔμμεναι, ἄγονός τ᾽ ἀπολέσθαι: Ιλιαδ. γ.

nec aliter illos appellare quàm *treis vomicas* aut *tria carcinomata sua*.

66 AMICITIAS neque facile admisit, & constantissimè retinuit: non tantùm virtutes ac merita cuiusque dignè prosecutus, sed vitia quoque & delicta dumtaxat modica perpessus. Neq; enim temerè, ex omni numero, in amicitia eius afflicti reperiũtur, præter Saluidienum Rufum, quem ad consulatum vsque, & Cornelium Gallum, quem ad præfecturam AEgypti, ex infima vtrumque fortuna, prouexerat. Quorum alterum res nouas molientem, damnandum senatui tradidit: alteri ob ingratum & maleuolum animum, domo & prouinciis suis interdixit. Sed Gallo quoque & accusatorum denuntiationibus & senatusconsultis ad necem compulso, laudauit quidem pietatem tantopere pro se indignantium: cæterum & illacrymauit, & vicem suam conquestus est, *quòd sibi soli non liceret amicis, quatenus vellet, irasci*. Reliqui potentia

A. V. C. DCCXIV. & DCCXXVIII.

atque opibus ad finem vitæ sui quisque ordinis principes floruerunt:
quamquam & offensis interuenientibus. Desiderauit enim nonnum-
quam, ne de pluribus referam, & M. Agrippæ patientiam, & Mæcenatis
taciturnitatem: cùm ille ex leui rigoris suspicione, & quòd Marcellus si-
bi anteferretur, Mitylenas se, relictis omnibus, contulisset: hic, secretum
de comperta Murenæ coniuratione vxori Terentiæ prodidisset. Exegit
& ipse inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam, tam à defunctis
quàm à viuis. Nam quamuis minimè appeteret hereditates, vt qui num-
quam ex ignoti testamento capere quidquam sustinuerit: amicorum ta-
men suprema iudicia morosissimè pensitauit: neque dolore dissimula-
to, si parciùs, aut citra honorem verborum: neque gaudio, si gratè pié-
que quis se prosecutus fuisset. Legata, vel partes hereditatium, à quibus-
cumque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut,
si pupillari ætate essent, die virilis togæ, vel nuptiarum, cum incremento
67 restituere consueuerat. Patronus dominúsque non minus seuerus
quàm facilis & clemens, multos libertorum in honore & vsu maximo
habuit: vt Licinium Enceladum, aliósque. Cosmum seruum grauissimè
de se opinãtem, non vltrà quàm compedibus coercuit. Diomedem dis-
pensatorem, à quo, simul ambulante, incurrenti repentè fero apro per
metum obiectus est, maluit timiditatis arguere quàm noxæ: rémque
non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in iocum vertit. Idem
Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare
matronas: Thallo à manu, quòd pro epistola prodita denarios quingen-
tos accepisset, crura effregit. Pædagogum ministrósque Caii filii, per oc-
casionem valitudinis mortísque eius, superbè auaréque in prouincia
grassantes, oneratis graui pondere ceruicibus, præcipitauit in flumen.
68 PRIMA iuuenta variorum dedecorum infamiam subiit. Sex. Pom-
peius vt effœminatum insectatus est. M. Antonius adoptionem auun-
culi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam deliba-
tam à Cæsare, A. etiam Hirtio in Hispania CCC millibus nummûm sub-
strauerit: solitúsque sit crura suburere nuce ardenti, quò mollior pilus
surgeret. Sed & populus quondam vniuersus ludorum die, & accepit in
contumeliam eius, & assensu maximo comprobauit versum in scena
pronuntiatum de Gallo matris Deûm tympanizante,

Vidésne vt cinædus orbem digito temperet?

69 Adulteria quidem exercuisse, ne amici quidem negãt: excusantes sanè,
non libidine, sed ratione commissa: quò faciliùs consilia aduersariorum
per cuiusque mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liuiæ
nuptias obiecit, & fœminam consularem è triclinio viri coràm in cu-
biculum abductam, rursus in conuiuium rubentibus auriculis, incom-
tiore capillo reductam: & dimissam Scriboniam, quia liberiùs doluisset
nimiam

nimiam potentiam pellicis:& conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamiliâs & adultas ætate virgines denudarent, atque perspicerent, tamquam Thoranio mangone vendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc, nec dum planè inimicus, aut hostis. *Quid te mutauit? quòd reginam ineo? vxor mea est. Nunc cœpi, an abhinc annos nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas vti tu hanc epistolam cùm leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Saluiam Titisceniam, aut omnes. Anne refert vbi & in quam arrigas?* COENA quoque 70
eius secretior in fabulis fuit, quæ vulgò δωδεκάθεος vocabatur: in qua deorum dearúmque habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonii modò epistolæ singulorum nomina amarissimè annumerantis, exprobrant, sed & sine auctore notissimi versus.

Cùm primum istorum conduxit mensa choragum,
Sexque deos vidit Mallia, sexque deas:
Impia dum Phœb: Cæsar mendacia ludit,
Dum noua diuorum cœnat adulteria:
Omnia se à terris tunc Numina declinarunt:
Fugit & auratos Iuppiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumorem summa tunc in ciuitate pænuria ac fames. Acclamatúmq; est postridie, *frumentum omne deos comedisse: & Cæsarem esse planè Apollinem: sed Tortorem.* quo cognomine is Deus quadam in parte vrbis colebatur. Notatus est vt pretiosæ supellectilis Corinthiorúmque præcupidus,& aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam eius adscriptum est,

Pater argentarius, ego Corinthiarius:

cùm existimaretur, quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliense epigramma vulgatum est,

Postquam bis classe victus naues perdidit,
Aliquando vt vincat, ludit assiduè aleam.

Ex quibus siue criminibus siue maledictis, infamiam impudicitiæ facillimè refutauit,& præsentis & posteræ vitæ castitate. Item lautitiarum inuidiam, cùm & Alexandria capta, nihil sibi præter vnum murrhinum calicem, ex instrumento regio, retinuerit,& mox vasa aurea assiduissimi vsus conflauerit omnia. Circa libidines hæsit: postea quoque, vt ferunt, ad vitiandas virgines promtior, quæ sibi vndique etiam ab vxore conquirerentur. Aleæ rumorem nullo modo expauit: lusitque simpliciter & palàm oblectamenti caussa etiam senex: ac, præterquam Decembri mense, aliis quoque festis profestísque diebus. Nec id dubium est: autographa quadam epistola, *Coenaui*, ait, *mi Tiberi cum iisdem. Accesserunt conuiuæ Vinicius & Siluius pater. Inter coenam lusimus γεροντικῶς & heri*

& hodie. Talis enim iactatis, vt quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuersos qui Venerem iecerat. Et rursus aliis litteris, *Nos, mi Tiberi, Quinquatrijs satis iucunde egimus. Lusimus enim per omnes dies, forúmque aleatorium calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum: sed ex magnis detrimentis præter spem paullatim retractus est. Ego perdidi viginti millia nummûm, meo nomine: sed cùm effuse in lusu liberalis fuissem, vt soleo plerumque. Nam si quas manus remisi cuique, exegissem, aut retinuissem quod cuique donaui, vicissem vel quinquaginta millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cælestem gloriam efferet.* Scribit ad filiam, *Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis conuiuis dederam, si vellent inter se inter cœnam vel talis vel par impar ludere.*

72 In cæteris partibus vitæ continentissimum fuisse constat, ac sine suspicione vllius vitii. Habitauit primò iuxta Romanum forum supra Scalas anularias, in domo quæ Calui oratoris fuerat: postea in Palatio: sed nihilominus ædibus modicis Hortensianis, & neq; laxitate neque cultu conspicuis: vt in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum, & sine marmore vllo aut insigni pauimēto conclauia. Ac per annos amplius quadraginta eodē cubiculo hieme & æstate mansit: quamuis parū salubrem valitudini suæ vrbem hieme experiretur, assidueq; in vrbe hiemaret. Si quādo quid secretò aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas & τεχνόφυον vocabat: huc transibat, aut in alicuius libertorū suburbanū: æger autē in domo Mæcenatis cubabat. Ex secessibus præcipuè frequētauit maritima, insulásque Campaniæ, aut proxima vrbi oppida, Lanuuium, Præneste, Tibur: vbi etiam in porticibus Herculis tēpli persæpe ius dixit. Ampla & operosa prætoria grauabatur. Et neptis quidē suæ Iuliæ, profuse ab ea extructa, etiā diruit ad solum: sua verò quamuis modica, non tam statuarū tabularúmque pictarum ornatu, quàm xystis & nemoribus excoluit, rebúsque vetustate ac raritate notabilibus: qualia sunt Capreis immanium belluarum ferarúmque membra prægrandia, quæ dicuntur Gigantum ossa, & arma Heroum.

73 Instrumenti eius & supellectilis parcimonia apparet etiam nunc, residuis lectis atque mensis, quorum pleraque vix priuatæ elegantiæ sint. Ne toro quidem cubuisse aiunt, nisi humili & modicè instrato. Veste nō temerè alia quàm domestica vsus est, ab vxore & sorore & filia neptibúsq; confecta: togis, neque restrictis neq; fusis: clauo, nec lato nec angusto: calceamentis altiusculis, vt procerior quàm erat, videretur. Et forēsia autem, & calceos numquam non intra cubiculum habuit, ad subitos repētinósque casus parata.

74 Conuiuabatur & assiduè, nec vmquā nisi recta: non sine magno ordinum hominúmq; delectu. Valerius Messalla tradit, neminem

vmquam

vmquam libertinorũ adhibitum ab eo cœnę,excepto Mena,ſed aſſerto
in ingenuitaté,poſt proditam Sex.Pópeii claſſem.Ipſe ſcribit inuitaſſe ſe
quendam,in cuius villa maneret,qui ſpeculator ſuus olim fuiſſet.Con-
uiuia nonnumquã & ſeriùs inibat,& maturiùs relinquebat:cùm conui-
uæ & cœnare inciperent priùs quàm ille diſcumberet,& permanerẽt di-
greſſo eo.Cœnam trinis ferculis,aut,cùm abundantiſſimè,ſenis,præbe-
bat,vt nõ nimio ſumtu,ita ſumma comitate.Nam & ad cõmunionem
ſermonis tacẽtes vel ſubmiſſim fabulantes prouocabat,& aut acroama-
ta,& hiſtriones,aut etiam triuiales ex circo ludios interponebat, ac fre-
quentius aretalogos. Feſtos & ſolennes dies profuſiſſimè, nonnum- 75
quam iocularitcr tantùm,celebrabat.Saturnalibus, & ſi quando aliâs li-
buiſſet,modò munera diuidebat,veſtem & aurum,& argentum: modò
nummos omnis notæ, etiam veteres regios ac peregrinos: interdũ ni-
hil præter cilicia & ſpongias, & rutabula, & forpices,atque alia id genus,
titulis obſcuris & ambiguis. Solebat & inæqualiſſimarum rerum ſortes,
& aduerſas tabularum picturas in conuiuio venditare: incertóque caſu
ſpem mercantium vel fruſtrari vel explere:ita vt per ſingulos lectos lici-
tatio fieret,& ſeu iactura ſeu lucrum communicaretur. Cibi(nam ne 76
hoc quidẽ omiſerim)minimi erat,atque vulgaris ferè.Secundarium pa-
nem, & piſciculos minutos, & caſeum bubulum manu preſſum,& ficos
virides biferas maximè appetebat: veſcebatúrq;,& ante cœnã,quocum-
que tempore & loco,quo ſtomachus deſideraſſet.Verba ipſius ex epiſto-
lis ſunt, *Nos in eſſedo panem & palmulas guſtauimus.* Et iterum. *Dum le-
ctica ex regia domũ redeo, panis vnciam cum paucis acinis vuæ duracinæ
comedi.* Et rurſus, *Ne Iudæus quidẽ,mi Tiberi,tam diligenter ſabbatis ieiu-
nium ſeruat,quàm ego hodie ſeruaui: qui in balineo demum poſt horam pri-
mam noctis duas bucceas manducaui priùs quàm vngui inciperem.* Ex hac
obſeruantia nonnumquam vel ante initum vel poſt dimiſſum conui-
uium ſolus cœnitabat,cùm pleno conuiuio nihil tangeret. Vini quo- 77
que natura parciſſimus erat. Non amplius ter bibere eum ſolitũ ſuper
cœnã in caſtris apud Mutinam Cornelius Nepos tradit.Poſtea, quoties
largiſſimè ſe inuitaret,ſenos ſextãtes nõ exceſſit,aut,ſi exceſſiſſet,reiicie-
bat. Et maximè delectatus eſt Rhætico,neq; temere interdiu bibit. Pro
potione ſumebat perfuſum aqua frigida panem, aut cucumeris fruſtũ,
vel lactuculæ thyrſum, aut recens acidúmve pomum ſucci vinoſioris.

Poſt cibum meridianum,ita vt veſtitus calceatúſque erat,retectis pe- 78
dibus paulliſper conquieſcebat, oppoſita ad oculos manu. A cœna lu-
cubratoriam ſe in lecticulam recipiebat. Ibi donec reſidua diurni actus,
aut omnia,aut ex maxima parte,conficeret,ad multam noctem perma-
nebat.In lectũ inde tranſgreſſus,nõ amplius,cùm plurimum, quàm ſe-
ptem horas dormiebat; ac ne eas quidem cõtinuas,ſed vt in illo tẽporis

ſpatio ter aut quater expergiſceretur. Si interruptum ſomnum recupe-
rare, vt euenit, non poſſet: lectoribus, aut fabulatoribus arceſſitis, reſu-
mebat, producebátque vltra primam ſæpe lucem. Nec in tenebris vigi-
lauit vmquam, niſi aſſidente aliquo. Matutina vigilia offendebatur: ac ſi
vel officii, vel ſacri cauſſa maturiùs euigilandum eſſet, ne id cõtra com-
modum faceret, in proximo cuiuſcumque domeſticorum cœnaculo
manebat. Sic quoque ſæpe indigens ſomni, & dum per vicos deportare-
79 tur, & depoſita lectica inter aliquas moras condormiebat. FORMA
fuit eximia, & per omnes ætatis gradus venuſtiſſima: quamquam &
omnis lenocinii negligens, & in capite comendo tam incurioſus, vt ra-
ptim compluribus ſimul tonſoribus operam daret: ac modò tonderet,
modò raderet barbam: eóque ipſo tẽpore aut legeret aliquid, aut etiam
ſcriberet. Vultu erat, vel in ſermone vel tacitus, adeò tranquillo ſere-
nóque, vt quidam è primoribus Galliarum confeſſus ſit inter ſuos, eo ſe
inhibitum ac remollitum, quò minùs, vt deſtinarat, in tranſitu Alpium
per ſimulationem colloquii propius admiſſus, in præcipitium propelle-
ret. Oculos habuit claros ac nitidos: quibus etiam exiſtimari volebat in-
eſſe quiddam diuini vigoris: gaudebátque, ſi quis ſibi acriùs contuenti,
quaſi ad fulgorem Solis, vultum ſubmitteret: ſed in ſenecta ſiniſtro mi-
nùs vidit. Dentes raros & exiguos, & ſcabros: capillum leuiter inflexum
& ſufflauum, ſupercilia coniuncta, mediocres aures: naſum & à ſummo
eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem inter aquilum candi-
dúmque: ſtaturam breuẽ: (quam tamen Iulius Marathus libertus etiam
in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuiſſe tradit:) ſed quæ
commoditate & æquitate membrorũ occuleretur: vt nonniſi ex com-
80 paratione adſtantis alicuius procerioris intelligi poſſet. Corpore tra-
ditur maculoſo, diſperſis per pectus atque aluum genitiuis notis, in mo-
dum & ordinem ac numerum ſtellarum cæleſtis Vrſæ: ſed & callis qui-
buſdam ex prurigine corporis, aſſiduóque & vehementi ſtrigilis vſu,
plurifariam concretis, ad impetiginis formam. Coxendice, & femore, &
crure ſiniſtro, non perinde valebat, vt ſæpe etiam inde claudicaret: ſed
remedio harenarum atque arundinum confirmabatur. Dextræ quo-
que manus digitum ſalutarem, tam imbecillum interdum ſentiebat, vt
torpentem contractúmque frigore, vix cornei circuli ſupplemẽto ſcri-
pturæ admoueret. Queſtus eſt & de veſica, cuius dolore, calculis demum
81 per vrinam eiectis, leuabatur. Graues & periculoſas valitudines per
omnem vitam aliquot expertus eſt: præcipuè Cantabria domita, cùm
etiam diſtillationibus iocinore vitiato, ad deſperationem redactus, con-
trariam & ancipitem rationem medendi neceſſariò ſubiit: quia calida
fomenta non proderãt, frigidis curari coactus: auctore Antonio Muſa.
Quaſdam & anniuerſarias, ac tempore certo recurrentes, experiebatur.

Nam

Nam ſub natalem ſuum plerumque languebat: & initio veris præcordiorum inflatione tentabatur: auſtrinis autem tempeſtatibus grauedine. Quare quaſſato corpore, neque frigora neque æſtus facilè tolerabat.

82 Hieme quaternis cum pingui toga tunicis, & ſubuculæ thorace laneo, & feminalibus, & tibialibus muniebatur: æſtate apertis cubiculi foribus, ac ſæpe in periſtylio ſaliente aqua, atque etiam ventilante aliquo cubabat. Solis verò ne hiberni quidem patiens, domi quoque non niſi petaſatus ſub diuo ſpatiabatur. Itinera lectica, & noctibus ferè, eáque lenta ac minuta faciebat, vt Præneſte vel Tibur biduo procederet. Ac ſi quò peruenire mari poſſet, potius nauigabat. Verùm tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lauandi raritate. Vngebatur enim ſæpius, & ſudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua vel ſole multo calefacta. At quoties neruorum cauſſa, marinis, Albuliſque calidis vtendum eſſet, contentus hoc erat, vt inſidens ligneo ſolio, quod ipſe Hiſpanico verbo *duretam* vocabat, manus ad pedes alternis iactaret.

83 Exercitationes campeſtres equorum & armorum ſtatim poſt ciuilia bella omiſit: & ad pilam primò folliculúmque tranſiit: mox nihil aliud quàm vectabatur & deambulabat: ita vt in extremis ſpatiis ſubſultim decurreret, ſeſtertio vel lodicula inuolutus. Animi laxandi cauſſa, modò piſcabatur hamo: modò talis, aut ocellatis, nucibúſque ludebat cum pueris minutis, quos facie & garrulitate amabiles vndique conquirebat, præcipuè Mauros & Syros. Nam pumilos, atque diſtortos, & omneis generis eiuſdem, vt ludibria naturæ malique ominis, abhorrebat.

84 ELOQVENTIAM ſtudiáque liberalia ab ætate prima & cupidè & laborioſiſſimè exercuit. Mutinenſi bello in tanta mole rerum, & legiſſe & ſcripſiſſe & declamaſſe quotidie traditur. Nam deinceps neque in ſenatu, neque apud populum, neque apud milites locutus eſt vmquam, niſi meditata & compoſita oratione: quamuis non deficeret ad ſubita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriæ adiret, aut in ediſcendo tempus abſumeret: inſtituit recitare omnia. Sermones quoque cum ſingulis, atque etiam cum Liuia ſua grauiores, nonniſi in ſcriptis, & è libello habebat: ne plus minúſve loqueretur ex tempore. Pronuntiabat dulci & proprio quodam oris ſono: dabátque aſſiduè phonaſco operam: ſed nonnumquam infirmatis faucibus, præconis voce ad populū concionatus eſt.

85 Multa varii generis proſa oratione compoſuit, ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, velut in auditorio recitauit: ſicut *Reſcripta Bruto de Catone*. Quæ volumina cùm iam ſenior ex magna parte legiſſet, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Item *Hortationes ad philoſophiam:* & aliqua *De vita ſua*, quam tredecim libris, Cantabrico tenus bello, nec vltrà expoſuit. Poëticam ſummatim attigit. Vnus liber exſtat ſcriptus ab eo hexametris verſibus, cuius & argumētum & titulus

est, *Sicilia*. Exstat alter æquè modicus *Epigrammatum*, quæ fere tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo, aboleuit: quærentibúsque amicis *quidnam Aiax ageret*,
86 respondit, *Aiacem suum in spongiam incubuisse*. Genus eloquendi secutus est elegans & temperatum: vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & *reconditorum verborum*, vt ipse dicit, *foetoribus*. Præcipuámque curam duxit, sensum animi quàm apertissimè exprimere. quod quò facilius efficeret, aut necubi lectorem vel auditorem obturbaret, ac moraretur, neque præpositiones verbis addere, neque coniunctiones sæpius iterare dubitauit, quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent. Cacozelos & antiquarios, vt diuerso genere vitiosos, pari fastidio spreuit. Exagitabat nonnunquã in primis Mæcenatem suum, cuius μυροβρεχεῖς, vt ait, *cincinnos* vsquequaque persequitur, & imitando per iocum irridet. Sed nec Tiberio parcit & exoletas interdum, & reconditas voces aucupanti. M. quidem Antonium, vt insanum, increpat: quasi ea scribentem quæ mirentur potius homines quàm intelligant. Deinde ludens malum & inconstans in eligendo genere dicendi ingeniũ eius, addidit hæc, *Túque dubitas Cimbérne Annius an Veranius Flaccus imitãdi sint tibi? ita vt verbis quæ C. Sallustius excerpsit ex Originibus Catonis, vtaris? an potius Asiaticorũ oratorũ inanibus sententijs, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda?* Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans: *Sed opus est*, inquit, *dare te operam ne molestè scribas aut loquaris*.
87 Quotidiano sermone quædam frequentiùs & notabiliter vsurpasse eum, litteræ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cùm aliquos numquam soluturos significare vult, *Ad Kalendas Græcas soluturos* ait: & cùm hortatur ferenda esse præsentia, qualiacumque sint, *Contenti simus hoc Catone*: & ad exprimẽdam festinatæ rei velocitatem, *Velociùs quàm asparagi coquantur*. Ponit assiduè & pro stulto, *baceolum*: & pro pullo, *pulleiaceum*: & pro cerito, *vacerrosum*: & *vapidè sese habere*, pro malè: & *betissare*, pro languere: quod vulgò *lachanissare* dicitur. Item *simus*, pro sumus: & *domos* genitiuo casu singulari, pro domus. Nec vnquam aliter hæc duo, ne quis mendam magis quàm consuetudinem putet. Notaui & in chirographo eius illa præcipuè: non diuidit verba, nec ab extrema parte versuum abundantes litteras in alterum transfert: sed ibidem statim subiicit, circumducitque.
88 Orthographiam, id est, formulam rationémque scribendi à grammaticis institutam, non adeò custodit: ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum ac loquamur existiment. Nam quòd sæpe non litteras modò sed syllabas aut permutat aut præterit, communis hominum error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse,

vt rudi

vt rudi & indocto, cuius manu *ixi* pro *ipsi* scriptum animaduerterit. Quoties autem per notas scribit, *b*, pro *a*: *c*, pro *b*, ac deinceps eadem ratione sequentes literas ponit. pro *x* autem duplex *aa*. Ne Græcarum 89
quidem disciplinarum leuiore studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi vsus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu, Apolloniam quoque secum ab vrbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiã eruditione varia repletus, Sphæri, Arei philosophi, filiorúmque eius Dionysii & Nicanoris contubernium iniit: non tamen vt aut loqueretur expeditè, aut cõponere aliquid auderet. Nam & si quid res exigeret, Latinè formabat, vertendúmque alii dabat. Sed planè poëmatũ quoque non imperitus, delectabatur etiam comœdia veteri, & sæpe eam exhibuit publicis spectaculis. In euoluendis vtriusque linguæ auctoribus, nihil æquè sectabatur quàm præcepta & exempla publicè vel priuatim salubria: eáque ad verbũ excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum prouinciarúmque rectores, aut ad vrbis magistratus plerũque mittebat: prout quíque monitione indigerẽt. Etiam libros totos & senatui recitauit, & populo notos per edictũ sæpe fecit: vt orationes *Q. Metelli De prole augenda*, & *Rutilij De modo ædificiorum*: quò magis persuaderet, vtramq; rem nõ à se primò animaduersam, sed antiquis iam tunc curæ fuisse. Ingenia seculi sui omnibus modis fouit. Recitantes & benignè & patienter audiuit: nec tantùm carmina & historias, sed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & seriò, & à præstantissimis, offendebatur: admonebátque Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri. Circa religiones talem accepimus. Toni- 90
trua & fulgura paullo infirmiùs expauescebat: vt semper & vbiq; pellem vituli marini circumferret, pro remedio: atque ad omnem maioris tempestatis suspicionẽ, in abditum & concameratũ locum se reciperet: consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, vt suprà diximus. Somnia neque sua, neque aliena de se, negligebat. Philippen- 91
si acie quamuis statuisset non egredi tabernaculo, propter valitudinem: egressus est tamen amici somnio monitus: cessitque res prosperè, quando captis castris, lectica eius, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est. Ipse per omne ver, plurima, & formidolosissima, & vana, & irrita videbat: reliquo tempore rariora, & minùs vana. Cùm dedicatam in Capitolio ædem Tonanti Ioui assiduè frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem, cultores sibi abduci: séque respondisse, Tonantem pro ianitore ei appositum: ideóque mox tintinnabulis fastigium ædis redimiuit, quòd ea ferè ianuis dependebãt. Ex nocturno visu etiã stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manũ asses porrigẽtibus præbens. Auspicia 92
quędã & omina pro certissimis obseruabat. Si mâne sibi calceus perperã

ac sinister pro dextero, induceretur, vt dirum: si terra marive ingrediẽte se lõginquam profectionem, fortè rorasset, vt lætum, maturique & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipuè mouebatur. Enatam inter iunčturas lapidum ante domum suam palmam in compluuium deorum Penatium transtulit: vtque coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam Capreas, veterrimæ ilicis demissos iam ad terram languentésque ramos conualuisse aduentu suo, adeò lætatus est, vt eas cum republica Neapolitanorum permutauerit, AEnaria data. Obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie nundinas quoquam proficisceretur: aut Nonis quidquam rei seriæ inchoaret: nihil in hoc quidem aliud deuitans, vt ad Ti-
93 berium scribit, quàm δυσφημίαν nominis. Peregrinarum cæremoniarum, sicut veteres ac præceptas reuerentissimè coluit, ita cæteras contemtui habuit. Namque Athenis initiatus, cùm postea Romæ pro tribunali de priuilegio sacerdotum Atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circumstantium, solus audiit disceptãtes. At contrà non modò in peragrãda AEgypto paullùm deflectere ad visendum Apin supersedit: sed & Caium nepotem, quòd Iudæam præteruehens, apud Hierosolymam non suppli-
94 casset, collaudauit. ET QVONIAM ad hoc ventum est, non ab re fuerit subtexere quæ ei priùs quàm nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps euenerint, quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas sperari animaduertique posset. Velitris antiquitus tacta de cælo parte muri, responsum est, eius oppidi ciuem quandoque rerum potiturum: qua fiducia Veliterni, & tunc statim & posteà sæpius pæne ad exitium sui cum pop. Rom. belligerauerant. serò tandem documentis apparuit, ostentum illud, AVgusti potentiam portendisse. Auctor est Iulius Marathus, ante paucos quàm nasceretur menses, prodigium Romæ factum publicè, quo denuntiabatur regem pop. Rom. Naturam parturire: senatum exterritum censuisse ne quis illo anno genitus educaretur: eos qui grauidas vxores haberent, quo ad se quisque spem traheret, curasse ne senatusconsultum ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Mendetis Θεολογουμένων libris lego, Atiam, cùm ad solemne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormisse: draconem repentè irrepsisse ad eam, paullòque post egressum: illámque expergefactam quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore eius exstitisse maculam, velut depicti draconis: nec potuisse vnquã eximi: adeò vt mox publicis balneis perpetuò abstinuerit: AVgustum natum mense decimo, & ob hoc Apollinis filium existimatum. Eadem Atia priùs quàm pareret, somniauit intestina sua ferri ad sidera, explicarique per omnem terrarum & cæli ambitum. Somniauit & pater Octauius, vtero Atiæ iubar solis exortũ. Quo

natus est die, cùm de Catilinæ coniuratione ageretur in curia, & Octauius ob vxoris puerperium seriùs adfuisset, nota ac vulgata res est. P. Nigidium comperta moræ caussa, vt horam quoque partus acceperit, affirmasse, dominum terrarum orbi natum. Octauio posteà cùm per secreta Thraciæ exercitũ duceret, in Liberi patris luco barbara cærimonia de filio consulenti, idem affirmatum est à sacerdotibus: quòd infuso super altaria mero, tantum flammæ emicuisset vt supergressa fastigium templi ad cælum vsque ferretur: vníque olim omnino Magno Alexandro apud easdem aras sacrificanti, simile prouenisset ostentum. Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine & sceptro, exuuiísque Iouis Opt. Max. ac radiata corona super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, vt scriptum apud C. Drusum exstat, repositus vespere in cunas à nutricula, loco plano, postera luce non comparuit: & diu quæsitus, tandem in altissima turri repertus est, iacens contra Solis exortum. Cùm primùm fari cœpisset, in auito suburbano obstrepentes forte ranas silere iussit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem Campanæ viæ, in nemore prandenti, ex improuiso aquila panem ei è manu rapuit: & cùm altissimè volasset, rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Q. Catulus post dedicatum Capitolium, duabus continuis noctibus somniauit: prima, Iouem Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, vnum secreuisse: atque in eius sinum signum Reip. quod manu gestaret, reposuisse. at insequenti, animaduertisse se in gremio Capitolini Iouis eundem puerum: quem cùm detrahi iussisset, prohibitum monitu Dei, tamquam is ad tutelam Reip. educaretur. Ac die proximo obuium sibi AVgustũ, cùm incognitum aliâs haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus, vnum ex eis demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent: eiúsque osculum delibatum digitis ad os suum retulisset. M. Cicero C. Cęsarẽ in Capitolium prosecutus, somnium pristinæ noctis familiaribus fortè narrabat: puerum, facie liberali, demissum cœlo, catena aurea, ad fores Capitolii constitisse, eique Iouem flagellum tradidisse: deinde repẽte AVgusto viso, quem ignotum adhuc plerisq; auunculus Cæsar ad sacrificandum acciuerat, affirmauit ipsum esse cuius imago secũdum quietem sibi obuersata sit. Sumenti virilem togam, tunica lati claui resuta ex vtraque parte, ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur, non aliud significare quàm vt is ordo cuius insigne id esset, quãdoq; ei subiiceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locum capiens, cùm siluam cæderet, arborem palmæ repertam conseruari, vt omen victoriæ, iussit:

ex ea continuò enata ſoboles, adeò in paucis diebus adoleuit, vt non
æquipararet modò matricem, verùm etiam obtegeret, frequentare-
túrque columbarum nidis: quamuis id auium genus duram & aſperam
frondem maximè vitet. Illo & præcipuè oſtento motum Cæſarem fe-
runt, ne quem alium ſibi ſuccedere quàm ſororis nepotem vellet. In
ſeceſſu Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa
adſcenderat: cùm Agrippæ, qui prior conſulebat, magna, & pæne incre-
dibilia prædicerentur, reticere ipſe genituram ſuam, nec velle edere, per-
ſeuerabat, metu ac pudore ne minor inueniretur. Qua tamen poſt mul-
tas adhortationes vix & cunctanter edita, exſiliuit Theogenes, adorauít-
que eum. Tantam mox fiduciam fati AVguſtus habuit, vt thema ſuum
vulgauerit, nummúmque argenteum nota ſideris Capricorni, quo na-
95 tus eſt, percuſſerit. POST necem Cæſaris, reuerſo ab Apollonia & in-
grediente eo vrbem, repentè liquido ac puro ſereno, circulus ad ſpeciem
cæleſtis arcus orbem Solis ambiit: ac ſubinde Iuliæ Cæſaris filiæ monu-
mentum fulmine ictum eſt. Primo autem conſulatu ei augurium ca-
pienti, duodecim ſe vultures, vt Romulo, oſtenderunt: & immolan-
ti omnium victimarum iocinera replicata intrinſecus ab ima fibra pa-
ruerunt: nemine peritorum aliter coniectante, quàm læta per hæc & ma-
96 gna portendi. QVIN & bellorũ omnium euentus antè præſenſit. Con-
tractis ad Bononiam Triumuirorum copiis, aquila tentorio eius ſuper-
ſedens, duos coruos hinc & inde infeſtantes afflixit, & ad terram dedit:
notante omni exercitu, futurã quandoque inter collegas diſcordiam ta-
lem, qualis ſecuta eſt, ac exitũ præſagiente. In Philippis, Theſſalus qui-
dam de futura victoria nuntiauit, auctore D. Cæſare, cuius ſibi ſpecies iti-
nere auio occurriſſet. Circa Peruſiã ſacrificio non litante, cùm augeri
hoſtias imperaſſet: ac ſubita eruptione hoſtes omnẽ rei diuinæ apparatũ
abſtuliſſet: cõſtitit inter haruſpices, quæ periculoſa & aduerſa ſacrificanti
denuntiata eſſent, cuncta in illos recaſura qui exta haberent. Neque ali-
ter euenit. Pridie quàm Sicilienſem pugnam claſſe committeret, de-
ambulanti in littore, piſcis è mari exſiluit, & ad pedes iacuit. Apud
Actium deſcendenti in aciem, aſellus cum aſinario occurrit: EVtychus,
homini: beſtiæ, Nicon, erat nomen. Vtriuſque ſimulacrum æneum vi-
97 ctor poſuit in templo, in quod caſtrorũ ſuorum locum vertit. MORS
quoque eius, de qua dehinc dicam, diuinitáſque poſt mortem, eui-
dentiſſimis oſtentis præcognita eſt. Cùm luſtrum in campo Mar-
tio magna populi frequentia conderet, aquila eum ſæpius circumuo-
lauit: tranſgreſſáque in vicinam ædem, ſuper nomen Agrippæ, ad
primam litteram ſedit: quo animaduerſo, vota, quæ in proximum lu-
ſtrum ſuſcipi mos eſt, collegam ſuum Tiberium nuncupare iuſſit. Nam
ſe, quamquam conſcriptis paratíſque iam tabulis, negauit ſuſcepturum

quæ

quæ non eſſet ſoluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inſcriptione ſtatuæ eius prima nominis littera effluxit. Reſponſum eſt, centum ſolos dies poſthac victurum, quem numerum *C* littera notaret: futurúmque vt inter deos referretur, quòd *AESAR*, id eſt, reliqua pars è Cæſaris nomine, Etruſca lingua Deus vocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimiſſurus, & Beneuentum vſque proſecuturus, cùm interpellatores aliis atque aliis cauſis in iure dicendo detinerent, exclamauit, (quod & ipſum mox inter omina relatum eſt,) *Non, ſi omnia morarentur, ampliùs ſe poſthac Romæ futurũ.* Atque itinere inchoato, Aſturam perrexit: & inde, præter cõſuetudinem, de nocte ad occaſionem auræ euectus eſt. Cauſſam 98 valitudinis contraxit ex profluuio alui. Tunc Campaniæ ora, proximíſque inſulis circuitis, Caprearum quoque ſeceſſui quatriduum impendit: remiſſiſſimo ad otium & ad omnem comitatem animo. Fortè Puteolanum ſinum prætereuehenti, vectores nautæque de naui Alexandrina, quæ tantumquod appulerat, candidati, coronatíque, & thura libantes, fauſta omina & eximias laudes congeſſerant: *Per illum ſe viuere: per illum nauigare: libertate atque fortunis per illum frui.* Qua re admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuiſit: iúſque iurandum, & cautionem exegit à ſingulis, non aliò datam ſummam, quàm in emtionem Alexandrinarum mercium abſumturos. Sed & cæteros continuos dies, inter varia munuſcula, togas inſuper ac pallia diſtribuit: lege propoſita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu & ſermone vterentur. Spectauit aſſiduè & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex vetere inſtituto Capreis erat. Iiſdem etiam epulum in conſpectu ſuo præbuit, permiſſa, immò exacta iocandi licentia, diripiendíque pomorum & obſoniorum, rerúmque miſſilium. Nullo denique genere hilaritatis abſtinuit. Vicinam Capreis inſulam Ἀπραγόπολιν appellabat, à deſidia ſecedentium illuc è comitatu ſuo. Sed ex dilectis vnum Maſgabam nomine, quaſi conditorem inſulæ, κτίστην vocare conſueuerat: huius Maſgabæ, ante annum defuncti, tumulum cùm ex triclinio animaduertiſſet magna turba multíſque luminibus frequentari, verſum compoſitum ex tempore clarè pronuntiauit,

Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conuerſúſque ad Thraſyllum Tiberii comitem, contrà accubantem, & ignarum rei, interrogauit cuiuſnam poëtæ putaret eſſe: quo hæſitante, ſubiecit alium:

Ὁρᾷς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον;

de hoc quoque conſuluit: cùm ille nihil aliud reſponderet, quàm cuiuſcumque eſſent, optimos eſſe: cachinnum ſuſtulit, atque in iocos effuſus.

est. Mox Neapolim traiecit, quamquam & tum infirmis intestinis morbo variante: tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectauit: & cum Tiberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggrauata valitudine, tandem Nolæ succubuit: reuocatúmque ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit, neque pòst vlli maiori negotio animum accommodauit.

99 Supremo die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi præcepit. Et amicos admissos percunctatus, *Ecquid ijs videretur mimum vitæ commodè transegisse*, adiecit & clausulam:

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.

Omnibus deinde dimissis, dum aduenientes ab vrbe de Drusi filia ægra interrogabat, repentè in osculis Liuiæ, & in hac voce defecit: *Liuia nostri coniugij memor viue, ac vale:* sortitus exitum facilem, & qualem semper optauerat. Nam ferè quoties audisset, citò ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi & suis εὐθανασίαν similem (hoc enim & verbo vti solebat) precabatur. Vnum omninò ante efflatam animam signum alienatæ mentis ostendit, quod subitò pauefactus, à quadraginta se iuuenibus abripi questus est. Id quoque magis præsagium quàm mentis diminutio fuit: siquidè totidem milites Prætoriani extulerũt eum in publicum.

100 Obiit in cubiculo eodem quo pater Octauius: duobus Sextis, Pompeio & Appuleio coss. XIIII. Kal. Septembris, hora diei nona, septuagesimo & sexto ætatis anno, diebus quinque & triginta minus.

A. V. C. DCCLXVII.

Corpus Decuriones municipiorum & coloniarum à Nola Bouillas vsque deportarunt: noctibus propter anni tempus, cùm interdiu in basilica cuiusque oppidi, vel in ædium sacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit, vrbíque intulit, atque in vestibulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, vt inter alia complura censuerint quidam funus triumphali porta ducendum, præcedente Victoria, quæ est in curia, canentibus næniam principum liberis vtriusque sexus. Alii exsequiarum die ponendos anulos aureos, ferreósque sumendos: nonnulli legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorum. Fuit & qui suaderet appellationem mensis AVgusti in Septembrem trãsferendam: quòd hoc genitus AVgustus, illo defunctus esset. Alius, vt omne tempus à primo die natali ad exitũ eius, seculum AVgustũ appellaretur, & ita in fastos referretur. Verùm adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est: pro æde D. Iulii à Tiberio: & pro Rostris Sub veteribus, à Druso Tiberii filio, ac senatorũ humeris delatus in Campum, crematúsq;. Nec defuit vir prætorius qui se effigiem cremati euntem in cælũ vidisse iurasset. Reliquias

legerunt

legerunt primores equeſtris ordinis, tunicati & diſcincti pedibúſque nudis, ac in Mauſoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiam viam, ripámque Tiberis, ſexto ſuo conſulatu exſtruxerat: circumiectáſque ſiluas & ambulationes in vſum populi tunc iam publicarat. Teſtamentum, 101
L. Planco, C. Silio, coss. III. Nonas Aprilis ante annum & quatuor menſes quàm decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipſius, partim libertorum Polybii & Hilarionis manu ſcriptum, depoſitúmq; apud ſe virgines Veſtales, cum tribus ſignatis æquè voluminibus protulerunt. Quæ omnia in ſenatu aperta atque recitata ſunt. Heredes inſtituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & ſextante, Liuiam ex parte tertia, quos & ferre nomen ſuum iuſſit: ſecundos Druſum Tiberii filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberóſque eius tres ſexus virilis: tertio gradu, propinquos amicóſque complures. Legauit populo Rom. quadringenties, tribubus tricies quinquies HS. Prætorianis militibus ſingula millia nummorum. cohortibus vrbanis quingenos: legionariis trecentos nummos: quam ſummam repræſentari iuſſit: nam & confiſcatam ſemper repoſitámque habuerat. Reliqua legata variè dedit: produxítque quædã ad vicena ſeſtertia: quibus ſoluendis annuum diem finiit, excuſata rei familiaris mediocritate: nec plus perueturum ad heredes ſuos, quàm millies & quingenties profeſſus: quamuis viginti proximis annis quaterdecies millies ex teſtamentis amicorum percepiſſet: quod pæne omne cum duobus paternis patrimoniis, cæteríſque hereditatibus in Remp. abſumpſiſſet. Iulias, filiam neptémque, ſi quid his accidiſſet, vetuit ſepulchro ſuo inferri. De tribus voluminibus, vno, mandata de funere ſuo complexus eſt: altero, indicem rerum à ſe geſtarũ: quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mauſoleum ſtatuerentur: tertio, breuiarium totius imperii, quantum militum ſub ſignis vbique eſſet, quantum pecuniæ in ærario & fiſcis, & vectigaliorum reſiduis. Adiecit & libertorum ſeruorúmque nomina, à quibus ratio exigi poſſet.

* * *

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBER III.

TIBERIVS NERO CAESAR.

1 ATRICIA gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor nec dignitate) orta est ex Regillis, oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam, cum magna clientum manu commigrauit, auctore Tito Tatio consorte Romuli: vel, quod magis constat, Atta Claudio gentis principe, post reges exactos sexto ferè anno, à patribus in patricios cooptata. Agrum insuper trans Anienem clientibus, locúmque sibi ad sepulturã sub Capitolio publicè accepit. Deinceps procedente tempore, duodetriginta consulatus, dictaturas quinque, censuras septem, triumphos septem, duas ouationes adepta est. Cùm prænominibus cognominibúsque variis distingueretur, Lucii prænomen consensu repudiauit, postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinii, cædis alter conuictus est. Inter cognomina autem, & Neronis assumpsit, quo significatur lingua

2 Sabina fortis ac strenuus. Multa multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in Remp. exstant. Sed vt præcipua com-
A. V. C. memorem, Appius Cæcus societatem cum rege Pyrrho, vt parum sa-
CDLXXIV. lubrem iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe transfecto,
CDXC. Pœnos Sicilia expulit. Claudius Nero aduenientem ex Hispania cum
DXLVII. ingentibus copiis Asdrubalem, prius quàm Hannibali fratri coniunge-
CCCIV. retur, oppressit. Contra Claudius Appius Regillianus decemuir legibus
scribendis virginem ingenuam per vim, libidinis gratia, in seruitutem
asserere conatus, caussa fuit plebi secedendi rursum à patribus. Claudius
Drusus, statua sibi cum diademate ad Appii Forum posita, Italiam per
DV. clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcher apud Siciliam non pa-
scentibus in auspicando pullis, ac per contemtum religionis mari de-
mersis, quasi vt biberent, quando esse nollent, prælium nauale iniit: su-
peratúsque, cùm dictatorem dicere à senatu iuberetur, velut iterum il-
ludens discrimini publico, Ilyciam viatorem suum dixit. Exstant & fœ-
minarum exempla diuersa æquè: siquidem gentis eiusdẽ vtraque Clau-
dia fuit, & quæ nauẽ cum sacris matris deûm Idææ obhærentẽ Tiberino
vado

vado extraxit, precata propalam, *vt ita demum ſe ſequeretur, ſi ſibi pudi-*
citia cõſtaret: & quæ nouo more iudicium maieſtatis apud populum mu- A. V. C.
lier ſubiit, quòd in conferta multitudine ægrè procedente carpento, pa- DVIII.
làm optauerit, *vt frater ſuus Pulcher reuiuiſceret, atque iterum claſſem*
amitteret, quò minor turba Romæ foret. Præterea notiſſimum eſt, Claudios
omnes, excepto dumtaxat P. Clodio, qui ob expellendum vrbe Cice- DCXCV.
ronem, plebeio homini, atque etiam natu minori, in adoptionem ſe
dedit, optimates aſſertoréſque vnicos dignitatis ac potentiæ patricio-
rum ſemper fuiſſe, atque aduerſus plebem adeò violentos ac contuma-
ces, vt ne capitis quidem quiſquam reus apud populum mutare veſtem
aut deprecari ſuſtinuerit: nõnulli in altercatione & iurgio tribunos ple-
bis pulſauerint. Etiam virgo Veſtalis fratrẽ iniuſſu populi triumphan- DCXI.
tem, adſcenſo ſimul curru, vſque in Capitolium proſecuta eſt, ne vetare
aut intercedere fas cuiquam tribunorum eſſet. Ex hac ſtirpe Tiberius 3
Cęſar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum, à Tiberio Nerone,
maternum, ab Appio Pulchro: qui ambo Appii Cæci filii fuerunt. Inſer-
tus eſt & Liuiorum familiæ, adoptato in eam materno auo. Quæ familia,
quamquam plebeia, tamen & ipſa admodum floruit, octo conſulatibus,
cenſuris duabus, triumphis tribus: dictatura etiam ac magiſterio equi-
tum honorata: clara & inſignibus viris, ac maximè Salinatore, Druſiſ-
que. Salinator vniuerſas tribus in cenſura notauit leuitatis nomine, DL.
quòd cùm ſe poſt priorem conſulatum multa irrogata condemnaſſent,
conſulem iterum cenſorémque feciſſent. Druſus hoſtium duce Drauſo
cominus trucidato, ſibi poſteriſque ſuis cognomen inuenit. Traditur CDLXXI.
etiam proprætore ex prouincia Gallia retuliſſe aurum, Senonibus olim
in obſidione Capitolii datum: nec, vt fama, extortum à Camillo. Eius
abnepos, ob eximiam aduerſus Gracchos operã patronus ſenatus di- DCXXXIII.
ctus, filium reliquit, quem in ſimili diſſenſione multa variè molientem, DCLXIII.
diuerſa factio per fraudem interemit. Pater verò Tiberii, quæſtor 4
C. Cæſaris, Alexandrino bello claſſi præpoſitus, plurimum ad victoriam DCCVII.
contulit. Quare & Pontifex in locum P. Scipionis ſubſtitutus, & ad de-
ducendas in Galliam colonias, in queis Narbona & Arelate erant, miſ-
ſus eſt. Tamen Cæſare occiſo, cunctis turbarum metu abolitionem facti DCCX.
decernentibus, etiam de præmiis tyrannicidarum referẽdum cenſuit.
Prætura deinde functus, cùm exitu anni diſcordia inter Triumuiros ex- DCCXIII.
orta eſſet, retentis vltra iuſtum tempus inſignibus, L. Antonium conſu-
lem Triumuiri fratrẽ ad Peruſiam ſecutus, deditione à cæteris facta, ſo-
lus permanſit in partibus, ac primò Præneſte, inde Neapolim euaſit: ſer-
uiſque ad pileum fruſtra vocatis, in Siciliam profugit. Sed indignè ferẽs,
nec ſtatim ſe in cõſpectum Sex. Pompeii admiſſum, & faſcium vſu pro-
hibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo breui recon-

ciliata inter omnes pace, Romam rediit, vxorémque Liuiam Drusillam, & tunc grauidam, & antè iam apud se filium enixam, petenti AVgusto concessit. Nec multò pòst diem obiit, vtroque liberorum superstite, Tiberio Drusóque Neronibus.

5 TIBERIVM quidam Fundis natum existimauerunt, secuti leuem coniecturam, quòd materna eius auia Fundana fuerit, & quòd mox simulacrum Felicitatis ex senatusconsulto publicatū ibi sit. Sed vt plures, certioréśq; tradunt, natus est Romę in Palatio, XVI Kal. Decemb. M. AEmilio Lepido iterum, L. Munatio Planco coss. post bellū Philippense. Sic enim in fastos Actáq; publica relatū est. Nec tamen desunt qui partim antecedente anno, Hirtii ac Pansæ, partim insequente, Seruilii Isaurici Antoniique consulatu, genitum eum scribant.

A. V. C. DCCXII.

6 INFANTIAM pueritiámq; habuit luxuriosam, & exercitatā: comes vsquequaque parētum fugæ: quos quidē apud Neapolin sub irruptionem hostis nauigium clàm petētes, vagitu suo pæne bis prodidit: semel, cùm à nutricis vbere, itē cùm à sinu matris raptim auferretur ab iis qui pro necessitate temporis mulierculas leuare onere tentabāt. Per Siciliam quoque & Achaiam circumductus, ac Lacedæmoniis publicè, quòd in tutelam Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno, discrimen vitæ adiit: flamma repentè è siluis vndique exorta, adeóque omnem comitatum circumplexa, vt Liuiæ pars vestis & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeia Sext. Pompeii sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ, durant, ostenduntúrque adhuc Baiis. Post reditum in vrbem à M. Gallio senatore testamento adoptatus, hereditate adita, mox nomine abstinuit: quòd Gallius aduersarum AVgusto partium fuerat. Nouem natus annos, defunctum patrem pro Rostris laudauit. Dehinc pubescens, Actiaco triumpho currum AVgusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cùm Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur. Præsedit & Actiacis ludis, & Troianis Circensibus, ductor turmæ puerorum maiorum.

7 VIRILI toga sumta, adolescentiam omnem, spatiúmque insequentis ætatis vsque ad principatus initia, per hæc ferè transegit: Munus gladiatorium in memoriam patris, & alterum in aui Drusi dedit, diuersis temporibus, ac locis: primum in foro, secundum in Aphitheatro: rudiariis quoque quibusdam reuocatis, auctoramento centenûm millium. Dedit & ludos, sed absens: cuncta magnificè, impensa matris ac vitrici. Agrippinam M. Agrippa genitam, neptem Cæcilii Attici equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit vxorem: sublatóque ex ea filio Druso, quamquam bene conuenientem, rursúmque grauidam, dimittere, ac Iuliam

DCCXIIII.

AVgusti filiam confestim coactus est ducere: non sine magno angore animi, cùm & Agrippinę consuetudine teneretur, & Iulię mores improbaret: vt quam sensisset sui quoque sub priore marito appetentem, quod

sanè

ſanè vulgò etiam exiſtimabatur. Sed Agrippinam & abegiſſe poſt di-
uortium doluit: & ſemel omnino ex occurſu viſam, adeo contentis &
tumētibus oculis proſecutus eſt, vt cuſtoditum ſit ne vmquam in con-
ſpectum eius poſthac veniret. Cum Iulia primò concorditer, & amore
mutuo vixit: mox diſſedit, & aliquanto grauius, vt etiam perpetuò ſecu-
baret, intercepto communis filii pignore, qui Aquileiæ natus infans ex- A.V.C.
ſtinctus eſt. Druſum fratrem in Germania amiſit, cuius corpus pedibus DCCXXV.
toto itinere prægrediens, Romam vſque peruexit. CIVILIVM officio- 8
rum rudimentis regem Archelaum, Trallianos & Theſſalos, varia quoſ-
que de cauſſa AVguſto cognoſcente defendit. Pro Laodicenis, Thyati-
renis, Chiis terræmotu afflictis, opémque implorantibus, ſenatū depre-
catus eſt. Fannium Cæpionē, qui cum Varrone Muræna in AVguſtum
conſpirauerat, reum maieſtatis apud iudices fecit, & cōdemnauit. Intérq;
hæc duplicē curā adminiſtrauit annonæ, quæ arctior inciderat: & repur
gandorū tota Italia ergaſtulorū, quorum domini in inuidiam venerant:
quaſi exceptos ſupprimerent, non ſolùm viatores, ſed & quos ſacramēti
metus ad huiuſmodi latebras cōpuliſſet. STIPENDIA prima expeditio- 9
ne Cantabrica tribunus militum fecit: deinde ducto ad Orientē exerci- DCCXXVIII.
tu, regnū Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit. DCCXXXIV.
Recepit & ſigna quæ M.Craſſo ademerāt Parthi. Poſthæc comatā Gal-
liam anno ferè rexit, & barbarorū incurſionibus, & principum diſcordia
inquietam. Exhinc Rhæticum Vindelicúmq; bellum, inde Pannonicū,
inde Germanicum geſſit. Rhætico atq; Vindelico, gentes Alpinas: Pan-
nonico, Breucos & Dalmatas ſubegit. Germanico, quadraginta millia
dedititiorum traiecit in Galliam, iuxtáque ripam Rheni ſedibus aſſi-
gnatis collocauit. quas ob res, & ouans, & curru vrbem ingreſſus eſt: pri-
mus, vt quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo
nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magiſtratus & maturiùs DCCXXXI.
inchoauit, & pæne iunctim percurrit, quæſturam, præturam, conſula DCCXXXVIII.
tum: interpoſitóque tempore, cos. iterum, etiam tribunitiam poteſta- DCCXLI. &
tem in quinquennium accepit. TOT PROSPERIS confluentibus, in- DCCXLVII.
tegra ætate ac valitudine ſtatuit repentè ſecedere, ſéque è medio quàm 10
longiſſimè amouere. Dubium, vxoris ne tædio, quam neque criminari DCCXLVIII.
aut dimittere auderet, neque vltrà perferre poſſet, an vt vitato aſſiduita-
tis faſtidio, auctoritatem abſentia tueretur, atque etiam augeret, ſi quan-
do indiguiſſet ſui Reſp. Quidam exiſtimant adultis iam AVguſti liberis,
loco & quaſi poſſeſſione, vſurpati à ſe diu ſecundi gradus, ſponte ceſſiſſe:
exemplo M.Agrippæ, qui M.Marcello ad munera publica admoto, Mi-
tylenas abierit: ne aut obſtare, aut obtrectare præſens videretur. Quam
cauſſam & ipſe, ſed poſteà, reddidit. Tunc autem honorum ſatietatem,
ac requiem laborum prætendens, commeatum petiit. Neque aut matri

ſuppliciter precanti, aut vitrico, deſeri ſe etiam in ſenatu conquerenti,
veniam dedit. Quin & pertinaciùs retinentibus, cibo per quatriduum
abſtinuit. Facta tandem abeundi poteſtate, relictis Romæ vxore & fi-
lio, confeſtim Oſtiam deſcendit: ne verbo quidem cuiquam proſequen-
11 tium reddito, paucóſque admodum in digreſſu oſculatus. Ab Oſtia
oram Campaniæ legẽs, imbecillitate AVguſti nuntiata, paullùm ſubſti-
tit. Sed increbreſcente rumore, quaſi ad occaſionem maioris ſpei com
moraretur, tantum non aduerſis tempeſtatibus Rhodum enauigauit,
amœnitate & ſalubritate inſulæ iam inde captus, cùm ad eam ab Arme-
nia rediens appuliſſet. Heic modicis contentus ædibus, nec multo laxio-
re ſuburbano, genus vitæ ciuile admodum inſtituit: ſine lictore aut via-
tore gymnaſia interdum obambulans: mutuáque cum Græculis offi-
cia vſurpans, propè ex æquo. Fortè quodã in diſponendo die, mâne præ-
dixerat, quidquid ægrorũ in ciuitate eſſet, viſitare ſe velle: id à proximis
aliter exceptum eſt: iuſſique ſunt omnes ægri in publicam porticum de-
ferri, ac per valitudinũ genera diſponi. Perculſus igitur inopinata re, diu
quid ageret incertus, tãdem ſingulos circuit: excuſans factum etiam te-
nuiſſimo cuique, & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neque præterea
quidquã notatum eſt, in quo exercuiſſe ius tribunitiæ poteſtatis viſus ſit:
Cùm circa ſcholas & auditoria profeſſorũ aſſiduus eſſet, moto inter an-
tiſophiſtas grauiore iurgio, non defuit qui eum interuenientem & quaſi
ſtudioſiorem partis alterius conuitio inceſſeret. Senſim itaque regreſſus
domum, repentè cum apparitoribus prodiit: citatúmque pro tribunali
voce præconis conuiciatorem rapi iuſſit in carcerem. Comperit deinde
Iuliam vxorem ob libidines atque adulteria damnatam, repudiúmq; ei
ſuo nomine, ex auctoritate AVguſti, remiſſum: & quamquam lætus ani-
mo, tamen officii duxit, quantũ in ſe eſſet, exorare filiæ patrem frequen-
A.V C. tibus litteris, & vel vtcumque meritę, quidquid vmquam dono dediſſet,
DCCLII. concedere. Tranſacto autem tribunitiæ poteſtatis tẽpore, cõfeſſus tan-
dem nihil aliud ſeceſſu deuitaſſe ſe quàm æmulationis cũ Caio Lucióq;
ſuſpicionem, petiit vt ſibi ſecuro iam ab hac parte, corroboratis his, &
ſecundum locum facilè curantibus, permitteretur reuiſere neceſſitudi-
nes, quarum deſiderio teneretur. Sed neque impetrauit: vltróque etiam
admonitus eſt, dimitteret omnem curam ſuorum, quos tam cupidè re-
12 liquiſſet. Remanſit ergo Rhodi contra voluntatem: vix per matrem
cõſecutus vt ad velandam ignominiam, quaſi legatus ab AVguſto abeſ-
ſet. Enimuero tunc non priuatum modò, ſed etiam obnoxium, & trepi-
dum egit, mediterraneis agris abditus, vitáſque præternauigantium offi-
cia, quibus frequẽtabatur aſſiduè: nemine cum imperio, aut magiſtratu
tendente quoquam, quin diuerteret Rhodum. Et acceſſerũt maioris ſo-
licitudinis cauſſæ. Namque priuignum Caium, Orienti præpoſitũ, cùm
viſendi

viſendi gratia traieciſſet Samum, alieniorē ſibi ſenſit ex criminationibus M. Lollii comitis & rectoris eius. Venit etiā in ſuſpicionē per quoſdam beneficii ſui centuriones, à commeatu caſtra repetētes, mādata ad complures dediſſe ambigua, & quæ tentare ſingulorum animos ad nouas res viderētur. De qua ſuſpicione certior ab AVguſto factus, non ceſſauit efflagitare aliquem, cuiuſlibet ordinis, cuſtodem factis atque dictis ſuis.

13 Equi quoque, & armorum ſolitas exercitationes omiſit: redegitque ſe, depoſito patrio habitu, ad pallium, & crepidas: atque in tali ſtatu biennio ferè permanſit, contemtior in dies, & inuiſior: adeò vt imagines eius & ſtatuas Nemauſenſes ſubuerterint: ac familiari quodam conuiuio mentione eius orta extiterit qui Caio polliceretur, *Confeſtim ſe, ſi iuberet, Rhodum nauigaturum, capútque exſulis* (ſic enim appellabatur) *relaturum.* Quo præcipuè, non iam metu, ſed diſcrimine, coactus eſt tam ſuis quàm matris impenſiſſimis precibus reditum expoſtulare: impetrauitque, adiutus aliquantum etiam caſu. Deſtinatum AVguſto erat, nihil ſuper ea re, niſi ex voluntate maioris filii, ſtatuere. Is fortè tunc M. Lollio offenſior, facilis exorabiliſque in vitricum fuit. Permittente ergo Caio, reuocatus eſt: verùm ſub conditione, ne quam partem cūrámve Reip. attingeret.

14 A. V. C. DCCLV. REDIIT octauo poſt ſeceſſum anno, magna, nec incerta ſpe futurorum, quam & oſtētis, & prædictionibus ab initio ætatis conceperat. Prægnans enim Liuia, cùm an marem editura eſſet, variis captaret ominibus, ouum incubanti gallinæ ſubductum, nunc ſua nunc miniſtrarum manu per vices vſque eò fouit quoad pullus inſigniter criſtatus excluſus eſt. Ac de infante Scribonius mathematicus præclara ſpopondit: *etiam regnaturum quandoque, ſed ſine regio inſigni:* ignota ſcilicet tunc adhuc Cæſarum poteſtate. Et ingreſſo primam expeditionem, ac per Macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit, vt apud Philippos ſacratæ olim victricium legionum aræ, ſponte ſubitis collucerent ignibus: & mox cùm Illyricum petens, iuxta Patauium adiſſet Geryonis oraculū, ſorte tracta, qua monebatur vt de conſultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret: euenit vt ſummum numerum iacti ab eo oſtenderent: hodiéque ſub aqua viſuntur ii tali. Ante paucos verò quàm reuocaretur dies, aquila, numquā anteà Rhodi cōſpecta, in culmine domus eius aſſedit: & pridie quàm de reditu certior fieret, veſtimenta mutanti, tunica ardere viſa eſt. Thraſyllum quoque mathematicum, quem vt ſapientiæ profeſſorem contubernio admouerat, tunc maximè expertus eſt, affirmātem naue prouiſa gaudium afferri, cùm quidē illum duriùs, & contra prædicta cadētibus rebus, vt falſum & ſecretorum temere conſcium, eo ipſo momento dum ſpatiatur vnà, præcipitare in mare deſtinaſſet.

15 Romam reuerſus, deducto in forū filio Druſo, ſtatim è Carinis ac Pōpeiana domo, Eſquilias in hortos Mæcena-

tianos transmigrauit: totúmque se ad quietem contulit, priuata modò
officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio & Lucio intra
triennium defunctis, adoptatur ab AVgusto simul cum fratre eorum
M. Agrippa: coactus priùs ipse Germanicum fratris sui filium adoptare.
Nec quidquam posteà pro patrefamiliâs egit: aut ius quod adoptione
amiserat, ex vlla parte retinuit. Nam neque donauit, neque manumisit:
nec hereditatem quidem, aut legata percepit vlla aliter quàm vt peculio
lio referret accepta: nihil ex eo tempore prætermissum est ad maiestatem
tem eius augendam, ac multò magis postquam, Agrippa abdicato atque
16 seposito, certum erat, vni spem successionis incumbere. Data rursus
A. V. C. DCCLVII. potestas tribunitia in quinquennium: delegatus pacandæ Germaniç statu-
tus: Parthorum legati, mandatis AVgusto Romæ redditis, eum quoque
DCCLX. adire in prouinciam iussi. Sed nuntiata Illyrici defectione, transiit ad curam
ram noui belli: quod grauissimum omnium externorũ bellorum post
Punica, per XV legiones, parémque auxiliorum copiam, triennio gessit:
in magnis omnium rerum difficultatibus, summáque frugum inopia.
Et quamquam sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit: metuens, ne vicinus
cinus & præualens hostis instaret vltrò cedentibus. Ac perseuerantiæ
grande pretium tulit: toto Illyrico, quod inter Italiam, regnúmque Noricum
ricum, & Thraciam, & Macedoniam, intérque Danubium flumen, &
DCCLXII. sinum maris Adriatici patet, perdomito & in ditionem redacto. CVI
gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nã sub id ferè
tẽpus Quintilius Varus, cũ tribus legionibus in Germania periit: nemine
ne dubitante, quin victores Germani iuncturi se Pannoniis fuerint, nisi
debellatum priùs Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est,
multíque & magni honores. Censuerunt etiam quidam, vt *Pannonicus*,
alii vt *Inuictus*, nonnulli vt *Pius* cognominaretur. Sed de cognomine
intercessit AVgustus, eo contentum repromittẽs, quod se defuncto susceptu-
cepturus esset. Triumphum ipse distulit, mœsta ciuitate clade Variana.
Nihilò minùs vrbem prætextatus, & laurea coronatus intrauit: positúmque
túmque in Septis tribunal, senatu adstante, conscendit: ac medius inter
duos coss. cum AVgusto simul sedit: vnde, populo cõsalutato, circum
18 templa deductus est. Proximo anno repetita Germania, cùm ani-
DCCLXIII. maduerteret, Varianam cladem temeritate & negligentia ducis accidisse,
se, nihil non de consilii sententia egit: semper aliâs sui arbitrii, contentúsque
túsque se vno tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli
li communicauit. Curam quoque solito exactiorem præstitit. Traiecturus
rus Rhenum, commeatum omnem ad certam formulam adstrictum
non antè transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset vehiculorum
rum onera: ne qua deportarentur, nisi concessa aut necessaria. Trans
Rhenum verò eum vitæ ordinem tenuit, vt cedens in cespite nudo cibum

bum caperet: sæpe sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret: addita monitione, vt de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete, quacumque vel noctis hora vteretur. Disciplinam acerrimè exegit: 19
animaduersionum & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis: atque etiam legato legionis, quòd paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset, ignominia notato. Prælia, quamuis minimum fortunæ casibúsque permitteret, aliquantò constantiùs inibat, quoties lucubrante se subitò ac nullo propellēte, decideret lumen, & extingueretur. confidens, vt aiebat, ostento, sibi ac maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prosperè gesta, non multum abfuit quin à Bructero quodam occideretur: cui inter proximos versanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris. 20

A Germania in vrbem post biennium regressus, triumphum, quem A.V.C. DCCLXV.
distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac priùs quàm in Capitolium flecteret, descendit è curru, séque præsidenti patri ad genua submisit. Batonem Pannonium ducem ingentibus donatum præmiis, Rauennam transtulit: gratiam referēs, quòd se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset euadere. Prandium dein populo mille mensis, & congiarium trecenos nummos viritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem: item Pollucis & Castoris, suo fratrísq; nomine, de manubiis. Ac non mul- 21 DCCLXVI.
tò pòst lege per coss. lata, vt prouincias cum AVgusto communiter administraret, simúlque censum ageret, condito lustro in Illyricum profe- DCCLXVII.
ctus est. Et statim ex itinere reuocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc AVgustum reperit: fuítque vnà secretò per totū diem. Scio vulgo persuasum, quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, vox AVgusti per cubicularios excepta sit: *Miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit.* Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, AVgustum palàm nec dissimulanter morum eius diritatem adeò improbasse, vt nonnumquam remissiores hilarioré sque sermones superueniente eo abrumperet: sed expugnatum precibus vxoris adoptionem non abnuisse: vel etiam ambitione tractum, vt tali successore desiderabilior ipse quandoque fieret. Adduci tamen nequeo quin existimem, circumspectissimum & prudētissimum principem, in tanto præsertim negotio, nihil temerè fecisse: sed vitiis virtutibúsque Tiberii perpensis, potiores duxisse virtutes: præsertim cùm & *Reip. caussa adoptare se eum* pro concione iurauerit: & epistolis aliquot, vt peritissimum rei militaris, vtque vnicum populi Rom. præsidium prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde subieci. *Vale iucundissime Tiberi, & rem gere feliciter, ἐμοὶ καὶ τῆς Μούσης στρατηγῶν. Iucundissime, & ita sim*

felix, vir fortissime, & dux νομιμώτατε. Vale. Et, *Ordinem æstiuorum tuorum? Ego verò, mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων non potuisse quemquam prudentiùs gerere se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoque, qui tecum fuerunt omnes, confitentur versum illum in te posse dici,*

Vnus homo nobis vigilando restituit rem.

Sine, inquit, *quid incidit, de quo sit cogitandum diligentiùs, siue quid stomachor valde, medius fidius Tiberium meum desidero: succurrítque versus ille Homericus,*

Ιλιάδ. κ. Τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περίοιδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cùm audio & lego, Dij me perdant nisi cohorrescit corpus meum: téque rogo vt parcas tibi: ne si te languere audierimus, & ego & mater tua exspiremus, & de summa imperij sui populus Rom. periclitetur. Nihil interest valeam ipse nec ne, si tu non valebis. Deos obsecro vt te nobis conseruent, & valere nunc & semper patiantur, si non populū Rom. perosi sunt.

22 EXCESSVM AVgusti non priùs palàm fecit quàm Agrippa iuuene interemto. Hunc tribunus militum custos appositus occidit, lectis codicillis quibus vt id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, AVgustúsne moriens reliquisset, quò materiam tumultus post se subduceret: an nomine AVgusti Liuia, & ea conscio Tiberio an ignaro, dictasset. Tiberius renuntianti tribuno factum esse quod imperasset, *Neque imperasse se, & redditurū eum senatui rationem respondit*: inuidiam scilicet in præsentia vitans. Nam mox silentio rem obliterauit.

23 Iure autem tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoatáque allocutione derepente velut impar dolori congemuit: vtque non solùm vox, sed & spiritus deficeret, optauit: ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde AVgusti testamentum, non admissis signatoribus nisi senatorii ordinis, cæteris extra curiam signa agnoscentibus recitauit per libertum. Testamēti initium fuit. *Quoniam sinistra Fortuna Caium & Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia, & sextante heres esto.* Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem adscitum eum necessitate magis quàm iudicio: quando ita præfari non abstinuerit.

24 Principatum, quamuis neque occupare cōfestim, neque agere dubitasset, & statione militum, hoc est, vi & specie dominationis assumta, diu tamen recusauit impudentissimo animo: nunc adhortantes amicos increpans, vt ignaros quanta bellua esset Imperium: nunc precantem senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis & callida cunctatione suspendens: vt quidam patientiam rumperent, atque vnus in tumultu proclamaret,

Aut agat, aut desistat: alter coràm exprobraret, *Cateros quod polliciti sint, tardè præstare: sed ipsum quod præstet, tardè polliceri.* Tandem quasi coactus, & querens *miseram & onerosam iniungi sibi seruitutem*, recepit imperium: nec tamen aliter quàm vt depositurum se quandoque spem faceret. Ipsius verba sunt hæc: *Dum veniam ad id tempus quo vobis æquum possit videri, dare vos aliquam senectuti meæ requiem.* Cunctandi causa erat, metus vndique imminentium discriminum: vt sæpe *lupum se auribus tenere*, diceret. 25 Nam & seruus Agrippæ, Clemens nomine, non contemnendam manum in vltionem domini compararat: & L. Scribonius Libo vir nobilis res nouas clàm moliebatur: & duplex seditio militum in Illyrico & in Germania exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, vt æquarentur stipendio prætorianis Germaniciani. Quidam etiam principē detrectabant non à se datum: summâque vi Germanicum, qui tum iis præerat, ad capessendam Remp. perurgebant, quamquam obfirmatè resistentem. Quem maximè casum timens, partes sibi, quas senatui liberet, tuendas in Rep. depoposcit: quando vniuersæ sufficere solus nemo posset: nisi cum altero, vel etiam cum pluribus. Simulauit & valitudinē, quò æquiore animo Germanicus celerem successionem, vel certè societatem principatus, operiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum, redegit in potestatem: Libonem, ne quid in nouitate acerbiùs fieret, secundo demum anno in senatu coarguit, medio temporis spatio tantùm cauere contentus. Nam & inter pontifices sacrificanti simul, pro secespita plumbeum cultrum subiiciendum curauit: & secretum petenti nonnisi adhibito Druso filio dedit: dextrámq; obambulantis: veluti incumbens, quoad peragerétur sermo, continuit. VERVM liberatus 26 metu, ciuilem admodum inter initia ac paullò minus quàm priuatum egit. Ex plurimis maximísque honoribus, præter paucos & modicos non recepit. Natalem suum plebeiis incurrentem Circēsibus, vix vnius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas, atque imagines, nisi permittēte se poni: permisitque, ea sola conditione, ne inter simulacra deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur. Intercessit & quò minùs in acta sua iuraretur: & ne mensis September, Tiberius: October, Liuius, vocarentur. Prænomen quoque *IMPERATORIS*, cognoménque *PATRIS PATRIAE*, & ciuicam in vestibulo coronā recusauit. Ac ne *AVGVSTI* quidem nomē, quamquam hereditarium, vllis nisi ad reges ac dynastas epistolis addidit. Nec ampliùs quàm omnino tres consulatus, vnū paucis diebus, alterū tribus mensibus, tertium absens vsq; in Idus Maias gessit. Adulationes adeò auersatus est vt neminē senatorū aut officii 27 aut negotii caussa ad lecticā suā admiserit: consularē verò satisfacientem

sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, vt caderet supinus: at-
que etiam si quid in sermone, vel in continua oratione blandiùs de se
diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & commutare
continuò. *Dominus* appellatus à quodam, denũtiauit ne se ampliùs con-
tumeliæ caussa nominaret. Alium dicentem, *sacras eius occupationes*: &
rursus alium, *auctore eo senatum se adiisse*, verba mutare, & pro *auctore*,
28 *suasorem*: pro *sacris*, *laboriosas* dicere coëgit. Sed aduersus conuitia
malósque rumores & famosa de se ac suis carmina firmus ac patiens,
subinde iactabat, *In ciuitate libera linguam mentémque liberas esse debe-
re*. Et quondam senatu cognitionem de eiusmodi criminibus ac reis fla-
gitante: *Non tantum*, inquit, *otij habemus vt implicare nos pluribus nego-
tiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omnium
inimicitiæ hoc prætextu ad vos deferentur.* Exstat & sermo eius in senatu
perciuilis: *Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam vt rationem facto-
rum meorum dictorúmque reddam: si perseuerauerit, inuicem eum odero.*
29 Atque hæc eo notabiliora erant, quòd ipse in appellandis venerandís-
que singulis, & vniuersis, propè excesserat humanitatis modum. Dissen-
tiens in curia à Q. Haterio, *Ignoscas*, inquit, *rogo, si quid aduersus te libe-
riùs, sicut senator, dixero.* Et inde omnes alloquens, *Dixi & nunc & sæpe
aliàs P.C. bonum & salutarem principem, quem vos tanta & tam libera
potestate instruxistis, senatui seruire debere, & vniuersis ciuibus sæpe, &
plerumque etiam singulis: neque id dixisse me pœnitet, & bonos & æquos*
30 *& fauentes vos habui dominos, & adhuc habeo.* Quin etiam speciem li-
bertatis quandam induxit, conseruatis senatui ac magistratibus & ma-
iestate pristina & potestate: neque tam paruum quidquam, neque tam
magnum publici priuatíque negotii fuit, de quo non ad P.C. referretur.
De vectigalibus ac monopoliis, de extruendis reficiendísue operibus,
etiam de legendo vel exauctorando milite, ac legionum & auxiliorum
descriptione: denique quibus imperium prorogari, aut extraordinaria
bella mandari, quid & qua forma regum litteris rescribi placeret. Præfe-
ctum alæ, de vi & rapinis reum, caussam in senatu dicere coëgit. Num-
quam curiam nisi solus intrauit: lectica quondam introlatus æger, co-
31 mites à se remouit. Quædam aduersus sententiam suam decerni ne
questus quidem est. Negante eo, destinatos magistratus abesse oportere,
vt præsentes honori acquiescerent, prætor designatus liberam legatio-
nem impetrauit. Iterum censente vt Trebianis legatam in opus noui
theatri pecuniam ad munitionem viæ transferre concederetur, obtine-
re non potuit quin rata voluntas legatoris esset. Cùm senatusconsul-
tum per discessionem fortè fieret, transeuntem eum in alteram partem,
in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cætera quoque nonnisi per
magistratus & iure ordinario agebãtur: tanta coss. auctoritate vt legati
ex Africa

ex Africa adierint eos,querentes trahi se à Cæsare,ad quem missi forent.
Nec mirum, cùm palam esset ipsum quoque eisdem assurgere & dece-
dere via. Corripuit consulares exercitibus præpositos, quòd non de 32
rebus gestis senatui scriberent: quódque de tribuendis quibusdam mili-
taribus donis ad se referrent: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius
haberent. Prætorem collaudauit, quòd honore inito, consuetudinem
antiquam retulisset de maioribus suis pro concione memorandi. Quo-
rundam illustrium exsequias vsque ad rogum frequentauit. Parem mo-
derationē minoribus quoque & personis & rebus exhibuit: cùm Rho-
diorum magistratus, quòd litteras publicas sine subscriptione ad se de-
derant, euocasset, ne verbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos
subscribere, remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi
solitus, venientem, vt se extra ordinem audiret, non admiserat: ac per
seruulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi
sui caussa pro foribus adstantem, nihil ampliùs quàm vt post septimum
annum rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo prouincias
suadentibus rescripsit, *Boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere.*

Paullatim principem exercuit, præstitítque: etsi varium diu, commo- 33
diorem tamen sæpius, & ad vtilitates publicas proniorem. Ac primò ea-
tenus interueniebat ne quid perperam fieret. Itaque & constitutiones
quasdam senatus rescidit: & magistratibus pro tribunali cognoscētibus
plerumque se offerebat consiliarium, assidebátque mistim, vel ex aduer-
so in parte primori: & si quem reorum elabi gratia rumor esset, subitus
aderat: iudicésque aut è plano, aut è quæsitoris tribunali, legum & reli-
gionis, & noxæ de qua cognoscerent, admonebat: atque etiam si qua in
publicis moribus desidia aut mala consuetudine labarent, corrigenda
suscepit. Ludorum ac munerum impensas corripuit: mercedibus sce- 34
nicorum rescissis, paribúsque gladiatorum ad certum numerum reda-
ctis. Corinthiorum vasorum pretia in immēsum exarsisse, tresque mul-
los XXX millibus nummûm venisse, grauiter conquestus, adhibendum
suppellectili modum censuit: annonámque macelli, senatus arbitratu,
quotannis temperandam: dato ædilibus negotio, popinas ganeásque vs-
que eò inhibendi, vt ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerēt.
Et vt parcimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, sollennibus
ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa opsonia apposuit, dimidiatúmque
aprum: affirmans, *Omnia eadem habere quæ totum.* Quotidiana oscula
prohibuit edicto: item strenarum commercium, ne vltra Kalend. Ia-
nuarias exerceretur. Consueuerat & quadruplam strenam & de manu
reddere: sed offensus interpellari se toto mense ab iis qui potestatem sui
die festo non habuissent, vltrà non reddidit. Matronas prostratæ pu- 35
dicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui more maiorum

de communi ſententia coërcerent, auctor fuit. Equiti Rom. iuriſiurandi gratiam fecit, vt vxorem in ſtupro generi compertam dimitteret, quam ſe numquam repudiaturum antè iurauerat. Fœminæ famoſæ, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exſoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: & ex iuuentute vtriuſque ordinis profligatiſſimus quiſque, quò minùs in opera ſcenæ arenæque edenda ſenatuſconſulto tenerentur, famoſi iudicii notam ſponte ſubibant. eos eáſque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquã eſſet, exſilio affecit. Senatori latũ clauum ademit, cùm cognouiſſet ſub Kal. Iulii demigraſſe in hortos, quò viliùs poſt diem ædes in vrbe conduceret. Alium & quæſtura remouit, quòd vxorẽ pridie ſortitione ductã, poſtridie repudiaſſet.

36 Externas cærimonias, AEgyptios Iudaicóſque ritus compeſcuit: coactis qui ſuperſtitione ea tenebantur, religioſas veſtes cum inſtrumento omni comburere. Iudæorum iuuentutem, per ſpeciem ſacramenti, in prouincias grauioris cæli diſtribuit: reliquos gentis eiuſdem, vel ſimilia ſectantes, vrbe ſubmouit, ſub pœna perpetuæ ſeruitutis, niſi obtemperaſſent. Expulit & mathematicos: ſed deprecantibus, ac ſe artem deſituros
37 promittentibus, veniam dedit. In primis tuendæ pacis à graſſaturis ac latrociniis ſeditionúmque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam ſolito frequentiores diſpoſuit. Romæ caſtra conſtituit, quibus Prætorianæ cohortes, vagæ ante id tempus, & per hoſpitia diſperſæ, continerentur. Populares tumultus exortos grauiſſimè coërcuit: & ne orirentur ſedulò cauit. Cæde in theatro per diſcordiam admiſſa, capita factionum & hiſtriones, propter quos diſſidebatur, relegauit: nec vt reuocaret, vmquam vllis populi precibus potuit euinci. Cùm Polẽtina plebs funus cuiuſdam primipilaris non priùs ex foro miſiſſet, quàm extorta pecunia per vim heredibus ad gladiatorium munus: cohortem ab vrbe, & aliam à Cotii regno, diſſimulata itineris cauſſa, detectis repentè armis, concinẽtibúſque ſignis, per diuerſas portas in oppidum immiſit: ac partem maiorem plebis ac decurionum in perpetua vincula coniecit. Aboleuit & ius, morémque aſylorum, quæ vſquam erant. Cyzicenis in ciues Romanos violentiùs quædam auſis, publicè libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hoſtiles motus, nulla poſtea expeditione ſuſcepta, per legatos compeſcuit: nec per eos quidem, niſi cunctanter & neceſſariò. Reges infeſtos ſuſpectóſque comminationibus magis & querelis quàm vi repreſſit. Quoſdam per blanditias atque promiſſa extractos ad ſe non remiſit: vt Maraboduum Germanum, Thraſcypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in for-
38 mam prouinciæ redegit. Biennio continuo poſt adeptum imperium, pedem porta non extulit: ſequenti tempore, præter quàm in propinqua oppida, & cùm longiſſimè, Antio tenus nuſquam abfuit: idque perraro & pau-

& paucos dies,quamuis prouincias quoque & exercitus reuiſurum ſe ſæ-
pe pronuntiaſſet:& propè quotannis profectionem præpararet: vehicu-
lis comprehenſis,commeatibus per municipia & colonias diſpoſitis. Ad
extremum vota pro itu & reditu ſuo ſuſcipi paſſus, vt vulgò iam per io-
cum *Callippides* vocaretur:quem curſitare ac ne cubiti quidem menſu-
ram progredi,prouerbio Græco notatum eſt. SED ORBATVS vtroque 39 A. V. C.
filio, quorum Germanicus in Syria, Druſus Romæ obierat, ſeceſſum DCCLXXIX.
Campaniæ petiit: cõſtanti & opinione & ſermone pæne omnium,quaſi
neque rediturus vmquam,& citò mortem etiam obiturus: quod paullò
minùs vtrumque euenit. Nam neque Romã ampliùs rediit: ſed & pau-
cos poſt dies iuxta Terracinam in prætorio,cui ſpeluncæ nomẽ erat,in-
cœnante eo,cõplura & ingentia ſaxa fortuitò ſupernè delapſa ſunt:mul-
tíſque conuiuarum & miniſtrorũ eliſis,præter ſpem euaſit. Peragrata 40
Campania, cùm Capuæ Capitolium, Nolæ templum AVguſti, quam
cauſſam profectionis prætenderat,dedicaſſet,Capreas ſe contulit:præci-
puè delectatus inſula, quòd vno paruóque littore adiretur, ſepta vndiq;
præruptis immenſæ altitudinis rupibus,& profundo maris.Statímq; re-
uocãte aſſidua obteſtatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas,
ſupra XX hominum millia,gladiatorio munere,amphitheatri ruina pe-
rierant,tranſiit in continẽtem,.poteſtatémque omnibus adeundi ſui fe-
cit:tantò magis quòd ab vrbe egrediẽs, ne quis ſe interpellaret,edixerat,
ac toto itinere adeuntes ſubmouerat. Regreſſus in inſulam,Reip. qui- 41
dem curam vſqueadeo abiecit, vt poſtea non decurias equitum vm-
quam ſuppleuerit: non tribunos militũ præfectóſque,non prouinciarum
præſides vllos mutauerit:Hiſpaniã & Syriam per aliquot annos ſine con-
ſularibus legatis habuerit: Armeniã à Parthis occupari, Mœſiam à Da-
cis Sarmatíſque:Gallias à Germanis vaſtari neglexerit:magno dedecore
imperii,nec minori diſcrimine. CAETERVM ſecreti licentiã nactus,& 42
quaſi ciuitatis oculis remotus, cuncta ſimul vitia malè diu diſſimulata,
tandem profudit:de quibus ſigillatim ab exordio referam.In caſtris tiro
etiã tum,propter nimiã vini auiditatẽ, pro Tiberio,*Biberius:* pro Clau-
dio,*Caldius:*pro Nerone,*Mero* vocabatur.Poſtea princeps in ipſa publi-
corum morum correctione cum Põponio Flacco & L.Piſone noctem
continuúmque biduum epulando potandóque conſumſit:quorũ alteri
Syriam prouinciam,alteri præfecturã vrbis confeſtim detulit, codicillis
quoque *iucundiſſimos & omnium horarum amicos* profeſſus.Seſtio Gallo
libidinoſo, ac prodigo ſeni, olim ab AVguſto ignominia notato, & à ſe
ante paucos dies apud ſenatũ increpito,cœnam ea lege condixit ne quid
ex cõſuetudine immutaret aut demeret:vtq; nudis puellis miniſtrãtibus
cœnaretur.Ignotiſſimum quæſturæ candidatũ nobiliſſimis antepoſuit,
ob epotam in conuiuio,propinante ſe,vini amphorã.Aſellio Sabino HS.

ducenta donauit,pro dialogo,in quo boleti,& ficedulæ,& ostreæ,& tur-
di certamen induxerat. Nouum denique officium instituit à voluptati-
43 bus,præposito equite Rom.T.Cæsonio Prisco. Secessu verò Capreensi,
etiam sellariam excogitauit sedem arcanarum libidinum: in quam vn-
dique conquisiti puellarum & exoletorum greges, monstrosíque con-
cubitus repertores,quos *spintrias* appellabat,triplici serie connexi, inui-
cem incestarent se coram ipso, vt adspectu deficientes libidines excita-
ret. Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lasciuissimarum pi-
cturarũ & figurarum adornauit,librísque Elephantidis instruxit: ne cui
in opera edẽda exemplar impetratæ schemæ deesset. In siluis quoque ac
nemoribus passim Venereos locos commentus est, prostantésque per
antra & cauas rupes, ex vtriusque sexus pube, Paniscorum & Nympha-
rum habitu: palámque iam & vulgato nomine insulæ abutentes,*Capri-*
44 *neum* dictitabant. Maiore adhuc & turpiore infamia flagrauit: vix vt
referri audiríve,ne dum credi fas sit. Quasi pueros primæ teneritudinis,
quos pisciculos vocabat, institueret, vt natanti sibi inter femina versa-
rentur, ac luderent: lingua morsúque sensim appetentes, atque etiam
quasi infantes firmiores, nec dum tamen lacte depulsos,inguini ceu pa-
pillæ admoueret: pronior sanè ad id genus libidinis & natura & ætate.
Quare Parrhasii quoque tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore mori-
geratur,legatam sibi sub conditione, vt si argumento offenderetur, de-
cies pro ea HS.acciperet: non modò prætulit, sed & in cubiculo dedica-
uit. Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri, acer-
ram præferentis, nequisse abstinere, quin pæne vix dum re diuina per-
acta, ibidem statim seductum constupraret, simúlque fratrem eius tibi-
cinem:atque vtrique mox,quòd mutuò flagitium exprobrabant, crura
45 fregisse. Fœminarum quoque,& quidem illustrium, capitibus quan-
topere solitus sit illudere, euidentissimè apparuit, Malloniæ cuiusdam
exitu: quam perductam,nec quidquam ampliùs pati constantissimè re-
cusantem,delatoribus obiecit:ac ne ream quidem interpellare desiit,*Ec-*
quid pœniteret, donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit, ferróque
transegit, obscœnitate oris hirsuto atque olido seni clarè exprobrata.
Vnde nota in Atellanico exodio proximis ludis assensu maximo exce-
46 pta,percrebruit:*Hircum vetulum capris naturam ligurrire*. PECVNIAE
parcus ac tenax, comites peregrinationum expeditionúmque num-
quam salario,cibariis tantùm,sustentauit: vna modò liberalitate ex in-
dulgentia vitrici prosecutus cùm tribus classibus factis pro dignitate cu-
iusque primæ sexcenta sestertia, secundæ quadringenta distribuit, du-
47 centa tertiæ, quam non amicorum sed gratorum appellabat. Prin-
ceps neque opera vlla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat,AV-
gusti templum, restitutionémque Pompeiani theatri, imperfecta post

tot annos reliquit: neque ſpectacula omnino edidit:& iis,quæ ab aliquo ederentur, rariſſimè interfuit, ne quid expoſceretur, vtique poſtquam comœdum Actium coactus eſt manumittere. Paucorum ſenatorum inopia ſuſtentata,ne pluribus opem ferret,negauit ſe aliis ſubuenturum, niſi ſenatui iuſtas neceſſitatum cauſſas probaſſent. Quo peracto pleroſque modeſtia & pudore deterruit: in quibus Ortalum Q. Hortenſii oratoris nepotem,qui permodica re familiari,auctore AVguſto,quatuor liberos tulerat. Publicè munificentiam bis omnino exhibuit:propoſito millies HS.gratuitò in triennii tempus: & rurſus quibuſdam dominis 48 inſularum,quæ in monte Cœlio deflagrarāt,pretio reſtituto. Quorum alterum magna difficultate nummaria populo auxilium flagitante coactus eſt facere,cùm per ſenatuſconſultum ſanxiſſet vt fœneratores duas patrimonii partes in ſolo collocarent, debitores totidem æris alieni ſtatim ſoluerent, nec res expediretur: alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti æſtimauit,vt montem Cœlium appellatione mutata vocari AVguſtum iuſſerit. Militi poſt duplicata ex AVguſti teſtamento legata nihil vnquam largitus eſt, præter quàm ſingula millia denariorum prætorianis, quòd Seiano ſe non accommodaſſent: & quædam munera Syriacis legionibus,quòd ſolæ nullam Seiani imáginem inter ſigna coluiſſent: atque etiam miſſiones veteranorum rariſſimas fecit, ex ſenio mortem, ex morte compendium captans. Ne prouincias quidem vlla liberalitate ſubleuauit:excepta Aſia, diſiectis terræmotu ciuitatibus. Procedente mox tempore etiam ad 49 rapinas conuertit animum. Sat conſtat, Cn. Lentulum augurem, cui cenſus maximus fuerit, metu & angore ad faſtidium vitæ ab eo actum, & vt ne quo niſi ipſo herede moreretur. Condemnatam & generoſiſſimam fœminam Lepidam, in gratiam Quirini conſularis prædiuitis, & orbi, qui dimiſſam eam è matrimonio poſt vigeſimum annum veneni olim in ſe comparati arguebat:præterea Galliarum & Hiſpaniarum,Syriæque & Græciæ principes confiſcatos ob tam leue ac tam impudens calumniarum genus:vt quibuſdam non aliud ſit obiectum,quàm quòd partem rei familiaris in pecunia haberent. plurimis etiam ciuitatibus & priuatis veteres immunitates & ius metallorum ac vectigalium ademta. ſed & Vononem regem Parthorum, qui pulſus à ſuis, quaſi in fidem pop.Rom.cū ingenti gaza Antiochiam ſe receperat, ſpoliatū perfidia,& occiſum. ODIVM aduerſus neceſſitudines, in Druſo primùm fratre 50 detexit:prodita eius epiſtola,qua ſecum de cogendo ad reſtituendam libertatem AVguſto agebat:deinde & in reliquis. Iuliæ vxori tantum abfuit,vt relegatæ, quod minimum eſt,officii aut humanitatis aliquid impertiret, vt ex conſtitutione patris vno oppido clauſam, domo quoque egredi,& commercio hominum frui vetuerit: ſed & peculio conceſſo à

patre præbitiſque annuis fraudauit, per ſpeciem publici iuris, quod nihil
de his AVguſtus teſtamento cauiſſet. Matrem Liuiam grauatus, velut
partes ſibi æquas potentiæ vindicantem, & congreſſum eius aſſiduum
vitauit: & longiores ſecretioréſque ſermones, ne eius conſiliis, quibus
tantùm interdū & ægrè vti ſolebat, regi videretur. Tulit etiam perindi-
gnè actum à ſenatu, vt titulis ſuis quaſi AVguſti ita & Liuiæ filius adiice-
retur. Quare non *parentem patriæ* appellari, non vllum inſignem hono-
rem recipere publicè paſſus eſt. Sed & frequenter admonuit, *quòd non
maioribus, nec fœminæ conuenientibus negotiis abſtineret:* præcipuè vt ani-
maduertit incendio iuxta ædem Veſtæ & ipſam interueniſſe: populúm-
que & milites, quò enixiùs opem ferrent adhortatam, ſicut ſub marito
51 ſolita eſſet. Dehinc ad ſimultatem vſque proceſſit, hac vt ferunt de
cauſſa: Inſtanti ſæpius, vt ciuitate donatum in decurias allegeret, negauit
alia ſe conditione allectum, quàm ſi pateretur adſcribi albo, *extortum
id ſibi à matre.* At illa commota, veteres quoſdam ad ſe AVguſti codicil-
los de acerbitate & intolerantia morum eius è ſacrario protulit, atque
recitauit. Hos & cuſtoditos tamdiu, & exprobratos tam infeſtè, adeò
grauiter tulit, vt quidam putent inter cauſſas ſeceſſus hanc ei vel præci-
puam fuiſſe. Toto quidē triennio, quo viuente matre afuit, ſemel omni-
no eam, nec amplius quàm vno die, ac pauciſſimis vidit horis: ac mox,
neque ægræ adeſſe curauit, defunctámque & dum aduentus ſui ſpem fa-
cit, complurium dierum mora, corrupto demum & tabido corpore fu-
neratam prohibuit conſecrari: quaſi id ipſa mandaſſet. Teſtamentum
quoque eius pro irrito habuit, omnéſq; amicitias & familiaritates, etiam
quibus ea funeris curam moriens demandarat, intra breue tempus af-
flixit: vno ex his equeſtris ordinis viro & in antliam condemnato.
52 Filiorum neque naturalem Druſum, neque adoptiuum Germani-
cum patria charitate dilexit. Alterius vitiis infenſus: nam Druſus animi
fluxioris, remiſſioríſque vitæ erat. Itaque ne mortuo quidem perinde af-
fectus eſt: ſed tantum non ſtatim à funere ad negotiorum conſuetudi-
nem rediit, iuſtitio longiore inhibito. Quin & Ilienſium legatis paullò
ſeriùs conſolantibus, quaſi oblitterata iam doloris memoria irridens: *Se
quoque* reſpōdit *vicem eorum dolere, quòd egregium ciuem Hectorem ami-
ſiſſent.* Germanico vſque adeò obtrectauit, vt & præclara facta eius pro
ſuperuacuis eleuaret: & glorioſiſſimas victorias, ceu damnoſas Reip. in
creparet. Quòd verò Alexandriam, propter immenſam & repentinam
famem, inconſulto ſe adiſſet, queſtus eſt in ſenatu. Etiam cauſſa mortis
fuiſſe ei per Cn. Piſonem legatum Syriæ creditur: quem mox huius cri-
minis reum putant quidam mandata prolaturum, niſi ea ſecreta obſta-
rent. Per quæ multifariam increpitum, & per noctes creberrimè accla-
matum eſt, *Redde Germanicum.* Quam ſuſpicionem confirmauit ipſe
poſteà:

postea: coniuge etiam ac liberis Germanici crudelem in modũ afflictis.
Nurum Agrippinam, post mortem mariti, liberiùs quiddã questam, 53
manu apprehendit: Græcóque versu, *Si non dominaris*, inquit, *filiola, in-
iuriam te accipere existimas?* Nec vllo mox sermone dignatus est. Quon-
dam verò inter cœnam porrecta à se poma gustare non ausam, etiam
vocare desiit, simulans, se veneni crimine accersitum: cùm præstructum
vtrumque consultò esset, vt & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi
certissimũ exitium caueret. Nouissimè calumniatus, modò ad statuam
AVgusti, modò ad exercitus confugere velle, Pandatariã relegauit: con-
uitiantíque oculum per centurionem verberibus excussit. Rursus mori
inedia destinanti, per vim ore diducto, infulciri cibum iussit. Sed & per-
seuerantẽ, atque ita absumtam, criminosissimè insectatus est, cùm diem
quoque natalem eius inter nefastos referendũ suasisset. Imputauit etiam,
quòd non laqueo strangulatam in Gemonias abiecerit: próque tali cle-
mentia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capi-
tolino Ioui donum ex auro sacraretur. Cùm ex Germanico tres ne- 54
potes, Neronem & Drusum & Caium: ex Druso vnum Tiberium ha-
beret, destitutus morte liberorum, maximos natu de Germanici filiis,
Neronem & Drusum P. C. commẽdauit: diémque vtriusque tirocinii,
cõgiario plebi dato, celebrauit. Sed vt comperit, ineunte anno, pro eorũ
quoque salute publicè vota suscepta: egit cum senatu, *Non debere talia
præmia tribui, nisi expertis & ætate prouectis*: atque ex eo, patefacta inte-
riore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: va-
riaque fraude inductos, vt & concitarentur ad conuitia, & concitati per-
derẽtur, accusauit per litteras, amarissimè congestis etiam probris, & iu-
dicatos hostes fame necauit: Neronẽ, in insula Pontia, Drusum, in ima
parte Palatii. Putant Neronẽ ad voluntariam mortem coactum, cùm ei
carnifex, quasi ex senatus auctoritate missus, laqueos & vncos ostẽtaret:
Druso autem adeò alimenta subducta, vt tomentum è culcita tentauerit
mandere: amborum sic reliquiis dispersis, vt vix quandoque colligi pos-
sent. Super veteres amicos ac familiares, viginti sibi è numero princi- 55
pum ciuitatis depoposcerat, velut consiliarios in negotiis publicis. Horũ
omniũ vix duos aut tres incolumes præstitit: cæteros, alium alia de caus-
sa perculit. Inter quos cum plurimorum clade AElium Seianum, quẽ ad
summam potentiam, non tam beneuolẽtia prouexerat, quàm vt esset
cuius ministerio ac fraudibus liberos Germanici circumueniret: nepo-
témque suum ex Druso filium naturalem ad successionẽ imperii con-
firmaret. Nihilo lenior in conuictores Græculos, quibus vel maximè 56
acquiescebat. Zenonem quendã exquisitiùs sermocinãtem, cùm inter-
rogasset, *quænam illa tam molesta dialectos esset*: & ille respondisset, *Dori-
dem*: relegauit Cinariam: existimans exprobratũ sibi veterem secessum,

quòd Doricè Rhodii loquantur. Item cùm soleret ex lectione quotidia-
na quæstiones super cœnam proponere: cõperissétque, Seleucum gram-
maticum à ministris suis perquirere quos quoque tẽpore tractaret au-
ctores, atque ita præparatum venire: primùm à contubernio remouit,
57 deinde etiam ad mortem compulit. Sæua ac lenta natura ne in pue-
ro quidem latuit: quam Theodorus Gadareus rhetoricæ præceptor &
perspexisse primus sagaciter, & assimilasse aptissimè visus est: subinde in
obiurgando appellans eum, πηλὸν αἵματι πεφυραμένον Sed aliquanto
magis in principe eluxit, etiam inter initia, cùm adhuc fauorem homi-
num moderationis simulatione captaret. Scurram, qui prætereunte fu-
nere elato mortuo mandarat vt nuntiaret Augusto, *nondum reddi lega-
ta quæ plebi reliquisset*, attractum ad se, recipere debitum ducíque ad sup-
plicium imperauit, & patri suo verum referre. Nec multo pòst in sena-
tu Pompeio cuidam, equiti Romano, quiddam perneganti, dum vin-
cula minatur, affirmauit fore *vt ex Pompeio Pompeianus fieret*: acerba
cauillatione simul hominis nomen incessens, veterúmque partium for-
58 tunam. Sub idem tempus, consulente prætore, an iudicia maiestatis
cogi iuberet, exercendas esse leges respondit, & atrocissimè exercuit. Sta-
tuæ quidam AVgusti caput dempserat, vt alterius imponeret. Acta res in
senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo,
paullatim hoc genus calumniæ cò processit, vt hæc quoque capitalia es-
sent: circa AVgusti simulacrum seruum cecidisse: vestimenta mutasse:
nummo vel anulo effigiem impressam, latrinæ aut lupanari intulisse, di-
ctum vllum factúmve eius existimatione aliqua læsisse. Periit denique
& is qui honores in colonia sua eodem die decerni sibi passus est quo
59 decreti & AVgusto olim erant. Multa prætereà, specie grauitatis ac
morum corrigendorum, sed & magis naturæ obtemperans, ita sæuè &
atrociter factitauit: vt nonnulli versiculis quoque & præsentia exprobra-
rent, & futura denuntiarent mala:

Asper & immitis, breuiter vis omnia dicam?
Dispeream si te mater amare potest.

Non es eques. quare? non sunt tibi millia centum:
Omnia si quæras, & Rhodos exsilium est.

Aurea mutasti Saturni sæcula, Cæsar:
Incolumi nam te, ferrea semper erunt.

Fastidit vinum, quia iam sitit iste cruorem:
Tam bibit hunc auidè, quàm bibit antè merum.

Adspice felicem sibi non tibi Romule Sullam:
Et Marium, si vis, adspice, sed reducem.

Nec non Antoni ciuilia bella mouentis,
Nec semel infectas adspice cæde manus.
Et dic Roma perit: regnabit sanguine multo,
Ad regnum quisquis venit ab exsilio.

Quæ primò quasi ab impatientibus Romæ dominii, ac non tam ex ani-
mi sententia, quàm bile & stomacho fingerentur, volebat accipi. Dice-
bátque identidem, *Oderint, dum probent.* Deinde vera planè certáque es-
se ipse fecit fidem. In paucis diebus quàm Capreas attigit, piscatori, 60
qui sibi secretum agēti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfri-
cari eodem pisce faciem iussit: territus, quòd is à tergo insulæ per aspera
& deuia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quòd non & lo-
custam, quam prægrandem ceperat, obtulisset, locusta quoque lacerari
os imperauit. Militem prætorianū, ob surreptum è viridario pauonem
capite puniit. In quodam itinere lectica qua vehebatur, vepribus impe-
dita, exploratorem viæ primarum cohortium cēturionem stratum hu-
mi pæne ad necem verberauit. Mox in omne genus crudelitatis eru- 61
pit, numquam deficiente materia: cùm primò matris, deinde nepotum
& nurus, postremò Seiani familiares atque etiam notos persequeretur.
Post cuius interitum vel sæuissimus exstitit: quo maximè apparuit, non
tam ipsum à Seiano concitari solitum, quàm Seianum quærenti occa-
siones subministrasse. Et si commentario, quem de vita sua summatim
breuitérque composuit, ausus est scribere, *Seianum se punisse, quòd com-
perisset furere aduersus Germanici liberos filij sui:* quorum ipse alterum su-
specto iam, alterum oppresso demum Seiano interemit. Sigillatim cru-
deliter facta eius exsequi longum est: generatim velut exemplaria sæui-
tiæ enumerare sat erit. Nullus à pœna hominum cessauit dies: ne reli-
giosus quidem ac sacer. Animaduersum in quosdam ineunte anno no-
uo: accusati damnatíque multi cum liberis atque etiam vxoribus suis.
Interdictum, ne capite damnatos propinqui lugerent: decreta accusato-
ribus præcipua præmia, nonnumquam & testibus. Nemini delatorum
fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiam paucorum
simpliciúmque verborum. Obiectum est poëtæ, quòd in tragœdia Aga-
memnonem probris lacessisset: obiectū & historico, quòd *Brutum Cas-
siúmque vltimos Romanorum* dixisset: animaduersum est statim in au-
ctores, scriptáque abolita, quamuis probarentur aliquot ante annos, etiā
AVgusto audiente recitata. Quibusdam custodiæ traditis, non modò
studendi solatium ademtum, sed etiam sermonis & colloquii vsus. Citati
ad caussam dicendam, partim se domi vulnerauerunt, certi damnatio-
nis, & ad vexationem ignominiámque vitandam: partim in media cu-
ria venenum hauserunt, & tamen colligatis vulneribus, ac semianimes
palpitantésque in carcerem rapti. Nemo punitorū non & in Gemonias

abiectus vncóque tractus. Viginti vno die abiecti tractiq; ſunt: inter eos pueri & fœminæ. Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas eſſet virgines ſtrangulari, vitiatæ priùs à carnifice, dein ſtrangulatæ. Mori volentibus vis adhibita viuendi. Nam mortem adeò leue ſupplicium putabat, vt cùm audiſſet vnum è reis, Carnulium nomine, anticipaſſe eam, exclamauerit, *Carnulius me euaſit.* Et in recognoſcendis cuſtodiis, precáti cuidam pœnæ maturitatem, reſpondit, *Nondum tecum in gratiam redij.* Annalibus ſuis vir conſularis inſeruit, frequenti quondam conuiuio, cui & ipſe affuerit, interrogatum eum ſubitò & clarè à quodam nano adſtante menſæ inter copreas, cur Paconius, maieſtatis reus, tam diu viueret: ſtatim quidem petulantiam linguæ obiurgaſſe, cæterùm poſt paucos dies
62 ſcripſiſſe ſenatui vt de pœna Paconii quam primùm ſtatueret. Auxit intenditque ſæuitiam, exacerbatus indicio de morte filii ſui Druſi: quem cùm morbo & intemperantia periiſſe exiſtimaret, vt tandem veneno interemptum fraude Liuillæ vxoris atque Seiani cognouit, neque tormentis neque ſupplicio cuiuſquam pepercit: ſoli huic cognitioni adeò per totos dies deditus & intentus, vt Rhodienſem hoſpitem, quem familiaribus litteris Romam euocarat, adueniſſe ſibi nuntiatum, torqueri ſine mora iuſſerit, quaſi aliquis ex neceſſariis quæſtioni adeſſet: deinde errore detecto, & occidi, ne diuulgaret iniuriam. Carnificinæ eius oſtenditur locus Capreis, vnde damnatos poſt longa & exquiſita tormenta, præcipitari coram ſe in mare iubebat: excipiente claſſiariorum manu, & contis atque remis elidente cadauera: ne cui reſidui ſpiritus quidquam ineſſet. Excogitauerat autem inter genera cruciatus, etiam vt larga meri potione per fallaciam oneratos, repentè veretris deligatis, fidicularum ſimul vrinæque tormento diſtenderet. Quòd niſi eum & mors præueniſſet, & Thraſyllus conſultò, vt aiunt, differre quædam, ſpe longioris vitæ compuliſſet: plures aliquanto necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parſurus creditur: cùm & Caium ſuſpectum haberet, & Tiberium vt ex adulterio conceptum aſpernaretur. Nec abhorret à vero: namque identidem *Felicem Priamum vocabat, quòd ſuperſtes omnium ſuorum exti-*
63 *tiſſet.* Quam verò inter hæc non modò inuiſus ac deteſtabilis, ſed prætrepidus quoque atque etiam contumeliis obnoxius vixerit, multa indicia ſunt. Haruſpices ſecretò ac ſine teſtibus conſuli vetuit. Vicina verò vrbi oracula etiam diſiicere conatus eſt: ſed maieſtate Præneſtinarum ſortium territus, deſtitit: cùm obſignatas deuectáſque Romam non reperiſſet in arca, niſi relatas rurſus ad templum. Vnum & alterum conſulares oblatis prouinciis, non auſus à ſe dimittere, vſque adeò detinuit, donec ſucceſſores poſt aliquot annos præſentibus daret: quum interim manente officii titulo, etiam delegaret plurima: aſſiduéque illi per legatos & adiutores ſuos exſequenda curarent. Nurum ac nepo-

nepo-

potes nunquam aliter post damnationem, quàm catenatos, obsutáque lectica, loco mouit: prohibitis per militem obuiis ac viatoribus respicere vsquam, vel consistere. Seianum res nouas molientem, quam- 65
uis iam & natalem eius publicè celebrari, & imagines aureas coli passim videret: vix tandem & astu magis ac dolo quàm principali auctoritate, subuertit. Nam primò, vt à se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumsit in quinto consulatu, quem longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis ac tribunitiæ potestatis deceptum, inopinantem criminatus est pudenda miserandáque oratione: cùm inter alia P. C. precaretur, *mitterent alterum è consulibus, qui senem se, & solum in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret.* Sic quoque diffidens, tumultúmque metuens, Drusum nepotem, quem vinculis adhuc Romæ continebat, solui, si res posceret, ducémque constitui præceperat. Aptatis etiam nauibus ad quascumque legiones meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidem signa, quæ ne nuntii morarentur, tolli procul, vt quidque foret factum, mandauerat. Verùm & oppressa coniuratione Seiani, nihilò securior aut constantior, per nouem proximos menses non egressus est villa quæ vocatur Iouis. Vrebant insuper anxiam mentem varia vndique con- 66
uitia, nullo non damnatorum omne probri genus coram, vel per libellos in orchestra positos, ingerente. Quibus quidem diuersissimè afficiebatur: modò, vt præ pudore ignota & celata cuncta cuperet: nonnunquam eadem contemneret, & proferret vltro atque vulgaret. Quin & Artabani Parthorum regis laceratus est litteris, parricidia & cædes & ignauiam & luxuriam obiicientis, monentísque vt voluntaria morte, maximo iustissimóque ciuium odio quamprimùm satisfaceret. Postremò semetipse pertæsus talis epistolæ principio, tantum non summam malorum suorum professus est. *Quid scribam vobis Patres Conscripti, aut quomodo scribam, aut quid omni-* 67
no non scribam, hoc tempore? Dij me, Deæque peius perdant, quàm quotidie perire sentio, si scio. Existimant quidam, præscisse hæc eum peritia futurorum: ac multò antè quanta se quandoque acerbitas & infamia maneret, prospexisse. Ideóque vt imperium inierit & PATRIS PATRIAE appellationem, & ne in acta sua iuraretur obstinatissimè recusasse: ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. Quod sanè & ex oratione eius, quam de vtraque re habuit, colligi potest: vel cùm ait, *Similem se semper sui futurum: nec vnquam mutaturum mores suos, quamdiu mentis sanæ fuisset: sed exempli caussa cauendum, ne se senatus in acta cuiusquam obligaret, qui aliquo casu mutari posset.* Et rursus. *Si quando autem*, inquit, *de mo-*

ribus meis, deuotóque vobis animo dubitaueritis: quòd priùs quàm eueniat, opto vt me supremus dies huic mutatæ vestræ de me opinioni eripiat: nihil honoris adijciet mihi P A T R I S *appellatio: vobis autem exprobrabit, aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstantiam contrarij de me*

68 *iudicij.* CORPORE fuit amplo atque robusto: statura, quæ iustam excederet. Latus ab humeris & pectore: cæteris quoque membris vsque ad imos pedes æqualis & congruens. sinistra manu agiliore ac validiore. articulis ita firmis, vt recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adolescentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipicium submissiore, vt ceruicem etiam obtegeret, quod gentile in illo videbatur. Facie honesta: in qua tamen crebri, & subtiles tumores, cum prægrandibus oculis: & qui, quod mirũ esset, noctu etiam & in tenebris viderent, sed ad breue: & cùm primũ à somno patuissent, demum rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida & obstipa: adducto fere vultu, plerumque tacitus: nullo aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eóque tardissimo: nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata, atque arrogãtiæ plena, & animaduertit AVgustus in eo, & excusare tentauit sæpe apud senatum ac populum, professus, *Naturæ vitia esse, non animi.* Valitudine prosperrima vsus est, tempore quidem principatus pæne toto propè illæsa: quanuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adiumento consilióve

69 medicorum. CIRCA DEOS ac religiones negligentior: quippe addictus mathematicæ: persuasionísque plenus, cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cœlo numquam non coronam lauream capite gestauit, quòd fulmine afflari negetur id ge-

70 nus frondis. ARTES liberales vtriusque generis studiosissimè coluit. In oratione Latina secutus est Coruinum Messallam: quẽ senẽ adolescens obseruauerat. Sed affectatione & morositate nimia obscurabat stylum: vt aliquanto ex tẽpore quàm à cura præstantior haberetur. Composuit & carmen lyricum, cuius est titulus, *Conquestio de L. Cæsaris morte.* Fecit & Græca poëmata, imitatus EVphorionẽ, & Rhianum, & Parthenium: quibus poëtis admodum delectatus, scripta eorum & imagines, publicis bibliothecis inter veteres & præcipuos auctores dedicauit: & ob hoc plerique eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maximè tamen curauit notitiam historiæ fabularis, vsque ad ineptias atque derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipuè, vt diximus, appetebat, eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur: *Quæ mater Hecubæ: Quod Achilli nomen inter virgines fuisset: Quid Sirenes cantare sint solitæ.* Et quo primùm die, post excessum AVgusti, curiam intrauit: quasi pietati simul ac religioni satisfacturus, Minois exemplo, thure quidem ac vino, verùm sine tibicine, supplicauit: vt ille olim in morte filii.

Sermone

Sermone Græco, quamquam aliâs promtus & facilis, non tamen vſ- 71
quequaque vſus eſt. Abſtinuítque maximè in ſenatu: adeò quidem vt
Monopolium nominaturus, priùs veniam poſtularit, quòd ſibi verbo pe-
regrino vtendum eſſet: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm
ἔμβλημα recitaretur, commutandam cenſuerit vocem, & pro peregri-
na noſtratem requirendam: aut ſi non reperiretur, vel pluribus, & per
ambitum verborum rem enunciandam. Militem quoque Græcè teſti-
monium interrogatum, niſi Latinè reſpondere vetuit. Bis omnino 72
toto ſeceſſus tempore, Romam redire conatus, ſemel triremi vſque ad
proximos Naumachiæ hortos ſubuectus eſt: diſpoſita ſtatione per ripas
Tiberis, quæ obuiam prodeuntes ſubmoueret. Iterum Appiâ vſque ad
ſeptimum lapidem, ſed proſpectis modò nec aditis vrbis mœnibus re-
diit. Primò incertum qua de cauſſa, poſtea oſtento territus. Erat ei in
oblectamentis ſerpens draco, quem ex conſuetudine manu ſua cibatu-
rus, cùm conſumtum à formicis inueniſſet, monitus eſt vt vim multi-
tudinis caueret. Rediens ergo propere Campaniam Aſturæ in languo-
rem incidit. Quo paullùm leuatus, Circeios pertendit. Ac ne quam ſu-
ſpicionem infirmitatis daret, caſtrenſibus ludis non interfuit ſolùm, ſed
etiam miſſum in harenam aprum iaculis deſuper petiit: ſtatímque latere
conuulſo, &, vt exæſtuarat afflatus aura, in grauiorem recidit morbum.
Suſtentauit tamen aliquamdiu, quamuis Miſenum vſque deuectus, ni-
hil ex ordine quotidiano prætermitteret, ne conuiuia quidem ac cæte-
ras voluptates, partim intemperátia partim diſſimulatione. Nam Cha-
riclem medicum, quod commeatu abfuturus è conuiuio egrediens, ma-
num ſibi oſculandi cauſſa apprehendiſſet, exiſtimans tentatas ab eo ve-
nas ſibi, remanere ac recumbere hortatus eſt, cœnámque protraxit. Nec
abſtinuit cõſuetudine quin tunc quoque inſtans in medio triclinio, ad-
ſtante lictore, ſingulos valere dicentes appellaret. Interim cùm in actis 73
ſenatus legiſſet, dimiſſos ac ne auditos quidem quoſdam reos, de quibus
ſtrictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice ſcripſerat: pro con-
temto ſe habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo deſtinauit,
non temere quidquam niſi ex tuto auſurus. Sed & tempeſtatibus & in-
graueſcẽte vi morbi retentus, paullò pòſt obiit in villa Luculliana, octa-
uo & ſeptuageſimo ætatis anno, tertio & vigeſimo imperii, decimo ſepti-
mo Kalend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Pontio Nigro coss. A. V. C. DCCXC.
Sunt qui putent venenum ei à Caiodatum lentum atque tabificum. Alii
in remiſſione fortuitæ febris cibum deſiderãnti negatum: nonnulli pul-
uinum iniectum, cùm extractum ſibi deficienti anulum mox reſipi-
ſcens requiſiſſet. Seneca eum ſcribit, *Intellecta defectione, exemtum anu-
lum quaſi alicui traditurum parumper tenuiſſe: dein rurſus aptaſſe digito,
& compreſſa ſiniſtra manu iacuiſſe diu immobilem: ſubitò vocatus miniſtris,*

ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficientibus viri-
74 *bus concidisse.* Supremo natali suo Apollinem Temenitem & ampli-
tudinis & artis eximiæ aduectum Syracusis, vt in bibliotheca noui tem-
pli poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, *Non posse se ab ipso
dedicari.* Et ante paucos quàm obiret, dies, turris Phari terræ motu Ca-
preis concidit. Ac Miseni cinis è fauilla & carbonibus ad calefaciendum
triclinium illatus, exstinctus: & iam diu frigidus exarsit repente prima
75 vespera, atque in multam noctem pertinaciter luxit. Morte eius ita
lætatus est populus, vt ad primum nuntium discurrentes, pars *Tiberium
in Tiberim* clamitarent: pars *Terram matrem deósque Manes orarent ne
mortuo sedem vllam nisi inter impios darent*: alii vncum & Gemonias ca-
daueri minarentur, exacerbati super memoriam pristinæ crudelitatis,
etiam recenti atrocitate. Nam cùm senatusconsulto cautũ esset vt pœ-
na damnatorum in decimum semper diem differretur, forte accidit vt
quorundam supplicii dies is esset quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos
implorãtes hominum fidem, quia, absente adhuc Caio, nemo exstabat
qui adiri interpellarique posset, custodes, ne quid aduersus constitutum
facerent, strangulauerunt, abiecerúntque in Gemonias. Creuit igitur in-
uidia: quasi, etiam post mortem tyranni, sæuitia permanente. Corpus vt
moueri à Miseno cœpit, conclamantibus plerisque, *Atellam potius defe-
rendum, & in Amphitheatro semiustulandum*, Romam per milites de-
76 portatum est, crematúmque publico funere. Testamentum duplex
ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem
exemplo: obsignaueratque etiam humillimorum signis. Eo testamento
heredes æquis partibus reliquit, Caium ex Germanico, & Tiberium ex
Druso, nepotes: substituítque inuicem. Dedit & legata plerisque:
inter quos virginibus Vestalibus, ac militibus vni-
uersis, plebíque Romanæ viritim, at-
que etiam separatim vico-
rum magistris.

* * *

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBER IIII.

C. Caesar Caligvla.

GERMANICVS C.Cæſaris pater, Druſi & minoris Anto- 1
niæ filius, à Tiberio patruo adoptatus,quæſturã quinquen- A. V. C.
nio antè quàm per leges liceret, & poſt eam, conſulatum DCCLVII.
ſtatim geſſit. Miſſúſque ad exercitum in Germaniâm, ex- DCCLXV.
ceſſu AVguſti nuntiato,legiones vniuerſas imperatorem Tiberium per- DCCLXVII.
tinaciſſimè recuſantes,& ſibi ſummam Reip.deferentes, incertum con-
ſtantia an pietate maiore,compeſcuit: atque hoſte mox deuicto,trium- DCCLXX.
phauit. Conſul deinde iterum creatus, ac priùs quàm honorem iniret DCCLXXI.
ad componendum Orientis ſtatum expulſus,cùm Armeniæ regem de-
uiciſſet, Cappadociam in prouinciæ formam redegiſſet, annum ætatis
agens quartum & trigeſimum, diutino morbo Antiochiæ obiit, non ſi- DCCLXXII.
ne veneni ſuſpicione. Nam præter liuores,qui toto corpore erãt,& ſpu-
mas quæ per os fluebant, cremati quoque cor inter oſſa incorruptum
repertum eſt: cuius ea natura exiſtimatur,vt tinctum veneno igne con-
fici nequeat. Obiit autem, vt opinio fuit, fraude Tiberii, miniſterio 2
& opera C.Piſonis.Qui ſub idem tempus Syriæ præpoſitus,nec diſſimu-
lans offendendum ſibi aut patrem, aut filium, quaſi planè ita neceſſe eſ-
ſet, etiam ægrum Germanicum grauiſſimis verborum ac rerum acer-
bitatibus,nullo adhibito modo, affecit: propter quæ, vt Romam rediit,
pæne diſcerptus à populo,à ſenatu capitis damnatus eſt. Omnes Ger- 3
manico corporis animíque virtutes,& quantas nemini cuiquam,conti-
giſſe ſatis cõſtat: formam & fortitudinem egregiam: ingénium in vtro-
que eloquentiæ doctrinæque genere præcellens: beneuolentiam ſingu-
larem: conciliandæque hominũ gratiæ, ac promerendi amoris mirum
& efficax ſtudium. Formæ minus congruebat gracilitas crurum, ſed ea
quoque paullatim repleta aſſidua equi vectatione poſt cibum. Hoſtem
cominus ſæpe percuſſit. Orauit cauſſas etiam triumphaleis: atque inter
cætera ſtudiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas. Domi
foriſque ciuilis: libera ac fœderata oppida ſine lictoribus adibat. Sicubi
clarorum virorum ſepulcra cognoſceret, inferias Manibus dabat. Cæ-

ſorum clade Variana veteres ac diſperſas reliquias vno tumulo humatu-
rus, colligere ſua manu, & comportare primus aggreſſus eſt. Obtrectato-
ribus etiam qualeſcumque, & quantacumque de cauſſa nactus eſſet, lenis
adeò & innoxius, vt Piſoni decreta ſua reſcindenti, clientelas diu vexan-
ti, non prius ſuccenſere in animum induxerit, quàm veneficiis quoque &
deuotionibus impugnari ſe comperiſſet: ac ne tunc quidem vltrà pro-
greſſus, quàm vt & amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandaret-
4 que domeſticis vltionem, ſi quid ſibi accideret. QVARVM virtutum
fructum vberrimum tulit, ſic probatus & dilectus à ſuis, vt AVguſtus,
(omitto enim neceſſitudines reliquas,) diu cunctatus an ſibi ſucceſſo-
rem deſtinaret, adoptandum Tiberio dederit. Sic vulgo fauorabilis, vt
plurimi tradãt, quoties aliquò adueniret, vel ſicubi diſcederet, præ turba
occurrentium proſequentiúmve nonnumquam eum diſcrimen vitæ
adiſſe: è Germania verò, poſt compreſſam ſeditionem, reuertenti, præto-
rianas cohortes vniuerſas prodiſſe obuiam, quamuis pronũtiatum eſſet,
vt duæ tantummodo exirent: populi autem Romani ſexum, ætatem, or-
5 dinem omnem vſque ad viceſimũ lapidem effudiſſe ſe. TAMEN lon-
gè maiora & firmiora de eo iudicia in morte ac poſt mortem exſtitere.
Quo defunctus eſt die, lapidata ſunt templa, ſubuerſæ Deûm aræ, Lares à
quibuſdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expoſiti.
Quin & Barbaros ferũt, quibus inteſtinum, quibúſque aduerſus nos bel-
lum eſſet, velut in domeſtico communique mœrore conſenſiſſe ad in-
ducias. Regulos quoſdam barbam poſuiſſe, & vxorum capita raſiſſe, ad
indicium maximi luctus. Regum etiam regem & exercitatione venan-
di, & conuictu megiſtanum abſtinuiſſe, quod apud Parthos iuſtitii inſtar
5 eſt. ROMAE equidem, cùm ad primam famam valitudinis attonita &
mœſta ciuitas ſequentes nuntios opperiretur, & repentè iam veſperi in-
certis auctoribus conualuiſſe tandem percrebuiſſet: paſſim cum lumini-
bus & victimis in Capitolium concurſum eſt, ac pęne reuulſæ templi fo-
res, ne quid geſtientes vota reddere moraretur. Expergefactus è ſomno
Tiberius eſt gratulantium vocibus, atque vndique concinentium, *Salua*
Roma, Salua patria, Saluus eſt Germanicus. Sed vt demum fato functum
palàm factum eſt, non ſolatiis vllis, non edictis inhiberi luctus publicus
potuit: durauitque etiam per feſtos Decembris menſis dies. Auxit glo-
riam deſideriúmque defuncti etiam atrocitas inſequentium temporum:
cunctis nec temere opinantibus, reuerẽtia eius ac metu repreſſam Tibe-
7 rii ſæuitiã, quę mox erupit. HABVIT in matrimonio Agrippinã, M.
Agrippæ & Iuliæ filiam, & ex ea nouem liberos tulit: quorum duo infan-
tes adhuc rapti, vnus iam pueraſcens, inſigni feſtiuitate, cuius effigiem ha-
bitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit. AVguſtus in
cubiculo ſuo poſitam, quotieſcumque introiret, exoſculabatur. Cæteri
ſuper-

ſuperſtites patri fuerunt. Tres ſexus fœminini, Agrippina, Druſilla, Liuilla, continuo triennio natæ, totidem mares, Nero & Druſus & C. Cæſar. Neronem & Druſum ſenatus, Tiberio criminante, hoſtes iudicauit. 8

C. Cæſar natus eſt pridie Kal. Septembres, patre ſuo & C. Fonteio Capitone coss. Vbi natus ſit, incertum diuerſitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum ſcribit: Plinius Secundus in Treueris vico Ambiatino ſupra Confluentes: addit etiam pro argumento *aras ibi oſtendi inſcriptas, OB AGRIPPINAE PVERPERIVM.* Verſiculi, imperante mox eo, diuulgati, apud hibernas legiones procreatum indicant: A. V. C. DCCLXV.

In caſtris natus, patriis nutritus in armis,
Iam deſignati principis omen erat.

Ego in Actis Antii inuenio editum. Gætulicũ refellit Plinius, quaſi mẽtitũ per adulationem, vt ad laudes iuuenis glorioſiq; principis aliquid etiã ex vrbe Herculi ſacra ſumeret: abuſúmque audentiùs mẽdacio, quòd ante annum fere natus Germanico filius Tiburi fuerat, appellatus & ipſe C. Cæſar: de cuius amabili pueritia immaturóque obitu ſuprà diximus. Plinium arguit ratio temporum. Nam qui res AVguſti memoriæ mandarunt, Germanicum exacto conſulatu in Galliam miſſum conſentiunt, iam nato Caio. Nec Plinii opinionem inſcriptio aræ quidquam adiuuerit, cùm Agrippina bis in ea regione filias enixa ſit: & qualiſcumque partus, ſine vllo ſexus diſcrimine, *puerperium* vocetur: quòd antiqui etiam puellas *pueras*, ſicut & pueros *puellos* dictitarent. Exſtat & AVguſti epiſtola antè paucos quàm obiret menſes, ad Agrippinam neptẽ ita ſcripta de Caio hoc (neque enim quiſquam iam alius infans nomine pari tunc ſupererat) *Puerum Caium* x v. *Kal. Iunij, ſi Di volent, vt ducerent Talarius & Aſellius heri cum his conſtitui. Mitto præterea cum eo ex ſeruis meis medicum, quem ſcripſi Germanico, ſi vellet, vt retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operam vt valens peruenias ad Germanicum tuum.* Abundè arbitror parere, non potuiſſe ibi naſci Caium, quò propè bimulus demũ perductus ab vrbe ſit. Verſiculorum quoque fidem eadem hæc eleuant: & eò faciliùs quòd hi ſine auctore ſint. Sequẽda igitur eſt quæ ſola Actorum reſtat & publici inſtrumenti auctoritas: præſertim cùm Caius Antium, omnibus ſemper locis atq; ſeceſſibus prælatũ, non aliter quàm natale ſolũ dilexerit: tradatúrq; etiam ſedem ac domicilium Imperii tædio vrbis transferre eò deſtinaſſe. Caligulæ cognomen caſtrenſi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum prętereà per hanc nutrimentorum conſuetudinem amore & gratia valuerit, maximè cognitum eſt: cùm poſt exceſſum AVguſti tumultuantes & in furorem vſque præcipites, ſolus haud dubiè conſpectu ſuo flexit. Non enim priùs deſtiterunt quàm ablegari eum ob ſeditionis pe- 9

riculum,& in proximā ciuitatē demandari animaduertissent. Tunc de-
mum ad pœnitentiam versi,represso ac retento vehiculo,inuidiā quæ si-
10 bi fieret deprecati sunt. Comitatus est patrē & in Syriaca expeditione.
Vnde reuersus primùm in matris, deinde ea relegata,in Liuiæ AVgustæ
proauiæ suæ cõtubernio mansit: quam defunctam prætextatus etiam tū
pro Rostris laudauit. Transiítque ad Antoniam auiam, & inde vicesimo
ætatis anno accitus Capreas à Tiberio, vno atq; eodē die togam sumsit,
barbámq; posuit: sine vllo honore,qualis cõtigerat tirocinio fratrū eius.
Hic omnibus insidiis tentatus elicientiū,cogentiúmq; se ad querelas,nul-
lum vnquam occasionem dedit: perinde oblitterato suorū casu ac si ni-
hil cuiquā accidisset: quæ verò ipse pateretur, incredibili dissimulatione
transmittens. Tantique in auū,& qui iuxta erant,obsequii: vt non imme-
ritò sit dictum: *Nec seruum meliorem vllum,nec deteriorem dominum fuisse.*
11 Naturam tamen sæuā atq; probrosam, nec tunc quidē inhibere pote-
rat: quin & animaduersionibus pœnísque ad suppliciū datorū cupidissi-
mè interesset: & ganeas atque adulteria capillamento celatus,& veste lõ-
ga noctibus obiret: ac scenicas saltandi canendíq; artes studiosissimè ap-
peteret: facilè id sanè Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum
eius ingeniū. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, vt aliquo-
ties prædicaret, *Exitio suo omniúmque Caium viuere:* & *se natricem*(serpē-
12 tis id genus) *populo R. Phaëtontem orbi terrarū educare.* Non ita multò
pòst Iuniā Claudillā M.Silani nobilissimi viri filiam duxit vxorē. Deinde
augur in locū fratris sui Drusi destinatus, priùs quàm inauguraretur, ad
Pontificatū traductus est: insigni testimonio pietatis atque indolis: cùm
deserta desolatáq; reliquis subsidiis aula, Seiano verò tunc suspecto,mox
& oppresso,ad spē successionis paullatim admoueretur. Quā quò magis
cõfirmaret,amissa Iunia ex partu, Enniā Næuiā Macronis vxorē,qui tū
prætorianis cohortibus præerat,solicitauit ad stuprū, pollicitus & matri-
monium suū,si potitus Imperio fuisset: deq; ea re & iureiurando & chiro-
grapho cauit. Per hāc insinuatus Macroni,veneno Tiberium aggressus
est,vt quidam opinantur: spirantíque adhuc detrahi anulum: &, quoniā
suspicionem retinentis dabat, puluinum iussit iniici: atque etiam fauces
manu sua oppressit: liberto, qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat,
cõfestim in crucē acto. Nec abhorret à veritate,quū sint quidā auctores,
ipsum postea,& si non de perfecto,at certè de cogitato quondam parrici-
dio professum. Gloriatum enim esse assiduè,in commemoranda sua pie-
tate, *ad vlciscendam necem matris & fratrum,introisse se cum pugione cubi-*
culum Tiberij dormientis: & misericordia correptum, abiecto ferro recessisse:
nec illum, quamquam sensisset, aut inquirere quidquam aut exsequi
13 A.V.C. *ausum.* Sic imperium adeptus, populum Rom. vel, vt ita dicam, ho-
DCCXC. minum genus, voti compotem fecit, exoptatissimus princeps maxi-

mæ par-

mæ parti prouincialium ac militum, quòd infantem pleriquc cognouerant: ſed & vniuerſæ plebi vrbanæ ob memoriam Germanici patris miſerationémque propè afflictæ domus. Itaque vt à Miſeno mouit, quamuis lugentis habitu, & funus Tiberii proſequens: tamen inter altaria & victimas, ardenteiſque tedas, denſiſſimo & lætiſſimo obuiorum agmine inceſſit ſuper fauſta nomina, *ſidus* & *pullum*, & *puppum* & *alumnum* appellantium. Ingreſſóque vrbem, ſtatim conſenſu ſenatus, & irrūpen- 14
tis in Curiam turbæ, irrita Tiberii voluntate, qui teſtamento alterum nepotem ſuum prætextatū adhúc coheredem ei dederat, ius arbitriúmque omnium rerū illi permiſſum eſt, tanta publica lætitia, vt tribus proximis menſibus, ac ne totis quidem, ſupra centum ſexaginta millia victimarum cæſa tradantur. Cùm deinde paucos poſt dies in proximas Campaniæ inſulas traieciſſet, vota pro reditu ſuſcepta ſunt: ne minimam quidem occaſionem quoquam omittente in teſtificanda ſolicitudine & cura de incollumitate eius. Vt verò in aduerſam valitudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa Palatium, non defuerunt qui depugnaturos ſe armis pro ſalute ægri, quique capita ſua titulo propoſito vouerent. Acceſſit ad immēſum ciuium amorem notabilis etiam externorum fauor. Namque Artabanus Parthorum rex, odium ſemper cōtemptúmque Tiberii præ ſe ferēs, amicitiam eius vltrò petiit: venitque ad colloquium legati conſularis: & tranſgreſſus EVphratem, aquilas & ſigna Romana Cæſarúmque imagines adorauit. Incendebat & ipſe ſtudia hominum o- 15
mni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lacrymis pro concione laudato funeratóque ampliſſimè, confeſtim Pandateriam, & Pontias, ad transferendos matris fratríſque cineres feſtinauit, tempeſtate turbida, quò magis pietas emineret: adiitque venerabundus, ac per ſemet in vrnas condidit. Nec minore ſcena Oſtiam, præfixo in biremis puppe vexillo, & inde Romam Tiberi ſubuectos, per ſplendidiſſimum quemque equeſtris ordinis, medio ac frequenti die duobus ferculis Mauſoleo intulit. Inferiáſque his annua religione publicè inſtituit: & eo ampliùs matri Circenſes, carpentúmque quo in pompa traduceretur. At in memoriam patris, Septembrem menſem *Germanicum* appellauit. Poſt hæc, Antoniæ auiæ quidquid vnquam Liuia AVguſta honorum cepiſſet, vno ſenatuſconſulto congeſſit. Patruū Claudium equitem R. ad id tempus collegam ſibi in conſulatu aſſumſit. Fratrem Tiberium die virilis togæ adoptauit, appellauítq; *principē iuuentutis*. De ſororibus auctor fuit, vt omnibus ſacramentis adiiceretur, *NEQVE ME LIBEROSQVE MEOS CHARIORES HABEO QVAM CAIVM ET SORORES EIVS*. Item relationibus conſulum: *QVOD BONVM FELIXQVE SIT C. CAESARI SORORIBVSQVE EIVS*. Pari popularitate

damnatos relegatósque restituit: criminúmque, si qua residua ex priore tempore manebant, omnium gratiam fecit. Commentarios ad matris fratrúmque suorum caussas pertinentes, ne cui postmodum delatori aut testi maneret vllus metus, conuectos in forum, & antè clarè obtestatus deos neque legisse neque attigisse quidquam, concremauit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens *Nihil sibi admissum*
16 *cur cuiquam inuisus esset*: negauítque se delatoribus aures habere. Spintrias monstruosarum libidinum ægrè, ne profundo mergeret, exoratus, vrbe submouit. Titi Labieni, Cordi Cremutii, Cassii Seueri scripta senatusconsultis abolita, requiri, & esse in manibus lectitaríque permisit: quando maximè sua interesset vt facta quæque posteris tradantur. Rationes imperii ab AVgusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas, publicauit. Magistratibus liberam iurisdictionem, & sine sui appellatione concessit. Equites Romanos seuerè curioséque, nec sine moderatione recognouit: palàm ademto equo, quibus aut probri aliquid aut ignominiæ inesset: eorum qui minore culpa tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. Vt leuior labor iudicantibus foret, ad quatuor priores quintam decuriam addidit. Tentauit & comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberii, quamquam abolito, sed & Iuliæ AVgustę, quod Tiberius suppresserat, cum fide, ac sine calumnia repræsentata persoluit. Centesimam auctionum Italiæ remisit. Multis incendiorum damna suppleuit: ac si quibus regna restituit, adiecit & fructum omnem vectigaliorum, & redituum medii temporis, vt Antiocho Comageno HS. millies cõfiscatum. Quóque magis nullius non boni exẽpli fautor videretur, mulieri libertinæ octoginta donauit, quòd excruciata grauissimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus: quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente: nobilibúsque pueris ac puellis, carmine modulato, laudes virtutum eius canentibus. Decretum autem vt dies quo cœpisset imperium, *Palilia* vocaretur, velut argumentum rursus conditæ vrbis.

A. V. C. 17 CONSVLATVS quatuor gessit: primum ex Kal. Iulii per duos menses:
DCCXC. secundum ex Kalend. Ianuariis per triginta dies: tertium vsque in Idus
DCCXCI. Ianuarii: quartum vsque in VII Idus easdem. Ex omnibus duos nouissi-
DCCXCIII. mos coniunxit. Tertium autẽ Lugduni iniit solus: non, vt quidam opi-
DCCXCIV. nantur, superbia negligentiáve, sed quòd defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit trecenos HS. toties abundantissimum epulum senatui equestríque ordini, etiam coniugibus ac liberis vtrorumque. Posteriore epulo, forensia insuper viris, pueris ac fœminis fascias purpuræ ac conchylii distribuit. Et vt lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem

diem Saturnalibus, appellauitque *Iuuenalem*. MVNERA gladiatoria 18
partim in Amphitheatro Tauri, partim in Septis aliquot edidit: quibus inseruit cateruas Afrorum Campanorúmque pugilum ex vtraque regione electissimorum. Neque spectaculis ipse semper præsedit: sed interdum aut magistratibus aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos & assiduè, & varii generis, multifariam fecit: quondam etiam & nocturnos accensis tota vrbe luminibus. Sparsit & missilia variarum rerum, & panaria cũ opsonio viritim diuisit. Qua epulatione equiti Rom. contra se hilariùs auidiúsque vescenti, partes suas misit: sed & senatori ob eandem caussam codicillos, quibus prætorem eum extra ordinem designabat. Edidit & Circenses plurimos à mâne vsque ad vesperam, interiecta modò Africanarum venatione, modò Troiæ decursione: quosdam autem præcipuos, minio & chrysocolla constrato Circo: nec vllis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. Commisit & subitos, cùm è Gelotiana apparatum Circi prospicientem pauci ex proximis mænianis postulassent. Nouum præterea atque inauditum genus spectaculi exco- 19
gitauit. Nam Baiarum medium interuallũ Puteolanas ad moles trium millium & sexcentorum fere passuum ponte coniunxit, contractis vndique onerariis nauibus, & ordine duplici ad ancoras collocatis, superiectóque aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem vltro citro commeauit, biduo continenti. Primo die phalerato equo, insignísque quercica corona, & securi, & cetra, & gladio, aureáque chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculóque biiugi famosorum equorum, præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus: comitãte prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum. Scio plerosque existimasse, talem à Caio pontem excogitatum æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquantò angustiorem Hellespõtum cõtabulauerit. Alios, vt Germaniam & Britanniam, quibus imminebat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, caussam operis ab interioribus aulicis proditam, quòd Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in verum nepotem proniori, affirmasset, *Non magis Caium imperaturum, quàm per Baianum sinum equis discursurum.* Edidit & peregrè spectacula: in Si- 20
cilia Syracusis batticos ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamen quoque Græcæ Latinæque facundiæ. quo certamine ferunt victoribus præmia victos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem qui maximè displicuissent, scripta sua spongia linguáve delere iussos, nisi ferulis obiurgari aut flumine proximo mergi maluissent. OPERA sub Tiberio semiperfecta, templum AVgusti theatrúm- 21
que Pompeii absoluit. Inchoauit autem aquæ ductum regione Tiburi, & Amphitheatrum iuxta Septa: quorum operum à successore eius Clau-

dio, alterum peractũ, omissum alterum est. Syracusis collapsa vetustate mœnia, Deorúmque ædes refectæ. Destinauerat & Sami Polycratis regiam restituere, Mileti Didymeum peragere, in iugo Alpium vrbẽ condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere. Miserátque iam

22 ad demetiẽdum opus primipilarem. HACTENVS quasi de principe, reliqua vt de monstro narrãda sunt. Compluribus cognominibus assumtis (nam & PIVS, & CASTRORVM FILIVS, & PATER EXERCITVVM, & OPT. MAX. CAESAR vocabatur) cùm audiret fortè reges, qui officii caussa in vrbem aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit, Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Nec multum abfuit quin statim diadema sumeret, speciemque principatus in regni formam conuerteret. Verùm admonitus, & principum & regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. Datóque negotio, vt simulacra numinum, religione & arte præclara, inter quæ Olympici Iouis, apportarẽtur è Græcia, quibus capite demto suum imponeret, partem palatii ad Forum vsque promouit, atque æde Castoris & Pollucis in vestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres deos medium se adorandum adeuntibus exhibebat: & quidam eum LATIALEM IOVEM consalutauerũt. Templum etiam numini suo proprium, & sacerdotes & excogitatissimas hostias instituit. In templo simulacrum stabat aureum iconicum. Amiciebatúrque quotidie veste, quali ipse vteretur. Magisteria sacerdotii ditissimus quisque & ambitione & licitatione maxima vicibus comparabant. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones, Numidicæ, meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur. Et noctibus quidem plenam fulgentémque lunam inuitabat assiduè in amplexus atque concubitum: interdiu verò cum Capitolino Ioue secretò fabulabatur, modò insusurrans, ac præbens inuicem aures, modò clariùs, nec sine iurgiis. Nam vox comminantis audita est,

Εἰς γαῖαν Δαναῶν περάω σε,

donec exoratus, vt referebat, & in contubernium vltro inuitatus, super templum Diui AVgusti ponte trãsmisso, palatium Capitoliúmque coniunxit. Mox quò propior esset, in area Capitolina nouæ domus funda-

23 menta iecit. Agrippæ se nepotem neque credi neque dici ob ignobilitatem eius volebat: succẽsebátque, si qui vel oratione vel carmine imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autem matrem suam ex incesto quod AVgustus cum Iulia filia cõmisisset, procreatam. Ac non contentus hac AVgusti insectatione, Actiacas Siculásque victorias, vt funestas pop. Rom. & calamitosas, vetuit solennibus feriis celebrari. Liuiam AVgustam proauiam, *Vlyssem stolatum* identidem appellãs, etiam ignobili-

ignobilitatis quadam ad senatum epistola arguere ausus est, quasi materno auo Decurione Fundano ortam: cùm publicis monumentis certum sit AVfidium Lingonem Romæ honoribus functum. Auiæ Antoniæ secretum petenti denegauit, nisi vt interueniret Macro præfectus. Ac per istiusmodi indignitates & tædia, caussa exstitit mortis: dato tamen, vt quidam putant, & veneno. Nec defunctæ vllum honorem habuit: prospexítque è triclinio ardentem rogum. Fratrem Tiberium inopinantem, repentè immisso tribuno militum, interemit. Silanum item socerum ad necem, secádásque nouacula fauces, compulit: caussatus in vtroq;, quòd hic ingressum se turbatius mare non esset secutus, ac spe occupandi vrbé, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset: ille antidotum oboluisset, quasi ad præcauenda venena sua sumptum: cùm & Silanus impatientiam nauseæ vitasset & molestiam nauigandi, & Tiberius propter assiduam & ingrauescentem tussim medicamento vsus esset. Nam Claudium patruum non nisi in ludibrium reseruauit. 24 Cvm omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit: plenóque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore suprà cubante. Ex his Drusillam vitiasse virginem, prætextatus adhuc, creditur. Atque etiam in concubitu eius quondam deprehensus ab auia Antonia, apud quam simul educabantur. Mox Lucio Cassio Longino cósulari collocatam abduxit, & in modum iustæ vxoris propa[illegible]am habuit. H[illegible]redem quoque bonorum atque Imperii æger in[illegible]ituit. Eadem d[illegible]ta, [illegible]ustitium indixit: in quo risisse, lauisse, cœnasse cum parenti[illegible]us, aut coni[illegible]ge, liberisve, capitale fuit. Ac mœroris impatiés, cum rep[illegible] noctú[illegible] profugisset ab vrbe, transcurrissétq; Campaniam, Syracu[illegible] [illegible] urs[illegible]sque inde properè rediit, barba capillóq; promisso. Nec vmqu[illegible]m postea quantiscumque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi *per numen Drusillæ* deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, vt quas sæpe exoletis suis prostrauerit. Quo faciliùs eas in caussa AEmilii Lepidi condemnauit, quasi adulteras, & insidiarum aduersus se conscias. Nec solùm chirographa omnium requisita fraude ac stupro diuulgauit, sed & tres gladios in necem suam præparatos Marti vltori, addito elogio, consecrauit. 25 Matrimonia contraxerit turpiùs, an dimiserit, an tenuerit, non est facile discernere. Liuiam Orestillam C. Pisoni nubentem, cùm ad officium & ipse venisset, ad se deduci imperauit, intráque paucos dies repudiatam biennio pòst relegauit: quòd repetisse vsum prioris mariti tempore medio videbatur. Alii tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali, mandasse ad Pisonem, contrà accumbentem, *Noli vxorem meam premere:* statímque è conuiuio abduxisse eam secum, & proximo die edixisse, *MATRIMONIVM SIBI REPERTVM EXEMPLO ROMVLI ET AVGVSTI.* Lolliam Paullinam, C. Memmio consulari,

exercitus regenti, nuptam, facta mentione auiæ eius, vt quondam pulcherrimę, subitò ex prouincia euocauit, ac perductam à marito coniunxit sibi, breuíque missam fecit, interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Cæsoniam neque facie insigni, neque ætate integra, matrémque iam ex alio viro trium filiarum, sed luxuriæ ac lasciuiæ perditæ, & ardentiùs & constantiùs amauit: vt sæpe chlamyde peltáque & galea ornatam, & iuxta adequitantem, militibus ostenderit: amicis verò etiam nudam. Quam enixam vxorio nomine dignatus est, vno atque eodem die professus, & maritum se eius, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Iuliam Drusillam appellatam, per omnium dearum templa circumferens, Mineruæ gremio imposuit, alendámque & instituẽdam commendauit. Nec vllo firmiore indicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis: quæ illi quoque tanta iam tunc erat, vt infestis digitis, ora & oculos

26 simul ludentium infantium incesseret. Leue ac frigidum sit his addere quo propinquos amicósque pacto tractauerit, Ptolemæum regis Iubæ filium, consobrinum suum (erat enim & is M. Antonii ex Selena filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam, adiutores imperii, quibus omnibus pro necessitudinis iure, próque meritorum gratia cruenta mors persoluta est. Nihilò reuerentior leniórve erga senatum: quosdam summis honoribus functos, ad essedum sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cœnanti, modò ad pluteum, modò ad pedes stare succinctos linteo, passus est: alios cùm clàm interemisset, citare nihilò minùs vt viuos perseuerauit, paucos post dies voluntaria morte periisse mentitus. Coss. oblitis de natali suo edicere, abrogauit magistratum, fuítque per triduum sine summa potestate Resp. Quæstorem suum in coniuratione nominatum flagellauit veste detracta, subiectáque militum pedibus, quò firmè verberaturi insisterent. Simili superbia violentiáque cæteros tractauit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisique per eum tumultum viginti amplius equites Rom. totidem matronæ, super innumeram turbam cæteram. Scenicis ludis, inter plebem & equitem caussam discordiarum serens, decimas maturiùs dabat, vt equestria ab infimo quoque occuparẽtur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo Sole velis, emitti quemquam vetabat: remotóque ordinario apparatu, rabidis feris vilissimos senio confectos, gladiatores quoque pegmares, patresfamiliarum notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subiiciebat. Ac nonnumquam horreis præclusis, populo fa-

27 mem indixit. SAEVITIAM ingenii per hæc maximè ostendit. Cùm ad saginam ferarum muneri præparatarum cariùs pecudes compararentur, ex noxiis laniandos adnotauit: & custodiarum seriem recognoscẽs, nullius inspecto elogio, stans, tantummodo intra porticum mediam,

à calue

à caluo ad caluum duci imperauit. Votum exegit ab eo qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat: spectauitque ferro dimicantem: nec dimisit nisi victorem,& post multas preces. Alterum qui se periturum ea de caussa vouerat, cunctantem pueris tradidit verbenatum infulatúmque,qui votum reposcentes per vicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos priùs stigmatum notis, ad metalla aut ad viarum munitiones, aut ad bestias condemnauit,aut bestiarum more quadrupedes cauea coërcuit, aut medios serra dissecuit. Nec omnes grauibus ex caussis, verùm malè de munere suo opinatos, vel quòd numquam per Genium suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum vni valitudinẽ excusanti lecticam misit: alium è spectaculo pœnæ, epulis statim adhibuit, atque omni comitate ad hilaritatem & iocos prouocauit. Curatorem munerum ac venationum per continuos dies in conspectu suo catenis verberatum non priùs occidit, quàm offensus putrefacti cerebri odore. Atellanæ poëtam, ob ambigui ioci versiculũ, media Amphitheatri harena igni cremauit. Equitem Rom. obiectum feris, cùm se innocentem proclamasset, reduxit: abscissáque lingua, rursus induxit. Reuocatum quendam à vetere 28 exsilio sciscitatus, quidnam ibi facere consuesset, respõdente eo per adulationem: *De s semper oraui, vt, quod euenit, periret Tiberius, & tu imperares*: opinans sibi quoque exsules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui vniuersos contrucidarent. Cùm discerpi senatorem concupisset, subornauit qui ingredientem curiam, repente hostem publicum appellantes, inuaderent, graphiísque cõfossum lacerandum cæteris traderent. Nec antè satiatus est quàm membra & artus & viscera hominis tracta per vicos, atque ante se congesta vidisset. Immanissima facta 29 augebat atrocitate verborum. *Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quàm*, vt ipsius verbo vtar, ἀδιατρεψίαν. Monenti Antoniæ auiæ, tamquam parum esset non obedire: *Memento*, ait, *Omnia mihi & homini licere*. Trucidaturus fratrem, quem metu venenorum præmuniri medicamentis suspicabatur: *Antidotum*, inquit, *aduersus Cæsarem?* Relegatis sororibus, non solùm insulas habere se, sed etiam gladios minabatur. Prætorium virum ex secessu Anticyræ, quam valitudinis caussa petierat, propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cùm mandasset interimi, adiecit, *Necessariam esse sanguinis missionem cui tam diu non prodesset elleborum*. Decimo quoque die, numerum puniendorum ex custodia subscribens, *Rationem se purgare dicebat*. Gallis Græcísque aliquot vno tẽpore condemnatis, gloriabatur *Gallogræciam sese subegisse*.

Non temere in quemquam, nisi crebris & minutis ictibus animaduerti pássus est: perpetuo notóque iam præcepto; *Ita feri, vt se mori sentiat*. Punito per errorem nominis alio quàm quem destinauerat, ipsum 30

quoque paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde iactabat,
Oderint dum metuant.
Sæpe in cunctos pariter senatores, vt Seiani clientes, aut matris ac fra-
trum suorum delatores, inuectus est: prolatis libellis, quos crematos si-
mulauerat, defensaque Tiberii sæuitia quasi necessaria, cùm tot crimi-
nantibus credédum esset. Equestrem ordinem, vt scenæ harenæque de-
uotum assiduè proscidit. Infensus turbæ fauenti aduersus studium suum
exclamauit: *Vtinam pop. Rom. vnam ceruicem haberet.* Cúmq; Tetrinius
latro postularetur, *& qui postularent, Tetrinios esse* ait. Retiarii tunicati
quinque numero gregatim dimicantes, sine certamine vllo totidem se-
cutoribus succubuerant: cùm occidi iuberentur, vnus resumta fuscina,
omnes victores interemit. Hanc vt crudelissimam cædem & defleuit e-
31 dicto, & eos qui spectare sustinuissent, exsecratus est. Queri etiam pa-
làm de conditione temporum suorum solebat: *quòd nullis calamitatibus
publicis insignirentur.* AVgusti principatum clade Variana: Tiberii, rui-
na spectaculorum apud Fidenas, memorabile factum: sui obliuioné im-
minere prosperitate rerum. Atque identidé exercituum cædes, famem,
32 pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat. ANIMVM quo-
que remittenti, ludóque & epulis dedito, eadem dictorum factorúmque
sæuitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis vel comissantis seriæ quæ-
stiones per tormenta habebantur. Miles decollãdi artifex quibuscumq;
è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogi-
tatum ab eo significauimus, cùm multos è litore inuitasset ad se, repente
omnes præcipitauit. Quosdam gubernacula apprehédenteis, contis re-
mísque detrusit in mare. Romæ publico epulo seruum, ob detractam le-
ctis argenteam laminam, carnifici confestim tradidit, vt manibus ab-
scissis, atque ante pectus è collo pendentibus, præcedente titulo qui caus-
sam pœnæ indicaret, per cœtus epulantium circumduceretur. Mirmil-
lonem è ludo rudibus secum batuentem, & sponte prostratum, con-
fodit ferrea sica, ac more victorum cum palma discucurrit. Admota al-
taribus victima, succinctus poparũ habitu, elato altè malleo, cultrarium
mactauit. Lautiore cõuiuio effusus subitò in cachinnos, coss. qui iuxta
cubabant, quidnam rideret blandè quærentibus: *Quid*, inquit, *nisi vno
33 meo nutu iugulari vtrumque vestrûm statim posse?* Inter varios iocos,
cùm assistens simulacro Iouis Apellem tragœdum consuluisset, vter illi
maior videretur, cunctantem flagellis discidit: collaudãs subinde vocem
deprecãtis, quasi etiã in gemitu prædulcem. Quoties vxoris vel amiculæ
collum exoscularetur, addebat, *Tam bona ceruix, simulac iussero, demetur.*
Quin & subinde iactabat, *Exquisiturum se vel fidiculis de Cæsonia sua, cur
34 eam tanto opere diligeret.* NEC MINORE liuore ac malignitate
quàm superbia sæuitiáque pæne aduersus omnis æui homines grassatus

est. Stra-

est. Statuas virorum illustrium, ab AVgusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subuertit atque disiecit, vt restitui saluis titulis non valuerint. Vetuitque posthac viuentium cuiquam vsquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore, poni. Cogitauit etiam de Homeri carminibus abolendis. *Cur enim sibi non licere*, dicens, *quod Platoni licuit, qui eum è ciuitate quam constituebat, eiecerit?* Sed & Virgilii & Titi Liuii scripta & imagines, paullum abfuit quin ex omnibus bibliothecis amoueret: quorum alterum, *vt nullius ingenij, minimæque doctrinæ*: alterum, vt *verbosum in historia neg igentémque carpebat*. De iuris quoque consultis, quasi scientiæ eorum omnem vsum aboliturus sæpe iactauit, Se, me hercle, effecturum, ne quid respondere possit præter eum. Vetera familiarum insignia no- 35
bilissimo cuique ademit: Torquato torquem: Cincinnato crinem: Cn. Pompeio stirpis antiquæ, Magni cognomen. Ptolemæum, de quo retuli, & accersitum è regno, & exceptum honorificè, non alia de caussa repente percussit, quàm quòd edente se munus, ingressum spectacula, conuertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit. Pulcros & comatos, quoties sibi occurrerẽt, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem & speciem *Colosseros* dictus. Hunc è spectaculis detractum, repente & in harenam deductum, Thraci, & mox hoplomacho comparauit: bisq; victorem constringi sine mora iussit: & pannis obsitum vicatim circumduci, ac mulieribus ostẽdi, deinde iugulari. Nullus denique tam abiectæ conditionis, támque extremæ sortis fuit, cuius non commodis obtrectaret. Nemorẽsi regi, quòd multos iam annos potiretur sacerdotio, validiorẽ aduersariũ subornauit. Cùm quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam seruum suum manu mittẽti studiosiùs plausum esset, ita se proripuit è spectaculis, vt calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans, *Dominum gentium populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, quàm consecratis principibus, aut præsenti sibi.* PVDICITIAE neque suæ neque alienæ 36
pepercit. M. Lepidũ Mnesterem pantomimum, quosdã obsides dilexisse fertur, cõmercio mutui stupri. Valerius Catullus cõsulari familia iuuenis, stupratum à se, ac latera sibi contubernio eius defessa, etiã vociferatus est. Super sororũ incesta, & notissimũ prostitutę Pyrallidis amorem, non temere vlla illustriore fœmina abstinuit: quas plerumque cum maritis ad cœnã vocatas, prætérq; pedes suos transeuntes diligenter, ac lentè, mercantium more cõsiderabat: etiã faciem manu alleuãs, si quæ pudore submitterẽt. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cùm maximè placitã seuocasset, paullò pòst recẽtibus adhuc lasciuiæ notis, reuersus vel laudabat palàm, vel vituperabat: singula numerãs bona malàve corporis, atq;

concubitus. Quibusdam, absentium maritorũ nomine, repudium ipse
37 misit, iussitque in Acta referri. NEPOTINIS sumtibus omnium prodigorum ingenia superauit: commentus nouum balnearum vsum, portentosissima genera ciborum, atque cœnarum: vt calidis frigidísque vnguentis lauaretur: pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorberet: conuiuis ex auro panes & opsonia apponeret: *Aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem.* Quin & nummos non mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricauit & de cedris Liburnicas, gemmatis puppibus, versicoloribus velis, magna thermarum & porticuum & tricliniorũ laxitate, magnáque etiam vitium & pomiferarum arborum varietate: quibus discumbens de die inter choros ac symphonias, litora Campaniæ peragraret. In exstructionibus prætoriorum atque villarum omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat quàm quod posse effici negaretur. Et iactæ itaque moles infesto ac profundo mari, excisæ rupes durissimi silicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris montiũ iuga, incredibili quidem celeritate, cùm moræ culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, totúmque illud Tiberii Cæsaris, vicies ac
38 septies millies HS. non toto vertente anno absumsit. EXHAVSTVS igitur atque egens, ad rapinas conuertit animum, vario & exquisitissimo calumniarum & auctionum & vectigalium genere. Negabat iure ciuitatem Romanam vsurpare eos quorum maiores sibi posterísque eam impetrassent, nisi filii essent. Neque enim intelligi debere posteros vltra hunc gradum. Prolatáque Diuorum Iulii & AVgusti diplomata, vt vetera & obsoleta deflebat. Arguebat & perperam editos census, quibus postea quacumque de caussa quidquam incrementi accessisset. Testamenta primipilariũ, qui ab initio principatus Tiberii, neque illum, neque se heredem reliquissent, vt ingrata rescidit. Item cæterorum, vt irrita & vana, quoscumque quis diceret herede Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, cùm iam & ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos palàm heres nuncuparetur, derisores vocabat: quòd post nuncupationem viuere perseuerarent, & multis venenatas matteas misit. Cognoscebat autem de talibus caussis, taxato priùs modo summę, ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur. Ac ne paullulum quidem moræ patiens, super quadraginta reos quondam ex diuersis criminibus vna sententia condemnauit, gloriatúsque est expergefactæ somno Cæsoniæ, *quantum egisset, dum ea meridiaret.* Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit, & venditauit: exquirens per se pretia, & vsque eò extendens, vt quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti venas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Caio præconem,

ne præ-

ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec
licendi finem factum, quoad tredecim gladiatores HS. nonagies igno-
ranti addicerentur. In Gallia quoque, cùm damnatarum sororum 39
ornamenta, & supellectilem, & seruos, atque etiam liberos, immēsis pre-
tiis vendidisset: inuitatus lucro, quidquid instrumenti veteris aulæ erat,
ab vrbe repetiit: comprehensis ad deportandum meritoriis quoque ve-
hiculis, & pistrinensibus iumentis: adeò, vt & panis Romæ sæpe defice-
ret, & litigatorum plerique, quòd occurrere absentes ad vadimonium
non possent, caussa caderent. Cui instrumento distrahendo nihil non
fraudis ac lenocinii adhibuit: modò auaritiæ singulos increpans, & *quòd
non puderet eos locupletiores esse, quàm se*: modò pœnitentiam simulans,
quòd principalium rerum priuatis copiam faceret. Compererat pro-
uincialem locupletem ducenta HS. numerasse vocatoribus, vt per falla-
ciam conuiuio interponeretur, nec tulerat molestè tam magno æstima-
ri honorem cœnæ suæ. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui
nescio quid friuoli ducentis millibus traderet: diceretque *cœnaturum a-
pud Cæsarem, vocatu ipsius*. Vectigalia noua atque inaudita, primùm 40
per publicanos, deinde quia lucrum exuberabat, per centuriones tribu-
nósque prætorianos exercuit: nullo rerum aut hominum genere omis-
so, cui non tributi aliquid imponeret. Pro edulis, quæ tota vrbe veni-
rent, certum statúmque exigebatur. Pro litibus atque iudiciis vbicum-
que conceptis, quadragesima summæ, de qua litigaretur: nec sine pœna,
si quis composuisse vel donasse negotium conuinceretur. Ex gerulo-
rum diurnis quæstibus pars octaua, ex capturis prostitutarum quantum
quæque vno cōcubitu mereret. Additúmque ad caput legis, vt teneren-
tur publico, & quæ meretricium, & qui lenocinium fecissent: necnon
& matrimonia obnoxia essent. Huiusmodi vectigalibus indictis, ne- 41
que propositis, cùm per ignorātiam scripturæ multa commissa fierent,
tandem flagitante pop. Rom. proposuit quidē legem: sed & minutissimis
litteris, & angustissimo loco: vti ne cui describere liceret. Ac ne quod
non manubiarum genus experiretur, lupanar in palatio constituit: di-
stinctísque & instructis pro loci dignitate compluribus cellis, in quibus
matronæ ingenuíque starent. Misit circum fora, & basilicas nomencu-
latores ad inuitandos in libidinem iuuenes senésque: præbita aduenien-
tibus pecunia fenebris, appositíque qui nomina palàm subnotarēt, quasi
adiuuantium Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium
spernens, plus mendacio atque etiam periurio lucrabatur. Et quondam
proximo collusori, demandata vice sua, progressus in atrium domus,
cùm prætereuntes duos equites Rom. locupletes sine mora corripi, con-
fiscaríque iussisset: exsultans rediit, gloriánsque numquā se prosperiore
alea vsum. Filia verò nata, paupertatem, nec iam imperatoria modò, 42

tem senatum populúmque grauissimo obiurgauit edicto, quòd *Caesare prœliante, & tantis criminibus obiecto, intempestiua conuiuia, circum & theatra & amœnos secessus celebrarent.* Postremò, quasi perpetraturus 46
bellum, directa acie in litore Oceani, ac ballistis machinísque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus esset, repentè vt conchas legerent, galeásque & sinus replerent, imperauit: *spolia Oceani* vocans, *Capitolio Palatióque debita.* Et in indicium victoriæ altissimam turrem excitauit: ex qua, vt ex Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarent: pronuntiatóque militi donatiuo, centenis viritim denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus: *Abite,* inquit, *læti, abite locupletes.* Conuersus hinc ad curam triumphi, præter 47
captiuos & transfugas barbaros, Galliarum quoque procerissimum quemque, & vt ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam: coegitque non tantùm rutilare, & submittere comam, sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam, triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. Scripsit & procuratoribus, *Triumphum appararent quàm minima summa, sed quantus numquam alius fuisset: quando in omnium hominum bona ius haberent.*

Priusquam prouincia decederet, consilium iniit nefandæ atrocitatis, legiones, quæ post excessum AVgusti seditionem olim mouerant, contrucidandi: quòd & patrem suum Germanicum ducem, & se infantem tunc obsedissent. Vixque à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo quin decimare velle perseueraret. Vocatas itaque ad concionē inermes, atque etiam gladiis depositis, equitatu armato, circumsedit. Sed cùm videret, suspecta re, plerosque dilabi ad resumenda, si qua vis fieret, arma, profugit concione: cōfestímque vrbem petiit, deflexa omni acerbitate in senatum cui animaduertendos tantorum dedecorū rumores palàm minabatur: querens inter cætera, fraudatum se iusto triumpho, cùm ipse paullò antè, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denuntiasset. Aditus ergo in itinere à legatis amplissimi ordinis, vt maturaret orantibus, quàm maxima voce, *Veniam,* inquit *veniam, & hic mecum:* capulum gladii crebrò verberans quo cinctus erat: Edixit & *reuerti se, sed iis tantùm qui optarent equestri ordini & populo: nam se neque ciuem neque principem senatui ampliùs fore.* Vetuit etiam quemque senatorum sibi occurrere: atque omisso, vel dilato triumpho, ouans vrbem natali suo ingressus est. Intráque quartū mensem periit, ingentia facinora ausus, & aliquanto maiora moliens. Siquidē proposuerat, Antium, deinde Alexādriam, commigrare, interempto priùs vtriusque ordinis electissimo quoque. Quod ne cui dubium videatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli, di-

uerso titulo: alteri GLADIVS, alteri PVGIO index erat. Ambo notas & no-
mina continebant morti destinatorum. Inuenta & arca ingens, vario-
rum venenorum plena: quibus mox à Claudio demersis, infecta maria
traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos æstus in proxima litora
50 eiecit. STATVRA fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gra-
cilitate maxima ceruicis & crurum, & oculis & tẽporibus cõcauis, fron-
te lata & torua, capillo raro, ac circa verticẽ nullo, hirsutus cætera. Qua-
re transeunte eo, prospicere ex superiore parte, aut omnino quacumque
de caussa *capram* nominare, criminosum & exitiale habebatur. Vultum
verò natura horridum ac tetrum etiam ex industria efferabat, compo-
nens ad speculum in omnem terrorem ac formidinẽ. Valitudo ei neq;
animi neque corporis cõstitit. Puer comitiali morbo vexatus: in adole-
scentia ita patiens laborum erat, vt tamen nonnumquã subita defectio-
ne ingredi, stare, colligere semet ac sufferre vix posset. Mentis valitudinẽ
& ipse senserat: ac subinde de secessu déque purgando cerebro cogitauit.
Creditur potionatus à Cæsonia vxore, amatorio quidem medicamẽto,
sed quod in furorem verterit. Incitabatur insomnia maximè: neque e-
nim plus quàm tribus nocturnis horis quiescebat: ac ne his quidem pla-
cida quiete, sed pauida miris rerum imaginibus: vt qui inter cæteras, pe-
lagi quondam speciem colloquẽtem secum videre visus sit. Ideóq; ma-
gna parte noctis vigiliæ cubandique tędio, nunc toro residens, nunc per
longissimas porticus vagus, inuocare identidẽ atque exspectare lucem
51 consueuerat. Non immeritò mentis valitudini attribuerim diuersissi-
ma in eodem vitia, summam confidentiam, & contrà nimium metum.
Nam qui deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua & fulgura
conniuere, caput obuoluere, ad verò maiora proripere se è strato, sub le-
ctúmque condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irrisis mul-
torum locorũ miraculis, repente à Messana noctu profugit, AEtnæi ver-
ticis fumo ac murmure pauefactus. Aduersus Barbaros quoq; minacissi-
mus, cùm trans Rhenum inter angustias densúmq; agmen iter essedo
faceret, dicente quondã, *Non mediocrem fore consternationem, si cunde ho-
stis appareat*, equum illico conscendit: ac propere versus ad pontes, vt eos
calonibus & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ, per manus
ac super capita hominũ translatus est. Mox etiam audita rebellione Ger-
maniæ, fugam & subsidia fugæ, classes apparabat: vno solatio acquiescẽs,
transmarinas sibi superfuturas prouincias, si victores Alpium iuga vt
Cimbri, vel etiam vrbem, vt Senones quondam, occuparent: vnde cre-
do percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes mili-
tes ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterri-
52 tum. VESTITV calceatúque, & cætero habitu, neque patrio, neque
ciuili, ac ne virili quidem, ac denique humano, semper vsus est. Sæpe de-
pictas

pictas gemmatásque indutus pænulas, manuleatus & armillatus in publicum processit: aliquando sericatus, & cycladatus: ac modò in crepidis vel cothurnis, modò in speculatoria caliga, nonnumquam socco muliebri: plerumque verò aurea barba fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum, deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assiduè gestauit: interdum & magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio eius. E DISCIPLINIS liberalibus minimùm eruditioni, eloquentiæ 53 plurimùm attēdit, quantumuis facundus & promtus: vtique si perorandum in aliquem esset, irato & verba & sententiæ suppetebant: pronuntiatio quoque & vox, vt neque eodem loci præ ardore consisteret & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus *stricturum se lucubrationis suæ telum minabatur:* lenius comtiúsque scribendi genus adeò contemnens, vt Senecam tum maximè placentem, *commissiones meras* componere, & *harenam esse sine calce* diceret.. Solebat etiam prosperis oratorũ actionibus rescribere, & magnorum in senatu reorum accusationes defensionésque meditari: ac, prout stylus cesserat, vel onerare sententia sua quemque, vel subleuare: equestri quoque ordine ad audiendũ inuitato per edicta. Sed & aliorum generum artes studiosissimè, & diuersissi- 54 mas exercuit. Thrax & auriga, idem cantor, atque saltator. Batuebat pugnatoriis armis, aurigabat exstructo plurifariam circo. Canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, vt ne publicis quidem spectaculis temperaret, quò minùs & tragœdo pronuntianti concineret: & gestum histrionis quasi laudans vel corrigens palàm effingeret. Nec alia de caussa videtur eo die quo periit, peruigilium indixisse, quàm vt initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnumquam etiam noctu: & quondam tres consulares secunda vigilia in palatium accitos, multáque & extrema metuentes super pulpitum collocauit: deinde repente magno tibiarum & scabellorum crepitu, cum palla tunicáque talari prosiluit, ac desaltato cantico abiit. Atque hic tam docilis ad cætera, natare nesciit. Quorũ verò studio teneretur, omni- 55 bus ad insaniam fauit. Mnesterem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltante eo vel leniter obstreperet, detrahi iussum manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per centurionem denũtiauit abiret sine mora Ostiam, perferrétque ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: *Ei, quem istuc misi, neque boni quidquam neque mali feceris.* Thraces quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonum armaturas recidit. Columbo victori, leuiter tamen saucio venenum in plagam addidit, quod ex eo *Columbinum* appellauit. Sic certè inter alia venena scriptum ab eo repertum est. Prasinæ factioni ita addictus & deditus, vt

cœnaret in ſtabulo aſſiduè, & maneret. Agitatori Cythico comiſſatione quadam in apophoretis vicies HS. contulit. Incitato equo, cuius cauſſa pridie Circenſes, ne inquietaretur, viciniæ ſilentium per milites indicere ſolebat, præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, prętérque purpurea tegumēta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & ſupellectilem dedit, quò lautiùs nomine eius inuitati, acciperentur: conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.

56 ITA BACCHANTEM atque graſſantem non defuit pleriſque animus adoriri. Sed vna alteráque conſpiratione detecta, aliis per inopiā occaſionis cunctantibus, duo conſilium communicauerunt, perfecerúntque: non ſine conſcientia potentiſſimorum libertorum præfectorúmque prætorii: quòd ipſi quoque, etſi falsò, in quadam coniuratione, quaſi participes nominati, ſuſpectos tamē ſe & inuiſos ſentiebant. Nam & ſtatim ſeductis magnam fecit inuidiam, *diſtricto gladio affirmans ſponte ſe periturum, ſi & illis morte dignus videretur*: nec ceſſauit ex eo criminari alterum alteri, atque inter ſe omnes committere. Cùm placuiſſet Palatinis ludis ſpectaculo egreſſum meridie aggredi, primas ſibi partes Caſſius Chærea tribunus cohortis prætoriæ depopoſcit: quem Caius ſeniorem iam, vt mollē & effœminatum denotare omni probro conſueuerat: & modò, ſignum petenti, *PRIAPVM* aut *VENEREM* dare: modò, ex aliqua cauſſa agenti gratias, oſculandam manum offerre, formatā commotámque in obſcœnum modum.

57 Futuræ cædis multa prodigia exſtiterunt. Olympiæ ſimulacrum Iouis, quod diſſolui transferríque Romam placuerat, tantum cachinnum repente edidit, vt machinis labefactis opifices diffugerint. Superuenítque illico quidam Caſſius quoque nomine, iuſſum ſe ſomnio affirmans immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ Idibus Martiis de cælo tactum eſt: item Romæ cella Palatini atrienſis. Nec defuerunt qui coniectarent altero oſtento periculum à cuſtodibus domino portendi: altero, cædem rurſus inſignem, qualis eodem die facta quondam fuiſſet. Conſulenti quoque de genitura ſua, Sulla mathematicus *certiſſimam necem appropinquare* affirmauit. Monuerunt & ſortes Antiatinæ *vt à Caſſio caueret*. Qua cauſſa ille Caſſium Longinum Aſiæ tum proconſulem occidendum delegauerat, immemor Chæream Caſſium nominari. Pridie quàm periret, ſomniauit conſiſtere ſe in cælo iuxta ſolium Iouis: impulſúmque ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita ſunt etiam quæ fortè illo ipſo die paullò priùs acciderant. Sacrificans reſperſus eſt phœnicopteri ſanguine. Et pantomimus Mneſter tragœdiam ſaltauit, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occiſus eſt, egerat. Et cùm in Laureolo mimo, in quo actor proripiens ſe ruina ſanguinem vomuit, vt plures ſecundarum certatim experimentum artis darent, cruore ſcena abundauit. Parabatur & in

noctem

ɔctem ſpectaculũ, quo argumenta inferorũ per AEgyptios & AEthio-
s explicarentur. Nono Kalendas Februarias, hora quaſi ſeptima, 58
nctatus an ad prandium ſurgeret, marcente adhuc ſtomacho pridia- A. V. C.
cibi onere, tandem ſuadẽtibus amicis egreſſus eſt. Cùm in crypta, per DCCXCIV.
am tranſeundum erat, pueri nobiles ex Aſia ad edendas in ſcena ope-
s euocati præpararentur, vt eos inſpiceret hortaretúrque, reſtitit. Ac
ſi princeps gregis algere ſe diceret, redire ac repræſentare ſpectaculum
luit. Duplex dehinc fama eſt: alii tradunt alloquenti pueros à tergo
hæream ceruicem gladio cæſim grauiter percuſſiſſe, præmiſſa voce:
oc age. Dehinc Cornelium Sabinum, alterum è coniuratis tribunum,
aduerſo traieciſſe pectus: alii, Sabinum, ſubmota per conſcios centu-
ones turba, ſignum more militiæ petiſſe, & Caio *Iouem* dante, Chæ-
m exclamaſſe: *Accipe ratum:* reſpicientíque maxillam ictu diſcidiſſe.
centem, contractiſque membris clamitantem ſe viuere, cæteri vulne-
us triginta confecerũt. Nam ſignum erat omnium, *Repete.* Quidam
am per obſcœna ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lecticarii
n aſſeribus in auxilium accurrerunt: mox Germani corporis cuſto-
, ac nonnullos ex percuſſoribus, quoſdam etiam ſenatores innoxios,
eremerunt. Vixit annis XXIX. imperauit triennio & X menſibus, 59
búſque VIII. Cadauer eius clàm in hortos Lamianos aſportatum, &
nultuario rogo ſemiambuſtum leui ceſpite obrutũ eſt: poſteà per ſo-
es ab exſilio reuerſas erutum, crematum, ſepultúmque. Satis conſtat,
ùs quàm id fieret, hortorum cuſtodes vmbris inquietatos: in ea quo-
e domo in qua occubuerit, nullam noctem ſine aliquo terrore tranſ-
am, donec ipſa domus incendio conſumpta ſit. Periit vnà & vxor
ſonia, gladio à centurione confoſſa: & filia parieti illiſa. Condi- 60
nem temporum illorum etiam per hęc exiſtimare quiuis poſſit. Nam
que cæde vulgata ſtatim creditum eſt. Fuitque ſuſpicio, ab ipſo Caio
nam cædis ſimulatam & emiſſam: vt eo pacto erga ſe hominum men-
deprehenderet. Neque coniurati cuiquam imperium deſtinauerunt.
ſenatus in aſſerenda libertate adeò conſenſit, vt COSS. primò non in
iam, quia Iulia vocabatur, ſed in Capitolium conuocarent. Quidam
ò ſententiæ loco abolẽdam Cæſarum memoriam ac diruenda tem-
cenſuerunt. Obſeruatum autem notatúmque eſt in primis, Cæſares
nes, quibus Caii prænomen fuit, ferro periiſſe, iam inde ab eo qui
nnanis temporibus ſit occiſus.

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBER V.

Ti. Clavdivs Drvsvs Caesar.

A. V. C. DCCXIV.

1 PATREM Claudii Cæsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Liuia, cùm AVgusto grauida nupsisset, intra mẽsem tertium peperit: fuitque suspicio, ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certè vulgatus est versus:

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Is Drusus in quæsturæ præturæque honore, dux Rhætici, deinde Germanici belli, Oceanum septentrionalem primus Romanorum ducum nauigauit: tránsque Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc DRVSINAE vocantur. Hostem etiam frequẽter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum, non priùs destitit insequi, quàm species barbaræ mulieris humana amplior, victorem tendere vltrà sermone Latino prohibuisset. Quas ob res ouandi ius, & triumphalia ornamenta percepit: ac post præturam confestim inito consulatu, atque expeditione repetita, supremum diem morbo obiit, in æstiuis castris, quæ ex eo *Scelerata* sunt appellata. Corpus eius per municipiorum coloniarúmque primores, suscipientibus obuiis scribarum decuriis, ad vrbem deuectum, sepultum est in Martio campo. Cæterùm exercitus honorarium ei tumulum excitauit: circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarúmq; ciuitates publicè supplicarẽt. Præterea senatus inter alia complura, marmoreum arcum cum tropæis via Appia decreuit, & Germanici cognomen ipsi posterísque eius. Fuisse autem creditur non minùs gloriosi quàm ciuilis animi. Nam ex hoste super victorias, opima quoque spolia captasse, summóque sæpius discrimine duces Germanorum tota acie insectatus: nec dissimulasse vmquam pristinum se Reip. statum quandóque restituturum, si posset. Vnde existimo nonnullos tradere ausos, suspectum eum AVgusto, reuocatúmque ex prouincia: & quia cunctaretur, interceptum veneno. Quod equidẽ magis, ne prætermitterem, retuli, quàm quia verum aut verisimile putem: cùm AVgustus tantopere & viuum dilexerit, vt coheredem semper filiis institue-

stituerit, sicut quondam in senatu professus est: & defunctum ita pro
ncione laudauerit, vt deos precatus sit, *Similes ei Cæsares suos facerent:*
íque tam honestum quandoque exitum darent, quàm illi dedissent. Nec
ntentus elogiũ tumulo eius versibus à se compositis insculpsisse, etiam
æ memoriam prosa oratione composuit. Ex Antonia minore com-
res quidem liberos tulit: verùm tres omnino reliquit, Germanicum,
uillam, Claudium. CLAVDIVS natus est, Iulo Antonio, Fabio Afri- 2
no coss. Kalend. AVgustis, Lugduni, eo ipso die quo primùm ara ibi A. V. C. DCCXLIIII.
Vgusto dedicata est: appellatúsq; Tiberius Claudius Drusus. Mox fra-
maiore in Iuliam familiã adoptato, Germanici cognomen assumsit.
fans autẽ relictus à patre, ac per omne fere pueritiæ atque adolescen-
tempus, variis & tenacibus morbis conflictatus est: adeò vt animo
ul & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate, vlli publico pri-
óque muneri habilis existimaretur. Diu, atque etiam post tutelam re-
tam, alieni arbitrii, & sub pædagogo fuit: quem *Barbarum & olim su-*
iumentarium, ex industria sibi appositum, vt se quibuscumque de caussis
m sæuissimè coërceret, ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc
dem valitudinẽ & gladiatorio munere, quod simul cum fratre me-
riæ patris edebat, palliolatus nouo more præsedit: & togæ virilis die,
a mediam noctem, sine solenni officio lectica in Capitoliũ latus est.
Disciplinis tamen liberalibus ab ætate prima non mediocrem ope- 3
n dedit, ac sæpe experimenta cuiusque etiam publicauit. Verùm ne
quidem quidquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem
osterum facere potuit. Mater Antonia *portentum eum hominis* dicti-
it, *nec absolutum à natura, sed tantùm inchoatum*: ac si quem socordiæ
ueret, *stultiorẽ* aiebat *filio suo Claudio.* Auia AVgusta pro despectissi-
semper habuit: non affari, nisi rarissimè: non monere, nisi acerbo &
ui scripto, aut per internuntios solita. Soror Liuilla, cùm audisset
ndoque imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem po-
o Rom. palàm & clarè detestata est. Nam & auúculus maior AVgu-
quid de eo in vtramque partem opinatus sit, quò certiùs cognosca-
capita ex ipsius epistolis posui. *Collocutus sum cum Tiberio, vt man-* 4
i mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciendum esset ludis Martialibus.
sentit autem vterque nostrûm semel esse nobis statuendum, quod consi-
a in illo sequamur. Nam si est ἄρτιος, *vt ita dicam*, ὁλόκληρος, *quid est*
d dubitemus, quin per eosdẽ articulos & gradus producẽdus sit per quos
er eius productus fuit? Sin autem ἐλαττῶσθαι *sentimus eum*, καὶ βεβλάφ-
, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, *præbenda ma-*
deridendi & illum & nos non est hominibus, οἷς τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ
μυκτηρίζειν εἴωθεν. *Nam semper æstuabimus, si de singulis articulis tempo-*
deliberabimus, μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν *posse eum gerere honores arbitre-*

mur nec ne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus se ab Silani filio, homine sibi affini, admoneri, ne quid faciat quod conspici & derideri possit. Spectare eum Circenses ex puluinari non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanum montem ire eum non placet nobis, aut esse Romæ Latinarum diebus. Cur enim non præficitur vrbi, si potest fratrem suum sequi in montem? Habes nostras, mea Liuia, sententias, quibus placet semel de tota re aliquid constitui: ne semper inter spem & metum fluctuemus. Licebit autem, si voles, Antoniæ quoque nostræ des hanc partem epistolæ huius legendam. Rursus alteris litteris: *Tiberium adolescentem ego verò, dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnam, ne solus cœnet cum suo Sulpicio & Athenodoro: qui vellem diligentiùs, & minus μετεώρως, deligeret sibi aliquem, cuius motum & habitum & incessum imitaretur misellus: ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν. vbi non aberrauit eius animus, satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια.* Item tertiis litteris: *Tiberium nepotē tuum placere mihi declamantē potuisse, peream, nisi mea Liuia admiror. Nā qui tam ἀσαφῶς loquatur, qui possit, cùm declamat, σαφῶς dicere quæ dicenda sunt, non video.* Nec dubium est quin post hæc AVgustus cōstituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis sacerdotii honore impertitū: ac ne heredē quidem, nisi inter tertios, ac pæne extraneos, è parte sexta nuncuparit: legatóq; non ampliùs quàm octingētorū

5 sestertiorū prosecutus. TIBERIVS patruus petenti honores consularia ornamenta detulit. Sed instantiùs legitimos flagitāti, id solùm codicillis rescripsit, *Quadraginta aureos in Saturnalia & Sigillaria misisse ei.* Tunc demū abiecta spe dignitatis, ad otium cōcessit, modò in hortis & suburbana domo, modò in Campaniæ secessu delitescens: atq; ex cōtubernio sordidissimorum hominum super veterem segnitiæ notam, ebrietatis

6 quoque & aleæ infamiam subiit. Cùm interim, quamquam hoc modo agenti, numquam aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equester ordo bis patronum eum perferendæ pro se legationis elegit: semel cùm deportandum Romam corpus AVgusti humeris suis à coss. exposceretur: iterum cùm oppressum Seianum apud eosdem gratularetur. Quin & spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere solebat. Senatus quoque, vt ad numerum sodalium AVgustalium sorte ductorū extra ordinem adiiceretur, censuit: & mox vt domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicēdæque inter consulares sententiæ ius esset. Quod decretum abolitum est, excusante Tiberio imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate sua resarturum pollicente. Qui tamen moriens, & in tertiis heredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato, etiam circa sestertia vicies prosecutus, commendauit insuper exercitibus, senatui populóque Rom. inter cęteras necessitudines

tudines nominatim. Sub Caio demum fratris filio secundam existi- 7
mationem circa initia imperii omnibus lenociniis colligente, honores
auspicatos, consulatum gessit vnà per duos menses: euenitque vt primi-
us ingredienti cum fascibus Forum, præteruolans aquila dexteriore hu-
mero consideret. Sortitus est & de altero consulatu in quartum annum:
præseditque nonnunquam spectaculis in Caii vicem, acclamante po-
pulo, *Feliciter*, partim *patruo Imperatoris*, partim *Germanici fratri*. Nec 8
o minùs contumeliis obnoxius vixit. Nam & si paullò seriùs ad prædi-
tam cœnæ horam occurrisset, non nisi ægrè, & circuito demum tricli-
nio, recipiebatur. Et quoties post cibum addormisceret, quod ei ferè acci-
debat, olearum ac palmularũ ossibus incessebatur: interdum ferula fla-
róve, velut per ludum, excitabatur à copreis. Solebant & manibus ster-
tentis socci induci, vt repente expergefactus faciẽ sibi confricaret. Sed 9
e discriminibus quidem caruit: primùm in ipso consulatu, quòd Nero-
nis & Drusi, fratrum Cæsaris, statuas segniùs locandas ponendásque cu-
rasset, pæne honore submotus est: deinde extraneo vel etiam domesti-
corum aliquo deferẽte, assiduè varièque inquietatus. Cùm verò detecta
set Lepidi & Gætulici cõiuratio, missus in Germaniam inter legatos ad A. V. C. DCCXCIII.
gratulandum, etiam vitæ periculũ adiit: indignante ac fremẽte Caio, pa-
truũ potissimùm ad se missum, quasi ad puerum regẽdum: adeò vt non
fuerint qui traderent, præcipitatum quoque in flumen, sicut vestitus
aduenerat. Atque ex eo numquã non in senatu nouissimus cõsularium
sententiam dixit, ignominiæ causa post omnes interrogatus. Etiam co-
gnitio falsi testamẽti recepta est, in quo & ipse signauerat. Postremò etiã
tertiũ octogies pro introitu noui sacerdotii coactus impendere, ad eas
rei familiaris angustias decidit, vt cùm obligatã ærario fidẽ liberare non
posset, in vacuũ lege prædiatoria venalis pepẽderit sub edicto præfectorũ.

PER HAEC AC talia, maxima ætatis parte transacta, quinqua- 10
gesimo anno Imperium cepit, quantumuis mirabili casu. Exclusus inter
ceteros ab insidiatoribus Caii, cùm quasi secretum eo desiderãte turbam
submouerent, in diætam, cui nomen est Hermæum, recesserat. Neque
multò pòst rumore cædis exterritus, prorepsit ad solarium proximum:
interque prætenta foribus vela se abdidit: latentem discurrens fortè gre-
garius miles animaduersis pedibus è studio sciscitãdi quis nã esset, agno-
uit, extractúmque, & præ metu ad genua sibi accidentẽ, *IMPERATO-* DCCXCIIII.
REM salutauit. Hinc ad alios commilitones fluctuantes, nec quidquam
adhuc quàm frementes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia serui
diffugerant, vicissim succollãtibus in castra delatus est, tristis ac trepidus,
miserante obuia turba, quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra
vallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquãtò minore spe quàm
fiducia. Nam consules cum senatu & cohortibus vrbanis Forum

Capitoliúmque occuparunt, assertùri communem libertatem: accitúsque & ipse per Tribunum pleb. in curiam ad suadenda quæ viderentur, *vi se & necessitate teneri* respondit. Verùm postero die, senatu segniore in exsequendis conatibus, per tædium ac dissensionem diuersa censentium, & multitudine quæ circumstabat, vnum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suum passus est: promisitque singulis quina dena HS. primus Cæsarum fidem militis etiam præmio pigneratus.

11 IMPERIO stabilito nihil antiquius duxit quàm id biduum quo de mutando Reip. statu hæsitatum erat, memoriæ eximere. Omnium itaq; factorum dictorúmque in eo veniam & obliuionem in perpetuum sanxit, ac præstitit: tribunis modò ac centurionibus paucis è coniuratorum in Caium numero interemtis, exempli simul caussa, & quòd suam quoque cædem depoposcisse cognouerat. Côuersus hinc ad officia pietatis, iusiurandum neque sanctius sibi neque crebrius instituit quàm *PER AVGVSTVM*. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompa currum elephantorum AVgustino similem decernendum curauit. Parentibus inferias publicas: & hoc amplius, patri Circenses annos natali die: matri carpentum quod per Circum duceretur: & cognomen AVgustæ, ab auia recusatum. Ad fratris memoriam per omnem occasioné celebratam, comœdiam quoque Græcam Neapolitano certamine docuit, ac de sententia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratû, ac sine grata mentione transmisit: testatus quondã per edictum *Tanto impensius petere se vt natalem patris Drusi celebrarent, quòd idem esset & aui sui Antonij.* Tiberio marmoreum arcum iuxta Pompeii theatrum, decretum quidem olim à senatu, verùm omissum, peregit. Caii quoq; & si acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamuis exordiû principatus sui, vetuit inter festos referri.

12 Ac in semet augendo parcus atque ciuilis, prænomine *Imperatoris* abstinuit, nimios honores recusauit, spõsalia filiæ natalémque geniti nepotis silentio, ac tantùm domestica religione, transegit. Neminem exsulum, nisi ex senatus auctoritate, restituit: vt sibi in curiam præfectum Prætorii, tribunósque militum secum inducere liceret, vtq; rata essent quæ procuratores sui in iudicando statuerent, precariò exegit. Ius nundinarum in priuata prædia à consulibus petiit: cognitionibus magistratuum, vt vnus è consiliariis frequéter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgés & ipse cum cætera turba, voce ac manu veneratus est. Tribunis pleb. adeuntibus se pro tribunali excusauit, quòd propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tantum amoris fauorísq; collegit, vt cùm profectû eum Ostiam periisse ex insidiis nuntiatum esset, magna consternatione populus, & militem quasi proditorem, & senatũ quasi parricidã, diris & execrationibus incessere nõ antè

destiterit, quàm vnus atque alter, & mox plures à magistratibus in Rostra producti, saluum & appropinquare confirmarent. Nec tamen expers 13
insidiarum vsquequaque permansit, sed & à singulis, & per factionem, &
denique ciuili bello infestatus est. E plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehēsus est: reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone ac venatorio cultro præstolantes, alter vt egressum theatro, alter vt sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius & Statilius Coruinus, Pollionis ac Messallæ oratorũ nepotes, assumtis compluribus libertis ipsius atque seruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus: verùm intra quintum diem oppressus est, legionibus quæ sacramentum mutauerant, in pœnitentiam religione conuersis, postquàm denunciato ad nouum Imperatorem itinere, casu quodam, an diuinitus, neque aquila ornari, neque signa conuelli mouerique potuerũt.

14 CONSVLATVS super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos iunctim: sequentes per interuallum, quarto quemque anno, semestrem nouissimum, bimestres cæteros, tertiũ autem, nouo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. Ius & consul & extra honorem laboriosissimè dixit, etiam suis suorúmque diebus solennibus, non numquam festis quoque antiquitus, & religiosis. Nec semper præscripta legum secutus, duritiam lenitatémve multarum, ex bono & æquo perinde vt afficeretur, moderatus est. Nam & iis qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones: & in maiore fraude conuictos, legitimam pœnam supergressus, ad bestias condemnauit. A. V. C. DCCXCV. DCCXCIV. DCCC. DCCCIV.

15 IN cognoscendo autem ac decernendo, mira varietate animi fuit, modò circumspectus & sagax, modò inconsultus ac præceps: non numquam friuolus amentíque similis. Cùm decurias rerum actu expungeret, eum qui dissimulata vacatione quam beneficio liberorum habebat, responderat, vt cupidum iudicandi dimisit: alium interpellatum ab aduersariis de propria lite, negantémque cognitionis rem, sed ordinarii iuris esse, agere caussam confestim apud se coëgit, proprio negotio documentum daturum, quàm æquus iudex in alieno negotio futurus esset. Fœminam non agnoscentem filium suum, dubia vtrimque argumentorum fide, ad confessionem compulit, indicto matrimonio iuuenis. Absentibus secundum præsentes facillimè dabat, nullo delectu, culpa ne quis an aliqua necessitate cessasset. Proclamante quodam, præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum machæra mensaque laniona flagitauit. Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contentione, togatúmne an palliatum dicere caussam oporteret, quasi æquitatẽ integram ostentans, mutare habitũ sæpius, & prout accusaretur defenderetúrve, iussit. De quodã etiam negotio ita ex tabella pronũtiasse

creditur, SECVNDVM EOS SE SENTIRE QVI VERA PROPOSVISSENT. propter quę vsq; eò euiluit vt passim ac propalā cōtemtui esset. Excusans quidam testē è prouincia ab eo vocatū, negauit præsto esse posse. Dissimulata diu caussa, ac post longas demū interrogationes, *mortuus est*, inquit, *Puteolis*. Alius gratias agens, quòd reum defendi pateretur, adiecit: *Et tamē fieri solet*. Illud quoque à maioribus natu audiebam, adeò caussidicos patientia eius solitos abuti, vt descēdentē è tribunali non solùm voce reuocarent, sed & lacinia togæ retēta, interdum pede apprehenso retinerent. Ac ne cui hæc mira sint, litigatori Græculo vox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρός. Equitem quidē Romanū obscœnitatis in fœminas reum, sed falso, & ab impotētibus inimicis conficto crimine, satis cōstat, cùm scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio videret, graphiū & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciē eius, vt genam nō leuiter perstrinxerit.

16 GESSIT & censurā intermissam diu post Paullum Plancúmque censores: sed hāc quoque inæqualiter, varióque & animo & euentu.

A. V. C. DCCC. DCCCI.

Recognitione equitū iuuenē probri plenū, sed quem pater probatissimū sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, *habere* dicēs *censorē suum*. Alium corruptelis adulteriísque famosum, nihil amplius quàm monuit *vt aut parciùs ætatulæ indulgeret, aut certè cautiùs*. Addidítque, *Quare enim ego scio, quā amicam habeat?* Et cùm orātibus familiaribus demsisset cuidā appositam notā, *Litura tamen*, inquit, *exstet*. Splendidū virum, Græciæque prouinciæ principē, verùm Latini sermonis ignarū, non modò albo iudicū erasit, sed etiā in peregrinitatem redegit. Nec quēquam nisi sua voce, vtcūque quis posset, ac sine patrono, rationē vitæ passus est reddere. Notauitque multos, & quosdā inopinantes, & ex caussa noui generis, quòd se inscio ac sine cōmeatu Italia excessissent: quendā verò & quòd comes regis in prouincia fuisset, referens, maiorū tēporibus, Rabirio Postumo, Ptolemæū Alexandriā, crediti seruādi caussa secuto, maiestatis crimē apud iudices motū. Plures notare conatus, magna inquisitorū negligētia, sed suo maiore dedecore, innoxios fere reperit, quibuscūque cœlibatum, aut orbitatē, aut egestatē obiiceret, maritos, patres, opulentos se probātibus: eo quidē, qui sibimet vim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus veste deposita ostentante. Fuerunt & illa in censura eius notabilia, quòd essedū argenteum sumtuosè fabricatum ac venale ad Sigillaria, redimi cōcidíque corā imperauit: quódque vno die XX edicta proposuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat *vt vberi vinearum prouentu bene dolia picarentur:* altero, *nihil æquè facere ad viperæ morsum quàm taxi arboris succum*.

17 EXPEDITIONEM vnam omnino suscepit, eámque modicam. Cùm decretis sibi à senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulum arbitraretur,

tur,

ur, vellétque iusti triumphi decus, vnde acquireret, Britanniam potissimùm elegit:neque tẽtatam vlli post Diuum Iulium ;& tunc tumultuantem ob non redditos transfugas.Huc cùm ab Ostia nauigaret, vehementi circio bis pæne demersus est prope Liguriam, iuxtáque Stœchadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum vsque pedestri itinere confecto, inde ransmisit: ac sine vllo prælio aut sanguine intra paucissimos dies parte nsulæ in deditionem recepta, sexto quàm profectus erat mense Romam ediit, triumphauítque maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeare in vrbem non solùm præsidibus prouinciarum permisit, verùm tiam exsulibus quibusdã: atque inter hostilia spolia, naualem coronam fastigio Palatinæ domus iuxta ciuicã fixit, traiecti & quasi domiti Oceai insigne. Currum eius Messallina vxor carpento secuta est. Secuti & iumphalia ornamenta eodem bello adepti,sed cæteri pedibus & in prætexta: Crassus Frugi equo phalerato, & in veste palmata, quòd eum honorem iterauerat. VRBIS annonæque curam solicitissimè semper A. V. C. DCCXCVII.

18 it. Cùm AEmiliana pertinaciùs arderent,in diribitorio duabus noctis mansit: ac deficiente militum ac familiarum turba, auxilio plebem r magistratus ex omnibus vicis conuocauit:ac positis ante se cum pecua fiscis,ad subueniendum hortatus est,repræsentaturus pro opera dignã ique mercedem. Arctiore autem annona ob assiduas sterilitates detens quondam medio Foro à turba, conuitiísque ac simul fragminibus nis ita instratus, vt ægrè nec nisi postico euadere in Palatium valuerit: hil non excogitauit ad inuehendos etiam in tempore hiberno comeatus. Nam & negotiatoribus certa lucra proposuit suscepto in se dano,si cui quid per tempestates accidisset: & naues mercaturæ caussa faicantibus magna commoda constituit.

19 Pro conditione cuiusque cious vacationem legis Papiæ Poppeç:Latinis ius Quiritum:fœminis ius atuor liberorũ: quæ constituta hodie seruãtur.

20 Opera magna potius àm necessaria,quàm multa perfecit:sed vel præcipua,aquæductũ à Caio hoatum: item emissarium Fucini lacus,portúmque Ostiẽsem: quamam sciret ex his alterum ab AVgusto precantibus assiduè Marsis negan,alterum à D.Iulio sæpius destinatum,ac propter difficultatem omisn:Claudiæ aquæ gelidos & vberes fontes,quorum alteri Cæruleo,alteri rtio & Albudino nomen est:simúlque riuũ Anienis noui lapideo ope-e in vrbem perduxit,diuisitque in plurimos & ornatissimos lacus. Fuum aggressus est,non minùs compendii spe quàm gloriæ, cùm quidã uato sumtu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederẽ-Per tria autem passuum millia, partim effosso monte partim exciso, alem absoluit ægrè,& post vndecim annos, quamuis cõtinuis triginta ninum millibus sine intermissione operãtibus.Portũ Ostiæ exstruxit,

circumducto dextra sinistráque brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta. quam quò stabiliùs fundaret, nauem antè demersit, qua magnus obeliscus ex AEgypto fuerat aduectus, congestísque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Congiaria populo sæpius distribuit.

12 SPECTACVLA quoque complura magnificáque edidit, non vsitata modò, ac solitis locis, sed & commentitia, & ex antiquitate repetita, & vbi præterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompeiani theatri quod ambustum restituerat, è tribunali posito in orchestra commisit, cùm prius apud superiores ædes supplicasset, pérque mediam caueam sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit & sæculares, quasi anticipatos ab AVgusto, nec legitimo tempori reseruatos: quamuis ipse in historiis suis prodat, *intermissos eos AVgustum multò pòst, diligentißimè annorũ ratione subducta, in ordinem redegisse*. Quare vox præconis irrisa est, inuitantis more solenni ad ludos, *quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset*: cùm superessent adhuc qui spectauerant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur. Circenses frequenter etiã in Vaticano commisit, nonnumquam interiecta per quinos missus venatione. Circo verò maximo marmoreis carceribus, auratísque metis, quæ vtraque & tophina ac lignea antea fuerãt, exculto, propria senatoribus constituit loca, promiscuè spectare solitis. Ac super quadrigarum certamina, Troiæ lusum exhibuit, & Africanas conficiente turma equitum prætorianorum, ducibus tribunis, ipsóque præfecto: præterea Thessalos equites, qui feros tauros per spatia circi agunt, insiliuntque defessos, & ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariam ac multiplicia exhibuit. Anniuersarium in castris prætorianis, sine venatione apparatúque, iustum atque legitimum in Septis, ibidem extraordinarium & breue, dierúmque paucorũ, quódque appellare cœpit *Sportulam*: quia primùm daturus edixerat *velut ad subitam cõdictámque coenulam inuitare se populum*. Nec vllo spectaculi genere communior aut remissior erat, adeò vt oblatos victoribus aureos prolata sinistra pariter cum vulgo, voce digitísque numeraret: ac sæpe hortando rogandóque ad hilaritatem homines prouocaret, *dominos* identidem appellans, immistis interdum frigidis & accersitis iocis: Qualis est, vt cùm Palumbum postulantibus, *daturum* se promisit, *si captus esset*. Illud quoque planè quantumuis salubriter & in tempore, cum essedario, pro quo quatuor filii deprecabantur, magno omnium fauore indulsisset rudem, tabulam illico misit, admonens populum, *quantopere liberos suscipere deberet, quos videret & gladiatori præsidio gratiæque esse*. Edidit & in Martio campo expugnationem direptionémque oppidi ad imaginem bellicam, & deditionem Britanniæ regum, præseditque paludatus. Quin & emissurus Fucinum lacum,

A.V.C. DCCC.

lacum, naumachiam antè commisit. Sed cùm proclamantibus naumachiariis, *Aue Imperator, morituri te salutant*, respondisset, *Auete vos*: neque post hanc vocem, quasi venia data, quisquam dimicare vellet, diu cunctatus, an omnes igni ferróque absumeret, tandem è sede sua prosiluit: ac per ambitum lacus, non sine fœda vacillatione, discurrens, partim minando partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis Sicula & Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ, exciente buccina Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerserat. QVAEDAM circa cærimonias, ciuilémque & mili- 22
tarem morem, item circa omnium ordinum statum, domi forísque, aut correxit, aut exoleta reuocauit, aut etiam noua instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus nominauit: obseruauítque sedulò, vt quoties terra in vrbe mouisset, ferias aduocata concione prætor indiceret: vtque dira aui in vrbe aut in Capitolio visa, obsecratio haberetur, eámque ipse iure Max. Pont. commonito pro Rostris populo præiret, submotáque operariorum seruorúmque turba. Rerum 23
actum diuisum anteà in hibernos æstiuósque menses coniunxit. Iurisdictionem de fidei commissis quotannis, & tantùm in vrbe delegari magistratibus solitam in perpetuum, atque etiam per prouincias potestatibus demandauit. Capiti Papiæ Poppeæ legis, à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarii generare non possent, addito, abrogauit. Sanxit vt pupillis extra ordinem tutores à coss. darentur, vtque hi, quibus à magistratibus prouinciæ interdicerentur, vrbe quoque & Italia submouerentur. Ipse quosdam nouo exemplo relegauit, vt vltrà lapidem tertium vetaret egredi ab vrbe. De maiore negotio acturus, in curia medius inter consulum sellas, tribunitio subsellio sedebat. Commeatus à senatu peti solitos beneficii sui fecit. Ornamenta consularia etiam procuratoribus ducenariis 24
indulsit. Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit. Latum clauum, quamuis initio affirmasset nō lecturum senatorem, nisi ciuis R. abnepotem, etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ab equite R. adoptatus esset. Ac sic quoque reprehensionem verens, etiam App. Cæcum generis sui proauctorem, censorem, libertinorum filios in senatum allegisse docuit: ignarus, temporibus Appii & deinceps aliquandiu *libertinos* dictos, non ipsos qui manumitterētur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio quæstorum pro stratura viarum gladiatorū munus iniunxit: detractáque Ostiensi & Gallica prouincia, curam ærarii Saturni reddidit, quam medio tempore prætores aut vtique prætura functi sustinuerant. Triumphalia ornamēta Silano filiæ suæ sponso non dum puberi dedit. Maioribus verò natu, tam multis, támque facilè, vt epistola communi legionum nomine exstiterit, petentium, *vt legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam*

belli quoquo modo quærerent. A. Plautio etiam ouationē decreuit: ingressóque vrbem obuiam progressus, & in Capitolium eunti, & inde rursus reuertenti latus texit. Gabinio Secundo, Chaucis, gente Germanica, superatis,

25 Chaucius cognomen vsurpare concessit. Equestreis militias ita ordinauit, vt post cohortem, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipendiáque instituit, & imaginariæ militiæ genus, quod vocatur *Supra numerum*, quo absentes, & titulo tenus fungerentur. Milites domos senatorias salutādi caussa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem: aduocatísque eorum negauit se aduersus libertos ipsorum ius dicturum. Cùm quidam ægra & affecta mancipia in insulam AEsculapii tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si cōualuissent: quòd si quis necare quem mallet quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis & Ostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocauit. Peregrinæ conditionis homines vetuit vsurpare Romana nomina, dumtaxat gentilitia. Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit. Prouincias Achaiam & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, senatui reddidit. Lyciis ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit: Rhodiis ob pœnitentiam veterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis auctoribus, tributa in perpetuum remisit: recitata vetere epistola Græcà senatus populique R. Seleuco regi amicitiam, & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. Iudæos impulsore CHRESTO assiduè tumultuantes Romà expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorū & fiducia motus, quòd in popularia deducti, cùm animaduertissent Parthos & Armenios sedentes in senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilo deteriorem virtutem aut cōditionem suam prædicantes. Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tātùm ciuibus sub AVgusto interdictam, penitus aboleuit. Contrà, sacra Eleusina etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templum quoque in Sicilia Veneris Erycinæ vetustate collapsum, vt ex ærario populi R. reficeretur, auctor fuit. Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa, ac vetere fecialium præfatione adhibita. Sed & hęc & cętera, totúmque adeò ex parte magna principatum, non tam suo quàm vxorum libertorúmq; arbitrio administrauit: talis vbique plerumq;, qualem esse eū aut expediret

26 illis aut liberet. SPONSAS admodum adolescens duas habuit: AEmiliam Lepidam, AVgusti proneptem: item Liuiam Medullinam, cui & cognomen Camillæ erat, è genere antiquo Dictatoris Camilli.

priorem,

riorem, quòd parentes eius AVgustum offenderant, virginem adhuc
epudiauit: posteriorem, ipso die qui erat nuptiis destinatus, ex valitudi-
e amisit. Vxores deinde duxit Plautiam Vrgulanillam, triumphali, &
nox AEliam Petinam, consulari patre. Cum vtraque diuortium fecit:
d cum Petina, ex leuibus offensis: cum Vrgulanilla, ob libidinum pro-
ra & homicidii suspicionem. Post has Valeriam Messallinam, Barbati
Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accedit. Quam cùm
omperisset super cætera flagitia atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, A. V. C.
ote inter auspices consignata, supplicio affecit: confirmauitque pro DCCCI.
oncione apud prætorianos, *Quatenus sibi matrimonia malè cederent,*
rmansurum se in coelibatu: ac nisi permansisset, non recusaturum confodi
anibus ipsorum. Nec durare valuit quin de conditionibus continuò
actaret, etiam de Petinæ, quam olim exegerat, déque Lolliæ Paullinæ,
uæ C. Cæsari nupta fuerat. Verùm illecebris Agrippinæ, Germanici
atris sui filiæ, per ius osculi & blanditiarum occasiones pellectus in a-
orem, subornauit proximo senatu qui censeret cogendum se ad du-
ndum eam vxorem, quasi Reip. maximè interesset: dandámque cæ-
ris veniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus incesta habeban-
r. Ac vix vno interposito die, confecit nuptias: non repertis qui se-
erentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari,
ius officium nuptiarū & ipse cum Agrippina celebrauit. LIBEROS 27
tribus vxoribus tulit: ex Vrgulanilla Drusum & Claudiam: ex Peti-
Antoniam: ex Messallina Octauiam, & quem primò Germanicum,
ox Britannicum cognominauit. Drusum Pompeiis impuberem ami-
pyro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangula-
m: cui & ante paucos dies filiam Seiani despondisset. Quo magis miror DCCLXXIII.
sse qui traderent, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo
tere conceptam, quanuis ante quintum mensem diuortii natam, a-
ue cœptam, exponi tamen ad matris ianuam, & nudam iussit abiici.
ntoniam Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Sullę, nobilissimis iuue-
ibus, Octauiam Neroni priuigno suo collocauit, Silano antè despon- DCCCVI.
am. Britannicum vigesimo imperii die, inque secundo consulatu na-
m sibi paruulū etiam tum, & militibus pro concione manibus suis ge-
ns, & plebi per spectacula gremio, aut ante se retinens, assiduè cómen-
bat, faustisque ominibus cum acclamantium turba prosequebatur.
generis Neronem adoptauit: Pompeium atque Silanum non recusa- DCCCIII.
modò, sed & interemit. LIBERTORVM præcipuè suspexit Posiden 28
donem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros hasta
ra donauit. Nec minus Felicem, quem cohortibus & alis, prouinciæq;
daææ præposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocram, cui lectica
 vrbem vehēdi, spectaculáq; publicè edendi ius tribuit. Ac super hos

Polybium à studiis, qui sæpe inter duos coss. ambulabat. Sed ante omnes, Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus: quos decreto quoque senatus non præmiis modò ingentibus, sed & quæstoriis prætoriísque ornamentis ornari libenter passus est: tantum præterea acquirere & rapere, vt querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurdè sit dictum, *Abundaturum, si à duobus libertis in consortium reciperetur.*

29 His, vt dixi, vxoribúsque addictus, non principem se, sed ministrum egit. Compendio cuiusque horum, vel etiam studio ac libidine, honores, exercitus, impunitates, supplicia largitus est: & quidem insciens plerumque & ignarus. Ac ne sigillatim minima quæque enumerem, reuocatas liberalitates eius, iudicia rescissa, suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos, App. Silanum consocerum suum, Iuliásque, alteram Drusi, alteram Germanici filiam, crimine incerto, nec defensione vlla data, occîdit. Item Cn. Pompeium, maioris filiæ virum, & L. Silanum minoris sponsum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Silanus abdicare se præturâ ante quartum Kalend. Ianuarias, morique initio anni coactus, die ipso Claudii & Agrippinæ nuptiarum. In quinque & triginta senatores, trecentósque ampliùs equites Rom. tanta facilitate animaduertit, vt de nece consularis viri renuntiante centurione, *Factum esse quod imperasset, negaret quidquam se imperasse, nihilo minùs rem comprobaret*: affirmātibus libertis, officio milites functos, quòd ad vltionem Imperatoris vltrò procurrissent. Nam illud omnem fidem excesserit, quòd nuptiis, quas Messalina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignauerit, inductus, quasi de industria simularentur, ad auertendum transferendúmque periculum quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.

A. V. C. DCCCII.

30 Avctoritas dignitásque formæ non defuit vel stanti, vel sedenti, ac præcipuè quiescenti. Nam & prolixo, nec exili, corpore erat: & specie canitiéque pulcra, opimis ceruicibus. Cæterùm & ingredientem destituebant poplites minùs firmi, & remissè quid vel seriò agentem multa dehonestabant. Risus indecens: ira turpior, spumante rictu, humentibus naribus: præterea linguæ titubātia, capútque, cùm semper tum in quan-
31 tulocumque actu vel maximè tremulum. Valitudine sicut olim graui, ita princeps perprospera vsus est, excepto stomachi dolore. Quo se
32 correptum etiam de consciscenda morte cogitasse dixit. Convivia agitauit & ampla & assidua, ac ferè patentissimis locis, vt plerumque sexceni simul discumberent. Conuiuatus & super emissarium Fucini lacus, ac pæne submersus, cùm emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris puellísque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. Conuiuæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, reuocato in diem poste-

rum

im,calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, *quo*
eniam daret flatum crepitúmque ventris in conuiuio emittendi: cùm pe-
clitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset. Cibi vi- 33
ique quocumque & tempore & loco appetentissimus. Cognoscens
uondam in AVgusti foro, ictúsque nidore prandii, quod in proxima
Iartis æde Saliis apparabatur, deserto tribunali, adscendit ad sacerdotes,
naque discubuit. Nec temere vnquam triclinio abscessit, nisi disten-
s ac madens: & vt statim supino, ac per somnum hianti, pinna in os
deretur, ad exonerandum stomachum. Somni breuissimi erat. Nam
nte mediam noctem plerumque euigilabat, vt tamen interdiu non-
ımquam in iure dicendo obdormisceret, vixque ab aduocatis de in-
ıstria vocem augentibus excitaretur. Libidinis in fœminas profu-
simæ, marium omnino expers. Aleam studiosissimè lusit: de cuius
e librum quoque emisit: solitus etiam in gestatione ludere, ita essedo
ıeóque adaptatis, ne lusus confunderetur. SAEVVM & sangui- 34
rium natura fuisse, magnis minimísque apparuit rebus. Tor-
ænta quæstionum, pœnásque parricidarum repræsentabat, exige-
tque coràm. Cùm & spectare antiqui moris supplicium Tiburi con-
pisset, & deligatis ad palum noxiis carnifex deesset, accitum ab vrbe
speram vsque operiri perseuerauit. Quocumque gladiatorio munere,
suo, vel alieno, etiam fortè prolapsos iugulari iubebat: maximè retia-
s, vt expirantium facies videret. Cùm par quoddam mutuis ictibus
ncidisset, cultellos sibi paruulos ex vtroque ferro in vsum fieri sine
ora iussit. Bestiariis meridianísque adeò delectabatur, vt etiam prima
e ad spectaculum descenderet: & meridie, dimisso ad prandium po-
o, persederet: prætérque destinatos, etiam leui subitáque de caussa,
osdam committeret, de fabrorum quoque ac ministrorum, atque id
ıus numero, si αὐτόματον, vel pegma, vel quid tale aliud parū cessisset.
luxit & vnum ex nomenculatoribus suis, sicut erat togatus.
SED NIHIL æquè quàm timidus ac diffidens fuit. Primis imperii die- 35
, quamquam, vt diximus, iactator ciuilitatis, neque conuiuia inire
us est, nisi vt speculatores cum lanceis circumstarent, militésque vice
ıistrorum fungerentur: neque ægrum quemquam visitauit nisi ex-
rato priùs cubiculo, culcitísque, & stragulis prætentatis, & excussis:
quo autem tempore salutatoribus scrutatores semper apposuit, &
dem omnibus, & acerbissimos. Serò enim, ac vix remisit, ne fœmĩ-
prætextatique pueri & puellæ contrectarentur, & ne cuiuis comiti
librario calamariæ aut graphiariæ thecæ adimerentur. Motu ciuili
n eum Camillus non dubitans etiam citra bellum posse terreri, con-
ıeliosa & minaci & contumaci epistola cedere imperio iuberet, vi-
ique otiosam in priuata re agere: dubitauit, adhibitis principibus vi-

36 ris, an obtemperaret. Quasdam insidias temere delatas adeò expauit
vt deponere imperium tentauerit. Quodam, vt suprà retuli, cum ferro
circa sacrificantem se deprenso, senatum per præcones properè conuo-
cauit: lacrymísque & vociferatione miseratus est conditionẽ suam, cui
nihil tuti vsquã esset, ac diu publico abstinuit. Messallinæ quoque amo-
rem flagrantissimum, non tam indignitate contumeliarum, quàm peri-
culi metu abiecit, cùm adultero Silio acquiri imperium credidisset: quo
tempore fœdum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota via,
37 quàm *esset ne sibi saluum imperium*, requirens. Nulla adeò suspicio,
nullus auctor tam leuis exstitit, à quo non mediocri scrupulo iniecto ad
cauendum vlciscẽdúmque compelleretur. Vnus ex litigatoribus, sedu-
cto in salutatione affirmauit se vidisse per quietẽ, occidi eum à quodam:
deinde paullò pòst, quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem
aduersariũ suum demonstrauit: confestímque is pro deprehenso ad pœ-
nam raptus est. Pari modo oppressum ferunt App. Silanum: quem cùm
Messallina & Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante
lucem similis attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmans somniasse
se, vim ei ab Appio illatam: altera, in admirationẽ formata, sibi quoque
eandem speciem aliquòt iam noctibus obuersari retulit. Nec multò pòst
ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis vt
adesset præceptum erat, quasi planè repræsentaretur somnii fides, arcessi
statim ac mori iussus est. Nec dubitauit postero die Claudius ordinẽ rei
gestæ perferre ad senatum, ac liberto gratias agere, quòd pro salute sua
38 etiam dormiens excubaret. IRAE ATQVE iracundiæ conscius sibi,
vtrumque excusauit edicto: distinxítque, pollicitus *alteram quidẽ breuem
& innoxiam, alteram non iniustã fore*. Ostiensibus, quia sibi subeunti Ti-
berim scaphas obuiam nõ miserint, grauiter correptis, eáque cum inui-
dia, *vt in ordinẽ se coactum* conscriberet, repente tãtum non satisfacien-
tibus veniam modò dedit. Quosdã in publico parum tempestiuè adeun-
tes manu sua repulit. Item scribam quæstorium, itémque prætura fun-
ctum senatorem, inauditos & innoxios, relegauit: quòd ille aduersus pri-
uatum se intemperantiùs affuisset: hic, in ædilitate inquilinos prædio-
rum suorum contra vetitũ coacta vendentes multasset, villicúmque in-
teruenientem flagellasset. Qua de caussa etiam coërcitionẽ popinarum
ædilibus ademit. Ac ne stultitiam quidem suam reticuit, simulatámque à
se ex industria sub Caio, quòd aliter euasurus peruenturúsque ad susceptã
stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec antè per-
suasit, quàm intra breue tẽpus liber editus sit, cui index erat *Μωρῶν ἀνά-
στασις*, argumentum autem, *stultitiam neminem fingere*. INTER CAE-
TERA in eo mirati sunt homines & obliuionem & inconsiderantiam:
vel vt Græcè dicam, *μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν*. Occisa Messallina, paullò
pòst

pòst quàm in triclinio decubuit, *cur domina non veniret*, requisiuit. Multos ex iis quos capite damnauerat, postero statim die & in conuiuium & ad aleæ lusum admoueri iussit: & quasi morarentur, vt somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam vxorem, non cessauit omni ratione *filiam* & *alumnam*, & *in gremio suo natam, atque educatam* prædicare. Adsciturus in nomen familiæ suæ Neronem, quasi parum reprehenderetur, quòd adulto iam filio priuignum adoptaret, identidem diuulgauit, *neminem vmquam per adoptionem familiæ Claudiæ insertum.*
SERMONIS verò rerúmque tantam sæpe negligentiam 40
ostendit, vt nec quis, nec inter quos, quóve tempore, ac loco verba faceret, scire ac cogitare existimaretur. Cùm de laniis ac vinariis ageretur, exclamauit in curia: *Rogo vos, quis potest sine offula viuere?* descripsítque abundantiam veterum tabernarum, vnde solitus esset vinum olim & ipse petere. De quæstore quodam candidato inter caussas suffragationis suæ posuit, *quòd pater eius frigidam ægro sibi tempestiuè dedisset.* Inducta teste in senatu, *Hæc,* inquit, *matris meæ liberta & ornatrix fuit: sed me patronum semper existimauit. Hoc ideo dixi, quòd quidam sunt adhuc in domo mea qui me patronum non putant.* Sed & pro tribunali, Ostiensibus quiddam publicè orantibus, cùm excanduisset, *Nihil habere se vociferatus est, quare eos demereatur: si quem alium & se liberum esse.* Nam illa eius quotidiana, & planè omnium horarum & momentorum erant, *Quid, ego tibi Theogonius videor,* & λογιώταβει multáque talia etiam priuatis deformia, ne dum principi, neque infacundo, neque indocto, immo etiam pertinaciter liberalibus studiis dedito.
HISTORIAM in adolescentia, hortante T. Liuio, Sulpicio ve- 41
rò Flauo etiam adiuuante, scribere aggressus est. Et cùm primùm frequenti auditorio commisisset, ægrè perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso. Nam cùm initio recitationis defractis compluribus subselliis, obesitate cuiusdam, risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnósque reuocaret. In principatu quoque & scripsit plurimùm & assiduè recitauit per lectorem. Initium autem sumsit historiæ post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transiit ad inferiora tēpora, cœpítque à pace ciuili: cùm sentiret neque liberè neque verè sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus sæpe & à matre & ab auia. Prioris materiæ duo volumina, posterioris vnum & quadraginta reliquit. Composuit & *De vita sua* octo volumina, magis ineptè quàm inelegāter. Item *Ciceronis defensionē aduersus Asinij Galli libros*, satis eruditam. Nouas etiam cōmentus est litteras tres, ac numero veterū quasi maximè necessarias addidit. De quarum ratione cùm priuatus adhuc volumen edidisset, mox princeps non difficulter obtinuit vt in vsu quoque promiscuo essent; Exstat

42 talis ſcriptura in pleriſque libris, ac diurnis tituliſque operum. Nec minore cura Græca ſtudia ſecutus eſt, amorem præſtantiámque linguæ occaſione omni profeſſus. Cuidam barbaro Græcè & Latinè diſſerenti, *Cum vtroque*, inquit, *ſermone noſtro ſis peritus*. Et in commendanda patribus conſcriptis Achaia, *gratam ſibi prouinciam* ait, *communium ſtudiorum commercio*. Ac ſæpe in ſenatu legatis perpetua oratione reſpondit. Multùm verò pro tribunali etiam Homericis locutus eſt verſibus. Quoties quidem hoſtem vel inſidiatorem vltus eſſet, excubitori tribuno ſignum de more poſcenti, non temere aliud dedit quàm,

Ὀδυσ. π. Ἄνδρ' ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.

Denique & Græcas ſcripſit hiſtorias, Τυῤῥηνικῶν XX. Καρχηδονιακῶν VIII. Quarum cauſſa veteri Alexandriæ Muſeo alterum additum ex ipſius nomine: inſtitutúmque vt quotannis in altero Τυῤῥηνικῶν libri, altero Καρχηδονιακῶν, diebus ſtatutis, velut in auditorio, recitarétur toti à ſingulis per vices.
43 SVB EXITV VITAE, ſigna quędã nec obſcura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, déque Neronis adoptione dederat. Siquidem commemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, qua pridie quandam adulterii ream condemnauerat: *ſibi quoque in fatis eſſe* iactauit *omnia impudica, ſed non impunita matrimonia*. Et ſubinde obuium ſibi Britannicum arctiùs complexus, hortatus eſt, *vt creſceret, rationém que à ſe omnium factorum acciperet*, Græca inſuper voce proſecutus, ὁ τρώσας ἰάσεται. Cúmque impubi teneróque adhuc, quando ſtatura permitteret, togam dare deſtinaſſet, adiecit: *vt tandem*
44 *pop. Rom. verum Cæſarem habeat*. Non multóque pòſt teſtamentum etiam conſcripſit, ac ſignis omnium magiſtratuum obſignauit. Priùs igitur quàm vltra progrederetur, præuentus eſt ab Agrippina, quam præter hæc, conſcientia quoque, nec minùs delatores multorum criminum arguebant. Et veneno quidem occiſum conuenit: vbi autem & per quem dato, diſcrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum ſacerdotibus, per Halotum ſpadonem prægustatorem: alii, domeſtico conuiuio, per ipſam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidiſſimo ciborum talium obtulerat. Et iam de ſubſequentibus diuerſa fama eſt. Multi ſtatim hauſto veneno obmutuiſſe aiunt, excruciatúmque doloribus nocte tota, defeciſſe prope lucem. Nonnulli inter initia conſopitum, deinde cibo affluente euomuiſſe omnia, repetitúmque toxico, incertum pultíne addito, cùm velut exhauſtum refici cibo oporteret, an immiſſo per clyſterem: vt quaſi abundantia laboranti etiam hoc genere egeſtionis ſubueniretur.
45 MORS eius celata eſt, donec circa ſucceſſorem omnia ordinarentur. Itaque & quaſi pro ægro adhuc vota ſuſcepta ſunt, & inducti per ſimulationem comœdi,

qui

qui velut desiderantem oblectarent. Excessit III. Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Auiola coss. LXIIII. ætatis, imperii XIIII. anno. Funeratus est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. Quem honorem, à Nerone destitutum abolitúmque, recepit mox per Vespasianum. A. V. C. DCCCVII.

Præsagia mortis eius præcipua fuerunt: exortus crinitæ stellæ, quam cometen vocant: tactúmque de cœlo monumentum Drusi patris: & quòd eodem anno ex omnium magistratuum genere plerique mortem obierant. Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse vltima vitæ suæ tempora videtur, aliquot quidem argumentis. Nam & cùm coss. designaret, neminem vltra mensem, quo obiit, designauit: & in senatu, cui nouissimè interfuit, multùm ad concordiam liberos suos cohortatus, vtriusque ætatem suppliciter patribus commendauit. Et in vltima cognitione pro tribunali, *accessisse ad finem mortalitatis*, quamquam abominantibus qui audiebant, semel atque iterum pronuntiauit. 46

* *
*

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBER VI.

NERO CLAVDIVS CAESAR.

1 EX gente Domitia duæ familiæ claruerunt, Calvi-
norum & AEnobarborum. AEnobarbi auc-
A. V. C. rem originis itémque cognominis habent L. Domitium:
a DLXXXVI. [a]cui rure quondam reuertenti, iuuenes gemini augustiore
forma ex occursu imperasse traduntur, nuntiaret senatui ac populo vi-
ctoriam, de qua incertum adhuc erat: atque in fidem maiestatis, adeò
permulsisse malas, vt è nigro rutilum æríque assimilem capillum redde-
rent. Quod insigne mansit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba
b DXCIII. fuerunt. Functi autem [b]consulatibus VII [c]triumpho [d]censuráque du-
DCXXXII. plici, & inter patritios allecti perseuerarunt omnes in eodem cognomi-
DCLVIII. DCLX. ne. Ac ne prænomina quidem vlla, præterquam Cnæi & Lucii vsurpa-
DCC. runt: eáque ipsa notabili varietate, modò continuantes vnumquod-
DCCXXII. que per ternas personas, modò alternantes per singulas. Nam primum
DCCXCV. c DCXXXII. secundúmque ac tertium AEnobarborum Lucios: rursus sequentes tres
d DCXXXIX. ex ordine Cnæos accepimus: reliquos nonnisi vicissim, tum Lucios tum
DCLXIII. Cnæos. Plures è familia cognosci referre arbitror: quò faciliùs appareat
ita degenerasse à suorum virtutibus Neronem, vt tamen vitia cuiusque
2 quasi tradita & ingenita retulerit. Vt igitur paullò altius repetã, atauus
DCLI. eius Cn. Domitius in tribunatu pótificibus offensior, quòd alium quàm
se in patris sui locum cooptassent, ius sacerdotum subrogandorum à
DCXXXII. collegiis ad populum transtulit: ac in consulatu Allobrogibus Aruer-
nísque superatis, elephanto per prouinciam inuectus est: turba militum,
quasi inter sollennia triumphi, prosequẽte. In hunc dixit Licinius Cras-
sus orator, *Non esse mirandum quòd æneam barbam haberet, cui esset os fer-*
DCXCVI. *reum, cor plumbeum*. Huius filius prætor C. Cæsarem abeuntem consula-
tu, quem aduersus auspicia legésque gessisse existimabatur, ad disquisi-
DCC. tionem senatus vocauit: mox consul imperatorem ab exercitibus Galli-
cis retrahere tentauit: successórque ei per factionem nominatus, princi-
pio ciuilis belli ad Corfinium captus est. Vnde dimissus, Massilienses ob-
sidione laborantes cùm aduentu suo confirmasset, repentè destituit.

Aciéque

Acieque demum Pharsalica occubuit. Vir neque satis constans,& ingenio truci: in desperatione rerum, mortem timore appetitam ita expauit vt haustum venenum pœnitentia euomuerit, medicúmque manumiserit,qui id sibi prudens ac sciens minùs noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de mediis ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos. Reliquit filium omnibus gentis 3
suæ proculdubio præferendum.Is inter conscios Cæsarianæ necis,quamquam insons, damnatus lege Pedia, cùm ad Cassium Brutúmque se, A. V. C.
propinqua sibi cognatione iunctos,contulisset, post vtriusque interitum DCCXI.
classem olim commissam retinuit: auxit etiam: nec nisi partibus vbique profligatis, M. Antonio sponte,& ingentis meriti loco,tradidit. solúsque omnium ex iis qui pari lege damnati erant,restitutus in patriam,amplissimos honores percucurrit. ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus,delatam sibi summam imperii ab iis quos Cleopatræ pudebat, neque suscipere neque recusare fidenter, propter subitam valitudinem, ausus, transiit ad AVgustum: & in diebus paucis obiit, non DCCXXIII.
nulla & ipse infamia adspersus.Nam Antonius eum desiderio amicæ Seruiliæ Naidis trásfugisse iactauit. Ex hoc Domitius nascitur, quem emptorem familiæ pecuniæque in testamento AVgusti fuisse, mox vulgò notatum est:non minùs aurigandi arte in adolescentia clarus, quàm deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello. Verùm arrogans, profusus, immitis, censorem L. Plancum via sibi decedere AEdilis coëgit: præturæ consulatúsque honore equites R.matronásque ad agendum mimum produxit in scenam; venationéque & in circo & in omnibus vrbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatorium:sed tanta sæuitia,vt necesse fuerit AVgusto clàm frustra monitum edicto coërcere. Ex Antonia maiore patrem Neronis procreauit, omni parte vitæ detestabilem. siquidem comes ad orientem C.Cæsaris iuuenis,occiso liberto suo,quòd potare quantum iubebatur, recusarat, dimissus è cohorte amicorum nihilò modestiùs vixit. Sed & in viæ Appiæ vico repente puerum citatis iumentis haud ignarus obtriuit: & Romæ, medio Foro cuidam equiti R. liberiùs iurganti oculum eruit.perfidiæ verò tantæ,vt non modò argentarios pretiis rerum coemtarum, sed & in prætura mercede palmarum aurigarios fraudauerit. Notatus ob hæc & sororis ioco, querentibus dominis factionum, *repræsentanda præmia in posterum* sanxit. Maiestatis quoque & adulteriorum, incestique cum sorore Lepida sub excessu Tiberii reus, mutatione temporum euasit: decessitque Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita.

4

5

6
NERO natus est Antii post IX méses quàm Tiberius excessit, XVIII Cal.Ianuarias:tantú quod exoriente Sole,pæne vt radiis priùs quàm terra contingeretur. De genitura eius statim multa & formidolosa multis

coniectantibus, præsagio fuit etiam Domitii patris vox, inter gratulationes amicorum, negantis quidquam ex se & Agrippina nisi detestabile & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum euidens die lustrico exstitit: nam C. Cæsar, rogante sorore vt infanti quod vellet, nomen daret, intuens Claudium patruum suum, à quo mox, principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare: neque id ipse seriò, sed per iocum, & aspernante Agrippina, quòd tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrem amisit: cuius ex parte tertia heres, ne hanc quidem integram cepit, correptis per coheredem Caium vniuersis bonis, & subinde matre etiam relegata, pæne inops atque egens apud amitã Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore atque tonsore. Verùm Claudio Imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit: sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. Gratia quidem & potentia reuocatæ restitutæque matris vsque eo floruit, vt emanaret in vulgus, missos à Messallina vxore Claudii, qui eum meridiantem quasi Britannici æmulũ strangularent. Additum fabulæ est, eosdẽ dracone è puluino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuiis: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquandiu: ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit: rursúsque extremis suis rebus frustra requisiuit.

7 TENER adhuc, nec dũ matura pueritia, circẽsibus ludis Troiam constantissimè fauorabilitérque lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæóque Senecæ iã tunc senatori in disciplinam traditus. Ferunt Senecã proxima nocte visum sibi per quietẽ, C. Cæsari præcipere: & fidẽ somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primùm potuit experimentis. Namque Britannicum fratrem, quòd se post adoptionem AENOBARBVM ex consuetudine salutasset, vt subditiuum apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidam, ream testimonio coràm afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo cõgiarium, militi donatiuum proposuit: indictáque decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit: exinde patri gratias in senatu egit. Apud eundem consulem pro Bononiẽsibus Latinè, & pro Rhodiis atque Iliensibus Græcè verba fecit. Auspicatus est & iurisdictionem Præfectu vrbis sacro Latinarum, celeberrimis patronis, non translatitias, vt assolet, & breues, sed maximas plurimásque postulationes certatim ingerentibus: quamuis interdictum à Claudio esset. Nec multò pòst duxit vxorem Octauiam: edidítque pro Claudii salute circenses, & venationem.

8 SEPTEMDECIM natus annos, vt de Claudio palàm factum est, inter horam sextam septimámque processit ad excubitores: cùm ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius videretur: próq; Palatii gradibus *IMPERATOR* consalu-

A. V. C. DCCCVII.

cõſalutatus, lectica in caſtra, & inde raptim appellatis militibus in curiam delatus eſt: diſceſſitque iam veſperi: ex immenſis quibus cumulabatur honoribus, tantùm *PATRIS PATRIAE* nomine recuſato, propter ætatem. Orſus hinc à pietatis oſtentatione, Claudium apparatiſ- 9 ſimo funere elatum laudauit, conſecrauítque. Memoriæ Domitii patris honores maximos habuit. Matri ſummam omnium rerum publicarũ priuatarúmque permiſit. Primo etiam Imperii die ſignum excubanti tribuno dedit, *Optimam matrem*: ac deinceps eiuſdẽ ſæpe lectica per publicũ ſimul vectus eſt. Antium coloniam deduxit, adſcriptis veteranis è prætorio, additíſque per domicilii tranſlationem ditiſſimis primipilarium, vbi & portum operis ſumtuoſiſſimi fecit. Atque, vt certiorẽ adhuc indo- 10 lem oſtẽderet, *ex AVguſti præſcripto imperaturum ſe* profeſſus, neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ vllam occaſionem omiſit. Grauiora vectigalia aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, diuiſis populo viritim quadringenis nummis. Senatorum nobiliſſimo cuique, ſed à re familiari deſtituto, annua ſalaria, & quibuſdam quingena conſtituit. Item prætorianis cohortibus frumentum menſtruum gratuitum. Et cùm de ſupplicio cuiuſdam capite damnati vt ex more ſubſcriberet, admoneretur: *Quàm vellem*, inquit, *neſcire literas*. Omnes ordines ſubinde, ac memoriter, ſalutauit. Agenti ſenatui gratias, reſpondit: *Cum meruero*. Ad campeſtres exercitationes ſuas admiſit & plebem. declamauit & ſæpius publicè: recitauit & carmina, non modò domi, ſed in theatro, tãta vniuerſorũ lætitia, vt ob recitationẽ ſupplicatio decreta ſit, eáq; pars carminũ aureis litteris Ioui Capitolino dicata. SPECTACVLORVM plurima & varia genera edi- 11 dit: Iuuenales, Circenſes, ſcenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus ſenes quoque conſulares anúſque matronas recepit ad luſum. Circenſibus loca equiti ſecreta à cęteris tribuit: cõmiſitque etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro æternitate Imperii ſuſceptos appellari *Maximos* voluit, ex vtroque ordine & ſexu plerique ludicras partes ſuſtinuerunt. Notiſſimus eques R. elephanto ſuperſedens per catadromum decucurrit. Inducta eſt & Afranii togata, quæ *Incendium* inſcribitur: conceſſúmque vt ſcenici ardentis domus ſupellectilem diriperent, ac ſibi haberent. Sparſa & populo miſſilia omnium rerũ per omnes dies ſingula quotidie millia. Auium cuiuſque generis multiplex penus, teſſeræ frumentariæ, veſtis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam manſuetę feræ: nouiſſimè naues, inſulæ, agri. Hos ludos ſpectauit è proſcenii faſtigio. Munere quod in Amphi- 12 teatro ligneo, in regione Martii campi intra anni ſpatiũ fabricato, dedit, neminem occidit, ne noxiorum quidem. Exhibuit autẽ ad ferrum etiam quadringentos ſenatores, ſexcentóſque equites R. & quoſdam fortunę at-

A. V. C. DCCCX.

que existimationis integræ ex iisdem ordinibus, confectorésque ferarum,
& ad varia arenæ ministeria. Exhibuit & naumachiam marina aqua in-
nantibus belluis, item Pyrrichas quasdam è numero epheborum, quibus
post editam operam diplomata ciuitatis Romanæ singulis obtulit. Inter
Pyrricharum argumenta, taurus Pasiphaen ligneo iuuencæ simulacro
abditam iniit, vt multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim co-
natu iuxta cubiculum eius decidit, ipsúmque cruore respersit. Nam per-
rarò præsidere, cæterùm accubans primùm paruis foraminibus, deinde
A.V.C. toto podio adaperto spectare consueuerat. Instituit & quinquennale cer-
DCCCXIII. tamen primus omnium Romæ, more Græco triplex, musicum, gymni-
cum, equestre, quod appellauit NERONIA. Dedicatísque thermis atque
gymnasio, senatui quoque & equiti oleum præbuit. Magistros toti certa-
mini præposuit consulares sorte, sede prætorum: deinde in orchestram
senatúmque descendit, & orationis quidem carminísque Latini coro-
nam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu con-
cessam sibi recepit. Citharam autem à iudicibus ad se delatam adorauit,
ferríque ad AVgusti statuam iussit. Gymnico, quod in Septis edebat, inter
buthysiæ apparatum, barbam primam posuit, conditámque in auream
pyxidem, & pretiosissimis margaritis adornatam Ioui Capitolino con-
secrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & virgines Vestales:
13 quia Olympiæ Cereris sacerdotibus spectare conceditur. Non imme-
DCCCXIX. rito inter spectacula ab eo edita, & Tiridatis in vrbem introitum retule-
rim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus solicitatum, cùm
destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum distulisset,
produxit, quò opportunissimè potuit: dispositis circa fori templa armatis
cohortibus, curuli residens apud Rostra triumphantis habitu, inter signa
militaria, atque vexilla: & primò per deuexum pulpitum subeuntem ad-
misit ad genua, alleuatúmque dextra exosculatus est: dein precanti, tiara
deducta, diadema imposuit, verba supplicis interpretata prætorio viro
multitudini pronuntiante. Perductum deinde in theatrum, ac rursus
supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ imperator con-
salutatus, laurea in Capitolium lata, Ianum geminum clausit tam nullo
14 quàm residuo bello. CONSVLATVS quatuor gessit: primũ bimestrem,
DCCCVIII secundum & nouissimum semestres, tertium quadrimestrem: medios
DCCCX. duos continuauit, reliquos inter annua spatia variauit. In iurisdictio-
DCCCXI.
DCCCXIII. ne postulatoribus nisi sequenti die, ac per libellos, non temere respondit.
15 In cognoscendo, morem eum tenuit, vt continuis actionibus omissis, si-
gillatim quæque per vices ageret. Quoties autem ad consultandum sece-
deret, neque in commune quidquam, neque propalam deliberabat: sed &
conscriptas ab vnoquoque sententias tacitus ac secretò legens quid ipsi
libuisset, perinde atque pluribus idem videretur, pronuntiabat. In Curiam
liber-

libertinorum filios diu non admisit: admissisque à prioribus principibus
honores denegauit. Candidatos qui supra numerum essent, in solatium
dilationis ac moræ, legionibus præposuit. Consulatum in senos plerum-
que menses dedit. Defunctóque circa Kalend. Ianuarias altero è coss.
neminé substituit: improbans exemplū vetus Caninii Rebili, vno die cō-
sulis. Triumphalia ornamenta, etiam quæstoriæ dignitatis, & nonnullis ex
equestri ordine tribuit: nec vtique de caussa militari. De quibusdam rebus
rationes ad senatum missas, præterito quæstoris officio, per coss. plerum-
que recitabat. Formam ædificiorum vrbis nouam excogitauit: & vt 16
ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arce-
rentur: eásque sumptu suo exstruxit. Destinarat etiam Ostia tenus mœ-
nia promouere, atque inde fossa mare veteri vrbi inducere. Multa sub
eo & animaduersa seueré, & coercita, nec minus instituta: adhibitus
sumtibus modus: publicæ cœnæ ad sportulas redactæ: interdictum
ne quid in popinis cocti præter legumina aut olera veniret, cùm an-
tea nullum non opsonii genus proponeretur: afflicti suppliciis Chri-
stiani, genus hominum superstitionis nouæ ac maleficæ: vetiti qua-
drigariorum lusus, quibus inueterata licentia passim vagantibus, fal-
lere ac furari per iocum ius erat: pantomimorum factiones cum ipsis si-
mul relegatæ. Aduersus falsarios tunc primùm repertum, ne tabulæ ni- 17
si pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto, obsignarentur. Cautum vt in
testamentis primæ duæ ceræ, testatorum modò nomine inscripto, vacuæ
signaturis ostenderentur; ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi
adscriberet. Item vt litigatores pro patrociniis certam iustámque merce-
dem pro subselliis nullam omnino darent, præbente ærario gratuita: vt-
que rerum actu ab ærario caussæ ad forum, ac recuperatores transferren-
tur: & vt omnes appellationes à iudicibus ad senatum fierent. AUgen- 18
di propagandíque Imperii neque voluntate vlla neque spe motus vnquā,
etiam ex Britannia deducere exercitum cogitauit: nec nisi verecundia, ne
obtrectare parentis gloriæ videretur, destitit. Ponti modò regnum conce-
dente Polemone, item Alpium, defuncto Gottio in prouinciæ formam
redegit. PEREGRINATIONES duas omnino suscepit, Alexandri- 19
nam & Achaicam: sed Alexandrina ipso profectionis die destitit, turbatus
religione simul ac periculo. Nam circuitis tēplis cùm in æde Vestæ resc-
disset, cōsurgenti ei primùm lacinia obhæsit: deinde tāta oborta caligo est,
vt despicere non posset. In Achaia Isthmū perfodere aggressus, prætoria-
nos pro concione ad inchoādum opus cohortatus est; tubáque signo da-
to, primus rastello humum effodit, & corbulæ congestam humeris extu-
lit. Parabat & ad Caspias portas expeditionem, cōscripta ex Italicis senūm
pedum tyronibus noua legione, quam Magni Alexandri phalangem ap-
pellabat. Hæc partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri

laude digna in vnum contuli: vt secernerem à probris ac sceleribus eius,

20 de quibus dehinc dicam. INTER ceteras disciplinas pueritiæ tempore imbutus & musica, statim vt Imperiũ adeptus est, Terpnum citharœdum vigentem tunc præter alios accersiit: diebúsque continuis post cœnam canenti in multam noctem assidens, paullatim & ipse meditari exercerique cœpit: nec eorum quidquam omittere, quæ generis eius artifices, vel cõseruandæ vocis caussa vel augẽdæ factitarent. Sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinere: & clystere vomitúque purgari: & abstinere pomis cibísque officientibus: donec blandiente profectu (quamquam exiguæ vocis, & fuscæ) prodire in scenam concupiuit: subinde inter familiares Græcum prouerbium iactans, *occultæ musicæ nullum esse respectum*. Et prodiit Neapoli primùm: ac ne, concusso quidem repente motu terræ theatro, antè cantare destitit quàm inchoatum absolueret *νόμον*. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies: sumto etiam ad reficiendam vocem breui tẽpore, impatiens secreti à balneis in theatrum transiit, mediáque in orchestra frequente populo epulatus, *si paullum subbibisset, aliquid se sufferti tinnituũ* Græco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexãdrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria euocauit. Neque eo segniùs adolescẽtulos equestris ordinis, & quinque ampliùs millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndique elegit, qui diuisi in factiones, plausuũ genera condiscerent, (*bombos*, & *imbrices*, & *testas* vocabant) operámq; nauarẽt cantãti sibi, insignes pinguissima coma, & excellentissimo cultu pueri, nec sine anulo læuis: quorũ duces quadragena millia HS. merebãt.

21 Cùm magni æstimaret cãtare, etiam Romæ Neron eum agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitantibúsq; cunctis *cælestem vocem*, respondit quidem, *in hortis se copiam volentibus facturum*: sed adiuuãte vulgi preces etiam statione militũ, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est libens: ac sine mora nomen suum in albo profitentium citharœdorum iussit adscribi: sorticuláque in vrnam cum cæteris demissa intrauit ordine suo, simúlque Præfecti prætorij citharam sustinẽtes, pòst tribuni militũ, iuxtáque amicorũ intimi. Vtq; constitit peracto principio, Nioben se cantaturũ per Cluuium Rufum consularẽ pronuntiauit, & in horam fere decimam perseuerauit: coronáque eam, & reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit, vt sæpius canendi occasio esset. Quod cùm tardum videretur, non cessauit identidem se publicare. Non dubitauit etiam priuatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam prætorum HS. decies offerente. Tragœdias quoque cantauit personatus: heroum Deorúmque, item heroidum ac Dearum personis effictis ad similitudinẽ oris sui, & fœminæ, prout quamque diligeret. Inter cætera cantauit *Canacen parturientem*, *Orestem matricidam*,

OEdipodem

OEdipodem excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custodiam aditus, cùm eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendæ opis gratia. EQVORVM studio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit, plurimúsque illi sermo, quamquam vetaretur, de circensibus erat: & quondam tractum Prasinum agitatorem inter condiscipulos querens, obiurgante magistro, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cùm inter initia Imperii eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses commeabat secessu, primò clàm, deinde propalàm: vt nemini dubium esset eo die vtique affuturum. Neque dissimulabat velle se palmarum numerum ampliare: quare spectaculum multiplicatis missibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionũ dignantibus, nisi ad totius diei cursum, greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius voluit: positóque in hortis inter seruitia & sordidam plebem rudimento, vniuersorum se oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, vnde magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam, vt diximus, petit, hinc maximè motus: Instituerant ciuitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeò gratè recipiebat, vt legatos, qui pertulissent, non modò primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret. A quibusdã ex his rogatus, vt cantaret super cœnam, exceptúsque effusiùs: *solos scire audire Græcos, solósque se & studiis suis dignos* ait. Nec profectione dilata, vt primùm Cassiopen traiecit, statim ad aram Iouis Cassii cantare auspicatus est. CERTAMINA deinceps obiit omnia. Nam & quæ diuersissimorum temporum sunt, cogi in vnum annum quibusdam etiam iteratis iussit. Olympiæ quoque præter consuetudinem musicum agona cómisit. Ac, ne quid circa hæc occupatum auocaret detineréve, cùm præsentia eius vrbicas res egere à liberto Helio admoneretur, rescripsit his verbis, *Quamuis nunc tuum consilium sit & votum, celeriter reuerti me: tamen suadere & optare potius debes vt Nerone dignus reuertar.* Cantante eo, ne necessaria quidem caussa excedere theatro licitum erat. Itaque & enixæ quædam in spectaculis dicuntur, & multi tædio audiendi laudandique, clausis oppidorum portis, aut furtim desiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quàm autem trepidè anxiéque certaverit, quanta aduersariorum æmulatione, quo metu iudicum, vix credi potest. Aduersarios quasi planè conditionis eiusdem, obseruare, captare, infamare secretò, nonnumquam ex occursu maledictis incessere: ac si qui arte præcellerent, corrumpere etiam solebat. Iudices autem priùs quàm inciperet, reuerentissimè alloquebatur, *omnia se facienda fecisse, sed euentum in manu esse Fortunæ: illos, vt sapientes & doctos viros*

fortuita debere excludere: atque vt auderet hortantibus, æquiore animo
recedebat: ac ne sic quidem sine sollicitudine taciturnitatem pudorém-
que quorundam pro tristitia ac malignitate arguens, suspectósque sibi
24 dicens. In certãdo verò ita legi obediebat, vt numquam excreare au-
sus, sudorem quoque frontis brachio detergeret: atque etiam in quodam
tragico actu, cùm elapsum baculũ citò resumpsisset, pauidus & metuens,
ne ob delictum certamine submoueretur, non aliter confirmatus est
quàm adiurante hypocrita, non animaduersum id inter exsultationes
succlamationésque populi. Victorem autem se ipse pronuntiabat. Qua
de caussa & præconio vbique contendit. Ac ne cuius alterius hieronica-
rum memoria, aut vestigium exstaret vsquam, subuerti & vnco trahi,
abiicíque in latrinas omnium statuas & imagines imperauit. Aurigauit
quoque plurifariam, Olympiis verò etiam decemiugem: quamuis idi-
psum in rege Mithridate, carmine quodam suo reprehendisset. Sed ex-
cussus curru, ac rursus repositus, cùm perdurare non posset, destitit ante
decursum: nec eo secius coronatus est. Decedens deinde, prouinciã vni-
uersam libertate donauit: simúlque iudices ciuitate Romana, & pecunia
grandi. Quæ beneficia è medio stadio Isthmiorum die sua ipse voce pro-
25 nuntiauit. REVERSVS è Græcia Neapolim, quòd in ea primùm
artem protulerat, albis equis introiit, disiecta parte muri, vt mos hieroni-
carum est. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed &
Romam eo curru quo AVgustus olim triumphauerat, & in veste purpu-
rea, distinctáque stellis aureis chlamyde, coronámq; capite gerẽs Olym-
piacam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa cæterarum cum titulis,
vbi, & quos, quo cantionum, quóve fabularum argumento vicisset: sequenti-
bus currum ouantium ritu plausoribus, *AVgustianos, militésq; se trium-
phi eius* clamitantibus. Dehinc diruto Circi maximi arcu, per Vela-
brum Forúmque, Palatium & Apollinem petiit. Incedenti passim vi-
ctimæ cæsæ, sparso per vias identidem croco, ingestæque aues, ac lemni-
sci, & bellaria. Sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Item
statuas suas citharœdico habitu: qua nota etiam nummum percussit. Ac
post hæc tantum abfuit à remittendo laxandóque studio: vt conseruan-
dæ vocis gratia, neque milites vmquam, nisi absens, aut alio verba pro-
nuntiante, appellaret: neq; quidquã serio iocóve egerit, nisi adstãte pho-
nasco, qui moneret, parceret arteriis, ac sudarium ad os applicaret: mul-
tísque vel amicitiam suam obtulerit, vel simultatẽ indixerit, prout quis-
26 que se magis parciúsve laudasset. PETVLANTIAM, libidinem,
luxuriam, auaritiam, crudelitatem sensim quidem primò & occultè, vel-
vt iuuenili errore, exercuit: sed vt tunc quoque dubium nemini foret,
naturæ illa vitia non ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pi-
leo vel galero, popinas inibat: circúmque vicos vagabatur ludibundus,
nec sine

nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes à cœna verberare, ac repu-
gnantes vulnerare, cloacísque demergere assueuerat: tabernulas etiam
effringere & expilare: quintana domi constituta, vbi partæ & ad licita-
tionem diuidendæ prædæ pretium assumeretur. Ac sæpe in eiusmodi ri-
xis, oculorum & vitæ periculum adiit, à quodam laticlauio, cuius vxo-
rem attrectauarat, propè ad necem cæsus. Quare numquam postea se
publico illud horæ sine tribunis commisit, procul & occultè subsequen-
tibus. Interdiu quoque clàm gestatoria sella delatus in theatrũ, seditio-
nibus pantomimorũ ex parte proscenii superiori, signifer simul ac spe-
ctator aderat. Et cùm ad manus ventum esset, lapidibúsque & subsellio-
rum fragminibus decerneretur, multa & ipse iecit in populum, atque
etiam prætoris caput consauciauit. PAVLLATIM verò inualescẽtibus 27
vitiis, iocularia & latebras omisit, nullàque dissimulandi cura ad maiora
palàm erupit. Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat: refo-
tus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cœnitabátque non-
numquam & in publico, Naumachia præclusa, vel Martio campo, vel
Circo maximo, inter scortorum totius vrbis ambubaiarúmque mini-
steria. Quoties Ostiam Tiberi deflueret, aut Baianum sinum præterna-
uigaret, dispositæ per litora & ripas diuersoriæ tabernæ parabantur, insi-
gnes ganeę & matronarum institorio copas imitantium, atque hinc in-
de hortãtium vt appelleret. Indicebat & familiaribus cœnas, quorũ vni
mitellita quadragies HS. constitit, alteri pluris aliquanto absortio rosaria. *

Super ingenuorum pædagogia, & nuptarum concubinatus, Vestali 28
virgini Rubriæ vim intulit. Acten libertam paullum abfuit quin iusto
matrimonio sibi coniungeret: submissis consularibus viris qui regio
genere ortam peierarent. Puerum Sporum, exsectis testibus, etiam in
muliebrem naturam transfigurare conatus est: cum dote & flameo per
sollenne nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad se pro vxore ha-
buit. Exstatque cuiusdam non inscitus iocus, *Bene agi potuisse cum re-
bus humanis, si Domitius pater talem habuisset vxorem.* Hunc Sporum
AVgustarum ornamentis excultum, lecticaque vectum, & circa con-
uentus mercatúsque Græciæ, ac mox Romæ circa Sigillaria, comitatus
est, identidem exosculans. Nam matris concubitum appetisse, & ab ob-
trectatoribus eius, ne ferox & impotẽs mulier & hoc genere gratiæ præ-
ualeret, deterritum nemo dubitauit: vtique postquã meretricem, quam
fama erat Agrippinæ simillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam
quoties lectica cum matre veheretur, libidinatum incestè, ac maculis
vestis proditum affirmant. Suam quidem pudicitiam vsque adeo 29
prostituit, vt contaminatis pæne omnibus membris, nouissimè quasi
genus luxus excogitaret: quatenus feræ pelle contectus emitteretur è ca-
uea, virorúmque ac fœminarũ ad stipitem deligatorum inguina inua-

deret: & cùm affatim deseuisset, conficeretur à Doryphoro liberto: cui etiam, sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit: voces quoque & eiulatus vim patientium virginum imitatus. Ex nonnullis comperi, persuasissimum habuisse eum, neminem hominem pudicum, aut vlla corporis parte purum esse: verùm plerosque dissimulare vitium, & calliditate obtegere: ideóque professis apud se obscœnitatem, cætera quoque concessisse delicta.

30 DIVITIARVM & pecuniæ fructum non alium putabat quàm profusionem: sordidos ac deparcos esse quibus ratio impensarum constaret: prælautos veréque magnificos qui abuterentur ac perderent. Laudabat mirabatúrque auunculum Caium, nullo magis nomine quàm quòd ingentes à Tiberio relictas opes in breui spatio prodegisset. Quare nec largiendi nec absumendi modum tenuit. In Tiridatem, quod vix credibile videatur, octigena nummûm millia diurna erogauit, abeuntique super HS. millies contulit. Menecratem citharœdum & Spicillum mirmillonem triumphalium virorum patrimoniis ædibúsque donauit. Cercopithecum Panerotem fœneratorem, & vrbanis rusticísque prædiis locupletatum, propè regio extulit funere. Nullam vestem bis induit. Quadringenis in punctum HS aleam lusit. Piscatus est rete aurato, purpura coccóque funibus nexis. Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argēteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum.

31 Non in alia re damnosior quàm in ædificando. Domum à Palatio Esquilias vsque fecit. Quam primò *Transitoriam*, mox, incendio absumtam, restitutámque, *Auream* nominauit. De cuius spatio atque cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo colossus centum viginti pedum staret ipsius effigie: tanta laxitas, vt porticus triplices milliarias haberet: item stagnum maris instar, circumseptum ædificiis ad vrbium speciem. Rura insuper aruis atque vinetis & pascuis, siluísque, varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis vnionúmque conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis versatilibus, vt flores, fistulis, vt vnguenta desuper spargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuò diebus ac noctibus vice mundi circumageretur: balineæ marinis & Albulis fluentes aquis. Eiusmodi domum cùm absolutam dedicaret, hactenus comprobauit, vt se diceret *quasi hominem tandem habitare cœpisse*. Præterea inchoabat piscinam à Miseno ad Auernum lacum, contectam, porticibus conclusam, quò quidquid totis Baiis calidarum esset conuerteretur. Fossam ab Auerno Ostiam vsque, vt nauibus nec tamē mari iretur, longitudinis per centum sexaginta millia: latitudinis, qua contrariæ quinqueremes commearent. Quorum operum perficiendorum gratia, quod vbique esset custodię in Italiam deportari, etiam scelere conuictos, non-

nisi

nisi ad opus damnari, præceperat. Ad hunc impendiorum furorem su-
per fiduciam imperii, etiam spe quadam repentina immensarum & re-
conditarum opum impulsus est: ex indicio equitis Rom. pro comperto
pollicentis, thesauros antiquissimæ gazæ, quos Dido regina fugiens Ty- A. V. C.
ro secum extulisset, esse in Africa vastissimis specubus abditos, ac posse e- DCCCXVIII.
rui paruula molientium opera. Verùm vt spes fefellit, destitutus, atque 32
ita iam exhaustus & egens, vt stipendia quoque militum, & commoda
veteranorum protrahi ac differri necesse esset, calumniis rapinísque in-
tendit animum. Ante omnia instituit vt è libertorũ defunctorũ bonis
pro semisse dodrans cogeretur, si qui sine probabili caussa eo nomine es-
sent quo fuissent illæ familiæ quas ipse contingeret: deinde vt ingrato-
rum in principem testamenta ad fiscum pertinerent: ac ne impune esset
studiosis iuris qui scripsissent vel dictassent ea: tum vt lege maiestatis fa-
cta dictáque omnia, quibus modò delator non deesset, teneretur. Reuo-
cauit & præmia coronarum, quæ vmquam sibi in certaminibus ciuita-
tes detulissent. Et cùm interdixisset vsum amethystini ac Tyrii coloris,
submisissétque qui nundinarum die pauculas vncias venderet: præclu-
sit cunctos negotiatores. Quinetiam inter canendũ animaduersam ma-
tronam è spectaculis, vetita purpura cultam, demonstrasse procuratori-
bus suis creditur: detractámque illicò, nõ veste modò sed & bonis exuit.
Nulli delegauit officium, vt non adiiceret: *scis quid mihi opus sit*: &, *hoc a-
gamus, ne quis quidquam habeat*. Vltimò, templis compluribus dona de-
traxit, simulacráque ex auro vel argento fabricata conflauit: in his Pe-
natium deorum, quæ mox Galba restituit. PARRICIDIA & cædes à 33
Claudio exorsus est: cuius necis, etsi non auctor, at conscius fuit: neque
dissimulanter, vt qui boletos, in quo cibi genere venenum is acceperat,
quasi deorum cibum, posthac prouerbio Græco collaudare sit solitus.
Certè omnibus rerum verborúmque contumeliis mortuum insectatus
est, modò stultitiæ, modò sæuitiæ arguens. Nam & *morari* eum inter ho-
mines desiisse, producta prima syllaba iocabatur: multáque decreta &
constituta, vt insipientis atque deliri, pro irritis habuit. Denique bustum
eius consepiri, nisi humili leuique materia, neglexit. Britannicum, non
minus æmulatione vocis quæ illi iucundior suppetebat, quàm metu ne
quandoque apud hominum gratiam paterna memoria præualeret, ve-
neno aggressus est. Quod acceptum à quadam Locusta, venenariorum
indice, cùm opinione tardiùs cederet, ventre modò Britannici moto:
accersitam mulierem sua manu verberauit, arguens pro veneno reme-
dium dedisse. Excusantíque minus datum ad occultandam facinoris
inuidiam: *Sanè*, inquit, *legem Iuliam timeo*: coegítque se coram in cubi-
culo quàm posset velocissimum ac præsentaneum coquere. Deinde in
hædo expertus, postquam is quinque horas protraxit: iterum ac sæpius

recoctum, porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in tricliniū, darique cœnanti secum Britannico imperauit. Et cùm ille ad primum gustum concidisset, comitiali morbo ex consuetudine correptum apud conuiuas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres tralatitio extulit funere. Locustæ pro nauata opera, impunitatem prædiaque ampla, sed & discipulos dedit. Matrem, dicta factáque sua exquirentem acerbiùs & corrigentem, hactenus primò grauabatur, vt inuidia identidem oneraret, quasi cessurus imperio, Rhodúmque abiturus: mox & honore omni & potestate priuauit: abductáq; militum & Germanorū statione, contubernio quoque ac palatio expulit. Neque in diuexanda quidquam pensi habuit: submissis & qui Romæ morantem, litibus, & in secessu quiescentem, per conuitia & iocos, terra marique prætereuntes inquietarent. Verùm minis eius ac violentia territus perdere statuit. Et cùm veneno ter tentasset, sentirétque antidotis præmunitam: lacunaria, quæ noctu super dormientem laxata machina deciderent, parauit. Hoc consilio per cōscios parum celato, solutilem nauem, cuius vel naufragio vel cameræ ruina periret, cōmentus est. Atque ita reconciliatione simulata, iucundissimis litteris Baias euocauit ad sollennia Quinquatriū simul celebrāda: datóq; negotio trierarchis, qui Liburnicam, qua aduecta erat, velut fortuito concursu confringerent, protraxit conuiuium. Repetentíque Baulos, in locum corrupti nauigii, machinosum illud obtulit, hilare prosecutus: atque in digressu papillas quoque exosculatus, reliquum temporis cum magna trepidatione vigilauit, cœptorum opperiens exitum. Sed vt diuersa omnia, nandóque euasisse eam, comperit, inops consilii, L. Agerniū, libertum eius, saluam & incolumem cum gaudio nuntiantem, obiecto clàm iuxta pugione, vt percussorem sibi subornatū arripi constringíque iussit, matremque occidi: quasi deprehensum crimen voluntaria morte vitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis auctoribus, ad visendum interfectæ cadauer accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim oborta, bibisse. Neque tamē sceleris conscientiam, quamquam & militum & senatus populíque gratulationibus confirmaretur, aut statim aut vmquam postea ferre potuit: sæpe confessus exagitari se materna specie, verberibus Furiarum, ac tædis ardentibus. Quin & facto per Magos sacro, euocare Manes, & exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ, Eleusiniis sacris, quorum initiatione impii & scelerati voce præconis submouerentur, interesse non ausus est. Iunxítque parricidio matris amitæ necem. Quam cùm ex duritia alui cubantem visitaret: & illa tractans lanuginem eius, vt assolet, iam grandis natu, per blanditias fortè dixisset, *Simul hanc excepero, mori volo*: conuersus ad proximos, confestim se posituram velut irridens ait: præcepítque medicis vt largiùs purgarent ægram. Nam nec

dum

dum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento, ne quid abscederet.

35 Vxores præter Octauiam duas postea duxit. Poppæam Sabinam, quæstorio patre natam, & equiti Romano antè nuptam: deinde Statiliam Messallinam Tauri bis consulis ac triumphalis abneptem. Qua vt potiretur, virum eius Atticum Vestinum cos. in honore ipso trucidauit. A. V. C. Octauiæ consuetudinem citò aspernatus, corripientibus amicis, *sufficere illi debere* respondit *vxoria ornamenta.* DCCCXV. Eandem mox sæpe frustra strangulare meditatus, dimisit vt sterilem: sed improbante diuortium populo, nec parcente conuitiis, etiam relegauit. Denique occidit sub crimine adulteriorum, adeò impudenti falsóque, vt in quæstione pernegantibus cunctis Anicetum pædagogum suum indicé subiecerit, qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæam duodecimo die post diuortiũ Octauiæ in matrimoniũ acceptam, dilexit vnicè. Et tamen ipsam quoque ictu calcis DCCCXVIII. occidit: quòd se ex aurigatione serò reuersum, grauida & ægra conuitiis incesserat. Ex hac filiam tulit Claudiam AVgustam, amisítque admodũ infantem. Nullum adeò necessitudinis genus est quod nõ scelere perculerit. Antoniam Claudii filiam recusanté post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricem nouarum rerum, interemit. Similiter interemit cæteros, aut affinitate aliqua sibi aut propinquitate coniunctos. In quibus AVlum Plantium iuuené: quem cùm ante mortẽ per vim constuprasset: *Eat nunc*, inquit, *mater mea, & successorem meum osculetur*: iactans dilectũ ab ea, & ad spem imperii impulsum. Priuignum Rufinum Crispinum, Poppæa natum, impuberé adhuc, quia ferebatur ducatus & imperia ludere, mergendum mari, dum piscaretur, seruis ipsius demandauit. Tuscum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione AEgypti, balneis in aduentum suum exstructis lauisset. Senecam præceptorem ad necem cõpulit: quamuis sæpe cõmeatũ petenti, bonísq; cedenti, persanctè iurasset, *suspectum se frustra, periturúmque potius quàm nociturum ei.* Burro præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Libertos diuites & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores, atque rectores, veneno partim cibis partim potionibus indito, intercepit.

36 Nec minore sæuitia foris & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere vulgò putatur, per continuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, vt ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atq; à semet in capita procerum depellere: nobilissimo cuique exitiũ destinauit. Enimuero multò magis & quasi per iustam causam duabus cõiurationibus promulgatis: quarũ prior maiórq; Pisoniana, Romæ: posterior, Viniciana, Beneuenti conflata atq; detecta est. Coniurati è vinculis triplicium catenarũ dixere caussam: cùm quidã crimen vltro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquã aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato

flagitiis omnibus. Damnatorum liberi vrbe pulsi, enectíque veneno aut fame. Constat quosdã cum pædagogis & capsariis vno prandio pariter
37 necatos, alios diurnum victum prohibitos quærere. Nullus posthac adhibitus delectus aut modus interimendi quoscumque libuisset, quacumque de caussa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orfito obiectum est quòd tabernas tres de domo sua circa forum ciuitatibus ad stationem locasset: Cassio Longino iurisconsulto, ac luminibus orbato, quòd in vetere gentili stemmate C. Cassii percussoris Cæsaris imagines restituisset: Pæto Thraseæ, tristior & pædagogi vultus. Mori iussis non ampliùs quàm horarium spatium dabat. Ac ne quid moræ interueniret, medicos admouebat, *qui cunctantes continuò curarẽt*. Ita enim vocabat, venas mortis gratia incidere. Creditur etiam polyphago cuidam AEgyptii generis, crudam carnem & quidquid daretur mãdere assueto, concupisse viuos homines laniandos absumendósque obiicere. Elatus inflatúsque tantis velut successibus, negauit *quemquam principum scisse quid sibi liceret*. Multáq; nec dubias significationes sæpe iecit, ne reliquis quidem se parsurum senatoribus: eúmque ordinem sublaturum quandoque è Rep. ac prouincias & exercitus equiti Rom. ac libertis permissurũ. Certè neque aduenicns, neque proficiscens, quemquam osculo impertiuit, ac ne resalutatione quidem. Et in auspicando opere Isthmi, magna frequentia clarè, *Vt sibi ac pop. Rom. bene res verteret*, optauit: dissimulata
38 senatus mentione. Sed nec populo aut mœnibus patriæ pepercit. Dicente quodam in sermone communi,

Ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί:

immo, inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planéque ita fecit: nam quasi offensus deformitate veterum ædificiorum, & angustiis flexurísque vicorum, incendit vrbem tam palàm, vt plerique consulares, cubicularios eius, cum stupa tædáque, in prædiis suis deprehensos non attigerint: & quædam horrea circa domum AVream, quorum spatium maximè desiderabat, vt bellicis machinis labefactata, atque inflammata sint, quòd saxeo muro constructa erant. Per sex dies, septémque noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum bustorúmque diuersoria plebe compulsa. Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatæ, deorúmque ædes ab regibus, ac deinde Punicis ac Gallicis bellis votæ dedicatæque: & quidquid visendum atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incẽdium è turri Mæcenatiana prospectans, lætúsque *flammæ*, vt aiebat, *pulcritudine*, ἅλωσιν Ilii in illo suo scenico habitu decantauit. Ac ne non hinc quoque quantum posset prædæ & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarũ adire

permisit:

permiſit: collationibúſque non receptis modò, verùm & efflagitatis, prouincias priuatorúmque cenſus propè exhauſit. ACCESSERVNT 93
tantis ex principe malis, probríſque, quædam & fortuita: peſtiletia vnius autumni, qua triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt: clades Britannica, qua duo præcipua oppida, magna ciuium ſociorúmque cæde direpta ſunt: ignominia ad Orientem legionibus in Armenia ſub iugum miſſis, ægréque Syria retenta. Mirum, & vel præcipuè notabile inter hæc fuit, nihil eum patientiùs quàm maledicta & conuitia hominum tuliſſe: neque in vllos leniorem quàm qui ſe dictis aut carminibus laceſſiſſent, exſtitiſſe. Multa Græcè Latinéque proſcripta, aut vulgata ſunt, ſicut illa,

Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.

Νεόνυμφον Νέρων, ἰδίαν μητέρ' ἀπέκτεινεν.

Quis negat Æneæ magna de ſtirpe Neronem?
Suſtulit hic matrem, ſuſtulit ille patrem.

Dum tendit citharam noſter, dum cornua Parthus,
Noſter erit Pæan, ille Ἑκατηβελέτης.

Roma domus fiet: Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupat iſta domus.

Sed neque auctores requiſiuit: & quoſdam per indicem delatos ad ſenatum, affici grauiore pœna prohibuit. Tranſeuntem eum Iſidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat, *quòd Nauplij mala bene cantitaret, ſua bona malè diſponeret.* Et Datus Atellanarũ hiſtrio in cantico quodã, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, ita demonſtrauerat, vt bibentem natantémque faceret, exitum C. Claudii Agrippinæque ſignificans: & in nouiſſima clauſula,

Orcus vobis ducit pedes,

ſenatum geſtu notaret: hiſtrionem & philoſophum Nero nihil amplius quàm vrbe Italiáque ſubmouit, vel contemtu omnis infamiæ, vel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia. TALEM principem paullò minùs 40
XIIII annos perpeſſus terrarum orbis, tandem destituit: initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro prætore obtinebat. Prædictum à mathematicis Neroni olim erat, fore vt quandoque deſtitueretur: vnde illa vox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει. quo maiore venia meditaretur citharœdicam artem principi ſibi gratam, priuato neceſſariam. Spoponderunt tamen quidam deſtituto ei ordinationem Orientis, nonnulli nominatim regnum Hieroſolymorum, plures omnis priſtinæ fortunæ reſtitutionem. Cui ſpei pronior,

Britannia Armeniáque amissa, ac rursus vtraque recepta, defunctum
se fatalibus malis existimabat. Vt verò cōsulto Delphis Apolline, septua-
gesimum ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demum
obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modò
senectam, sed etiam perpetuam singularémque concepit felicitatem, vt
amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitauerit inter suos dice-
re, *pisces eas sibi relaturos*. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipso
quo matrem occiderat: adeóque lentè ac securè tulit, vt gaudentis etiam
suspicionem præberet, tamquam occasione nata spoliandarū iure belli
opulentissimarum prouinciarum. Statímque in gymnasium progres-
sus, certantes athletas effusissimo studio spectauit. Cœnæ quoque tem-
pore interpellatus, tumultuosioribus litteris, hactenus excanduit, vt ma-
lum iis qui desciissent, minaretur. Denique per octo continuos dies non
rescribere cuiquam, non mandare quid aut præcipere conatus, rem si-
41 lentio obliterauit. Edictis tandem Vindicis contumeliosis, & frequen-
tibus permotus, senatum epistola in vltionem sui reíque publicæ adhor-
tatus est: excusato languore faucium, propter quem non adesset. Nihil
autem æquè doluit quàm vt citharœdum malum se increpitum, ac pro
Nerone AEnobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quod si-
bi per contumeliam exprobraretur, resumturum se professus est, deposi-
to adoptiuo. Cætera conuitia vt falsa, non alio argumento refellebat,
quàm quòd etiam inscitia tantopere laboratæ perfectæque à se artis ob-
iiceretur: singulos subinde rogitans, nossêntne quemquam præstan-
tiorem. Sed vrgentibus aliis super alios nuntiis, Romam prætrepidus re-
diit. Leuitérque modò in itinere friuolo auspicio mente recreata, cùm
annotasset insculptum monumento, militem Gallum ab equite Rom.
oppressum, trahi crinibus, ad eam speciem exiluit gaudio, cœlúmq; ad-
orauit. Ac ne tunc quidem aut senatu, aut populo coram appellato,
quosdā è primoribus viris domum euocauit: transactáque raptim con-
sultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica noui & ignoti
generis circumduxit. Ostendénsque singula, de ratione ac difficultate
cuiusque differens, iámque se etiam prolaturum omnia in theatrum af-
42 firmauit, si per Vindicem liceat. Postquam deinde etiam Galbam &
Hispanias desciuisse cognouit, collapsus, animóque malè fracto, diu & si-
ne voce & propè intermortuus iacuit. Vtque resipiit, veste descissa, capi
te conuerberato, *actum de se* pronuntiauit. Consolantique nutriculæ, &
aliis quoque iam principibus similia accidisse memoranti, *Se verò præter
cæteros inaudita & incognita pati* respondit, qui *suum imperium viuus a-
mitteret*. Nec eo secius quidquam ex consuetudine luxus atque desidiæ
omisit vel imminuit. Quinimmo, cùm prosperi quiddam ex prouin-
ciis nuntiatum esset, super abundantissimam cœnam iocularia in defe-
ctionis

ctionis duces carmina,laſciuéque modulata, quæ vulgò innotuerunt, e-
tiam geſticulatus eſt: ac ſpectaculis theatri clàm illatus, cuidam ſcenico
placenti nuntium miſit,*abuti eum occupationibus ſuis.* Initio ſtatim tu- 43
multus, multa & immania,verùm non abhorrētia à ſua natura, creditur
deſtinaſſe.Succeſſores,percuſſoréſque ſubmittere exercitus, & prouincias
regentibus quaſi conſpiratis,idémque & vnum ſentientibus,quidquid v-
bique exſulum,quidquid in vrbe hominum Gallicanorum eſſet,contru-
cidare: illos,ne deſciſcentibus aggregarētur: hos, vt conſcios popularium
ſuorum,atque fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere: ſena-
tum vniuerſum veneno per conuiuia necare, vrbem incendere feris in
populum immiſſis, quò difficilius defenderetur.Sed abſterritus, non tam
pœnitentia quàm perficiendi deſperatione, credénſque expeditionem
neceſſariam,coss.ante tempus priuauit honore:atque in vtriuſque locū
ſolus iniit conſulatum, quaſi fatale eſſet, non poſſe Gallias debellari niſi à
conſule. Ac ſuſceptis faſcibus, cùm poſt epulas triclinio digrederetur,in-
nixus humeris familiarium,affirmauit,ſimul ac primùm prouinciam at-
tigiſſet, inermem ſe in conſpectum exercituum proditurum, nec quid-
quam aliud quàm fleturum. Reuocatíſque ad pœnitentiam defectori-
bus, ſequēti die lætum inter lætos cantaturum epinicia,quæ iam nunc ſi-
bi componi oporteret. In præparanda expeditione primam curam ha- 44
buit deligendi vehicula, portandis ſcenicis organis,concubináſque,quas
ſecum educeret,tondēdi ad virilem modum,& ſecuribus peltíſque Ama-
zonicis inſtruendi.Mox tribus vrbanas ad ſacramentum citauit:ac nullo
idoneo reſpondente, certum dominis ſeruorum numerum indixit: nec
niſi ex tota cuiuſque familia probatiſſimos, ne diſpenſatoribus quidem,
aut amanuenſibus exceptis,recepit. Partem etiam cenſus omnes ordines
conferre iuſſit:& inſuper inquilinos priuatarum ædium atque inſularum,
penſionem annuam repræſentare fiſco. Exegítque ingenti faſtidio & a-
cerbitate nummum aſperum, argentum poſtulatū, aurum ad obruſam:
vt plerique omnem collationem palàm recuſarent,conſenſu flagitantes,
à delatoribus potius reuocanda præmia quæcumque cepiſſent. Ex an- 45
nonæ quoque caritate lucrantium accreuit inuidia. Nam & fortè accidit,
vt in publica fame Alexandrina nauis nuntiaretur puluerem luctatori-
bus aulicis aduexiſſe. Quare omnium in ſe odio cōcitato,nihil contume-
liarum defuit quin ſubiret. Statuæ eius à vertice currus appoſitus eſt cum
inſcriptione Græca,*Nunc demum agona eſſe*, &, *Traheret tandem*. Alterius
collo & aſcopera deligata,ſimúlque titulus, *Ego quid potui? ſed tu culeum
meruiſti.* Adſcriptum & columnis, *Etiam Gallos eum cantando excitaſſe.*
Iam noctibus iurgia cum ſeruis plerique ſimulātes,crebrò Vindicem po-
ſcebant. Terrebatur ad hæc euidentibus portentis ſomniorum & 46
auſpiciorum, & ominum, tum veteribus tum nouis: numquam an-

tea somniare solitus. Occisa demum matre, vidit per quietem, nauem sibi regenti extortum gubernaculum: trahíque se ab Octauia vxore in arctissimas tenebras. & modò pennatarum formicarum multitudine oppleri: modò à simulacris gentium ad Pompeii theatrum dedicatarum circuiri, arceríque progressu. Asturconem, quo maximè lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantùm capite integro hinnitus edere canoros. De Mausoleo sponte foribus patefactis exaudita vox est, nomine eum cientis. Kalend. Ianuarii exornati Lares in ipso sacrificii apparatu conciderũt. AVspicanti Sporus anulum muneri obtulit: cuius gemmæ sculptura erat, *Proserpinæ raptus.* Votorum nuncupatione magna iam ordinum frequentia vix repertæ Capitolii claues. Cùm ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in senatu, *daturos pœnas sceleratos, ac breui dignum exitum facturos,* conclamatum est ab vniuersis: *Tu facies AVguste.* Obseruatum etiam fuerat, nouissimam fabulam cantasse eum publicè *OEdipodem exsulem,* atque in hoc decidisse versu,

Θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

47 Nuntiata interim etiam cæterorum exercituum defectione, litteras prandenti sibi redditas concerpsit, mensam subuertit: duos scyphos gratissimi vsus, quos Homericos à cælatura carminum Homeri vocabat, solo illisit: ac sumto à Locusta veneno, & in auream pyxidem condito, transiit in hortos Seruilianos. Vbi præmissis libertorum fidissimis Ostiam, ad classem præparandam, tribunos centurionésque prætorii de fugæ societate tentauit. Sed partim tergiuersantibus, partim apertè detrectantibus, vno verò etiam proclamante,

Vsque adeóne mori miserum est?

varia agitauit: Parthósne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, próque Rostris quãta maxima posset miseratione veniam præteritorum precaretur: ac ni flexisset animos, vel AEgypti præfecturam concedi sibi oraret. Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant, ne priùs quàm in forum perueniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam ferè noctem excitatus, vt comperit stationem militum recessisse, prosiluit è lecto, misitque circum amicos. Et quia nihil à quoquam renuntiabatur, ipse cum paucis hospitia singulorũ adiit. Verùm clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum rediit: vnde iam & custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota & pyxide veneni. Ac statim Spicillum mirmillonem, vel quemlibet alium percussorem, cuius manu periret, requisiuit. Et nemine reperto: *Ergo ego,* inquit, *nec amicum habeo,*

48 *nec inimicum? procurrítque quasi præcipitaturus se in Tiberim.* Sed reuocato

uocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendū animum desiderauit: & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Nomentanam viam circa quartum milliarium: vt erat nudo pede atque tunicatus, pænulam obsoleti coloris superinduit: adopertóque capite, & ante faciem obtento sudario, equum inscendit, quatuor solùm comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statímque tremore terræ, & fulgure aduerso pauefactus, audiit ex proximis castris clamorem militúm, & sibi aduersa & Galbæ prospera ominantium: etiam ex obuiis viatoribus quendam dicentem, *Hi Neronem persequuntur:* alium sciscitantem, *Ecquid in vrbe noui de Nerone?* Equo autem odore abiecti in via cadaueris consternato, detecta facie agnitus est à quodam Missicio prætoriano, & salutatus. Vt ad diuerticulum ventum est, dimissis equis inter fruticeta ac vepres, per arundineti semitam ægrè, nec nisi strata sub pedibus veste, ad aduersum villę parietem euasit. Ibi hortante eodē Phaonte, vt interim in specum egestæ harenæ cō cederet, negauit *se viuum sub terram iturum:* ac parumper commoratus, dum clandestinus ad villam introitus pararetur, aquam ex subiecta lacuna potaturus manu hausit: & *Hæc est,* inquit, *Neronis decocta.* Deinde diuulsa sentibus pænula traiectos surculos rasit: atque ita quadrupes per angustias effossæ cauernæ receptus, in proximam cellam decubuit super lectum modicella culcita, vetere pallio strato instructum. Faméque interim & siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantulum bibit. Tunc vnoquoque hinc inde instante, vt quàm primùm se impendentibus contumeliis eriperet, scrobem coram fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum: componíque simul, si qua inuenirentur, frusta marmoris, & aquam simul ac ligna conferri, curando mox cadaueri, flens ad singula, atque identidem dictitans: *Qualis artifex pereo!* Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, legítque *se hostem à senatu iudicatum & quæri, vt puniatur more maiorum.* Interrogauítque quale id genus esset pœnæ. Et cùm comperisset nudi hominis ceruicem inseri furcæ, corpus virgis ad necem cædi: conterritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit: tentatáque vtriusque acie, rursus condidit, caussatus *nondum adesse fatalem horam.* Ac modò Sporum hortabatur, vt lamentari ac plangere inciperet: modò orabat, vt se aliquis ad mortem capessendā exemplo iuuaret: interdum segnitiem suā his verbis increpabat: *Viuo deformiter ac turpiter.* οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει· νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἄγε ἔγειρε σεαυτόν. Iamque equites appropinquabant, quibus prǫceptùm erat vt viuum eum attraherēt. Quod vt sensit, trepidanter effatus,

49

Ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει: Ιλιάδ. κ.

ferrum iugulo adegit, iuuante Epaphrodito, à libellis. Semianimiſque adhuc interrumpenti centurioni, & pænula ad vulnus appoſita, in auxilium ſe veniſſe ſimulanti, non aliud reſpondit, quàm *Serò*, &, *Hæc eſt fides*. Atque in ea voce defecit, exſtantibus rigentibúſque oculis vſque ad horrorem formidinémque viſentium. Nihil priùs ac magis à comitibus exegerat, quàm ne poteſtas cuiquam capitis ſui fieret: ſed vt, quoquo modo, totus cremaretur. Permiſit hoc Icelus Galbæ libertus, non multò antè vinculis exſolutus, in quæ primo tumultu coniectus fuerat.

50 Funeratus eſt impenſa ducentorum millium, ſtragulis albis auro intextis, quibus vſus Kalend. Ianuarii fuerat. Reliquias Ecloge & Alexandra nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt: quod proſpicitur è campo Martio impoſitum colle hortorum. In eo monumento ſolium Porphyretici marmoris ſuperſtanti

51 Lunenſi ara circumſeptum eſt lapide Thaſio. STATVRA fuit pæne iuſta: corpore maculoſo & fœdo: ſufflauo capillo: vultu pulcro magis quàm venuſto: oculis cæſiis & hebetioribus: ceruice obeſa, ventre proiecto, gracillimis cruribus, valetudine proſpera. Nam qui luxuriæ immoderatiſſimæ eſſet, ter omninò per XIIII annos languit: atque ita, vt neque vino, neque conſuetudine reliqua abſtineret. Circa cultum habitúmque adeò pudendus, vt comam ſemper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiã ponè verticem ſummiſerit: ac plerumque ſynthesinam indutus, ligato circum collum ſudario prodierit in publicum,

52 ſine cinctu, & diſcalceatus. LIBERALES diſciplinas omnes fere puer attigit. Sed à philoſophia eum mater auertit: monens, imperaturo contrariam eſſe: à cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quò diutius in admiratione ſui detineret. Itaque ad poëticam pronus carmina libenter ac ſine labore compoſuit: nec, vt quidam putant, aliena pro ſuis edidit. Venêre in manus meas pugillares libellique cum quibuſdam notiſſimis verſibus ipſius chirographo ſcriptis: vt facilè appareret, non tranſlatos, aut dictante aliquo exceptos: ſed planè quaſi à cogitãte atque generante exaratos: ita multa & deleta & inducta & ſuperſcripta inerant.

53 Habuit & pingendi fingendíque maximè non mediocre ſtudium. Maxima autem popularitate efferebatur, omnium æmulus, qui quoquo modo animũ vulgi mouerent. Exiit opinio poſt ſcenicas coronas proximo luſtro deſcenſurum eum ad Olympia inter athletas. Nam luctabatur aſſiduè: nec aliter certamina gymnica Græcia tota ſpectauerat, quàm brabeutarum more in ſtadio humi aſſidẽs: ac ſi qua paria longiùs receſſiſſent, in medium manibus ſuis protrahens. Deſtinauerat etiam qui Apollinem cantu, Solem aurigando æquiparare exiſtimaretur, imitari & Herculis facta. Præparatúmque leonem aiunt, quem vel claua vel brachiorum nexibus in Amphitheatri harena ſpectante populo nudus

elideret. Sub exitu quidem vitæ palàm vouerat si sibi incolumis sta- 54
tus permansisset, proditurum se partæ victoriæ ludis, etiam hydraulam
& choraulam, & vtricularium, ac nouissimo die histrionẽ, saltaturúm-
que Virgilii Turnum. Et sunt qui tradant Paridem histrionem occisum
ab eo, quasi grauem aduersarium. Erat illi æternitatis perpetuæque fa- 55
mæ cupido, sed inconsulta. Ideóque multis rebus ac locis vetere appella-
tione detracta, nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoque Apri-
lem, Neroneũ appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncu-
pare. Religionum vsquequaque contemtor, præter vnius deæ Syriæ. 56
Hanc mox ita spreuit, vt vrina contaminaret: alia superstitione captus
in qua sola pertinacissimè hæsit. Siquidem icunculam puellarem, cùm
quasi remedium insidiarum à plebeio quodam & ignoto muneri acce-
pisset, detecta confestim coniuratione pro summo numine trinísque in
die sacrificiis colere perseuerauit: volebátque credi monitione eius futu-
ra prænoscere. Ante paucos quàm periret menses, attendit & exstispicio,
nec vmquã litauit. Obiit secundo & trigesimo ætatis anno, die quo 57
quondã Octauiam interemerat. Tantúmq; gaudium publicè præbuit, A. V. C. DCCCXXI.
vt plebs pileata tota vrbe discurreret. Et tamen non defuerunt qui per
longum tempus vernis æstiuísque floribus tumulum eius ornarent: ac
modò imagines prætextatas in Rostris proferrent, modò edicta, quasi
viuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri. Quinetiam Volo-
gesus Parthorum rex, missis ad senatum legatis de instauranda societa-
te, hoc etiam magnopere orauit, vt Neronis memoria coleretur. Deni-
que cùm post viginti annos adolescente me exstitisset conditio-
nis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam fauora-
bile nomen eius apud Parthos fuit, vt
vehementer adiutus, & vix
redditus, sit.

* *
*

C. SVETONI TRANQVILLI LIBER VII.

Ser. Svlpicivs Galba.

1 PROGENIES Cæsarum in Nerone defecit, quod futurum
compluribus quidem signis, sed euidentissimis duobus, ap-
paruit. Liuiæ olim post AVgusti statim nuptias Veientanũ
suum reuisenti, præteruolans aquila, gallinam albam, ra-
mulum lauri rostro tenẽtem, ita vt rapuerat, demisit in gremium: cúm-
que nutriri alitem, pangique ramulum placuisset, tanta pullorum sobo-
les prouenit, vt hodie quoque ea villa *ad Gallinas* vocetur: tale verò lau-
retum, vt triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent: fuitque mos
triumphantibus, alias confestim eodem loco pangere: & obseruatum
est sub cuiusque obitum, arborem ab ipso institutam, elanguisse. Ergo
nouissimo Neronis anno, & silua omnis exaruit radicitus, & quidquid
ibi gallinarum erat, interiit: ac subinde tacta de cœlo Cæsarum æde, ca-
pita omnibus simul statuis deciderunt: AVgustique sceptrum è mani-
2 bus excussum est. Neroni GALBA successit, nullo gradu contin-
A.V.C. DCCCXXI. gens Cæsarum domum: sed haud dubiè nobilissimus, magnáque & ve-
tere prosapia: vt qui statuarum titulis *PRONEPOTEM Q. CA-
TVLI CAPITOLINI* semper adscripserit: Imperator verò etiam
stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iouem: mater-
3 nam, ad Pasiphaën Minois vxorem referret. Imagines & elogia vni-
uersi generis exsequi longũ est: familiæ breuiter attingam. Qui primus
Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur, aut vnde traxerit, ambigitur.
Quidam putant, quòd oppidum Hispaniæ frustra diu oppugnatum illi-
tis demum galbano facibus succenderit: alii quòd in diuturna valitudi-
ne galbeo, id est, remediis lana inuolutis assiduè vteretur: nonnulli quòd
prępinguis fuerit visus, quem *galbam* Galli vocent: vel contra, quòd tam
exilis, quàm sunt animalia, quæ in esculis nascũtur, appellantúrque gal-
DCX. bæ. Familiam illustrauit Ser. Galba consularis, temporum suorum elo-
DCIII. quentissimus: quem tradunt, Hispaniam ex prætura obtinentem, x x x
Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli caussam exsti-
DCCX. tisse. Eius nepos ob repulsam consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius le-
gatus in Gallia fuerat, conspirauit cum Cassio & Bruto: propter quod
Pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt Imperatoris Galbæ auus & pater.

Auus clarior ſtudiis quàm dignitate: non enim egreſſus præturæ gradū, multiplicem nec incurioſam hiſtoriam edidit. Pater conſulatu functus, quàm breui corpore atque etiam gibber modicæque in dicendo facultatis, cauſſas induſtriè actitauit. Vxores habuit Mummiam Achaicam, neptem Catuli, proneptem L. Mummii, qui Corinthum excîdit: item Liuiam Ocellinam, ditem admodū & pulcram. à qua tamen nobilitatis cauſſa appetitus vltro exiſtimatur, & aliquanto enixius, poſtquam ſubinde inſtāti vitium corporis ſecretò poſita veſte detexit, ne quaſi ignaram fallere videretur. Ex Achaica liberos, Caium & Seruiū procreauit. Quorum maior Caius attritis facultatibus vrbe ceſſit: prohibitúſque à Tiberio ſortiri anno ſuo proconſulatū, voluntaria morte obiit. A. V. C. DCCLXXV.

4 SER. Galba Imperator, M. Valerio Meſſalla, Cn. Lentulo coss. natus eſt, IX. Kal. Ianuarii, in villa colli ſuppoſita, prope Terracinam ſiniſtrorſum Fundos petētibus. Adoptatus à nouerca ſua, Liuii nomen, & Ocellæ cognomen aſſumſit, mutato prænomine. Nam & Lucium mox pro Seruio vſque ad tempus imperii vſurpauit. Conſtat AVguſtum puero adhuc ſalutanti ſe inter æquales, apprehenſa buccula dixiſſe, καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρώξῃ. Sed & Tiberius, cùm cōperiſſet imperaturū eum, verùm in ſenecta: *Viuat ané*, ait, *quando id ad nos nihil pertinet.* Auo quoque eius fulgur procuranti, cùm exſta de manibus aquila rapuiſſet, & in frugiferam quercum contuliſſet, ſummum ſed ſerum imperium portendi familiæ reſponſum eſt. Et ille irridens: *Sanè*, inquit, *cùm mula pepererit.* Nihil æquè poſtea Galbam tentantem res nouas confirmauit, quàm mulæ partus: cæteriſque vt obſcœnum oſtentum abhorrentibus, ſolus pro lætiſſimo accepit, memor ſacrificii, dictique aui. Sumta virili toga, ſomniauit fortunam dicentem, *ſtare ſe ante fores defeſſam: & niſi ocyus reciperetur, cuicumque obuio prædæ futuram.* Vtque euigilauit aperto atrio, ſimulacrum æneum Deæ cubitali maius iuxta limen inuenit: idque gremio ſuo Tuſculum, vbi æſtiuare conſueuerat, auexit: & in parte ædium conſecratum, menſtruis deinceps ſupplicationibus & peruigilio anniuerſario coluit. Quamquam autē nondum ętate conſtanti, veterem ciuitatis, exoletúmque morem, ac tantùm in domo ſua hærentem, obſtinatiſſimè retinuit: vt liberti ſeruique bis die frequentes adeſſent, ac mâne ſaluere, veſperi valere ſibi ſinguli dicerent. DCCLI

5 INTER liberales diſciplinas attēdit & iuri. Dedit & matrimonio operam: verùm amiſſa vxore Lepida, duobúſque ex ea filiis, remāſit in cœlibatu, neque ſollicitari vlla conditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem viduatæ morte Domitii, quæ maritum quoque adhuc nec dum cælibem Galbam, adeò omnibus ſollicitauerat modis, vt inter conuētum matronarum correpta iurgio, atque etiā manu pulſata ſit à matre Lepidæ. Obſeruauit ante omnes Liuiam AVguſtam: cuius & viuæ gratia plurimum valuit, & mortuæ te-

ſtamento pæne ditatus eſt. HS. namque quingenties cùm præcipuum inter legatarios habuiſſet, quia notata non perſcripta erat ſumma, herede Tiberio legatum ad quingenta reuocante, ne hæc quidem accepit.

6 HONORIBVS ante legitimum tempus initis, prætor commiſſione ludorum Floralium, nouum ſpectaculi genus, elephantos funambu-
DCCLXXXVI. los edidit: exin prouinciæ Aquitaniæ anno fere præfuit: mox conſulatum per ſex menſes ordinarium geſſit. Euenitque vt in eo ipſe L. Domitio patri Neronis, ipſi Saluius Otho pater Othonis ſuccederet, velut præſagium inſequentis caſus, quo medius inter vtriuſque filios extitit Imperator. A Caio Cæſare, Gætulico ſubſtitutus, poſtridie quàm ad legiones venit, ſolenni forte ſpectaculo plaudentes inhibuit, data teſſera, *vt manus pænulis continerent*. Statim per caſtra iactatum eſt,

Diſce miles militare, Galba eſt, non Gætulicus.

Pari ſeueritate interdixit commeatus peti. Veteranum ac tironem militem opere aſſiduo corroborauit: maturéq; barbaris, qui iam in Galliam vſque proruperant, coërcitis, præſenti quoque Caio talem & ſe & exercitum approbauit, vt inter innumeras contractáſque ex omnibus prouinciis copias, neque teſtimonium neque præmia ampliora vlli perciperent. Ipſe maximè inſignis, quòd campeſtrem decurſionem ſcuto moderatus, etiam ad eſſedum Imperatoris per viginti paſſuum millia cucur-
7 rit. CAEDE Caii nunciata, multis ad occaſionem ſtimulantibus,
DCCXCIV. quietem prætulit. Per hoc gratiſſimus Claudio, receptúſque in cohortem amicorum, tantæ dignationis eſt habitus, vt cùm ſubita ei valitudo nec adeò grauis incidiſſet, dilatus ſit expeditionis Britannicæ dies. Africam pro conſule biennio obtinuit, extra ſortem electus ad ordinandam prouinciam, & inteſtina diſſenſione & barbarorum tumultu inquietam. Ordinauítque magna ſeueritatis ac iuſtitiæ cura, etiam in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctiſſima reſiduum cibariorum tritici modium centum denariis vendidiſſe arguebatur, vetuit, ſimulátque indigere cibo cœpiſſet, à quoquam opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicendo, cùm de proprietate iumenti quæreretur, leuibus vtrimque argumentis, & teſtibus, ideóque difficili coniectura veritatis, ita decreuit, vt ad lacum, vbi adaquari ſolebat, duceretur capite inuoluto: at-
8 que ibidem reuelato, eius eſſet ad quem ſponte ſe à potu recepiſſet. Ob res, & tunc in Africa, & olim in Germania geſtas, ornamenta triumphalia accepit, & ſacerdotium triplex, inter XV. viros, ſodaléſque, Titios item AVguſtales cooptatus: atque ex eo tempore propè ad medium Neronis principatum in ſeceſſu plurimùm vixit: ne ad geſtandum quidem vnquam iter egreſſus, quàm vt ſecum vehiculo proximo decies HS. in auro efferret, donec in oppido Fundis moranti Hiſpania Tarraconenſis oblata eſt. Accidítque, vt cùm prouinciam ingreſſus ſacrificaret intra ædem

publicam

publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repentè toto capite
canesceret. Nec defuerunt qui interpretarentur, significari rerum muta-
tionem, successurúmque iuueni senem: hoc est, ipsum Neroni. Nec mul-
to pòst in Cantabriæ lacum fulmen decidit: repertæque sunt duodecim
secures, haud ambiguum summi Imperii signum. Per octo annos va- 9
riè & inæquabiliter prouinciam rexit. Primò acer, vehemens, & in coër-
cendis quidé delictis vel immodicus. Nam & nummulario non ex fide
versanti pecunias, manus amputauit, mensæque eius affixit. Et tutorem,
quòd pupillum, cui substitutus heres erat, veneno necasset, cruce affecit:
implorantique leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio &
honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multóque præter cæteras altio-
rem & dealbatam statui crucem iussit. Paullatim in desidiam segnitiém-
que conuersus est, ne quid materiæ præberet Neroni: &, vt dicere solebat,
quòd nemo rationem otij sui reddere cogeretur. Carthagine noua conuen- A. V C.
tum agens, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniæ auxilia im- DCCCXXI.
plorante, superuenerunt Vindicis litteræ, hortantis *vt humano generi as-
sertorem ducémque se accommodaret.* Nec diu cunctatus conditionem par-
tim metu partim spe recepit. Nam & mandata Neronis de nece sua ad
procuratores clàm missa deprehenderat: & confirmabatur cùm secun-
dissimis auspiciis & ominibus, tum virginis honestæ vaticinatione, tanto
magis, quòd eadem illa carmina sacerdos Iouis Cluniæ ex penetrali so-
mnio monitus eruerat, ante ducétos annos similiter à fatidica puella pro
nuntiata. Quorum carminum sententia erat, *Oriturum quandoque ex Hi-
spania principem, dominúmque rerum.* IGITVR cùm quasi manumissioni 10
vacaturus conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorum occi-
sorúmque à Nerone quàm plurimis imaginibus, & adstante nobili pue-
ro, quem exsulantem ex proxima Baleari insula, ob id ipsum acciuerat,
deplorauit temporum statum, consalutatúsque *IMPERATOR, lega-
tum è senatu ac populi R.* professus est. Deinde iustitio indicto, è plebe
quidem prouinciæ legiones & auxilia conscripsit, super exercitũ veterem
legionis vnius, duarúmque alarum, & cohortium trium. Ac è primori-
bus prudentia atque ætate præstantibus, velut instar senatus, ad quos
de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris
ordinis iuuenes, qui manente anulorum aureorum vsu, Euocati appel-
larentur, excubiásque circa cubiculum suum vice militum agerent.
Etiam per prouincias edicta dimisit, auctor singulis vniuersísq; cõspirãn-
di simul, & vt qua posset quisque opera, communem caussam iuuarent.
Per idem ferè tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat,
repertus est anulus opere antiquo, scalptura gemmæ victoriam cum tro-
pæo exprimente. Ac subinde Alexandrina nauis Dertosam appulit ar-
mis onusta, sine gubernatore, sine nauta ac vectore vllo: vt nemini

V. i.

dubium esset, iustum piúmque, & fauentibus diis, bellum suscipi. Cùm repentè ex inopinato propè cuncta turbata sunt: alarum altera castris appropinquantem, pœnitentia mutati sacramenti, destituere conata est, ægréque retenta in officio: & serui, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat, per angiportum in balneas transeuntem pæne interemerunt: nisi cohortantibus inuicem, ne occasionem omitterēt, interrogatísque de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu con-
11 fessio esset. Accessit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maximè consternatus, destitutóque similis, non multum abfuit quin vitæ renuntiaret. Sed superuenientibus ab vrbe nuntiis, vt occisum Neronem, cunctósque in verba sua iurasse cognouit: deposita, LEGATI, suscepit CAESARIS appellationem. Itérque ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus, nec prius vsum togæ recuperauit quàm oppressis, qui nouas res moliebantur, præfecto prætorii Nymphidio Sabino, Romæ: in Germania, Fóteio Capitone: in Africa, Clodio Macro, le-
12 gatis. PRAECESSERAT de eo fama sæuitiæ simul atque auaritiæ: quòd ciuitates Hispaniarum Galliarúmque, quæ cunctantiùs sibi accesserant, grauioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione punisset: & præpositos procuratorésque supplicio capitis affecisset cum coniugibus ac liberis: quódque oblatam à Tarraconensibus è vetere templo Iouis coronam auream librarum quindecim conflasset, ac tres vncias quæ ponderi deerant, iussisset exigi. Ea fama & confirmata & aucta est, vt primùm vrbem introiit. Nam cùm classiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atque insuper aquilam, & signa pertinaciùs flagitantes, non modò immisso equite disiecit, sed decimauit etiam. Item Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multísque experimētis fidelissimam, dissoluit, ac sine vllo commodo remisit in patriam: quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem. Illa quoque, verène an falsò, per ludibriū iactabantur, apposita lautiore cœna ingemuisse eum. Et ordinario quidem dispensatori breuiarium rationum offerenti, parapsidem leguminis pro sedulitate ac diligentia porrexisse. Cano autem choraulæ, mirè placenti, denarios quinque donasse, prolatos manu sua è
13 peculiaribus loculis suis. Quare aduentus eius non perinde gratus fuit: ídque proximo spectaculo apparuit. Si quidem Atellanis notissimum cāticum exorsis *Venit io Simus à villa*: cuncti simul spectatores consentiēte
14 voce reliquam partem retulerunt, ac sæpius versu repetito egerūt. Maiore adeò & fauore & auctoritate adeptus est, quàm gessit, Imperiū: quamquam multa documēta egregii principis daret: sed nequaquam tam grata erant quàm inuisa quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos vnà & intra Palatium habitantes, nec vmquam nō adhærentes, pædago-

gos vulgò vocabant. Hi erant T. Vinius legatus eius in Hiſpania, cupiditatis immenſæ: Cornelius Laco, ex aſſeſſore præfectus prætorii, arrogantia ſocordiáque intolerabilis: libertus Icelus, paullò antè anulis aureis & Martiani cognomine ornatus, ac iam ſummi equeſtris gradus candidatus. His diuerſo vitiorum genere graſſantibus, adeò ſe abutendum permiſit & tradidit, vt vix ſibi ipſi conſtaret: modò acerbior parciórque: modò remiſſior ac negligentior quàm conueniret principi electo, atque illius ætatis. Quoſdam claros ex vtroq; ordine viros ſuſpicione minima, inauditos condemnauit. Ciuitatem Romanam raro dedit. Iura trium liberorum vix vni atque alteri: ac ne his quidem, niſi ad certum præfinitúmque tempus. Iudicibus ſextam decuriam adiici precantibus, non modò negauit: ſed etiam conceſſum à Claudio beneficium, ne hieme initióque
anni ad iudicandum euocarentur, eripuit. Exiſtimabatur etiam ſena- 15
toria & equeſtria officia biennii ſpatio determinaturus, nec daturus niſi inuitis ac recuſantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis conceſſis, per quinquaginta equites R. ea conditione reuocandas curauit exigendáſque: vt & ſi quid ſcenici aut xyſtici donatum olim vendidiſſent, auferretur emtoribus, quando illi abſumto pretio ſoluere nequirent. At contrà, nihil non per comites atque libertos pretio adipiſci, aut donari gratia paſſus eſt, vectigalia, immunitates, pœnas innocentium, impunitates noxiorum. Quin etiam pop. R. depoſcente ſupplicium Haloti & Tigillini, ſolos ex omnibus Neronis emiſſariis vel maleficentiſſimos incolumes præſtitit: atque inſuper Halotum procuratione ampliſſima ornauit. Pro Tigillino etiã ſæuitiæ populũ increpuit edicto.
PER hæc propè vniuer- 16
ſis ordinibus offenſus, vel præcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cùm in verba eius abſentis iurantibus donatiuum grandius ſolito præpoſiti pronuntiaſſent: neque ratam rem habuit, & ſubinde iactauit, *legere ſe militem non emere conſueſſe.* Atque eo quidem nomine omnes qui vbique erant exacerbauit. Cæterùm prætorianos etiam metu & indignitate commouit, remouẽs ſubinde pleroſq; vt ſuſpectos, & Nymphidii ſocios. Sed maximè fremebat ſuperioris Germaniæ exercitus, fraudari ſe præmiis nauatæ aduerſus Gallos & Vindicẽ operæ. Ergo primi obſequiũ rũpere auſi, Kalend. Ianuarii adigi ſacramento niſi in nomen ſenatus, recuſarunt: ſtatimque legationem ad prætorianos cũ mandatis deſtinauerũt, *diſplicere Imperatorem in Hiſpania factum, eligerent ipſi quẽ cuncti exercitus comprobarent.*
Quod vt nuntiatum eſt, deſpectui eſſe non tam ſene- 17
ctam ſuam, quàm orbitatem ratus, Piſonem Frugi Licinianum, nobilem egregiúmque iuuenem, ac ſibi olim probatiſſimum, teſtamẽtóq; ſemper in bona & nomen adſcitum, repente è media ſalutantium turba apprehẽdit: filiúmque appellans, perduxit in caſtra, ac pro concione adoptauit: ne tunc quidem donatiui vlla mentione facta: quò faciliorem occaſionem

M. Saluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra ſextũ adoptionis diẽ.
18 MAGNA & aſſidua monſtra iam inde à principio exitum ei, qualis
euenit, portenderant. Cùm per omne iter dextra ſiniſtráque oppida-
tim victimæ cæderentur, taurus ſecuris ictu conſternatus, rupto vincu-
lo, eſſedum eius inuaſit: elatiſque pedibus totum cruore perfudit, ac deſcẽ-
dentem ſpiculator impulſu turbæ lancea propè vulnerauit. Vrbem quo-
que, & deinde Palatium ingreſſum, excepit terræ tremore, & aſſimilis qui-
dam mugitui ſonus. Secuta ſunt aliquantò manifeſtiora. Monile marga-
ritis gemmiſque conſertum ad ornãdum Fortunam ſuam Tuſculanam,
ex omni gaza ſecreuerat: id repentè quaſi auguſtiore dignius loco Ca-
pitolinæ Veneri dedicauit: ac proxima nocte ſomniauit ſpeciem Fortunæ
querentis fraudatam ſe dono deſtinato, minantíſque erepturam & ipſam
quæ dediſſet. Cúmque exterritus luce prima ad expiandum ſomnium,
præmiſſis qui rem diuinam appararent, Tuſculum excucurriſſet, nihil
inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratúmque iuxta ſenem in cati-
no vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. Obſeruatum etiam eſt
Kalend. Ianuariis ſacrificanti coronam de capite excidiſſe: auſpicanti pul-
los euolaſſe: adoptionis die, neque militibus allocuturo caſtrenſem ſellam de
more poſitam pro Tribunali, oblitis miniſtris, & in ſenatu curulem per-
19 uerſè collocatam. Prius verò quã occideretur, ſacrificantẽ manè haru-
ſpex identidem monuit, caueret periculum: non longè percuſſores abeſſe.
Haud multò pòſt cognoſcit teneri caſtra ab Othone: ac pleriſque vt cõdẽ
quamprimùm pergeret ſuadentibus (poſſe enim auctoritate & præſentia
præualere) nihil amplius quàm continere ſe ſtatuit: & legionariorum fir-
mare præſidiis, qui multifariam diuerſéque tendebant. Loricam tamen
induit linteam, quamquam haud diſſimulans parum aduerſus tot mu-
crones profuturam. Sed extractus rumoribus falſis, quos cõſpirati vt eum
in publicum elicerent, de induſtria diſſiparant, paucis temerè affirmanti-
bus tranſactum negotium, oppreſſos qui tumultuarentur, aduenire fre-
quentes cæteros gratulabundos, & in omne obſequium paratos: his vt
occurreret, prodiit tanta fiducia, vt militi cuidam occiſum à ſe Othonem
glorianti, *Quo auctore* reſponderit, atque in Forum vſque proceſſit. Ibi
equites, quibus mandata cædes erat, cùm per publicum dimota pagano-
rum turba equos adegiſſent, viſo procul eo, parumper reſtiterunt: dein-
20 de rurſum incitati, deſertum à ſuis contrucidarunt. SVNT QVI tra-
dant ad primum tumultum proclamaſſe eum, *Quid agitis commilitones?*
ego veſter ſum, & vos mei: donatiuum etiam pollicitum. Plures autem
prodiderunt, obtuliſſe vltro iugulum: & *vt hoc agerent ac ferirent, quando*
ita videretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque præſen-
tium quempiam opem Imperatori ferre conatum: & omnes qui accerſi-
rentur ſpreuiſſe nuntium, excepta Germaniciorum vexillatione. Hi ob

recens

recens meritum, quòd se ægros & inualidos magnopere fouisset, in auxilium aduolauere: sed serius itinere deuio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacum Curtii, ac relictus, ita vti erat, donec gregarius miles à frumentatione rediens abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitie arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis calonibúsque donauit: qui hasta suffixum, non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem, *Galba cupidè fruaris ætate tua.* Maximè irritati ad talem iocorū petulantiam quòd ante paucos dies exierat in vulgus, laudanti cuidam formam suam, vt adhuc floridam & vegetam, respondisse eum:
ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν. Ab his Patrobii Neroniani libertus, centum au- Ἰλιάδ. τ.
reis redemtum, eo loco vbi iussu Galbæ animaduersum in patronū fuerat, abiecit. Serò tandem dispensator Argius, & hoc & cæterum truncum
in priuatis eius hortis AVreliæ viæ sepulturæ dedit. Statura fuit iusta, 21
capite prælaluo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus pedibúsque articulari morbo distortissimis: vt neque calceum perpeti, neque libellos euoluere aut tenere omnino valeret. Excreuerat etiam in dexteriore late-
re eius caro, propédebátq; adeò, vt ægrè fascia substringeretur. Cibi plu- 22
rimi traditur, quē tempore hiberno etiā ante lucē capere cōsueuerat: inter cœnam verò vsque eo abundantē, vt congestas super manus reliquias circumferri iuberet, spargique ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior: & eos non nisi prædurus, exoletósque. Ferebant in Hispania Icelum è veteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modò arctissimis osculis palàm exceptum ab eo, sed vt sine mora velleretur oratum,
atque seductum. Periit tertio & septuagesimo ætatis anno, Imperii 23
mense septimo. Senatus vt primùm licitum fuit, statuam ei decreuerat A. V. C.
rostratæ columnæ superstantem in parte Fori, qua trucidatus est. Sed de- DCCCXXII.
cretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam submisisse opinatus.

M. SALVIVS OTHO.

MAIORES Othonis orti sunt oppido Ferentino, familia vetere & 1
honorata, atque ex principibus Etruriæ. Auus M. Saluius Otho, patre equite R., matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liuiæ AVgustæ, in cuius domo creuerat, senator est factus, nec præturæ gradum excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum & magnarum propinquitatum, tam charus, támque nō absimilis facie Tiberio principi fuit, vt plerīq; procreatū ex eo crederēt. Vrbanos honores,

proconſulatum Africæ, & extraordinaria imperia, ſeueriſſimè admini-
ſtrauit. Auſus etiam eſt in Illyrico milites quoſdam, quòd motu Camilli
ex pœnitentia præpoſitos ſuos, quaſi defectionis aduerſus Claudium au-
ctores, occiderāt, capite punire: & quidem ante principia ſe coram: quam-
uis ob id ipſum promotos in ampliorem gradum à Claudio ſciret. Quo
facto, ſicut gloriam auxit, ita gratiam minuit: quam tamen maturè recu-
perauit, detecta equitis R. fraude, quem prodentibus ſeruis necem Clau-
dio parare compererat. Namque & ſenatus honore rariſſimo, ſtatua in
Palatio poſita, proſecutus eſt eum: & Claudius allectum inter patricios
collaudans ampliſſimis verbis, hoc quoque adiecit: *Vir quo meliores libe-
ros habere ne opto quidē.* Ex Albia Terētia ſplēdidiſſima fœmina duos tu-
lit filios, L. Titianum, & minorē Marcum cognominē ſibi. Tulit & filiā,
2 quam nondum nubilem Druſo Germanici filio deſpondit. OTHO
A. V. C. DCCXCV. Imperator IIII. Kalēd. Maii natus eſt, Camillo Arrūtio, Domitio AEno-
barbo coss. A prima adoleſcentia prodigus, ac procax, adeò vt ſæpe fla-
gris obiurgaretur à patre. Ferebatur & vagari noctibus ſolitus: atq; inua-
lidum quemq; obuiorum vel potulentū corripere: ac diſtento ſago im-
poſitum in ſublime iactare. Poſt patris deinde mortem, libertinam auli-
cam gratioſam, quò efficacius coleret, etiam diligere ſimulauit, quamuis
anum, ac pæne decrepitam. Per hanc inſinuatus Neroni, facile ſummum
inter amicos locum tenuit congruentia morū: vt verò quidam tradunt,
& conſuetudine mutui ſtupri: ac tantùm potentia valuit, vt damnatum
repetundis conſularem virum, ingens præmium pactus, prius quàm pla-
nè reſtitutionem ei impetraſſet, non dubitaret in ſenatū ad agendas gra-
3 tias introducere. Omnium autem conſiliorum ſecretorúmque parti-
ceps, díe quem Nero necandæ matri deſtinauerat, ad auertendas ſuſpi-
ciones cœnam vtrique exquiſitiſſimæ comitatis dedit. Item Poppæam
Sabinam, tunc adhuc amicam eius, abductam marito, demandatámque
interim ſibi, nuptiarū ſpecie recepit. Nec corrupiſſe contentus, adeò dile-
xit, vt ne riualem quidem Neronem æquo tulerit animo. Creditur certè
non modò miſſos ad arceſſendam non recepiſſe, ſed ipſum etiam exclu-
ſiſſe quondam pro foribus adſtantē, miſcentémque fruſtrà minas & pre-
ces, ac depoſitum repoſcētem. Quare diducto matrimonio, ſepoſitus eſt
per cauſſam legationis in Luſitaniam. Id ſatis viſum, ne pœna acrior mi-
mum omnem diuulgaret: qui tamen ſic quoque hoc diſticho enotuit.

Cur Otho mentito ſit quæritis exſul honore?
Vxoris moechus cœperat eſſe ſuæ.

Prouinciam adminiſtrauit quæſtorius per decem annos, moderatione
4 atque abſtinētia ſingulari. VT tandem vltionis occaſio data eſt, cona-
DCCCXXI. tibus Galbæ primus acceſſit: eodémque momento & ipſe ſpē Imperii ce-
pit: magnam quidem & ex conditione temporum, ſed aliquantò maio-

rem ex

rem ex affirmatione Seleuci mathematici. Qui cùm eum olim superstitem Neroni fore spopōdisset, tunc vltro inopinatus aduenerat, imperaturum quoque breui repromittens. Nullo igitur officii aut ambitionis in quemquam genere omisso, quoties cęna principē acciperet, aureos excubanti cohorti viritim diuidebat: nec eo minùs alium alia via militū demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti, adhibitus arbiter, totum agrum redemit, emācipauitque: vt iam vix vllus esset, qui non & sentiret & prædicaret solum successione Imperii dignum.

5 Sperauerat autem fore vt adoptaretur à Galba: idque in dies expectabat. Sed postquam, Pisone prælato, spe decidit, ad vim conuersus est: instigante super animi dolorē etiam magnitudine æris alieni. Neque enim dissimulabat, *nisi principem, se stare non posse: nihilque referre, ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus, caderet.* Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertium expresserat. Hoc subsidium tanti cœpti fuit: ac primò quinque speculatoribus commissa est res, deinde decem aliis, quos singuli binos produxerant: omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos sollicitati reliqui, nec adeò multi, haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.

6 Erat animus post adoptionem statim Castra occupare, cœnantémque in Palatio Galbam aggredi: sed obstitit respectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur inuidia, quòd eiusdem statione & Caius fuerat occisus, & desertus Nero. Medium quoque tempus religio & Seleucus exemit. Ergo destinata die, præmonitis consciis, vt se in Foro sub æde Saturni ad Miliarium aureum opperirentur, mâne Galbam salutauit: vtque consueuerat, osculo exceptus, etiam sacrificanti interfuit, audiuítque prædicta haruspicis. Deinde liberto adesse architectos nuntiante, quod signum conuenerat, quasi vænalem domum inspecturus abscessit: proripuítque se postica parte Palatii ad constitutum. Alii febrem simulasse aiunt, eámque excusationem proximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus properè muliebri sella in Castra contendit: ac deficientibus lecticariis, cùm descendisset, cursúmque cepisset, laxato calceo restitit, donec omissa mora succollatus, & à præsente comitatu IMPERATOR cōsalutatus, inter faustas acclamationes strictósque gladios ad principia deuenit: obuio quoque non aliter ac si conscius & particeps foret, adhærente. (A. V. C. DCCCXXII.) Ibi missis qui Galbam & Pisonem trucidarēt, ad conciliandos pollicitationibus militū animos nihil magis pro concione testatus est, quàm *id demum se habiturum quod sibi illi reliquissent.* 7 Deinde vergente iam die ingressus senatum, positáque breui ratione, quasi raptus de publico, & suscipere Imperium vi coactus, gesturúsque communi omnium arbitrio, Palatium petit. Ac super cæteras gratulantium adulantiúmque blanditias, ab infima plebe appellatus NERO, nullum indicium recu-

ſantis dedit: immo vt quidā tradiderunt, etiam diplomatibus primiſque epiſtolis ſuis ad quoſdam prouinciarum Præſides, Neronis cognomen adiecit. Certè & imagines ſtatuáſque eius reponi paſſus eſt: & procuratores atque libertos ad eadem officia reuocauit. Nec quidquam priùs pro poteſtate ſubſcripſit, quàm quingenties HS. ad peragendam AVream domum. Dicitur ea nocte per quietem pauefactus gemitus maximos edidiſſe: repertúſque à concurſantibus humi ante lectum iacens, per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo deturbari expellíque ſe viderat, propitiare tentaſſe: poſtridie quoque in augurando tempeſtate orta grauiter prolapſum, identidem obmurmuraſſe: Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς.

8 SVB idem verò tempus, Germaniciani exercitus in Vitellii verba iurauerant. Quod vt comperit, auctor ſenatui fuit mittendæ legationis, quæ doceret, electum iam principem: quietem & concordiam ſuaderet. Et tamen per internuntios ac litteras, conſortem Imperii, generúmque ſe Vitellio obtulit. Verùm haud dubio bello iam ducibus & copiis quas Vitellius præmiſerat, appropinquantibus, animum fidémque prætorianorum erga ſe pæne internecione ampliſſimi ordinis expertus eſt: & placuerat per claſſiarios arma tranſferri, remittique nauibus. Ea cùm in caſtris ſub noctem promerentur, inſidias quidam ſuſpicati, tumultum excitauerunt: ac repétè omnes, nullo certo duce, in Palatium cucurrerunt, cædem ſenatus flagitantes: repulſiſque tribunorum, qui inhibere tentabant, nónnullis & occiſis, ſicut erant cruenti, vbinam Imperator eſſet requirentes, perruperunt in triclinium vſque, nec niſi viſo deſtiterunt. Expeditionem autem impigrè atque etiam præproperè inchoauit: nulla ne religionum quidem cura, ſed & motis nec dum conditis ancilibus, quòd antiquitus infauſtū haberetur: & die, quo cultores Deûm matris lamētari & plangere incipiūt: præterea aduerſiſſimis auſpiciis. Nam & victimas Diti patri cæſas litauit: cùm tali ſacrificio contraria exta potiora ſint. Et primo egreſſu inundationibus Tiberis retardatus, ad XX etiā lapidē rui-
9 na ædificiorū præcluſam viā offendit. Simili temeritate, quamuis dubium nemini eſſet quin trahi bellū oporteret, quando & fame & anguſtiis locorū vrgeretur hoſtis, quàm primùm tamen decertare ſtatuit: ſiue impatiens lōgioris ſollicitudinis, ſperánſque ante Vitellii aduentum profligari plurimum poſſe: ſiue impar militum ardori, pugnam depoſcentium. Nec illi pugnæ affuit, ſubſtititque Brixelli. Et tribus quidem, verùm mediocribus præliis, apud Alpes, circáque Placentiam, & ad Caſtoris, quod loco nomen eſt, vicit: nouiſſimo maximóque apud Bebriacum fraude ſuperatus eſt: cùm ſpe colloquii facta, quaſi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improuiſo, atque in ipſa conſalutatione, dimicandum fuiſſet: ac ſtatim moriendi impetum cepit: vt multi, nec fruſtra, opinantur, magis pudore, ne tanto rerum hominúmque

periculo dominationem sibi asserere perseuraret, quàm desperatione vlla, aut diffidentia copiarum: quippe residuis, integrísque etiam nunc, quas secum ad secundos casus detinuerat, & superuenientibus aliis è Dalmatia, Pannoniáque & Mœsia: ne victis quidem adeò afflictis, vt non in vltionem ignominiæ quiduis discriminis vltrò, & vel solæ subirent.

10 Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiæ decimæ legionis tribunus angusticlauius. Is mox referre crebrò solebat, Othonem etiam priuatum vsque adeò detestatum ciuilia arma, vt memorãte quodam inter epulas de Cassii Brutíque exitu, cohorruerit: nec cõcursurum cum Galba fuisse, nisi confideret sine bello rem transigi posse. Tunc ad despiciendã vitam exemplo manipularis militis concitatum: qui cùm cladem exercitus nuntiaret, nec cuiquã fidem faceret, ac nũc mendacii, nunc timoris, quasi fugisset ex acie, argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit: hoc viso proclamasse eum aiebat: *non amplius se in periculũ tales támque benemeritos coniecturum.* Fratrem igitur, fratrísque filium, & singulos amicorum cohortatus, vt sibi quisque pro facultate consuleret, ab amplexu & osculo suo dimisit omnes, secretóque captato, binos codicillos exarauit ad sororem cõsolatorios. Sed & ad Messallinam Neronis, quam matrimonio destinauerat, commendans reliquias suas & memoriam. Quidquid deinde epistolarũ erat, ne cui periculo aut noxæ apud victorem forent, concremauit. Diuisit & pecunias domesticis ex copia præsenti. Atque ita paratus, intentúsque iam morti, tumultu inter moras exorto, vt eos qui discedere & abire cœptabant, corripi quasi 11 desertores, detinerique sensit: *Adÿciamus,* inquit, *vitæ & hanc noctem,* his ipsis, totidémque verbis, vetuítque vim cuiquam fieri: & in serum vsque patẽte cubiculo, si quis adire vellet, potestatem sui præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, & explorata vtriusque acie, cùm alterum puluino subdidisset, foribus adopertis arctissimo somno quieuit. Et circa lucem demum expergefactus, vno se traiecit ictu infra læuam papillam: irrumpentibúsque ad primum gemitum, modò celans, modò detegens plagam, exanimatus est: & celeriter (ita præceperat) funeratus, XXXVIII ætatis anno, & XCV. Imperii die.

A. V. C. DCCCXXII.

12 TANTO Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competiit. Fuisse enim traditur & modicæ staturæ, & malè pedatus, scambúsque. Munditiarum verò pæne muliebrium: euulso corpore: galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato & annexo, vt nemo dignosceret. Quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum: idque instituisse à prima lanugine, ne barbatus vmquam esset. Sacra etiam Isidis sæpe in lintea religiosáq; veste propalàm celebrasse. Per quæ factum puté vt mors eius minimè cõgruens vitæ, maiori miraculo fuerit. Multi præsentium militum cum plurimo fletu manus ac pedes

iacentis exosculati, *fortissimum virum, vnicum Imperatorem* prædicātes, ibidem statim nec procul à rogo vim suæ vitæ attulerunt. Multi & absentium accepto nuntio præ dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. Denique magna pars hominum, incolumem grauissimè detestata, mortuum laudibus tulit: vt vulgò iactatum sit etiam, *Galbam ab eo non tam dominandi quàm Reip. ac libertatis restituendæ causa interemtum.*

A. VITELLIVS.

1 VITELLIORVM originem alii aliam, & quidē diuersissimā, tradunt: partim veterem & nobilem: partim verò nouam & obscuram, atque etiam sordidam. Quod ego per adulatores obtrectatorésque Imperatoris Vitellii euenisse opinarer: nisi aliquanto prius de familiæ conditione variatum esset. Exstat Q. EVlogii ad Q. Vitellium, diui AVgusti quæstorē, libellus, quo cōtinetur, Vitellios Fauno, Aboriginum rege, & Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperasse. Horum residuam stirpem ex Sabinis transisse Romam, atque inter patritios allectam. indicia stirpis diu mansisse, viam Vitelliam ab Ianiculo ad mare vsque: item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus AEquiculos tutandam olim depoposcissent: tempore deinde Samnitici belli præsidio in Apuliam misso, quosdam ex Vitelliis subsedisse Nuceriæ: eorúmque progeniem longo pòst

2 interuallo repetisse vrbem, atque ordinem senatorium. Contrà, plures auctorem generis libertinum prodiderunt. Cassius Seuerus, nec minùs alii, eundem & sutorem veteramentarium: cuius filius sectionibus & cognituris vberius compendium nactus, ex muliere vulgari, Antiochi cuiusdā furnariam exercentis filia, equitē Rom. genuerit. Sed quod discrepat, sit in medio. Cæterùm P. Vitellius domo Nuceria, siue ille stirpis antiquæ, siue pudēdis parētibus atq; auis, eques certè Romanus, & rerū AVgusti procurator, quatuor filios amplissimæ dignitatis cognomines, ac tantùm prænominibus distinctos, reliquit, AVlum, Quintū, Publium & Luciū. AVLVS in cōsulatu obiit, quē cū Domitio Neronis Cæsaris patre inierat: prælautus alioqui, famosúsque cœnarū magnificētia. QVINTVS caruit ordine, cùm auctore Tiberio secerni minus idoneos senatores, remouerique placuisset. PVBLIVS Germanici comes Cn. Pisonem inimicum, & interfectorem eius, accusauit condemnauítque: ac post præturę honorem inter Seiani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus, scalpro librario venas sibi incîdit: nec tam mortis pœnitētia quàm suorum obtestatione obligari, curaríque se passus, in eadem custodia mor-

A. V. C. DCCCLXXXIV.

DCCLXXIII.

dia morbo periit. LVCIVS ex consulatu Syriæ præpositus, Artabanum A. V. C.
Parthorum regem summis artibus, non modò ad colloquium suum, DCCXXCVIII.
sed etiam ad veneranda legionũ signa pellexit. Mox cum Claudio prin-
cipe, duos insuper ordinarios [a] consulatus, [b] censurámque gessit. [c] Cu- a DCCXXCVII. DCCXCVI.
ram quoque imperii sustinuit, absente eo, expeditione Britannica: vir b DCCC.
innocẽs & industrius, sed amore libertinæ perinfamis, cuius etiam sali- DCCC.
uis melle commistis, nec clàm quidẽ aut rarò, sed quotidie ac palàm ar- c DCCXCVII
terias & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulando ingenii, pri-
mus C. Cæsarem adorari vt Deum instituit: cùm reuersus ex Syria non
aliter adire ausus esset quàm capite velato, circumuerténsque se, deinde
procumbens. Claudium vxoribus libertísque addictum ne qua non ar-
te demereretur, pro maximo munere à Messallina petiit vt sibi pedes
præberet excalceandos: detractúmque socculum dextrum, inter togam
tunicásque gestauit assiduè, nõ numquam osculabundus. Narcisci quo-
que & Pallantis imagines aureas inter Lares coluit. Huius & illa vox est,
Sæpe facias, cùm sæculares ludos edenti Claudio gratularetur. Deces- 3
sit paralysi altero die quàm correptus est, duobus filiis superstitibus, quos DCCLXVIII.
ex Sextilia probatissima, nec ignobili fœmina, editos consules vidit: &
quidem eodem ambos totóque anno, cùm maiori minor in VI men-
ses successisset. Defunctum senatus publico funere honorauit: item sta-
tua pro Rostris, cum hac inscriptione, PIETATIS IMMOBILIS ERGA
PRINCIPEM. AVlus Vitellius L. filius IMP. natus est VIII. Kalend. Octo-
bris, vel, vt quidam, VII. Idus Septembris, Druso Cæsare, Norbano Flac-
co coss. Genituram eius prædictam à mathematicis, ita parẽtes exhor-
ruerũt, vt magnopere semper contenderit pater ne qua ei prouincia vi-
uo se committeretur: & mater missum ad legiones, & appellatum Im-
peratorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiam primámque ado-
lescentiam Capreis egit, inter Tiberiana scorta, & ipse perpetuo spintriæ
cognomine notatus: existimatúsque corporis gratia initium & caussa
incrementorum patri fuisse. Sequenti quoque ætate omnibus pro- 4
bris contaminatus, præcipuum in aula locum tenuit: Caio per aurigan-
di, Claudio per aleę studium familiaris. Sed aliquanto Neroni acceptior,
cùm propter eadem hæc, tum peculiari merito: quòd præsidens certa-
mini Neroneo, cupientem inter citharœdos contendere, nec quamuis
flagitantibus cunctis promittere audentem, ideóque egressum theatro,
reuocauerat quasi perseuerantis populi legatione suscepta, exorandúm-
que præbuerat. Trium itaque principum indulgentia, non solùm ho-
noribus, verùm & sacerdotiis amplissimis auctus, proconsulatum Afri-
cæ posthæc, curámque operum publicorum administrauit: & voluntate
dispari, & existimatione. In prouincia singularem innocentiam prǽstitit
biennio continuato, cùm succedenti fratri legatus substitutus esset. At

in vrbano officio dona atque ornamenta templorũ surripuisse, & commutasse quædam, ferebatur: próque auro & argento, stannum & auri-
6 chalcum supposuisse. Vxorem habuit Petroniam, consularis viri filiam, & ex ea filium Petronianum, captum altero oculo. Hunc heredem
à matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset, manu;
emisit: breuíque, vt creditum est, interemit, insimulatum insuper parricidii, & quasi paratum ad scelus venenum ex conscientia hausisset. Du-
xit mox Galeriam Fundanam prætorio patre. Ac de hac quoque liberos
vtriusque sexus tulit: sed marem, titubantia oris propè mutum, & elin-
7 guem. A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionem missus
A. V. C. est. Adiutum putant T. Vinii suffragio, tunc potentissimi, & cui iam pri-
DCCCXXI. dem per communem factionis suæ fauorem conciliatus esset: nisi quòd
Galba præ se tulit, nullos minus metuendos quàm qui de solo victu cogitarẽt: ac posse prouincialibus copiis profundam eius expleri gulam, vt
cuiuis euidens sit, contemtu magis quàm gratia electũ. Satis constat exituro viaticũ defuisse, tanta egestate rei familiaris, vt vxore & liberis, quos
Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam
partem anni ablocaret: vtque ex aure matris detractũ vnionem pignerauerit ad itineris impensas. Creditorum quidem præstolantium ac detinentium turbam, & in iis Sinuessanos Formianósque, quorũ publica
vectigalia interuerterat, non nisi terrore calumniæ amouit: cùm liberti-
no cuidam acerbiùs debitum reposcenti, iniuriarum formulam, quasi
calce ab eo percussus, intendisset, nec aliter quàm extortis quinquaginta
HS. remisisset. Aduenientem malè animatus erga principem exercitus,
pronúsque ad res nouas, libens ac supinis manibus excepit, velut dono
Deûm oblatum ter consulis filium ætate integra, facili ac prodigo animo. Quam veterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam de se
experimentis auxerat, tota via caligatorum quosque militum obuios
exosculans: pérque stabula ac diuersoria, mulionibus ac viatoribus præter modum comis: vt mane singulos iámne ientassent sciscitaretur, séq;
8 fecisse ructu quoque ostẽderet. CASTRA verò ingressus nihil cuiquã
poscẽti negauit: atque etiã vltro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia demsit. Quare vixdum mense transacto, neque diei, neque
temporis habita ratione, ac iam vespere, subitò à militibus è cubiculo ra-
DCCCXXII. ptus, ita vt erat in veste domestica IMPERATOR est cõsalutatus: circumlatúsque per celeberrimos vicos, strictum diui Iulii gladium tenens, detractum delubro Martis, atque in prima gratulatione porrectum sibi à
quodam: nec antè in Prætorium rediit quàm flagrãte triclinio ex conceptu camini: tum quidem consternatis, & quasi omine aduerso anxiis
omnibus, inquit: *Bono animo estote, nobis alluxit*: nullo sermone alio apud milites vsus. Consentiente deinde etiam superioris prouinciæ exer-

citu,qui priùs à Galba ad ſenatū defecerat, cognomen GERMANICI delatum ab vniuerſis cupidè recepit: AVGVSTI diſtulit: CAESARIS in perpetuum recuſauit. Ac ſubinde cæde Galbæ annunciata, compoſitis 9
Germanicis rebus partitus eſt copias, quas aduerſus Othonem præmitteret,quáſq; ipſe perduceret. Præmiſſo agmini lætum euenit auſpicium: ſiquidem à parte dextra repente aquila aduolauit: luſtratíſque ſignis, ingreſſos viam ſenſim anteceſſit. At contrà ipſo mouente, ſtatuæ equeſtres cùm plurifariam ei ponerentur, fractis repente cruribus pariter corruerunt: & laurea, quam religioſiſſimè circumdederat, in profluentem excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura reddenti, gallinaceus ſupra humerum, ac deinde in capite adſtitit. Quibus oſtentis par reſpondit exitus: nam confirmatum per legatos ſuos imperium, per ſe retinere non potuit. De Bebriacenſi victoria & Othonis exitu, cùm adhuc in Gal- 10
lia eſſet, audiit: nihilque cunctatus, quidquid prætorianarum cohortium fuit, vt peſſimi exempli, vno exauctorauit edicto, iuſſas tribunis tradere arma. Centum autem atque viginti, quorum libellos Othoni datos inuenerat, expoſcentium præmia, ob editam in cæde Galbæ operam, conquiri, & ſupplicio affici imperauit: egregiè prorſus, atque magnificè, & vt ſummi principis ſpem oſtenderet, niſi cætera magis ex natura, & priore vita ſua, quàm ex imperii maieſtate geſſiſſet. Namque itinere inchoato, per medias ciuitates ritu triumphantium vectus eſt: pérque flumina delicatiſſimis nauigiis, & variarum coronarum genere redimitis, inter profuſiſſimos opſoniorum apparatus, nulla familiæ, aut militis diſciplina, rapinas ac petulantiam omnium in iocum vertens: qui non contenti epulo vbique publicè præbito, quoſcumque libuiſſet, in libertatem aſſerebant, verbera & plagas, ſæpe vulnera, nonnunquam necem repræſentantes aduerſantibus. Vtque campos, in quibus pugnatum eſt, adiit, abhorrentes quoſdam cadauerum tabem, deteſtabili voce confirmare auſus eſt: *Optimè olere occiſum hoſtem, & meliùs ciuem.* Nec eò ſecius ad leniendam grauitatem odoris plurimum meri propalàm hauſit, paſſímque diuiſit. Pari vanitate atque inſolentia lapidem memoriæ Othonis inſcriptum intuens, dignum eo Mauſoleo ait: pugionémque, quo ſe is occiderat, in Agrippinenſem coloniam miſit, Marti dedicandum. In Apennini quidem iugis etiam peruigilium egit. VRBEM denique ad 11
claſſicum introiit paludatus, ferróque ſuccinctus, inter ſigna atq; vexilla, ſagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis, omni diuino humanóque iure neglecto, Allienſi die pontificatum maximū cepit: comitia in decem annos ordinauit, ſéq; perpetuum conſulem. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ Reip. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum ſacerdotum frequentia, inferias Neroni dedit: ac ſollenni conuiuio citharœdum placentē palàm

admonuit, vt & aliquid de Domitio diceret: inchoantíque Neroniana
12 cantica, primus exſultans etiam plauſit. Talibus principiis magnam imperii partem, nonniſi conſilio & arbitrio viliſſimi cuiuſque hiſtrionum & aurigarum, adminiſtrauit, & maximè Aſiatici liberti. Hunc adoleſcentulum mutua libidine conſtupratum, mox tædio profugum, cùm Puteolis poſcam vendentem deprehendiſſet, coniecit in compedes, ſtatímque ſoluit, & rurſus in deliciis habuit: iterũ deinde ob nimiam contumaciam & ferocitatem grauatus, circumforaneo laniſtæ vendidit, dilatúmque ad finem muneris repente ſurripuit, & prouincia demum accepta manumiſit: ac primo imperii die aureis donauit anulis ſuper cœnam, cùm mane rogantibus pro eo cunctis, deteſtatus eſſet ſeueriſſimè
13 talem equeſtris ordinis maculam. Sed vel præcipuè luxuriæ ſæuitiæque deditus, epulas trifariam ſemper, interdum quadrifariam diſpertiebat: in ientacula & prandia & cœnas, comiſſationéſque: facilè omnibus ſufficiens, vomitandi conſuetudine. Indicebat autem aliud alii eadem die: nec cuiquam minus ſinguli apparatus quadringenis millibus nummûm conſtiterũt. Famoſiſſima ſuper cæteras fuit cœna ei data aduenticia à fratre: in qua duò millia lectiſſimorũ piſcium, ſeptem auium appoſita traduntur. Hanc quoque exſuperauit ipſe dedicatione patinæ, quam ob immenſam magnitudinem *Clypeum Mineruæ*, Αἰγίδα πολιούχου dictitabat. In hac ſcarorum iocinora, phaſianorum & pauonum cerebella, linguas phœnicopterûm, murænarum lactes, à Carpathio vſque, fretóque Hiſpaniæ, per nauarchos ac triremes petitarum, commiſcuit. Vt autem homo non profundæ modò, ſed intempeſtiuæ quoque ac ſordidæ gulæ, ne in ſacrificio quidem vmquam, aut itinere vllo temperauit, quin inter altaria ibidem ſtatim viſcus & farra pæne rapta è foco manderet, circáque viarum popinas fumantia opſonia, vel pridiana
14 atque ſemeſa. PRONVS verò ad cuiuſque & quacumque de cauſſa, necem atque ſuppliciũ: nobiles viros, condiſcipulos & æquales ſuos, omnibus blanditiis tantum non ad ſocietatem imperii allicefactos, vario genere fraudis occidit: etiam vnum veneno manu ſua porrecto in aquæ frigidæ potione, quam is affectus febre popoſcerat. Tum fœneratorum & ſtipulatorum publicanorúmque qui vmquam ſe aut Romę debitum, aut in via portorium flagitaſſent, vix vlli pepercit. Ex quibus quendam in ipſa ſalutatione ſupplicio traditum, ſtatímque reuocatum cunctis clementiam laudantibus, coram interfici iuſſit, *velle ſe* dicens *paſcere oculos*: alterius pœnæ duos filios adiecit, deprecari pro patre conatos. Sed & equitem Romanum proclamantem, cùm raperetur ad pœnam, *Heres meus es*, exhibere teſtamenti tabulas coëgit: vtque legit coheredem ſibi libertum eius adſcriptum, iugulari cum liberto imperauit. Quoſdam & de plebe ob id ipſum, quòd Venetæ factioni clarè maledixerant, inter-

emit:

emit: contemtu sui & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infen-
sior quàm vernaculis & mathematicis, vt quisque deferretur, inaudi-
tum capite puniebat: exacerbatus, quòd post edictum suum, quo iube-
bat intra Kalend. Octobris vrbe Italiáque mathematici excederent, sta-
tim libellus est propositus, *& Chaldæos dicere, Bonum factum, ne Vitellius*
Germanicus intra eundem Kalendarum diem vsquam esset. Suspectus & in
morte matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset. Vaticinante
Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, *ita demũ firmiter ac diu-*
tissimè imperaturum, si superstes parenti exstitisset. Alii tradunt: ipsam tæ-
dio præsentium, & imminentium metu, venenũ à filio impetrasse, haud
sanè difficulter. OCTAVO imperii mense desciuerunt ab eo exercitus 15
Mœsiarum, atque Pannonię: item ex transmarinis, Iudaicus & Syriacus:
ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani verba iurarunt. Ad reti-
nendum ergo cæterorum hominum studium ac fauorem, nihil non
publicè priuatímque nullo adhibito modo largitus est. Delectum quo-
que ea conditione in vrbe egit, vt voluntariis non modò missioné post
victoriam, sed etiam veteranorum iustæque militiæ commoda pollice-
retur. Vrgenti deinde terra, maríque hosti, hinc fratrem cum classe, ac
tironibus & gladiatorum manu opposuit: hinc Bebriacenses copias &
duces. Atque vbique aut superatus aut proditus, saluté sibi & millies HS.
à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statímque pro gradibus Pala-
tii apud frequentes milites *cedere se imperio, quod inuitus recepisset*, pro-
fessus, cunctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita, primo di-
luculo sordidatus descendit ad Rostra: multísque cum lacrymis eadem
verba, verùm è libello testatus est. Rursus interpellãte milite, ac populo,
& ne deficeret hortante, omnémque operam suam certatim pollicente,
animum resumsit, Sabinúmq; & reliquos Flauianos nihil iam metuen-
tes, vi subita in Capitolium compulit: succensóque templo Iouis Opt.
Max. oppressit: cùm & prælium & incendium è Tiberiana prospiceret
domo inter epulas. Non multò pòst pœnitens facti, & in alios culpam
conferens, vocata concione iurauit, coëgitque iurare cæteros, *nihil sibi*
antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionem, consuli
primùm, deinde illo recusante, magistratibus, ac mox senatoribus sin-
gulis porrigens: nullo recipiente, quasi in æde Concordiæ positurus, abs-
cessit. Sed quibusdam acclamantibus, *ipsum esse Concordiam*, rediit: nec
solùm retinere se ferrum affirmauit, verùm etiam CONCORDIAE reci-
pere cognomen. Suasitque senatui vt legatos cum virginibus Vesta- 16
libus mitterent, pacem, aut certè tempus ad consultandum, petituros.
Postridie responsa opperienti nuntiatum est per exploratorem, hostem
appropinquare. Continuò igitur abstrusus gestatoria sella, duobus solis
comitibus, pistore & coquo, Auentinum & paternam domum clàm pe-

tiit, vt inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore & incerto tam-
quam pax impetrata esset, referri se in palatium passus est: vbi cùm de-
serta omnia reperisset, dilabētibus etiam qui simul erant, zona se aureo-
rum plena circumdedit: confugítque in cellulam ianitoris, religato pro
17 foribus cane, lectóque & culcita obiectis. IRRVPERANT iam agminis
antecessores: ac nemine obuio rimabātur, vt fit, singula. Ab iis extractus
è latebra, sciscitātes *quis nam esset* (nam ignorabatur) & *vbi esse Vitellium*
sciret, mendacio elusit, deinde agnitus rogare nō destitit, quasi quædā de
salute Vespasiani dicturus, vt custodiretur interim vel in carcere: donec
religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, veste discissa se-
minudus in Forū tractus est, inter magna rerū verborúmq; ludibria, per
totū viæ Sacræ spatiū, reducto coma capite, ceu noxii solent, atque etiam
mento mucrone gladii subiecto, vt visendam præberet faciē, néve sub-
mitteret: quibusdā stercore & cœno incessentibus, aliis *incendiariū* & *pa-*
tinariū vociferantibus, parte vulgi etiam corporis vitia exprobrāte (erat
enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerumq; ex vinolētia, ven
ter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cùm auri-
ganti Caio ministratorem exhiberet) tandē apud Gemonias minutissi-
mis ictibus excarnificatus atque confectus est, & inde vnco tractus in
18 Tiberim. Periit cum fratre & filio, anno vitæ VII. & quinquagesimo:
A. V. C. DCCCXXII. nec fefellit coniecturam eorum qui augurio, quod factum ei Viennæ
ostendimus, non aliud portendi prædixerant, quàm venturum in ali-
cuius Gallicani hominis potestatem: siquidem ab Antonio Pri-
mo aduersarum partium duce oppressus est: cui To-
losæ nato cognomen in pueritia *Becco*
fuerat. id valet, gallina-
cei rostrum.

* * *

C. SVE-

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBER VIII.

T. FLAVIVS VESPASIANVS AVGVSTVS.

REBELLIONE trium principum, & cæde incertum diu, & 1
quasi vagum imperium, suscepit firmauitque tandem gens FLAVIA: obscura illa quidem, ac sine vllis maiorum imaginibus: sed tamen Reip. nequaquam pœnitẽda, constet licet Domitianum cupiditatis ac sæuitiæ meritò pœnas luisse. Titus Flauius Petro municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarũ partium centurio, incertũ sponte an euocatus, profugit ex Pharsalica acie, domúmque se contulit. Vbi deinde venia & missione impetrata, coactiones argentarias factitauit. Huius filius cognomine Sabinus, expers militiæ (& si quidam eum primipilarem: nonnulli, cùm adhuc ordines duceret, sacramento solutum per caussam valitudinis tradunt) publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebantque imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo, ΚΑΛΩ͂Σ ΤΕΛΩΝΗ͂ΣΑΝΤΙ. Postea fœnus apud Heluetios exercuit, ibique diem obiit, superstitibus vxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis: quorum maior Sabinus ad præfecturam vrbis, minor Vespasianus ad principatum vsque processit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasium Pollionem, ter tribunum militum, præfectúmque castrorum, fratrémque senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nũc ad Sextum milliarium à Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ: vbi Vespasiorum complura monumenta exstant, magnum indicium splendoris familiæ, & vetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam Petronis patrem è regione Transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent: subsedisse autem in oppido Reatino, vxore ibidem ducta. Ipse ne vestigium quidem de hoc, quam-
uis satis curiose inquirere, inueni. VESPASIANVS natus est in Sabinis 2
vltra Reate, vico modico, cui nomen est Phalacrine, xv. Kal. Decemb. A. V. C. DCCLXII.
vesperi, Q. Sulpicio Camerino, C. Poppæo Sabino coss. quinquennio antè quàm AVgustus excederet: educatus sub paterna auia Tertulla, in prædiis Cosanis. Quare princeps quoque & locũ incunabulorũ assidue

frequentauit: manente villa, qualis fuerat olim: ne quid ſcilicet oculorum conſuetudini deperiret. Et auiæ memoriam tantopere dilexit, vt ſollennibus ac feſtis diebus pocillo quoque eius argenteo potare perſeuerauerit. Sumta toga virili, latum clauum, quamquam fratre adepto, diu auerſatus eſt: nec vt tandem appeteret, compelli niſi à matre potuit. Ea demum extudit, magis conuicio quàm precibus vel auctoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonė fratris appellat. Tribunatu militum in Thracia meruit. Quæſtor Cretam & Cyrenas prouinciam ſorte cepit: ædilitatis ac mox præturæ candidatus, illam non ſine repulſa, ſextóque loco vix adeptus eſt: at prima ſtatim petitione, & in primis prætor, infenſus ſenatui, Caium ne quo non genere demereretur, ludos extraordinarios pro victoria eius Germanica depopoſcit, pœnæque coniuratorum addendum cenſuit vt inſepulti proiicerētur. Egit & gratias ei apud ampliſſimum ordinem, quòd ſe honore cœnæ dignatus

3 eſſet. Inter hæc Flauiam Domitillam duxit vxorem Statilii Capellæ equitis Rom. Sabratenſis ex Africa delegatam olim, Latinæque conditionis, ſed mox ingenuam & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam: patre aſſerente Flauio Liberale Ferenti genito, nec quidquam ampliùs quàm quæſtorio ſcriba. Ex hac liberos tulit, Titum & Domitianum, & Domitillam. Vxori ac filiæ ſuperſtes fuit: atque vtramque adhuc priuatus amiſit. Poſt vxoris exceſſum, Cænidem Antoniæ libertam, & à manu, dilectam quondam ſibi, reuocauit in contuber-

4 nium: habuítque etiam Imperator pæne iuſtæ vxoris loco. Claudio principe Narciſſi gratia legatus legionis in Germaniam miſſus eſt: inde in Britanniam tranſlatus, tricies cum hoſte conflixit. Duas validiſſimas gentes, ſupérque XX oppida, & inſulam Vectem Britanniæ proximam in deditionė redegit: partim A. Vli Plautii conſularis legati, partim Claudii ipſius ductu. Quare triumphalia ornamēta, & in ſpatio breui duplex

A. V. C. DCCCIV. ſacerdotium accepit. Præterea conſulatum, quem geſſit per duos nouiſſimos anni menſes: medium tempus ad Proconſulatum vſque in otio ſeceſſúque egit: Agrippinam timens potentem adhuc apud filium, & defuncti quoque Narciſſi amicos peroſam. Exin ſortitus Africam, integerrimè, nec ſine magna dignatione adminiſtrauit: niſi quòd Adrumeti ſeditione quadam, rapa in eum iacta ſunt. Rediit certè nihilò opulentior, vt qui propè labefactata iam fide, omnia prædia fratri obligarit: neceſſarióque ad mangonicos quæſtus ſuſtinendæ dignitatis cauſſa deſcenderit, propter quod vulgò Mulio vocabatur. Conuictus quoque dicitur ducenta HS. expreſſiſſe iuueni, cui latum clauum aduerſus patris voluntatem impetrarat, eóque nomine grauiter increpitus. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cùm cantante eo aut diſcederet ſæpius aut præſens obdormiſceret, grauiſſimam contraxit offenſam: prohibi-

túsque

túsque non contubernio modò, sed etiam publica salutatione, secessit in paruam ac deuiam ciuitatē, quoad latenti, etiámque extrema metuenti, prouincia cum exercitu oblata est. Percrebruerat Oriente toto vetus & constans opinio: esse in fatis vt eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore Rom. quantum euentu posteà prædictum patuit, Iudæi ad se trahentes, rebellarunt: cæsóque præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias ferentem, rapta aquila fugauerunt. Ad hunc motum comprimendum cùm exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tamen tutò tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimùm delectus est: vt & industriæ expertus, nec metuendus vllo modo ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atque inter legatos maiore filio assumto, vt primùm prouinciam attigit, proximas quoque conuertit in se: correcta statim castrorū disciplina: vno quoque & altero prælio tam constanter inito, vt in oppugnatione castelli lapidis ictum genu, scuto sagittas aliquot exceperit. Post Neronem Galbámque, Othone atque Vitellio de principatu certantibus, in spem imperii venit, iam pridem sibi per hæc ostenta conceptam: In suburbano Flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus, singulos repente ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusque fati. Primum, exilem, & citò arefactum: ideóque puella nata non perannauit. Secundum, prævalidum ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium verò, instar arboris. Quare patrem Sabinum ferūt haruspicio insuper confirmatū renuntiasse matri, *nepotem ei Cæsarem genitum*: nec illam quidquam aliud quàm cachinnasse, mirantem, *quòd adhuc se mentis compote deliraret iam filius suus*. Mox cùm ædilem eum C. Cæsar, succensens curam verrendis viis non adhibitam, luto iussisset oppleri: congesto per milites in prætextæ sinum, non defuerunt qui interpretarentur, quandoque proculcatam desertámque Remp. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius, ac velut in gremium, deuenturam. Prandente eo quôdam, canis extrarius è triuio manū humanā intulit, mensǽque subiecit. Cœnante rursus, bos arator decusso iugo, triclinium irrupit: ac fugatis ministris, quasi repentè defessus, procidit ad ipsos accumbentis pedes, ceruicémque submisit. Arbor quoque cupressus in agro auito sine vlla vi tempestatis radicitus euulsa atque prostrata, insequenti die viridior ac firmior resurrexit. At in Achaia somniauit, initium sibi suíque felicitatis futurum, simul ac dens Neroni exemtus esset: euenítque vt sequenti die progressus in atrium medicus dentem ei ostenderet tantùm quod exemtum. Apud Iudæam Carmeli Dei oraculum consulentem, ita cōfirmauere sortes: vt quidquid cogitaret volueretque animo, quantùmlibet magnum, id esse prouenturum pollicerentur. Et vnus ex no-

bilibus captiuis Iosephus, cùm coniiceretur in vincula, constantissimè asseuerauit fore vt ab eodem breui solueretur, verùm iam Imperatore. Nuntiabantur & ex vrbe præsagia, Neronem diebus vltimis monitum per quietē, vt thensam Iouis Opt. Max. è sacrario in domum Vespasiani, & in circum deduceret. Ac non multo pòst, comitia secundi consulatus ineunte Galba, statua Diui Iulii ad Orientem sponte conuersa: aciéque Bebriacensi, priùs quàm cōmitteretur, duas aquilas in conspectu omniū conflixisse: victâque altera, superuenisse tertiam à Solis ortu, ac victricem abegisse. Nec tamen quidquam antè tentauit, promtissimis atque etiam instantibus suis, quàm solicitatus quorundam & ignotorum & absentium fortuito fauore. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni: postquā iter ingressis nuntiatū est, victum eum, ac vim vitæ suæ attulisse: nihilò secius Aquileiam vsque perseuerauerunt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasionem ac licentiam, omni rapinarum genere grassati, cùm timerent ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi creandíque Imperatoris. *Neque enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu qui Galbam, aut prætoriano qui Othonem, aut Germaniciano qui Vitellium fecissent.* Propositis itaque nominibus legatorum cōsularium, quot vbique tunc erant, cùm cæteros alii alium alia de caussa improbarent: & quidam è legione tertia, quæ sub exitu Neronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensēre cuncti, noménque eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officium numeris parumper: cæterùm diuulgato facto, Tiberius Alexāder præfectus AEgypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kalend. Iulii: qui principatus dies in posterū obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus, V. Idus Iulii, apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt, iactatum exemplar epistolæ, veræ siue falsæ, defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione vltionem mandantis, & vt Reip. subueniret, optantis: simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium victorem permutare hiberna legionū, & Germanicas trāsferre in Orientem ad securiorem molliorémque militiam. præterea ex præsidibus prouinciarum Licinius Mucianus, & è regibus Vologesus Parthus: ille deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscurè gerebat, Syriacum promisit exercitū: hic quadrā-
7 ginta millia sagittariorum. SVSCEPTO igitur ciuili bello, ac ducibus copiísque in Italiam præmissis, interim Alexandriam trāsiit, vt claustra AEgypti obtineret. Hic cùm de firmitate imperii capturus auspicium, ædem Serapidis, submotis omnibus, solus intrasset: ac propitiato multū Deo, tandē se conuertisset, verbenas, coronásq; & panificia, vt illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei visus est: quē neq; admissum à quoquā,

& iam pridem propter neruorum valitudinem vix ingedi longéq; abesse constabat. Ac statim aduenere literæ, fusas apud Cremonam Vitellii copias, ipsum in vrbe interemtum nunciantes. Auctoritas & quasi maiestas quædam, vt scilicet inopinato & adhuc nouo principi, deerat: hæc quoq; accessit. E plebe quidã luminibus orbatus, item alius debili crure, sedenté pro tribunali pariter adierũt, orantes opem valitudinis, demonstratam à Serapide per quietem: restiturũ oculos, si inspuisset: confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cùm vix fides esset rem vllo modo successurã, ideóq; ne experiri quidem auderet: extremò hortantibus amicis, palàm pro concione vtrumq; tentauit, nec euentus defuit. Per idem tẽpus Tegeæ in Arcadia, instinctu vaticinantium, effossa sunt sacrato loco vasa operis antiqui, atq; in iis assimilis Vespasiano imago.

8 TALIS, tantáq; cum fama in vrbẽ reuersus, acto de Iudæis triumpho, consulatus octo veteri addidit. Suscepit & censuram ac per totum imperii tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam nutantémque Remp. stabilire primò, deinde & ornare. Milites, pars victoriç fiducia, pars ignominiç dolore, ad omnem licentiam audaciámque processerant. Sed & prouinciæ, ciuitatésque liberæ, necnon & regna quædam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exauctorauit plurimos, & coercuit. Participibus autẽ victoriæ adeò nihil extra ordinem indulsit: vt etiam legitima prçmia nonnisi serò persoluerit. Ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescentulum fragrantem vnguẽto, cùm sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, voce etiam grauissima increpuit, *Maluissem allium oboluisses*: litterásq; reuocauit. Classiarios verò, qui ab Ostia & Puteolis Romã pedibus per vices cõmeant, petentes *constitui aliquid sibi calcearij nomine*: quasi parum esset, sine responso abegisse, iussit post hæc, excalceatos cursitare: & ex eo ita cursitant. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, libertate ademta, item Thraciam, Ciliciam, & Comagenen ditionis regiæ vsque ad id tempus, in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter assiduos barbarorum incursus legiones addidit: consularémque rectorem posuit, pro equite Rom. Deformis vrbs veteribus incendiis ac ruinis erat: vacuas areas occupare & ædificare, si possessores cessarent, cuicumque permisit. Ipse restitutionem Capitolii aggressus, ruderibus purgãdis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit: ærearúmque tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit: vndique inuestigatis exemplaribus, instrumentum imperii pulcherrimum ac vetustissimum confecit: quo continebátur pæne ab exordio vrbis senatusconsulta, plebiscita de societate & fœdere ac priuilegio cuicumq; concessis.

A. V. C. DCCCXXIII. DCCCXXIV. DCCCXXV. DCCCXXVII. DCCCXXVIII. DCCCXXIX. DCCCXXX. DCCCXXXII.

9 Fecit & noua opera,

templum Pacis Foro proximũ: Diuíque Claudii in Cœlio monte, cœ-
ptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè fundicùs destructum.
Item Amphitheatrũ vrbe media, vt destinasse compererat AVgustum.
Amplissimos ordines, & exhaustos cæde varia, & contaminatos veteri
negligentia, purgauit: suppleuítque recensito senatu & equite: submotis
indignissimis, & honestissimo quoque Italicorum ac prouincialium al-
lecto. Atque vti notum esset, vtrumque ordinem non tam libertate in-
ter se quàm dignitate differre, de iurgio quodam senatoris equitísque
Rom. ita pronũtiauit: *Non oportere maledici senatoribus: re maledici ciuile*
10 *fásque esse.* Litium series vbique maiorem in modum excreuerant,
manentibus antiquis, intercapedine iurisdictionis, accedẽtibus nouis, ex
conditione tumultúque temporum. Sorte elegit per quos rapta bello
restituerentur: quíque iudicia centumuiralia, quibus peragẽdis vix suffe-
ctura litigatorum ætas videbatur, extra ordinem diiudicarent, redige-
11 réntque ad breuissimum numerum. Libido atque luxuria, coërcente
nullo, inualuerat. Auctor senatui fuit decernendi vt quæ se alieno seruo
iunxisset, ancilla haberetur. Néve filiorum familiâs fœneratoribus exi-
gendi crediti ius vmquam esset; hoc est, ne post patrũ quidem mortem.
12 CAETERIS in rebus statim ab initio principatus vsque ad exitum, ci-
uilis & clemens. Mediocritatem pristinam neque dissimulauit vm-
quam, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conantes quosdam ori-
ginem Flauii generis ad conditores Reatinos, comitémque Herculis,
cuius monumentum exstat via Salaria, referre, irrisit vltro. Adeóque ni-
hil ornamentorum extrinsecus cupidè appetiuit, vt triumphi die fatiga-
tus tarditate & tædio pompæ, non reticuerit: *meritò se plecti, qui trium-
phum, quasi aut debitum maioribus suis, aut speratum vmquam sibi, tam
ineptè senex concupisset.* Ac ne TRIBVNITIAM quidem POTESTATEM
& PATRIS PATRIAE appellationem nisi serò recepit. Nam consuetudi-
13 nem salutantes scrutandi, manente adhuc bello ciuili, omiserat. Ami-
corum libertatem, caussidicorum figuras, ac philosophorum contuma-
ciam lenissimè tulit. Licinium Mucianum notæ impudicitiæ, sed meri-
torum fiducia minus sui reuerentem, numquam nisi clàm, & hactenus
retaxare sustinuit, vt apud communem aliquem amicum querens, ad-
deret clausulæ, *Ego tamen vir sum.* Saluium Liberalem in defensione di-
uitis rei, ausum dicere, *Quid ad Cæsarem, si Hipparchus* HS. *millies habet?*
& ipse laudauit. Demetriũ Cynicum in itinere obuium sibi post damna-
tionem, ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem
14 etiam nescio quid, satis habuit *Canem* appellare. Offensarum inimi-
citiarúmque minimè memor, executórve, Vitellii hostis sui filiam splen-
didissimè maritauit, dotauítque etiam & instruxit. Trepidum eum in-
terdicta aula sub Nerone, quærentémq; quidnam ageret, aut quò abiret,
quidam

quidam ex officio admissionis simul expellens, *abire Morboniam* iusserat.
In hunc postea deprecantem haud vltra verba excanduit, & quidem to-
tidem ferè atque eadem. Nam vt suspicione aliqua vel metu ad perni-
ciem cuiusquam compelleretur tantum abfuit, vt monentibus amicis
cauẽdum esse Metium Pomposianum, quòd vulgò crederetur genesim
habere imperatoriam, insuper cos. fecerit: spondens quandoque bene-
ficii memorem futurum. Non temerè quis punitus insons reperitur: 15
nisi absente eo & ignaro, aut certè inuito atque decepto. Heluidio Prisco,
qui reuersum ex Syria, solus, priuato nomine *Vespasianum* salutauerat, &
in prætura omnibus edictis sine honore ac mentione vlla transmiserat,
non antè succensuit quàm altercationibus insolentissimis pæne in or-
dinem redactus. Hunc quoque, quamuis relegatum primò, deinde & in-
terfici iussum, magni æstimauit seruare quoquo modo, missis qui per-
cussores reuocarent: & seruasset, nisi iam periisse falsò nuntiatum esset.
Cæterùm neque cæde cuiusque vnquã lætatus, iustis suppliciis illacry-
mauit etiam & ingemuit. SOLA est, in qua meritò culpetur, pecuniæ 16
cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba vectigalia reuocasse:
noua & grauia addidisse: auxisse tributa prouinciis, nonnullis & dupli-
casse: negotiationes quoque vel priuato pudendas propalàm exercuit,
coëmendo quædam tantùm vt pluris postea distraheret. Nec candidatis
quidem honores, reísve tam innoxiis quàm nocentibus absolutiones
venditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimum
quemque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quò locu-
pletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgò *pro spongijs* diceba-
tur *vti*, quòd quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Qui-
dam natura cupidissimum tradunt, idque exprobratum ei à sene bubul-
co: qui negata sibi gratuita libertate, quam imperium adeptum suppli-
citer orabat, proclamauerit, *Vulpem pilum mutare, non mores*. Sunt con-
trà qui opinentur ad manubias & rapinas necessitate compulsum, sum-
ma ærarii fiscique inopia: de qua testificatus sit initio statim principatus:
professus *quadringenties millies opus esse, vt Resp. stare posset*. Quod & ve-
risimilius videtur, quando & malè partis optimè vsus est. In omne 17
hominum genus liberalissimus, expleuit censum senatorium: consula-
res inopes quingenis sestertiis annuis sustẽtauit: plurimas per totum or-
bem ciuitates terræmotu aut incendio afflictas, restituit in melius.

Ingenia & artes vel maximè fouit: primus è fisco Latinis Græcísque 18
rhetoribus annua centena constituit. Præstantes poëtas, nec non & ar-
tifices, coëmit: item colossi refectorem insigni congiario magnáq; mer-
cede donauit: mechanico quoque grandes columnas exigua impensa
perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro commento non
mediocre obtulit, operam remisit, præfatus *sineret se plebeculam pascere*.

19 Ludis per quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur, vetera quoque acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quadringenta: Terpno Diodoróque citharœdis ducena, nonnullis centena: quibus minimum, quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur assiduè: ac sæpius rectè, ac dapsilè, vt macellarios adiuuaret. Dabat sicut Saturnalibus viris apophoreta, ita & per Kalend. Martii fœminis: & tamen ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini *Cybiosacten* eum vocare perseuerauerunt, cognomine vnius è regibus suis turpissimarũ sordium. Sed & in funere Fauo archimimus personam eius ferens, imitánsque, vt est mos, facta ac dicta viui, interrogatis palàm procuratoribus *quanti funus & pompa constaret: vt* audiit HS *centies*, exclamauit, *Centum sibi sestertia darent, ac se vel in Tiberim proijcerent.*

20 STATVRA fuit quadrata, compactis firmísque membris, vultu veluti nitentis. Vnde quidam vrbanorum non infacetè: siquidem petenti, *vt & in se aliquid diceret: Dicam*, inquit, *cùm ventrem exonerare desieris.* Valitudine prosperrima vsus est: quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces cæteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret, inediámque vnius diei per singulos menses interponeret.

21 ORDINEM vitæ ferè hunc tenuit. In principatu maturius semper, ac de nocte euigilabat: deinde perlectis epistolis, officiorúmque omnium breuiariis, amicos admittebat: ac dum salutabatur, & calceabat ipse sese & amiciebat. Post decisa quæcumque obuenissent negotia, gestationi, & inde quieti vacabat: accubante aliqua pallacarum quas in defunctæ locum Cænidis plurimas constituerat: ac secretò in balneum tricliniúmque transibat. Nec vllo tempore facilior, aut indulgentior traditur: eáque momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

22 Et super cœnam autẽ, & semper alias comissimus, multa ioco transigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ: & sic scurrilis ac sordidæ, vt ne prætextatis quidem verbis abstineret. Et tamen nonnulla eius facetissima extant, in quibus & hoc: Menstrium Florum, consularem, admonitus ab eo *plaustra* potius quàm *plostra* dicenda, die postero *Flaurum* salutauit. Expugnatus autem à quadã, quasi amore sui deperiret, cùm producte pro concubitu sestertia quadringenta donasset: admonente dispensatore quemadmodum summam rationibus vellet referri, *Vespasiano*, inquit, *adamato.*

23 Vtebatur & versibus Græcis tempestiuè satis: vt de quodam proceræ staturæ, improbiúsque nato:

Ιλιάδ. n. Μακρὰ βιβάς, κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et maximè de Cerylo liberto, qui diues admodũ ob subterfugiendum quandoq; ius fisci, ingenuũ se, & Lachetẽ mutato nomine cœperat ferre,

ὦ Λάχης

Ὦ Λάχης Λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς,
Αὖθις ἐξ ἀρχῆς εἶ σὺ Κηρύλος.

Maximè tamen dicacitatem in deformibus lucris affectabat: vt inuidiam aliqua cauillatione dilueret, transferrétque ad sales. Quendam è charis ministris dispensationé cuidam, quasi fratri, petétem cùm distulisset, ipsum candidatum ad se vocauit: exactáq; pecunia, quátam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinauit. Interpellanti mox ministro: *Alium tibi*, ait, *quære fratrem: hic, quem tuum putas, meus est.* Mulionem in itinere quodam suspicatus ad calceandas mulas desilisse, vt adeunti litigatori spatium morámque præberet: interrogauit, *quanti calceasset*, pactúsque est lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quòd etiam vrinę vectigal commentus esset, pecuniam ex prima pensione admouit ad nares, sciscitans num odore offenderetur: & illo negante, *Atqui*, inquit, *è lotio est.* Nunciantibus legatis, *decretam ei publicè non mediocris summæ statuam colosseam:* iussit vt continuò ponerent, cauam manum ostentans, & *paratam basim* dicens. Ac ne in metu quidem ac periculo mortis extremo abstinuit iocis. Nam cùm inter prodigia cætera Mausoleum Cæsarum derepentè patuisset, & stella in cœlo crinita apparuisset: alterum ad Iuniam Caluinam è gente AVgusti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoque morbi accessione, *Vt*, inquit, *puto, Deus fio.*

24 CONSVLATV suo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus vrbe repetita: Cutylias, ac Reatina rura, vbi æstiuare quotannis solebat, petiit. Heic, cùm super vrgentem valitudinem creberrimo frigidæ aquæ vsu & intestina vitiasset: nec eo minùs muneribus imperatoriis ex consuetudine fungeretur, vt etiam legationes audiret cubans, aluo repente vsque ad defectionem soluta, *Imperatorem*, ait, *stantem mori oportere.* Dúmque consurgit, ac nititur, inter manus subleuantiú extinctus est, VIIII. Kalend. Iulii: annum agés ætatis sexagesimũ ac nonum, supérq; mensem ac diem septimum. A.V.C. DCCCXXXII.

25 Conuenit inter omnes, tam certum eum de sua suorúmque genitura semper fuisse: vt post assiduas in se cöiurationes ausus sit affirmare senatui, *aut filios sibi successuros, aut neminem.* Dicitur etiam vidisse quondam per quietem stateram in media parte vestibuli Palatinæ domus positam examine æquo: cùm in altera lance Claudius & Nero starent: in altera ipse ac filii. Nec res fefellit: quando totidem annis paríque temporis spatio vtrique imperauerunt.

TITVS FLAVIVS VESPASIANVS AVG.

1. TITVS, cognomine paterno, amor ac deliciæ generis humani: (tan-
tum illi ad promerendam omnium voluntatem vel ingenii vel
artis, vel fortunæ superfuit: & quod difficillimum est, in imperio,
quādo priuatus atque etiam sub patre principe, ne odio quidem, nedum
2 vituperatione publica caruit) natus est III. Kalend. Ian. insigni anno Ca-
A. V C. DCCXCIIII. iana nece, prope Septizonium, sordidis ædibus: cubiculo verò perparuo,
& obscuro: nam manet adhuc, & ostenditur. Educatus in aula cum Bri-
tannico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institu-
tus. Quo quidem tempore, aiunt, metoposcopum à Narcisso Claudii li-
berto adhibitum vt Britannicum inspiceret, constantissimè affirmasse
illum quidem nullo modo, cæterùm Titum, qui tunc propè adstabat,
vtique imperaturum. Erant autem adeò familiares, vt de potione, qua
Britannicus hausta periit, Titus quoque iuxtà cubans gustasse credatur,
grauíque morbo afflictatus diu. Quorum omniū mox memor, statuam
ei auream in Palatio posuit, & alteram ex ebore equestrem, quæ Circen-
3 si pompa hodiéque præfertur, dedicauit, prosecutúsque est. In puero
statim corporis animíque dotes explenduerunt: magis ac magis dein-
ceps per ætatis gradus: forma egregia, & cui non minùs auctoritatis ines-
set quàm gratiæ: præcipuum robur, quamquam neque procera statura,
& ventre paulò proiectiore: memoria singularis, docilitas ad omnes ferè
tum belli tum pacis artes. Armorum & equitandi peritissimus, Latinæ
Græcæque linguæ, vel in orando vel in fingendis poëmatibus promtus,
& facilis ad extemporalitatem vsque: sed ne musicæ quidē rudis, vt qui
cantaret & psalleret iucūdè, scienterque. E pluribus comperi, notis quo-
que excipere velocissimè solitum, cum amanuensibus suis per ludum
iocúmque certantem imitari chirographa quæcumque vidisset: ac sæpe
4 profiteri *se maximum falsarium esse potuisse.* Tribunus militum & in
Germania & in Britannia meruit, summa industriæ nec minore mode-
stiæ fama: sicut apparet statuarum & imaginum eius multitudine, ac ti-
tulis per vtramque prouinciam. Post stipendia, foro operam dedit, ho-
nestam magis quàm assiduam. Eodémque tempore Arricidiam Ter-
tulla patre equite Rom. sed præfecto quondam prætorianarum cohor-
tium, duxit vxorem: & in defunctæ locum Marciam Furnillam splen-
didi generis, cum qua, sublata filia, diuortium fecit. Ex quæsturæ deinde
DCCCXX. honore legioni præpositus, Tarichæam & Gamalam vrbes validissimas
Iudææ in potestatem redegit; equo quadam acie sub feminibus amisso,
alteróque

alteróque insceníso, cuius rector contra se dimicás occubuerat. 5 Galba mox tenente Remp. missus ad gratulandum, quaqua iret, conuertit homines, quasi adoptionis gratia arcesseretur. Sed vbi turbari rursus cuncta sensit, rediit ex itinere: aditóque Paphiæ Veneris oraculo, dùm de nauigatione consulit, etiam de imperii spe confirmatus est. Cuius breui compos, & ad perdomandam Iudæam relictus, nouissima Hierosolymorum oppugnatione XII propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepítque eam natali filiæ suæ, tanto militum gaudio ac fauore, vt in gratulatione IMPERATOREM eum consalutauerint: & subinde decedentem prouincia detinuerint, suppliciter necnon & minaciter efflagitantes, *vt remaneret, aut secum omnes pariter abduceret*. Vnde nata suspicio est, quasi descisceret à patre, Orientísque regnum sibi vindicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim boue Apide diadema gestauit: de more id quidem ritúque priscæ religionis: sed non deerant qui secius interpretarentur. Quare festinans in Italiam, cùm Rhegium, deinde Puteolos oneraria naue appulisset, Romam inde contendit expeditissimus, inopinantíque patri, velut arguens rumorum de se temeritatem, *Veni*, inquit, *pater, veni*. 6 Neq; ex eo destitit participem, atque etiam tutorem imperii agere. [a] Triumphauit cum patre, [b] censurámq; gessit vnà. Eidé collega & in [c] tribunitia potestate, & in septem [d] consulatibus fuit. Receptáque ad se propè omnium officiorum cura, cùm patris nomine & epistolas ipse dictaret, & edicta conscriberet, orationésque in senatu recitaret etiam quæstoris vic[e], præfecturam quoque prætorii suscepit, numquam ad id tépus, nisi ab equite Rom. administratam. Egítque aliquanto inciuiliùs & violen[tius]: siquidem suspectissimum quemque sibi, submissis qui per theatra & Castra, quasi consensu ad pœnam deposcerent, haud cunctanter oppressit. In his A. Cæcinam consularem virum, vocauit ad cœnam, ac vix dum triclinio egressum, confodi iussit: sanè vrgente discrimine: cùm etiam chirographum eius præparatæ apud milites coniurationis deprehendisset. Quibus rebus sicut in posterum securitati satis cauit, ita ad præsens plurimum contraxit inuidiæ: vt non temerè quis, tam aduerso rumore, magísque inuitis omnibus transierit ad principatum. 7 PRAETER sæuitiam, suspecta in eo etiam luxuria erat quòd ad mediam noctem comissationes cum profusissimo quoque familiarium extenderet. Nec minùs libido, propter exoletorum & spadonum greges, propteréque insignem reginæ Berenices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quòd constabat in cognitionibus patris nundinari præmiarique solitum. Denique propalam alium Neronem & opinabantur & prædicabant. At illi ea fama pro bono cessit, conuersáque est in maximas laudes: neque vllo vitio reperto,

A. V. C. DCCCXXI.

[a] DCCCXXIV.
[b] DCCCXXV. &c.
[c] DCCCXXIV. &c.
[d] DCCCXXIII. DCCCXXV. DCCCXXVII. DCCCXXVIII. DCCCXXIX. DCCCXXX. DCCCXXXII.

& contrà virtutibus summis. Conuiuia instituit iucunda magis quàm profusa. Amicos elegit, quibus etiá post eum principes, vt & sibi & Reip. necessariis, acquieuerút, præcipuéque sunt vsi. Berenicen statim ab vrbe dimisit inuitus inuitam. Quosdá è gratissimis delicatorum, quamquam tam artifices saltationis, vt mox scená tenuerint, non modò fouere prolixiùs, sed spectare omnino in publico cœtu supersedit. Nulli ciuiú quidquam ademit: abstinuit alieno, vt si quis vmquam: ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se munificétia minor. Amphitheatro dedicato, thermísq; iuxta celeriter exstructis, munus edidit apparatissimum, largissimúmque. Dedit & nauale prælium in veteri naumachia: ibidem & gladiatores: atque vno die quinque millia

8 omne genus ferarum. NATVRA autem beneuolétissimus, cùm ex instituto Tiberii omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, quàm si eadem iisdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia vno cófirmauit edicto: nec à se peti passus est. In cæteris verò desideriis omnium hominú obstinatissimè tenuit ne quem sine spe dimitteret. Quin & admonentibus domesticis, *quasi plura polliceretur quàm præstare posset*: *Non oportere*, ait, *quemquá à sermone principis tristem discedere*. Atque etiam recordatus quondam super cœnam, quòd nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam meritóq; laudatam vocem edidit: *AMICI, DIEM PERDIDI.* Populú in primis vniuersum táta per omnes occasiones comitate tractauit: vt proposito gladiatorio munere, *non ad suum sed ad spectátium arbitrium editurum se* professus sit. Et planè ita fecit. Ná neq; negauit quidquá petentibus: & vt quæ vellent, peterent, vltrò adhortatus est. Quin & studium armaturæ Thracum præ se ferens, sæpe cum populo & voce, & gestu, vt fautor, cauillatus est: verùm maiestate salua, nec minùs æquitate. Ne quid popularitatis prætermitteret, nonnumquá in thermis suis, admissa plebe, lauit. Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt: vt conflagratio Vesui montis, in Campania: & incendium Romæ, per triduum, totidémque noctes: item pestilentia quanta non temerè aliâs. In his tot aduersis, ac talibus, non modò principis sollicitudinem, sed & parétis affectum vnicum præstitit: nunc consolando, per edicta: nunc opitulãdo, quatenus suppeteret facultas. Curatores restituédæ Campaniæ è consularium numero sorte duxit. Bona oppressorú in Vesuuo, quorú heredes non exstabant, restitutioni afflictarum ciuitatum attribuit. Vrbis incendio nihil nisi sibi publicè periisse testatus, cuncta prætoriorum suorú ornamenta operibus ac templis destinauit: præposuítq; cóplures ex equestri ordine, quò quæque maturiùs peragerétur. Medendæ valitudini leniendísque morbis, nullam diuiná humanámque opem non adhibuit, inquisito omnium sacrificiorum remediorúmq; genere. Inter aduersa tempo-

tempo-

temporum, & delatores mandatorésque erãt ex licentia veteri. Hos assiduè in foro flagellis ac fustibus cęsos, ac nouissimè traductos per Amphitheatri harenam, partim subiici in seruos, ac venire, imperauit: partim in asperrimas insularũ auehi. Vtque etiam similia quandoque ausuros perpetuò coërceret, vetuit inter cætera, de eadẽ re pluribus legibus agi: quærive de cuiusquã defunctorũ statu, vltra certos annos. 9 PONTIFICATVM maximũ ideò se professus accipere vt puras seruaret manus, fidem præstitit: nec auctor posthac cuiusquam necis, nec cõscius, quamuis interdum vlciscendi caussa non deesset: sed *periturum se potius, quàm perditurum* adiurans. Duos patricii generis cõuictos in affectatione imperii, nihil ampliùs quàm vt desisterent monuit, dicens *principatũ fato dari:* si quid præterea desiderarent, promittens se tributurũ: & confestim quidẽ ad alterius matrem, quę procul aberat, cursores suos misit, qui anxiæ filium saluum nuntiarẽt. Cæterùm ipsos non solùm familiari cœnæ adhibuit, sed & insequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspiciẽda porrexit. Dicitur etiam cognita vtriusque genitura, *imminere ambobus periculum* affirmasse, verùm *quandóque & ab alio:* sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed pæne ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem honore habere sustinuit: sed vt à primo imperii die, consortem successorémque testari perseuerauit: nonnumquam secretò lacrymis & precibus orans *vt tandem mutuo erga se animo vellet esse.* 10 INTER hæc morte præuentus est, maiore hominum damno quàm suo. Spectaculis absolutis, in quorum fine populo coram vbertim fleuerat, Sabinos petit aliquantò tristior: quòd sacrificanti hostia aufugerat, quódque tempestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cœlũ: multúmque conquestus, *Eripi sibi vitam immerenti: neque enim exstare vllum suum factum pœnitendum, excepto dumtaxat vno:* id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facilè succurrit. Quidam opinantur, cõsuetudinem recordatum quam cum fratris vxore habuerit. Sed nullam habuisse persanctè Domitia iurabat: haud negatura, si qua omnino fuisset, immo etiam gloriatura: quod illi promptissimum erat in omnibus probris. 11 Excessit in eadem qua pater, villa: Idib. Septembris, post biennium, ac menses duos, diésque XX quàm successerat patri, A. V. C. DCCCXXXIV altero & quadragesimo ætatis anno. Quod vt palàm factũ est, non secus atq; in domestico luctu mærẽtibus publicè cunctis, senatus priùs quàm edicto conuocaretur, ad curiam cucurrit: obseratísque adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit, laudésque congessit, quantas ne viuo quidem vmquam, atque præsenti.

T. FLAVIVS DOMITIANVS.

1 DOMITIANVS natus est IX. Kal. Nouembris, patre cos. designato, inituróque mense insequenti honorem, regione vrbis sexta, ad Malum Punicum, domo, quam posteà in templum gentis Flauiæ conuertit. Pubertatis ac primæ adolescentiæ tempus, tanta inopia tantáque infamia gessisse fertur, vt nullum vas argenteum in vsu haberet. Satísque constat, Clodium Pollionem prætorium virum, in quem est poëma Neronis, quod inscribitur *Luscio*, chirographum eius conseruasse, & nonnumquam protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerũt qui affirmarent corruptum Domitianum à Nerua successore mox suo.

A·V·C. DCCLIII.

DCCCXXII. Bello Vitelliano confugit in Capitolium, cum patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum: sed irrumpentibus aduersariis, & ardente templo, apud æditũu clam pernoctauit: ac mane Isiaci celatus habitu, inter sacrificulos variæ superstitionis, cùm se trans Tiberim ad cõdiscipuli sui matrem comite vno contulisset, ita latuit, vt scrutantibus qui vestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post victoriam demum progressus, & CAESAR consalutatus, honorem præturæ vrbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus: quam iurisdictionem ad collegam proximum transtulit. Cæterùm omnẽ vim dominationis tam licenter exercuit, vt iam tum qualis futurus esset ostenderet. Ne exsequar singula, contrectatis multorum vxoribus, Domitiam Longinam Ælio Lamiæ nuptam, etiam in matrimoniũ abduxit: atque vno die super viginti vrbana officia atque peregrina distribuit: mirari se Vespasiano dictitante,

2 *quòd successorem non & sibi mitteret.* Expeditionem quoque in Galliam, Germaniásque, neque necessariam, & dissuadentibus paternis amicis, inchoauit: tantùm vt fratri se & opibus & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quò magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, sellámque eius ac fratris, quoties prodirent, lectica sequebatur: ac triumphum vtriusque Iudaicum equo albo comitatus est. In sex cõsulatibus, nonnisi vnum ordinarium gessit: eúmque cedente & suffragante fratre. Simulauit & ipse mirè modestiam: in primísque poëticæ studium, tam insuetum anteà sibi, quàm posteà spretum & abiectum: recitauitque etiam publicè. Nec tamen eo secius, cùm Vologesus Parthorum rex auxilia aduersus Alanos, ducémque alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contendit vt ipse potissimùm mitteretur. Et quia discussa res est, alios Orientis reges, vt idem postularent, donis ac pollicitationibus sollicitare tentauit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplum donatiuum militi offerret, numquam iactare dubitauit, *relictum se participem imperij, sed fraudem testamento adhibitam.* Neque

Neque cessauit ex eo insidias struere fratri clàm, palámque: quoad correptum graui valitudine, prius quàm planè efflaret animam, pro mortuo deseri iussit: defunctúmque nullo prætterquam consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus & edictis.

INTER initia principatus, quotidie secretum sibi horarium sumere solebat: nec quidquam ampliùs quàm muscas captare, ac stylo præacuto configere: vt cuidam interroganti, *esset ne quis intus cum Cæsare*, non absurdè responsum sit à Vibio Crispo, *ne musca quidem*. Deinde vxorem Domitiam, ex qua in secundo suo consulatu filium tulerat, alteróq; anno consalutauerat vt AVGVSTAM, eandem Paridis histrionis amore deperditam, repudiauit: intráque breue tempus impatiens dissidii, quasi efflagitante populo, reduxit. Circa administrationem imperii aliquandiu se varium præstitit: mistura quoque æquabili vitiorum atque virtutum, donec virtutes quoque in vitia deflexit: quantum coniectare licet, super ingenii naturam, inopia rapax, metu sæuus. 3 A. V. C. DCCCXXXIV

SPECTACVLA magnifica assiduè & sumtuosa edidit: non in Amphitheatro modò, verùm & in Circo: vbi præter sollennes bigarum quadrigarúmque cursus, prælium duplex etiam equestre ac pedestre cōmisit: atque in Amphitheatro nauale quoq;. Nam venationes, gladiatorésq; & noctibus ad lychnuchos: nec virorum modò pugnas, sed & fœminarū. Præterea quæstoriis muneribus, quæ olim omissa reuocauerat, ita semper interfuit, vt populo potestatem faceret, bina paria è suo ludo postulandi, quæ nouissima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum spectaculum ante pedes eius stabat puerulus coccinatus, paruo portentosoque capite, cum quo plurimùm fabulabatur, nonnumquā seriò. Auditus est certè, dum ex eo quærit, *ecquid sciret cur sibi visum esset ordinatione proxima Aegypto præficere Metium Rufum*. Edidit nauales pugnas pæne iustarum classium, effosso & circumstructo iuxta Tiberim lacu: atque inter maximos imbres perspectauit: fecit & ludos sæculares: computata ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim AVgustus ediderat. In his, Circensium die, quò faciliùs centum missus peragerentur, singulos à septenis spatiis ad quina corripuit. Instituit & quinquennale certamen, Capitolino Ioui triplex, musicum, equestre, gymnicum: & aliquanto plurium quàm nunc est, coronarum. Certabant etiam & prosa oratione Græcè Latinéq;: ac præter citharœdos chorocitharistæ quoq;, & psilocitharistæ: in stadio verò cursu etiā virgines. Certamini præsedit crepidatus, purpureáq; amictus toga Germanica, capite gestās coronam auream cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæque: assidentibus Diali sacerdote & collegio Flauialium pari habitu: nisi quòd illorum coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Mineruæ, cui collegium instituerat: ex quo sorte ducti magisterio fun- 4 DCCCXLI.

gerentur, redderéntque eximias venationes, & ſcenicos ludos, ſupérque
oratorum ac poëtarum certamina. Congiarium populo nummorum
trecenorum ter dedit: atque inter ſpectacula muneris, largiſſimum epu-
lum. Septimontiali ſacro quidẽ ſenatui equitique, panariis, plebei, ſpor-
tellis cum opſonio diſtributis, initium veſcẽdi primus fecit: diéque pro-
ximo omne genus rerum miſſilia ſparſit: & quia pars maior intra pocu-
laria deciderat, quinquagenas teſſeras in ſingulos cuneos equeſtris ac ſe-
5 natorii ordinis pronuntiauit. Plurima & ampliſſima opera incendio
abſumta reſtituit: in queis & Capitolium, quod rurſus arſerat: ſed omnia
ſub titulo tãtùm ſuo, ac ſine vlla priſtini auctoris memoria. Nouam au-
tem excitauit ædem in Capitolio cuſtodi Ioui, & *forum* quod nũc *Neruæ*
vocatur. Item Flauiæ templũ gentis, & Stadium, & Odeum, & Nauma-
chiã: è cuius poſtea lapide maximus Circus, deuſtis vtrimque lateribus,
6 exſtructus eſt. EXPEDITIONES partim ſponte ſuſcepit, partim neceſſa-
riò. ſponte in Cattos, neceſſariò vnam in Sarmatas, legione cum legato
ſimul cæſa. In Dacos duas, primam, Oppio Sabino conſulari oppreſſo:
ſecundam, Cornelio Fuſco præfecto cohortium prætorianarũ, cui belli
ſummam commiſerat. De Cattis Dacíſque poſt varia prælia, duplicem
triumphum egit. De Sarmatis lauream modò Capitolino Ioui retulit.
Bellum ciuile motum à L. Antonio ſuperioris Germaniæ præſide confe-
cit abſens, felicitate mira: cùm ipſa dimicationis hora reſolutus repentè
Rhenus, tranſituras ad Antonium copias barbarorum inhibuiſſet. De
qua victoria præſagiis prius quàm nuntiis cõperit. Siquidẽ ipſo quo di-
micatum erat, die, ſtatuam eius Romæ inſignis aquila circumplexa, pen-
nis clangores lætiſſimos edidit: paullóque poſt occiſum Antoniũ adeò
vulgatum eſt, vt caput eius quoque apportatum vidiſſe ſe plerique con-
7 tenderent. MVLTA etiam in communi rerum vſu nouauit. Sportulas
publicas ſuſtulit, reuocata cœnarum rectarum conſuetudine. Duas Cir-
cenſibus gregum factiones aurati purpureique panni ad quatuor priſti-
nas addidit. Interdixit hiſtrionibus ſcenam, intra domum quidẽ exer-
cendi artem iure conceſſo. Caſtrari mares vetuit: ſpadonum, qui reſidui
apud mangones erant, pretia moderatus eſt. Ad ſummam quondã vber-
tatem vini, frumenti verò inopiam, exiſtimans nimio vinearum ſtudio
negligi arua, edixit ne quis in Italia nouellaret: vtque in prouinciis vine-
ta ſucciderentur, relicta, vbi plurimùm, dimidia parte: nec exſequi rem
perſeuerauit. Quædã ex maximis officiis inter libertinos equitéſque Rom.
communicauit. Geminari legionum caſtra prohibuit: nec plus quàm
mille nummos à quoquã ad ſigna deponi: quòd L. Antonius apud dua-
rũ legionũ hiberna, res nouas moliens, fiduciã cepiſſe etiam ex depoſito-
rum ſumma videbatur. Addidit & quartum ſtipendium militi, aureos
8 ternos. Ius diligenter & induſtriè dixit. Plerumque & in foro pro tri-
bunali

bunali extra ordinem ambitiosas centumuirorum sententias rescidit. Recuperatores, ne se persuasoriis assertionibus accommodarent, identidem admonuit. Nummarios iudices cum suo quemque consilio notauit. Auctor & tribunis pleb. fuit, ædilem sordidum repetundarum accusandi, iudicésque in eum à senatu petendi. Magistratibus quoque vrbicis, prouinciarúmque præsidibus coërcendis, tantum curæ adhibuit, vt neque modestiores vmquam, neque iustiores exstiterint: è quibus plerosque post illum reos omnium criminum vidimus. Suscepta morum correctione, licentiam theatralem promiscuè in equite spectandi inhibuit. Scripta famosa, vulgoque edita, quibus primores viri ac fœminæ notabantur, aboleuit non sine auctorum ignominia. Quæstorium virum, quod gesticulandi saltandíque studio teneretur, mouit senatu. Probrosis fœminis lecticæ vsum ademit: iúsq; capiendi legata hereditatésq;. Equitem Rom. ob reductã in matrimoniũ vxorem, cui dimissæ adulterii crimen intenderat, erasit iudicum albo. Quosdã ex vtroque ordine lege Scatinia condemnauit. Incesta Vestalium virginũ, à patre suo quoque & fratre neglecta, variè ac seuerè coërcuit: priora, capitali supplicio, posteriora, more veteri. Nam cùm Ocellatis sororibus, item Varonillæ liberum mortis permisisset arbitrium, corruptorésque earum relegasset: mox Corneliam virginem maximam, absolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam atque conuictam, defodi imperauit: stupratorésque virgis in comitio ad necem cædi: excepto prætorio viro: cui dubia etiamnum caussa, & incertis quæstionibus atque tormentis de semet professo, exsilium indulsit. Ac ne qua religio deûm impunè contaminaretur, monumentum quod libertus eius è lapidibus templo Capitolini Iouis destinatis filio construxerat, diruit per milites: ossáque & reliquias, quæ inerant, mari mersit. INTER initia vsque adeo ab omni cæde abhorrebat, vt absente adhuc patre, recordatus Virgilii versum,

Impia quam cæsis gens est epulata iuuencis:

edicere destinauerit *Ne boues immolarentur.* Cupiditatis quoque atque auaritiæ vix suspicionem vllam, aut priuatus vmquam, aut princeps aliquandiu dedit: immo è diuerso magnæ sæpe non abstinentiæ modò sed etiam liberalitatis experimenta. Omnes circa se largissimè prosecutus, nihil priùs aut acriùs monuit, quàm ne quid sordidè faceret. Relictas sibi hereditates ab iis quibus liberi erant, non recepit. Legatum etiam ex testamento Ruscii Cæpionis: qui cauerat *vt quotannis ingredientibus Curiam senatoribus, certam summam viritim præstaret heres suus,* irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximũ apud ærarium pependissent, vniuersos discrimine liberauit: nec repeti, nisi intra annũ, eáq; conditione permisit, vt accusatori, qui caussam non teneret, exsilium pœna

esset. Scribas quæstorios negotiantes ex consuetudine, sed contra Clodiam legem, venia in præteritum donauit. Subseciua, quæ diuisis per veteranos agris carptim superfuerunt, veteribus possessoribus, vt vsucapta concessit. Fiscales calumnias, magna calumniantium pœna repressit: ferebatúrq; vox eius: *PRINCEPS QVI DELATORES NON CASTIGAT, IRRITAT.*

10 Sed neqve in clementiæ, neque in abstinentiæ tenore permansit: & tamen aliquantò celerius ad sæuitiam desciuit quàm ad cupiditaté. Discipulum Paridis pantomimi, impuberem adhuc, & tum maximé ægrum, quòd arte formáque non absimilis magistro videbatur, occîdit: itẽ Hermogenẽ Tarsensem, propter quasdam in historia figuras: librariis etiam qui eam descripserant, crucifixis. Patremfamiliâs, quòd *Thracem mirmilloni parem, munerario imparem*, dixerat, detractum è spectaculis in arenam, canibus obiecit, cum hoc titulo: *IMPIE LOCVTVS PARMVLARIVS.* Complures senatores, in his aliquot consulares, interemit: ex quibus, Ciuicam Cerealem in ipso Asiæ procõsulatu, Saluidienum Orfitum, Acilium Glabrionem exsilio, quasi molitores nouarum rerum. Cæteros leuissima quemque de caussa: AElium Lamiam, ob suspiciosós quidem, verùm & veteres & innoxios iocos: quòd post abductá vxorem laudãti vocem suam, *Heu taceo* dixerat: quódque Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat, μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; Saluium Cocceianũ, quòd Othonis Imperatoris patrui sui diem natalem celebrauerat: Metium Pomposianum, quòd habere Imperatoriam genesim vulgò ferebatur: & quòd depictum orbem terræ in membranas, cencionésque regum ac ducum ex Tito Liuio circumferret: quódque seruis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britanniæ legatum, quòd lanceas nouæ formæ appellari *Luculleas* passus esset. Iunium Rusticum, quòd Pæti Thraseæ & Heluidii Prisci laudes edidisset, appellassétq; eos *sanctissimos viros*: cuius criminis occasione, philosophos omnes vrbe Italiáque submouit. Occidit & Heluidium filium, quòd quasi scenico exodio sub persona Paridis & OEnones diuortium suum cum vxore taxasset. Flauium Sabinum alterum è patruelibus, quòd eum comitiorum consularium die destinatum, perperam præco non *Consulem*, ad populum, sed *Imperatorem* pronuntiasset. Verùm aliquanto post ciuilis belli victoriam sæuior, plerosque partis aduersæ, dudum etiam latentes conscios, inuestigato nouo quæstionis genere, distorsit: immisso per obscœna igne. Nonnullis & manus amputauit. Satísque constat duos solos è notioribus venia donatos, tribunum laticlauium, & centurionem: qui se, quò faciliùs expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant: & ob id neque apud ducem, nec apud milites vllius momenti esse potuisse.

11 Erat autem non solùm magnæ sed & callidæ inopinatæque sæuitiæ. Aucto-

Auctorem summarum pridie quàm crucifigeret, in cubiculum vocauit: assidere in toro iuxtà coëgit, securum hilarémque dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est. Aretinum Clementem consularem virum, è familiaribus & emissariis suis, capitis condemnaturus, in eadem, vel etiam in maiore gratia, habuit, quoad nouissimè simul gestanti conspecto delatore eius: *Vis, inquit, hunc nequissimum seruum cras audiamus?* Et quò contemtiùs abuteretur patientia hominum, numquam tristiorem sententiam, sine præfatione clementiæ, pronuntiauit: vt non aliud iam certius atrocis exitus signum esset quàm principii lenitas. Quosdā maiestatis reos in curiam induxerat: & cùm prædixisset *experturum se illa die quàm charus senatui esset*, facilè perfecerat vt etiam more maiorum puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœnæ cōterritus, ad leniendam inuidiam intercessit, his verbis: neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere. *Permittite Patres Cōscripti à pietate vestra impetrari (quod scio me difficulter impetraturum) vt damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis vestris, & intelligent me omnes senatui interfuisse.* EXHAVSTVS operum ac munerum impensis, stipendióque 11 quod adiecerat: tentauit quidem, ad releuandos castrenses sumtus, militum numerum diminuere. Sed cùm obnoxium se barbaris per hoc animaduerteret: neque eò secius in explicandis oneribus omnibus hæreret: nihil pensi habuit quin prædaretur omni modo. Bona viuorū & mortuorum vsquequaque, quolibet & accusatore & crimine corripiebātur: satis erat obiici qualecumque factum dictúmque aduersum maiestatem principis. Confiscabantur alienissimæ hereditates: vel existente vno qui diceret, audisse se ex defuncto, cùm viueret, *heredem sibi Cæsarem esse.* Præter cæteros Iudaicus fiscus acerbissimè actus est: ad quem deferebantur qui veluti professi, Iudaicam intra vrbem viuerent vitam, vel dissimulata origine imposita genti tributa non pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cùm à procuratore, frequentissimóque consilio inspiceretur nonagenarius senex, an circumsectus esset. Ab iuuenta minimè ciuilis, animi confidēs etiam, & tum verbis tum rebus immodicus. Cænidi patris concubinæ ex Istria reuersæ, osculúmque, vt assueuerat, offerenti, manum præbuit. Generum fratris indignè ferens, albatos & ipsum ministros habere, proclamauit: Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη. Ἰλιάδ. B.

Principatum verò adeptus, neque in senatu iactare dubitauit, *& patri se, & fratri imperium dedisse: illos sibi reddidisse.* 13 Neque in reducenda post diuortiū vxore, edicere, *vocatam eam in puluinar suum:* acclamari etiam in Amphitheatro epulari die libēter audiit: *Domino & Dominæ feliciter.* Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti cōsensu precantes vt Palfurium Suram restitueret, pulsum olim senatu, ac tūc de oratoribus coronatum: nullo responso dignatus, tacere tantummodo iussit voce præ-

conis. Pari arrogantia cùm procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolã, sic cœpit: *Dominus & Deus noster sic fieri iubet.* Vnde institutum posthac, vt ne scripto quidẽ ac sermone cuiusquã appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio nonnisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos, arcúsque cum quadrigis & insignibus triumphorum per regiones vrbis, tantos ac tot exstruxit: vt cuidam Græcè inscriptum sit arcui, ἈΡΚΕΙ. Consulatus XVII cepit: quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit: omnes autem pæne titulo tenus gessit: nec quemquam vltra Kalendas Maii: plures ad Idus vsque Ianuarias. Post autẽ duos triumphos, Germanici cognomine assumto, Septembrem mensem & Octobrem, ex appellationibus suis, Germanicum Domitianúmque transnominauit: quòd altero suscepisset Imperium, altero natus esset.

14 PER HAEC terribilis cunctis & inuisus, tandem oppressus est amicorum libertorúmque intimorum conspiratione, simul & vxoris. Annum diémque vltimum vitæ iam pridem suspectum habebat, horam etiam, necnon & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoque super cœnam quondã fungis abstinentẽ palàm irriserat, vt ignarum sortis suæ, quòd non ferrum potiùs timeret. Quare pauidus semper atque anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur; vt edicti de excidendis vineis propositi, gratiã facere non alia magis re compulsus credatur, quàm quòd sparsi libelli cum his versibus erant,

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι Καίσαρι θυομένῳ.

Eadem formidine oblatum à senatu nouum & excogitatum honorem, quamquam omnium talium appetentissimus, recusauit: quo decretum erat, *vt quoties gereret consulatum, equites Rom. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus, præcederent eum, inter lictores apparitorésque.* Tempore quoque suspecti periculi appropinquante, sollicitior in dies, porticuum in quibus spatiari consueuerat, parietes phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quidquid à tergo fieret, prouideret. nec nisi secretò atque solus plerasque custodias, receptisque in manu catenis, audiebat. Vtque domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audendam esse patroni necem: Epaphroditum à libellis, capitali pœna condemnauit: quòd post destitutionem, Nero in adipiscenda

15 morte, manu eius adiutus existimabatur. Denique Flauium Clementem patruelem suum contemtissimæ inertiæ, cuius filios etiamnum paruulos successores palàm destinauerat: & abolito priore nomine, alterum *Vespasianum* appellari iusserat, alterũ *Domitianũ*: repentè ex tenuissima suspicione tantùm non ipso eius cõsulatu interemit. Quo maximè

facto

facto maturauit sibi exitium. Continuis octo mẽsibus tot fulgura facta nuntiatáque sunt: vt exclamauerit, *Feriat iam quem volet.* Tactũ de cœlo Capitolium, templúmq; Flauiæ gentis: item domus Palatina & cubiculum ipsius: atq; etiam è basi statuæ triumphalis titulus excussus vi procellæ in monumẽtum proximũ decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat, tũc rursus repẽtè corruit. Prænestina Fortuna, toto imperii spatio annum nouum commendanti, lætam eandémq; semper sortẽ dare assueta, extremo tristissimã reddidit: nec sine sanguinis mentione. Mineruã, quam superstitiosè colebat, somniauit excedere sacrario: negantẽ vltrà se tueri non posse, quòd exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus est quàm responso casúque Ascletarionis mathematici. Hunc delatum, nec inficiantẽ iactasse se quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est quis ipsum maneret exitus: & affirmantẽ *fore vt breui laceraretur à canibus*, interfici quidẽ sine mora, sed ad coarguendam temeritatẽ artis, sepeliri quoq; accuratissimè imperauit. Quod cùm fieret, euenit vt repentina tempestate deiecto funere semiustum cadauer discerperent canes: idq; ei cœnanti à mimo Latino, qui præteriens fortè animaduerterat, inter cæteras diei fabulas referretur. PRIDIE quàm 16
periret, cùm oblatos tuberes seruari iussisset in crastinũ: adiecit: *Si modò vti licuerit.* Et conuersus ad proximos, affirmauit *fore vt sequẽti die, Luna se in Aquario cruentaret: factúmque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem.* At circa mediã noctem ita est exterritus, vt de strato prosiliret. Dehinc mane haruspicem ex Germania missum qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audiit, condemnauítque. Ac dum exulceratam in fronte verrucam vehementiùs scalpit, profluente sanguine, *Vtinam*, inquit, *hactenus.* Tunc horas requirenti, pro quinta, quã metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His velut transacto iam periculo lætum, festinantémque ad corporis curam, Parthenius cubiculo præpositus conuertit: nuntians esse qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaque summotis omnibus, in cubiculũ se recepit, atq; ibi occisus est. De insidiarum cædisq; genere, 17
hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus conspiratis, quãdo & quomòdo, id est, lauantémne an cœnantẽ aggrederẽtur: Stephanus Domitillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operámq; tulit. Ac sinisteriore brachio velut ægro, lanis fasciísque per aliquot dies ad auertendam suspicionem obuoluto, ad ipsam horam dolum interiecit: professúsque conspirationis indicium, & ob hoc admissus, legẽti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium ac repugnantem adorti Clodianus cornicularius, & Maximus Parthenii libertus, & Saturius decurio cubiculariorũ, & quidam è gladiatorio ludo, vulneribus septẽ contrucidauerunt. Puer, qui curæ Larium cubiculi ex consue-

tudine assistens, interfuit cædi, hoc ampliùs narrabat, iussum se à Domi-
tiano ad primum statim vulnus pugionem puluino subditum porrige-
re, ac ministros vocare: neque ad caput quidquam, excepto capulo, &
præterea omnia clausa reperisse: atque illum interim correpto deductó-
que ad terram Stephano, colluctatum diu, modò ferrũ extorquere, mo-
A. V. C. DCCCXLIX. dò, quamquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est
XIIII. Kal. Octobris anno ætatis XLV. Imperii XV. Cadauer eius populari
sandapila per vespillones exportatum, Phyllis nutrix in suburbano suo
Latina via funerauit: sed reliquias templo Flauiæ gentis clàm intulit, ci-
18 neribúsque Iuliæ Titi filiæ, quã & ipsa educauerat, cõmiscuit. STATV-
RA fuit procera, vultu modesto, ruborísque pleno, grandibus oculis, ve-
rùm acie hebetiore: præterea pulcher ac decens, maximè in iuuenta, &
quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores ha-
bebat: postea caluitie quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum
gracilitate: quæ tamen ei valitudine longa remacruerant. Commendari
se verecundia oris adeò sentiebat, vt apud senatum sic quondam iacta-
uerit, *Vsque adhuc certè animum meum probastis & vultum.* Caluitio ita
offendebatur, vt in contumeliã suam traheret, si cui alii ioco vel iurgio
obiectaretur: quamuis libello, quem *De cura capillorum* ad amicum edi-
dit, hoc etiam illum simul séque consolans inseruerit:

Ἰλιάδ. φ. Οὐχ ὁράας οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε;

*eadem me tamen manent capillorum fata, & forti animo fero comam in ado-
lescentia senescentem. Scias nec gratius quidquam decore, nec breuius.*

19 Laboris impatiens, per vrbem pedibus non temerè ambulauit: in ex-
peditione & agmine, equo rariùs, lectica assiduè vectus est. Armorũ nul-
lo, sagittarum vel præcipuo studio tenebatur. Centenas varii generis fe-
ras sæpe in Albano secessu conficiẽtem spectauêre plerique: atque etiam
ex industria ita quarundam capita figẽtem, vt duobus ictibus quasi cor-
nua effingeret. Nonnumquam in pueri procul stantis, præbẽtísque pro
scopulo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit vt
20 omnes per interualla digitorum innocuè euaderent. Liberalia studia
in initio Imperii neglexit, quamquam bibliothecas incendio absumtas
impensissimè reparare curasset, exemplaribus vndique petitis: missísque
Alexandriam, qui describerent emendaréntque. Numquam tamen aut
historiæ carminibúsve cognoscẽdis operam vllam, aut stylo vel neces-
sario dedit. Præter commẽtarios & acta Tiberii Cæsaris nihil lectitabat:
epistolas, orationésque & edicta alieno formabat ingenio. Sermonis ta-
men nec inelegantis: dictorum interdum etiam notabilium, *Vellem*, in-
quit, *tam formosus esse quàm Metius sibi videtur.* Et cuiusdam caput varie-
tate capilli subrutilum, & incanum, *perfusam niuem mulso* dixit.

Condi-

Conditionem principum miserrimam aiebat: *quibus de coniuratione com-* 21
perta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat,
etiam profestis diebus, matutinísque horis: ac lauabat de die, prande-
bátque ad satietatem: vt non temere super cœnam præter Matianum
malum, & modicam in ampulla potiunculam, sumeret. Conuiuabatur
frequenter ac largè, sed pæne raptim: certè non vltra Solis occasum, nec
vt postea comissaretur. Nam ad horam somni nihil aliud quàm secretò
solus deambulabat. Libidinis nimiæ, assiduitatem concubitus velut 22
exercitationis genus, clinopalen vocabat. Erátque fama, quasi concubi-
nas ipse diuelleret, nataréťque inter vulgatissimas meretrices. Fratris filiā
adhuc virginem oblatam in matrimonium sibi, cùm deuictus Domi-
tiæ nuptiis pertinacissimè recusasset, non multo pòst alii collocatam, vl-
trò corrupit, & quidem viuo etiam tum Tito: mox patre ac viro orba-
tam, ardentissimè palámque dilexit: vt etiam caussa mortis exstiterit,
coactæ conceptum à se abigere. OCCISVM eum, populus indifferen- 23
ter, miles grauissimè tulit, statimque eum *Diuum* appellare conatus: pa-
ratus & vlcisci, nisi duces defuissent. quod quidē paullò pòst fecit, expo-
stulatis ad pœnam pertinacissimè cædis auctoribus. Cōtrà senatus adeò
lætatus est, vt repleta certatim curia non temperaret quin mortuum
contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere lacera-
ret: scalas etiam inferri, clypeósque & imagines eius coràm detrahi, &
ibidem solo affligi iuberet: nouissimè eradendos vbique titulos, abolen-
dámque omnem memoriam decerneret. Ante paucos quàm occidere-
tur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔσται πάντα καλῶς. Nec defuit
qui ostentum sic interpretaretur:

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, *non potuit dicere: dixit,* Erit.

Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse, gibbam sibi pone ceruicem auream enatam: pro certóque habuisse, beatiorem post se lætiorémque portendi statum Reipublicæ. Sicut sanè breui euenit, abstinentia & moderatione insequentium principum.

* * *

C. SVETONI TRANQVILLI
LIBRI DVO
DE ILLVSTRIBVS GRAMMATICIS

DE CLARIS RHETORIBVS.

Cum annotationibus doctissimorum virorum.

HENRICO PRINCIPI INFANTI PORTVGALLIAE,

ACHILLES STATIVS S. P. D.

LIBERALITATEM non in dando solùm sed in accipiendo quoque positam esse sapientissimi uiri censuerunt: idque omnino præclarè, atque ut ita dicam liberaliter. Quorum sententiam sic accipio, ut ijsdem lōgè liberaliores uideantur ij, qui minima quæque multò alacriùs, quàm maxima cùm tribuuntur, accipiunt. Hoc autem liberalitatis genus augetur ipsis qui accipere, magnitudine atque auctoritate, non minùs quàm eius qui dat etiam tenuitate. Nec enim principibus uiris, ac rerum maximarum copiis semper affluentibus tam damus id, quod planè damus, quàm eo ipso nostros animos, quibus nec maius nec præstantius esse quidquam potest, quodam modo largimur, ac deuouemus. Huiusmodi est, HENRICE Princeps, hoc munusculum meum. Etenim cui mitterem, Principem, quàm te, maiorem non habebam, aut cui pluribus & grauioribus de caussis deditus magis ac deuotus esse deberem. Multa tua constant in patrem meum beneficia, multa in fratres, multa in me ipsum denique. nã quicquid illis bene fecisti, mihi factum existimo. Deinde quæ ex Italia atque urbe Roma literis tuis amãtissimis accito tam multa liberaliter & prolixe pollicitus es, perinde mihi grata sunt ac si iam etiã acceperim. Postremò autem hoc ipso accipiendo munusculo, quod suprà posui, mihi quoque plurimum tribuo. Quid enim agerem, qui nihil habebam in promtu maius? & ad te uenire uacuũ pudebat. Veniebam tamen in spem, munus hoc me ornare atque augere meũ. Namque ut ad te uenero, aut etiam antequam ad te uenio, fiet ad hoc ipsum, ut spero, munusculum haud paullo maior accessio. Vt enim natura paruos primùm fœtus edit, quos alens augénsque posteà grandiores efficit, sic per te nostra quoque crescent ipsa, meámque hanc lucubratiunculam maiorum uigiliarum munera consequentur. Vale.

Romæ, Kal. Aprilib. CIƆ. IƆ. LXV.

C. SVETONI TRANQVILLI DE ILLVSTRIBVS GRAMMATICIS LIBER.

GRAMMATICA olim Romæ ne in vsu quidem, nedum 1 in honore vllo erat: rudi scilicet ac bellicosa etiam tum ciuitate, necdum magnopere liberalibus disciplinis vacante. Initium quoque eius mediocre extitit: siquidem antiquissimi doctorum, qui iidem & poëtæ & oratores semigræci erant (Liuium & Ennium dico: quos vtraque lingua, domi forisque docuisse adnotum est) nihil amplius quàm Græcè interpretabantur: ac si quid Latinè ipsi composuissent, prælegebant. Nam quod nonnulli tradunt, duos libros *De literis syllabisque*, item *De metris*, ab eodem Ennio editos, iure arguit Lucius Cotta, non poëtæ sed posterioris Ennii esse: cuius etiam de augurandi disciplina volumina feruntur. Primus igitur, quantum opinamur, studiū gram- 2 maticæ in Vrbem intulit CRATES MALLOTES Aristarchi æqualis, qui missus ad senatum ab Attalo rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennii mortem, quum in regione Palatii, prolapsus in cloacæ foramen, crus fregisset, per omne legationis simul & valitudinis tempus, plurimas ἀκροάσεις subinde fecit, assiduéque disseruit: ac nostris exemplo fuit ad imitandum. Hactenus tamen imitati, vt carmina parum adhuc diuulgata, vel defunctorum amicorum, vel si quorum aliorum probassent, diligentius retractarent: ac legendo commentandóq; etiam cæteris nota facerent: vt CAIVS OCTAVIVS Lampadio, Nævii Punicum bellum: quod vnico volumine & continenti scriptura expositum, diuisit in septē libros: vt postea QVINTVS VARGONTEIVS annales Ennii, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabat: vt LAELIVS, ARCHELAVS, VECTIVS, QVINTVS PHILOCOMVS Lucilii satyras familiaris sui: quas legisse apud Archelaū, Pompeius Lenæus, apud Philocomum Valerius Cato, prædicantur. Instruxerunt auxeruntq; ab omni parte grāmatica, LVCIVS AELIVS LANVVINVS, gener Quinti AElii. SERVIVS CLODIVS, vterque eques Romanus, multique ac varii & in doctrina & in republica vsus. LVCIVS AELIVS cognomine duplici 3 fuit: nam & Præconinus, quòd pater eius præconium fecerat, vocabatur: & Stilo, quòd orationes nobilissimo cuique scribere solebat: tantus

optimatum fautor, vt Quintum Metellum Numidicum in exilium comitatus sit. SERVIVS cùm librum soceri nondum editum fraude intercepisset: & ob hoc repudiatus, pudore ac tædio secessisset ab Vrbe, in podagræ morbum incidit: cuius impatiens, veneno sibi perunxit pedes, & enecuit, ita, vt parte ea corporis quasi præmortua, vixerit. Post hoc magis ac magis & gratia & cura artis increuit: vt ne clarissimi quidem viri abstinuerint, quò minus & ipsi aliquid de ea scriberent: vtque temporibus quibusdam, super viginti, celebres scholæ fuisse in Vrbe tradantur: pretia Grammaticorum tanta, mercedésque tam magnæ: vt constet LVTATIVM DAPHNIDEM, quem LENAEVS MELISSVS per cauillationem nominis, πανὸς ἄγημα dicit, ducentis millibus nummûm Quinto Catulo emptum, ac breui manumissum: LVCIVM APPVLEIVM ab Eficio Caluino equite Romano prædiuite, quadringenis annuis conductum, multos edocuisse. Nam in prouincias quoque Grammatica penetrauerat, ac nônulli de notissimis doctoribus peregrè docuerunt, maximè in Gallia Togata: inter quos OCTAVIVS TEVCER, & SISCENNIVS IACCHVS, & OPPIVS CARES: hic quidem ad vltimam ætatem, & cùm iam non gressu modò deficeretur, sed & visu.

Scal. leg. δαπάνης ἄγημα, vel δαπάνημα.

4. Appellatio GRAMMATICORVM Græca consuetudine inualuit: sed initio *Literati* vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello quo distinguit literatum ab erudito: *literatos* quidem vulgò appellari ait eos qui aliquid diligenter & acutè scientérque possint aut dicere aut scribere: cæterùm propriè sic appellandos poetarum interpretes, qui à Græcis γραμματικοὶ nominentur: eosdem LITERATORES vocitatos. Messalla Coruinus, in quadam epistola *non esse sibi* dicens *rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut literatore Catone*: significat enim haud dubiè Valerium Catoné poetam simul, grammaticúmq; notissimú. Sunt qui *literatum* à *literatore* distinguunt, vt Græci Grammaticum à Grammatista: & illum quidem absolutè, húc mediocriter doctum existiment: quorum opinionem ORBILIVS etiam exemplis confirmat. Nam apud maiores, ait, cùm familia alicuius venalis produceretur, nô temere quem literatum, in titulo, sed literatorem inscribi solitum esse: quasi non perfectum literis, sed imbutum. Veteres Grammatici & Rhetoricam docebant: ac multorum de vtraque arte commentarii feruntur, secundum quam consuetudinem posteriores quoque existimo, quanquam iam discretis professionibus, nihilominus vel retinuisse, vel instituisse & ipsos quædam genera institutionum ad eloquentiam præparandam, vt problemata, periphrases, elocutiones, ethologias, atque alia hoc genus: ne scilicet sicci omnino atque aridi pueri Rhetoribus traderentur. quæ quidem omitti iam video desidia quorundam & infantia: non enim fastidio putem. Me quidem adolescentulo, repeto quendam Principem nomine,

mine,alternis diebus declamare,alternis disputare, nonnullis verò manè differere,post meridiem remoto pulpito,declamare solitum. Audiebam etiam memoria patrum, quosdam è Grammaticis statim è ludo transisse in forum, atque in numerum præstantissimorum patronorum receptos. Clari professores,& de quibus prodi possit aliquid duntaxat à nobis, ferè hi fuerunt.

SAEVIVS NICANOR primus ad famam dignationémque docendo 5
peruenit: fecitque præter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, satyram quoque: in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse hoc indicat,

Saeuius Nicanor Marci libertus negabit:
Saeuius Posthumius idem sed Marcus docebit.

Sunt qui tradant ob infamiam quandam eum in Sardiniam secessisse, ibique diem obiisse.

AVRELIVS OPILIVS Epicurei cuiusdam libertus, philosophiam pri- 6
mò,deinde rhetoricam, nouissimè Grammaticam docuit. Dimissa autem schola, Rutiliũ Rufum damnatũ in Asiam secutus, ibidem Smyrnę simulque consenuit: composuitque variæ eruditionis aliquot volumina, ex quibus nouem vnius corporis. qui quia scriptores ac poetas sub clientela Musarum iudicaret, non absurdè & scripsisse & fecisse se ait *ex numero Diuarum & appellatione*. Huius cognomen in plerisque indicibus & titulis per vnam literam scriptum animaduerto: verùm ipse id per duas effert in parastichide libelli: qui inscribitur PINAX.

MARCVS ANTONIVS GNIPHO ingenuus,in Gallia natus,sed exposi- 7
tus: à nutritore suo manumissus institutúsque, Alexandriæ quidem, vt aliqui tradunt,in contubernio Dionysii Scythobrachionis:(quod equidem non temere crediderim: quum temporum ratio vix congruat) fuisse dicitur ingenii magni, memoriæ singularis, nec minùs Græcè quàm Latinè doctus: præterea comi facilique natura, nec vnquam de mercedibus pactus, eóque plura ex liberalitate discentium consecutus. Docuit primùm in Diui Iulij domo pueri adhuc: deinde in sua priuata. Docuit autem & Rhetoricam, ita vt quotidie præcepta eloquentiæ traderet, declamaret verò nonnisi nundinis. Scholam eius claros quoque viros frequentasse aiunt: in his Marcum Ciceronem, etiam cùm prætura fungeretur. Scripsit multa, quamuis annum ætatis quinquagesimum non excesserit: etsi Atteius Philologus duo tantùm volumina de Latino sermone reliquisse eum tradit. Nam cætera scripta discipulorum eius esse, non ipsius: in quibus & suum alicubi reperiri nomen.

POMPILIVS ANDRONICVS, natione Syrus, studio Epicureę sectę desi- 8
diosior in professione Grammaticæ habebatur, minúsque idoneus ad tuendam scholã. Itaque cùm se in Vrbe non solùm Antonio Gniphoni

ſed cæteris etiam deterioribus poſtponi videret, Cumas tranſiit, ibíque in otio vixit,& multa compoſuit: verùm adeò inops atque egens,vt coactus ſit præcipuum illud opuſculum annalium elenchorum ſedecim millibus nummûm cuidam vendere.Quos libros Orbilius ſuppreſſos redemiſſe ſe dixit,vulgandóſque curaſſe nomine auctoris.

9 ORBILIVS PVPILLVS Beneuentanus,morte parentum, vna atque eadem die,inimicorum dolo,interemptorum, deſtitutus, primò apparituram magiſtratibus fecit: deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit:functúſque militia,ſtudia repetit: quæ iam inde à puero non leuiter attigerat:ac profeſſus diu in patria,quinquageſimo demum anno Romam, conſule Cicerone,tranſiit: docuitque maiore fama quàm emolumento. Namque iam perſenex pauperem ſe,& habitare ſub tegulis, quodam ſcripto fatetur. Librum etiam,cui eſt titulus *Perialogos*, edidit, continentem querelas de iniuriis, quas profeſſores negligenter ab ambitione parentum acciperent. Fuit autem naturæ acerbæ nō modò in antiſophiſtas,quos omni ſermone lacerauit,ſed etiam in diſcipulos, vt Horatius ſignificat,*plagoſum* eum appellans,& Domitius Marſus ſcribens,

Si quos Orbilius ferula ſcuticáque cecidit.

Ac ne principum quidem virorum inſectatione abſtinuit: ſi quidē ignotus adhuc, quum iudicio frequenti, teſtimonium diceret, interrogatus à Varrone diuerſæ partis aduocato, *quidnam ageret, & quo artificio vteretur, Gibberoſos ſe de ſole in vmbram transferre* reſpondit: quòd Muræna gibber erat. Vixit propè ad centeſimum ætatis annum, amiſſa iampridem memoria,vt verſus Bibaculi docet,

Orbilius vbinam eſt,litterarum obliuio?

Statua eius Beneuenti oſtēditur, in Capitolio,ad ſiniſtrum latus,marmorea,habitu ſedentis ac palliati,appoſitis duobus ſcriniis.Reliquit filiū ORBILIVM, & ipſum Grammaticum profeſſorem.

10 ATTEIVS PHILOLOGVS libertinus,Athenis natus.Hūc Capito Ateius iuriſconſultus inter grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum fuiſſe ait. D. eodem ASINIVS POLLIO in libro quo Salluſtii ſcripta reprehendit, vt nimia priſcorum verborum affectatione oblita, ita tradit. *In eam rem adiutorium ei fecit maximè quidam Ateius prætextatus nobilis Grammaticus Latinus, declamantium deinde adiutor, atque præceptor,ad ſummam Philologus ab ſemet nominatus.* Ipſe ad Lucium Hermam ſcripſit,*ſe in Græcis literis magnum proceſſum habere, & in Latinis nonnullum:audiſſe ANTONIVM GNIPHONEM,eiúſque HERMAM: poſtea docuiſſe. Præcepiſſe autem multis & claris iuuenibus: in quibus APPPIO quoque & PVLCHRO, CLAVDIIS, fratribus. quorum etiam comes in prouincia fuerit.* Philologi appellationem aſſumpſiſſe videtur:quia ſicut Eratoſthenes, qui primus hoc cognomen ſibi vendi-

vendicauit, multiplici variaque doctrina censebatur. quod sanè ex commentariis eius apparet, quanquam paucissimi extent. de quorum tamen copia, sic altera ad eundem Hermã epistola significat: *HYLEN nostram aliis memento commendare: quam omnis generis coëgimus, vti scis octingentos in libros.* Coluit postea familiarissimè Caium Sallustium, & eo defuncto ASINIVM POLLIONEM: quos historiam componere aggressos, alterum breuiario rerum omnium Romanarum, ex quibus quas vellet, eligeret, instruxit: alterum præceptis de ratione dicendi. Quo magis miror Asinium Pollionem credidisse, antiqua eum verba & figuras solitum esse colligere Sallustio: quum sibi sciat nil aliud suadere, quàm vt noto ciuilíque & proprio sermone vtatur: vitétque maximè obscuritatem Sallustii, & audaciam in translationibus.

VALERIVS CATO, vt nonnulli tradiderunt, Bursení cuiusdam libertus ex Gallia: ipse libello, cui est titulus INDIGNATIO, ingenuum se natum ait, & pupillum relictum, eóque faciliùs licētia Syllani temporis exutum patrimonio. Docuit multos, & nobiles: visúsque est peridoneus præceptor maximè ad poëticam tendentibus: vt quidem apparere vel his versiculis potest, 11

Cato Grammmaticus, Latina Siren,
Qui solus legit, ac facit poëtas.

Scripsit præter grammaticos libellos, etiam poëmata, ex quibus præcipuè probantur Lydia, & Diana. Lydiæ Ticida meminit.

Lydia doctorum maxima cura liber.

--Dianæ Cinna,

Secula permaneat nostri Diana Catonis.

Vixit ad extremam senectam, sed in summa pauperie, & penè inopia, abditus modico gurgustio, postquam Tusculana villa creditoribus cesserat, vt auctor est Bibaculus.

Si quis forte mei domum Catonis,
Depictas minio assulas, & illos
Custodis videt hortulos Priapi,
Miratur quibus ille disciplinis
Tantam sit sapientiam assecutus,
Quem tres cauliculi, & selibra farris,
Racemi duo, tegula sub vna
Ad summam propè nutriant senectam.

Et idem rursus,

Catonis modo, Galle, Tusculanum,
Tota creditor vrbe venditabat.
Mirati sumus vnicum magistrum,
Summum grammaticum, optimum poëtam.

Omnes soluere posse quæstiones,
Vnum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.

12 Cornelivs Epicadvs Lucii Cornelii Syllæ Dictatoris libertus, Calatórque sacerdotio augurali, filióque eius Fausto gratissimus fuit: quare nunquam nó vtriusque se libertum edidit. Librum autem, quem Sylla nouissimum de rebus suis imperfectum reliquerat, ipse suppleuit.

13 Laberivs Hiera suo hero emptus de catasta, & propter literarum studium manumissus, docuit inter cæteros Brutum & Cassium. Sunt qui tradant tanta eum honestate prædium, vt temporibus Syllanis, proscriptorum liberos, gratis & sine mercede vlla in disciplinam receperit.

14 Cvrtivs Nicia hæsit Cneo Pompeio & Caio Memmio: sed quum codicillos Memmii ad Pompeii vxorem de stupro pertulisset, proditus ab ea, Pompeium offendit: domóque ei interdictū est. Fuit & Marci Ciceronis familiaris: in cuius epistola ad Dolabellam hæc de eo legimus: *Omnino mihi literæ magis sunt expetendæ à te, quàm à me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te putem scire curare, nisi fortè scire vis me inter Niciam nostrum & Vidium iudicem esse. Profert alter, opinor, duobus versiculis expensum Niciæ: alter Aristarchus hos ὀβελίζει. Ego tanquam criticus antiquus iudicaturus sum, vtrum sint τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένοι.* Item ad Atticū *De Nicia quod scribis, si ita me haberem vt eius humanitate frui possem, in primis vellem illum mecum habere: sed mihi solitudo & recessus prouincia est. quod quia facilè ferebat Sicca, eò magis illum desidero. Præterea nosti Niciæ nostri imbecillitatem, mollitiem, consuetudinem victus. Cur ergo illi molestus esse velim, quum mihi ille iucundus esse non possit? Voluntas tamen eius mihi grata est.* Huius de Lucilio libros etiam satyra comprobat.

15 Lenævs Pompeii Magni libertus, & penè omnium expeditionum comes, defuncto eo, filiisque eius, schola se sustentauit: docuitque in Carinis ad Telluris ædem: in qua regione Pompeiorum domus fuerat: ac tanto amore erga patroni memoriam extitit, vt Sallvstivm historicum, quòd eum *oris improbi animo inuerecundo* scripsisset, acerbissima satyra lacerauerit, *lastaurum & lurconem, & nebulonem, popinonémque* appellans: & *vita scriptísque mōstrosum*: præterea *priscorum, Catonísque verborum ineruditissimum furem*. Traditur autem puer adhuc catenis subreptus, refugisse in patriam: perceptisq; liberalibus disciplinis, pretiū domino suo retulisse. verùm ob ingenium & doctrinā gratis manumissus.

16 Qvintvs Caecilivs Epirota, Tusculi natus, libertus Attici Satrii equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, cùm filiam patroni nuptam Marco Agrippæ doceret, suspectus in ea, & ob hoc remotus, ad Cornelium Gallū se contulit: vixitque vnà familiarissimè, quod ipsi Gallo inter grauissima crimina ab AVgusto obiicitur. Post deinde damna-

damnationem mortémque Galli, scholam aperuit: sed ita, vt paucis, & tantùm adolescétibus, præciperet, prætextato nemini, nisi si cuius parenti hoc officium negare non posset. Primus dicitur Latinè ex tempore disputasse, primúsque Virgilium & alios poëtas nouos prælegere cœpisse. quod etiam Domitii Marsi versiculus indicat,

Epirôta tenellorum nutricula vatum.

VERRIVS FLACCVS, libertinus, docendi genere maximè inclaruit. 17
Namque ad exercitanda discentium ingenia æquaIeis inter se committere solebat, proposita non solùm materia, quam scriberent, sed & præmio, quod victor auferret. Id erat liber aliquis antiquus, pulcher, aut rarior. Quare ab AVgusto quoque nepotibus eius præceptor electus, trásiit in Palatium cum tota schola: verùm vt nequè ampliùs posthac discipulum reciperet: docuítque in atrio Catilinæ domus, quæ pars palatii tunc erat: & sestertia centena in annum accepit. Decessit ætatis exactæ sub Tiberio. Statuam habet Præneste, in inferiore fori parte, cótra hemicyclú: in quo fastos à se ordinatos, & marmoreo parieti incisos, publicarat.

LVCIVS CRASSITIVS genere Tarentinus, ordinis libertini, 18
cognomine Pasides, mox Pansam se transnominauit. Hic initio circa scenam versatus est, dum Mimographos adiuuat. deinde in pergula docuit, donec commentario Smyrnæ edito, adeò inclaruit, vt hæc de eo scriberentur,

Vni Crassitio se credere Smyrna probauit:
Desinite indocti coniugio hanc petere.
Soli Crassitio se dixit nubere velle:
Intima cui soli nota sua extiterint.

Sed cùm edoceret iam multos, ac nobiles, in his Iulium Antoniú triumuiri filium, vt Verrio quoq; Flacco compararetur, dimissa repentè schola trásiit ad *Quinti Septimii philosophi sectam. * lib. pithœi Q. Sextij sectam.

SCRIBONIVS APHRODISIVS, Orbilii seruus atque discipulus, mox à Scribonia Libonis filia, quæ prior AVgusti vxor fuerat, redemptus & manumissus, docuit, quo Verrius tempore. cuius etiam libros de ortho- 19
graphia rescripsit, non sine insectatione studiorum morú nque eius.

CAIVS IVLIVS HIGINVS, AVgusti libertus, natione Hispanus, etsi 20
nonnulli Alexádrinum putant, & à Cæsare puerum Romam aductum, Alexandria capta. Studiosè & auidè imitatus est Cornelium Alexádrum Grammaticum Græcum: quem propter antiquitatis notitiam, *Polyhistorem* multi, quidam *historiam* vocabant. Præfuit Palatinæ bibliothecæ: nec eo secius plurimos docuit: fuítque familiarissimus Ouidio poëtæ & Caio Licinio consulari, historico: qui eum admodum pauperem decessisse tradit, & liberalitate sua, quoad vixit, sustétatum. Huius libertus fuit Iulius Modestus, in studiis atque doctrina vestigia patroni secutus.

21 Caius Melissus, Spoleti natus, ingenuus, sed ob discordiam parentum expositus, cura & industria educatoris sui altiora studia percepit: ac Mæcenati pro Grammatico muneri datus est. Cui quum se gratum & acceptum in modum amici videret, quamquam adserente matre, permansit tamen in statu seruitutis: præsentémque conditionem veræ origini anteposuit. quare citò manumissus, AVgusto & insinuatus est. Quo delegante, curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu suscepit. Atque, vt ipse tradit, sexagesimum ætatis annum agens, libellos *Ineptiarum*, qui nunc *Iocorum* inscribuntur, componere instituit: absoluítque centum & quinquaginta, quibus & alios diuersos postea addidit. Fecit & nouum genus Togatarum, inscripsitque *Trabeatas*.

22 Marcus Pomponius Marcellus sermonis Latini exactor molestissimus, in aduocatione quadam (nam interdū & caussas agebat) solœcismum ab aduersario factum vsq; adeo arguere perseuerauit: quoad Cassius Seuerus interpellatis iudicibus dilationem petiit: vt litigator suus alium Grammaticum adhiberet: quando non putat is cum aduersario de iure sibi, sed de solœcismo controuersiam futuram. Hic idem cùm ex oratione Tiberium reprehendisset: affirmante Ateio Capitone, & esse illud Latinum, &, si non esset, futurum: *Certè iam inde mentitur, inquit, Capito. Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, verbis non potes.* Pugilem olim fuisse Asinius Gallus hoc in eum Epigrammate ostendit:

Qui caput ad læuam didicit, glossemata vobis
Præcipit: os nullum, vel potius pugilis!

23 Remmius Palaemon Vicentinus, mulieris verna, primò, vt ferunt, textrinum, deinde herilem filium dum comitatur in scholas literas didicit. postea manumissus, docuit Romæ: ac principē locum inter Grammaticos tenuit: quanquam infamis omnibus vitiis, palàmque & Tiberio, & mox Claudio, prædicantibus, nemini minus institutionem puerorum vel iuuenūm committendam: sed capiebat homines cùm memoria rerum tum facilitate sermonis: necnon etiam poëmata faciebat ex tempore. Scripsit & variis, nec vulgaribus metris. Arrogantia fuit tanta vt Marcum Varronem *porcum* appellaret: *secum & natas & morituras literas* iactaret. *nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed præsagiente Virgilio fore quandoque omnium poëtarum ac poëmatum Palæmonem iudicem.* Gloriabatur etiam latrones quondam sibi propter nominis celebritatem parsisse. Luxuriæ ita indulsit, vt sæpius in die lauaretur: nec sufficeret sumptibus, quanquam ex schola quadragena annua caperet, ac non multò minùs ex re familiari: cuius diligentissimus erat: cùm & officinas promercalium vestium exerceret: & agros adeò coleret, vt vitem manu eius institutam satis constet trecenta sexaginta quin-

que vasa edidisse. Sed maximè flagrabat libidinibus in mulieres, vsq; ad infamiam oris: dictóque non infaceto notatum ferunt cuiusdam, qui quum in turba osculum sibi ingerentem, quanquam refugiens, deuitare non posset: *Vis tu*, inquit, *magister, quotiens festinantem aliquem vides, abligurrire?*

Marcvs Valerivs Probvs Berytius, diu centuriatum petiit, donec tædio ad studia se contulit. Legerat in prouincia quosdam veteres libellos apud Grammatistam, durante adhuc ibi antiquorum memoria, necdum omnino abolita, sicut Romæ. Hos quum diligentiùs repetere atque alios deinceps cognoscere cuperet, quamuis se contemni, magísque opprobrio legentibus, quàm gloriæ & fructui esse animaduerteret, nihilominus in proposito mansit: multáque exemplaria contracta emendare, ac distinguere, & adnotare curauit, soli huic nec vlli præterea Grammatices parti deditus. Hic non tam discipulos quàm sectatores aliquot habuit. Nunquam enim ita docuit vt magistri personam sustineret. Vnum vel alterum, vel, quum plurimos, tres aut quatuor, postmeridianis horis admittere solebat, cubánsque, inter longos ac vulgares sermones, legere quædã, idque perraró. Nimis pauca & exigua de quibusdam minutis quæstiunculis edidit. Reliquit autem non mediocrem syluam obseruationum sermonis antiqui. 24

C. SVETONI TRANQVILLI DE CLARIS RHETORIBVS LIBER.

Rhetorica quoque apud nos, perinde atque grammatica, ferè recepta est, paulò etiam difficilius, quippe quam constet nonnunquam etiam prohibitam exerceri. Quod ne cui dubium sit, vetus senatusconsultum, item Censorium edictum, subiiciam. *CAIO FANNIO STRABONE, MARCO VALERIO MESSALLA CONSVLIBVS, Marcus Pomponius prætor senatum consuluit. Quòd verba facta sunt de Philosophis & de Rhetoribus, de ea re ita censuerunt: Vt Marcus Pomponius prætor animaduerteret, curarétque vti ei è Republica fidé que sua videretur, vti Romæ ne essent.* De iisdem interiecto tempore, Cnæus Domitius AEnobarbus, & Lucius Licinius Crassus censores, ita edixerunt, *RENVNTIATVM EST NOBIS ESSE HOMINES qui nouum ge-*

nus disciplinæ instituerunt: ad quos iuuentus in ludos conueniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos Rhetoras: ibi homines adulescentulos totos dies desidere. Maiores nostri, quæ liberos suos discere, & quos in ludos itare vellent, instituerunt. Hæc noua quæ præter consuetudinem ac morem maiorum fiunt, neque placent neque recta videntur. Quapropter & iis qui eos ludos habent: & iis qui eò venire consueuerunt, videtur faciendum vt ostendamus nostram sententiam nobis non placere. Paulatim & ipsa vtilis honestáque apparuit: multique eam præsidii causa, & gloriæ appetiuerunt. CICERO ad præturam vsque Græcè declamauit. Latinè verò senior quoque, & quidem consulibus Hirtio & Pansa: quos *discipulos, & grandeis prætextatos* vocabat. CNEVM POMPEIVM, quidam historici tradiderunt, sub ipsum ciuile bellum, quò faciliùs Caio Curioni promptissimo iuueni, causam Cæsaris defendenti, contradiceret, repetisse declamandi consuetudinem. MARCVM ANTONIVM, item AVGVSTVM ne Mutinensi quidem bello omisisse. NERO CAESAR & primo imperii anno, publicè quoque bis antea declamauit. plerique autem oratorũ, etiam declamationes ediderunt. Quare magno studio hominibus iniecto, magna etiam professorum ac doctorum profluxit copia, adeóque floruit, vt nonnulli ex infima fortuna in ordinem senatorium, atque ad summos honores processerint. Sed ratio docendi nec vna omnibus, nec singulis eadem semper fuit: quando vario modo quisque discipulos exercuerunt. Nam & dicta præclarè, per omnes figuras, per casus, & apologos, aliter atque aliter exponere: & narrationes tum breuiter & presse, tum latiùs & vberius explicare consueuerant: interdum Græcorum scripta conuertere, ac viros illustreis laudare, vel vituperare: quædam etiam ad vsum communis vitæ instituta, tum vtilia, & necessaria, tum perniciosa & superuacanea ostendere: sæpe fabulis fidem firmare, aut historiis demere, quod genus θέσεις & ἀνασκευάς & κατασκευάς Græci vocant, donec sensim hæc exsoleuerunt: & ad controuersiam ventum est. Veteres CONTROVERSIAE, aut ex historiis trahebantur: sicut sanè nonnullæ vsque adhuc: aut ex veritate, ac re, si qua fortè recens accidisset. Itaque locorum etiam appellationibus adiectis, proponi solebant. Sic certè collectæ editæque se habent. ex quibus non alienum fuerit vnam & alteram, exempli causa, ad verbum referre. *AEstiuo tempore adolescentes vrbani cùm Ostiam venissent, litus ingressi, piscatores trahentes rete adierunt: & pepigerunt, bolum quanti emerent: nummos soluerunt. diu expectauerunt, dum retia extraherentur. aliquando extractis, piscis nullus infuit, sed sporta auri obsuta. Tum emptores bolum suum aiunt, piscatores suum. Venalicii quum Brundusii gregem venalium è naui educerent, formoso, & precioso puero, quod portitores verebantur, bullam, & prætextam togam im-*

Nicol. Faber cum Hir.

gam imposuere: facilè fallaciam celarunt. Romam venitur. res cognita est. petitur puer, quòd domini voluntate fuerit **liber, in libertatem.* Olim autem eas appellationes Græci * *συντάξεις* vocabant: mox controuersias quidam, sed aut fictas, aut iudiciales. Illustres professores, & quorum memoria aliqua extet, non temerè alii reperientur quàm de quibus tradam.

* Fort. del. uox liber.
* Al. συνθέσεις

Lucius Plotius Gallus. De hoc Cicero ad Marcum Titinnium sic refert. *Equidem memoria teneo, pueris nobis primum Latinè docere cœpisse Lucium Plotium quendam: ad quem cum fieret concursus, quòd studiosissimus quisque apud eum exerceretur, dolebam mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate: qui existimabant Græcis exercitationibus ali meliùs ingenia posse.* Hunc eundem (nam diutissimè vixit) M. Caelius in oratione, quam pro se de vi habuit, significabat dictasse Atratino accusatori suo actionem: subtractóque nomine, *ordearium eum rhetorem* appellat, deridens vt inflatum, ac leuem, & sordidum. 2

Lucius Otacilius Pilitus seruisse dicitur, atque etiam ostiarius, veteri more, in catena fuisse: donec ob ingenium ac studium literarum manumissus, accusanti patrono subscripsit. Deinde Rhetoricam professus, Cnæum Pompeium Magnum docuit, patris eius res gestas nec minùs ipsius, compluribus libris exposuit: primus omnium libertinorum, vt Cornelius Nepos opinatur, scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam. 3

Ad id tempus Epidius calumnia notatus, ludũ docendi aperuit: docuítque inter cæteros Marcũ Antonium & AVgustum. Quibus quondã Caius Canutius, obiicientibus sibi quòd in Republica administranda potissimùm consularis Isaurici factam sequeretur, *Malle* respondit, *Isaurici esse discipulum, quàm Epidij calumniatoris.* Hic Epidius ortum se ab Epidio Nuncione prædicabat: quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis Sarni, paulò post cum cornibus extitisse, ac statim non comparuisse, in numeróque deorum habitum. 4

Sextus Clodius è Sicilia, Latinæ simul Græcæque eloquentiæ professor, malè oculatus, & dicax, par oculorum in amicitia Marci Antonii triumuiri extitisse se aiebat. Eiusdem vxorem Fuluiam, cui altera bucca inflatior erat, *acumen stili tentare* dixit, nec eò minùs immo vel magis ob hoc, Antonio gratus. A quo mox consule ingens etiam congiarium accepit: vt ei in Philippicis Cicero obiicit. *Adhibes ioci causa magistrum, suffragio tuo, & compotorum tuorum Rhetorem: cui concessisti, vt in quem vellet, diceret, salsum omnino hominem: sed materia facilis, in te, & in tuos dicta dicere. At quanta merces rhetori est data: audite Patres Conscripti, & cognoscite Reipublicæ vulnera. duo millia iugerũ campi Leontini Sexto Clo-* 5

Rhetori adsignasti, & quidē immunia: vt tāta mercede nihil sapere disceres.

CAIVS ALBVTIVS SILVS Nouariensis, quum ædilitate in patria fungeretur, quum fortè ius diceret, ab iis contra quos pronuntiabat, pedibus è tribunali detractus est. Quod indignè ferens, statim contendit ad portam, & inde Romam: receptúsque in PLANCI oratoris contubernium: cui declamaturo mos erat, priùs aliquem, qui antè diceret, excitare: suscepit eas partes, atque ita impleuit, vt Planco silentium imponeret, non audenti in comparationem se dimittere. Sed ex eo clarus, propria auditoria instituit, solitus proposita controuersia sedens incipere, & calore demum prouectus consurgere, ac perorare. Declamabat autem genere vario: modò splendidè atque adornatè: tum, ne vsquequaque scholasticus existimaretur, circuncisè ac sordidè, & tantummodo triuialibus verbis. Egit & causas, verùm rariùs, dum amplissimam quanque sectatur, nec alium in vlla locum, quàm perorandi. Postea renuntiauit foro, partim pudore, partim metu. Nam quum in lite quadam centumuirali, aduersario, quem, vt impium erga parentes, incessebat, iusiurandum quasi per figuram sic obtulisset: *Iura per patris matrisque cineres, qui inconditi iacent:* & alia in hunc modum: arripiente eo conditionem, nec iudicibus aspernantibus, non sine magna sui inuidia negotium afflixit. Et rursus in cognitione cædis, Mediolani, apud Lucium Pisonem proconsulem, defendens reum, quum cohibente lictore nimias laudantium voces, ita excanduisset, vt & deplorato Italiæ statu, quasi iterum in formam prouinciæ redigeretur: Marcum insuper Brutum, cuius statua in conspectu erat, inuocaret, *legum ac libertatis auctorem, & vindicem,* pæne pœnas luit. Iam autem senior ob vitium vomicæ Nouariam rediit: conuocatáque plebe, causis propter quas mori destinasset, diu, ac more concionantis, redditis, abstinuit cibo.

HORATII POETAE VITA PER SVETONIVM TRANQVILLVM

conscripta, vt à Petro Nannio edita est, libro tertio Miscellaneorum, lacera, & multis locis vitiata.

HORATIVS Flaccus Venusinus, patre, vt ipse tradit, libertino, & exactionum coactore: vt verè creditum est, salsamentario, quum illi quidam in altercatione exprobrasset: *Quotiens ego vidi patrem tuum cubito emungentem?* Bello Philippensi, excitus à Marco Bruto imperatore, tribunus militum meruit: victus-

victisque partibus, venia impetrata, scriptum quæstorium comparauit. Ac primò Mæcenati, deinde AVgusto insinuatus, non mediocrem locum in amborum amicitia tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexit, satis monstratur illo epigrammate: vbi inquit:

Ni te visceribus meis Horati
*Plus iam diligo * T.tum sodalem* *
*Mimo * videas strigosiorem.* *

Sed multo magis extremis, tali ad AVgustum elogio: *Horati Flacci vt mei, memor esto.*

AVGVSTVS ei Epistolarũ officium obtulit: "hoc ad Mæcenatẽ scripto significat. *Antè ipse scribendis epistolis amicorum sufficiebam: nunc occupatissimus, & infirmus, Horatium nostrum à te cupio abducere. Veniet ergo ab ista parasitica mensa ad hanc regiam: & nos in scribendis epistolis iuuabit.* Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam ingerere desiit. Extant epistolæ: ex quibus, argumenti gratia, pauca subieci. *Sume tibi aliquid iuris apud me, tanquam si " victor mihi fueris: rectè enim, & non temerè feceris: quoniam id vsus mihi tecum esse volui, si per valitudinem tuam fieri possit.* Et rursus. *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire. nam incidit vt illo coram fieret à me tui mentio. Neque si tu superbus amicitiam nostram spreuisti, ideo nos quoque ἀνθυπερηφανοῦμεν.* Præterea sæpe inter alios iocos *purissimum penem*, & *homuncionem lepidissimum* appellat: vnáque & altera liberalitate locupletauit. * Scripta quidem eius vsque adeò probauit, mansuráque perpetuò: vt non modò Sæculare carmen componendum iniunxerit, sed & Vindelicam victoriam Tiberii Drusique priuignorum: eúmque coëgerit propter hoc tribus carminum libris, ex lõgo interuallo, quartum addere: post Sermones quoque lectos, nullam sui mentionem habitam ita sit questus, *Irasci me tibi scito, quòd non in plerisque eiusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros tibi infame sit, quod videaris familiaris nobis esse?* expressitque elogium, cuius initium est,

Cùm tot sustineas, & tanta negotia solus
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.

* Idem Horatius habitu corporis breuis fuit, atque obesus: qualis à se ipsô & in Satyris describitur, & ab AVgusto hac epistola. *Protulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego, ne accusem te, quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris, ne maiores libelli tui sint, quàm ipse es, sed si tibi statura deest, * " vnde est. Itaque licebit in sextariolo scribas: quum circuitus voluminis tui sit, * " ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui.* Ad res

" ut hoc

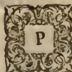
" For. cõuictor

" Fort. uenter abunde est.

" ὀγκωδέστατος

Venereas intemperantior traditur. Nam speculato cubiculo scorta dicitur habuisse disposita: vt quocunque respexisset, ibi ei imago coitus referretur. Vixit plurimùm in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domúsque eius ostenditur circa Tiburtini luculum. Venerunt in manus & *elegi* sub titulo eius, & *Epistola* prosa oratione, quasi commendans se Mæcenati: sed vtraque falsa puto. Nam elegi vulgares, epistola etiam obscura: quo vitio minimè tenebatur. Natus est sexto Idus Decembres, Lucio Cotta & Lucio Torquato consulibus. Decessit quinto calendas Decembres, Caio Marcio Censorino, Caio Asinio Gallo consulibus, post nonum & quinquagesimum annum, hærede AVgusto palam nuncupato: quum vrgente vi valitudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus & conditus est extremis Esquiliis, iuxta Mæcenatis tumulum.

CAII PLINII VITA EX SVETONII LIBRO DE VIRIS ILLVSTRIBVS.

LINIVS Secundus Nouocomensis, equestribus militiis industriè functus, procurationes quoque splendidissimas, atque continuas, summa integritate administrauit. & tamen liberalibus studiis tantam operam dedit, vt non temere quis plura in otio scripserit. Itaque bella omnia, quæ vnquam cum Germanis gesta sunt, viginti voluminibus comprehendit. Item naturalis historiæ triginta septem libros absoluit. Periit clade Campaniæ. Nam quum Misenensi classi præesset, & flagrante Vesebio, ad explorandas propius causas, liburnicas prætendisset: neque, aduersantibus ventis, remeare posset: vi pulueris ac fauillæ oppressus est: vel, vt quidam existimant, à seruo suo occisus: quem, deficiens æstu, vt necem sibi maturaret, orauerit.

* * *

ACHIL-

ACHILLIS STATII LVSITANI AD SVETONII LIBRVM De inluſtribus Grammaticis commentatio.

AD CAPVT I.

HVNC,& qui ſequitur libellus,excerpta puto è Suetonij libro de viris inluſtribus. quod imitatio Diui Hieronymi facilè declarat. verba illius in epiſtola ad Deſiderium ſunt,Scripſi librum de inluſtribus viris, ab Apoſtolis vſque ad noſtram ætatem, imitatus Tranquillum,Græcúmque Apollonium. Ac liber quidem Hieronymi de Apoſtolis doctíſque viris fuit,vt Suetonij librum eiuſdẽ argumenti atque ſententiæ fuiſſe neceſſe ſit. Vt autem excerpta exiſtimem, facit id quod adducitur eiuſdem Suetonij in libro de viris inluſtribus,de Plinio. Verba Suetonij ſunt, *Dum idem Plinius legiones in Siciliam duceret, eruptione fauillarum ab AEtna eructantium præfocatus interijt, anno vitæ ſuæ* LVI. Non ergo de his tantùm grammaticis atque rhetoribus qui nominâtur, ſed de Plinio quoque,cæteríſque,librum conſcripſerat.Itaque *inluſtres* viros,doctos & in doctrinæ ſtudiis excellentes vocabant.

Siquidem antiquiſſimi doctorum quidem & poetæ & oratores ſemigræci erant. Legendum videtur,*doctorum quidam.Liuium & Ennium dico,quos vtraque lingua domi,foriſque docuiſſe adnotum eſt.* Docuiſſe fabulas ſcilicet. nam ſi nihil aliud plius quàm Græcè interpretabantur,Latinè alios profectò non docebant.*Adnotum*, vt adprimè,adfabrè.loquitur eodem modo Corn. Tac.in V.*Fortunæ quidẽ meæ fortaſſe minus expediat adnoſcere crimẽ,quàm abnuere. Ac ſiquid Latinè ipſi compoſuiſſent,prælegebant.* In veteri impreſſo.*præallegebant*.legendum fortaſſe, *præ alys legebant.* Sed legendum potius, *prælegebant.* nam diphthongi vocales ſeparatæ ſcriptæ fuerunt ordine præpoſtero.

Cap.2. *De Cratete.*In vet.impr.hi tituli nulli fuerũt,nec in vtroq; Vaticano.

Qui miſſus ad ſenatum ab Attalo rege inter ſecundum. Deeſſe verbum puto, *legatus*, vt ſit,ab Attalo rege legatus:ſed legi poſſit etiam illo modo.

*Cùm in regione Palatij.*In vet.impr.abeſt in.ſic Virg *qua te regione vel qui.*

Ἀκροάσεις. In vet.impr.& manuſcriptis Latinè ſcriptum, *acroaſis.*ſunt autem ἀκρόασις & ἀκρόαμα verba τεχνικά.

Ac noſtris exemplo fuit ad imitandum. Non ſunt in vet.imp.verba, *ad imitandum*, idque,vt opinor,commodè.

Cæteris nota facerent. Nota facere,id eſt,explicare nota eſſe dicuntur ea quæ intelliguntur,Sic pòſt de Craſſitio,*Intima cui ſoli nota ſua extiterint.*

*Continenti ſcriptura.*perpetua,non diſtincta libris ac numero.

Vt Lælius, Archelaus,Vettius,Q.Philocomus Lucilij ſatyras familiaris ſui,quas legiſ-

se apud Archelaum Pompeius Lenæus, apud Philocomum Valerius Cato prædicant. Legendum, *Vettius & Philocomus*. Ac pòst, *prædicantur*, non prædicant. *Instruxerunt, auxeruntque ab omni parte grammaticam Lælius Lanuuinus.* Legendum, vt in impr. vet. & manuscriptis, grammaticam L. AElius Lanuuinus.

Seruius Clodius. In vet. impr. *Ser. Clodius.*

Vsus. non est in vet. impr. Legitur autem in manuscriptis eodem modo hic locus, quo in vet. impresso. *L. AElius Lanuuinus gener Q. AElij Ser.* Ego coniecturã hanc faciebam, *L. AElius Lanuuinus genere. Q. AElij seruus, & Clodius.* Iam quod sequitur, *Vterque eques Romanus*, in manuscripto altero, vno minus verbo legitur, *vterque Romanus*, vt ille quidem Lanuuinus genere, vel Lanuuio fuerit oriundus, natus tamen Romæ. in veteribus autem monumentis, SER. seruum interdum significat. sic in hortis Vaticanis, CAES. N. SER.

Cap. 3. *Lælius.* In vet. impr. L. AElius. *& stilo*, alij legunt, *& Stylo.*

Tantus optimatum fauor, ut Q. Metellum Numidicum in exilium comitatus sit. In vet. impr. *Tantum qui manum fautor.* Legendum, *Tantus quidem optimatum fautor.* vel, vt in manuscriptis, *tantus optimatum fautor.* vel, *in tantúmque Metellorum fautor.* Simile quiddã narrat pòst de AVrelio Opilio. *Vt constet Lutatiũ Daphnidem, quem Lenæus Melissus per cauillationem nominis πανὸς ἄγημα dicit πανὸς ἄγημα*, idque συμβολικῶς. fuit autem hic, opinor, finis carminis veteris poetæ. itaque insigniter stolidum ac stupidum significabat. In manuscriptis vitio scriptum, *pansagasansema:* vel, vt in vet. imp. *panosagacema.*

Ducentis millibus nummûm. In vet. impr. *Dcc. nummûm.*

L. Appuleium ab Eficio Caluino equite Romano. Legendum videtur à *Fuficio Caluino.* Sed in vet. imp. totus hic locus legitur, *L. Appuleium ab Eficio Caluino equite Romano prædiuite quadringenis annuis conductos multos edocere.* Ex quo faciebam, *L. Appuleius à Fuficio Caluino equite Romano prædiuite quadringenis annuis, uel, quadringentis aureis conductus multos edocuit.*

Et Sisennius. In vet. impr. *Sesennius.*

Et cum iam non gressu modò deficeret. In vet. impr. *deficeretur*, vt in manuscr.

Cap. 4. CAETERVM *propriè sic appellandos poëtarum interpretes, qui à Græcis grammatici nominentur, eosdem litteratos uocitatos.* Cic. sic, vt Cornelius Nepos, poetarum grammaticos vocat in 1. de Diuinat. nisi memoria fallor.

Et illum quidem. Vet. impr. *Ne illum quidem.* Legẽdum fortasse, *ut illum quidem.*

Non temere quem, id est, *aliquẽ.* *Quasi non perfectũ litteris, sed imbutum.* Horat. lib. 2. Epist. ad Florum, de puero seruo venali, *Litterulis Græcis imbutus.* In vet. imp. distinctũ à cæteris caput, & in manuscriptis. *Remoto pulpito* è quo docebant. Horat. in 1. Serm. Grammaticas ambire tribus, & pulpita dignor.

Audiebam etiam, memoria patrum quosdam è grammatici statim ludo transisse in forum. Vet. impr. *Eludendo*, non *ludo*, leg. *è ludo.* In manuscripto altero, *è grammatici statim ludo:* in altero: *è grammatici Statij ludo.*

Cap. 5. SATYRAM *quoque in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse hoc indicat.* Placet lectio vet. impr. *In qua libertinum se duplici cognomine esse per hoc indicat.* Horat. quoque in II. Serm. de seruo, opinor, *Tanquam habeas tria nomina.*

Sæuius Nicanor Marci libertus, negabit Sæuius Posthumus idem. At Marcus docebit. In vet. imp. *Sæuius Posthumus ac Marcus.* in manuscripto altero, *Seruius post huius:* in altero. *Seruius post hic.* Ego verò versus è Satyra Nicanoris hos esse putabam, itaque cõstituebam, *Sæuius Nicanor Marci libertus, negabit Sæuius Postumius, ast idem*

est idem Marcus docebit.

Cap. 6. VERVM *ipse id per duas efferet in Parasstichidæ libellis, qui inscribitur Pinax.* Vet.impr. *in parastichide libelli.* leg. *in parastichide,* vt erat in manuscriptis, vel *prostichide libelli, qui inscribitur Pinax.*

Cap. 7. HVIVS etiã meminit Quinctilianus in I. *Sicut,* inquit, *Antonius Gnipho, qui robur quidem & ebur atque etiam marmur fatetur esse: uerùm fieri uult ex his, robura, ebura, marmura.*

Sed expositus. Distinguendum videtur hoc loco. *Nam cætera scripta discipulorum eius esse, non ipsius, in quibus & suum alicubi reperi nomen,* in vet.impr. *reperiri, non reperi.* vt repetatur, *Atteius Philologus tradit,* itáque est in manuscrip.

Cap. 8. PRAECIPVVM *illud opusculum Annalium Elenchorum sexdecim millibus nummûm cuidam uendere.* Placet vet.impr. *Annalium Ennij Elenchorum* xvj. *nummûm.* & quæ sequuntur.

Cap. 9. LIBRVM *etiam, cui est titulus Perialogos, edidit, continentem querelas de iniurijs, quas professores negligenter.* Legendũ videtur. *cui est titulus, αἰναλόγος.* Nam *αἶνα* etiã querelã Græcè significat. Senex enim, qui ab Aristotele *φιλαίνιος* dicitur, ab Horatio querulus nominatur. in vet.impr. *neglegente,* non neglegenter. legendum fortasse *neglegentes* vel vt in manuscriptis, *neglegentia.* & ambitione.

Varrone. Non est in vet.impr. neque quod sequitur pòst, *Murena.*

Cap. 10. HVNC *Capito Atteius iurisconsul.* In vet.impr. *Hunc Capito Atteius natus iurisconsultus.* legẽdum fortasse, *notus iurisconsultus.* quemadmodum in Vaticano altero scriptum reperi.

Inter grammaticos rhetorem, inter rhetores grammaticum. Simile illud de Hermogene rhetore, *Inter senes puer, inter pueros senex.*

Declamantium deinde adiutor atque præceptor. In vet.impr. verbũ, *adiutor,* non erat. Ego legendum suspicabar, *auditor, atque præceptor,* vt quos doceret, declamantes audiret.

Ipse. Distinguendum hoc loco.

Ad Lælium Hermam scripsit. In vet.impr. *Ad L. Hermam scripsit.* quod placet.

Audisse Antonium Gniphonem, eiusque Hermã, postea docuisse. Lego ac distinguo. *Audisse Antonium Gniphonem, eiusque F Hermam, postea docuisse.* Vt sententia sit, vsum illum præceptoribus, Gniphone atque eius filio Herma, posteà præceptorem aliorum fuisse.

In quibus Appio quoque & Pulcro Claudiis fratribus. Deesse aliquid videtur ad distinctionem Claudiorum fratrum.

Sibi uendicauit. Lege, *uindicauit.*

Cap. 11. VISVSQVE *est peridoneus præceptor, maximè ad poëticam tendẽtibus.* In vet.impr. *ad poëtas tendentibus.*

Inscripsit præter grammaticos libellos etiam poëmata. Legendum videtur, non *inscripsit,* sed, *idem scripsit,* vel *conscripsit.*

Depictus minio. Legendum puto, *Et pictus,* propter ordinem.

Et illos custodes uidet hortulos Priapi. Legendum, *Custodis,* vt ad Priapum referatur. Sæpe custos hortorum Priapus à poëtis dicitur.

Quem tres calculi, & selibra farris. Versus non stat, nisi durè sibi hiatum concurrentium vocalium permiserit. Et alieni sunt ab huius loci sententia calculi. Emendaram olim, *Quem tres culeoli:* vel, *Quem tres auriculæ.* Sed multò probabilius Gabriel Faërnus, *Quem tres cauliculi.*

Tegula sub una. Idem antè in Orbilio, *Et habitare sub tegulis quodã scripto fatetur.*

Omnes soluere posse quæstiones, vnum difficile expedire nomen. Soluere atque expedire idem valent in quæstionibus. soluere translatum est à nodis: quamobrem etiam addidit, expedire, propriè. namque soluendo qui non erant, neruo inligati domum ducebantur.

En cor Zenodoti, en iecur Cratetis. Iecur similiter posuit Pacuuius apud Cic. in 1. de Diuin. *Nam istis qui linguam auium intelligũt, plusque ex alieno iecore sapiunt, quàm suo: magis audiendum quàm auscultandum censeo.*

Cap. 12. *Quare numquam non utriusque se libertum edidit.* In vet. impr. quasi numquam non. quod idem valet, quod, ferè semper, sed prior lectio etiã probanda, quæ in altero erat manuscripto.

Cap. 13. TABERIVS *Hiera suo hero emtus de catasta*] In vet. impr. *Taberius hero suo morem emtus*, in qua lectione tantùm muto, *more.* quod positum videri possit, vt à Cic *Moribus*, in Orat. pro Cæcina, *Placuit Cæcinæ de amicorum sententia constituere, quo die in rem præsentem ueniretur, ut de fundo Cæcina moribus deduceretur.* Ac post, *Ibi tum Cæcinam postulasse, ut moribus deductio fieret.* In manuscripto altero legitur, *Staberius hero suo Metre emtus de catasta.* in altero, *Straberius nametra epturus.* ex quo faciebam, N. M. C. *ut sit nummorum millibus centum.*

Cap. 14. CVRTIVS *Nicia.*] In vet. impr. *Hirtius Nicia.*

Omnino mihi. Pauciora leguntur in vet. impr. hæc scilicet, *Nihil Romæ geritur, quod te putem scire curare, nisi fortè scire uis, me inter Niciam nostrum, & Vidium, iudicem esse. profert alter duobus uersiculis.* & quæ sequuntur.

Item ad Atticum de Hicia. Legendum, *de Nicia.* In vet. impr. *de Hirtio.* epist. Cic. in xij. ad Atticum, cuius initium, *Scripsit ad me diligenter Sicca. Cur ego illi.* Probabiliter etiã in vet. impr. Cur ergo illi. *Huius de Lucilio libros, etiam satyra comprobat.* Mendosè, opinor, sic legitur. emendabam, *Eiusdem Lucilij libros etiam satyra comprobat.* vel, *Huius de Lucilio libros etiam Santra comprobat.* Santræ Quinctilianus, & Nonius Marcellus in verbo *Bacchari*, meminerunt.

Cap. 15. QVOD *enim oris improbi, animo inuerecũdo scripsisset.*] vet. impr. *Quod enim oris probum.* in altero manuscripto, *oris probi.* Legebam, *ore probo.* vel *quod enim ore is probo.* illud enim *os probum* Pompei valde commendatur.

Lastaurum. Græco verbo.

Præterea priscorum, Catonisque uerborum ineruditissimum furem. Probior lectio vet. impr. *præterea priscorum Catonis uerborum*, &c.

Pretium domino suo retulisse. In vet. impr. vt in manuscriptis, *pretium suum retulisse*: Emendabam, *pretium sui retulisse*, nam *domino*, addititium videtur.

Cap. 16. ATTICI *Satrij.*] Vet. impr. *Sarti*, non *Satrij.*

Suspectus in ea. Legendum fortasse *in eo.*

Post deinde damnationem. In vet. impr. *postinde*, vno verbo, quod accusandi casum regat.

Et alios poëtas nouos perlegere cœpisse. Lego, *prælegere* non *perlegere*, vt in manuscriptis erat.

Cap. 17. VERVM *ut neque amplius, post hac discipulum reciperet.* Lego, *ut nequem amplius.*

In atrio Catilinæ domus. Vno in manuscripto, *Catulinæ*, vt Catuli domus fuerit. fuit enim domus Q. Catuli regione X. in qua Palatiũ, alij eiusdẽ regione V.

Sestertia centena. In vet. impr. *centena sestertia.*

Statuam habet Præneste in inferiore fori parte. Mendosè scriptum videtur *Præneste*. Octauius Pantagathus mutabat in, *pro Vestæ*. vt statua Verrij fuerit ante Vestæ templum, octaua regione videlicet, in qua forum. Antonius AVgustinus legebat, *pedestrem*. Ego verò faciebam, *pura veste*. vt statua Flacci veste fuerit pura & simplici, nullis argumentis. Eodem propè modo est in veteri monumento Romæ apud Marianum, ciuem Romanum, in eo vico qui hodie dicitur, Spolia Christi.

HVIC SENATVS, AVCTORE M. AVRELIO ANTONINO AVG. ARMENIAC. MEDIC. PARTHIC. MAXIMO GERM. SARMAT. STATVAM PONI, HABITV CIVILI, IN FORO DIVI TRAIANI, PECVNIA PVBLICA, CENSVIT.

Sic Plin. in xxj. *puros lemniscos* dicit, *Puri*, inquit, *diu fuere hi. cælare eos primum instituit P. Appius Pulcer.* Nec tamen repugno, quo minus etiam *Præneste* legatur. fieri enim potuit, vt etiam Preneste, quemadmodum Romæ, Verrij ipsius fasti fuerint marmoreo parieti incisi.

Contra hemicyclū. In vet. impr. *contra heniculū.* Legendū opinor, *cōtra senaculū.* fuit enim eadē regione, inter Capitoliū & forū, senaculū vbi magistratus cū senioribus deliberabāt. auctor Victor. id erat, opinor, senaculū aureū. in altero manuscripto, *hemicyclum*, in altero *hemicidium*: ac si id factum Preneste accipimus, hemicyclum illic fuisse intelligamus. cuius nulla apud Victorem mentio.

In quo fastos à se ordinatos, & marmoreo parieti incisos. quorum putātur esse fragmenta, quæ hodieq; visuntur Romæ in Capitolio, muro impressa, eruta è fori ipsius ruinis.

Publicaret. Lego, *publicarit*, vel *publicarat*. Vtrumque enim conuenit, vtrumque aptius, quàm *publicaret*.

Cap. 18. ORDINIS *libertini*.] Ordo conditionem significare videtur hoc loco, vt apud Terentium in EVnucho, *Conuenit hodie aduenientem quendam mei loci hinc, atque ordinis.* Aliter Euentius, sed apud me Suetonij pluris est auctoritas.

In pergula docuit. vet. impr. *percula.* pergulā autē pro pulpito videtur accepisse.

Intima cui soli nota sua extiterint. In vet. impr. *vota*, non *nota*, in eam sententiam, Vota Smyrnæ Crassitio fuerunt intima: solus quid sibi vellet Smyrna, Crassitius intellexit. Intelligit autem, opinor, *Smyrnam*, poēma Cinnæ.

Ad Q. Septimij sectam. In vet. impr. *Septimi*. Atque hic sit fortasse Septimius, de quo sæpè Horatius.

Cap. 19. CVIVS *etiam libros de orthographia rescripsit.*] damnauit, &, vt docti quidam loquuntur, retractauit. Fuit autem, in quo reprehenditur Verrius putidiusculus.

Cap. 20. ET *à Cæsare puerū Romā aduectū.* In vet. impr. *adductū* nō *aduectum*.

Studiosè & audè imitatus est Cornelium Alexandrinum. In vet. impr. non *audè*, sed *audiit*. Legendū fortasse, *studiosè audiit, & imitatus est Corneliū Alexandrinum.*

In studiis atq; doctrina, uestigia patroni secutus. legēdū fort. *In studiisque doctrinæ.*

Cap. 21 QVARE *citò manumissus AVgusto, & insinuatus est.*] Distinguo, ac lego, *Quare citò manumissus, AVgusto etiam insinuatus est.*

Quòd elegantior curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu suscepit. Omnino legendum, *Quo delegante curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu suscepit.* Suetonius idem in Cæsaris dictatoris vita, eodem verbo & eodem in genere est vsus, *Quos omnes libellos vetuit AVg. publicari in ea epistola,*

quam breuem admodum ac simpliciem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.]

Libellos ineptiarum, qui nunc iocorum scribuntur. In vet.impr. *locorum*, non *iocorum*: sed illud, opinor, rectius.

Fecit & nouum genus Togatarum: inscripsitque Trabeatas. In vet. impr. *trachatas*, non *trabeatas*. legendum fortasse, *brachatas*. Sed illud probabilius, itáque erat in manuscriptis.

Cap.22. M. POMPONIVS *Marcellus sermonis Latini exactor molestissimus.*] Lego, *molestissimus*, non *modestissimus*, vt est in manuscriptis.

Quo ad. In vet.impr. *quod*. illud rectius.

Quando non putatis cum aduersario, sed sibi de solœcismo. Distinctio atque ordo concinnior in vet.impr. *Cum aduersario de iure sibi, sed*, &c.

Iam inde mentitur. In vet.impr. non est, *indo*, verbum.

Tu enim Cæsar ciuitatem dare potes hominibus, uerba non potes. Argutè Gabriel Faërnus, *uerba* mutabat in, *uerbis*. *Dare ciuitatem*, eodem modo dixit in x.epist. Plin. *Quare rogo des ei ciuitatem Romanam.*

Qui caput ad læuam didicit. Versus elegiaci sunt.

> *Qui caput ad læuam didicit, glossemata nobis*
> *Præcipit, os nullum, uel potius pugilis.*

Itaque hos versus repræsentare videtur vet.impr. & manuscriptus. sed pro *caput*, legebam, *capere*, vt pugilum ac luctatorum λαβὰς & ἀντιλαβὰς significet. *Glossemata* vocabant verba exquisita, neque vulgo nota, aut etiam vetusta: de quibus Quinctilianus in I. *Protinus enim potest interpretationem linguæ secretioris, quas Græci γλώσσας uocant.* Atque alibi, *Circa glossemata etiam, id est, uoces minùs usitatas, non ultima eius professionis diligentia est.* Ex quibus intelligimus, grammatici operis ac muneris fuisse, glossas præcipere atque interpretari. Et Placidus Grammaticus glossas interpretari atque accipere sic videtur.

Os nullum, uel potius pugilis. *Os nullum*, nullo pudore adfici significat. *Os pugilis*, durum os significat.

Cap.23. Scribendum puto *Remmius*, non *Rennius*. in veteri enim monumento quod apud me est, M. REMMIVS. M. L. PHILER. POMPEIA. Ɔ. L. PRIMA, SEX. POMPEIVS. Ɔ. L. STATIVS.

Rhemmius Palæmon Vicentinus mulieris uerna primò. Vet. impr. mulieris *uerna primò*. quod placet.

Primò, ut ferunt, textrinum. vel legendum, *textrinam*, vel faciendum, *textricis*. illud probabilius.

Facilitate sermonis. Sic Cic. in Bruto Curionem laudat, quòd facilè dicebat.

Nec non etiā poëmata faciebat ex tēpore. scripsit ex uarijs, nec uulgaribus, metris. Legendum puto, *scripsit ea uarijs, nec uulgaribus metris.* Metro enim scribūtur poëmata, id est, hoc vel illo genere & numero. Sic Martialis in IIII. loquitur.

> *Cùm sis improbior Masiliane,*
> *Quàm qui compositos metro Tibulli,*
> *In Stellæ recitat domo libellos.*

Nomen suum in Bucolicis non temere positum, sed præsagiente Virgilio fore quandoque. Legi etiam commodè possit, *saliat*, pro *sed*.

Quamquam ex schola quadragena annua caperet. In vet.impr. *quadringena*, non *quadragena*.

Sed

Sed maximè flagrabat libidinibus in mulieres usque ad infamiam oris. Lego, *usque ad infamiam orationis.* Sic etiam Cicero opinor orationẽ accepit. Ita enim legendum, etiam illa quæ sequuntur, propè declarant, *dictóque non infaceto.*

Cap. 24. In vet. impr. *Berritius* per i Latinum.

Quamuis se contemni. In vet. impr. *Omnes contemni*, vt ad veteres libellos referatur.

Opprobrio. Id vet impr. *obprobrio*, veteri more scriptum.

Aut quatuor pomeridianis horis. Veteri more etiam scriptum in eodem, & vtroque manuscripto, *Aut quatuor postmeridianis horis.* Idque perrarò. Distinguendum hoc loco, vt dein sequantur, *Nimis paucas & exigua*, &c.

AD LIBRVM DE CLARIS RHETORIBVS.

AD CAPVT I.

FANNIO *Strabone, M. Valerio Messalla Coss.* Initium edicti, quod exstat etiã apud Gellium in xv. cap. xj.

Quòd verba facta sunt. Hæc singularibus litteris scribebant, vtpote solennia: hoc modo, Q. V. F. S. vt illa, De ea re ita censuerunt D. E. R. I. C.

S. Cons. de ea re ita. In vet. impr. non erat, S. Cons. Nec fere ponitur, vt opinor, in edictis ac senatusconsultis. aut ponendum tantùm, *cons.* vel potius, *cens.* ut sit, *consules*, vel *censores*. Eiusmodi multa sunt edicta & senatusconsulta apud Cic in viij. epist. ad Cælium. Apud Gellium in IV. Apud Frontinum de aquæductibus.

Vti Romæ ne essent. Ne, pro, *non*, antiquo more.

De iisdem. In vet. impr. *de eisdem:* in veterribus monumentis semper, *isdem.*

Ita edixerunt. In manuscripto altero, *item edixerunt.*

Renuntiatũ est nobis. Referre, verba facere, nuntiare, & renuntiare, solennia verba sunt in hoc genere. Nuntiare verbum est apud Gellium in IV. cap. vj.

Ad quos iuuentus. Magis, opinor, è veterum consuetudine in vet. impr. *iuuentus ad quos.*

In ludos. In manuscripto, *in ludum.* quod placet.

Eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras. In vet. impr. *Eos sibi nomen imposuisse Latinè scilicet rhetoras.* lego ego, *haud Latinè scilicet rhetoras.* vel potius, *haud Latinè*, tãtùm, ne in edicto verbum rhetoras fuisse intellegamus, quòd esse id contra consuetudinem atque auctoritatem senatus videretur, tametsi in superiore edicto philosophos & rhetoras positos legamus.

Et quos in ludos itare. In vet. impr. *intrare.*

Consueuerunt. In vet. impr. *consuerunt.*

Nobis non placere. Hæc verba sententiæ sollemnia. vt illa, *Senatui populóque placere.*

Appetiuerunt. In vet. impr. *appetiuere.*

Et quidem consulibus Hirtio & Pansa, quos discipulos, & grandes prætextatos vocabat. Melius vet. impr. *& quidem cum Consulibus Hirtio & Pansa, quos discipulos, & grandes prætextatos vocabat.* Cum illis enim sese exercebat.

Nero Cæsar, & primo imperij anno. In vet. impr. non erat, &.

Profluxit. In vet. impr. *profluit*.

Floruit. In eodem, *fluit*, sed vtrumque vitio, vt videtur.

Per figuras. κατὰ σχῆμα. ac fortasse figuratas intelligit controuersias, de quibus Quinctilianus in ix. quarum cùm triplex genus esse dicat, primum frequens in scholis esse tradit.

Per casus. Euentus, vt quid quoque casu dicendum. vel casum intellegit, de quo Quinctilianus in v. *Casus autem*, inquit, *qui & ipse præstat argumentis locum, sine dubio est ex insequentibus*. & quæ sequuntur.

Tum breuiter. In vet. impr. *cùm breuiter*.

Consueuerant. In eodem, *consuerant*.

Dum utilia & necessaria, dum perniciosa & superuacanea. id est, quà vtilia, quà perniciosa.

Donec sensim hæc exoluerunt. Hæc progymnasmata. in vet. impr. scriptum, *exsoluerunt*, à verbo soleo.

Locorum etiam appellationibus adiectis. Vt iam propè fierēt ὑποθέσεις. sed in vet. impr. *additis*, non *adiectis*.

Adierunt. Vet. impr. *adiere*. & statim etiam, *pepigere*. ac pòst, *nummos soluère*.

Diu expectauerunt. diu exspectauerunt.

Infuit. Vet. impr. *adfuit*. In altero manuscripto, *adfuit*: in altero, *infuit*.

Sed sporta auri. In eodem, *porta auri*. in manuscriptis, *sporta*.

Quod domini uolūtate fuerit liber in libertate. Verbis, opinor, vtitur è veteri consuetudine petitis, fuisse liberum in libertate.

Mox controuersias. Quarū sunt exēpla apud Senecā & Quinctilianū seniores.

Cap. 2. PLOTII Rhetoris meminit Varro, vt adducit Nonius Marcellus in verbo *Bubulcitare*. Et Hieronymus in chronicis EVsebij. *Plotius*, inquit, *Gallus, primus Romæ Latinam rhetoricam docuit*. de quo Cic. sic refert. *Memoria teneo, primum Latinè docere cœpisse Plotium quendam*. *L. Plotius Gallus. de hoc*. Titulum opinor capiti præposuerat Suetonius *L. Plotius Gallus*. cui attexit cōsequentia. Credo, ego, eodem versu & contextu titulos poni solitos: vt in epistolis etiam solebant eorum, ad quos scribebant, nomina ponere.

Ad M. Ticinnium. Legendum fortasse, *ad M. Licinium*, vel potius, vt in manuscripto erat, *Titinnium*.

Dictasse à Cratino. In vet. impr. *Atratino*, vnico verbo, & dandi casu: quod placet, itáque erat in manuscriptis.

Ordearium eum rhetorem appellat, deridens ut inflatum ac leuem, & sordidum. In vet. impr. *Ordinarium*, non *Ordearium*. atque ita in manuscripto altero: at in altero, *hordeam eum rhetorem*. sed quod impressum, rectius. illud corruptum ex *hordiario*: in antiquiss. enim monumentis, *sementes & messes hordiariæ*.

Cap. 3. L. OCTACILIVS Pilitus. In vet. impr. *Pilutus*. itáque in manuscr.

Accusanti patrono subscripsit. Legendum fortasse, *accusanti patrono suo scripsit*. quod multi alij factitarunt rhetores. ipsi foro abstinentes, aliis orationes scripserunt. quamobrem à patrono sit ille manumissus. sin illo modo malumus, subscriptorem intelligamus. sunt autē subscriptores, vt iurisconsulti definiunt, qui se accusationi eius qui rei nomen detulerat, subscribunt.

Scribere historiam orsus: nonnisi ab honestissimo quoque scribi solitam. In vet. impr. verbum *scribi*, non erat. quæ lectio etiam probanda.

Cap. 4. IN VET. impr. nouum ac distinctum caput, vt esse omnino debet: sed

ſed fefellit eos qui confudêre, & veterum ſcribendi ratio, de qua antè: & quòd Suetonius, cùm dicat, *Ad id tempus*, vtrumque ſimul videatur contexere.

Epidij. In vet. impr. *Epidi*, more veterum ſcriptum.

Fluminis Sarni. In vet. impr. *Sarni.* ſed vitio, opinor.

Cap. 5. MALE *oculatus & dicax. par oculorum in amicitia M. Antonij triumuiri exſtitiſſe ſe aiebat.* In vet. impr. *Male oculatus & dicax, par oculorũ in amicitia M. Antonij extricte ſe aiebat.* itáque erat in vtroque manuſcripto. in quibus vcrbis mutabam tantummodo *extricte*, in *extriſſe*, id eſt, extriuiſſe: quod eſt conſumſiſſe ac diſperdidiſſe, à verbo extero. ſic etiam Catullus, *triſti*, pro *triuiſti* dixit. itaque ſe libidine & luſtris cum Antonio ſocio & conſcelerato perdidiſſe oculos ſignificat, & Antonium ſic notat.

Cui altera bucca inflatior erat, acumen ſtili tentare dixit. Stilo enim medici inflationes fodicabant, qua re cognita, iocus apparet. *Aciem tentare* ſic idem dixit in vita Neronis Cæſ. *Duos pugiones, quos ſecum attulerat, arripuit, tentatáque vtriuſque acie, rurſus condidit.*

Tibi & ioci. Credo apud Ciceronem eſſe, *ibi.* ſed videndus locus.

Sed materia facilis & in tuos. Lege *ſed materia facilis in te, & in tuos.*

Cap. 6. CONTVBERNIVM. Scribi etiam poteſt, *Contibernium:* namque in veteri monumento Romæ in hortis Albertinis, CONTIBERNALI.

Actáque ita impleuit. Vet. impr. *atque ita impleuit.* quod placet. vel illo modo, *itáque impleuit.*

Solitus propoſita controuerſia ſedens in opere, & calore demum prouectus conſurgere. Rectè hunc Gabriel Faërnus locum diſtinguebat, ac reſtituebat, *ſolitus propoſita controuerſia ſedens incipere, & calore demum prouectus conſurgere.*

Gemere. indignans ſcilicet.

Dum ampliſſimam quamque. Legendum vt in vet. *ampliſſimam quamque.*

Nec alium in ulla locum quàm perorandi. Legi etiam fortaſſe poſſit, *nec alio in illa loco.*

Quaſi per figuram. Dixit antè in procemio, *per omneis figuras:* vel per figuram, ὡς ἐν τύπῳ.

Negotium adflixit. cauſſam perdidit.

In cognitione cædis. in iudicio.

More concionantis. concionem habentis, verba facientis.

Deeſſe huic libro multum, intelligi poteſt ex catalogo rhetorum eorũ, qui principio vtriuſque manuſcripti libri legitur. namque præter ſuperiorum nomina, hæc etiam leguntur.

L. Cæſtius Pius
M. Porcius Latro
Q. Curtius Rufus
L. Valerius Primanus
Virgilius Flauus
L. Statius Vrſulus
P. Clodius Quirinalis
M. Antonius Liberalis
Sex. Iulius Gabinianus
M. Fabius Quintilianus
Iul. Tiro.

Cassii Parmensis versus, qui sequuntur, in Bruttiis inuectos, quos inde mihi Sertorius Quadrimanus, iuuenis doctrina moribúsque elegantissimis curauit, auctarii loco damus, ne pereant scilicet: dignissimi enim Cassio visi sunt: cuius Horatius, Plinius, cæterique mem inerunt.

CASSII PARMENSIS ORPHEVS.

Arguta primùm cùm plectra parentis, & auro
Distinctam sumpsit citharam Rhodopeius heros,
Ridebant segnes pulsus, digitósque micantes
Serius, & chordis indoctæ dissona uocis.
Mox pudor exardens, & gloria dulcis honesti,
Lusibus auertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Musæ pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc discens dependet utrimque.
Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis
Compedibus: somni fuerat, parcúsque Lyæi:
Donec ridiculus dudum, modulamine siluas,
Euulsósque suis scopulos radicibus egit.
Ausus & ire uiam uiuentibus inconcessam,
Pœnarum oblitos demulsit carmine Manes.
Non leuis adscensus. si quis petit ardua: sudor
Plurimus hunc tollit, nocturno exsomnis oliuo,
Immoritur, delet quod mox laudauerat in se,
Qui cupit æternæ donari frondis honore.

ELIAE VINETI SANTONIS ANNOTATIONES IN SVETONII TRANQVILLI LIBRVM DE ILLVSTR. Grammaticis & Rhetoricis.

AD CAPVT II.

MALLOTES. Cui patria Mallos, Ciliciæ vrbs, auctore etiā Strabone. nomen priorem syllabam producens apud Dionysium & Lucanum. Est autem Μαλλώτης apud Suidā: & Μαλλώτης apud Diogenem, pro Μαλλώτης. *Lælius Lanuuinus*: Fuerunt Lælius & AElius inter Romana nomina, vt hoc apud Ennium:

Egregiè cordatus homo catus AElius Sextus. illud apud Siliū libro quintodecimo:
Ac pelago uictus seruata Lælius hora,

Sed prænominis Lucij nota L. quam nullo signo ab insequenti AElio negligentes librarij disiunxerant, Lælios multos fecit: qui L. AElij fuerant. Hoc enim loco qui est Lælius, & apud AVlum Gellium multis locis, & Ciceronem in Aca-

in Academicis, & de legibus, AElius sine prænomine legitur, apud Carisium libro primo, apud Festum in verbis Maniæ, Monstrum, Nebulo, & alibi. Arnobium libro tertio. Quinctilianū decimo, de Comicis. Plinium nono de vnionibus. At Lucius AElius apud Ciceronem in Bruto, & Plinium libro tricesimo tertio de anulis equitum Romanorum: vbi Hermolaus etiam L. Helium Stellionem scriptum repererat: sed qui castigandum censuerit, L. Hælium Stilonem. Sic enim in eius castigationibus scriptum inuenio vt & in vetustis quoq; inscriptionibus Hælius interdum aspiratum reperitur. Sed aliud vitij etiam hic accidit. Nam quem ostendimus Lucium AElium fuisse appellatum, eundem, Cornelium Stilonem Marci Varronis fragmenta de lingua Latina me puero appellabant. quem, vno vocabulo in duo nuper mutato, Caium AElium Stilonem nunc nuncupant, pro Lucio AElio Stilone: nisi fortè sit is alius AElius Stilo: quod non puto. Præconini autem nomen etiam apud Plinium integrum locis aliquot reperi, veluti libro vltimo, & tricesimo tertio: vbi scribit Plinius præcones etiam olim Romæ vulgo purpura latiore tunicæ vsos fuisse, sicut patrem Lucij AElij Stilonis. vnde filius sit Præconinus cognominatus. Cæterùm quartum istud eiusdem hominis nomen, Stilo, Istilo est, in nonnullis Suetonij codicibus: sed apud Carisium, Plinium, Quinctilianum, nusquam Istilo trisyllabum: Stilo semper. nisi siquid in media voce sit deprauatū: vt apud Pliniū Stellio, Quintilianū Stolo pro Stilo. Deinde tractum nomē hoc ab eo quod est stilus, qua significatione Cicero stilum artificem, effectorem, magistrum dicendi optimum dixit: quòd orationes nobilissimo cuique scribere soleret Lucius AElius, vt ait Suetonius: vel vt Cicero de claris oratoribus, quòd scriberet orationes, quas alij dicerent: vt Quinto Metello, Quinto Cæpioni, Quinto Pompeio Ruf. viri ergo egregij, & equitis Romani patre præcone geniti, eiusdémque oratoris, & Grammatici, Græcis Latinísque literis eruditissimi, quem Marcus ille Terentius Varro magistrum habuit, Cicerone, Gellio, & Carisio, auctoribus, & idem Cicero adolescens audiuit. quatuor nomina sunto, Lucius AElius Præconinus Stilo. Qui autem apud Carisium de genitiuo poematorum citatur Quinctus Lælius grammaticus, hic quis sit, non habeo compertum. Cap.3. *Lutatium Daphnidem*. Omnes hi ferè grammatici, fuerunt serui: qui à dominis suis tandem manumissi, eorum nomina sumpserunt: vt Romæ quondam fieri solitum iam pridem ostendit Angelus Politianus in capite tricesimo primo miscellaneorum. atque ita pluribus pro vno nominibus more Romano sunt appellati. Daphnis ergo hic, quē prius Marco Scauro seruiisse scribit Plinius libro septimo Naturalis historiæ, de pretio hominis in seruitio geniti maximo, ab alio domino suo Quincto Lutatio Catulo libertate donatus, Quinctus Lutatius Catulus Daphnis fuit dictus. Cap.4. *Nec enim Sigida*. Hic Sigida quia nemini notus aliunde est, Lilius Gregorius scribit libro decimo de poetis, se semper arbitratum esse, pro Sigida, Ticida reponi debere: vt sit Caius Ticida: cuius infra videbis versum de Valerio Catone.

Cap.5. *Sæuius Nicanor*. Hic, non video, cur esse non possit, qui Sueuius V, pro A, dicitur libro tertio & sexto Saturnaliorum Macrobij: cuius versus aliquot adducturus Macrobius, poetam longè doctissimum appellat.

Cap.6. *Aurelius Opilius*. qui Carisio & Festo frequenter citatur.

Cap.7. *Marcus Antonius Gnifo*. quem citat Quinctilianus libro primo, & Carisius ex commentariis in Virgilium, epistolis, & orationibus. Macrobius libro

tertio Saturnaliorum. Item Antonius Gnifo, vir doctus, cuius scholam Cicero post laborem fori frequentabat. *Dionysi Scytobrachionis.* qui scribitur Σκυτοβραχίων apud Suidam, & Σκυτεύς. Cap 9. *Et habitare sub tegulis.* Turnebus in capite vndecimo libri tertij decimi aduersariorum. *Pertalogos.* Si non placet Achillis Statij coniectura de hoc verbo Graeco, alias inuenies in capite vndecimo libri tertij decimi Aduersariorum Turnebi. *Vt Horatius significat.* Versu septuagesimo epistolae ad AVgustum libro secundo. *Interrogatus a diuersae partis aduocato prodierat.* Orbilius in reum testis, inquit Macrobius libro secundo Saturnaliorum de iocis. quem Galba vt confunderet, dissimulata eius professione, interrogauit. Quid artium facis? Respondit: In sole gibbos fricare soleo. Erat enim Galba hic, pater Imperatoris Galbae, vir eloquentia quidem clarus, sed breui corpore, & gibbo informi: vt idem Macrobius & Suetonius sunt auctores. Cap. 10. *Atteius Philologus.* qui citatur Festo Pompeio in verbis Vacerra, Stroppus, & alibi Carisio, ac Seruio ad versum sexcentesimum & quinctum libri primi AEneidos Virgilij. *Appio quoque.* Publius Clodius fuit a Milone interfectus, anno ab Vrbe condita septingentesimo secundo: qui Pompeium Magnum & Metellum Scipionem habuit consules. Isti Clodio frater fuit Caius Clodius: duósque habuit filios, qui patrui sui mortem adolescentuli sunt persecuti: vt scribit Asconius Pedianus. si fortè sint hi, Clodij fratres, quos Atteium Philologũ docuisse Suetonius hoc loco tradit. Cap. 11. *Et cor.* Turnebus capite vndecimo libri tertij decimi, probat hîc cor & iecur, esse prudentiam & sapientiam. De Zenodoto Grammatico Graeco Suidas.

Cap 12. *Cornelius Epicadus.* is fortasse quẽ citat Macrobius libro primo Saturnaliorum de Sigillaribus. *Quem Sylla.* Lucius Cornelius Sylla dictator, de rebus suis commentaria scripsit, auctore Plut. Cap 13. *Laberius Hiera.* qui & Tiberius Hierã. T pro L. vt principium huius vocabuli variè corruptum esse à librariis annotauit Statius. Cap. 14. *In cuius epistola ad Dolabellam.* libro nono carũ quae vulgo familiares inscribuntur: Non sum ausus. ad Atticũ verò libro duodecimo. Cap. 15. *Lenaeus,* apud Pliniũ libro quinctodecimo & vicesimo quincto, Põpeius Lenęus: vt liberti suorum patronorũ nomina sumebãt. Lenaeus tatùm apud AVlum Gelliũ libri septimi decimi capite sexto decimo.

Cap. 16 [*Libertus Attici Satrij equitis Romani.*] Nemini dubium sit quin hîc intelligat Suetonius Titum Pomponium Atticum: ad quem extant libri sedecim epistolarum à Marco Tullio Cicerone scriptarum. Primùm enim à maioribus acceptam equestrem dignitatem perpetuò obtinuit: filiámque virginem Agrippae AVgusti Caesaris postea genero, collocauit Atticus ille: vt de eo memorauit Cornelius Nepos. Deinde, vt auctores sunt iidem Nepos, & Cicero in prima illarum epistolarum, auunculum is habuit Quinctum Caecilium: à quo moriente, fuit testamento adoptatus, haerésque factus ex dodrante. Adoptati autem nomina eorum gerebant, à quibus adoptati fuerant: vt de Scipionibus & Caesaribus ostendimus in iis quae in EVtropium scripsimus. Atticus ergo noster, Titus Pomponius Atticus, Quinctus Caecilius Pomponianus fuit appellatus. Atque hinc eius libertus Epirota, Quinctus Caecilius, patroni nominibus: vt suprà diximus Romae fieri solitum. Verùm istud Satrij vocabulum vndenam ortum? Fuit quidem Satrius inter Romana nomina. In epistolis namque eiusdem Ciceronis ad Brutum memoratur Satrius quidam Trebonij legatus. In prima ad Atticum, qui nunc Satyrus est, vidi, cùm Sa-

trius imprimeretur. Est Satrius Secundus apud Tacitum libro quarto. Súntque alibi alij. Verùm de tertio Quincti Cæcilij auunculi nomine nihil comperi, & timeo vt ne istud Satrij quod & Sarti quoque aliquando fuit, ortum sit ex hac confusione, libertus Attici. Idem Suetonius de Tiberio Cæsare: Aggrippinam Marco Aggrippa genitam: neptem Cæcilij Attici Equitis Romani ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit vxorem. Cap.17. *Verrius Flaccus.* prænomine Marcus. quem floruisse ad annum Christi nati decimum, Latina EVsebij Chronica memorant. Citatur Plinio, Gellio, Festo, Macrobio, Prisciano, & alijs veteribus. *Sestertia centena.* Cētum sestertia sunt Budæo duo millia, & quingēti aurei Francicj. *Præneste.* Hoc Præneste, & hæc Prænestis, auctore Seruio, vrbs fuit, ab Roma non plus viginti millia passuum distans. Sed hîc aliter esse legendum, quàm Præneste, multi docti viri sunt suspicati: vt ex Stano, & Onuphrio de tabulis Capitolinis, cognosces. Cap.18. *Commentario Smyrnæ edito.*] commentario in Smyrnam carmen Cinnæ: de quo extat Catulli epigramma: & cuius meminit Seruius in nonum Bucolicum Virgilij.

Cap.20. *Caius Iulius Hyginus.* Huic duo priora nomina sunt à patrono Caio Iulio Cæsare Octauiano AVgusto. Tertium vndecumque sit, Hyginus, Higinus, Iginus, in nostris codicibus varium reperimus: sed in antiquis Veronensium marmoribus *Hygenus*, & inde *Hygena*, est prima vocali Græca, & ea aspirata, vti nuper vulgatum fuit. Potest autem hic esse cuius extāt fabulæ, & astronomica ad Marcum Fabium: quisquis hic sit Fabius. Nam Quintilianum credere, qui libros de institutione oratoria scripsit, nihil necesse esse video, & cuius commentaria in Virgilium memorat AVlus Gellius libri primi capite vicesimo primo, & libri sexti capite sexto. AVrelius Macrobius libro tertio Saturnaliorum, libros de Diis penatibus, & de proprietatibus Deorum: ac de vrbibus libro quinto, Seruiúsque in septimum AEneidos Virgilij. de Agricultura verò Carisius, & quædam alia. Sed qui de limitibus constituendis scripsit, & quæ Gromatica inscribuntur, in quorum titulo Hygenus e, in secunda syllaba vocatur, hunc vel hoc solum, quod in eo mendosissimo opere legitur. Nuper ecce quidam euocatus AVgusti, vir militaris disciplinæ, professionis quoque nostræ capacissimus, quum in Pannonia agros veteranis ex voluntate & liberalitate Imperatoris Traiani AVgusti assignaret, potuit Volaterrano probare, alium omnino esse in Caio Iulio Hygino. Traianus enim annis post natum Christum plus centum imperare cœpit: & Iulius Hyginus annis iam multis ante natum Christum illustris erat: vt ipsa etiam EVsebij Latina Chronica testantur. *Cornelium Alexandrum.* Grammaticum Græcum. Huic proprium nomē est Ἀλέξανδρος apud Suidam, sed qui à Cornelio Lētulo, cui seruiit, & pædagogus fuit, manumissus, Cornelius Lentulus Alexander dictus sit. Et patria fuit, quæ Bianti illi sapienti Miletus vrbs Asiæ. Syllanis tēporibus Romæ erat, sed non addit Suidas, quoto vrbis anno apud Laurentes incendio perierit, vnde cognoscamus, eúmne Iulius Hyginus audire potuerit, an nō. Nam Alexandria vrbs AEgypti, ab Iulio Cæsare Dictatore capta fuit, non plus annis triginta quinque post felicem illam victoriam Syllanam. *Quem.* Cornelium Alexādrum. Polyhistor autem cur hic & apud Solinū, & Gelliū de Apione, aspiretur contra morem suorum Græcorū? qui πολυΐστωρ scribūt, hoc est, polypistor.

Et Caio Licinio consulari historico. Hunc ergo non possum agnoscere inter multos poëtas, oratores, historicos, Senecæ, Gellio, Festo, Carisio, & alijs memora-

tos. *Iulius Modestus.* quem Carisius, Diomedes, Gellius, Quinctilianus citt, & sic laudat Martialis in epigrammate vicesimo primo libri decimi:

Scribere te, quæ uix intelligat ipse Modestus,
Et uix Claranus, quid, rogo, Sexte iuuat?

sed quis esset hic Modestus, Martialis commentator Domitius ignorauit. qui pro Herennio Modestino iurisconsulto accepit. Cap. 21. *Spoleti natus.* Spoletinus in Latinis Chronicis EVsebij, annis duobus post natum Christum ex Spoleto Italiæ oppido, quod Σπωλῆτον Græci vocant, quatuor syllabis. Hic autem nescio an sit Melissus: quem citat Carisius de genere nominis clunes: sed esse, qui Helius Messus scribitur in capite sexto libri duodeuicesimi Noctium Gellij, Lilio Gregorio non videtur in dialogo octauo de poëtis. Meminit in elegia vltima, libri quarti, de Ponto, Ouidius:

Et tua cum socio musa Melisse, leuis.

Quare citò manumissus. Seruus ergo dicebatur Melissus: sed à domino suo Caio Mæcenate manumissus, Caius Mæcenas Melissus dictus est. Hic enim est, quem Mæcenatem Melissum legere oportet apud Plinium vicesimi octaui capite sexto. Cap. 22. *Cassius Seuerus.* de quo oratore plura memorat Lilius Ferrariensis libro quarto de poëtis ex Seneca, Quinctiliano, Tacito, Macrobio & aliis: sed quem in EVsebij chronicis leges, in exilio mortuum esse anno Christi tricesimo quarto. *Asinius Gallus.* de quo poeta Asinij Pollionis filio idem Lilius libro octauo. *Qui caput.* Vide in hunc locũ Statium, & Turnebum in eodem capite vndecimo libri tertij decimi aduersariorum. Cap. 23. *Rhemnius Palæmon Vicetinus.* Prænomine Quinctus in Grammaticis nescio quibus: quæ illi inscripta prostãt. Rhemnius autem quod Rhemmius, Ramnius, Rammius, & aliter etiam scriptum reperies, nescio quid nominis sit. vt illi sua restituatur orthographia. sed Palæmon, Palæmo quoque legitur apud Quinctilianum. Vicetinus verò, à Vicetia est, vrbe eiusdem Galliæ cũ Verona, quod nomen variè etiam corruptum reperitur Vincentia, & Vicentia: sed Hermolaus castigator Plinij, aliíque sine *n*, scribi debere, iam pridem docuerunt. *Quadragena annua.* mille aureos Francicos: siquid Budæi rationibus credis. *Vt utẽ manus eius.* vide Hermolaum in libri decimi quarti caput quartum Plinij, & Lilium libro quarto de poëtis. Cap. 24. *Marcus Valerius.* cuius sic meminit in epigrammate ad librum suum, libro tertio, Valerius Martialis:

Illo uindice, nec Probum timeto.

Eum se non iactat vidisse, sed quosdam ex eius discipulis & familiaribus, AVlus Gellius in capitibus quintodecimo, nono, & nono, librorum primi, noni, & decimi septimi. Floruit autem Romæ sub Nerone illo immani principe, vt EVsebij Chronica monent. qui *Berytius* cognominatus est, ex ciuitate Phœniciæ, quæ Græcis Βηρυτὸς, nostris Gallis Barut. *Reliquit autem.* Cuicunque parti Grammatices se dediderit hic homo, AVlus Gellius epistolã ab eo scriptam ad Marcellum citat: & commentarium de occulta literarum significatione epistolarum Caij Cæsaris. In Virgilium aliquid scripsisse, Macrobius Seruiúsque innuere videtur. Probi Grammatica quædam memorant, Terentij vetus interpres, Diomedes, Carisius, Priscianus. Extant, quæ Valerio Probo inscribuntur, Grammatica quædam. De scripturis antiquis opusculum. Commentaria in Virgilium, Persium, & Iuuenalem. sed de quorum ego titulis dubito. & Probi si sint, an Probi Berytij.

IN LIBRVM DE CL. RHETORICIS,

Ad Capvt 1.

CAio Fannio. anno ab Vrbe condita quingentesimo nonagesimo tertio. Idem autem senatusconsultum, & Censorium edictum inuenies in capite vndecimo libri quintidecimi Noctium Atticarum AVli Gellij. *Lucius Licinius Crassus* Hic est Crassus ille orator qui istius sui edicti meminit apud Ciceronem, libro tertio de oratore. Censores autem hi fuerunt, Caio Claudio Pulchro, Marco Perperna consulibus: vt est in fragmentis illis fastorum, anno ab Roma condita sexcẽtesimo sexagesimo secundo, vt putat Plinius in principio libri septimi decimi. *Latinè uerò senior.* Epistola ad Pætum. Delectauerunt me. libro nono. Fuerunt autem consules AVlus Hirtius, & Caius Vibius Pansa, anno ab vrbe Roma condita septingentesimo & vndecimo. quo anno, septimo Idus Decembres, occisus fuit Cicero: vt est apud Cornelium Tacitum in dialogo de oratoribus. *Venalitij.* Venalitiarij. ff. de verborum significatione. l. Mercis appellatione. *Liber in libertate.* in libertatem legendum crediderim, & sic interpungendum: Petitur puer, quòd domini voluntate fuerit liber, in libertatem. sicut petere in seruitutem dixit, qui Liuium contraxit, de Virginia, libro tertio. Cap. 2. *Lucius Plotius Gallus.* Quem memorant EVsebij Latina Chronica ad annum primum Olympiadis centesimæ & septuagesimæ tertiæ ante annos octoginta tres, quàm Christus nasceretur. Quinctilianus quoque eius meminit. *Marcus Cælius.* Sic per œ Cœlios scribunt vetustissima quæque monumenta. Oratio autem illa Marci Cœlij non extat: sed ea quam pro Cœlio Cicero habuit: ex qua quædam cognosces de Attratino. quem leges in EVsebij Chronicis mortuum esse sub Octauiano AVgusto principe. Ceterùm in Attratinis quinctam literam scalpunt T non C. vetusta marmora. Cap. 3. *Lucius Othacilius Pilutus.* Vultacilius Plotus in EVsebij Chronicis ad annum quartum Olympiadis centesimæ & septuagesimæ quartæ.

Cap. 5. *Verè in Philippicis.* in secunda. Cap. 6. *Caius Albutius Silus.* Silo pro Silus apud EVsebium sub Octauiano AVgusto, apud annum tertium Olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ. Et Silius etiam pro Silus apud Senecam. *Planci oratoris.* Lucij Munacij Planci: de quo sic Latina EVsebij Chronica, de Octauiani AVgusti temporibus, apud annum quartum Olympiadis cẽtesimæ octogesimæ octauæ. Munatius Plancus, Ciceronis discipulus, orator habetur insignis, Qui quum Galliam Romanam regeret, Lugdunum cõdidit.

IN HORATII VITAM.

VT *ipse tradit.* in sexto sermone libri prioris. *Bello Philippensi.* Sidonius Apollinaris in carmine quarto. *Illo Epigrammate.* Constat Mæcenatẽ (Seruij verba sunt in librum secundum Georgicõn) fuisse litterarum peritũ, & plura composuisse carmina. Horatius ipse in ode duodecima libri secundi:

-tuque pedestribus
Dices historijs prælia Cæsaris.

Mæcenas, melius: Sed vide plura de Mæcenate in poetis Lilij Gregorij. Ex

Septimio, Ode sexta libri secundi carminum ipsius Horatij. *Quum tot sustineas.* epistola prima libri secundi. *Et in Satyris.* & in epistola quarta libri prioris. *Lucio Cotta.* Cuius sui natalis ipse meminit in carmine vicesimo primo libri tertij. consules autem fuerunt, Lucius AVrelius Cotta, & Lucius Manlius Torquatus, anno Vrbis sexcentesimo octogesimo nono: sed Caius Marcius Censorinus, & Caius Asinius Gallus, annis pòst quinquaginta septem, hoc est anno Romæ septingentesimo & quadragesimo sexto. Quare in EVsebij Chronicis rectius notatum est Horatium quinquagesimo septimo ætatis suæ anno Romæ esse mortuum, quàm hîc scriptum, post nouum & quinquagesimum annum decessisse.

IN CAII PLINII VITAM.

QVam Plinij ex Suetonio Tranquillo vitam Pictauio ededam ab hinc annos quindecim curaui: eam nõ antè videram, nec de ea quicquam audieram: quam Arnoldus ille Ferronus Tolosa ex vetusto codice Fuxensis Bibliothecæ descriptam, mihi Burdigalam suam misisset, verùm quatuor pòst annis venit fortè in manus meas historia Naturalis Plinij antè impressa, quàm natus fuissem. in quo exemplari eam vitam quũ reperissem, non potui nõ succensere, & iis imprecari qui ex nostris codd. illam sustulissent. Diceres in Veronensium gratiam id fecisse, qui minimè libẽter ibi legunt Plinium fuisse Nouocomensem. Quum namque in præfatione Plinius Catullum vocet suum conterraneum: qui poeta patriam habuit Sirmionem, siquid ipsi de se credimus, peninsulam lacus Benaci in agro Veronensi: Plinium historiæ Naturalis auctorem, & Plinii alterius auunculum, Torellus, Mathæus Rufus, & alij Veronenses, in mediis ipsis mœnibus Veronæ natum esse contendunt. quasi verò conterranei dici nequeant, qui sint tantum ex eadem terra, regione, prouincia: vt Nouocomum. quod prius comum fuit dictũ, auctore Strabone libro quincto. & Verona, quæ ciuitates sunt ambæ in eadem Italia, illa nimirum, quam veteres Romam Transpadanã, & Cisalpinam Galliam vocitabant. Sed Suetonius Tranquillus, qui Plinium vtrumque vidit, & iuniorem intimum amicum habuit, nosse satis potuit, nisi fallor. quæ vtrique patria fuerit. *Perijt clade Campaniæ.* Vide Hermolai Barbari castigationes. quoniam in exemplari Tolosano par mendum erat, atque in iis quibus vsus est Plinij castigator Hermolaus. Cæterùm de eodem Plinio siquis plura nosse cupierit quam hîc ex Suetonio sit excerptum, is legat Plinij iunioris epistolam quinctam libri tertij, & quinctam decimam, ac vndeuicesimam libri sexti.

* * *

INDEX RERVM IN HOC AVTORE MEMORABILIVM.

archel

conių-

in

iust

M

Patrob

Punicum

T

tribun

FINIS.

Nonnulla restituenda in contextu: quorum pleraque ex manuscriptis.

Pag. 1. lin. 12 scribe *affines* 2.23 *Rost. is. Et in am.* 7.20 *propagaretur.* 8.5 *quandoque* 9.13 *sed obstinatius cùm omn.* 15.35 dele *ei* ante *nummo.* 19.10 *vectoria* 24.37 *conspirati* 26.10 MSS. *inquirebat* pro *requirebat* 37.18 *fulgur* 38.5 *ordinatione* 46.10 *& quidem sedentes* 11 *singulis valedicebat* 51.27 *Siciliensi* 53.9 MSS. *frequentissimè* 70.36 *vno,* 41 *sedens.* 88.7 *extinctus, et iam* 101.12 *resp. possent* 104.15 *Octophoro* 106.36 *transmcertè sibi s.* 111.37 *δλαφιῶ. bus* 114.18 *annuos* 126.33 *Etiam de* 127.6 *sactúmque* 130.34 *praefectus vrb.* 137.6 *attrectauerat* 138.13 *octingena* 139.10 *cogeretur ei, si* 148.33 *maximè* 152.3 MSS. *nè hoc q.* 39 *iter ingress.* 155.16 *equites Rom.* 160.19 *tumultum* 161.31 *nam ita* 173.1 *ingredi* 32 *imposuit* 178.36 *Tertullam* 184.1 *ederentque* 3 *spectacula muneris* 189.10 *tueri eum posse* 35 *obtulit* 191.8 *velut*

ISAACI CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBROS VIII

***

ANIMADVERSIONES.

ISAACI CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBRVM I.

ANIMADVERSIONES.

Pagina Prima.

C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBER I.] Scripti codices, paullo saltem melioris notæ, omnes istud opus in libros tribuunt. Prima quoque editio ante annos centum viginti quinque Romæ cusa, recens tum inuenta arte typographica, etsi in singulorum librorum fronte, de eo admonere neglexit, operis tamen totius initio singularum partium rubricas describens, & libros appellat, & cum manu exaratis consentit. Is liber plurimum nos iuuit in recensendo hoc præstantissimo scriptore: multa enim in posterioribus editionibus mutata in deterius, accurata eius collatione & deprehendimus & restituimus. Atque hoc ferè solum nobis ad manum erat subsidium, quando primũ ad rem aggrediebamur: postea accesserũt alia adminicula amicorum beneficio. Petrus Pithoeus I. C. clarissimus, qui fugientes Gallia Musas moratur cum paucis, misit ad me codicem suum, in cuius ora diligentissimè erudita manu ipsius adscriptæ erant lectionum discrepantiæ, quas olim, editionem Roberti Stephani cum vetustissimo, vt aiebat, & integerrimo exemplari contendens, obseruauerat. Fecit idem & Hieronymus quoque Groslotius Lislæus, nobilissimus doctissimúsque vir: contulit inquam vel cum iisdem vel. cum aliis non multum discrepantibus libris vulgatas editiones: & διαφόρους γραφὰς sua manu curatè descriptas ad me misit. Multum hic eruditissimorum hominum labor nostrum laborem leuauit: aliquanto tamen amplius codex membraneus elegantissimus, cuius copiam nobis fecit humanissimus doctissimúsque amicus noster Iohannes Manesserius. Ex eius potissimũm codicis fide concinnata nobis hæc editio est. Olim id exemplar Viterbii decem ipsis annis priusquam Romæ prima editio in lucem prodiret, descripserat adolescẽs quidam, nec ineruditus, &, quod redarguit, φιλομαθής: cuius in fine li-

bri extat hoc de se elogium: *Ego* (nomen erat deletum, sic vt legi nullomodo posset) *Perusini aëris fugiens intemperiem, recreandi animi gratia simul & noui aliquid cognoscendi, transcripsi in ciuitate Viterbij, in proprijs ædibus, annum agens ætatis* XXVIII. *die* XXII. *Septembris.* MCCCCLX. Quæ propterea libuit adscribere, vt aliquam gratiam manibus illius referrem, cuius φιλοπονίᾳ plurimum sumus adiuti. Non enim eas solùm emendationes quas clarissimus Torrentius in suis codd. inuentas annotauit, omnes, paucis exceptis, in eo libro inuenimus: sed alias insuper quamplurimas, quarum neque ipse neque Pulmannus mentionem vllam fecerant. Non dubitauimus autem hoc opus noua diuisione in libros octo secare: cùm vulgò singulæ vitæ pro singulis libris censeantur, etiam in chirographis iis quos sequuti fere vbique sumus. Sed cùm apud Suidam legissemus octo libris constare Suetonij istud πόνημα non duodecim: percussit è vestigio animum deformis illa quæ in vulgata diuisione spectatur voluminum inæqualitas: nam posteriorum sex librorũ ea breuitas erat, vt cum aliquo è prioribus collati, cuncti vix ei mole sua pares essent, non multum certe superarent. Hoc igitur cùm animaduertissemus, non diu quærendum nobis fuit quomodo institui restituíque partitio illa legitima ac vera deberet. Res enim ipsa, κατὰ τοὺς χ. φωνὴν ἀφιεῖσα, eam lectionẽ nobis indicabat, atq; adeo dictabat, quam tibi nunc, lector candide, nostra hæc editio exhibet. Quare enim Grecum illum magistrum rectè præeuntem non sequerer? præsertim qui & antiquior longè, &, vt puto, omnibus iis doctior esset, quorum manu descripti hodie Tranquilli codd. extant.

I IVLIVS CAESAR DIVVS ANNVM AGENS XVI *patrem amisit.*] A codice Viterbiensi est hoc principium: ita enim disertè in eo scriptum est: vt ego arbitror, optimè. Nam quod persuaserunt sibi aliísque doctissimi viri, deesse multa initio huius libri, esséque μῦθον ἀκέφαλον, falluntur, meo iudicio, vehementer. Duæ rationes dumtaxat illos vt ita pronuntiarent impulère: primùm, quòd verisimile non sit, Suetonium, qui aliorum principum originem & prosapiam tanta diligentia à stirpe prima solet repetere, de Iulia omnium nobilissima gente tacuisse: deinde quod in Vaticano, vt aiunt, aliísque codd. initium hoc ita scriptum reperiatur, *Annum agens* XVI *patrem amisit*, non vt in vulgatis *Annum agens Cæsar* XVI. *p. a.* Hæc verò ratio nullius planè momenti est: cùm ne ferri quidem illo loco vox *Cæsar* possit, si nostri codicis auctoritatem sequimur. Enimuerò ita accidit. Singulorum Tranquilli librorum duæ sunt inscriptiones: altera quæ totius operis argumentum & libri numerum indicat: altera, quæ proprium cuiusque partis subiectum: puta, *D. Iulius Cæsar.* vel, vt in aliis scribitur, *De Iulio Cæsare.* Cùm igitur hæc verba leuiter mutata, initio huius libri bis poni debuissent, incuria librariorum factum vt semel tantùm scriberentur. Ex eo fonte manauit diuersè peccantium error: quibusdam alterum tantùm indicem præscribentibus: plerísque de serie cõtextus eadem verba auferentibus. Illo modo peccatum est in editione veteri Lugdunensi anni M.D.VIII. Deest enim ibi posterior pars inscriptionis: contextus autem sic incipit. *Diuus Iulius Cæsar annum agens* XVI. *p. a.* plerique omnes tamen altero potius modo peccarunt. Ita extitit liber ἀκέφαλος: cui primi nos ex optimo illo codice caput suum restituimus. At, inquies, altum istud de Iulii origine silentium nónne satis certum damni accepti argumentum est? Non est, me iudice: id enim propterea fieri potuisse censeo, quòd iam antè in scripto

eo quę

eo quo ſtemmata aliquot illuſtrium gentium Romanarum deſcripſerat, affatim de gente Iulia ſcripſiſſet, eúmque locum dedolaſſet ac perpoliſſet: vt cauſa non fuerit cur hîc iterum eadem repeteret. Eius libri ſaltem index ſupereſt hodie nobis in collectaneis Suidæ, cuius nos verba ſuo loco recenſuimus. Dici & illud non ineptè poteſt: Cæſarem in dedicanda Veneris Genitricis æde, ſtemma ſuum in parte aliqua eius ædis, ſicut ab aliis fieri ſolitū in atriis domorum ſuarum, publicaſſe: vt de origine eius gentis nemini eſſe poſſet vel ignotum vel dubium. Quare etiam accuratiſſimus ſcriptor Plutarchus vitam illius deſcripturus, non aliunde initium duxit, quàm vnde & Suetonius: Τὴν Κίννα, inquit ille, τοῦ μοναρχήσαντος θυγατέρα Κορνηλίαν, ὡς ἐπεκράτησε Σύλλας οὔτ᾽ ἐλπίσιν οὔτε φόβῳ δυνηθεὶς ἀποσπάσαι Καίσαρος, ἐδήμευσε τὴν φερνὴν αὐτῆς. Mirum qui Suetonii libros mutilos eſſe tanto opere contendunt, non & de Plutarchi codd. idem pronuntiaſſe. Poterāt ſanè de eadem fidelia duos parietes dealbare: non enim ficus ficui ſimilior quàm ſunt iſta inter ſe principia. Nec diſſimile eſt illud librorum Arriani de Alexandro principium. Λέγεται Φίλιππος τελευτῆσαι ἐπὶ ἄρχοντος Πυθοδήμου Ἀθήνησι. Quin potius ſtatuimus omiſſam auctori gentis enarrationē, cuius nobilitas & nota erat & extra controuerſiam: aut, ſi ita malumus, cùm ſibi, alio loco, tum aliis expoſitæ: eundē cæterorū principum gentes enucleaſſe: vt minus notas, & propter diuerſitatem tradentium incertas atque controuerſas. De iis & quæſiuit ipſe diligenter, & quid eſſet ſui iudicii fecit nos vt ſciremus.

Annum agens XVI.] Coss. L. Cornelio Cinna IIII. Cn. Papyrio Carbone II. Natus enim Cæſar C. Mario VI. & L. Valerio Flacco Coss. A.V.C. DCLIV.

2 *Patrem amiſit.*] C. Iulium Cæſarem: de cuius repentino obitu dum matutino calciatur, Plinius lib. VII. cap. LIII. Falſum eſt quod Græci aiunt Cæſarem dictatorem à cæſo matris ſuæ vtero cognomen inueniſſe. Legere id memini apud Cedrenum, Suidam, & in Etymologico magno atq; alibi. Decepti ſunt, quòd putarent primum hunc in ea gente Cæſaris cognomen habuiſſe: id verò falſiſſimum eſſe ſciunt & qui nondum ære lauantur. Verùm id genus ſcriptores ignorantiâ peccare Romanarum rerum, non miror. illam Heſychii doctiſſimi Græcorum criticorum notam ſæpe miratus ſum. Καισάρια, περικεφάλαια. an dicemus vocem veteris Græciæ eſſe καισάρεια? an fallitur ille in vocis Latinæ *cæſaries* interpretatione? Poteſt & Syriaca vox eſſe vt aliæ multæ in eo auctore. nam in Targū Ionathanis כְּשִׁירָא extat notione affini pro ſcuto vel clypeo. Et fortaſſe inde eſt quòd Punica lingua elephas *cæſar* dicebatur, quaſi tutamen & præſidium legionum. Nam Pœnorum idioma è Syriaco tractum, vel Plauti Pænulus fidem abundè faceret, ſi aliunde id notum non eſſet.

Sequentibúſque Coss.] Accipe ἁπλῶς, pro, ſequenti anno: nam leue eſt quòd docti quidam etiam hæc verba in argumentum defecti codicis trahunt.

5 *Flamen Dialis deſtinatus.*] Velleius Paterculus, *Cæſar in Cottæ conſularis locum pæne puer à Mario Cinnâque Flamen Dialis creatus, victoria Sullæ qui omnia ab iis acta fecerat irrita, amiſit id ſacerdotium.* Non diſſimulo Plutarchi lapſum in hac hiſtoria: ſic enim narrat, quaſi Sulla poſt reditum in vrbem ſuum Cæſari in comitiis ſe ferens aduerſarium, ne ſuffragiis populi id ſacerdotium obtineret effeciſſet. μετιὼν ait, τὴν ἱερωσύνην εἰς τὸν δῆμον προσῆλθεν, οὔπω πάνυ μειράκιον ὤν. ταύτης δ᾽ ἐκπεσεῖν αὐτὸν ὑπεναντιωθεὶς Σύλλας παρεσκεύασεν. non igitur obtinuit quod ambibat ſa-

cerdotium Cæsar, nec creatus est flamen Dialis, quod Velleius & Suetonius aiunt. Sed verius est falli scriptorẽ Græcum, cùm in hoc tum in tẽporis ratione.

4 *Prætextato desponsata fuerat.*] Codex Viterb. & vetus Rom. *dispensata.* e pro *i.* vt in lapidũ inscriptionibus antiquis sæpe: contrà *deiudicare, deminuere, deperire* in Florentinis pandectis, & similia multa.

5 *Cinnæ quater. Cos.*] Sic MSS. & primæ editiones. quater Cos. an quartò aut quartùm dicas pili non interest. etsi subtiliter inter ea distingui potest. Plutarchus ait τῷ μοναρχήσαντος: more Græcorum, qui & Sullam & Cinnam, & Marium, & dictatores quoque μονάρχας vocant.

6 *Neque ut repudiaret c.*] Vulgati codd. *ut repudiaret illam.* Passim in Suetonio obseruauimus pronominum ellipsin non inuenustam, Græcis quoque vsitatam. sicut hîc τὸ *illam* nec Torrentii nec nostri MSS. agnoscunt. at imperiti homines de suo illam intruserunt fulciendæ sententiæ, quam ruere aliâs putabant. Sic cap. v. *honor ei obtigit* scripserunt iidem: cùm in veteribus libris esset, *honor obtigit.* sic alibi sæpe: quod semel dictum volumus. Nos enim scriptam lectionem secuti sumus.

7 *Compelli à dictatore Sulla ullo modo potuit.*] Auget gloriam facti huius quod notat Velleius, *Sullæ filiam ut repudiaret nullo modo compelli potuit: cùm M. Piso consularis, Anniam quæ Cinnæ uxor fuerat, in Sullæ dimisisset gratiam.*

8 *Vxoris dote & gentilitijs hereditatibus multatus.*] Lege Cornelia de proscriptione, quæ proscriptorum liberos & bonis patriis priuauit, & ab honoribus petendis repulit. Plutarchus Sulla, ὃ δὲ πάντων ἀδικώτατον ἔδοξε, τῶν γὰρ προγεγραμμένων ἠτίμωσε καὶ υἱοὺς καὶ υἱωνοὺς, καὶ τὰ χρήματα πάντων ἐδήμευσε.

9 *Vt etiam discedere è medio.*] Fugit ad Sabinos. Plutarchus eleganter, συχνὸν ἐνταῦθα χρόνον πλανώμενος ἐν Σαβίνοις, ἔκλεπτεν ἑαυτόν.

9 *Et quanquam morbo quartanæ aggrauante.*] Malè accepit ista verba Plutarchus. Ait, ἔπειτα δι᾽ ἀρρωστίαν εἰς οἰκίαν ἑτέραν μετακομιζόμενος. Vult caussam mutandæ domus fuisse morbum: quod procul abest non à mente Suetonij tãtùm, sed à veritate. culpa liberaueris si scribas non δι᾽ ἀρρωστίαν, *propter morbum*: sed δι᾽ ἀρρωστίας, *per morbum*, hoc est, ἀρρωστῶν, vt apud Paulum Apostolum διὰ πικρογορίας, hoc est, πικρογοροδοα. Puto verius summũ illum virum aut secutũ alios auctores, aut ad vocem *quanquam* non attendisse.

11 *Séque ab inquisitoribus pecunia redimere.*] Liber Viterb. *redimeret.* Plutarc. est auctor manũ militũ Cornelio Phagitæ (de eo Suetonius infrà cap. LXXIII.) fuisse commissam ad anquirendum Cæsarem aliósque tum in tenebris latitantes. Hi sunt quos *inquisitores* vocat: Græci eleganter φυγαδοθήρας.

12 *Pérque Mamercũ AEmilium.*] Viterb. cod. *Mamertum.* à Mamers (sic Oscorũ lingua Mars dictus, & Lycophroni quoq; Μαμερτὸς) fit Mamertus inde Mamertinus. vtrumq; cognominis loco vsurpauit olim gens AEmilia, nisi error est in Liuii codd. Apud Plut. Dionys. Hal. Festũ, aliósque Μάμερκος, Mamercus, per c.

12 *Propinquos & affines suos.*] Vtrum pro eodem has voces accipit, & est ἐκ παραλλήλου dictum? an est potius σχῆμα συμπλεκτικόν, cùm horum alter propinquus fuerit, siue cognatus, alter adfinis? Interpretes adfinem Iulio AVrelium notant propter AVreliam vxorem Iulii patris: dicerent cognatum potius. AEmilius quid illi fuerit nescio: nisi fortasse adfinis fuit per aliquam è gente Iulia, quam in matrimonio habuerit.

13 *Cùm deprecantibus amicissimis & ornatissimis uiris aliquandiu denegasset.*] Ita est:

eſt: non ſponte ſua Cæſarem ſeruauit Sulla: ſed victus precibus amicorum, vt declarant ſequentia. Quare non abeſt quin gratiæ alicuius de ea gente dederit hæc verba Velleius, *magis, inquit, miniſtris Sullæ adiutoribúſque partium, quàm ipſo conquirentibus eum ad necem.*

15 *Expugnatum tandem proclamaſſe, Vincerent*) *Vincere* ait Donatus, familiare eſt verbum iratis: nempe ea notione qua hîc accipitur, & apud Terentium alióſque. Cæſar, libro v. *Vincite, inquit, ſi ita vultis, Sabinus.* ſimiliter apud Græcos νικᾶν. Sophocles Electra, — εἰ δὲ μὴ καλῶς

λέγω, σὺ νίκα· σοὶ γὰρ ἐφίεμαι θ' ἅμα.

OEdipo Coloneo, Νίκα. χρόνῳ γὰρ οἶδ' ὅτι γνώσῃ τάδε.
EVripides Alceſtide, Νίκα· νῦν οὐ μὴν ἁνδάνοντά μοι ποιεῖς. Ab eadem mente eſt hîc quoq; *expugnatus* pro *exoratus.* ſic apud Columellam præfatione lib. x. *niſi propoſitum meum expugnaſſet frequens poſtulatio tua.* Eſt hoc quoque Græcorum imitatione dictum: qui non ſolùm μάχεσθαι de omni vehementiore ſtudio vſurpãt, vnde illud apud Ariſtotelẽ ix. Hiſtoriarum, οἱ περὶ ταύτην τὴν ἐργασίαν ὄντες μάχονται χωρίζειν τὴν ἄλλην τὴν μεμιγμένην. id eſt, *pugnant ſeparare cæterã quæ mixta eſt.* ita loquitur & Cicero: ſed etiam πολιορκεῖν pro *euincere precibus* accipiunt. Chion epiſtola ad Matridem, Ἐγὼ οὖν ἀσπαστὸν ἡγησάμενος τὸν καιρὸν, τὰ λοιπὰ προσέθηκα τῇ προθυμίᾳ· καὶ μέχρι μὲν πολλοῦ ἠναντιοῦτο· ἐξεπολιορκήσαμεν δ' αὐτὸν πάνυ ἀληθεῖ καὶ δικαίῳ λόγῳ. non diſſimilem vſum verbi καταναυμαχεῖσθαι apud eundem Chionem notauimus. κἀγὼ μέχρι μὲν ἕνος ἀντεῖχον· καταναυμαχούμενος δὲ ὑπ' αὐτῶν ἧξα.

16 *Quem incolumem tantopere cuperent.*] Scribe cum manuſc. *tanto opere.* Licinius Macer in primo Annalium, *Non minimo opere milites quietes volebant.* In editione nupera Antuerpienſi fragmentorum ab Ant. AVguſtino collectorum, ſcriptum eſt *Quirites* pro *quietes*, turpi errore: vide Priſcianum libro vi.

17 *Nam Cæſari multos Marios ineſſe.*] Acriora illa & animi vehemẽtius commoti apud Plutarchum, οὐκ ἔφη νοῦν ἔχειν αὐτοὺς, εἰ μὴ πολλοὺς ἐν τῷ παιδὶ τούτῳ Μαρίους ἐνορῶσι. eodem loquẽdi genere vſus quondam Dionyſius maior cùm filium increparet, οὐκ ἔστιν ἐν σοὶ τὸ τύραννος. *Non ineſt tibi tyrannus.* neque enim circuitione illa interpretum opus.

18 *M. Thermi prætoris contubernio.*] Ex more hoc & diſciplina Romana. Thermi huius præturam in Aſia geſtam nuſquam reperi. nam Beroaldi coniectura planè ἀπροσδιόνυσος. Magis ad rẽ facit quod ex Appiani Mithridaticis nouimus, per illa tempora quibus in Græcia & Aſia bellum Sulla cum Mithridate gerebat, fuiſſe Thermum quendam in Aſia, Valerii cos. ἀντιστράτηγον. ſed cùm huic omnem mox poteſtatem Fimbria ademerit, Valerio trucidato, non poteſt ei competere quod hîc narratur. Cõſtat referenda hæc eſſe ad tempus medium inter reditum Sullę in vrbem, & eius mortẽ: eo tẽpore non Thermũ ſed Murænam Aſiæ præfuiſſe, clarum ex Liuio, Appiano, Memnone. quos omnes mirum ſanè eſt res geſtas iſtius Thermi ne verbo quidẽ indicaſſe. Mitylenarum expugnationem narrat Liuii epitome libro lxxxix. ſed ducis nulla ne ibi quidem facta mentione.

19 *Ad arceſſendam claſſem.*] Melius ita membranæ, quàm vt vulgò, *accerſendam.* Gloſſæ veteres, *Arceſſere*, μεταστείλασθαι, καλέσαι, μεταπέμψασθαι. confundit *arceſſere* & *arceſſẽre.* In iiſdem, *Arceſſit*, μετεκαλέσατο, μετεπέμψατο, ἐφώνησεν. Accipe φωνεῖν vt perſæpe in Euãgelio. Aduentum Cæſaris ad Nicomedem aliter narrat Plutarchus: etſi prægrauat apud me Suetonii auctoritas, hac quidem in re.

21 *Rursus repetita Bithynia.*] Fateor, sublata voce *rursus* sentētię nihil deerit: nego tamē rectè sentire qui eā putant inducendā. hac ratione scalpello indigebunt quæcumq; apud optimos scriptores speciē habent *βαττολογίας*, quæque itē dicuntur *ἐκ παραλλήλου*. Mitto illa pueris nota, *πάλιν αὖ, ὕστερον αὖθις, ergo igitur*, alia sexcenta: Sophocles Trachiniis, *Ῥεῖν κεῖνος αὐτὸν φανερὸς ἐμφανὴς σαφῶς Δείξει*. Ibidē, *Ἔχει τὰ μὲν καὶ οἶκον ἐν δόμοις κρυφῇ Μαλλῷ*. Plautus, Pænulo: *Reuertor rursus denuo Carthaginem.*

22 *Cuidam libertino clienti suo.*] Etsi sunt relata patronus & libertus: tamen præter hunc patronum alium libertis olim habere ius fuit, cuius ipsi nō liberti dicerentur, sed clientes. Cicero ad Atticum lib. primo, *Libertum ego habeo, sane nequam hominem, Hilarum dico, ratiocinatorem & clientem tuum.* Sic Athenis serui cùm manumitterentur, optabant sibi ac publicè asciscebant patronum in cuius clientelam essent, idque voce præconis. Aristoteles Rhetoricorum lib. III. *τῶν κηρύκων προσλαμβανόντων τὰ παιδία, τὸ ἵνα αἱρῶνται ἐπίτροπον ὁ ἀπελευθερούμενος, ΚΛΕΩΝΑ.* sed de Græcis non mirum: apud quos & libertorum solutiora iura, & seruorum etiam: adeo vt durius seruitium mutare fas & ius fuerit: quod *πρᾶσιν αἰτεῖν* dicebant Auctores Pollux libro VII. & Plutarchus De superstitione.

23 *Corona ciuica donatus est.*] A codicibus vtriusque editionis Antuerpiensis exulat vox *corona*, nescio quare de veteri possessione deiecta. An quia venustè *ciuica* dicitur *ἁπλῶς*, tolli propterea dictio illa debuit? infirma ratio, prorsúsque *ἀσυμμέτρως ὁμολογουμένως*: cùm & veteres editiones omnes & manu exarati ita habeant. Atqui hic est hodie solemnis & *ἐπιδήμιος* nostrorum criticorum morbus: qui simul aliquid nouè & inusitatè dictum alicubi obseruarunt, statim quærunt vbi possint apud alium scriptorem aut eum ipsum alio loco intrudere suam illam obseruatiunculam, magnificis prius verbis venditatā. hac ratione integerrimi atque incorruptissimi auctorum loci, ceu corrupti & deprauati corriguntur. *τὸ δ᾽ ὅλον, πρόεισιν ἡ νῦν κριτικὴ εἰς ἀχρείαν, ἡ τῶν παλαιῶν συγγραφέων διόρθωσις εἰς παραδιόρθωσιν, ἡ σωτηρία εἰς ἀπώλειαν.*

24 *Sed breui tempore.*] Annum fortasse, ac ne eum quidem, vt videtur, plenum. Nā quo anno P. Seruilius Vatia mox Isauricus, in prouinciam ex consulatū abiit, eodem & Sulla periit, & Lepidus res nouas moliri cœpit. quo nuncio accepto propere Cęsar, vt hìc discimus, in vrbē rediit. Is fuit A. V. C. IↃCLXXVI coss. erant, M. Lepidus, Q. Catulus. ætatis Cæsaris XXII.

Pag. 2. v. 1 *Tum occasionis.*] Nihil muto: tamen scripta lectio & omnium veterum editionum, est, *occasione*. quomodo in Pisanis pandectis *exceptione, defensione, petitione*, pro exceptioni, defensioni, petitioni, scriptum extat, aliáque id genus pluria. *occasio* hîc non est *καιρὸς* aut *περίστασις*, sed *ἀφορμή*.

2 *Cornelium Dolabellam consularem & triumphalem virum repetundarum postulauit.*] Constanter libri veteres scripti, cusi, *Dolobellam*, vt apud Plutarchum & alios Græcos. Quo ætatis anno caussam hanc Cæsar egerit, inter scriptores video non conuenire. Suetonius ait, *composita seditione ciuili*: constat autem bellum Lepideum confectū esse coss. M. AEmilio & D. Bruto. quo anno Cæsar a. d. IIII. Idus Quintiles quartum & vigesimum natalem celebrauit. Igitur vel XXIII. anno desinente, vel XXIIII. incipiente Dolabellā accusauerit. Atqui Tacitus, siue quis alius auctor libri De caussis corruptæ eloquentiæ, scriptum reliquit, Cæsarē annos tum fuisse natū vnū & viginti dumtaxat. Suetonij meo quidē animo verior sententia: nam Dolabella hîc est ille qui ex cōsulatu profectus

fectus in Macedoniã, de victis Thracibus, anno eo quo Lepidus pulsus fugatúsque est, triumphauit. More autem fecit Cæsar adolescentium eius ætatis qui foro præparabant, quòd militiæ forensis hoc rudimentum edidit. vide Apuleii Apologiam, & quæ ibi nuper adnotauimus.

4 *Absolutéque Rhodum fœdere statuit.*] Sæpe miratus sum in tam illustris viri vita, esse tantas inter auctores diuersitates. Quàm multa enim Plutarchus aliter atque hic narrat? vel hunc locum vide: multa diuersa, occasiones dico rerum, & τὰ περὶ τοὺς χρόνους.

5 *Apollonio Molonis clarissimo tunc dicendi magistro.*) Ms. *cl. dic. tunc mag.* Minimè verò ferendi sunt qui isto loco malunt cum vulgo errare, & scribere *Apollonio Moloni*, quàm vt habẽt libri alij, & res ipsa flagitat, *Apollonio Molonis*. Plutarchum mitto, cuius locus est in promptu. Porphyrius Quæstionibus Homericis, λύει δὲ τὴν ἀπορίαν αὐτὸς, ὡς καὶ Ἀπολλώνιος ὁ τοῦ Μόλωνος παρίστησι. Sed non heri aut nudiustertius inuasit hominum mentes hic error, quo duos clarissimos dicendi magistros confuderunt: Apollonium dico Molonis, qui & Μελανὸς audiit: & Molonem: de quibus tam clara Strabonis verba, qui fuit illorum æqualis, vt mirer offendere in tanta luce quenquam potuisse. At confundunt eos Cicero & Quintilianus. ita quidam scribunt: de Cicerone quidem falsò nec sine illius iniuria. Quintilianum non eo excusatum: qui Molonem de quo tam multa M. Tullius, Apollonium Molonem manifestò appellat: duplici, vt arbitror, errore, nam & Apollonium Molonem perperam vocat, qui Ap. Molonis diei debuit: & fortasse non aliter scripserat Quintilianus. alterum peccatũ est, quod Apollonio Molonis tribuit, quod non illi sed Moloni conueniebat. Venit & Plutarchus in societatem huius culpæ: qui in Cicerone Ἀπολλώνιον τὸν Μόλωνος nominat, quem Cicero semper Molonem. Nempe ita est: quia eodem tempore, eodem loco, indidem orti, eandem artem pari fama docuere Apollonius Molonis, & Molo, imposuit ea res doctis. Molonis præter Ciceronem, Strabonem & Valerium Max. meminit & Iosephus libro priore contra Appianum: nisi tamen is Molo alius est: quod impellit me vt putem, argumenti genus.

6 *Circa Pharmacusam.* Quidam MS. *Pharmacussam.* vt apud Stephanum semper, Φαρμακοῦσσα, Σειρηνοῦσσαι, Μελιτοῦσσα, Σχοινοῦσσα, Σιδοῦσσα. quę scriptura ex scribarum imperitia inoleuit. nam vel Pharmacusa scribendum, vel Pharmacoessa, vt Prinoessa apud Plinium. Stephani sunt verba, Φαρμακοῦσσαι, δύο νῆσοι (Strabo melius libro VIII. φαρμακοῦσσαι, δύο νησία) πλησίον Σαλαμῖνος. ἔστι καὶ ἄλλη ὑπὸ Μιλήτῳ ἐν ᾗ Ἄτταλος ἀνῃρέθη. hoc vult, Pharmacusas appellari duas insulas quæ sunt ad Salaminem insulam ante Atticum littus. Pharmacusam verò aliam esse insulam ad littus Asiaticum supra Miletum. de hac loquitur Suetonius hîc, & Plutarchus in eadem historia.

7 *Mansitque apud eos non sine summa indignatione.*] Lego, *dignatione*. Id enim dicere voluit quòd Velleius his verbis, *Idem postea admodum iuuenis, cùm à piratis captus esset, ita se per omne spatium quo ab ijs retentus est, apud eos gessit, ut pariter ijs terrori venerationique esset.* Plutarchus ἡμέραις δὲ τεσσαράκοντα δυεῖν δεούσαις, ὥσπερ οὐ φρουρούμενος, ἀλλὰ δορυφορούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐπὶ πολλῆς ἀδείας συνέπαιζε. Dignatio vox scriptori huic & Tacito familiaris. Hoc nos putamus esse verũ: alioquin tueri vulgatam lectionem possemus, vt *indignatio*; accipiatur καινοπρεπῶς (vt multa in hoc scriptore) hoc est, ὀργηλικῶς, non vt sit ἀγανάκτησις, quæ est vsitata eius vocis significatio: sed ἐν ἀξιώσει, καταφρόνησις, contemtus. Sensus erit, Cæsarẽ captiuum

& piratarum potitum, adeo nihil se indignum egisse, vt etiam contemtui haberet eos in quorum erat potestate. Magnum animi magni argumentũ. Plutarchus, Ἐπεὶ δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν ἄλλους εἰς ἄλλην διαπέμψας πόλιν ἐπὶ τὸν χρημάτων πορισμόν, ἐν ἀνθρώποις φονικωτάτοις Κίλιξι, μεθ' ἑνὸς φίλου καὶ δυοῖν ἀκολούθοιν ἀπολελειμμένος, οὕτω καταφρονητικῶς εἶχεν, ὥστε πέμπων ὁσάκις ἀναπαύοιτο, προσέταττεν αὐτοῖς σιωπᾶν. Hic locus Plutarchi non parum cõfirmat posteriorẽ nostram interpretationẽ: placet tamen magis prior emendatio. quam Fuluio quoque Vrsino venisse in mentem ex eius Notis didici, quas nunc ipsum primùm vidi. Magnum mihi earum desiderium excitarat doctissimus adolescens Lambertus Canterus, patre Theodoro patruóq; Gulielmo dignissimus: cùm Roma rediens hac transiret anno, & illi ego cùm alias in Tranquillũ, tũ istã quoque emendationẽ nostrã ostenderem. Accidit autem percommodè, vt dum nostra hæc ederentur, perducto iam ad vmbilicum Trãquillo, cum librum qui nuper Antuerpiæ prodiit, dono ad me mitteret clarissimus doctissimúsq; vir Iacobus Bongarsius: Bongarsius, cuius plurimũ debere literulæ nostræ profitentur.

8 *Cum vno medico & cubiculariys duobus.*] Ita omnes codices veteres, recentiores, scripti, cusi: editiones quasdam nuperas excipio, in quibus repetitum *vno amico*. Primus Robertellus auctor mutandæ vulgatæ lectionis fuit: Plutarchum enim φίλον hunc vocare: neque esse verisimile vlli medico (quippe serui illis temporibus eam artem exercebant Romæ) eum honorem habitum, vt inter amicos Cæsaris censeretur. Placuit hoc commentum etiam viris doctissimis, quod miror: nam auctorem quidem eius nihil moror. Norunt omnes eruditi ineptias hominis & vanitatem. cuiusmodi hoc est, sanè vanissimum. Primùm illud falsum, omnes Romæ tum medicinam profitẽtes seruos fuisse: multi enim excellentes in ea arte è Græcia terra illuc quæstus sui caussa, partim ingenui, partim manu pridem emissi, itabant. hi sunt quos narrat hoc ipso libro Suetonius, ciuitate donatos omnes à Iulio Cæsare: nam in seruos id beneficiũ fuisse collatum, nimia est stultitia vel suspicari. Falsissimum verò medicos à magnatibus Romanis inter amicos non habitos, neque eo titulo dignatos. Tacitus Annalium libro IV. *Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ*. Seneca De beneficiis lib. VI. *Quare medico & præceptori plus quiddam debeo, nec aduersus illos mercede defungor? Quia ex medico & præceptore in amicum transeunt*. Suetonius lib. II. & Plutarchus in Bruto, auctores sunt, Octauium priore Philippensi prælio amici somnio monitum tabernaculo suo egressum. Quis ille amicus? Artorius medicus, consensu reliquorum historicorum, Velleij, Valerij Maximi, Dionis, & Lactantij quoque lib. secundo cap. VIII. At isti critici quasi magnum esset nefas medicum aliquem procerum amicum audire, illum quoque è sequenti libro locum nobis corruperant: vt iam non aliter ibi edatur quàm *medici somnio*, contra veterum librorum fidẽ: quorum nos auctoritatem secuti, medicis suam dignationem duobus hisce locis asseruimus. Falluntur autem docti viri qui pertinere huc putant istum Athenæi è lib. VI. locum, Ἰούλιος Καῖσαρ ὁ πρῶτος πάντων ἀνθρώπων περαιωθεὶς ἐπὶ τὰς Βρεττανίδας νήσους μετὰ χιλίων σκαφῶν, τρεῖς οἰκέτας τοὺς πάντας συνεπήγετο, ὡς Κόττας ἱστορεῖ ὁ τότε ὑποστρατηγῶν αὐτοῦ, ἐν τῷ περὶ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας, ὃ τῇ πατρίῳ ἡμῶν γέγραπται φωνῇ. Non enim ad hanc historiam de captiuo Cæsare vllo modo pertinet Cottæ legati eius testimonium: sed ad illam ipsam de qua loquitur expeditionem. aut fecit sanè Cotta ineptissimè, qui Cæsari laudem frugalitatis tribuerit, quòd apud præ-

dones cum tribus ſeruis fuerit. plures enim initio habuit Cæſar, ſed eos dimiſerat alios in aliam vrbem ad expediendas pecunias: vt ex Suetonio & Plutarcho conſtat. quare ſuper ineptias, etiã falſitas fuerit in voce σωματίων. Sed nos Cottam culpa liberamus, qui tale nihil cogitauit.

10 *Ad expediendas pecunias quibus redimeretur dimiſerat.*] Supple ex Plutarcho, alium in aliam vicinæ prouinciæ Aſię vrbium: non enim ſua redemtus eſt pecunia: ſed *publica ciuitatum*, ait Velleius. Idem factum in pluribus Romanis qui illa tempeſtate in piratarum manus inciderunt. Notum de P. Clodio qui captus miſit ad Ptolemæum Cypri regem ad expedienda lytra. Strabo XIIII. Dio lib. XXXVIII. Quòd igitur Cæſar prædonibus XV talenta poſtulãtibus, L. ſponte ſua obtulit, non liberalitatis hoc fuit: ſed ſummæ confidentiæ ciuis ἀγερώχου ſociorum P.R. capitibus inſultantis.

11 *Expoſitus in littore.*] Nihil eſt mutandum: tantùm ex Plutarcho explicandum de littore Mileſiaco. ſuadet narratio illius, ita accipiamus: quãquam Plutarchus hoc ἐξεφράσθη non dicit: éſtque valde veriſimile Mileſios ægre paſſuros vt ſuum littus latrones hac occaſione explorarent. non ergo aſſentiamur erudito viro *Mileti* emendanti.

12 *Claſſe deducta.*] Ex portu Mileſiaco. Plutarchus. Aſconius in III, contra Verrem. *Habent Mileſij præſidiariam claſſem ex fœdere præbendã populo Romano maritimis neceſſitatibus.*

13 *Inter iocum.*] Membranæ. *per iocum.* Plut. σὺν γέλωτι.

14 *Ne deſidere in periculo ſociorum uideretur.*] Quaſi ad priuati curam ſalus imperii aut ſociorum pertineret. Quin illud verius, ambitione impulſum, & gloriæ cupiditate. Vidit hoc qui tum tẽporis Aſiam obtinebat nomine P.R. proconſul Iunius. itaque conata eius deſtituit. Velleius, *Longum eſt narrare quid & quoties auſus ſit, quãto opere conata eius qui obtinebat Aſiam magiſtratus P.R. metu ſuo deſtituerit.*

15 *Præfecto regis prouincia expulſo.*] Notemus Cæſaris priuati adhuc inclytũ facinus: quod apud Appianum, Liuium, Memnonem alióſque hiſtoricos quęras fruſtra. ne ille quidem tãtus adulator domus Iuliæ, Paterculus, hac de re γρῦ vel γρύ quod aiunt.

17 *Tribunatum militum.*] Veteres hic codd. corrupti omnes: habẽt enim cùm hîc tum in Veſpaſiano capite ſecundo, *Tribunatum mil.* ineptè, & fortaſſe *Tribunus m.* ſcribendum, vt rectè Torrentius ait.

17 *Qui primus Romam rev.*] Plutarchus populi fauorem magis aperit, victũ ab eo referẽs in tribunatus petitione cõpetitorem. Τῦ δήμου πεῖραν ἀπέδειξεν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας ἔλαβεν, ὅτι πρὸς Γάϊον Πόπλιον ἐρίσας ὑπὲρ χιλιαρχίας, πρότερος ἀνηγορεύθη.

18 *Auctores reſtituendæ tribunitiæ p.*] Mirum quare doctiſſimus Turnebus lectionem quorumdam librorum *actores* vulgatæ prætulerit. etiam illud mirum in optimis codd. Viterbienſi, Liſlæi, & Rom. veteri, legi, *auctoréſque*. an deeſt aliquid? Non videtur. Quos autem intelligit *auctores*? Velleius ſcribit conſulatu Cn. Pompeij primo reſtitutam tribunitiam poteſtatem. Erat is annus vrbis conditæ IↃCLXXXIV. Iulij ætatis XXX. vt valde ſeri fuerint primi eius ad Remp. honores.

18 *Cuius vim Sulla diminuerat.*] Lege lata ne quis poſt tribunatũ vllius honoris eſſet capax. App. Ἐμφυλ. primo: τὴν δημάρχων ἀρχὴν ἴσα καὶ ἀνεῖλε (de Sulla loquitur) ἀσθενεστάτην ἀποφήνας, καὶ νόμῳ κωλύσας μηδεμίαν ἄλλην τὸν δημαρχοῦντα ἀρχὴν ἔτι ἄρχειν. διὸ καὶ πάντες

ἢ δόξης ἢ τιμῆς αὐτὸ ποιούμενοι, τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ μᾶλλον ἐξετρέποντο. Solam igitur tribunitiæ poteſtatis imaginem Sulla reliquerat: hoc eſt, extremi iuris interceſſionem, vt ait Cæſar lib. pr. De bello ciuili.

20 *Poſt necem Cos.*] Lepidus tamen *morbo & pœnitentia periyt.* Florus. νόσῳ τινὶ δόντι χωρήσας. Appianus.

21 *Rogatione Plotia conficit.*] Bene & κυρίως, rogatione: vide Feſtum. A. Gellius legem vocat: ſed & priuilegium hoc potius fuit: & ita confunditur rogatio hæc cum lege Plotia de vi & altera de iudiciis.

23 *Sed in amitæ quidem l.*] Scribendum, *Et in amitæ q. l.* Litera ſ ex fine præcedentis vocis, ſine cauſſa, vt ſæpiſſimè alibi, initio ſequentis adhæſit.

26 *Quo nomine fuit mater.*] Deeſt ei: vel culpa ſcribę, vel ex conſuetudine huius ſcriptoris, quam antè notauimus.

28 *In Corneliæ autem locum Pompeiam duxit.*] An quæſtor adhuc? Sanè, vt quidem Tranquilli narratio eſt. Plutarchus contrà, poſt quæſturam: γενόμενος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, τρίτην ἠγάγετο γυναῖκα Πομπηΐαν.

33 *Quæſtori ulterior Hiſpania obuenit.*] Auctor libri De bello Hiſpanienſi, ſub finem, *Cæſar cùm à Gadibus ad Hiſpalim ſe recepiſſet, inſequenti die, concione aduocata, commemorat initio quæſturæ ſuæ eam prouinciam ex omnibus prouincijs peculiarem ſibi conſtituiſſe, & quæ potuiſſet eo tempore beneficia largitum.*

34 *Mandatu prætoris.*) Gratia magna doctis viris qui hunc locum reſtituerunt: nam in noſtris quoque manuſcriptis locus erat corruptus. habēt alij, *mandato P. R.* alij etiam deprauatius *mandato Reip.*

37 *Nihil dum à ſe memorabile.*) Liſlæi cod. *memoriale.* ſic hę duę voces ſępe cōfunduntur. Maſſurij Sabini libros Paulus I. C. *Memorialium* appellat in Pandectis, lege CXLIIII. De verborum ſignif. qui conſtanter apud A. Gellium & Macrobium *Memorabilium* inſcribūtur. nam quòd in nuperis A. Gellij editionibus mutatum id eſt, contra veterū librorum auctoritatem factum, quos nos vidimus antiquiſſimos.

39 *Ad captandas quàm primùm maiorum rerum occaſiones in urbe.*] Membranæ Viterbienſes, *in urbem.* ἀρχαϊκῶς, vt ſæpe apud Ciceronem. Diſtinctionem reſtituimus ex editione prima, & Mss. Liſlæi. peſſimè enim in vulgatis editionibus diſtinctum eſt poſt vocem *occaſiones.* cùm, vt doctiſſimus quoque Torrentius animaduertit, non in vrbe ſed Gadibus ſequens Cæſari ſomnium fuerit ſomniatum.

Pag. 3. v. 1. *Arbitrium terrarum orbis portēdi arbitrantes.*] Ita viſum interpretari vaniſſimæ artis auctoribus vaniſſimis. Artemidorus libro τῆς ὀνειροκριτικῆς primo, de huiuſmodi ſomnio loquens, ἀγαθὸν δὲ καὶ παντὶ δημαγωγῷ, καὶ πολιτευτῇ· σημαίνει γὰρ τὴν πατρίδα ἡ μήτηρ. ὥσπερ οὖν ὁ μιγνύμενος κατὰ νόμον Ἀφροδίτης πάντως ἄρχει τοῦ σώματος τῆς συνούσης πειθομένης, καὶ ἑκούσης, οὕτως ὁ ἰδὼν, πάντων προστήσεται τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων. Aſtrampſychus in Onirocritico, Μητρὶ πλακῆναι καλὸν εἰς ὄναρ πόλει. Aſtrampſychi ſunt illi verſus, quos ex Suida deſcriptos coniecit in Animaduerſorum libros Hadrianus Iunius, tanquam incerti auctoris. Nobis eum librum videre olim contigit in bibliotheca Petri Galeſij Hiſpani: ſed tantùm videre: non enim aut legere aut deſcribere licuit. Donauit nos nuper eo munere erudítiſſimus, probiſſimus amiciſſimúſque iuuenis Richardus Thomſon Anglus, qui à Scaligero (cui propter animi dotes non minus quàm mihi eſt charus) nactus erat.

3 *Colonias Latinas de petenda ciuitate agitantes.*] Gallos Ciſalpinos Tranſpadanos

danos, quibus ius Latij post bellum Marsicum lege Pompeia datum fuerat, vt ait Asconius. sed eo iure non fuisse illos cōtentos, nec eo secius de petenda ciuitate agitasse, ex historia paret. vide Dionem libro XXXVII.

5 *Conscriptas in Ciliciam legiones.*] Refer ad annum V.C. DCXXCVII. qui habuit consules C. Pisonem L.F. Frugi, M'. Acilium Glabrioné. clarum ex pręcedentibus sequentibúsque vitæ Cæsaris annus erat XXXIII. Is ipse est annus quo bellum maritimum & piraticum confecit Pompeius. Ne auscultemus igitur docto viro, qui hoc refert ad annum V.C. DCXXCIII.

P. Sulla & Autronio.] Fortasse, *Publijs Sulla & Autronio.* nisi est Suetonij memoriale peccatum: quādo & nos reperimus in omnibus libris, *& L. Autronio.* quare eo pedibus in eruditissimi Torrentij sententiam.

12 *Meminerunt huius coniurationis.*] Intellige, quod ad Cæsarem: nam ipsa quidem coniuratio notior, quàm vt testibus sit opus. Cęsarem fuisse illius participem, id verò non ita clarum. Illud igitur est quod probatum it testimoniis Tanusii, Bibuli, & Curionis patris: quos tamen omnes fuisse Cæsaris inimicos, nemo est in illorum temporum historia vel leuiter versatus, quin sciat. Edicta Bibuli, illa ipsa sunt quorum in Pompeio Plutarchus meminit, & vocat διαγράμματα βλασφημίας ἔχοντα καὶ κατηγορίας: Cicero ad Atticum *Archilochia edicta.*

13 *Tanusius Geminus in Historia.*] In manu exaratis multis, & editione prima, *Tamisius*: quo modo etiam apud Senecam in epistolis scriptum habēt plerique libri antiqui. Sed & in Cicerone ancipiti scriptura, Tamisios & Tanusios lego. Græci ab altera lectione stant: quamquam apud Plutarchum in Cæsare Γανύσιος malè pro Τανύσιος cusum est: malè etiam Xylander, *Canusius.* Non enim puto Canutium laudat Plutarchus: cuius meminit Priscianus lib. octauo. Hunc puto esse Canutium æqualem & amicum M. Tullij, nō semel ei cum laude nominatum.

13 C. *Curio pater.*] Curiones scripserunt plures: itaque cum adiectione aliqua laudari solent. sic iterum infrà, & apud Priscianum in VIII. *Curio pater.* Suetonius alio istius libri loco patrem & filium simul laudat.

15 *Ad Axium.*) Ita membranæ nostræ quoque & Lislæi, vel ad *Anxum.* non vt in vulgatis, *ad Atticum.*

17 *Non obijsse.*] Ita princeps editio, à qua discedere religio fuit. omnes tamen nostri veteres vt Torrentij, *adisse.*

23 *Per Lambranos.*] Libri veteres isto loco οὐδὲν ὑγιές: tanta in iis varietas & inconstantia. Viterbiensis, *Ambianos*: sed ἐν δ᾽ ἀπάσαις ὀρθῶς: nam prius *Ambranos*, scriptum fuerat. Lislæi, *Lubranos.* Suspicor citerioris Hispaniæ barbarū aliquem populum intelligi, cuius opibus abuteretur Piso in rebus nouandis: vt Romæ Cæsar Transpadanorum. si id non est, sunto per me Lambrani οἱ παραποτάμιοι Lambri fluminis. mentio eius præter Plinium, etiam apud Sidonium Apollinarem lib. I. epistola V. *vluosum Lambrum, cærulenm Adduam, veloam Athesim, pigrum Mincium, qui Ligusticis Euganeisque montibus oriebantur, paulum per ostia aduersa subuectus, in suis etiam gurgitibus inspexi.*

24 *Aedilis præter comitium ac forum.*] Mos vetus Romæ, circa annum V.C. CCCCXLIII. institutus parta de Samnitibus per Papirium Cursorem nobilissima victoria. Notat Liuius libro IX. *Dictator ex S.C. triumphauit: cuius triumphi longè maximam speciem captiua arma præbuêre. Tātum magnificentiæ visum in ijs,*

ut auratis scuta dominis argentariorum ad forum ornandum dividerêtur. inde natum initium dicitur fori ornandi ab ædilibus, cùm thensæ ducerentur.

26 *Pars apparatus exponeretur.*] Iacobus olim Bononiensis rescribi iussit, *par apparatus*. nulla ratione ductus necessaria: sed hauserat, puto, eam lectionẽ è manuscriptis. nam in Viterbiensi codice ita scriptum.

30 *Tantùm Castoris uocaretur.*] Imò Castores dicti Latini quos Græci vocãt Διοσκούρους. Notum ex Plinio, Minutio Felice, Arnobio, aliis. & ita rectè vetus interpres, Actorum cap. XXVIII.

31 *Adiecit insuper Cæsar etiam gladiatorium munus.*] Superiora ad Deûm honorem pertinuere, & AEdilis munus: gladiatores in memoriam patris dedit Cæsar. Dio, & Plutarchus.

31 *Paucioribus quàm destinerat paribus.*] Exhibuit ad arenam paria gladiatorum trecenta & viginti. Plutarchus.

36 *Vt sibi AEgyptus prouincia plebiscito daretur.*] Id est, vt sibi extra ordinem pacandus AEgypti status demandaretur, & rex in regnum suum restituendus. *Prouincia AEgyptus* hîc dicitur (moneo tirorum gratia) vt paullo pòst, *prouinciæ* appellantur. syluæ callésque.

41 *Trophæa C. Marij.*] Plutarchus clarius, εἰκόνας ἐποίησεν Μαρίου κρύφα, καὶ νίκας τροπαιοφόρους. Eum adi.

Pag. 4. v. 1 *Atque in exercenda de sicariis quæstione.*] Cæsar post ædilitatem factus est iudex quæstionis, anno vrbis DCXCI. eique prætori operam nauauit, cui sorte contigerat quæstio inter sicarios. Id erat ferè ædilitiorum hominum munus, & gradus ad præturam ex ædilitate. possem ex Cicerone quod dicimus probare, nisi doctissimorum hominum de his scripta eruditissima versari in omnium manibus scirem. tantùm lapidis inscriptionem proferam, in honorem memoriæ Octauii, patris AVgusti, positi: vbi ordine enumerantur officia quæ ille consecutus est in Rep omnia:

C. OCTAVIVS. C. F. C. N. C. PR
PATER AVGVSTI
TR. MIL. BIS Q. AED. PL. CVM
C. TORANIO. IVDEX. QVAESTIONVM
PR. PRO. COS. IMPERATOR. APPELLATVS
EX. PROVINCIA. MACEDONIA.

Hoc ego non monuissem, nisi viderem, virum doctum, contra Suetonij mentem, & ordinem eius accuratissimum, ad Cæsaris præturam hæc referre. Scio factum interdum, vt idem & prætor iurisdictioni præesset, & quæsitor vnam exerceret quæstionem: sicut Cicero de repetundis prætor vrbanus: sed hoc de Cæsare cur nobis persuadeamus, silentibus veteribus memoriis, caussa nulla est.

4 *Subornauit etiam.*] Pessimo consilio qui Suetonij libros in capita secuerunt, vsos esse, nimis sæpe attentus lector obseruabit. Exemplo sit hic locus: malè enim diuulserunt quę prudenter auctor coniunxerat. Neque hoc nullum momentum ad rectam istorum intelligentiam affert. Nam qui non attenderunt ab illis verbis superioris capitis, *atque in exercenda de sic. quæst.* ad huius XII. finem de Cæsare iudice quæstionum agi, mentem auctoris peruidere non

quiti

quiti sunt. Inde praua fluxit diuisio: inde eorum error qui peruerso narrationis ordine confusam Tranquillo temporum rationem putarunt.

6 *Ac sorte iudex in reum ductus.*] Accipio de sortitione illa qua factus Cæsar iudex quæstionis in iudicio Rabiriano Quæstionis iudex quasi vicarius fuit prætoris siue quæsitoris eius cui aderat. Quamobrem non minus quàm ille, quæstionem exercere dicitur: quod cæteris priuatis iudicibus non conuenit. Refert Dio libro XXXVII. sedisse iudicē in hac caussa & Lucium Cæsarem cum Caio Cæsare: sed ille quidem priuatus fuit, vt vnus aliquis è iudicū selectorum numero: Caius non simpliciter iudex, sed quæstionis iudex de caussa cognouit, eo maior ei reo nocendi fuit facultas.

8 *Deposita prouinciæ spe Pontificatum maximum petijt.*] Quo anno Cæsar quæstiones exercuerat, eodem & Pontifex Maximus est creatus, sub exitum consulatus M. Tullij Adi in actis eius anni Dionem.

9 *Non sine profusissima largitione.*] Duabus potissimùm Cæsaris artibus effectum, vt in petitione huius sacerdotij homo iuuenis, nec dum præturam consecutus, amplissimos viros, Q. Catulum & P. Isauricum, superaret, profusa largitione in tenuiores, & potentiorum affectatione diligētissima, ad fœditatem adulationis vsque. de hac fusè Dio, lib XXXVII. ex cuius verbis tollenda menda, legendúmque, *οὐδ᾽ ἔμελλεν οἱ τῆς αὐτίκα ἐπιτιμήσεως πρὸς τὴν ἐκ τοῦ ἐπὶ τὸ ἰσχυῶ, ἀλλ᾽ ὧν ἐπεχείρει περιποιεῖσθαι, τούτοις ὡς καὶ κρείττοσιν ὑπήρχετο.* ineptè vulgò, *ὡς καὶ κρείττων.* nec proba eruditissimi Xylandri emēdatio, *ὡς ἰσόμοιρος κεῖσθαι*: versio quoque à Dionis sententia aliena, quæ hæc est, *quos dignitate præcedere studebat, eosdem ut dignitate superiores affectabatur.*

10 *Cum mane ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti.*] Descendentem ad comitia osculari, peculiare materni affectus fuit: at redeuntem è comitiis, honore auctum osculo excipere, commune matri cum aliis propinquis, amicis, clientibus. De mane locus iste apud Polybium testatur, libro decimo, *δοκεῖ γὰρ ἅμα τἀδελφῷ καλλωπισάμενος ἀγγελλόμενος, ἀναβαίνειν ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς ὡς ἐπὶ τὴν οἰκίαν· ἐκείνην δ᾽ ἀπαντᾶν αὐτοῖς εἰς τὰς θύρας, καὶ περιπτύξασαν ἀσπάσασθαι.* De reliquis elegans locus apud Arrianum in Dissertationibus Epicteti, libro primo, capite XIX. *Ἠξίωται τῆς δημαρχίας; πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται· ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας.* Notatu dignū etiā, in curia talibus blanditiis fuisse locū: narrat enim Plut. Bruto, coniuratos sol am Cæsaris curiam ingressi circumstetisse, quasi aliquid rogaturos, osculabūdos manus alios, pectus alios, quosdā caput. *Καὶ συνδεόμενοι πάντες, ἁπτόμενοί τε χειρῶν, καὶ στέρνα, καὶ κεφαλὴν κατεφίλουν.* Sic qui in senatu honore aliquo afficiebantur, eos amici qui intererant, osculo inibi excipiebant: quo ex more illud est quod de optimo principum Traiano narrat Plinius in Panegyrico: *Iam, inquit, quo assensu, quo gaudio exceptū est, quum candidatis, ut quemque nominaueras, osculo occurreres, demissus in planum: & quasi unus ex gratulantibus.* Fuit & consuetudo principum, quos amarent, eorum non ora tantùm sed pectus quoq; & manus osculari: Theodoritus lib. V. de Theodosio, Meletium episcopum excipiente, *περιπτύξατό τε καὶ κατεφίλησε καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ χεῖλη καὶ στέρνα, καὶ κεφαλὴν, καὶ τὴν στεφανώσασαν δεξιάν.*

16. *Solus municipatim diuidendos custodiendosque censuit.*] Quomodo solus, si plures in suam sententiam traxit? sed aliud est censere, aliud assentiri, vt libro sequente cap. XXXV. Et tamen ne sic quidem consentient inter se scriptores: Salustius & Appianus Domitium Neronem sentētiæ istius faciunt auctorem,

non Cæsarem: cum Suetonio consentiunt Dio, Plutarchus, alij

24 *Quoadusque manus equitum.*] Scrib. *quoad manus eq.* vt in omnibus ἀξιοπίστοις veteribus.

24 *Quæ armata præsidij caussa circumstabat.*] Plut. πολλοὶ τῶν Κικέρωνα φρουρούντων τῶν νέων.

26 *Vt sedentem unâ proximi desererent.*] Senatorum in curia fuit hic mos, cauere ne homini obnoxio assiderent. Cicero in Catilinam. *Quid quòd aduentu tuo isti subsellia vacuefacta sunt? quid quòd omnes consulares qui tibi sæpe ad cædem constituti fuerant, simulatque assedisti, partem istam subselliorum nudam atque inanem reliquerunt?* Notat Dio libro LVII. de amicis Seiani illi assidentibus quo die nouissimè in senatum venit, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ ἐν κατηγορίᾳ πολλῇ ἐγίγνετο, καὶ ὅτε καὶ ἐξανέστησαν τῆς συγκαθέδρας αὐτοῦ· ὃν γὰρ πρόσθεν περὶ πολλοῦ φίλον ἔχειν ἐποιοῦντο, τούτῳ τότε οὐδὲ τῆς αὐτῆς συνεδρείας κοινωνεῖν ἤθελον.

28 *In reliquum anni tempus.*] A Nonis Decembribus ad Kalendas Ianuarias.

29 *De refectione Capitolij ad disquisitionem populi vocauit.*] Ita exprimit Græcorum ἐπὶ εὐθύνην. Dio libro XLIII hac de re loquens, ἐφ' ᾧ τῇ ὀκνησίᾳ εὐθύνειν ἐκεῖνον ἐπεχείρησε. libro XXXVII dixerat, κλοπῆς αὐτὸν ηὔθυνε καὶ τὸν λογισμὸν τῶν ἀνηλωμένων χρημάτων ἀπῄτει. Sic libro VI. *Cæsarem ad disquisitionem senatus vocauit.*

30 *Quæ curationem eam in alium transferebat.*] Is alius est Pōpeius: in quem voluit Cæsar non tam curationem quàm honorem inscriptionis ambitiosè transferre. Dio, ἐσηγεῖτο ὁ Καῖσαρ ὅπως τὸ μὲν τοῦ Κατούλου ὄνομα ἀπὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίου ἀφαιρεθείη, τῷ δὲ δὴ Πομπηΐῳ τὰ λοιπὰ προσεξεργάσασθαι ἐπιτραπείη. & quæ sequuntur.

36 *Donec ambo administratione Reip. decreto patrum submouerentur.*] De Cæcilio Metello consentit Dio: de Cæsare perspicuè aliter tradit: cessisse illum, neque passum decerni id de se quod iam de Nepote fuerat decretum, οὐ μὲν οὕτω γε χρηματίζεσθαι αὐτῷ (Pompeium intellige) ἤθελεν ὥστε καὶ ἐφ' ἑαυτῷ διὰ τοῦτο ψηφισθῆναί τι ποιοῦντι. ἃ ἐπὶ τῷ Νέπωτι δέδοκτο, ὑπομεῖναι. Id puto ex eo accidisse, quoniam decretum istud, quod ad Cæsarem, priùs contumacia ipsius & imparentia, deinde posteriore senatusconsulto perinde habitum quasi numquam esset factum.

Pag. 5. v. 6. *A L. Vettio indice.*] Scrib *Iudice.* & ita volueram. sic enim membranæ Viterb Sic nummi veteres quos proferunt viri docti, in quibus Vettij cognomen est IVDEX. Dio vulgatam lectionem stabilit nonnihil, μηνυτοῦ Λουκίου Οὐεττίου ἀνδρὸς ἱππέως. Est & apud Tacitum Vettius quidam Valens, qui indicium offerens trahitur ad supplicium, libro XI. Annal. ex eadem vt puto gente.

16 *Retinentes creditores interuentu sponsorum remouit.*] Plutarchus, Καίσαρι τότε ἦν δυσδιάθετον αὐτῷ τὸ περὶ τοὺς δανειστὰς ἐνοχλοῦντας ἐξιόντι καὶ καταβοῶντας, ἐπὶ Κράσσον κατέφυγε. Mox, ἀναδεξαμένου δὲ Κράσσου τοὺς μάλιστα χαλεποὺς καὶ ἀπαραιτήτους τῶν δανειστῶν, καὶ διεγγυήσαντος ὀκτακοσίων καὶ τριάκοντα ταλάντων, οὕτως ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν ἐπαρχίαν.

17 *Antequam prouinciæ ornarentur*] Ex fide doctorum virorum Lambini & Fuluij Vrsini, qui ita scriptum esse in antiquissimis libris testati sunt, restituimus hunc locum. nam in nostris quidem omnibus, vt in vulgatis, erat *ordinarentur*, minus rectè. Notum quid sit *ornare prouinciam:* nempe κόσμον τῇ ἀρχῇ προσθεῖναι. id nouo S C. post impetratum lege Curiata imperium, fiebat: quo de finibus prouinciæ, de exercitu in eam ducendo, & militum stipendio, caueba-

tur:

tur: attributus item legatus, qui propterea Appiano vocatur *ὁ τῷ ἡγεμόνι τῷ ἰδίως ἐκ τῆς βουλῆς ἑπόμενος εἰς βοήθειαν*: cautum eodem S. C. & de viatico atque instrumento prætoriæ domus.

18 *Sociis implorãtibus subueniret.*] Misera tum fuit vlterioris Hispaniæ conditio ob duas caussas: nam & angusta fides erat tota prouincia: & latrociniis vicinorum populorum regio infestabatur. Vtrique malo quã medicinã fecerit Cæsar, disces ex Dione & Plutarcho. Ipsius verò apud scriptorem De bello Hispaniensi hæc sunt, *Insequenti prætura ampliato honore, uectigalia, quæ Metellus imposuisset, à senatu petisse, & eis pecuniis prouinciam liberasse: simulque patrocinio suscepto* (fortasse melius, *prouinciæ patr. susc.*) *multis legibus ab se in senatum inductis simul publicas priuatásque causas multorum inimicitiis susceptis defendisse.* quo loco nõ assentior viro docto qui pro *inductis* corrigit *inductos*. sic fere loquitur Appianus Ἐμφυλ. secundo de eodem Cæsare, *νόμους*, ait, *ὑπὲρ τῶν πενήτων ἐς τὸ βουλευτήριον εἰσέφερεν.*

21 *Edictis iam comitiis*] Præter manu exaratos, sic habẽt editiones antiquissimę Romana & Bononiensis. Plutarchus, & ex illo Zonaras *περὶ αὐτὰς τὰς ὑπατικὰς ἀφιγμένος ἀρχαιρεσίας.* at editis esset, *μελλ*, non *περὶ*. *Edicta comitia* Dioni *ἀρχαιρεσίαι προεπηγγελμέναι.* Diffisum verò fuisse interdum comitiorum diem in gratiam procerum absentium, docet idem Dio libro XXXVII. Magno Pompeio habitum hunc honorem narrans, cùm expectaretur eius ex Asia reditus.

22 *Ambienti ut legibus solueretur.*] *Ambire* pro cõtendere omni ope atque opera, vt apud Græcos *φιλοτιμεῖσθαι, ἁμιλλᾶσθαι.*

22 *Multi contradicerent.*] Cato & qui sectã eius sequebantur in Rep. Dio.

26 *Nummos de suo cõmuni nomine per centurias pronunciaret.*] Libertati populi Rom. interitum cùm alia vitia sensim in eam Remp. admissa, attulêre, tũ meo quidem animo, velmaximè fœda illa honorum nundinatio, quæ Romæ tum viguit. Plutarchus quidem in Catone Vticensi, auctor est, ita Romanos per illa tempora vsos esse *τῷ δεκάζεσθαι, ὡς ἐργασίᾳ συνήθει.* Notat idem in Cæsare, tantam fuisse tum publicorum morum labem, & *κακοπολιτείαν*, vt candidati palam in comitiis nummarias mensas ponerent, & populi suffragia redimerent. *οἱ μὲν*, ait, *ἀρχὰς μετιόντες ἐν μέσῳ θέμενοι τραπέζας, ἐδέκαζον ἀναισχύντως τὰ πλήθη· κατῄει δ' ὁ δῆμος ἔμμισθος, οὐ ψήφοις ὑπὲρ τοῦ δεδωκότος, ἀλλὰ τόξοις καὶ ξίφεσι καὶ σφενδόναις ἁμιλλώμενος.* interpretes qui *τραπέζας* isto loco de mensis escariis accipiunt, falluntur: ipse mox *τραπέζας* & *χρηματιστήρια* iungit. Lucanus libro primo,

Hinc rapti fasces pretio, sectórque fauoris
Ipse sui populus, letalisque ambitus vrbi,
Annua uenali referens certamina campo.

30 *Eam largitionem è Rep. fieri.*] Nota & obseruatione dignum, posse ea tempora incidere, cùm è Rep. fuerit malas artes vsurpare. Simile exemplũ in Græca historia: laudatur enim Themistocles, quòd, bello Persico, rei bellicæ administrationem Epicydi, cuius metuebatur ingenium lucri cupidum, & meticulosum, pecunia extorserit.

Pag. 6. v. 2 *Nec quoquam reperto qui super tali consternatione referre aut censere aliquid auderet.*] Consularis potestatis pars haut minima in relationis iure olim posita: non enim pòterat S. C. sine relatione fieri: referendi autem ius consulum fuit. Polybius, *ἕκτῳ*, de consulibus loquitur, *τὰ κατεπείγοντα τῶν διαβουλίων ἀναδιδόασιν, αὗται τὸν ὅλον χειρισμὸν τῶν δογμάτων ἐπιτελοῦσιν.* Hîc igitur quid est quod

Bibulus consul non refert de facta sibi iniuria? Puto, quia Cæsar eo mense fasces habuit: eius enim è Coss. relatio fuit, cuius & fasces. At in editione Romana legitur *conquestus*: quasi de Cæsare id sit dictum, non de Bibulo qui in senatum non venerit: non placet. Sæpe autem factum vt consulibus absentibus, vel præuaricantibus ac mussantibus, referrent alii è principibus amplissimi ordinis: puta, consules designati, aut prætorum vel tribunorum aliquis. cuius rei multa extant apud Ciceronem aliósque testimonia. Ex his liquet cur dicat Suetonius, *qualia multa sæpe in lenioribus turbis decreta fuerãt*. Porrò ius relationis sublata libertate etsi consulibus ademtum non est, tamen & potestatis imperatoriæ pars fuit: paullatim enim principes id sibi vindicarunt. Exemplũ est ab AVgusto primo: in cuius honorem decretũ refert Dio in actis anni DCCXXXI. vt assumta in perpetuum tribunitia potestate, liceret ei, quoque senatu, vnã de quacumque re vellet relationem facere, etsi consul non esset. Hoc voluit Dio hisce verbis è libro LIII. non quod somniauit nuperus emendator, ἡ γερουσία δήμαρχόν τε αὐτὸν διὰ βίου εἶναι ἐψηφίσατο, καὶ χρηματίζειν αὐτῷ περὶ ἑνός τινος ὅπου (malè editum est ὅπου) ἂν ἐθελήσῃ καθ' ἑκάστην βουλὴν, κἂν μὴ ὑπατεύῃ, ἔδωκε. non aliud hîc Xylander peccauerat, quàm quòd pro illis περὶ ἑνός τινος ὅπου ἂν ἐθ. verterat, *de quibuscumque rebus vellet* magno sanè veritatis dispendio, neglecta voce ἑνός. neque enim infinitum hoc ius AVgusto concessum à senatu: sed cum hac astrictione, vt de vna re solùm referre posset singulis senatibus extra consulatum. Postea ampliato honore principum inuenta sunt ad similitudinem decreti huius iura secundæ, tertiæ, quartæ, quintæ relationis. hoc est, vt quoque senatu possent de duabus, tribus, quatuor, quinque rebus quas vellent cumque, etiam non consules, facere relationem. Exempla apud Capitolinum & Vopiscum. apud quos obseruabis fere cũ proconsulari imperio & tribunitia potestate ius hoc iungi, planè vt in isto Dionis loco. Hoc igitur Xylãdri peccatũ qui debuerat corrigere, suo insuper nõ leuiore cumulauit, & maximi momenti locũ praua emendatione corrupit. Vult enim corrector iste χρηματίζειν esse *sancire* non *relationem facere*. id verò pernegamus nos, & Xylandrum meritò reprehẽdimus, quòd alibi malè sic acceperit eam vocem: vt libro LV illo loco, ἐς τὸ συνέδριον ἐν λευκώμασι γεγραμμένα προτίθεσθαι, πρὶν χρηματίσαι τι περὶ αὐτῶν, &c. & libro LVIII. ibi, ἐχρημάτισε δὲ οὔτε τότε, οὔτε αὖθις οὐδὲν, μέχρις οὗ ὁ Γάιος δωδεκάτῃ ἡμέρᾳ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ἀπειπὼν ἠγγέλθη. His locis atque aliis χρηματίζειν est referre aliquid ad senatum, vt de eo sententiæ dicantur. id suprà diximus fuisse munus cõsulum, vel iis cessantibus, tribunorum aut prætorum. Notandum verò, prætores paullatim hoc ius non lege aliqua, sed non vtendo amisisse: donec anno DCCXLV. ab AVgusto in eius possessionẽ restituti sunt: frustra: iterũ enim perire illud sibi tractu temporis siuerunt. Rem nondum vulgatam docuit me Dio libro LV. Τοῦτό τε οὖν ἰσχυρῶς ἐπὶ πλεῖον τῆς πάλαι τροπῆς, εἶτ' ἄλλοτε ἄλλα τινὰ ἤδη γέγονε, καὶ τὸ τῶν στρατηγῶν· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι ἀγανακτήσαντές ποτε ὅτι μηδεμίαν γνώμην, καίτοι τῶν δημάρχων προτετιμημένοι, ἐς τὴν βουλὴν ἐσέφερον, τοῦτο μὲν παρὰ τοῦ Αὐγούστου ἔλαβον αὐτὸ ποιεῖν, ὑπὸ δὲ δὴ τοῦ χρόνου ἀφῃρέθησαν. Locus illustris, idémque clarus & apertus. quod modo dicebamus esse χρηματίζειν, pro eo dixit hîc Dio, γνώμην εἰς τὴν βουλὴν εἰσφέρειν. nihil pote planius. sic libro eodem, δι' οὖν ταῦτα ἀπορῶν χρημάτων, γνώμην ἐς τὴν βουλὴν ἐσήνεγκε, πόρον τινὰ διαρκῆ καὶ ἀίδιον ἀποδειχθῆναι. Interpretes eius præstantissimi scriptoris γνώμην εἰσφέρειν verterunt *sententiam dicere in senatu*. Sunt alia prope infinita scitu dignissima, quæ in eius auctoris Græcis verbis latent, vel corruptis, vel malè hactenus expositis.

3 *In leuioribus turbis.*] Vetus omnis scriptura meliorum librorum, *in leuioribus culpis* probo.

4 *Quoad potestate abiret.*] Octo menses domi abditus latuit. Plutarchus Pompeio.

5 *Per edicta obnuntiaret.*] Dio ait, διὰ τῶν ὑπηρετῶν, per *lictores* vel *accensos*. Idem hęc ita exprimit. ἐν τῇ οἰκίᾳ καθήμενος, ἀεί τῷ Καίσαρι ὁσάκις γε καινοτομεῖ τι, ἐπέστελλε διὰ τῶν ὑπηρετῶν, ὅτι ἱερομηνία τε εἴη, καὶ ὑφ' ἧς οὐδὲν ὁσίως ἐν τῷ νόμῳ ἐν αὐτῇ δύναιτο δρᾶσθαι. Hoc quid sit declarat idem paullo antè, de eodem Bibulo sic scribens, ἐκώλυε τὸ νομοθέτημα, καὶ τέλος, ἐπειδὴ μηκέτ' αὐτῷ μηδεμία ἄλλη σκῆψις διαβολῆς ὑπελείπετο, ἱερομηνίας ἐς πάσας ὁμοίως τὰς λοιπὰς τοῦ ἔτους ἡμέρας, ἐν αἷς οὐδ' εἰς ἐκκλησίαν ὁ δῆμος ἐκ τῶν νόμων συνελθεῖν ἐδύνατο, προηγόρευσε. Igitur *obnuntiare* Dioni est ἱερομηνίας προαγορεύειν, ferias indicere: quod cautè accipiendum est: nam obnuntiatione fit quidem dies nefastus & comitialis esse desinit: nō fit tamen festus neque ἑορτασμός. quare quid appellet ἱερομηνίας non intelligo. Meliùs alibi *obnuntiare* vertit idem, προεπαγγέλλειν ὡς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὴν ἡμέραν ἐκείνην μαντευσόμενος. non potest paucioribus verbis Latinæ dictionis vis exprimi. Cicero ad Atticum libro I I I. *proscripsit ille se per omnes dies comitiales de cælo seruaturum.*

7 *Testandi gratia.*] Lislæi cod. *testationis gratia.*

8 *Iulio & Cæsare* C O S S.] Dio, πέντε δὲ Καίσαρα δύο καὶ ὠνόμαζον καὶ ἔγραφον, Γάϊόν τε Καίσαρα, καὶ Ἰούλιον Καίσαρα ὑπατεύειν λέγοντες.

10 *Bis eundem præponentes, nomine atque cognomine.*] Ait *præponentes*: nempe voci C O S S. Vulgo editur, *proponentes*: vetustiores aliter.

11 *Non Bibulo quicquam*] Vetus editio, *quiddam.*

13 *Campum Stellatem maioribus consecratum.*] Si verum est quod Suetonius ait, fuisse hunc campum à maioribus consecratum, putem factum in memoriam inclytæ illius victoriæ quam Romani eo in loco de Samnitibus A. V. C. C C C C L I X. C o s s. Q. Fabio V. P. Decio. I V. retulerunt. Vide Liuium libro x. Sed si cònsecratus hic campus fuit, sequitur vt ex illo desierit coli, fueritque, vt appellant Græci, ἱερὰ ὀργάς, ἄσπορος, ἀνέργαστος. Hoc concedere non possumus, quin arguamus M. Tullium ignorantiæ, vt rectè obseruatū Turnebo: nunquam enim rem tanti ponderis in tam graui caussa reticuisset summus orator, nisi penitus hoc illi fuisset incognitum. Nam quod doctissimus Torrentius quasi Ciceronem excusans ait, non omissum id à Tullio, sed desiderari hodie cum aliis quæ ex eius Agrariis aboleuit vetustas: pace illius dixerim, ne refutatione quidem eget. Num enim potuit orator eandem terram existimare eodem tempore & diis consecratam, & vsibus hominum expositam? quin de Stellate campo loquatur ille tanquam qui coleretur & exerceretur, legenti non erit dubium. consequens igitur, vt ὀργάδα non esse persuasus fuerit. Quamobrem de huius campi antiqua conditione, quin opinati sint contraria Cicero & Suetonius, non possumus negare. Cæterùm vtrius vera opinio fuerit, quærant amplius, qui otio abundant. Equidem vt arbitrer Ciceronem, cui toties quà ex negotio, quà in æstiuo secessu animi caussa, lustrata Campania, rem ignorasse in tam facili cognitione positam, adduci nequeo: etsi parum ei perspectum fuisse Campani agri modum, quæ paullò post dicemus, clarè arguunt.

13 *Agrúmque Campanum.*] In commemoratione legis Iuliæ Agrariæ longè abeūt (quod pauci obseruarunt) à Latinis scriptoribus Græci. Sententia horum est, egenæ plebi cuius infinita Romæ multitudo fuit, assignatos hac lege agros

alios: Campanum verò iis extra sortem diuisum qui tres liberos haberent. Appianus lib. II. Ἐμφυλίων, de Cæsare, νόμους ὑπὲρ τῆς πτωχῶν ἐς τὸ βουλευτήριον ἐσέφερε, καὶ γῆν αὐτοῖς διένεμε, καὶ τὴν ἀρίστην αὐτῆς μάλιστα περὶ Καπύην, ἐς τὰ κοινὰ δημοσιεύοντο τοῖς ὅσοι τρεῖς παῖδας τελοῖεν. Hoc voluit Dio libro XXXVIII. cùm scriberet, ὁ, τε οὖν νόμος οὕτως ἐκυρώθη, καὶ προσέτι καὶ ἡ τῶν Καμπανῶν γῆ τοῖς τρία τε πλείω τε ἔτι τέκνα ἔχουσιν ἐδόθη: ita, inquit, *perlata lex est: & hoc amplius ager Campanus tres pluresue liberos habentibus, diuisus*. Extitere qui Dionem inconstantiæ arcesserent: qui hoc loco de agro Campano lege Iulia diuiso contraria iis scribat quæ initio eiusdem libri narrantur. Non difficilis responsio est: satis enim ab eorũ reprehẽsione vocula vnica προσέτι cauit sibi Dio: nam hîc loci illius sensus est, legem agrariam, de qua initio libri dixerat, in gratiàm egenorum ciuium cuiuscũque generis, fuisse perlatam: & insuper diuisum agrum Campanum tres liberos habentibus: licet initio, cùm lex suaderi cœpit, adeo tale nihil expeteretur, vt contra disertè in lege is ager exciperetur. Ita Græci: Latini verò aliam nullam præter agri Campani & campi Stellatis diuisionẽ agnoscunt. Præter Suetonium, cuius clara hîc verba, Velleium audiamus: *In hoc consulatu Cæsar legem tulit, ut ager Campanus plebei diuideretur, suasore legis Pompeio: ita circiter XX. ciuium eò deducta*. Sed quid aliis opus testibus? ecce vnum pro omnibus. Cicero ad Atticum libro II. epistola XVI. *Cœnato mihi & iam dormitanti, prid. Kal. Mai. epistola est illa reddita, in qua de agro Campano scribis*. Non multo pòst. *Deinde ut me ego consoler, omnis expectatio largitionis agrariæ in agrum Campanum uidetur esse deriuata: qui ager ut dena iugera sint, non amplius hominum quinque millia potest sustinere. reliqua omnis multitudo ab his abalienetur necesse est*. Expressius nihil dici potuit contra Græcorum sententiam. Mitto alia quæ passim in iisdem epistolis atque alibi hac de re scripsit idem.

14 *Ac uiginti millibus ciuium*.] Lego, *ad XX.* diuisit millibus ciuium ad viginti. Paterculus modò, *circiter XX. millia ciuium eò deducta*. Parum autem Ciceroni Campani agri modum fuisse cognitum, hinc colligimus: quem enim putabat ille vix suffecturum V. hominum M. agrum, sufficit XX. neque ad rem facit quòd Stellatis campus ad agrum Campanum de quo ibi loquitur Cicero, fuit adiectus: ea enim exigua appendix fuit, præ Campani magnitudine, cuius pars erat. Neque item dici illud potest, non dena, sed pauciora iugera lege Iulia fuisse singulis colonis assignata: cùm enim ille modus sit paruus, etiam si quis liberos non haberet, quis putet breuiorem eo assignatum liberos habentibus? prorsus à Cæsaris munificentia aliena hæc μικρολογία est.

15 *Publicanos remissionem petentes tertia mercedum parte releuauit*.] Mihi videtur Cato sine caussa propter hanc equitum postulationem tantum turbarum excitasse: prorsúsque Ciceroni assentior, debuisse eum mitius & non adeò Stoicè cum publicanis agere, nec, vt fecit, ordinem equestrem à senatu propterea seiungere. Iure enim suo vsi equites, cùm vastata per Mithridatem Asia, ἐκδικίαν petierunt, hoc est, parte mercedum releuari. more maiorum licuit illis hoc facere: sæpiúsque Romæ factum. Fuit autem hæc potestas non consulis, sed senatus. Docet Polybius libro sexto: vbi de locationibus censorum locutus subiicit, ἔχει δὲ περὶ πάντων τῶν προειρημένων τὴν κυρίαν τὸ συνέδριον· καὶ γὰρ χρόνον δοῦναι, καὶ συμπτώματος γενομένου κουφίσαι, καὶ τὸ παράπαν, ἀδυνάτου τινὸς συμβαίνης, ἀπολῦσαι τῆς ἐργωνίας. Propterea in lege censoria ascriptum, *si qui fruis publico publicanus non posset, ne ei fraudi id esset*. quod Cicero appellat *in lege censoria*, in ea De prouinciis consularibus.

21 *Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum statum.*] *deplorante*, hoc est, cùm deplorasset, ὀλοφυράμενος, non ὀλοφυρόμενος. non enim Cicerone orãte factum, sed trium saltem horarũ interuallo, vt testatur ipse in Oratione pro domo sua ad pontifices. Sic apud Terentium, *Offendi aduenientem*, hoc est, ἐλθών, nõ ἐρχόμενον: apud Virgilium, *Ipse domum linquens*: quod semper Græci λιπών, vt rectè obseruatum Donato in Phormionem, & Prisciano extremo libro XI.

24 *Postremò in uniuersos diuersæ factionis inductum præmiis.*] Omnes veteres codices hîc corrupti: emendatio ex Cicerone & historicis in promptu. legebam, *Iudex inductus*, vel *index inductus*, aut simpliciter *inductus*: sed præfero lectionem quam ex scripto codice magni Cuiacij communicauit clarissimus amicissimúsque Lectius, *induxit Vettium*. atque ita edi oportuit.

25 *De inferenda Pompeio nece.*] Cur tacuit de Cæsare? nam ita dixit ille falsus index. Dio libro XXXVIII.

27 *Vno atque altero nominatis.*] Dio auctores huius conspirationis facit Ciceronem & Lucullum, narrat autem non vt mimum à Cæsare fictum: sed tanquam rem gestam nefarij huius cõsilij cupidissimè Ciceronem reum peragens. Apage istam fatuam & falsam sententiam. sed hoc perpetuò in illo scriptore obseruare licet, semper eum Romanis hominibus quos ingenium & eruditio fecit illustres, obtrectare. hinc illa de Cicerone præsertim & Seneca tam multa non minùs falsa, quàm ipsis parum honesta.

28 *Interiepisse ueneno indicem creditur.*] Quidam codd *iudicem*, pro *Indicem*, quod Vettij cognomen fuisse ante dictum. Eum noctu in carcere fuisse extinctum tradunt historici.

33 *Pompeium primum rogare sententiam cœpit.*] Nempe in senatu. Mirum igitur quî scribat Appianus, toto Cæsaris consulatu nullum habitum senatum post primas illius cum Bibulo contentiones: sic enim scribit, βουλὴν οὐδ' ἔτι συνῆγεν ἐπὶ τὸ ἔτος ὅλον. ἐπὶ δὲ τῶν ἐμβόλων ἐδημηγόρει. Non celabo cod. Viterb. lectionem licet corruptam, *Pomp. pr. rog. sententiam dicereque cœpit*. Videamus ne quid hîc lateat: quod equidem diuinare non possum.

35 *Eum toto anno conseruaret.*] Viterb. lib. *obseruaret*. Accipe autem *toto anno* pro, tota parte anni, qua consules designati nulli erant: nam consularibus comitiis peractis, quin mutanda ratio esset, & is honos coss. designatis habendus, non ambigo. At docti viri aliter accipiunt hæc verba, & multum hîc æstuant.

Pag. 7. v. 3. *Quasi alludens.*] Quasi per lusum & iocum. non enim *alludere* hîc interpretor αἰνίττειν, sed προσπαίζειν.

8 *Et statim quæstor eius in præiudicium arreptus est.*] Vellem dictum planius: nunc enim anceps oratio: nam enim possumus de quæstore Cæsaris accipere, qui euntem in prouinciam erat comitaturus, quàm de eo qui fuit eidem consuli quæstor. Hoc melius, nisi fallor. non enim fit mihi verisimile, post abitum Cæsaris remansisse in vrbe eius tum quæstorem. Consulibus autem suos fuisse quæstores, clarum ex Liuij libro quarto, Dionis XLVIII.

8 *Aliquot criminibus arreptus est.* Libro septimo in Vitellio, *ac post præturæ honorem, inter Seiani conscios arreptus est.* Liuius libro tertio, *priusquam prædictæ dies adesset, Appius sibi mortẽ consciuit. Subinde arreptus à P. Numitorio, Sp. Oppius inuidiæ proximus.*

10 *Obtinuit cùm Resp. caussa abesset, reus ne fieret.*] Lege Memmia id cautum.

Valerius Max. lib. III cap. VII. M. *Antonius quæstor proficiscens in Asiam, Brundusium iam peruenerat: ubi literis certior factus incesti se postulatum apud L. Cassium prætorem, cuius tribunal propter nimiam seueritatem scopulus reorum dicebatur: cum id uitare beneficio legis Memmiæ liceret, quæ eorum qui Reip. caussa abessent, recipi nomina uetabat: in urbem tamen recurrit.*

11 *In magno negotio habuit.*] Non displiceat, *in magno habuit*: vt apud Dionem & AElianum ἐν μεγάλῳ ἔχειν. sic ἐν ἐλαφρῷ ποιεῖσθαι, aliáque apud Græcos. Tacitus, *quocunque casu acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitū.* At apud Arnobium pro ποιεῖσθαι περὶ πολλοῦ, legas, *in magnis ponderibus ducere.*

12 *E competitoribus.*] Cod. Lislæi, *petitoribus*. idem, *recepissent* non, *pepigissent*.

15 *Iusiurandum atque etiam syngrapham exigere.*] Prima editio, *syngraphum*, vt aliquoties apud Plautum. Viterbiensis codex, *chirographum*. sic libro quarto, vbi aliud habetur deprectionis contra bonos mores exemplum, *déque ea re & iureiurando & chirographo cauit.*

20 *Perfecitque utrumque.*] Hæc Vaticani codicis scriptura: nam in aliis omnibus (Lislæi cod. excipio qui verba hæc non habet) alio loco ista sic collocantur, *compulit ut detrudendi Domitij caussa, consulatum alterum peterent: perfecitque utrumque: & ut in quinquennium sibi imperium prorogaretur.* Emendabam: *fecitque per utrumque, ut in q.* Vide Plutarchi narrationem in Pompeio. Sunt codd. qui habent *propagaretur* non *prorogaretur*. eadem discrepantia notata mihi non vno loco. est qui. *prorogarent*, vt Viterb.

21 *Alias priuato sumtu addidit.*] Vulgò, *alias publico, alias pr. s. ad.* Sustulimus otiosa verba, auctoribus Vaticano & Viterbiensi nostro: itáque esse in suis Pithœus & Lislæus annotarant.

22 *Vocabulo quoque Gallico: Alauda enim uocabatur.*] Militum galeis cristarum adiectione terribiliorem speciem dare, vetustissimum fuit Carum inuentum, Romanis ac Græcis adæque probatum. Vetustiorum Græcorum galeæ non pinnis sed equinis setis fiebant horridæ: vnde illa apud vatem præcipuum, λόφος ἱππιοχαίτης, κυνέη ἱππουρις, & inde etiam Δωριεῖς τριχάϊκες. Romani teste Polybio pinnas tres adhibuêre prælongas, colore purpureo vel nigro & ita Lamacho tribui ab Aristophane video τὼ πτερὼ τὼ 'κ τοῦ κράνους: ac mox, τὸ λοφεῖον τὸ τριῶν λόφων. & apud AEschylum Tydeus τρεῖς καταςκίους λόφους σείει. Cæterùm insignes oportet fuisse legionis istius περικεφαλαίας, vt Polybius vocat, vel aliud quid peculiare habuisse, vnde *Alaudæ* appellationem sit nacta. Vocabulum alaudæ Gallicum esse & galeritam siue cassitam auem significare, testis præter Pliniū, Marcellus Empiricus capite XXIX. homo Gallicæ linguæ veteris non imperitus. Legionem nonam, galearum cristis insignem, militari lasciuia fuisse Alaudam de auis nomine, sicut Plinius tradit, appellatam, nō magis mirum quàm Cares olim eandem ob caussam GALLOS fuisse vocitatos. Plutarchus Artoxerxe, τοὺς Κᾶρας ἈΛΕΚΤΡΥΌΝΑΣ οἱ Πέρσαι διὰ τοὺς λόφους οἷς κοσμοῦσι τὰ κράνη προσηγόρευον. Sic & comici Attici quendā ob similem speciem, aut aliquā δυσμορφίαν ridentes, nomen ei fecerunt Κορυδαλὸς à κορυδὸς, galerita siue alauda. Apage circulatoris illius cōmentum, qui voce Cimbrica Alaudam legionem esse dictam ariolatur, non propter similitudinem auis cristatæ, sed, quia tota ex veteranis constaret. Impium hominem, non solùm vanum! qui sacrosancta religionis nostræ mysteria in galeritæ crista quærat. Hæc vident & probant qui se esse iactant solos sepem Legis.

28 *Sed prospere decedentibus rebus.*] Malim, *prospere ea cedentibus rebus.* vel *cadentibus*, vt lib. III. Vetus tamen omnis scriptura habet *decedentibus*. & fortasse hoc inter καινοπρεπείας Suetonij exempla referendum, potius quàm corrigendum. Non multo aliter apud Ciceronem *discedere* de exitu rei alicuius, quod respondet Græco ἀπαλλάττειν vel ἀπαλλάττεσθαι. libro III. in Verrem, *si istius hæc tanta iniuria impunita discesserit.* In eadem, *omnes liberatos discessisse, & esse ignotum omnibus.* sic alibi sæpe, & Terentius.

29 *Plurium quàm quisquam umquam dierum supplicationem impetrauit.*] Restringe illa *quisquam unquam*, ad tempora ante Cæsarem: nam post eius excessum ea res non habuit modum. Vide Ciceronem De prouinciis consularibus.

30 *Gessit autem nouem annis quibus in imperio fuit.*] Appianus in Celticis rerum gestarum in Galliis à Cæsare summam ita exprimit: Καῖσαρ μυριάσιν ἀνδρῶν ἀγρίων ἐν τοῖς δέκα ἔτεσιν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθεν (ὅπως ὑφ᾽ ἓν τὰ μέρη συναγάγοι) τριακοσίων πλείοσι, καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζώγρησεν, ἑκατὸν δ᾽ ἐν τῷ πόνῳ κατέκανεν· ἔθνη δὲ τετρακόσια, καὶ πόλεις ὑπὲρ ὀκτακοσίας, τὰ μὲν ἀφιστάμενα σφῶν, τὰ δὲ προσεπιλαμβάνοντες ἐκράτυνε. Congressus est, inquit, Cæsar cum hominibus feris, si omnia prælia in vnam summam colligantur, amplius quadragies C.M. cæsa ex his decies C.M. capta totidem. victæ gentes CCCC. vrbes partim rebellantes in ordinem coactæ, partim Romano imperio tum adiectæ, DCCC. Plutarchus in Pompeio M. vrbes in Gallia vi expugnatas à Cæsare scribit: de cæteris cum Appiano consentit. Plinium vide lib. VII. cap. XXV. Quod Appianus ait decem annis in eo imperio Cæsarem fuisse, Suetonius aliique, nouem: neutrum exactè verum est. Tenuit Gallias Cæsar per geminum quinquenniũ semestri imperio minus quod ei ademtum initio belli ciuilis. Suetonius alibi X. annorum hoc spatium dicit. Apud Dionem libro XLIIII. in funebri laudatione Cæsaris Antoniana valde negligenter scriptum τὸν ὀκτὼ ἔτεσιν ὅλοις ἡγεμονεύσαντα Cæsarem. cuius peccatum dicemus? Antoniine an Dionis, an librarii?

Pag. 8. v. 1 *Nec multo post neptem amisit.*] Quoniam Iuliæ puerperium tam citò est extinctum: (nam vt venustè Zonaras scribit, μετ᾽ ὀλίγον καὶ τὸ παιδίον ἐπαπῆλθε τῇ μητρί) factum inde vt inter auctores non conueniat filium an filiam esset enixa. Plutarchus, Dio & Suetonius filiam aiunt. *neptem* enim non *nepotem* vt est in Vaticano reperimus in Viterbiensi aliisque omnibus codd. præter Lissæi. Velleius tamen & Lucanus filium fuisse volunt. Nam quòd Lucani locum ex lib. V. docti corrigunt, plausum à me non ferent: habeo enim peruetere membranas eius poetę, in quibus non aliter scriptũ quàm vt hodie editur,

– mortémque nepotis. Quid autem miramur in re tam parui momenti inter scriptores non conuenire, cùm eos videamus in rebus longè maximis contraria inuicem, nedum diuersa, scribere? Vt ne dicam videri posse, in ancipiti historia de industria locutos qui genus masculum vsurparunt, memores filij appellatione & sequiorem sexum contineri. Frustra igitur mea quidem sententia, duo doctissimi viri contendũt, alter vt Suetonij, alter vt Lucani locum emendet.

6 *Maturius & imperfecto adhuc bello.*] An potius, *immaturius?* Reuera enim immaturus futurus erat & intempestiuus decessus bello nondum perfecto.

9 *Cuius area super HS millies constitit.*] Qui vocant hanc lectionem in dubium, quam super omnium veterum codicum auctoritatem Plinius compro-

bat, eos apparet populi Rom. opes & magnificentiam habuisse parum cognitam. Budęum excipio, cuius mens prope diuina, nescio quomodo in tractatione istius loci dissimilis sibi fuit. Sed hæc missa facimus: sunt enim à doctis viris pridem animaduersa: neque nostrum de aliorum mensis analecta conuerrere. Obseruauimus & nos mendas aliquot apud Ciceronem alió sque, ab hac inobseruantia Romanorum magnificentiæ profectas: quas alio tempore, θεοῦ διδόντος, detegemus.

10 *Quod ante eum nemo.*] Vulg. *nemo fecit.* Nostri omnes habent vt edidimus. in iisdem, *quammaximè*, non *maxima*. Pudet minutias istas persequi. nec faciam porrò, nisi caussa sit. Lectorem semel volumus monitum, quæ in hac editione mutata reperiet. quorum hîc non erit reddita ratio, hausta esse illa ex iis codicibus quorum initio fecimus mentionem.

12 *Quamuis macellarijs oblocata.*] Viterbiensis, *adlocata.* Pithœi & Lislæi, *ablocata.* qua voce vtitur in Vitellio, capite VII. Macellū Plutarchus alicubi κρεωπώλιον interpretatur: sed latius patet vocis illius significatio, extenditúrque ad omne obsoniorum genus. Glossarium, *Macellarius*, ὁ ὀψοπώλης. Suetonius infrà, *dispositis circa macellum custodibus qui obsonia contra uetitum retinerent.* inde apud Senecam, *uiuere in macello*, pro, in popina & καπηλείοις ἢ ὀπτανείοις.

23 *Omnibus uerò circa eum.*] Plinius panegyr. *Omnes circa te similes tui effecisti.* AEmilius Probus in EVmene, *nō passi sunt ij qui circa erāt.* Suetonius lib. IIII. cap. x. *Tanti in animum & qui iuxta erant obsequij.* Cicero modò Græcè dicit οἱ περὶ αὐτόν, vt ad Atticum lib. XIII. extremo: modò Latinè, *qui circum illum sunt.* vt lib. IX. ad eundem.

27 *Seruulósque cuiusque.*] Dio libro XL. καὶ οὐ μόνον τοὺς ἐλευθέρους, ἀλλὰ καὶ τοὺς δούλους, τοὺς δὲ καὶ ὁπωσοῦν παρὰ τοῖς δεσπόταις σφῶν δυναμένους ἐθεράπευεν.

30 *His planè palàm.*] An alterum glossematium est? nam à Viterb. abest τὸ *palàm.*

40 *Quando nec plebiscito Pompeius postea abrogasset.*] Ita est in principe editione: ità in omnibus MSS. neque absurda lectio, si modò abrogare pro derogare positum meminerimus: nam auctor Glossarij nō solùm ἀποκυροῦν, sed etiā ἐλαττοῦν interpretatur. Sensus est: absentis Cæsaris non esse rationem habēdam, quia Pompeius legi suæ, qua id in genere prohibebatur, non derogasset plebiscito: sed propria tantùm auctoritate eam in ærarium iam relatam correxisset. Atqui vt ei legi à Pompeio semel perlatæ derogaretur, tam opus fuerat populi auctoritatem interuenire, quàm antè, cùm in gratiam Cæsaris fuerat factum prius plebiscitum siue rogatio, qua permittebatur ei absenti petitio consulatus.

Pag. 9. v. 9 *Restitit partim per int. tribunos, partim per Seruium Sulpicium.*] Dio, καὶ αὐτοῦ Metello cos. ὅ, τι Σουλπίκιος καὶ τῶν δημάρχων τινὲς ἀντέπραξαν.

15 *Ne sibi beneficium populi adimeretur.*] Proba lectio, quæ & in membranis: non *adimeret.* quod placet quibusdam: mihi non: vetant illa mox, *neque senatu interueniente.*

18 *Cum aduersarijs autem pepigit.*] Hoc est, pacisci voluit. Libro VII. in Vitellio, capite XV. *Atque ubique aut superatus aut proditus, salutem sibi & millies HS. à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit.* nam ita puto ibi quoque accipiendum. sic in Nerone, *repræsentanda præmia in posterum sanxit.* id est, sanciendum dixit. Iuuenalis, *Græculus esuriens in cœlum, iusseris, ibit.* id est, iturum se promittet. Dio

libro

lib. LIV. τὸ δὲ Λέπιδον αὐτὸν ὅτι θανατωθῆναι ἀπεδέχθη. θανατωθῆναι, occidi iussum, nō reuera occisum. Sic multa apud Iurisc. accipienda, sine effectu, vt loquuntur.

23 *Bello uindicaturus si quid de tribunis pl. gr.*] Speciosissima oratio. vide Dionysium Halicarnasseum libro VIII. ibi, καὶ δὴ καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐπὶ τῆς ἐμῆς ἡλικίας, ὃς μέγιστος, & quæ sequuntur.

25 *Et prætextum quidē illi ciuilium armorum hoc fuit.*] Quod Polybius in omni historia prudentissimè monet faciendum, vt inter caussas, prætextus, & initia bellorum distinguamus: id diligenter hoc loco à Suetonio factum licet obseruate. In cod. Viterb. locus erat veteri manu correctus *prætextus hic*. malè. Glossarium, *Prætexto*, προφάσει. Alia notione in Seneca *prætextum*, pro purpura quæ prætexitur. Locus est epistola LXXI. *Sed CN. Pompeius amittet exercitum: sed illud pulcherrimum Reip. prætextum, optimates, uno prælio profligabuntur.* Optimates vocat honesta translatione prætextum Reip. Simillimè Græci loquūtur, & quidē Stoici, Epictetus apud Arrianum, Dissertationū lib. primo, cap. secundo, πῶς οὖν τοῦτο φροντίζειν; πῶς ἂν ὅμοιος ᾖς τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις· ὥσπερ οὐδ' ἡ κρόκη πρὸς τὰς ἄλλας κρόκας θέλει τι ἔχειν ἐξαίρετον· ἐγὼ δὲ πορφύρα εἶναι βούλομαι, τὸ ὀλίγον ἐκεῖνο καὶ λαμπρόν, καὶ τοῖς ἄλλοις αἴτιον τοῦ εὐπρεπῆ φαίνεσθαι καὶ καλά. prorsus πορφύρα hîc quod in Senecæ verbis prætextum. Vapulent igitur qui corruperunt illum locum in editione Romana Mureti.

35 *Hoc uoluerunt:*] Sic rectè editio vetus viri incomparabilis Roberti Stephani: cui subscribunt MS. omnes. rectè etiam C. Cæsar, non Cæsar. nam illo modo sermo augustior est, & ἀξιωματικώτερος, magisq; ex consuetudine Romana. Notum est, *gaudent prænomine molles Auriculæ.* Confirmat similis locus apud Cæsarem primo De bello ciuili: *Neque se neque reliquos municipes pati posse. C. Cæsarem imperatorem, bene de Rep. meritum, tantis rebus gestis, oppido mœnibúsque prohiberi.* Supra omnia est Plut. qui Asinium Pollionem hæc ita Græcè scripta reliquisse ait: Τοῦτ' ἐβουλήθησαν, εἰς τοῦτό με ἀνάγκης ὑπήγαγον, ἵνα Γάϊος Καῖσαρ, ὁ μέγιστος πολέμους κατορθώσας, εἰ προηκάμην τὰ στρατεύματα, κἂν καταδικάσθην: in qua interpretatione animaduertendum est, verba illa, εἰς τοῦτό με ἀνάγκης ὑπήγαγον, auctoris non esse: sed alicuius qui illa τοῦτ' ἐβουλήθησαν voluit exponere. quare Plutarchi esse nō videntur: multo minus Asinij. Cæsaris quidem non esse Iouem lapidem iurare nulla religio fuerit.

38 *Quidam putant captum imperij consuetudine.*] Horum sententiam verissimam esse ne dubitandum quidem est. Habent hoc diuturna imperia, vt facilè quemuis hominem natum dementent, & cupiditate firmandæ potentiæ inflamment. Hæc postquam sententia sedit, nullum tam præceps consiliū, quod non placeat potius quàm vt imperio cedatur. Imbibant igitur qui gubernacula Reip. tractant, Mæcenatis apud Dionem oraculum, verius quàm dictum: Ἀρχαὶ αἱ μακρότεραι καὶ πολυχρονιώτεραι ἐπαίρουσί πως πολλούς, καὶ ἐς νεωτεροποιίας ἐξάγουσι. *Longiora imperia & diuturniora multis spiritus attollunt, & ad rerum nouarum molitionem præcipites impellunt.* AEmilius Probus, *Miltiades multum in imperiis magistratibúsque uersatus non uidebatur posse esse priuatus: præsertim cùm consuetudine, ad imperij cupiditatem trahi uideretur.* vbi potius scribam, *cùm imperij consuetudine ad imperij c. t. u.* Maximus Cæsar peccatum in se commissum à pop. Rom. cauit admittere: & quæ sibi patuerat rapiendæ Reip. viam, aliis prudentissimè obstructum iuit. Dio libro XLIII, ὅτι αὐτὸς Cæsar, πολλοῖς τῶν Γαλατῶν ἐφεξῆς ἔτεσιν ἄρξας, ἐς τε τὴν ἐπιθυμίαν ἀπ' αὐτοῦ τῆς δυναστείας μᾶλλον προήχθη, καὶ ἐς τὴν παρασκευὴν τῆς·

ἰσχύος ἐπηυξήθη, κατέκλεισε νόμῳ.

41 *Euripidis uersus quos sic ipse conuertit.*] Ita scribendus hic locus, vt rectè doctissimus Torrentius viderat. Breuitati styli Suetoniani non conuenit, vt bis idem dicat, non necessariò: deinde in cod. Viterb. ita importuno loco erant quæ hinc sustulimus, vt auctoris ea non esse vel id satis argumento sit. sic ibi habetur *semper Cæsarem in ore habuisse. Est in Phœnixis. εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν.* &c. Luce clarius ex ora libri esse hæc in contextum intrusa. eò igitur reiiciantur, vnde pedem mouerunt iniquè.

Pag. 10. v. 7. *Ex consuetudine conuiuio se frequẽti dedit.*] Geminum huic vaframentum Arati Sicyonij Plutarchus narrat.

10 *Cùm luminibus extinctis decessisset uia.*] Veteres cùm νυκτιπορείᾳ plurimum vterentur, vt de Alexandro, Iulio Cæsare, Augusto, aliisque legimus, ad iter nocturnum faces adhibuere, vel lucernas laternæ inclusas. Meminit Suetonius libro sequente, cap. XXIX. Ouidius lib. IIII. Fastorum in descriptione diluculi,

Semiustámque facem uigilata nocte uiator
Ponet: & ad solitum rusticus ibit opus.

Idem Metamorphoseôn lib. I.

Vt facibus sepes ardent cum fortè uiator
Vel nimis admouit, uel iam sub luce reliquit.

Quod Ouidius ait casu vel imprudentia viatorum solitum euenire, id Varro lasciuiæ eorum ascribit in primo De re rustica. *Naturale sepimentum quod obseri solet uirgultis aut spinis, quod habet radices, ac uiuæ sepis, prætereuntis lasciui non metuet facem.* Nicetas de Manuele Comneno, ἐν οὖν ταῖς νύκταις ἰὼν αὐτὸς, καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἐχρῆτο φωτὶ ποιητῷ. In commẽtariis Græcorum legimus, peculiares in vsum viatorum faces solitas incidi, è ligno querno vel iligno, quæ χάβια vocabant. præcipua fuit cura ne facilè vento cederent: testis tamen historia, sæpe factum quod hîc Suetonius ait, vt lumina extinguerentur, atque ita via decederetur. Plutarchus in Pyrrho, περιιόντι δ' αὐτῷ μακρὰν καὶ δασείαις ὕλαις ὁδὸν, οὐκ ἀντέσχε τὰ φῶτα, καὶ πλάναι τοῖς στρατιώταις συνέτυχεν. Propterea vsi sunt lychnuchis è pelle, in cũ vsum comparatis vt vim ventorum ferre possent & defendere. Quoniam autem fallendi fere hostis caussa iter nocturnũ à ducibus exercituum instituebatur, quo tutius id fieret, excogitatæ sunt iam olim quas nos vocamus hodie *laternas surdas*: Hæ ita sunt compositæ, vt iis lucem abundè faciant, quibus præferuntur: aliis negent, qui vel præcedũnt, vel ad latera ipsis stant siue ambulant. Iulius Africanus, cuius elegantissimum librum De bellico apparatu, nõdum luce publica donatum habemus, fabricam huiusmodi laternarum sic explicat. Esto laterna quadrilatera, pellibus ab omni parte oppansis munita. Laterum trium pelles sunto nigræ: vnius alba, per quam ponè sequentibus lucerna lucebit. Locus est capite LXX. quod περὶ νυκτοπλεῖμ inscribitur. Κατασκευαζέσθω δὲ ὅπως τὸ ἄστρος, ὥστε παρ' ἡμῶν μὴ ὁρᾶσθαι τοὺς ἀστέρας, στοχάζειν δ' ἐν ὑμῶν τοὺς τι μάλιστα τὴν ὁδὸν προγινώσκοντας, καὶ τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον, ὅτι δεξιὰ τῶν αἰωρημένα φανία κατέχοντας· τὸ δὲ φανίον ἔστω τετράπλευρον, δέρρεσι πανταχόθεν περιειλημμένον. τῶν δὲ πλευρῶν, αἱ μὲν τρεῖς μέλανα ἐχέτωσαν δέρρη, μία δὲ λευκὸν, δι' οὗ τὸ λαμπάδιον διαφαίνηται τοῖς κατόπιν βαδίζουσι. Politianus in Miscellaneis indi cẽ huius libri laudat De cestis: magno errore. nam Africanus ὁ τῶν κεστῶν ξυγγραφεὺς alius longè est. Vide Eusebium Pamphili in historia ecclesię libro VI. cap. XXXI. Apud Plutarchum formam aliam laternarum inuenias, quę, si esset à ventis quies, aperto ore gestabantur: si flarent vẽ-

ti, impoſito operculo claudebãtur: quo modo auguri eunti auſpicatum laternam præferri nefas erat. vide locum in libro Κεφαλαίων Ῥωμ. quæſtione LXXII. vir doctus ne tibi imponat, qui λαμπτῆρα eo loco *lucernam* interpretatur. *laternam* debuit ibi quidem. Hippocrates, ἡ γαστὴρ διύδρος ἦ μεγάλη ὥσπερ λαμπτήρ Galenus, λαμπτὴρ, ὃν οἱ πολλοὶ φανὸν ὀνομάζουσι. Ex paucis verbis quæ aſcripſimus de Hippocrate, formam veterum Græcienſium laternarum acutus lector coniiciet.

21 *Iacta alea eſt, inquit.*] Etſi ſuperuacua vox, *inquit*, eſt, tollere tamen, nullo veterum codd. aſtipulante, non ſuſtinuimus. Didici poſtea abeſſe eam à codice Fuluij Vrſini: quare tollatur ſanè. At *eſto* reponendum non cenſeo, quod doctis videtur quibuſdam. Plutarchus quidem ἀνερρίφθω vertit: ſed non eò, me iudice, quòd ita apud Latinos legiſſet: verùm Græcorum conſuetudinem in efferendo hoc prouerbio ſecutus, &, vt arbitror, verſiculum Menandri iſtum in animo habens, Δεδογμένον τὸ πρᾶγμ', ἀνερρίφθω κύβος. Eodem ſenſu dicunt Græci & ἀναρρίπτειν κίνδυνον, vt Dionyſius Halic. in tertio & octauo, & Ioſephus, Ἁλώσεως, lib. IIII. item, χωρεῖν ἐπὶ κύβον. Appianus Ἐμφυλίων lib. II. ἐπὶ κύβον ἐχώρει πλήθους ἀνδρῶν τοσῶνδε στρατείας. Liuius libro primo *in dubiam imperij ſeruitijque aleam imus.* interdum βεβλῆσθαι τοὺς ἀστραγάλους. Vt in Arato Plutarchus. nonnumquam ἀναρρίπτειν ſimpliciter. Philoſtratus de vita Apollonij, loquens de Vitellio, κυβεύει μὲν δεδιὼς μὴ αὐτὸν οἱ πολλοὶ σφήλωσιν. ὑπὲρ δὲ ἀρχῆς ἀναρρίπτει παίζων. libro VII. ἐμοὶ δὲ σμικρὸς λόγος, εἰ ξυμβουλεύοιμι αὐτῷ μὴ κυβιστᾶν ἐς ὀρθὰ ξίφη, μηδ' ἀναρρίπτειν πρὸς τυραννίδα, ἧς οὐ χαλεπωτέρα ὀνομάσθη. Dio lib. L. de Antonio, ἐν νῷ ἔχων ἐς αὐτὸν ἀναρρῖψαι, ἀλλὰ πείραις καὶ ἀκροβολισμοῖς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐχρήσατο. Pauſanias Laconicis, ταμιεύεσθαι γὰρ Ἀγησίλαος τὴν ἀπόνοιαν ἐς τὰ οἰκεῖα ἠξίου, καὶ μὴ ἀφειδῶς ἐπ' ἀλλοτρίοις ἀναρρῖψαι. Eleganter Pauſanias τῷ ἀναρρίπτειν quod eſt extrema conſilia ex deſperatione inire, opponit τὸ ταμιεύεσθαι τὴν ἀπόνοιαν. quod de eo dicitur qui non totis viribus ruit ad prælium. certus aut vincere aut mori: ſed ita ſe parat, ac vires diſpenſat, vt cedere coactus, denuo ſtare poſſit. quod proprium eſt ducis prudentis, &, vt AVguſtus appellabat, ἀσφαλοῦς. Sic ait Strabo Hiſpanos diu pop. Rom. inuictos, quia ἐταμίευον καὶ κατεκερμάτιζον τοὺς ἀγῶνας. quod Liuius libro III. expreſſit, *In multa prælia paruáque carpere ſummam vnius belli.* Sic ταμιεύεσθαι ὁρμήν, non conſumere ſuas omnes vires in primo impetu. vnde apud Ioſephũ ἀταμιεύτους χεῖσθαι ταῖς ὁρμαῖς, libro XIX Antiquitatum, & ſexto Ex ſcidij. & lib. V. ταμιεύεσθαι τὰς ὀρέξεις, pro, frenum iniicere cupiditati edendi.

30 *Promiſſumque ius anulorum.*] quod & conſecuti tandem ſunt: ſed ſerò poſt annos ferè CCXLIII. initio imperij Seueri, Herodiano teſte.

35 *Brunduſium contendit.*] A.V.C. DCCV. a. d. VII. Idus Martias Cæſar Brunduſium venit, & ad murum caſtra poſuit. auctor ipſe in epiſtola ad Oppium, & Cornelium. apud Cic. ad Atticum lib. IX.

37 *Romam iter conuertit.*] Sexaginta diebus Italia tota in poteſtatem redacta, vt ſcribit Plutarchus.

37 *Appellatiſque de Rep. patribus.*] Narrat ipſe, De bello ciuili lib. primo. Dio libro XLI.

Pag. II. v. 2 *In Macedoniam tranſgreſſus.*] A.V.C. DCCVI. pridie nonas Ian. Cæſar Brundiſio naues ſoluit: poſtridie terram attigit Cerauniorum in Macedonia. nam eouſque Macedoniæ nomẽ extenderunt Romani: & Strabo in Excerptis, ἡ Μακεδονία περιορίζεται ἐκ δυσμῶν τῇ παραλίᾳ τοῦ Ἀδρίου. Plinius ad Liſſum vſque producit. At Cæſar III. De bello ciuili, Macedoniæ vocabulũ anguſtius

ſemper accipit.

3 *Maximus obſeſſum operibus.*] Benè ſanè, *maximis*. nam ſi fabulas poetarum, & furores Xerxis & regum AEgyptiorum omittimus, non temere in tota antiquitate reperias quid prius mirere Dyrrachina munitione. Hiſtoriam habes ſine pompa deſcriptā III. De bello ciuili. Exclamat Lucanus, vt poeta ille quidem, ſed non vanè, lib. VI.

Nunc uetus Iliacos attollat fabula muros,
Aſcribátque deis: fragili circundata teſta
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes:
Aſſyrijs quantum populis telluris Eoæ
Sufficit in regnum, ſubitum, bellique tumultus
Clauſit opus.

6 *Neque loco, neque tempore æquo, ſed hieme anni.*] *hieme anni*, quod Græci dicerent χειμῶνος ὥρᾳ, vel ὥρᾳ ἔτους χειμερινῇ, aut χειμερίῳ, vt Dionyſius Halic. in ſexta hiſtoria. A. Gellius libro ſecundo, cap. XXI. *Nox fuit: & clemens mare, & anni æſtas.* lib. XVII. cap. X. *cùm in hoſpitis ſui Antiatem uillam æſtu anni conceſſiſſet*, lib. XIX. cap. V. *In Tiburte rus conceſſeramus æſtate anni flagrantiſſima.* Caue ergo viro docto aſſentiaris, qui in nuperis ſuis ad Suetonium Notis iſtum locum emendauit.

14 *Intra quintum quàm aduenerat diem, quatuor quibus in conſpectum uenit horis.*] Longè aliter Dio: vt videtur, minus verè, ἔν τε τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ὥρᾳ, καὶ ἦλθε πρὸς τὸν πολέμιον, καὶ εἶδεν αὐτὸν, καὶ ἐνίκησε.

14 *Vna profligauit acie.*] Florus, *Vno, &, ut ſic dixerim, non toto prælio obtriuit, more fulminis, quod uno eodémque momento uenit, percuſſit, abſceſſit.*

14 *Crebrò commemorans Pompeij felicitatem.*] Πολλὰ μακαρίζων τὸν Πομπήϊον. Hoc ita Appianus. ὅτι καὶ φασὶν αὐτὸν εἰπεῖν, ὦ μακάριε Πομπήϊε, τοιούτοις ἄρα, κατὰ Μιθριδάτην τὸν πάνυ πατέρα πολεμῶν ἀνδράσι, μέγας τε ἐνομίσθης, καὶ Μέγας ἐπεκλήθης.

18 *Nullam cladem niſi per legatos ſuos paſſus eſt.*] Florus, *Aliquid tamen aduerſus abſentem ducē auſa Fortuna eſt, circa Illyricum & Africam, quaſi de induſtria proſpera eius aduerſis radiarentur.* imitatur Florus Lucanum, vnde totū illum locum expreſſit:

Non eadem belli totum fortuna per orbem
Conſtitit: in partes aliquid ſed Cæſaris auſa eſt,
Qua maris Hadriaci longas ferit unda Salonas.

30 *Diuerſo quœque apparatu.*] Vide Velleium Paterculum, & Quintilianum libro VI. cap. III.

31 *Pæne curru excuſſus eſt, axe diffracto.*] Sic rectè veteres non *defracto*. defringere eſt ἀποκλᾶν. diffringere eſt διακλᾶν vel κατακλᾶν, quod hîc contigit: nam alio axe opus fuit vt triumphum perageret Cæſar, vt ait Dio. Huc refero locū Plinij libro XXVIII. cap. II. *Cæſarem dictatorem poſt unum ancipitem uehiculi caſum, ferunt, ſemper ut primum conſediſſet, id quod pleroſque nunc facere ſcimus, carmine ter repetito ſecuritatem itinerum aucupari ſolitum.*

32 *Aſcenditque Capitolium ad lumina, XL. elephantis dextra atque ſiniſtra lychnuchos geſtantibus.*] De aſcenſu cliui Capitolini loquitur: gradus verò Capitolinos genibus emenſus Cæſar die triumphi Gallici, de quo hîc eſt ſermo. Dio, τούς τε ἀναβασμοὺς τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τοῖς γόνασιν ἀνερριχήσατο. Seruatum hoc ex veteri

conſue-

consuetudine, & à Claudio in triumpho Britannico, vt notat idem lib. LVIII. Quod addit Suetonius de elephantis lychnuchos gestantibus, habes etiam apud Dionem, sed cum aliqua narrationis discrepãtia. Τῇ τελευταίᾳ, inquit, ἐπειδή τε ἐκ τοῦ δείπνου ἐγένοντο, ἔς τε τὴν ἑαυτοῦ ἀγορὰν ἐσῆλθε βλαύτας ὑποδεδεμένος, καὶ ἄνθεσι παντοδαποῖς ἐστεφανωμένος· κἀντεῦθεν οἴκαδε, παντὸς μὲν ὡς εἰπεῖν τοῦ δήμου παραπέμποντος αὐτόν, πολλῶν δὲ ἐλεφάντων λαμπάδας φερόντων, ἐκομίσθη. Ait, Τῇ τελευταίᾳ: non igitur triumpho Gallico hoc accidit, sed Africano: ille primo die ductus est, hic vltimo. Ait, κἀντεῦθεν οἴκαδε ἐκομίσθη: *inde est domum uectus.* si hoc sequimur in Suetonio fuerit scribendum, *Descenditque Capitolium.* sed nihil temere sine libris mutare debemus: nam tales diuersitates nusquam non obseruare licet inter auctores eadem narrantes, verùm non eodem modo. Vt Dionis narratio est, elephanti isti cum lychnuchis nihil aliud quàm seruorum λαμπαδηφόρων locum tenuerint. Vetus mos Romæ fuit, bene meritis de Rep. viris honoris sui caussa permittere, vt cũ aliqua inusitata pompa, quoties foras cœnassent, domum redirent. sic Duillius qui primus naualem victoriã reportauit, *non contentus unius diei triumpho*, Flori sunt verba, *per uitam omnem, ubi à cœna rediret, prælucere funalia, & præcinere sibi tibias iussit, quasi quotidie triumpharet.* quod & Cicero aliique testantur. Sic Cornificius ob rem bene gestã bello Siculo, quoties domi non cœnaret, elephanto vehens domum redire solitus. Sic Cæsarem, ait Dio, post epulum triumphale, cum insigni hoc honore vespere domũ venisse. Vt verò Suetonius rem narrat, lumina hæc publici gaudij sunt indicium. antiquissimi enim moris fuit, siue priuatim siue publicè læti aliquid obtigisset, luminibus accensis appensísque gaudium testari: éstque eius λυχνοκαΐας apud Græcos ac Latinos scriptores creberrima mentio. AEschyli vnius versiculos referemus, ex quibus antiquitas eius consuetudinis potest intelligi. Chori sunt verba in Agamemnone, lætitiam publicam ob nuntium capti Ilij describentis:

ἄλλη δ' ἄλλοθεν οὐρανομήκης
λαμπὰς ἀνίσχει,
φαρμασσομένη χρίματος ἁγνοῦ
μαλακαῖς ἀδόλοισι παρηγορίαις,
πελάνῳ μυχόθεν βασιλείῳ.

Ab his principiis ventum eò, vt in veteri ecclesia, sicuti in ecclesiastica scriptũ est historia, pars diuini cultus & sanctorum, itémque mortuorum honoris, in luminum accensione poneretur. quod hodiéque apud multos obtinet.

33 *Lychnuchos gestantibus.*] Et in nostris erat *lychnos*: quia tamen Politianus è suis MS. ita emendauit, secuti sumus hominis doctissimi fidem & iudicium. Olim candelis sebaceis soli pauperes vtebantur: reliqui facibus, vel lucernis: has Græci λύχνους vocant: λυχνοῦχος autem est instrumentum cui lucerna aptatur, vt candelabro. Lychnuchi vsus erat, & domi: Cicero, *hanc scripsi ad lychnuchum ligneolum.* & cùm foras prodirent: vide Athenæum. milites Græci pro lychnucho ferebant obeliscolychnion, vt docet Aristoteles. Dio λαμπάδα pro eo hîc dixit.

33 *Inter pompæ fercula.*] Hoc melius quàm vt Plutarchus & Appianus, cùm scriberet ad amicum quendam suum Romam. Mox, *sicut cæteri* scripsimus ex Viterb. non *cæteris*. vt in aliis. & s ex *sed* quod sequitur.

36 *veteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina sestertia quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, in equites, uicena quaterna millia nummũm dedit.*]

Ita habetur hic locus in Romana editione mendosissimè & corruptissimè. in Viterb.cod.duæ voces *in equites*, non extat, vt in Vaticano & Pithoei.à Grosslotiano aberat *τὸ quaterna*. cætera vt in vulgatis. Cùm igitur destituamur hic à libris, quærendum nobis aliunde præsidiũ est, ad constituendum illustrem hunc, & multis magnis viris tractatum locum. Lego, *veteranis legionibus prædæ nomine, in pedites singulos (super bina sestertia quæ initio ciuilis tumultus numerauerat) uicena: in equites quadragena millia nummûm dedit.* Reddamus nunc rationem & cur ita ipsi emendemus, & cur eruditissimorum virorum super emendatione horum verborum sententias improbemus. Quod hîc de donatiui Cæsaris quantitate narratur, id nusquam alibi, quod equidem sciam, præter quàm apud Dionem & Appianum legitur. Quamobrem in eo vertitur cardo, vt hos tres scriptores attentè cõparem᷉. Dionis verba sunt, τοῖς στρατιώταις πεντακισχιλίας ὅλας δραχμὰς ἔνειμε. *militibus dedit drachmas quinquies millenas, non minus.* Appiani hæc, postquam opes à Cæsare Romam illatas in triumphis commemorauit, ἀφ' ὧν εὐθὺς ἐπὶ τῷ θριάμβῳ διένειμε, τὰ ὑπεσχημένα πάντα ὑπερβάλλων, στρατιώτῃ μὲν ἀνὰ πεντακισχιλίας δραχμὰς Ἀττικάς· λοχαγῷ δ' αὐτοῦ τὸ διπλάσιον· καὶ χιλιάρχῳ καὶ ἱππάρχῳ τὸ ἔτι διπλάσιον. hoc est, *ex quibus statim à triumpho dedit, quicquid antè promisisset exsuperans, legionariis singulis drachmas Atticas quinquies millenas: centurionibus duplum: tribunis & præfectis alarum, adhuc duplum:* Hæc duo illi scriptores. Est verò notandum, cùm donatiuum omne geometrica proportione diuideretur, præmiúmque daretur cuique pro ratione loci quem in militia obtinebat: diuersitatem hanc ab auctoribus interdum exactè notari, interdum ex parte tantùm, aliquando omitti penitus, vt notam omnibus rerum Romanarum non incuriosis. Sic Dio satis habuit indicare quantum singulis legionariis datum esset. Appianus hac parte diligentior, vndeunde illa habeat: nam proprij ferè nihil eum habere norunt eruditi. Suetonius quid dixerit, quid siluerit, incertum facit codicum eius inconstantia. Si fides Vaticano, Pithoei & Lislæi, qui has voces *in equites* & *quaterna* non agnoscunt: tantum dixerit noster quantum Dio, nihil amplius. ita legemus, *in pedites singulos, (super bina, &c.) uicena millia nummûm dedit.* Vicena M. HS. sunt, quod Dio & Appianus consentientes aiunt, πεντακισχίλιαι δραχμαί. Sed quia plures Suetonij veteres codd. eas voces præferunt, quas prædicti libri nõ habent, existimo duas summas à Tranquillo expressas: peditum, & equitum. illam ex vestigiis corruptæ lectionis & Græcis haud dubiè expressimus: hanc iure arbitrario constituimus. nam quia donatiui quod à Cæsare acceperunt equites, modum nusquam expressum reperimus, quod superest, vt quàm minima mutatione ad veritatem faciamus gradum, vulgatam lectionem *quaterna* mutamus in *quadragena*. etsi non malè fortasse scripsetimus *quadragena quaterna*. Porrò vt de hoc nihil habemus quod quasi certum affirmemus: ita de peditum donatiuo rem sic habere vt diximus, persuasi sumus. Statuimus enim nisi aut menda in codicibus Dionis & Appiani esse demonstretur, aut error in sententia, caussam dici non posse cur eorum consentienti testimonio non credatur, & ex ipsis de loco Suetonij iudicium fiat. Falsi lectionem nisi ex sua coniectura nemo arguit: sententiam contendunt multi esse falsam. Nam quæ opum vis, inquiunt, huic donatiuo sufficiat? deinde quasi aperta & manifesta sit ἄνοια, est qui os verberet optimis scriptoribus, vt parum attentis ad verba Tranquilli: est qui locum Dionis corrigat, & pro πεντακισχιλίας faciat πεντακοσίας. alij Appianum, aut pueriliter hallucinatum pronuntiant, aut scripsisse χιλίας καὶ πεντακοσίας.

iidem

iidem Suetonij verba conuenienter sententiæ quam pro vera amplectuntur, ita μετασχηματίζειν inuerecundè, vt veteris lectionis nullum agnoscas vestigium. Nos contrà falli doctissimos viros, & in Græcis scriptoribus illis nihil esse mutandum contendimus. Quid enim hîc est quod meritò suspectum habeamus? miramur vnde Cæsari tanta pecuniæ vis? clamant historici, spoliatas ab eo omnes prouincias, regna multa vel direpta, vel pretio vendita, templorum multorum gazas infinitas ablatas, artes cogendæ pecuniæ ab eodem innumeras esse excogitatas, propter quas χρηματιστὴς ἀνὴρ Græcis dici solet. Hæc si attendimus, quid tantopere miremur non erit. Quanto magis mirum, Octauium & Antonium post prælium Philippense tantundem potuisse suis militibus dare? Atqui non istud meum est somnium, sed Plutarchi scriptoris grauissimi narratio. ὑπεσχημένοι ait ille in Antonio, ἑκάστῳ στρατιώτῃ δραχμὰς πεντακισχιλίας, ἐδέοντο συντονωτέρου χρηματισμοῦ καὶ δασμολογίας. extat eadem summa (ne quis mendum suspectet) apud Appianum quoque libro III I. Ἐμφυλίων, in ipsius Antonij oratione. Atque ego Cæsaris exemplum ante oculos habuisse triumuiros hosce puto, cùm hanc quasi legitimam summam suis pollicerentur. Quid? potuerunt eadem tempestate Cassius & Brutus ex præda Asiæ & Syriæ quas obtinebant, militibus suis numero prope infinitis, drachmas semel millenas quingenas, mox iterum millenas dare: Cæsar totius pæne orbis prædo alterum tãtùm non potuerit? Omnem verò admirationem adimat sani iudicij hominibus, quod de Didio Iuliano legimus, qui *cùm vicena quina millia militibus promisisset, tricena dedit*, inquit Spartianus. At erant pauci qui acciperent milites: aliquis dicet. sanè pauciores quàm qui à Iulio. sed quæ comparatio Didij istius cum Iulio Cæsare? qui vtriusque ingeniũ norit, & singula pensitarit, mecũ dubio procul sentiet. Et tamen sciri volo, non adeo immensum numerum eorum fuisse, qui hoc à Cæsare donatiuum acceperunt. equidem vix ad xx. M. aut paullo plures fuisse censeam. Habuit ille quidem multas legiones: sed, quod ipse queritur initio tertij, infrequentes: quòd multi Gallicis tot bellis defecerant. eas ipsas verò copias sequentibus præliis vehementer fuisse attenuatas quis dubitat? Satis probatam putamus integritatem codicum Dionis & Appiani. cùm igitur Cæsaris μεγαλοδωρείαν mirari desinimus: tum doctorum virorũ μετανοίαν καὶ ἀβλεψίαν mirari satis non possumus, qui hominis τοῦ ἐν ἀνθρώποις πλεῖστα καὶ κεκτημένου καὶ δεδωρημένου, maximum donatiuum ad πεντακοσίας δραχμὰς vel χιλίας καὶ πεντακοσίας, redigere non dubitarunt.

38 *Assignauit & agros, sed non continuos, ne quis possessorum expelleretur.*] Dio lib. XLII. aliam affert caussam: χώρας ἔκ τε τῆς δημοσίας, καὶ ἐκ τῆς ἑαυτοῦ δὲ πᾶσι σφίσιν ἔνειμεν, ἄλλοις ἄλλῃ, καὶ πάνυ πόρρω ἀπ' ἀλλήλων ἀπαρτήσας, ὥστε μήτε τοῖς ὁμοχώροις σφᾶς φοβερούς, μήτ' αὖ πρὸς νεωτερισμὸν ἑτοίμους καθ' ἓν συνοικοῦντας γενέσθαι. Sed videtur Dio loqui de alia agrorũ assignatione, quàm de qua nunc Suetonius sentit. Quod autem notant vterque de agris non continuis, id contra veterem consuetudinem deducendarum coloniarum fuit: semel tamen admissum, sæpius postea vsurpatum est. Tacitus libro XIV. Annaliũ. *Veterani Tarentum & Antium ascripti, nõ tamen infrequentiæ locorum subuenêre, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant. neque coniugiis suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebant. Non enim ut olim uniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & sui cuiusque ordinis militibus, ut consensu & charitate Remp. efficerent: sed ignoti inter se, diuersis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi*

ex alio genere mortalium repentè in unum numerum collecti, numerus magis quàm classis. Huc pertinet quod narrat Appianus De bello ciuili libro III. noluisse Cæsaris veteranos post missionem separari; sed in agros assignatos mitti coniunctos: quod quia ante illius necem non potuerat perfici, propterea in Vrbe eos adhuc cùm cæderetur Cæsar, fuisse, inque templorum porticibus tetendisse. Propterea AVgustus, vt est apud eundem Appianum, post Mutinensem aciem cum Antonio societatem inire cupiens, Decium quẽdam cum his mandatis ad illum mittit: ἐξὸν μεμνῆσθαι τῆς Καίσαρος σφίσιν ἐπιταγῆς διαλυομένοις, καὶ ὅτι πανουργίᾳ τοῦ στρατοῦ· deinde caussas eius rei pluribus persequitur.

Pag.12.v.1. *Annuam etiã habitationem Romæ usque ad bina millia nummũ.*] Anno DCCVI. lex ista promulgata à M. Cælio Rufo prætore in summa rerũ omnium perturbatione Romæ propter Cæsaris absentiã. Ab illo exẽplo manauit hæc Iulia lex: de qua Dio in actis anni DCCVII. τὸ ἐνοίκιον ὅσον ἐς πεντακοσίας δραχμὰς ἦν ἐνιαυτοῦ ἑνὸς ἀφῆκε. *Habitatio* Tranquillo est, τὸ ἐνοίκιον, pẽsio quæ habitationis caussa penditur. I. C. etiam obuentiones vocant: & Glossarium, ἐνοίκιον, *pensio, obuentio.* In superioribus verbis Dionis pars legis prætermissa, de iis qui extra vrbem in Italia habitabant. At libro XLVIII. in actis anni DCCXIII. renouatam hanc legem ab Octauio post prælium Philippense commemorans, vtriusque partis sic meminit: τὸ ἐνοίκιον τοῖς μὲν ἐν τῷ ἄστει μέχρι πεντακοσίων δραχμῶν οἰκοῦσι, τοῖς δ' ἐν τῇ λοιπῇ Ἰταλίᾳ κατὰ τὸ τέταρτον ἐνιαυτοῦ ἑνὸς ἀφεθῆναι. Ait remissam habitationem Romæ quidem, annuam: in Italia verò non vltra tres menses. Puto falli Dionem, & Suetonio potius assentior, annuam & in Italia remissam pensionem, sed non vltra quingenos HS. Quia carò in vrbe constabant habitationes, propterea tam diuersæ pensionum summæ in hac lege expressæ. Mens & Cæsaris & Octauij fuit, vt nonnisi ad tenuiores hoc beneficium pertineret. pauperes autem adæquè qui in Italia quingenis sestertiis habitarent, quique in Vrbe binis millibus. Vide Plutarchum initio Sullę, & Ciceronem in ea pro M. Cælio: qui etsi filius familiâs, cùm à patre semigrasset, XXX. millibus habitabat.

2 *Adiecit epulum ac visceratione.*] Notatu dignæ harum vocum interpretationes quæ sunt in Glossario, *Epulũ*, δημοθοινία. *Visceratio* κρεανομία. Persius, *oleum artocreásque popello.* Mox, *visceratione*, εὐφρασίαν. in altero Glossario, εὐφρασία, *epulatio.* eleganter ab ea verbi εὐφραίνεσθαι notione qua semper vtitur Lucas: vt φάγε, πίε, εὐφραίνου. & φαγόντες εὐφρανθῶμεν. & εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς. sic apud Athenæum accipi debet initio quinti: & συνευφραίνεσθαι apud Curopalatem vbi de coronatione Impp. agit. Inde Genius cuius simulacro mensæ decorari solitæ, Εὐφράδης dictus. Hesychius, Εὐφράδης παταικὸς ἐπιτραπέζιος. vocat παταικὸν ad eorum similitudinem quorum Herodotus meminit, qui in nauibus sculpebantur aut cælabantur. vox est Hebraica.

5 *Edidit spectacula varij generis.*] Varia variis temporibus edidit Cæsar spectacula: sed quæcunque hîc à Suetonio referuntur, ea referri debent partim ad annum DCCVIII. quo quater triumphauit: partim ad sequentem, quo Hispaniensem triumphum egit.

6 *Per omnium linguarum histriones.*] Romæ magna copia erat hominum ex omnibus imperij Rom. prouinciis. Cæsar vt omnibus gratificaretur, & omnes nationes sibi conciliaret, histriones omnium linguarum adhibuit. Simile est quod in eius funere notatur infrà, *In summo publico luctu exterarũ gẽtium multitudo circulatim suo quæque more lamentata est, præcipuéque Iudæi.* Sic accipio istum locum

cum & geminum ei alterum in Octauio.

8 *Furius Leptinus.*] Scripti, *Lettinius*. is est fortasse quem Dio Fuluium Setinum nominat. etsi historia diuersè ab eo narratur. *Q. Calpenus* autem est in veteribus, non *A. Calpenus*.

12 *In XIIII. scena.*] Sic liber Pithoei. in aliis abest τὸ è vnde nata multorũ librorum lectio, *in XIIII. scãna*. non probo. Petronius, *Ex hac nota domina est mea: usque ab orchestra quatuordecim transilit, & in extrema plebe quaerit quod diligat.* & alibi Suetonius.

12 *Per orchestram transijt.* Multi codd. etiam Viterbiensis, *per solium orchestram transijt*. Fortasse, *per podium orchestrámque transijt*.

16 *Elephantis uicenis.*] Appianus, ἐπέδωκεν ἐλεφάντων μάχην εἴκοσι πρὸς εἴκοσι. Dio quoque elephantos XL. pugnasse, hoc est vicenos ex vtraque acie, narrat. ita accipere debuerunt interpretes hæc illius verba, libro XLIII. συνέβαλε δὲ καὶ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ πλείους, καὶ ἱππέας ἱππεῦσι, καὶ πεζοὺς πεζοῖς, ἄλλους τε ἀναμὶξ ἀλλήλοις ἴσους, καί τινες καὶ ἀπ᾽ ἐλεφάντων τεσσαράκοντα ἐμαχέσαντο. Interpretes, *erant XL. uiri, qui ab elephantis pugnabant*. ineptissimè. vide Plinium libro VIII. cap. VII. Sed hæc nos fusiùs in libro De venatione amphitheatrali. in quo & item altero De circensibus, multa Suetonij explicamus. quæ hîc propterea omittimus. Vtrumq; cõmentariolũ amicis multis pridẽ communicatũ, edere breui cogitamus: nisi, quod potius velim, eruditissimus Lipsius, fidẽ suã antè liberarit, & studiosorũ votis satisfecerit.

20 *Nauali prælio in minore Codeta defosso lacu.*] Dio, Καὶ τέλος ναυμαχίαν οὐκ ἐν τῇ θαλάσσῃ οὐδ᾽ ἐν λίμνῃ τινὶ ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἠπείρῳ ἐποίησε. χωρίον γάρ τι ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ κοιλάνας, ὕδωρ τε ἐς αὐτὸ ἐσῆκε, καὶ ναῦς ἐπήγαγεν. Quod ait Dio, Cæsarem ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ χωρίον κοιλᾶναι, *excauasse locum quendã in campo Martio*: id Suetonius, *defosso lacu in minore Codeta*. Codetam siue campũ Codetanũ ad Tiberim fuisse ex Festo & veteribus vrbis descriptionibus constat. Minor Codeta, & Maior sic appellatæ, vt Velabrum Maius & Minus atque alia in eadem vrbe. Hic lacus mox à Cęsaris morte, ex decreto senatus, teste Dione fuit complanatus: itaque & Octauius & qui deinceps naumachias edidêre, lacus defodisse narrantur. Naumachias tamen aliquot fuisse, in quibus aqua semper esset, ex Frontini De aquæductibus libello discimus. Porrò hanc esse veram huius loci lectionem, *in minori Codeta*, non vt vulgò edunt, *in morem cochleæ*, recta ratione rem putãtibus dubium esse non potest. Ita enim habent vetustiores & meliores codices, testibus Beroaldo, Ranconeto, Turnebo, Torrentio, Petro Pithoeo, Groslotio, &, qui duos vidisse ait, doctissimo illo Yuone Villiomaro. accedat his vetus Lugdunensis editio anni DVIII. in qua sic scriptum est. Corruptam esse eam tot librorum scripturam, ne suspicari quidem licet. quî enim potuit imperito librario de Codeta venire in mentem, nisi sic in exemplari fuisset? profectò non ita solitum ab eo genere hominum in bonis auctoribus peccari, vt per aberrationẽ mentis voces veteres paucis cognitas, sententiæ aptas, loco notiorum ponerent. contrà, quo quæque vox erat insolentior, eo semper magis istorum hominum iniuriæ fuit opportuna. Sæpe factum esse vt *cl* & *d* scribarum imperitiâ truderent se loco inuicem apud veteres scriptores, pridem ab industriis hominibus sumus admoniti: similiter hîc quoque *coclea* pro *codeta* scribi primò cœpit: deinde cæterorum secuta est deprauatio. *Coclea* autem veteres scribebant, non *cochlea*, teste veteri libro Glossarum, & Velio Longo De orthographia. Hæc ita accidisse, non tam mirum videri mihi solet, quàm miror reperiri hodie qui

ineptam illam lectionem tueantur: quorum pertinaciam satis libro De circensibus, cùm de naumachiis siue naualibus circensibus ageremus, retudimus.

23 *Vt plerique aduenæ aut inter uicos aut inter uias tabernaculis positis manerent.*] occupatis videlicet omnibus sacris publicísque locis vbi tendere soliti peregrini, si hospitē non haberēt. Dionys. Halic. lib. octauo, ἡ κρατίστη τῶν Οὐολούσκων νεότης ἐξ ἁπάσης πόλεως, ὡς ὁ Τύλλος ἠξίου, παρῆν ἐπὶ τὴν τῶν ἀγώνων θέαν· καὶ κατεσκήνουν οἱ πλείους ἐν ἱεροῖς τε καὶ δημοσίοις τόποις, οὐκ ἔχοντες καταγωγὰς ἐν οἰκίαις τε καὶ παρὰ ξένοις. Macho poeta comicus. – κατάλιπον οὐδαμοῦ μισθώσιμον Δωσάδης εὑρεῖν ἐν πυθμένι καθίσας ἑνί, ὃ περὶ τὴν πυλίδ' ἦν κατὰ τὸ τεῖχος ἱδρυμένον. Sic Ionas cùm Nineuē venisset, ad vrbis portam casulam sibi construit. Mendicos etiam, vt veterum philosophorum multos, in porticibus templorum aliísque locis publicis habitasse cōstat. Dio Chrysostomus de Diogene οἴκοις ἐχρῆτο ταῖς πόλεσι, καὶ ἐνδιατρίβειν ἐν τοῖς κοινοῖς τε καὶ ἱεροῖς. Sic Stilpon apud Athenæum allio satur κοιμᾶται ἐν τῷ τῆς μητρὸς τῶν θεῶν ἱερῷ. *Inter uicos & inter uias*, est, in viis vrbis & ad vrbem. Apud Plautum & Terentium *inter uias* valet μεταξὺ πορευόμενος, vt inter cœnam μεταξὺ δειπνῶν.

26 *Fastos correxit.*] Anno V.DCCVIII. suo III. & M. AEmilij Lepidi consulatu. Censorinus aliíque.

31 *Ex Kal. Ianuarijs nobis temporum ratio congrueret.*] Placet emendatio doctorum virorum. *nouis* pro *nobis* legentium.

35 *Senatum suppleuit.*] Quanta cum inuidia eius ordinis declarant Ciceronis ioci, epistola ad Leptam libro sexto, & apud Senecam patrem libro VII.

35 *Patritios allegit.*] Lege Cassia. Tacitus Annalium lib. XI. In his allectus Cicero: Dio libro XLVI. Caussam suppletarū toties patritiarū gētium breuiter aperit idem lib. LII. AVgustus, inquit, gētes patritias suppleuit, ἐπειδὴ τό, τε πλεῖστον ἀπολώλει· οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς τὸ γενναῖον ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις ἀναλίσκεται· καὶ ἐς τὴν ποίησιν τῶν πατρίων ἀναγκαῖοι ἀεὶ εἶναι νομίζονται. *quia & maxima patritiorum pars perierat: ut enim quisque generosissimus est, ita maximè bellis ciuilibus consumitur: & ad peragendos ritus patrios existimantur illi semper esse necessarij.* Vespasianus tandem in futurū prospexit ne facilè patritij desiderari possent, cōstitutis mille gentibus patritiis. Ita interpretor quod ait AVrelius Victor, *lectis undique optimis uiris, mille gentes compositæ, cùm ducentas ægerrimè reperisset.* Pro *allegit*, in cod. Vit. erat adnotata altera lectio *elegit.* sic in veteri quadam inscriptione, ELECTVS. IN. FAMILIAM. PATRITIAM. Tacitus dicit, *sublegere, asciscere.* Dio ἐγκαταλέγειν, & συμπληθύνειν τὸ τῶν εὐπατριδῶν γένος.

36 *Magistratuum numerum ampliauit.*] Dio libris XLII. & XLIII. variis locis.

37 *Nudatos opere censorio restituit.*] Duplex καινοφωνία in his verbis. *nudatos* dixit pro notatos, quod proprium verbum est censorum: nihil tamen hîc muto. sic Cicero ad Atticum de iudicio Clodiano loquens, *nudos equites* vocat, probri plenos. *numquam turpior in ludo talario consessus fuit: maculosi senatores, nudi equites: tribuni non tam ærati quàm ut appellantur ærarij.* Sic etiam *exutus* & *exuere* apud Tacitum, Annalium lib. III. *Piso exutus dignitate in decem annos relegatur.* lib. XV. *Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos.* Ait, *opere censorio:* sic vocatur opus quod notam censoriam meruit. A. Gellius libro IIII. cap. XII. *non id sine pœna fuit: sed erat opus censorium: censorésque ærarium faciebant.* possumus etiam interpretari *opere censorio*, nota censoria, cui opponitur statim iudicum sententia: siue per censores. vt lib. II. *opere militari*, id est, per milites.

Columella

Columella libro XII. *ne uidear intempestiuè censorium opus obiurgandis moribus nostrorum temporum suscepisse.*

37 *Sententia iudicum de ambitu condemnatos.*] Dio lib. XLIII. ἀθετουμένους δὲ ἐπὶ δώροις τινὰς, καὶ ἐξεληλεγμένους γε, ἀπέλυσε. Paullo antè dixerat idem, Cæsarem in sermones hominum incidisse, quòd sententia iudicum pulsos in exilium multos, intercessione quorundam tribunorum restituisset: καὶ ὅτι τοῖς δωροδοκίας ἀρχῆς ἀποδείξει ἁλοῦσιν, ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διατρίβειν ἐπέτρεψεν. *quòd ambitus damnatis in Italia manere permisisset.*

41 *Circum tribus missos.*] Ad singulas tribus. sic apud Liuium, *circũ insulas literæ missæ.* apud Cæsarem: *circum conuentus Campaniæ gladiatores distribuit.* At editiones priscæ habent, *cuique tribuim.*

Pag. 13. v. 1 *Commendo uobis illum.*] Hac formula vsi principes Cęsaris exemplo, cùm suis candidatis honores mandari iuberent. In S.C. quo Vespasiano imperium datur, ita scriptum est: *Vtique quos magistratum, potestatem, imperium, curationémue cuius rei petentes senatui populóque Romano commendarit, quibúsue suffragationem suam dederit. promiserit: eorum comitijs quibusque extra ordinem ratio habeatur.* Tacitus Annalium primò, *senatus libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quatuor candidatos commendaret, sine repulsa & ambitu designandos.* Sic Dio libro LV. extremo, de cãdidatis AVgusti, πάντως δὲ καὶ τοῖς ἔπειτα γράμματά τινα ἐκθεὶς, συνίστη τῷ τε πλήθει καὶ τῷ δήμῳ.

2 *Admisit ad honores & proscriptorum liberos.*] Contra quàm lege Cornelia siue Valeria de proscriptione fuerat cautum. Cicero, Plutarchus, alij. Notat Dio, libro XLI. XLIIII & LIIII. Patris exemplum secutus Octauius, non in Sullæ tantùm proscriptis, sed etiam in suis.

4 *Recensum populi nec more nec loco solito, sed uicatim per dominos insularũ egit.*] Chiasmum obserua: nam *uicatim* refertur ad illa, *nec loco solito.* Locus solitus fuit campus Martius, & quæ in eo erat villa publica. *per dominos ins.* πρὸς τὸ *nec more.* More solito per censores & publicos scribas res peragebatur. Quare meritò *recensum* appellat, non censum: rectéque ab eruditissimo Torrentio obseruatum labi Plutarchum qui censum populi Rom. à Cæsare factum scripsit. Fefellit Plutarchũ vox *populus* in eo scriptore Latino quem sequitur, pro plebe frumentum publicum accipiente. & ita hîc Suetonius quoque accipit. Dio optimè hîc quidem: nam alibi minus rectè idem populi censum à Cæsare vt censore actum scribit.

5 *Vicatim per dominos insularum.*] Hoc est, per locatores, qui suas siue domos siue insulas egenis locarent. In re veteri vsurpat Tranquillus loquendi genus recens. Ante Neronem plures in vrbe domus quàm insulæ: post Neronem contrarium fuit, vt ex Tacito notum. inde cœperunt appellatione *insulæ* quæuis ædes locatitiæ intelligi: & per *dominos insularum* omnes locatores. Sic *insularius* nominatus seruus flagitator, pensionum exactor. Glossarium, ἐνοικολόγος, *insularius.*

8 *Ad centum quinquaginta retraxit.*] Aut centum & sexaginta, Nam Dio ait, τοὺς ἡμίσεις. sed verius est, Dionem παχυμερῶς locutum, rotundandi numeri studio, vt sæpe auctores. Verba Dionis, ἐς τοὺς γε ἡμίσεις ὁμοῦ τι αὐτῶν προσεπέλεξε. nihil hîc mutandum. Nuperus tamen emendator iubet nos scribere τοὺς ἡμίσεις ὁμοῦ ποιοῦντων. quæ oratio est contra Hellenismũ. vel, inquit, ὁμοῦ αὐτῶν nihilo melius. ignorat ὁμοῦ τι tritum Græcis genus loquendi, in moderatione sententiæ. Demo-

sthenes contra Aphobum priore, κατὰ πεντακοσίας ὑπό τι τὰς ἄλλας διακεχειρισμένους. Plutarchus De oraculorum defectu, ὀλιγανδρίας ἣν αἱ πρότερον στάσεις καὶ οἱ πόλεμοι περὶ πᾶσαν ὑπό τι τὴν οἰκουμένην ἀπειργάσαντο. Mox, οἱ μὲν οὐδενὸς ἁπλῶς τὸν θεὸν, οἱ δὲ ὑπό τι πάντων αἴτιον ποιοῦντες. & sæpe alibi idem scriptor aliíque passim. sic Græci iidem ὑπό τι dicunt, pro aliquatenus, quodammodo, nonnihil. Plato Phædro, ἄνιθι ἢ ὑπό τις αἰσθ. Aristophanes, Vespis, ταυτὶ καλῶν, ὑπό τι μικρὸν ἐπιθήκιον. Sic apud Hippocratem in Prorrheticis, ὑπό τι ὀλέθρια. apud Ciceronem, ὑπό τι προυργιαίτεραι. apud Strabonem libro II. vt nostra ipsi vineta cædamus, ὑπό τι συζομένου, non ὑποσυζομένων, quod olim visum. malè item in superiori loco Dionis scribit idem criticus προσαπελείφθη pro προαπελείφθη. additum τὸ πρὸ in hac voce ad indicandū prius à Cæsare recensum factum, quàm frumentum diuisum. prudẽtissimè. πρὸς quid hîc valeat scire velim.

9 *Ex his qui recensiti non essent.*] Hoc est, qui in recensione Cæsaris admissi ad frumentationem non essent. Pithœi lib. *recensi.*

11 *Vt exhaustæ quoque vrbis frequentia suppeteret.*] Scrib. *vrbi*. In voce exhaurire, qua hîc accipitur notione, calumnia Ciceronis nota in Agraria secunda.

11 *Ne quis ciuis maior annis* XX. *minórue* XL.] In omnibus fere libris antiquis scribitur, *minórue* X. quod ferri non potest, vt rectè docti viri obseruarũt. Fortasse etiam pro XL. rectius LX. legeretur. videtur enim hac lege definitum humanæ vitæ spatium, quo vir sobolis generationi aptus est: quæ facultas citra sexagesimum ferè non cessat: vltra LXV. raro durat. etsi scimus in quibusdam longè aliter & fuisse olim, vt de Masanissa aliísque legimus: & nunc quoque in hoc mundi effeto senio esse. Ipsi vidimus nuper, qui anno septuagesimoquarto generarunt. Probo tamen vt scribatur XL. nam cùm sit hoc λειτουργίας genus, & quidem vt tum erant homines, molestissimæ, quod sub AVgusto legem Papiam ferente apparuit, verisimile est Cæsarem sustinendo ei oneri breuius spatium lege definisse, ad similitudinem aliarum omnium λειτουργιῶν.

15 *Minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent.*] Quid hoc ad vrbis frequentiam? plurimum: voluit Cæsar suos ciues aliquantum à studiis bellicis retrahere, & ad pacis artes traducere. militi legionario vxorem ducere ius non fuit. pecuarios & negotiatores nihil vetuit matrimonio operam dare. vide quæ notamus libro II. ad cap. XLII.

21 *Deducto summæ æris alieni, si quid vsuræ nomine numeratum.*] Vetus inuentum fuit Romanorum quoties angusta fides erat. Liuius libro VI. *tribuni promulgauere leges omnes aduersus opes patritiorum, & pro commodis plebis: unam de ære alieno, ut deducto eo de capite quod vsuris pernumeratum esset, id quod superesset, triennio æquis portionibus persolueretur.*

22 *Qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat.*] Facile est rationem inire. Lex ista lata anno DCCVII. cùm primùm Cæsar victo Pompeio in vrbem venit, non multo post exactum alterum belli ciuilis annum. biennij igitur vsuram à belli principio exegerant creditores: quam si, vt ferè tum fiebat, centesimam erant pacti, deducta ea de capite, XXIIII. pro centum amittebant: id est, quartam ferè crediti partem.

23 *Cuncta collegia.*] Quæ paucis antè annis P. Clodius tribunus pl. lege lata partim restituerat, sublata S.C. nouem annis priùs facto, Coss. L. Cæcilio, & Q. Marcio: partim noua adiecerat ex omni fæce vrbis ac seruitio: Cicero, Asconius, Dio, alij.

25 *Quod integris patrimoniis exsulabant.*] Libera Rep. raro factum vt ciuis Ro. sine priuilegio, iudicio publico condemnaretur: omnibus enim libera fuit prius quàm sententia pronuntiaretur, abeundi potestas. ita sententiam iudicis simul & bonorum iacturam euadebant. auctores Polybius, Cicero, alij. Idem ius fuit & ciuibus Atheniensibus: vnde sumserunt, vt puto, Romani, Demosthenes κατ' Ἀριστοκράτους. Τῷ φεύγοντι, τὸν πρότερον ἔξεστιν εἰπόντα λόγον μεταστῆναι· καὶ οὔθ' οἱ δικάζοντες, οὔθ' ἄλλων ἀνθρώπων οὐδεὶς κύριος κωλῦσαι. At ciuibus Ro. vt alia omnia libertatis iura, sic hoc quoque per principes iam inde à Cæsare imminutum, penitus tandem est ademtum.

26 *Vt Cicero scribit.*] Cur duo insignes critici hæc verba tollant quæ in omnibus codd. comparent, caussam non video: nisi si visa iis & lecta, quęcunque hodie è scriptis Romanæ Sirenis nos terræ filij desideramus.

30 *Vsum conchyliatæ uestis.*] Dio in AVgusto, qui eandem legem retulit, τὴν ἐσθῆτα τὴν ἁλουργῆ μηδένα ἄλλον ἔξω τῶν βουλευτῶν τῶν ἐν ταῖς (puto scrib. τῶν τε ἐν τ.) ἀρχαῖς ὄντων ἐνδύεσθαι ἐκέλευσε.

41 *Bibliothecas Græcas & Latinas.*] Malim, *Bibliothecas Græcam & Latinam,* vt ferè libro sequente.

Pag. 14. 2 *Siccare Pontinas paludes.*] Dio libri XLIV. initio inter recensendos honores quos Cæsar dictator est consecutus, ita scribit, ὥς τι πλεῖστα ἔδειξαν, τὰ ἕλη οἱ δὲ Πόμπτινα χῶσαι, προσέταξαν. quibus verbis eo loco positis quid sibi auctor ille voluerit, aliâs viderimus. Meminit & lib. XLV. vbi τεμένισμα vocat non τέμενα, vt antè eadem diuersitas apud Latinos.

7 *Ea quæ ad formam & habitum, &c.*] Hæc omnia quo ordine hîc proponuntur, eodem postea explicantur. Hic perpetuus mos Suetonij; ne semel quidem, vt videtur, eius interpretibus obseruatus.

10 *Fuisse traditur excelsa statura.*] Silenus apud Iulianũ in Cæsaribus de statura & forma huius, Καὶ γὰρ ὡς ὁρᾷς ἐστι μέγας καὶ καλός, ἐμοὶ γοῦν εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο, τῇ γοῦν κεφαλὴν ἐστι προσόμοιος. Alludit autem sub Sileni persona Iulianus, ad caluitij deformitatem: nam tales Sileni pingebantur, vt ex poetis constat. Iisdem nasum collisum tribuebant, teste Seneca.

10 *Teretibus membris.*] Succulentis, nec tamen obesis. Philosophus hunc habitum εὔσαρκον vocat, & ἀρθρώδη καὶ διηρθρωμένον: qui medius est inter τὸν λεπτὸν & [illegible].

11 *Nigris uegetisque oculis.*] qui præ se ferrent τὸ δραστήριον Cæsaris, *& illum ei proprium uigorem, celeritatémque quodam igne uolucrem:* ait Plinius, libro septimo. Aristoteli quoque oculi nigri, sed qui ad flauum colorem inclinent, indicium sunt ἀψυχίας. At in Viterb. codice scriptum est, *nigris, leuibus, uolubilibusque oculis:* quod intelligeremus de iis oculis quos Græci vocant ἐγχεῖν κινοῦντας vel κινουμένους: quibus cõtrarij sunt, οἱ πηγνύντες ὀφθαλμοί. Lego cum vulgatis, *uegetis.* Eginhartus in vita Caroli Magni, quæ tota ferè Suetonij verbis & sententiis scripta est, *Apice capitis rotundo, oculis prægrandibus ac uegetis.*

13 *Bis inter res agendas correptus est.*] Semel Africano bello, teste Plutarcho: iterum fortasse Hispaniensi contra Pompeij liberos: nam ægrotasse eum tunc auctor Dio: sed an comitialis fuerit ille morbus quæri potest: nam verba Dionis aliud videntur indicare. *agendas* non *gerendas* habent vett. codd. ex iisdem alia sunt quæ isto capite emendauimus.

14 *Circa corporis curam morosior.*] Sic omnes libri: quod testari placuit: quia

ſcio quibuſdam viſum, *morboſior* eſſe ſcribendum. ingenioſa, fateor, coniectura: ſed cuius gratiam facimus ipſis, nos quidem: niſi prius nos docuerint quare hæc omnium librorum lectio ferri non queat. *Moroſus* opponitur *indifferenti*. vt cùm mox ait, fuiſſe Cæſarem circa victum indifferentem.

20 *Etiam cultu notabilem ferunt.*] *Cultu notabilem* vocat, τὸν ἔχοντα ἐσθῆτας ἐξάλλους, vt de regibus & tyrannis loquitur Polybius in VI. & apud Nicetam, στολαῖς ἐξάλλοις ἐκέκαστο: alibi dicit ἐσθῆσι χαιρεφανεῖς. *Notabilis* vox frequēs Plinio, Senecæ, Tertulliano, & Cypriano. Seneca in epiſtolis, *vt inter iſtos nomen inuenias opus eſt non tantùm luxurioſam rem, ſed notabilem facere.* De Cæſaris lautitiis Dio libro XLIII. τῇ τε ἐσθῆτι χαυνοτέρᾳ ἐν πᾶσιν ἐνεβρύνετο, καὶ τῇ ὑποδέσει. καὶ μετὰ ταῦτα ἐνίοτε καὶ ὑψηλῇ καὶ ἐρυθροχρόῳ, κατὰ τοὺς βασιλέας τοὺς ἐν Ἄλβῃ ποτὲ γενομένους, ὡς καὶ προσήκων σφίσι διὰ τὸν Ἴουλον, ἐχρῆτο. *deliciis fluxioris veſtis vbique luxuriabatur, & calceamentorum: quibus etiam poſtea interdum uſus eſt altioribus & coloris rubri, more regum qui Albæ quondam regnarunt, ut qui propter Iulum, ipſos genere contingeret.* Sic legi debet hic locus & exponi: nam vulgò poſtrema verba peſſimè eduntur ſic, ὡς καὶ προσήκων σφίσι διὰ τὸν Ἴουλον. interpretibus facilè condonarem ſi hoc tantùm peccaſſent, quòd deprauatam lectionem ſecuti ſunt: ſed ὑπόδεσιν verti *cincturam fluxiorem*, quis ferat? nihilo conſultiùs verba ὑψηλῇ & ἐρυθροχρόῳ ad ἐσθῆτα retulerunt: cùm perſpicuum ſit ad ὑπόδεσιν referri. quid eſt autem veſtis ὑψηλή? atqui de calceamentis Cæſaris loquitur auctor. ea ſunt quæ vel humilia vel alta dicuntur à veteribus, vt libro ſequente annotamus. ὑποδέσεις ἐρυθρόχροοι, ſunt calcei punicei, quibus interdum vtebantur proceres Romani in triumphis & pompis ſolemnibus: In lapide poſito memoriæ C. Marij. DE. MANVBIEIS. CIMBRICEIS. ET. TEVTONICEIS. AEDEM. HONORI. VICTOR. FECIT. VESTE. TRIVMPHALI. CALCEIS. PVNICIEIS. à regibus Albanis eſſe exemplū ait Dio, à quibus etiam mulleorum calceorum vſum patritij Romani didicerant, vt ait Feſtus. Regum igitur Albanorum inſigne quondam fuêre calcei punicei, vt Imperatorum nouæ Romæ πέδιλον ἐρυθρὸν ſiue φοινικοβαφὶς, quod ex Zonara, Niceta aliiſque conſtat.

20 *Vſum enim lato clauo ad manus fimbriato.*] Fimbriæ inter ea per quæ veſti ornatus accedit, & pretium. ſic paludamenta ducum fimbriata erant: Plutarchus Lucullo κροσσωτὴν ἐφεστρίδα vocat. Sic & mappis additæ fimbriæ. Petronius inter Trimalcionis delicias recenſet *mappam laticlauiam fimbriis hinc atque illinc pendentibus*. nam mappas quoque purpura & auro clauatas fuiſſe conſtat. Latum clauum ad manus fimbriatum interpretor, χιτῶνα πλατύσημον, χειρῖδας ἔχοντα μέχρι τῶν καρπῶν κροσσωτάς, tunicam laticlauiam, manicas ad manus vſque habentem, eáſque fimbriatas. vel intelligit tunicam ἀγκωνον ſimpliciter, id eſt, ea longitudine vt brachia tegeret.

21 *Nec ut unquam aliter.*] Traiectio, in qua frequens Suetonius, pro, *nec unquam aliter, quàm ut ſuper eum cingeretur.*

22 *Vnde emanaſſe Sullæ dictum.*] Scribo, *Vnde manaſſe* S. d. Verbum *conſtat*, ſuſtulimus, auctoribus libris noſtris & Torrentij.

29 *In expeditionibus teſſellata & ſectilia pauimenta circumtuliſſe.*] *Pauimenta* appellat, materiam pauimentorum: ipſa ſectilia marmoriſque cruſtas & teſſeras, quas circumferebat Cæſar in expeditionibus, vt quoties caſtrametandum eſſet, pauimenta ex iis in prætorio, picta de muſiuo ſtruerentur. Quare oportuit eum in ſuo miniſterio muſiuarios artifices ſemper habere. At apud veteres, vt teſta-

vt testatur Polybius, militum gregariorum munus fuit, in extruendis castris, τὸν περὶ τὴν σκηνὴν τόπον ἐδαφίζειν. Postea luxuria etiam in castra perrupit: adeò vt inter sarcinas ducum ista pauimenta fuerint. Ideo prætorium in castris templo propter magnificentiam Iosephus comparat. Plinius quoque lib. XXXVII. Neronis *uiatoria cubicula unionibus constructa queritur*. inde illa indignatio Horatij de castris Antonij, *Interque signa turpe militaria Sol aspicit conopeum*. Iuuenalis de Othonis speculo, *Res memoranda nouis annalibus, atque recenti Historia, speculum ciuilis sarcina belli*. idem poëta de patina Domitiani, *sed ex hoc Tempore iã, Cæsar, figuli tua castra sequantur*. Fatetur Velleius inter Tiberij sarcinas belli Germanici Pannonicique tempore, fuisse balinei instrumentum: sed in vsum ægrotorũ non ad delicias Tiberij *Iam medici*, ait, *iam apparatus cibi, iam in hoc solum importatum instrumentum balinei, nullius non succurrit ualitudini*. Transiit hic luxus ex Oriente & castris regum Asiæ ad Romanos. nam talem fuisse illorum, non in vrbe solùm, sed militiæ quoque, vitam, nemo ignorat qui Græcos auctores legerit. Trebellius Pollio de Herode tyranno, *homo omnium delicatissimus, & prorsus Orientalis & Græcæ luxuriæ, cui erant sigillata tentoria, & aurati papiliones & omnia Persica*. Sustulit ex parte hunc luxum Adrianus Imp. ac *triclinia de castris & porticus, & cryptas, & topia diruit*, inquit Spartianus. Porrò apud veteres in frequẽtissimo vsu tessellata pauimenta fuere: adeò vt cùm plurima eorum essent genera, istud tamen pauimenti appellationem propriam sibi fecerit. Itaq; auctor Glossarij vertit, *Pauimentum*, ψηφολόγημα, ψηφολόγητον ἔδαφος: & Cicero porticum domus suæ pauimentatam ait fuisse in ea Pro domo, non simpliciter ἐστρωμένην, sed *arte pauimenti*: vt Lucilius dixit. Græci quoque λιθόστρωτον hoc pauimẽti genus vocarunt, & è Latinis Varro ac Plinius. Apud Homerum quidam è veteribus criticis κραταίπεδον ita interpretati sunt, nempe λιθόστρωτον ἔδαφος ἢ ψηφολογητόν. sed falli eos opinor: neque enim tam antiqua apud Græcos ea ars fuit, vt ex Plinio discere licet. In Euangelio Iohannis capite XIX. λιθόστρωτον puto esse iudicij locum, qui in Rabbinorum scriptis appellatur לִשְׁכַּת הַגָּזִית q. d. cubiculum cæsuræ, propter sectilia & cæsi marmoris frusta quibus elaboratũ eius pauimẽtũ. Apuleius, *pauimẽta ipsa lapide pretioso cæsim diminuto, in uaria picturæ genera discriminantur*: De his pauimentis non repetam quæ pridem sunt ex Plinio, Vitruuio, & Isidoro, notata aliis. Sed nõ prætermittam corruptum in illorũ mentione locum apud Senecam patrem, nemini adhuc emendatum. Lego igitur sic hęc verba ex controuersia prima libri secundi, *In hos ergo exitus uarius ille secatur lapis, ut tenui fronte parietem tegat: at quam iũctus seuerè! in hos pauimentum tessellatum, & infusum tectis aurum*. elegantissimè Papirius Fabianus cuius illa sunt, postquam dixit opes eximias sæpe maximorum malorum esse caussam, subdit hoc ἐπιφώνημα quod in libris omnibus corruptissimè scriptum est. Illud, *at quàm seuerè iunctus!* Persiano simile, *per læue seueros Effundit iunctura ungues*. & est διὰ μέσου, insertum venustè, vt in eo genere scriptorum non pauca. ita autem restituimus ex illa corrupta lectione, *tegat quam uinctis seuerè*. & pro *pauimentum leuatum*, facimus, *pauimentum tessellatum*. Illud quoque nondum cuiquam explicatum, quid sibi doctissimus auctor Glossarij velit cùm scribit, *Pauimentum*, χονδροβολίας ἔδαφος. (nam ita potius scribendum) puto autem intelligi pauimẽti genus quod non tessellis, sed quasi punctis ac granis sit distinctum, & vermiculatum: Nicetas Choniates lib. tertio. πλάκας ῥαντὰς ἐσχηματισμένας ποικιλοχρόους appellat. Idem auctor alio loco πλάκωμα διὰ ψηφίδων nominat, figuras opere musi-

uo &,vt loquitur idẽ alibi, *ψηφίδων μικρῶν ἐπιθέσει*, vel *ἐνθέσει λεπταῖς ψηφίσιν* expressas: quod interpres non est assecutus. Galenus *διατυποῦσθαι* sic vsurpat in Exhortatione ad artes, *τὸ δ' ἔδαφος ἐκ λίθων πολυτελῶν συγκεῖσθαι θεῶν εἰκόνας ἔχον ἐξ αὐτῶν διατετυπωμένας*. Nicetas idem in Iohanne Comneno, verbũ *εἰκονίζεσθαι*· *ὅσα*, inquit, *οἱ ἐν τοῖς τοίχοις διὰ ψηφίδων καὶ χρωμάτων εἰκονιζόμενοι*. eruditus interpres *ψηφῖδας* hic putauit esse *penicillum*: magno errore: sunt enim tessellę, vel laminę aut bractę: nã in Manuele Comneno memorat auctor ille *ἀνδρῶνας ψηφίδων χρυσῶν ἐπιθέσει διαυγάζοντας*. quod vel de bracteis aureis quibus parietes illiti, accipiendum, vel de tessellis inauratis. Nicetas alibi vocat *τοὺς ἐκ τῶν ψηφίδων καὶ χρωμάτων ἐγκεισμένους*: & in Isaacio Angelo, *τὰ διὰ ψηφίδων ποικιλοχρόων ἔκτυπα*. *Tessellas* Græci etiam *βόλια* dixerunt: vnde est *χονδροβόλιας* vox in Glossarij superiore loco, pro minutissimo genere harũ tessellarum instar granorum, nam id est *χόνδρος* hîc. in Gallia vocamus *marqueterie*. Glossarium, *Tessellæ, βόλια καὶ ψῆφοι*. sunt & tesseræ lusoriæ, *βόλια*. Hieronymus in vita Apollonij, *Prophetes tabula ludit & tesseris?* Græcus interpres *ὁ προφήτης τάβλᾳ καὶ βολίοις παίζει;* in Græco epigrammate *εἰς τάβλαν*. *Ἑζόμενος μὲν τῇδε παρ' ἀλλαΐγγι τραπέζῃ Παίγνια κινήσεις πρῶτα βολοκτυπίης*. *Sectilia* quę Suetonius aliique nominant in hoc argumento, sunt quas Palladius in Maio, *tabellas marmoreas, aut paginas*, Græci *ἀβάκια* & *ἀβακίσκους*. Moschio apud Athenæũ & EVstathiũ, *ταῦτα δ' ἦν πάντα δάπεδον εἶχεν ἐν ἀβακίσκοις συγκείμενον ἐκ παντοίων λίθων*. EVstathius hanc notam subiicit, *ὅρα τὸ ἀβακίσκοις, ἐξ οὗ δῆλον ὡς οὐ μόνον ἐπὶ σανίδος ὁ ἄβαξ καὶ τὸ ἀβάκιον, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἐπὶ λίθων ὁμοιοσχημόνων ξυλίνοις ἄβαξι*. Gregorio Nazianzeno *πλάκες* vt Latinis paginæ dicuntur, in lepidissimis versiculis, quibus animam alloquens suam, Visne, inquit, *ψηφίδων σοφισμοὺς κινουμένων χαδοῖς; Λάμψιν πλακός τε αἰθρεῆς ἀντίχροον πολύχροον;* Etiam Romanis scriptoribus *abaci* inter parietum ornamenta Plinio libro XXXV. cap. primo, Vitruuio lib. VII. cap. III.

32 *Animosissimè comparasse.*] *περιθυμότατα*. sic *animosus corruptor* apud Tacitum. apud AElianum *αἰδρείως* & *αἰδρικῶς*. apud Dionem, *ἀθυμότερον* pro lentius & remissius.

32 *Seruitia recentiora politioráque.*] Non eadem ratio erat seruorum qui elegantiæ & floris ætatis caussa emebantur, atque eorum qui ministerij. In his nouitia seruitia pretio cedebant veteranis: quod vel Græcorum vox *νεώνητος* indicat: dicitur enim per contemtum atque *ἀπλισμὸν*, vt *ἀλώνητος*. Claudianus eleganter de EVtropio, *Tot translata iugis summisit colla uetustum Seruitium sempérque nouum*. In illis recentissima quæque gratissima, & iucundissimi vsus: nempe quorum formam vultúmque nullus adhuc labor deturparat, & vt Græci dicerent, *ὧν τὰς ὄψεις οὐδεμία ταλαιπωρία ἠφάνισεν*. Ea fine excogitata multa à veteribus mangonicæ artis peritis, vt quàm tardissimè flos ille ætatis, quo pædagogia ista commendabantur, præteriret. Hi sunt quos AElianus *ἀωρολείους* nominat, de animalibus lib. XIII. cap. XXVII. Quare placet lectio omnium vett. *recentiora*: nec placet eruditissimorum virorum emendatio. *Recentia* seruitia opponuntur exoletis & *παρηβηκόσι*. In libro Cuiacij fuit, *rectiora polluciorâque* perperam. *polluctiora* fortasse aliquis arripiat antiquarius, pro selectiora, meliora. qualia sunt quæ diis consecrantur & polluꝺa dicuntur. nobis veriora quàm acutiora sunt cordi.

33 *Immenso pretio.*] Iuuenalis,

Flos Asiæ ante ipsum pretio maiore paratus,
Quàm fuit & Tulli census pugnacis & Anci.

Et, ne

Et, ne te teneam, Romanorum omnia regum
Friuola: quod cùm ita sit, tu Gætulum Ganymedem
Respice cùm sities, nescit tot millibus emtus
Pauperibus miscere puer: sed forma sed ætas
Digna supercilio.

33 *Et auius ipsum puderet: sic ut rationibus uetaret inferri.*] Romanorum olim tanta in tabulis conficiendis diligentia, vt quacumque ex caussa pecuniam expendissent, id in rationes referrēt. Inde sæpe vsuuenir, vt scelus pecunia redemtum, aliáque talia, ex ipsis tabularum auctoribus probarentur. vel vide orationem pro Cluentio. Nullas verò tabulas conficere, quod olim de Antonio oratore vulgò creditum, hominis esse parum frugi, extra quàm si quis filiusfamiliâs esset, iudicabant. auctor Cicero pro Cælio. Circumspectiores, quod in Cæsare hîc notat Suetonius, quæ malè & nequiter emerant, vetabant rationibus inferri à dispensatore: aut sub falsis titulis iubebant inferri, vt de Vespasiano scribitur libro VIII. Dispēsator enim non solùm æra singula annotabat, sed singulis summis titulum præponebat vnde constaret impensæ ratio. Posidonius in vita AVgustini, *Nunquam clauem, nunquam annulum in manu habens: sed ab eisdem domus præpositis cuncta & accepta & erogata notabâtur. Quæ anno completo eidem recitabantur, quò sciretur quantum acceptum, quantum dispensatum fuisset, uel quicquid indispensatum uel dispensandum remansisset: in multis titulis magis illius præpositi domus fidem sequens, quàm probatum manifestatiùmque cognoscens.* Quos vocat Posidonius *titulos*, Cicero *articulos* dicit, vt ad Characteres Theophrasti notabamus: Græci ἐλόγια. λόγιον est scriptura breuis, sententia vna, cuiusmodi ferè oracula erant. ἐλόγιον est scriptio caussam expensæ pecuniæ continens, siue præfatio summæ quæ in rationes refertur. Ἐλογίου exemplum & formula est in illo Vespasiani, cap. XXII. *Vespasiano adamato* HS. CCCC. item illo ex rationibus Periclis, exagitato à comicis. Εἰς τὸ δέον ἀνάλωσα [illegible]. hinc ἐλογίζεσθαι, inferre rationibus cum indicatione caussæ. Latinè, *imputare*. Paulus dixit ἐλογεῖν. quod Hesychius interpretatur καταλογίζεσθαι. Glossar. *Imputat*, ἐλογεῖ & ἐλόγιμος ἄνθρωπος. quem nos lingua vernacula dixerimus, *homme de mise*. Vocem ἐλόγιον Romani fecerunt vsu suam, & dixerunt *ellogium*, vel, quod pridem obtinuit, *elogium*. nam planè nihil elogium quàm ἐλόγιον, titulus, caussæ breuis explicatio, præfatio: & ita sæpe Valerius Max. præfationem pro elogio vsurpat. Hāc veram esse censemus vocis *elogium* originem: de quo tam multi ante nos quæsiuerunt.

35 *Vna quo sagati palliatiue, altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent.*] Per *sagatos & palliatos* placet Turnebo Gallos & Græcos intelligi: sagum enim esse Gallorū. Hac ratione possumus & Hispanos intelligere. nam & illorum sagum erat. Preter Strabonem in III. Appianus Ibericis, χιτῶνας διπλοῦς παχεῖς, ἀντὶ χλαμύδων αὐτοῖς περιπορπώμενοι, ὃ τὸν σάγον ἡγοῦνται. Mox ἀνὰ περιπόρπημα σάγον Ἰβηρικῶς. inde apud Valer. Max. *sagulum Hispanum*. Sed non puto hanc auctoris esse mentem. de comitibus enim Cæsaris hoc accipio, & ea quæ dicebatur cohors prætoria. Igitur per togatos intelligit honestiores è comitatu: puta, consulares, prætorios, senatores, legatos, & quæstores: per *sagatos & palliatos*, turbam omnem reliquam. Sagatos fuisse, Romanos castra sequentes, tam notum est, quàm duces, paludatos. Sic Vitellius, vt est scriptum lib. VII. Romam introiit paludatus ipse, comitibus sagulatis. quin ipsæ quoq; ducum chlamydes saga appellantur ab Horatio & Valerio Max. Non est autē dubium, Cæsarem

in suo ministerio ac comitatu Græcos aliquos habuisse, vt medicos, aut alios eruditos viros, quorum conuictu delectaretur. hi sunt quos *palliatos* nominat.

41 *Præter contubernium Nicomedis.*] Sciò hanc maculam à se amouet Cæsar, apud Dionem lib. XLIII.

Pag. 15. v. 6 *Spondam interiorẽ regiæ lecticæ.*] Scipio Africanus in oratione in P. Sulpicium Gallum hominem delicatum, *qui in conuiuiis adolescentulus cum amatore, cum chiridota tunica interior accubuerit. qui non modo uinosus sed uirosus quoque sit: eumne quisquam dubitet quin idem fecerit quod cinædi facere solent?*

8 *Edicta Bibuli quibus proscripsit collegam suum.*] Caue assentiaris eruditissimo viro qui emendat *præscripsit.* quod ferri non potest. Mirum fugisse tãtùm in his literis virum quid sit *proscribere.* dicitur enim de edictis magistratuum loco publico positis. Cicero ad Atticum, *proscripsit ille se per omnes dies comitiales de cœlo seruaturum.* Græci pro eo & προγράφειν dicunt & στηλιτεύειν.

15 *A satellitibus regiis eum in cubiculum regium eductum.*] A cœna surgens Cæsar, in ξενῶνα siue hospitale cubiculum sibi assignatum recesserat: si nihil aliud, saltem vt pudori suo consuleret: inde postea per satellites est eductus, & ad regem deductus. quod concisè hoc loquendi genere indicatur. atque ita Thucydides & auctores alij sæpissimè verborum compendium faciunt. Quare nihil mutandum.

21 *Qualia currum prosequẽtes iocülariter canunt.*] Vide Plinium lib. XIX. cap. VIII. Notatus hîc mos sæpe à scriptoribus Græcis rerum Romanarum. Huc refero illud Varronis De lingua Lat. *Hinc appellatũ dictũ. in mimo, ac dictiosus. hinc in manipulis castrensibus dicta ducibus.* intelligit militum ἐσκωμμένοις quas in duces suos iaciebant. Martialis,

Consueuêre iocos uestri quoque ferre triumphi:
Materiam dictis nec pudet esse ducem.

33 *Cui & proximo suo consulatu.*] Eum accipe qui proximè tempora illa secutus est, quibus Seruiliam amare cœpit: vel, vt cum Plutarcho dicam, quẽ proximè præcessêre οἱ χρόνοι καθ' οὓς μάλιστα ὁ ἔρως ἐπέφλεγεν. Erat autem tũc temporis Cæsar iuuenis & νεανίας ἦν, ait Plut.

35 *Quo minoris emium sciatis. tertia deducta est.*] *Bene emere* est vili pretio emere. ἄξιον τι πρίασθαι vel ἀξίως. Doctissimus Turnebus qui hîc & in epigrammate Martialis carè emere interpretatur, aliud agebat cùm illa scriberet, neq; Turnebus erat. Sẽnsus est, eos qui pretij paruitatem mirarentur quo prædia emerat Seruilia, magis miraturos si sciant tertiam esse deductam: hoc est de illo ipso pretio tertiam partem à venditore Cæsare fuisse remissam. Hęc simplex sententia horum verborum: in quibus latet Ciceronis iocus propter ancipitem notionem vocum *tertia* & *deducere.* Docti viri putant alludi ad legem Cæsaris de sölutione æris alieni, subtiliùs, meo iudicio, quàm veriùs.

Pag. 16. v. 3 *Vt Naso scripsit.*] Probabiliter disputant interpretes laudari Actorium Nasonem, cuius antè facta mentio. tamen Viteib. *Nasa* habet: & in ora *vassa.* Listæ. *vasa.* Pithœi *vasto.*

5 *Eadem naue thalamego.*] Quales habebant paratas ÆEgyptij reges DCCC. vide Appianum in prooemio. Similes, si vsum spectes, veterum Gallorum paradæ, de quibus AVsonius & Sidonius. Item illa Neronis de qua Plutarchus Περὶ ἀοργησίας. Seneca *cubiculatas* & *lusorias* vocat. de iis sentit Gripus in Rudente.

Pòst animi caussa mihi nauem faciam, atque imitabor Stratonicum:
Oppida circumuectabor.

6 *Nisi exercitus sequi recusasset.*] Attende loquendi genus, *AEgyptum pene penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset.* pro, factúmq; esset, nisi. Sic in Galba cap. x. *serui per angiportum in balnea transeuntem pæne interemerunt, nisi expressa cruciatu confessio esset.*

10 *Quæ sunt C. Matium, & C. Oppium, reliquósque Cæsaris amicos.*] Tacitus Annal. lib. XII. *C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæsaris opibus potuère conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matios posthac & Vedios, & cætera equitum Romanorum prævalida nomina, referre nihil attinuerit.* Multa M. Tullius in epistolis ad Atticum.

12 *Non esse Cæsaris filium quem Cleopatra dicat.*] Prima ed. *quæque de Cleopatra dicant.* Lisl͡æi, *de Cleopatra dicant.* Fortasse pro, *quem de Cleopatra editum dicāt:* sed præstat legere cum vulgatis & MS. Qui putant legendum *Esse Cæsaris*, sublata negatione, quia Antonius Oppium eius rei auctorem in senatu laudauerat, falluntur: nec attendunt ad illa Suetonij verba, *quasi planè defensione ac patrocinio res egeret.* innuit enim ideo scriptum ab Oppio librum, vt mentitum Antonium in senatu probaret.

15 *Quas & quot uellet ducere liceret.*] Dicit *quas*: quia illi & ciui Rom. & senatori non cum omnibus ius fuit connubij: puta, cum ea quæ esset sanguine propius iuncta, cum peregrina, cū liberta aut serua. Dicit *quot*, quia legibus Rom. non permissa πολυγαμία. Primus omnium Romanorum, vt Plut. ait, Antonius duas simul vxores habuit. Dio prius membrum prætermisit, non rectè. nisi tamen scripserat ille, ἀμέλει καὶ γυναιξὶν ὁπίαις ἢ ὅσαις ἂν θελήσῃ συνεῖναι οἱ ἐπικληρωταί ζωνες ἐπιτρέψαι. In plerisque codd. etiam Viterb. *uellent* scriptum, non *uellet*. Ea lectio confirmatur exemplo Valentiniani Imp. qui vt duas ipse posset vxores ducere, lege lata id omnibus permisit. auctores Socrates, Nicephorus, alij. Simile est quod de Claudio narratur libro V. cap. XXVI. Iuuat etiam quod Suetonius *legem* appellat, non rogationem. Assentior tamen potius *uellet* probantibus. præter Dionis auctoritatem, firmant prima editio, & codices Pithœi ac Lisl͡æi.

18 *Omnium mulierum uirum, & omnium uirorum mulierem.*] Pherecrates comicus,

Οὐκ ὢν ἀνὴρ γὰρ Ἀλκιβιάδης, ὡς δοκεῖ,
Ἀνὴρ ἁπασῶν τῶν γυναικῶν ἐστι νῦν.

21 *Nam circa uictum C. Oppius adeo indifferentem docet.*] *Indifferens circa uictum* est qui δύσκολος Græcè dicitur vnica voce. est enim περὶ τὸ κόλον, cibus. vnde βουκολεῖν & alia. propriè igitur δυσκολία est *indifferentia circa cibum*, etsi pluribus verbis Plut. in hac historia, τὴν περὶ τὴν δίαιταν δυσκολίαν dixit. vbi interpretes, *uictus tenuitatem*, nescio quare vertere perperā maluerint, quàm verbis Suetonij. Sic δύσκολος propriè, *morosus circa cibum*: sed generaliter accipitur pro δύστροπος, morosus, siue multorum diuersorum morum homo. nos vulgo dicimus *phantastique*, vt & veteres Græci φαντασιοκοπεῖν & φαντασιοκόπος sic vsurparunt. Auctor libri qui Sapientia Sirach, siue Panareton inscribitur, cap. IIII. μὴ ἴσθι ὡς λέων ἐν τῷ οἰκίᾳ σου, καὶ φαντασιοκοπῶν ἐν τοῖς οἰκέταις σου. *Ne sis in domo tua leoni similis, & uexans morositate tuos famulos.* ita puto interpretandum illum locum. etsi scio paullo aliter solitam accipi eam vocē, vt apud Eustathiū in Odyss. λ φαντασιοκόπος & ἐλπιδοκοπούμενος pro

eodem. apud EVsebium ὁ φαντασιοκοπῶν & ὁ δοξοκοπῶν idem, Histor. lib. VII.

22 *Conditum oleum pro viridi appositum.*] Vnguento vti pro oleo, eius est qui vetus prouerbium tollat, τὸ ἐπὶ φακῇ μύρον. Inest in facto ὑπερβολὴ δεξιότητος inepta. Philosophus vocat qui id faciunt βαναύσους, ἀπειροκάλους, σαλάκωνας. Talis Horatio describitur Næuius, *—nec sic ut simplex Næuius unctam*
Conuiuis præbebit aquam: uitium hoc quoque magnum.
simplex Horatio est ἀπειρόκαλος. Oppius in Cæsaris hospite *negligentiam* aut *rusticitatem* appellat istiusmodi ἀπειροκαλίαν. vt & Plutarchus vertit ἀγροικίαν. rectè vero Plutarchum *conditum oleum* legisse non *conditum*, paret ex iis quæ diximus. Ait autem ille asparagos fuisse, in quorum paratu μύρον ἀντ' ἐλαίου Cæsaris hospes Valerius Leo Mediolanensis vsurpauit. Oleum asparagis affundi solitum testis Varro, Virgula diuina. *Oleum in lucubrationem seruamus, quod in sparagos totum legitimè uertamus.* Sic in Nonij codicibus scribitur hic Varronis locus. rectè. neque assentiendum aliter pronuntiantibus. σπάραγος pro ἀσπάραγος dixit vir vndecunque doctissimus, vt στάχυς, ἄσταχυς: & à verbo σπάω deducta, σπάλαθος, ἀσπάλαθος: σπάλαξ, ἀσπάλαξ: inde & σπάραγος secundum quosdam, quia trahendi vim habet, ventrem molliens, vrinam ciens.

24 *Abstinentiam neque in imp.*] Verbum Cæsaris fuit, potentiæ parandæ & conseruandæ duo esse instrumenta, milites & pecuniam: eorum alterum alterius stare præsidio. hæc caussa est rapinarum illius. οὐχ ὑπὸ κακίας τινὸς, ait Dio lib. XLII hoc est, non pecunias propter ipsas amabat, vt qui propriè φιλοχρήματοι dicũtur. κακίαν ponit ibi Dio ἀντὶ φιλαργυρίας, quam esse πάσης κακίας μητρόπολιν dicebat Bion.

31 *Ternisque millibus nummûm in libras promercale.*] hoc est, vt in singulas auri libras septem argenti & selibra penderetur. Ita doctissimus Budæus: quem in hoc argumento regnare pæne solum, consentiunt omnes.

32 *Tria millia pondo auri furatus è Capitolio.*] Mentionem huius furti, nemo veterum, nisi fallor, meminit. Plinius quò nos reiiciunt interpretes, nihil quod huc pertineat refert, neque lib. XIX. cap. III. nec lib. XXXIII. cap. III. capite verò primo eiusdem simile furtum narratur M. Crassi, qui suo & Cn. Pompeij tertio consulatu duo millia è Capitolini Iouis solio rapuerit, à Camillo ibi condita.

33 *Tantundem inaurati æris reposuit.*] Similis Vitellij fraus lib. VII. commemoratur.

37 *Eloquentia militarique re aut æquauit præstantissimorum uirorum gloriam, aut excessit.*] Iam antè monuimus ad finem cap. XLIIII. Suetoniũ quæ ibi proposuit, eodem deinceps ordine sigillatim exequi. Nunc igitur transit ad illius *ciuilia & bellica studia*, vt ibi est locutus. quare dubitari non potest (quod acutè pridem vidit & Lipsius) quin sint hoc loco veteres omnes corrupti, in quibus scriptum *Eloquentia militari, qua re.* prorsus enim necessum est legere vt restituimus. Ab initio huius capitis ad finem LVI. de studiis & eloquentia Cæsaris agit: à principio LVII. ad LXX finem studia bellica enarrantur. quæ deinde subiiciuntur quomodo ad ciuilia eius studia referri debeant, suo loco explicabimus. Non me fugit apud Plutarchum tribui Cæsari λόγον ἀνδρὸς στρατιωτικοῦ: quod videri queat vulgatæ lectioni asserendæ facere. verùm id Cæsar ibi de se tot iam annos in Martis castris versato, excusationis gratia, in contentione cum principe eloquentiæ Cicerone. Quare nihil ea verba falsam χώραν adiu-

uant;

uant: quæ vel propterea stare non potest, quòd sententiam hiulcam atque imperfectam reddit.

Pag. 17. 8 *Vt Pro Qu. Metello.*] Ita legendum, retracto *ut* fugitiuo, quod male cum præcedentis dictionis fine coaluerat. quod mendi genus passim in hoc auctore fuisse commissum, non mirabuntur qui in Pisanarum Pandectarum lectione aliquid olei & operæ posuerint.

12 *Quam scripsit Metello.*] Titulus integer fuit, *Oratio Cæsaris quam scripsit Metello.* Longè fallitur vir doctus qui putat tollēda esse illa verba, *quam scripsit.* cui enim persuadebit inscriptam fuisse hanc orationem sic? *Oratio Cæsaris Metello.*

17 *Subita hostium incursione.*] Longè aliter auctor libri De bello Hispaniensi: nam vt ille narrat, adeo nulla fuit subita hostium incursio vt contrà ægrè Pompeiani ad prælium elici potuerint. Græci historici in prælio Mundensi describendo, omissiores fuerunt: maximè omnium Appianus.

24 *Dum uoluit alios habere parata unde sumerent.*] Et Ciceronis & Suetonij omnes meliores codices *parata* scribunt: quæ vera lectio est, non *paratum*, vt Lambino visum: aut *paratam*, vt aliis.

30 *Celeriter eos perscripserit.*] Malim *confecerit*, vt est hodie in nostris codicibus. locus est in præfatione libri VIII.

38 *Dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem IIII. & XX. die peruenit.*] Legendum VII & XX *die.* neque enim quarto & vigesimo, sed vigesimoseptimo die in Hispaniā peruenit fulmen istud belli. Strabo lib. III. Φασὶ οἱ συγγραφεῖς ἐλθεῖν καὶ Καίσαρα ἐκ Ῥώμης ἑπτὰ καὶ εἴκοσιν ἡμέραις εἰς τὴν Ὀβούλκωνα καὶ τὸ στρατόπεδον τὸ ἐνταῦθα, ἡνίκα ἔμελλε συνάπτειν τὸν περὶ τὴν Μοῦνδαν πόλεμον. Appianus eundem numerum cum Strabone habet: addit autem confectum hoc iter cū βαρυτάτῳ στρατῷ. non igitur dubiū quin locus sit emendandus. sic alibi sæpe peccatū, & pro V. scriptum II. vel contrà. Est autem antiqua loci huius deprauatio: reperimus enim vulgatam lectionem non solùm in codd. Suetonij nostris omnibus: sed etiam in fragmento quodam rerum Iulij Cæsaris, quod ex veteri libro descriptum beneficio viri eruditissimi Iacobi Bongarsij nacti sumus. continetur iis schedis belli Hispaniensis historia à fratre quodam cucullato ex Suetonio, Hirtio aliisque concinnata, planè μοναχικῶς, etsi non monachi prorsus stilo.

39 *Quas primum uidetur.*] Placeret magis, *quas, primus u. ad paginas & formam memorialis libelli conuertisse.*] Eadem fuit forma epistolarū vulgo: quod declarant Ciceronis epistolæ: in quibus *extrema pagina* valet extrema pars epistolæ: sic alibi paginæ in epistolis nominantur. quod si impleta pagina superesset aliquid: tum verò transuersa charta scribebant in margine, prorsus vt hodie fieri interdum solet. Cicero ad Atticum libro V. *Nunc uenio ad transuersum illum extremæ epistolæ uersiculum.*

41 *Extant & ad Ciceronem, item ad familiares domesticis de rebus.*] Fallitur iterum vir ille eruditiss. qui putat tollenda esse illa, *ad Ciceronem.* Quid? Cæsarem ad Ciceronem scripsisse mirum tibi videtur? at, inquis, non fuit illi Tullius familiaris. ille verò satis amicus & familiaris, quod epistolæ ad Atticum multis locis testantur. Et tamen fallimur, si putamus Suetonium hoc loco Ciceronem inter Cæsaris familiares ponere: quem potiùs ab illis separat, si rectè accipimus ipsius verba. A. Gellium Ciceronis non meminisse libro XVII cap. IX. mirum non est. Solos enim nominat eos ad quos Cæsar per notas scripserat. nemo autem

de Cæsare & Cicerone hoc dicit: neque ea est Suetonij mens. qui hoc tantum voluit, extare sua memoria adhuc, aliquas Cæsaris ad Ciceronem epistolas. extant & hodie quædam: sed vt puto pauciores.

Pag. 18. v. 1 *Ad familiares*] C. Oppium & Cornelium Balbum & alios qui res eius absentis curabant. De hoc genere procuratorum Asconius Pedianus. Græci vocant τοὺς ἐπιτροπεύοντας τῆς ἀποδημίας αὐτοῦ, vt Appianus, Manium Antonij procuratorem.

3 *Siquis inuestigare & persequi vellet.*] Melius legeris *volet*, vt in editione Roberti Stephani. *Persequi* pro assequi legendo, vel intelligere, vt apud Græcos παρακολουθεῖν & ἕπεσθαι. Sic imitatione Græcorum *transire* dixerũt, pro percurrere siue lectione, siue oratione, vt illi διέρχεσθαι. In ὁμιλίαις Græcolatinis quę Glossario sunt adiectę, legũtur hęc, *& ego transeo lectionem.* καὶ ἐγὼ διέρχομαι ἀνάγνωσιν. doctissimi viri barbarè dictum pronunciarunt, & inepta Græci sermonis imitatione. Ego memini sic loqui elegantissimum scriptorem A. Gellium capite vltimo, *Ipse*, inquit, *voluendis transeundisque multis admodum voluminibus exercitus defessusque sum transeundis*, hoc est, legendis. sic accipio libro III. ad Herẽnium, cùm ait auctor, *ut ipsi nobiscum primum transeamus bis aut ter eum versum*: id est, legamus attentè: vel repetamus apud nos quasi recitantes. Libro primo de inuentione *transire breuiter argumentationes* non semel dictum, pro recensere διέρχεσθαι, & oratione percurrere. Hoc visum obiter monere: quia doctissimos viros valde superiores loci habuerunt exercitos, dum hunc ἰδιωτισμὸν non obseruant.

4 *Quartam elementorum litteram*] Dio. lib. XL. εἰώθει δὲ καὶ ἄλλως ὁπότε δι' ἀπορρήτων τινὶ ἐπέστελλε, τὸ τέταρτον ἀεὶ στοιχεῖον ἀντὶ τοῦ καθήκοντος ἀντεγγράφειν.

6 *Item Dicta collectanea.*] Alibi notamus quosdam Græcorum libros edidisse ἰνδικῷ μῷ indice, ὑπομνήματα τῶν σποράδην λεγομένων· fortasse tamen verius est, cum librum intelligi quem Ἀποφθέγματα vocat Cicero in epistola ad Pætum. Nam quòd volumina dicuntur illi, Suetonio libelli: non debuit ea res quemquam mouere. *Volumen* Latinis est omnis sectio maior, siue liber sit, siue libri pars. Sic librum primum Bibliothecæ Diodori, duobus voluminibus constare dixeris rectè. Plinius in epistolis, *Libri tres in sex volumina propter amplitudinẽ diuisi*. ipse Diodorus τμήματα & μερίδας vocat. Viterb. cod. legit, *Dicta coniectanea*. pro *collectanea* vt puto.

12 *Incredibili celeritate confecit.*] de quo non absurdam sententiam pronuntiat Dio lib. XLII. extremo.

12 *Meritoria reda.*] In manu exarato libro Iacobi Cuiacij pro istis verbis erant hæ literæ Græcæ, ΜΗΡΤΑΡΗΔΑ. quod quid sit diuinare nequeo. nisi quòd videtur qui ita scripsit, vsus exemplari vbi fugientes essent hæ literæ Latinæ, mriareda: quod scribendi compendiũ cùm non intelligeret, suspicatus Græcũ verbum esse, Græcè scripsit. At *reda* Gallicũ est, non Græcũ vocabulũ. Græci meritoriam redã dicerent, μισθωτὸν τετράκυκλον vel ὄχημα τετράκυκλον. Reda quatuor rotas habebat, vt cisiũ duas, auctore Isid. propterea Græci in rebus Romanis, τετράκυκλον appellant. Xiphilinus in Adriano, οὐδ' ἐστιν ὅτε οὔτε ὀχήματος ποτέ γε, οὔτε τετρακύκλου ἐπέβη. *nunquam*, inquit, *in illo itinere nec currũ nec redã conscendit.* Dionis interpretes τετράκυκλον pudendo errore *quadrigas* interpretantur: separat autem Dio redam & ὄχημα: cùm tamen ὄχημα sit nomen generis: sed accipitur pro carpento aut alio curru artificij maioris. ideo scribitur in Glossario

ὄχημα

ὄχημα, uehiculum currus. ὀχημάτιον reda. alioquin & *τετράκυκλον* siue reda, *ὄχημα* est. EVnapius in AEdesio, *διὰ δὲ ἀδημονίαν ἐπὶ τετρακύκλου ὀχήματος ἐφέρετο.* vbi idẽ error eruditissimi Iunij vertẽtis *quadrigis*. Quemadmodũ autẽ hoc genus vehiculi à rotarum numero *τετρακύκλου* nomen inuenit: sic apud vetustissimos AEoles ab eodem numero *πέτευρον* dictum, & apud inferioris ætatis Græcos Latinósq; *δίκυκλον* & *birota*. In Codice Theodosiano De cursu publico, *statuimus redæ mille pondo tantummodo superponi, birotæ ducenta, ueredo triginta.*

14 *Vel innixus inflatis utribus.*] Inuentum est antiquissimum. Grçcis ante Alexandrum fuisse in vsu ex tertio *Ἀναβάσεως* Xenophontis sub finem liquet. non igitur Græcos sed Barbaros solum hoc docuit Alexander. quem libro VII. sic loquentem inducit Curtius: *Vtribus amnem traiiciendi exemplum fecimus nuper: hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt.* Hi vtres vel inflabantur follibus, vt Suetonius indicat, & Xenophon, Cæsar, Liuius, Florus, aliíque è Latinis: vel stramentis inferciebantur. vt apud Curtium libro septimo: *utres quamplurimos stramentis refertos diuidit. His incubantes transnauere amnem.* Mox, *quos utres sarmento repleti uehebant.* lege *stramento.* ineptè .n. nuper mutarũt. Arrianus de traiectione Istri libro primo *τὰς διφθέρας ἐφ' αἷς ἐσκήνουν, τῆς κάρφης πληρώσας* &c. His igitur vtribus ita incubantes & pedibus iter adiguberantes, tranabant: sed postea inuenti sunt à Romanis ascogephri, hoc est, pontes vtribus iunctis constantes: quorum descriptionem habemus in libro Notitiæ Imperij. Meminit Zosimus libro tertio, sic iunctum Tigrim narrans à Iouiano in reditu è Perside *ἀσκοὺς ἀλλήλοις συνδήσαντες καὶ ζεύγματα τρόπον τινὰ διὰ τούτων κατασκευάσαντες, ἐποχούμενοι τούτοις διέβησαν.*

14 *Vt persæpe nuntios de se præuenerit.*]. Plutarchus, *ὥστε γὰρ ἄγγελον τὸν γραμματοφόρον διὰ δυνάμει παρ' αὐτοῦ χρόνῳ πολλῷ ἦν ἄπιστον, ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἵστατο τῆς στρατιᾶς.*

14 *In obeundis expeditionibus dubium cautior an audentior.*] Polybius accerrimi viri iudicij, & in rerum caussis scrutandi solers, libro primo, Romanorũ ingenia ita depingit, vt si eius descriptionem ad res gestas magni istius Cæsaris referas, dixeris ipsissimum Iulium esse quem describat. Ideo visum illius locum apponere, *Καθόλου* inquit, *Ῥωμαῖοι πρὸς πάντα χρώμενοι τῇ βίᾳ καὶ τὸ προτεθὲν οἰόμενοι δεῖν κατ' ἀνάγκην ἐπιτελεῖν, καὶ μηδὲν ἀδύνατον εἶναι σφίσι τῶν ἅπαξ δοξάντων, ἐν πολλοῖς μὲν κατορθοῦσι διὰ τὴν τοιαύτην ὁρμὴν, ἐν ἐνίοις δὲ ἐπιφανῶς σφάλλονται.* *Omnino ait Romani in omni re quam instituant, uiolentia, & quicquid semel proposuerint, id necessariò fieri debere existimantes, nihilque eorum quæ semel decreta ipsis fuerint, non posse fieri statuentes, efficiant illi quidem pleraque omnia hac tanta uiolentia & impetu, ex animi sententia: In quibusdam tamen notabiles clades patiuntur.* Ita vides, quibus virtutibus & artibus Pop. Ro. orbem subegerat: iisdem esse per Cæsarem & superatum & in ordinem coactum.

17 *Neque in Britanniam transuexit, nisi antè per se p.*] Hic mihi suspecta Suetonij memoria: nam illud *per se*, qui potest fidem inuenire, cùm Cæsar ipse aliter scriptum reliquerit? præmisisse ait C. Volusenum cum naui longa.

27 *Profectionem aduersus Scipionem & Iubam nõ distulit.*] Minutius Felix *Caius Cæsar ne ante brumam in Asiam nauigia transmitteret, auguriis & auspiciis renitentibus, spreuit: eò facilius & nauigauit & uicit.*

31 *Cui ad opprobrium uitæ Salutionis cognomen erat;*] Editio Romana & aliç nõnullç, vt Roberti Stephani, ita hoc cognomen scribũt: quod in libris aliis tam

variè ſcriptum reperitur. Romanam χαρλὼ confirmant meliores codices Plinij libro ſeptimo capite XII. & lib. XXXV. capite II. & ita apud Plutarchum Σαλουτίων Σαλουΐων. apud Dionem Σαλαΐτων minus rectè. Cornelia gens, quod ſciunt omnes, in plurimas diuiſa fuit familias: in iis vna quædam obſcura & ignobilis, vnde iſte erat: quem cognomen Salutionis à mimo cui ſimilis fuit, traxiſſe, credamus affirmanti Plinio libro VII. Suetonius ait, ad opprobrium vitæ id illi cognominis eſſe impoſitum: quod non repugnat ſententiæ Plinij: vtrumque enim fieri potuit, vt & vultus & morum ſimilitudine hiſtrionem illum referret. Sic legimus Curionem oratorem corpore & lingua percitum & inquietem, Barbuleij ſcenici nomen coactum ſuſcipere. Hic Salutio à Cæſare tum aſſumtus, in gratia apud eum poſtea fuit, & loco aliquo. Opes ſanè tantas parauit, vt earum magnitudine Scipionem vnum è familia Africanorum induxerit, vt vellet teſtamentaria adoptione in familiam ſimul & nomen ei ſuccedere. quod factum nobilibus viris vehementer improbatum: Meſſalæ imprimis, qui ea cauſſa motus librum edidit De familiis. auctor Plinius lib. XXXV. Viris doctis qui iſtum locum variè emendant, equidem magis audiendum quàm auſcultādum cenſeo.

32 *Prælia non tantum deſtinato, ſed ex occaſione ſumebat.*] Viterb. ſine *ex*. *Prælia ſumere* vt apud Tacitum II. Hiſtoriarum, *Othoniani quanquam diſperſi pauciores feſſi, prælium tamen acriter ſumſere.* & alibi, *pugnam reſumere* & XV. Annalium *ſumere coniurationem.* Genus loquendi militare, vt terga ſumere, vnde apud Seruium ex Saluſtio, *more prælij ſumtis tergis & redditis.*

38 *Quin caſtris quoque exueret.*] Magni duces ſtantibus hoſtium caſtris adhuc, plenam ſe adeptos victoriam non putabant, necdum Imperatoris meritos cognomen. Plutarchus in dictis memorabilibus Pompeij.

Pag. 19. v. 6. *Vt aquilifer moranti ſe cuſpide ſit cōminatus.*] Plut. & App. libro II. Ἐμφυλίων hoc docēt accidiſſe eo prælio quo Pōpeius inſignem de Cæſare apud Dyrrachium victoriam tulit: aiúntq; ſtatim occiſum iſtum aquiliferum ab iis qui circa Cæſarem erant. *Cuſpis* eſt haſtilis quo aquila geſtatur pars poſterior mucronata, qua terrę infigitur. Gręcis σαυρωτὸς & σύραξ: etiam σαυρωτῆρ. ſed τοῖς μεθ' Ὅμηρον tantum.

10 *Vectoria nauicula.*] Sic dictum vt ſuprà. *reda meritoria: uectoria* eſt, τοῖς ἐπὶ μισθῷ πορθμεῖον πλοιαρίῳ. atque hoc mirè factū auget. Turnebo igitur aſſentior. & cum Cuiacij & Pithœi codd. *uectoria* lego, non vt aliis placet *uector.* Dionis verba pro omni ratione ſint, τὸν Ἐνιππέα τὸν ἐν πορθμείῳ ἐκείνῳ παραλαβὼν.

10 *L. Caſſium partis aduerſæ.*] Libri nihil variant: Dio conſentit μετὰ τοῦ Κασσίου τοῦ Λουκίου. Sed quæ ad ea verba Dionis Xylander diſputat, impellunt me vt in prænomine erratum putem, & C pro L eſſe ſcribendum.

17 *Militem neque à moribus neque à fortuna probabat.*] Si quid mutandum, nihil melius emendatione Torrentij, *à forma.* Sed quid ſi hoc melius? magni enim æſtimamus conſenſum MS. igitur *à fortuna* interpretor, à cenſu. Græci, πλούτῳ τὸν δοκιμάζειν: quod Polyb. in ſexta hiſtoria ait factū à Romanis in equitū delectu: ſed & in pedite ſeruatū idē. Liuius lib. XXXIIII. Nabidē Spartanū ita facit alloqui T. Quintium. *Vos à cenſu equitē, à cenſu peditem legitis: & paucos excellere opibus, plebem ſubiectam eſſe illis uultis.* Portius Latro apud Senecam patrem, lib. II. *Cenſus ſenatorium gradum aſcēdit: cenſus in caſtris ſenatorium ordinem promouet: cenſus iudices in foro legit.* Quod negat à moribus probatum Cæſari militem: id à Romana diſci-

na disciplina per fuit alienum. Obseruo enim tantæ Romanis ducibus curæ fuisse mores suorum militum, vt in numeris ad cuiusque nomen nota morum apponeretur. Appianus Ἐμφυλίων lib. III. ἤπου περὶ τῶν χιλιάρχων τις σπουδῆς· ἀνάγκαιον γὰρ ἐστὶν ἐν τοῖς Ῥωμαίων στρατοῖς ἀεὶ καθ' ἕνα ἄνδρα ὁ τρόπος.

22 *Præcipuè pluuijs & festis diebus.*] Hæc duo tempora quàm sint hostilibus insidiis opportuna, ex scriptoribus strategematorum discere licet.

25 *Non negando, minuendóue.*] Liber Cuiacij *inhibendóue*. non absurdè: imò fortasse rectè. Notæ artes hodiéque politicis, rumores sinistros inhibere.

26 *Cùm expectatio aduentus Iubæ terribilis esset.*] Viterb. *cùm expectatio Iubæ*. Ipsi Cæsari nedum militibus eius, δυμὲς ἐπὶ σώζεσθαι παίσαντι, si Dioni fides: qui planè diuinitus seruatum narrat.

29 *Leuis armaturæ C. millibus.*] Errant qui censent hæc verba non esse legitima. Hirtius, *cum præsertim ab incolis eius prouinciæ, nunciarentur aduersariorum copiæ, equitatus infinitus legiones regiæ IIII. leuis armaturæ magna uis, Scipionis legiones X. elephanti CXX. classesque esse complures.* vide amplius totum locũ. Appianus nihil te mouebit, si rectè c peris. eum adi.

31 *Aut quidem uetustissima naue impositos.*] Scrib *aut equidem uetustissimæ naui impositos.*

32 *Neque pro modo exequebatur.*] Cur hìc quisquam offendat caussam video nullam. vnde verò colligunt, apud Cæsarem, vt apud Stoicos, peccata fuisse æqualia? non sanè id verba ista significant: sed hoc tantùm, fuisse illum in puniendo milite suo leuiorem, nec semper meritas pœnas exegisse, duobus criminibus exceptis, desertæ stationis, & seditionis: in his fuisse ἀπαραίτητον.

35 *Remisso officiorum munere.*] Vide Polybium libro sexto, & quæ libro sequente notamus.

36 *Milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse.*] Vetus est luxuriæ patrocinium Bacchi apud EVripidem, Aristippi apud Laertium,

—καὶ γὰρ ἐν βακχεύμασιν
ἥ γ' οὖσ' ἡ σώφρων οὐ διαφθαρήσεται.

38 *Vt argento & auro politis armis ornaret.*] Antiquũ hoc institutũ Romanorũ: Iuuenalis, *Argenti quod erat, solis fulgebat in armis.* vide Plut. in Bruto. & Iosephũ Ἁλώσεως lib. quinto. Ideo semper tecta arma gerebant, nisi prelij tempore: tum splendida vestis indui solita, arma ad splendorem dari detractis tegumentis: quæ ferè erant è corio vel pelle. Iosephus θήκας appellat, Attici, σάγματα. Plutarchus Lucullo, ὅτ' ἐσθῆτα λαμπρὰν οἱ ἄνδρες λαμβάνουσιν ὁδοιπορούντες, οὔτε θυρεοῖς ὀχυροῖς καθαροῖς χρῶνται, καὶ κράνεσι γυμνοῖς, ὥσπερ νῦν, ἐκ σκύτινα τῶν ὅπλων σκεπάσματα περιελόντες· ἀλλὰ μαχομένων ἐστὶν ἡ λαμπρότης αὐτη, καὶ βαδιζόντων ἤδη πρὸς τοὺς πολεμίους. Nudabant arma & in lustratione exercitus, atque omni transuectione pompæ. Iosephus V. Ἁλώσεως, cap. XXV. Suetonius Vitellio, & infrà in funere Iulij.

40 *Metu damni.*] Voluit igitur Cæsar suum militem esse φιλόπλοον, vt olim Iphicrates. vide Plut. initio Galbæ.

40 *Audita clade Titurianа.*] Adi ad lib. v. De bello Gallico.

Pag. 20. v. 4 *Tenuiorum tutelam.*] Hoc est, alituram & necessitatum omnium exhibitionem. *Tueri* hoc interdũ significat apud I.C.tos. & alios veteres. Macrobius lib. II. Saturn. cap. sec. *Plancus in iudicio fortè amici cùm molestum testem destruere vellet, interrogauit, (quia sutorem sciebat) quo artificio se tueretur.*

18 *Quatuor centum & triginta millia metra nullum repertum fuisse.*] Aut hìc aut

apud Cæſarem mendum in numero.eum vide lib.III.De bello ciuili.

22 *Centum & uiginti ictibus ſcuto perforato.*] Appianus totidem, ἑκατὸν καὶ εἴκοσι. Plutarchus, ἑκατὸν καὶ τριάκοντα.

28 *Non enim ceſſit unquam tumultuantibus.*] Dionis ſuper hoc notanda verba iis qui cum fructu hiſtorias legere volunt. Cæſar, ait, οὔτε ἐνέδωκεν αὐτοῖς, νομίζων μηδὲν δεῖν τὸν ἄρχοντα παρὰ γνώμην ὑπὸ τῆς τῶν στρατιωτῶν βίας ποιεῖν, ὡς καὶ ἄλλο τι αὖθις σφῶν ἐς τὸ αὐτὸ ἐπιχειρήσειν ἐθελησόντων. *non ceſſit* tumultuātibus Cæſar: *exiſtimans ducem contra animi ſui ſententiam coactu militum facere nihil debere: alioquin futurum mox ut ob id ipſum alia commoda uelint conſequi.*

29 *Et nouam quidem legionem apud Placentiam.*] Appianus in huius rei commemoratione Ἐμφυλίων. lib. ſec. quid appellat legem Petreiam? An fuit lex aliqua de militum decimatione lata? an potius locus mendoſus, & legendum, χρήσομαι τῷ πατρίῳ νόμῳ κατὰ τοῦ ἐνάτου τέλους, ἐπειδὴ μάλιστα τῆς στάσεως κατῆρξε, τὸν δέκατον ἐκ κλήρου θανεῖν. lib. III. vocat legem militarem. αἰτίους περὶ τῶν χιλιάρχων τοὺς στασιώδεις διεκλήρωσε τῷ στρατιωτικῷ νόμῳ.

39 *Studium & fides erga clientes.*] Redit ad ciuilia ſtudia Cæſaris: nam ad caput vſque LXXVI. docet quomodo ſe ille geſſerit cùm erga eos qui partes ipſius in Rep. ſequebantur: tum erga illos qui ſtudio diuerſæ partis ducebantur. Capite XLIV. cùm proponeret auctor ſe dicturum de ſtudiis Cæſaris ciuilibus, vtrumque complexus eſt: & eloquentiæ ſtudia de quibus dixit antè, & hæc de quibus nunc agere inſtituit. in quo Græcos eſt imitatus: apud quos πολιτικὴ vtrumque hoc ſtudiorum genus complectitur: ponitur enim & pro eloquentia atque oratoria arte: & pro ratione adminiſtrandæ publicæ rei. Hoc norunt qui Platonem & Ariſtotelem norunt.

Pag. 21. v. 1 *Stipendiarium quoque pronuntiatum.*] Ita omnino legendum: nec aliter libri vett. Maſintha iſte quem vocat Suetonius nobilem iuuenem, videtur fuiſſe è ſtirpe regia ortus: vnius alicuius eorum Africæ regum qui in Africa, quòd Romanis reſtitiſſent, periere amiſſo regno. Hunc veteris ſplendoris vmbram aliquomodo retinentem, pendere ſibi ſtipendia Hiempſal pridem à pop. Rom. rex ſalutatus, adnitente Sulla, iubebat. Re ad ſenatum delata, Maſintha Romam venit: Hiempſal filium Iubam mittit. ibi magna contentione actum eſt, diuiſis ſenatorum ſtudiis. Vicit tandem Iuba, & Maſintha pronuntiatus Iubæ ſtipendiarius: multum renitente Cæſare, cuius ſtudium in defendendo Maſintha hîc Suetonius commemorat. Ita hunc locum interpretandum cenſemus: nec dubitamus falli interpretes in totius huius hiſtoriæ explicatione: maximè eos qui putant ſcribi debere, *pronuntiauit*. Etiam ij falluntur qui Maſintham eſſe putant Oxyntham Iugurthæ fil. cuius meminit Appianus. Is cum patre captus circa annum V. C. DCXLVIII. hęc cauſſa Romæ diſceptata prætore Cæſare, anno pòſt XLII. quomodo igitur iuuenis tum eſſe potuit, vt Suetonius eum vocat?

3 *Inter officia proſequentium.*] In turba amicorũ, ad Salutarem portam conuenientium, vbi ex more ſalutabatur is qui in prouinciam proprætore aut proconſule exibat. Feſtus Pompeius.

6 *Et in diuerſorio loco quod unum erat ceſſerit.*] Traiectionibus quas vocant delectari Suetoniũ, alibi notamus: verùm iſta lectio defendi ea ratione nō poteſt. In editione Rob. Stephani plana omnia, *in diuerſorio quod unum erat, loco ceſſerit.* ſed mirum in omnibus fere libris aliter legi. Vit. lib. & in non habet.

fortaſ-

fortasse an, *diuersoriolo quod unum erat, cesserit.*

7 *Ac ipse humi ac sub diuo cubuerit.*] *Humi* pro, ἐπὶ στιβάδος, vel culcita viatoria humi strata. sic Græcis χαμεῦναι qui in stramentis vel culcitis super humo constratis cubant: χαμευνίας Latini scriptores dicunt *humidormitiones*. Deinde *sub diuo*, an præcisè verum? Plutarchus saltem ait ἐν τῷ προστῴῳ τῆς θύρας. Est verò πρόστῳον non *uestibulum* vt vertunt: sed protectum, siue tecti proiectura quæ aliquantum spatij ante ianuam tegeret. προστέγισμα Græcis, & γεῖσα. Latinis *suggrundia* & *protecta*. Glossar. *prote--etum* ἐκθέτης. scrib. *protectum*. Placet etiam *accubuerit*, vt in melioribus libris, non *cubuerit*. ea voce innuitur, ad fores sub protecto cubuisse Cæsarem.

11 *Vt non occasione oblata libens deponeret.*] Facilitas in accipienda satisfactione, & redintegranda post offensam gratia, inter notas magni viri, & magis principis. Antoninus Imp. &, quod maluit dici, philosophus, doctum se ait τὸ πρὸς τοὺς χαλεπήναντας καὶ πλημμελήσαντας εὐανακλήτως καὶ εὐδιαλλάκτως, ἐπειδὰν τάχιστα αὐτοὶ ἐπανελθεῖν ἐθελήσωσι, διακεῖσθαι. Talem describit Pompeium Velleius.

20 *Iugulari prius iussit, deinde suffigi.*] Tarquinium Priscum crucibus fixisse eorum corpora qui necem sibi conscissent, notat Plinius, vt sæuum & vni illi vsurpatū. locus est libro XXXVI. cap. XV. Sub Impp. verò factū sæpius vt amputata sontibus capita in crucem tollerentur. Exemplum est in Nigro apud Xiphilinum in Seuero: & in Albino apud eundē Xiphilinum & Herodianū. Simile est, quod de Cleomene Plutarchus narrat: cuius verba eò proferā libentiùs quòd veram eorum sententiam non interpretes modò non vidēre: sed ne doctissimus quidem ille vir qui nuper in libello de cruce, eum tractauit. Plutarchus igitur postquam Cleomenis αὐτοχειρίαν commemorauit, ὁ δὲ Πτολεμαῖος, inquit, ὡς ἔγνω ταῦτα, προσέταξε τὸ σῶμα τοῦ Κλεομένους κρεμάσαι καταβυρσώσαντας. Sentētiam esse putant, iussisse Ptolemæum, vt Cleomenis corpus crucifigeretur cute detracta. sed vocem καταβυρσοῦν quis vnquam ita vsurpauit? ipsa vocis compositio, si exempla deessent, illam interpretationē per se satis refelleret. Quare aut eorum codicum probanda γραφὴ qui habent καταμυρώσαντας. & vertendum, *iussit Cleomenis corpus affigi cruci unguentis fartum.* siue, *unguentatum.* sententiā, vt puto, non ineptā: nam ista vnguenta ad maiorem infamiam valuerunt: nempe quò diutiùs integrum corpus maneret, & facies semper agnosci quiret. καταμυροῦν hoc loco, quod Herodoto aliisque ταριχεύειν. Vel significat hic καταβυρσοῦν in culleum capite tenus insuere. Addo capite tenus, quia ex historia quę statim sequitur, caput saltem fuisse nudum constat. Vitruuius libro decimo quod Græcus scriptor dicit βυρσοῦν βύρσαις, vertit, *corijs inuoluere*. Polybius id vocat καταρράψαι εἰς ἀσκὸν, libro octauo: vbi referens Achæi supplicium, ait, ἔδοξε πρῶτον μὲν ἀκρωτηριάσαι τὸν ταλαίπωρον· μετὰ δὲ ταῦτα τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντας αὐτοῦ, καὶ καταρράψαντας (malè quidam, καταρρίψαντας) εἰς ὄνειον ἀσκὸν ἀνασταυρῶσαι τὸ σῶμα. Moris fuisse apparet, vt perditissimi quique & maximè exosi, parricidarum in morem vel ante vel post supplicium culleo insuerentur.

22 *Præmio dato.*] Duobus talentis. Plutarchus.

24 *Philemonem à manu seruum.*] Asserimus vocē *seruus* contra docti viri coniecturam. Cicero De oratore lib III. *quem seruum ille sibi habuit ad manum.*

29 *Tam suspicione quàm crimine carere oportere.*] Liuia apud Dionem, δεῖ τι ὦ Αὔγουστε, μὴ μόνον μηδὲν ἀδικεῖν, ἀλλὰ μηδὲ δοκεῖν.

31 *Denuntiante Pompeio.*] Auctore sententiæ tam tristis Cn. Domitio, qui

ſolus ita cenſuerat. in Nerone, cap. II.

35 *Motis apud Ilerdam deditionis conditionibus.*] Conciſè, pro, mota mentione conditionum. ſicut paullo pòſt, *motam regni mentionem.*

Pag. 22. v. 3. *Et Cæſar libertus.*] Ita rectè veteres quędam editiones: nam mirum eſt omnes MS. hîc peccare. Periit L. Cęſar in Africa, Vtica capta. vide Dionem. Huius mors eos omnes vehementer perculit qui in clementia Cæſaris ſpes vitæ ſuæ habebant ſitas. Cicero Varroni, *ut audiui de L. Cæſare F. mecum ipſe, Quid hîc mihi faciet patri? Itaque non deſino apud iſtos qui nunc dominantur cœnitare. Quid faciam? tempori ſeruiendũ eſt.* quibus ex verbis, & ex hiſtoria, apparet voluntate Cæſaris eum periiſſe, contra quàm crediſiſſe videtur Suetonius.

7 *Statuas L. Sullæ atque Pompeij.*] Dio lib. XLIII. M. quoque Tullius Cęcinnę, *In quo admirari ſoleo grauitatem, & iuſtitiam, & ſapientiam Cæſaris: qui nunquam niſi honorificentiſſime Pompeium appellat.*

13 *Ciuili animo tulit.*] Libro ſequente de hac virtute quæ ciuilitas dicitur, agemus fusè. quædam & Torrentius hic, doctè.

15 *Vt iure cæſus exiſtimetur.*] M. ipſe Antonius ita pronuntiauit, auctore Seneca, De beneficiis libro V. nam de reliquis ſenatoribus non eſt dubium quin eadem fuerit cunctorum, demtis paucis Cæſarianis, ſententia. in quam tranſire ſe non obſcurè declarat his verbis Suetonius. Laudo iudicium & liberam vocem. non enim puto fuiſſe ſub Cæſaribus extra omne periculum, palàm de primo auctore imperij quod ipſi tenebant, ita pronuntiare. Inde illa tam multa Dionis in deteſtationem facti huius, non vno loco. damnat idem Seneca quoque non vna ratione, De beneficiis lib. II. Eſt verò grauis hæc quæſtio, neque huius loci.

15 *Non enim honores modò nimios recepit.*] Abſit vt concedamus clariſſ. Torrentio tollendam vocem *recepit.* non obiiciemus conſenſum omnium librorum. ſentẽtiam ſtare poſſe negamus ea ſublata. de induſtria enim ſeparauit auctor honores quos recepit Cæſar, ab iis quæ decerni ſibi paſſum ait.

16 *Continuum conſulatum.*] Contra antiquiſſ. plebiſcitum, quo cautum ne quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet. Liuius libro VII. extremo. De conſulatibus Cæſaris diuerſa tradi à veteribus, notum eſt.

16 *Perpetuam dictaturam.*] Hîc multa contra leges: nam & plebiſcitum vetus erat, quo cauebatur ne quis duos magiſtratus vno anno gereret. deinde lex ſiue maiorum inſtitutum fuit, quo dictaturæ exuendæ ſemeſtre tẽpus præfinitum. Tertiò modus ipſe quo dictator creatus eſt, contra leges fuit. vide Dionem. Poſtremò, quòd extra Italiam dictator ſit profectus, quódque alia ſeruari ſolita à dictatoribus, omnia contemſerit, quantum nefas eſt.

16 *Præfecturámque morum.*] Rectè *præfecturam morũ*: non *cenſuram.* Cæſar enim cenſor non fuit: ſed morum præfectus, vt & à Cicerone nominatur. hoc eſt, rem habuit, titulum per ſpeciem modeſtiæ recuſauit. Summa enim cenſuræ fuit dignitas, quam non dubitat Plut. vocare in AEmilio Paulo, ἀρχὴν πασῶν ἱερωτάτην, in Catone κορυφὴν τινα τιμῆς ἁπάσης, καὶ τρόπον τινα τῆς πολιτείας ἁπάσης ἐπιτελείωσιν. Pars poteſtatis eius fuit, morum cura, &, vt ait Plut. ἡ περὶ τὰ ἤθη καὶ τοὺς βίους ἐξέτασις. hãc partem Cæſar vſurpauit, & ideo *præfectus morum* dictus: non totam cenſuram. Nec verum eſt quod Dio ait, ideo cenſoris appellatione abſtinuiſſe, quia id parùm honorificum exiſtimaretur. melius alibi idem ſcriptor: AVguſtũ æquè cenſoris nomen ac dictatoris rẹfugiſſe. malè igitur illi dictus

Cæſar

Cæsar τιμητὴς διὰ βίου. Suetonio potius assentiamur, qui regimen morum honore censuræ caruisse in Octauio scribit. Primus, opinor, Pompeius hunc titulum nactus, *tertiùm consul corrigendis moribus delectus*, inquit Tacitus III. Annal.

17 *Insuper prænomen imperatoris.*] Appellatio *imperatoris* in historia Romana trifariam accipitur. primùm, pro ἡγεμὼν & στρατηγός. hoc sensu imperator à militibus nominatus, qui imperium belli suis auspiciis administrādi à populo accepisset: veteres, vt notat Iustinianus in Nouellis, prætorem vocabant. Deinde pro victor & νικητής. Nam qui res magnas bello gesserat & lege definitum (notant Dio lib. XXXVII. Cicero vltima Philippica, alij) hostium numerum occiderat, à militibus Imperator solitus salutari. Postremò Imperator idem significare cœpit à Iulio Cæsare, ac rex. Has tres significationes subobscurè notat Dio lib. XLIII. τό, τε τοῦ αὐτοκράτορος ὄνομα οὐ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔτι μόνον, ὥσπερ ἄλλοι τε καὶ ἐκεῖνος πολλάκις ἐκ τῶν πολέμων, ἐπεκλήθησαν (secundam quam diximus significationē intelligit.) οὐδ' ὡς οἱ τινὰ αὐτοτελῆ ἡγεμονίαν, ἢ καὶ ἄλλην τινὰ ἐξουσίαν λαβόντες, ὠνομάζοντο, (hæc prima significatio: sequitur tertia.) ἀλλὰ καθάπαξ τοῦτο δὴ τὸ καὶ νῦν τοῖς τὸ κράτος ἀεὶ ἔχουσι διδόμενον, ἐκείνῳ τότε πρώτῳ τε καὶ πρῶτον, ὥσπερ τι κύριον, προσέθεσαν. Bene Dio πρῶτον: & fortasse προσέθεσαν nō προσετέθησαν. fuit enim vox Imperator tertio significatu prænomen omnium principum, vt Suetonius loquitur hîc & lib. III. eadem vox secunda notione, cognomen illorum fuit, institutúmque est vt quoties hostis vinceretur, toties princeps Imperator salutaretur. Dionis locum in explicatione huius moris pessimè acceptū, non possum quin illustrem. scribit ille lib. LII. de Octauio, τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπίκλησιν ἐπέθετο. λέγω δὲ οὐ τὴν ἐπὶ ταῖς νίκαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδομένην τισὶ (ἐκείνην γὰρ πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, πολλάκις δὲ καὶ ὕστερον ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων ἔλαβεν, ὥστε καὶ ἐν εἴκοσιν ὄνομα αὐτοκράτορος σχεῖν) ἀλλὰ τὴν ἑτέραν τὴν τὸ κράτος διὰ σημαίνουσαν. Hoc vult, AVgustum quinto consulatu Imperatoris nomen assumpsisse tertio significatu. at secundo, & sæpe illum antè cognomen id ex victoriis suis meruisse, & posteaquoque sæpius: ita vt hac notione vicies Imperator fuerit salutatus: hæc Dionis sententia, hęc veritas rei. Lapis vetus doctissimo Onufrio descriptus., IMP. CAESAR. DIVI. F. AVG. PONT. MAX. COS. XIIII. IMP. XX. TRIBVNIC. POTEST. XXXVIII. P. P. ἐν εἴκοσιν in superioribus verbis, significat *in viginti præliis* repetendum enim ἔργοις. valeat igitur inepta, falsa, & absurda interpretum sententia, εἴκοσιν legentium. possum Dionis sex alios locos proferre confirmandæ nostræ interpretationi: sed otio abuti nolo, neque meo, neque lectorum. Scribit accuratissimus Lipsius, post T. Blæsum cui vocabulū Imperatoris cōcessit Tiberius A. V. C. DCCLXXV. nemini subditorum eum titulum fuisse communicatum: me vt assensionē sustineam, mouet Appianus, qui secundo Ἐμφυλίων nō penitus ademptum priuatis exercituū ducibus sua ætate (sub Adriano vixit) eum honorem: sed difficiliorem ad eum aditum relictum esse scribit. non enim dari cuiquam nisi cæsis X. M. hostium. cùm ante ὅτι πᾶσι τοῖς μεγίστοις ἔργοις tribueretur. Auspicia tamen penes solos principes fuisse fatendum omnino est.

18 *Statuam inter reges.*] Septem statuæ totidem regum, & octaua Bruti tyrannicidæ, in Capitolio consecratæ visebantur. iuxta Brutinam collocata Cæsarea est. Dio lib. XLIII.

18. *Suggestum in orchestra.*] Infrà lib VI. ad cap. XII.

19 *Sedem auream in curia & pro tribunali.* Placet ista lectio: vult enim Cæsarem sella aurea vsum (vt alios curuli, in senatu, & in foro, pro Rostris. quod

Cicero declarat Philipp. II. Fuit tamē cū ex Dionis verbis legendū suspicarer, *in curia pro tribunali.* verba Dionis sunt, δίφρος οἱ ἐπίχρυσος, ἢ στήλη, ᾗ ποτὲ οἱ βασιλεῖς ἐκέχρηντο, ἐδόθη. *sella,* inquit, *aurea, & columna qua olim reges usi, decreta.* Quænam hæc columna est? interpretes de statua inter reges exponunt. non deest quod obiiciam. nam & dictum antè Dioni de illa statua: & στήλην *statuam* hîc interpretari, & χαλκῆ σταθῆναι στήλῃ *statuam ponere* nónne ineptum est? Putabam velut cippum aliquem fuisse in Curia mediocris altitudinis, in quo statueretur sella aurea, tanquam in paruo & humili tribunali. Iuuat Florus qui non sedem aut sellam vocat, sed *suggestum.* id autem est βῆμα & tribunal. De loco Suetonij, muto nunc: nec recedo ab edita lectione: de Dioneo cogitemus adhuc.

20 *Thensam & ferculum Circensi pompa.*] Distingue duos mores circa principum honores solitos vsurpari, quos multi perperam confundunt. Vnus fuit, vt absentibus aut mortuis sella poneretur in theatro cum corona: cuius rei expressam similitudinem vidimus in multis nummis. dixit pridem de hoc Iustus Lipsius ad II. Annalium doctè, & accuratè. Sed videntur Romani à Græcis id didicisse. nam προεδρία non merentibus illam solùm decernebatur Athenis & in aliis vrbibus Græciæ: sed etiam posteris ipsorum. ad eius rei memoriam primò institutum, vt etiam mortuis sellæ ponerentur: deinde reges sibi & suis hūc honorem tribuerunt. Athenæi locum non malè huc traxeris lib. V. in descriptione pompæ Philadelphi quem mox proferemus. Simile est, quod EVmenes, ait AEmilius Probus, *in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculū, in eóque sellam auream cum sceptro ac diademate iussit poni.* Alter mos fuit, vt in pompa Circensi, quam vnus optimè describit Dionys. Halicarnass. libro septimo, cum simulacris deorum, inferretur principis imago, in thensa & ferculo sicut imagines numinum. Res, vt puto, inaudita Romæ ante Cæsarē. apud Græcos simile quid obseruamus. Athenæus in enarratione pompæ Philadelphi. ἐπόμπευσαν δὲ καὶ θρόνοι πολλοὶ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ κατεσκευασμένοι, ὧν ἐφ᾽ ἑνὸς ἔκειτο στεφάνη χρυσῆ· ἐπ᾽ ἄλλου δὲ κέρας χρυσοῦν, ἐπ᾽ ἄλλου δὲ ἦν στέφανος χρυσοῦς, καὶ ἐπ᾽ ἄλλου δὲ κέρας ὁλόχρυσον. ἐπὶ δὲ τὸν Πτολεμαίου τοῦ Σωτῆρος θρόνον, στέφανος ἐπέκειτο, ἐκ μυρίων κατεσκευασμένος χρυσῶν. ait traductā inter res diuinas, quas paullo antè cōmemorauit, sellā Ptolemęi Soteris cum corona aurea: nec nō sellas multas aliorū, quorū nomina non ponit. vbi vides non obscurum vestigium vtriusque moris antè expositi. Dionis verba quæ his Suetonij respondent, vbi vterque honos exprimitur, apponam vt emendem. nam docti viri vnius literulę offensione excęcati sunt. ἔς τε τὰ θέατρα ἔστι δίφρον αὐτοῦ τὸν ἐπίχρυσον, καὶ τὸν στέφανον αὐτοῦ τὸν διάλιθον καὶ διάχρυσον, ἐξ ἴσου τοῖς τῶν θεῶν ἐσκομίζεσθαι. hactenus de sella: sequitur de thensa. κἀν ταῖς ἱπποδρομίαις ὀχὸν εἰσάγεσθαι ἐψηφίσαντο. malè vulgo editum, ὄχλον. fecimus ὀχόν. sic appellat thēsam. alibi ἅρμα. & est thensa aliud nihil quàm, ἅρμα πομπικὸν siue ἱερὸν, vel vt vertitur in Glossario, ἅρμα θεῶν. Rectè autem emēdari à nobis ὀχόν, fidem fecerit ipse Dio ita scribens lib. XLIX. ὁ τῆς Ἀθηνᾶς ὀχὸς ἐς τὸ Καπιτώλιον ἐξ ἱπποδρομίας τινὸς ἐπανιὼν συνετρίβη. & libro quinquagesimo, ὅ, τε ὀχὸς ὁ τοῦ Διὸς ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων ἱπποδρομίᾳ συνετρίβη.

20 *simulacra iuxta Deos*] Dio, καὶ ἐν ταῖς πόλεσι τοῖς τε ναοῖς τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ πᾶσιν ἀνδριάντα τινὰ αὐτοῦ εἶναι ἐκέλευσαν.

21 *puluinar.*] Lectisternia Romanorum ex Liuio aliisq; nota: Græcos idē factitasse, primi fortasse nos obseruamus. Scholiastes Pindari Olympionicarū oda prima, διὰ τιμῆς ἦγον οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Αἴαντα, ὡς μὴ μόνον Αἰαντίδα φυλὴν ἀποδεῖξαι,

ἀλλὰ

ἀλλὰ καὶ κλίνην αὐτῇ μετὰ πανοπλίας κατασκευάσαι. AEmilius Probus in Timotheo, *Quæ victoria tantæ fuit Atticis lætitiæ, ut tum primùm aræ Paci publicè sint factæ, eique deæ pulvinar sit institutum.* Pausanias Arcadicis, *κλίνη τε ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ αὐτῆς εἰκὼν γραφῇ μεμιμημένη ἀνάκειται.* in Phocicis de templo quodam AEsculapij, *κλίνη δὲ ἐν δεξιᾷ κεῖται τοῦ ἀγάλματος.* Valerius Maxim. lib. II. *Rhodij quoque eas* (intellige Harmodij & Aristogitonis imagines) *urbi suæ appulsas, cùm in hospitium publicè inuitassent, sacris etiam pulvinaribus receperunt.*

22 *Ac nullos non honores.*] Malè vulgo, *non nullos.* lib. II. *ad nullius non facinoris societatem coibant.* libro quarto: *quoque magis nullius non boni exempli fautor videretur.*

23 *Præfectosque pro prætoribus constituerit.*] Imò *pro quæstoribus.* Dio, *ὅτι τῆς διοικήσεως δύο τῶν πολιανόμων, ἐπειδὴ ταμίας οὐδεὶς προεχειρίσθη, ἐφρόντιζον.* Sed placet magis vt nihil mutemus: nam istos quidem præfectos constat & quæstorum in vrbe munera obiisse: prætoribus tamen eos potius comparat, quia prætextā, curulem sellam, & sex lictores, quæ sunt insignia prætorum, habuêre. colligi potest ex Dione. Omnino autem legendum, repugnantibus omnibus libris, *absentæ se*, cum Torrentio: vel *pro se*, vt Lipsius. Dio pæne ad verbum, *ἐν τῇ ἀποδημίᾳ τῇ τοῦ Καίσαρος, οἱ πολιανόμοι τά τε ἐν τῷ ἄστει πράγματα μετὰ τοῦ Λεπίδου ἐπαρχούντος εἶχον.*

28 *Consulis morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit.*] Fusè Cicero in epistola ad Curionem. Hoc sine exemplo factum à Cæsare, in exemplum vertit. Anno DCCXV. in paucas horas suffecti ædiles. Dio, lib. XLVIII. anno DCCXXI. in locum prætoris qui vltimo die obierat, creatus alius *εἰς μίαν ἡμέραν.* Dio, XLIX. ita accidit anno DCCCI. sed ex alia caussa. Tacitus libro XII. Annal. *adactus Silanus eiurare magistratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus est.* At grauis censor Nero exemplum improbauit. vide libro VI. cap. XV. idem iudicium Dionis.

30 *Magistratus in plures annos ordinauit.*] In annos quinque. Apud Appianū in oratione Antonij scribe, *ἐς γὰρ πενταετὲς, ὡς ἴστε, καὶ τὰ ἀστικὰ ἡμῖν τὰ ἐτήσια, καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάξατο.* vocat *ἀστικὰ ἐτήσια,* comitia vrbanorum magistratuum, qui omnes fuêre annui. meminit & alibi.

34 *Rufini liberti sui filio.*] Variant libri: quidam, *Ruffoni*: alij *Rufioni*: quidam *Rusioni.*

35 *Vt T. Ampius scribit.*] Et hîc fluctuant nostri codices. Viterb. planè, *Titus Amplius.* alij *T. Amprius.* Vrsino placet *Tampius.* ex antiquis inscriptionibus & Tampiæ familiæ denariis. Nos quoque vidimus argenteum nummum, sed scriptura ancipiti: tam enim T. AMPIVS. quàm TAMPIVS legi poterat.

36 *Appellationem modò sine corpore ac specie.* Cur negat speciem saltem Reip. superesse? an legendum, *sine corpore atque re.* Ouidius.

Aut sine re Deus est nomen frustraque timetur. sic Græci, vt

Ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθ'. ἐγὼ δέ σε Ὡς ἔργον ἤσκουν.

Pag. 23. v. 6 *Triumphanti & tribunitia subsellia prætervehenti.* Triumphātes à magistratu excipiebantur in aliqua porticu vel alio quo loco, vbi positis subselliis eos expectabant. Vide Iosephum lib. VII. Ex scidij cap. XVI.

7 *Pontium Aquilam.*] In gente Pontia fuit Aquilarum familia. In antiquissima inscriptione extat, L. PONTIVS AQVILA. Hunc autem constat acerrimum Reip. propugnatorem fuisse: pro qua & vitam fudit bello Mutinensi; D. Bruti legatus. Dio XLVI.

14 *Coronam lauream candida fascia præligatam.*] Fascia cādida est diadema regiū. Plutarchus vertit διάδημα βασιλικόν. Tali fascia candida ornatæ causiæ regum Macedoniæ, vt nostri hodie galeri loris vel torulis quibusdam. Veteres grammatici, καυσία πῖλος πλατύς, ὃν οἱ Μακεδονικοὶ βασιλεῖς ἐφόρουν, λευκὸν εἶτα διάδημα περιειλοῦντες. Vide AElianum De animal.lib. xv.cap. 11. Inde est quod in Pompeio fasciç licet crurales affectati regni suspicionē mouerūt, quia erant cādidæ.

19 *Discutere ualuit.* Ita probo cum Viterb.& aliis libris nonnullis: quidam *noluit.* quod placet Torrentio. Dionis verba veri lectioni potius faueant incertus sum. οὐ μέντοι καὶ ἐπεξῆλθέ τι δι' ὧν αἰ ἄχθεσθαι τῷ προσρήματι ὡς ἀληθῶς ἐδόκει.

19 *Quanquam & plebei*].Ita meliores codd.pro *plebi*. Vnde nata deprauata lectio *plebeio.* quam improbo, etsi doctis probatam. sed Dio ait εἷς. neque probabile est, vnum tantùm fuisse. Plebs igitur hîc non est plebs vniuersa, sed è plebe perditissimus quisque in hoc summissus, vt aliis præiret ad hanc acclamationem.

23 *Varia fama percreb.*]Viterb. *ualida fama per.* puto melius.

28 *Maturandi destinata negotia.*] Vox *negotia* in hoc loquendi genere omitti solet, vt apud Liuium, *maturare cœpta*, apud Ciceronem, *perficere cogitata.* neque hîc fortasse Suetonij est.

38 *Non esse consulem enim.*]Et Cicero negat esse consulem, in epistola ad Curium.

39 *Post remotos Cæsetium & Marullum trib.*] Hæc distinctio restituta ex cod. Viterb. quanquam viderat hoc acutè Torrentius. quem miror in ratione temporum explicanda esse hîc hallucinatum. Fallitur sanè & cùm putat annum intercessisse à coss. substitutis Fabio ac Trebonio, ad offensam tribunorum: & cùm eorum exauctorationem conicit in finem anni quo fuit Cæsar, vt ait, quintùm consul. Neutrum stare potest. contigit enim vtrumque horum post reditum Cæsaris ex Hispania: mense autem Octobri cùm reuertisset, Idibus Martiis proximis est occisus. Itaque trimestris Q. Maximi consulatus, in eum annum incidit, quem φθινόπωρον vidit nouissimum Cæsar: Albanæ feriæ & tribunorum casus, in eum quem vltimum ipse inchoauit. eiusdem anni mense Februario etiam illa Lupercalia celebrata sunt de quibus modò est actum. Quis verò nescit ferias Latinas statim principio consulatus sui à coss. solitas indici? Comitia quorum hîc mentio, tempore non suo, primis anni mensibus habita: vel mense Febr. quo olim legationes audiri solitæ à P.C. vel Martij initio. Sed festinauit Cæsar, quia primo vere vrbe exiturus erat. iam enim Octauium cum parte copiarum Apolloniam præmiserat.

Pag.24.v.2 *Conspiratum est in eum à LX. amplius.*] Idem numerus apud EVtropium & Orosium. Dio negligentius, οὐκ ὀλίγους. Nomina eorum, quæ in libris extent qui ad nos peruenerunt, ista ferè sunt,

M.Iunius Brutus Philippensis.	Ser.Sulpicius Galba.
D.Iunius Brutus Albinus.	L.Tullius Cimber.
C.Cassius Longinus.	L.Minutius Basilius.
L.Cassius C.frater.	M.Spurius.
C.Seruilius Casca.	Sex.Popilius Læna.
P.Seruilius Casca.	Cæcilius.
Q.Ligarius.	Bucolianus.
P.Turullius.	Rubrius Ruga.

Sextius Naſo. Pontius Aquila. Atilius.

Petronius. Cornelius Cinna. Caſſius Parmenſis.

His poſſunt duo addi, Cn. Domitius Ahenobarbus, & Sextus Pompeius. illum pars ſcriptorum inter coniuratos ponit: Dio etiam ϲφαγέα nominat: pars, ſceleris, & vt Valerius Max. ſemper loquitur, parricidij abſoluit. Sex. Pompeius etſi Roma afuit tempore coniurationis, lege tamen Pedia cum cæteris conſpiratis damnatus eſt. Noui & alios quos in hoc album ſuſpicor referendos: ſed ſuſpicor tantùm.

5 *Partibus diuiſis.*] aliis ſuper ponte, aliis ſub ponte collocatis. Hinc intelligimus pontes comitiorum non humiles, ſed altos ſatis fuiſſe.

6 *Poſtquam ſenatus idibus Martiis edictus eſt.*] Is dies propter Annæ Perennæ Feſtum hilariter ſolitus agi. ideo etiam ludi in Pompeiano theatro erant futuri. Moris autem fuit vt quibus diebus ſpectacula in eo theatro exhiberentur, ſenatus in Curia Pompeij haberetur. Notandus Appiani locus. θέαι δὲ ἦσαν ἐν τῷ Πομπηίου θεάτρῳ· καὶ βουλευτήριον ἦν ἅμα τῷδε εἰς ἀεὶ αὐτοῦ οἶκον ἐνθεῖν· εἰωθὸς ἐπὶ ταῖς θέαις ὧδε γίγνεσθαι.

16 *Ne quis fabuloſam aut commentitiam putet.*] In membranis ſuperſcripta erat emendatio, *ne quis fabuloſum aut commentitium putet.* Probo.

18 *Equorum greges quos in traijciendo Rubicone flumine conſecrarat.*] EVſtathius in Odyſſeam μ. Ὅτι δὲ καὶ καθ' ἱερείαν ἀγέλας ὅλας ἡμέρων ζώων Ἕλληνες ἀφιέρουν δαίμοσιν, ὧν ἐκ τῶν θεμιτὸν ἀπέχεσθαί τινας, ἐν οἷς καὶ πολλὰ ὠνομασμένα ἱεροῖς αἰτημάτα, οἷ βόες καὶ χῆνες, καὶ τοιαῦτά τινα, καθωμίληνται ἐν ταῖς ἱστορίαις. Solita hoc modo conſecrari omnis generis animalia, etiam piſces, vt apud Athenæum lib. ſept. ſcriptũ. maximè autem id factitatum in iis quæ vſui aut voluptati fuerant: quibus hoc quaſi præmium datum, vt ante obitum manu emitterentur & ſinerentur ἄφετοι. Sic ſeruos quos amabant imminente morte properabant liberare, vt ſaltem in libertate morerentur, vt Plinius in epiſtolis docet. Eò refero Theodoreti verba ex oratione ſecunda Θεραπευτικῆς. vbi ait Homerum vnguentis delibutum ita fuiſſe à Platone è Rep. ſua pulſum, vt mulieres ſolent hirundines. μύρῳ γε ἀλείψας καθάπερ αἱ γυναῖκες τὰς χελιδόνας, ἐκ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ξυντεθείσης πόλεως ἀπέπεμψε. repetit idem & oratione decima. videntur mulieres, quando erant emiſſuræ è poteſtate auiculas quibus plurimũ fuerant oblectatæ, ſolitæ illis vnguentũ affundere. quod genus luxus obſeruo etiam in hac re fuiſſe vſurpatum. ſic apud Plinium in epiſtolis lib. nono, delphino, qui omnibus erat admirationi, Octauius Anitius legatus proconſulis vnguentum ſuperfudit. & apud Philoſtratum in vita Apollonij, elephanti cuiuſdam ἀφέτου mentio fit, quem ſoliti incolæ regionis μυρίζειν καὶ ταινιοῦν. de equis teſtis Simonides. AElianus de animalibus lib. XI. cap. XXXVI. ὅτι δὲ καὶ μύρῳ ἔχριον τοὺς ἵππους, Σιμωνίδης ἐν τοῖς Ἰάμβοις λέγει. & lib. XVI. cap. XXIIII. Similis ſtultitia eorum qui piſces monilibus & inauribus ornabant, vt narrat idem lib. XII. cap. XXX.

22 *Auem regaliolum.*] In Gloſſario non *regaliolus*, ſed *regauiolus* ſcribitur. nec eſt abſurdum, vt ſic potius ſcribatur: nam *regauiolus* dicta hæc auicula quaſi rex auium. Sic autem legendum in eo libro, *Regauiolus*, σπίνος. *Regauiolus* βασιλίσκος, ὀρνύφιον. vbi vides inconſtantiam ſimul & imperitiam eius grammatici: malè enim σπίνος interpretatur, & cum frigilla regaliolum confundit. In altero ſcriptum eſt, βασιλίσκος, *regula* ſcrib. *regulus* vel *regauiolus*.

24 *Ea verò nocte cui illuxit dies cædis.*] Melius sic quàm vt Dio, ἐν τῇ νυκτὶ ἐν ᾗ ἐσφάγη.

25 *Cum Ioue dextram iungere.*] Dio, τῆς τοῦ Διὸς χειρὸς ἅπτεσθαι. non rectè in vulg. *dextras.*

26 *Collabi fastigium domus.*] Dixit antè, decreta fuisse Cæsari templa, áras, puluinaria, non secus ac deo: eôdem & fastigium istud pertinebat. quod ex Ciceronis, Plutarchi & Flori testimoniis cognoscimus. Vt igitur Valerio Poplicolæ olim honoris caussa concessum, vt foras aperirêtur ædes eius: sic Iulij domus fastigio ornata. Fastigium aliquando est ἁπλῶς ædificij summum, vt Festus interpretatur: itaque de priuatorum ædibus dicitur. Cicero ad Q. fratrem lib. III. *absolutum offendi in ædibus tuis tectum: quod supra conclauia non placuerat tibi esse multorum fastigiorum.* & apud Senecam epistola CXXII. interdum significat tecti formam deorum templis propriam, quæ Græcis αἰετὸς & ἀέτωμα dicitur. Aristophanes Auibus in beatissimæ illius suæ Reip. descriptione, pro summa felicitate ponit, quòd omnes in ædibus fastigium habentibus habitaturi essent, vt numina in templis.

εἶτα, ait, πρὸς τούτοισιν, ὥσπερ ἐν ἱεροῖς οἰκήσετε·
τὰς γὰρ ὑμῶν οἰκίας ἐρέψομεν πρὸς αἰετόν.

de his fastigiis multa alibi, ex erudita antiquitate prompta, notamus.

32 *Libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, commiscuit.*] Non sinistra, sed dextra, ait Manilius. — *totiens prædicta cauere*
Vulnera non potuit, toto spectante senatu
Indicium dextra retinens. Etiam commixtum cæteris libellum indicem negat Plutarchus: ἐν δὲ τῇ χειρὶ κατέχων καὶ φυλάττων ἐκεῖνο μόνον.

37 *Assidentem conspirati specie officij circumsteterunt.*] Aliæ editiones malè præiuerunt. nam *conspirati,* & *circumsteterunt* scribendum.

37 *Cimber Tullius.*] Nuperæ quædam editiones mutarunt in Tillius. perperam. nam Tullius appellatur in omnibus Latinorum auctorum codd. & Græcorum quoque nonnullorum: etiam Plutarchi in Bruto: at in eiusdem Cæsare & Appiano Τίλλιος mendosè.

40 *Clamantem, ista quidem uis est.*] Plautus, Capteiueis, *Vis hæc quidem hercle est, & trahi & trudi simul.*

41 *Alter Cassius.*] Non solùm in prima editione, sed etiam in membranis, vt docti viri testantur, & vidimus ipsi, ita scriptum est: & mox *Cassij brachium.* non vt emendatum est à Beroaldo, vt arbitror, *alter Casca & Cascæ brachium.* Scio Plutarchum & Appianum eius emendationis esse fundos: sed quis scit an non illi potius sint corrigendi? deinde quàm multa in hac historia, vt aliis omnibus, diuersè narrantur ab historicis? possent multa adnotari: sed λεπτολογεῖν volumus.

Pag. 25 v. 1 *Arreptum graphio traiecit.*] MS. quidam, *arrepto.* alij, *abrepto.* quidam *abreptum.* nonnihil variante sententia. Veteres scribebant vel stilis vel calamis: quia autem σιδηροφορεῖν non licebat, & stilis & calamis ad necem inferendam abutebantur. sed illis frequêtius. in historia Ecclesiastica & apud Prudentium multos martyres graphiis confossos beatam animam cælo vnde acceperant, reddidisse legimus. & apud Plut. in Gracchis perit Antyllus quidam γραφείοις μεγάλοις συντετρημένος, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεποιῆσθαι λεγομένοις.. qui lotus est testis improbitatis quorundam per illa tempora, qui graphia ad cædem ex professo parare

soliti

soliti. Propterea cautum aliquando Romæ, ne ferrea graphia quisquam haberet, sed ossea, vt Isidorus refert. Sed & calamis *χαρτικοῖς* ad cædem abusi. refert enim Euagrius lib. III. Stephanum Antiochiæ episcopum à pueris interemptum *καλάμοις ἰσα δόρασιν ὀξυνθεῖσι.*

2 *Vndique se strictis pugionibus peti.*] Qui Miscellam historiam composuit, *culteros senatorios* vocat: nescio quare: Græci quidam *ξίφη*. verè pugiones fuisse, ex Dione constat, notante, illatos eos in Curiam in scriniis libellorum. Vide Plut. in Bruto.

7 *Καὶ σὺ εἶ ἐκείνων, καὶ σὺ τέκνον;*] Hæc lectio veteris Romani cod. & quorundam MS. in Viterb. tantùm, *Καὶ σὺ ἐκείνων εἶ;* in aliis *καὶ σὺ τέκνον;* vt in vulgatis. fortasse melius. Sic enim apud Dionem quoque.

8 *Dependente brachio.*] Appianus pro eo dicit *διακομίζουσι οἴκαδε ἀνωμάλως, οἷα τρεῖς.* hoc est, lectica non æqualiter sublata sed propendente, vt cùm à tribus solis gestatur.

11 *Fuerat animus coniuratis.*] Melius suprà conspiratos & conspirationem vocabat. nullum enim iusiurandum intercessit. Plutarchus quoque *συνωμόται*: sed cum correctione, *λεγέσθω γὰρ οὕτως.*

14 *Quod idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat.*] Cùm reuersus ex Hispania ad triumphum, ex veteri more ad vrbem esset. videtur autem per mensem ibi fuisse. nam Octobri vrbem ingressus.

15 *Demādaueratq; virgini Vestali maximæ.*] Ita veteribus mos fuit, vt ex Pandectis, & historiis notũ. Appianus ait, L. Pisoni socero: *Λεύκιος δὲ Πείσων ὁ πενθερὸς τὰς διαθήκας ὁ Καῖσαρ παρέθετο.* sed errat.

20 *Ex quadrante reliquo.*] Omnes codd. hunc locum corruptè scriptum habent, vt in vulg. *reliquos in ima cera.* Veram emendationem & sententiam aperuit primus Lipsius. possis etiam legere sic, *ex quadrante reliquo: aliósque in ima cera. C. Octau.* vt illis verbis, *aliósque in ima cera,* substitutiones intelligantur quas fieri solitas in ima cera, siue extrema pagina, ex I.C. torum libris certum est.

21 *Pluresque percussorum in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur.*] Valde oscitanter partem istam testamenti Cæsariani legit Dio in eo auctore Latino vnde ipse sumsit. Ita enim vertit, *μαθὼν ὁ δῆμος ὅτι τόν τε Ὀκταούιον υἱὸν πεποίηται, καὶ τὸν Ἀντώνιον τόν τε Δέκιμον, καὶ ἄλλους δή τινας τῶν σφαγέων ἐπιτρόπους αὐτοῦ.* Ait Octauium testamento esse adoptatum: eique datos eodem testamento *ἐπιτρόπους.* Quid appellat *ἐπιτρόπους;* tutores? atqui Octauio annum agenti decimumoctauum, tutor dari non potuit. curatores? illi verò testamento non dantur. sed dati confirmantur, inquies. Scio. verùm quis hoc dixit præter Dionem? deinde quàm absurdũ quòd necessariam istam partem de postumo prætermittit? Nimis certum est, optimum aliâs scriptorem, cùm ista verteret, non attendisse animum ad illa verba, *si quis sibi nasceretur.* Itaque ad Octauium retulit, quæ de postumo scripserat Cæsar.

23 *Populo hortos.*] Viterb. cùm hîc tum alibi, *ortos.* vt apud Varronem & Ciceronem quoque in plerisque libris. Hîc postea fuit ædis consecrata Forti Fortunæ. Plut. De Romanorum Fort.

23 *Et viritim trecenos sestertios.*] Si Octauio fides, centenos vicenos tantùm. Vide Dionem lib. XLIIII. Mirum verò qui fieri potuerit vt res ita diuulgata diuersè traderetur.

24 *Funere indicto.*] à cos. Antonio. Lactantius lib. I. *Si COS. non fuisset Anto-*

nius, Caius Cæsar pro suis in Remp. meritis, etiam defuncti hominis honore auxisset, & quidem consilio Pisonis soceri, & L. Cæsaris propinqui.

24 *Rogus exstructus est in Martio campo.*] Quæ ad funerum curam pertinuêre, ea vel domi peragebantur, vel in foro, vel extra portam. Domi curatum funus per plures dies: ibi fiebat ἡ πρόθεσις, & mortuus septem dies in vestibulo positus, quà à domesticis, quà ab amicis, plangebatur, ac coronis aliisque muneribus honorificis afficiebatur. Tranquillus hanc totam partem prætermittit: solitus insignia tantùm notare. In foro laudabantur: extra vrbem cremabantur. Cæsar tamen in ipso foro crematus est, non in extructo ei rogo: quod per populi tumultum euenit. Simillimum est quod paucis antè annis in funere Clodij à Milone occisi acciderat, vt narrat Asconius. Dio quidem inter alios Cæsari decretos honores hunc commemorat, vt mortuus intra pomœrium sepeliretur: sed ea non est caussa combusti intra vrbem Cæsaris.

25 *Iuxta Iuliæ tumulum.*] quæ in Martio campo sepulta contra maiorum instituta. Dio libro XXXIX.

25 *Et pro Rostris aurata ædes ad simulacrum templi Veneris Genitricis collocata.*] Bononiensis editio quæ proximè Romanam secuta est, legit, *auratas sedes*. at MS. & Romana, *ædes*. rectè dubio procul. AEdem appellat pegma in foro extructum, vt ibi collocaretur Cæsaris corpus, dum laudatio perageretur. Ita autem vocat, primùm, quia vt disertim notat, in modum templi fuit confectum: deinde propter religionem circa defunctos. qua ratione dixit Polybius lib. VI. imaginibus defunctorum solita ἐντιθέασι ξύλινα ναΐδια. & Plinius quoque armaria illa vocat ædiculas. postremò, quia de Iulio Cæsare tanquam de Deo loqui solent: fuitque hęc illius ἀποθέωσις quædam & consecratio. Sanè enim cùm legantur multi ante Cæsarem in foro laudati: nemini tamen exstructam ædem legimus: sed lectum pro Rostris, vel in Rostris, vt loquitur Asconius fuisse positum. Postea verò quàm cœpêre Impp. illis ritibus cõsecrari quos describunt Herodianus & Dio, hoc quoque seruatum est. Dio in Seuero de funere Pertinacis, Ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Ῥωμαίᾳ βῆμα ξύλινον ἐν χρῷ τοῦ λιθίνου κατεσκευάσθη· καὶ ἐπ' αὐτῷ οἴκημα ἄτοιχον περίστυλον ἐκ τε ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ πεποικιλμένον ἐτέθη, καὶ ἐν αὐτῷ κλίνη. Prorsus illa verba οἴκημα ἄτοιχον περίστυλον ædem illam exprimunt quam hîc Suetonius narrat: nam quòd columnis non parietibus cincta fuerit, non potest esse dubium: etsi id nemo veterum dixit. Nam quomodo aliter defuncti corpus cerneretur à populo? quomodo Antonius ostensione vulnerum, illam conspiratis inuidiæ flammam excitasset?

26 *Intráque lectus eburneus.*] Polybij ætate qui laudandi erant, plerique pro Rostris statuebantur erecti. συμπληρωθείς, ait, τῆς ἐκφορᾶς, κομίζεται μετὰ τοῦ λοιποῦ κόσμου πρὸς τοὺς καλουμένους Ἐμβόλους εἰς τὴν ἀγοράν, ποτὲ μὲν ἑστὼς ἐναργής, σπανίως δὲ κατακλιθείς. Possumus tamen Polybij verba accipere de simulacris defunctorum cereis: quæ vt à populo conspici possent, machinamentis erigebantur. Tale simulacrum ab Antonio ostensum est populo, super funebri lecto Cæsaris, ea arte factum, vt versatile esset, omniáque ei imposita vulnera mirè ob oculos poneret: auctor Appianus.

27 *Et ad caput tropæum, cum veste in qua fuerat occisus.*] Quod Suetonius tropæum, Appianus κοντὸν vocat. τὸ σῶμα τοῦ Καίσαρος ἐγήγερτο, καὶ τὴν ἐσθῆτα ἐπὶ κοντοῦ φερομένην ἀνέσειε. qui nouerit tropæorum Romanorum formam, intelliget quàm bene huic loco ea vox conuenit.

29 Omis-

29 *Omisso ordine.*] Ordo quem dicit, fuit hic: Præibant magistratus & senatus positis dignitatis insignibus: sequebantur equites habitu lugubri: deinde milites cum armis, sed versis: postremò populus per tribus. Tacitus, alij.

32 *Men' me seruasse, ut essent qui me perderent!*] Si ita legimus erit sententia ei similis quam exagitat Epictetus in Dissertationibus lib. primo, cap. IIII. τάλας ἐγώ! ὅτι ταῦτά μοι τοὺς παῖδας ἐτήρησα; Virgilius, *Felix morte tua, neque in hunc seruata dolorem.* Velleius de Cæsare pæne victo prælio Mundensi, *consistens ante recedentē suorum aciem, increpità prius Fortunà, quòd se in eum seruasset exitum.* Non placet mihi hæc sententia: non, inquam, puto eum eiulare quòd se seruarit vt postea miserè periret: sed hoc potius, quòd alios seruarit, à quibus sit deinde occisus. Lege igitur vt in membranis omnibus, *Men' seruasse, ut essent qui me perderent.* Ita legerunt Græci, quod ex versione apparet. Ἐμὲ δὲ ϗ τούσδε περισῶσαι, τοὺς κτενοῦντάς με; apud Appianum. In Pacuuij fabula pronunciabatur hic versiculus ab Aiace suas victorias Achiuis exprobrante: vel de Vlysse dicebatur: de quo ait apud Ouidium,

Seruauique animam, minimum est hoc laudis, inertem.

33 *Ex Electra Attij alia,*] Sic emendauimus corruptam lectionem *Attilij*. De hoc poëta plura ad Persium.

33 *Laudationis loco Cos. Antonius per præconem pronunciauit S. C.*] Nullam ergo aliam habuit Antonius de laudibus Cæsaris orationem? Si Appiano fides, nullam. hoc enim ille disertis verbis affirmat. Falsa igitur & ad arbitrium confìcta illa bene longa oratio quam Dio pro Antoniana venditat. quod non eo solùm loco apud eum scriptorem eruditus lector obseruare poterit. Quod ait Suet. *per præconem* Appian. contra, sua ipsius voce Antoniū id S.C. recitasse.

36 *Lectum pro Rostris in Forum magistratus & honoribus functi detulerunt.*] Aptius erat *detulerant*. nam hoc factum ante illa quæ modo narrata sunt: quod non obseruant quidam. *detulerunt* igitur, nempe ex vestibulo domus Cæsaris, in Forum, & pro Rostris posuerunt.

40 *Virgulta arida & cum subselliis tribunalia.*] Vide Appianum, Plutarchus adiicit & mensas nummulariorum quę erant in foro. Sic Asconius in gemina historia funeris Clodiani, *Populus duce Sex. Clodio, corpus P. Clodij in curiam intulit, cremauitque subselliis, & tribunalibus & mensis, & codicibus librariorum.*

41 *Quicquid præterea ad donum aderat, congessit.*] Damnatam lectionem calculis Beroaldi & quorundam aliorum, sed omnium nostrorum libb. suffragiis cōfirmatam, restituimus. Eratosthenes in descriptione similis moris, quē φυλλοβολίαν vocant Græci, pro eo dixit, ἔρριπτον τῶν θεατῶν ὅπως ἕκαστος ἄπερ.

Pag. 26. v. 1. *Deinde tibicines.*] Legi apud quosdam superioris æui criticos, extare codices, vbi scriptum sit, *Deinde fidicines.* quam lectionem nec reperi, nec repertam probarem. adi A. Gellium & Nonium.

3 *Veteranorum militum legionarij.*] hoc est legiones compositæ è veteranis militibus, quæ Romæ tum erant, deductionem in promissos agros expectantes. De his multa Appianus.

7 *Præcipuéque Iudæi,*] qui Cæsarem dilexisse videntur ob Pompeij cædem, à quo vrbs ipsorum capta fuerat. Iudæos tamen militasse Pompeio contra Cæsarem testis Appianus. verùm ea offensa mox bello Alexandrino expiata est: cui & interfuerunt, & egregiam Cæsari operam nauauerunt. inde illa Cæsaris in eam gentem collata beneficia. Iosephus De antiquit. lib. XIIII.

HH. iij.

7 *Noctibus continuis bustum frequentarunt.*] Ingentis desiderij argumentum: nam de plebe Romana minus est quod narrat Appianus, ἣ νύκτα πανδημεὶ τῷ τόπῳ παρέμενον.

10 *Concionatum de Cæsare requirebat.*] Viterb. *inquirebat.*

11 *Solidam columnam.*] Græci de hac columna cuius & Cicero meminit, silent omnes: aram contra plerique omnes positam ibi narrant, vbi fuerat crematus. Dio factum à populo scribit: Appianus à Pseudomario.

12 *In foro statuit.*] eo ipso loco vbi fuerat crematus, vt diximus. At reliquiis Cæsaris quid factum? vnus te docebit ex omnibus historicis Dio, τὰ αὐτοῦ οἱ ἐξελεύθεροι προανείλοντο, καὶ ἐς τὸ πατρῷον μνημεῖον κατέθεντο. *reliquias eius liberti antè sustulerant, & in patrium monumentum condiderant.* hodie locus editur corruptè, legitur enim πατρῷον. quod fatetur Xylander se nō intelligere. nupero correctori omnia curua recta. Nō me fugit exponi posse πατρῷον μνημεῖον, monumētū de quo prius cogitarant. nam initio propositum fuerat, & cremare in Campo Martio, & inferre cineres in Iuliæ monumentum. sed & coacta interpretatio est: & manifestò falsa. nam id per pontifices non licuit: quorum etiam auctoritate factum ne in exstructo ibi rogo cremaretur, vt Appianus docet.

12 *Scripsitque* PARENTI PATRIAE.] Cicero non plebem sed Antonium auctorem facit: & inscriptionem aliter conceptam habet, PARENTI OPTIME MERITO. locus est in epistola ad Cassium lib. XII. ad familiares. Errat latè vir doctus qui argumento huius inscriptionis Antonianæ inducitur, vt cognomen *Patris patriæ*, mortuo demum Cæsari decretum fuisse putet. Id verò Cicero nullus dicit: neque verum est: sed cognomen viuo Cæsari tributū: postea, damnata quodāmodo eius memoria, actisq; in dubiū vocatis, amissum, hac inscriptione, quasi publico cōsensu, iterum confirmatū ei fuerat.

13 *Apud eandem longo tempore sacrificare.*] Quomodo *longo tempore* cùm statim per Dolabellam cos. ea columna sit deiecta? & tamē ait, *perseuerauit.* Dio parciùs, θύειν ἐπεχείρουν.

14 *Controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurando distraheret.*] Vult dicere, cultum eum locum instar templi: nam controuersiæ in templis distrahi solitæ. Exemplum habes apud Isocratem in Trapezitico, Plinium, epistola prima, libri quinti, & apud Dionem variis locis. Distrahebantur autem iureiurando interposito vt ait Suet. quod ideo vetus poëta eleganter appellauit mantile quo quotidianæ noxæ extergeantur. Et iurabant per Deos heroas magnósque viros defunctos, etiam per viuos: vnde est illud apud Lucianum ὅρκος τῶν ζώντων pro obseruari coliq; ab aliquo officiosissimè. Cur dicit *quasdā?* puto quia aliæ ad alios deferebātur deos siue heroas. Sic narrat Plutarchus Thebanos solitos de rebus amatoriis ad Iolai tumulum conuenire.

19 *Cum gladiis sectantium se.*] Etiam hîc peccatum fuerat coalitione finis præcedentis dictionis cum sequentis initio, vt millies in MS. & Pandectis Flor. arguit ita esse, corruptior adhuc lectio cod. Lislei, *admispectantium* Ego non puto Latinitatem pati vt aliter legatur quàm *sectantium.*

20 *Insidias undique imminentes*] Ipse Cæsar norat optimè quanto esset omnibus bonis odio. Verba eius sunt, *Ego dubitē quin summo in odio sim, cùm M. Cicero sedeat, nec suo commodo me conuenire possit? atque si quisquam est facilis, hic est: tamen non dubito quin me malè oderit.* in epistola prima, lib. XIV. ad Atticum. similia his epistola sequente.

31 *Periit V I. & L. ætatis anno.*] Non quidem exacto: decrant menses circiter quatuor.

31 *Atque in deorum numerum relatus est.*] Quod in antiquissimis Græcis historiis dici solet, aliquem à morte τετυχέναι τιμῶν ἡρωικῶν, vel ἰσοθέων, vel ἰσολυμπίων, vt Philo, id Latini multò inuerecundiùs dicunt, *in deorum numerum referri*, vel *consecrari*, vt in epistola Pæti de Hippocrate αἰθερῶσαι. Ferè autem conditoribus vrbium aut aliis de publica re benè meritis, honores heroici decerni soliti, donec paulatim pro diis habiti etiam isti. Plutarchus in mulierum præclaris factis, τῇ Λαμψάκῃ πρότερον ἡρωικὰς τιμὰς ἀποδιδόντες, ὕστερον ὡς θεᾷ θύειν ἐψηφίσαντο. deferre τιμὰς ἡρωικὰς est quod vna voce ἐναγίζειν dicitur, & longè differt à θύειν, vt notant veteres grammatici. Adulatio postea an superstitio θεοποιΐας inuexit: cuius moris extat grauis censura apud Plutarchum in Romulo. Atque istiusmodi adulatione reliquos mortales superarunt ciues Attici illi ipsi quorum patres Aristotelem capital admisisse pronuntiarunt, cùm pæanem in Hermiam composuisset. Romani antè Impp. parciùs hanc insaniam publicè insaniuere. Solus è regibus, vt ait Cicero, Romulus consecratus est, & postea pauci alij priuatæ tantùm ἀποθεώσεις fiebant, parentum per liberos consecratorum, & domestica religione cultorum, vt ex Varrone Plutarchus docet in Quæstionibus Romanis. Atque hi sunt *dij animales*, de quibus Labeo libros scripserat: *in quibus aiebat* (Seruij verba sunt) *esse quædam sacra quibus animæ vertantur in deos, qui appellantur animales, quod de animis fiant.* Hæc annotanda duxi, vt origo ἀποθεώσεως Impp. intelligeretur. nam vt parentes à liberis consecrabantur, & priuata religione colebantur: ita Imperatores qui patres patriæ & dicebantur & habebantur, publicè in deorum numerum relati, & publica religione culti. Primus hoc in Cæsare patre sanxit AVgustus: quem propterea κοροπλάστην Iuliani Silenus nominat. & rationem addit γ᾽ οὐκ ἐπαύσατο ἡμῖν, ὥσπερ οἱ κοροπλάθοι τὰς νύμφας, ὦ Σεβαστὲ θεοὺς, ὧν ἕνα καὶ πρῶτον τουτονὶ Καίσαρα; Manilius,

Iam facit ipse deos, mittitque ad sidera numen
Maius, & AVgusto crescit sub principe cœlum.

33 *Ludis quos primò consecratos ei heres AVgustus edebat,*] Non multum interest siue *primò* scribatur, vt in omnibus membranis: siue *primos* vt quibusdam editis. Ea vox referri debet non ad *ludos* vel *consecratos*, sed ad verbum *edebat*. Iulio varij ludi fuerant consecrati, sicut libro proximo dicemus. auctor de iis sentit quos reuersus Apollonia primò edidit in patris honorē. Suetonius hîc seorsim sentit ab aliis: qui non Cæsari sed Veneri Genitrici eos ludos quibus cometa apparuit, fuisse consecratos tradunt, Seneca, Plinius, Dio, alij. Possumus conciliare cæteris nostrum, si illa verba *consecratos ei*, exponamus, consecratos ab eo. ita sæpissimè loquitur Suetonius. Appianus, Καῖσαρ θέας ἐτέλει ἀνακειμένας ἐκ τοῦ πατρὸς Ἀφροδίτῃ Γενετείρᾳ.

36 *Simulacro eius in vertice additur stella.*] ad exemplum eius simulacri quod AVgustus ei tum consecrauit, vt ex ipso refert Plinius, in Foro: vt Dio, in ipsa Veneris Genitricis æde.

37 *Ac ne unquam eo die.*] qui ante legitimi senatus dies erat. notum ex historia, & monet Dio.

38 *Percussorum autem ferè neque triennio quisquam superuixit.*] Sane, ferè nam excessêre triennium non pauci. Prima hostia qua mors Cæsaris expiata est, C. Trebonius fuit, quem in Asia Dolabella occidit. secuta inde D. Bruti ex-

des & Pontij Aquilæ aliorúmque bello Mutinẽsi: mox celebrata proscriptio, qua periit Ligarius, & quicunque alij prehendi potuerunt. sed plurimi bello Philippensi, quod tertio anno à cæde Caij gestum est, sublati sunt. quò respiciens Suetonius, paucos triennio superuixisse scribit. pauci illi, ij sunt qui cum Sex. Pompeio erant. éstque eorum mentio apud Appianum ac Dionem in pacis conditionibus, quę conuenit inter Cęsarem, Antonium, & Pompeium, anno V.C. DCCXV. post Caij necem quinto. Superuixerũt & Pompeio quidam, Antonio ipsos protegente: in his Parmensis ille Cassius, quem postremum omnium pœnas dedisse Velleius ait. Obiit post Actiacum bellũ, cùm Cæsari superuixisset annos tredecim, & quod excurrit.

39 *Neque sua morte defunctus est.*] Seneca ad Lucilium, *Bella res est mori sua morte.* Ita & Græci locuti sunt. Epiphanius libro I. καὶ μὴ ὡς λέγεται ἀεὶ τῷ Ἄβελ. οὐ γὰρ θανάτῳ ἰδίῳ τέθνηκεν. Dicitur &, *sua die mori*, in veteri epigram. *Inuiolatus artus Die sua peremptus Hoc situs est in agro.* Demosthenes aliíque Græci sæpe, *suam mortem* τὸν αὐτόματον θάνατον, καὶ τὴν πεπρωμένην nominant: Cicero *naturam & fatum*. vide A. Gellium. Plinius in epistolis, *naturalem & fatalem*. Tacitus, *mitem obitum*, & Nicetas μαλακὸν θάνατον.

40 *Nonnulli semet eodem illo pugione quo Cæsarem uiolauerant, interemerunt.*] vt Brutus & Cassius, quorum nomina inter exempla vltionis diuinæ clara sunt. non minus insignis Cascarum fratrum mors: de quibus quoniam tacent veteres historici, apponam epigramma antiquum per illa tempora editum.

Occidêre simul Cascæ, simul occubuêre
Dexterâ quisque suâ, qua scelus ausus erat.
Castra eadem fouêre: locus quoque uulneris idem.
Partibus afflictis uictus uterque iacet.
Quanta fuit mentis, tanta est concordia fati.
Et tumulus cinerem paruus utrumque tegit.
Par fratrum multo celebrandum carmine natum,
Vna si fierent parte minus gemini.

Hos exitus fecêre Cæsariani cõspirati omnes. Hos exitus faciant quicumque principibus vitam scelere & perfidia eunt ereptum. Plena est omnium temporum historia huius generis exemplis. Sed nostra hæc ætas quanto infamior perfidia subditorum in principes: tanto insignior vltionis diuinæ argumentis. Illustre imprimis est, quod nuper dum hæc scribimus, accidit: quando in Christianissimi regis necẽ ciuis Parisiensis ætate pæne puer, malitia veteranus, coniurare sustinuit: cuius parricidij incepti detestatio expressit à me hæc epigrammata, quæ pro coronide huius libri visum ascribere.

In regiæ maiestatis percussorem, post illatum
vulnus captum & supplicio affectum.

Ὦ τοῦ πολυασεβοῦς τολμήματος! ὦ ἀθεμίστου
Ἔργου! φεῦ τῆς σῆς, ὦ παῖ, ἀτασθαλίης!
Ἔτλης ἀφρήτωρ καὶ ἄπιστε, εἰν ἑνὶ λαιμῷ

Φεαζής

Φραγγὸς ἐὼν Φραγγοὺς πάντας ὁμοῦ κτανέειν;
Ἦ σοὶ μὲν λύκος ἔσκε πατήρ, μήτηρ δὲ ὕαινα·
Καὶ τίγρεις μασθοὺς σοὶ πόρε γεινομένῳ.
Οὐ γὰρ Φραγγὸς ἔης· ἀλλὰ Φράγγοις ἐναρίθμιος,
Ἄνθρωπος μορφήν, θὴρ δὲ νόον τέλεθες.
Καί κε χέρ' ἰοβόλῳ μέγα δὴ μέγα ἔργον ἔρεξας,
Εἰ μὴ Ὑψιμέδων εἶργεν ἄαπτα μένος.
Σῶσε Θεὸς βασιλῆα, σάωσε δὲ λαὸν ἅμ' αὐτῷ.
Χαίρετ' ἐπουράνιοι, χαίρετ' ἐπιχθόνιοι.
Κὰμ μοίρῃ δέ σε δεινοτάτῃ κίχε δεινὸς ἀλάστωρ·
Καὶ θάνες αἰνόμορος δυσθανάτῳ θανάτῳ.
Οὐκ ἀρετᾷ κακὰ ἔργα· ἔχει Θεὸς ἔκδικον ὄμμα·
Οὐδὲ Δίκη μερόπων πάμπαν ἔλειπε γένος.

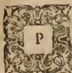
Ἄλλο.

Ἤθελεν, ὢ μέγα θαῦμα, ἑῆς λελαθημένος αἴης,
Φραγγὸς ἰβηρείζων ὃν μεδέοντα κτανεῖν·
Τὸν καὶ ἐν ὑσμίνῃς νέον Ἕκτορα ἠδ' Ἀχιλῆα·
Καὶ Θέμιδος δίας μείλιχον πρόπολον.
Ἤθελεν· ἀλλὰ Θεὸς λαοὺς ἐλεήρας ἀπείρεσις,
Τὴν ἱερὰν κεφαλὴν ῥύσατο ἐκ βελέων.
Οὐκ ἔφθης κτανέων μιαρώτατε· μυρία δ' αὐτὸς
Ἐκ τόλμης προπαθών, ἄξιος ὢν πλεόνων.
Εὗρε Θεὸς τὸν ἀλιτρόν· ἔχεις πάλαι οἷα ἔοργας·
Ἐς τάδ' ἰδὼν τρεμέτω ὅς τις ἀλιτρόνοος.

ISAACI CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBRVM II

ANIMADVERSIONES.

PAG. 27.v.I.

PRAECIPVAM *olim fuisse.*] Princeps editio, *præcipuam omnium fuisse.* Fortasse, *præcipuam omnium olim fuisse.*

2 *Vicus Octauius uocabatur.*] An hic fuit conditor vrbis? an exhaustam casu aliquo frequentauit? magnum certè quoddam videtur istius extitisse in Remp. beneficium, cuius gratia ἡρωϊκὰς τιμὰς sit consecutus. Ait autem Diodorus lib. x x. honores heroicos esse istos: de nomine alicuius nomen loco imponere, ei aras, festa, ludos decernere, & similia his. Quod igitur mox addit, *Ostendebatur ara Octauio consecrata,* nihil vetat accipere de ara ipsi Octauio posita: etsi scio aliter videri doctissimis viris, qui de ara accipiunt ab Octauio consecrata.

4 *Qui bello dux finitimo.*] *Bellum finitimum*, vel quod cum finitimis quacunque caussa geritur: vel quod pro finibus: qualia fere bella illo seculo. istud autē non finitimum tantùm, sed verè antarium, vt veteres appellabant.

5 *Semicruda exta rapta foco prosecuit.*] His verbis continetur præcipua huius facinoris laus. Non enim tantum fuit hostem fudisse, quantum reperisse viam tam citò, qua & religioni deorum satisfieret, & sine mora hostis pelleretur. Hæc est illa vis animi, quam commendat in Themistocle Thucydides: quòd fuerit κράτιστος αὐτοσχεδιάζειν τὰ δέοντα. Sic in historia Romana laudatur Tullus Hostilius rex & Papyrius Cursor propter consilia salubria inter ipsa pericula inita. *Exta rapta foco prosecare*, est, victimæ carnes, quæ in foco coquuntur, rapidè accipere, & earum prosicias siue ἀπαρχὰς diis offerre, & in aram iniicere adolendas. Moris antè fuerat Veliternis, exta cocta Marti prosecare: Octauius & præsentis vir consilij, & religiosus, hostium incursione audita, intelligens non esse ὥρας ἀναμένειν, semicruda quàm nulla exta iudicauit satius esse prosecare. Mars factum probauit, & victoriam dedit: inde Octauio decus & gloria. Fuerūt & dij Romanorum tam bono stomacho quàm Mars Veliternus: nam & iis cruda, nedum semicruda, exta data. Arnobius lib. VII. *Auersionibus stomachorum numina laborant? ut ad expellenda fastidia saporum uarietas quæratur? ut modò his assa, modò cruda ponantur, semicocta modò & semicruda?* Idem libro II. *Quum Romulo Pompilóque regnantibus, perocta planè ac madida cremarentur dijs exta, nónne rege sub Tullo semicruda cœpistis & leuiter animata* (scribo *exanimata*) *porriœre prisca obseruatione contemta.*

7 *Vt in posterum quoque.*] Vulgò, *quoque anno.* sustulimus eam vocem auctoribus omnibus MS.

9 *Ea gens à Tarquinio Prisco rege inter Romanas gentes allecta, in senatum mox à Seruio Tullio in patritias traducta.*] *Allegere inter gentes Romanas*, est, ciuitate donare. Id primo datum Octauiæ gẽti per Tarquinium Priscum: deinde Tullius rex traduxit in senatum inter patritias gentes, vel vt videtur olim scriptum fuisse, *inter patritios*: nam in membranis est, *in patritios*. Non igitur statim ac Romam venit, patritia gens fuit: qui honos tamen quibusdam peregrinis fuit tributus, vt de Claudiis, & Vitelliis, legimus. In cod. Pet. Pithœi scriptũ erat, *Inter minores gentes allecta in senatum, mox à Ser.* quę lectio ferri aliter non videtur posse, quàm vt dicamus solos maiorum gentium senatores fuisse paitrtios: minorum gentium non item. Aut certè κατ' ἐξοχὴν patritios istos à Suetonio esse appellatos.

11 *Ac rursus magno interuallo per D. Iulium in patritiatum rediit.*] Iulius Cæsar dictator lege Cassia patritiorũ numerum augens, asciuit in eum numerum Octauium mox ab induta libera toga. Dio lib. XLV. Lego autem *magno interuallo.* cum Vaticano & Viterb. Alij *magna ui.* Sic alibi loquitur Suet. infrà hoc libro, *Dictaturam magna ui offerente populo.* & apud Celsum non rarò, qui etiam *magna mole*, pro eodem dicit. Id verò hoc loco non conuenit: dictatori enim facilè fuit quicquid voluit. nisi si *magna ui* dictũ pro μεγάλῃ σπουδῇ, quod videtur Dionis ratio confirmare.

18 *AEmilio Pappo imperatore.*] plerique MS. *AEmilio Paulo*, malè. vide Liuium lib. XXVIII.

18 *Annis municipalib. magisteriis contentus.*] Viterb. *ministeriis con.* possis intelligere fuisse quædã negotia in eo municipio curanda publicè ei cõmissa. sic *ministerii titulo* relegasse Catonem dicitur Clodius à Velleio. Valerius Max. lib. VII. cap. III. *Idem ut Puteolos uenit, perinde ac publicum ministerium agens, summa cum licentia correptis nauib. in Siciliam penetrauit.* Placet tamen magis vulg. lect. *magisteria* vocat σκιαί municipales, quas magistratus nomine non dignatur: & erant reuera vmbræ honorum magis quàm honores veri.

22 *M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat restionem.*] AEtate Suetonij extabant adhuc Antonij epistolæ, vnde hæc sunt ab eo desumta. Cremutius Cordus apud Tacit. IIII. Annal. *Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent.* Meminit & Seru. in v. AEneid. Contra has epistolas scripserat librum Messala: cuius mentionem facit Sosipater Carisius lib I. Pro *libertinum* scripti quidam *libertum. restionem* autem scribendum non Restionem. Glossarium, σχοινοπλόκος *resticularius, restio.* Plut. καλωστρόφον dixit. sed si grammaticis fides, *restio* erit σχοινοπώλης non σχοινοπλόκος. Fronto, *restiarius qui facit, restio qui uendit.* Puto autem ea ratione restionem audisse proauum Octauij, qua pater Ciceronis fullo: Demosthenis μαχαιροποιός: quòd familias haberent eorum artificiorum peritas, ex eáque re ipsi, vt moris erat, quæstum facerent.

22 *E pago Thurino.*] è municipio Thuriis. Locus nobilis vel propter historiarum patrem Herodotum, qui inter alios colonos eò concessit. Strabo, alij.

24 *Octauius pater.*] Scripti Torrentij *C. Octauius p.* quod in nullo codice reperimus.

24 *Et re & existimatione magna fuit.*] Velleius Paterculus, *Fuit Caius Octauius, ut non patritia ita admodum speciosa equestri genitus familia, grauis*

ſanctus, innocens, diues.

25 *Hunc quoque à nonnullis argentarium.*] Qui patrem Octauij argentarium fuiſſe dixerit, nemiuem è veteribus reperias, præter auctorem verſiculi qui infrà habetur, *Pater argentarius, ego Corinthiarius*. De eo ſcribitur in epiſtola ad Octauium, non Ciceronis quidem, ſed vetere tamen: *quid de ſua patria audient, quam ſpolijs triumphiſque decorarunt? an eſſe quendam annos* XIII (legendum XIX vel XX) *natum, cuius auus fuerit argentarius, aſtipulator pater, uterque uerò precarium quæſtum fecerit, ſed alterum uſque ad ſenectutem, ut non negaret: alterum à pueritia, ut non poſſet non confiteri, eum agere, rapere rempublicam?*

28 *Ex prætura Macedoniam ſortitus.*] Succeſſit Octauius prætorius C. Antonio viro conſulari. Is ex conſulatu quem geſſit cum Cicerone in Macedoniam abiit: éſtque inde reuerſus coſs. Q. Cæcilio Metello Celere, L. Afranio. Ita incidit annus quo præfuit Macedoniæ Octauius in conſulatum C. Cæſaris: quo etiam tempore Q. Cicero Aſiam adminiſtrabat. Etſi autem cõſularis non erat Octauius, prouinciam tamen rexit pro conſule. Ideò ſcriptum in lapide de eo PR. PRO. COS.

Pag. 28. v. 5 *Priuſquam confiteri ſe candidatum conſulatus poſſet.*] Scribendum erat *profiteri*. nam ſic Viterb. & quod poſtea didici, Vrſini cod. nec aliter editum à Rob. Stephano.

16 *Maternus tibi farina.*] obiicit auum maternum piſtorem Aricinum.

16 *Siquidem ex crudiſſimo Ariciæ piſtrino.*] τὸ *ſiquidem* deeſt in aliis. multi, *ſi ex crud.*

17 *Hanc finxit manibus collybo decoloratis Nerulonenſis menſarius.*] Obiicit auũ paternum nummularium. Eſt autem ſermo allegoricus. Tuus, inquit, paternus auus farinam ſumpſit è piſtrino crudiſſimo Aricino: hoc eſt, vxorem duxit filiam piſtoris Aricini, cuiuſdam hominis viliſſimi: hanc ille farinam finxit manibus collybo decoloratis: vult dicere auum Octauii, qui eſſet nummularius abiectiſſimus ex ea farina quam ſumpſerat de piſtore Aricino, finxiſſe & formaſſe, tanquam aliquod dulciarium opus (hoc eſt genuiſſe) patrem Octauium. Legimus autem *finxit* ex noſtris & Torrentij libris, & ita priſca Romana editio, ac Rob. Stephani. Id verbum optimè iſti loco conuenit, nam ex farina finguntur opera dulciaria, quorũ figuræ erãt infinitæ, vt placentæ, ſcriblitæ, cruſtula, lucunculi, hami, lacertuli, ſpicæ, globuli, enchyta, circuli, liba, aliáque plurima. Martialis, *Mille tibi dulces operum manus iſta figuras Extruet.*

Varro De lingua Lat. *fictores dicti à fingendis libis.* Sic apud Scribonium, *fingere pilulas & paſtillos.* & apud Petronium, *oua ex farina pingui figurata.* & apud Plutarchum ἐξ ἀπλάτου μελιτηχῶν εἰς σχῆμα πόλεως. In ſecunda Ecloga Calphurnij, rectè libri veteres, *fingere liba Priapo* non *figere*. Inde fictorum ordo, cuius mentio etiam in veteribus inſcriptionibus. In aliis libris eſt *pinſit* quod eſſet vt μάττειν Theocrito. Appellat patrem Octauij menſarium Nerulonenſem, faciens alluſionem ad eius oppidi menſarios, aut ad aliquem eius ætatis nummularium inſignem paupertate, aut alia qua re non bona: talem iſtum vult fuiſſe. In Viterb. erat *Verulonenſis* non *Nerul.* legerim *Vetulonenſis*. vide Plin. lib. III. cap. v. At in antiquiſſima Lugdunenſi editione reperi *Nemorenſis*, quod idem eſſet atque Aricinus.

22 *In deprecanda grauiore adulterij pœna.*] Quam pœnam deprecetur, nemo

nemo poteſt diuinare: quia non omnis adulterij eadem pœna: hoc quale fuerit, neſcimus.

22 *Præter ætatem.*] Hæc adlegatio non admittebatur lege Iulia. Papinianus, *Si minor annis adulterium commiſerit, lege Iulia tenetur: quoniam tale crimen poſt pubertatem incipit.*

27 *Iuxta Veliᴛras.*] In vetuſtis ſcholiis Horatij legere memini AVguſtum Vlubris nutritũ: quod ſi certum eſſet, *Vlubras* hîc foret legendum. Sed illi ſcholiaſtæ fidem arbitrari non auſim.

34 *Infanti cognomen Thurino.*] Fuit & Cæpias Octauio cognomen: ita enim Dio tradit, & ex eo Xiphilinus ac Zonaras: cuius verba ex Dione ſunt emendanda.

34 *In memoriam maiorũ originis.*] Nihil vetat alteram harum vocum *maiorũ originis* tollere, vt adiectam pro interpretatione. Sanè maióres Octauij e pago Thurino originem non habuerunt: etſi quidam illorum ibi conſedêre.

35 *Quod in regione Thurina recẽs nato, pater Octauius aduerſus fugitiuos rem proſpere geſſerat.*] Thurinum agrum bello Spartacio valde à fugitiuis fuiſſe vexatum, ipſámque vrbẽ captam, auctor eſt Appianus lib. 1. Ἐμφυλίων. Horum reliquias ab Octauio ὁδοῦ πάρεργον fuiſſe deletas, cùm in Macedoniam ex prætura iret, dixit antè Suet. eo tempore Octauius F. annum agebat tertium. Cautè igitur accipe verbum *recens*. ſimul obſerua. Nominalibus non fuiſſe impoſita cognomina: ſed poſtea ex occaſione captatum omen aut decus.

38 *Imaguncidam eius æream veterem ferreis litteris inſcriptam.*] Turbant interpretes iſtæ ferreæ litteræ in ære inſcriptæ: deinde alius aliter aut corrigit aut exponit. mihi hoc magis mirum non videtur, quàm quod Dio lib. XLIIII. narrat, decretum in Cæſaris honorem factum litteris aureis in pilam argenteam fuiſſe inſcriptum. τὰ δόγματα, ait, τὰ περὶ τούτων γεγονότα ἐς στήλας ἀργυρᾶς χρυσοῖς γράμμασιν ἀνέγραψαν. Petronius, Habebat etiam in minimo digito ſiniſtræ manus annulum grandem ſubauratum, extremo verò articulo digiti ſequẽtis minorem, vt mihi videbatur, totum aureum, ſed planè ferreis velut ſtellis ferruminatum. Obſeruo Græcos hanc artem τέχνην ἐμπαιστικὴν nominaſſe. Athenæus lib. XI. in fabrica Neſtorei poculi οἱ μὲν οὖν λέγουσιν ἔξωθεν δεῖν ἐμπεπάσθαι τοὺς χρυσοῦς ἥλους τῷ ἀργυρῷ ἐκπώματι κατὰ τὴν ἐμπαιστικὴν τέχνην. Sic legi debet ille locus ex MS. & EVſtathio. Idẽ lib. XII. σκίμποσί τε ἐστρωμένοις χρυσοῖς ἥλοις ἐμπεπαισμένοις. Etiam lib. ſuperiore meminit idem poculi, vt videtur argentei, ἔχοντος κύκλῳ γράμματα ἔνδετα χρυσᾶ, χρυσοῦ θαυμασίου, & aliorum ſimilis artificij.

39 *Inter cubiculares colitur.*] Imagines dedicatas ſoliti habere veteres in variis ædium partibus: ſuorum quidem maiorum, vt notum eſt, in atrio: hoc eſt celeberrimo ædium loco: quem vocat Polyb. in ſexta τὸν ἐπιφανέστατον τῆς οἰκίας τόπον. Eorum verò quos amarent, in cubiculo: Suetonius in Caligula de Germanici liberis, *duo infantes adhuc rapti, unus iam puraſcens insigni feſtiuitate: cuius effigiem AVguſtus in cubiculo ſuo poſitam quotieſcunque introiret exoſculabatur.* Plin. lib. XXXV. *Iidem & vultus Epicuri per cubicula geſtant ac circumferunt.* At viri docti in bibliothecis non in cubiculis dedicatas habebant veterum auctorum imagines, vt ex Cicerone, Plinio, Iuuenale, aliiſque conſtat. Colebantur autem in cubiculo iſtæ imagines vnà cum laribus: eorúmque cuſtodiæ apponi ſolitus puer. Suetonius in Domitiano, *Puer curæ Larium cubiculi ex conſuetudine aſſiſtens, interfuit cædi.* Meminit & Macrobius eiuſdem miniſterij ſub finem lib. 1. Satur-

nal. Fuerunt inter cubiculares imagines & eorum numinum simulacra dedicata, quæ tori genialis curam habere existimabãtur. AVgustinus De ciuitate Dei lib. VI. cap. IX. *Parcatur humanæ uerecundiæ: peragat cætera concupiscentia carnis & sanguinis procurato secreto pudoris. Quid impletur cubiculum turba numinum quãdo & paranymphi inde discedunt?* De his sensit Plin. lib. XV. cap. XI. *Omnia iam* intellige mala cotónea & (struthea) *& uirorum salutatorius cubilib. inclusa, simulacris noctium cõscia imposita.* Posterioribus imperatoribus peculiaris moris fuit, vt in cubiculo ipsorum Fortuna esset aurea, quam morituri ad eum trãsmittebant qui sibi esset successurus. vide Capitolinum in Antonino Pio, & Marco Antonino Philosopho: item Spartianum in Seuero. Hic mos non videtur antiquior quàm ignis prælatio, cuius mentio in eorundem principum historiis tantùm: nam Domitianus quidem Mineruæ non Fortunæ simulacrum in cubiculo habuit. Videtur & signum Mineruæ quod Cicero vrbem relinquens in Capitolio cõsecrauit, quódque diu antè domi suæ coluisse ait, in cubiculo eius positũ prius fuisse. Atque hæ sunt quas vocat Suet. *cubiculares imagines*. Ad quam similitudinem solita alia quoque in cubiculis dedicata coli. Tacit. lib. XV. Annal. de Sceuino coniurationis in Neronem reo, *Is raptus per milites, & defensionem orsus, ferrum cuius argueretur, olim religione patria cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum respondit.* Sueton. in Nerone, *Sacras coronas in cubili circum lectos posuit.*

Pag. 29. v. 1 *Postea* C. CAESARIS.] Legebam C. IVLII CAESARIS. videbatur enim sine ratione omissum nomen præcipuum. sed cùm hic de cognominibus Octauij tantùm agat, locum ea vox non habet. Sed nec prænomẽ C. ferri potest. *Scribe* igitur, *Postea* CAESARIS, liquet clarè ex sequentibus verbis.

2 *Deinde* AVGVSTI *cognomen assumpsit.*] Idibus Ianuarij anno DCCXVII. se VII. & M. Vipsanio Agrippa III. coss. Sic Ouidius primo Fastorum. Censorinus ait, ex ante diem decimum sextum Kal. Feb.

3 *Quibusdam censentibus.*] Imò gestiente Octauio sic nominari. vide Dionem.

7 *Ab auctu.*] Vel ominis boni gratia: vel, vt ait Dio, *ὡς καὶ πλεῖόν τι ἢ κατ' ἀνθρώπους ὤν*: nam augere verbum erat sacrorum. infrà hoc libro, *augeri hostias iussit.* in dedicatione aræ Narbonensis, SI QVIS HVIC ARAE DONVM DARE AVGEREQVE VOLET LICETO. inde mactus, magmen, & magmentum.

7 *Vel ab auium gestu gustúue.*] Festus *gustatúue*: quod malim. Docti viri gestũ auium ad tripudium solistimum referunt: sed, meo iudicio, non bene: nam ad augurium ex auium volatu referri debet: non enim volatum tantum obseruabant, sed & quomodo se gererent in volando. Inde illa auium diuisio in disciplina augurali, alias auspicium facere ore: alias ore & alis: alias volatu & alis.

9 AVgusto augurio.] *Septingenti sunt paulo plus minus anni*
Augusto augurio postquam inclyta condita Roma.

Similis eiusdem poëtæ locus apud Isidorum initio lib. XV. *Alij Romam dicunt conditam à Romulo: ut Ennius.*

—his nata auspiciis illa inclyta Roma

sed videtur legendum, *Romuleis nata auspiciis.* aliter non probat Isidorus quod vult.

20 Diu

20 *Diu cunctatus an proximas legiones imploraret.*] Velleius, *Cui ut est nunciatū de cæde auunculi, cùm protinus ex uicinis legionibus centuriones suam suorúmque militum operam ei pollicerentur, neque eam spernendam Salvidienus & Agrippa dicerent. &c.*

21 *Id consilium ut præceps immaturúmque omisit.*] Plautus *incoctum* simili translatione.

Exire autem, capite nutat: non placet quod repperit:
Quicquid est incoctum non expromit, bene coctum dabit.

22 *Vrbe repetita hereditatem adiit,*] quam tamen Brundisij iam creuerat, & nomen Cæsaris vsurpare cœperat. Dio & Appianus. Vide Ciceronem ad Att. lib. XIIII. ep. XII.

22 *Dubitante matre.*] cui persecutionem conspiratorum dissuadenti appositissimè respondit versu Homerico,

Αὐτίκα τεθναίην, ἐπεὶ οὐκ ἄρ' ἔμελλον ἑταίρῳ
Κτεινομένῳ ἐπαμύνειν.

25 *Cum Antonio per duodecim ferè annos.*] tribus demtis mensibus: ex a. d. quintum Kal. Decembr. A.V.C. DCCXI. ad a.d. III. Non. Sept. anni DCCXXIII.

27 *Neque per tempora, sed per species.*] Velleius Paterculus, *Facilius cuiusque rei in unum contracta species, quàm diuisa temporibus, oculis animísque inhæret.*

33 *Nihil conuenientius ducens, quàm necem auunculi uindicare.*] Paulus I.C. *Omnes heredes uel eos qui loco heredum sunt, officiose agere circa defuncti uindictam conuenit.* Vide in Dig. & Cod. De his quibus vt indignis hereditas aufertur.

35 *Et quia præuisum periculum subterfugerant.*] Non hoc dicit: Brutum & Cassium veritos Octauium, vrbe discessisse: nam Romam antè deseruerant metu Antonij. Puto igitur Octauium per milites Cæsarianos insidias struxisse illorum vitæ, quo tempore Antij erant, & per Italiam vagi errabant, vt ex epistolis Ciceronis apparet.

36 *Legibus aggredi.*] Lege Cornelia de sicariis, aut Iulia de vi publica, aut Iulia maiestatis.

37 *Ludos autem uictoriæ Cæsaris ipse edidit.*] Matio curante. ipse Matius epistola ad Ciceronem, *At ludos quos Cæsaris uictoriæ Cæsar adolescens fecit, curaui. At id ad priuatum officiū, non ad statū Reipubl. pertinebat.* Vir doctus refert ad Palilia, quibus celebrata ex S. C.to memoria Cæsarianæ victoriæ de Pompeij liberis in Hispania victis: sed falli eum ex Ciceronis epistolis intelligimus. Dies Paliliorū fuit XI. Kal. Mai. Hos verò ludos adhuc parabat Matius XV. Kal. Iun. nec nisi aliquanto tempore pòst sunt editi. Sed varios ludos in memoriam victoriarum Cæsaris fuisse celebratos docent Dionis aliquot loci: & Appianus quoque Ἐμφυλίων lib. II. decretum est, inquit, *θύειν τὴν πόλιν ἀνὰ ἔτος ἕκαστον, αἷς αὐτὸς ἡμέραις ἐν παρατάξεσιν ἐνίκα.*

37 *Non audentibus facere quibus obtigerat id munus.*] Dio de ludis Veneris genitricis, quos edidit Octauius mortuo auunculo, *καὶ μετὰ τοῦτο τὴν πανήγυριν τὴν ἐπὶ τῇ τοῦ Ἀφροδισίου ἐκποιήσει καταδειχθεῖσαν, ἣν ὑποδεξάμενοί τινες ζῶντος ἔτι τοῦ Καίσαρος ἐπιτελέσειν, ἐν ὀλιγωρίᾳ ὥσπερ καὶ τὴν τῶν Παριλίων ἱπποδρομίαν ἐποιοῦντο, αὐτὸς τοῖς οἰκείοις τέλεσι διέθηκε.*

39 *In locum Tribuni pleb. fortè demortui.*] Sic & Appianus loquitur, *τῶν δὲ δημάρχων τινὸς ἀποθανόντος.* neuter videtur de Heluio Cinna intellexisse: nec potest, nisi fallor.

39 *Candidatum se ostendit.*] Sic Pithœi cod. Lislæi & quidam editi. Viterb. ac plerique alij *candidatum petitorem se ostendit*. Legebam, *candidatus petitorem se ostendit*. Quod ait Suetonius, *necdum senator*, de eo vide ad cap. XL.

Pag. 30. v 5 *Hortantibus itaque nonnullis percussores ei subornauit.*] Videtur Octauium velle excusare, quum ait aliorum hortatu id ab eo factum. Cæterùm de his insidiis non eadē omnes tradūt. Velleius planè factum negat, *Mox*, inquit, *Antonius, velut insidijs eius petitus, sceleste insimulare cœpit: in quo turpiter deprehensa eius uanitas est*. Appianus verò etiam modum earum narrat ex verbis Antonij: corruptos nempe fuisse aliquos ex ipsius satellitibus. Cicero ad Cornific. lib. XII. ad famil. *Rerum urbanarum acta tibi mitti certò scio: quod ni ita putarem ipse perscriberem: in primisque Cæsaris Octauiani conatum. de quo multitudini fictum ab Antonio crimen uidetur, ut in pecuniam adolescentis impetum faceret. Prudentes autem & boni uiri, & credunt factum & probant.* Seneca De clementia, rem ponit vt certam: *Diuus Augustus, quum hoc ætatis esset quod tu nunc es, duodeuicesimū egressus annum, iam pugiones in sinu amicorum absconderat: iam insidijs M. Antonij COS. latus petierat*. Quod ait Seneca Octauium id ætatis iam pugiones in sinu amicorū abscondisse, vereor ne sit πρὸς τὴν ἱστορίαν in gratiam Neronis χαρίζεσθαι. nam id neque vllus è veteribus tradit: neque aut Cæsaris, in cuius potestate ille erat, aut ipsius Octauij moribus, quibus adhuc esset vsus, conuenit.

6 *Periculum inuicem metuens.*] Velleius, *C. Cæsar iuuenis quotidianis Antonij petebatur insidijs*.

8 *Cum Hirtio ac Pansa qui consulatum acceperant.*] Iisdem Kal. Ian. & inierūt isti consulatū, & S.C. tum est factum auctore Cicerone, quo hic honos Octauiano delatus. Velleius vocat coss. designatos: incogitanter.

11 *Sine paludamento.*] Hoc erat ἥττης & turpis fugæ argumentum: nam in summo periculo aut fuga soliti duces paludamenta & omnia insignia honoris ponere. Appianus lib. V. loquens de eodem Octauio in Sicilia periclitante de vita, ὅτι δὲ τὴν περικλήσια στρατηγικὰ σημεῖα ὡς ἐν κινδύνῳ μάλιστα ὢν ἀπέθετο. Idē alibi de Sexto Pompeio καὶ ὁ Πομπήιος ἐν ᾧ δὲ περὶ τῆς μεγαλομάχης τὸ πεζὸν προδιδόμενος, τὴν ἐσθῆτα ἤλλαξεν εἰς ἰδιώτην. & exempla plura apud Plutarchum & Dionem: libro XLIX. de Sexti Pompeij fuga loquens, τὴν σκευήν, ait, τὴν στρατιωτικὴν ἀπεδύσατο. vbi suspicari aliquis possit scribendum στρατηγικήν: sicut paulò pòst de eodē τὸ σχῆμα τὸ στρατηγικὸν ἀπέλαβε. sed verius nihil mutandum: nam etiam lib. LIII. duobus locis στρατιωτικὴ ἐσθὴς est paludamentum.

12 *Non modò ducis sed etiam militis functum munere.*] Amm. Marcellinus lib. XXV. Corporis munus à milite, ab imperatore verò animi poscitur. Onosander, στρατηγοῦ γνώμην πλεῖον ἰσχύειν ῥώμης.

13 *Aquilifero legionis suæ.*] Quæ hæc Cæsaris propria legio? nam certum est eum iussum esse comparato à se exercitui præesse, qui trib. minimum legionibus constabat. An legendum *legionis iiij*? nam ab ea scriptura procliuis in hanc declinatio. An potius *legionis unæ* hoc est, *unius*? nam prius scriptum fuisse videtur, *legionis ū æ*. Id nisi sit, Torrentio assentior.

14 *Aquilam humeris subijsse, diuque portasse.*] Quod sanè mirum: nam & signa militaria scimus fuisse tanti ponderis, vt iis portandis vix valentissimi humeri sufficerent: & Octauius nec ætate ea tum fuit, nec lacertis illis, vt sine maximo conatu par oneri esse posset. Herodianus in Caracalla vt arduum & rarum notat, quòd suffecerit baiulandis interdum signis, dum per omnia militibus

bus suis vult facere se æqualem. Verba eius insignia. ἔστι δ᾽ ὅτι καὶ τὰ τῶν στρατηγῶν σύμβολα, ἐπιμήκη ὄντα καὶ χρυσοῖς διαδήμασι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν δορυφορούντων στρατιωτῶν φερόμενα, ἐπὶ τοῖς ὤμοις ἔφερεν αὐτός.

15 *Rumor increbruit ambos opera eius occisos.*] Dio planè idem, & Tacitus lib. I. vulgi sermones de AVgusto commemorans: Cæsis Hirtio & Pansa, siue hostis illos, seu Pansam venenum vulneri affusum, siue milites Hirtium, & machinator doli Cæsar abstulerat. Sed si vera sunt quæ de moriente Pansa apud Appianum legimus, difficile dictu est caussam mortis ei attulisse Cæsarem.

16 *Solus victores exercitus occuparet.*] Viteib. *solus victor ex. occ.*

21 *Cæterósque duces & exercitus consentire pro patribus.*] Nondum constitui vtra lectio vera sit, *pro patribus* vt reperi in omnibus membranis: an *pro partibus* vt reperisse aiunt viri docti in quibusdam MS. & editum est à Rob. Stephano. Consensum pro patribus & Rep. fuisse victo Antonio maximum in transmarinis præsertim prouinciis, referunt omnes historici. Velleij verba sunt, *Protinus Pompeianis partibus rediit animus.* Et notat idem temporibus illis Brutum & Cassium decem & septem legionum fuisse potentes. Ideò Antonium Cæsarem *subinde admonuisse quàm inimicæ ipsi Pompeianæ partes forent: & in quod iam emersissent fastigium.* Similia his apud alios historicos legas, quæ valent ad stabiliendam lectionem *pro patribus.* Cui fauent in primis Appiani ista lib. III. τότε δὲ πρᾶξαι ὁ Καῖσαρ, ἐπινοεῖ καὶ ἐς τὴν Ἀντωνίου διάλυσιν πυνθανόμενος (aduerte caussam huius cõsilij) ἤδη τοῖς ἀμφὶ τὸν Βροῦτον εἴκοσι συνῆχθαι τέλη στρατοῦ, καὶ χρῄζων ἐπ᾽ αὐτὰ Ἀντωνίου. Rursus si ad verba Suetonij diligenter attendimus, non possumus alteram lectionẽ damnare: prorsus enim ad M. Antonium, Lepidum, Plancum & Silanum respicere, eósque exercitus, qui in Gallia Cisalpina tum erãt. Nam & horum magnus fuit pro partibus consensus: quod Velleius, Plutarchus, aliique narrant. Inde illa tam subita victi Antonij velut in integrum restitutio: habuit enim hic quoque eo tempore de quo sentit auctor, legiones septemdecim, vt Plutarchus scribit. Quare scribi malim *pro partibus*: præsertim quum alterum illud *pro patribus*, ἀντὶ τοῦ pro Repub. siue pro optimatibus, quæ erant partes Pompeianæ, sit insolentius.

23 *Quasi alij se puerum.*] Dio de Octauio, ἐκεῖνος δὲ ὅτι τε τοῖς ἄλλοις, καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ τούτῳ ὅτι παῖς ἤκουε δεινῶς ἀγανακτῶν ἐκ τὰς ἀναβολὰς ἐποιήσατο. Ita autem vulgò tum Romæ appellitabatur: Atticus scribens Ciceroni, *In præsentia bellè iste puer retundit Antonium.*

24 *Alij ornandum tollendúmque iactassent.*] Viteib. *ordinandum* perperam. Velleius, *Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium Cæsarem laudandum & tollendum censebat, cùm aliud diceret, aliud intelligi vellet.* Porrò iocum hunc Ciceronis Octauius mox Romam reuersus ad rapiendum magis quàm petendum consulatum, non inuenustè ἀντημείψατο. Venienti enim ad se Ciceroni, suáque in illum officia venditanti, respondit non aliter quàm ὅτι τῶν φίλων αὐτὸν πλεῦστον ὅμως ἐντυχάνοι, ait Appianus: hoc est, *Quòd amicorum nouissimus eum salutaret.* sententia acuta & ancipiti.

25 *Nursinos grãdi pecunia.*] Dioni lib. XLVIII. in hac historia, cùm in aliis parum conuenit cum Suetonio: tum in temporis notatione magna discordia: vult enim bello Perusino istud accidisse: cui labor vt potius habendam fidem sentiam. Cæterùm, vt vt habeat de tempore, nõ est dubium prætextum illum

fuisse quem ait Tranquillus, non veram caussam: quæ non alia fuit quàm pecuniæ ad militibus largiēdum inopia: quæ res Octauium sæpe ad magnas crudelitates, non προηγουμένως sed ἐξ ἀνάγκης impulit.

26 *Extorres oppido egit.*] Dio ὥστε καὶ τὴν χώραν, καὶ τὴν πόλιν ἅμα πᾶσαν ἐκλιπεῖν. Mira sæuitia: sed cuius exempla in historia Romana multa.

31 *Nec successum victoriæ moderatus est.*] Viterb. *successu*. non malè.

32 *Vt statuæ Cæsaris subijceretur.*] Sic factum in Trebonio occiso à Dolabella. Dio, καὶ ἐκεῖνος ἀποκτείνας τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν τοῦ Καίσαρος εἰκόνα ἔρριψε. *Subijceretur* scripsimus, vt in cod. Viterb. Cuiacij & aliis melioris notę: non vt vulgo *submitteretur*. Dio ἔρριψε.

33 *In splendidissimum quemque captiuum, non sine verborum contumelia sæuijt.*] Inuenimus in vno codice *extinxit*. in ea editione Lugdun. quam ex multis, vt ait, MS. emēdauit Ant. Francinus, scriptum est, *secuit*, sine *in* ante *splendidiss.* quę lectio mirè sæuitiam Octauij intendit *secuit* enim, vel ad flagellationem ante supplicium (qui mos in seruis receptus olim) referendum: vt apud Horat. de Mena,

Sectus flagellis hic triumuiralibus.

Vel ad quoduis aliud sæuæ excarnificationis genus. sic τέμνειν apud Græcos. Arrianus Dissertationū Epicteti lib. III. cap. XXI ὅταν γὰρ ἐν οἰκίᾳ καλῶς οἰκονομουμένῃ παρελθών τις, αὐτὸς ἑαυτῷ λέγῃ, ἐμὲ δεῖ οἰκονόμον εἶναι. εἰ δὲ μὴ ἐπιστραφεὶς ὁ κύριος καὶ ἰδὼν αὐτὸν σοβαρῶς διατασσόμενον ἑλκύσας ἔτεμεν. Qui locus valde huic similis est Matthæi cap. XXIIII. ἥξει ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου ἐν ἡμέρᾳ ᾗ οὐ προσδοκᾷ, καὶ ἐν ὥρᾳ ᾗ οὐ γινώσκει, καὶ διχοτομήσει αὐτόν. Et reuera sectio vsurpata olim in suppliciis præsertim seruorum. princeps poetarum vocat δηλήμονα τέμνειν Ὀδυσ. σ. Tale est Melanthij supplicium Ὀδυσ. χ.

Ἐκ δὲ Μελάνθιον ἦγον ἀνὰ πρόθυρόν τε καὶ αὐλήν.
Τοῦ δ᾽ ἀπὸ μὲν ῥῖνάς τε καὶ οὔατα νηλέϊ χαλκῷ
Τάμνον. μήδεά τ᾽ ἐξέρυσαν κυσὶν ὠμὰ δάσασθαι.

Nota etiam illa è XII tabulis de confessi æris iudicatis nec soluentibus, TERTIIS NVNDINIS PARTEIS SECANTO. apud Aul. Gellium, Quintilianum & Tertullianū. Quæ sæuitia quia multis mira videtur, exemplis confirmanda est. Lysias in orat. pro Callia sacrilegij reo. μετὰ δὲ ταῦτα ἐπῆλθον ὡς τὸν Κτησίαν βασιλέα, καὶ προδιδοὺς, ληφθεὶς ὑπ᾽ αὐτοῦ ἐδέθη. καὶ οὐ μόνον τὸν θάνατον ἐφοβεῖτο. ἀλλὰ καὶ καθ᾽ ἡμέραν αἰσχίστας, οἷα δὲ πρὸς τὰ ἀκρωτήρια ζῶντος ἀποτμηθήσεσθαι. Athenæus lib. XII ὁ δὲ βασιλεὺς ὕστερόν ποτε καὶ ξυλοτομήσας τὴν αὐτοῦ γυναῖκα, ταῖς αὐτοῦ χερσὶν ἀνέτεμε τὴν ἄνθρωπον, ἀπὸ τῶν αἰδοίων ἀρξάμενος. EVsebius lib. X. histor. Ecclesiast. ἤδη δὲ τινες κατατέμνεσθαι ὑπομένοντες πάλιν τὴν ξίφει τὸ σῶμα εἰς πολλὰ τμήματα κατακρεουργούμενοι. Etiam apud Socratem lib. VII. Hypatia illa doctissima, μεληδὸν διασπασθεῖσα à furente populo Alexandrino. Vide etiam I. Samuelis cap. XV.

33 *Verborum contumelia.*] Alij codices *verberum*, hoc est, αἰκίᾳ.

35 *Iam istam in volucrum fore potestatem.*] Non ausi sumus mutare, cùm ita scriptum sit in Viterb. & aliis optimis codd. Trāslatitium est, *in potestatem* pro in potestate: & id genus multa apud omnes veteres. Probo tamen magis alteram lectionem, *iam istam volucrum fore potestatem.*

36 *Sortiri vel dimicare iussisse vt alteri concederetur.*] Viterb. & vetus Romana, ac plerique alij codd. ita scribunt: nec displicet. Captiuos ita tractare mos fuit, præsertim Pœnorum. Valerius Max. lib. IX. de Annibale, Quos verò in castra

ſtra perduxerat, paria fere fratrum & propinquorum iungens, ferro decernere cogebat. Appianus de eodem. ἔδει δ' οὖν ἀπὸ τῆς βουλῆς, ἢ δήμου ἐπιφανεῖς, μονομαχεῖν αὐτοὺς ὑπὸ διαιτῆς τοῖς λαχοῦσιν ἠνάγκασεν, πατέρας τε υἱοῖς καὶ ἀδελφοὺς ἀδελφοῖς, & alibi idẽ, itémque Liuius lib. XXI. At Pithœi, Liſlæi, aliíque, vt pridem Turnebo obſeruatum eſt, habent *ſortiri uel micare*. Ea ſi placet lectio, notemus loquendi genus: ſic enim loquitur quaſi diuerſa eſſent *ſortiri & micare*: quum non aliter differant quàm vt genus & ſpecies. Gloſſarium, *micare* λαχαίνειν. Sortitionis varij erant modi: micare, de ea dicitur quæ fit per digitos ſubitò expanſos ſub certo numero. Nonnus lib. XXXIII. hunc morem eleganter exprimit, deſcribens certamen inter Cupidinem & Hymenæum quos inducit miro iaculationis genere brabeuta Ganymede certare,

-- φιλακρήτων δὲ βολάων
λαχμὸς ἔην μετέπειτα προτέροισι δάκτυλα χειρῶν.
καὶ τὰ μὲν ὀρθώσαντες ἀνέσχεθον· ἄλλα δὲ καρπῷ
χειρὸς ὑποκλίνοντες ὁμώνυμα σύζυγι δεσμῷ.

Hinc dictum eſt dimicare, quod propriè eſt ſorte ac micatione finem imponere controuerſiæ. deinde accipi cœpit pro tollere controuerſiã quoquomodo: ſed quia ferro id ſæpe fit, propterea pro pugnare ponitur, prorſus vt κρίνειν & cernere. Greci magiſtri [illegible] vertunt eleganter: nam propriè dicitur de ea pugna quæ ex rixa inter duos eſt orta. Fuit autem frequens apud veteres micationis vſus in controuerſiis: nam etiam in contractibus faciendis ſi de pretio aliáve qua re non conueniret micatione controuerſiam tollebant. ſic res in foro, ſic carnes de lanio emebantur. Quod tamen poſtea iure mutatum eſt, cautúmque vt ſub exagio, hoc eſt πρὸς σταθμὸν, non micatione carnes emerentur. Cuius inſtituti auctorem facit vetus inſcriptio omnibus nota Aproniaanum præfectum Vrbi. Eius initium eſt:

EX AVCTORITATE TVRCI APRONIANI V.C. PRAEFECTI VRBIS.

RATIO DOCVIT VTILITATE SVADENTE CONSVETVDINE MICANDI SVMMOTA SVB EXAGIO POTIVS PECORA VENDERE QVAM DIGITIS CONLVDENTIBVS TRADERE.

Varro Parmenone, *micandum erit cum Græco utrum illius numerum, an ille meum ſequatur*. Alludit Varro non ad luſionem, vt volunt: ſed ad illam quam notauimus conſuetudinem tranſigendi de pretio in emptione, & id genus aliis, per micationem. Atque hinc potius ortum putem prouerbium, *Dignus quicum uel in tenebris mices*, quàm ex luſu quem aiunt quidam Græcis fuiſſe familiarem, & ab iis ἐπάλλαξιν τῶν δακτύλων appellatum. ſomnia mera.

37 *Cum patre qui ſe obtulerat, occiſo.*] Extat hæc hiſtoria apud Dionem, initio libri LI. vbi cætera eadem reperias, duo diuerſa à narratione Suetoniana. Alterum, quòd accidiſſe hoc ait poſt Actiacam victoriam: in quo ſolemnis diſſenſio eſt περὶ τοὺς χρόνους: qualem ſuprà notabamus in hiſtoria de Nurſinis. Alterũ eſt, quod dicere videtur, filium ſe prius obtuliſſe neci: nam Suetonius, patrem. Quanquam poſſumus locum Dionis aliter accipere: nõ enim nouum, vt ὅδε ad id quod remotius eſt referatur, & accipiatur ſimpliciter ὅδε & ἐκεῖνος pro ὁ μὲν, ὁ δὲ. Floros autem nominat ille. Scio clariſſ. Torrentium aliter hunc locum exponere: & ad Egnatios referre quos Appianus ait ſimiliter patrem & filium occiſos. ſed qui vtriuſque Græci ſcriptoris narrationẽ cum Sueton j

verbis contulerit, non dubito eum mihi assensurum: vt taceam Egnatios non bello, sed proscriptione periisse.

37 *Voluntaria occubuisset nece.*] Lislæi & Pithœi codd. *voluntariam occubuit necem.* melius: tamen Viterb. aliter, aliique.

38 *M. Fauonius.*] Græcis Φαώνιος dicitur: scribitur tamen apud quosdam Φαβώνιος, sed, vt puto mẽdosè: nam in multis dictionibus scriptura Græcorum, præter AEoles, dissimulat AEolicum digamma. quod Latini exprimũt: *Dauus* Δᾶος· ᾠόν, *ouum*: αἰών, *æuum*: λεῖον, *leue*: λαιὸν *læuum*: ὄϊς, *ouis* & hoc genus sexcenta. In quibusdam tamen aliter. discesserunt enim ab AEolibus, & alios Græcos sunt imitati, vt aër, ἀήρ. at AEoles αὐήρ, & eos secuti Syri אֲוִיר. Quare falluntur docti qui in libris Latinis rescribendum *Faonius* contendunt. Lapis quem profert Vrsinus, vbi FAONIVS sculptum est, tanti non est: fabrili enim peccato id admissum vt alia μυρία ὅσα.

Pag. 31. v. 4. *Quo tempore L. Antonius.*] Bellum Perusinum sub exitum anni DCCXIII. conflatum, ineunte anno sequenti est confectum, nam in obsidionis tempus inciderunt Kalendæ anni DCCXIIII. vt Appianus narrat. Quem in eo manifestum est falli quòd bellum hoc accidisse putauit vergente iam ad finem prioris triumuiratus quinquennio. secundo enim anno tantùm incœpit.

5 *Res nouas molientem.*] Videtur auctorẽ belli Perusini facere L. Antonium: cùm constet non tam belli caussam eum præbuisse, quàm Fuluiæ præbenti secũdas egisse. Florus, *semper alias L. Antonij pessimum ingenium Fuluia gladio cincta virilis militiæ uxor agitabat.* Vbi scripserim, *uxor Antonij agitabat.* Et *piissimum* non *pessimũ*. hic enim est L. Antonius, qui cognomen meruit PIETAS, propter insignem pietatem, vt Dio ait, in fratrem: vt ego putabam, in Remp. quam ille omni ope annisus est vindicare in pristinã libertatẽ. Apparet hic eius animus ex historia eorum temporum, præsertim Appiani. Sanè AVgustus ipse epigrammatio illo mollissimo quod suorum vni includit Martialis lib. x. Fuluiæ vni belli huius caussam tribuit.

11 *Salutis fuit.*] Confer cum narratione Appiani.

16 *Trecentos ex dedititijs electos.*] Prisca editio Rom. centum demit: scribit enim *ducentos.* Dio totidem adiicit, ἐπὶ τὸν βωμὸν τὸν τῷ Καίσαρι τῷ προτέρῳ ὡσιωμένον ἀχθέντες ἱππῖς τριακόσιοι, καὶ βουλευταί.

17 *Ad aram D. Iulio extructam, hostiarum more mactatos.*] Mos notus ex Tertulliano De spectaculis, & Seruio ad illum versum, *Viuentes rapit inferias quos immolet umbris.* Sic Spartacus fugitiuus Crixo occiso trecentos è captiuis Romanis immolat: auctor Appianus. Sic Sulla C. Marium occidit, *pertractum per ora vulgi ad sepulcrum Lutatiæ gentis* ait Valerius. Idem factitatum à Carthaginensibus. Polybius lib. I. extremo. Quod ait, *hostiarum more* non temere adiectum. Seneca de Clementia, *Ergo non dabit pœnas qui tot ciuilibus bellis frustra petitum caput non occidere constituat, sed immolare?* Valerius Maximus: *Damasippi iussu principum ciuitatis capita hostiarum capitibus permista sunt.* Alibi de Q. Pompeio COS. *Ambitiosi ducis illecebris corrupti milites, sacrificare incipientem adorti, in modum victimæ mactauerunt.* Liuius lib. VII. *Nec in acie tantum ibi cladis acceptum quàm quòd CCCVII. milites Romanos captos Tarquinienses immolarunt: qua fœditate supplicij aliquanto ignominia populi Romani insignior fuit.* Sic apud Philonem contra Flaccum ἱερείου τρόπον χειρουργηθῆναι. Cur tantæ ignominiæ hoc mortis genus haberetur, modus efficiebat: quem aperit paucis verbis Florus lib. II. cap. V.

Legatos

Legatos quippe nostros, ob ea quæ deliquerant iure agentes, nec gladio quidem, sed ut victimas securi percussit. Olim securi tantùm sontes puniebantur: postea etiam gladio: hoc supplicium illo lenius & honestius visum: ideo in militem animaduersum à Caracalla qui Papinianum securi occidisset, iussus gladio. Victimæ autem comparantur securi percussi, quia & illa secespita, & hi securi humi strati feriebantur. Appianus, ὁ δὲ Σκιπίων τοὺς εἰς τὸ μέσον προαχθέντας αἰκισάμενος καὶ μᾶλλον αὐτοὺς τοὺς ἐνδόντας ἐπὶ λίθου τοὺς αὐχένας ἁπάντων ἐς τοὔδαφος πελέκεσι προσθέντας ἀποκτεῖναι.

18 *Conspecto eum ad arma isse.*] Miram & nos varietatem hoc loco offendimus, Viterb. *conspirato*. Lissæi, *conspecto*. Vetus Romana, *eum ad arma isse ex proposito*. in aliis, *consulto*. puto rectum esse *conspecto*. nam ita quoque Cuiacij libb. vel *conspirato*. At *compecto*, quod Lipsio placet, non possum probare. est enim ἐκ συνθήματος, quod huic loco non conuenit.

21 *Sed diu traxit intermissum sæpius.*] Annos septem circiter: liquet ex sequenti descriptione: quam ad Suetonij & historiæ lucem visum pro bono subiicere.

A.V.C.DCCX. Occiso Cæsare incipit Sex. Pompeius in Hispania tum latitans emergere: Asinium Pollionem prælio fundit: cum Lepido paciscitur de relinquendis Hispaniis, si bona paterna recipiat: probat senatus & cos. Antonius.

A.V.C.DCCXI. Bellum Mutinense: Sextus Pompeius ex Hispania reuertitur: à senatu in bona paterna restitutus, maritimæ oræ præficitur: lege Pedia inter conspiratos damnatur: partem Siciliæ occupat: proscriptos & fugitiuos suscipit, magnúmque modum legionum efficit.

A.V.C.DCCXII. Sex. Pompeius totam Siciliam in suam potestatem redigit: Octauius in Macedoniam cum classe tendens, per se & per Saluidienum Rufum eum aggreditur, ac saltem oram Italiæ ab eo defendit. Belli Siculi hæc initia.

A.V.C.DCCXIII. Pompeius occupatis bello Philippensi Octauio & Antonio, maria infestare, & omneis Italiæ oras vexare non cessat.

A.V.C DCCXIIII. Octauius expeditionem in Gallias destinans, pace frustra tentata cum Pompeio, per Mutiam ipsius matrem, M. Vipsanium Agrippam bello Siculo præficit. Pompeius Italiam incursionibus vastat: vrbem fame premit. Hoc anno fœdus iteratum inter III. viros Octauiũ, & Antonium, qui in Italiam ex Asia venit: & cum collega societatem belli contra Pompeium iniit.

A.V.C.DCCXV. Colloquium & fœdus ad Misenum promontorium inter Octauium, Antonium & Pompeium. Sicilia & Achaia Pompeio in pacis fœdere conceduntur: eius filia M. Marcello Octauiæ F. despondetur.

A.V.C.DCCXVI. Menas à Pompeio ad Cæsarem transfugit: bellum Siculum seriò recrudescit: Antonius accitu Cæsaris Brundusium vsque venit: inde statim soluit, reuertítq; in Græciam, prodigiis territus. Pompeij classis Cumas in Italia occupat, aliáque in ea ora, ducibus Menecrate & Apollophane. Octauius cum Sabino & classe sua Rhegium venit: præliis naualibus inter eos variè pugnatum. Cæsari classis pars maxima quà vi hostium, qua tempestatibus, & quidem æstate, perit. Res Pompeij Menecratis ducis iacturâ valde labefactatæ.

A.V.C. DCCXVII. Superioris anni finis, & hic totus, à Cæsare impenduntur in paranda classe & exercendis copiis: eique negotio præficitur M. Vipsanius Agrippa.

A.V.C. DCCXVIII. Menas redit ad Pompeium, eundémque mox iterum deserit. hoc anno Cęsar adiutus Lepidi copiis, terra marique in Sicilia & ad Siciliam Pompeium oppugnat, tandémque expugnat, & in fugam se dare compellit. Dio, Appianus, cæteri.

22 *Modò reparandarum classium caussa,*] Refer ad annum DCCXVI. & sequentem.

23 *Et quidem per æstatem:*] non sine caussa notat. nàm neque solet fieri in illo mari, & calamitas Cæsaris eiusmodi fuit vt confessione omnium irâ deûm aduersus ipsum, fauore aduersus Sextum accidisse videretur. Propterea ἐχαυνώθη miser Sextus vitio vsus humani ingenij. Itaque ergo nihil iam hominis spirans, Neptuni filius & dici & credi voluit.

23 *Modò pace facta:*] A.V.C. DCCXV. & nota ὑστερολογίας.

26 *Et ad remum datis.*] Non in pœnam: ne erres: sed simpliciter intellige factos remiges. nam aliud sonat vulgò hoc loquendi genus.

27 *In quo quum hyeme tota copias exercuisset.*] Ex historia apparet sesquiannum in hunc apparatum fuisse consumptum. Non placet tamen lectio quam profert & probat Torrentius, *hyemes totas*: neque enim verum est Octauium plures hyemes copias suas in portu Iulio, de quo Suetonius intelligit, exercuisse. Dionem vide.

28 *Inter Mylas & Naulochum.*] Vltimo anno belli Siculi duobus magnis præliis naualibus res est confecta. Alterum apud Mylas habitum, alterum ad Artemisium. Is locus non procul Messana aberat, vbi copias suas Pompeius habuit in nauali, quod φερωνύμως Græci Ναυλόχους vocant, vt Appianus bis, Sueton. Naulochum. Fuisse eum locum Messanæ nauale, vt erat Gythium Spartæ, Cenchreæ Corinthi, ex collatione Strabonis & Appiani satis liquet. Dio non nominat disertè, sed de Naulocho intelligendum quum scribit lib. XLIX. οἱ τοῦ Σέξτου ἅτε ἐν τῇ οἰκείᾳ ναυλοχοῦντες, οὐδὲν ἴδιον ἀντώρθουν.

32 *Verum supinum cælum intuentem stupidum cubuisse*] Ita legendum, non *supremum cælũ*. Obiicit Octauio Antonius ignauiam, simul & δεισιδαιμονίας. quòd quando in acie stare debebat, lateret, supinúsque cœlum intueretur, vota solùm diis fundens. Alludit enim ad morem eorum qui vehementissimè aliquid à Deo peterent: supini quippe orabant, & vt ait Horatius, cœlo supinas ferebant manus. Ideo negat Prometheus apud AEschylum se

—θηλύνουν γενήσεσθαι,
Καὶ λιπαρῆσαι τὸν μέγα στυγούμενον
Γυναικομίμοις ὑπτιάσμασιν χερῶν.

Heliodorus lib. IX. ὑπτίας τὰς χεῖρας προτείνοντες εἰς ἱκεσίας ἔμφασιν. Possumus & ita hanc vocem interpretari vt apud Iuuenalem,

Et multum referens de Mæcenate supino.

Addit, *stupidum*, id est, ὑπτίους ὄψεις ἔχοντα. In Viterb. erat *incubuisse*.

33 *Militibus in conspectum fuisse,*] Emendauimus ex Viterb. & Cuiaciano. nã malè vulgo *uenisse* corruperunt qui non obseruauerant elegantias prisci sermonis. Est autẽ fuisse παραγενέσθαι, venisse. Cõtrà *uenire* prò *esse* locum sæpe obtinet, præsertim apud poëtas. Sic *fieri* accipit Apuleius Milesia X. *Hæc neprimum*

ante

ante iudicis conspectum facta est. sed & *facere se* pro venire, aut sistere ponebant. Apul. initio v. *Intra limen sese facit.* Nam mali critici sunt, qui putant mendosum & mutant. Terentius, *Huc te fac*, pro veni, vel accede, vt explicat Donatus. Affinis significatio verbi ποιεῖν apud Græcos, vt in Actis, ἔξω ποιῆσαι τοὺς ἀποστόλους, quod potes ad verbum interpretari, *facere extra apostolos.* Aristoteles in OEconom. τοὺς ἀποσταλέντας ἐς φυλακὴν ποιήσας.

36 *Ac die Circensium proximo.*] Vide Dionem in actis DCCXIV.

36 *Pompæ simulacrum Dei detraxerit.* Alludit ad hanc historiam Iulianus in Cæsaribus, ἐπὶ τὸν Ὀκταβιανὸν, ait, τὴν ὑδρίαν ἔφερεν ὁ τοῦ Ποσειδῶνος θεράπων, ἐπιμετρῶν αὐτῷ τοῦ ὕδατος ἔλαττον ἢ κατὰ τὸν καιρὸν, ἄλλως τε καὶ μνησικακῶν αὐτῷ τῆς εἰς τὸν θεὸν ὑπερηφανίας.

38 *Traiecto in Siciliam exercitu.*] Eo bello quod gestum est anno DCCXVI. Historiam hanc diligentissimè exponit Appianus, sed paullò aliter.

Pag. 32. v. 3 *Dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum.*] Is est opinor cuius nomen refert in proscriptorum album, & cædem narrat Appianus lib. IIII. etsi AEmilius illi tantum dicitur.

7 *Circæios in perpetuū relegauit.*] Orosius, *Lepidus supplex Cæsar ifiictus uitā & bona impetrauit, perpetuo emendatus exilio.* longè mitius vt pleriq; alij narrant. Velleius hoc tantum, Vita rerúmq; suarum dominium concessa ei sunt: spoliata, quam tueri non poterat, dignitas. Dio, in Italia fuisse habitum non fine custodia: Appianus apertè Suetonio repugnat, vult missum à Cæsare non in exilium, sed Romam, vt priuatus degeret, pontificatu maximo, quem gerebat, contentus, Ἐμφυλίων lib. V. Et alibi quoque idem Romæ eum in summa ἀδείᾳ esse versatum narrat, de Lepidi iunioris & matris coniuratione in AVgustum loquens lib. IIII. Mihi hîc Appiani suspecta fides. nam Dio anno demum DCCXXXVI. duodecimo post conspirationem anno, ab AVgusto in vrbē retractum, auctor est: nisi dicamus post mortem filij, non necessitate sed voluntate sua in agros secessisse & solitudinem: quod videtur innuere etiam Dio.

8 *M. Antonij societatem.*] Fecerant ineptissimè qui superioribus ista coniunxerant.

9 *Reconciliationibus uariis malè focillatā, abrupit tandem.*] Dictum est elegantissimum Appiani de Octauio & Antonio, συνεχὲς ἦν αὐτοῖς ἡ μεταβολὴ ὡς ἔσθ' ὅτε τι καὶ ὑπονοίας ἐκ φιλαρχίας, ἢ ἐς τὰς πίστεις ὑπὸ χρείας. Afferemus & huic loco lucem ex notatione temporum.

A.V.C. DCCX. cædes Iulij: reditus Octauij ab Apollonia & cum Antonio contentiones variæ in vrbe. Antonius tandem vrbem relinquit.

A.V.C. DCCXI. Bellum & pax Mutinensis: fœdus factum inter Cæsarem & Antonium affinitate confirmatur, Clodia Fuluiæ filia ex priore marito, Octauio desponsata.

A.V.C. DCCXIII. Cæsar Romam reuersus ex bello Philippensi, exorta cum Fuluia socru simultate, Clodiam dimittit adhuc virginem. Perusinum bellum.

A.V.C. DCCXIV. Cæsar & Antonius Brundusij conueniunt: reconciliantur affinitate redintegrata per Octauiam quæ Antonio nubit: Romam simul ingrediuntur: Antonius redit in Asiam.

A.V.C. DCCXV. Antonius iterum venit in Italiam, & ad Misenum promontorium, cum Octauio depositis simultatibus fœdus renouat.

A.V.C. DCCXVI. Antonius ex Græcia repetit Italiam, specie opem ferendi Cæsari contra Pompeium: sed portento territus, priusquam Cæsarem alloqueretur, Brundusio soluit.

A.V.C. DCCXVII. Antonius tertiò redit in Italiam: amicitiam cum Cæsare Tarenti redintegrat, & tertiam cum eo iungit affinitatē, desponsa Iulia Octauij Antyllo filio suo. Inde abit in Asiam, & bellum Persicum.

A.V.C. DCCXIX. Octauia cum muneribus & legionibus ad Antonium reducem in AEgyptum ex Armenica expeditione tēdit: Antonius eam domum redire iubet, amore Cleopatræ occupatus.

A.V.C. DCCXXI. Reuerso Antonio ab expeditione Armenica in AEgyptū, recrudescunt simultates inter eum & Cęsarem, frustra tentata pace amicorum intercessione.

A.V.C. DCCXXII. Inimicitiæ inter Cæsarem & Antonium crescunt, Octauia suas res habere iussa: Antonius hostis pop. Rom. appellatur, vel Cleopatra potius.

A.V.C. DCCXXIII. Hoc anno a.d. IIII. Non. Septemb. victus Antonius ad Actium, sequenti periit.

Malè focillatam.] Sic omnes nostri: nec mutanda vox elegans *focillatam* aut *focilatam* vno *l*. Sic enim scribitur in Glossario *Focalat.* θωπεύει. Lucanus seu quis alius ad Pisonem, ex veteri lectione, *Sed miserum parua stipe focilat.* Varro, focillor aliter quàm Suetonius vsurpauit, De vita populi Rom. lib II. *Propter res secundas sublato metu, nō in commune spectant: sed suū quisq; diuersi commodū focillantur.*

10 *Degenerasse eum à ciuili more.*] Intelligit facta Antonij contra maiorum instituta & grauitatem Romanam, quæ pluribus explicantur ab historicis. Vide Dionem initio lib. L.

10 *Testamentum aperiendum recitandúmque pro concione curauit.*] De hoc AVgusti facto equidem sic existimo, vt inter exempla magnæ cuiusdam immanitatis referendum censeam. Primùm quia contra ius gentium est, vt rebus alienis nos immisceamus quæ ad nos nihil pertinent: neque id solùm, sed etiamsi vel maximè ad nos pertinerent, humanitatis tamen lex est, multa nescire velle. Inde est quòd in cœlum tollūtur laudibus, Athenienses, Pompeius, Iulius Cæsar, Antoninus & alij, qui hostium suorum litteras in castris repertas aut alio casu captas, legere noluerunt. Simili ratione paullò qui sit humanior nemo, delatorum voces admittat. Multo minus æquum videtur, quæ sit alicuius viuentis, valentísque voluntas, super iis quæ post mortem suam fieri velit, satagere. Itaque ait Plutarch. visum hoc factum ἀνόσιον καὶ δεινόν. Dio quoque ἔργον παρανομώτατον vocat. Amplius dico capital admissum si æstimetur hoc factum legibus Romanis: teneretur enim pœna legis Corneliæ, de falsis leg. I. D. Ad legem Corneliam de falsis. leg. XXXVIII. D. De pœnis. Taceo violatam deorum religionem, quorum sacerdotibus sanctissimis, virginibus Vestalibus, Antonius hoc testamentum commiserat: neque illæ sanè prodiderunt: sed maiori vi quia reniti non poterant, inuitæ cesserunt. Non me fugit quid pro AVgusto dici queat: sed verius hoc nihil quisquam dixerit: voluisse illum in odium & inuidiam Antonium adducere. Erant autem capita testamenti Antonij, quæ maximè exagitauit Octauius, hæc tria. Primùm, quòd Cæsarioni redderet testimonium, quasi filio Cæsaris naturali & legitimo: quum is è matrimonio ortus nō legitimo, iure ciuis esse non posset, sed peregrinus tantū: proinde capere quid-

quam

quam de bonis ciuis Romani non poterat. Alterum, quòd reliquos Cleopatræ liberos summis affecisset elogiis & honoribus, iisque plurima contra leges reliquisset. Postremò, quòd iussisset corpus suum, vbicumque mori ipsi contigisset, Alexandriam deferri, & cum Cleopatra, quandoque fato functa, sepeliri.

11 *Quod is Romæ etiam.*] Testamentum Antonij factum est Alexandriæ, sed pluribus exemplis: eorum vnum ibi custoditum, alterum Romam missum, vide Dionem. Non igitur satis aptè aut verè noster *reliquerat:* nam dubium non est quin post ea tempora scripserit Antonius id testamentum, quibus nouissimè in vrbe fuit.

11 *De Cleopatræ liberis inter hæredes nuncupatis.*] Nihil muto, nam ita est in omnibus libb.

Et Ti. Domitium.] Omnino, vt eruditè Torrentius obseruauit, *Domitium* vel *Cn. Domitium* scribi debet: tamen scripti libb. omnes ita habent.

14 *Bononiensibus quoque.*] Contrarium planè affirmat Dio: eum vide. Ego suspicor Dionem in hac historia lapsum, quum non satis intelligeret, quid esset, Bononienses in clientela Antoniorum antiquitus fuisse: propterea dixisse, Antonium fuisse Bononiæ κηδεμὼ. quod falsum puto.

15 *Gratiam fecit coniurandi pro partibus suis.*] Respexit ad hanc historiam. Ouid. Trist. lib. 1.

Sæpe fidem aduersis etiam laudauit in armis:
Inque suis amat hanc, Cæsar: in hoste probat.

Et alio loco eiusdem libri,

Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibet inuiso Cæsar in hoste probat.
Nec solet irasci (nec enim moderatior alter)
Quum quis in aduersis, si quid amauit, amat.

Potes referre & ad historiam T. Vinij Philopœmenis, de quo cap. XXVII.

16 *Nauali prælio apud Actium uicit*] a.d. IIII. Non. Sep. A. V. C. DCCXXIII. ætatis suæ XXXII. dieb. demptis XXII. Atque ab hoc principio numerati anni imperij AVgusti, inquit Dio. Sed notum est, docente eodem Dione atque aliis, non idem initium imperii AVgustei omnes constituisse.

18 *Ab Actio cùm Samum insulam in hyberna se recepisset.*] AVgustum traiecisse in Asiam mox à victoria Actiaca testatur Dio lib. LI. Venisse Samũ Ionicam, ex iis colligimus quæ narrat Appianus lib. IIII. de duob. Metellis proscriptis, patre & filio. Ait ibi, Cæsarem in hac insula δικάζειν τοῖς αἰχμαλώτοις. Venit eodem & anno pòst, confecto bello Alexãdrino, quando V. consulatum ibi suscepit: & idem postea bis quum Græciam & Asiam lustraret. Vide Dionem in reb. gestis anno DCCXXXIIII. Meminit & Strabo lib. XIII.

24 *Nec amplius quàm septem & uiginti dies.*] Dio tamen ait triginta ἐς τὴν Ἑλλάδα αὖθις τριακοστῇ μετὰ τὴν ἄφιξιν ἡμέρᾳ ἀπῆρε. Ad hanc celeritatem respicit Germanicus apud Tacitum I. Annal. *Diuus AVgustus uultu & aspectu legiones Actiacas exterruit.*

25 *Donec desideria militum ordinarentur.*] Viterb. & Cuiacij codd. *Donec & desid.* Pithœi, *donec ad de.* quam lectionem probat idem ille Cuiacius in Obseruat. libris. Mihi altera potius lectio placeret *donec &.* *Desideria* sunt ἀξιώσεις. sic apud Tacit. *desideria militum,* & *desideria legionum* apud I.C.tos aliquando

pro libellis supplicibus, vt infrà cap.LIII. *Adeuntium desideria excipiens.*

29 *vidítque mortuum.*] Non aliter MS. prima editio, *uidítque mortuam Cleopatram*, Dio ferè ad verbum τό, ἢ σῶμα αὐτῆς εἶδε, καὶ φάρμακα αὐτῇ καὶ ψύλλους ὅπως αἰακφήλωσι, προσήγαγε.

35 *Quem ex Cæsare Cleopatra concepisse prædicabat.*] Vulgò *ex Cæsare patre.* Sic alibi, vt cap. XLV. hîc tamen MSS. vocem *patre* non habent.

38 *Conditorium & corpus Magni Alexandri.*] Quid appellat *conditorium*? an quã Strabo lib. vltimo πύελον? Ea erat arca olim ex auro, postea è vitro, in qua seruatum Alexandri M. corpus? Sic ait Plinius lib. XXXV. *defunctos multos fictilibus dolijs condi uoluisse.* Inde conditorium, θήκη, λάρναξ. An potius quem Strabo περίβολον vocat, intelligit? Locus fuit vrbe media, sepulturæ regum destinatus, quem vocari ait Strabo Σῆμα. Sic enim legimus, non Σῶμα: vt habent etiam manu exarati. Didymus in prouerbio βῶλος ὁ σφάκλης. ἐν μέσῃ τῇ πόλει μνῆμά οἱ οἰκοδομήσας ὃ νῦν Σῆμα καλεῖται, πάντας ἐκεῖ τοὺς προπάτορας σὺν αὐτῷ κατέθετο, καὶ Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα. Atq; hoc melius. Petronius, *Iacuerunt ergo unà præclusæ conditorij foribus.* Seneca, *Conditiuum* pro eo dicit. epistola LXII. & LXXXIIII. Plinius vterque *conditorium.* Ammianus lib. XVIII. *conditorium muralium tormentorum* pro ὁπλοθήκη.

40 *Floribus aspersis.*] Pars vet. codd. *aspersum.*

41 *Num & Ptolemæum.*] Torrentius corrigit *Ptolemæûm.* Placet: nisi intelligas de Ptolemæo Lagi, qui fuit regni illius cõditor, & supra omnes insignis.

Pag. 33. v. 4 *Vrbem Nicopolim apud Actium condidit.*] *Apud*, id est, è regione. Græci modo πρὸς τῷ Ἀκτίῳ, modò ὑπὸ τῷ Ἀκτίῳ. Sinum Ambracium ingredientibus ad dextram est Actium, vetustissimum Apollinis templũ ab AVgusto restauratum, & magnis reditibus ditatum: ad sinistram Nicopolis, libera ciuitas, AVgusti opus & κτίσμα. Itaque vt κτίστῃ diuini honores illi Nicopoli habebantur, erátque ibi apex honorum omnium AVgusti sacerdotium. Quare etiam anno nomen dabat sacerdos AVgustalis, & in scribẽdis publicis aut priuatorum contractuum instrumentis, ad tempus notandum, nomen eius ascribebant: quo modo fieri solitum in plerisque Græciæ vrbibus satis cõstat. Hæc nos ita esse colligimus ex eo loco Arriani Dissertationum Epicteti lib. I. cap. XIX. quem ante nos attigerunt magis quàm explicauerunt Iustus Lipsius, & πολυμαθέστατος ille Faber. Sic autem habet, Σήμερόν τις ἐμοῦ ἱερωσύνης ἐλάλει μοι τοῦ Αὐγούστου· λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα. δαπανήσεις πολλὰ εἰς οὐδέν: ἀλλ' οἱ τὰς ὠνάς φησι γράφοντες γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα· μή τι οὖν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρών, ἐμὲ γεγράφασι· εἰ δὲ καὶ νῦν δύνασαι παρεῖναι πᾶσι, ἐὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μενεῖ μου τὸ ὄνομα· γράψον αὐτὸ εἰς λίθον, καὶ μενεῖ. ἄγε, ἔξω δὲ Νικοπόλεως τίς σου μνεία; ἀλλὰ χρυσοῦν στέφανον φορήσω. εἰ ἅπαξ ἐπιθυμεῖς στεφάνου, ῥόδινον λαβὼν περίθου. ὄψει γὰρ κομψότερον. Dixerat aliquis in sermonibus Epicteto, velle se fieri sacerdotem AVgusti: Epictetus ea ratione dissuasit, quòd magnos sumptus esset facturus nulli bono. Sumptus intelligo vel ludorum qui in honorem AVgusti Nicopoli celebrabantur maximis eorum impensis qui præditi essent sacerdotio: neque assentior iis qui ad curam ludorũ Actiacorum hoc referũt, quia non AVgusto illi sacri, sed Apollini: neque putandum est ludis Apollinis præfuisse alium potius quàm sacerdotem eius dei in cuius honorem edebantur. Deinde Actiacus ἀγὼν ἱερὸς fuit, & habuit ἄπτ[illegible], quod obseruat Dio: AVgustalis, vt videtur, non item. Vel potius intellige sumptus quos facere conueniebat iis qui hunc honorem ambiebãt: eos enim fuisse maximos constat. vide lib. V. ad cap. IX. Quæ sequuntur in narratione

Arriani, ſunt corrupta: quid enim eſt *οἱ τὰ φωνὰς γεγράφοτες*? nam doctis viris qui conantur ea verba interpretari quaſi ſana, oleum & opera, me iudice, perit. Nos autem legimus *οἱ τὰ σύμφωνα χάρφοτες*: & eam ſententiam eruimus quam initio retulimus. Eſt verò illuſtris hic locus ex quo attentus lector diſcat non pauca vulgo haud ita nota: vt quod de anno in inſtrumentis notari ſolito diximus. Multæ enim ciuitates ſub imperio Romano, proprios annorum characteres habuerũt, & neque coss. Romanos indices cuiuſque anni ſcripſerũt, neque Iuliani rationem ſunt ſecutæ. Infrà cap. LIX. *Quædam Italiæ ciuitates diem quo primum ad ſe ueniſſet, initium anni fecerunt.* Sic igitur Nicopolitani annos numerarunt ab AVguſtali ſuo: quod & Alexandriæ factum: fuiſſe enim illis quoque AVguſtalem ſuum anni indicem, & *τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀρχηγόν*, vt loquitur Theodoretus, Cuiacio ex non editis eius vrbis Chronicis notatũ eſt. Habeo etiam in antiquiſſimis membranis *ψῆφον πασχαλίων*, id eſt, canonem paſchalem, in neſcio cuius eccleſiæ vſum ſcriptum Græcè, vbi anni caput eſt September non Ianuarius. Extat támen Iuſtiniani nouella qua iubẽtur omnes omniũ partium imperij Rom. *συμβολαιογράφοι* in ſcribendis inſtrumẽtis annum Imperatoris & coss. annotare: qua cõſtitutione videntur æræ ciuitatum propriæ ab vſu omni ſummotæ. Præterea obſeruandum, inter alios honores fuiſſe hunc deferri ſolitum ſummis ſacerdotibus, vt de illorum nomine contractus inſignirentur. Auctor Maccabæorum lib. I. cap. XIV. *καὶ εὐδόκησαν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ ἱερεῖς, τοῦ εἶναι αὐτῶν Σίμωνα ἡγούμενον καὶ ἀρχιερέα.* deinde, *καὶ ὅπως χάρφωνται ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ πᾶσαι συγγραφαὶ ἐν τῇ χώρᾳ.* Nemo verò dubitare poteſt rectè à nobis eum locum eſſe conſtitutum, nam *σύμφωνα* Græcis I.C.tis aliîſque ſcriptoribus *τὰ συμβόλαια* dicuntur. Gloſſarium Græcolat. *σύμφωνον, συνθήκη. pactum, compactum conuentum, cõuenticulum, pacto.* Obſeruatione etiã dignum eſt, quod ait paullo poſt, de corona aurea iſtorum AVguſtalium: nam tales erãt prouincialium ſacerdotum. Tertullianus De idololatria cap. XVIII. *Igitur purpura illa & aurum ceruicis ornamentum eodem more apud AEgyptios & Babylonios inſignia erant dignitatis, quo more nunc prætextæ, uel trabeæ, uel palmatæ & coronæ aureæ ſacerdotũ prouincialiũ.* In fine ſuperioris loci, illa *ῥόδινον λαβὼν ἀμφίεσο*. caue vertas cũ viro magnę famæ, *roſeam induens circumi.* quod excuſari nõ poteſt: ſed *roſeã ſume & capiti circunda.*

6 *Locum caſtrorum quibus fuerat uſus.*] Viderit lector vtri potius aſſentiendum putet, Suetonio an Dioni. Tranquillus locum caſtrorum totum in templum ait verſum, & hîc & capite XCVI. Dio in caſtrorum loco vrbem Nicopolin fuiſſe ædificatam: templum, de quo loquitur Suetonius, in loco in quo fuerat AVguſti tabernaculum. Ego Dionem potius ſequar: video enim factũ etiam aliâs, vt quo in loco caſtra habuerant, ibi vrbem mox conderent Romani. Strabo lib. IIII. de AVguſta apud Salaſſos, *τρισχιλίους Ῥωμαίων πέμψας ᾤκισε πόλιν Αὐγοῦσταν ὁ Καῖσαρ ἐν ᾧ ἐστρατοπέδευσε χωρίῳ Οὐάῤῥων.* Sunt & exempla alia non pauca. At Suetonius non in hoc tantùm errare videtur: ſed etiam quum dicit templum hoc ab AVguſto fuiſſe Neptuno & Marti conſecratum: nam & Strabo & Dio aiunt Apollini: quibus potius habendam fidem, aſſentietur mihi, opinor, qui meminerit & qua ſemper religione Apollinem AVguſtus vt omnium ſibi bonorũ auctorem, veréque parentem coluerit: & contra quàm parum ſibi amicum numen Neptunum crediderit: quámque ipſe parum Neptuno amicus. Suetonio qui locum, vt puto, non viderat, & Actiacam victoriam in mari quæſitam nouerat, impoſuit mos communis, cuius in hiſtoriis

multa testimonia.

10 *Lepidi iuuenis.*] A.V.DCCXXIIII. dum AVgustus reliquias belli Actiaci conficit: extinctus est vigilantia Mæcenatis vrbis custodiæ præpositi.

10 *Deinde Varronis Murenæ & Fannij Cæpionis.*] Sequitur ordinem quem Liuia apud Senecam, *Saluidienum Lepidus secutus est, Lepidum Murena, Murenā Cæpio, Cæpionem Egnatius.* At Dio lib. LIV. vnam non duas facit cõiurationes Murenæ & Cæpionis: hunc præcipuum machinatorē doli: illum, seu verè seu falso creditum participem. Accidit octennio post superiorem.

11 *Mox M. Egnatij.*] Res nouas molitus est triennio post Murenam & Cæpionē, coss. Q. Lucretio Vispillone, C. Sentio. Auctor Velleius. Dio lib. LIII. ad annum DCCXXVIII. qui coss habuit Cæsarem VIII. & T. Statilium Taurum II. aut certè ad proximum videtur referre, in quo magna est temporum diuersitas, annorum ferè septem. Seneca, qui modò Egnatium modò Egnatios nominat, innuere videtur, conspirasse cum hoc vel fratrem, vel aliū eiusdē gentis. In MSS. plerisque offendimus *Genatij* vel *Genutij*. apud Dionem, *Μάρκος ὁ Γνάπος Ῥοῦφος.*

11 *Exin Plautij Rufi.*] Membranæ *Plautij Rufi.* Tempus coniurationis huius notatum non reperio à veteribus historicis, nec sequentium quoque aliquot.

13 *Hybridæ.*] Deest in MS. quibusdam, non rectè. Sic accipe vt in isto Hirtij de bello Africano, *Præterea ex fuga prælióque Pompeiano, quos secum à Brundusio transportauerat, equites Germanos Gallósque, ibique postea ex hybridis libertinis seruísque conscripserat.* Vocat hybridas Numidarum abiectissimum quemque, è libertinis seruísque prognatum.

13 *Ad extremum Telephi.*] Refero illa, *ad extremum* non ad insidiarum ordinem: nam si Senecæ fides, post Cinnam nemo AVgusti vitæ insidiatus est: sed ad ordinem narrationis, quæ in hoc desinit: vel ad personæ vilitatem: ideò subiicit, *Nam ne ultimæ quidem sortis hominum conspiratione & periculo caruit.* De his postremis sentit Liuia apud Senecam, quum ait, *Vt alios taceam quos tantum ausos pudet,* nam si pereundum est, ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου, inquit vetus dictum. In Telepho omnia indigna: quòd seruus, quòd mulieris, quod fartor, siue, quod idē est, nomenculator: ita scriptum in antiquissimis libb. vt in Pandectis quoque Florentinis, pro *nomenclator*, vt *figulinæ* pro figlinæ, & *exempulum*, *tempulum*, ac similia. Hos seruos ferè Afros fuisse cõiicio ex Luciano De mercede cõductis, vbi inter miserias degentium in aulis magnatum, hæc ponit, *περιμένειν ὠθούμενον καὶ ἀποκλειόμενον, καὶ ἀναισχυντεῖν ἐνίοτε καὶ ὀχληρὸν δοκοῦντα ὑπὸ θυρωρῷ κακῶς συρίζοντι, καὶ ὀνομακλήτορι Λιβυκῷ ὑποτιθέμενον, καὶ μισθὸν τελοῦντα τῆς μνήμης τοῦ ὀνόματος.* Quo ex loco id etiam intelligimus in potentiorum familiis fuisse nomenclatores, vt hostiarios: quos vides à Luciano iungi, vt similis ministerij & paris dignationis. Similiter Seneca in libello, In sapientem non cadere iniuriam: *Quidā se à cinerario impulsos molestè ferunt, & contumeliam nocāt hostiarij difficultatem: nomenclatoris superbiam, cubicularij supercilium.* Nomenclatorum ministerium non ad prensationes tantùm candidatorum pertinuit: sed ad salutationes matutinas, & dispositionem conuiuarum aliáque talia. Plinius lib. XXXIIII. cap. I. *Hoc perfecêre mancipiorum legiones, & in domo turba externa, ac seruorum quoque causa nomenclator adhibendus.* Non iam igitur quisquā miretur cum eruditiss. Torrentio, mulieri seruum fuisse nomenclatorem.

17 *Rapere ad exercitus: Telephus.*] Vulgò ſcriptũ eſt, *ad extremum Telephus.* ineptiſſimè: emendàuimus primum ex coniectura: deinde ex editione Rob. Stephani: nam Viterb. ac vett. alij codd. corrupti ſunt.

22 *Dalmatiam adoleſcens adhuc, annum agens trigeſimum.*] Appianus in Illyricis clarè arguit. rectè igitur *adhuc*: vt intelligamus de extrema adoleſcentia.

23 *Antonio devicto Cantabriam.*] Quod cõfectum eſt A.V.DCCXXX. à morte Antonij, ſexto, Dio lib. LIII. Oroſius auctor eſt duraſſe id bellum annos quinq;, ſuſceptúmq; ab AVguſto A.V.DCCXXVI. EVſeb. in Chronico ad annũ tertiũ Olympiad. CLXXXIIX. *AVguſtus Calabriam & Gallos vectigales facit.* Scribe, *Cantabriam.* Etſi in faſtis Græcis vbi extant verba ipſa EVſebij, ſic ſcriptum reperi, Αὔγουστος Καῖσαρ Καλαβρίαν καὶ Γαλάτας ὑποφόρους ἐποίησεν. ſed Κανταβρίαν ſcribendúm. Ex eodem EVſebio diſcimus, mouiſſe etiam poſtea Cantabros: ſic enim ſcribit ad annum primum Olympiad. CXC. *Cantabri res nouas molientes opprimuntur.*

25 *Ruina pontis conſauciatus.*] Pontem intellige qualem deſcribit Vegetius lib. IIII. cap. XXI. Plinius *turrim* appellat: itẽ Dio, αὐτὸς δὲ ἐκ ἐπ᾽ ἀπὸ πύργου ξυλίνου ἐπιβαίνων τῆς ... κατέπεσεν. Sed Appianus expreſſius: ex quo etiam apparet in verbis Sueton. ὕστερον πρότερον: prius enim acceptum vulnus, quod ſecundo loco memoratur.

28 *Partim ductu, partim auſpicijs.*] *Ductu,* hoc eſt, per ſe: *auſpicijs ſuis,* id eſt per legatos. Sic in veteri inſcriptione apud Plinium, lib. III. cap. XX. de eodem AVguſto, QVOD. EIVS. DVCTV. AVSPICIISQ. GENTES. ALPINAE. OMNES. QVAE. A. MARI. SVPERO. AD. INFERVM. PERTINEBANT. SVB. IMPERIVM. P. R. SVNT. REDACTAE.

29 *Aquitaniam.*] De Aquitanis triumphum retulit Meſſala A.DCCXXVI. vt teſtatur vetus, quę hodiéque extat inſcriptio. Tibullum vide eleg. VIII. lib. I. & lib. IIII & ibi notata à nobiliſſimo Scaligero.

29 *Pannoniam.*] Diu tractum bellum. Vide Dionem: initium eius videtur referre Velleius in annum DCCXXXV. *Subinde,* ait, *bellum Pannonicum, quod inchoatum Agrippa* (ita doctè emendat Lipſius) *M. Vinicio auo tuo* COS. *magnum atroxque & perquam vicinum imminebat Italiæ, per Neronem geſtum eſt.* Plura de illo bello, & reliquis quæ deinceps commemorantur, idem Velleius paullo pòſt. Scribit Dio Pannonios dictos à *pannis,* voce indigena, ex quibus conſuere ſolitus ſibi tunicas manuleatas hic populus. quod mihi videtur mirum. Annon enim vox Latina eſt, *pannus* hac notione? ſane: pannos enim Latini appellant ῥάκη. Næuius Tabellaria. *Qui habet uxorem ſine dote, pannum poſitum in purpura eſt. pannum,* id eſt, quod in Euangelio ῥάκος. Horatius,

Purpureus latè qui ſplendeat unus & alter
Aſſuitur pannus.

Sic Valerius Max. faſciam regiæ coronæ vocat, *pannum* lib. VII. Et linteamina quibus vulnera obligãtur, *pãni* & *panniculi* dicũtur. Inde vox *pannutia* apud Perſiũ, & apud Terent. *pannis obſita.* Sic πανίον accipio apud infimæ vetuſtatis Græcos, vt quum in deſcriptione ἐπικομβίων quæ pro teſſeris erãt, Europalates ait; ἱμάτια ἐκ πανίων ... Ergo & Pãnonij à pannis, quaſi pannoſi, vel pannutij, ῥακώδεις, qui veſtes gererẽt, non ἀρράφους (quales fuiſſe pleraſq; omnes apud veteres perſpicuè alio opere docemus) ſed ex variis pannis ac plagulis cõſutas καὶ ῥαψῳδουμένας. Similiter Romani iidem à cultu incolarum Galliam Togatam &

Braccatam appellarunt: ne quis miretur de Pannoniis. Litem fortasse inter me & Dionem dirimat Velleius Paterculus, qui Pannoniis tribuit, *non disciplinæ tantummodo, sed linguæ quoque notitiam Romanæ.* Illos ego arbitror non solum tunicas ex variis pannis consuisse, sed etiam mulierum stolas ex diuersis limbis & pannulis oblongis contexuisse, non multo secus ac fieri hodie apud Heluetios notum est. Coniecturam facio ex his quę de vestibus muliebribus Peonum (quos cum Pannoniis non confuderim quidem, vetante Dione: sed plerisque veterum confundi propter morum & institutorum similitudinem putem) apud Græcos legere memini. Veteres critici ad illum Hesiodi versum, *Μηδὲ γυνή σε νόον πυγοστόλος ἐξαπατάτω*, sic notant, *περὶ πυγὴν ἑαυτῶν αἱ τῶν Παιόνων θυγατέρες ζώνας πλατείας φέρουσι, ῥακώδεις, πολυχρόους· καὶ πήχεις δὲ πολλοῖς τοῖς ἑαυτῶν ὁμοίως.* Dionis verba de appellatione Pannoniorum sunt hęc, lib. XL. *ὀνομάζονται δὲ οὕτως ὅτι τοὺς χιτῶνας τοὺς χειριδωτοὺς ἐκ ἱματίων τινῶν ἐς πάννους ἐπιχωρίως πως ἐκ καλουμένους, καὶ τρόπῳ τινὶ ἐμφερεῖς συρράπτουσιν* id est, *sic nominātur quia tunicas manuleatas sibi consuunt, fectis patrio quodam modo uestibus certi generis, in eos quos pannos appellant.* Quod ait, *ἐκ ἱματίων τινῶν*, referendum ad multiplicem materiam ex qua vestes confiunt, lana, lino, pellibus, & aliis. Nec probo quòd *ἱμάτια centones* hîc nōnulli vertunt: nam integros pannos sic vocat ex quibus cētones & panni minutiores scissura fiunt: Latini quoque *uestem* hoc vocant, Galli, *une piece entiere.* Similis locus eiusdem Dionis in fragment. lib. LXXVIII. de caracalla veste ab Imperatore eiusdem nominis inuenta. *καὶ τινα ἰδίαν ἔνδυσιν βαρβαρικῶς πως καταχώρια καὶ συρράπτων εἰς μανδύας τρόπον, προσεξεῦρε.* Non esse autem certum veriloquium Pannoniorum Dionis, vidit ipse, & fassus est verbis sequentibus. Fatemur & nos quæ suprà scripsimus non nisi coniectura niti: quam labefactari eo maximè intelligimus posse, quòd Pannoniorum nomen cognitione Romanorum antiquius esse videatur: extat enim in fragmento quodam Polybij apud Suidam in *ὁμηρεύειν*: nisi tamen mendum est.

30 *Ac Salassos gentes inalpinas.*] Fortasse, *Salassos aliásque gentes Inalpinas.* ex inscriptione quam modò protulimus.

32 *Germanósque ultra Albim fluuium submouit.*] Florus lib. IIII. *victor Drusus, in tutelam prouinciarum præsidia atque custodias ubique disposuit, per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim.*

30 *Sueuos & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam.*] Tacit. lib. II. Annal. ex epistolis Tiberij ad Germanicum: *Se nouies à Diuo Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm ui perfecisse. Sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Sueuos.* Quod ait Suetonius & Sicambros & Sueuos in ripam Gallicam esse translatos: de Sicambris facilè assentior. Ea enim gens, sicut & Vbiorum, ad latus Rheni Teutonicū olim sita, perpetuis Sueuorum incursionibus vexata, facilis transduci. Idē & Strabo videtur sentire cùm scribit de ea ripa Rheni, *ταύτης δὲ τοὺς μὲν εἰς τὴν Κελτικὴν μετήγαγον Ῥωμαῖοι, τὰ δ᾽ ἔθνη μεταναστάντα εἰς τὴν ἐν βάθει χώραν, καθάπερ Μαρσοι. λοιποὶ δ᾽ εἰσὶν ὀλίγοι, καὶ τῶν Σιγάμβρων μέρος.* Ait partem aliquam Sicambrorum remanere in veteri patria: reliquis videlicet in Galliam transductis. De Sueuis vellem parcius locutum Suetonium: nam quis veterum geographorum aut historicorū Sueuos in Galliam transseuit, pręter Suetonium? Sed Pithœi codd. præferunt *Seubos.* in qua scriptura vestigium vt puto latet verę: nam reiecto *s* in finem superioris vocis, minima mutatione feceris *Vbios.* Strabo lib. IIII. *Οὐβίους μετήγαγεν Ἀγρίππας εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ῥήνου.* Ita igitur legimus.

& accu-

& accuratiſſimum ſcriptorem culpæ abſoluimus. præſertim cùm teſtetur Vrſinus ita ſcriptum in ſuis MS.

35 *Nec ulli genti ſine iuſtis & neceſſariis cauſſis bellum intulit.*] Non ea ſententia Dionis: qui Pannonios ab Octauio nulla ne minima quidem re læſo, bello petitos ſcribit, lib. XLIX.

36 *Tantúmque afuit à cupiditate quoquomodo imperium augendi.*] Hunc AVguſti animum teſtatur eius de Alexādro dictum, quod Plutarchus refert. Dederat idem & moriens tale conſilium ſuis: quod tamen non defuêre qui ſecus interpretarentur. Tacit. *Addideràtque conſilium coercēdi intra terminos imperij, incertum metu, an per inuidiam.* Dio lib. LVI. γνώμην τε αὐτοῖς ἔδωκε, τοῖς τε παροῦσιν ἀρκεσθῆναι, καὶ μηδαμῶς τὴν ἀρχὴν ἐπαυξῆσαι ἐθελῆσαι. Deinde cauſſas adiicit.

39 *A quibuſdam uerò nouum genus obſidum fœminas exigeret.*] Nouum, hoc eſt inuſitatum, ea præſertim ætate: alioquin res non erat noua: neque id Suetonio ignotum puto, vt viſum quibuſdam. Factū olim à Romanis in Clœlia, factum à Græcis non ſemel, item ab Aſdrubale in Hiſpania. Polyb. lib. X. προσαπωσηκότες οἱ περὶ τὸν Ἀσδρούβαν ἀπαιτοῦντες αὐτούς, ἤτοι χρημάτων τι πλῆθος, καὶ τὰς γυναῖκας, καὶ τὰς θυγατέρας εἰς ὁμηρείας. Et initio VIII. eiuſdem grauis illa poſita eſt ſententia. τὸ μὲν μηδενὶ πιστεύειν εἰς τέλος ἄπρακτον. τὸ δὲ λαβόντα τὰς ἐνδεχομένας πίστεις προσέχειν τὸ κ(ατὰ) λόγον, ἀνεπιτίμητον. εἰσὶ δ' ἐνδεχόμεναι πίστεις, ὅρκοι, τέκνα, γυναῖκες· τὸ μέγιστον, ὁ προγεγονὼς βίος.

40 *Mariū pignora.*] Liſſei & Viterb. *marum pignera.* Agrætius, vetus grāmaticus, *pignera rerū: pignora filiorū & affectionū.* Vocat *affectiones* quos alij *affectus.* Volcatius Gallicanus, *Nec in eius liberos aut affectus ſæuiit.* Capitolinus, *Affectus ſuos unicè dilexit: filios & nepotem ultra morem: filiā & neptem, religioſè:* & ſæpe alibi.

Pag. 34. v. 2 *Vt captiuos ſub lege uenundaret.*] Dio lib. LIV. de Scordiſcis τῆς λείας τὸ πλεῖον ἐν ἐξαγωγῇ ἀπέδοντο. ex venditionibus mancipiorum tractum vt docemur à I.C.

3 *Néue intra XXX. annum liberarentur.*] Factum in captiuis Salaſſis à Terentio Varrone. Dio lib. LIII. συνέλαβέ τε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ ἀπέδοτο, ἐφ' ᾧ μηδένα σφῶν ἐντὸς εἴκοσιν ἐτῶν ἐλευθερωθῆναι. Quo ex loco ſuſpicio eſt in Suetonio quoq; legendū XX. non XXX. Non ſolùm autem ſic alienabantur ſerui vt non manumitterētur intra certum tempus: ſed etiam vt omnino ne manumitterentur. Vide I.C.

4 *Indos etiam ac Scythas.*] Indorum & Scytharum legatos ſimul veniſſe ad AVguſtum Tarraconem vſque auctor eſt Oroſius. Ego obſeruo duas legationes à Poro rege Indorum ad eundem AVguſtum. Alteram, quæ ad eum venit in Hiſpaniis bellum gerentem, cuius Oroſius meminit, & cum eo EVſebius in Chronico: qui id annotat ad annum AVguſti vt ipſe numerat XVIII. qui annus incidit in tempus belli Cantabrici. Hi legati petendæ pacis cauſſa venerunt. Secuta eſt deinceps altera legatio, quæ ad AVguſtum A. V. DCCXXXIV. peruenit: quando ipſe poſt Græciam Aſiámque luſtratam, Samum per hyemē venit. Hi legati cum magnis multiſq; muneribus ad ſanciendum fœdus, quod antè petierant, venerunt. De his Strabo lib. XV. & Dio lib. LIV. Venerunt poſtea & ad Traianum Indici legati. In hiſtoriis autem Impp. Conſtantinopolitanorum ſæpe memini legere veniſſe ad Imperatorem Indorum legatos, vt ad Cōſtantinum, ad Theodoſium, Heraclium, Iuſtinianum, alios.

5 *Parthi quoque & Armeniam uindicanti facilè ceſſerunt, & ſigna m.*] Et hic Homerica figura eſt: nam ſigna militaria reſtituta ſunt AVguſto, ad ſtatum Orientis componendum, in Aſiam & Syriam profecto, A. V. DCCXXXIV. Ar-

menia autem cessit Phraates quo tempore C. Cæsar AVgusti F. ad bellum Armeniacum missus est circa annum Vrbis DCCXLVIII.

7 *Obsidésque insuper obtulerunt.*] Strabo lib. VI. & XVI. Tacitus Annal. lib. II. in principio.

9 *Ianum Quirinum semel atque iterum à condita urbe clausum.*] De Iano Quirini & portis tẽpli eius, déq; more eas aperiendi, claudendiue, res omnibus hodie nota: sed quoties id acciderit aut antè aut post Octauiũ, paucis habe, quæ quidem in iis memoriis quę nunc extant, legere meminimus. Prima mentio est in historia Numæ apud Liuium & Plutarchum: ab eo mos institutus. Huius tẽporibus per annos XLIII. Iani portæ clausæ fuerunt. Anno deinde ab Vrbe cõdita DXIX. coss. T. Manlio Torquato, C. Attilio Bulbo II. clausum esse iterum Ianum, eodémq; anno rursum apertũ multi referunt. Tertiũ clausit AVgustus A.V.C. DCCXXV. coss. se V. & Sexto Apuleio, post victum Antoniũ. Quartùm idẽ princeps coss. ipso IX. & M. Iunio Silano quũ ex bello Cantabrico Romã redisset A.V. DCCXXIX. auctor Dio in eius anni actis libro LIII. & Orosius clarè lib. VI. cap. XXI. Quintùm quoq; clausit idem imperator circa tẽpora natiuitatis Regis & Pontificis summi, IESV CHRISTI Domini nostri. Dio huius historiæ non meminit in illius anni rebus exponendis: sed meminerant veteres alij, ex quibus sumsisse Orosium, qui disertè notat lib. VI. cap. XXII. non dubium. Scio viros doctos hanc tertiam κλεῖσιν ad XI. eius cõsulatum referre ex inscriptione quæ Emeritæ in Hispania. cuius initium. IMP. CAES. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX. COS. XI. TRIBVNIC. POT. X. IMP. VIIII. ORBE. MARI. ET. TERRA. PACATO. TEMPLO. IANI. CLVSO. nobis aliter videtur. putamus enim eo lapide non indicari quo anno clausus Ianus ab AVgusto fuerit: sed inter argumenta prosperi status florentis tum imperij clausum Ianum esse positum. Quid autem mirum, si priore anno clausus nondum fuerat apertus? non enim aperiebatur nisi caussa esset. sic tertiùm ab eodem clausus per annos multos (fere duodecim, ait Orosius) ad Varianam vsque cladem mansit obseratus. tum apertæ eius templi fores ad Neronis vsque tempora patuerunt. Sextùm clusit Nero, se III. & Valerio Messalla coss. anno V. DCCCXI. Septimum (Tacitus & Orosius aiunt sextùm, quia Nero sine vera caussa clauserat) Vespasianus. A.V.C. DCCCXXIV. coss. se III. & Nerua. Magnum deinceps altúmque silentium apud historicos super Iani portis. Mansisse tamen consuetudinem antiquam testatur Capitolinus in Gordiano iuniore. Ait enim coss. Prætextato & Attico, qui est annus conditæ vrbis DCCCCXCV. Gordianum Iano aperto, quod signum erat indicti belli, profectum esse contra Persas. Sed & sub Christianis Impp. seruatum aliquandiu vetus hoc institutum, testis locuples Ammianus lib. XVI. qui in historia rerum gestarum à Constantio clausi ab eo Iani mentionem facit. Id accidit post victum Magnentium. cùm sublatis omnibus tyrannis vnus ille Romani Orbis dominus extitit A.V.C. CIϽCV.

11 *Terra marique pax parta.*] Formula frequens in AVgusti nummis & statuis olim. Rostratæ statuæ quæ ei posita est decreto senatus post victum Sex. Pompeium, inscriptio fuit hæc. OB. PACEM. DIV. TVRBATAM. TERRA. MARIQVE. PARTAM. Apud Appianum ἐμφυλίων libro V. ita hunc locum leges. καὶ ἐπιτίμοις ἐν ἀγορᾷ χρύσεος ἑστάναι μετὰ σχήματος οὗ ἔχων εἰσῆλθε, περικειμένων τῷ κίονι νεῶν ἐμβόλων· καὶ ἔστι μὲν ἡ εἰκὼν ἐπιγραφὴν ἔχουσα, ΟΤΙ ΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗΝ

ΝΗΝ ΕΣΤΑΣΙΑΣΜΕΝΗΝ ΕΚ ΠΟΛΛΟΥ ΣΥΝΕΣΤΗΣΕ ΚΑΤΑ ΤΕ ΓΗΝ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΑΝ. Vulgò legitur περικειμένων τῷ κίονι νεῶν ἐμ. nullo sensu. intelligit rostra captiuarum nauium circum columnam fuisse affixa, cui statua AVgusti superposita.

12 *Post Philippense.*] Est ita: post bellum Philippense ouauit primò Octauius: non tamen verum est quod videtur sentisse Suetonius, ex ea victoria eum ouasse. Nam contrà, ea ouatio titulum & caussam habuit, pacem factam cum M. Antonio: qui & ipse eundem simul honorem vsurpauit. A.V.C. DCCXIII. auctores fasti Capitolini & Dio.

13 *Dalmaticum.*] Illyrium quidam appellant in his Appianus: contra historiam & veritatem.

16 *Sed Lollianam maioris infamiæ quàm detrimenti.*] Velleius Paterculus lib. II. *sed dum in hac parte imperij omnia geruntur prosperrimè, accepta in Germania clades, sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniæ quàm rectè faciendi cupidiore, & inter summam uitiorum dissimulationem uitiosissimo: amissaque legionis quintæ aquila, uocauit ab urbe in Gallias Cæsarem.* Dio narrat in anno qui habuit coss. L. Domitium, P. Scipionem. Vnus quod sciam est EVsebius, qui Lollij huius non cladem in Germania sed victoriam de Germanis commemoret. Notat ille ad annum quartum Olympiadis CXC. *Germanos in arma uersos M. Lollius superat.*

18 *Excubias per urbem indixit.*] Ita solitum in omni tumultu & ad omnem cladis acceptæ nuntium, vt sæpe apud Liuium. Tūc verò caussa præcipua fuisse videtur, quòd erant in vrbe Germani Gallique milites non pauci. vide infrà cap. XLIX.

20 *Vouit & magnos ludos Ioui Opt. Max.*] Dio lib. LV. prius factum notat ob aliam occasionem. Eum lege. Ait autem, κατά τι τῆς πανηγύρεως τῆς μεγάλης ηὔξατο. Eleganter Dio εὔχεσθαι κατά pro *uouere* dixit, vsitato Demostheni & aliis loquendi genere, vt pridem ad Dionysium Halicarnass. notare meminimus. Malè igitur interpretes Dionis omnes synceram lectionem suis emendationibus deprauant.

20 SI REMP. IN MELIOREM STATVM VERTISSET.] Lege SI RES P. ex suggestione libri Pithœani. Elegans & vetus locutio.

22 *Quod factum Cimbrico Marsicóque bello erat.*] Nempe vt ludi magni vouerentur sub eadem condition e: nam alioquin sæpe aliâs ex votis ducum, SI HOSTEIS FVDISSENT, iidem ludi sunt celebrati: vt Q. Seruilij Ahalæ Dictatoris apud Liuium libro VII. & Camilli item Dictatoris, ibidem. & alibi item.

24 *Caput interdum foribus allideret.*] Istud est quod Græci eleganter dicūt τὴν προσκόπτειν κατὰ σχῆμα φέρειν, vt Polybius in XII. qui etiam in VI. idem loquendi genus vsurpat, sed aliter. Similis ex impatientia ἀσχημοσύνης exempla apud poetas & historicos passim obuia. Seneca De ira, *Quid opus est mensam euertere? quid pocula affligere? quid se in columnas impingere?* & apud Capitolinū in Maximinis, *Iaciebat se in parietes, nonnunquam terræ se prosternebat.* Ibidem, *incurrere in parietes, uestem scindere uidebatur.* Appianus de Carthaginensib. ἐς δὲ τὴν γῆν σφᾶς ἐρρίπτουν, καὶ χερσὶ καὶ κεφαλαῖς αὐτὴν ἔτυπτον. & similia his multa: sed quod ait Suetonius *foribus*, nescio an non sit in eo aliquid religionis: vtique si ad fores ædium sacrarum referas. Tibullus,

Non ego tellurem genibus prorepere supplex,

Et miserum sancto tundere poste caput:
Non ego si merui dubitem procumbere templis,
Et dare sacratis oscula liminibus.

Putabant hac sui iniuria leniri deûm iram: ex qua opinione multa fluxerunt in veteres ritus: sed Suetonij verba & Florus & Orosius simpliciter accepërũt, & *parietem* pro *foribus* ambo pōsuerunt. sic apud Gęrcos *πατεῖν τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν τοῖχον.*

25 *Diémque cladis quotannis mœstum habuerit ac lugubrem.*] Nihil variant alij codd. Cuiacij sic. *diémque cladis quem damnis mœstum ac lugubrem habuerat memoram.* Fortasse non malè: si modò scripseris, *quem damnis aliis mœst.* Sic fieri solet in omni lamentatione, vt si quid vnquam in longa vita nobis aduersi eodem tempore contigerit, memoremus. Quæ sint autem illa damna diuinare difficile est. Sed cladis ipsius Varianæ quis fuit dies? Quæsiui enim, & cum cura quidem: frustra: neminem enim veterum historicorum exorare potui, vt id me doceret. Non Dionem, non Velleium, non Tacitum, Florum, Zonaram, qui omnes hanc cladem (copiosius alij, alij breuius) commemorant: omnes diem tam insignem quasi ex compecto reticent. Video tamen, Beroaldum, Torrentium, aliósque, incompertum nobis diem reperisse: nempe accidisse hanc stragem a.d. IV. Non. Sextil. quo etiam die ad Cumas malè olim pugnatum à Romanis. Mirabar quis hoc illos docuisset: nam pręter superiores historicos, etiam Plutarchus id nobis inuidit, cùm in Camillo de diebus atris disputans, similes huiusmodi casus non indiligenter colligeret: sed animaduerti postea, manasse hoc *πρόγνωσμα ἱστορικὸν* ab vno Beroaldo, qui primus id notauit ad hunc Suetonij locum: ex eo reliqui *ἀκρίτως* nimis & *ἀβασανίστως*. Beroaldum, qui falsò historicos id tradere ait, decepit Flori hic locus è libro IV. *Varus perditas res eodẽ quo Cannẽsem diem Paulus, & fato est & animo secutus.* Putauit Florum hoc dicere, Varum eo die periisse quo Paulus Cannensi prælio. Atqui Florus eleganter & *ἀφύμως diem* pro clade vsurpat. Sic planè nos Francoceltæ *la iournee* pro clade vel pugna decretoria. Olim seu ferro seu iudicio controuersia disceptanda erat, dies certus assignari solitus: ex eo more cœpit vox *dies* pro die prælij aut clade ea die accepta vsurpari: & similiter pro iudicio: quod in Cilicũ idiotismo familiare fuisse testis Hieronymus: inde illud Pauli Apostoli *ἀνακρίνεσθαι ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας.*

26 *In re militari & commutauit multa & instituit.*] Exempli gratia quod notat Isidorus lib. XVIII. cap. III. *Pilam in signa constituisse fertur Augustus, propter nationes in cuncto orbe subiectas, ut magis figuram orbis ostenderet.* Cuius tamen historiæ *ἐκβασανιστὴν* idoneum poscerem libens Isidorum.

27 *Disciplinam seuerissimè rexit.*] Vrsini codd. vt ipse testatur, *exegit*: quod etsi non improbo, pluris tamen apud me est tot libb. consensus.

27 *Ne legatorum quidem cuiquam.*] Non solùm ergo militum vxores si qui forte per illa tempora vxores habuere, sed ne legatorum quidem, maritos in prouincias comitari solitæ. Quod postea tamen licentia temporum viuo adhuc AVgusto (imò ipsius AVgusti exemplo, qui in Occidentem atque Orientem sæpius meauit comite Liuia) mutari cœpit: & magis Tiberij principatu. Apparet ex ea relatione Cęcinæ cuius Tacitus meminit libro III. Annal. *Inter quæ Seuerus Cæcina censuit ne quem magistratum cui prouincia obuenisset, uxor comitaretur.* Iuuenalis lib. III. de rectoribus prouinciarum loquens,

Si tibi

Si tibi sancta cohors comitum, si nemo tribunal
Vendit acersecomes, si nullum in coniuge crimen,
Nec per conuentus, & cuncta per oppida curuis
Vnguibus ire parat nummos raptura Celæno:
Tunc licet à Pico numeres genus.

28 *Nisi grauatè.*] Sic prima editio. scripti ferè *grauato*, quod idem est. μόλις, χαλεπῶς. non, vt quidam explicant, grauiter affecto.

30 *Ipsum bonáque subiecit hastæ.*] Vt in aliis, ita in hoc quoque veterem morem retulit AVgustus: testes Liuius, Dionysius, Cicero, Valerius Max. & I.C. ti lege quarta Dig. De re militari. §. grauius. Vide amplius Festum, *portisculus*, & quæ ad eum locum magnus interpres notat.

32 *Relegatum in ag.*] More seruorũ qui dominum offenderãt. Vlp. l. xxxv. Dig. De hæred. inst. *Si seruus fuerit missus in villam, interim illic futurus quia dominum offenderat, quasi ad tempus relegatus.* Liuia quoque cata illa fœmina, apud Dionem inter leuiores pœnas quibus ciuium delicta castigari vult ab Octauio, κατάκλεισιν ἐν ἀγρῷ non prætermittit.

34 *Citra commoda emeritorum præmiorum ex.*] Sic & nostri libb. vt Torrentij, omnes. sed Torrentio prorsus assentior tollendam harum vocum alteram, aut interiiciendam particulam *&*.

35 *Cohortes si quæ cessissent loco dec.*] Habes exemplum in ea cohorte quę ad Promonam loco cessit bello Dalmatico. Appianus in Illyricis. De ignominia κριθοφαγίας nemo melius Polybio lib. v I. meminit etiam Dio libro X L I X. non vno loco.

37 *Vt stare per totum diem iuberet.*] Inter leuiores animaduersiones veterum fuerunt & ἕδραι & στάσεις ἄτιμοι. Liuia apud Dionem lib. L V. in præcipienda clementia AVgusto, sic loquitur: καὶ ἤδη γε ὄντες καὶ ὑπὸ τοῦ μὴ τυχεῖν ὧν ἤλπιζον, ἢ ὑπὸ τῶν ἐξημαρτηκότων ὧν ἐφίετο, ἐσωφρονίσθησαν. ἕδραι τε ἄτιμοι, καὶ στάσεις ἐπονείδιστοι, τό, τι προσλυπηθῆναι, ἢ τὸ προσφοβηθῆναι πολλοὺς βελτίους ἐποίησε. Vult animum coniugis à grauioribus suppliciis auertere, & leniores malorũ pœnas proponit, quibus potius vtatur: in his ἕδρας ἀτίμους καὶ στάσεις ἐπονειδίστους *sessiones inhonestas & stationes ignominiosas.* Plato De legib. IX. ἀμόρφους ἕδρας, καὶ στάσεις καὶ παραστάσεις in eandem rem commemorat: cuius locum videtur Liuia, vel Dio potius, imitari: quod si obseruassent Xiphilini interpretes non tam turpiter errassent. Plutarchus in Antonio, κλισίαις ἀτίμοις προπηλακίζεσθαι non dissimiliter dixit. Sed genere isto obiurgandi, quod plus habet ignominiæ quàm cruciatus, plurimum vsi veteres Romani in disciplina militari sanciẽda. exempla sunt apud Liuium lib. XXVII. & Valerium Max. lib. II. de C. Titio equitum præfecto, qui arma hostibus tradiderat. & alibi alia.

39 *Interdum tunicatos.*] Demptis sagulis quibus militiæ Romani vtebãtur. Lampridius in Alexandro, de exauctoratis militib. loquens, *Depositis etiam sagulis militaribus, omnes non ad castra, sed ad diuersoria varia recesserunt.* De iisdem sentit Herodianus lib. II. in exauctoratione prætorianorum qui Pertinacem neci tradiderant, τάς τε ζώνας καὶ τὰς ἐσθῆτας ἢ εἴ τι σύμβολον ἔφερον στρατιωτικὸν, ἀφαρπάσαντες, γυμνοὺς ἐξέπεμπον. Tunicatum apparere in publico magnum Romæ & in castris fuit vilitatis & humilis sortis argumentum. Contra interdum toga ignominiæ caussa sumi iussa: sed abscissis laciniis deformis, vt apud Valerium Max. lib. I I. Neç dissimilis historia est quæ narratur primo Paralipomenων,

cap.XIX.nam ibi quoque ignominiæ caussa vestis præciditur.

39 *Discinctosque.*]Plut.ἀζώστους,Polyænus λελυζώνους.Olim qui aliquid serij facere parabant,cingulo vestes aliâs fluxas constringebant:quod propriè Latini dicunt *accingere se operi*. Inde homo nauus εὔζωνος dictus. sed,si res vrgeret, discincti opus aggrediebantur. Hesiodus γυμνὸς ἄζωστοι ἔκμοι ζώσασθε δὲ μοί. valet ibi ἄζωστος,sine mora vlla,aut tergiuersatione. Ideò notant Græci litteratores poni ζώννυσθαι interdum ἐπὶ ἐργίας. Adimebantur autem militibus ignominiæ caussa cum cingulo interdum & calcei siue caligæ. Valerius Max. libro II. cap.VII.

39 *Cum decempedis uel etiam cæspitem portantes.*] Hoc pacto indicabatur regradatio. In militia Romana sua cuique pro loco quem obtinebat in matriculis dignitas: vt quisque fortiter fecerat,aut flagitium admiserat,ita vel præponebatur aliis vel postponebatur,vt lege III.Cod.De commeatu. Infimus gradus erat tironum militiam auspicantium,& caligatorum,quos nullum adhuc facinus egregium in altiorem promouerat gradum. His omnia ferè incumbebant militiæ munia: nam in multis eorum opera vtebantur tribuni & centuriones planè in modum seruorum, vt ipsi queruntur apud Tacitum primo Ann. Inde sunt isti *munifices* appellati: quibus opponebantur *beneficiarij*, qui vacationē munerū militarium habebant. Qui igitur contra militarē disciplinam aliquid admiserant, ij regradatione puniebatur, fiebántque amisso ordine in quem promoti fuerant,pro beneficiariis munifices. Sic refert Valerius Max.senatum permisisse M.Marcello vt eorum opera in expugnatione Syracusarum vteretur, qui apud Cannas Rempubl.deseruerant:sed ita, *dum ne quis ex eis munere uacaret*. Inde est quod AVgustus centuriones ignominiæ caussa iubet cum decempedis stare,& cespitem portantes:quorum multus vsus in tabernaculis conficiendis,aliísque obeundis militiæ muneribus.

40 *Cespitem portantes.*]Polyænus, ἐκέλευσε πλινθοφορεῖν δι' ὅλης ἡμέρας: non exprimit vocem Latinam *cespes*: neque enim est πλίνθος, sed γῆς ὀλίγη βαθεῖα vt Plutarchus vertit in Pompeio. Glossarium, *Cespes* χερσόπλινθος, χερσόβολος, πλίνθος. legendum χερσοπλινθος,χερσόβωλος,πλίνθος. Poterat omittere tertiam interpretationem. Animaduertimus & alios auctores Græcos in ea voce exprimenda laborare.

Pag.35.v.2 *Libertina milite.*]Seruis in id ipsum manumissis. Vetustiores,libertos vocabant,posterior ætas etiam libertinos.

3 *Si tumultus in grauiore annona metueretur.*] Qui metus frequens in vrbe: vtique postquam populus Rom.suffragij iure amisso, cœpit curare panem & Circenses solum. Vide Suetonium in Claudio: Symmachū locis plurimis,& Ammianum Marc.

4 *Bis usus est.*] Dio in actis anni DCCLIX.& anni DCCLXII. Macrobius,lib. III. *Cæsar AVgustus in Germania & Illyrico cohortes libertinorum complures legit, quas uoluntarias appellauit.*

6 *Seruos adhuc uiris pecuniosioribus indictos.*]Quæ,malùm,ista dementia eorum qui *periculosioribus* hoc loco scripserunt? quæ porrò doctos viros superstitio incessit,vt ineptissimam lectionem tamdiu retinerent? neque illos probo, qui *peculiosioribus* legunt. nam ea vox neque ferri potest, neque vllius ἀξιοπίστου libri auctoritate nititur. in omnibus enim, nostris quidē, est vera lectio, *pecuniosioribus*. Dio lib.LV. παρά τε τῶν ἀνδρῶν καὶ παρὰ τῶν γυναικῶν δούλους ἀπὸ τῶν χρημάτων

τιμήματα αὐτῶν σὺν τροφῇ ἑξαμήνου λαβὼν ἠλευθέρωσε. Vbi πρὸς τὰ τιμήματα verte *ex censu*, Velleius in eadem historia, *viri fœminæque ex censu libertinum coactæ dare militē.* Supina prorsus negligentia interpretum Dionis eum locum perperam interpretantium.

7 *Sub priore uexillo habuit.*] Malim *sub primore uex.*

9 *Quicquid auro argentóque constaret.*] Lege *& quicquid*, nam omnino ita postulat sententia. Militarium donorum atque adeò omnium præmiorũ duo sunt genera: quædam τιμῆς σημεῖον solùm habent: vt palma, θαλλός, hasta pura, corona graminea, vel querna, & id genus per se nullius pretij vel parui: sed quę in pretio habentur, propter id quod per illa significatur. In quibusdam inest & κτῆμα ὡς δόσις & τιμῆς σημεῖον coniunctim. Hæc propriè δῶρα appellat Aristoteles: ac notat verè, propterea & opum & gloriæ cupidos doni esse appetentes: ἀμφοτέροις γὰρ ἔχει, ὧν δέονται· καὶ γὰρ κτῆμά ἐστιν, οὗ ἐφίενται οἱ φιλοχρήματοι· καὶ τιμὴν ἔχει, οὗ οἱ φιλότιμοι. Huius generis sunt torques ac phalerę aliáque multa, quę AVgustum facilius dedisse notat Suetonius, quàm vallares & murales coronas. erant istæ quoque ex auro: sed, vt apertè indicat Suetonius, pauco, vt pretio comparandæ non essent cum torquibus ac phaleris. quare ad prius genus pertinent. amplius enim erat in eis τιμῆς σημεῖον, quàm κτήματος δόσις: contrà in phaleris ac torquibus aliísque multis. Doctum virum non audio emendantem *quanquam auro arg.*

10 *Quàm uallares ac murales coronas.*] Quare omisit ciuicas? Hæ si materiæ ęstimationem spectes, omnium vilissimæ: fuerunt enim initio ilignę, postea ex æsculo, tandem quernæ: si honorem eis habitum, omnium gloriosissimæ & superbissimę, præter obsidionalem. Quare parcissimè omnium datæ istæ ab AVgusto: quem & alij postea principes sunt secuti: videtur ciuica postquam cœpit appendi foribus Impp. quasi propria eorum habita & pars maiestatis ipsorum. Ex his lucem accipit iocus AVgusti apud Quintilianum lib. VI. *D. AVgustus*, ait, *cùm ei Galli torquem aureum centum pondo dedissent, & Dolabella per iocum, tentans tamen ioci sui euentum, dixisset, Imperator, torque me dona: malo te, inquit, ciuica donare.* cùm Dolabellæ torquem maximæ indicaturæ petenti, ciuicam potius se daturum ait AVgustus. hoc ipso satis indicat quanti faceret donum ciuicæ, quam nisi coactus non daret.

11 *Et sine ambitione.*] οὐ χάριν. Impp. Honorius & Arcadus Stiliconi magistro mil. *honoris augmentũ non ambitione, sed labore ad unum quemque conuenit deuenire:*

14 *Quòd ipsi quoque ius habuissent tribuendi ea quibus uellent.*] Id ius libera Republ. penes eos erat quorum auspiciis bellum gerebatur: postea sublata libertate, duces cum auspiciis hoc quoque ius amiserunt: non tamen repentè, nec ἀθρόως, sed primùm ea desierunt donare quæ honore præcellebant: deinde etiam alterius generis. ciuicam sanè sub AVgusto iam & Tiberio rarò dederunt. Tacit. III. Annal. *Quo prælio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus retulit, donatúsque est ab Apronio torquibus & hasta. Cæsar addidit ciuicam coronam: quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis quàm offensus.*

19 Ἀσφαλὴς γὰρ ἐστ' ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης.] Dux ἀσφαλὴς Latinè *cautus*, cui opponitur audens, vt libro superiore: *dubium cautior an audentior.* Tacit. de Suetonio Paulino, *Cunctator natura, & cui cauta potius consilia cum ratione quam prospera ex casu placerent.* Appianus in Ἀννιβαϊκοῖς, refert, AVgustum, Fabij Maximi,

qui cunctator dictus est, factum in ore sæpe habuisse. Idem Ἐμφυλίων lib.v. verbum AVgusti memorat ὡς ἄβουλον ὂν τὸ ῥιψοκίνδυνον. In Viterb. vbi pleraq; Græca eleganter sunt perscripta, hic tamen versus desideratur, relicto vacuo eius spatio. In ora verò hæc adscripta est interpretatio ad verbum, vt vbique Græci quod abest, *Accelera tardè sciens optimè manētia in pugnâ bellatorem.* Quid dicemus? an nugas esse meras hominis Græcè indocti? an talem aliquam Græcam lectionem reperit auctor huius interpretationis?

—σπεῦδε βραδέως· τοῦτο γιγνώσκων ὅτι
Τὰ λῷστα μίμνει ἐν μάχῃ τῷ ἀσφαλεῖ.

26 *Consulatum* XX. *ætatis anno inuasit.*] a.d. XIIII. Kal. Septem. nec amplius deerant xx. anno Octauij, quàm XXXVI. dies. non enim errant, neque Dio, neque Suetonius, vt scribit vir magnus: sed, vt opinor, aliud agens: nam res clara est, & certa. Factū autē hoc ab Octauio sine exemplo vllo, ait Dio lib. XLVI. rectè sanè: nisi vnum Marium iuniorem excipias qui & ipse *consul ante annos viginti per vim creatus est* inquit Florus, lib. LXXXVI. sed quia mera vi id factum, cū eo noluit fortasse Dio AVgustum comparare: qui per speciem saltem aliquam liberorum suffragiorum consul est creatus. Tironi in historia Romana non imponant centuriones Cæsariani qui apud Appianum libro III. Ἐμφυλίων petitionem illius defendere conātur, exemplo Coruini & Scipionis, qui inferiores ætate facti sint consules. nam id falsum est & commentitiū: siue Appiano hoc imprudenter exciderit, siue centuriones impudenter iactarint. M. Valerius Coruinus annorum saltem duorum & viginti fuit: Scipio Africanus superior, (nam illum intelligit) tam ferè vltra ætatem Octauij, quàm citra legitimam.

29 *Hic faciet.*] Iulium Cæsarem aiunt cùm audiret negari sibi consulatum, dixisse, πλήξαντα τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους, Ἥδε μοι δώσει. Appianus II. Ἐμφυλίων. Alij hoc aliter.

35 *Suo quemque tirocinio deduceret in forum.*] Mos ex Cicerone, Suetonio & aliis multis Latinorum notus: Appiano notatur Ἐμφυλ. lib. IV. Ἀπίλιος δ᾽ ἄρτι τὴν τῶν τελείων περιθέμενος στολὴν ᾔει ὡς ἔθος ἐστὶ, σὺν πομπῇ φίλων ἐπὶ θυσίας ἐς τὰ ἱερά. Idem mos per prouincias seruatus vt docet Apologia Apuleij.

36 *Cæteros autem sex.*] Lege, inductis vocibus *autē sex*, ita, *cæteros, aut nouē aut sex.* ita Viterb. Pithœi, Lælri, & ex editis optimus quisque vt Rob. Steph. nec potest aliter.

38 *Cùm mane pro æde Capitolini I.*] Ex more omnium consulum, consulare sacrum facturus ascenderat in Capitolium.

39 *Paululum curuli sellæ præsedisset.*] Vt magistratum auspicaretur præsedit curuli sella, & sui adeundi potestatem fecit. Viro docto qui ad strenas refert non assentior: non enim ea caussa consuli veniendi in Capitolium: quæ autem de AVgusti strenis alibi narrantur, nihil huc pertinent.

Pag. 36. v. 1 *Triumuiratum Reip. constituendæ.*] Græci historici triumuiros Reip. constituendæ ἁρμοστὰς appellant: notátque Appianus similem magistratum fuisse eorum quos Lacedæmonij mittebant in captas à se vrbes. Verius dixeris, decemuiros illos quos Romani in subactas prouincias ad earum ordinationem mittere soliti, similes fuisse ἁρμοσταῖς Spartanorum, τοῖς καθισταμένοις σφίσι τὰ ὑπήκοα, vt idem auctor loquitur. at triumuiris istis vt & dictatoribus similes apud Gręcos fuisse, qui turbato intestinis malis Reip. statu, ad eam cōstituendam soliti creari: hos Thessali ἄρχους, Lacedæmonij ἁρμοστὰς (sed qui à superioribus

bus harmoſtis longè differrent) appellarunt, φοβούμενοι βασιλεῖς ἢ τυράννους καλεῖν, ait Dionyſius Halicarnaſſ. etſi reuera tyrãnica aut regia poteſtate erant prædi-ti. Agathias lib. I. φρουρῶν ἁρμοστὰς imitatione veterum vocat, quos Franci captis à ſe vrbibus in Italia præficiebant: ſic accipiendum & lib. IV. eiuſdem. Iſtos verò triumuiros Græci Latinorum imitatione τριῶν ἀνδρῶν appellãt, vt in nummis AVguſti. Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ. item in alio. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ L. Δ. Extant & alij ad hunc modum. Dio lib. XLI. triumuiratum vertit τριαρχίαν.

2 *Reſtitit quidem aliquamdiu.*] Ad tertium vſque diem, Plutarchus: cauſſam pete ex Dione.

4 *Magnopere contendit ne cui parceretur.*] Si prudentia ab honeſtate & probitate ſeparari poteſt, dicam conſilium prudentiſſimum fuiſſe, etſi impium & ſæuiſſimum. Genuinum huic illud fuit, quod olim ſapientiſſimus ſenex Herennius Pontius pater filio dedit, conſultus ab eo cùm ad Furculas Caudinas inter duos ſaltus clauſos exercitus Romanos teneret. Adi ad Liuium lib. IX. At de Octauio longè alia narrat Dio: nempe ſeruatos ab eo quotquot ſeruari potuerint.

5 *C. Toranium tutorem ſuum.*] Dubitanter Appianus, λεγόμενον ait ἐπίτροπον ἐπιτροπεῦσαι Καίσαρος. vir doctus qui notat procuratorem vocari ab Appiano, non attendit ad ſignificationem vocis Græcæ. &c.

11 *In cuius tamen pertinaciæ pœnitentiam.*] Sic ferè loquitur de eodem AVguſto Appianus lib. IV. αὐτὸν ὁ Καῖσαρ ἐς ἀπολογίαν τῆς Κηπίωνος ἐκδόσεως. &c.

11 *T. Iunium Philopœmenem.*] Dio tãtùm Philopœmenẽ vocat, Appianus Philemonẽ, quomodo ſcriptũ offendi in quibuſdam optimæ notæ Latinis codd. Patronũ huius Dio T. Viniũ nominat: quã lectionẽ probo, & lego hîc quoq; T. Vinium. Liberti enim δι' ὃ τῶν ἀπελευθέρων τοῦ περιλαβὸν ὀνόματα ait Artemidorus, & hodie omnibus notum. Quare omnino ita hîc edẽdum fuit. Lego etiam apud Appianum IV. Εμφυλ. ſic, ΟΥίνιον τὸ ἀπελεύθερος αὐτοῦ ΟΥίνιος Φιλοπίμην.

12 *Equeſtri dignitate decorauit.*] Noſtri quoq; MSS. *honorauit* ἐτίμησεν: ſed prima editio, *decorauit* ἤγαγε.

13 *In eadem hac poteſtate.*] Viterb. *tempeſtate*, χαρ᾽ ὃ ferri poteſt.

14 *Nam & Pinarium.*] Lego, *nam & T. Pinarium:* ac de eo T. Pinario interpretor, cuius non infrequens apud Ciceronem mentio: ex quo auctore ſatis liquet bonarum artium & partium fuiſſe hunc virum.

15 *Curioſum ac ſpeculatorem ratus*] Propriè curioſus eſt πολυπράγμων. Plautus Sticho, *Curioſus nemo eſt quin ſit maleuolus*, hoc eſt πᾶς πολυπράγμων κακοήθης ex Plutarcho Περὶ πολυπραγμοσύνης. Nolo excuſare ſcelus AVguſti: ſed & ille peccauit qui vel curioſus fuit, vel cur exiſtimaretur, commiſit. *Speculatores* fuiſſe milites quos Plutarchus in Galba διοπτῆρας καὶ ἀγγέλους vocat, pridẽ docti ſumus à doctis. Horum munus erat vt vbicumque eſſent, vicem fungerentur ὠτακουστῶν, ac ſiquid ducum vel principum cognitione dignum intellexiſſent, ad eum ſtatim iter inſtituerent. Iidem à celeritate qua vtebantur in conficiendis itineribus πτεροφόροι dicti. Heſychius πτεροφόροι τάγμα τι στρατιωτικόν. Plutarchus Galba καὶ πτεροφόροι συνεχῶς ἐφοίτων, ἀεί τι προσχωρεῖν ἐκείνῳ φράζοντες. Iuuenalis ſatyra IV.

—*feſtinare coactos,*
Tanquam de Cattis aliquid, toruiſque Sicambris
Dicturus, tanquam & diuerſis partibus orbis

Anxia præcipiti uenisset epistola pinna.

Somnia sunt, quę ad hunc locũ effutit editus nuper à doctissimo Pithœo scholiastes, de pinna in literis coss. super re tristi. Speculatores Dio vocat σκόπας & ἐρευνητάς, & separat eam militum τάξιν, ab ordine tabellariorum, quibuscum videntur docti illos confundere. locus est in fragmentis Vrsini LXXXIII. ὥστε πάντας αὐτοῦ πολλοὺς πλῆθος, καὶ ὅτι καὶ τὸ Λ δ νεῶτος ἐν τοῖς σκόπαις τε καὶ ἐρευνηταῖς μεμισθοφορηκότα, καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς τάξιν λελοιπότα, ἐς τε τοὺς γραμματοφόρους τελέσαντα, καὶ τοῦ σκοπεῖν ἀποδεχθέντα. speculatores vt ex hoc loco apparet inferiores ordine tabellariis: quos etiam milites fuisse declarat alter locus eiusdem, σχημάτων τε ἐκεῖθεν, ὡς καὶ στρατιώτης τις τῶν ἀγγελιαφόρων ὢν ἐπέβη.

16 *Et Tedium Afrum.*] Scripti quidam *Rhedium*. Est sanè obscura hæc gens Tedia. Legi tamen apud Iuuenalem in antiquis membranis, *Tedia non lambit: non Media*. vt in editione optimi, doctiss. q. Pithœi. vulgò *Tædia*.

18 *Q. Gallium Prætorem.*] Sic legendum ex Mss. & Appiano apud quem solum hanc historiam legas. periit anno DCCXI. extremo.

22 *Oculus eius sua manu effossis.*] O feritatem! Sed fecit non primus. Sulla, ait Valerius, M. Marium *non prius uita priuauit quàm oculos infelicis erueret*.

24 *Vrbe interdicta dimissum.* Appianus ex AVgusti libris, vel alicuius Cæsariani, ὁ δὲ Καῖσαρ ἐς τὸν ἀδελφὸν ἐκέλευσε χωρεῖν· καὶ δοκεῖ νεὼς ἐπιβὰς οὐδαμοῦ ἔτι φανῆναι.

25 *Tribunitiam potestatem perpetuam recepit.* Tribunitia potestas AVgusto decreta anno DCCXXIV. post victum Antonium. Dio, lib. LI. suscepta tamen ab eo, anno tantùm DCCXXXI. idem lib LIII. & veterum fastorum fragmenta. species tamen quædam tribunatus iam antè fuerat eidem tributa, victo Sex. Pompeio anno DCCXVIII. Dio lib. XLIX. Exemplum primum est à Iulio, cui S. C. delata ἡ ἐξουσία τῶν δημάρχων διὰ βίου. Dio lib. XLII. & XLIIII. Huius dignitatis ea fuit vis, vt sacrosanctus AVgustus efficeretur instar tribunorum: vtque appellantibus ipsum & intra pomœrium, (quod ius tribuni habuerunt,) & intra proximum miliare (quod nulli vnquam tribuno ius fuit) opem ferre posset. Tacitus, *Tiberius potestatem tribunitiam Druso petebat. Id summi fastigij uocabulum AVgustus reperit, ne regis aut dictatoris nomen adsumeret, ac tamen appellatione aliqua cætera imperia præmineret*. Quod diximus de opis latione, habemus à Dione, cuius verba sunt lib. LI. καὶ τὸν Καίσαρα τήν τε ἐξουσίαν τὴν τῶν δημάρχων διὰ βίου ἔχειν, καὶ τοῖς ἐπιβοωμένοις αὐτῶν, καὶ ἐντὸς τοῦ πωμηρίου, καὶ ἔξω μέχρι ὀγδόου ἡμισταδίου ἀμύνειν, ὃ μηδενὶ τῶν δημαρχούντων ἐξῆν. in his verbis & simili loco qui habetur lib. LIV. ὀγδόου ἡμισταδίου *septem stadia cum dimidio* interpretamur, hoc est miliare vnũ. sic semper apud Dionem stadia septem cum dimidio vnum miliare efficiunt, qui fuit quondam veterum podismus, vt ex multis scriptoribus liquet. Genus loquendi quo Dio vsus, fusè nobis expositum nuper ad Theophrasti Characteres. Quod eo moneo, quia interpretes eius eo non intellecto plurimos Dionis locos vel deprauarunt correctionibus suis, vel deprauatos antè non emendarũt, aut certè perperam interpretati sunt. Quædam obiter visum annotare. libro LII. verba sunt Mecænatis de præfecto Vrbi loquentis, ἵνα τάς τε δίκας τοῖς τε ἐν τῇ πόλει, καλῶν ἂν ὦσι, καὶ τοῖς ἔξω αὐτῆς μέχρι πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων οἰκοῦσι, κρίνῃ. non est dubiũ Dionem exprimere hîc voluisse id interuallum quod apud I. C. tit. De offic. præf. Vrbi legitur. Quare scribendum aio μέχρι πεντήκοντα καὶ ἑπτακοσίων σταδίων, hoc est, intra centesimum lapidem. Auctor ipse Dio ita emendandi. subdit enim τήν τε Ἰταλίαν πᾶσαν τὴν ὑπὲρ πεντήκοντα καὶ ἑπτακοσίους ἀπὸ τῆς πόλεως σταδίους. Simile mendum

dum obsidet hunc quoque locum è lib.LV. vbi inter remedia laborantis annonæ refertur decretum AVgusti, τὰ τε αἰσχρὰ παῖδα τὰ ὤνια ὑπὲρ πεντήκοντα ἐκκαιδεκάτους σταδίους ἐξωθῆναι. scribi debet hic quoque ἑπτακοσίων. malè enim χ′ posuerunt pro ψ′. At Xiphilini codd. veram lectionem adhuc retinent.

28 *Quanquam sine censuræ honore.*] Vide ad lib.I.cap.LXXVI.

28 *Censum tamen populi ter egit.*] Habes in lapide Ancyrano.

29 *De reddenda Rep. bis cogitauit.*] Intellige τὸ cogitauit cum effectu: nam alioquin & simulauit ipse semper se Rempubl. velle reddere: & tandem, vt posset, optauit non simulatè sed ex animo, si fides vlla ipsi habenda. verba eius extât apud Senecam in lib. De breuitate vitæ. *Diuus AVgustus cui dij plura quàm ulli præstiterunt, non desiit quietem sibi precari, uacationem à Repub. petere. Omnis eius sermo ad hoc semper reuolutus est, ut sibi pararet otium. Mox. In quadam ad senatum missa epistola, cùm requiem suam non uacuam fore dignitatis, nec à priore gloria discrepantem pollicitus esset, hæc uerba inueni. sed ista fieri speciosius quàm promitti possunt: me tamen cupido temporis optatissimi mihi prouexit, ut cum rerum lætitia moretur adhuc, perciperem aliquid uoluptatis ex uerborum dulcedine.* Suetonio reddere Remp. est quod pluribus Dio dicit, ἀποδιδόναι τῷ δήμῳ καὶ τὰ ὅπλα, καὶ τὰ ἔθνη, καὶ τὰς ἀρχάς, καὶ τὰ χρήματα. Sic apud Senecam. *possidere Remp.*

31 *Tædio diuturnæ ualitudinis.*] Vndecimo ipsius consulatu. Narrat Dio LIII. extremo.

32 *Magistratibus ac senatu domum accitis.*] Dio, τὰς ἀρχάς, τούς τε ἄλλους τοὺς πρώτους καὶ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων ἀθροίσας. Errat igitur vir eruditus cùm emendat *magistr. è senatu.*

36 *Ita mihi saluam ac sospitem Remp.*] Dignum principe iusiurandum. Ammianus lib.XXIV. *Animabat Iulianus exercitum, cùm non per charitates, sed per inchoatam negotiorum magnitudinem deieraret assiduè,* Sic sub iugum mitteret Persas: Ita quassatum recrearet orbem Romanum. *ut Traianus fertur aliquoties iurando dicta cōsueuisse firmare:* Sic in prouinciarū speciem redactam videam Daciam: Sic pōtibus Istrum, EVphratem superem: *& similia plurima.* Tale illud Planci Imperatoris in epistola ad Ciceronem, *Ita ab imminentibus malis Resp. me adiuuante liberetur.* At in Octauio, quandò Remp. primùm capessebat, damnatum illud à bonis, *Ita mihi parentis honores consequi liceat.*

37 *Remp. sistere in sua sede.*] Sedes est basis, κρηπίς. Sistere ἀνορθοῦν, ἱστάναι. Est enim (quod non aduertunt interpretes) translatum à columnis vel colossis qui magno nisu in suam basim restituuntur; vt in eo exemplo quod narrat Socrates lib.I.cap.XX. Ita loquitur Isocrates Archidamo, ἐὰν καὶ ἐρρῶσθαι ἐθέλωμεν, καὶ τὴν πόλιν εἰς τὴν αὐτὴν καταστῆσαι δυνηθῶμεν ἐξ ἧς νῦν ἐκπέπτωκεν. Eadem translatio in illis mox, *mansura in uestigio suo fundamenta Reip.* Symmachus ep.XLVI.lib.III. *Ita uoluenda attulit dies, ut domini nostri Gratiani fortissima simul ac felicissima manu nutantia Reip. pondera fulciantur.* Sic obiter emendabis illum locum: nam vulgò *gratiam* pro *Gratiani.*

39 *Feciteque ipse se compotem uoti.*] Audax dictum, Statius IX. Thebaid. de Capaneo,

Sic ait, & uoti sese facit ipse potentem.

Vetus dictum est Romanorum, *Sapiens ipse fingit fortunam sibi.* apud Plautum, Ciceronem, Salustium, & Cornelium Nepot.

40 *Vrbem neque pro.*] Corruperant hunc locum qui putabant à superiori-

bus ista pendere, falsò: nam si in capita secari debuit Suetonius, hinc erat ducendum principium eorum quæ ex vulgata diuisione capitibus continentur XXIX. & XXX. More enim suo auctor, toti illi sermoni istud veluti caput & breue præposuit.

41 *Pro maiestate imperij.*] Sic in veteri lapide posito in honorem AVgusti ob munitas vias, PRO. DIGNITATE. IMPERI.

41 *Inundationibus incendiisque obnoxiam.*] Tacitus de incendio Neroneo, *Ignis anteijt remedia uelocitate mali, & obnoxia urbe arctis itineribus huc & illuc flexis, atque enormibus uicis qualis Roma fuit.* Sed vide Strabonem lib. v. De inundationibus subit mirari, cùm ea res caussas naturales & manifestas haberet, semper tamen Tiberim exundantem pro magno prodigio habitum & in Acta relatum.

Pag. 37. v. 1. *Iure sit gloriatus marmoream se relinquere quam lateritiam accepisset.*] Aliuorsum trahit Dio AVgusti dictum: quem morientem dixisse refert, ὅτι τὴν Ῥώμην γηΐνην παραλαβὼν, λιθίνην ὑμῖν καταλείπω. & addit suum interpretamentum, τοῦτο μὲν οὖν οὐ πρὸς τὸ τῆς οἰκοδομήματος αὐτῆς ἀκριβὲς, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρὸν ἐνεδείξατο. At Suetonius non de imperij firmitudine, sed de publicis ædificiis accipit. Iulianus in Cæsaribus ad Dionis mentem accedit, qui sic gloriantem inducit AVgustum, respiciens haut dubiè illius hoc dictum. ἐγὼ τὴν ἐμφυλίοις στάσεσι τὴν Ῥώμην ὁρῶν εἰς ἔσχατον ἐλαύνουσαν πολλάκις κίνδυνον, οὕτω διέθηκα τὰ περὶ αὐτὴν ὥστε ἐστὶ δι' ὑμᾶς, ὦ θεοί, τὸ λοιπὸν ἀδαμαντίνην. Notabis quomodo verterit illa Dio *latericiam* & *marmoream*: alij Græci pro *latericiam* dixerunt πηλίνην. Allusit autem AVgustus ad antiquissima Romanorum ædificia, de quibus Varro Ταφῇ Μενίππου. *Antiqui nostri domibus lateritijs paullulum modò lapidibus suffundatis, ut humorem effugerent, habitabant.* De iis Plinius lib. XXXV. cap. XIV.

10 *Vt de bellis triumphisque hic consuleretur senatus.*] Ouidius de hoc templo,

Hinc solet hasta manu, belli prænuntia, mitti —

Hinc fera Gradiuum bella mouere decet.

Olim in Capitolio: Appianus, ἡ δὲ βουλὴ ἐκ ἱερῶν τὴν γνώμην ἔχει, ἐς τὸ Καπιτώλιον, ὅπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν, συνελθοῦσα ἐψηφίσατο.

15 *Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitauit.*] Vir doctus qui *exertauit* pro *excitauit* repertū in vno fortasse aut altero cod, amplectitur, non magis mihi sententiam suam probat, quàm doctus alter ille, qui apud A. Gellium mauult legi in verbis Quadrigarij, lib. IX. cap. XIII. *lingua exerrare*, quàm *linguam exertare*. Quæ lectio & elegantissima est, & omnium aliorum historicorum narratione confirmatur, qui in ea re vsi plerique verbo *exerere*. nec aliter Plinius quoque lib. XXXV. Nec moueor si in vno aut altero cod. sic scriptum extat: nam in pluribus multò aliter est. Sic sanè antiquiss. exemplar quod ipsi vidimus.

18 *Lecticam eius fulgur perstrinxisset.*] *Fulgur* pro fulmine, vt in Domitiano, *Tot fulgura facta audit áque sunt*, & ita semper in libris olim aruspicum: sæpe etiā Plinius. & optimus quisque Latinitatis auctor. Glossarium κεραυνοβόλιον ἡμερινόν, *fulgurium*. Lege *fulgur dium*. Festus, *Dium fulgur appellabant diurnum, quod putabāt Iouis, ut nocturnum Summani.* Glossæ, κεραυνοβόλιον ἀπὸ περὶ νυκτερινὸν *fulgur submanum*. Ita accipe vocē *fulgor* in Constantini constitutione, Cod. Theodos. De paganis sacrificiis & templis. *Si quid de palatio nostro, aut cæteris operibus publicis degustatum fulgore esse constiterit, retento more ueteris obseruantiæ, quid portendat ab haruspicibus requiratur.*

21 *Sed & cæteros viros principes sæpe hortatus est.*] Notemus igitur in his Taciti verbis magnam μείωσιν, Annal. lib. III. *Erat etiam tum in more publica munificentia: nec AVgustus arcuerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundanteis opes, ornatum ad Vrbis & posterum gloriam conferre.*

24 *AEdes Herculis Musarum.*] Sustulimus τὸ & secuti libb. nostros & historiam. Hæc ædes in regione nona fuit. Vide Vrbis descriptionem. Ouidius de ea,

— clari monumenta Philippi
Aspicis: unde trahit Martia casta genus.

25 *Atrium Libertatis.*] Fuit in Auentino. Vide Liuium & Ouidium in Idib. Aprilis. Eò docti tanquam ad λέσχην conueniebant. Ouidius,

Nec me quæ doctis patuerunt prima libellis
Atria, Libertas tangere passa sua est.

Ibidem fuit tabularium, in quo seruata acta publica. Liuius lib. XLIII. *Censores extemplo in Atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis clausoque tabulario, & dimissis publicis seruis,* &c. Hinc etiã intelligimus loci formã: erat enim similis atriis ædium priuatarum, quæ habebant tablina & pinacothecas adiunctas: in medio erat area sub dio, columnis cincta: ideò is locus etiam *peristylium* appellatus. Idem quoque *impluuium* dicebatur. Atque hoc propriè atrium est, non atrij pars: nam *atrium* ab αἴθριον, significat locum in ædibus sub dio. Græci ὕπαιθρον frequentius vocant: sed αἴθριον pro atrio notauimus sæpe apud LXX. & Iosephum. Tertullianus in loco Ezechielis cap. IX. *subdiual* vertit. Extat & apud Lucianum, neque dubium esse potest inde dictam vocem Latinam. Nam Varronis aliorúmque veterum notationes quis non rideat? Etiam illi errant qui atria fuisse tecta volunt, quia dixit AVsonius, *laqueata atria.* neque animaduertunt eam vocem vt apud Græcos μέγαρον & αὐλὴ pro palatiis procerum poni: at in iis quæ propriè atria dicebantur, non aliud tectum erat, præter alas ædificij, quæ velut porticus circa medium subdiual efficiebant. Ideò doctè auctor Glossarum *atrium* περίστωον, μέσαυλον.

28 *Spatium vrbis in regiones vicósque diuisit.*] Regiones quidem XIV. vicos verò CCCCXXIV. si satis certa hæc in fragmento Rufi lectio: nam Victor apertè vitiatus. Non assentior interpretibus qui AVgustum negant fuisse diuisionis Vrbis in regiones XIV. auctorem: nam si ea partitio AVgusto antiquior, cur eius non meminit Varro De lingua Latina lib. IV? Dionis tamen ambigua verba ex quibus expressè eam sententiam non elicias. Regiones autem ille μέρη vocat simpliciter. Socrates in Ecclesiast. hist. κλίματα. Alij Græci ῥεγεῶνας, vnde in Suida ῥεγεωνάρχης dicitur, & apud Hesych. ῥεγεωνάριος. *curator regionis*: nam malè ipse interpretatur γειτονιάρχης: is enim est *vicomagister.*

28 *Instituitq; ut illas annui magistratus sortito tuerētur, hos magistri è plebe cuiusq; viciniæ electi.*) Viterb. *lecti.* Suetonium breuitas interdum reddit obscurum, vt hîc: quod enim ait de annuis magistratibus, quibus cõmissæ regiones vrbis, tã de nouis magistratibus in eam rē creatis potest intelligi, quàm de ordinariis. quæ sententia verior: neque enim noui magistratus creati ex institutione AVgusti, qui curarent regiones, vt falsò docti quidam tradũt: sed eam curam curauere, ædiles, tribuni, prætores. Idque ad Seueri tempora seruatum. Hæc omnia Dio in actis anni DCCXLVII. clarissimè docet, libro LV. cuius verba sic scribenda, καί τισι καὶ ἐκ τούτων (nempe τῶν ἀγορανόμων, nō vt Xylander, τῶν στενωπάρχων) ἢ

τῶν δημάρχων τῶν τε στρατηγῶν πᾶσαν τὴν πόλιν εἰς δεκατέσσαρα μέρη νεμηθεῖσαν, κληρουῦ προσταχθέντων· ὃ καὶ νῦν ἔτι γίνεται. Legitur vulgò *κλήρῳ* mendosè: nam vel *κληρουῦ* scribendum, vel sic, *κλήρῳ σφίσι διῃρημένη προσετάχθη*. In descriptionibus Vrbis Victoris & Rufi, duo curatores Vrbis regioni cuique assignantur: quod cuius principis sit inuẽtum, nescio. AVgusti non esse, hoc scio. Vicorum magistros autem siue viocuros, iam inde ab antiquissimis temporibus Romæ fuisse certum est. Fuit & noua Roma in regiones XIV. diuisa, habuítque suos curatores & vicomagistros.

30 *Aduersus incendia excubias nocturnas vigilesque commentus est.*] Strabo lib. v. Dio lib. LV. in anno DCCLIX. & I.C. ti Dig. De offic. præf. vigil. Antè AEdiles incendiorum curam habuerunt, vt ex variis eiusdem Dionis & Appiani locis constat. Erant autem cohortes præfecti vigilum è libertinis conscriptæ: propterea alij milites per contemptum eos vocabant *sparteolos*. vt opinor, à funibus quorum multus vsus in restinguendis incendiis: vel à sparteis tunicis quibus erant amicti. Sic eos nominat vetus Iuuenalis scholiastes ad hæc verba ex lib. v.

Dispositis prædiues hamis.

notans, *Per translationem disciplinæ militaris sparteolorum Romæ quorum cohortes in tutelam vrbis cum hamis & cum aqua vigilias curare consueuerunt manu.* Sic accipio apud Tertullianum in Apologia, *Ad fumum cœnæ Serapicæ sparteoli excitabuntur: de solo triclinio Christianorum retractatur.* Innuit elegantissimè scriptor Afer, tantum apparatum cœnæ Serapicæ esse solitum, vt milites cohortium præfecti vigilum, illum locum vbi parabatur, obseruandũ haberent: non enim magnum conuiuium sine magno igne paratur: inde incendij metus, quem ait excitare sparteolos. Nihil etiam vetat eam vocem ibi interpretari de gumiis, lurconibus, & parasitis, quos certum est omnes epularum occasiones sectari. Huiusmodi hominum proprium est, *omnis fumi esse non imperitos* vt ait Apuleius in Apologia, & nos ibi nuper exposuimus. itaque sparteoli vetustissimè dicentur: quia sparteoli dum intenti sunt ad omnem incendij casum, fumos caminorum sollicitè obseruãt.

33 *Quo autem facilius vrbs vndique adiretur.*] Dio in anno V. C. DCCXXVII. lib. LIII. & in anno DCCXXXIV. lib. LIV. Strabo lib. v. extant & nummi in memoriam eius rei cusi, cum hac inscriptione S. P. Q. R. CAES. AVGVSTO QVOD VIAE MVN. SVNT. Fuerunt & statuæ variis locis cùm in vrbe tum per prouincias ob eam curam eidem AVgusto positę, vt Dio quoque testatur. Tale est istud monumentum quod hodiéque Emeritæ in Hispania reperitur.

IMP. CAES. DIVI. F. AVGVSTVS. PONT. MAX.
COS. XI. TRIBVNIC. POTEST. X. IMP. VIII.
ORBE. MARI. ET TERRA. PACATO. TEMPLO
IANI. CLVSO. ET. REP. P.R. OPTIMIS LEGIBVS
ET. SANCTISSIMIS. INSTITVTIS. REFORMATA
VIAM. SVPERIOR. COS. TEMPORE. INCHOATAM
ET. MVLTIS. LOCIS. INTERMISSAM. PRO. DIGNITATE
IMPERI. P.R. LATIOREM. LONGIOREMQVE
GADEIS. VSQ. PERDVXIT.

34 *Reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia.*] Hoc verius quàm, vt Dio

Dio ait, quibusdam è senatoribus: neque ex pecunia manubiali, sed propriis impensis, *καὶ ὅμως ἄλλοις τέ τισι τῶν βουλευτῶν ἐπισκευάσαι οἰκείοις τέλεσι προσέταξε.*

35 *AEdes sacras uetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit.*] Vide inscriptionem lapidis Ancyrani. Ouidius II. Fastorum,

Cætera ne simili caderent labefacta ruina
Cauit sacrati prouida cura Ducis:
Sub quo delubris sentitur nulla senectus:
Nec satis est homines, obligat ille deos.
Templorum positor, templorum sancte repertor,
Sit superis opto mutua cura tui.

Versu penultimo puto legendum *refector* non *repertor*. Liuius AVgustum *templorum omnium conditorem aut restitutoré* vocat. Imitatus est hunc locum vt alios multos ex hoc præsertim libro, Eginhartus De vita Caroli Magni. *Præcipuè tamen, ait, ædes sacras ubicunque in toto regno suo uetustate collapsas comperit, pontificibus & patribus ad quorum curam pertinebant ut restaurarentur imperauit.*

38 *Gemmasque aut margaritas.*] Manilius lib v.

Hinc augusta nitent sacratis munera templis
Aurea, Phœbeis certantia lumina flammis,
Gemmarúmque illi radiantes lucibus ignes.

Vide Macrobium Saturnal. lib. III. cap. XVII.

39 *Pontificatum maximum suscepit.*] Hoc deerat ad implendũ omni ex parte ius *αὐτοκρατείας*: duobus enim continetur Respub. omnis, religionum ceremoniis, & legibus humanis: quorum vtriusque cura & potestas olim penes reges fuit: éstque is mos antiquissimus, vt ex Aristotelis lib. III. Polit. notare olim meminimus ad XIV. Strabonis. Vide eundem philosophum lib. VI. cap. vlt. & Synesium epist. CXXI. Postea cùm rebus mutatis vetera regna defecissent, vestigium nihilominus eius rei in plerisque rebusp. seruatũ est: in quibus creati sunt reges sacrificuli, qui potestate cætera priuati, religiones curabát: regium verò nomen *ὀνόματος ἕνεκα* ait Dionysius lib. IV. retentum est. Hi sunt quos Græci *ἀνακτοτελεστὰς* & *βασιλεῖς ἱερέας* vocant: quales diu fuisse in multis Græcorum ciuitatibus certissimum est ex Aristotele & veteri historia. At barbarorum plerique, ait Clemens Alexandr. priscum institutũ constanter retinuerunt. *ὅθεν*, inquit, hoc ipsum intelligens, *ἔτι καὶ νῦν παρὰ τοῖς λογιωτάτοις τῶν βαρβάρων σώζεται, τὸ ἱερατικὸν γένος εἰς βασιλείας προαγόντων.* Romani Græcos per omnia sunt secuti: nam & primi reges ipsorum augures erant: & postea priuati sacerdotiis præditi Rempub. religionum auctoritate rexerunt, vt scribit Cicero I. De diuinat. AVgustus ergo nequid illi ad summam potestatem deesset, Pont. Max. anno DCCXLI. Prid. Non. Martij creatus est. Dio li. LIV. & Ouid. in Martio. Permansit mos ab eo traditus ad Gratianum vsque: qui primus ex Impp. Christianis desciuit ab hoc maiorum instituto, Cõstantini, Constantij & cæterorũ exemplo neglecto. Auctor Zosimus lib. IIII.

39 *Quem nunquam uiuo Lepido auferre sustinuerat.*] Plutarchus Quæst. Rom. auguribus hoc ius propriũ esse ait, vt ne damnati quidem sacerdotio priuentur: de reliquis verò negat disertè. quod miror. Cassiodorus in Patritiatus formula, *Mox ut datus fuerit, in uitæ tempus reliquum honori fit comes, ornatus indiuiduus, cingulum fidele, quod nescit antè deserere quàm de mundo homines contingat exire. credo ad similitudinem pontificatus unde uenerat, rem fuisse formatam: quia sacerdo-*

tium non deponunt, nisi quum vitæ munera derelinquunt.

Pag.36.v.3. *Annum à D.Iulio ordinatum.*] Quia anni ratio in potestate pontificis fuit, propterea hîc de emendatione anni agit.

5 *In cuius ordinatione Sextilem mensem.*] Censorinus. *Qui autem ita Sextilis fuerat, C.Martio Censorino, C.Asinio Gallo COSS. in AVgusti honorem dictus est AVgustus, anno AVgustorum vicesimo.*

9 *In demortuæ locum aliam capit.*] Κυριολογία vt ex A.Gellio & aliis notum, sic *dictus dictator*, *flamen proditus* dicuntur propriè, vt notat Curius Fortunatianus lib.III. etsi hoc non perpetuum. In Glossis scriptum est *Captam τὴν ἀπὸ προγόνων οἰκίας*: mirum interpretamentum. scio quid sit in ritibus sacris *captus locus*: hic magister quid sibi voluerit nescio. Puto tamen scriptum ab eo non *οἰκίας* sed *οἰκείας*. existimauit captam dici eam quæ per parentes in ea caussa sit vt capi sacerdos possit. Verùm alia quoque multa spectata fuisse in legenda virgine Vestali, liquet. Vide apud Gellium. Non igitur tam malè quàm parũ dixerit Græcus ille magister.

13 *Salutis augurium.*] Intermissum per annos XLIV. à Ciceronis & Antonij consulatu, ad V. consulem AVgustum & S. Appuleium. Auctor Dio, qui sine ratione, vt arbitror, & lib. XXXVII. & LI. *Ὑγιείας οἰώνισμα* Græcè vertit: nam *Salus* hîc, vel ipso teste non erat *ὑγίεια*, sed *σωτηρία*.

13 *Diale Flaminium.*] Vide inscriptionem Ancyranam.

13 *Sacrum Lupercale.*] Celebratũ paucis diebus ante Iulij Cæsaris necem, posteà neglectum.

13 *Ludos seculares.*] Coss. C.Furnio C.F. & C.Iunio C.F. Silano.

17 *Compitales lares ornare bis anno instituit.*] Veteres quidã *compitalitijs* vt Vrsini & editi quidam. Placet: repetendum enim ex superioribus *ludis*: & sic dictũ vt *Lupercalibus* ac *secularibus*. Mos Suetonij ferè perpetuus, vt quę iunctim proposuit, ea exequatur sigillatim eodem ordine. sed an fuerunt gemina compitalia? In veteri kalendario semel notata sunt sexto Non. Mai. in eodem tamen Larentinalia annotantur inter Decembris festos dies: & satis constat ex Dionysio Halicarnasseo non longo interuallo à Saturnalibus acta quõdam compitalia: Varro lib. v. De lingua Lat. *Compitalia dies attributus laribus: quotannis is dies concipitur.* vnde discimus, ætate Varronis non fuisse nisi vna Compitalia: eorúmque diem, vt ferè conceptiuarum omnium feriarum, fuisse incertũ. Propriè autem *Lares ornare* dixit, vel *ornari*, vt in Viterb. aliisque scriptum. Lib. VI. *Kal. Ianuarij exornati lares in ipso sacrificij apparatu conciderunt.* quod interpretor de priuato Larium cultu, non publico per Compitalia. Festus, *Donaticæ coronæ dictæ, quòd his victores in ludis donabãtur, quæ postea magnificentiæ caussã institutæ sunt super modum aptarum capitibus, quali amplitudine fiunt cùm lares ornantur.*

20 *Statuis omnium.*] Ab ipso AEnea & Romulo. Ouid. lib. v. Fastorum, de Marte Vltore loquens, cui ædes in foro AVgusti,

Hinc videt AEnean oneratum pondere charo,
Et tot Iuleæ nobilitatis auos.
Hinc videt Iliaden humeris ducis arma ferentem,
Claráque dispositis acta subesse viris.

22 *Vt illorum velut ad exemplar.*] Sic prima editio: MSS. plerique sic, *ut ad illorum velut ad exemplar*, Scripserim, *ut ad illos velut ad exemplar.*

24 Contra

24 *Contra theatri eius regiam.*] Pompeius post extructum famosissimum illud theatrum, circumdedit ei cùm alia opera, quod Velleius ait, tum etiã domũ vt illa erant tempora, admodum magnificam: ipso mortuo videtur, aut illa aut aliud quod ædificium ex iis quæ theatro adiuncta (quorũ præter Velleiũ etiam Appianus meminit) regiæ nomine affectum. Ait autem *regiam theatri* Põpeiani, quia vt Plutarchus ait, quasi appendix theatri fuit ea domus & ἐφόλκιον, vt ipse nominat. sic potius hunc locum interpreter quàm vt Torrentius *theatri regia*, hoc est, *theatrum regale opus.*

24 *Marmoreo iano suppositit.*] Hęc omnium veterum lectio. Iani, quos transitiones peruias Tullius interpretatur, magna hominum frequentia soliti celebrari vt fora. Ammianus Marcellinus lib. XXXVIII. *potiores auctoritate longæua; per ianos & fora clamitant sæpe Rempub. stare non posse.* Liuius lib. XLI. de colonia quadam loquens *Fuluius Flaccus locauit forum porticibus tabernisque claudendum, & ianos tres faciendos.* Sunt codices non postremæ notæ in quibus est *iano superposuit*, vt intelligamus iano superpositã Pompeij statuam tãquam arcui triumphali, vel alicui columnæ: quod scimus & Romæ & Constantinopoli sæpe factum in principum statuis.

28 *Grassatorum plurimi.*] Et Roma & circumiecta Italia perpetuò obnoxię huic periculo, quo ne nunc quidem carent. Refero huc Appiani locum Ἐμφυλ. lib. V. λῃστευομένης ἤδη κατὰ συστάσεις τῆς τε Ῥώμης αὐτῆς, καὶ τῆς Ἰταλίας (vel τῆς ἄλλης Ἰταλίας) ἀφειδῶς. In vulgatis editionibus scriptum est τῆς Σικελίας. Eámque lectionem videntur confirmare quæ deinceps narrantur. sed qui attentius locum legerint mihi assentientur. Iuuenalis querela est de suis temporibus,

--nam qui spoliet te
Non deerit; clausis domibus postquam omnis ubique
Fixa catenatæ silust compago tabernæ.
Interdum & ferro subitus grassator agit rem.
Armato quoties tutæ custode tenentur
Et Pomptina palus & Gallinaria pinus.
Sic inde huc omnes tanquam ad uiuaria currunt:

Appianus alibi grassatorem hac periphrasi describit ἄνδρα λῃστεύειν τοὺς παροδεύοντας καὶ ἐπὶ ἔργῳ κακῷ δὴ ἐνδεδεμένον.

30 *Ergastulis possessorum supprimebantur.*] Ergastulum, vox Græcæ originis, non Græca, illi ἐργαστήρια vocabant. Hesychius, ἐργάστωρες οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς τόποι ἔνθα οἱ οἰκέται κοιμῶνται. sed accommodatius mori Romano scriptor Glossarũ, *Ergastulorum* ἐλευθέρων φυλακῶν. *Ergastula* τόποι ἐν οἷς πεδῆται ἐργάζονται. δεσμωτήριον, δεσμός. Vetustiores Gręci & vsum horum norant & ἐργαστὰς appellabant. Athenæus lib. VI. Ἀμαξίας δὲ ἐργάτας φησὶ καλεῖσθαι τοὺς κατὰ τοὺς ἀγροὺς οἰκέτας.

32 *Ergastula recognouit.*] Per Tiberium, libro sequenti cap. VIII. sed quin hoc sæpius factum etiam per alios non ambigo.

34 *Præcipuam calumniandi materiam.*] τὸ ἐπηρεάζειν nõ τὸ συκοφαντεῖν. Sic in Domitiano, *fiscales calumniæ.* & in Iulio, *calumniarum metum iniecit.* Reliqua huius periodi pene ad verbum expressit Dio, τά τε παλαιὰ συμβόλαια τῶν τῷ κοινῷ ὀφειλέντων ἔκαυσε. Vnde meritò probata eruditiss. Torrentio quorundam libb. lectio *exussit*: cùm in plerisq; scriptũ & nos inuenerimus *excussit*. Cõfirmat illam scripturã similis facti narratio apud AVsoniũ in Panegyrico, *Tu argumenta omnia flagitandi publicitus ardere iussisti. Videre in suo quæque foro omnes ciuitates conflagrationem*

salubris incendij: ardebant stirpes fraudum veterum, ardebant seminaria futurarũ. Appiani narratio lib. v. Ἐμφυλ. vtrique lectioni accommodari potest.

34 *Loca in urbe publica iuris ambigui.*] Id est, quæ publica esse dicebãtur magis quàm probabantur: alioquin vel ablata possessoribus vel nonnisi imposito solario essent concessa. Simile iudicium Domitiani vt narrat Suetonius in eius vita cap. IX. Ad hoc controuersiarum genus instituti sunt postea quos curatores locorum publicorum iudicandorum nominabant. Vetus lapis.

T. QVINCTIVS. CRISPINVS
VALERIANVS
C. CALPETANVS. STATIVS. RVFVS
C. PONTIVS. PELIGNVS.
C. PETRONIVS. VMBRINVS
M. CRASSVS. FRVGI
CVRATORES
LOCOR. PVBLICOR. IVDICAND.
EX S. C. CAVSA. COGNITA
EX. PRIVATO. IN PVBLIC. RESTITVER.

Extat memoria similium iudiciorũ in aliis inscriptionibus, quas missas facio.

35 *Diuturnorum reorum.*] Variis olim legibus ac S. C. accusantium temeritas & improbitas coërcita fuit, vt lege Remmia & S. C. Turpilliano: de quibus habes apud I. C. in Pandect. Tandem verò prodiit saluberrima constitutio quæ anno terminari iussit quæstiones criminales. Extat ea lex hodiéque: in Cod. Theodos. libro IX. tit. XXXVI. Iustinianus tempus ampliauit, & biennium præfiniit, leg. III. Cod. Vt intra certum tempus criminalis quæstio terminetur.

37 *Si quem quis repetere vellet*] Post accusationis abolitionem vel ex S. C. vel ex indulgentia principis, vel ob ferias lætitiámve aliquam, aut quamcumque aliã ob caussam, repeti rei possunt intra dies XXX. de quibus vide I. C. Dig. ad S. C. Turpillianum lege X. & seqq.

38 *Par periculum pœnæ subiret.*] Vide in Domitiano, cap. IX. Calumniatorum pœna legitima talio, hoc est similitudo supplicij. lege vlt. Cod. De calumniatoribus. Olim lege Remmia calumniæ damnatorum fronti inurebantur litera K Cicero pro Roscio Amerino, & Plinius in Panegyrico: vnde apud Papinianum, *calumniæ damnatus & bonæ integræ frontis* opponuntur. lege XIII. Dig. De testibus.

39 *Triginta amplius dies actui rerum accommodauit.*] In multis olim rebuspublicis, vt Atheniensi, Tarentina aliísque, euenisse legimus, vt crescẽte variis occasionibus dierum festorum numero tandem plures voluptatibus dicati reperirentur quàm negotiosi & iuridici. Idem Romanis euenerat ante AVgustum. quod non vna Ciceronis in Verrinis querela declarat. AVgustus primus, sicut hîc narrat Suetonius, huic malo medicinam fecit: idem postea factum à Claudio, vt narrat idem libro quinto. Simile est quod in vita optimi principis Marci Antonini philosophi refert Capitolinus: Iudiciariæ rei singularem diligentiam eum adhibuisse: fastis dies iudiciarios addidisse, *ita ut ducentos triginta dies annuos rebus agendis, litibúsque disceptandis cõstitueret*: quod nõ temerè ab eo historico notatum. vix enim vllo alio tempore, si antiquissima excipias, tot dies negotiosi in anno Romano fuerunt. Potest iniri ratio ex Kalendario veteri, quod hodiéque extat, & historiis. Quid? noster hodie annus

quàm

quàm procul ab eo numero abest? cùm quidem iam inde à temporibus Iustiniani, dies feriati in anno essent circiter CLX. clara res ex illius Codice, titulo De feriis. Quantum post illa numerus auxerit, videmus. Digna res animaduersione alicuius Antonini, si minus Philosophi, saltem Pij.

39 *Qui honorarius ludus occupabantur.*] Ludos honorarios interpretor, qui ad honorem edentium pertinerent. Triplex olim ludorum & agonum exhibendorũ caussa: deorum religio, mortuorum ὅσια, & edentium honos. qui ex duabus prioribus caussis exhibebantur, sacri ferè erant & inuiolabiles. eorúmque origo prior est & antiquior: serò enim transierunt ludi ab honoribus deorum & mortuorum ad honores viuẽtium: quæsturas dico, magistratus, & flaminia ac sacerdotia, inquit Tertullianus. Postea autem ita res in frequenti vsu fuit, vt temporibus AVgusti nemo aliquem locum honestiorem in Rep. sortiretur, quin magnam patrimonij partem in editione spectaculorũ impenderet, aut impendisset. Meritò igitur AVgustus hos potius ludos coercuit, qui ex ambitione praua originem habebant, quàm illos priores. Ita hunc locum interpretor ex Tertulliani lib. De spectaculis, vbi hæc distinctio ludorum & agonum apertè explicatur. Potest & alia afferri ratio præter superiorem, cur hi ludi à Suetonio honorarij cognominentur: nam quia AVgusti temporibus plurimi magistratus prætores erant (sedecim enim ab eo constat fuisse aliquando creatos) à maiori parte *honorarij* ludi, quasi prætorij, ita potuerunt dici, vt *ius honorarium*. & ipsi prætores *honoratus magistratus*. Ouidius I. Fastorum,

Verbáque honoratus libera Prætor habet.

etsi, vt antè diximus, non de solis prætorũ ludis accipere debemus: sed eorum omnium qui eo modo propriæ ambitioni, & populi voluptatibus seruiebant. Cæterùm ad hos ludos refero & eorum plerosque quos vocat Suetonius in Nerone *priuatos*. Intelligo enim ludos à magistratibus aut sacerdotibus propria pecunia honoris sui gratia edi solitos: nam priuati omnes dicuntur etiam summi magistratus respectu principis. & ita sæpe accipiendum in Suetonio & Tacito. sed & eos ludos possumus, ni fallor, ad hoc genus referre, quos extra ordinem in honorem principis ex ambitioso aliquo decreto senatus fuisse editos legimus: cuius rei exempla in historiis plurima.

40 *Ad tres iudicum decurias quartam addixit.*] Quæ ratio AVgustum impulit vt tempora iudiciorum amplificaret, eadem vt iudicum numerũ augeret. Quot & quales Romæ mutationes in re iudiciaria acciderint, quia ex Cicerone & Asconio diligẽter docti viri exposuerũt, pluribus persequi non est operæ. Tandem Octauius ad quatuor decurias omnem iudicũ numerum redegit. decuria in hoc loquẽdi genere non est δεκάς. nam singulæ decuriæ singula minimùm millia continebant, quod ex Plinio constat. non est etiam ordo, vt quodam apud Ciceronem loco Asconium exponere memini: nam decuriæ quatuor fuerunt, postea etiam plures: ordines in ciuitate nonnisi tres, senatorius, plebeius & qui per illa tempora nondum planè formatus erat, equester. Est verò decuria hac notione idem ferè ac λεύκωμα, albũ. Quæ fuerit differentia inter has decurias, & vt ita dicam, quæ εἰδοποιὴ διαφορὰ nondũ inueni: nam censum solummodo spectatum non puto: de quo tamen alibi quæremus: sed quæcumque ea tandem fuerit, per illam quatuor τάξεις diuersæ iudicum sunt cõstitutæ; quæ ea ratione decuriæ dictæ sunt, qua & equitum decuriæ dicun-

tur apud Tacitum & Suetonium. Quod enim apud eos legimus, *ordinare decurias equitum*, id significat, omnes equites recensere, & eum cuique locum assignare, qui ei conueniebat. Erant quippe decuriæ aliæ aliis honestiores: cuiusmodi decuria quæstoria erat, inter equestres vel honestissima: quam si quis erat nactus, ei ius fuit sedere in quatuordecim inter primores. Scholiastes Iuuenalis, ad Satyram V, *Sarmentus natione Tuscus, è domo M. Faboni, incertum libertus an seruus, plurimis forma & urbanitate promeritis, eò fiduciæ uenit, ut equitem Romanum ageret: decuriam quoque quæstoriam compararet. Quare per ludos quibus primus in quatuordecim ordinibus sedit, hæc à populo in eum dicta sunt.*

Pag. 39. v. I. *Iudices à tricesimo ætatis anno allegit.*] Lego, *à uicesimo*. nusquam enim reperio ante AVgustum non allectos in decurias iudicum minores annis XXXV. contra, annum XXV, legitimum ei muneri obeundo vt plerisque aliis fuisse finitum, persuadet mihi lex VIII. Dig. De munerib. & honorib. Ita emendabat hunc locum etiam Iacobus Cuiacius, iudicij vir acerrimi, aquila iurisconsultorum.

4 *Vt solitæ agi Nouembri ac Decembri mense res omitterentur.*] Hoc est vt rerum actus qui certis diebus mēse Nouembri & Decembri celebrari solebat, omitteretur, essēntq; omnes eorū mēsium dies nefasti, nulli ἐργάσιμοι. Docti viri quia non animaduertebāt, *res agi* sic dici hoc loco vt paullo ante *rerum actus* mentem Suetonij non videntes inani quæstione sese fatigarunt, quænam essent illæ res mense Nouembri & Decembri agi solitæ: atqui vt ad Theophrasti Characteres notabamus & *rerum actus* & *res agi* dicunt Romani de eo tempore ὅτι αἱ δίκαι εἰσί. Quinam autem dies illis duobus mensibus essent vtiles, qui feriati, ex Kalendario veteri & Cicerone, Asconio, cæterisque scriptoribus potest intelligi. December præcipuè voluptatibus deputatus fuit. Senecam lege initio epist. XVIII. Videtur autem Octauius hoc instituto auctor fuisse eius quod in Claudio notat Suetonius: vt rerum actus in menses æstiuos & hibernos esset diuisus: nam Octobrem ferè cessisse feriis vindemialibus, vetus Kalendarium rusticum & paulo pòst Tranquillus suadent. Quin & Septembrem penè totum ludis fuisse occupatum, ex altero Kalendario & Cicerone constat.

5 *Et in noctem nonnumquam.*] Contra consuetudinem veterum: nam & in curia & in foro seruata lex XII. tabularum SOL OCCASVS SVPREMA TEMPESTAS ESTO. Similem assiduitatem requirit à iudicibus Imperator Iustinianus, Nouella LXXXII. καθεδοῦνται οἱ διαιτηταὶ διηνεκῶς ἐπὶ τῆς βασιλείου στοᾶς, ἐν οἷς καὶ νῦν οἰκίσκοις δικάζουσιν ὄρθριοί τε καὶ δὶς καὶ εἰς δείλην ὀψίαν. Agathias Constantinopolitanus caussidicus lib. III. ἀλλ' ἔγωγε ἥμενος ἐν τῇ βασιλείῳ στοᾷ βιβλίδια πολλὰ δικῶν ἀνάπλεα καὶ πραγμάτων ἐξ ἑωθινοῦ μέχρι καὶ ἐς ἥλιον καταδύντα ἐκμελετῶ καὶ [illegible].

6 *Vel etiam domi cubans.*] Reperio notatum à Dione in anno penultimo vitæ AVgusti lib. LVI. οὕτω τὰ πλείω καὶ κατακείμενος ἔστιν ὅτε ἐχρημάτιζεν.

8 *Parricidij reum.*] Similis in simili caussa clementia eiusdem AVgusti, cùm Tario affuit in cognitione de filio. Seneca narrat De clementia libro I. cap. XV.

8 *Ne culleo insueretur.*] Res nota: præter cæteros vide Glossarij caput, cui index Ἀδριανοῦ ἀποφάσεις, vbi fusè describitur. Isidorus verò non audiendus, qui in Glossis ait, *culleum tunicam fuisse ex sparto in modum cruminæ factam, & solitam*

liniri à populo pice & bitumine. Imperitè nimis confundit culleum cum tunica. Ille, quod certum est, corium fuit & ἀσκὸς vel βύρσιος vel ὄνειος, in quem parricidæ insuebantur. Tunica vt ex ipsius descriptione apparet, ab iis induebatur qui erant igne cremandi. Seneca epistola XIV. *Cogita illam tunicam alimentis ignium, & illitam & intextam.* Iuuenalis, *tunica punire molesta.* De hac loquitur Tertullianus ad Martyras, *iam & ad ignes quidam se auctorauerunt, ut certum spatium in tunica ardente conficerent.*

9 *Ita fertur interrogasse.*] Iudiciorum criminalium pars non minima erat rei interrogatio: vnde tota accusatio appellata est interrogatio. Multum autem intererat in peragendis interrogationibus, quo animo esset is qui interrogabat. Exemplum illustre hîc in AVgusto, qui sua interrogatione tacitè viam salutis reo aperuit. Hæc enim interrogatio, *Certè patrem tuum non occidisti?* eandē vim habet, ac si ita esset concepta: *nónne uerum est te patrem tuum non occidisse?* At legitima formula ita potius erat concipienda, *Parricidium quod obijcatur tibi, fecisti?* simile est quod narrat Liuius lib. VIII. cùm de Priuernaribus tristes sententiæ à senatoribus plerisque dicerentur, & legatus ipsorum ferociter responderet, Consul, inquit Liuius, *benigna interrogatione mitius responsum elicere conatus est.* Simile item quod de Cincio Seuero narrat Tertullianus ad Scapulam: *qui* (ait ille) *Thistri ipse dedit remedium quomodo responderent Christiani ut dimitti possent.* Contra qui perditum reum volebant, omnibus modis illū in fraudem suis interrogationibus inducere conabantur.

10 *Omnésque signatores lege Cornelia tenerētur.*] Vt referūtur huius legis verba in Pand. & Institut. nemo ea teneri poterat, nisi qui sciēs dolo malo signasset: nam ea verba legi adduntur: sed vt hic locus docet ex interpretatione sapientum est illa adiectio: non minus quàm hæc altera in eiusdem legis recitatione, apud Iustinianum, *qui testamentum uel aliud instrumentum falsum scripserit:* nam lege Cornelia de falso tantum quod in testamētis & nummis esset admissum, cautum fuerat: vnde appellatur ab antiquis Cornelia testamentaria, & nummaria.

14 *Prætori delegauit urbano.*] Omnino doctis viris assentior scribentibus P R. *delegauit* V R. interpretantibúsque *Præfecto delegauit urbis.* nemo in historia versatus negabit.

18 *Hanc cùm aliquanto quàm cæteras seuerius emendasset.*] AVgustus igitur legem de maritandis ordinib. emendauit. non autem primus tulit, quod video doctos viros affirmare: reperio sanè apud Dionysium Halicarnasseum mentionem legis quæ ciues Romanos cœlibes esse prohiberet. Locus est lib. IX. vbi futile illud τὸ θρυλούμενον de extincta gente Fabia ad Cremeram refellens, ὁ ἀρχαῖος inquit, αὐτῶν νόμος γαμεῖν τε ἠνάγκαζε τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ τὰ γεννώμενα ἅπαντα ἐπάναγκες τρέφειν.

20 *Vacatione triennij data.*] Hoc prius: postea biennij tantum. Testis ipse apud Dionem initio lib. LVI. Vtrum verò de viris an de fœminis hoc intelligi debet? an de vtrisque? nam ex Suetonio quidem & Dione nihil colligas. Ex Vlpiano verò suspicari aliquis possit fœminis tantùm hanc vacationem datam. sic enim scribit titulo XIV. *Fœminis lex Iulia à morte uiri anni tribuit uacationem: à diuortio sex mensium. Lex autem Papia à morte uiri triennij* (ita lego cum Cuiacio, non *biennij*) *à repudio, anni & sex mensium.*

24 *Cùmq; etiam immaturitate sponsarū.*] Dio lib. LIV. in actis anni DCCXXXVI.

ἐς δίαιαν βρέφη τινὲς ἐγγυώμενοι τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαμηκότων ἐκαρποῦντο, τὸ ἔργον δ' αὐτῶν οὐ παρεῖχον, προσέταξε μηδεμίαν ἐγγύην ἰσχύειν, μεθ' ἣν οὐδὲ δυοῖν ἐτοῖν διελθόντων γαμήσει τις. τουτέστι δεκέτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι τόν γε καὶ ἀπ' αὐτῆς ἀπολαύσοντα. δώδεκα γὰρ ταῖς κόραις ἐς τὴν τοῦ γάμου ὥραν ἔτη πλήρη νομίζεται. Hæc Dionis verba si cōtulissent Xylander & Leunclaius cum isto Suetonij loco, non tam procul abissent ab auctoris sui mente. Saltem Zonaram consuluissent, qui Dionis locum sic refert, vt eius sentētiam explicet, ac finem legis manifestò aperiat. Mirum verò AVgustum qui hāc licentiam ita coercuit, imputare tamen suis ciuibus indulgentiam suam apud Dionem, non secus ac si planè libera huiusce rei facultas ipsis esset ab eo relicta. Sic enim ait, καί τοι καὶ μνηστεύεσθαι ὑμῖν ἁπαλὰς ἔτι κόρας καὶ μηδέπω γάμων ὡραίας ἐπέτρεψα, ἵνα τὸ ὄνομα τῶν μελλόντων πατέρων ἔχοντες οἰκωφελῶς βιῶτε.

27 *Senatorum affluentem num.*] Adi lib. LII. extremum & LIV Dionis.

27 *Erant enim super mille.*] Cùm à Tarquinij Prisci temporibus ad Syllam vsque CCC. tantum senatores fuissent: post illa cœpit augeri numerus, qui iam tēporibus Iulij ad ɔɔCCC. creuerat, vt auctor est Dio. Eo mortuo ducētis accessêre, per factiones bellorum ciuilium admissis omnibus quà dignis quà indignis. Dio lib. LII. πολλοὶ μὲν γὰρ ἱππῆς, πολλοὶ δὲ καὶ πεζοὶ παρὰ τὴν ἀξίαν ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων ἐβούλευον. ὥστε καὶ ἐς χιλίους τὸ πλήρωμα τῆς γερουσίας αὐξηθῆναι.

28 *Post necem Cæsaris.*] Antonius fuit qui Cæsaris tabulas nactus, hanc turpem nundinationem instituit & exercuit. Historia nota ex Cicerone, Appiano, Dione, Plutarcho in eius vita.

29 *Quos orcinos vulgus vocabat.*] Ita scriptum est in quibusdam MSS. eáque sine dubio vera lectio est. Ab *orcus* ductum *orcinus*, vt à *Paulus*, *Paulinus*. Alia ratione Nonius orcum, *thesaurum orcinum* dixit. Plutarchus in Antonio χαρωνίτας expressit, vt *orcinum libertum* apud Iustinianum lib. II. Theophilus χαρωνιανὸν dixit, vsus in voce Græca formatione Latina. In vulgatis libris & plerisque MSS. scribitur *abortiuos*. quomodo Paulus Apostolus vocat se ἔκτρωμα: & Simeo ille στυλίτης vel Stelites, in epistola ad Basilium, ἐγὼ, ait, ὁ ταπεινὸς καὶ ἄθλιος τὸ ἔκτρωμα τῶν μοναχῶν. Sed non dubium illam priorem lectionem esse veram, hanc falsam: ortus error à veteri scriptura *horcinus* pro *orcinus*: nam veteres *horcus* scribebant pro orcus, teste Mario Victorino: sic ijdem *orcus* & *hortus*, de quo antiqui grammatici. Videtur sanè *horcus* esse Græcorum ἕρκος, e & o literæ permutabiles vt loquuntur Hebræi magistri. Similiter mutatur υ in o vt cùm *orcas* dixerunt quas Græci ὕρχας vulgò, Iones ὕρκας. Non clam me est scripsisse virum in omni genere literarum maximum, orcum esse à Græco ὄρκος prolato Menandri hoc loco,

ΟΥ πάντ' ἐζήλου τὸν πολυτελῆ νεκρὸν
Εἰς τὸν ἴσον ὄρκον τῷ σορὸν ἔρχετ' ἁπλῷ.

nec refragor: etsi suspicor istum versiculum bis corruptum esse, & ita scribendum,

Εἰς τὸν ἴσον ὀρχὸν τῷ σορὸν ἔρχετ' ἁπλῶς.

Ὀρχὸς est fouea in qua conduntur mortui, quasi ὀρυχὸς ab ὀρύσσω. inde potius est orcus. nam & *orchus* plerique veterum scripserunt: atque ita *orcum* & *orcham* τὴν ὕρχην vertentes dixerint.

30 *Ad modum pristinum.*] Non qui olim fuerat ante Sullam: sed qui, vt videtur, ante bellum ciuile inter Cæsarem & Pompeium. Dio planius & melius ἐβουλεύσατο μὲν τετρακοσίους αὐτοὺς κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιῆσαι· δυσχεραινόντων δὲ πάντων ὁμοίως τοῦ ἐξαιρέσεως

ἑξακοσίους κατέλεξε.

30 *Duabus lectionibus.*] In Ancyrano lapide ait AVguſtus ter à ſe lectum ſenatum. Dio Nicæus plurimas illius ἐξετάσεις commemorat. Suetonius abſque numeri adiectione lectum ab eo ſenatum refert. Nam qui ſic verba illius interpretantur vt duas has lectiones diuerſis temporibus factas autument, ij, niſi animi fallor, cùm ea ſcriberent τὸν κάλαμον εἰς τὸν τοῦ βουλευτοῦ ἴσαψαν. non enim indicare Suetonius voluit, quoties ſenatum AVguſtus recenſuerit, ſed quomodo, rationem, inquam, legendi ordinis ampliſſimi expreſſit.

31 *Quo tempore exiſtimatur lorica ſub ueſte munitus.*] Aliter Dio. nõ enim hoc ſolùm tempore, ſed ſæpe aliâs lorica munitum fuiſſe illum ob inſidiantiũ vitæ ſuæ metum. Loricatum igitur ſæpe prodire ſolitum in publicum, & in ſenatũ. item loricatum ventitaſſe: ὁ Αὔγουστος ait θώρακα ὑπὸ τῇ στολῇ πολλάκις καὶ ἐς αὐτὸ τὸ συνέδριον εἰσιὼν εἶχεν.

35 *Quoſdam ad exc.*] Dio ſub finem libri LII.

36 *Etiam excuſantibus.*] Vetus membrana *etiam excuſatis.*

37 *Spectandi in orcheſtra.*] Hoc eſt *in ſenatu*, vt alibi loquitur. Dio hæc omnia lib. LIV. totidem verbis.

37 *Quo autem religioſius & minore moleſtia ſenatoria munera fungerentur.*] Illud *minore moleſtia* caue referas ad proximè ſequentia de ſuffitus inſtitutione. quid enim hoc ad leuandam ſenatoriorum munerum moleſtiam? ſed more ſuo Suetonius ſimul proponit res diuerſas, quas deinceps ſingillatim explicat. nam ſequitur ſtatim, *& ne plus quàm bis in menſe legitimus ſenatus ageretur.* Non annotaſſem iſta, niſi vidiſſem Dionis interpretes familiarem Tranquillo conſuetudinem non obſeruantes, aliuorſum hæc traxiſſe, & eapropter peſſimam peſſimè affecto Dionis loco medicinã feciſſe. Verba Dionis ſunt lib. LIV. in actis anni IↃCCXLII. Αὔγουστος ἐπιμελητὴς δὲ καὶ ἐπανορθωτὴς τῶν τρόπων εἰς ἕτερα πέντε ἔτη αἱρεθεὶς θυμιᾶν τε τοὺς βουλευτὰς ἐν τῷ συνεδρίῳ ὁσάκις ἂν ἕδρα αὐτῷ, καὶ τὴν ἄφιξιν πρὸς ἑαυτὸν ποιεῖσθαι, τὸ μὲν, ἵνα θεοσεβῶσι, τὸ δὲ, ἵνα ἀπονητὶ συνίωσιν ἐκέλευσεν. Locus corruptiſſimus: quid enim eſt illud ἕδρα αὐτῷ. deinde vbi eſt alterum membrũ quod neceſſariò poſtulat adiectum τε voci θυμιᾶν? planiſſimè inſtituit duo AVguſti inſtituta referre, quorum alterum eſt τὸ θυμιᾶν, alterum in hac lectione non comparet. Neque hunc locum ſanat illa nupera quorundam emendatio, ἕδρα αὐτῷ ποιεῖσθαι, ἢ καὶ τιμῶ. neque eorundem verſio recta, quæ hæc eſt: *Iuſſit ut ſenatores quoties in curiam conuenire, aut ſe accedere deberent, ſuffitum adolerent, partim ut ſe religioſe gererent, partim ut eo minore cum moleſtia conuenirent.* Exiſtimarunt illi in hoc Suetonij loco verba illa *minore moleſtia* ad inſtitutum adolendi referri: & illam Tranquilli, vel ſuam potius ſententiã à Dione eſſe expreſſam adnotarunt. Sed neque ea eſt Suetonij mens, quam illi putarunt, vt antè monuimus: neque ad Suetonij verba oculos intendit Dio, quum hæc ſcripſit. Similia quidem narrãt, ſed non eadem omnia. Voluit vterque, vt ex eorum verbis planum eſt, indicare quomodo AVguſtus ſenatorum religioni & commodo conſuluerit: de religione eadem ambo referunt: non item in altero faciunt nec mirum: cùm varijs rationibus ſenatorum commodis ſit ab AVguſto conſultum. Scribo igitur in Dione, θυμιᾶν τε τοὺς βουλευτὰς ἐν τῷ συνεδρίῳ ὁσάκις ἂν ἕδρα αὐτοῖς ᾖ, καὶ τὴν ἄφιξιν πρὸς ἑαυτὸν εὖ ποιεῖσθαι. hoc eſt, *Iuſſit ſenatores quoties ſenatus ageretur, adolere in curia, neque ad ſe uenire: illud, ut religioſius ſe gererent, hoc ut ſine moleſtia conuenirent.* Ex ἕδρα αὐτῷ feci mus, ἕδρα αὐτοῖς ᾖ, certiſſima coniectura. Sic diem ſenatus ſolent expri-

mere Grȩci. Idem Dio lib. LV. τὰς τῆς γερουσίας ἕδρας ἐν ῥηταῖς ἡμέραις γίγνεσθαι ἐκέλευσε. lib. LVI. in simillimo isti loco τὸ μὲν γὰρ πλεῖον ἄλλως τε καὶ ὁσάκις ἕδρα αὐτῶν ἐγίγνετο ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ ἐν αὐτῷ γε ἔστιν ὅτε τῷ συνεδρίῳ, καὶ ἰόντα αὐτὸν καὶ ἀπιόντα αὖθις ἠσπάζοντο· ἤδη δὲ καὶ ἐν τῷ παλατίῳ καθήμενόν γε, ἔστι δ' ὅτε, καὶ κατακείμενον οὐχ ὅτι ἡ γερουσία, ἀλλὰ καὶ οἱ ἱππεῖς τοῦ τε δήμου πολλοί. & alibi multis locis. Iam habes orationis τὸ κατάλληλον, hoc est, alterũ membrũ, quod in vulgata lectione & aliorũ emendationibus non cõparere antè diximus. Sed verã lectionẽ nõ habebimus, nisi negationẽ ante verbũ πιέζεσθαι adiecerimus: ita erunt omnia plana. Sensus enim est, AVgustum vt laborem senatorum leuaret, instituisse ne die senatus Aue matutini ferendi caussa, venire ipsius domum necesse haberent. Probamus ex modò allato Dionis loco, & ex Suetonio qui hãc ipsam sententiã aliis verbis retulit infra: *die senatus*, ait, *nũquam patres nisi in Curia salutauit.* Tiberius in oratione funebri AVgusti ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις καὶ τὴν γερουσίαν ἐν αὐτῷ τῷ βουλευτηρίῳ ἠσπάζετο.

39 *Vt priusquam consideret quisque thure ac mero supplicaret.*] More eorum temporũ, quoties serij quid aggrederentur. Ouidius præcipiens vxori suæ quomodo Liuiam adiret:

Sed prius imposito sanctis altaribus igni
Thura fer ad magnos vináque pura deos.

Notemus verò duplicem circa introitum Curiæ Romanorum morem: nam & magistratus soliti rem diuinam facere, atque exta consulere priusquam ingrederentur. Appianus Ἐμφυλ. lib. II. ἔθος δὲ τοῖς ἄρχουσιν, ἐς τὴν βουλὴν εἰσιοῦσιν οἰωνίζεσθαι προθύσαντας. eum morem seruat Cæsar, quando in curiã nouissimè ingreditur. Suetonius. *Dein pluribus hostiis cæsis, cùm litare non posset, introiit curiã spreta religione.* & in ea historia alij plures. Diuersus ab hoc ritus est, cuius auctor hic dicitur AVgustus: vt senatores priusquam considerent thure & mero supplicarent. Simile iam olim factitatum ab exterarum gentium legatis curiam introeũtibus reperio. Apud Polyb. lib. XV. legati Romanorum Carthaginiẽsibus tumore vano se efferẽtibus, & rebellare parantibus, in primis obiiciũt, quòd legati ipsorum paullò antè παρελθόντες εἰς τὸ συνέδριον, οὐ μόνον τοῖς θεοῖς ἀπένειμαν καὶ τὴν γῆν προσεκύνησαν, καθάπερ ἐστὶν ἔθος τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ πεσόντες ἐπὶ τὴν γῆν ἀγεννῶς τοὺς πόδας κατεφίλουν τοῦ συνεδρίου. Ait planè morem esse omnium hominum (de exteris hoc audio & eorum legatis) in ingressu Curiæ diis libare & limẽ adorare. legatos autem Carthaginensium, huic consuetudini, ipsius coniessi sa*d* orationem adiecisse, fœdam & demissi fractíque animi indicem. Idem alibi de Prusia rege Bithyniæ qui Romam venerat, τό τε κατὰ τὴν εἴσοδον τὴν εἰς τὴν σύγκλητον, καὶ κατὰ τὸ θύρετρον ἀντίος τοῦ συνεδρίου, καὶ καθεὶς τὰς χεῖρας ἀμφοτέρας προσεκύνησε τὸν οὐδὸν καὶ τοὺς καθημένους, ἐπιφθεγξάμενος ΧΑΙΡΕΤΕ ΘΕΟΙ ΣΩΤΗΡΕΣ. Quod ad senatores, antiquissima Romæ ea fuit consuetudo, vt de maiore negotio, & in quo ipsorum animi essent suspecti, senatus iuratus sententiã diceret. Exempla ex Liuio & aliis possem proferre, nisi factũ id iã esset à Lipsio ad IV. Annal. Taciti. Plinij locũ nõ omitto, nec meam de eo coniecturã. Epist. lib. V. *Flauius interdicendũ ei aduocationibus in quinquennium censuit: & quamuis neminem auctoritate traxisset constanter in sententia mansit: quinetiam Dextrum, qui primum diuersum censuerat, perlata lege de senatu habendo iurare coëgit, e Repub. esse quod censuisset.* Sic legitur vulgo hic locus: cùm scribendum sit, nisi animi fallor, *prolata lege*. Nam hoc vult Plinius, Aprum in illa acri cum Dextro altercatione, repentè adegisse illum iusiurandum, *Esse è Rep. quod censuisset*: idque beneficio legis de senatu habendo, quæ

idcò

ideò ab ipso est prolata. eius legis auctorem facit Lipsius Traianum, argumẽto istius loci. Ego antiquiorem puto, atque adeò AVgusti ipsius fortasse: nam de Traiano quî colligi ex hoc Plinij loco queat, nullus video.

40 *Apud aram eius dei in cuius templo coiretur.*] Quid si autem in Curia, non in tẽplo coiretur? sed puto & in singulis curiis fuisse arã alicuius numinis, vt in Iulia Victoriæ. de qua multa Dio lib. LI. & noster hoc ipso libro extremo. Appositus ad hãc rẽ Symmachi locus de illa ara ad tres AVggg. qui tolli eã iusserant, *Illa ara concordiam tenet omnium: illa ara fidem conuenit singulorũ: nec aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quàm quòd omnia quasi iuratus ordo decernit.*

41 *Legitimus senatus ageretur.*] Sic omnes vett. sic omnes editi pro *haberetur*. dictum vt agere conuentum. *Senatus legitimus* opponitur ei qui indicitur à consulibus aliòue cui competit id ius. Hæc propriè βουλὴ σύγκλητος Græcis dicitur: nã indicere dicunt συγκαλεῖν βουλὴν vel προγράφειν βουλὴν, vt Plutarchus in Bruto. *edicere senatum*, Suetonius in Iulio. At *senatus legitimus* Græcis est βουλὴ καθήκουσα, νόμιμος aut ἔννομος, vel κυρία. Dio lib. LV. hoc ita narrat, βουλὰς κτ̃ μῆνα κυρίας ἀπέδειξε, vbi puto scribendum ex Suetonio β βουλὰς siue δύο βουλάς. Sic accipiendũ apud Spartianum in Adriano, *Senatui legitimo cùm in urbe uel iuxta urbem esset, semper interfuit.*

41 *Et idibus.*] Martias excipe lib. super. cap. LXXXVIII.

41 *Neue Septembri, Octobriue mense.*] Omnino propter vindemias hoc institutum, quarum gratia feriæ menstruæ conceduntur in Codice. *iustum autem uindemiæ tempus*, inquit Plinius, *ab æquinoctio ad uergiliarum occasum dies* XLIV.

Pag. 40. v. 1 *Per quorum numerum decreta confici possent.*] Ante AVgusti constitutionem S. C. tum à paucioribus quadringentis perfici non potuit. Dio lib. LIV. ὁρῶν ὅτι ἐν μὲν ἀεὶ συχνοὶ συνελέγοντο, ἐκέλευσε τὰ δόγματα αὐτῆς καὶ ἐν ἐλάττοσιν ἢ τετρακοσίοις γίγνεσθαι. οὐ γὰρ ἐξῆν πρὶν ἄλλως κυροῦσθαι. Erat autem numerus necessarius aliàs alius pro vario genere rerum, de quibus decernebat senatus. Dio lib. LV. τόν τε ἀριθμὸν τὸν εἰς τὴν κύρωσιν τῶν δογμάτων ἀναγκαῖον καθ' ἕκαστον εἶδος αὐτῶν ὥς γε ἐν κεφαλαίοις εἰπεῖν, διενομοθέτησε.

2 *Consilia sortiti semestria.*] *Consilia* pro consiliariis. vt matrimonia pro vxoribus & alia multa. Dionem vide in actis anni DCCXXIX. lib. LIII. & lib. LVI. in anno DCCLXVI.

3 *Cũ quibus de negotiis ad frequentẽ senatũ referẽdis ante tractaret.* Hoc est quod Græci προβουλεύειν vocant: libera Rep. hæ erant senatus partes, deinde res in concionem ad populum deferebantur, quæ quidem maioris momenti essent: ideò Græci rerum Romanarum scriptores, senatores aliquando προβούλους & S. C. προβουλεύματα nominant. AVgustus vindicat sibi quod erat Senatus: illi tribuit quod erat populi: plebis Rom. vt olim Megarensium ὑδ᾽ εἰς λόγον. Ex eo sub Impp. aut rarò aut nulla plebiscita.

4 *Non more atque ordine.*] Ordo quem intelligit ex lib. LIV. Dionis vtcumque intelligi potest, vbi de Lepido sermo est, & ex lib. LVI. vbi de Druso Tiberij filio. In Viterb. est *perrogabat*, vt in plerisque aliis MSS.

6 *Ac si censendum magis quàm assentiendum esset.*] Propriè igitur *censere* non dicitur, nisi qui nouam sententiam in senatu dicit, eámque vel oratione, vel de scripto, pluribus explicat: quod tamen decernere dici solet. Vnde in faciendo S. C. notari solitum, quo referente quo decernente, & quo primùm assentiente id fit factũ. Assentiendi autẽ in senatu triplex modus, voce, manu, pede.

7 *Ne magistratus deposito honore statim in prouincias mitterentur.* Dio lib. LIII. κοινῇ δὲ δὴ πᾶσιν αὐτοῖς ἀπηγόρευσε, μηδένα πρὸ πέντε ἐτῶν μετὰ τὸ ἄρξαι ἐν τῇ πόλει, κληροῦσθαι. Caussam libro priore indicauimus.

9 *Quæ publicè locari solebant.*] M. Tullius passim. Vide Liuiũ initio lib XLII. in re nota errasse Dionis interpretes omnes miror, eóq; monere obiter visum. quare hæc illius verba lib. LIII. τὸ μὲν γὰρ πάλαι ἐργολαβοῦντές τινες παρὰ τοῦ δημοσίου πάντα σφίσι τὰ πρὸς τὴν ἀρχὴν φέροντα παρεῖχον. ita verte, *Nam olim quidem erant qui præbenda ituris in prouincias publicè redimerent, & quicquid ius muneris sui caussa opus esset, exhiberent.* Notum de Ventidio Basso qui fuit ἐργολάβος & præbendorum manceps. Ea veteris Reip. consuetudo non circa rectores tantùm prouinciarum ab AVgusto sublata est, sed reliquos quoque magistratus vrbicos, quibus de publico data merces annua & cibaria. Circa eosdem tamen seruatus ex parte mos vetus in tabulis, chartis, cæterisque aliis huiusmodi. Extat S. C. tum de curatoribus aquarum publicarum AVgusto principe factum, in quo sic scriptum, *Vt qui ita delati essent, iis prætores ærarij mercedem, cibaria quanta præfecti frumento dando, dare deferreque solent, annua darent & attribuerent. iisque eas pecunias sine fraude suas facere liceat: utique tabulas, chartas, cæteráque quæ eius curationis caussa opus esset, iis curatoribus præbẽda* Q. *AElius.* P. *Fabius* COSS. *ambo alterue si iis uidebitur, adhibitis prætoribus qui ærario præsint, locent.*

11 *Vt centumuiralem hastam decemuiri cogerent.*] Lucanus panegyrico ad Pisonem,

Seu trepidos ad iura decem citat hasta uirorum,
Et firmare iubet centeno iudice caussas.

Vetus consuetudo Romæ fuit, vt quotannis Vigintisexviri populi suffragiis crearentur: è quibus constituebantur Decemuiri stlitibus iudicandis, Triumuiri monetales, Triumuiri capitales, Quatuoruiri Curatores viarum intra Vrbem, Duumuiri curatores viarum extra vrbẽ, & quatuor Præfecti qui in Campaniam mittebantur. quæ vetus consuetudo sub AVgusto partim seruata, partim abolita est. Dio lib. LIV. fusè: meminit eorundem Vigintisexvirorum & Festus in *præfecturæ*, cuius locum cum verbis Dionis confer. nam maximi viri in eorum expositione mihi non satisfaciunt.

12 *Quoque plures partem administrandæ Reip. caperent.*] Mecænatis prudens præceptum est apud Dionem lib. LII. quod videtur secutus AVgustus, καλῶς ἔχει inquit διὰ πλειόνων πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα διάγεσθαι, ὅπως καὶ ὠφελῶνται μάλα συχνοί, καὶ ἔμπειροι τῶν πραγμάτων γίγνωνται.

13 *Curam operum publicorum.*] Pereunte censura simul cum libertate, in plures διακονίας καὶ ἐπιμελείας diuisus est is magistratus, factique sunt curatores plures pro vna censura. non infrequens in antiquis monumẽtis lapideis titulus, CVRATOR OPERVM PVBLICORVM & nonnunquam CVR. SARTORVM TECTORVM OPERVM PVBLICORVM. Hi sicut cæteri omnes, qui curã aliquam publicè curabant, non magistratus erant, sed quasi magistratus sicut vocantur à Frontino: ex quo vno optimè intelligimus quo iure fuerint, & quæ honorum insignia plerisque ipsorum concessa.

14 *Viarum, aquarũ, aluei Tyberis.*] Hæc ita ἀσυνδέτως in membranis & prim. edit. de curatoribus viarum ab AVgusto cõstitutis eruditè Lipsius ad III. Taciti Annal. at eiusdem coniectura *riparum* pro *aquarum* substituentis, meo iudicio non proba. Nam cui sit verisimile omissum à Suetonio in hoc albo curatorem

ratorem aquarum? de quo officio vide in elegantiſſimo Frontini libello.

14 *Frumenti populo diuidundi.*] Videtur qui hanc curam ſuſtinebat alio nomine dictus Minutiæ curator. ſic interpretor in lapide veteri, vbi ſculptum, CVRATOR. AQVARVM. ET. MINITIAE. CVR. ALBEI. TIBERIS. ET. CLOACARVM. VRBIS. De Minutia frumentaria alii monuerunt.

15 *Triumuiratum legendi ſenatus & alterum rec.*] Vtrumque munus olim cenſorium. Tacitus de Voluſio Annal.lib.IV. *Cenſoria etiam poteſtate legendis equitum decuriis functus eſt.*

20 *Nec parcior in bellica uirtute honoranda.*] Inſigne eſt in hoc genere quod de L.Tario Ruffo notat Plinius lib.XVIII.cap.VI.

21 *Super triginta ducibus iuſtos triumphos.*] Velim notent diligenter hunc locum Romanę hiſtoriæ ſtudioſi. Eſt enim res quæſtione digna, quomodo ab eo tēpore quo rerū potitus eſt AVguſtus, ad annum DCCXL (eo deſiêre triumphi, cepêre ornamenta triumphalia decerni) triginta triūphi in Vrbe acti ſint. Et profectò aut valde negligenter ſcriptæ eorum temporum res ad nos peruenerūt, aut hîc aliquid mendi latet: ſiue alibi mētem habuit Suetonius quum hæc ſcriberet, eóque offendit: quod non facilè putem de tam accuratæ diligentiæ viro: ſiue hic aliquis ſcriptor ceſpitauit: de quo nihil pronuntio. Sanè cùm omnes veteres memorias excuſſeris vix reperias ad dimidium numeri huius qui triumphum eo ſpatio egerint. Et tamen ait non, *triginta*, ſed *ſuper triginta ducibus*, nec ſimpliciter *triumphos*, ſed *iuſtos*: quæ tam diligens aſſeueratio ęgrè permiſerit nobis. vt de minutis quibuſdam triumphis hunc locum exponamus, quos ſæpe & facilè ab AVguſto ſolitos concedi, variis locis ſcribit Dio .lib. LIV. de Agrippæ moderatione loquēs in petendis honoribus, τῶν δὲ δὴ ἄγων τινὲς οὐχ ὅτι τὰ αὐτὰ ἔτι πεπράγοτες ἀλλ' οἱ μὲν λῃστὰς συλλαμβάνοντες, οἱ δὲ πόλεις στασιαζούσας καταπαύοντες, καὶ ἐπωνομάζοντο τῶν νικητηρίων, καὶ ἔπεμπον αὐτά. ὁ γὰρ Αὔγουστος καὶ ταῦτα ἀφθόνως τισὶ τήν γε πρώτην ἐχαρίζετο. Ex eodem optimo ſcriptore diſcimus, quod olim in Iulio Cęſare riſum fuerat, cùm Hiſpanienſis triumphi honorem ambitioſè legatis ſuis, qui propriis auſpiciis nihil egiſſent, communicauit: id AVguſtum interdum eſſe imitatum, vt de Carinate narratur lib. LI. qua fortaſſe ratione defendi huius loci ſcriptura ac ſententia poſſit.

22 *Liberis ſenatorum quo celerius Reip. aſſueſcerent, protinus uirilem togam, latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit.*] Ius veniendi in ſenatum habebant olim, primùm ij quos legerant cenſores, deinde ij qui mandatos ſibi à populo (cuius fuit proprium ius ſuffragiorum) magiſtratus curules obtinebāt. Poſtremò prætextati ſenatorū filij. licuit enim patribus quoties in curiam venirēt, ſuos ſecum filios adducere. Cauſſam eius moris aperit hîc Suetonius. Manſit ea conſuetudo vſque ad tempora Papyrij Prætextati, cuius nota hiſtoria. Ab eo tempore intermiſſus mos longo interuallo ab AVguſto reſtituitur, etſi AVguſtus non tam priorem morem reuocaſſe, quàm imitatione maiorum nouum ius inuexiſſe in ciuitatem videtur: neque enim curiæ aditum tantùm liberis ſenatorum aperuit: ſed etiam ſenatorum inſignibus decorauit, ac quodammodo in ſenatorium ordinem allegit. Veteri iure tantùm equites erant. Iſidorus lib. IX. *Quamuis ſenatoria quis origine eſſet, uſque ad legitimos annos eques Romanus erat: deinde accipiebat honorem ſenatoriæ dignitatis.* Appellat *legitimos annos* ætatem ſenatoriam, quam illis temporibus fuiſſe XXV. annum, ex Dione pridē ſcimus. Non igitur poterant ſenatorū liberi tunicam lati claui induere;

id enim erat senatorij ordinis insigne. Ex hoc verò AVgusti instituto tunica laticlauia cum virili toga sumpta à liberis senatorum, quibus & curiæ interesse permissum. An hoc ante Octauium Romæ ius non fuit? haut temere quærat hoc aliquis: nam de veste quidem palam est, quod ipse aliis tribuit, id ei contigisse: manifestò declarāt hæc Suetonij infra, *sumenti uirilem togam tunica lati claui resuta ex utraque parte ad pedes decidit.* quorsum enim isto loco & tempore ea tunica, nisi vel cum virili toga esset induenda, vel cum prætexta deponenda? Prętextatos verò laticlauia tunica ornari solitos nusquam legi, nec verum censeo. Non igitur primus AVgustus hoc instituit. Ego verò quod in AVgusto factum est, non ius commune fuisse, sed priuilegium puto: videtur enim Iulius Cæsar, qui tunc temporis in Republ. pro libidine omnia gerebat, cùm de nepote hoc suo (quod tradunt historici) maximam spem concepisset, & breui eum ad rerum administrationem admoueri cuperet, suáque id putaret referre, hoc primus instituisse, & in eo vsurpasse: fortasse & in aliis idē facturus, si diutius Remp. rexisset: quod quia ipsi nō licuit, AVgustus filius non tā maiorū vt antè dicebamus, quàm patris vestigia premens, vt in aliis plerisque, hoc primus sanxit, & in mores recepit. Fieri etiā potest vt hic mos per confusionē bellorū ciuiliū, institutus, ad ea tēpora durauerit, quibus cessit omne imperium AVgusto: qui quod licentia temporū fiebat, vt iure fieri liceret, instituerit: vt non malè etiam sic rei auctor dici queat. Magnū huius rei argumentum quod de Iulio Cæsare narratur, quem scribit noster, *usum lato clauo ad manus fimbriato: nec ut unquam aliter quàm supra eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura: unde manasse Sullæ dictum constat, optimates sæpius admonētis, ut male præcinctum puerum cauerent.* Ecce, puerum vocat Sulla, quem latum clauum gestare dixit: ergo ante ætatem senatoriam gestauit. Illud certum, quocumque tempore id cœperit, sub initia principatus AVgusti ita fieri solitum in splendidiorum equitum liberis. arguit Ouidius de se minurriens Tristium lib. IV.

Interea tacito passu labentibus annis,
Liberior fratri sumpta mihique toga est:
Induiturque humeris cum lato purpura clauo.

Id quod factum esse certum est tertio vel quarto anno circiter post AVgusti in Vrbem reditum à victo Antonio. Hoc ius præclarè expressit Statius Syluarum lib. IV. in carmine ad Iulium Meneeratem,

Quippe & opes & origo sinunt hos lampade prima
Patritias intrare fores: hos pube sub ipsa
(Si modò prima bonus inuicti Cæsaris adsint
Numina) Romulei limen pulsare senatus.

Ait tali prosapia ortum, posse cum virili toga latum clauum sumere, & interesse curiæ: si tamen, inquit, ea fuerit voluntas principis: quod non temerè ab eo adiectum. siue enim ex AVgusti constitutione, siue ex alius Imperatoris innouatione, non ita fuit hoc ius promiscuum, vt sine cognitione principis vsurpari posset: quin patres id ab eo liberis suis quos destinabant Reip. administrationi petebant: propterea *munus* hoc vocat idem Statius alibi, *Notus adhuc tantum maioris munere claui.* Sæpéque euenit vt fratrum alter beneficio principis vteretur, abstineret alter, pro patris volūtate, vel ingenij diuersitate. Suetonius in Vespasiano: *Sumpta toga uirili, latum clauum, quamquam fratre adepto, diu auersatus est, neque ut tandem appeteret compelli nisi à matre potuit.* Sæpe item accidit,

accidit, vt quos vota parentũ curię destinassent, eos vel fortuna aduersa cogeret, vel propria voluntas impelleret retrocedere, & inferiore gradu subsidere: iis ponendus latus clauus erat elapsa ætate senatoria. testis locuples Ouidius, qui postquam latum clauum à se sumptum dixit, & vitam suam ad ætatem vsque senatoriam descripsit, subdit,

Curia restabat: claui mensura coacta est:
Maius erat nostris uiribus illud onus.

Posteà eò ventum, vt etiam eorum qui equites tantum erant, quidam latum clauum retinerent, & veste senatoria decorarentur: quod ex Dione aliisque scriptoribus docti viri ante nos monuerunt. Ab hoc more manauit illa senatorum distinctio in iuuenes & honoribus perfunctos. Tiberius apud Tacitũ, initio VI. Annal. de senatoribus loquens: *sed quos omitti posse quos diligi? sempérne eosdem an subinde alios? & honoribus perfunctos an iuuenes? priuatos an è magistratibus?* Idem lib. XIII. *Iulius quidam Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset.* Iuuenem tum fuisse Montanum hunc, suadet hoc ipsum quod de eo narrat ibi Tacitus. Isti sunt quos iuuenes secundi ordinis appellabant: primo gradu iis cõcesso, qui domum AVgustam, vel sanguine, vel affinitate, aut aliqua necessitudine contingerent. Statius præfatione lib. IV. Syluarum. *Proximum est Lyricum carmen ad Septimium Seuerum iuuenem (uti scis) inter ornatissimos secundi ordinis.* Caussam accipe ex ipso carmine ad Septimium misso,

Hic paruus inter pignora Curiæ
Contentus arcto lumine purpuræ
Crescis, sed immensos labores
Indole patritia secutus.

Ait inter iuuenes senatorios adoleuisse istum etsi contentum angustiore purpura: rectè enim *arcto* lumine emendauit Lipsius non *alto*.

23 *Protinus uirilem togam latum clauum induere, curiæ interesse.*] Hæc lectio cod. Viterb. scribo, *uirilem togam ac latum clauum.* *Protinus* significat continuè, eodem tempore. Virgilius,

Nam memini Hesiones uisentem regna sororis
Laomedontiadem Priamum Salamina petentem,
Protinus Arcadiæ gelidos inuisere fontes.

Id est, vno eodémque tempore, vt rectè Seruius. Gallicè, *tout d'une tire.* Id κυρίως est *protinus* quod & *protelo* dicitur. Adi Varronem, Seruium, Nonium. non igitur sequimur alios codd. in quibus scriptum, vel, *uirili togæ* vt in Lisleo: vnde aliquis putet scribendum *protinus à uirili togæ*: vel *uirili togæ latum clauum induere*, vt habent editiones quædam veteres.

24 *Militiam auspicantibus, non tribunatum modò legionum.*] Lib. III. de Tiberio, *Stipendia prima expeditione Cantabrica tribunus militum fecit.*

25 *Sed & præfecturas alarum.*] Ipsum loquendi genus indicat præfecturas alarum honore tunc anteisse tribunatum militum: contrà Claudij tempore: Suetonius lib. V. *Equestres militias ita ordinauit, ut post cohortem, alam: post alam, tribunatum legionis daret.*

30 *Senio uel aliqua corporis labe insignibus.*] Puta, quibus nares præcisæ, vel aures, aut aliud quod vulnus impositum ἀεικέλιοι vt poëtæ vocant. Appianus in Mithridat. αἰχμαλώτους ὑπεκλαιεῖς. ita affectos norat AVgustus vrbanis hominibus dicteriorum esse materiam. clarum exemplum in Sex. Tidio, veniẽte ad Pom-

peium cùm esset silicernium, & vtroque crure debilis: apud Plutarchum in Pompeio.

30 *In ordine.*] Explicat Dionysius Hal. οἳ (intellige equites equo publico) κατὰ φυλάς τε καὶ λόχους κεκοσμημένοι στοιχηδὸν ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχούμενοι πορεύονται.

31 *Mox reddendi equi gratiam fecit eis qui maiores annorum quinque & triginta retinere eum nollent.*] Sic scriptum in Viterb. & vetere Romana, aliísque multis: Lislæi cod. *vellent* pro *nollent*, longè diuersa sententia. Est verò hoc loco aliqua & rerum & verborũ difficultas. Beroaldus intelligit factam potestatem equitibus senioribus reddendi equum quem ex publico accepissent, si vellent: & ita ab equestris militiæ munere soluerentur. quæ sententia ex his verbis elici non potest. Quid enim est *gratiam facere alicuius*, nisi, permittere ne aliquid fiat quod alias necessum erat? sic antè dictus AVgustus *Bononiensibus gratiam fecisse coniurandi pro partibus suis*, id est, remisisse necessitatem qua alioqui tenebantur: sic *gratiam facere iurisiurandi*, & alia similia his. Ita igitur *reddendi equi gratiam facere*, κατὰ τὸ ἀνάλογον erit permittere ne reddatur equus, sed retineatur. planè manifesta ἀνοία. Quare scribendum, vt ea sententia efficiatur, *retinendi equi gratiam fecit*. Id erit, liberare necessitate retinendi equi. Olim qui equites equo publico dicebantur, ij assignatum sibi equum à censore dum viuerent retinebant, nisi idem qui assignauerat censor, vel præteritione vel notatione adimeret: inde est quod modò dictum, de transuectione equitum senio insignium. Etsi autem alendo equo stipendium accepêre hi equites, erátque res non parui honoris: nihilominus tamen durum onus multis hoc fuisse, ex eo colligimus, quòd populus in beneficij parte solitus est dare vacationem huius muneris. Exemplum in Liuij lib. XXXIX. vbi P. Ebutio indici Bacchanaliorum inter alia præmia decretum narratur, *ne censor ei equum publicum assignaret*. Hoc vetus institutum princeps AVgustus immutauit: quem constat plurimas partes militiæ in mitiorem formam redegisse. Nemo autem miretur reddendi equi post annum XXXV. factã potestatem: cùm cis annũ illum potuerint equestria stipendia esse peracta. Quare non dubitem sequi eos codd. qui hanc lectionem habent. etsi testantur docti in aliis legi XLV.

34 *Atque ex improbatis.*] Viterb. *In exprobatis*: Lislæi, *in exprobratis*. Cuiacij, Pithœique *ex improbratis*. fortasse, *atque ex improbratis*, χειροτονητοῖς pro, notatis probro.

38 *Comitijs tribunitijs si deessent candidati senatores.*] Nihil absurdius quàm ad tribunos militares hæc referre contra Dionis auctoritatem, & rem ipsam. Tribuni plebis quãta inuidia apud optimates essent, satis notum est: vnde factum videtur persæpe vt eum magistratum plerique refugerent. Ideò lata vetus lex, quæ populo libertatem concessit, si comitiis tribunitiis deessent candidati, ex omni populo & quocunque ordine, quos vellet tribunos creandi. Appianus lib. I. Ἐμφυλ. de C. Graccho iterum tribuno, καὶ αὖθις ἐπὶ τῷδε, καὶ ἐς τὸ μέλλον ᾕρητο δημαρχεῖν. καὶ γάρ τις ἤδη νόμος κεκύρωτο, εἰ δήμαρχος ἐνδέοι ταῖς παραγγελίαις, τὸν δῆμον ἐκ πάντων ἐπιλέγεσθαι. Interpretes Appiani longè aliter hæc verba sunt interpretati: nos putamus eampse sententiã esse quã antè expressimus. Postea verò, siue Sulla, siue alius, ait idem Appianus, tribunatum à plebeiis ad senatores transtulit: ex quo tempore tribunus nemo fieri potuit nisi senator. vt meritò notatũ in AVgusto antè fuerit, quòd tribunatum petiisset, quanquam patritius necdum senator. Sanctionem AVgusti pluribus refert Dio lib. LIV. in

anno

anno DCCXLII. meminit & alibi.

40 *In utro uellent ordine manerent.*] Nec dubium multos equestri ordine contétos, altiorem gradum insuperhabuisse: quod per Claudium postea non licuit. Suetonius libro V. *Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit.*

41 *Attrito bellis ciuilibus patrimonio.*] Testor hanc esse lectionẽ MSS. omniũ, non *matrimonio*. quã vocem etsi doctissimis viris probatam, hîc non agnoscimus: nec fortasse in tota lingua Latina eo sensu agnosci debet. quę proferuntur exempla ei asserendæ, omnia mihi suspecta sunt: quædã manifestò inania: cuiusmodi est Valerij Max. locus ex lib. VII. cap. VIII. nam ibi *patrimonio* scribi non *matrimonio* discimus ex testimonio diligentissimorũ virorum qui vetera exemplaria contulerunt. cuiusmodi itẽ AVgustini locus ex sermone CLXXXVI. quem profert Cuiacius: *ibant ad passiones, obliuiscẽtes facultates & affectiones, patrimonia ac matrimonia sua*: quo loco mirum est tantum virum non attendisse *matrimonium* pro vxore poni, tritissimo loquendi genere. Suetonius lib. IV. cap. XXV. *edixisse, matrimonium sibi repertum exemplo Romuli*, id est, vxorem. sic *clientelæ* pro clientibus, & id genus infinita. Ita autem interpretandum apud AVgustinum arguunt præcedentes voces *facultates* & *affectiones* quibus istæ *patrimonia* ac *matrimonia* sunt ἀντίστροφοι. declarant magis adhuc sequentia, si quis locum perlegat.

Pag. 41. v. 1. *Metu pœnæ theatralis.*] Lego *pœna theatralis legis*: quis enim ita loquitur?

6 *Sui cuiusque mensis.*] Coniectura docti viri ex Suida emendantis *Non is cuiusque mensis*, ratione caret: neque enim quod ille vult, Suidas dicit, sed vt ariolus, tantùm coniectat.

7 *Fabianis.*] Prima edit. *Sabotinis*: nota tribus Sabatina ex Festo & lapidibus. sed alteram lectionem super MSS. confirmat vetus lapis.

C. IVLIO. C. F.
FAB. SCAPT.
CAESARI
AVGVSTO.

10 *Ab omni colluuione peregrini ac seruilis sanguinis.*] Dionysius Hal. lib. IV. aperit caussam & necessitatem huius legis AVgusti: quam nondum latam desiderat vt planè necessariam. apud Dionem lib. LV. in narratione eiusdem legis, scribo πολλοὺς δὲ πολλοὺς ἀκρίτως ἐλευθερούντων. non ἀκριβῶς. nisi si ἀκριβῶς ἐλευθεροῦν posuit pro donare libertate, non qualicumque, sed plena & iusta. illud melius.

22 *Ac uisa quondam pro concione pullatorum turba.*] Reprehendit in aliis colorem vestis: in aliis colorem & genus vestis. Pullati dicuntur, & qui togam sordidam & coloris obsoleti gerũt: & qui penulas, quę pullo colore erãt. Propria ciuium Romanorum vestis forensis toga fuit, eáque alba. cõtra hanc obseruationem maiorum variè peccatum per illa tempora, & magis deinceps. tenuiores, posita toga in tunicis prodire nõ sunt veriti: inde apud Horatium, Tacitum, alios, *tunicatus populus*, plebs infima idiotarum. alij penulam pro toga gestabant, vel togæ superiniectam. multi togam retinebãt, sed sordidam & obsoletam, & hi & illi pullati vocantur à scriptoribus. Pullus & φαιὸς ancipitis significationis voces sunt: nam & αὐτοφυῆ atque ingenuũ colorẽ notant,

qualis fermè penularum erat, vnde φαιὰ μανδύη apud Dionem. & eum quem vestis alba habendo cōtrahit. Talis Romæ vestis reorum, qui Latinis scriptoribus *sordidati*, & *esse in sordibus* dicuntur. Græcis φαιὰ ἐσθής. Plutarchus in Cicerone, Μίλωνος κόμην θρέψαι καὶ μεταλαβεῖν ἐσθῆτα φαιὰν ἀπαξιώσαντος. magis propriè dixisset πιναρὰν, vt sæpe Græci: vel πιναρὰ & κόμην. Diodorus Siculus de Saturnino reo πλέξας κατήφου ἦν ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν ἀκληρούντων ἔλεον. καὶ τὴν ἐσθῆτα τὴν πολυτελῆ κατέθετο, πιναρὰν δὲ μεταμφιασάμενος καὶ κόμην, καὶ πώγωνα τρέφων ἐφοίτα. Falluntur qui pullatos dici putāt solùm ob pulli coloris vestem: nam etiam qui togam sordibus infectam gestabant, eo nomine comprehensi ob similitudinē albi coloris obsoleti, & pulli αὐχμηροῦ. quare auctores modò *pullatos*, modò *sordidos* vocant: interdum *sordidos pullatósque* vt Plinius septimo epistolarum. & Calphurnius ecloga VII.

Venimus ad sedes vbi pulla sordida veste
Inter fœmineas spectabat turba cathedras.

paullo pòst,

– sed mihi sordes
Pullàque paupertas & adunco fibula morsu
Obsuerant.

29 *Fœnore diminuto plurimum agrorum pretiis accesserit.*] & quotidiana experientia, & vetus omnis historia hoc docet. Plinium lege ep. XIX. lib. VI. Auctor Dio tunc temporis Romæ tantam pecuniæ copiam fuisse vt agrorum pretia plurimū intenderentur, & vsuræ trienti siue trientali vix locus esset: quum antè centesima pro leui haberetur. Sic debent accipi hæc illius verba in quibus cæcutiunt interpretes. Τοσοῦτον τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων διὰ πάσης ὁμοίως τῆς πόλεως ἐχώρησεν, ὥστε τὰ μὲν κτήματα ἐπιτιμηθῆναι, τὰ δὲ δανείσματα ἀγαπητῶς ἐπὶ δραχμῇ πρότερον ὄντα, τότε ἐπὶ τῷ τριτημορίῳ αὐτῆς γενέσθαι.

32 *Ac pro octingentorum millium summa duodecies HS. taxauit.*] Constans hæc lectio est omnium librorum. Dio lib. LIIII. in vtraque summa dissentit. priore, quā facit δέκα μυριάδων. ea sunt HS quadringenta millia. posteriore, quā ait fuisse πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδων, hoc est, decies HS. In promptu sunt doctissimorum virorum super hac tanta, in re tanti momenti, diuersitate sententiæ non minus diuersæ: dum alij Græco scriptori rerum Romanarum imperitiā [illegible] obiiciunt: alij verecundius culpam in librarios declinant, & in Suetonio legūt *decies*. Ego adhuc ἐπέχω.

35 *Nonnumquam ducenos, quinquagenósque.*] Non placet lectio quam proferunt quidam *ducenos quinquagenos*. primùm quia aliter optimi codd. deinde quia nihil in nostra lectione absurdi, quod inconsultius quidam pronuntiarunt: nam si AVgustus amicis suis (disertè notat Quintilianus) congiaria tam exigua dedit, vt ea ipsi vocarent heminaria non congiaria: cur dubitemus in tanta largitionum frequentia plebeculæ illi propè infinitæ viritim dedisse aliquando nummos quinquagenos. Vide verò lapidem Ancyranum.

41 *Seuerissima oratione vocat.*] MSS. *voce*. pr. ed & aliæ quædam *oratione*: quod non malè interpreteris de edicto quo AVgustus populum increpuerit, vt solitum fieri à principibus. Dio alteram lectionem potius confirmat.

Pag 42. v. I. *Populo promissum congiarium reposcenti.*] Insolens factum & præter cōsuetudinem. Cicero, *Munus flagitare quamuis quis ostenderit, ne populus quidem solet nisi concitatus.*

5 *Quamuis dare destinarat.*] MSS. *destinaret.* hoc est quamuis in dandi voluntate nihilominus maneret.

5 *Multos manumissos insertósque ciuium numero.*] Non statim vt aliquis manumissus erat: ad congiarium aliásve liberalitates admittebatur, sed in tribum prius describi oportuit. Benigniores patroni quos manu emiserant, iis tribum statim emebant, aut si testamento libertas daretur, emi mandabāt, vt scriptum est in lege xxxv. Dig. de legat. III. emptionem tribus significat illis verbis Suetonius *insertos ciuium numero.* Referri etiam potest ad eos qui suis sibi pecuniis libertatem redimebant, aut ad gratos aliàs suis heris: nam & hi & illi videntur de industria appetente congiarij die fuisse liberati. Similis fraus notata Dioni lib. XXXIX. in Pompeiana diuisione frumenti. ait enim πολλοὺς δὲ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐλπίδας ἐλευθερωθῆναι.

9 *Venalitias & lanistarum familias.*] Dio, τούς τε μονομαχοῦντας καὶ τὰ ἀνδράποδα τὰ ὤνια.

11 *Vrbe expulisset.*] Vltra centesimum lapidem.

15 *Vt non minorem aratorum ac negotiantium quàm populi rationem deducerer.*] Nouè dictū vt alia multa in Suet. *rationem deducere,* pro habere, ducere. Compositum loco simplicis, vt apud Columell. *deputare vites* pro putare & lib. superiore *rebus decedentibus* pro cedētibus. Mox *crus effregerat* pro fregerat, quod tamen in membranis reperi, non compositum. hic quoque *duceret* non *deduceret* habetur in quibusdā libris. cap. XLIII. *censas deducere* pro ducere. sensus est, AVgustum in diuisione frumenti non minus aratorum ac negotiantium commodis cōsuluisse quàm plebis otiosæ quę in vrbe morabatur. Populū appellat, vt sæpe alibi, plebem quæ Romæ frumento publico alebatur. hæc fere otiosorū hominum fuit & magna ex parte functorū militia: ciues enim Romani artes βαναύσους plerique à se spernebāt, & solis seruis dignas iudicabant, ipsi bellis vacabant: vnde peractis stipendiis egeni plerumque quod supererat vitæ degebant. Quod vt caueret AVgustus, commoda missionum & militiæ tempora definiit: *ne aut ætate aut inopia post missionem sollicitari ad res nouas possent.* vt est infrà scriptum. Hæc vel præcipua olim caussa excogitandarum legum agrariarum: ita enim exhauriebatur famelica illa multitudo, verè sentina vrbis. Alterum mali remedium fuit publica frumenti largitio. sed præclarum hoc institutum secuta sunt non leuia incommoda. Pleriq; enim de plebe in re facienda omissiores περὶ τῶν facti sunt, neglectum negotiandi studium, spreta agrorum cura & seruis vinctisque commissa. ex quo illa Liuij grauis querela libro sexto, *Olim multitudinē innumerabilem liberorum capitum in eis fuisse locis quæ nūc vix seminario exiguo militum rel. eto seruitia Romana ab solitudine vindicant.* Hæc ratio est cur AVgustus & tollendi primò omnem frumentationem ceperit impetum: & cū postea è re non fore id iudicasset, κατὰ δεύτερον πλοῦν, quod aiunt, vt vulgi socordiam excitaret, ad frumentationem non minus eos adscribit qui agros colerent & mercimonia exercerent, quàm pauperes illos vrbicos, qui soli, vt videtur, ante AVgustum publico frumento aliti soliti. Negotiantes sunt non quos putat Torrentius: sed quicumque aliquam nēgotiationē exercerēt, cuiusmodi erant centonaria, sagaria, lignaria, carbonaria, cænacularia, & similes his in veterum libris & antiquis lapidibus nominatæ.

17 *Fecisse ludos se ait.*] In breuiario, ni fallor, rerum suarum.

17 *Suo nomine quater.*] Mihi quoque suspectus hic numerus, etsi omnium

libb. consensu confirmatus: & quod maius est, inter legendum Dionis historiam ludos ab AVgusto suo nomine editos, nonadeò multos obseruare visus sum: nam alij potius eius nomine edebant. Sed verius est repetendum ex sequenti periodo verbum *vicies*, quæ βραχυλογία Græcis Latinisque vsitata est: verùm ita ferè, vt maior numerus in priore commate positus, etiam sequenti seruiat, cōtra quàm hîc fit. Plinius lib. XVIII. *In trāspadana Italia scio vicenas quinas libras farris modios pēdere, circa Clusium & senas.* Repete *vicenas*. Aristoteles in libello de miraculis auditis, τὸ δ᾽ ἐν τῇ Λιπάρᾳ πυρὶ καὶ ἐκλείπειν φησὶ Ξενοφάνης ἔτη ἑκκαίδεκα, τῷ δ᾽ ἑβδόμῳ ἐπανελθεῖν. Siue igitur quater suo nomine ludos AVgustus edidit, siue quod potius puto sæpius, nihil hîc mutandum censemus.

21 *Athletas extructis in campo Martio sedilibus ligneis.*] Factum sexto AVgusti consulatu. Dio, καὶ γυμνικὸς ἦ τότε ἀγὼν, σταδίου πρὸς ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ ξυλίνου κατασκευασθέντος ἐποιήθη. Ex collatione horum locorum apparet quę fuerit stadiorum Græciæ forma.

22 *Tiberim cauato solo in quo nunc Cæsarum nemus est.*] Eadem verba in breuiario Ancyrano, vnde sumsit Suetonius. quod moneo ne quis τὸ *nunc* restringat ad tempora auctoris. Tacitus Annal. lib. XII *Lacu in ipso nauale prælium adornatur, ut quondam AVgustus structo cis Tiberim stagno, sed leuibus nauigiis & minore copia ediderat.* Frontinus de aqua Alsietina loquēs, *AVgustus cum opus Naumachiæ aggrederetur, ne quid salubrioribus aquis detraheret, hanc proprio opere perduxit: & quod Naumachiæ cœperat superesse, hortis subiacentibus & priuatorum usibus ad irrigandum concessit.*

33 *Ad scenicas quoque & gladiatorias operas.*] De scenicis reperio notatum à Dione in ludis Marcelli lib. LIII. de gladiatoriis lib. LVI.

34 *Senatusconsulto interdixeretur.*] Auctorem huius rei facit AVgustum historia Dionis lib. LIV. initio.

35 *Adolescentulum Lucium.*] Varias γραφὰς huius loci annotauit Torrentius: ecce autem nouam præter illas omnes ex cod. Viterb. *Adol. Hirtium.*

36 *Bipedali minor librarum septemdecim.*] mira leuitas, nec pro illa ipsa magnitudine eius corpusculi. Vsitata statura, vt alibi notamus, erat pedum ferè sex, pondus librarum Romanarum centum plus minus. Plaut. Asin. *Nudus vinctus centum pondo es.* locum vide. Hac proportione homo bipedalis alterum fere tantū pendere debuit: non igitur nanus solū hic fuit, sed & mōstrosè gracilis, ac leuis: tertij miraculi loco vox Stentorea in tantulo homuncione. De gracilitate ne nimis miremur, faciunt quę Atheneus lib. XII. & AElianus lib. X. Ποικίλης de Archęstrato narrāt. At quæ in Græcis epigrammatis libro II. titulo Εἰς λεπτοὺς leguntur, non solum poëtica sed pleraq; inepta sunt, paucis exceptis; cuiusmodi hoc Lucilij sanè venustissimum.

> Ἐξ ἀτόμων Ἐπίκουρος ὅλον τὸν κόσμον ἔγραψεν,
> Εἶναι τοῦτο δοκῶν Ἄλκιμε λεπτότατον.
> Εἰ δὲ τότ᾽ ἦν Διόφαντος, ἔγραψεν ἂν ἐκ Διοφάντου,
> Τοῦ καὶ τῶν ἀτόμων πολὺ λεπτοτέρου.
> Ἢ τὰ μὲν ἄλλ᾽ ἔγραψε συνεστάναι ἐξ ἀτόμων ἄν,
> Ἐκ τούτου δ᾽ αὐτὰς Ἄλκιμε τὰς ἀτόμους.

Quæ obiter ita vertebamus,

> *Mundum omnem ex atomis Epicurus credidit ortum.*
> *Cur? atomis credens nil magis exiguum.*

Nunc Diophante fores: atque omnia de Diophanto
Orta forent, vincit qui breuitate atomos.
Aut si cuncta alia ex atomis conflata putaret,
Certè atomis ortum tu, Diophante, dares.

38 *Per arenam mediam.*] vt spectarentur prius à populi corona. θεατρίζειν Græci hoc vocant: ac quia in supplicio afficiendis potissimum id fiebat, verbū alias μέσον in malam partem tantùm cepit accipi.

39 *Supérque se subsellio secundo locauit.*] Orchestrā sedem senatorum in theatro Romano, (nam aliter in Græco) Suetonius *primum subselliorum ordinem* vocat paullo pòst. Ea verò pluribus constitit subselliis, sed vni ordini dicatis. Id appellat auctor *ordinem subselliorum*, item *ordines*. sequitur statim, *maritis è plebe proprios ordines assignauit.* id est propria subsellia, siue proprium subselliorum ordinem. subsellium est sedes siue lignea siue lapidea κύκλῳ τοῦ θεάτρου, in orbem extensa. Græcè subsellium ex Pausania dixeris θρόνον συνεχῆ πολλὰς ἔχοντα καθέδρας. In Heronis mathematici libello quem habemus MS. vbi problemata quædā de theatris explicantur, βαθμοὶ & βαθμίδες τῶν θεάτρων appellantur. Scenæ & podio proximum subsellium, principum fuit & magistratuū: secundum & reliqua quibus cōstitit orchestra, senatorum. in primo sedit AVgustus: in secundo legatos collocauit: *super se* ait Suetonius: quia ratio subselliorum ea fuit, vt imo siue primo secundum esset altius, secundo tertium & ita deinceps. Vel simpliciter accipe *super se* pro pone se & ὑπὲρ αὐτόν. Alio sensu in triclinio dicitur aliquis alium super se collocare, quando in eodem scamno ambo sedent, aut in eodem lecto discūbunt, vt in XIV. Annalium Taciti. Quid hoc loco planius? Interpretes tamen omnes mirè turbant, aliud nihil.

41 *Quolibet loco publicare.*] Ἐκθεῖναι vel προθεῖναι εἰς ἐπίδειξιν, & vt loquitur statim, spectādum publicè edere. Ex eo more est quod notat Tacitus lib. XII. Annal. de Mithridate Armeniæ rege captiuo, *Rostra iuxta custodibus circumdatus visui populo præbetur.* quòd idem postea de Caractaco narrat.

Pag. 43. v. 3. *Laxatis sellæ curulis compagibus.*] Benè *laxatis* non *luxatis* vt quibusdam visum. Sella curulis quatuor lignis pluribúsve constabat incuruis in modum fere literæ S productæ & minus curuatæ ab vtraque parte. Hæc funibus ita compacta erat, vt aperiri claudíque posset. in aperta sedebatur super loris & linteis. Martialis, *Recínsque sella linteisque lorisque.* meminit & Quintilianus alicubi. Lignorū formam egregiè explicant Græci cùm δίφρον ἀγκυλόποδα nominant, vt Plutarchus in Mario bis, & alibi, & ita in Glossario. Huiusmodi sellarum fabrica hodiéque in vsu est. Similis autem artificij fuisse videntur illæ quibus olim tanquam laqueis vsi qui alienæ vitæ insidiabantur. Pausanias in Atticis vocat θρόνον ἀφανεῖς δεσμοὺς ἔχοντα. Res hodie non incognita. Reperio & σιδηρᾶν καθέδραν in cruciatibus Christianorum vsurpatam. EVsebius historiarum lib. quinto.

10 *Vt quoties quid spectandum usquam publicè ederetur.*] Spectacula olim edebantur in Vrbe, in Italia & in prouinciis. & in Vrbe quidem, alia in theatro, alia in circo, alia in amphitheatro, quædam in foro aliísque locis publicis. Quod ergo ait, *vspiam*, quomodo accipiemus? puto de Vrbe, Italia & prouinciis intelligēdum: id enim arguere manifestò videtur quod modò dictum est, de occasione facti decreti huius quæ Puteolis data fuit: & quod dicit, *quoties quid spectandum publicè ederetur*, de theatro & scenicis gymnicísque ludis ma-

ximè interpretor: nam ea ætate extra Romam raræ venationes, rari Circenses, vt pluribus alibi docemus. Nihil ergo AVgusti temporibus de circi, nihil de amphitheatri sedibus decretum? de hoc quidem, quod sciam, nihil. de sessione in Circo refert Dio lib. LV. anni vrbis DCCLVIII. cepisse χωρὶς μὲν τοὺς βουλευτάς, χωρὶς δὲ τοὺς ἱππέας ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους circenses spectare: quod in Claudio & Nerone qui sit intelligendum dicemus. verùm arbitror Suetonium hoc loco institutum illud non respicere. Simile est quod narrat Dio lib. LIII. de Polemone Ponti rege, socio pop. Rom. appellato, καὶ προεδρία, inquit, τοῖς βουλευταῖς ἐν πάσῃ τῇ ἀρχῇ αὐτοῦ ἐς πάντα τὰ θέατρα ἐδόθη.

13 *Militem secreuit à populo.*] Ad legis huius similitudinem excogitata illa à Iunio Gallione, nobili adulatore, qui anno Vrbis DCCLXXXV. *censuit*, inquit Tacitus sexto Annalium, *ut prætoriani actis stipendijs, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedendi.* quem virum increpās Tiberius, ait, *reperisse prorsus quod diuus AVgustus non prouiderit.* vbi non dubium alludi ad hanc ordinationē AVgusti quæ hîc commemoratur.

13 *Maritis è plebe proprios ordines.*] Martialis.

Sedere in equitum an tibi liceat scamnis
Videbo Didyme: non licet maritorum.

Olim hæc distinctio ignorabatur. post legem Pappiam Poppæam multa quæ senibus honoris caussa deferri solebant, ad maritos sunt translata. A. Gellius lib. II. cap. XV. & passim in historia.

14 *Prætextatis cuneum suum & proprium pædagogis.*] Scio quid sit cuneus in theatro, neque hanc lectionem improbo. tamen videtur AVgustus facturus fuisse commodius si scamnum suum prætextatis assignasset, & proximum pædagogis: ita potuissent illi mores suorum discipulorum obseruare, quod fuit ipsorum munus. sed quia pædagogi serui ferè erant, propterea separatim illis suus cuneus assignatus. Cuneum theatri Græcus magister vertit φυλὴν τάξιν; quia certis personis certi cunei soliti assignari. Quanta petulantia versaretur in theatris, omnis Græca Latináque historia loquitur: propterea qui seuerius iuuentutē instituebāt, à theatris arcebant. Iulianus in Misopogone Ἐμὲ ὁ παιδαγωγὸς ἐδίδασκεν εἰς τὴν γῆν βλέπειν εἰς διδασκάλους φοιτῶντα, θέατρον δὲ οὐκ ἰδεῖν πρὶν μᾶλλον κομῆσαι τῆς κεφαλῆς τὸ γένειον. negat sibi per pædagogum licuisse prius theatris interesse quàm pilorum plus in mento quàm in capite haberet. Cur ita loquatur norunt qui sciunt quid sit exoletum esse in nequitiis veterum. Sic autem ille locus emendandus: nam vulgò νομῆσαι scriptum est. interpres verò qui alibi parum sapit, hîc planè desipit. Quando autem in theatrum veniebant prætextati, pædagogos suos habebant comites, vt hîc dicitur. Theophrastus in Charact. Solet, inquit, ad spectandum ἄγειν τοὺς υἱοὺς καὶ τὸν παιδαγωγόν. soliti etiam adesse educatores siue τροφεῖς quos cū pædagogis Iulianus in Cæsaribus, & Iustinianus in Institut. coniungunt. Græci etiam βαϊούλους vocant.

16 *Fœminis ne gladiatores quidem.*] Nedum ludos scenicos: quibus tamen & ipsis interfuisse iam olim fœminas constat, sed non sine eorum permissu in quorum potestate erant. Valerius Max. *Pub. Sempronius Sophus coniugem repudij nota affecit, nihil aliud quàm se ignorante ludos ausam spectare.* Per leges AVgusti ad omnia spectacula Romani moris admissę mulieres, sed non promiscuè. Quod subijcit de athletis, non mirum: id enim ludicri genus Græcum fuit, non Romanum.

17 Nisi

17 *Nisi ex superiore loco.*] Heroni, ὁ ἄνω βαθμός. Ea extrema cauea & sedes pullatorum erat. Calphurnius,

Venimus ad sedes ubi pulla sordida veste
Inter fœmineas spectabat turba cathedras.

Ex his versibus apparet spectasse promiscuè plebem & fœminas. an ita instituit AVgustus? videtur ex hoc loco colligi. Sed hoc quàm alienum à grauitate & prudentia AVgusti? illéne qui militibus maritis è plebe prætextatísque suos cuneos assignauit, fœminis permiserit cum sordida plebe promiscuè spectare? nunquam putem. Lego igitur in Suetonio *Spectare concessit solis virginibus Vest.* ita duplici ratione pudori mulierum consulitur: nam & in extremam caueam summotæ, pæne theatro eiectæ videri poterant, & ibi quoque solæ seorsim à viris collocatæ.

18 *Contra prætoris tribunal.*] Proximè scenam & podium. atque vt Prudentius ait, *podij meliore in parte sedebant.* Vide amplius Tacitum lib. IV.

19 *Athletarum uerò spectac.*] Infamis Nero contrà, *Ad athletarum spectaculum inuitauit & uirgines vestales.* lib. VI.

19 *Muliebrem sexum omnem.*] Lectionem à Turnebo inuentam & annotatam, *muliebre secus omne*, inueni notatam in schedis Lislæi: in lib. Pithœi, *muliebre secus*: quam vocem pridem explicarunt viri doctissimi: sed quæ huic loco non conuenit.

19 *Pontificalibus ludis.*] Quos, vt videtur, edidit pontificatu maximo suscepto.

21 *Mulieres antè hor.*] Ipsa sunt edicti verba, MVLIERES ANTE HORAM QVINTAM VENIRE IN THEATRVM NON PLACET. familiaris principi illi sermo: sic in epistola ad Liuiam de Claudio, *Spectare eum Circenses ex puluinari non placet nobis.*

23 *Ipse Circenses ex amicorum ferè libertorúmque cœnaculis spectabat.*] In Circo sedes separatas, neque senatus ante Claudium, neque equites ante Neronem habuerunt: propterea ne principi quidē certa sedes fuisse videtur, vtique AVgusti tempore nascente adhuc imperio. Is igitur vt maiestatis suæ rationem haberet, è puluinari spectauit, hoc est, ex eo Circi loco, vbi simulacra deorum, magna pompa inferri & circum metas gestari solita, collocabantur. quæ pars Circi ea esset, mirum non explicasse Dionysiū Hal. in eo sermone: sed dubium non est, quin vt in theatro honestissimus locus erat ad podium, sic in Circo ad EVripū, qui mediū stadiū cingebat. AVgustus in ep. ad Liuiā super Claudio, *primam frontem spectaculorum eum locum uocat. Spectare eum Circenses ex puluinari non placet nobis: expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur.* Inde spectauit AVgustus *sedens*, ait Suetonius: non vt Nero postea accubans, ceu deus aliquis viuus inter simulacra mortua. Et, *cum uxore & liberis*, non inter imagines ipsas deorum. Interdum vt Suetonius hic notat, solitus idem princeps, inuidiæ, vt arbitror, declinandæ caussa, non è puluinari, sed è cœnaculis amicorum aut libertorum eos ludos spectare. idem factitatum Tiberio docet Dio lib. LVII. καὶ τούς γε τῶν ἵππων ἀγῶνας ἐξ οἰκίας καὶ αὐτὸς τῶν ἀπελευθέρων τινὸς πολλάκις ἑώρα. cùm dicit καὶ αὐτὸς, innuit eis verbis idem antè se scripsisse de AVgusto: sed locus hodie non extat. Cœnacula fuisse in supremis ædium partibus, imò, vt loquitur Liuius lib. XXXIX. supra ædes, ex Martiale aliísque notum. An autem ex cœnaculis Circo vicinarum domorum commodè satis spectari Cir-

tenses poterãt? an ista potius, de quibus sentit Suetonius, in ipso Circo erant? Siquidem super illa porticu quæ ab exteriore Circi Romani parte adstructa illi fuit, & officinæ & cœnacula erant: quæ vt arbitror CESS. soliti locare cœnaculariam facientibus: à quibus postea inquilini & qui sine laribus erant. Dionysius Halic. lib. III. ἔτι δὲ καὶ περὶ τὸν ἱππόδρομον ἔξωθεν ἡ στέγη στοὰ μονόστεγος, ἐργαστήρια ἔχουσα ἐν αὐτῇ καὶ οἰκήσεις ὑπὲρ αὐτά.

24 *Spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies, aderat.*] Lego, *aberat.* scio AVgustum spectaculis deditum vel fuisse, vel videri voluisse, vt hac ciuilitate gratior esset vulgo: sed id profectò non est quod his verbis Suetonius significare voluit, quod manifestissimè arguunt sequentia. Postquam enim dixit auctor vnde ludos spectaret AVgustus, commodè subiecit, sæpe solitum illum abesse, alio substituto qui vicè ipsius præsideret: quod & Dio variis locis notat: deinde subdit, *uerùm quoties abesset*, quæ verba ita clarè nostram emendationem astruunt, vt mirer non solùm interpretes, sed alios etiam doctissimos viros, qui sæpe hunc locum laudarunt, mendum non animaduertisse.

25 *Qui suam uicem præsidendo fungerentur.*] In vita Galbæ, *A C. Cæsare ludis substitutus postridie quàm ad legiones uenit.* Sed quàm parum vulgò probaretur, si princeps alium substitueret, qui suam vicem ludis præesset, declarat egregius Taciti locus lib. I. quem libet ascribere, *Edendis gladiatoribus quos Germanici fratris ac suo nomine obtulerat, quamquam uili sanguine nimis gaudês, quod uulgus formidolosum & pater arguisse dicebatur. Cur abstinuerit spectaculo ipse uariè trahebant alij tædio cœtus, quidam tristitia ingenij: & metu comparationis, quia AVgustus comiter interfuisset.* Iulianus quoque Misopogone, parum se vulgò gratum fuisse indicat, quòd ἐν ταῖς ἱπποδρομίαις διημερεύειν non soleret more priorum principum.

26 *Nihil præterea agebat.*] Hoc est quod modo vocabat Tacitus, *comiter interesse.*

29 *Seu studio spectandi, ac uoluptate qua teneri se n.*] Tacitus lib. I. *Indulserat ei ludicro AVgustus dum Mecænati obtemperat, effuso in amorem Bathylli: neque ipse abhorrebat talibus studijs, & ciuile rebatur misceri uoluptatibus uulgi.*

32 *Græco certamini.*] Quod vel in Græcia celebraretur, vel Romæ, Græco more & per Græcos scenicos. Vtro modo accipiat aliquis non interest hili. quin illud prius quod damnat adeò Torrentius, melius conuenire menti Suetonij putem: nam hoc tantùm probare vult, AVgustum fuisse natura φιλοθεάμονα. Quis dubitat autem illum in peragranda Græcia, Asia, aliisque prouinciis, ludis præsertim sacris interfuisse quoties occasio esset?

33 *Spectauit autem studiosissimè pugiles.*] Quod apud Romanos, gladiatores, id ferè apud Græcos pugiles siue πυγμάχοι. in historia Ecclesiast. fit aliquoties mentio damnatorum εἰς τὸ πυγμῇ μονομαχεῖν.

39 *Coercitionem in histriones.*] Hoc est ius virgarum. Tacitus lib. I. Annal. *Actum de ea seditione apud patres: dicebanturque sententiæ, ut prætoribus ius uirgarum in histriones esset: intercessit Haterius Agrippa Tribunus plebei: increpitusque est Asinij Galli oratione silente Tiberio, qui ea simulacra libertatis senatui præbebat. Valuit tamen intercessio, quia diuus AVgustus immunes uerberum histriones quondam responderat.*

40 *Præterquam ludos & scenam.*] Refer *ludos* ad *tempora*; *scenam* ad *loca*. Omnino autem legendum, vel *præterquam ludis & scena*, vt in quibusdam MSS. offendisse testantur docti: vel, *prater ludos & scenam.* Ita loqui memini Impp.

lege-

lege III. Cod. de spectaculis & scenicis & len. *Eos qui agitandi munus exercent illustris auctoritas tua nullus præter Circense certamen affici noverit oportere suppliciis.* Non parum legem hanc illustrabit collatio istorum Suetonij verborum.

Pag. 44. v. 2. *Stephanionem togatarium.*] Ita omnes libb. nec placet emendatio non necessaria *togatarum.* Vt actorem secundarū Tullius in Bruto *secundarium* dixit, ita noster actorem togatarum *togatarium.* Sic dicuntur exodiarius, embolarius, vnde embolaria mulier Plinio libro XLVIII. vtricularius: & vno verbo, nomina ἐπιτηδευμάτων hoc typo Latini efferunt. vel Plautum adi in AVlul.

2 *In puerilem habitum circumtonsam matronam.*] Pueri delicati olim soliti circumtonderi, hoc est περικείρεσθαι. Dio Chrysostomus, De regno, oratione II. μόνους αὐτοὺς τῶν Ἑλλήνων περιέκειρεν, ἥκιστα κομᾶν ὁπόταν ἀφῇς, ὥσπερ οἱ νῦν τοὺς παῖδας τοὺς ἁπαλούς. videtur id esse tonsuræ genus quod Græci περίτροχον vel περίτροχαλον vocant: nam ita tonderi solitos ephebos attendentibus liquebit, ex his Plutarchi de Aristodemo tyranno Cumanorum: ἱστόρηται ait ὅτι τοὺς μὲν ἄρρενας παῖδας ἤσκει κόμαις καὶ χρυσοφορεῖν. τὰς δὲ θηλείας ἠνάγκαζε περίτροχαλα κείρεσθαι, καὶ φορεῖν ἐφηβικὰς χλαμύδας καὶ τῶν ἀκανώλων χιτωνίσκων. Extant hæc verba in libello de mulierum virtutibus: ea nos explicamus alibi fusius. Quæcumque autem fœminis à tyranno imperata ait Plutarchus, ea intelligere debemus ephebοrum fuisse propria. simile factum à Stephanione, vt meritò in eum AVgusti ira exarserit. Apud veteres verò Francos non eius ætatis propria, sed omniū fuit ea tonsura communis: nam præter regem omnes erant ita circumtonsi. Agathias lib. I. πάνυ δὲ ὥσπερ τι γνώρισμα, καὶ γέρας ἐξαίρετον τῷ βασιλείῳ γένει ἀνεῖσθαι νενόμισται. ἐπὶ τὸ ὑπήκοον περίτροχον κείρονται, καὶ κομᾶν αὐτοῖς περαιτέρω οὐ μάλα ἐφεῖται. Putó & alias plerasq; gentes quę per ea tempora Romanum imperium lacerarunt, eam tonsuram vsurpasse. Sanè in exercitu Gulielmi regis Siciliæ qui tēporibus Andronici Comneni in Thessalonicenses flamma & ferro grassatus est, plerosq; ἀπεξυρημένους περίτροχαλα Nicetas auctor est. Lege Dei prohibita res olim Iudæis quos Choirilus vetus poeta appellat αὐχμαλέοις, κεφαλὰς τροχοκουράδες, Moses refert Leuitici cap. XIX. commate XXVII. ex interpretatione veteri Latina, *Neque in rotundum attondebitis comam, nec radetis barbam.* LXX. interpretes, longè aliter acceperunt priora eius commatis verba Hebræa, & ita verterunt, ΟΥ' δὲ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν. Suidas σισόην interpretatur τὸ πλεξείδιον. Sic vocat certam comæ complicationem, aut fortasse in spiras collectionem & colligationem. Vox illa Græcorum non est, sed Alexandrinorum, vt alia multa in interpretatione τῶν LXX. vel Cilicum Phaselitarum. colligo ex Hesychio, cuius verba ita emendabis Σισόη κουρὰ ποιά, Φασηλῖται. ineptissimè hodie in omnibus libb. Σισόη κουεραιοιά Φασηλῖται.

3. *Per trina theatra virgis cæsum.*] Hoc propriè θεατρίζειν dicunt Græci, & παραδειγματίζειν, vt suprà monebamus. Moris huius & in Græcis & Latinis scriptoribus multa mentio. Apud Lucianum imperitus & vanus citharœdus ὑπὸ τῶν μαστιγοφόρων σύρεται διὰ μέσης τῆς σκηνῆς. Philo παράγειν & εἰσάγειν εἰς τὸ θέατρον dixit, hoc intelligēs contra Flaccum. Non pręteimittam egregium locū super hac consuetudine qui in eodem Philonis lib. habetur, τὰ μὲν πρῶτα, inquit, τῶν θεαμάτων ἄχρι τρίτης ὥρας ἢ τετάρτης ἐξ ἑωθινοῦ ταῦτα ἦν, Ἰουδαῖοι μαστιγούμενοι, κρεμάμενοι, τροχιζόμενοι, δικαζόμενοι, διὰ μέσης τῆς ὀρχήστρας ἀπαγόμενοι τὴν ἐπὶ θανάτῳ. τὰ δὲ μετὰ τὴν καλὴν ταύτην ἐπίδειξιν, ὀρχησταὶ καὶ μῖμοι καὶ αὐληταί, καὶ ὅσα ἄλλα σκηνικῶν ἀθύρματα ἀγώνων,

Ait matutina spectacula à Flacco exhiberi solita, fuisse cædes & cruces varias Iudæorum: meridiana, ludos scenicos.

4 *Querente Prætore.*] Scripti quidam, *quærente*: non probo. tale illud in Iulio cap. XLVIII. *Libertum quamuis nullo querente capitali pœna affecit.*

6 *Demonstrasset digito conspicuúmque fecisset.*] Græcis καταδακτυλίζειν, σκιμαλίζειν, ἀφριάζειν.

8 ITALIAM *duodetrig.*] Imperium Romanum triplici hominum genere AVgusti temporibus constabat: ciuium, Italicorum populorum & prouincialium: horum diuersa longè conditio erat. alio enim iure vtebantur ciues, alio Itali, alio qui in prouinciis erant. Hac distinctione vsus Suetonius in hac vita scribenda: dixit hactenus de iis quæ circa iura ciuitatis noua instituit, aut abolita restituit AVgustus: subiicit nunc de iis quæ circa iura Italicorum populorum sanxit idem: mox de institutis illius circa prouinciarum iura pauca dicturus.

9 *Deductarum ab se.*] Solóne an etiam cum aliis? nam multas AVgustus colonias triumuir deduxit suo & collegarum suorum nomine: plures postea solus. Vtrum igitur has tantùm intelligit Suetonius, an etiam illas? probabile est de iis tātùm illum loqui, quas rerum potitus AVgustus suis vnius auspiciis deduxit: has tamen qui nominent aut numerent ex antiquis scriptoribus nullus est.

9 *Opibúsque.*] Testes antiqui lapides passim in Italiæ municipiis olim positi in honorem AVgusti: quorum hodie non pauci extant, quos huc afferre nihil necesse.

9 *Vectigalibus publicis.*] Absque his nullum commune poterat constitui. In lapidibus non rara eorum mentio, qui publica vectigalia municipiorum constituerunt, auxerunt, vindicarunt. Non solùm autem in suis agris Italici populi vectigalia sua habuerunt: sed etiam in remotissimis interdum. Cicero de Arpinatibus municipibus in epistolis ad D. Brutum Galliæ Cisalpinæ proprætorem. *Arpinatium omnia commoda omnesque facultates, quibus & sacra conficere, & sarta tecta ædium sacrarum locorúmque communium tueri possint, consistunt in his vectigalibus quæ habēt in prouincia Gallia.* Atellani item municipij Campani agrū vectigalem fuisse in Gallia eadem, ex alia eiusdem epistola intelligimus. Campanæ coloniæ reditus publici in Creta, ait Velleius Paterculus.

10 *Etiam iure ac dignatione Vrbi quodammodo pro parte aliqua adæquauit.*] *Coloniæ*, vt ait Gellius, *quasi effigies paruæ simulacráque erant populi Romani.* Beroaldus ad colonias AVgusteas hoc refert. Non probo, nec verum est. de tota Italia potius accipiendum, facilè assentietur mihi, qui diligentius mentem auctoris exquisiuerit. An autem Italiæ datum ius suffragiorum ab AVgusto? nequaquam: longéque ab ea mente mens Suetonij est. Ciuitas & ius suffragiorum sic ἀντιστρέφειν, vt definitio & definitum. Ciuis enim Romanus pleno iure is est, qui vel in Vrbe vel in agro Rom. habitans, tribum cum honórum petitione, aut saltem suffragiis habet. Vniuersa Italia ante AVgustum ciuitatis ius habuit: ergo & suffragiorum: sed quia propter rei difficultatem, & molestiam veniendi Romam singulis comitiis, pæne inane id ius fuit, nullique vsui populis Italicis, propterea AVgustus solerter genus hoc suffragiorum colonicorum excogitauit.

10 *Quodammodo pro parte aliqua*] Dictum ἐκ [illegible] vt multa alia: nam

consensu

consensu librorum firmata hæc lectio non videtur sollicitanda.

14 *Equestrem militiam petentes.*] Sic rectè prima editio & membranæ, vulgò *petentis*, ex veteri consuetudine eos casus plurales scribendi. Multa ad illustrationem huius loci & totius militiæ veteris Romanæ dicemus, si Deus volet, in editione Polybij, quam cepimus pridem magna vi parare.

15 *Cuiusque oppidi.*] Non malè membranæ nostræ *cuiuscunque*, hoc sensu: tam patuisse aditum ad equestrem militiam ei qui Vlubris aut Gabiis publicè commendatus venisset: quàm illi quem florentissima quæuis colonia vel municipium commendasset.

16 *At is qui.*] Malim abesse, *at*: & natum videtur ex præcedentis dictionis fine: ac nota traiectionem verborum, pro *is è plebe qui*.

17 *Singula nummorum millia pro singulis diuidebat.*] Hoc dicit data fuisse cuique patri tot millia nummûm quot ille haberet liberos. sine caussa hanc veterum & Mss. editionem quidam improbant.

19 *Nonnullas commutauit interdum.*] Vt Cyprum & Galliam Narbonensem, quas populo tradidit recepta Dalmatia. Dio lib. LIII. & lib. LIV. item Strabo lib. vlt.

21 *Ad exitium licentiæ præcipites libertate priuauit.*] Vt Cyzicum, Sidonem, Tyrum, alias. Dio & Strabo.

22 *Terræ motu subuersas.*] Vt Tralleis, de qua vide Agathian. lib. II. fusè.

26 *Traiicere ex Sicilia apparantem.*] Notat Dio lib. XLIX.

28 *Regna quibus belli iure potitus est.*] Hæc oratio non longè abest, quin tantundem valeat, ac si diceret, omnia quæ tum fuerunt regna in orbe Romano: nam omnibus πολέμου νόμῳ potitus est. Bello quippe Actiaco reges omnes, paucissimis exceptis, stetisse ab Antonio, Plutarchus, Dio, Appianus, cæteriq; historici docent.

30 *Promptissimus affinitatis conciliator.*] Exempli gratia, Salome soror Herodis Magni, auctoribus, suasoribus, & impulsoribus AVgusto & Liuia, Alexæ nupsit, non vt cupiebat Arabi Syllæo. Iosephus lib. XVIII. cap. II.

31 *Atque amicitiæ.*] Grande documentum huius pij affectus, lis inter Herodem & filios ab AVgusto disceptata. Iosephus lib. XVI. cap. VI.

31 *Nec aliter vniuersos.*] Ecquid hanc vocem ad cunctos Imperij Romani ciues, aut aliàs subditos extendere debemus? ita erit egregia conclusio totius tractatus, quo illa recensuit quæ ab AVgusto gesta in administratione politica rerum vrbanarum, Italiæ, prouinciarum & sociorum. Sed & strictius accipere possumus de regibus sociis, de quibus proximè actum.

33 *Parum ac mente lapsis.*] An ergo auctor AVgustus curatorum prætoriorum, de quibus I.C. lege XIII. Dig. De curatoribus furioso & aliis &c. nam legitimi à XII. legibus ortum habent. Prætoriorum fortasse vel institutio vel exemplum ab AVgusto.

34 *Educauit simul cum suis & instituit.*] In his Agrippam Aristobulo Herodis filio natum. Iosephus lib. XVIII. cap. VIII. Ἀγρίππας ἐν τῇ Ῥώμῃ διαιτώμενος, καὶ ὁμοτροφίας καὶ συνηθείας αὐτῷ πολλῆς γενομένης πρὸς Δροῦσον τὸν Τιβερίου τοῦ αὐτοκράτορος υἱόν. Vide eiusdem magni scriptoris librum. XV. cap. XIII. Sed & ciues quidam cum AVgusti liberis & nepotibus educati: etsi eum honorem non temere cuiuis ille detulit. Suetonius libro de Illustribus Grammaticis. *Verrius Flaccus ab AVgusto nepotibus suis præceptor electus, transiit in palatium cũ tota schola: verum ut ne qui*

amplius posthac reciperet.

35 *Ex militaribus copiis.*] Hæc quoque omnia explicamus ad Polybij tractatum de militia Romana.

36 *Alteram Rauennæ.*] Loco opportunissimo. Præ cæteris describit accuratè Iordanus in Gothicis: qui locus sumptus ab eo ex Dione, hodie in libris nobilissimi eius histórici non extat.

37 *Partim in urbis.*] Dio Οἱ τῆς πόλεως φρουροὶ ἑξακισχίλιοί τε ὄντες ϗ τετραχῇ τεταγμένοι. Tacitus Annal. lib. IV, *Tres urbanæ cohortes.*

37 *Partim in sui custodiam.*] Dio Οἱ σωματοφύλακες μύριοι ὄντες καὶ δεκαχῇ τεταγμένοι. Tacit. *Prætoriæ cohortes nouem.*

38 *Calaguritanorum manu.*] Id est, cohorte. Sic cohors Germanorum. In Galba, *Germanorum cohortem à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam dissolute.*

Pag. 45. v. 6 *Aerarium militare cum uectigalibus nouis instituit.*] Dio refert in anno V.C. DCCLIX. lib. LV. Vectigalia noui huius ærarij fuere ducentesima rerum venalium, bona damnatorum, quinquagesima venalium: Tacitus, Dio, Zonaras.

7 *Celerius & sub manum.*] ὑπογύως vel ὑπὸ χεῖρα, vt LXX. interpret. bis cap. XXI. I. Sam. simile genus loquendi Hebraicum exprimunt. Vitruuius, *Non solum laudes aut uitia animorum ad manum aspicerentur.*

8 *Quid in prouincia quaque gereretur.*] Hinc manauit ille mos quem notat EVseb. lib. II. histor. Ecclesiast. referens, Pilatũ de Christi seruatoris nostri resurrectione Tiberium fecisse certiorẽ. Παλαιοῦ, inquit, κεκρατηκότος ἔθους τοῖς τῶν ἐθνῶν ἄρχουσι τὰ παρὰ σφίσι καινοτομούμενα τῷ τὴν βασίλειον ἀρχὴν ἐπικρατοῦντι σημαίνειν, ὡς ἂν μηδὲν αὐτὸν διαδιδράσκοι τῶν γινομένων. Hæc sunt quorum meminit Epiphanius lib. II. aduersus Tessarescaidecatitas, Πιλάτου ἄκτα. Posterioribus temporibus cùm Roma vt plurimum abessent principes, institutũ est, vt quot mensibus senatus & populi acta ad imperatorem mitterentur ex vrbe. Symmachus lib. X. epist. XXXVII. *Per uices mẽsium singulorum ad perennitatis uestræ scripta senatus & populi acta mittuntur.* Mox. *licet uehiculo publico cum cæteris, quæ ex more mittuntur, omnia necesse sit rursus ad serenitatis uestræ notitiam peruenire.* In prioribus verbis subest menda, quid enim est? *ad perennitatis uestræ scripta.* Puto prius fuisse *sacr. pot.* hoc est *sacram potestatem*: vnde fecerunt *scripta.* Sic alibi, *Perennitatis uestræ salubre præsidium*, vt in ep. XXXI. eiusdem libri.

8 *Iuuenes primo modicis interuallis.*] Res antiquissimæ originis, nedum ab AVgusto primo excogitata. Nam hi sunt Persarum angari & astandæ, & Græcorum hemerodromi.

9 *Dehinc uehicula disposuit.*] Cyrus rex Persarum primus hoc excogitauit, auctore Xenophonte lib. VIII. AVgustus hoc adinuenit, ne in singulis mansionibus veredarij mutarentur cum veredis: cuius inuenti manifesta vtilitas ea est quam statim Suetonius explicat.

10 *Vt qui à loco eidem.*] Alij libb. *ijdem*: nouè autem *à loco* pro alicunde, & fortasse scriptum fuerat *à loco coque* id est, *quoque.* pro quocunque. vel, *alicunde ei.* deinde scriptum in MSS. *si quid res exigant, possint.*

11 *In diplomatibus libellisque & epistolis signandis.*] Superioribus subiicitur hic sermo occasione diplomatum. Diploma ta ab eo qui tenet Remp. maximè propter publicum cursum dari petique solita. Libera Rep. consulum & sena-

tus ea fuit potestas:cùm omnia in vnius manum cessêre. principis hoc quoque fuit, aut eius qui ab eo dandarũ euectionũ, vt loquuntur Impp. potestatẽ accepisset. Imp. Fridericus regalia pleraque omnia recẽsens cõstitutione quadã, ponit inter alia *angariarum*, *parangariarúmque*, *& plaustrorum & nauium præstationes*. Apud Plutarchum in Galba Nymphidius candidatus Imperatoriæ maiestatis, diplomata data esse à consulibus fert iniquissimè, tanquam partes imperatorias illis occupantibus. Falsum est quod doctissimos viros sentire video, diplomata sola illa dici, quæ dantur ad cursum publicum, ἃ γνωρίζοντες, inquit eo loco Plutarchus, οἱ κατὰ πόλιν ἄρχοντες ἐν ταῖς τῶν ὀχημάτων ἀμοιβαῖς ἐπιταχύνουσι τὰς προπομπὰς τῶν γραμματοφόρων. fecit hæc persuasio vt acutissimus doctissimúsque Bosius locum Ciceronis ad Atticum malè interpretaretur libro x. quem alibi explicamus. At diplomata dici etiam alias literas indices ac testes concessi beneficij ab eo qui præest Reip. vel vnus Suetonij locus doceat, qui *diplomata ciuitatis Romanæ* libro sexto appellat, codicillos quibus delatum erat ius ciuitatis. Sunt autem à forma diplomata appellata: nam formabantur in modum tabellarum duplicium. quare etiam διπλᾶς Græci vocant. Apollonius Tyaneus in ep. ad EVphratem, Ἐπῆλθες ἤδη τὰ μεταξὺ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ Συρίας ἀρξάμενος ἐπιδρομεὺς σεαυτὸν ἐν ταῖς τοῦ βασιλέως λεγομέναις διπλαῖς. Intelligit diplomata ab Imperatore EVphrati data, quibus commẽdabatur regionum & vrbium præfectis. de iisdem in alia epistola sic scribit, εἰ δὲ ἀντιλέγει προσκομιεῖς τὰς Χρυσίππου χρείας καὶ δόγματα, γέγραπται δὲ καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς γράμμασιν, ΕΥφράτης ἔλαβε, καὶ πάλιν, ἔλαβε. vocat γράμματα quas prius vocauerat διπλᾶς. atque ex illius verbis intelligimus solitum annotari in huiusmodi literis, quicquid occasione illarum reciperetur. At literæ aliæ principum quibus aliquid iubebatur aut vetabatur, ἁπλᾶ vocabantur, vt videtur innuere EVsebius libro VIII. scribens ἥπλωτο πανταχόσε βασιλικὰ γράμματα, τὰς ἐκκλησίας εἰς ἔδαφος φέρειν: & iterum ἥπλωτο κατὰ πόλεις βασιλικὰ διατάγματα. Prioris generis epistolas principales Themistius oratione quarta vocat δέλτους σφυρηλάτους. οὐ ταῦτα μόνα, inquit, ἐξὸν παρὰ βασιλέως καρποῦσθαι ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ μακροῦ καταλόγου τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἀπαθείας ὁπόσα ταῖς δέλτοις ἀκολουθεῖ ταῖς σφυρηλάτοις. Vnde apparet non encauto solum decoratas imperatorias literas, sed etiam ex solida materia factas: puta, argento, vel auro. vnde appellata χρυσόβουλλα. Idem Themistius orat. sexta: ἐγὼ μέντοι οὐκ ἐπ' ἐκείνῃ τῇ δέλτῳ, ἀλλ' ἐπ' ἄλλῃ μείζονι καὶ πλουσιωτέρᾳ ἢ καὶ τὰς δέλτους ἐκείνας ἤδη ἔχει ἐπ' ἐξουσίας· ἣν οὐκ ἐποίησαν ἐλεφαντουργοὶ οὐδὲ χρυσοχόοι.

14 *Ad epistolas omnes.*] Intellige quæ de publicis rebus essent.

16 *Clementiæ ciuilitatisque.*] Hactenus expositum Suetonio quid in administranda Republ. pace bellóque AVgustus gesserit: nunc quasdam eius, vt sic dicam, publicas virtutes enarrat, alias in priuata illius vita expositurus. Eæ de quibus hîc tractat, sunt clementia & ciuilitas: de priore agit ad initium capitis LII. de posteriore ad finem cap. LVI. More enim suo quod interpretes non obseruant, coniungit in propositione quæ deinde separatim exequitur. Etsi autem affines virtutes sunt hæ duæ, longè tamen differunt. Ac clementia quidem nota virtus: ciuilitas verò, quam Græcè dixeris ἰσονομίαν, virtus est quæ ciui conuenit, quà ciuis est. Cùm enim ciuitas æquo iure constet, ciuis ἡ ciuis, virtus est, æquabilitatem iuris tueri cum cæteris. Plato videtur πολιτικὴν appellare, cùm ita definit, ἡ πολιτικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη ποιητικὴ δικαιοσύνης ἐν πόλει: tamen πολιτικὴ vulgò apud philosophos & rhetores, itémq; *ciuilitas* apud Quin-

tilianum alius generis virtus est. Hanc qua de agimus Antoninus Imp. lib. I. appellat πολιτείαν ἰσονόμον καὶ ἰσότητα καὶ ἰσηγορίαν διοικουμένην. de hac enim sentiebat cùm scriberet, didicisse se à fratre φαντασίαν λαβεῖν πολιτείας ἰσονόμου καὶ ἰσότητα καὶ ἰσηγορίαν διοικουμένης, καὶ βασιλείας τιμώσης πάντων μάλιστα τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀρχομένων. Dio ciuilitatem hanc ἰσομοιρίαν καὶ ἰσονομίας appellat, & alibi τὸ δημοκρατικόν, egregia voce: simili ratione Theophrastus in fragmento Characterum nondum edito ὀλιγαρχικὸν vocat hominē non ciuilem: de quo aptè dixeris quod de Iulio Cæsare Lucanus,

Concessa pudet ire uia ciuémque uideri.

Dio idem lib. XLIII. elegantissimè ἀδημοκράτους vocat honores inciuiles, id est qui excedant fastigium ciuis ἰσονόμου, siue vt loquitur Velleius *ciuilis dignitatis modum*. Latini interdum *æqualitatem* indigetāt, vel *æqualitatem ciuilis iuris*. vt Seneca. Iuuenalis *sensum communem*, acutè: nam de hac virtute accipi debet hic locus Satyræ VIII.

Rarus enim fermè sensus communis in illa
Fortuna.

Virtutem hanc fuere qui negarent Imperatori conuenire: & refert Lampridius obiectam Alexandro Mammeæ nimiam ciuilitatem. iure quidem, si minimia fuit: cæterùm ἁπλῶς ciuilitatem in principe damnare, est negare ciuem eum esse. Quo posito sequitur quemadmodū docet Aristoteles, vt sit vel deus vel fera: quare nullum erit ius commune principi cum subditis. Melius Plinius qui in laudatione Traiani aliquoties eum *ciuem* appellat, & in Nouell. ipsi se Impp. πολίτας.

17 *Ne numerem quot & quos diuersarum part.*] Seneca de clementia & Nerone, *Ignouit abauus tuus uictis: nam si non ignouisset quibus imperasset? Salustios & Cocceios, & Dellios, & totam cohortem primam interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit*: & quæ sequuntur.

24 *Quòd malè opinari de Cæsare soleret.*] Opinari est δοξάζειν, intra se aliquid sentire: hîc verò *male opinari* maledicere significat, & ad λόγον προφορικὸν referri debet non ad ἐνδιάθετον. nisi malis ad vtrumque: vt in Iulio, *si qua aut cogitarentur grauius aduersus se aut dicerentur*. Sic iunguntur alibi *opinio* & *sermo*, vt libro III. cap. XXXIX. item *mens* & *lingua*, vt lib. eodem cap. XXXVIII. Ita autem alibi verbum *opinari* vsurpat Suetonius. infrà cap. LXVII. *seruum grauissimè de se opinantem non ultra quàm compedibus coercuit*. In Caligula, *Nec omnes grauibus ex caussis uerum malè de suo munere opinatos*. Alibi pro eodem dixit, *existimatione aliqua lædere*. libro III. *capitale erat, dictum ullum factumue eius existimatione aliqua læsisse*: sed & *existimare* pro loqui obseruamus positum. Macrob. lib. II. cap. IV. *Venit fortè Augustus in domum in qua Cato habitauerat: deinde Strabone in adulationem Cæsaris male existimante de Catonis peruicacia*: hoc est, λοιδοροῦντος: sic fortasse accipiendum apud Senecam, & scribendū De ira lib. III. *Quid facilius fuit Antigono quàm duos manipulares duci iubere, qui excubantes regio tabernaculo faciebant quod homines & periculosissimè & libentissimè faciunt, ut de rege suo malè existiment?*

27 *Nec quicquam ultra aut statim aut postea inquisiuit.*] Domitius Afer olim verè, *Princeps qui uult omnia scire, necesse habet multa ignoscere.* Cassiodorus in formulis, *Nulla potestas est quæ qualitatem famæ suæ de ore hominum possit auferre.*

28 *De eadem re sedulò uiolentius apud se pet. ep. cong.*] Sic Viterb. Lislæi & prima

ma editio, aliique codd. *sedulò* significat non solùm sine dolo, sed etiam assiduè: ita hic accipiendum. sed in Turnebi libris *lentius* scriptum est non *uiolentius*. Petrus quoque Pithœus ex suo hanc lectionem annotarat, *sedu lolentius*, & coniecturam suam adiecerat, fortè legendum *sed uiolentius*, ἀσύχως prorsúsque bene. sic enim in vett. libb. extare testatur Vrsinus.

29 *AEtati tuæ mi Tiberi.*] Quasi sæuitia, quæ tum in Tiberio se prodebat, vitium esset ætatis, non naturæ, vt in Claudio noster ait. Ac videtur AVgustus faciens de se coniecturam ita opinatus de Tiberio, fore vt quandoque maturesceret simul & mitesceret eius ingenium. sed quàm falleretur ille in hoc suo iudicio euentus demum docuit.

31 *Templa quamuis sciret.*] Hinc orditur de ciuilitate AVgusti memorare: cuius hoc primum documentum ponit, quòd honores à ciuibus suis supra humanum fastigium non admiserit: dico à ciuibus: nam quòd in prouinciis aras & templa sibi poni siuerit, non putauit Suetonius id esse inciuile, adeò Quirites isti cæteros mortales ne hominum quidem loco habuerunt. Melius Tacitus qui generaliter illud in AVgusto culpatum notat, *quod templis coli uoluerit.*

32 *Proconsulibus decerni sol.*] Fidem fecerit vel illud de Pompeio mortuo iactatum, τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβου. Iam olim inualuerat hæc ἀξιοκεια, vt vocat Polyb. lib. v. apud Asiaticos, Græcos, Syros & alios, honorãdi τοὺς ἄρχοντας θυσίαις καὶ βωμοῖς.

33 *Nisi communi suo Romæque nomine.*] Quod olim Bibulus de templo Castoris & Pollucis dixit, idem istis Romæ & AVgusti euenisse videtur: vt duobus sacra de vnius nomine appellarentur. Iosephus certè Cæsaris templum nominat in quo Romæ etiam erat simulacrum, Originum lib. xv. cap. xiii. & alibi quoque. Eius magni scriptoris locum ex lib. pr. Ἁλώσεως, cap. xvi. apponã, vt vtriusque simulacri forma intelligatur. loquitur autem de condita ab Herode Magno Cæsarea, τοῦ στόματος ἀντικρὺ ναὸς Καίσαρος ἦν ἐπὶ γηλόφου κάλλει καὶ μεγέθει διάφορος. ἐν δὲ αὐτῷ κολοσσὸς Καίσαρος οὐκ ἀποδέων τοῦ Ὀλυμπίασι Διός, ᾧ καὶ προσείκασται. Ῥώμης δὲ ἴσος Ἥρᾳ τῇ κατ' Ἄργος. Ex quibus verbis intelligitur moris fuisse vt qui simulacrum Imperatori consecrare vellent, in exemplar sumerent nobile aliquod alicuius dei signum. Nihil autem per ea tempora illustrius apud Græcos Olympiaco Iouis colosso & Iunonis Argiuæ statua. Quare Cæsarem ad illius, Romam ad huius similitudinem formarunt. Fuisse autem in multis vrbibus templa AVgusto & Romæ communia ex historicis veteribúsque inscriptionibus notum.

33 *Nam in urbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore.*] Lege Dionis lib. i. Victor in AVgusto, *Hinc uti deo Romæ prouinciisque omnibus per urbes celeberrimas uiuo mortuóque templa sacerdotes & collegia sacrauêre*: sed templa viuo AVgusto fuisse in vrbe extructa falsum est: aræ tantùm ei genióque eius positæ.

34 *Argenteas statuas olim sibi positas conflauit omnes.*] Olim igitur ab istiusmodi adulatione non fuerat auersus, quod videtur magnam illi inuidiam conflasse: vulgò enim iactatum *argenti usum in statuas primum ad honorem illius, in adulationem temporum transisse*, inquit Plinius: quē lege lib. xxxiii. cap. xii. Meritò igitur eas conflauit, secutus Mecænatis consilium, quod narrat Dio libro lii. De his statuis loquitur ipse in breuiario rerum suarum, quod est Ancyræ. STATVAE —— QVADRAGENIS. ARGENTEIS. QVA. DE. PECV-

NIA. DONA. AVREA. IN. AEDEM. APOLLINIS. MEO. NOMINE. ET. FILIORVM. QVAE. MIHI. STATVERVNT. HONOREM. HABVERVNT. POSVI. Dio tamen lib.LIII.in alios vſus has ſtatuas conflatas ſcribit.

35 *Exque iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit.*] Cortinarum frequentiſſimus olim vſus in ornandis deorum templis, Apollinis præſertim, vt Plinius ſcribit lib.XXXIV,& Bacchi.in pleriſq; enim certaminibus pręmiũ fuit τρίποις, quẽ victor non auferebat domũ, ſed ei deo cõſecrabat, in cuius honorem celebrabatur id ludicrum.Herodot.Clio. ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ Τριοπίου Ἀπόλλωνος ἐτίθεσαν τὸ πάλαι τρίποδας χαλκέους τοῖσι νικῶσι. καὶ τούτους χρῆν λαμβάνοντας ἐκ τοῦ ἱροῦ μὴ ἐκφέρειν, ἀλλ' αὐτοῦ ἀναθεῖναι τῷ θεῷ. In epitaphio Simonidis Cei legimus, ἓξ ἐπὶ πεντήκοντα Σιμωνίδη ἤραο νίκας καὶ τρίποδας. hos omnes ille diis conſecrauit quorum ludis vicerat. Similiter iis qui ludorum impenſas faciebant præmij loco data cortina deo conſecranda. Hi ſunt τρίποδες χορηγικοὶ quorum mentione, Græca omnis hiſtoria, maximè autem Attica refertiſſima eſt. Vide præcipuè Iſæi orationem De hereditate Dicæogenis. Lyſiam in Apologia δωροδοκίας. Demoſthenem in Midiana,& in eandem Vlpianum ac Plutarchum in Andocide. In his varia argumenta celabant quæ ad honorem dantis, aut Dei cui dabantur pertinerent: quales aliquot tripodum inſcriptiones apud Herodotum & Pauſaniam hodiéque extant, & ex Latinis apud A.Gellium lib.III. cap.XI. & Priſcianum lib.I. ac lib.VI. Tripodis χορηγικοῦ inſcriptio eſt iſtud Theocriti epigramma.

Δαμοτέλης ὁ χορηγὸς ὁ τὸν τρίποδ', ὦ Διόνυσε,
Καί σε τὸν ἥδιστον θεῶν μακάρων ἀναθείς,
Μέτριος ἦν ἐν πᾶσι· χορῷ δ' ἐκτήσατο νίκην
Ἀνδρῶν, καὶ τὸ καλὸν καὶ τὸ προσῆκον ὁρῶν.

Breuior hęc apud Plutarchũ initio Ariſtidis, ΑΝΤΙΟΧΙΣ ΕΝΙΚΑ. ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΕΧΟΡΗΓΕΙ. ΑΡΧΕΣΤΡΑΤΟΣ ΕΔΙΔΑΣΚΕ. De his accipiendus eſt alius eiuſdem locus initio Niciæ: quem per ſe ſubobſcurum, interpretes obſcurarunt amplius, cùm non intelligerent quid eſſet τρίποδες χορηγικοί. cum nos alibi fusè tractamus.

36 *Dictaturam magna vi offerente populo.*] Anno vrbis DCCXXXII. Dio lib.LIII.

36 *Genu nixus.*] Sic Gordianus cùm Imperator ſalutaretur, *reclamãs ſe terræ affligebat*: Capitolinus.

37 *Deiecta ab humeris toga, nudo pectore.*] Hebræorum Græcorum & Romanorum mos τῇ γυμνώσει τῶν στηθῶν ἑαυτῶν, vt loquitur Plutarchus. Quare in omni grauiore commotione veſtes lacerabant, vt paſſim in omnibus ſcriptoribus. AVguſtus verò etiam deiicit veſtem & nudat pectus, vt ſignificet malle ſe occidi, quàm eum titulum recipere.

37 *Domini appellationem.*] Alia ſpecies ciuilitatis AVguſti: cuius moderati animi hæc eſt, inquit Philo. πίστις ἐναργεστάτη, τὸ μὴ δεσπότην μήτε θεὸν ἑαυτὸν ἐθελῆσαι προσειπεῖν, ἀλλὰ κἂν εἰ λέγοι τις, δυσχεραίνειν. Inſecutos principes, etiam bonos, & domini, & *rerum domini* & *heri* appellationem admiſiſſe palàm eſt. Serò Iulianus AVguſti & Tiberij conſuetudinem reuocare conatus eſt, & dominum ſe appellari vetuit: quæ eius εἰρωνεία à pleriſque eſt irriſa, vt ipſe teſtatur.

Pag.46.v.2. *Atque huiuſmodi blanditias.*] Inter fratres ſunt blanditię, aduer-

ſum poteſtates meræ ſunt adulationes. Sic rectè modò vocauit Suetonius proprietatis ſermonum diligentiſſimus. Alibi monemus has voces vt apud Græcos ἀρέσκεια & κολακεία, ſæpe confundi. Martialis,

Fruſtra blanditiæ uenitis ad me,
Attritis miſerabiles labellis,
Dicturus dominum deúmque non ſum.

Huiuſmodi autem blanditiis nulla lingua venuſtius aut frequẽtius vſa quàm vetuſtiſſima Hebræorum, vt ſacrarum literarũ lectio docet: & recentior quoque, vt paſſim in Rabbinorum libris.

4 *Niſi veſpere aut noctu.*] Ita Romam ſunt ingreſſi Octauius & Antonius pace orbi reddita DCCXV. τὸ φορτικὸν ἐκκλίνοντες ait Appianus V. Ἐμφυλ. quod Suetonius dicit, *officij cauſſa inquietare.* Refert Dio lib. LI. inter alios honores AVguſto decretos, fuiſſe, vt qua die vrbẽ ingrederetur, feſtum eſſet: quo honore tamen vſum eum non eſſe, lib. LIV. eidem notatum. τὴν ἀπάντησιν, inquit, τοῦ δήμου καὶ τότε ἐξέστη· νυκτὸς γὰρ ἐς τὴν πόλιν ἐσεκομίσθη· ὅπερ που καὶ ἀεὶ, ὡς εἶπον, ἐπὶ ἐς τὰ προάστεια, ἔπι καὶ ἄλλοσέ ποι ἐκδημοίη, καὶ ἀφορμώμενος καὶ ἐπανιὼν ὁμοίως ἐποίει ἵνα μηδενὶ αὐτῶν ὀχληρὸς ᾖ.

5 *Sæpe adoperta ſella.*] Placet *adaperta*, vt conijciunt eruditiſſimi quidam viri.

6 *Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem.*] Dies feſtos intelligit. Dio de ſalutationibus AVguſti libro LVI. ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ τὸν δῆμον οἴκαδε προσεδέξατο.

8 *Quaſi elephanto ſtipem.*] Mos agyrtarum, & eorum omnium qui eiuſmodi beluas oſtentant. AElianus De animalibus lib. VI cap. X.

9 *Die ſenatus.*] Vide notata ad cap. XXXV.

10 *Et quidem ſedentes.*] Ingrediebatur Curiã nouiſſimus, egrediebatur primus. Sedẽtes igitur ſenatores ingrediens & exiens, dum ipſorum præterit ſubſellia, ſalutat. Sed an vetuit ſibi ſenatores aſſurgere? an potius ſedens ipſe ſedentes ſalutauit? mihi non ſatis de hoc more liquet, neque apud alios quicquam obſeruo quod eum mihi penitus aperiat.

10 *Nullo ſubmonente.*] Nihil muto: tamen in Pithœi codd. *nullo ſe mouente.* etiam diſ.

11 *ſedentibus ſingulis ualedicebat.*] Viterb. *ſedentibus ualere dicebat,* ſine voce *ſingulis.*

11 *Officia cum multis mutua exercuit.*] Lib. III. *Mutua cum Græcis officia exercens propè ex æquo.* Et iterum, *totum ſe ad quietem contulit, priuata modò officia obiens.* Symmachus, *familiaria officia* nominat. Auctor paullo pòſt, *cuiuſque ſolemnitates.* A grauiore ſignificatu tranſlata hæc vox poſt Ciceronẽ. Apud Ariſtotelẽ IV. Nicomacheorum τὰ ἔντιμα, de his officiis interpretor: quo loco ait χαρακτηρίζων virum qui magnos gerat ſpiritus, eum εἰς τὰ ἔντιμα μὴ ἰέναι, ἢ οὗ πρωτεύουσιν οἱ ἄλλοι. Tertulliani appoſitus locus huic Suetonij explicando in lib. De idololatria, *Circa officia priuatorum & communium ſolemnitatum, ut togæ puræ, ut ſponſalium, ut nominalium nullum putem periculum.* Paullo pòſt eidem *officij titulus* dicitur pro cauſſa, vt apud Iuuenalem,

officium cras
Primo ſole mihi peragendum in ualle Quirini:
Quæ cauſſa officij? quid quæris? nubit amicus.

sunt autem celeberrimæ illæ officiorum caussæ quæ verbis superioribus Tertulliani continentur: erant tamen & aliæ multæ, vt deductio magistratuum, candidatorum, & funeris, salutationes, recitationes, & aliæ quarũ libro eodẽ cap. x. Tertull. meminit. Horũ officiorũ pleraque noctu vel prima luce solita celebrari obseruauimus: cuius rei testimonia de plurimis pauca proferemus: lib. v. *Togæ uirilis die circa mediam noctem sine solemni officio lectica in Capitolium latus est.* non enim vt insolẽs notat ratione temporis, sed quòd officij solemnitate caruit. Festus *prima aut secunda diei hora dicata sponsalibus.* Lucianus Nigrino de salutatoribus Romæ, Πολὺ δὲ τούτων οἱ προσιόντες αὐτοὶ καὶ θεραπεύοντες γελοιότεροι· νύκτωρ μὲν ἐξανιστάμενοι μέσης, περιθέοντες δὲ ἐν κύκλῳ τὴν πόλιν. Symmachus libro VIII. *Nondum ante ianuam eminentium potestatum uigilem noctem salutator expertus es.* Iuuenalis aliorũque poëtarum locos prætermitto. Martialis verò etiam deserendæ Romæ caussam hanc sibi ait fuisse.

Otia me somnúsque iuuant, quæ magna negauit
Roma mihi: redeo si uigilatur & hic.

Iam funeris officium noctu fuisse celebratum vel ipsum nomen indicio sit. Atque hæc sunt quę vocat Plinius officia antelucana epist. XII. lib. III. Propter ista erant Romæ antipodes, qui noctu vigilarent, stertereret interdiu: de quibus Seneca epist. CXXII. talis vita Petronij *cui*, auctore Tacito, *dies per somnum, nox officijs & oblectamentis uitæ transigebatur.* Ex hac obseruatione intelligimus quod infrà hoc libro de AVgusto narratur, *Matutina uigilia offendebatur: ac si uel officij uel sacri caussa maturius euigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cuiuscunque domesticorum cubiculo manebat.*

15 *Ob id inedia mori destinantem.*] More qui per illa tempora vigebat, vt debilitatem vel morbum immedicabilem ἀποκαρτερήσει effugerent: sic Atticus obiit, de quo Cornelius Nepos: sic Corellius Rufus, de quo Plinius epist. lib. I. & alij multi. Hic fructus Stoicæ doctrinæ tum maximè florentis.

17 *Contradicerem tibi si locum haberem.*] Obiicit occupatã Remp. siue, quod idem est, omnia in Rep. loca. *Locus* apud scriptores Romanos ita interdum accipitur. Liuius lib. VI. *duobúsne in locis sua uoluntate impertituros plebi honorem qui octo in loca tribunis militum creandis occupare soliti sint?* Lib. VII. *Cùm eo anno primùm placuisset tribunos militũ ad legiones suffragio fieri, secundũ in sex locis tenuit.* lib. IX. *ut tribuni militũ seni deni in quatuor legiones a populo crearẽtur quæ antea perquam paucis suffragio populi relictis locis dictatorum & consulum fermè fuerant beneficia.* lib. X. *Vir acer & ambitiosus non sui magis honoris caussa, quàm ut patritij recuperarent duo consularia loca, cùm suis tum totius nobilitatis uiribus incubuit.* Sic apud Lampridium *præpositura locorum ciuilium*, & apud Dionem, lib. LIV. χώρα eodem sensu. Qui acumen huius dicti exponeret hactenus neminem vidi.

19 *Licere oportere senatoribus de Rep. loq.*] Frequẽs formula in eiusmodi contentionibus: vt apud Liuium lib. IV. *Oportet licere populo Rom. si uelit iubere legem.* In actis senatus apud Cælium, *Omnes oportere senatui dicto audientes esse.*

24 *Et magna cura redarguit.*] Per edictum, vt opinor: sic mox, *locis lacessitus contradixit edicto.* hæc est lectio plerorũ codd. in nonnullis, *Nec magna cura red.* cui videntur fauere sequentia.

24 *Id modò censuit, cognoscendum posthac de ijs qui.*] Tacitus Annal. de lege maiestatis à Tiberio reducta. *Apud ueteres facta arguebantur, dicta impunè erant. Primus AVgustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, commotus*

Cassij Seueri libidine, qua uiros fœmináſque illuſtres procacibus dictis diffamauerat. Adi ſi libido eſt, Dionem libro LVI. & I.C.tos, quorum hæc propria cognitio eſt.

26 *Alieno nomine edant.*] Melius *ederent*, vt ex ſcriptis prodit Vrſinus.

28 *De inhibenda teſtamentorum licentia.*] Romanorum mos fuit in teſtamentis increpare alios, maledicere aliis, & liberam de quibuſcunque vellent vocem edere. Ideò dicebat Nigrinus apud Lucianum, *Μίαν φωνὴν οἱ Ῥωμαίων παῖδες ἀληθῆ παρ' ὅλον τὸν βίον προΐενται (τὴν ἐν ταῖς διαθήκαις λέγων) ἵνα μὴ ἀπολαύσωσι τῆς σφετέρας ἀληθείας.* Per hanc licentiam factum ſæpe, vt in teſtamentis ſuis multi AVguſtum iocis laceſſerent. Senatus in gratiam AVguſti voluit decreto inhibere hanc petulantiam: AVguſtus interceſſit. Hæc eſt vera ſententia huius loci, quam viderunt ante nos docti viri. At Torrentius qui aliter interpretatur, non ſatis attendiſſe videtur quid interſit inter libertatem teſtamentorum, & eorundem licentiam.

30 *Ferebat & ipſe ſuffragium in tribu.*] Lego *tribubus* vel *tribus* vt in membranis. Nam AVguſtus duabus in tribubus ſuffragium tulit.

34 *Eiuſdem prætextatis adhuc aſſurrectum.*] Cauſſam diſce ex verbis Taciti Annal. lib. IV. *Tiberius in ſenatu oratione monuit in poſterum ne quis mobiles adoleſcentium animos præmaturos honoribus ad ſuperbiam extolleret.* ſed de theatro quod ait Suetonius & querela AVguſti, quia populus eius liberis plauſum dederat, referendum ad hiſtoriam de Caio filio eius, quæ narratur Dioni lib. LIV. *Τῷ Τιβερίῳ ἐπετίμησεν, ὅτι τὸν Γάϊον ἐν τῇ πανηγύρει τῇ ἀρχαίᾳ ἣν ἐπὶ τῇ νίκῃ ὁ αὐτὸς διετέλει, παρεκαθίσατο· καὶ τοῦ δήμου, ὅτι καὶ κρότοις καὶ ἐπαίνοις αὐτὸν ἐτίμησαν.* Suſpecta autem fuiſſe & Caij & Lucij ingenia patri AVguſto docet idem lib. LV.

Pag. 47. v. 1 *Sedit in ſubſellijs.*] Iudicum, ait Beroaldus: imò verò rei & patronorum eius. A me ſtat Dio ſi verba eius attentè legantur, breuiter hanc hiſtoriam ſic narrantis, *φίλῳ τινὶ δίκην φεύγοντι συνεξητάσθη, προεπικοινώσας αὐτὸ πρὸ τῇ γερουσίᾳ.* Nec moueor altero eiuſdem principis facto, qui vt amicis opem ferret, venit in forum, & in ſella prætoris conſedit, vt narrat idem lib. LIV. nam in ea hiſtoria omnia diuerſa: ibi principem, hîc amicum agit. De laudatione iudiciali Cicero lib. V. in Verrem, & Plutarchus in Pompeio.

2 *Adfuit & clientibus.*] Dio lib. LIV. *Ἐν ταῖς δίκαις ἐμαρτύρει, ὥστε καὶ φίλοις καὶ συνορθίοις παραγίγνεσθαι.*

2 *Sicut ſcutario cuidam euocato quondam ſuo.*] Non conſentiũt hîc libri. Membranæ *ſcrutario*. id eſſet perinde ac ſi diceret, homini cuidam infimę ſortis. *Scrutarius*, qui popello ſcruta vendit, *χυτοπώλης*. ſed princeps editio legit aliter, *Scutario euocato quondam ſuo.* cum litera maiuſcula: vt videatur eſſe proprium nomen. Dio ſimpliciter, *ἑνὰ τῶν συστρατευσαμένων ποτὲ αὐτῷ.* Euocato ſuo dixit, vt in lapidum monimentis non rarò EVOC. AVG. Hyginus lib. II. *Nuper quidam euocatus AVguſti cùm in Pannonia agros ueteres ex uoluntate & liberalitate Imp. Traiani aſſignaret in ære.* Alij ab iſtis *euocati* Galbæ, de quibus Suetonius cap. X.

6 *Pro quibus meritis quantopere.*] Egregium colophonem imponit parti libri huius, quæ eſt de publicè geſtis ab AVguſto. Bene autem quòd vltimo loco de his agit. nam hoc eſt ſuperius expoſitarum virtutum *ἀποτέλεσμα*.

9 *Equites Romani.*] Qui & Liuiam ſimiliter poſtea coluerunt. Tacitus. *Donum pro ualetudine AVguſtæ equites Rom. uouerant.*

9 *Natalem eius ſponte atque conſenſu biduo ſemper celebrarunt.*] AVguſti natalē

& Circensibus & venatione fuisse celebratum quotannis per vnum aliquem è prætoribus narrat Dio lib. LIV. extremo. Idem libri sequentis initio decretos in eam rem annuos Circenses ἀΐδιος auctor est. meminit & alibi: non solùm autem equester ordo, sed etiam collegia pleraque eum diem festiuum habere solita: erátque arca ipsis communis ad festiuitatis eius impensas. Declarat vetus inscriptio Romæ.

COLLEGIO
CENTONARIORVM
* * * * * *
CVM. BASI. MARMOREA. ET. CERIOLARIB.
DVOBVS. AEREIS. HABENTIBVS. EFFIGI
EM. CVPIDINIS. TENENTES. CALATHOS
L. SEXTILIVS. SELEVCVS. DECVRIO. D. D
HOC. AMPLIVS. ARK. RET. P. COLLEGII. SS.
DONVM. DEDIT. X. V. VT. EX. VSVRIS
CENTESIMIS. EIVS. QVANTITATIS.
QVAE. EFFICIT ANNVOS. X. DC. DIE
VIIII. KAL. OCTOBR. NATALI. DIVI
AVGVSTI. EROGENTVR. EX. ARK.

9 *In lacum Curtij.*] Septum intelligit in medio foro Romano, vbi olim fuit lacus Curtius: nam tunc quidem lacus nullus erat, teste Dionysio Hal. lib. II. De septo docuit nos Varro lib IV. Quòd autem stipem in lacum iaciunt Romani, veteris superstitionis ritus fuit. Sic enim solebãt loca hominum opinione sacra, vt lacus, fontes, puteos, venerari. Pausanias Atticis de fonte quodam apud Oropios, Νόσου δὲ ἀκεσθέντος ἀνδρὶ μαντεύματος γὰρ ὄντος, καθέστηκεν ἄργυρον ἀφεῖναι καὶ χρυσὸν ἐπίσημον ἐς τὴν πηγήν. Similia narrat & alibi. item Plinius VIII. epist. de Clitumno fonte. Notat hunc gentium morem Sozomenus lib. II. vbi de quercu Mamre loquitur, & puteo ad eam olim effosso ab Abrahamo. Verba eius sunt, Περὶ δὲ τὸν καιρὸν τῆς πανηγύρεως οὐδεὶς ἐντεῦθεν ὑδρεύετο. νόμῳ γὰρ Ἑλληνικῷ οἱ μὲν λύχνους ἡμμένους ἐνθάδε ἐτίθεσαν. οἱ δὲ οἶνον ἐπέχεον, ἢ πόπανα ἔρριπτον. ἄλλοι δὲ νομίσματα, ἢ μύρα ἢ θυμιάματα. νομίσματα, sunt stipes. Eadem fuit & gentium Gothicarum consuetudo. Arguit Ladislai regis Vngariæ decretum de synodi sententia ante annos quingentos factum. *Quicunque ritu gentiliũ iuxta puteos sacrificauerunt, uel ad arbores & fontes & lapides oblationes obtulerint, reatum suum benè luant.*

10 *Kal. Ianuarij strenam.*] Mos sub AVgusto institutus, sub Tiberio intermissus, restitutus sub Caio, sublatus per Claudium. Auctores Suetonius, Dio.

11 *Ex qua summa pretiosissima deorum simulacra mercatus uicatim dedicabat.*] Exempli caussa, ex ea stipe quæ conlata est anno DCCXLV. Vulcano positum donum aut ædes ei facta est, vel refecta, teste veteri inscriptione quam profert Torrentius: ea quam contulit populus anno DCCL. Laribus publicis consecrata est. Vetus lapis.

LARIBVS. PVBLICIS. SACRVM
IMP. CAESAR. AVGVSTVS
PONTIFEX MAXIMVS
TRIBVNIC. POTESTAT. XVIIII
EX. STIPE. QVAM. POPVLVS. EI
CONTVLIT. K. IANVAR. APSENTI

C. CALVISIO. SABINO
L. PASSIENO. RVFO. COS

18 *Faustis ominibus.*] εὐφημίαις quam vocem pro loco *fausta nomina* vel *omina* vertere possis eodem sensun. ihil igitur hic muto, neque lib. IV. vbi *fausta nomina* antiqui libb. habent.

19 *Supplicium de quoquam sumeretur.*] Diem reditus AVgusti in vrbem ἱερὸν in perpetuum factum decreto senatus narrat Dio: festis autē diebus supplicio abstinuerunt veteres Græci & Romani. Philo contra Flaccum, τοῖς γὰρ ὀρθῶς πολιτευομένοις τῶν ἀρχόντων, καὶ μὴ προσποιουμένοις τὸ τιμᾶν (ita lego, non τολμᾶν) ἀλλ' ὄντως τιμῶσιν εὐεργέτας, ἔθος ἐστὶ μηδένα κολάζειν τῶν κατακρίτων, ἄχρις ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γενέθλιοι καὶ πανηγύρεις αὐτῶν τῶν ἐπιφανῶν σεβαστῶν διεξέλθωσιν.

20 *Patris patriæ cognomen.*] Dies quo hic honos AVgusto delatus, certus ex Ouidio, qui Non. Februar. id factum canit II. Fastorum. De anno quæri potest. Doctissimi viri qui fastos concinnarūt, referūt ad DCCLVIII. quippe eo anno consul Valerius Messala, de quo hic Suetonius. Id si certum, qui constare poterit fides vetustissimæ inscriptioni, quæ Seduni in Vallesia hodieq; visitur, ad maiorem summi templi portam.

P. CAESARI DIVI I.
VGVSTO. COS. XI
RIBVNICIA POTESTATE XV
PATRI PATRIAE
TIFICI MAXIMO
* AS. SEDVNORVM
* * PATRONO

Sed puto numeros in hac inscriptione esse corruptos & ex fide historiæ emendandos: nam malè suppleuerunt viri docti, prorsúsque in AVctario veterum inscriptionū corruptè hoc egregium vetustatis monumentū est descriptum: non enim minus falsum, fuisse AVgustum Pont. Max. vndecimo suo consulatu, quàm fuisse tum Patrem patriæ salutatum. quare ita potius emendandum:

IMP. CAESARI. DIVI. IVLI F
AVGVSTO. COS. XIII.
TRIBVNITIA. POTESTATE XXVIII.
PATRI. PATRIAE
PONTIFICI. MAXIMO
CIVITAS. SEDVNORVM
* PATRONO

Scio extare lapides qui vulgatam istius sculpturam firmare videantur: sed plus apud me historicorum in veritate valet consensus, quàm paucorum lapidum in errore συγχωρία.

23 *Neque acclamatione.*] Sæpe honores maximi ita tributi, impetu magis quàm consilio. expressit Liuius hanc consuetudinem in consecratione Romuli, *Romana pubes sedato tandem pauore postquam ex tam turbido die serena lux rediit, ubi uacuam sedem regiam uidit, mœstum aliquandiu silentium obtinuit: deinde à paucis initio facto, deum deo natum, regem parentémque urbis Romanæ saluere uniuersi Romulum iubent.* Et exempla pluria in historia AVgustorum.

25 *Sic enim nos perpetuam felicitatem.*] Plinius in Panegyrico, *Debemus obsecrare ut omnia quæ facis quæque facias prosperè cedant tibi, Reipublicæ, nobis: uel, si*

breuius sit optandum, ut uni tibi, in quo & Resp. & nos sumus.

25 *Felicitatem Reip. & læta huic.*] Traiectio Suetoniana vt antè monebamus, pro *felicitatem & læta Reip. huic*: sic statim, *ut prælato uictimæ titulo in Capitolium ducerentur* pro *prælato titulo uictimæ* in C.d. Nihil ergo mutemus.

31 *Statuam ære collato.*] Formula non infrequens in lapidib. antiquis: qua declaratur populi affectio & consensus. Græci ἀνδριάντα ἐκ συντελείας vertunt. De statua Musæ decreta nihil Dio lib. LIII. Naufragio eum periisse testis EVseb. in Chronico.

37 *Prouinciarum pleræque super templa & aras.*] Aliáque omnis generis monumenta quæ in honorem ἀρχόντων solita extrui. Mirum hunc populorum in AVgustum amorem exprimit eleganter Philo, Legatione ad Caium. AVgusto, inquit ille, πᾶσα ἡ οἰκουμένη τὰς ἰσολυμπίους τιμὰς ἐψηφίσαντο, καὶ ναοὺς, προπύλαια, προτεμενίσματα, στοάς· ὡς ὅσαι τῶν πόλεων ἢ νέα ἢ παλαιὰ, τῇ καινοῖς καὶ μεγίστοις ὑπὸ τῶν Καισαρείων παρευημερεῖσθαι. Aræ ante alias nobiles fuere quæ Lugduni posita, quæque Narbone. cuius extat hodiéque consecratio.

37 *Ludos quoque quinquénales pene oppidatim constituerunt.*] Tanquam heroi, vt de Iulio Cæsare notat Dio lib. XLIV. AVgusto autem constituerunt ἀγῶνας πενταετηρικούς & in Italia quidã, vt Neapolitani, Suetonius infrà, capite XCVIII. & in prouinciis multi: vt Pergameni, Dio lib. LI. aliíque multi. quos imitatus Herodes Magnus, Hierosolymis tale ludicrum instituit. Iosephus libro XV. Originum cap. XI. Πρῶτον μὲν ἀγῶνα πενταετηρικὸν ἀθλημάτων κατεστήσατο Καίσαρι, καὶ θέατρον ἐν Ἱεροσολύμοις ᾠκοδόμησεν. item Cæsareæ, lib. XVI. eiusdem operis cap. X. αὐτὸς δὲ ἐν τούτοις τὸν ἀγῶνα Καίσαρι κατὰ πενταετηρίδα παρασκευασάμενος ἄγειν ἀπένειμεν. Ego verò etiam in Vrbe quinquénales ludos decretos in AVgusti honorẽ post victoriam Actiacam, apud Dionem lego lib. LI. καὶ πανηγύρεις οἱ πενταετηρίδα ἄγεσθαι ἔγνωσαν. Propter hanc quinquennalium ludorum frequentiam, qui ad olympici agonis imitationem inuenti, etiam ὀλυμπιάδες dicebantur, factum tandem vt ὀλυμπιὰς pro qualicumque victoria, aut gloria quocumque modo parta poneretur. Philostratus de vita Apollonij lib. IV. παρεσκευάσατο δὲ καὶ κατήγορος ἐς αὐτὸν, πολλοὺς ὑπὲρ ἀλεξάνδρου ἤδη, καὶ βιοῦντα ὀλυμπιάδων μεστός. Idem lib. V. ποτε γὰρ πολλῶν μὲν τοῦ ἐγχειρίδιων, πολλῶν δὲ ὀλυμπιάδων μεῖζον· καὶ πολλαχοῦ μὲν γεγραμμένη τῆς πόλεως, πολλαχοῦ δὲ ἑστῶσα χαλκοῦ.

39 *In suo quisque regno Cæsareas urbes condiderunt.*] Notemus vocem *quisque*: nam apud Geographos tot Cæsareas vel Sebastas, eo tempore conditas non inuenias. EVtropius duo tãtùm exempla ponit: *sicut* inquit *in Mauritania à rege Iuba & in Palæstina quæ nunc urbs est clarissima.*

40 *Perficere communi sumptu destinauerunt.*] Aptius ad fidem historiæ *destinauerant*. nam hoc consilium exitum non habuit.

Pag. 48. v. 1 *Quotidiana officia togati.*] EVtropius, *Multi reges ex regnis suis uenerunt, ut ei obsequerentur: & habitu Romano, togati scilicet, ad uehiculum uel equum ipsius cucurrerunt.*

4 *Referam nunc interiorem ac familiarem eius uitam.*] Τὰ ἔνδον. Iulianus in Misopogone, τὰ μὲν ἔξω ταῦτα. καὶ τὸ πάντων ἐρωτᾷ μοι μέρος τῶν ἐμῶν εἰς ὑμᾶς ἀδικημάτων τὰ δὲ ἔνδον, ἄγρυπνοι νύκτες ἐν στιβάδι, καὶ τροφὴ παντὸς ἥττων κόρου. Sic apud Lucianum, Πρὶν ἔρων διδασκάλων, τὰ φανερὰ καὶ τὰ ἔξω pro vita publicè acta. Imitatus est hunc locum Eginhardus in Caroli Magni vita, *Talem eum in tuendo & ampliando simulque ornando regno fuisse constat: cuius animi dotes & summam in qualicunque, & prospero & aduerso euentu constantiam, cæteráque ad interiorem atque domesticam uitam* pertinen-

pertinentia, hinc dicere exordiar.

15 *Nuptam antè duobus consularibus.*] Vnum teneo, Scipionem illum Cornelię eius patrem, quam mortuam extremo lib. IV deflet Propertius: alterum adhuc quæro.

17 *Ac statim Liuiam Drusillam.*] Dio in anno DCCXVI. qui fuit ætatis AVgusti XXV. lib. XLVIII.

18 *Et quidem prægnantem abduxit.*] Idque ex responso Apollinis. Prudentius

--mox editur inter
Fiscennina nouo proles aliena marito:
Idque deûm sortes & Apollinis antra dederunt
Consilium: nunquam melius nam cedere tædas
Responsum est, quàm cùm prægnans noua nupta iugatur.

Tacitus & Dio, non Apollinem, sed pontifices consultos, scribunt.

21 *Tantum quod pueritia egressa.*] Ita & nostri. Glossarium: *Tantum quod* ἀρτίως. M. Tullius ad Atticum lib. IX. *Hæc cùm scriberem, tantum quod existimabam ad te orationem esse perlatam.*

23 *Nam tum Agrippa alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos.*] Vtrum plures? ita vir doctus & amicus ad Tacitum accipit, & Suetonium μνημονικοῦ ἁμαρτήματος insimulat: neque enim vllam ex hoc coniugio, nisi forte vnã aliquam, prolem natam. Vtri potius credemus? Suetonio, me auctore: quem aduersus hanc reprehensionem valide tuemur nos. nam quod de breuitate eius coniugij affertur, somniũ merùm. Clarum ex historia Dionis: qui in sexto consulatu AVgusti, nuptias Agrippę cum Marcella refert: à quo tempore ad Marcelli mortem anni minimùm quinque inueniuntur. At laudatur Plutarchus eius sententiæ auctor & fundus. Videamus eius verba: quæ in extremo Antonio, vbi de Octauia loquitur, hæc sunt. ἐκ δὲ Μαρκέλλου δύο μὲν αὐτῇ θυγατέρων οὐσῶν, ἑνὸς δὲ υἱοῦ Μαρκέλλου, τοῦτον μὲν ἅμα παῖδα καὶ γαμβρὸν ἐποιήσατο Καῖσαρ, τῶν δὲ θυγατέρων Ἀγρίππᾳ τὴν ἑτέραν ἔδωκεν. ἐπεὶ δὲ Μάρκελλος ἐτελεύτησε νεόγαμος κομιδῇ, καὶ Καίσαρι γαμβρὸν ἐξ ἄλλων πίστιν εὔπορον ἦν ἐκ τῶν ἄλλων φίλων ἑλέσθαι. lege, relege totum locum. nego esse in eo quicquam vnde coniectura vlla fieri de breuitate earum nuptiarum possit. sed manifestò lapsus vir eruditissimus in voce νεόγαμος, quam ad Agrippam retulit contra auctoris clarissimam mentem. Quid quod ne tũ quidẽ reprehensioni isti esset locus, si quod de vna prole dicitur, certum esset? Quare enim Suetonio non idem ius quod cæteris Quiritibus, quos vocem *liberos* etiam sic vsurpare certum est?

25 *Etiam ex equestri ordine.*] Seianus apud Tacitum lib. IV. Annal. in codicillis ad Tiberium, *Audiui in conlocãda filia nõnihil etiam de equitibus Romanis consultauisse* AVgustũ. Quibus ita respondet Tiberius, *Atenim AVgustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum hercle si cùm in omneis curas distraheretur, immensúmque attolli prouideret, quem coniunctione tali super alios extulisset, C. Proculeium & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate uitæ nullis Reip. negotijs permixtos.*

28 *Quo tempore sibi quoque inuicem filiam regis in matrimonium petijsse.*] Malè in quibusdam libris *petijsset.* Hęc enim verba de Antonio sunt, non de AVgusto accipienda. nam falsum est AVgustum vllam vnquam regis filiam in vxorem petiisse: semel enim ductã Liuiam vnicè ac perseueranter amauit. Antonij

igitur hæc sunt, suis & Cleopatræ nuptiis caussam prætexentis factum Cæsaris modò expositum, quòd Cotissoni Getarum regi Iuliam despondisset. Possumus etiam ad historiam de Iotapa Medi regis Armeniæ filia referre: quam narrat Dio lib. XLIX. petitam ab Antonio in vxorem filio suo. atque hoc, nisi fallor, rectius.

32 *Adoptauit domi.*] An *domi*, id est *in domum*? sicut dici solet adoptare in domum & familiam: ita *humi* sæpe valet in humum. an potius hæc vox à Tranquillo adiecta vt id præter consuetudinẽ factũ indicaret. Caius I.C.tus titulo VI. *Quæ tamen mancipatio solebat ante præsidem fieri, modò ante curiam facienda est.*

32 *Per assem & libram.*] Libb. omnes & scripti & editi hanc lectionem habent. At docti viri affirmant legendum *per æs* non *per assem*: quibus non assentior: quid enim? non ergo aliter loqui licet, quàm per æs & libram? Errarint igitur Græci qui ζυγῷ ϗ ἀσσαρίῳ vertunt. Neutiquam verò: sed & illi & hic rem potius quàm verba expresserunt: nam æs in hac formula verè assem notabat, vt Varro declarat lib. VIII. & Festus, in *rodus*. Atque hic est qui dicebatur in veteribus mancupiis *assis Caianus*. Statius,

Emptum plus minus asse Caiano.

Caius I.C.tus pro eo dixit, *unum aut duos nummos.*

34 *Et consules designatos.*] Tacitus, *Genitos Agrippa Caium ac Luciũ, Cæsarum in familiam induxerat; necdum posita puerili prætexta, principes iuuentutis appellari, destinare consules specie recusantis flagrantissime cupiuerat.*

34 *Filiam & nepotes ita instituit, ut etiã lanificio assuefaceret.*] Egregiũ & in primis laudabile veterũ Grecorũ & Romanorum institutum. cuius testes tot fermè sunt, quot scriptores in vtraq; lingua. Nos verò plura aliquando de his, in accuratissimis rei vestiariæ commentariis, si Deo visum vt pridem inchoatum & prope affectum opus detexamus. Hanc porro AVgusti disciplinam domesticam Carolus Magnus princeps æterna memoria dignus, imitatus est: nisi Suetonium Eginhardus nimis imitatur. Sic ille, *Filias lanificio assuescere, coloque ac fuso, ne per otium torperent, operam impendere, atque ad omnem honestatem erudiri iussit.*

36 *Et quod in diurnos commentarios referretur.*] O virum! Stupeo enim ad hãc tam exactam domus AVgustæ disciplinam. Qui hæc non mirantur, quid miraturi sint ἐν τοῖς αὐτοκρατορικοῖς, equidem non video. Diurni isti commentarij, sunt priuatæ domus AVgustæ ephemerides, quas seruus vel libertus aliquis curabat, qui à memoria vel à cõmentariis dicebatur. At diurni illi actus quos ipse quotidie in lecticula sua lucubratoria solitus est conficere, alterius generis erant: continebant enim quæ ad imperij rationarium pertinebãt. Mos iste à Græcis ortus: quorum tamen solutior semper quàm Romanorum disciplina fuit. Extat apud Lucianum in Demosthenis encomio Philippi regis Macedonum cum Antipatro familiare colloquiũ, quod descripsisse ait ille ex commentariis domus regiæ Macedonum, in quæ forte fortuna inciderat. Habetur etiam apud Plutarchum in Alexandro pars nouissima diurnorum commentariorum magni illius principis. vide & Philostrat. in Aristide Adrianensi.

37 *Vt L. Ticinio.*] Sic vetus editio Romana. In Viterb. *Lucinio*, sine prænomine. Lislzi, *Turinio*. Pithœi, *Vicinio*. In tanta inconstantia non inuitus cum Torrentio scribam *T.* vel *L. Vinicio*.

41 *Quàm ut imitarentur chirographum suum.*] Credo quia eorũm opera in scriben-

ſcribendis ſecretioribus epiſtolis vti deſtinabat: non enim legimus AVguſtū eorum miniſterio vſum, qui è re appellabantur *à cura epiſtolarum*, vel *ab epiſtolis*: etſi habuit *à manu*, vt Thallum.

41 *Neque cœnauit unà, niſi ut in imo lecto aſſiderent, neque iter fecit n.*] Eginhardus, *Filiorum & filiarum tantam in educando curam habuit, ut nunquam domi poſitus ſine ipſis cœnaret, nunquam iter ſine illis faceret.*

Pag. 49. v. 3 *Iulias filiam & neptem omnibus probris contaminatas relegauit.*] Filiam quidem in inſulam Pandateriam. Dio in anno DCCXLVIII. neptem verò in inſulam Trimerum, haut procul Apulis littoribus. Tacitus lib. IV. Annal.

4 *In duodeuiginti menſium ſpatio.*] Adi hiſtoricos, imprimis Velleium. In definitione temporis nonnullus mihi ſcrupulus, quem euelli cupio magis quàm poſſum euellere.

7 *Ob ingenium ſordidum ac ferox abdicauit.*] Lego *ſtolidum ac ferox*, vel *horridum ac f.* Nam quæ tantæ ſordes eſſe potuerint, vt propter eas pater in filium tantas iras conciperet? Tacitus, *Nepotem unicum Agrippam poſtumum in inſulam Planaſiam proiecit: rudem ſanè bonarum artium, & robore corporis ſtolidè ferocem, nullius tamen flagitij compertum.* Sic apud Liuium lib. VII. duæ illæ voces iunguntur, & apud veterē Iuuenalis ſcholiaſtem bis. Cauſſam abdicati Agrippæ omnium optimè declarat Dio in anno DCCLX.

10 *Notum ſenatui fecit.*] Et pœnituit: vt ferè in iis accidit quæ ſuadente ira facimus: narrat Seneca VI. De beneficiis.

11 *Etiam de necanda deliberauit.*] Obſcurè innuit Tacitus his verbis, *AVguſtus in nullius unquam ſuorum necem durauit.*

13 *Phœbe nomine.*] Conſtanter MSS. *Fœde*, & *Fœdes* mox: placet tamen *Phœbe*, vt apud Dionem.

29. *Tres uomicas & carcinomata ſua.*] Agnoſce magni principis frōtem non philoſophicam: nam ſapientius Stilpo qui cùm filiæ impudicitiam loco probri ſibi audiret obiici: *Illa uero*, inquit, *non magis dehoneſtamento mihi eſt quàm ego illi honeſtamento.* Græcè melius: τῆς θυγατρὸς οὐ κατὰ τρόπον βιούσης, εἰπὼν τις πρὸς τὸν Στίλπωνα, ὡς καταισχύνει αὐτόν· ὁ δὲ, οὐ μᾶλλον, εἶπεν, ἢ ἐγὼ ταύτην κοσμῶ.

24 *Cauit etiam S. C. to.*] Cuius extat etiam apud Tacitum mentio.

31 *Sed uitia quoque & delicta dumtaxat modica perpeſſus.*] Gloſſographus, *Dumtaxat*, μόνον καὶ μέχρι τούτου, δηλαδή. Poſtremam interpretationem huic loco aptauerim. In membr. ſcriptum erat, *ſed uitia quoque duntaxat, & modica delicta perpeſſus.* ex eo adducor vt ita cenſeam legendum, *nec uitia quoque dumtaxat, ſed & delicta modica perpeſſus.*

34 *Et Cornelium Gallum.*] Cui prænomen alij tribuunt Cnæus, vt EVtropius: alij Caius, vt EVſebius in Chronico, & Pæanius apud EVtropium: alij AElius: ſic enim Straboni nominatur, & Ioſepho quoque Γάλλος Αἴλιος Orig. XV.

35. *Alterum res nouas molientem damnandum ſenatui tradidit.*] Dio lib. XLVIII. & Appianus Ἐμφυλ. V.

36 *Ob ingratum & maleuolum animum.*] Non ergo ſatis ad fidem hiſtoriæ Ammianus Marcell. lib. XVII. eum lege. Ouidius propter linguæ petulantiam periiſſe vult videri, cùm per ebrietatem de AVguſto temere quædam effutiſſet,

Nec fuit opprobrio celebraſſe Lycorida Gallo.

Sed linguam nimio non tenuisse mero.

Nec abhorrent verba Dionis, πολλὰ γ̃ μάταια ἐς τὸν Αὔγουστον ἀπελήρει. Vsque adeò verum est quod dixit scenicus philosophus, ἀχαλίνων στομάτων τὸ τέλος δυστυχία. Et quod magnus Plato bis inculcat, κούφου πράγματος, λόγου, βαρυτάτη ζημία. *Verba, rem leuissimam, pœna sequitur grauissima.*

37 *Domo & prouincijs suis interdixit.*] Dignus mos generositate Romana, palam indicere inimicitias & domo interdicere. Liuius, Cicero, Seneca, alij, testes. Eo more AVgustus aduersus Gallum vsus, non vt Imperator, sed vt priuatus: nisi quod ad prouinciarũ interdictionem: nam istud quidem iam non amplius ciuile. Dio sic vertit, ἠτιμώθη ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου, ὥστε καὶ ἐν τοῖς ἔθνεσιν αὐτοῦ κωλυθῆναι διαιτᾶσθαι. Omisit Græcus scriptor, *domo* incogitantia fortasse prisci moris.

39 *Laudauit quidem pietatem.*] Maledicere principi crimen *impietatis*, contrarium affectum *pietatem* nominant historici. Tacitus in simili Tiberij mimo, Annal. lib. III. *Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incusauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas principis iniurias acriter ulciscentium, deprecaretur tam præcipites uerborum pœnas.*

Pag. 50. v. 4 *Ex leui rigoris suspicione.*] Rigorem vocat quod in Iulio, *uultu nimis familiari respicere*: cui opponitur salutatio cum quibusdã familiaritatis notis. Plinius in Panegyrico, *Gratum quòd tantum non ultro clientibus salutatis quasdam familiaritatis notas adderes.* Iam rigoris suspicionem interpretor conceptam ab Agrippa opinionem, quasi se AVgustus minus familiari vultu respexisset. Est autem effectus pro caussa: non enim suspicio oritur de rigore qui in oculos incurrit: sed de animi mutatione cuius effectus est rigor, & vultus adductus. Sic multa dicũtur: vt cùm *opinio* pro sermone ponitur: nam ex opinione, hoc est, ἐκ τοῦ πληρώματος τῆς καρδίας nascitur sermo. præter exempla quæ suprà attulimus, sic loquitur Suetonius etiã in Nerone, *Exijt opinio post scenicas coronas proximo lustro descensurũ eum ad Olympiã inter athletas.* Quid est *exijt opinio*? quod Græci dicere solent λόγος ἐξέπεσε: nam docti viri qui vocem illam censent eo loco amouendam, prorsus errãt. sic *fama exijt*, apud Cornelium Nepotem in Agesilao & Annibale. Contra apud Plinium initio libri XVII. *affectare diligentiam*, pro affectare laudẽ ex diligentia. caussam posuit pro effectu. Mitto poëtas qui has sermonum vices plurimum amant. Ita interpretamur hũc locum. quia sedet nobis librorum consensum omni ope & opere, modò ne contra rationem, tueri. Alioquin placeat nimis acutissima Lipsij coniectura, *ex leui frigoris suspicione.* Nam *frigora* siue *frigus cula* amicorum vel amantium [illegible] dici, eruditis pridem notum. Obseruabamus & nos eandem elegantiam in sermone Græco. Iosephus Ἁλώσεως, lib. I. cap. XVI. loquens de alienato Herodis animo à filiis: οὐδενὶ ὁ πατὴρ φανερῶς ἀπεμέμφετο· συνῆς δὲ, (intelligit τὰ μειράκια) κατὰ μικρὸν ἐκ τοῦ ψύγματος, καὶ ὅτι πρὸς τὸ λυπεῖν (sic est scribendum) μᾶλλον ἐτραχύνετο. *Pater de nemine apertè conquestus erat: sed adolescentes ex illius frigore paullatim rem intellexerant, & ex eo quòd ad omnem molestiam magis exasperabatur.*

5 *Mitylenas se relictis omnibus contulisset.*] Longè aliter Dio lib. LIII. ἐς τὴν Συρίαν εὐθὺς τὸν Ἀγρίππαν ἔστειλεν· ὃς ἐκ μὲν τῆς πόλεως εὐθὺς ἐξωρμήσατο, οὐ μέντοι καὶ ἐς τὴν Συρίαν ἀφίκετο· ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον μετριάζων, ἐκεῖσε μὲν τοὺς ὑποστρατήγους ἔπεμψεν, αὐτὸς δὲ ἐν Λέσβῳ διέτριψε. Vult in Syriam missum Agrippã, vt ei prouinciæ præesset: ipsum per legatos illam rexisse, in Lesbo insula remanentem, moderationis caussa.

Vide Ioſephum lib.XVI.cap.II. & III.

5 *Hic ſecretum.*] Mecænas enim quondam *præcipuus fuit cui ſecreta Imperatoris inniterentur.* Tacitus lib.III. Qui contra quàm Suetonius ſcribit, frigore tandem percuſſum Mecænatem tradit, & *ætate prouecta ſpeciem magis in amicitia principis quàm uim obtinuiſſe.* Dio idem narrat, ſed aliter: cauſſam enim imminutę amicitię fuiſſe certamen de forma inter Liuiam & Terentiam. lib.LIV.

14 *Die uirilis togæ, uel nuptiarum.*] Dio in teſtamento AVguſti hæc verba ponit, ex quibus mos illius intelligitur, δὶς παρ' ὧν μηδ' ὧν ἔτι ὄντων, καὶ πατέρας τῶν υἱῶν ὧν ἐκληρονόμησε, προσέταξε πάντα μετὰ τῶν ἐκγόνων, ἐπειδὰν αἱ ἀρρενωθῶσιν, ἀποδοῦναι. ὅσῳ τινὶ καὶ ζῶν ἐποίει. Idem refert etiam Tiberius in laudatione funebri AVguſti lib. eodem.

17 *Vt Licinium Enceladum aliósque.*] MSS. & prima editio *Lucinium.* probo *Licinium.* Licinius, Enceladus eiuſdem liberti ſunt appellationes, vt Tullius Laurea, & qui in veteri lapide nominantur AVguſti liberti, C. Iulius Hilarus, ac C. Iulius Elainus. Qui fortaſſe Ἔλαινος ille eſt quem Dio lib.XLVIII. nominat ἀπελεύθερον Καίσαρος. Nominantur eidem vel aliis liberti AVguſti, Thyrſus, Eros, Proculus, Epaphroditus, Polybius, Iulius Marathus, & apud Ioſephum Origin. lib.XVII. Celadus. vnde non abſurdè ſuſpicetur aliquis, legendum hîc eſſe, *ut Licinium & Celadum aliósque.*

23 *Thallo à manu.*] Membr. *Tallo.* id eſſet nomen Sabinum: Feſtus. Melius *Thallus* vt in Apologia Apulei & in veteri lapide *Thalluſa* libertæ nomen.

24 *Crura effregit.*] Minus rectè in MSS. *eſfregit.* Crurifragium olim ſeruorum & ancillarum pœna erat. Meminit iterum Suetonius lib.III.cap.XLIV. Fuit & publicum maleficorum hominum ſupplicium: vt delatorum ſub Commodo. EVſebius libro V. ὁ δείλαιος παρὰ τὸν καιρὸν τὴν δίκην εἰσελθὼν, αὐτίκα κατάγνυται τὰ σκέλη. de crurifragio etiam Agathias ſentit lib.IV. ſcribens Πολλαχοῦ γὰρ κατὰ τὰς πόλεις ἀγοραῖς ἐνίους τυχὸν ἢ καὶ λωποδύτας, ἢ καὶ ἄλλους τῶν αἰσχίστων πεπλημμεληκότας ὁρᾷ τις, νῦν μὲν τῆς κεφαλῆς ἀφαιρουμένους, νῦν δὲ τὼ πόδε ἐκτεμνομένους.

26 *Graſſantes oneratis graui pondere ceruicibus præcipitauit in flumē.*] Viterb. *in flumen iactauit.* Graſſantes autem quàm *graſſatos* maluimus cum melioribus libb. ex ipſo enim genere ſupplicij conijcio iſtos in prouincia Syria vel Lycia (nam inter auctores non conuenit) vbi Caius obiit, pœnas rapinarum dediſſe: permittēte hoc illis AVguſto, pro cætera ſua lenitate, vt ſuis legibus atque moribus in eos animaduerterent. Fuit autē hoc ſupplicij genus Romanis parū in vſu, etſi eius iterum mentio habetur lib.IIII.cap.XVIII. Græcis fuiſſe non incognitum, teſtes Polybius, Diodorus, Plutarchus. De Syris ex Euangelio & Hieronymo cuiuis liquet: Matthæi cap.XVIII: καταποντισμὸς (ita Græci hoc ſupplicium vocant) modus is deſcribitur quo Thallus iſte periit: συμφέρει αὐτῷ ἵνα κρεμασθῇ μύλος ὀνικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῇ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης. Græci aliter, qui ſontes in ſaccum, vel plumbeum dolium, ceu in culleum coniiciebant, vt ex Athenæi X. & XIV. palam eſt. Nec diſſimilis modus apud AEgyptios. Lyſimachus, καὶ λεπροὺς εἰς μολυβδίνους χάρτας ἐνδύσαντα ἵνα καθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος. Alibi grauia pondera non ceruicibus, ſed pedibus appendebantur. EVſebius lib.VIII. τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ λίθων αὐτῷ προσαρτηθέντων τοῖς ποσὶ μέσῳ πελάγει καταποντίζεται.

31 *Crura ſuburere nuce ardenti.*] Pilos antiqui ſuburere ſoliti, vel metu, vt olim Dionyſius tyrannus, de quo eſt apud Tulliū: & Commodus, de quo Lam-

pridius: *adurebat comam & barbam timore tonsoris.* Vel deliciarum caussa, vt hic de AVgusto dicitur. Tertullianus lib. De pallio, *ustriculas* vocat mulieres quarum opera in hanc rem vti moris erat. *Achilles*, inquit, *patiens iam ustriculas, iam urum alicuius clanculo functus*: tamen illum locum docti viri aliter accipiunt: quod vt puto non oportuit.

36 *Excusantes, sane non libidine sed ratione commissa.*] Apage istam rationem contra rationem. Ita quondam Alcibiades factum excusabat scelestissimum, cognita sibi per adulterium Agidis Spartæ regis vxore: Athenæus lib. XII. Ἐν Σπάρτῃ ὢν ἔφθειρε τὴν Ἄγιδος τοῦ βασιλέως γυναῖκα Τιμαίαν. ἐπιπληττόντων δ' αὐτῷ τινῶν, οὐκ ἀκρασίας ἕνεκεν συνελθεῖν ἔφη, ἀλλ' ἵνα ὁ φυόμενος ἐξ αὐτῆς βασιλεύσῃ τῆς Σπάρτης.

37 *Quo facilius consilia aduersariorum per cuiusque mulieres exquireret.*] Scelus pridem notum hominibus sacerrimis. notat Aristoteles V. Politicorum: & exempla apud historicos non desunt.

39 *E triclinio uiri coram in cubiculum abductam.*] Hæc omnium libb. lectio: docti emendant *uiro coram.* si placeat nihil mutare, intelligemus conuiuium in ædibus illius ipsius celebratum fuisse, cuius vxor abducta.

Pag. 51. v. 2 *Denudarent atque perspicerent, tanquam Thoranio mangone uendente.*] Venales olim cùm emebantur de mangone denudare mos fuit: Lucianus Βίων πράσει, consuetudinem hanc solens more suo expressit: inducit enim mercatorem qui Pythagoram empturus erat sic loquentem, ἀλλ' ἀπόδυθι· καὶ γυμνόν σε ἰδεῖν βούλομαι. Menander Ἐφεσίῳ.

Ἐγὼ μὲν ἤδη μοι δοκῶ τινὰ τῶν θεῶν
Εἰς τοὺς κύκλους ἐμαυτὸν ἐκδεδυκέναι
Ὁρᾶν κύκλῳ τρέχοντα καὶ πωλούμενον.

Malè vulgò in secundo versiculo ἐνδεδυκέναι apud Harpocrationem scribitur, vnde hunc locum descripsimus. In tertio quid sit κύκλῳ τρέχοντα declarat Lucianus eodem loco: sic enim præco mancipium quod venibat, alloquitur, ἴθι ἐλθὲ καὶ περίιθι ἐν κύκλῳ τὸ συνέδριον. Experiebantur & saltu. Propertius,

Cælati medio cum saliere foro.

7 *Tertullam aut Terentillam aut Ruffillam.*] Amantium ὑποκορισμός: nam vera nomina fuêre, Tertia, Terentia, Rufa. Tertulla ὑποκοριστικὸν à Tertia, sicut à Mario fit Marullus, à Lucio Lucullus, à Catio Catullus.

10 *Ipsum pro Apolline ornatum.*] AVgustus enim satus Apolline existimatus est: infra cap. XCIV. Propterea etiam factum illi simulacrum est cum Apollinis cunctis insignibus, si satis vera Seruij nota ad illud Vergilij, *Casta faue Lucina, tuus iam regnat Apollo.*

13 *Cùm primum istorum conduxit mensa choragum.*] Id est, vbi primum pacti sunt isti cum chorago, de ornamentis præbendis ad cœnam δωδεκάθεον. In historiis Græcorum χορηγὸς honestissimum nomen est, quod de eo dicitur qui sumptus de suo præbet ad ludos sacros. Plauto aliisque Latinis *choragus* is dicitur, qui scenicis histrionibus locat ornamenta fabulæ docendæ necessaria. Inde apud Ciceronem *choragium falsæ gloriæ*, suppellex & reliquum instrumentum ad pompam solitum comparari. Ita igitur hîc quoque accipiendum: ac fortasse etiam *choragium* scribi melius, vt sit in postremo pede συνίζησις. nam quòd eruditissimus Torrêtius *choragum* interpretatur AVgustum, tam est à ratione alienum, quàm parum meo iudicio verum quod idem ait, quia desit aliquid initio horum versuum, propterea vix posse eorum mentem percipi. Mal-

liani

Item in secundo versu vnam è sex illis fœminis fuisse quæ dearum habitu conuiuio interfuerunt, neque aio neque nego: tamẽ quin pro vxore choragi queat accipi non dubito. Beroaldus Capitolium ea voce putat significari: sed vt I.C.ti sine lege, ita nos sine auctoritate erubescimus loqui.

16 *Cœnat adulteria.*] Cœnando exprimit & repræsentat, atque adeò imitatur. vox prægnans vt loquuntur γεγυμνασμένη παιδιᾶς.

18 *Fugit & auratos Iuppiter ipse thronos.*] In MSS. vtrumque inuenimus & *toros* & *thronos*: quę posterior lectio plurium consensu confirmata iure placuit. In peruigilio Veneris,

Cras Dione iura dicet fulta sublimi throno.

etsi malim ibi *toro*. At isto loco qui *tori* vel *tholi* legi debere contendunt, vnde obsecro habent fuisse tum in Capitolio lectisternium, quando hæc cœna cœnata?

25 *Ego Corinthiarius.*] Hic nomen est artificij, postea fuit ministerij in familia principum. Vetus lapis,

CALLITYCHE. ZOILI
CORINT. AGRIPP

26 *Vasa Corinthia.*] Criticorum veterum placitum est, vt *Corinthiaca vasa*, non *Corinthia* dicatur: cui obseruationi MSS. libri multorum scriptorum non consentiunt.

30 *Aliquando ne uincat ludit assiduè aleam.*] Vetus versus est apud Aristotelem, Ἂν πολλὰ βάλλῃς ἄλλοτ' ἄλλον βαλεῖς. Nec minus verè quàm eleganter Galienus imperator, *Taurum toties non ferire difficile est.*

35 *Circa libidines hæsit.*] Ductum à re nautica, vt apud M. Tullium *ad columnã adhærescere*: pro Sextio, *Ne Scyllæo illo æris alieni in freto, ad columnam adhæresceret: in tribunatus portum perfugerat.*

41 *Sylvius pater.*] Scribo *Silius*. vt in cod. Viterb. & Lislæi, vel *Saluius*: nam Syluia gens Romana mihi nulla cognita.

41 *Inter cœnam lusimus γεροντικῶς.*] Liberaliores potationes, talorũ insititiis lusionibus diffindebant. Plautus, Propertius, alii. Ideò inter alia apophoreta dati etiam tali: Martialis & Athenæus. Ait aut lusisse γεροντικῶς: hoc est, vt faciunt senes otio redditi. Non omnes qui alea ludunt aleatores sunt, quod pessimum hominum genus esse inter sapientes conuenit. Ludunt pueri, ludunt & senes: sed simpliciter & oblectamenti caussa, non cupiditate lucri.

Pag. 52. v. 1 *Talis enim iactatis ut quisque canem aut senionem miserat.*] Lusus quẽ describit AVgustus, is est quem Græci πλειστοβολίνδα nominarunt. Ludebatur & talis & tesseris. Pollux ἡ πλειστοβολίνδα οὐ μόνον διὰ τῶν κύβων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν ἀστραγάλων ἐπὶ τὸ πλεῖον βαλεῖν ἐφιεμένων. Talis ita ludebant: quatuor talos vel ex auro factos, aut argẽto, aut ebore, vel reuera talos alicuius animalis, in fritillum coniiciebant, eoque concusso super tabulam fundebant. Talorum πτώσεις, hoc est, varietates quas iactu casuque exhiberent, erant numero triginta quinque: id enim obseruatum est à veteribus aleæ magistris, non posse vltra eum numerum diuersas species exhiberi iactu quorumque quatuor talorum. Dico talorum: nam in tesseris plures conspectus diuersi reperiri possunt. Ratio diuersitatis est, quia plures sunt ἕδραι tesseræ quàm tali. hic quatuor tantùm habet partes quibus insistat & incumbat: cùm ab vtraque longitudinis suæ extremitate rotundetur: illa sex. hoc optimè doceat αὐτοψία. Quin etsi talus habere quatuor

πλάτεις dici potest, ferè tamen cùm iacias non aliter cadere videas quàm duobus modis: vel in eam faciem è duabus quas habet latiores, quæ caua est; vel in oppositam, quæ eminet & protuberat. Has talorũ πλάτεις Græci aiunt ἐς ἑβδομάδος κατ' ἀντίθεσιν συζυγίας fuisse: hoc est pũcta vel numeros habuisse sic dispositos, vt qui in oppositis duobus lateribus essent, iuncti semper efficerent se-

*
1.——6. ptem hoc modo. * ἀντίκειται γὰρ, aiunt, μονὰς καὶ ἑξὰς, εἶτα τρεῖς καὶ τέτταρες. In tesse-
3.——4 ris amplius fuerunt δυὰς καὶ πεντάς. Qui πλειστοβολίνδα ludebant, singulis iactibus infelicibus certam pecuniam, prout conuenerat, in medium conferebant aliquando in singulos talos singulos nummos, vt hîc AVgustus ait: aliquando in singulas vnitates quas iactus ostendebat, siue in punctum, vt loquitur Suetonius in Nerone, singulos nummos. hoc innuit Pollux in descriptione istius lusus, verbis hisce, ἀργύριον ἢ ἀριθμὸν ἐπιτιμώμενοι καθ' ἑκάστην μονάδα ὀβολὸν, δραχμὴν, ἢ στατῆρα, ἢ ὁπόσου. Sic ille locus scribi debet. Atque istæ sunt manus quas vocat AVgustus cùm ait in sequenti epistola, *Si quas manus remisi cuique exegissem, aut retinuissem quod cuique donaui, uicissem uel quinquaginta millia.* Duplicem suam benignitatem refert: alteram, quòd collusoribus suis qui ex iactu infeliciore, tenebantur pecuniam in medium conferre, remiserit conferendi necessitatem: alteram, quòd iisdem pecunia destitutis ad conferendum, de suo sit largitus. Porrò vincebat is qui Venerem iaciebat: ita vocabant iactum qui talos omnes diuersa figura ostendebat. Lucianus in Amoribus, εἰ δέ ποτε τὴν θεὸν αὐτὴν, Venerem intellige, ἀλλ' οἷα τῷ μάλιστα ἀστραγάλου πεσόντος ἴσως χρήματι, ὡς νικῶν, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. Vincendi rationem paullo aliter explicare Pollucem video, ὁ δὲ τὴν βολὴν βαλὼν τοῦ πλείονα ἀριθμὸν μονάδων, ἔμελλεν ἀναιρεῖσθαι τὸ ἐπιδιακείμενον ἀργύριον. Sic cùm non in pecuniam facta erat conuẽtio, sed in aliam conditionem, semper vincebatur ὁ ἐλάττω βάλλων τοὺς ἀστραγάλους, vt loquitur Athenæus lib. x. Sed non dubium πλειστοβολίνδα & similes lusiones variis modis solitas exerceri.

2 *Tollebat uniuersos.*] Pollux modò, ἔμελλεν ἀναιρεῖσθαι τὸ ἐπιδιακείμενον ἀργύριον.

3 *Quinquatriis satis iucundè egimus.*] Placet Lislæi codd: lectio *Quinquatrus.*

4 *Forumque aleatorium calfecimus.*] In plerisque vrbibus inter loca ædilem metuentia fuit is quò conuenire soliti aleatores: quem Cicero *ludum talarium*, Quintilianus *ludum talarem*, AVgustus *forum aleatorium* vocat. Forum enim dicitur locus omnis concursu negotiantium celebris: vbicunque autem conueniatur aleæ caussa, ibi erit forum aleatorium, non in foro tantùm: etsi ibi quoque alea solita exerceri: sed nonnisi ab hominibus perditis & profligatis, qui omnem existimationis suæ curam posuissent. Cicero Philipp. II. *Hominem omnium nequissimum qui non dubitaret uel in foro alea ludere, lege quæ est de alea condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissimè studium suum ipse profitetur?* Ex his apparet quàm graue flagitium censeretur Romæ, alea in foro ludere. Quare AVgusti verba non ita accipio, quasi ille in foro lusisset: sed ita locutum arbitror ad declarandum suum in ludendo studium, & eorum qui non paruo numero festi celebrandi gratia ad ipsum conuenerant, ideò ait *forum calfecimus*, venustissima translatione, qua exprimitur ἐμφατικῶς & studium simul & frequentia ludentium. Cicero ad Atticum, *Cùm Romæ à iudiciis forum refrixerit, excurremus mense Septembri legati ad Pisonem.*

8 *Si quas manus remisi cuique, exegissem.*] Exposuimus iam hæc verba: nempe *manum* vocat quam conferebat quisque post iactum infelicem. Propriè tamen manus est iactus ipse: nam in alea singuli iactus sic dicuntur manus, vt in re gladiatoria singulæ manus & singuli ictus. Quintilianus lib. IX. cap. I. *In armorum certamine aduersos ictus & rectas manus, cùm uidere, tum etiam propulsare facile est, auersæ tectǽque minus sunt obseruabiles.* Et alibi apud eundem *manus gladiatorum secundæ, tertiæ, quartæ.* Caue confundas, vt quidam, manum cum vniuersa illa pecunia quam singulis commissionibus victor auferebat, quámque vocari diximus Polluci τὸ ἐπιδεχκειρόμενον ἀργύριον. Hæc est opinor quam A. Gellius *æs manuarium* vocat, quasi ex pluribus manibus collectam, lib. XVIII. cap. XIII. quámque σύνθεσιν Imperator lege prima Cod. De aleatoribus: οἱ σφόδρα, inquit, πλείονας τοῦ ὁρισθέντος ἐνὸς ἑκάστου σύνθεσιν παίζοντες: nam si σύνθεσιν ibi *manum* interpreteris, erit immensa summa quam poterit aliquis vna commissione quæ pluribus iactibus absoluitur, perdere.

12 *Vel talis, uel par impar ludere.*] Non quin & talis par impar luderetur: nam ἀρτιασμοῦ per talos exemplum habes in Platonis Lyside, & notat Pollux lib. IX. Sed & tesseris, & ipsis nummis & nucibus etiã, vt apud Ouidium, & Aristophanis scholiasten, legere memini. Similis lusio erat quando quærebant *caput aut nauia.* auctor libri De origine vrbis Romę, & Macrob. I. Saturnal. cap. VII. sic apud Græcos ζυγὰ ἢ ἄζυγα. scholia Aristophanis ad Plutum.

17 *Postea in palatio.*] Vide Suetonij Grãmaticos in Verrio Flacco, & Dionis notam lib. LIII.

19 *Eodem cubiculo hieme & æstate mansit.*] Contra consuetudinem hominum eius temporis, qui in ædibus suis alia habebant hiberna, alia æstiua cubicula & triclinia. Varro de lingua Latina lib. IV. & lib. VII. & Plinius in epistolis lib. II. & Columella in descriptione villæ. De triclinio hiberno Iuuenalis loquitur Satyra VII,

—algentem rapiat cœnatio solem.

Mos antiquissimus, cuius inuentores delicati & principes in Asia viri: nam vt de regibus Persarum nihil dicam, etiam in sacris literis eius consuetudinis fit mentio, lib. Iudicum cap. III. commate XX. & propheta Amos, has populi Israelitici delicias grauiter obiurgat cap. III. comm. XV. Tandem fuisse hominib. luxuriosis, præsertim Romanis non triclinia solùm pro tempore diuersa: sed & suppellectilem totam, & ea maximè quæ auro argentóque constabant, etiam annulos alios æstiuos alios hibernos, testis Iuuenalis Satyra I. & Athenæus lib. VI.

20 *Parum salubrem ualitudini suæ urbem.*] Præter medicinæ auctores veteres Græcos & Latinos, qui hoc testãtur, Frontini verba sunt in libb. De aquęduct. *Ne perennes quidem aquæ otiosæ sunt: nam immunditiarum facies & impurior spiritus, & caussæ grauioris cæli, quibus apud ueteres urbis infamis aër fuit, sunt remotæ.* Adulatur verò Imperatori Neruæ Frontinus cùm illa scribit.

22 *Quem Syracusas & Technophyon uocabat.*] Hoc illud est quod Varro notat in sui temporis hominibus: quos ait suis villis delicata nomina vsque inde è Græcia petita imponere. Sic Pausilypum, Academia, aliáque villarum celebria nomina.

23 *In alicuius libertorum suburb.*] Ita lego cum Lissæi Cod. & edit. Lugd. veteri non *libertinorum*, vt in vulgatis codd. habetur. similis locus cap. XLV.

24 *AEger autem in domo Mecenatis cubabat.*] Mira consuetudo. Plinius epistolarum lib. VII. ep. XVI. *Ego in villas eius sæpe secessi, ille in domo mea sæpe conualuit.* Lego etiam de Ptolemæo Lagi F. simile quid: notat enim Plutarchus in Apophtheg. solitum illum τὰ πολλὰ παρὰ τοῖς φίλοις δειπνεῖν καὶ καθεύδειν.

24 *Ex secessibus præcipuè frequentauit maritima.*] Romani proceres, quod ex Cicerone aliisque notum, soliti Roma per æstatem exire, & in aliquod Campaniæ oppidum secedere, in quo tractu sua prætoria habebant: præcipuè verò frequentabant oram maritimã. quare etiam *amœna* huiusmodi loci κατ' ἐξοχὴν dicti. Glossarium *amœna* αἱ ἀκταί. Scribe *amœna*: & ἀκταὶ accipe non pro quouis littore, sed quo modo à Latinis vsurpatur, vt Cicerone in Verrinis. Veteres Glossæ Turnebo descriptæ, *Actæ, littora amœna.* Seruius, *Amœna sunt loca solius voluptatis plena, quasi amunia.* Tacitus III. historiarum, *Noctu diéque fluxi & amœna littorum personanteis.* Victor in AVrelio Antonino, *Quæ in tantum petulantiæ proruperat, ut in Campania sedens, amœna littorum obsideret.* Propter hanc littoralem amœnitatem conqueritur Horatius submoueri maria: quod & Themistius oratione quadam nouæ Romæ ciuibus obiicit, qui amore deliciarũ hoc genus veteribus Romanis nihil cesserunt. Pro Campaniæ ora fuit iis Propontis vicina, & Princeps, Prota aliæque adiacentes insulæ. In ora illa æstiuabant Imperatores in magnificentissimis prætoriis: quorum amorem & desiderium rebus magnis sæpe impedimento fuisse queritur Nicetas.

26 *Lanuuium.*] Lisläi cod. *Lauinium.*

29 *Quàm xystis & nemoribus.*] Quæ ad vsum & seria magis commodarent, quàm ad voluptatem & elegantiam. in xystis per hibernum solem de rebus grauibus, vel inter ambulandum vel sedentes tractabant: in nemoribus per æstatem vmbram & opacitatem captabant. adeò autem nemoribus capiebantur vulgò elegantiores Romani & φιλόκαλοι, vt etiam in vrbanis ædibus, si alio loco nequirent, saltem in tectis haberent. Seneca testis est variis locis.

30 *Qualia sunt Capreæ.*] In AVgusti prætorio, quod in ea insula extruxit. MSS. nostri habent, *in Capreis.* Vrsini, *rapita.*

32 *Quæ dicuntur gigantum ossa.*] In MSS, sine distinctione ita legitur, *ferarúmque membra prægrandia quæ dicuntur gigantum ossa.* Quæ de gigantibus prodita sunt ab antiquis poetis & λογογράφοις, ea sunt ita fabulosa, vt meritò Suetonius iis nullam fidem habuerit. Sed quòd propterea gigantes nullos fuisse, aut nulla eorum ossa reperiri existimasse videtur, in eo fugit eum ratio. Illud manifestò sacræ literæ arguunt, hoc αὐτοψία multorũ: suntque etiam nobis aliquando visa. Vide AVgustin. De ciuit. Dei lib. XV. cap. XXIII.

32 *Et arma heroum.*] Qualia multa recensentur à Pausania, quæ eius adhuc ætate inter donaria templorum Græciæ visebantur.

34 *Nec toro quidem cubuisse aiunt nisi humili.*] Veteres lecti alii erant non alti, in quos scansione simplici & scamno ascendebãt: alii altiores, in quos subsellijs conscendere oportebat: in alios duplicata scansione, hoc est gradibus, veniebatur. In lectis erant tori, quos altè suffultos habere & sublimes elegantiæ erat: prorsus vt hodie in quibusdam locis fieri cernimus: vbi culcitæ plumeæ tantum paleæ supponitur vt in altitudinẽ magnam assurgat torus. Tales AVgustus grauabatur, humileis probabat. In quo fuisse aliquod specimen morum declarans ea quæ alibi cum cura disputamus de lectis veterum.

35 Vestem

35 *Veste non temere alia quàm domestica usus est.*] Nihil hîc mutandum. Frustra est vir doctus cui mirum adeo videtur vestes forenses à fœminis fuisse contextas. non meminerat tot veterum testimoniorum quibus hoc de facili probari potest. Mitto Alexandri exemplum qui apud Curtium lib. v. vestem qua indutus erat sororum non donum solùm sed etiam opus esse, scitiò affirmat. Apud Statium IV Syluarum optat Roma Imperatori Domitiano,

Da gaudia fastis
Continua: hos humeros multo sinus ambiat ostro,
Et properata tuæ manibus prætexta Mineruæ.

Ecce optat vt quotannis fiat consul, & semper consulari prætextam manibus vxoris confecta decoretur. Ex hoc more interpretandum quod refert Tacitus lib. II. Annal. Germanicum per quietem *vidisse se operatum, & sanguine sacro respersa prætexta pulcriorem aliam manibus auiæ Augustæ accepisse.* non enim sine re hoc somniauit, sed caussam habuit ex eo quod AVgustus & filij tam ipsius quàm Liuiæ, togas, prætextas, & id genus vestes forenses confectas Liuiæ Octauiæ & Iuliarum manibus gestare essent soliti. Verùm de his affatim alibi.

36 *Togis neque restrictis nec fusis*] Illæ erant præparcorum & μικρολόγων, hæ discinctorum & nepotum.

37 *Clauo nec lato nec angusto*] Cautè accipe. annon enim lato clauo vsus AVgustus? Sanè. sed ita vt purpuram ex qua clauus fiebat, supra modum non dilataret quorumdam more, qui τῷ πλάτει τῆς πορφύρας, vt Lucianus ait, sese apud vulgus venditabant. Horum respectu angusticlauius AVgustus appellari potuit, qui tamen ratione inferioris ordinis lati clauius erat. In vita Alexandri Seueri legere memini, mitissimum illum principem *tunicas asemis vel macrocheris ex purpura non magna usum.*

38 *Vt procerior quàm erat uideretur.*] Mos antiquissimus Græcorum & Romanorum, sed magis fœminarum, staturā adiuuare subere in calceos infarto: cuius rei testimonia multa. Norat magnus princeps formæ amplitudinem apud stultum vulgus gratię & auctoritatis plurimum mereri: quam stultitiam elegantissimè philosophus scenicus increpat in Electra.

οὐ μὴ φρονήσεθ' οἳ κενῶν δοξασμάτων
πλήρεις πλανᾶσθε. τῇ δ' ὁμιλίᾳ βροτοὺς
κρινεῖτε, καὶ τοῖς ἤθεσιν τοὺς εὐγενεῖς;
οἱ γὰρ τοιοῦτοι τὰς πόλεις οἰκοῦσιν εὖ
καὶ δώμαθ'· αἱ δὲ σάρκες αἱ κεναὶ φρενῶν,
ἀγάλματ' ἀγορᾶς εἰσίν.

38 *Et forensia autem & calceos numquam non intra cubiculum habuit.*] Intra ædes, inque omni remissione rarò togati calceatiue erant Romani. Antoninus philosophus de se testatur lib. I. non solitum se ἐν στολῇ κατ' οἶκον περιπατεῖν. quod de toga accipio. Calceorum loco sumebantur soleæ viris, fœminis sandalia. Propterea σανδάλια olim in nuptiis adhibita σύμβολον οἰκουρίας, vt docet Plutarchus in Quæst. Rom.

40 *Nec unquam nisi recta.*] Sic ἁπλοῦς ἄρτος Luciano, cui opponitur sportula, seu ἄρτος ἀπὸ σπυρίδος.

Pag. 53. v. I *excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem.*] Ante Iustinianū & editam ab eo Nouellam LXXVIII, assertis in libertatem ac manumissis, alio actu legitimo opus fuit, quo iura ingenuitatis consequerentur, & natalibus resti-

tuerentur. Lege tit. Cod. De iure aureorum annulorum, & de natalibus restituendis. At dicta Nouella conceditur omnibus libertinis ingenuitas; & ius aureorum annulorum & restitutio natalium. Menam ab AVgusto in ingenuitatem fuisse assertum refert Appianus lib. Ἐμφυλ. v. sed obscuriusculè. Μηνόδωρον ἐλθόντα ἐλεύθερον ἀντὶ δούλου ἀπέφηνεν ἐξ ἀπελευθέρου. Dio lib. XLVIII. Iure aureorum annulorum fuisse donatum scribit, quod minus erat quàm restitui natalibus, vt continetur in disciplina iuris.

2 *Ipse scribit inuitasse se quendam.*] Repete ex superioribus *libertinum*: nam de eo agit. Emendauimus sic corruptissimam priorum libb. lectionem, quæ hoc cum superioribus confundebat.

3 *In cuius villa maneret.*] Suprà cap. LXXII. Huc transibat aut in alicuius libertorum suburbanum.

6 *Cœnam trinis ferculis.*] Eginhardus, *Cœna quotidiana quaternis tantum ferculis præbebatur, præter assum quam uenatores ueribus afferre solebant.* Ferculum esse τράπεζαν, mensam vnam omnes norunt: sed rationem nominis nō omnes obseruarunt. Propriè ferculum est τρόπαιον, cuius forma nota ex nummis & historia. His similia erant mensarum fercula: non enim lances mensis imponebant elegantiores: sed machinulis quibusdā venusto artificio elaboratis partim imponebant, partim appendebant. In Satyrico Petronij cæna lautissima describitur, cuius gustatio siue promulsis mensæ ita fuerat exhibita: *In promulsidari* (mensam intellige quam & *gustatoriam* vocant) *asellus erat Corinthius cum bisaccio positus, qui habebat oliuas in altera parte albas, in altera nigras. Tegebant asellum duæ lances, in quarum marginibus nomen Trimalcionis inscriptum erat & argenti pondus. Ponticuli etiam ferruminati sustinebant glires melle & papauere sparsos: fuerunt & tomacula supra craticulam feruentia argenteam posita: infra craticulam Syriaca pruna cum granis punici mali.* Deinde remota gustatoria sequitur ferculum quod ita exhibetur. *Repositorium rotundum duodecim habebat signa in orbem disposita: super quæ proprium conuenientémque materiæ structor imposuerat cibum: super Arietem cicer arietinum, super Taurum bubale frustum.* Similia apud Græcos legas.

8 *Acroamata & histriones.*] Plutarchus Galba, Κάνον αὐλήσαντος αὐτῷ παρὰ δεῖπνον (ἀκρόαμα δ' ἦν ὁ Κάνος εὐδοκιμούμενον) ἐπῄνεσε. Passim ita accipi vocem ἀκρόαμα notum est: sed & ἄκουσμα pro eo dixerunt, vt Lucianus Ῥητόρων διδασκάλῳ. Eginhardus & istud imitatus est, *inter cœnandum, aut aliquod acroama aut lectorem audiebat: legebantur ei historiæ & antiquorum regum gesta.*

9 *Triuiales ex circo ludios.*] Vilissimi homines & ἄτιμοι, vt ludij, astrologi, coniectores, fanatici, popæ & similes, in circo morabantur. Inde est apud Ciceronem, *de circo* pro, vilis & abiectus. Sic in noua Roma. Nicetas, ἦν δ' ὁ Ζυγοφίτζης ἀνδράριον εἰ δίχα θεάτρου τῆς τῶν σταδιοδρομούντων ἵππων ἀμφιστρεφόμενον αὐτοῦ.

9 *Interponebat.*] Non super cænam, sed inter cænam istos adhibebant. Plinius de Spurinna lib. III. Epistol. *Frequenter comœdis cœna distinguitur, ut uoluptates quoque studiis condiantur.* Vide eiusdem epistolam XXXVI. lib. IX.

9 *Ac frequentius aretalogos.*] Lislxi, & prima edit. *frequentius*. alij *frequentissime* cum Vulgat. Aretalogos censeo appellatos miseros quosdam philosophos, mera hominum mendicabula, sectæ fere cynicæ, vel Stoicæ, qui cùm scholam & sectatores non haberent, conuiuia beatorum frequentabant, & Romulidas saturos variis de virtute & vitio disputationibus oblectabant. Ita multos

vixisse

vixisse philosophos ex Laertij & Luciani scriptis aliorúmque apparet. Vox est Romæ nata: & nisi fallor, Crispino illi primùm attributa hæc appellatio, de quo Horatius satyra prima: post illa in vsu remansit & res & nomen, sed apud Romanos tantùm, quod sciam, etsi vocis origo Græca est, & forma. Sic apud Aristotelem *αἰσθωπολόγος*, qui multus est in hominum laudibus. Nicomacheorum lib. IV. & *Chrestologus* apud Spartianum in Pertinace. Philo narrat Legatione ad Caium, morem sibi habuisse AVgustum, super cænam viris doctis operam dare, vt simul cum corpore animum quoque conuenientibus pasceret cibis. *καὶ γὰρ ἐν ταῖς συνουσίαις*, inquit, *ὁ πλεῖστος χρόνος ἀνετίθετο τοῖς ἀπὸ παιδείας, ἵνα μὴ τὸ σῶμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ τοῖς οἰκείοις διατρέφοιτο·* quos Suetonius voce minus honesta *aretalogos* nominat, Philo *τοὺς ἀπὸ παιδείας*.

10 *Festos & solemnes dies profusissimè, nonnunquam iocculariter tantùm celebrabat.*] Sententia imperfecta, meo quidem animo: expleo, inserta voce quæ excidit. lego *profusissimè nonnunquam, nonnunquam ioc. tan. cel.*

13 *Etiam ueteres regios.*] Viterb. non habet *τὸ regios*.

14 *Cilicia.*] latet obscœnitas: Persius,

balanatum gausape pectas.

Sic de cæteris, quæ alium malo quàm me explicare.

15 *Titulis obscuris & ambiguis.*] Puta super forfice scriptum erat. *Edentulo detur*; quia forfex est *ὀδοντάγρα*, eique vtilis cui vitiosi dentes sunt: super spõgia *Lippo detur*; quia spongię olim vsus in effingenda oculorum lippitudine. vel sic, *pessimè omnium affecto*: quia medici *τοὺς καὶ κακουμένους* aliáque, spongia vtebantur. cuius moris testes præter medicos Theodoretus *Θεραπευτικῆς*, lib. IIII. & Arrianus Dissertat. lib. I. cap. XI. Potuit & ad alios vsus spõgiæ fieri allusio, vt eũ quem notat Festus in *penicillus*. vel illum obscœnissimum, de quo Seneca epistola LXX. Super cilicio, *Omnium frigidissimo*: vel *algiosissimo*: aut *hirsutissimo*. super rutabulo *Optimè usato*. Similibus titulis inscripta munuscula forte diuidebantur: inde cachinnorũ materia in singulos, quasi talis esset quisque quale erat muneris elogium, quod sortitò obtigerat.

15. *Solebat & inæqualissimarum rerum sortes.*] Latini *sortes* vocant res omnes quæ sorte diuiduntur: hîc ita appellantur etiam quæ ioculariter væneunt in auctione. Falluntur interpretes qui has sortes cum apophoretis confundunt; quæ gratis donabantur non venditabantur, vt fit ab illis in AVgusto. Magis affines sunt illæ sortes cõuiuales de quibus Lãpridius in tã ridiculo illo quàm tetro monstro Alagabalo.

16. *In conuiuio uenditare.*] Reperio obscurum vestigium huius moris exhilarandi conuiuia facta licitatione in commentariis Grecorum. Athenæus lib. XIII. *εἶθ' ὕστερον πολυχρυσίας τῆς ἀναπειδος, καθάπερ ἔθος ἐστὶν ἐν τοῖς πότοις γίνεσθαι, ἐν τῷ ἀγοράζειν τινά γραικὸς ἦν, ὃ μὴ πωλοῦντα ἄλλῳ τινὶ θᾶττον, ἐσιώπα ἤμφεγνόντες, καὶ οὐκ ἔφη αὐτὸς παραδώσειν, καὶ τέλος εἰς πυγμὰς ἦλθεν ὁ σκληρὸς ἐκεῖνος φιλόσοφος.*

20. *Caseum bubulum manu pressum.*] Membr. *Caseum bubalum & m. p.* alij corruptius *bibulum*. Scripserim cum prima edit. *cas. bub. manupressum*. Erat autem caseus manupressus non multum diuersus, vt videtur, ab eo quem minima forma conficiunt apud Gallos Allobrogas, & *tomas* vocant veteri voce pro *τομεῖς*. Columella lib. VII. cap. VIII.

21 *Quocumque tempore & loco.*] In Claudio, *cibi uinique quocumque & tempore & loco appetentissimus*. In memb. paullo aliter, *& ante cænam quocumque tem. & lo.*

re & quo loco stomachus desiderasset.

24 *Cum paucis acinis uuæ duracinæ comedi.*] Quis nõ miretur virum doctissimum hanc integerrimam lectionem sollicitasse, & legendum censuisse *cum paucis uuis duracinis.* Putauit homo linguæ Latinæ adeo peritus, acinos in vua esse τὸν πυρῆνα nucleum, neque edendo esse, vt ipse loquitur, absurdè prorsus. Vua & βότρυς totius fructus nomina sunt, qui partibus constat scapo, pedicu-lo, acino siue grano, vt vocatur ab Ouidio, Columella, Scribonio. Racemum qui idem est cum vua malè quidam docti putant esse scapum: quos facilè sit refellere infinitis Latinè loquentium χρήσεις, qui aliter nunquam eam vocem accipiunt, siue de fructu vitis, siue de hedera loquantur. Nam & vua & βότρυς & racemus ἀναλόγως dici solẽt de aliis quoq; multis: vt & acinus pro baccis & corymbis hederæ vel sambuci sæpe vsurpatur. Acini partes sunt folliculus, succus, caro (qui & callus Plinio in vuis duracinis) nucleus. Folliculũ Græci στέμφυλον nominanr, Plinius modò corium modò corticem, interdum cutem. Succum quidam è veteribus *sanguinem terræ appellarunt*, vt Androcydes in epistola ad Alexandrum Plin. lib. XIV. cap. V. Multi auctores *sanguinem uuæ.* Cassiodorus lib. XII. *Hiemale mustum uuarum frigidus sanguis, in rigore uindemia, cruentus liquor, purpura potabilis, uiolerum nectar.* Nemesianus Ecloga II. *Nam dum Pallas amet turgentes sanguine baccas.* Auctor Sophiæ Sirach. καὶ ἐν αἵματι ἐκ αἵματος σταφυλῆς. Maccab. lib. I. καὶ τοῖς ἐλέφασιν ἔδειξαν αἷμα σταφυλῆς καὶ μόρων. EVstathius explicans vocem μελανοπάρνος apud poëtam Ιλιάδ. β. καὶ αἷμα δὲ σταφυλῆς τὸν οἶνον λέγειν ὕστερον ἤρξαντο. Sed fallitur EVstathius, quod eo grauius in eo homine qui episcopus fuit: debuit enim meminisse sic locutum esse longè ante Homerum, optimum Iacobum, Geneseως cap. XLIX. commate XI. Hesiodus δρόσον αἱματόεσσαν vocauit, versiculo quodam à Fulgẽtio prolato in sermone de Bellerophonte, Mythologiarum lib. III. Sic ille, *Prœtos Pamphyla lingua sordidus dicitur, sicut Hesiodus in Bucolico scribit.* . . . . *id est, sordibus*, (lege *sordidus*) *uuarum bene calcatarum sanguineo rore.* Versum Hesiodi qui excidit ita restituo, Προῖτος εὐστιβέων βοτρύων δρόσῳ αἱματόεσσῃ. Et nota sis rarum vocis προῖτος interpretamentum, quod alibi nõ memini legere: nam Græci critici quorum libri ad nos peruenerunt, aliter tradunt. Simile est quod oleum poëtæ αἷμα ἐλαίης, vel quod idẽ significat εἶαρ dixerunt. Nicander, τῷ καὶ ἐπημαδίης ἠδ' ὀρχάδος εἶαρ ἐλαίης. Scholiastes ibi εἶαρ ὑπὸ τῶν νεωτέρων τὸ αἷμα· ὁ Καλλίμαχος, ἐλαίας αἷμα τὸ ἔλαιον εἶπε. Sic legendum: cùm pessimè vulgo scriptum sit, ἐλαίας τὸ αἷμα τὸ ἔλαιον εἶπε. Nucleum nõ autem acinum appellari in vuis τὸ γίγαρτον & quod in olea πυρῆνα *samsa*, miror in Plinio non obseruasse virum eruditissimum, & illius auctoris adeò studiosum vt in eum scripsisse profiteatur. Columella & eum secutus Palladius nucleos etiam *uinacia* vocant nouè: nam *uinacia* potius sunt στέμφυλα. Hæc obiter explicare visum, quia in propriis harum vocum vsurpationibus etiam doctissimos viros errare obseruauimus.

25 *Ne Iudæus quidem mi Tiberi tam diligenter Sabbatis ieiunium seruat.*] Sabbatis ieiunasse Iudæos verũ est, si sabbatũ pro hebdomade accipiamus. Publicanus apud Lucam, νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου. Item si impropriè positã vocẽ pro quauis festiuitate Iudaica intelligamus. quam secretiorem significationẽ eius vocis norunt qui in sanctissimæ linguæ interpretibus sunt versati. Sin, vt solet, de septimo die hebdomadis, (quæ dies etiam ἑβδομὰς dicitur Iosepho) intelligamus, falsum omnino est. Neque enim aut in sacris literis, aut in Iudæorũ commentariis

mentariis vllum huius moris extat, quod quidem ſciamus, veſtigium. At Romani qui norant crebra ab iis vſurpari ieiunia, cum præcipua caſtimonia ſabbatum ab iis celebrari viderent, ignari morũ eius gentis, iſtud ſibi temere perſuaſerunt: non enim ſolus AVguſtus in hoc eſt allucinatus: ſed omniũ ea fuiſſe opinio videtur. Iuſtinus lib. XXXVI. *Moſes ſeptem dierum ieiunio per deſerta Arabiæ cum populo ſuo fatigatus, cùm tandem ueniſſet. ſeptimum diem more gentis Sabbatum appellatum, in omne æuum ieiunio ſacrauit: quoniam illa dies famem illis errorémque finierat.* Tacitus paullò conſideratius, hac quidem in re, *longam famem crebris adhuc ieiuniis fatentur.* Meminerunt & poetæ: ſed Petronij vnius epigramma recitabimus vt obiter emendemus: nam vulgò non ſine errore editur.

Iudæus licet & porcinum numen adoret,
Et cœli (vel calli) ſummas aduocet auriculas:
Ni tamen & ferro ſuccideriт inguinis oram,
Et niſi nodatum ſoluerit arte caput.
Exemptus populo grata migrabit ab urbe,
Et non ieiuna ſabbata lege premet.
Vna eſt nobilitas argumentúmque coloris
Ingenui, timidas non habuiſſe manus.

27 *Duas buccas.*] Panes in quadras, quadras in bucceas ſecabãt. Inde *buccellatus* panis, qui antè *nauticus* vocabatur: vulgò *biſcoctus*: Græci interpretantur ξηρὸν ἄρτον. Et videntur eo vſi Chriſtiani in ſuis xerophagiis, vt Tertullianus nominat: etſi ſcio non inde tantùm dictas eſſe τὰς ξηροφαγίας. A buccea Græci vocem duxerunt βουκκίζειν, quam de ientaculo vſurparunt. Gloſſarium βουκκισμὸς *Iantaculum.* Alterum Gloſſarium *Iantare* βουκκίσαι. Ibidem ſcriptum eſt *Iantaculum* ἀκράτισμα, ὀψάγισμα. ſcribendum καὶ γεῦσμα.

27 *Priuſquam ungi inciperem.*] Poſtquam exierant è balineis, ante vnctionem aliquid eſitabant: ea dicebatur guſtatio. Plinius lib. III. Epiſt. *Poſt ſolem plerunque frigida lauabatur, deinde guſtabat dormiebátque minimum: mox quaſi alio die ſtudebat in cœnæ tempus.* Seneca de conſolatione ad Martiam in narranda morte Cremutij.

27 *Ex hac obſeruantia.*] Probo hanc ſcripturam omnium noſtrorum Mſs. & editorum conſenſu firmatam. *Ex hac obſeruantia* eſt, ἐκ ταύτης τῆς συνηθείας. *Obſeruantia*, conſuetudo quæ longo vſu & obſeruatione in habitum vertit. Tamen docti viri laudant ex ſuis Mſs. *inobſeruantia.* quod neceſſarium non eſt.

29 *Solus cœnitabat cùm pleno conuiuio nihil tangeret.*] *Interdum*, inquit Velleius, *perſona inuidiam auget aut leuat.* Sic eſt: ſæpe non tam intereſt quid aliquis agat, quàm quis ſit qui agat. AVguſtus ecce ſine inuidia idem facit, quod poſtea Domitiano vſurpatum, magnã ei cõflauit inuidiam. Plinius in Traiani laudatione, *Non enim ante medium diem diſtentus ſolitaria cœna, ſpectator adnotatórque conuiuis tuis immines: nec ieiunis & inanibus plenus ipſe & ructans non tam apponis quàm obiicis cibos quos dedigneris attingere.* Similis arrogantiæ nota in Theophraſteis Characteribus capite nondum edito περὶ ὑπερηφανίας. Ὅταν δὲ αὐτῷ δόξῃ ἑστιᾶν τοὺς φίλους, αὐτὸς μὴ συνδειπνεῖν, ἀλλὰ τῶν ὑφ᾽ αὑτὸν τινὶ συντάξαι αὐτῶν ἐπιμελεῖσθαι.

34 *Cucumeris fruſtum uel lactuculæ thyrſum.*] Ratio eſt: nam cucumeris & lactucæ natura refrigeratrix. Lactucæ thyrſum caue cum ſcapo vel caule confundas: eſt enim in lactuca, quod cyma in braſſica. Qui veteris thyrſi Bacchici formam nouerint, & in lectione Plinij non oſcitanter ſunt verſati, hoc ſatis in-

telligunt. Scio etiam pro caule interdum vſurpari: ſed ab iis qui minus accuratè loquuntur.

35 *Aut recens acidúmue pomum ſucci uinoſioris.*] Acidum probat editio vetus Romana. membranę *aridum*. vtramque lectionem poſſis non ineptis rationibus tueri. Senſus eſt, AVguſtum AVtumno quidem, recentibus & viridibus adhuc pomis, quando eorum eſt ſuccus vinoſiſſimus, vt loquitur Tertullianus libro De anima, vti ſolitum, nullo diſcrimine, pomo aliquo recenti cuiuſcumque ſaporis: reliquis verò anni temporibus, cùm arida ſunt poma & ſiccata frigore, non aliis quàm ſucci vinoſi. Quare & *aridum* rectè ſcribes pro condito & ſeruato: & *acidum*. erit autem ἐκ παρακμῆς acidum pomum & ſucci vinoſi: nam apud Plinium acida poma & vinoſa eadem nominantur. Quare etiã ex his fructibus qui acidi ſaporis ſunt, vt pomis, pyris, ſorbis, aliiſq;, ſubdititiũ quoddam vinum conficitur. Virgilius, *Atque acidis imitantur uitea ſorbis*. Acida ſunt quæ Græci τὸ οἰνῶδες ἔχειν dicunt, vel ὀξίζειν τὴν γεῦσιν: quo ſenſu acidæ aquæ ac fontes à Latinis nominantur. Ex his intelligimus quis ſit Latinis ſapor acidus. Poma acida etiam vuida & ſunt & dicuntur. Arnobius libro v. *Addite huc etiam idcirco eſſe uuida poma, idcirco uinoſa, quòd ex ſanguine ſaburrato genus ducunt.* His abſtinebant veteres Chriſtiani in ſtationibus ieiuniorum. Tertullianus Aduerſus Pſychicos, *Arguunt quòd xerophagias obſeruemus, ſiccantes cibum ab omni carne & omni iurulentia, & uuidioribus quibuſque pomis, ne quid uinoſitatis uel edamus uel potemus.* Operæpretium eſt videre quàm ingenioſè hunc locum Eginhardus imitatione expreſſerit, *Aeſtate poſt cibum meridianum pomorum aliquid ſumens ac ſemel bibẽs, depoſitis ueſtibus ac calciamentis, uelut noctu ſolitus erat, duabus aut tribus horis quieſcebat.* Negligenter legerat verba hæc Suetonij, quæ cum ſequentibus cohærere credidit: ita res alieniſſimas inepta æmulatione ille huius ſcriptoris in vnam periodum commiſcuit.

36 *Poſt cibum meridianum, ita ut ueſtitus calceatuſque erat, retectis pedibus paulliſper conquieſcebat.*] Antiquorum alij *diem inter otium & curas diuidebant*, vt Seneca teſtatur, De trãquillitate vitæ lib. I. Hi ſex ſeptem horas negotiis tribuebant, reliquas otio & curæ corporis. Plutarchus in Quæſtionibus Roman. ἡ γὰρ μεσημβρία πέρας ἐστὶ τοῖς πολλοῖς τοῦ τὰ δημόσια καὶ σπουδαῖα πράττειν. Propterea dixit poeta Epigrammatarius,

> Ἓξ ὧραι μόχθοις ἱκανώταται· αἱ δὲ μετ' αὐτὰς
> Γράμμασι δεικνύμεναι ΖΗΘΙ λέγουσι βροτοῖς.

Alij, inquit idem Seneca, *medio die interiũgebant*. Iſti peractis negotiis maioris momenti, circa meridiẽ cibum ſumebant, ſed leuiter: deinde meridiabantur ac paulliſper conquieſcebant: quod Græcis quoque μεσημβριάζειν dicitur: poſtmodum ad negotia redibant, ſed *quæ leuioris fere operæ erant*, vt idem Seneca loquitur. Quod ait Suetonius *ita ut ueſtitus calceatuſque erat*, indicat ita leuiter prandere ſolitum vt non accumberet, aut certè non ita vt ſolebãt ad cænam: ideò calceos non ponebat, ſoleas non ſumebat. Addit, *retectis pedibus*, quod nos interpretamur bene tectis & diligenter. ſic ſolent meridiaturi pedes vt ſint bene tecti curare. Ita autem habent membr. noſtræ non *rectis pedibus* vt prima editio: quod eſſet, ſtans, & capite tantùm ac corporis trunco in lectum reclinato. In aliis ſcribitur *reiectis pedibus*, id erit quod apud Græcos ἀφεικὼς τοὺς πόδας. Quod ſignum eſt ſecuritatis & ἀμερίμνου hominis καὶ ἀφροντίστου· Lucianus de paraſito, ἰδίως αὐτῷ μηδένος παρενοχλοῦντος, καθεύδει καὶ κοιμᾶται ὕπτιος ἀφεικὼς τοὺς

καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας ὥσπερ Ὀδυσσεὺς ἐπὶ τῆς σχεδίας ἀποπλέων ἔοικας. Idem in De mercede seruiẽtibus, ἀποτείνοντα τὼ πόδε καθεύδειν. Philostratus de Apoll. lib. II. ἔστι δὲ φάρμακα ὕπνου μεμηχανημένα τοῖς ἀνθρώποις, ὧν πιόντες, καὶ ἀλειψάμενοι, καθεύδουσιν ἐκτείναντες αὐτοὺς ὥσπερ ἀποθανόντες. Illi simile apud Menandrum & Terentium, *In aurem utramuis dormire*: Græci ἐπ' ἀμφότερα τὰ ὦτα καθεύδειν. Reperi etiam in quibusdam Cod. *retractis ped.* nõ malè, si de iacente intelligas. Cornelius Celsus pro eo dixit, *paullum reductis*, & addit, *qui fere sani iacentis habitus est*. Nos *retectis* probamus: ac videntur mutasse eam lectionem qui non obseruabant τὸ *re* in hac voce intendere, non autem negare, vt vulgò solet accipi verbum *retegere*. Id verò mirum videri non debuit in hoc præsertim scriptore qui dictionibus non paucis aliter vtitur quàm vulgò sonent. Sic autem in multis τὸ *re* modò est ἐπιτατικὸν μόριον, modò στερητικὸν vt *recondere* apud Propertium ἀντὶ τοῦ προφέρειν promere, cùm aliâs sit ἐγκρύπτειν: *restringere* apud Lucretium pro aperire, vt legit & interpretatur doctissimus Turnebus. Sic apud Propertium *impressa ubera* pro non pressis rectè nobilissimus Scaliger exposuit: & nos apud Persium docemus *expertem* Latinè dici & τὸν πεῖραν ἔχοντα, & τὸν μὴ ἔχοντα. eiusmodi sunt voces ancipites *inauratus*, *edurus*, *egelidus*, aliæque veteribus criticis notatæ.

87 *A cœna se in lecticulam lucubratoriam recipiebat.*] In obseruantia prisci moris coegit doctos viros quærere quid esset *lecticula* hoc loco. Et est in promptu expositio eruditissimi Torrentij, lecticam pro cella capientis. absit vt tanto viro iuueniliter insultemus: fallitur tamen & ipse, & qui *cellulam* vel *zetaculam* putant esse legendum: nihil enim mutari debet: sed mos potius obseruandus antiquorum, qui meditationi aut scriptioni operam daturi, in lectulis suis se componebant: cui rei parata erat hæc quam vocat Suetonius *lecticulam lucubratoriam*. Cicero De oratore lib. III. *Cùm dedita opera quiescentibus alijs in eam exhedram uenisset, in qua Crassus lectulo posito recubuisset: cúmque eum in cogitatione defixum esse sensisset, statim recessisse.* Seneca epistola LXXII, *Quædam sunt quæ possis & in cisio scribere, quædam lectum & otium & secretum desiderant.* Plinius epistolarum lib. V. epist. V. *C. quidem Fannius quod accidit multo antè præsensit. Visus est sibi per nocturnam quietem iacere in lectulo suo, compositus in habitum studentis, habere ante se scrinium: (ita solebat:) mox imaginatus est uenisse Neronem, in toro sedisse: prompsisse primum librum quem de sceleribus eius ediderat, eúmque ad extremum reuoluisse: idem in secundo ac tertio fecisse: tunc abijsse.* Ouidius Trist. lib. I.

Non hæc in nostris, ut quondam, scribimus hortis:
Nec consuete meum lectule corpus habes.

Persius, --- *Non quicquid denique lectis*
Scribitur in citreis. Iuuenalis, de poetis & historicis Satyra VII,
Est genus ignauum quod lecto gaudet & umbra.

Themistius oratione prima ἐάν τις ὑπὸ φιλολογίας καὶ ἅμα οὐκ ἔχων ἐπὶ πρόσω τι σφαδάζεσθαι, ἐν τῷ δωματίῳ τῷ αὐτοῦ καὶ τῷ κλινιδίῳ διαβουκολεῖται Ἀριστοτέλει καὶ Θεοφράστῳ ὀξέως ἐπόθουν. κλινίδιον est *lecticula lucubratoria.* Eundem morem Græcis hominibus fuisse in scribendo & commentando, non mihi, sed Aristophani credi par est: eius verba sunt Vespis de formulariis & caussidicis.

Καὶ κατακλινόμενοι τ' ἐπὶ τῆς κοίτης, ἐπὶ πᾶσιν ἀπορήμασιν ὑμῶν
Ἀντωμοσίας καὶ προσκλήσεις καὶ μαρτυρίας συνεκόλλων.

In eadem paullo post, Βδελυκλέων magistrum fungens, Philocleonem sic alloquitur,

Παῦ ἀγὰ δευρὶ κατακλινεὶς, φροντίσθαι.

Iubet bonus magister discipulum recumbere in lectulo. nempe alludit ad morem seruari solitum in scholis quorundam philosophorum, qui discipulos suos studentes continebant in huiusmodi lectulis, qui ipsis erant instar scamnorũ. In Nebulis Socrates Strepsiadẽ μαθητεύοντα ita componit ad discẽdum,

Κάθιζε τοίνυν ἐπὶ τὸν ἱερὸν σκίμποδα.

Scio Suidam interpretari σκίμποδα, σκάμνον: sed de vero grabato, quod erat lecti genus, quin sit accipiendum dubitabit nemo, qui sequentes locos considerauerit. sequitur enim non longè.

—Σω. ἔξει τὴν ἀσκάντην λαβών.

Ἀσκάντης est grabatus, non δίφρος, vt dubitat scholiastes: nam vel cimicum proxima mentio de lecto accipiendũ docet. respondet siquidem Strepsiades.

Ἀλλ' ἐκ τούτου μ' ἐξέλκουσιν οἱ κόρεις.

In eadem mox, —Σω. ἀγὰ κατακλινεὶς δευρί. Στρ. τί δρῶ.

Σω. Ἐκφρόντισόν τι τῶν σαυτοῦ πραγμάτων.

Στρ. μὴ δῆθ' ἱκετεύω σ' ἐνθάδ'. ἀλλ' εἴπερ γε χρή,

Χαμαί μ' ἔασον αὐτὰ ταῦτ' ἐκφροντίσαι.

Alibi in eadem re ἀσκαντῶν & στρωμάτων meminit. vt nemini dubium esse possit quid appellet σκίμποδα in superioribus.

41 *Sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur.*] Eginhardus, *noctibus sic dormiebat ut somnum quater aut quinquies non solum expergiscendo, sed etiã desurgendo interrumperet.* Quis neget aut Magnũ Carolũ AVgusti geniũ atq; ingenium in plerisque expressisse, aut scriptorem illum dum ineptè Suetonij vestigia premit, multa affinxisse illi principi insulsè, & παρὰ τὸ ὄν.

Pag. 54. v. 3 *Producebátque ultra primam sæpe lucem.*] Viri docti emendatio *plurimam* pro *primam* rescribentis, nec satis Latina est, nec vllius cod. auctoritate fulta: & omnino vera non est.

4 *Si uel officij uel sacri caussa maturius euigilandum esset.*] Vulgata lectio *uigilandum* non est Latina. quare scripsimus & hîc & duobus alijs locis *euigilandum*, quantumuis reclamantibus plerisque libris. Fuisse officij caussa maturè euigilandũ notauimus antè ad caput LIII. Fuit verò & sacrorũ caussa publicorum. Censorinus, *Romani à media nocte ad mediam noctẽ diem esse existimauerunt: indicio sunt sacra publica, & auspicia etiam magistratuum: quorum siquid ante medium noctis est actum, diei qui præterijt ascribitur: si quid autem post mediam noctem & ante lucẽ factum est, eo die gestum dicitur qui eã sequitur noctem.* Plautus Pœnulo.

AN. Nimia nos socordia hodie tenuit. AD. qua de re obsecro?
AN. Quia non iam dudum ante lucem ad ædem Veneris uenimus,
Primæ ut inferremus ignem in aram. AD. ah non facto 'st opus.
Quæ habent nocturna ora, noctu sacrificatum ire occupant,
Priusquam Venus expergiscatur, prius deproperant sedulò,
Sacrificare.

Sic accipe sequentia pòst paullo verba de Atia matre AVgusti: qui lòcus cum isto collatus & dabit & accipiet mutuam lucem. Lego, inquit, *Atiam cùm ad solemne Apollinis sacrum media nocte uenisset, posita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormisse.*

7 *Sic quoque sæpe indigens somni.*] Legerat negligenter hæc verba Victor AVrelius, qui inter AVgusti vitia *somni intemperantiam* ponit. Non ea vnquam

quibus

Suetonio mens ὑπ' ἐν ὀνείροις fuit.

15 *Remollitũ.*] ὑγρανθέντα, πεχυθέντα, ἢ παθόντα. Liuius lib. I. *mollirent modò iras, & quibus sors corpora dedisset, darent animos.*

17 *Oculos habuit claros ac nitidos.*] Philosopho oculi στιλπνοὶ sunt indicium λαγνείας· αἰσθάνεται, inquit, ἐπὶ τοὺς ἀλεκτρυόνας καὶ κόρακας. Plinius AVgusto tribuit oculos *glaucos & supra hominem albicantes magnitudinis*: quos timiditatis esse indices Aristoteles ait.

17 *Quibus etiam exist. uol. inesse quiddam diuini uig.*] Eadem scabies Cęsarem titillauit, quem ait Dio voluisse vt homines existimarent ὅτι καὶ αὐτὸς ὥρας ἀπ' Ἀφροδίτης ἔχει.

18 *Gaudebatque si quis sibi acrius contuenti quasi ad fulgorem Solis uultum submitteret.*] Iulianus Cæsaribus, εἶτα δὲ ἦλθε τὰς βολὰς τῶν ὀμμάτων, ὁποῖος ἐστὶν ὁ μέγας Ἥλιος. οὐδένα γὰρ οἱ τῶν πάντων ἀντιβλέπειν ἠξίου: pæne ad verbũ Suetonij sententiã expressit.

20 *Et scabros.*] Scabrities inter vitia dentium. Martianus Capella lib. III. *Protulit quoq; limam ex qua scabros dentes, uitiliginésq; linguarum & sordes purgabat.*

20 *Capillum leuiter inflexum.*] Est quem probant physiognomonici inter ἀνάτριχα & οὐλότριχα. *Leuiter* autẽ scribi debet vt in omnibus melioribus libb. Græcum fuerit πράως vel ἠρέμα. in huiusmodi descriptionibus voces frequentes. & apud Salustium, *clemens rumor*, non vehemens, ac mediocris:

21 *Subflauum.*] Polemo τὴν πρᾶως ὑπόξανθον τὰς ἀμαθίας ἡ ἡμερότητα καὶ εὐτυχαστάτην. Omnia AVgusto competunt eximiè.

21 *Supercilia coniuncta.*] Qui carent intercilio Gręcis συνόφρυες dicuntur. Latini eam partem etiam *glabellam* vocant. Martianus Capella lib. II. *Quarũ una deosculata philologiæ frontem illic ubi pubem ciliorũ discriminat glabellæ medietas.* Aristoteles ista forma homines pronuntiat δυσθύμους.

21 *Nasum & à summo eminentiorem.*] Hoc initium est nasi aquilini. talem Gręci intelligunt cùm dicunt τὰς ῥινὸς τὸ πρὸς τῷ μετώπῳ διηρθρῶσθαι. Breuius Aristoteles, vnde cæteri, οἱ γρυπὴν ἔχοντες καὶ τῷ μετώπῳ (malim ἀπὸ τοῦ μετώπου) διηρθρωμένην, μεγαλόψυχοι· ἀναφέρεται ἐπὶ τοὺς ἀετούς.

22 *Et ab imo deductiorem.*] Tenuem, λεπτόν. malè interpretes *depressum*. Aristoteles; οἱ τὴν ῥῖνα ἄκραν λεπτὴν ἔχοντες ὀρνιθώδεις.

22 *Colorem inter aquilum candidúmque.*] Aquilus color in Gloss. exponitur μέλας. si ita esset, poterat parcere verbis & subnigrũ colorem dicere. sed nõ ita, neq; aquilus color propriè est niger. accedit tamen ad nigredinẽ. vt is qui veteribus Græcis πέλος dicebatur, vnde πέλεια, & πελιδνός. talis ferè color aquæ, præsertim concitatæ: quæ poëtis μέλαν ὕδωρ dicitur. Color quem intelligit Suetonius est, nisi fallor, qualis in iis apparet quos solis æstus torruit: quos lingua vernacula vocat *bassánez*. Marcellino, *color obliuidus.*

23 *Iulius Marathus libertus etiã in memoriã eius.*] Omnes libb. hîc corrupti. nõ displicet Lipsij cõiectura *& libertus, & à memoria eius.* *A memoria*, nomẽ officij vel ministerij in aulis principum & magnatum, etiam Iudæorum olim, qui vocant המזכיר. Magis tamen aliquanto placet nobis nostra. *I. Marathus libertus in memoria uitæ eius.* Non dubitamus Iulium Marathum de AVgusti rebus aliquos scripsisse commentarios, quos auctor vocat *memoriam*: sic ferè lib. V. cap. I. *Nec contentus elogium tumulo eius uersibus compositis à se insculpsisse: etiam uitæ memoriam prosa oratione composuit.* Bębius Macer; *Hoc etiam AVgustus in libro secundo memoriæ uitæ suæ complexus est.*

24 *Quinque pedum & dodrantis.*] Non igitur breui statura fuit, sed propè iusta, vide ad librum sequentem cap. LXVIII. Verùm falsò hoc scriptum à Maratho fuisse innuit Suetonij oratio.

24 *Sed quæ commoditate & æquitate membrorum occuleretur.*] Lego, *æqualitatem.* Eginhardus, *tamen hæc cæterorum membrorum celabat æqualitas.* Lib. III. de Tiberio, *cæteris membris usque ad imos pedes æqualis & congruens.* Ita exprimit auctor Græcas voces συμμετρία & σύμμετρος. Vitruuius Græcos propius imitatus συμμετρίαν *commensum* dicit: A. Gellius *membrorum omnium competentiam.*

27 *Genitiuis notis.*] Σημείοις συμφύτοις, vt exponebamus ad Characteres. Sic *genitiua imago* apud Ouidium.

27 *In modum & ordinem ac numerum stellarum cœlestis Vrsæ.*] Sidonius Apollinaris in Anthemij panegyrico has notas draconem potius repræsentasse auctor est.

Magnus Alexander, nec non Augustus, habentur
Concepti serpente deo, Phœbumque Iouémque
Diuisere sibi: namque horum quæsiit unus
Cinyphia sub Syrte patrem maculis genetricis:
Alter Phœbigenam se se gaudebat haberi
Pæonij iactans Epidauria signa draconis.

31 *Sed remedio harenarum atque arundinum confirmabatur.*] Remediū harenarum variè accipi potest. vel enim de fomentis calidis affectæ parti admotis. sunt autem, ait Celsus lib. II. *fomenta calida, milium, sal, harena, quod libet eorum calefactum, & in linteum coniectum.* vel de ambulatione in alta harena. Hanc interpretationem amplectuntur eruditissimi viri, etiam medici. Possumus tamen & de volutatione in harena calida, vel etiā littorali aut fluuiali accipere. Huius remedij plurima in libris veterum medicorū mentio: in multis enim morbis eo vtebantur. Seuerus Samonicus capite de hydropisi,

Necnon & tepidis conuolues corpus harenis.

Symmachus contra podagrā eo se vsum scribit: ita enim accipi debent hæc illius verba lib. VIII. ep. XLV. *Sed ualetudo saucia obstrepit uolūtati. Humor enim noxius articulis illapsus etiam nunc me tenet lectulo, & uix littorali siccitate tenuatur.* Talem aliquam vim inesse puluerі palæstrico existimauit Lucanus: videtur enim allusisse ad hoc genus remedij, cùm de Antæo caneret lib. IV.

Auxilium membris calidas infudit harenas.

Obseruauimus, veteres in exercēdo corpore etiam extra morbi necessitatem, volutasse se super candente harena, vt corpus ferendo calori assuefacerēt: contrà vt ad tolerandum frigus præpararent, vel in niue se versabant, vel statuas niue obductas nudi amplexabantur. Laërtius de Diogene cane, καὶ θέρους μὲν ἐπὶ ψάμμου ζεστῆς ἐκυλινδεῖτο· χειμῶνος δ' ἀνδριάντας κεχιονισμένους περιελάμβανε, πανταχόθεν ἑαυτὸν συνασκῶν. Hanc stultam consuetudinem reprehēdit grauissimus auctor Epictetus apud Arrianum lib III. Dissertationum cap. XII. τίνος ἕνεκα δεῖ καὶ ἡμᾶς μελετᾶν ἐπὶ σχοινίου περιπατεῖν, ἢ φοίνικα ἱστάνειν, ἢ ἀνδριάντας περιλαμβάνειν; οὐδαμῶς. *Remedium arundinum* non aliud est opinor, quàm cuius Cato meminit cap. CLX. & ex Catone Plinius extremo libro XVII.

41 *Tempore certo recurrentes.*] περιοδικὰς νόσους Græci.

Pag. 55. v. 4 *Pingui toga.*] Et Græci παχὺ ἱμάτιον hibernum vocant, & non multò aliter στερεόν.

5 *Et fœminalibus & tibialibus muniebatur.*] In vestitu veterum Iudæorũ, Græcorum & Romanorum, nihil tam alienum fuit à nostris moribus, quàm quòd eorum vsum ignorauerint quæ hodie appellamus femoralia & tibialia. Quod etsi certissimum est, reperias tamen doctos viros qui aliter sentiant scribántq;. Sunt enim qui femoralia cùm legunt in libris veterũ, & tibialia, non alia fuisse illa putent ab iis quę nos ita indigetamus. Falsò & imperitè: nam, illis vocibus non intelligunt veteres Latini id quod ipsi putant: sed fascias quibus antiqui, pedes, tibias, crura & femora siue femina inuoluebant. Nostras braccas non fuisse Græcis Latinísque in vsu, eo probamus, quòd nulla apud vllum Græcum aut Latinũ scriptorẽ vetustiorẽ extet eorũ mentio, ac ne appellatio quidem nisi barbara. Alterum validissimum est argumentum: quod in cultu Græcorum & Romanorum, breuiore veste amicti eas partes ostenderent, quæ honestè nominari non possunt. Theophrastus in descriptione hominis inepti, ἀναβεβλημένος ἄνω τοῦ γόνατος καθίζανει, ὥστε τὰ γυμνὰ αὐτοῦ φαίνεσθαι. Similis ἀσχημοσύνη eorum qui vestem vel consulto consilio adducebant, quod ἀνασύρεσθαι & ἀνελκύειν Græcis dicitur: cuius rei exemplum in eodem libello Theophrasti in descriptione hominis βδελυροῦ: quem ait solitum, ἀνασυράμενος δεῖξαι τὸ αἰδοῖον: vel imprudentia: quod notauit olim in Philippo rege captiuus eius, cùm subhasta venderetur. præerat auctioni Philippus ἀνεσταλμένῳ τῷ χιτῶνι καθήμενος οὐκ εὐπρεπῶς, inquit Plutarchus: accessit ad eum captiuus, & monuit vt vestem demitteret. Μικρὸν, inquit ille, κατωτέρω τὴν χλαμύδα ποίησον· ἀσχημονεῖς γὰρ οὕτω καθήμενος. Hinc est quòd metu talis ἀσχημοσύνης Cæsar in ipso casu cùm occideretur, sinum vestis ad ima crura deducit. Tertium superiori affine argumentum est, quòd in mentione τῶν περὶ κοιλιολυσίαν ὄντων, vestis semper καθέλκεσθαι καὶ ἀνέλκεσθαι dicitur. Hebræi honestissimè *tegere pedes*. Herodianus in Macrino, καὶ ἐσθῆτας τῶν μηρῶν καθέλκειν. cuius loci interpretes non sunt interpretes. Non igitur braccas antiqui nouerunt, sed earum loco, vt diximus, fascias, quibus varias corporis partes inuoluebant. Vsus primus harum fasciarum fuit in ægrotis & imbecillibus, à quibus sumserunt postea homines delicati & molles. Horatius,

— ponas insignia morbi.
Fasciolas, cubital, focalia --

Vetus interpres ad illum locum: *Fasciolæ ornamenta quædam sunt brachiorum, pedum, articulorum, velut uittæ.* ita legendum, non *uel mittæ*. De cruralibus Quintilianus lib. XI. *Palliolum sicut fascias, quibus crura uestiuntur, & focalia, & aurium ligamenta sola excusare potest ualetudo.* Ceperunt Romani his fasciis extra valetudinem vti Ciceronis temporibus. Varro, Cato, vel De liberis educandis, *Mihi puero modica una fuit tunica, & toga, sine fasciis calciamenta, equus sine ephippio, balneum non quotidianum, alueus rarus.* Fascias intelligit pedules quas Pollux alicubi περιελίγματα ποδῶν nominat. De iis Vlpianus lege XXV. Dig. De auro, argento, mundo. *Fasciæ crurales pedulésque & impilia uestis loco sunt, quia partem corporis uestiunt.* Videntur per ea tempora & crurales ac pedules in frequentiore vsu fuisse, quando I.C.tus eas numerat inter vestes ordinarias. At Varronis ætate adeò res noua fuit, vt Pompeio ab eius obtrectatoribus inter alia obiectum sit, quòd fascias gestaret, & quidẽ cretatas. quorum alterum lasciui hominis indicium, alterum etiam τυραννίδος videri volebãt. Cicero ad Atticum lib. II. *Epicratem* (sic Pompeium vocat) *suspicor ut scribis, lasciuum fuisse, etenim mihi caligæ eius & fasciæ cretatæ non placebant.* Valerius Max. lib. VI. *Põpeio candida fascia*

crus alligatum habenti, Fauonius, *Non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Obiicit apertè regni suspicionem, non propter fasciam (falluntur eruditissimi viri quid id existimāt) sed propter talem fasciam, hoc est, candidam. in promptu ratio est: quia diademata regum nihil aliud quàm candidæ fasciæ erant, vt ad superiorē librū notauimus. Cæterùm Pompeius quòd fasciam gestaret, solitus id excusare quasi tegendi vlceris caussa deformis, crus colligaret. auctor Ammianus Marcellinus lib. XVII. Obiectæ sunt & Clodio fasciæ, sed purpureæ non candidæ: quare nequitiæ solùm id est attributū: suspicione rerum nouarum caruit. Cicero de haruspicum responsis, P. *Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, purpureisque fasciolis, à strophio, à psalterio, à flagitio, à stupro est factus repentè popularis.* Inde est quod in tragœdia Hippolyto tribuuntur Herculi apud Omphalen agenti, inter alia nequitiæ instrumenta & fasciæ crurales,

Crura distincto religauit auro
Luteo plantas cohibente socco.

Non dubium mihi est, quin & Græci similiter fascias istas in vsu habuerint. pedules illi περιπεζίδας appellarunt, crurales περισκελίδας. quas tamen etiam à puellis fuisse gestatas ex Menandro annotat Iulius Pollux, & ex Horatio nobis constat: sed id non mirabitur qui nobilium præsertim feminarum hodie τρυφὴν similē norit. Reperio & Asiaticos fasciis feminalibus vsos. de iis enim debet intelligi hic locus Iustini lib. XXXVIII. *Mithridates incertum belli timens, consilia ad insidias transfert: sollicitatóque iuuene ad colloquium, cùm ferrum occultatum inter fascias gereret, scrutatori ab Ariarathe regio more misso, curiosius imum uentrem pertractanti, ait, caueret ne aliud telum inueniret, quàm quæreret.* Nescio tamen an non sit verius Mithridatem more multarum gentium barbarorū braccas gestasse, quas scriptor Romanus fascias appellet nō κυρίως sed ἀναλόγως: quia Romæ id erant fasciæ quod alibi braccæ: feminum nempe tegimen & inuolucrū: sed braccarum vsum ita auersati sunt Græci Romanique, vt non sine indignatione referat Ouidius, Ponti accolas quosdā braccas gestasse cùm essent Græcis oriundi: locus est Trist lib. v.

Quos ne non timeas possis odisse uidendo
Pellibus & longa corpora tecta coma.
Hos quoque qui geniti Graia creduntur ab urbe
Pro patrio cultu Persica braca tegit.

Existimabant enim inclementissimi cœli id esse argumentum. Hyginus Poëtico astronomico lib. I. *Hinc intelligimus illic maximum frigus, & in æstiuo circulo calorē esse, quod qua terra habitatur, eos uidemus qui proxime sunt arcticon finē uti braccis, & eiusmodi uestitu uestiri.* Sunt verò alij qui subligacula apud veteres nostris braccis putent respondere: cùm certum sit & subligacula & campestria non aliud fuisse, quàm pannum quo verenda velabant, ephebi exercētes, Luperci currentes, scenici, athletæ, popæ, coci & alia vilia seruitia inter ministrandum, & cauponum διαπεζωσμένοι, vt notat Philostratus lib. IV. in vita Apollonij. Sed omnium crassissimè errant, qui caligas veterum Romanorum volunt esse nostra hodie femoralia. Legi id nuper in notis viri docti ad Dionis hunc locum lib. XLVIII. ἔσκωπτον γοῦν σφᾶς ἄλλα τε καὶ βουλὴν καλιγᾶταν ἀπὸ τῆς τῶν στρατιωτικῶν ὑποδημάτων χρήσεως ἀποκαλοῦντες. loquitur Dio de militib. qui sua intercessione pacem conciliare studebant Octauium inter & Fuluiam, Luciúmque Antonium. ait

& Anto-

& Antonium & Fuluiam irrisui illos habuisse, vt parum dignos Palæmones qui tantas controuersias disceptarent. Propterea cùm aliis scommatis ipsos affecisse, tum etiam appellasse per cõtumeliam *senatum caligatum*. à calceamentorum genere, inquit Dio, quo milites vtuntur. Hic sensus est absque dubio superiorum verborum Dionis: in quibus scribo βουλὴν καλιγάταν non καλίγαν. neque potest hoc loco planius quicquam esse. Caligam fuisse quod Dio ait στρατιωτικὸν ὑπόδημα, id verò hodie ita omnibus notum, vt vix alicui tironi eius ignorantiæ veniam arbitrer dandam. Præter alia eius rei certissima testimonia sexcenta, Capitolinus in explicanda adagione *Caligæ Maximini*, apertissimè, caligam, calciamentum, & campagũ, vt voces eiusdem significationis vsurpat: mira verò docti illius viri in superioribus Dionis verbis explicandis incuria. Primum vult subligaculis, hoc est. braccis nostris vsos esse veteres Romanos: deinde eas braccas censet caligas fuisse appellatas: postremò pronũtiare non veretur, ὑποδήματα, non calceos significare, sed eiusmodi femorum tegmen. Putes de alia qua lingua eum loqui, non de Latina & Græca. ita noua effata hæc sunt. Porrò autem, postquam Romani vsum braccarum partim à Gallis braccatis, partim à Germanis, Gothis aliisque populis septentrionalibus didicerunt, cepere noua notione accipi femoralia & tibialia. Isidorus, *Fœmoralia appellata eo quòd fæmora tegant: ipsa & braccæ, quòd sint breues & uerecunda corporis iis uelentur.* Vbi vides acumen grammatici, vel potius monachi, braccas dici quasi βραχεῖς ἐσθῆτας. Imò verò braccæ sunt βράκη vel βράκια hoc est ῥάκη vel ῥάκια. Ita primùm Græci Asiatici Persarum ἀναξυρίδας vocarunt: deinde Massilienses Græci vicinorum Gallorum femoralia ita nominarunt: & inde etiam appellata ab iisdem Gallia braccata. *b* in hac voce est ex AEolica dialecto, qua plurimum vsos Phocæenses, quorum traduces erant Massilienses, argumento sit vel locorum situs: nam Phocæa Ionicarum vrbiũ extrema in AEolidis confinio sita erat. Diodoro enim Siculo non assentior, qui βράκας vocem Gallicam facere videtur: neque Hesychio, scribenti, βράκκαι, ἄγχοι διφθέραι παρὰ Κελτοῖς. In eodem legimus βράκους, ἀναξυρίδες, quasi pluralis huius singulare esset βρὰξ non βράκος vt ῥάκος: sed id per metaplasmũ ex licentia poëtica. Aut etiam fortasse scribendum βράκια. idem grammaticus βράκος alibi exponit παυπλὲς ἱμάτιον: quo modo accipitur à Theocrito in Colo, οἷα γυναῖκες φορέοισ' ὑδάτινα βράκη. Sed hoc nihil ad eas de quibus agimus braccas, quarum vsum cùm Græci didicerunt, videntur voce Romana φιμινάλια appellasse. Suidas φιμινάλια, ἀναξυρίδες, βράκια. In Glossario cruciarunt me non semel hæc verba, *mastrapes* φιμινάλια. quæ enim malum vox est *mastrapes*? an *uestipes* voluit dicere, quasi vestis pedum? tibialia, quæ nos appellamus, Græci recentiores κνιζουβάκια nominabant: quæ vox apud Curopalatam extat. Sed hæc isto loco nimiùm multa: nam alibi, Deo dante, accuratius ista pertractabimus, & multos multorum auctorum vtriusq; linguæ locos vbi fasciarum fit mentio, exponemus atque illustrabimus.

5 *AEstate apertis cubiculi foribus.*] Ad perflatum æstiuum. Celsus lib. I. *Habitare uerò ædificio lucido per flatum æstiuum, hibernum solem habente.*

6 *In peristylio.*] In atrij parte quam è re peristylium dicebant. vide quæ notamus suprà de Atrio libertatis.

6 *saliente aqua.*] Statius Papinius de Tiburtino Vopisci,

An picturatis lucentia marmora uenis

Mirer? an emissas per cuncta cubilia lymphas.

Idem in epithalamio Violantillæ,

Excludunt radios syluæ decussa uetustis
Frigora: perspicui uiuunt in marmore fontes.

Simili artificio & theatra refrigerarunt: eiúsque rei primus auctor Pompeius Magnus. Valerius Maximus lib. II. *Cn. Pompeius ante omnes aquæ per semitas decursu, æstiuum minuit feruorem.* Eò etiam spectat Circi irrigatio, de qua Frontinus, De aquæductibus. *Quantopere curæ esset ne quis uiolaret ductus, aquámue non concessam deriuare auderet: cùm ex multis apparere potest, tum ex hoc, quòd Circus maximus ne diebus quidem ludorum Circensium nisi ædilium aut censorum permissu irrigabatur.* Transtulit hoc omne artificium Plinius Secundus in hippodromum quem habuit in Tusculano suo, vt hæc eius declarant, *E stibadio aqua uelut expressa cubantium pondere, sipunculis effluit, cauato lapide suscipitur, gracili marmore continetur, atque ita occultè temperatur, ut impleat, nec redundet.*

6 *Atque etiam uentilante aliquo cubabat.*] Quia lecti veterum non erant vulgo vt nostri pannis obpansis clausi, ideò moris fuit ditioribus, vt quando meridianum somnum maximè captarēt, astans aliquis ventulum faceret: simul refrigerandi caussa, & muscarum ac culicum abigendorum. Terentius,

Cape hoc flabellum & uentulum huic sic facito.

Claudianus in EVtropium lib. III.

Et cùm se rapido fessam proiecerat æstu,
Patritius roseis pauonum uentilat alis:

erant enim flabella elegantiorum, siue muscaria, pauonina, vt etiam Martialis indicat. Propertius,

Et modò pauonis caudæ flabella superbæ.

tenuioribus pro flabellis caudæ erant bubulæ, vt ex eodem Martiale notum, & AEliano lib. XV. cap. XIV. plura de his Athenæus. Postea verò quàm lectos velis obtegere ceperũt, ventilationis mos desiit. Paulus Silentiarius Epigrammate εἰς κωνωπεῖα

Ὕπνου δ' ἀσυφήλικτον ἄγω χάριν. ἀλλὰ καὶ αὐτῆς
Δμωῆς μυιοσόβου ῥύομαι ἀτρεμίης.

Loquitur ipse κωνωπῶν, qui erat lecto oppansus, & ait se fungi vicem serui ventulum facientis. Porrò qui molliores erant, præsertim autem virgines delicatæ, ijs non cubantibus tantùm ventilatores aderant, sed etiam incedentibus per vrbem serui cum flabellis simul & vmbellis latus cingebant. Dionysius Hal. lib. VII. ἠκολούθουν δ' αὐταῖς εἰς τὰ διδασκαλεῖα τῶν ὀρχηστῶν καὶ αὐλητῶν, καὶ τῶν παραπλησίων τέχνης μουσικῆς, παρατρεφόμεναι παιδαγωγοὶ γυναῖκες σκιάδια καὶ ῥιπίδας κομίζουσαι. Claudianus iam dicto libro,

--*flabella perosi*
Aspirant trabeis. Iam non umbracula gestant
Virginibus, Latias ausi uibrare secures.

De antiquitate huius τρυφῆς possumus coniecturam facere ex argumento eius tumuli à Nicia vetustissimo pictore depicti: quem non penicillo, sed stylo expressit Pausanias in Achaicis: vbi inter alia sic scriptum, Θρόνος τε ἐλέφαντος καὶ γυνὴ νέα καὶ εἶδος εὖ ἔχουσα ἐπὶ τῷ θρόνῳ· θεράπαινα δὲ αὐτῇ παρέστηκε σκιάδιον φέρουσα. Anacreon hymno in Artemonem illum delicatum qui σκιαδισκοφόρος est dictus,

--παῖς κύκης

καὶ σκια-

καὶ σκιαδίσκην ἐλεφαντίνην
φορεῖ γυναιξὶν αὔτως.

Exposuimus pluribus hunc antiquorum morem: cuius ignorantiâ Plutarchi interpretes hunc illius locum corruperunt in libello, Εἰ πρεσβυτέρῳ πολιτευτέον. ἔνιοι τὸν Ἡρακλέα παίζοντες ἐν τοῖς γράφουσιν ἐν Ὀμφάλης κροκωτοφόρον, ἐνδιδόντα Λυδαῖς θεραπαινίσι ῥιπίζειν καὶ παραπλέκειν ἑαυτόν. Mens auctoris clara: *Herculem*, inquit, *malè quidã pingunt apud Omphalen muliebri palla uestitum, & Lydis ancillulis se permittentem uentilandum comendúmque.* At docti viri consentiunt emendandum esse ῥαπίζειν: an quia sandalio caput Herculi commitigatũ fuisse ab Omphale Gnatho Terentianus ipsos docuerat? speciosa ratio, sed prorsus tamen falsa: nam omnino ῥιπίζειν legi debet vt omnes libri habent. In verbis Plutarchi ἐνδιδόντα παραπλέκειν ἑαυτόν, est quod de eodem Hercule ait Seneca in Hippolyto,

Passus aptari digitis smaragdos,
Et dari legem rudibus capillis.

Malim etiam ἐκδεδόντα scribere: ita enim potius auctores loquuntur. Philostratus in Timocrate, ἐκδεδωκὼς ἑαυτὸν πίτῃ καὶ παραλύσεσιν.

9 *Vt Præneste uel Tibur biduo procederet.*] Hac ratione stadia centum in dies vel passuũ circiter octo millia cõficiebat: nam Præneste stad. CC. Roma distat, nec multo minus Tibur.

11 *In primis lauandi raritate.*] Celsus, aliíque veteres medici, ita faciendum præcipiunt iis qui neruorum dolore laborant vt AVgustus. Nunquam autem ferè difficilius obsequentes ægrotos habuêre olim medici, quàm vbi imperata erat balneorum abstinentia, vt ipsorum libri testãtur: quæ caussa est cur hoc Suetonius notet. Persius contrà de ægro intemperante,

Turgidus hic epulis atque albo uentre lauatur.

Et apud Græcos θερμολουσίαι inter argumenta vitæ dissolutæ ponuntur.

11 *Vngebatur enim sæpius.*] Minus rectè quidam libb. *ungebatur etiam.* Indicat AVgustum sæpius vsum ξηραλοιφίαις & assis sudationibus.

12 *Perfundebatur egelida aqua.*] Cellæ tepidariæ solio insidebat, & tepida perfundebatur. *Perfundi aqua*, Hippocrati dicitur, περικλύζειν λούεσθαι. Nihil hoc pertinet ad eam capitis perfusionẽ aqua frigida quam tot locis tam diligenter commendat Celsus: nam huic loco, ex ijs potius lux danda est, quæ scribit idem Celsus lib. IV. cap. XXIV. *debet, si podagra est interpositis temporibus exiguis, inuicẽ modò sedere, modò ingredi, tum antequam cibum capiat, sine balneo loco calido leniter perfricari, sudare, perfundi aqua egelida, deinde cibum sumere.* Omnia hæc ita AVgustus, vt narrat Suetonius.

14 *Quoties neruorum caussa, marinis Albulisue calidis utendum esset.*] Celsus, *Si tumor nullus est, calidis fomentis opus est: aquam marinam uel muriam duram feruefieri oportet: deinde in peluem conijcere, & cùm iam homo pati potest, pedes demittere.*

14 *Insidens ligneo solio.*] Hæ sunt AVgusti lautitiæ: at illis temporibus etiã ex argento fiebant solia balinearum. Plinius lib. XXXIII. cap. XII.

17 *Ad pilam primò folliculúmque transijt.*] Ita vt paullò antequam lauaret, pila se exerceret, vel folle: nam ea ferè hora erat huiusmodi exercitationũ campestrium. Martialis lib. VII. ad Atticum,

Non pila, non follis, non te paganica thermis
Præparat, aut nudi stipitis ictus hebes.

Pilam *ἁπλῶς* cùm dicunt Romani, vt multis locis Martialis, quin trigonalis intelligatur, dubium non est: de ea videtur & Suetonius sentire.

18 *Ita ut in extremis spatijs subsultim decurreret.*] Hoc est, cum leui saltatione curreret: idque ex præcepto medicorum dubio procul. nam veterum Asclepiadarum diuina solertia, quæ ambulatio cuique morbo conueniret subtilissimè vestigauerat. Itaque alium iubebant per plana, alium per cliuosa, alium breuioribus spatiis, alium longioribus ambulare: quosdam contento cursu, quosdam leni, nonnullos subsiliendo: sic vt duo vel tria exercitationis genera miscerent, ambulationē, cursum, saltum. Erāt & aliæ pęne innumerę ambulationum species, quarum Hippocrates secūdo De diæta, Oribasius lib. VI. aliíque medici passim meminerunt.

19 *Sesterno uel lodicula inuolutus.*] Qui in campo se vel gymnasio exercebant, cętera nudi, *τὴν αἰδῶ* campestri tegebant: aut si corpore infirmiore erant, gausapam vel pallam, vel lodiculam, vel sagana sumebant. Itaquę plurimus horum vsus fuit in gymnasijs & balneis: sic apud Petronium Trimalcio inuolutus coccina gausapa lecticæ imponitur, post curatum in balneo corpus. Et Seneca epistola LIV. *psychrolutes gausapatus* dicitur, qui aqua exiens post natationem gausapa se inuoluebat. Estque huius moris in libris medicorum multa mentio. Ad hunc modum AVgustus dum se exercet, corpus lodicula tegit aut *segestri*: ita enim legendum esse vel *segestro* assentior phœnici quondam I.C.torum Iacobo Cuiacio. nam quicquid ad explicandam vulgatam lectionem *sestertio* hactenus docti attulerunt, ea partim incerta sunt, partim etiam inepta. Lodix & segestre iunguntur, quia pertinent ambo ad lectorum suppellectilem. In itinere faciendo cùm lecti olim essent circumferendi, vt monebamus ad Theophrastum, beatioribus gestabantur culcitæ, vel pro culcitis tapetes. Synesius epist. LXI. *Δασπίδα μεγάλην τῶν Αἰγυπτίων οὐχ οἵαν ἀποβεβλῆσθαι στρωμνῆ, ἀλλ' οἵαν αὐτὴν εἶναι καὶ μόνην στρωμνήν, Ἀστέριος ὁ ταχυγράφος ἰδὼν ἥττηται παρ' ἡμῖν, ἐπῄνεσα μὲν περὶ τῶν μεγάλων ἀρχείων ἴδε καθ' ὁδὸν. ταύτην ἐπετέχειν ἀξιῶν ἀπολαύειν αὐτοῦ δῶρον. οὐ γὰρ ἦν πρὸς τὴν Θρακῶν χιόνα παραβαλλόμενος, διαῦτα χαρίζεσθαι.* pauperioribus culcitarum siue tapetum vsum præbebāt segestria. quæ propterea Lucilius inter viæ instrumenta refert:

> *Penula, si quæris, canterius, seruus, segestre,*
> *Vtilius mihi quàm sapiens.*

Plutarchus Crasso, de Alexandro philosopho in comitatu Crassi. *οὐκ ἦν ἀποφήνασθαι ῥᾳδίως πότερον προσῆλθεν αὐτῷ πένης ἢ προσελθὼν ἐγένετο. μόνος δὲ συνὼν ἀεὶ τῶν φίλων αὐτῷ συναποδημῶν στέγαστρον ἐλάμβανεν εἰς τὴν ὁδὸν, καὶ τοῦτ' ἐπανελθὼν ἀπῃτεῖτο· φεῦ τῆς ὑπομονῆς!* Errant docti qui putant *στέγαστρον* isto Plutarchi loco lecticam significare, & Varronis auctoritate malè suum interpretamentum tuentur. Glossarium, *segestrum στέγαστρον, περίδερμον*: lego *στεγάδερμον*. nam planè segestrum est *στέγαστρις δερρίς*, vel teges, vt indicat Varro. tegetem autem pro culcita fuisse vsurpatam à pauperibus ad Theophrastum notamus. Scribit eruditissimus Cuiacius in obseruationibus segestria Suidæ dici *egesta*: fieríq; eo auctore, ex *αἰγείων τριχῶν τῶν λεγομένων κιλικίων*. Atqui Suidæ *ἔγεσα*, vel *ἄγεσα* vt ipse notat, segestria non significat, verùm aggerē. ita enim Græci vocem illam Latinam enuntiant. Neque *ἔγεσα* ex pilis caprinis fieri vnquam dixit Suidas, sed hoc potius, pluteo, quem sic describit, tegi eos qui aggerem faciant. quod ex Latinis scriptoribus satis certum est.

20 *Talis aut ocellatis nucibusque ludebat.*] Hæ fuerunt pueris olim consuetæ lusiones: estque talorum παιδιά, cuius hîc fit mentio, alia lōgè ab ea de qua dictum antè. *Ocellatis* autem legendum vt habent omnes meliores libb. non *osfcillatis*: quam lectionem qui defendunt suam rerum antiquarū ἐκ ἐμπειρίας satis produnt. Nam prorsus ratione omni caret illa lectio, neque defendi pudenter potest. Frustra etiam doctissimus Brodæus fuit, cùm *ossiculis* legi voluit: neque enim vlla fuit apud veteres ὀστραγαλία, vt ipse putauit, inductus loco Ausonij corrupo. Ocellata sunt, & hîc & apud Varronem, globuli vel lapidei vel eburnei, vel ex alia qua materia, quibus olim puellæ ludebant, vt nūc quoque fit. Ouidius x. Metamorphoseωn,

--- modò grata puellis
Munera fert illi conchas, teretésque lapillos

Græci καλολαΐγγας appellant. Iohannes Tzetzes Chiliade VII. λεῖαι λίθοι πλατεῖαι τε καὶ μέλαιναι εἰς ἄκρον ὅμοιαι καλολαΐγξιν, αἷς παίζουσιν αἱ κόραι. Beroaldus auctor est repertum esse in vetustissimo codice, *castellatis nucibus ludebant*. quod genus lusionis ex veteri consuetudine pueri nostri hodieque vsurpant. Ouidius,

Quattuor in nucibus non amplius alea tota est:
Cùm sibi suppositis additur vna tribus.

At illa castella quæ solitus de pomis componere Galienus imperator, referente Pollione, nihil cum hac lusione puerili commune habuerunt.

29 *Cum pueris minutis quos facie & garrulitate amabiles undique conquirebat, præcipuè Mauros & Syros.*] Mos fuit veterum Romanorum studiosè conquirēdi pueros minutos & procaces, atque vt Suetonius ait, garrulitate ipsa amabiles. Istos Latini delitias vocant, non quod nequissimi Græci παιδικά: non enim idem sunt puer delicatus & delitiæ: etsi interdum confundi has voces non negauerim. Talem habuit AVgustus Sarmentum. Plutarchus in Antonio, ὁ δὲ Σάρμεντος ἦν τῶν Καίσαρος παιγνίων παιδάριον, ἃ δηλίκια Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Appellat παιδάριον vt Suetonius *pueros minutos*. In antiquis plerisque lapidibus DELICIAE & DELICIVM ita accipere malim. Statius Epicedio in filium,

Non ego mercatus Pharia de puppe loquaces,
Delitias, doctúmque sui conuitia Nili
Infantem, linguáque simul salibusque proteruum
Dilexi.

De his loquitur Seneca lib. II. De tranquillitate vitæ, *Pueros quidam in hoc merantur procaces, & eorum impudentiam acuunt, & sub magistro habent, qui probra meditatè effundant: nec has contumelias vocamus, sed argutias.* Matronæ nobiles his solitæ otium suum oblectare. Dio lib. XLVIII. de nuptiis AVgusti & Liuiæ loquens, παιδίον τι τῶν ψιθύρων οἷα αἱ γυναῖκες γυμνὰ, ὡς τὰ πολλὰ, ἀθύρουσαι τρέφουσι: Quod ait Dio nudos solitos haberi, intellige nudos à veste, nam aliâs multo auro gemmísque exornabātur. Herodianus in Commodo, ἦν δέ τι παιδίον πάνυ νήπιον, γυμνὸν δὲ τῶν ἐσθήτων, χρυσῷ δὲ καὶ λίθοις πολυτελέσι κεκοσμημένον, οἷς ἀεὶ χαίρουσι Ῥωμαίων οἱ τρυφῶντες· paullo mox appellat παιδίον ἀθυρμα. Philostratus in Sophistis παιδία ψιθυρίζόμενα: vnde intelligas etiam inter viros eruditos huiusmodi delitias esse versatas. Locus est in Herode. Nicetas de Isacio Angelo scribit, solitum εἰς ἱμεραγίλωτα ἀνθρωπίσκους συμπαίζεσθαι: vel de pueris mutis istis, vel de nanis sentiens. Excelluisse autem garrulitate pueros Syros, Alexādrinos & Mauros,

ex Luciano, Petronio, Martiale, Statio Papinio & aliis notum. Lucianus scribit hos ab Alexandrinis πίχας fuisse vocitatos, in Ρητόρων διδασκ.

22 *Nam pumilios.*] Inter ministeria magnatum nani & nanæ semper fuerunt: etiam AVgusti, licet contrarium affirmare videatur Suetonius: fuit enim in eius domo Conopas ille minimus homo duorum pedum & palmi, Iuliæ neptis cura & amor. Plinius lib VII. cap. XVI. Græci ista αἰσχρομέρεια μικρά vocant νάνους & σκωπαίους ac σίλπωνας. Fuerunt autē pumili non solū natura, sed & cura atque institutione. Mangones enim vt efficerent nanos, conclusos alebant in arca pueros & fasciis reuinctos. Longinus in doctissimo περὶ ὕψους libello, τὰ γλωττόκομα ἐν οἷς οἱ πυγμαῖοι νᾶνοι τρέφονται, οὐ μόνον κωλύει τῶν ἐγκεκλεισμένων τὰς αὐξήσεις, ἀλλὰ καὶ συνάγει διὰ τὸν περικείμενον τοῖς σώμασι δεσμόν. Nanos & nanas aula eiecit Alexander Seuerus.

22 *Distortos & omnes generis eiusdem, ut ludibria naturæ malique ominis abhorrebat.*] Nihil peruersius corrupto luxuria homine. Romani ministeria & pædagogia soliti habere forma exquisitissima: posteà luxus inuexit consuetudinem quærendi distortos & quocunque modo prodigiosis corporibus insignes. Hi maximè placebant & in pretio erant. Quintilianus declamat. CCXCVIII. *Habent hoc quoque deliciæ diuitum, malunt quærere omnia contra naturam. Gratus est ille debilitate, ille ipsa infelicitate distorti corporis placet: alter emitur quia alieni coloris est. Hæc ut res est, accessit noua elegantia, inter peruersas delicias habere rusticum. Ridiculum hoc, quòd durus, quòd inhabilis.* Quintilianus item Institut. lib II. cap. V. *Illa quæ utcunque deflexa sunt, tanquam exquisitiora miramur: non aliter quàm distortis, & quocunque modo prodigiosis corporibus apud quosdam maius est pretium, quàm ijs quæ nihil ex communis habitus boni perdiderunt.* Talis ille puerulus portentoso paruóque capite, quem Domitianus coccinatum solitus secum circunducere, teste Tranquillo. Clemens Alexandrinus de sui temporis mulieribus, ἀλλ' αἵγε ἀστειότεραι τούτων, ὄρνεις Ἰνδικοὺς καὶ ταὼς Μηδικοὺς ἐκτρέφουσι, καὶ συνανακλίνονται τοῖς ῥαιβοῖς παίζουσαι, σκίνδαλοις τερατευόμεναι. καὶ τὸν μὲν Θερσίτην ἀκούουσαι, γελῶσιν· αὐταὶ δὲ πολυτιμήτους ὠνούμεναι Θερσίτας, οὐκ ἐπ' ἀνδράσιν ὁμοζύγοις, ἀλλ' ἐπ' ὀκνίποις αὐχοῦσι, ἃ δὴ ἄχθος ἐστὶ γῆς. Appellatione *distortorum* cōtinentur me quidem interprete, & spadones. Ammianus Marcellus lib. XIV. describens comitatum matronarum Romanarum: *postrema multitudo spadonum à senibus in pueros desinens, coloris obliuidi, distortáque liniamentorum compage deformis.*

27 *Nisi meditata & composita oratione & quidem de scripto fere.*] Vide Dionis lib. LIII. initio.

28 *Quamuis non deficere ad subita extemporali facultate.*] Lego cum Viterb. *non deficeret à subita & extemporali facultate*, vel, vt in aliis, *deficeretur.*

33 *Dabátque assidue phonasco operam.*] Glossarium φωνασκὸς uocalis. idem φωνασκητὴς uociferarius. vsus actorum alius est: nam ipsi artifices vocis, phonasci vocantur non phonascæ. φωνασκητὴς tamen vt κωμῳδιστής. De hac re Persius satyra prima.

34 *Præconis uoce ad populum concionatus est.*] Tenuerunt deinceps morem principes, vt populum vel per edictum alloquerentur, vel per præconem siue cocionem vt in Galieno vocat Trebellius. At in senatu eorum orationes recitabant quæstores cādidati Cæsaris.

37 *Rescripta Bruto e Catone.*] *Rescribere* pro scribere contra. Suetonius De illustribus Grammat. in Scribonio, *verrij libris de orthographia rescripsit non sine* *insecta-*

insectatione studiorum morúmque eius.

38 *Hortationes ad philosophiam.*] Ad cæteras in omni genere summas AVgusti laudes accessit hic cumulus, quòd studia sapientiæ nō neglexit, sed magno studio coluit. Agrippa in libello ad Caium misso, quem recitat Philo, de AVgusto loquens, φιλοσοφίας οὐκ ἄκροις χείλεσι γευσάμενος, ἀλλ' ἐπὶ πλεῖον ἑστιαθεὶς καὶ σχεδόν τι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἑστιώμενος, τὰ διὰ μνήμης ὧν ἡ διάνοια προμαθοῦσα τὰ φιλοσοφίας ἀνεπόλει, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν συνόντων ἀεὶ λογίων συνδιαιτήσεσι. Et in epistola Caij Norbani ad Ephesiorum magistratus, de eodem sunt hæc verba, ὁ πάντων ἡγεμὼν καὶ φιλοσοφίας οὐδενὸς δεύτερος.

39 *De uita sua quam tredecim libris exposuit.*] Non aliter libb. vet. omnes quà scripti quà editi, cum Suida consentientes. nec scio vnde orta sit illa quam & Torrentius sequitur corrupta lectio XXX. *libris*. Horum librorū meminit præter alios Appianus in Illyricis & alibi, vocátque ὑπομνήματα.

40 *Poëticam summatim attigit.*] Sic, *panis summatim fermentatus*, apud Marcellum Empiricum. apud Lucianum, ἐν κεφαλαίῳ διφραίνεσθαι.

41 *Cuius & argumentum & titulus est Sicilia.*] Ex his verbis non aliud colligas, quàm fuisse id carmen descriptionem Siciliæ & eorum quæ habet miraculosa, qualis AEtna est in primis, solennis omnibus poëtis locus. Tamen vt addubitem facit Senecæ epistola LXXVIII. non enim videtur in eo sermone de hoc poëmate AVgusti fuisse taciturus.

Pag. 56. v. 3 *Quidnam Aiax ageret.*] Suidas, ἔγραψε τραγῳδίας Αἴαντα.

4 *In spongiam incubuisse.*] Pingentibus & scribentibus semper erat ad manū spongia deletilis. AVsonius, *Poëticæ scabiei quoniam facile contagium est, utinam quoque ad te prurigo commigret, ut fuco tuæ emendationis adiecto impingas spongiam.* Idem Theoni.

Aut cunctis pariter uersibus oblinat
Fuluam lacticolor spongia sepiam.

13 *Cuius μυροβρεχεῖς, ut ait, cincinnos usquequaque persequitur.*] Mecænas hîc est exemplum cacozeli: Tiberius mox antiquarij. Ita autem elumbis, fracta & mollis fuit Mecænatis oratio, vt videatur omnes superasse κακοζηλίᾳ. Vide Senecam epistola XIX. & CI. nec non CXIIII. fallūtur autem interpretes, qui verba Suetonij ita accipiunt, quasi in oratione Mecænatis vocem Græcam μυροβρεχεῖς reprehenderit: nam contra ea voce ipse AVgustus more suo vsus est, ad exprimendum genus dicendi Mecænatis. Solens, inquam, fecit more suo AVgustus, quòd Græco verbo vteretur. Arguunt quotquot fere hodie supersunt scriptorū eius fragmenta, in quibus aliquod semper verbum Græcū insertū reperias. Extant exempla, si quis requirat, infrà lib. III. cap. XXI. Et plura libro V. cap. IV. Quintilianus lib. I. *AVgustus in epistolis ad C. Cæsarem scriptis emendat quòd is caldum quàm calidum malit: non quia illud non sit Latinum: sed quia sit odiosum, & ut ipse Græco uerbo significauit,* περίεργον. Extat apud A. Gellium pars epistolę eiusdem principis ad eundem C. Cæsarem: in qua leges hæc Græcè, κλιμακτῆρα *annum: &* ἀνδραγαθούντων ὑμῶν καὶ διαδεχομένων *stationem meam.* possem plura proferre: sed qui attenderit quæ notaui, is neque de hoc AVgusti more poterit dubitare, neque de errore eorum qui vocē μυροβρεχεῖς in Mecænatis oratione ab AVgusto putant exagitatam.

13 *Et imitando per iocum irridet.*] Macrobius, *AVgustus quia Mecænatem suum nouerat esse stylo remisso, molli & dissoluto, talem se in epistolis quas ad eū scribebat, sæ-*

pius exhibebat: & contra castigationem loquendi, quam aliàs ille scribendo seruabat, in epistola ad Mecænatē familiari, plura in iocos effusus subtexuit: Vale mel gemmeū Medullię, ebur ex Hetruria, laser Aretinum, adamas supernas, Tiberinum margaritum, Cilniorum smaragde, iaspi figulorum, berylle Porsennæ, carbunculum Italiæ, καὶ ἵνα συντέμω πάντα, μάλαγμα mœcharum. Italo go lepidissimum AVgusteæ epistolæ fragmentum, quod in vulgatis codicibus Macrobij multifariam corruptum editur.

14 *Sed nec Tiberio parcit.*] Sosipatei Charisius lib. II. *Diuus AVgustus reprehendens Tiberium Claudium ita loquitur: Scribis enim per uiam, ἀντὶ τοῦ obiter.*

16 *Quæ mirentur potius homines quàm intelligant.*] M. Tullius idem obiicit Philippica III. *Nonne satius est esse mutum quàm loqui ea quæ nemo intelligat?*

17 *Deinde ludens malum.*] Fort. *D, ludens in m.*

18 *Túque dubitas Cimbérne Annæus an Verranius Flaccus imitandi sint tibi.*] Expressimus lectionem quam magno consensu seruant libb. vett. & scripti & editi. Cimber hîc ille rhetor antiquarius in quem lusit Virgilius epigrammate eo quod hodiéq; extat in Catalectis, & apud Quintilianum. *Anneius* is vel *Annæus* non *Annius* habuit nomen, si fides libris antiquis: nam quòd *Tullius* nominatur idem à doctissimis viris, auctoritate caret, nisi fallimur. nemo enim veterum sic eum vocat: & sanè longè diuersus ab isto rhetore dictis factísque barbaro, fuit Tullius quem coniuratorum in Cæsarem vnum fuisse constat. *Veranius Flaccus* iste mihi est incognitus. Veranium quēdam laudant sæpe Festus, Macrobius, alij, in explicatione verborum antiquorum. illi nō malè conueniat quod hîc de eo AVgustus innuit, antiquariū & obsoletorum verborū amore ineptum in loquendo scribendóue fuisse. sed illi Veranio an fuerit cognomen Flacco, nescio. Beroaldus, qui *Verrius Flaccus* emendat, etsi non ineptis rationibus mouetur, tamen quod ei obiiciatur non deest, vt eruditè obseruatū est à Torrētio. nam satis liquet eum qui hîc cū Cimbro nominatur ab AVgusto, ipsi fuisse ἀπὸ θυμοῦ, ingratúmq; atque adeo exosum eius dicendi genus: vt parum sit probabile illius opera, quicunq; tandem fuerit is, vsurū AVgustum in liberis suis erudiēdis. Non ergo Verrius Flaccus est quem ille princeps præceptorem suis nepotibus elegit, teste Suetonio. Malim autem scribi *aut Veranius* vel *ac Veranius*: Lepidissimè irridet Antonium deliberare eum dicens vtrum debeat ad imitandum sibi proponere Cimbrum Anniúmve, an Asiaticos oratores: cùm & horum & illorum diuerso genere vitiosa sit ἡ ἰδέα τοῦ λόγου: quare neutrum horum in deliberationem venire debuit: nunquam enim homo φρενήρης & suæ spontis de electione alterius è duobus malis deliberat, nisi si incumbat necessitas, & vrgeat vis maior: quod hîc dici nequit. Videtur autem Antonius vtrumq; malum habuisse: nam & voces amauit ab vsu communi tum alienas, vt *odiui, piissimus*: & totius orationis eius idea & character erat Asiaticus καὶ κομπώδης. Verè Plutarchus & eleganter de eo, ἐχρῆτο δὲ τῷ καλουμένῳ μὲν Ἀσιανῷ ζήλῳ τῶν λόγων ἀνθοῦντι μάλιστα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον, ἔχοντι δὲ πολλὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸν βίον αὐτοῦ, κομπώδη καὶ φρυαγματίαν ὄντα, καὶ κενοῦ γαυριάματος καὶ φιλοτιμίας ἀνωμάλου μεστόν. omnino vti vixit, ita dixit.

24 *Literæ ipsius autographæ.*] Quæ per ea tempora in eruditorum manibus adhuc versabantur. Quintilianus lib. I. cap. VII. *Here nunc e litera terminamus: at in veterū comicorum adhuc libris inuenio, Heri ad me uenit. Quod idem in epistolis AVgusti quas sua manu scripsit aut emendauit, deprehenditur.*

27 *Contenti simus hoc Catone.*] Qui sæculum suum vituperabant, dicere so-

liti,

liti, *Iam nullus Cato.* nam Cato nō hominis nomen, ſed ipſius virtutis eſſe propter eius viri præſtantiam videbatur. Seneca; *Omne tempus Clodios, non omne Catones feret.* Caſſiodorus, *Fuit quidam noſtrorum temporum Cato, qui abſtinendo vitiis, alios formaret exemplis.* Notum illud, *Tertius è cælo cecidit Cato.* AVguſtus verò qui tales voces non libenter nimis audiebat, quando aliquos non ſapientiſſimos & quorum mores non probatiſſimi, vel in ſenatum legebat, vel ſenatui aut tribubus commendabat, dicere ſolebat, *Contenti ſimus hoc Catone.* Idem dictum poſtea ab eo in epiſtolis ad alia quoq; tranſlatum, cœptúmque vſurpari, quoties, vt ait Suetonius, hortari voluit ferenda eſſe præſentia qualiacunque ſint.

28 *Velocius quàm aſparagi coquantur.*] Simile illi *θᾶττον ἄφθη τὸ πῦρ.*

29 *Et pro ſtulto bacœolum.*] Legitur in nonnullis libb. *bacœlum*: tum putarem eā vocē eſſe omnino è Gręca *βάκηλος* fictam paullò licentius. Scio criticos quoſdā Gręcos nō pati vt ita ea dictio accipiatur: eſſe enim *τὸν αἰδοῖα ἔχοντα* & impudicum. Sed ego illis potius aſſentior qui vtranque ſignificationem ei tribuunt. Heſychius, *βάκηλος, ὁ μέγας καὶ ἀνόητος.* Ita accepit Teles antiquus ſcriptor in libro De exilio: *διὰ τί μὴ τῇ θυγατρὶ αὐτῆς εἶπεν εἰ ὠδυνᾶτο ἐπὶ τούτῳ, ὅτι οὐ ἦσαν βάκηλοι;* Verùm placet magis lectio omnium noſtrorum libb. *bacœolum.* In ore infantiū frequens vocula eſt *ba* vel *bat* aut *bad.* Inde multæ voces fictæ per *ὀνοματοποιΐαν*, partim ad exprimendam infantiam, partim ad alia vitia denotanda pueritiæ affinia. Huius generis ſunt apud Græcos *βάζειν βαβάζειν* & *βάβαξ ὁ φλύαρος* vt exponunt veteres grammatici: item *βάττος*, vnde *βαττολογία* & *βατταρίζειν*, vt placet doctioribus grammaticis: non à Batto ſicut ſomniant poetæ. item *βάβαλος* & *βατὰς*, quæ vocabula de homine diſſoluto & remiſſo primùm, deinde etiam de voluptuoſo dicta ſunt. Inde ergo vox AVguſti *batœolus* vel à *βάταλος* licētius, vt à principe deducta: vel nata in coelo Romano, aut ab ipſo AVguſto cōficta per *μίμησιν*, vel ab aliquo veteri comico: nam & Næuius ab eadem origine *buttubata* pro nugatoriis poſuit. vide Feſtum. Et ætate Senecæ notæ fatuitatis homo fuit, quem Babam nuncuparunt, cuius ipſe non ſemel meminit. *Batœolus* dictum vt *foriolus*: vtraque vox de infantibus propriè vſurpatur. Sunt & in lingua vernacula noſtra ſimiliter *ὀνοματοπεποιημέναι* voces, *badin, babouin, baueur, bauard*, aliæque.

29 *Pro pullo pulleiacœum.*] In vetuſtis membr. reperi lectionem, quam & Turnebus annotauit, apud *pullum pulleiacœum.* al j libb. *pro pullum pulleiacœum.* & ita fere pr. ed. Sunt qui corrigant *pro pulcio pulciacœum.* & puleium quidem eſſe *βλήχωνα* idē ac pulegium vel ex Gloſſario ſcimus. Mihi nō probatur vt cōtra omnium libb. cōſenſum in prima ſyllaba quicquam mutetur. Puto autem ſcripſiſſe Suetoniū, *ac pro pullum, pulleiacœum*: quod *παχυτικῶς* vt loquūtur enuntiatum eſſe qui non videbant, ex *ac pro* fecerunt *apud.* Quid autem intellexerit iſta voce AVguſtus, incertum facit latiſſima vocis *pullus* ſignificatio: nam & inter colores *τὸ φαιὸν* pullum nominamus. & in plantis *τὰ παραφυάδα*, & in humano genere *τὸ παιδίον*, & in auitio *τὸ ὀρνίθιον*, & in cæteris omne genus animantibus *pullos* dicimus recentes partus. An igitur pullum gallinaceum intelligi voluit AVguſtus, cùm laſciuia quadam ingenij *pulleiacœum* diceret? an potius coloris pulli veſtimentum *pulleiacœum* appellauit, formato ad ſimilitudinem aliorum colorum nomine? is enim *τύπος* in re colorum frequēs eſt: violaceus, miniaceus, hederaceus, herbaceus, galbaneus, ferrugineus, luteus, cereus, mul-

ta alia. Confirmat hanc sententiam & ratio: nam *pulleiaceum* ita dixit AVgustus vestimentum pulli coloris, vt *heluaceum* veteres ornamentum colori helui. Festus.

29 *Pro cerrito uacerrosum.*] MS. *cerrito*. malè. in voce *uacerrosus* nihil AVgusti præter τὸ νῦν: nam alij *uacerram* dicebant. Liuius poeta antiquus; *Vecors & malefica uacerra.*

30 *Et betissare pro languere, quod uulgò lachanissare dicitur.*] Ita scripsimus hæc verba, non vt in vulgatis libb. *betizare* & *lachanizare*. Isidorus, *A Græcis duas literas mutuauit Latinitas y & z propter nomina Græca: & hæ apud Romanos usque ad AVgusti tempus non scribebantur: sed pro z ss ponebant, ut hilarissat: pro y uerò i scribebant.* Priscianus, *sæpe pro z literam s solemus geminatam ponere ut* patrisso, *pro* πατρίζω, pitisso *pro* πιτίζω, massa, *pro* μάζα. Sic etiam *malacisso*, pro μαλακίζω, apud Plautum & Cassiodorum De orthographia. Porro vertisse AVgustum Græcam vocem λαχανίζειν, *betissare*, non mirum: nam λάχανον Atticis beta est. Legitur in veteri Glossario *uacillant* λαχανίζουσι, βαμβαίνουσι. perperam: lego λαχανίζουσι, βαμβ.

31 *Item simus pro sumus: & domos genitiuo casu singulari pro domus.*] Marius Victorinus De orthographia lib. I. *Diuus AVgustus genitiuo casu huius domos meæ; per o non ut nos per v litteram scripsit. Messala, Brutus, Agrippa, pro sumus, simus.* Mirari soleo, Priscianum, Velium Lōgum, Cassiodorum, aliosque artigraphos hæc prætermisisse.

34 *Non diuidit uerba.*] Crassus error omnes pene libb. inuasit, in quibus scriptum est *diuidere*. nimis ἀπίθως.

35 *Ibidem statim subijcit circumducitque.*] Circumductio hæc cuius hodiéque vsum retinemus, in scribendis saltem versibus, speciem maiusculæ litteræ L præbet. Monēdi hîc obiter antiquarij nostri, erroris sui, qui cùm in nummis hanc notam reperissent, nimis ineptè illam sunt interpretati. Putarunt esse litteram Latinam pro Græca Λ: deinde Λυκάβαντα ea litera notari diuinarunt: quorum alterum ἀπίθανον, alterum nimis absurdum. scilicet in nummis poeticæ voces ab vsu communi remotissimæ sculpi solitæ: ac ne sculpi quidem, sed notari litterula vna: quod nunquam fiebat nisi in notissimis vocibus & ad coniiciendum facillimis. putamus igitur notam illam in nummis non literam esse, sed circunductionem tantum quandam, cuius vsus, quoties ambitus non capiebat omnes literas. Nam in omnibus quos vidimus nummis in medio sculptus is character pleno margine: prorsus in modum eius circunductionis de qua hîc Suetonius loquitur. Tales nummi sunt hi, ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ L Δ. hoc est, τῷ τετάρτῳ supple ἔτει. item ΑΥΤ. ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ. ΟΥΠΑΤΟΣ ΔΗ. ΕΞ. L IZ. id est, Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Ἀρχιερεὺς μέγας ὁ ὕπατος δημαρχικῆς ἐξουσίας τῷ ἑβδόμῳ καὶ δεκάτῳ nempe ἔτει. Ita autem in multis nummis Græcis, ΟΥΠΑΤΟΣ vel cum adiectione numeri vel sine adiectione reperitur. Ac videtur quando numerus non est adiectus intelligi proconsulare imperium, quod in AVgustis erat perpetuum.

36 *Orthographiam non adeò custodijt.*] Placuit hæc securitas olim viris magnis. Porphyrius de Plotino, ἔγραφε δὲ οὔτε εἰς κάλλος ἀποτυπούμενος τὰ γράμματα, οὔτε διαρήμως τὰς συλλαβὰς διαιρῶν, οὐδὲ τῆς ὀρθογραφίας φροντίζων, ἀλλὰ μόνου τοῦ νοῦ ἐχόμενος.

Pag. 57. v. 1 *Cuius manu ixi pro ipsi scriptum animaduerterat.*] Seuerè quidem AVgustus:

AVgustus: sed tamē quid isti in mentē venerat vt x pro ps scriberet? an fuit insanus nouitatis amor? nam ad AVgusti ferè tēpora ignorata x litera fuit, si fides Isidoro: quod etsi meritò suspectum; tamen inter legitimas literas Romanas à plerisque tum non habitam certum est. Varro, *Litterarum partim sunt & dicuntur ut* A *&* B, *partim dicuntur & non sunt ut* H *&* X: *partim sunt neque dicuntur ut* Φ, Ψ. Ideò, vt Victorinus ait, *Nigidius in suis libris ea litera non est usus, antiquitatem sequens.* Et AVgustus vt hinc colligimus eam grauatus est, præsertim tam alieno loco positam. Reperio & *sc* pro x in quibusdam dictionibus, vt apud Marcellum Empiricum *ascellæ* pro axilla cap. XVIII. In veteribus monumentis mirum quàm sæpe aut ex fabrili imperitia, aut praua vulgi consuetudine & scribendi & pronuntiandi literæ huius sonus asperior sit factus adiectione sibili. Scribunt enim *dixserit, proxsumus, uxsor, exsigatur.*

2 *Quoties autem per notas scribit.*] Ita membranę, non vt malè vulgatum antè, *per notam.* Dio, ἐπίστευε δὲ καὶ ἐκείνοις, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς φίλοις, ὁπότε τι δι' ἀπορρήτων τισὶ δηλῶσαι, τὸ δεύτερον αἰεὶ στοιχεῖον τοῦ ῥήματι προσήκοντος ἀντ' ἐκείνου ἐγγράφων.

3 *Pro z autem duplex aa.*] Malè omnes libb. pro x. res ipsa arguit vltimam literam intelligi: & ita rectè scriptum in illa insipida & insulsa epistola quam ἀνήθως Isidorus vt AVgusti ad Caium profert lib. I. cap. XXIV.

7 *Eruditione uaria repletus Sphæri.*] Hoc est φιλολογίας καὶ πολυμαθείας ἀσκήσεως, doctore Sphæro. Hoc vult Tranquillus, quod pauci obseruarunt: AVgustum in eloquentia Græca vsum præceptore Apollodoro: in philologia Sphæro: in philosophia Areo & filiis eius. Appello φιλολογίαν historiæ & rerum antiquarum cognitionem, literásque humaniores, quas qui tenent eruditi propriè vocantur, vt docet M. Tullius. Inde Suetonio φιλολογία, *eruditio uaria* nuncupatur, vt hîc: vel ἁπλῶς *eruditio.* Lib. IV. *E disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiæ plurimum attendit.* Sphærum hunc eumpse esse quem Dio Octauij libertum & pædagogum nominat, quémque ab eo publico funere elatum notat libro XLVIII. non est dubitandum.

7 *Arei philosophi filiorùmque eius Dionysij & Nicanoris contubernium iniit.*] In quibusdam libb. *contubernio* sine voce *iniit:* quam nec codd. Lislæi, Pithœi, & Vrsini agnoscunt. extat tamen in Viterb. & plerisque aliis: sed insolens meritò videatur genus loquendi, *contubernium alicuius inire*, pro, asciscere in suum contubernium, vel contubernio suo admouere: nam ita potius dicēdum erat. vt lib. III. *Thrasyllum ut sapientiæ professorem contubernio admouerat.* AVgusti & Arei amicitiam & συμβίωσιν celebrant plurimi scriptores, Strabo, Seneca, Plutarchus, Dio, Themistius, & Iulianus, cùm in Cæsaribus tum in epistola ad Alexandrinos.

9 *Si quid res exigeret.*] Vt cùm Alexandriæ Græcam orationem habuit, cuius Dio meminit lib. LI.

14 *Eáque ad uerbum excerpta, aut ad dom.*] Hæc fuit olim consuetudo virorum magnorum, qui in rebus agendis ea exercebant, quæ prius in vmbra & otio legerant, & didicerant. Polybius Romæ Demetrium Seleuci F. fugam ex vrbe meditantem, atque in ipso rei articulo cessantem increpiturus, & saluberrimum consilium daturus, mittit illi pittacium in quo ad verbum hæ gnomæ erant descriptæ, nihil amplius.

Ὁ δρῶν τὰ τῶν μελλόντων εὔχεται φέρειν

Εἷς ὁ φέρει νὺξ· τοῖς δὲ τολμῶσι τὸ πλέον.

Τόλμα τι, κινδύνευ' ἀποτύγχανε,
Ἐπιτύγχανε, πάντα μᾶλλον ἢ σαυτὸν προΐου.

Νῆφε καὶ μέμνασ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα ταῦτα τῶν φρενῶν.

Prorſus ad hoc exemplum erant AVgusti libelli. At eruditiſſimus ille vir qui fragmenta Polybij edidit, verſus hos eſſe non videtur attendiſſe: qui etiam in eo peccat vehementer quod πιττάκιον germaniſſimam vocem Polybij, ter in πινάκιον vertit: nã huiuſmodi tabellas qualis hæc Polybij & AVgusti quas Tranquillus commemorat, Græci πιττάκια vocant: éſtque ea vox non infrequens in libb. I. C.torum & aliorum ſcriptorum Græcorum ac Latinorum. Petronius Arbiter, *Statim allatæ ſunt amphoræ uitreæ diligenter gypſatæ: quarum in ceruicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo.* FALERNVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM.

17 *Q. Metelli de prole augenda.*] Præter A. Gellium Florus in epitome Liuij lib. LIX. *Q. Metellus cenſor cenſuit ut ducere uxores omnes omnino cogerentur liberorum creandorum cauſſa: extat oratio eius, quam AVguſtus Cæſar cùm de maritandis ordinibus ageret, uelut eo tempore ſcriptam, in ſenatu recitauit.* Fuit cenſor anno V. C. DCXXIII.

18 *Rutilij de modo ædificiorum.*] De Rutilio nihil ad ea quæ diligenter annotauit Torrentius, poſſumus addere: nam omnino quod certum ſit, eruere nihil queas. Solitas verò etiam de huiuſmodi rebus haberi ad populum conciones indicat locus Frontini De aquæductibus. *Ac de uitijs eiuſmodi*, inquit, *nec plura nec meliora dici poſſunt quàm à Cælio Rufo dicta ſunt in ea concione cui titulus eſt De aquis.* Videntur & Catonis Cenſorij pleræque orationes quarũ præter indices nihil ferè ſupereſt, non diſſimilis argumẽti fuiſſe. Porro legis huius de modis ædificiorum neceſſitatem nemo melius exprimit Ariſtide Sophiſta, oratione Εἰς Ῥώμην. cuius verba libet apponere. Καὶ ὥσπερ τις ἀνὴρ πολὺ νικῶν τοὺς ἄλλους μεγέθει τε καὶ ῥώμῃ, οὐκ ἀγαπᾷ μὴ τὸ ἄχθος ὑπὲρ αὐτὸν ἀεὶ ἔμβριθες φέρειν, ὧδε καὶ ἥδε. ἐπὶ τοσαύτης τῆς γῆς ᾠκισμένη οὐκ ἀγαπᾷ· ἀλλ' ἑτέρας ἰσομετρήτους ὑπὲρ αὐτὴν ἐπαίρουσα, φέρει ἄλλας ἐπ' ἄλλαις· ὡς ἄρα καὶ τὸ ἐπώνυμον αὐτῇ τοῦτο μάλιστα, καὶ οὐδὲν ἀλλ' ἢ ῥώμη τὰ τῆδε. ὥστ' εἴ τις αὐτὴν ἐθελήσειε καθαρῶς ἀναπτύξαι, καὶ τὰς νῦν μετεώρους πόλεις ἐπὶ γῆς ἐρείσας θεῖναι ἄλλην παρ' ἄλλην, ὅσον νῦν Ἰταλίας διαλεῖπον ἐστὶν, ἀναπληρωθῆναι τοῦτο πᾶν ἄν μοι δοκεῖ, καὶ γενέσθαι πόλις συνεχὴς μία ἐπὶ τὸν Ἰόνιον τείνουσα. Quæ verba propter ſummam elegantiam verterem Latinè, niſi id doctiſſimus vir Gulielmus Canterus cui vitam ille auctor debet, iam feciſſet pari fide atq; elegãtia: eius interpretationẽ tironum cauſſa ſubijcere non pigebit. *Sicut uir aliquis, qui cæteris magnitudine ac robore multum præſtet, alios quoque in ſe ſublatos ferre gaudeat: eodem modo & hæc, cùm tantum terræ ſpatium contineat, non tamen quieſcit, antequam & alias æquales ſibi ſuperimpoſitas urbes alteram ſuper alteram ferat, ut eius fert nominis ratio: totúmque quod hîc uidemus robur eſt. Quocirca ſiquis eã diligẽter uellet euoluere: & quæ nunc in ſublimi ſunt urbes humi iuxta ſe inuicem deponere, exiſtimarẽ fore ut omnis Italiæ reliqua pars compleretur, atque una urbs ad Ionium uſque mare continua protenderetur.*

21 *Sed & orationes & dialogos.*] Orationes recitari quibuſdam olim non probatum, vt docet Plinius epiſtola XVII. libri VI. Poematum potius & hiſtoriarum ſolebant τὰς ἀναγνώσεις ποιεῖσθαι, quemadmodum Athenæus alicubi loquitur. ideo auctor φιλονεικίας AVgusti notandam duxit: qui etiam orationum & dialo-

dialogorum recitationibus interesset.

22 *Nisi & seriò & à præstantissimis offendebatur.*] Norat hunc animum Cæsaris Ouidius, cùm caneret,

Denique Cæsareo, quod non desiderat ipse,
Non caret è nostris ullus honore liber.

Idem poeta alibi factum suum defendit, quasi excusatione opus esset, quòd toties AVgusti laudes attingeret,

Ipse pater patriæ quid enim ciuilius illo)
Sustinet in nostro carmine sæpe legi.
Nec prohibere potest: quia res est publica Cæsar.
Et de communi pars quoque nostra bono est.
Iuppiter ingenijs præbet sua numina uatum,
Séque celebrari quolibet ore sinit.

Quare hæc dicat poeta nemo satis intelliget, qui horum Suetonij verborum non sit memor.

23. *Nomen suum commissionibus obsolesceri.*] *Commissiones* sunt quas Græci dicunt δείξεις, ἐπιδείξεις vel ἀγῶνας. Tertullianus aduersus Gnosticos, *Ita ab æuo dignissimum creditum est studiorum experimentum, committere artes, corporum & uocum præstantiam expendere, præmio indice, spectaculo iudice, sententia uoluptate.* Iuuenalis

Securus licet AEnean Rutilúmque ferocem
Committas.

Auctor antiquus qui scripsit vitam eius poetæ, qui fortasse Suetonius ipse est, *Et tamen diu ne modico quidem auditorio quicquam committere est ausus: mox magna frequentia magnóque successu bis ac ter auditus est.* Committebant autem vel in loco priuato, hoc est, in auditorio: lib. v. *Cùm primùm frequenti auditorio commisisset, ægrè perlegit.* Vel in loco publico, puta odeo, theatro, amphitheatro, basilicarum aliqua, vel Atrio libertatis, aut similibus locis. De his cõmissionibus loquitur Tranquillus, maximè de ijs quæ in theatro vel amphitheatro: nam hæ sunt quæ pertinuerunt ad curam prætoris qui ludis præerat.

24 *Circa religiones talé accepimus.*] Religio Latinis dicitur & θρησκεία, siue pietas & ὁσία, siue meticulosa obseruatio eorum quę à diis prædici videbãtur. De AVgusti pietate erga deos indicauit suprà cùm de eius pontificatu scriberet. nunc de eiusdem ὁσίᾳ, siue superstitione agit.

25 *Vt semper & ubique pellem uituli marini circumferret.*] Magicæ huius vanitatis & persuasionis ineptæ, quæ olim mentes omnium tenuit, testes præter Plinium & Spartianum in Seuero, Plutarchus Symposiac. lib. v. problemat. IX. vbi eadem vis inesse & ficis traditur. Geoponicorum auctor lib. I. cap. de grandine, & in simillimo argumento Palladius lib. I. cap. XXXV.

29 *Somnia neque sua neque aliena de se negligebat.*] ἐν ἀπηγήσει. Hippocrates de se, ἐν ἀπογεγραμμένοις τὰ ὀνείρατα. sed ille de suis loquitur: AVgustus etiam aliena de se curabat. Sic olim solitum fieri ab hominibus superstitiosis: non enim tantùm ad sua somnia attendebant: sed etiam aliena de se. Ex ea superstitione ortus mos, vt qui de re publica aliquid somniassent id susquè déque non haberent, sed notum omnibus facerent, vel præconis voce, vel proposito pittacio, quo id contineretur. Artemidorus lib. I. cap. II. ἀλλά φησιν ὅτι οὐδὲ τοὺς ἰδιώτας καὶ πένητας εἰδέναι ὀνείρους δημοσίους, οὐ προσφωνήσαντες, ἢ χάλκεας καὶ σκυτοτόμους ἐπὶ τοῖς ... τοὺς ἀποβάντας ἐσομένους τοῖς ὀνείροις. Meminit & Apollonius in admirandis histo-

riis eius moris, nisi fallit memoria.

31 *Amici somnio monitus.*] Satis ad librum primum eorum retudimus audaciam, qui hoc loco inuitis omnibus liberis *medici* pro *amici* παραδρόμου. Appianus Ἐμφυλ. lib. IV. ex ipsis AVgusti commentariis De vita sua, obscurius narrat: quare ex aliis historicis lux facienda.

34 *Et formidolosissima.*] ἀμυδρὰ καὶ δεινά, &, vt vocat Hippocrates ἀλλόμορφα: ea sunt somnia naturalia quidē: sed quæ exhibeant rerum species falsas & ἀλλοκότους, ac proinde terribiles.

38 *Tintinnabulis fastigium eius redimiuit.*] Dio simpliciter κώδωνα αὐτῷ περιῆψε, nempe Ioui Capitolino. Sed puto legendum κώδωνας. rem oculis subiiciunt veteres nummi qui hodiéque extant, & à doctis viris sunt expressi.

38 *Quod ea fere ianuis dependebant.*] In ædibus magnatum amplis & spatiosis vsus tintinnabulorum fuit. Dio ait illis vsos τοὺς τὰς συνοικίας νύκτωρ φυλάσσοντας, hoc est, custodes insularum & vastarum ædium, quas habuere Romani proceres. Glossarium *Insula* νῆσος, συνοικία: sed & ad alia vtebantur. Lucianus De mercede conductis indicat, ita familiæ signum dari solitum ad euigilandum. ἕωθεν τι ὑπὸ κώδωνι ἐξαναστὰς ἀποσεισάμενος τοῦ ὕπνου τὸ ἥδιστον συμπεριθεῖς ἄνω καὶ κάτω. Ibidem aliquāto pòst, ἔτι σοὶ ἑῶος ἀλεκτρυὼν ᾄδει, ὁ κώδων ἤχησε, καὶ χρὴ σὺν τοῖς ὁμοίοις ἐγερθῆναι καὶ περινοστεῖν. De hoc signo vel tubæ, qua etiam vtebantur, Seneca epistola XCV. *Transeo pistorum turbam, transeo ministratorum, per quos signo dato ad inferendam cœnam discurritur.* Idem de breuitate vitæ, *Quanta celeritate signo dato glabri ad ministeria decurrunt?*

39 *Ex nocturno viso etiam stipem quotannis die certo emendicabat.*] Dio notat lib. L. extremo. caue confundas cum ea stipe quam strenæ nomine solitam eidem conferri antè dictum.

40 *Cauam manum asses porrigentibus præbens.*] Gestu planè & more mendicorum: ita enim oportuit ad exorandam Nemesim. Eam deam formidabāt vt comitem perpetuam rerum lætarum καὶ ἐπιτρόχαιον: quare vt eius tela effugerent, ipsi sibi propriæ felicitatis quasi cumulum diruebant. Multa Plutarchus de hac veterum opinione philosophatur, & in Camillo, & in AEmilio Paulo, & in Apophtegmat. & alibi. Propterea quæ supra modum læta erant, ea rerum tristissimarum mentione temperabant: sic triumphantibus à tergo astabat in eodem curru seruus publicus, qui coronam illam auream immensi ponderis & amplitudinis sustinebat, & simul attendere triumphantem ad vltimi supplicij instrumenta currui appensa iubebat. Illa erant, tintinnabulum & flagellum, ἐξηρτημένα, inquit Zonaras, ὡς καὶ δυστυχῆσαι αὐτὸν δυνάμενον, ὥστε καὶ αἰκισθῆναι, ἢ καὶ καταδικασθῆναι θάνατον. Id quod Horatio illi qui Curiatios occidit euenit. Et fortasse dedit is casus originem isti consuetudini. Non alia ratio est cur AVgustus Vrbis & Orbis dominus mēdici personam semel in anno assumeret. Sic enim θεῶν νέμεσιν & vt loquuntur veteres, deûm inuidiam se euitaturum sperabat. Ideò notat Suetonius *de caua manu*. Ita manum componere propriū est stipem emendicantium: quo verbo etiam Suetonius vtitur: item Dio, ὡς ὁ προσαιτῶν. hominibus liberis & honestis cauare manum etiam cùm aliquid acciperent probro vertebatur. Ammianus Marcell. lib. XVI. *Indultis quadam solennitate agentibus in rebus in consistorium ut aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum consortio, non, ut moris est, expansa chlamyde, sed utraque manu cauata suscepit; & imperator, Rapere, inquit, non accipere sciunt agentes in rebus.* Hinc est quòd Ruffini præ-

fecti

fecti prætorio Orientis ſub Honorio, manus poſt eius cædem per nouam Romam, ita formata ludibrij cauſſa, eſt circumlata. Hiſtoria extat apud Hieronymum & Zoſimum: ſed quod diximus de cauata manu, vnus exprimit Claudianus in eius cæde,

Dextera quinetiam ludo conceſſa uagatur.
Æra petens poenáſque animi perſoluit auari
Terribili lucro, uiuoſque imitata retentus
Cogitur adductis digitos inflectere neruis.

Elegantiſſimè poeta *cauam manum*, quam Græci κυλλὴν χεῖρα vocant, circumloquitur. Explicauimus pluribus cauſſam huius mendicationis AVguſti: qua non intellecta vix eſt vt quiſquam facilè in animum inducat rem factam fuiſſe: cùm tamen Suetonius hoc narret vt certum & indubitatum. Neque videtur aliam ob cauſſam Dio ſic hanc hiſtoriā narraſſe quaſi fide caſſam & inanem, quam quòd cauſſam eius facti ignoraret, mutatis, vt fit tractu temporis, moribus.

Pag. 58. v. 4. *In compluuium deorum penatium tranſtulit.*] Penatum & larium ſedes in priuatis ædibus non vna. colebantur maximè in foco, Plautus,

Hæc imponentur in foco noſtro lari.

Valerius Maxim. lib. II. *Valeſius aquam calidam ijs à foco petens genibus nixus lares familiares, ut puerorum periculum in ipſius caput transferrent orauit.* Item in cubiculo: Suetonius Domitiano, *Puer qui curæ larium cubiculi ex conſuetudine aſſiſtens adfuit cædi.* Sæpe in aliqua parte atrij: puta in compluuio (quod videtur idem eſſe atque impluuium apud Vitruuium lib. VI. cap. IIII.) vt hîc: vel in porticu compluuio adiuncta. Petronius, *Notaui etiam in porticu gregem curſorum cum magiſtro ſe exercentem. Præterrà grande armarium in angulo uidi in cuius ædicula erant lares argentei poſiti.* Locus Feſti de Iouis Hercei ara, quem huc interpretes afferunt nihil ad rem facit: neque item quæ de eadem ara notat Athenæus lib. V.

8 *Obſeruabat & dies quoſdam.*] Intellige de diebus quos peculiari ſuperſtitione obſeruauit AVguſtus: nam alioquin commune hoc illi cum cęteris fuit, τὸ αἰτιᾶσθαι τὰς ἡμέρας, & in omni re maioris momenti inchoanda diem cauere atrum, eligere album & fauſtum. Exemplum notatum Appiano lib. V. ſuper die qua claſſem ſoluit contra Sex. Pompeium.

9 *Ne aut poſtridie Nundinas quoquam proficiſceretur.*] Dies cuiuſque menſis diuidebant Romani bifariā: erant Nonæ, Idus, Kalendæ. erant præterea nundinæ vt in noſtro menſe hebdomades. Obſeruatum autem eſt publico more vt dies poſtridie Nonas, Idus, Kalendas, atri haberentur ἀνέξοδοι καὶ ἀπρακτοι. quod docent nos præter veteres Grammaticos Ouidius, Liuius, Plutarchus, alij. AVguſti verò propria ſuperſtitio fuit, vt etiam poſtridie nundinas diem haberet infauſtum & inominatum. Quare? fortaſſe ab euentu, quia aliquoties erat expertus res poſtridie nundinas inceptas non vertiſſe bene: vel ad imitationem ſuperioris obſeruationis hoc ab eo excogitatum, vt eſt ſuperſtitio ingenioſa & ſolers. Meminit Ambroſius huiuſmodi obſeruationum explicans Pauli verba ad Galatas cap. IV. ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας, καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς. dies inquit, *obſeruant qui dicunt: ut puta Craſtino proficiſcendum non eſt, poſt craſtinum enim non debet aliquid inchoari.* Mox, *Tempus uerò ſic obſeruant cùm dicunt, Hodie ueris initium eſt, feſtiuitas eſt: poſt cras Vulcanalia ſunt. & talia iterum aiunt. poſterum eſt, domum egredi non licet.* Manifeſto poſtremis verbis talem aliquam ἀρχαίαν &

ἀκαίρους notat, qualis ea est quæ hîc AVgusto tribuitur. Videtur autẽ & nundinarum dies parum vtilis rebus inchoandis habitus. Ideò quoties in Kalendas Ianuarias incidebant, intercalatione extra ordinem συντιθέμενοι illam pontifices declinabant. Dio lib. XLVIII. Καὶ ἡμέρα ἐμβόλιμος παρὰ τὰ καθεστηκότα ἐνεβλήθη, ἵνα μὴ ἡ νουμηνία τοῦ ἐχομένου ἔτους τῇ ἀγορᾷ τῇ διὰ τῶν ἐννέα ἡμερῶν ἀγομένῃ λάβῃ· ὅπερ ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου σφόδρα ἐφυλάσσετο. Caussa eius persuasionis fortasse fuit, similitudo nominum in diebus nouendialibus (qui mortuis sacri erant, ideóque atri) & nundinalibus. Propter eandem rationem puto & Nonas AVgustum in feriis rebus inchoandis deuitasse: nam nonæ, nundinæ, & nouendial in didem: etsi diuersa ratione dicuntur. Quare legi etiam malim, *δυσφημίας nominis* quàm *ominis* quanquam non multum sanè interest.

9 *Quicquam rei seriæ inchoaret.*] In duabus fere rebus ista temporum obseruatio locum habuit, in suscipienda profectione, & inchoandis rebus seriis: sic apud Plutarchum, ὅθεν inquit, οὐκ ἄρχονται πράξεως οὐδ' ἀποδημίας ἐν ταύταις. At quidam fuere ea superstitione, qui etiam in reb. prope nugatoriis dies obseruarent. In mulieribus suorum temporum rident hoc Iuuenalis & Lucianus: & nonne plusquam ridiculum est quod refert Vopiscus de Tacito imperatore? *nunquam*, inquit, *noctem mœrmisse, qua non aliquid uel scriberet, uel legeret, præter posterum Kalendarum diem.*

11 *Peregrinarum cæremoniarum.*] Ita à maioribus instituti Romani fuerant, vt à peregrinis cæremoniis abhorrerẽt. Dilaudat eos hoc nomine Dionysius Halicarnass. lib. II. qui ab ipso conditore Romulo hoc esse institutum, atque ab eius posteris sanctè seruatum scribit. Inde est, quòd cum tam paucis deis testamenti factionem habuerunt ijdem veteres Romani. Vlpianus in sententiis, titulo XXII.

18 *Quod Iudæam præteruehens apud Hierosolymam non supplicasset.*] Credo AVgustum ne cuiquam videretur sectæ Iudæorum vllo modo addictus, contra animi sui sententiam scripsisse hoc vel dixisse: nam ipsum quidem aliter sensisse, neque ita à religione Iudæorum abhorruisse, cùm alia plurima declarant, quæ de eius in illam gentem indulgentia narrant Philo. & Iosephus: tum illud vnicè, quod Legatione ad Caligulam refert idem ille Plato ἰουδαΐζων. Eius verba ascribam, quia historiam continẽt scitu dignissimam; διατάξας ὡς τῷ ἰδίων προσόδων ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεῖς ὁλοκαύτους τῷ ὑψίστῳ θεῷ καθ' ἑκάστην ἡμέραν, αἳ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται· ἄρνες εἰσὶ δύο, καὶ ταῦρος, τὰ ἱερεῖα οἷς Καῖσαρ ἐφαίδρυνε τὸν βωμόν. Id est, *Constituit de suo certos reditus, ut admouerentur quot diebus* DEO SVPREMO *sacrificia integra, ac penitus adolenda, quod hodieque seruatur: uictimæ quibus aram honorari uoluit Cæsar, agni duo sunt & taurus.* Reperias & in eiusdem aliquot edictis deum Iudæorum, Θεὸν ὕψιστον appellari

22 *Tacta de cœlo parte muri, responsum est, eius oppidi ciuem quandoque rerum potiturum.*] In Etrusca disciplina de iactibus fulminum, istud vocatur *fulmen regale*. De eo Seneca ex Cæcinna Natural. lib. II. cap. XLIX. *Regalia* fulmina sũt *quorum ui tangitur uel comitium uel principalia urbis liberæ loca: quorum significatio rectis, gnum ciuitati minatur.*

31 *In Asclepiadis Mendetis Θεολογουμένων libris lego.*] Satis mirum mihi videtur, Suetonium hominem Romanum in tanti momenti historia Romana AEgyptio homini testimonium denuntiasse, eóque solo fuisse contentũ. Sed videntur Romani rerum AVgusti scriptores, noluisse hac fabella AVgusto diuinitatem

tatem astruere, ne eâdem pudicitiam matris eius in dubium vocarent. nam in prodendis credendísue eiusmodi deorum ἐπιφανείαις, parcius Romani, ea præsertim ætate, insanierunt, quàm aliæ multę gentes. At Asclepiades hic cur istud exemplum laudauerit in suis scriptis, satis possumus ex ipsa re & libri indice facere coniecturam. AEgyptius is fuit ex AEgyptiaco nomo siue præfectura, quæ ab vrbe præcipua Mendete, Mendesia dicebatur. Erat quidem vniuersa AEgyptiorum religio fœda, stulta & ridicula: sed enim nihil tota AEgypto monstruosius infamia Mendesiorum: qui hircum pro numine colentes, excellentissima forma mulieres illius libidini substernere soliti: atque vt prurigæ boni, cessantem lege naturæ bestiam, proh fidem hominum! contra naturam instigare. Nota res est ex Herodoto qui testis oculatus fuit, Pindaro, Strabone, Plutarchi Gryllo, Aristide rhetore, aliis. Hanc suorum irreligiosam religionem defendens Asclepiades in libris Θεολογουμένων, non vsque adeò miram videri illam ἀθέμιτον μίξιν debere dicebat, cùm ex tali concubitu ortos maximos viros historiæ testentur. In hoc album referebantur ab illo, cùm ex fabulari historia multi, tum ex vera aut verũ professa Alexander, Scipio, & hic AVgustus. Oportet autem hominem fuisse nugatorem magnum, & quod de Timæo olim dictum γραοσυλλεκτρίαν ineptum, qui ausus sit, fortasse solus, de AVgusti conceptu fabulam anilem vt rem veram memoriæ tradere. Malè autem interpretes Asclepiadem hunc cum alio confundunt, cuius meminit Athenæus, qui scripserat Τραγῳδουμένων libros sex. Nam eum fuisse Tragilesium ex oppido Thraciæ Tragilo Stephanus auctor. Hunc Mendesium fuisse & ex libri argumento coniicias, & indicat Suetonius qui Mendetem vocat: etsi parum, vt videtur, rectè: non enim Μένδης est ἐθνικὸν, sed Μενδήσιος vel Μενδίτης. Sic Athenæo nominatur Harpocratio Μενδήσιος Columellæ, *Dolus Mendesius*. Sed ne quid dissimulem, suspicor scripsisse Suetonium, *in Asclepiadis Mendesij*, (aut, *Menditæ*) *Mendetis* Θεολογουμένων *libris lego*. Libri ab Asclepiade scripti index ni fallor fuit Μένδητος θεολογούμενα: quasi aliquis Latinè dixerit, *De dijs qui Mendete coluntur & religionis eorum ritibus vel caussis*. Amant Græci librorum suorum titulos ita concipere, vt Artemidorus qui Γεωγραφούμενα scripserat, Nicander Ἑτεροιούμενα, & ante omnes Aristoteles qui Θεολογούμενα.

32 *Cùm ad solemne Apollinis sacrum media nocte venisset.*] Factum mense Nouembri anno V. C. DCXC. sed cur media nocte in templum venit Atia? quia sacrorum publicorum caussa interdum ita opus facto. hoc iã antè docuimus ad cap. LXVIII. vbi hæc verba exposuimus: ex illo etiã loco intelligimus quod hic de matronis dicitur dormientibus in lecticis suis: nam hoc illud est ipsum quod suprà de AVgusto dictum: si sacri caussa maturius euigilãdum esset, deposita lectica inter aliquas moras condormisse. Non igitur audiendus Beroaldus qui hãc dormitionẽ ad diuinationẽ refert per incubationẽ: quæ interpretatio falsa est multis modis: nam illæ ἐγκοιμήσεις priuata religione ab iis suscipiebantur, qui vel morbo, vel alij cui malo remedium quærebant: Suetonius solenne sacrum ait fuisse. Deinde qui somnia captabant, soli in templum accedere soliti: Atia cum magna turba sacrum hoc concelebrat. Adde quòd capaturi insomnia castu prius præparabantur & ieiuniis: quorum de Atia nihil narratur. Postremo quis dixit Beroaldo, Apollinem illum in cuius templo hæc geruntur, consulentibus per insomnia solitum respondere? neque enim omnia

omnium locorum & templorum simulacra eiusdem numinis, eàdem vim habere: itaque diligenter annotant geographi & historici quibus locis eo modo oracula peti reddique mos esset. Fallitur etiam vir ille doctus, qui de peruigilio quodam Apollinis hanc historiam interpretatur: vbi enim lectum Apollinem peruigilio cultũ? præsertim apud Romanos qui nocturna sacra paucissima admiserunt, δι' παννυχισμοὺς Græcorum, & nocturnas peruigilationes abominati, vt & Dionysius Halicarnass. fatetur in secunda historia, & Cicero scribit De legib. lib. II. Sed demus fuisse aliquod peruigilium Apollinis: non tamen propterea concedam de eo hîc agi. Non enim media nocte vt facit Atia, sed prima luce περὶ λυχνῶν ἀφάς, hora lucernari, vt vocat AVgustinus, in templum erat veniendum. Iam quid absurdius dici potest quàm peruigilium fuisse, in quo matronæ aut omnes aut pleræque omnes dormiant? nam verba illa *dum cæteræ matronæ dormirent* nõ esse eradenda vt illi censent, & expositio nostra indicat, & consensus omnium codd. euincit.

36 *In corpore eius extitisse maculam uelut depicti draconis.*] De Átia sermo est: atqui de AVgusto id refert Sidonius Apollinaris iis versibus quos ex Anthemij panegyrico antè recitauimus.

38 *AVgustum natum mense decimo.*] Dio, τῷ ἱκνουμένῳ χρόνῳ.

41 *Somniauit & pater Octauius.*] Dio qui pleraque huius capitis verbatim ex Suet. vt videtur, transtulit, legit, *somniauit & pater Octauius eadẽ nocte ut* &c. Vertit enim, καὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ καὶ ὁ Ὀκταούϊος ἐκ τοῦ αἰδοίου αὐτῆς τὸν ἥλιον ἀνατέλλειν ἐνόμισεν.

Pag. 59. v. 18 *In nemore prandenti.*] Dio, τρεφομένου δὲ ἐν ἀγρῷ αὐτοῦ. hoc est, *cùm cibum sumeret*, non vt interpretes Dionis & Zonaræ, *cùm educaretur*. Malè in cod. Cedreni τρεφομένου. emenda ex Dione.

23 *In eius sinum signum quod manu gestaret reposuisse.*] Omnes libb. quos vidimus consentiunt: Dio tamen sic vertit quasi legisset *signum Romæ*, τὴν δὲ εἰκόνα τὴν τῆς Ῥώμης εἰς τὸν ἐκείνου κόλπον ἐμβεβληκέναι. Ego *signum reipublicæ* interpreter, δημοσίαν σφραγῖδα, qua obsignari solita diplomata, & quæcumque alia Reip. nomine signabantur. Id signum visus secundum quietem Catulo reponere Iupiter in sinum AVgusti: coniecturam ex eo fecit, in illius potestatem fore quandoque rempublicam. symbolum enim dominij & potestatis est sigillum. Ideò soliti morientes annulum signatorium dare iis quibus plurimum vellent, vt de Alexandro narrant Diodorus & Curtius: vel quos hæredes instituissent, sicut est apud Valerium Max. Propterea Tiberio morienti annulus à Caio adimitur. Interpretes aliuorsum hæc trahunt, quos non sequor. Qua figura autẽ Reipub. id est publicum signum fuerit, nisi si fuit ipsius Romæ imago, qualis in nummis sæpe videtur, nescio.

31 *Eiusque osculum delibatum digitis ad os suum retulisset.*] Quid *retulisset* nempe *osculum*: non enim possumus aliter exponere: tamen hoc genus loquendi alibi non memini notare. Consuetudo adorantiũ fuit, vt manu porrecta, & ad os relata, osculum labiis imprimerent. Eum ritum obscurè hîc innuit Tranquillus: de quo plura viris eruditis sunt obseruata.

34 *Eique Iouem flagellum tradidisse.*] Hoc symbolo petitura libertas significatur: nam libera ciuitate ciuem Romanum virgis cædi nefas, nedum flagellis. Iuuenalis ideò hac circumlocutione Iulium designat,

Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites.

37 *Tunicam lati claui.*] Quam dedit ei Cæsar induendam loco tunicæ *rectæ*, vt antè

vt antè diximus.

37 *Resuta ab utraque parte.*] super humeros. Dio, ὁ χιτὼν περιεῤῥάγη τε ἑκατέρωθεν ἀπὸ τῶν ἐπωμίδων, καὶ μέχρι τῶν ποδῶν κατεῤῥύη.

38 *Fuerunt qui interpretarentur.*] Ipsum Octauium temere hoc dixisse, auctor Dio.

40 *Apud Mundam D. Iulius.*] Apud Dionem paullo aliter hanc historiam narrantem, ita scribe libro XLIII. καὶ ὁ λόγος μὲν ὅτι ἐν ἔφερέ τι τοῦτο, δῆλ' ἐν ἐκείνῳ γε ἦν, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ ἐγγόνῳ τῷ Ὀκταουίῳ. pessimè edunt vulgò, ὅτι συνέφερέ τι τοῦτο. Sic accipiunt verbum φέρειν Græci pro σημαίνειν vel φέρειν τεκμήριον, vt loquitur idē Dio lib. XLV. Idem lib. L. ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ πάντας αὐτοὺς ἔφερε. Lib. XLVI. ἐς πάντας ὁμοίως ἐσήγαγεν· & paullò antè σημεῖον αὖ καλὸν ἐποίησεν. Philostratus in Apollonij vita lib. VIII. ἐς νεώτερον ἔφερεν ἡ διοσημεία.

Pag. 60. v. 1 *Vt non æquipararet modò matricem,*] Matrix est arbor quæ fuit τύπος Iulij Cæsaris patris, sicut eius soboles Octauij filij.

6 *Comite Agrippa.*] Fuisse Agrippam cum Octauio Apolloniæ sub tempus cædis Iulianæ & Velleius indicat.

13 *Ingrediente eo urbem.*] Mane hora diei tertia incipiente luce solis, aerem fortè tum spissiorem factum, vt plagam sentire posset, ferire.

14 *Circulus ad speciem cælestis arcus orbem solis ambijt.*] Ambitiosius hoc narrat Velleius, *Cùm intraret urbem, solis orbis super caput eius curuatus æqualiter rotundatúsque in colorem arcus uelut coronam tanti mox uiri capiti imponens conspectus est.* faciunt ineptè, qui eum locum cum alio Suetonij comparant, & dissonantiam in hac historia inter duos hosce scriptores notant. Dio breuiter, ἐς τὴν Ῥώμην ἐσιόντος αὐτοῦ ἶρις πάντα τὸν ἥλιον πέριξ ποικίλη περιέσχεν. idque ait ille signū à deo editum non futuræ AVgustæ magnitudinis, sed futurarum mox turbarum. Notemus Suetonij accuratam dictionem, qui non arcum dixit, vt Dio & Zonaras ἶριν, sed *circulum ad speciem cælestis arcus.* neque enim arcus esse potuit vt ex meteorologicis Aristotelis & Olympiodoro constat. cum Suetonio loquitur Seneca Naturalium Quæstionum libro primo, cap. secundo. *Memoriæ proditum est*, inquit, *quo die diuus AVgustus urbē ex Apollonia reuersus intrauit, circa solem uisum coloris uarij circulum qualis esse in arcu solet: hunc Græci halo uocant, quē nos dicere coronam aptissimè possumus.* In quibus verbis subit duo mirari: nam ex sententia philosophorum ἅλως circulus ille non fuit, vt liquebit attendenti quæ ad tertium Meteorologic. accuratè notat Olympiodorus. Deinde si ἅλως fuit, cur coronam interpretatur? nam Græci huius διοσημείας vocant στεφάνας. Philostratus lib. VIII. de Domitiani morte loquens, περὶ δὲ ἥλιον κύκλος ὅμοιος στεφάνῳ ἐοικὼς ἴριδι τὴν ἀκτῖνα ἠμαύρου.

16 *Primo consulatu augurium capienti.*] Scio doctissimos viros referre hoc ad factum consulare quod Kal. Ian. faciebant noui coss. in Capitolio: quorum auctoritati etsi plurimum in his litteris tribuo: tamen vt hîc iis assentiar adduci non possum. Dionem potius sequor, qui factum hoc narrat primo die comitiorum quibus AVgustus consulatum est adeptus: rectè sine dubio & verè: non enim consuli Octauio, sed candidato consulatus hoc augurium apparuit. Atque hîc vetus mos latet ex prima antiquitate illustrandus. *Augurium capere* dicebantur candidati, cùm nocte quæ comitia præcedebat, sub dio extra vrbem cubantes, dein solida sella sedentes, in loco ei rei destinato expectarēt, dum ipsis deus aliquis bonum signum mitteret: quod olim quidem verè soli-

tum fieri, éstque is mos, à Romulo ipso traditus, diutissimè in Rep. seruatus: postea tantùm vmbra in vsu remansit, re neglecta. planissimè hæc omnia ita explicat Dionysius Hal. lib. II. ἐπαυλίζονται οἱ τὰς ἀρχὰς μέλλοντες λαμβάνειν, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἀνιστάμενοι ποιοῦνταί τινας εὐχὰς ὑπαίθριοι· τῶν δὲ παρόντων τινὲς ὀρνιθοσκόπων μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φερόμενοι, ἀστραπὴν αὐτοῖς μηνύειν φασὶν ἐκ τῶν ἀριστερῶν τὴν οὐ γενομένην· οἱ δ' ἐκ τῆς φωνῆς οἰωνὸν λαβόντες, ἀπέρχονται τὰς ἀρχὰς παραληψόμενοι· οἱ μὲν αὐτὸ τοῦθ' ἱκανὸν ὑπολαμβάνοντες εἶναι, τὸ μηδένα γενέσθαι τῶν ἐναντιουμένων τι καὶ κωλυόντων οἰωνῶν· οἱ δὲ καὶ παρὰ τὸ βούλημα τοῦ θεοῦ κωλύοντος. In quibus verbis ἐπαυλίζεσθαι est extra vrbem pernoctare, non quod putant interpretes. ita faciendum fuit candidatis: Plutarchus in Marcello, ὅταν ἄρχων ἐπ' ὄρνισι καθεζόμενος ἔξω πόλεως κατ' οἶκον καὶ σκηνὴν μεμισθωμένην. Sic scribendus hic Plutarchi locus: nam καθίζεσθαι οἶκον Barbarum est, non Græcum. Latini eum locũ templum appellant, vt Seneca epistola CXVIII. & Valerius Max. lib. III. cap. V. quia in eam rem ab auguribus certis ceremoniis effabatur, quas explicant Festus Pompeius & Seruius. Ibi cubabant in tabernaculo vel casa publicè conducta, vt indicat Marcelli historia apud Plutarchum, Ciceronem, & Valerium Max. Eò refero verba hæc Festi lib. III. *cubans, auspicatur qui in lecto quærit augurium.* E lecto manè surgentes sedebant in solida sella, vt intelligimus ex ruderibus Festi in voce *solida* cum superiore Dionysij loco comparatis. Similiter omina captabant etiam alij sedentes in sella. Cicero De Diuinat. lib. I. *Audiui cùm diceret Cæciliam Metelli cùm vellet sororis suæ filiam in matrimonium collocare, exisse in quoddam sacellum ominis captẽdi caussa, quod fieri more veterum solebat: cum virgo staret & Cæcilia in sella sederet neque diu vlla vox extitisset.* Quod adiicit Dionysius de auguribus quos candidati interrogare soliti, lucem accipere ex iis debet quæ Festus notat in *silere*, & M. Tullius lib. II. De Diuinat. vbi explicat quid sit in disciplina augurali *silentium.* Id enim successerat in locum eorum signorum quæ prius fuisse diuinitus data candidatis veteres historiæ memorant. Quo magis aduertit omnes augurium Octauio datum, quod non solum fuit verum, nec simulatum, vt erat tum moris: sed etiam magnificum & planè regium.

17 *Duodecim se vultures, vt Romulo, ostenderũt.*] Non ita Dio narrat, περὶ τὴν ἀρχαιρεσίαν εἰς τὸ πεδίον τὸ Ἄρειον ἐσελθεῖν, γῦπας ἕξ, καὶ μετὰ ταῦτα δημηγοροῦντι πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἄλλους δώδεκα ἰδεῖν.

17 *Et immolanti omnium vict.*] AVgurium modò expositũ contigit Octauio anno DCCXI. mense AVgusto. Hoc ostentũ quod hîc memoratur factum anno priore, mense vt arbitror eodem, die primo potestatis eius, cùm absens delatæ sibi prætoriæ dignitatis susciperet insignia. Est ergo in verbis Suetonij ὕστερον πρότερον, vt sæpe alibi: nisi dissentit ille à cæteris historicis in temporũ ratione, & hoc quoque ad primum consulatum Octauij retulit.

18 *Omnium victimarum iocinora replicata introrsus ab ima fibra paruerunt.*] Dio, διπλᾶ τὰ ἥπατα ἐν πᾶσι τοῖς ἱερείοις δώδεκα οὖσιν εὑρέθη. Ex quo discimus *replicata* exta & *duplicia* idem esse. Ea semper habita sunt lætissima, siue omnino essent replicata, siue tantùm ex parte. Valerius Max. lib. I. *Primæ hostiæ iecur sine capite inuentum est: proxima, caput iocinoris duplex habuit.* Sic & geminum fel læta portendebat. Plinius lib. XI. *Geminum fel fuit diuo AVgusto, quo die apud Actium vicit.* Scribendum autem *paruerunt* non *patuerunt.* est enim quod dicit Plinius in eadem re lib. XI. cap. XXXVII. *reperta sunt.* Dio εὑρέθη. Iulius Obsequens *apparuerunt.* Altera verò lectio sententiæ planè contraria.

22 *Duos coruos hinc & inde infestantes.*] Dio, δύο κόρακας προσπεσόντας αὐτῷ τὸ λαλεῖν τῶν πτερῶν περιαμβόντας.

22 *Afflixit & ad terram dedit.*] Σχῆμα ἐκ παραλλήλου: nam *affligere* est προσουδίζειν, ad terram dare.

24 *In Philippis Thessalus quidam.*] Dio narrat lib. XLVII. cuius verba sic lego. sunt enim corrupta, ἀνὴρ Θεσσαλὸς ἔδοξεν οἱ τὸν Καίσαρα τὸν πρότερον κεκελευκέναι εἰπεῖν τῷ Καίσαρι ὅτι τε ἀτυχὴς ἡ μάχη γενήσοιτό οἱ, καὶ ἵνα ἀναλάβῃ τι ὧν δικτάτωρ ὢν αὐτὸς ἐφόρει.

38 *Transgressáque in uicinam ædem.*] Agrippam mortuum intulit AVgustus in Mausoleum suum: etsi, inquit Dio, propriũ ipse habuit in campo Martio monumentum. De eo videtur loqui Suetonius.

Pag. 61. v. 4 *Quòd* AESAR *Etrusca lingua deus uocaretur.*] Hesychius Αἰσοὶ θεοὶ ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

8 *Non si omnia morarentur.*] Caue audias virum doctum emendantem, *si omina mor.* quæ lectio præ vulgata friget. Simile in Iulio, *per omnes moras exitus prohibere.* cap. XXXIV.

9 *Inde præter consuetudinem de nocte ad occasionem auræ euectus est.*] Veterum superstitio quicquid præter consuetudinem suam alicui acciderat ante mortem, à morte id vertebat in omen. AVgustus firmiore valetudine vtẽs, solitus itinera facere & minuta & lenta: idem exacta iam ætate, & vapidè se habens, vt est perverisimile, nouissimum hoc iter magna contentione & pene sine remissione confecit. Declarat hoc Suetonius verbo *perrexit*, & eo quod ait, Astura esse euectum ad occasionem auræ. Quod intelligendum est factum esse cùm non multo antè Asturam venisset: prorsus contra commodum & consuetudinem ipsius. hoc illud est quod postea versum est in omen.

13 *Forte Puteolanum sinum prætervehenti, uectores nautæque de naui Alexandrina.*] Nauigationis mercaturæ caussa temporibus illis palma penes Alexandrinos erat. Ex eo emporio pleræque merces Orientales in Italiam importabantur. AVgustus verò AEgypto in prouinciam redacta, certum frumẽti numerum quotannis illi imperauit, egenæ plebi Romanæ diuidendum. Hæc est classis Alexandrina quæ dicitur, cuius tot locis fit mentio. nauigabant enim in Italiã ingenti numero quà mercibus, quà annona onustæ naues. vocatur & *cõmeatus Alexandrinus*. Suetonius Nerone, *Alexandrini qui de nouo cõmeatu Neapolim confluxerant.* Græci videntur exprimere voluisse hanc dictionem duabus suis πορευτικὸς στόλος. Vetus inscriptio,

ΥΠΕΡ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΝΗΣ
ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΥ
ΚΟΜΜΟΔΟΥ ΣΕΒΑΣΤΟΥ
ΟΙ ΝΑΥΚΛΗΡΟΙ ΤΟΥ ΠΟΡΕΥΤΙΚΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

Dicta etiam hæc classis *cataplus*. Martialis,

Cùm tibi Niliacus portet crystalla cataplus,
Accipe de circo pocula Flaminio.

Commeatus & *cataplus*, dicuntur idiomate nostro vernaculo, *la flotte*: Κατάπλους propriè est non classis ipsa, sed classis appulsus ad portum. Strabo de his ipsis nauibus loquens lib. VII. γοῖν δ' αὖ ὡς ἔν τε τῇ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τῇ Δικαιαρχίᾳ ὁρῶντας ὁλκάδας ἔν τε τῷ κατάπλῳ καὶ ταῖς ἀναγωγαῖς ὅσον βαρύπραι τε καὶ κουφόπραι δεῦρο κἀκεῖσε πλέοιεν.

Sed cùm circa Puteolos & Neapolim, vbi maximus linguæ Græcæ fuit vsus, plurimùm in ore hominum esset ea vox, velut cùm dicerent, *Expectari κατάπλουν classis Alexandrinæ, & tardare κατάπλουν*, aliáque hoc genus; tandem cœpit cataplus pro ipsa classe accipi. Præter Martialem sic loquuntur AVsonius in epigrammate de Narbone, & Sidonius duobus locis, & Marcellus Empiricus in eo carmine quo opus suum claudit. tamen non desunt qui in superiore loco Martialis *catastus* scribendum contendant non *cataplus*, quos in sua ignorantia insigniter duræ frontis esse omnes vident, quibus *De meliore luto finxit præcordia Titan*. Excipio Brodæum virum eruditissimum, qui corruptissimam vocem ideò olim conatus est exponere, quia veram ignorabat. Simile postea accidit in voce ἐμβολή, quæ cùm significet nauis φόρτον, & quicquid mercium illi imponitur, postea de hac ipsa classe vsurpata est à Latinis. Inde *sacra embola & felix embola* in Codice. Solitæ autē naues Alexandrinæ Puteolano portu vti: eò appellebant, inde soluebant, vt testatur Suetonij iste locus & Strabonis quem modò protulimus, M. Tullius pro Rabirio Postumo, Philo contra Flaccum & Lucas quoque in Actis cap. XXVIII. Prærogatiua illius classis hæc fuit, vt sola portū intraret cum supparo: cæteræ naues cùm intrauerant Capreas & Mineruæ promontorium, velo iubebantur esse contentæ: supparum Alexandrinarum insigne erat. auctor Seneca epist. LXXVII. *Supparum* est veli linei genus, quod non ad vsum, sed ad indicium gaudij rebus secundis attollebant nautæ. Inde manauit prouerbiū de eo qui in aduersa fortuna ea potius curat, quæ ad gloriam faciant, quàm quæ ad salutem, βυθιζομένου τοῦ πλοίου ἐπαίρει τοὺς σιφάρους. Arrianus Dissertationū Epicteti lib. III. cap. II. τοῖς δὲ πράγμασι πρέπει πῦρ καίειν, ἀριστᾶν ἂν οὕτω τύχῃ, καὶ ᾄδειν καὶ ὀρχεῖσθαι. βυθιζομένου δὲ τοῦ πλοίου σύ μοι παρελθὼν ἐπαίρεις τοὺς σιφάρους; Id est, *rebus secundis conuenit ignē accendere, prandere si ita contingat, cantare, saltare: at quando pessum it nauis, tu mihi suppara attolles?* Ita exponi locus ille debet ac scribi. quæ deinceps attexuntur in Græco cod. ad finem eius capitis omnia sunt subdititia atque etiam corrupta. Cętera de hac classe quæ inter legendum veteres notata nobis, alio loco exponemus.

16 *Fausta omina & eximias laudes congesserant.*] Ita legendum cum melioribus libb. non *omnia* vt in vulg. *fausta omina congerere* est Græcorum εὐφημεῖν.

16 *Per illum se uiuere, per illum nauigare.*] Videtur exprimere modulatas laudationes vectorum nautarúmque de naui Alexandrina. In Nerone, *captus modulatis Alexandrinorum laudationibus qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria euocauit.* Apud Philonem virum Iudæum natione, habitatione Alexandrinum, congestas easdem AVgusti laudes καὶ εὐφημίας offendi, Legatione ad Caium. οὗτος ὁ καὶ τοὺς φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς πολέμους διὰ τὰς ἐκ λῃστῶν ἐπιθέσεις ἀνελών· οὗτος ὁ τὴν θάλατταν πειρατικῶν μὲν σκαφῶν κενὴν ἐργασάμενος, φορτίδων δὲ πληρώσας· οὗτος ὁ τὰς πόλεις ἁπάσας εἰς ἐλευθερίαν ἐξελόμενος, ὁ τὴν ἀταξίαν εἰς τάξιν ἀγαγών. & in hanc sententiam plura.

20 *Quàm in emptionem Alexandrinarum mercium.*] Cuiusmodi erant aromata omnis generis, telæ, libri, papirus, chartæ, vitra multifariam formata, lina, stuppæ, sindones, polymita, vestes Babylonicæ, AEgyptiacæ, mancipia venusta, atque alia πολλά. addo his & vina, licet sit certum, AEgyptum non valde Baccho amicam. Statius in Metij Celeris propemptico,

-- modò nam trans æquora terris

Prima Dicarchæis Pharium grauis attulit annum,

Prima salutauit Capreas, & margine dextra
Sparsit Tyrrhenæ Mareotica uina Mineruæ.

23 *Spectauit assiduè & exercentes ephebos.*] Græcum est *exercentes* pro exercentes se: Græci magistri vocant χῦμα καὶ ἀλειπτάδας. sic ἀσκεῖν pro ἀσκεῖν ἑαυτόν. Dio lib LVIII. τοὺς στρατιώτας ἀσκοῦντας ἰδόντα αἰτίαν ἔχειν. suprà lib. I *dictata gladiatoribus exercentibus dare*. sic apud poetam, *tondente birci*, &, *accingunt omnes operi*, & similia passim apud optimos auctores.

23 *Quorum aliqua adhuc copia ex uetere instituto Capreis erat.*] Caprearum prisci incolæ Græci erant. Tacitus Annalium IV. *Græcos ea tenuisse Capreasque Telebois habitatas, fama tradit.* Argumentum Græcæ originis fuerit vel quod hîc commemoratur vetus institutum exercendi ephebos: cuius moris apud Artemidorum aliósque Græcos scriptores frequens mentio.

26 *Diripiendique pomorũ.*] Varro De re rustica lib. II. cap. I. *Siue enim aliquod fuit principium generandi animalium.*

28 *Vicinam Capreis insulam Apragopolim appellabat.*] Vetus Iuuenalis interpres ad satyram X. laudans hũc locum, *Capreas* legit: quæ lectio nusquam extat in nostris libb. nec nobis probatur. Nam ex præcedentibus colligi potest dixisse hæc AVgustum cùm esset Capreis. Initio huius capitis instituit Suetonius referre quæ fecit AVgustus in ora Campaniæ proximísque insulis, & illo quatuor dierum secessu apud Capreas. De eo secessu loqui videtur ab illis verbis *spectauit assiduè*, ad illa, *mox Neapolim traiecit*. Quare quæ in medio narrantur, ea puto gesta dictáve ab AVgusto Capreis, vel in aliqua è vicinis insulis.

29 *Ex dilectis unum Masgabam nomine quasi conditorem insulæ.*] AVgustus Capreas à Neapolitanis redemptas incolis frequentauit & restaurauit. Ei negotio præfectus est Masgabas è dilectis eius vnus: quem eò misisse cum aliqua manu videtur. Propterea illum vocat κτίστην per iocum & facetias: nam verus κτίστης & conditor eius insulæ non Masgabas fuit, sed AVgustus ipse, qui fecit eam ἴδιον κτίσμα, sicut ait Strabo. Vulgò tamen habitũ pro cõditore à suis popularibus, apparet ex eo honore qui ipsi mortuo habetur: institutũ enim fuit vt eius defuncti memoria quotannis die quo obierat coleretur: qui honos vt antè notabamus κτίσταις exhiberi solitus. Etsi autem quis fuerit hic Masgabas, silentibus omnibus historicis, diuinari non potest: Afrum tamẽ fuisse ex ipso nomine suspicamur. id enim nomen vsurpatum in Africa scimus ex historia. Sic apud Liuium Masgaba memoratur Masanissæ filius. Vox est, si originem spectes, Hebræa, vt si Græcè dicas Ὑψαῖος. nam שגב est ὑψοῦν.

34 Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.] In voce πυρούμενον est καταχρηστικῶς: vel potius faceti senis iocus. nõ enim ita solet accipi, vt hîc, pro *luminibus frequentari*, sed pro *incendi* & *conflagrare*.

Pag. 62. v 4 *Reuocatúmque ex itinere Tiberium.*] literis matris. Tacitus.

5 *Diu secreto sermone detinuit.*] Ita quidam tradunt: alij aliter. Tacitus, *Neque satis compertum est, spirantem adhuc AVgustum, apud urbem Nolam, an exanimem repererit.* Suetonius iterum affirmat libro sequenti. item Velleius, qui Tiberio tum comes adfuit. Græci, quorum princeps Dio, prorsus negant. ὕστερον γὰρ, inquit ille, τοῖς πλείοσι καὶ ἀξιοπιστοτέροις γέγραπται.

7 *Capillum sibi comi ac malas labentes corrigi præcepit.*] An vt dissimularet vim morbi, & spem visentibus faceret longioris vitæ? an potius ex veteri Græcorum & Romanorum consuetudine, qui id diligenter cauerunt, vt membris

decenter & κατὰ φύσιν compositi abirent ad plures. EVripides Hippolyto,

αἰαῖ, κατ' ὄσσων κιγχάνει μ' ἤδη σκότος.
λαβοῦ πάτερ μοῦ, καὶ κατόρθωσον δέμας.

Κατορθοῦν est corrigere: alibi ὀρθοῦν pro eodem posuit. Scholiastes explicat ὀρθὸν κατάκλινον. idque in morientibus seruatum scribit: quàm verè, ipse viderit: nam EVripides etiam verbo ἐκτείνειν, quod est dirigere, in ea re vtitur, fabula eadẽ. Apud principem poetam σῶμα συνερεῖσαι interpretor, malas deformatas ἐκ τοῦ σπαραγμοῦ, hiantésque corrigere, & claudere. locus est Ὀδυσ. λ. vbi de Clytemnestra loquitur Agamemnon,

--οὐδέ μοι ἔτλη ἰούσῃ περ εἰς Ἀΐδαο
χερσὶ κατ' ὀφθαλμοὺς ἑλέειν σύν τε στόμ' ἐρεῖσαι.

Scholiastes, ἐρεῖσαι· ἁρμόσαι ἢ ἐπικλεῖσαι. Allusio ad hunc morem esse videtur in illis Satyrographi, *Patior ego uinculum extremum, & ueluti lecto funebri aptatus, expecto mortem iam non molestam.* Scripsimus autem *labantes*, vt in Viterb. non *lambentes*. vt est in vulg. quod tamen non damno. Seneca Hippolyto.

-- lapsæ genæ
Lucem recusant.

9 *Mimum uitæ commodè transegisse.*] Vetus Gręcorum dictum est, μῖμος ὁ βίος. Ad quod plurimi scriptores alluserunt, quorum referendis verbis supersedeo. Vide Lucianum in Nigrino & Simplicij commentarium in Epicteti Enchiridion.

9 *Adiecit & clausulam.*] Solebant discedentes histriones plausum petere, eáque erat extrema fabulæ clausula, vt apud Terentium. Horatius,

- donec cantor, vos plaudite, dicat.

Lucianus mortem Demonactis philosophi prope Christiani referens τόδε κηρύκων vocat clausulã similem. Sic ille, ἐπεὶ δὲ συνῆκεν οὐκέθ' οἷός τε ὢν ἑαυτῷ ἐπικουρεῖν, εἰπὼν πρὸς τοὺς παρόντας τὸν ἐναγώνιον τῶν κηρύκων τόδε,

Λήγει μὲν ἀγὼν τῶν καλλίστων ἄθλων ταμίας,
Καιρὸς δὲ καλεῖ μηκέτι μέλλειν. καὶ πάντων ἀποσχόμενος, ἀπῆλθε τοῦ βίου φαιδρός.

Meminere & Galenus & Pollux τὸ τῶν κηρύκων τέλος. Reperio & huiusmodi exodio solitos tragœdos vti, Νῦν δὲ θεοὶ μάκαρες Τῶν ἐσθλῶν ἄφθονοι εἴησαν.

11 Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.] Prima edit. leuiter emendata habet, δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς· absque verbo κτυπήσατε. Turnebus eruit ex suis codd. εἰ δέ τι ἔχοι καλῶς, τῷ παιγνίῳ δότε κρότον, καὶ πάντες ἡμᾶς μετὰ χαρᾶς προπέμψατε. quam lectionem non reperimus nos quidem in vllo codice: tamen ex vacuo spatio quod relictum erat in cod. Viterb. plura videntur verba Græca fuisse olim scripta quàm extant hodie in vulgatis libb.

15 *Ac vale.*] *vale* & χαῖρε nouissima verba morientium. Hippolytus apud EVripid. renuntians rebus humanis,

Σὺ χαῖρε καὶ σὺ χαῖρε πολλά μοι πάτερ. & sæpe alibi.

15 *Sortitus exitum facilem.*] Εὐθανασίας: mox aliter vertit, *cito ac nullo cruciatu defungi.* & melius: tot enim verbis opus vt vim Græcæ dictionis exprimas: quod declarat Galenus qui apud Hippocratem δυσθανατεῖν dici notat καὶ τὸ βραδυθάνατον καὶ τὸ ζῆν ὀδυνῶν θνήσκειν. apud historicos εὐθανατεῖν est quod ait poeta,

-- pulcrúmque mori succurrit in armis.

22 *Obijt in cubiculo eodem quo pater.*] Idem Tacitus: & simile libro vltimo de Tito. sed miror non hoc potius Suetonio obseruatum quod Dio ait: die eo

AVgu-

AVgustum obiisse quo primum consulatum inierat. Tacitus, *Multus hinc ipso de AVgusto sermo, plerisque vana mirantibus, quòd idem dies accepti quondam imperij princeps & vitæ supremus.*

24 *Diebus quinque & triginta minus.*] Ζήσας, inquit Dio, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη καὶ μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ἓξ ἢ εἴκοσι. sed ἐννέα potius ἢ εἴκοσι scribere debuit Dio. tot enim sunt dies.

27 *Vel in æde sacrarum maxima reponeretur.*] Mirum non impedisse religionem. Notum enim plerasq; omnes olim gentes, & se, & quicquid erat sacrum diis superis, vel solo rei funestæ contactu contaminari existimasse. Ex ea opinione multa instituta manarunt cùm aliorum, tum etiam populi Romani, & Iudaici. Quare etiam rex pius Iosias cùm vellet idolorum templa contra Dei legem in Iudæa extructa profanare, omnémque locis religionē adimere, mortuorum ossa in illas ædes intulit. II. Reg. cap. XXIII. XIV. & XV. Romanis verò legibus ne admitti quidem in vrbes solita cadauera, quæ aliquò transferuntur. Ideò notatum vt singularis argumentum honoris, si cuius corpori hoc concessum, vt intra vrbes per quas iter erat, reciperetur. Factum id aliquando reperio in Sanctorū reliquiis, vt Amelij cùm Antiochiam deportaretur. Testatur Sozomenus lib. VII. cap. X. λέγεται δὲ διὰ τῆς πόλεως τῆς λεωφόρου κατὰ βασιλέως πρόσταγμα ὅτε νεκρὸν εἰς τὰς πόλεις εἰσδέχεσθαι οὐκ ἔξον τι νενομισμένον Ῥωμαίοις. Disertè ait contra mores Romanos id esse: neque aliter licitum quàm expresso principis iussu. ex quibus iam intelligimus, cur hoc notatu dignum Trāquillus existimarit. non enim translatitiū, aut vulgare genus honoris, qui hoc priuilegio delatus AVgusto est, siue à Tiberio id profectum, siue à senatu. quod potius videtur. Nam & Tiberio ipsi vt funus ducere pontifex maximus posset, venia à senatu & collegio pontificum fuit impetranda: quod non prætermisit notare Dio.

27 *A Bouillis equester ordo suscepit.*] Re à consulibus impetrata, ad quos legationem equitum Claudius pertulerat. Suetonius lib. V.

28 *Vrbique intulit.*] Repete ex superioribus noctu. ita Dio.

28 *Atque in vestibulo domus conlocauit.*] Ita enim fuit moris. Persius,

— tandémque beatulus alto
Compositus lecto, crassisque lutatus amomis
In portam rigidos calces extendit.

Ad quem locum plura notauimus non protrita.

30 *Funus triumphali porta ducendum.*] Quod etiam factum est, teste Dione: tamen ex verbis Suetonij potiùs contrarium elicias.

31 *Canentibus næniam principum liberis.*] Quia AVgustus pater patriæ, & communis omnium parens: nam ex ritu næniam cantabant tantum qui propinqui mortuis erant, vel eorum loco præficæ, vt innuit Nonius in *nænia.*

33 *Ponendos anulos aureos.*] A senatu & equite: nam plebs ferreis vsa.

33 *Legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorum.*] Hoc erat planè contra veteres religiones, quare meritò non obtinuit. Summa autem collegia fuere quatuor: Pōtificum, AVgurum, Septemuirorum epulonum, & Quindecim virorum S.F. His solitum committi quicquid eximium fuit, quod ad curā sacerdotum pertineret. Sic ait Dio lib. LIII. ludos ob victoriam Actiacam, μέχρι τοῦ τέσσαρσι ἱερωσύναις ἐπετελέσθη· λέγω δὲ τοὺς ποντίφικας καὶ τοὺς οἰωνιστάς, τούς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. Postea sodalium AVgustalium accessit collegium: nā & Dio lib. LVIII. ad quatuor summa sacerdotia AVgustales adijcit, & Ta-

citus lib.III.Annal. Rectè igitur libb.omnes *per sacerdotes summorū collegiorum*, non vt placet quibusdam, *sacerdotes summos collegiorum*.

37 *Seculum AVgustum appellaretur, & ita in fastos referretur.*] Arbitror venisse hoc in mentem sententiæ eius auctoribus, ex eo quod in contrarium solitum obseruari: nam cùm aliquis contra leges Rempub. inuaserat, tenueratque, sublata tyrannide, tyranni nomen de fastis delebatur, totúmque id tempus appellabatur Ἀναρχία, itáque in fastos referri solitum.

38 *Bifariam laudatus est.*] Auctor ipse AVgustus huius moris. primus enim, nisi fallor, eo vsus est in suorum funeribus ornandis: exemplum in Octauia apud Dionem lib.LIV. in fine, & in Druso lib.LV. eiusdem.

39 *Pro Rostris subueteribus.*] Et Viterb. & Lislæi cod. τὸ *sub* non agnoscunt. nihil tamen muto: Varronem vide & in descriptionibus Vrbis.

40 *Delatus in campum crematúsque.*] In medio Campo Martio fuit culina AVgusti siue vstrina. Strabo in descriptione eius campi, ἐν μέσῳ δὲ τῷ πεδίῳ ὁ τῆς καύστρας αὐτοῦ (AVgusti) περίβολος, καὶ οὗτος λίθου λευκοῦ, κύκλῳ μὲν περικείμενον ἔχων σιδηροῦν περίφραγμα, ἐντὸς δ' αἰγείροις κατάφυτος.

41 *Reliquias legerunt.*] Cùm suos defunctos cremabāt, sic eos in pyra collocabant, vt cineres ossáque separata manerēt, neque aut ligni cineribus, aut animalium quæ sæpissimè simul cōburebantur, ossibus commiscerentur. Quare non abest quin sit inanis illa quęstio, quæ multos viros doctos habuit exercitos, ecqua ratione possent reliquię illius dignosci cui honorem habitum volebant: nam & ossa ferè, quod certum est & indubitatum, legebāt: eáque nondum planè dissoluta, nec in puluerem redacta, in vrnam condebant: & situs ac collocatio cremandi cadaueris eiusmodi fuit, vt discernendi facultas esset. Clarè hūc morem docet Q. Smyrnæus in descriptione funeris Achillei lib.III. sic ille,

Δὴ τότε πυρκαϊὴν οὕτω σβέσαν· ὀστέα δ' αὐτοῦ
Φαίνετ' ἀριφραδέως, ἐπεὶ οὐχ ἑτέροισιν ὁμοῖα
Ἦεν, ἀλλ' οἷα γίγαντος ἀτειρέος· οὐδὲ μὲν ἄλλα
Σὺν κείνοις ἐμέμικτο, ἐπεὶ βόες ἠδὲ καὶ ἵπποι
Καὶ παῖδες Τρώων μίγδα κλαδίοισι καὶ ἄλλοις
Βαιὸν ἄπωθε κέοντο περὶ νέκυν, ὃς δ' ἐνὶ μέσσοις
Ῥιπῇ ὑφ' Ἡφαίστοιο δεδμημένος οἶος ἔκειτο.

Hoc puto verius quàm quod comminiscuntur alij de linteo lini ἀσβέστου: cuius sententiæ, veterum nemo auctor laudari potest: malè enim quidam Plinij auctoritate abutuntur.

Pag.63.v.1 *Tunicati & discincti pedibúsque nudis.*] Omnia hæc reuerentiæ & ταπεινοφροσύνης, vel, vt loquitur Tertullianus, ταπεινοφρονήσεως indicia: nec rectè sentiunt qui aliam caussam esse putant: qui etiam in eo falluntur, quòd peculiarem AVgusto habitum hunc honorem censent, vt à discinctis reliquiæ eius legerentur. Nam in aliorum quoque funeribus idem factitatum. Tibullus,

Pars quæ sola mei superabit corporis, ossa.
Incinctæ nigra candida veste legant.

Imo verò in plerisque religionis superstitionísve ritibus obeundis calceos ponebant. Plinius lib.XVIII. extremo, *Priusquam autem contra erucas ambiri arbores singulas à muliere incitati mensis nudis pedibus recincta.* Sic matronæ Vestæ ædē nudis

dis pedibus adibant. Ouidius VI. Fastorum,

Huc pede matronam nudo descendere vidi. Sic etiam bello Gallico *virgines ex sacerdotio Vestæ, nudo pede fugientia sacra comitantur*, ait Florus. Et cùm aquilitia Ioui immolabāt, nudipedalia populo denuntiabant. Tertullianus, *Cum stupet cœlum, & aret annus, nudipedalia denunciantur*: sic accipio verbum *nuda* in hoc versu Iuuenalis satyra VI

-- Inde superbi
Totum regis agrum, nuda ac tremebunda cruentis
Erepet genubus.

Talia multa in veteribus ritibus notari possunt, quæ prætermitto.

3 *Circumiectásque syluas & ambulationes.*] Melius capies si cum Strabonis verbis conferas. Eum adi lib. V.

4 *Testamentum.*] Per æs & libram factum est. inque eo fuit familiæ pecuniæque emptor Domitius Ahenobarbus Neronis AVgusti auus. Suetonius lib. VI.

6 *Ac duobus codicibus scriptum.*] *Testamentum facere pluribus codicibus*, apud I.C.tos plurimis locis, est plura exemplaria eiusdem testamenti relinquere. Suetonius paullò aliter extremo lib. tertio, *Testamentum duplex fecit, sed eodem exemplo.* Attici hoc venustè dicunt τὰς διαθήκας ἀντίγραφα ποιήσασθαι, vt Demosth. κατὰ Στεφάνου oratione altera. vbi quod negat διαρρήδην orator, factum vnquam, vt testamenti sui plura exemplaria aliquis relinqueret, oratoria fide dictum esse, vel Theophrasti vnius exemplum arguit: qui vltimæ suæ voluntatis tria vt veteres Græci loquuntur ἀντίγραφα, vt recentiores ἰσότυπα vel ἴσα confecit, ac suo annulo obsignata totidem amicis seruanda tradidit. auctor Laërtius. Similiter AVgustus duos codices siue exemplaria sui testamenti reliquit. Sed quæro, si ita est (quod neque Tacitus, neque Dio annotarunt) cur vtrumque ἀντίγραφον apud easdem Vestales est depositū? nam è contrario fieri solitum videas, vt diuersa exemplaria diuersis locis maioris securitatis caussa deponerentur. Sic Theophrastus vnum Hegesiæ, alterum Olympiodoro, tertium Adimanto tradidisse scribitur. Et Tiberius, teste Dione, πολλαχῆ ταὐτὰ γράψας κατέλιπε: quod interpretor, plura testamenta (Suetonius duplex fecisse scribit) sed eodem exemplo facta, diuersis reliquerat locis. Propter hęc putaui aliquando verba Suetonij aliter esse exponenda: vt *testamētum duobus codicibus scriptum* sit, quod propter prolixitatem non vna membrana aut tabula contineretur, sed duabus: nam id quoque solitum fieri ex I.C.torū libris probari facilè potest. Iuuāt nonnihil hanc interpretationem quæ sequūtur verba. *partim ipsius, partim libertorum manuscriptum*: quæ videntur de vno testamento cōmodiùs quàm de duplici posse accipi. neque ita locutus in Tiberio.

7 *Polybij.*] In MSS. *Polibi*. Dio Πολύβιος non Πόλιβος, vt falsò vir doctus notat.

7 *Depositúmque apud se virgines vestales.*] Emendauimus ex membr. Viterbiensibus & Groslotij, neque aliter Rob. Stephanus olim ediderat. in plerisque tamen codd. scriptum *apud sex* V. V. Fortasse pro *apud se* VI. *virg.* V. sensu non improbo: depósitum enim apud se testamentum intulisse vidētur in senatum omnes simul vestales, vna dempta, quæ maxima & erat & vocabatur. Zonaras Drusum ait fuisse, non Vestales. Errat verò Zonaras, vel is potius vnde sumsit.

8 *Cum tribus signatis æquè voluminibus.*] Quatuor Dio ait: quartū fuit quod continebat prouidi senis Tiberio & Reip. relicta præcepta bene gubernandi. Id volumen prætermittit Suetonius, quia partem tertij magis quàm separatū corpus esse credidit. Apparet hoc ex verbis Taciti quæ ascribo, *Tiberius proferri libellum, recitarique iussit: opes publicæ continebantur, quantum ciuium sociorúmque in armis, quot classes, regna, prouinciæ tributa aut vectigalia, & necessitates ac largitiones: quæ cuncta sua manu perscripserat AVgustus: addideratque consilium coercendi intra terminos imperij: incertum metu, án per inuidiam.* Confer nunc cum Dionis verbis: intelliges librum vnum, imò quod mireris, libellum appellari à Tacito quod tertium & quartū volumen Dio. Cum Tacito igitur sensit Tranquillus. At super tempore quo prolati & recitati hi libri in senatu, Dioni consentiens Suetonius à Tacito diuersus abit.

9 *Atque recitata sunt.*] Reliqua Drusus recitauit: testamentum Polybius libertus AVgusti. Caussam Dio narrat. Vide & libri sequentis cap. XXIII.

10 *Ex parte dimidia & sextante.*] Ipsa sunt AVgusti verba, qui sic maluit scribere quàm ex besse, quod erat breuius. Magis mirum quod olim notabamus ex Theophrasto δύο ἡμεκτία pro ἑκτέα. Testamenti AVgusti initium fuit, *Quoniam sinistra fortuna Caium & Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia & sextante hæres esto.* Recitantur hæc verba lib. sequente: ex quo coniecturam facere debemus, non solùm visum lectúmq; Suetonio AVgusti testamentum: sed etiam mentem eius ipsis AVgusti verbis fuisse expressam. quod ad sequentium lucem valde notari velim. Nec mirum, scriptorem hunc tabulas testamenti AVgusti esse nactum, cùm etiam Sosipater Charisius tanto posterior natu, easdē habuisse videatur. Laudat ille ex AVgusti testamento hæc verba, *Gausapes, lodices purpureas & colores meas.*

10 *Liuiam ex parte tertia.*] Scribit Dio petijsse impetrauisséq; AVgustum à senatu, vt sibi contra leges veteres tantum Liuiæ relinquere liceret. locus animaduersione dignus: sic ille, κατέλιπε δὲ ἐν αὐταῖς τὰ μὲν δύο μέρη τοῦ κλήρου τῷ Τιβερίῳ, τὸ δὲ λοιπὸν τῇ Λιουίᾳ, ὥς τινες λέγουσιν· ἵνα γάρ τι καὶ ἐκείνη τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἀπόνηται, παρὰ τῆς βουλῆς ᾐτήσατο, τοσοῦτον αὐτῇ καὶ παρὰ τὸν νόμον καταλιπεῖν δυνηθῆναι. Huius rei caussa fuit, quòd Liuia in manum AVgusti nec cōfarreatione, nec coemptione venerat, sed vsu: nam illis modis iuncta, inter suos heredes marito, etiam ab intestato erat successura: nedū petitioni illi AVgusti quā Dio ait locus fuisset.

11 *Quos & ferre nomen suum iussit.*] De Tiberio mirum meritò videatur, cùm is multo antè ab AVgusto adoptatus, filius illius esset. Sed vt videtur, cetera quidē nomina adoptione erat consecutus, AVgusti verò cognomen sibi vni propriū pater seruauerat, vt in quo vis magna potētię ipsius esset sita. Quare communicari cuiquam eam appellationē æquum non erat. propterea hoc nomen hęreditarium fuisse Tiberio dicitur. Suetonius lib. sequente, *Ac ne AVgusti quidem nomen quanquam hæreditarium, vllis nisi ad reges & dynastas epistolis addiecit.* De Liuia certum est, post mariti excessum, non Liuiam sed Iuliam fuisse vocatam: etsi scriptores Latini ferè nomen vetus retinuerunt: rarenter enim in in eorum libris Iuliam videas appellari: nisi tamen, quod puto, multis locis corrupta ea appellatio fuit. At Græci etiam in eorum narratione quæ viuo AVgusto contigerunt, Liuiam κατὰ πρόληψιν more poetarum Iuliam appellant. Iosephus lib. XVI. cap. VIIII. ἰδίᾳ δὲ καὶ ἡ γυνὴ Καίσαρος Ἰουλία τὰ πλεῖστα τῶν οἰκείων πολυτελεστάτων ἀνέστειλεν. Sic & lib. XVII. cap. I. notauimus & alibi. In nummis quoq; mul-

tis

tis extant hæ similésque inscriptiones ΙΟΥΛΙΑ ΣΕΒΑΣΤΗ, &, ΘΕΙΑΣ ΙΟΥΛΙΑΣ ΣΕΒΑΣΤΗΣ, & Latinè, IVLIA AVGVSTA GENITRIX ORBIS. Nam etiam AVgustæ nomen ab eadem assumptum fuisse, certum est ex historicis, & lapidibus inscriptis.

12 *Liberósque eius tres.*] Adi librum IV cap. VII.

13 *Amicósque complures.*] Quosdam & inimicos. Tacitus. *tertio gradu primores ciuitatis scripserat, plerosque inuisos sibi. sed iactantia gloriáque ad posteros.*

13 *Legauit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies HS.*] Palàm est his verbis duo legata contineri: quorũ alterum populo, alterum plebi relictum. plebem appello quas Suetonius *tribus*. Tacitus hanc partem testamenti AVgusti ita exprimit, *Legata non vltra ciuilem modum: nisi quod & populo & plebi CCCCXXXV. dedit.* videtur confundere hæc duo legata: quod in errorem quosdam induxit: sed notanda figura in eius verbis, qualis in illis Ciceronis, *urbem & ciues integram incolumésque seruaui.* ergo in oratione Taciti CCCC ad populũ: XXXV. ad plebem referẽdum: & fortasse scripserat auctor CCCC, & XXXV. Suetonium putamus ipsa AVgusti verba retinuisse, vt antè monebamus. Duo legata esse diuersa, declarat & Dio, qui alterum posuit, alterum penitus omisit. Legauit τῷ δήμῳ, ait Dio, χιλίας μυριάδας. i. *populo quadringenties sestertiũm.* silet de tribubus aut plebe: quare & de relicto illi legato tricies quinquies tacet. de hoc genere præteritionum diximus satis ad libri primi caput XXXVIII. & alibi. errant latè doctissimi viri, qui Dionis auctoritate moti adulterina censent esse in Suetonio illa verba, *tribubus* XXXV. mitto alias clarissimorũ hominum super his verbis sententias: nam omnes falli qui in Suetonio aut Tacito quicquam censuerunt mutandum, non dubito. Quid autem mirum diuersa esse legata populi & plebis, cùm aliud populum esse aliud plebem, sit τῶν ἀναμφισβητήτων? nam etsi verum est confundi sæpe has voces, tamẽ propriè illas diuersum sonare, etiam pueris notum. Accipiamus igitur hîc propria significatione, & legatum populi interpretemur, quod publicò relictum est ciuibus Romanis omnibus, qui consortes esse talium liberalitatũ aut vellent aut solerent. plebis verò illud, quod vicomagistris relictum est vel in communia cuiusque tribus commoda impendendũ: vel in tenuissimos quosque singularum tribuum erogandum. Similia Tiberij legata, qui patris exemplum in plerisque secutus; *legauit plebi Romanæ viritim. atque etiam separatim vicorũ magistris.* verba sunt Suetonij libro sequente extremo. qui locus omnino cum illo conferẽdus erat interpretibus, si suum munus fungi vellent. diligenter enim notandum plebis appellatione intelligi in Tiberij testamento idem quod hîc populi. nec id quidem mirum: iam enim diximus duo hæc vocabula *populus* & *plebs* apud optimos scriptores, Tacitum præsertim, Suetonium, Plinios, & alios item confundi. quare etiam libro tertio cap. LVII. Tranquillus in mentione horum legatorum AVgusti, plebem pro populo vsurpat. *Scurram* ait, *qui prætereunte funere elato mortuo mandarat, ut nunciaret AVgusto nondum reddi legata quæ plebi reliquisset.* neque enim ibi capiendum vt apud Tacitum, de legato tribubus relicto: sed de populi legato. quod autẽ vicomagistris reliquisse Tiberius libro sequente dicitur, tantundẽ valet ac si tribubus scriptũ esset, aut plebi, vt quidẽ Tacitus accipit. absurdum enim sit putare cedere in propriam vicomagistrorum vtilitatem illud legatum. nam contrà eos fuisse, velut administratores, & istiusmodi similiúmque largitionum diuisores, Asconius alicubi indicat, & ex

AAA. iij.

Plauto probat: quanquam ille non de vicomagiſtris, ſed curiarum id ſcribit. verùm arbitror poſtquam creari cepere annui illi vicorũ curatores ab AVguſto inſtituti, pleraque veterũ curiarum magiſtrorũ munia, in hos fuiſſe tranſlata. Ne illud quidem nouum quòd tribus appellet Suetonius vel AVguſtus potius, populi viliſſimam partem, quam Tacitus plebem *πεῖως*. obſeruare enim licet cũ n populus Rom. à ſcriptoribus modò in tres ordines diſtinguatur, modò in quatuor, modò in plures, appellatione tribuum perſæpe vltimũ ordinem notari. Statius Syluarum libro IV.

Moribus atque tuis gaudent turmæque tribúſque
Purpureique patres. vult dicere ſenatus populúſque Rom. & equeſter ordo. populum appellat *tribus*. Sic Florus libro II. cap. VI. aliique. alij plebem à populo ſeparant. & illam tribuum appellatione notant. Extat vetus inſcriptio quæ hoc manifeſtò docet: ita autem habet.

IMP. T. CAESARI
DIVI. F
VESPASIANO. AVG.
PLEBS. VRBANA
QVAE. FRVMENTVM
PVBLICVM. ACCEPIT
ET. TRIBVS

Martialis libro VIII.

Dat populus, dat gratus eques, dat thura ſenatus,
Et libant Latiæ tertia dona tribus.

Inde eſt quod *tribulis*, pro paupere & egeno ac capite cenſo ſumitur. Horatius,

Vt cum pileolo ſoleas conuiua tribulis.

Martialis, *Nunc anus & tremulo vix accipienda tribuli.*
Idem, *Nec pallens toga mortui tribulis.*

Manilius eleganter iſtos tribules *turbam ſine nomine* vocat ſub finem lib. V.

Vtque per ingentem populus deſcribitur urbem,
Præcipuúmque Patres retinent, & proximum equeſter
Ordo locum, populúmque equiti, populoque ſubire
Vulgus iners: uideas etiam ſine nomine turbam.

Vulgus iners, plebs eſt: *ſine nomine turba*, ſunt tribus.

15 *Cohortibus urbanis quingenos.*] Tacitus hanc partem omiſit: neque aſſentior iis qui negligentiæ ſcribarum id acceptum ferunt, & locum interpolant ex Suetonio. Paſſim in optimæ notę auctoribus tales omiſſiones obſeruamus: quæ ſi ad inſtitutum ſermonem non ſunt penitus neceſſariæ, cur ſcribis potius quàm ſcriptoribus eas tribuamus cauſſa non eſt. De errore interpretum Dionis qui in hac ſententia *πολιτικὸν πλῆθος* partim vertunt perperam, partim emendant prauè, affatim cum Deo dicemus ad Polybium.

16 *Quam ſummam repræſentari iuſſit.*] An dicit, ſummam illam tantùm quę legionariis eſt legata? an potius de omnibus legatis intelligit quæ hactenus ſunt expoſita? Hoc puto verius: inde illa ſcurræ, imò vulgi querela lib. III. cap. LVII.

17 *Confiſcatam ſemper repoſitámque habuerat.*] *Confiſcatam ἀποτεθησαυρισμένην*, in fiſcis conditam & ſeruatam. Glоſſarium, *Confiſcat ταμιεῖ, δημεύει.* In altero ta-

μιοῦχος

μυοῦχος, penarius, confiscator. cellarius.

17 *Reliqua legata uariè dedit.*] Ita omnes libb. nostri. Alij, *varia edidit.* nihil muto, & simpliciter ad diem refero præfinitã soluendis legatis reliquis. Placeret si codd. addicerent, *varia uariè edidit.* Sed cùm acriùs hunc locum intueor, non abest quin ita scribendum sit, *reliqua legata uariè dedit, produxitque: quædam ad uicena sestertia: quibus soluendis annuum diem finiit.* vel potius *annuam.* sic enim I.C. loquũtur: & ita hic quidam libb. Reperi in quibusdam pro *uicena sestertia, uicies sestertium.*

19 *Nec plus peruenturũ ad hæredes suos.*] Detracto si quid fuit æris alieni, & legatis persolutis, redditísq; suis bonis eorum liberis qui AVgustum heredem fecerant. qua de re antè diximus.

20 *Quàm millies & quingenties.*] AEstimatione Budæi: quæ si non exactissimè vera, proxima tamen veræ est, fuerint tricies septies centena millia aureorum, & insuper quinquaginta millia.

20 *Quamuis uiginti proximis annis quaterdecies millies testamentis amicorum percepisset.*] Quis non stupeat ad hanc summam? quam idem ille profundissimæ eruditionis vir non minorem existimabat quinquies & tricies centenis myriadibus aureorum coronatorum: hoc est trecenties & quinquies centenis millibus.

23 *Iulias filiam neptémque.*] Melius quàm Dio qui de nepte silet. Rursus eo auctore, Iuliæ filiæ testamento patris legati nomine aliquid saltem aspersum: quod tacet Suetonius.

24 *Vetuit sepulcro suo inferri.*] Veteres quos oderant à suo sepulcro & mortuos arcebãt & viuos. Isæus oratione de hereditate Astyphili, ὅτι ἀπέθνησκεν Εὐθυκράτης ὁ πατὴρ Ἀστυφίλου, ἐπέσκηψε τοῖς οἰκείοις μηδένα ποτὲ ἐᾶσαι ἐλθεῖν τῶν Θουδίππου ἐπὶ τὸ μνῆμα τὸ ἑαυτοῦ.

24 *Vno mandata de funere complexus.*] Vno vt apud Hebræos pro primo. Dio, Ἐγέγραπτο δ' ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ὅσα τῆς ταφῆς εἴχετο.

25 *Altero indicem rerum à se gestarum.*] Eodem ordine Dio. Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τὰ ἔργα ἃ ἔπραξε πάντα. Huius indicis exemplum olim in Asiam allatum, indéque clarissimi viri AVgerij Busbequij beneficio in EVropam relatum, si infrà describerem, & notis illustrarem, rectè & pro bono facturũ me putaui. Est enim prorsus, quod aiunt, ex tristissimo naufragio quantiuis pretij superstes tabula.

25 *Quem uellet incidi in æneis tabulis.*] appellat tabulas χαλκᾶς στήλας πρὸ τοῦ ἡρῴου, quæ potius pilæ erant dicẽdæ: ita enim in lapide Ancyrano: Dio quoque στήλας nominat: nihil tamen mutandum censeo, omnibus Mss. mordicus hanc lectionẽ retinentibus. nempe tabulæ appellantur, quadratæ pilæ facies, quæ præstant vsum tabularum, etsi propriè tabulæ non sunt. Sic plurima dicuntur ex antiqua consuetudine, vt notum est. Polyb. lib. III. pilas æreas huiusmodi, modò στήλας nominat, modò χαλκώματα. Mouet tamen nonnihil verbum *statuerentur*, quod videtur pilis potius conuenire.

27 *Quantum militum sub signis ubique esset.*] Viterb. *essent* πρὸς τὸ σημαινόμενον. vt, *turba ruunt.* ὡς φάσιν ἡ πληθύς.

MONVMENTVM ANCYRANVM EX IVSTI LIPSI AVCTARIO.

Ancyræ in ſuburbio.

Series

I

RERVM GESTARVM DIVI AVGVSTI QVIBVS ORBEM TERRARVM IMPERIO POPVLI ROMANI SVBIECIT ET IMPENSARVM QVAS IN REMPVBLICAM POPVLVMQVE ROMANVM FECIT INCISARVM IN DVABVS AHAENEIS PILIS QVAE SVNT ROMAE POSITAE EXEMPLAR SVBIECTVM.

ANNOS. VNDEVIGINTI. NATVS. EXERCITVM. PRIVATO. CONSILIO. ET PRIVATA IMPENSA. COMPARAVI. [1] TERQVE. M..... FACTIONIS. OPPRESSAM. IN. LIBERTATEM. [2] VINDICAVI... DECRETIS. HONORIFICIS. ORDINEM [3] SVVM. . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Cætera deſiderantur.

1. TERQ. M. . . . . Palàm eſt eum loqui de primo exercitu comparato. Igitur expleam, PERQVE. M. ANTONI. FACTIONIS. quod valet Factiones, vt lapide hoc plerũque ſcriptum. Si placet ternarius numerus: poſſis legere, TERQVE. MEAM. PATRIAM. FACTIONIB. id eſt Factionibus. Ter autem, nempe primo Antoniano bello, Philippico, Actiaco.
2. VINDICAVI . . . Expleo, ſi prior noſtra coniectura ſedet, REMP.
3. SVVM. Puto fuiſſe, SVMMVM. Summus ordo, ſenatus eſt.

II

PATRICIORVM. NVMERVM. AVXI. CONSVL. QVINTVM. IVSSV. POPVLI. ET. SENATVS. SENATVM. TER. LEGI. ET. IN. CONSVLATV. SEXTO. CENSVM. POPVLI. COLLEGA. M. AGRIPPA. EGI. LVSTRVM. POST. ANNVM. ALTERVN. ET. QVADRAGESIMVM. FECI (LEGI) QVO. LVSTRO. CIVIVM. ROMANORVM. CENSITA. SVNT. CAPITA. QVADRAGIENS. CENTVM. MILLIA. ET. SEXAGINTA. TRIA..... CVM.

NVPER.

NVPER. LVSTRVM. SOLVS. FECI. LEGI. [1] CENSORVM. . . . SINIO COS. QVO. LVSTRO. CENSA. SVNT. CIVIVM. [2] ROMANORVM. . . . QVADRAGENS. CENTVM. MILLIA. ET. DVCENTA. TRIGINTA. TRIA. . . . IN. CONSVLATV. FI. . . . . CVM. NVPERIME. LVSTRVM. [3] CVM. LEGA. TIBERIO. SEXT. POMPEIO. ET. SEXT. APVLEIO. COS. QVO LVSTRO [4] ROM. CAPITVM. QVADRAGENS. CENTVM. MIL. . . . IGINTA. ET. SEPTEM. MIL. LEGI. PNO. . . . . . EXEMPLA. MAIORVM. EXOLESCENTIA. IAM. EX. NOS. . . . . . MVLTARVM. RERVM. EXEMPLA. IMITANDA. . . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Hæc etiam desiderantur.

1. CENSORVM. Puto sic: CENSORINO. ET ASINIO. qui Coss. fuêre anno DCCXLVII. Quòd Dio solitarium hunc censum referre videtur ad annum DCCLVII; de recensu Italico tantum agit.
2. ROMANORVM. . . . . In hiatu scribe, CAPITA.
3. CVM. LEGA. Facito CONLEGA.
4. Exple, CENSA. SVNT.

III.

HONORIS. MEI. CAVSA. SENATVS. POPVLVSQVE. ROMANVS. ANNVM. QVINTVM. ET. DECIMVM. [1] AGENTIS. CONSVLIS. DESIGNAVIT. VT. [2] CVM. MAGISTRATVM. INIRENT. POST. QVINQVENNIVM. EX. EO. DIE. [3] DEDVCTI. IN. [4] EORVMVE. INTERESSENT. CONSILIIS. PVBLICIS DECREVIT. SENATVS. EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM. [5] . . . HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM. APPELLAVERVNT.

LIBRI. ROMANI. VIRITIM. [6] . . . CENOS. NVMERAVI. EX TESTAMENTO. PATRIS. MEI. ET. [7] NOMINI. MEO. [8] . . . DRINGENOS. EX. BELLORVM. MANVBIIS. CONSVL. QVINTVM. DEDI. ITERVM. AVTEM. IN. CONSVLATV. DECIMO. EX. PATRIMONIO. MEO. BIS. QVADRINGENOS. CONGIARI. VIRITIM. ITERVM. AERE. MERVI. ET. CONSVL. VNDECIMVM. DVODECIM. FRVMENTATIONES. FRVMENTO. PRIVATIM. [9] COLVMEIO. EMENSVS. SVM. ET. TRIBVNICIA. POTESTATE. DVODECIMVM. QVADRINGENOS. NVMMOS. TERTIVM. VIRITIM. DEDI. [10] QVALIMEA. CONGIARIA.

FRVMENTI. 11. . . . NVM. NVNQVAM. MINVS. QVINQVAGINTA. ET. DVCENTA. . . SIA. 12. DVODEVIGINTESIMVM. CONSVL. TRECENTIS. ET. VIGINTI. MILLIBVS. PLEBIS. VRBANAE. SEXAGENOS. SEXAGENOS. DENARIOS. VIRITIM. DEDI. ET. QVINIS. MILITVM. MLORVM. CONSVL. QVINTVM. EX. MANIBIIS. VIRITIM. MILLIA. NVMMVM. SINGVLA. DEDI. ACCEPERVNT. ID. TRIVMPHALE. CONGIARIVM. IN COLONIAS. HOMINVM. CIRCITER. CENTVM. ET. VIGINTI. MILLIA. CONSVL. TERTIVM. DECIMVM. SEXAGENOS. DENARIOS. PLEBI. QVAE. TVM. FRVMENTVM. PVBLICVM. 13 ACCE. DEDI.

1 Valet, Agentes Consules: estque sermo de L. & C. Cæsaribus.
2. Puto, EVM. 3. Puto, QVO. 4. Facio, FORVM. & diuido, VT. INTERESSENT. sententiâ longè aliâ. 5. Explerem IVV. C. id est, principem iuuentutis Caium. 6. Substituo, CENTENOS, VICENOS. ex Dionis XLIV. qui disertè scribit Octauianum ipsum ita tradidisse (hîc nimirum) etsi alij (inter quos Suetonius) trecenos scribant. 7. Valet Nomine. 8. Scribe QVADRINGENOS. ex Dionis LI. qui exprimit hanc ipsam summam congiarij, in eodem v consulatu. 9. Fac, COEMPTO.
10. Puto, QVALIA. MEA. 11. Expleo, MEDIMNVM. 12. Errauit sculptor largiter, faciendúmque DVODECIMVM. 13. Facio, ACCEPIT.

III Seriei continuatio.

EA. MILLIA. HOMINVM. PAVLLO. PLVRA. QVAM. DVCENTA. 1 FVERVNT. 1 AGRIS. QVOS. IN. CONSVLATV. MEO. QVARTO. ET. POSTEA. CONSVLIBVS. 2 M. MARCO. ET. CN. LENTVLO. AVGVRE. ADSIGNAVI. MILITIBVS. SOLVI. MVNICIPIIS. PA. . . . . 3 ERTIVM. CIRCITER. SEXGENSIM. ITINERIS. EMIT. QVAM. ROMANIS. 4 FRAE. . . . . . NVMERAVI. . . . . QVOD. PRO. AGRIS. PROVINCIALIBVS. SOLVI. VNVS. ET. SOLVS. OMNIVM. QVI. DEDVXERVNT. COLONIAS. MILITVM. IN. PROVINCIS. AD. MEMORIAM. AETATIS. MEAE. FECI. POSTEA. NERONE. ET. CN. PISONE. CONSVLIBVS. ITEMQVE. 5 . . GANTISSIMO. ET. D. LELIO. CONSVLIBVS. ET. 6 L. CANINIO. ET. Q. FABRICIO. CONSVLIBVS. 7. . . . QVOS. EMERITIS. STIPENDIIS. IN. SVA. MVNICIPIA. 8 PRAEM. . . . PERSOLVI. QVAM. 9. . . INSEST. . . . MILI. . . . . IMPENDI.

QVATER. 10 AVI. AERARIVM. ITA. VT. SESTERTIVM. MILLIA. . . . . . . QVINCENTA. DED. . . . RAVI. AERARIO. DETVLI . . . . . . QVOD. EX. CONSILIO. . . . . MILITIBVS. QVIN. . . . . MERVISSENT. HS. MIL. . . . . O. DETVLI. . . . . 11 CN. P. LENTVLO. . . . . . . VLES. FVERVNT. CVM. D. . . . . CERENT. . . . CENTVM. MILLIBVS. HOMINVM. . . . . . . O. FRV. . . . .

. . . .

1. Videtur legendum. PRO AGRIS. 2 Intelligit M. Licinium Crassum. 3. Fuit, SESTERTIVM. 4. PRAETORIBVS exple. Nam hi tunc AErario præerant. 5. C. ANTISTIO reponito. 6. Horũ alter hodie non in Fastis, & malè hunc C. prænominant. 7. Expleam MILITIBVS. 8. Malim REMISI. 9. Fuit, QVAM. IN. REM. 10. Anne ADMINISTRAVI? Intelligit duos Lentulos vnà consules, Annò DCCXXVI.

Opposito latere.

Series.

I

CVRIAM. ET. CONTINENS. ET [1] CALCHIDICVM. TEMPLVMQVE. APOLLINIS. IN. PALATIO. CVM. PORTICIBVS. AEDEM. DIVI. IVLII. LVPERCAL. PORTICVM. AD. CIRCVM. FLAMINIVM. QVEM. SVM. APPELLARI. PASSVS. EX. NOMINE EIVS QVI. PRIOREM. EODEM. IN. SOLO. FECERAT. OCTAVIANI. PVLVINAR. AD. CIRCVM. MAXIMVM. AEDES. IN. CAPITOLIO. IOVIS. FERETRI. ET. IOVIS. TONANTIS. AEDEM. QVIRINIS. AEDES. MVNDO. ET IVNONIS. [2] ... ET. IOVIS. LIBERTATIS. IN. AVENTINO. AEDEM. LARVM. IN. SVMMA. SACRA. VIA. AEDEM. DEVM. PENATIVM. IN. VELIA. AEDEM. IVVENTATIS. AEDEM. MATRIS. MAG. DEIAE. IN. PALACIO. FECI. [3] SERTORIVM. ET. POMPEIVM. THEATRVM. VTRVMQVE. OPVS. IMPENSA. GRANDI. REFECI. SINE. VLLA. INSCRIPTIONE. NOMINIS. MEI. RIVOS. AQVARVM. COMPLVRIBVS. LOCIS. VETVSTATE. LABENTES. REFECI. ET. AQVAM. QVAE. [4] MARIA. APPELLATVR. DVPLICAVI. FONTE. NOVO. IN. RIVVM. EIVS. IMMISSO. FORVM. IVLIVM. ET. BASILICAM. QVAE. FVIT. INTER. AEDEM. CASTORIS. ET. AEDEM. SATVRNI. CAEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. ET. EANDEM. BASILICAM. [5] CONSVMATAM. IN. . . . AMPLIATO. EIVS. SOLO. SVB. TITVLO... [6] NOMINIS. FILIORVM. [7]... VIVVS. NON. PERFECISSEM. PERFECI. AB HAEREDIBVS. [8]. . . . . VIRGINE. EXEMPLVM. DEVM. IN VRBE CONSV... FECI. FLVVIO. PRAETERMISSO. QVOD TEMP. .... ET......

1 Dionem vide II. in actis anni DCCXXV. 2. Fortè MINERVAE. quia iungi hæc tria numina Romanis solita.
3 Planè non capio. 4 MARTIA. 5. Esse debeat CONSVMPTAM. INCENDIO. AMPL.
6 Puto, C. & L. 7. CVM. 8. AQVA.

Continuatio I Seriei, opposito latere.

. . .

VICTORIS. TEMPLVM. [1]. QVORVMQVE. AVGVSTVM. ET. TEMPLVM. APOLLINIS. IN. SOLO. MAGNAM. PARTEM. [2]. . . . . . EMPTO. FECI.

QVOD. 3. SVO. NOMINE. M. MARCELLI. 4 VENERI. . . . . . . MANIBVS.
IN. CAPITOLIO. ET. IN. AEDE. DIVI. IVLII. ET. IN. AEDE.
APOLLINIS. ET. IN. AEDE. VESTAE. ET. IN. TEMPLO. MARTIS.
5. VICTORIS. CONSECRAVI. QVAE. MIHI. CONSTITERVNT. CIRCITER.
MILLENIS. AVRI. CORONARI. PONDO. TRIGINTAQVINQVE.
MILLIVM. MVNICIPIIS. ET. COLONIIS. ITALIAE. CONFERENTIBVS.
6. AC. TRIVMPHOS. MEOS. QVINTVM. CONSVL. 7. REMISI. ET. POSTEA.
QVOCIESCVNQVE. IMPERATOR. M. . . . . . . AVRI. CORONARIVM.
NON ACCEPI. DECERNENTIBVS. MVNICIPIIS. . . . . . QVAE ANTE DE-
TEMPVS. DEFVNCTARVM. AFRICANARVM. (CREVERAM.
MEO. NOMINE. AVT. FILIORVM. MEORVM.
ET. NEPOTVM. IN. CIRCO. . . . . AVT. IN. FORO. AVT. IN.
AMPHITHEATRIS. POPVL. . . . . QVIBVS. CONFECTA. SVNT. BESTIARVM.
CIRCITER. TRIVM. MILLIVM. ET. QVINGENTA. NAVALIS. PRAELII.
SPECTACVLVM. 8. POPVL. . . . . LIBERVM. IN. QVO. LOCO. NVNC.
NEMVS. EST. CAESARVM. CAVATO. 9. . . . . LONGITVDINE. MILLE.
ET. ET. OCTINGENTOS. PEDES. IN. LATITVDINE. PEDES. DVCENTI.
IN. QVO. TRIGINTA. ROSTRATAE. NAVES. TRIREMESQVE. PLVRIMAE.
10. . . . . . RVMORES. INTER. SE. CONFLIXERVNT. 11. . . . . RVNT
PRAETER. REMIGES. MILLIA. . . . . CIRCITER. . . . . . .

1. FORVMQVE. 2. A ME. 3. SVB. 4. Restituo hæc: GENERI. DEDICAVI. E. MANIBIIS. 5. VLTORIS. 6. AD. 7. Hoc ipsũ Dio notat in isto ipso consulatu. &c. 8. è Suetonio: legam POPVLO. EXHIBVI. AD. TIBERIM. IN. QVO. LOCO. 9. SOLO. IN. 10. Lego: PRAETER. MINORES. INTER. 11. CECIDERVNT: vel OCCVBVERVNT.

IN. TEMPLIS. OMNIVM. CIVITATVM. 1. P. . . . . . ET. ASIAE. VICTOR.
ORNAMENTA. REPOSVI. QVAE. SPOLIATIS. 2. TEMPLIS . . . PRIVATIM.
POSSEDERAT. STATVAE. 3. . . . . QVADRAGENIS. ARGENTEIS.
STETERVNT. IN. VRBE. AC. CIRCITER. QVAS. IPSE. SVSTVLI. EX.
QVA. DE. PECVNIA. DONA. AVREA. IN. AEDEM. APOLLINIS. MEO.
NOMINE. ET 4 FILIORVM. QVAE. MIHI. STATVERVNT. HONOREM.
HABVERVNT. POSVI.

1. P. . . . . . . ET. An'ne fuit, PELOPONNESI. ET? credo. Ea enim loca maximè vastauit Antonius. 2. TEMPLIS . . . . . . Expleo, ANTONIVS. furta enim eius & sacrilegia notat. 3. Hæc legam, PLVRES. QVADRINGENIS. ARGENTEAE. 4. Lego: ILLORVM. QVI.

II

MARE. PACAVI. A. PRAEDONIBVS. . . . . . . DOMIBVS. . . . . .
. . . . SVIS . . . . 1. CONTRA REM. . . . .
. . . . . . DOMINI. . . . .
. . . .
. . . .
. . . .

. . . .

1. Puto hæc fuisse de seruis, quos coërcuit, ne contra rem famámve domini venirent, vt audirentur.

IIII

REGIS. PARTHORVM. . . . .

A. ME. GENTES. . . . . THORVM. ET. MEDORVM. . . . .

IN. CONSVLATV. . . . .

Cætera quoque erroſa & corrupta.

IN ANCYRANVM MARMOR, ISAACI CASAVBONI ANIMADVERSIONES.

DIVO AVgusto aras & templa fuisse in prouinciis positas testantur & historici & alia prisci æui monumenta. Primus ipse hoc in honorē patris sui uel imperauerat, uel petentibus concesserat, ut est apud Dionem lib. LI. Quod postquam semel institutum est, pleræque prouinciæ exemplum secutæ, pro magno beneficio postularunt sibi ius dari aræ ponendæ, aut templi, in aliqua suarum urbium, ubi communi nomine populi totius prouinciæ honoris eius caussa, & sacra facerent & ludos ederēt: talis in Gallia Lugdunensis ara ad quam sexaginta populos conuenire solitos refert Strabo: talis in altera Galliæ parte ara Narbonensis, & in aliis prouinciis aliæ, tum Augusto, tum Iulio Cæsari positæ: tanto quidem studio & adulatione, ut earum urbium incolæ quæ huiusmodi templa apud se haberent, non alio magis nomine superbirent, quàm quòd essent istorum νεοφύτων numinum æditui: quemadmodum olim in senatu Romano Lætoriū esse locutum refert Suetonius lib. II. cap. V. Sic interpretor ueteres illos nummos in quibus extat uox ΝΕΩΚΟΡΩΝ. cuiusmodi sunt cùm alij, tum isti ΚΑΙΣΑΡΕΙΑ ΣΕΒΑΣΤΑ ΝΕΩΚΟΡ. ΙΟΥΛΓΟΣ ΘΕΟΣ & ΜΑΜΕΡΤΙΝΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Antiquarij, quorum diligentiæ & industriæ plurimum debemus, falsò existimant, in huiusmodi nummis uocem νεωκόρος idem significare ac νόκλως: quæ Græci sermonis imperitia pluribus arguenda non est. Sunt etiam nummi in quibus adiecta particula δὶς ut, ΚΝΩΣΙΕΩΝ, ΔΙΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, & ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ ΔΙΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Ea uocula putem (si ullus in re perobscura coniecturæ locus) geminum templum notari, alterum D. Iulio, alterum D. Augusto sacrū. Porrò inter alias urbes quæ maturē tēplū Augusto extruxerūt, urbs Ancyra fuit. Nam ibi diuinos honores Augusto uiuo fuisse exhibitos, testis ipse in edicto quod refert Iosephus Originū lib. XVI. cap. X. Verba edicti sunt, Τό τε ψήφισμα τὸ δοθέν μοι ὑπ' αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἐμῆς εὐσεβείας ἣς ἔχω πρὸς πάντας ἀνθρώπους, καὶ ὑπὲρ Καΐου Μαρκίου Κηνσωρίνου, καὶ τοῦτο τὸ διάταγμα κελεύω ἀνατεθῆναι ἐν ἐπισημοτάτῳ τόπῳ τῷ ἀφιερωθέντι μοι (malim ἀνατεθέντι μοι) ὑπὸ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἀσίας ἐν Ἀγκύρῃ. ἐὰν δέ τις παραβῇ τι τῶν προειρημένων, δώσει δίκην οὐ μετρίαν. ἐστηλογραφήθη ἐν τῷ Καίσαρος ναῷ. Vulgò legitur in Iosephi codd. ἐν ἀρχῇ ερ: nullo sensu. Quare etiā Rufinus Iosephi uetus interpres ea uerba omisit. Sed docuit nos in magno opere De emendat. temporum Iosephus Scaliger, unicum literarū decus, legendum esse Ἀγκύρῃ. qua coniectura meo iudicio nihil certius. Etsi subit mirari cur commune Asiæ ei potius ciuitati illum honorem habuerit, quàm Ephesō quæ erat per illa tempora νεώκορος & uelut metropolis Asiæ. At Ancyra nō Asiæ sed Galatiæ tantum metropolis erat. Sed caussa fortasse fuit, quòd Augustus peculiari cura & amore hanc urbem prosequeretur. Reperio enim etiam conditorem Ancyræ Augustum fuisse: cuius rei auctorem habeo Iohannem Tzetzem, qui id narrat Chiliade prima, capite de Mida. Olim non totius Galatiæ, sed partis tantum Tectosagum metropolis ea urbs fuit: uerùm postquam tota Galatia per Augustum in unam prouinciam est redacta, totius Galatiæ caput esse cœpit: quod non ex Strabone discas, quem mirari satis non possum, tam leuem harum re-

verum fecisse mentionem: sed ex isto ueteri inscriptione quam Romæ extare testimonio doctorum uirorum discimus.

Λ. ΦΑΒΙΟΝ
ΚΕΙΛΩΝΑ
ΤΟΝ. ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ
ΕΠΑΡΧΟΝ ΡΩΜΗΣ.
ΥΠΑΤΟΝ. ΤΟ. Β.
Η. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΤΗΣ. ΓΑΛΑΤΙΑΣ.
ΑΝΚΥΡΑ
ΤΟΝ ΕΑΥΤΗΣ
ΠΡΟΣΤΑΤΗΝ

Mortuo AVgusto quin multa ambitiose decreta in eius honorē fuerint & Ancyræ & in aliis plerisque oppidis prouinciarum, nemo dubitabit qui eorum temporum adulationes nouerit. Tunc temporis uidentur Ancyrani & petiisse & impetrasse à Senatu facultatē trāsferendi in templum AVgusti quod in ipsorum urbe erat, hunc rerum gestarum eius indicem. quem manu Græcorum linguæ Latinæ prorsus imperitorum fuisse uel Romæ descriptum, uel postea sculptum, res clamat ipsa: adeò multa sunt perperam & contra omnem Latinitatem expressa. Multa in hoc nobilissimo uetustatis monumento nuper eruditè animaduersa sunt ab eruditissimo clarissimóque uiro Iusto Lipsio: conabimur & nos aliquam illi lucem ex historia adferre.

Et impensarum quas in Rempubl. populumque Romanúmque fecit.] Non parum gloriari solitus hoc nomine AVgustus, vt refert Dio non vno loco: & in testamento quoque suo fecerat idem harum impensarum mentionem. Breuiter indicant illa apud Suetonium in compendio earum tabularum, *Quod penè omne cum duobus paternis patrimoniis cæterisque hæreditatibus in Rempub. absumpsisset.*

Annos undeuiginti natus.] Velleius Paterculus lib. II. *C. Cæsar XIX annum ingressus, mira ausus, ac summa consecutus, priuato consilio, maiorem senatu pro Republ. animum habuit.* vbi vides adulationem hominis: ambitiosè enim vsus est voce *ingressus*. Melius AVgustus, *natus*: nam anno qui præcessit cædē Iulij. nono Kal. Octob. ingressus annum XIX erat, ac iam totū fermè cōfecerat, quando cōtra Antonium pro optimatibus bellum primū suscepit. Atq; hæc Octauij ætas in equestri statua fuerat notata quam ei senatus in Rostris posuerat, teste eodem Velleio.

Exercitum priuato consilio & priuata impensa comparauit.] Idem elogium ab historicis etiam Pompeio non multo natu grādiori tribuitur. Velleius, *Cn. Pompeius XXIII. annos natus, ab hinc annos CXIII. priuatis ut opibus ita cōsiliis magna ausus, magni fictéque conata exsecutus, ad uindicandam, restituendámq; dignitatem patriæ, firmū, ex agro Piceno, qui totus paternis eius clientelis refertus erat, contraxit exercitū.*

Ordinem suum.] Nihil putem mutandum in his verbis, sed sententiam apertè mutilam ita explendam, *senatus decretis honorificis ordinem suum mihi communicauit*, vel *in ordinem suum me asciuit*. Decreta quæ ait, nota sunt ex Cicerone & historicis. Dio inter alia istud fuisse ait, τὸ βουλεύειν καὶ ἅμα ἐν τοῖς τεταμιευκόσι. quo dicendæ sententiæ ius inter quæstorios Octauio tributum.

Patritiorum numerum auxit consul quintum.] Postrema verba non carent difficultate, siue illa cum præcedentibus coniungas, siue cum sequentibus: sæpius enim AVgustus & patritiorum numerum auxit, & senatum legit. Vide Dio-

nem in secundo eius consulatu libro XLIX. & lib.LII. sub finem in actis anni DCCXXV. qui coss. habuit Cæsarem V. & Sex. Apuleium. De eo anno loquitur hic AVgustus: nam eodem & senatum ordinauit, & patritias gẽtes suppleuit.

Iussu populi & senatus.] Dio lib.XLIX. ψηφισαμένης τῆς βουλῆς, & lib.LII. τῆς βουλῆς οἱ δῆθεν ἐπιτρεψάσης. de populo altum silentium: Tacitus cõtra, lege Sænia, hoc negotium AVgusto fuisse mandatum scribit. Verè igitur AVgustus iussum se ait à populo & senatu.

In consulatu sexto censum populi collega M. Agrippa egit.] Anno priore consul quintum censuram siue regimen morum susceperat AVgustus: sed census eo anno non est actus: cùm maximam eius partem Roma afuerit,

Lustrum post annum alterum & quadragesimum feci.] Tot anni sunt à nouissimis censoribus Cn. Lentulo & L. Gellio, qui lustrum condiderunt anno DCLXXXIV. ad hoc lustrum AVgusti anno DCCXXVI. factum.

Feci, lego.] Facere lustrum & condere lustrum Latina sunt. *Lustrum legere* quid sit nescio. Ita tamen mox iterum sculptum: meo iudicio latet mendum.

Cùm nuper lustrum solus feci.] Si ita scripsit, *nuper* posuit pro postea.

Asinio COS.] Anno vigesimo post lustrum superius V.C. DCCXLVI.

In consulatu fi.] Hæc verba nihil hic significant: prorsúsque imperiti artificis partus esse videntur.

Cum nuperrime.] Anno vno & vigesimo post proximũ lustrũ: V.C. DCCLXVII. Ex hoc loco apparet paucis diebus ante suum ex Vrbe nouissimũ discessum, scriptum hoc ab AVgusto breuiarium. Suetonius lib.II. cap.XCVII.

Cum lega Tiberio.] Suetonius libro III. cap.XXI.

mil . . . . . ignta & septem mil.] Scr. *millia et ginta & septẽ millia.* Postrema vox vacat: non enim solet addi à Latinè loquentibus: tamen ferri potest: & fortasse ita paullo antè expleri debent lacunæ post vocem tria, duobus locis.

Leg P N O . . . . exempla maiorum.] *Leg* ad superiora referri non potest. Scribo, *lectus Pontifex max.* Suetonius lib.II. de AVgusto pontifice maximo, *nonnulla etiam ex antiquis ceremonijs abolita restituit, ut Salutis Augurium, Diale Flaminium, Sacrum Lupercale, ludos seculares & compitalitios.* De eodem studio AVgusti imitandi exempla maiorum vide cap.LXXXIX. Horatius de eodem,

Et ueteres reuocauit artes
Per quas Latinum nomen & Italæ
Creuere uires, famáque & imperi:
Porrecta maiestas ad ortum
Solis, ab Hesperio cubili.

Ex nos.] Scribo ex *nostra Rep.*

Multarum rerum exempla imitanda.] Insignis deprauatio: nam quem locum hic habet vox *exempla*? næ qui hæc sculpsit & imperitus fuit & marrucinus. Sententia tale quid postulat *multarum rerum imitanda proposui*, aut sic potius, *multa restitui, aliaque exempla imitanda proposui.* videtur enim duplicem laudem sibi tribuere, quòd fugientia maiorum instituta reuocauerit, quódque multa ipse egregia instituerit, quæ posteri imitentur.

Annum quintum & decimum.] Hoc fortasse verum de Lucio: nam Caium XIV natum annos creatum fuisse consulem ex historia Dionis, & veteri lapide, qui hoc disertè cõtinet, notum est. Quod igitur in altero verum erat, vtrique συναλλαγῆς AVgustus tribuit.

Agentes

Agentis.] Scribe *agentes filios*.

Consules designauit.]Suetonius cap.LXIV.Sed vide historiam Dionis in anno DCCXLVIII.libro LV.

Interessent consilijs publicis.] Vide suprà ad cap.XXXVIII.

Principem . . . . . hastis argenteis donatum appellauerunt.] Mirum ita AVgustum loqui quasi alter tantum filiorum eo honore fuerit affectus: nam certum est ambos principes iuuentutis esse appellatos. etiam de hastis argenteis dissentit Dio, qui aureas vult fuisse lib.LV.

Libri Romani uiritim.] Pro *liberis Romanis uiritim*.sed,illud *liberis* emblema est ascititium:nunquam enim AVgustus ita locutus:sed,ciuibus Romanis.

Ex testamento patris mei.] Adi librum primum cap.LXXXIII.

Consul quintum.] Post triumphum Actiacum. Vide Dionem lib.LI.

In consulatu decimo.] Reuersus ex bello Cantabrico. Dio lib.LIII.

Bis quadringenos congiarij uiritim.] Dio, τῷ δήμῳ καθ' ἑκατὸν δραχμὰς δώσειν ὑπέσχετο, id est, *populo uiritim quadringenos nummos daturũ se promisit.* Quare *bis* hoc loco, si ita scripsit AVgustus, valet, iterum, πάλιν.

AEre merui.] Hoc quid sit non intelligo: nec dubium hîc portentũ aliquod mendi latere.

Duodecim frumentationes.] Videtur dicere toto illo anno se priuatis sumptibus aluisse turbam frumentantium:nam in anno duodecim frumentationes, id est, frumenti largitiones fiebant. Vide cap.XL. De his gratuitis frumentationibus intelligit Suetonius cap.XLI.

Emensus sum.] Suetonius dicto cap. *uiritim admensus est.*

Tribunicia potestate duodecimum.] Is fuit annus V.C DCCXLI.quo rediit AVgustus Romam ex itinere Gallico, triennio antè suscepto. Eodem anno ludi votiui pro reditu AVgusti à Tiberio Nerone cos. sunt editi, & AVgustus in locum Lepidi demortui Pont.Max.creatus ludos pontificales vt videtur edidit. Hæ fuêre caussæ liberalitatis hoc tempore collatæ. Vide Dionem lib.LIV.

Frumenti . . . . . num.] Lego cum Lipsio *frumenti medimnũm*: sed hæc verba importunè huc intrusa sunt:nam oratio ita fuerat cõtinuanda, *Qualia mea congiaria nunquam minus quinquaginta & duc.*

Nunquam minus quinquaginta & ducenta . . . . . sia.] Lego, *nunq min. quinquaginta & ducentorum* HS.Suetonius cap.XLI.de congiarijs AVgusti, *dedit nonnunquam ducenos quinquagenósque nummos.* non est dubium eandem summã hîc quoque ab AVgusto fuisse expressam. Est autem tam Suetonij quàm AVgusti verborũ anceps sensus. Possumus enim & ita interpretari, datos aliquãdo congiarij nomine quinquagenos, aliquando ducenos nummos:&, datos cùm minimum daret, ducenos quinquagenos. Quæ fortasse expositio verior: etsi altera non est inepta, vt notamus ad Suetonium. Videtur autem ab imperito artifice sculptum fuisse *quinquaginta & ducenta sestertia.* quod est contra Latinitatem.

Duodecimum consul.] Hoc anno Caium filium AVgustus die tirocinij in forum solemni cum pompa deduxit: quæ fortasse occasio fuit huius liberalitatis: nam ita solitum fieri, sequentium principum historiæ docent. Suetonius cap.XXVI.

Trecentis & uiginti millibus plebis urbanæ.]Hæc fuit frumentantium turba ante Iulij Cæsaris recensum & ordinationẽ, qui ad centum quinquaginta millia

eam redegit, vt narrat Suet.lib I.cap.XLI. AVgustus, vt mox sequitur, & Dio testatur, τὸ σιτοδοτούμενον πλῆθος εἰς εἴκοσι μυριάδας κατέκλεισε. Verùm ad congiarium accipiendum quàm ad frumentationes maior, vti videtur, numerus admittebatur. Fortasse tamen etiam frumentum accipientium ante AVgusti constitutionem hic numerus fuit, éstque hoc illud πλῆθος ἀόριστον quod vocat Dio lib.LV.

Sexagenos sexagenos denarios uiritim dedit.] Tolle alterum *sexagenos*, vel fac *sexagenos senos, aut septenos*. Sic Claudius congiarium dedit τοῖς σιτοδοτουμένοις denarios septuagenos quinos. Dio, lib.LVIII.

Et quinis mi itum meorum consul quinctum.] Intelligit donatiuum quod dedit post illos tres triumphos quos egit anno V.C DCCXXV. Vox *quinis* sine dubio corrupta ex numero militum qui congiarium acceperũt: qui cùm expressus non sit ab historicis, iure tantum arbitrario constitui huius loci lectio potest. Lego autem *Et quinquag. mill. militum meorum.*

In colonias hominum circiter centum & uiginti millia.] Deest verbum. Scribo *mil. ba misi.* vide suprà, cap.XLVI. non solùm autem numerũ deductarum coloniarũ annotabant: sed etiam ciuium qui id beneficium acceperant. Sic in Iulio Suetonius, *Octoginta ciuium millibus in colonias distributis.*

Consul tertium decimum.] Eo anno Lucium filium in forum deduxit, vt biennio antè Caium, sicut modò diximus.

In consulatum meo quarto.] Videtur referendum ad historiam quam refert Suetonius cap.XVII. cùm AVgustus Brundusium venire coactus est, & desideria militum tumultuantium ordinare.

Consulibus Marco & Cneo Lentulo.] Malè sculptum pro *M. Crasso & Cn.* non enim ita scripserat AVgustus, vt est expressum. Horum consulatus incidit in annum DCCXL. Vide Dionem lib.LIV. In cuius verbis obscuram harum impensarum AVgusti mentionem reperio: ὁ Αὔγουστος, inquit, πολλὰ μὲν ἀναλώσας ὡς ἱκανοῖς, πολλὰ δὲ καὶ παρ' ἑτέρων λαβὼν ἀνεκομίσατο.

Circiter sexgensim.] Scrib. *circiter sexagiens* I M. hoc est, sexagies & semel centum millibus. *Sexagiens* pro sexagies, ea consuetudine scribendi qua *totiens, quotiens*. Quia tamen hic numerus videtur infra modum pecuniæ expensæ in emptionem agrorum, fortasse scribendum *sexcenties*, aut *septingenties* I.

Itineris emit.] Nihil hîc video quod ad verborum restitutionem: sententiam quidem satis certò assequi mihi videor. commemorat enim, agros à se militibus suis emptos, partim de municipiis, partim de ipso pop. Rom. qui, vt videtur, agros publicos nondum diuisos aliquos habuit. Hos AVgustus veteranis & legionariis suis diuisit, & pretium illorum prætoribus qui ærarium administrabant numerauit. Hoc ni fallor AVgustus voluit: sed vidẽtur omissa quædam verba. *Emi* saltem legendum, non *emit*.

Romanis . . . . . era.] Aliorum descriptio habet, *præ* quod firmat emendationem Lipsij *Prætoribus*. Sed an ita locutus AVgustus *Romanis prætoribus*? non videtur. potius *Romæ* scripsisse eum putem.

Qui deduxerunt colonias militum.] Vt Sulla. Iulius Cæsar, & triumuiri. coloniarum militarium meminit Velleius lib. priore.

Quater . . . . aui ærarium.] Lego, *Quater leuaui ærarium*, aut *sustentaui*: vult dicere quod Dio in actis anni DCCXXVI. initio libri LIII. ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἐδέησεν, ἐδανείσατό τινα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ. *Leuare ærarium*, pro inopiam ærarij leuare,

breuiter

breuiter & eleganter dictum.

Sestertium millia.... quingenta.] Scripserat fortasse, *millies & quingenties.*

Cum porticibus.] Ex isto loco scribimus apud Suetonium, quod fugit nos monere, *Addidit porticus, cũ bibliotheca Latina Graecaque.* sic codd. Viterb. & Grosslotij, non vt vulgò, *Addita porticus.*

Porticum ad Circum flaminium, quem sum app. p.] Leue mendum falsi notam AVgusto inurit. Lege, *quam.* & de porticu CN. Octauij accipe, quã refecisse ait, & siuisse appellari veteri nomine. Ea fuit regione Vrbis nona ad Circum Flaminium, vt hîc AVgustus narrat, & cõfirmat P. Victoris descriptio. Scribo deinde *Octauiam*, non *Octauianu.* Puluinar Octauiani nusquam legi: nec puto sic accipiendum.

AEdes in Capitolio Iouis Feretrij & Iouis Tonantis.] Hanc fecit primus: Suetonius, Dio. illam vetustate dilapsam refecit. Liuius libro quarto.

AEdem Quirinis.] Barbarè, pro *Quirini.* Dio in actis anni DCCXXXIX. τόν τε τοῦ Κυείνου ναὸν καθιέρωσεν ἐκ καινῆς οἰκοδομήσας.

AEdem deum penatium in Velia.] Hanc quoque refecit non fecit. Dionysius Halicarnass. lib. I. loquens de Penatibus, νεὼς ἐν Ῥώμῃ δείκνυται τῆς ἀγορᾶς οὐ πόρρω, κατὰ τὴν ἐπὶ Καείνας φέρουσαν ἐπίτομον ὁδὸν ἱδρυμένος, ὑπεροχῇ σκοτεινός, οὐ μέγας· λέγεται δὲ κατὰ τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν Ὑέλιαι τὸ χωρίον. ita scribi debet hic locus: nam olim falsus sum, cum ex vulgata lectione corrupta ὑπαλαίαις, emẽdabam Ὑπαλαίαις. nihil quidem inepti continet ea coniectura, vt illa fatua quorundam & vesana ariolatio quã refutabamus: vera tamẽ non est. Varro, De vita populi Rom. lib. primo, *Tullium Hostilium in Velius, ubi nunc est aedes deûm Penatium.*

Sertorium.] Lego *Diribitorium.* quod mirandum aedificium ab Agrippa inchoatum, perfecit post illius obitum AVgustus, & publicauit, sine vlla nominis sui inscriptione. Lege Dionem in anno DCCXLVII. lib. LV. Hoc nisi est, putem intelligi aliquam ex astructis aedibus Pompeiano theatro, de quibus fecimus mentionem ad caput XXXI. Ea aedificia saepe incẽsa, saepe restituta. Velleius de Tiberio, *Quàm magnifico animi temperamento, Cn. quoque Pompeij munera absumpta igni restituit!*

Duplicaui, fonte nouo in riuũ eius immisso. Iulius Frõtinus, De aquaeductibus Vrbis Romae. *AVgustus in supplementum Martiae quoties siccitates agerent, auxilio aliam aquam eiusdem bonitatis opere subterraneo perduxit usque ad Martiae riuum, quae ab inuentore appellatur AVgusta.*

Quod suo nomine.] Quò refertur istud *quod?* manifestissimè deest in fine superioris versus aliquid. Lego totam sententiam hoc modo, *Theatrum quoque sub nomine M. Marcelli generi ex manibus.* Suetonius, *Quaedam opera sub nomine alieno fecit, ut theatrum Marcelli.* repete ex proximo, *feci.* nam vt alij describunt nobis hoc marmor, minimum interuallum relictum est vacuum ante vocẽ *manibus.* quod eo libentius amplector, quia necessariò post hanc dictionem apponenda alia est: apertè enim sequentia manca sunt & claudunt.

In Capitolio.] Scrib. *dona in Capitolio.*

Quae mihi constiterunt circiter millenis auri coronari pondo, triginta quinque millium.] Donaria AVgusti partim ex auro conflata erant, partim margaritis gemmisque maximę indicaturae ornata. vtrumque hîc ab eo fuerat expressum: & auri inquam, pondus, quod in ἀναθήματα impendisset, & pecunia qua constaret: tum manupretium tum ornamenta alia. Auri ait fuisse circiter mille pon-

do: reliquam impensam triginta quinque millium: hæc verò summa deprauatissimè & ineptissimè notata est. tacco quòd Latinitas eam lectionem non patitur. Omnino scripserat AVgustus, xxxv. HS. quod est, *tricies quinquies* HS. faber sculptor, vel is potius qui Romæ descripsit, & in numerorum interpretatione peccauit insulsè, & in nota HS. quam putauit millenarij numeri esse indicem. Stabilimus hanc nostram & emendationem & interpretationem auctoritate Suetoniani loci, qui isti planè geminus est, cap. xxx. *AEdes sacras opulentissimis donis adornauit: vtpote qui in cellam Capitolini Iouis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS. una donatione contulerit.*

Quoticscunque imperator m. . . . . auri coronarium non accepi.] Lego, *quotiescunque imperator sum appellatus, aurum coronarium non accepi.* Moris veteris fuit, vt quoticscumque duces exercituum re feliciter gesta Imperatores salutarētur à suis, prouinciç & sociæ ciuitates ac reges dono darēt illis, coronas aureas, vel auri tot pondo: quod appellatū est aurum coronarium. Sub Impp. retenta est hæc consuetudo: nam illi toties salutabātur imperatores quoties ipsorum auspiciis hostis insigni clade afficiebatur: vide quç notamus ad lib. pr. cap. LXXVI. & salutato aurum coronarium ex ritu offerebatur, nō solùm à prouincialibus, sed etiam ab Italiæ coloniis & municipiis à quibus se non accepisse gloriatur AVgustus.

Tempus defunctarum Africanarum.] Non solùm corrupta sunt ista, sed etiam mutila, & perturbata. sententia tamen non obscura: narrat enim magnificentiam suam in venationibus exhibēdis. qua de re libro singulari plura, vbi hunc locum tractamus.

In templis.] Pridem quò ista pertinerent indicauimus ad lib. XIII. Strabonis. notat diligētissimus ille scriptor de quibusdam signis furto Antonij sublatis, ab AVgusto restitutis. Plinius quoq; libro XXXIV. cap. VIII. *Fecit Myro & Apollinē, quem à triumuiro Antonio sublatum restituit Ephesijs diuus AVgustus, admonitus in quiete.* Exemplum huius çquitatis à P. Scipione, quem Siculis ablata signa & Romam illata, restituisse Plutarchus scribit in Apophthegmatis. ἑλὼν, ait, τὴν πόλιν ἀνδριάντων Ἑλληνικῶν καὶ ἀναθημάτων ἀπὸ Σικελίας μεστὴν οὖσαν, ἐκήρυξε τοὺς ἀπὸ τῶν πόλεων παρόντας ἐπιγινώσκειν καὶ κομίζεσθαι.

Statuæ.] Adi caput LII. de ijs enim statuis intelligit AVgustus, de quibus ibi Tranquillus.

Mare pacaui à prædonibus.] Vide ad illa cap. XCVIII. *per illum se uiuere: per illum nauigare.*

Regis Parthorum.] Pertinet ad missos obsides, & reddita signa à Parthis quç M. Crasso & M. Antonio ademerant. Nota historia: supra cap. XXI.

A me gentes P . . . . thorum & Medorum.] *Parthorum & Med.* Loquebatur de Parthis & Medis qui regem ab ipso petierunt. Strabo, Tacitus, Suetonius, Dio, alij.

ISAACI

ISAACI CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBRVM III

ANIMADVERSIONES.

PAG. 64.

ATTA *Claudio gentis principe.*] Secuti sumus Vaticanum cod. cui & Pithœanus consentit. Viterb. Lislæi, & princeps Ro *a Tatio.* astipulante nonnihil & Dionysio Halic. qui Claudiæ gentis auctorē nominat Τίτον Κλαύδιον lib. v. Liuiani codd. vulgo *Appium,* alij *Attium* vt Iulius Paris, & veteres Taciti libri, vt de Vaticanis testatur Lipsius. In re tam vaga & crepera nihil pro certo posse affirmari puto. Est verò *Atta* vox vetus Sabina originis Græcanicæ, vt pleræque Sabinorũ: nam & ipsi absque dubio αὐτόχθονες Dores fuerunt è Peloponneso orti. doctissimi viri prænomen id fuisse scribũt: ego cognomen potius arbitrer, & ita Festus vocat. *Atta* est παρὰ τὸ ἅττειν, quod subsilire significat, & nusquam firmè pedem figere. vnde ἅττειν δίφρον χαλκεῖον. & apud Iulianum, ὥσπερ οἱ βραχύποδες τῶν ὀρνίθων ἢ αὖ τῶν χωλῶν ἅττοντες. ex eo intelligimus qui propriè dicantur *attæ*: nempe οἱ ἅττοντες, qui inter ambulandum stare nesciunt, sed semper quasi subsiliunt: quod necessariò ijs euenit qui non ὅλῳ ποδὶ βαδίζουσι, sed in primos pedes insistunt. Festum emenda in hac voce: ait, *Attæ appellantur qui propter uitium crurum aut pedum plantis insistunt: & attingunt magis terram quàm ambulant.* Scribe, *plantis non insistunt.* prorsus necessaria emendatio.

5 *Post reges exactos sexto ferè anno.*] Ad fermè vnguem quadrat supputatio Dionysij: qui Claudij siue Clausi aduentum refert in anno V.C. CCL. regifugium, CCXLIV.

Locumque sibi ad sepulturam.] Reperi annotatã in Viterb. alteram lect. *lucum*: quæ mihi non placet. nec conuenit, vt puto, veterũ theologicis opinionibus.

13 *Quo significatur lingua Sabina fortis ac strenuus.*] Glossarium, Nero, ἀνδρεῖος. Iam diximus Sabinam veterem linguam non aliam fuisse à Græca. Græci hominem bonis lacertis vocant νευρώδη. Dicæarchus in Clementis Protreptico Herculem describit, χιλίας, νευρώδη, μέλανα. inde Νέρων, vt Γάστρων, Κεφάλων, Χείλων. Nero à Νεῦρον, sicut & A. Gellius innuit, dissoluta diphthongo & imminuta. vt *periri* vnde experiri, à πειρᾶν. sic *neruus* à νεῦρον.

20 *Claudius Appius Regillanus.*] Viterb. *Claudius Regillanus.*

28 *Ilyciam uiatorem suum.*] Viterb. *Iliciam.* Lislæi *Ilyriam.* in Fastis Capitolinis *Glicias* vocatur.

41 *Nauem obhærentem Tiberino uado.*] Plinius lib. VII. cap. XXXV. Simile factũ

Siluani episcopi narrat Socrates scholasticus, lib.VII. cap.XXXVII. *obhærentem* autem non *adhærentem* omnes libb.habent.

Pag.65.v.3 *Palam optauerit.*] Lislæi codd.*optauerat.*

5 *Præterea notissimum est.*] Pithœi & Lislæi codd. cum Vaticano, *notatissimum.*

12 *Virgo Vestalis fratrem.*] Nil censeo mutandum in tanto MSS.consensu: nam in omnibus nostris ita scriptum,non *patrem*,vt apud Ciceronem,&alios historicos.

16 *Insertus est & Liuiorum fam.*] Pithœi cod. *interfertus est & Lauiorum fam.*

29 *Pater uerò Tiberij.*] Viterb. Cuiacij, Pithœi & Lisl. *Pater Tiberij Nero quæs.*

32 *In queis Narbona.*] Scribe *Narbo.* & ita volueramus: nam præter historicos etiam MSS.omnes sic habent.

40 *Fascium usu prohibitum.*] Contra morem rectorum prouinciarum qui comiores erant & haberi volebant. Cicero in epistola ad Cornificium,qua ei Anitium commendat negotiorũ suorũ caussa legatum in Africam legatione libera,*in primis quod ei charissimum est dignitatem eius tibi commendo: idque à te peto, quod ipse in prouincia facere sum solitus, non rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem: quod idem acceperam & noueram à summis uiris esse factitatum.*

Pag.66.v.7 XVI.*Kal.Decemb.*]Dio, τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα τοῦ νοεμβρίου μηνός.lib.LVII.

12 *Infantiam pueritiamq; habuit luxuriosam & exercitatam.*] Nihil variãt libb. veteres. non placet tamen hæc lectio:nam vt cõcedamus *luxuriosam infantiam* posse dici τὴν ἔχουσαν ταχεῖαν εἰς αὔξην πλείονα: tamen Suetonij ea mens non est: qui non aliud notare voluit, quàm quod Tacitus lib.VI.Annal.in elogio Tiberij, *Casus prima ab infantia ancipites: nam proscriptum patrem exsul secutus, ubi domum Augusti priuignus introijt, multis æmulis cõflictatus est.* planè geminus huic locus. Doctissimi viri,Pithœus & Vrsinus,emendabant *laboriosam*: ego accedam potius ad Torrentij coniecturam,fuisse olim *luctuosam*:videtur enim corrupisse hunc locum praua consuetudo scribendi x pro aliis literis,quemadmodum lib.superiore diximus.Habent etiam MSS.*exercitatam* non *exercitam*,quod potius postulet traditio veterum literatorum. Caper, *exercitus laboribus, exercitatus studijs.* Idem tradit Seruius ad III. AEneid. sed hæc obseruatio magnis scriptoribus negligitur: nisi mendosè multa hodie scribuntur, vt apud Tacit. XIV.Annal.*factus natura & consuetudine exercitus*,pro exercitatus,Histor.I.*Iuuentus sueta armis & more militiæ exercita.*& alijs multis locis.

19 *Flamma repente è siluis undique exorta.*]Quod non rarò in montibus euenire solet.Thucydides lib.II.ἤδη γὰρ ἐν ὄρεσιν ὕλη τριφθεῖσα ὑπ' ἀνέμων πρὸς αὑτὴν ἀπὸ ταὐτομάτου πῦρ καὶ φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνῆκε.Lucretius lib.I.

At sæpe in magnis fit montibus inquis,ut altis
Arboribus uicina cacumina summa terantur
Inter se,ualidis facere id cogentibus austris.
Donec fulserunt flammai flore coorto.

Idem lib.V.

Et ramosa tamen cum uentis pulsa uacillans,
AEstuat in ramos incumbens arboris arbor.
Exprimitur ualidis extritus uiribus ignis,

Et micat

Et micat interdum flammai feruidus ardor.

Manilius lib.I.

Sunt autem cunctis permisti partibus ignes,
Ac silice in dura uiridique in cortice sedem
Inueniunt, cùm sylua sibi collisa crematur.

Pag.67.v.9 *Regem Archelaum.*] Meminit Dio obiter lib.LVII.

14 *Curam administrauit annonæ.*] Velleius, *Quæstor undeuicesimum annum agens capessere cœpit rempub.maximámque difficultatem annonæ, ac rei frumentariæ inopiam ita Ostiæ, atque in urbe mandato uitrici, moderatus est, ut per id quod agebat, quantus euasurus esset, eluceret.*

18 *Deinde ducto ad orientem exercitu.*] Anno V.C. DCCXXXIV. Dio lib.LIV. Velleius lib.II.

21 *Et barbarorum incursionib. & principum discordia inquietam.*] Narrat Dio in actis anni DCCXXXV. missum in Gallias Agrippam planè easdem ob caussas, ἔν τε γὰρ ἀλλήλοις ἐστασίαζον, καὶ ὑπὸ τῶν Κελτῶν ἐκακοῦντο. Agrippæ successisse videtur Tiberius. Velleius omisit hanc historiam, qui statim reuersum Tiberium ex Oriente, bello Rhetico Vindelicóque præfectum fuisse narrat.

22 *Exin Rheticum Vindelicúmque.*]Dio in actis anni DCCXXXVIII. lib.LIV.

22 *Inde Pannonicum.*]Vide ad librum superiorem cap.XXI.

23 *Inde Germanicum gessit.*] Narrat Tiberius apud Tacitum se nouies à diuo AVgusto in Germaniam missum. Prima verò illius traiectio Rheni, ea est quam refert Dio in actis anni DCCXLVI.

24 *Breucos*] Viterb.& Lisl.*Brennos* Pithœi, *Breucos*. Alij *Brencos*. Eadem diuersitas obseruata nobis in veterib.codd.Græc[orum] historicorum.

24 *XL.millia*]Sunt codices in quibus scriptu[m] CX:perperám:præter MSS. EVtropius firmat hanc lectionem.

25 *Traiecit in Galliam.*]Vide ad lib.superioris cap.XXI.

26 *Et ouans.*]Dio lib. LV. in anno DCCXLV. ὁ Τιβέριος τῶν τε Δαλματῶν καὶ τῶν Παννονίων ὑποκινησάντων τι αὖθις, κρατήσας, τὰ ἐπὶ τῷ κέλητος ἐπινίκια ἔπεμψε. Vide eundem & sub finem lib.prioris.

26 *Et curru urbem ingressus est.*] Kal.ipsis Ianuariis, anno consulatus sui secundi & Cn.Pisonis V.C.DCCXLVII. Dio lib.LV.& Velleius.

30 *Etiam tribunitiam potestatem in quinquennium accepit.*] Videtur dicere Suetonius delatam fuisse Tiberio tribunitiam potestatem anno DCCXLVII. in quem incidit alter eius consulatus. Dio lib.LV. in sequentem annum coniicit: ac statim accepta tribunicia potestate Rhodum secessisse indicat. Quare ordinem temporum sequitur Suetonius.

34 *Vitato assiduitatis fastidio.*] Aliquoties hoc factum ab AVgusto notat Dio, vt in anno DCCXXXVIII. cùm abiit in Gallias, ἐς τὴν Γαλατίαν inquit, ὥρμησε πρόφασιν τοὺς πολέμους τοὺς κατ' ἐκεῖνο κινηθέντας λαβών, ἐπειδὴ ἐπαχθὴς πολλοῖς ἐκ τῆς ἐν τῇ πόλει χρονίου διατριβῆς ἐγεγόνει. Atque hoc inter instrumenta conseruandæ augendæque maiestatis, à multis scimus & traditum & vsurpatum.

35 *Quidam existimant.*] Hæc caussa vulgò credita. Dio dicto loco, & similiter Velleius, *Cùm C.Cæsar sumpsisset iam uirilem togam, Lucius item maturus esset uiris, ne fulgor suus orientium iuuenum obstaret initiis, dissimulata causa consilij sui, commeatum ab socero atque eodem uitrico, acquiescendi continuationi laborum, petiit.*

Pag.68. v.8 *Rhodū enauigauit, amœnitate & salubritate insulæ captus.*] Ea caussa

esse videtur, cur Rhodum ferè soliti Romani proceres qui præsenti statu rerum non lætarentur, secedere. D. Brutus in epistola ad M. Brutum & C. Cassium, *Quid ergo est, inquis, tui consilij? dandus est locus fortunæ: cedendum ex Italia, migrandum Rhodum.* C. Matius Ciceroni, *Mihi quidem si optata contingent, quod reliquum est uitæ in otio Rhodi degam: sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romæ, ut recte fieri semper cupiam.* De secessu Tiberij in hanc insulam præter alios Manilius lib. IV.

Virginæ sub castra felix terráque marique
Es Rhodos, hospitium recturi principis orbem,
Tuque domus uerè Solis, cui tota sacrata es,
Cùm caperes lumen magni sub Cæsare Mundi.

13 *In disponendo die.* Notemus vtilissimum morem: neque enim aliter temporis ratio constare potest: sic & apud Græcos diligentissimus quisque & prudentissimus. Vetus scriptor apud Stobæum Ξενοκράτης διαιρῶν ἕκαστον μέρος τῆς ἡμέρας εἰς πρᾶξίν τινα, καὶ τῇ σιωπῇ μέρος ἀπένεμε.

14 *Quicquid ægrorum in ciuitate esset uisitare se uelle.*] Comitas non abhorrens à moribus Tiberij. Velleius narrat simile quid de eodem, *Nemo è nobis gradumue nostrum aut præcedentibus aut sequentibus imbecillus fuit, cuius salus aut ualetudo non sustentaretur Cæsaris cura: tanquam distractissimus ille tantorum onerum mole huic uni negotio uacaret animus.* Quare non probo lectionem quorundam librorum doctis nonnullis probaram *agrorum*, quam in nullo nostrorum reperimus. Taceo quòd verbum *uisitare*, de agris parum aptè diceretur.

23 *Citatúmque pro tribunali uoce præconis.*] Mos Plutarcho notatus in Bruto λέγεται τοῦ κήρυκος ὥσπερ εἰώθει, ἀπὸ τοῦ βήματος τὸν Βροῦτον ἐπὶ τὴν δίκην καλοῦντος, τὸ πλῆθος ἐπιδήλως στενάξαι.

28 *Vel utcumq; meritæ.*] Tacitus III. Annal. *Ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus.*

32 *Secundum locum facilè curantibus.*] Ita Viterb. & prima edit. quæ lectio placuit. *curare* vox familiaris Sallustio & Tacito & cum quarto casu, & sine eo. Vt in Iugurthino, *in postremo C. Marius cum equitibus curabat*, iterum, *ubi quisque legatus aut tribunus curabat, eo acerrimè niti*, & statim *nam is in ea parte curabat.* Alij codd. *nutantibus*. sic ferè *meri scholam* in lib. de grammaticis.

36 *Ad uelandam ignominiam.*] Appianus IIII. Ἐμφυλ. in simili re εἰς ἀσχημοσύνης.

39 *Nenune cum imperio aut magistratu tendentæ quoquam.*] Velleius, *Ita septem annos Rhodi moratus est, ut omnes qui proconsules legatique in transmarinas profecti prouincias, uisendi eius gratia, cùm ad conuenirent, semper priuato (si illa maiestas priuata unquam fuit,) fasces suos summiserint, fassique sint otium eius, honoratius imperio suo.*

40 *Quum diuerteret Rhodum.*] Grosslotij cod. *deuerteretur Rhodum.*

41 *Cùm uisendi gratia traiecisset Samum.*] Aliter ille insignis Tiberij adulator Velleius, *C. Cæsar in Syriam missus, conuento priùs Tiberio Nerone cui omnem honorem ut superiori habuit.* Dio item aliter, qui Chium venisse Tiberium ait non Samum. τῷ δὲ Καίου σκελίνης ἐς τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον ὁ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν, αὐτὸν ἐθεράπευσεν. & nota verbum ἐθεράπευσεν, ac cum Velleio confer.

Pag. 69. v. 2 *Per quosdam beneficij sui centuriones.*] Ad lucem sententiæ ponenda ὑποστιγμὴ ante hæc verba. *Beneficia* in re militari sunt prouectiones ad altiorem gradum. Est autem loquendi genus venustum. Sic fere Ouidius,

Digna est quam iubeas muneris esse tui.

Hæc

Hæc beneficia ſtante Rep. à rectoribus prouinciarum conceſſa, non aliter rata erant, quàm ſi iidem rectores Romam reuerſi, triginta diebus poſt rationes relatas, ſua beneficia ad ærarium detuliſſent. Quod lege Iulia cautum teſtatur Cicero epiſtola quadam ad Meſſinium, idque vocabant *deferre aliquem in beneficiis ad ærarium.* Vide eundem pro Archia.

16 *M. Lollio offenſior.*] Qui in eo itinere extinctus eſt, morte incertum fortuita, an voluntaria. lege Velleium.

22 *Variis captaret ominibus.*] Captare omen proprium eſt *μαντικῆς τῆς διὰ κληδόνων.* quam deſcribit elegantiſſimè Pauſanias in Achaicis, *ὁ ἀφικόμενος ἐρωτᾷ πρὸς τὸ οὖς τὸν θεὸν, ὁποῖόν τι καὶ ἑκάστῳ τὸ ἐρώτημά ἐστι. τὸ ἀπὸ τούτου δὲ ἄπεισιν ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἐπιφραξάμενος τὰ ὦτα· προελθὼν δὲ ἐς τὸ ἐκτὸς ταῖς χερσὶν ἀπῆχεν ἀπὸ τῶν ὤτων. καὶ ἧς τινος ἂν ἐπακούσῃ φωνῆς μάντευμα ἡγεῖται.* Apuleius De deo Socratis, *videmus pleroſque, qui non ſuopte corde, ſed alterius uerbo reguntur: qui ex angiportu reptantes. conſilia ex alienis uocibus colligunt, &, ut ita dixerim, non animo, ſed auribus cogitant.* Similes modos captandi omina & in templis deorum, & alibi in veterum ſcriptis poſſunt obſeruari. Sed hîc *καταχρηστικώτερον* pro quouis genere *μαντικῆς* vſurpatur.

26 *Ignota ſaliæt tum adhuc Cæſarum poteſtate.*] Quæ poteſtas ſpeciem principatus habuit, non regni formam. vide libro ſequente cap. XXII.

28 *Apud Philippos ſacratæ olim uictricium legionum aræ.*] Dio in anno DCCXXXIV, *καὶ ἤδη γε ὁ Τιβέριος καὶ περὶ τῆς μοναρχίας ἐνενόει, ἐπειδὴ πρὸς τοὺς Φιλίππους αὐτῷ προσπλέοντι θόρυβός τέ τις ἐκ τοῦ τῆς μάχης χωρίου, ὡς καὶ ἐκ στρατοπέδου ἠκούσθη, καὶ πῦρ ἐκ τῶν βωμῶν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐν τῷ ταφρεύματι ἱδρυθέντων αὐτόματον ἐξέλαμψε.*

29 *Sponte ſubitis colluærent ignibus.*] Hoc magni alicuius venturi boni indicium habitum. Apud Appianum inter ſigna futuræ Seleuci potentiæ recenſetur *ἡ ἑστία αὐτοῦ ἡ πατρῴα, οὐδενὸς ἅψαντος ἐκλάμψασα πῦρ μέγα.* Virgilius,

Aſpice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe: bonum ſit.

Seruius ad hunc locum, *hoc uxori Ciceronis dicitur contigiſſe: cùm poſt peractum ſacrificium libare uellet, in cinere uiſa eſt flamma, quæ flamma eodem anno conſulem futurum oſtendit eius maritum: ſicut Cicero in ſuo teſtatur poëmate.* Narrat & Plutarchus in Cicerone hanc hiſtoriam: ſed multa in eius narratione diuerſa. Vide ampliùs Euſtath. ad principium *ῥαψῳδίας* ι. vbi & Tiberij meminit, ſed, vt videtur, non iſtius.

30 *Vt in conſultationibus in Aponi fonte talos aureos iaceret.*] Explorandi futurorum cauſſa ſoliti in certos fontes varia conijcere: exemplum habes apud Pauſaniam in Laconicis de aqua Inûs dicta. Aliud genus *ὕδατος μαντικοῦ* fuit, cuius meminit Sozomenus lib. v. cap. XIX. fuêre item genera alia quorum geographi meminerunt & hiſtorici. Talos verò in conſultationibus eiuſmodi ſolitos adhiberi declarat *ἀστραγαλομαντείων* appellatio. ſed de his alibi fuſiùs.

33 *Aquila nunquam antea Rhodi conſpecta, in culmine domus eius aſſedit.*] Plinius lib. x. cap. XXIX. *Rhodus aquilam non habet.* de iſta verò Apollonides poëta, vt videtur, æqualis illorum temporum,

Ὁ πρὶν ἐγὼ Ῥοδίοισιν ἀνέμβατος ἱερὸς ὄρνις,
Ὁ πρὶν καρχαρίδας αἰετὸς ἱστορίη,
Ὑψιπετὴς τότε ταρσὸν ἀνὰ πλατὺν ἠέρ' ἀερθεὶς,
Ἤλυθον, ἠελίου νῆσον ὅτ' εἶχε Νέρων.
Κείνου δ' αὐλίσθην ἐπὶ δώμασι, χειρὶ συνήθης·

Κεράτηρας, ἢ φθίσῃ ζῶα τὰ ἐσσόμενα.

35 *Thrasyllum quoque Mathematicum.*]Hic philosophiam profitebatur non curiosas istas artes: eóque nomine primum fuisse in contubernium Tiberij admissum innuit Themistius oratione XII. & Suetonius ipse hoc libro, *Thrasyllum, ut sapientiæ professorem, contubernio admouerat.* De eo vetus scholiastes Iuuenalis, *Thrasyllus multarum artium scientiam professus, postremò se dedit Platonicæ sectæ, ac deinde mathesi: quæ præcipuè uiguit apud Tiberium, cum quo sub honore eiusdem artis familiariter uixit: quem postea Tiberius in insula Rhodo præcipitare uoluit in pelagum, quasi conscium promissæ dominationis. Quem dolum cùm præsensisset, fugit.* Experimentum quod hîc narrat Suetonius referunt paulò aliter Tacitus VI. Annal. & Dio lib. LV.

41 *Statim è carinis ac Pompeiana domo, Esquilias in hortos Mecænatianos transmigrauit.*] Ex Ciceronis ad Atticum epistolis, scimus morem eum fuisse nobilium adolescentum, vt mox à virili sumta à patre in proprias ædes emigrarent: non enim aliter suam dignitatem satis tueri posse videbantur. Propterea Domitianus à patre correptus, *quòmagis ætatis & conditionis admoneretur habitabat cum patre unà.* Quòd igitur Tiberius filio post assumptam liberam togam, domo statim ei cedit, dignitati illius consultum hac ratione voluit, quando sibi omnes ad Rempublicam aditus præclusos videbat.

Pag. 70. v. 2 *Caio & Lucio intra triennium defunctis.*] Placet *biennium*, vt docti emendant ex ipso Suetonio lib. II. cap. LXV.

3 *Adoptatur ab Augusto.*] Dio lib. LV. & fusissimè mancipium Tiberianum Paterculus.

7 *Aliter quàm ut peculio referret accepta.*] Significat Tiberium ea bona quæ sibi testamentis amicorum relinquerentur, possedisse, non tanquam legatarium aut heredem: nam eo titulo acquisisset patri non sibi: verùm iure peculij, quasi accepta à patre & concessa sibi fuissent.

10 *Data rursus potestas tribun tia in quinquennium.*] Dio lib. LV. *τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ τὴν δημαρχικὴν ἐς δέκα ἔτη δούς.* Videtur legendum ex Suetonio *ἐς πέντε ἔτη.*

11 *Delegatus pacandæ Germaniæ status.*] Vix satis Latinum videtur. Lego, *delegatus pacando Germaniæ statui*, vel *delegatus pacandus Germaniæ status.* Sic ferè in Caligula, *Ad componendum orientis statum expulsus.* Vtrumque dicimus, & delegare alicui negotium, & delegare aliquem negotio.

17 *Et quanquam sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit.*] Vnde nata illa suspicio Augusti, quam tãgit Dio lib. LV. *ὁ Αὔγουστος ὑποπτεύσας εἰς τὸν Τιβέριον, ὡς δυνηθέντα μὲν αὖ δι' ἑαυτοῦ χειρώσασθαι αὐτούς, τρίβοντα δὲ ἐξεπίτηδες, ἵνα ὡς ἐπὶ πλεῖστον ἐν τοῖς ὅπλοις ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου προφάσει ᾖ.*

19 *Regnúmque Noricum.*]Meminit Velleius libro II. *Ipse à Carnunto, qui locus Norici regni proximus ab hac parte erat, exercitum qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est.*

25 *Quas ob res triumphus ei decretus est, multique & magni honores.*] Refert Dio lib. LVI. in anno DCCLXII. Triumphauit autem Tiberius anno tantùm DCCLXV.

30 *Positúmque in Septis tribunal.*]Dio in actis anni DCCLXXII. initio lib. LVI. *Ὁ Τιβέριος ἐς τὴν Ῥώμην ἀνεκομίσθη. καὶ αὐτῷ καὶ ὁ Αὔγουστος ἐς τὸ προάστειον ἀπαντήσας ἦλθέ τε μετ' αὐτοῦ ἐς τὰ Σέπτα, κἀν ταῦθα ἀπὸ βήματος τὸν δῆμον ἠσπάσατο.* Ex Suetonio disces quomodo hæc verba accipiẽda sint. Et fortasse scripserat *ἀπήντησεν*, nõ *ἀπαντήσας*.

35 Sem-

35 *Semper aliàs sui consilij.*] ἰδιογνώμων καὶ αὐθάδης.

41 *Vt sedens in cæspite nudo cibũ caperet.*] Catonẽ Vticensem imitatur, de quo Plutarchus, ἐδείπνει δὲ καθήμενος ἀφ' ἧς ἡμέρας τὴν κατὰ Φάρσαλον ἔγνω ἧτταν· καὶ τοῦτο τῷ λοιπῷ προσέθηκε πένθει, τὸ μὴ κατακλιθῆναι πλὴν καθεύδων.

Pag. 71. v. 1 *Præcepta sequentis diei omnia per libellos daret.*] Ita soliti etiam in vrbe qui diligentius curam aliquam publicè administrabant. Iulius Frontinus De Aquæduct. vrb. Romæ, *Tam amplum numerum utriusque familiæ, solitum ambitione aut negligentia præpositorum in priuata opera diduci, reuocare ad aliquam disciplinam & publica ministeria instituimus, ut pridie quid esset actura dictaremus, & quid quaque die egisset actis comprehenderetur.*

7 *Quamuis minimum fortunæ casibusque permitteret.*] Non prætermittit hanc verè magnam boni ducis laudem Velleius, *peragratúsque uictor omnes partes Germaniæ sine ullo detrimento commissi exercitus, quod præcipuè huic duci semper curæ fuit.* Et alio loco idem plenis velis, *Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germania aut uidere maius, aut mirari magis potui, quàm quòd imperatori numquam adeò ulla opportuna uisa est uictoriæ occasio, quam damno amissi pensaret militis. sempérque uisum est gloriosum, quod esset tutissimum*: &c.

21 *Dedicauit & Concordiæ ædem.*] Anno DCCLXIII. Dio libro LVI. τῷ δ' ἐξῆς ἔτει τό, τε ὁμονόειον ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καθιερώθη, καὶ αὐτῷ τό, τε ἐκείνου ὄνομα, καὶ τὸ τοῦ Δρούσου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἐπεγράφη.

22 *Ac non multò pòst lege per consules lata.*] Quibus cõsulibus lata hæc lex sit, notatũ non reperio. Ex Velleio colligas latã anno DCCLXV. coss. Germanico Cæsare Tib. F. & C. Fonteio Capitone: nam in eũ annũ incidit triumphus Tiberij. Ita autem Velleius: *cum senatus populúsque Rom. postulante patre eius* (Tiberij) *ut æquũ ei ius in omnibus prouinciis exercitibúsque esset, quã erat ipsi, decreto complexus esset: in urbem reuersus iampridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum ex Pannoniis Dalmatísque egit triumphum.*

26 *Spirantem adhuc Augustum reperit.*] Vide lib. superiore ad cap. XCVIII.

29 *Qui sub tam lentis maxillis erit.*] Viterbiensis lectio, *qui sub tam lentis uexillis erit.* perspicuè malè: nam vulgatam retinẽt omnes & Pithœi & Lislæi codd. aliíque. Non etiam probo *edit* pro *erit*, vt habetur in quibusdam libris, aut *ederet*, vt in vett. editis nõnullis. Declarat prouidus senex ἐμφατικώτατα futurum statum populi Ro. sub Tiberio. fore enim similem ei, quem bestia aliqua sæua dentibus prehensum tenet, & longo cruciatu vexat prius quàm conficiat. hoc vocat, *esse sub maxillis lentis.* At *sub lentis maxillis edere*, affine esset illi Græcorum, ἀμύλοις γνάθοις ἀλήθειν, quod huic loco non videtur conuenire.

30 *Morum eius diritatem.*] Scripti quidam *duritatem* minus rectè. Infià cap. LI. Augustus vocat *acerbitatem & intolerantiam morum.*

33 *Vel etiam ambitione tractum.*] Tacitus lib. 1. *Ne Tiberium quidem charitate aut Reip. cura successorem ascitum, sed quoniam adrogãtiam sæuitiámque eius introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsiuisse.* Dio lib. LVI. τοσοῦτον δ' ἐν τῷ σύμπαντι ἀλλήλων διήνεγκαν, ὥστε τινὰς καὶ ἐς τὸν Αὔγουστον ὑποπτεῦσαι ὅτι ἐξεπίτηδες τὸν Τιβέριον, καίπερ εὖ εἰδὼς ὁποῖος ἦν, διάδοχον ἀπέδειξεν, ἵνα αὐτὸς ἐνδοξήσῃ.

37 *Reip. caussa adoptare se eum.*] Velleius, *in Neronis adoptione illud adiectum, his ipsis Cæsaris uerbis,* HOC, *inquit,* REIP CAVSSA FACIO.

Pag. 72. v. 1 *Dux νομιμώτατ.*] Quid est dux νόμιμος? An qui disciplinam militarem seuerissimè regit? atqui νόμιμος est potius legitimus, & secundum leges

constitutus. Sic ferè *νόμιμος μάχη* apud Plutarchum, iusta & legitima acies: cui opponuntur *κλοπαὶ πολέμου*, quæ etiā Latinis furta & latrocinia vocantur. Fortasse scripserat AVgustus, dux *γνησιωτάτῃ* quod idem est ac *γενναιοτάτῃ*: aut dux *μονιμωτάτῃ* constantissime & fortissime. At ex vestigiis primæ edit. suspicetur aliquis scribendum *ἀφοβωτάτῃ* aut *ἀβουλιστάτῃ*.

1 *Et ordinem æstiuorum tuorum.*] Restituimus hūc locum pessimè acceptum in omnibus editionibus.

8 *Succurritque versus ille Homericus.*] Atqui duos ponit: sed nō dubito, AVgustum Ciceronis aliorúmque more solum principium Homerici loci posuisse: quem posteà margini adscriptum scribarum *περιεργία* integrum inseruit.

16 *Si tu non valebis.*] Malim (quod & Torrentio placere video) *si tu modò valebis*. in Mss. *modò* & *non* simili fere compendio notantur.

21 *Quos ancipiti dubium fuit AVgustusne mortem reliquisset.*] Omnes hos rumores tangit Dio lib. LVII.

26 *Iure autem tribunitiæ potestatis coacto senatu.*] Tacitum lege. Tribuni ius habuerunt cogendi senatus. A. Gellius libro XIIII. cap. VII. & VIII. sed non quoties vellent. Ideò AVgusto iam tribunitia potestate prædito alio decreto patrum opus fuit, vt, quoties vellet, senatum cogere posset iure. Dio in actis anni DCCXXXII. *ὅτι οὐδεὶς ὑπὸ τῶν δημαρχούντων ἐπινεῖς, ὥς τι καὶ τὴν βουλὴν ἀθροίζειν ὁσάκις ἂν ἐθέλῃ, λαβεῖν.* Posteà periit hoc ius iis qui veteris tribunatus speciem retinebant. Dio notat in fragmentis, *μετὰ τοῦτο ὅτι τὰ περὶ τὰ γέρας ἔπεμψεν, ὅτι ὑπὸ τῶν ὑπάτων, οὐδ' ὑπὸ τῶν στρατηγῶν συνηθροίζετο. οὐ γὰρ ἔτυχεν παρόντος, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δημάρχων, ὅπερ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ τινὰ ἤδη κατελέλυτο.*

36 *Neque agere dubitasset.*] Scribens ad milites & rectores prouinciarum tanquam certus imperator.

37 *Vi & specie dominationis.*] Speciē refer ad stationē militū: vim ad superiora.

37 *Diu tamen recusauit impudētissimo animo:*] Ita distinguitur hic locus in vetustiss. libb. tamen non displicet altera lectio, *recusauit impudentiss. an.* Ouidius de Tiberio.

Esse parem virtute patris qui fræna rogatus,
Sæpe recusati ceperit imperij. alibi,
Inde nepos natusque dei, licet ipse recuset,
Pondera celesti mente paterna feret.

38 *vt ignaros quanta bellua sit imperium.*] Vopiscus de Saturnino tyranno, *Et cùm eum animarent vel ad vitam vel ad imperium, qui induerant purpuram, in hæc verba disseruit. Nescitis amici quid mali sit imperare. Gladij & tela nostris ceruicibus impendent, imminent hastæ undique, undique spicula, ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur: non cibus pro voluptate. non iter pro auctoritate, non bella pro iudicio, non arma pro studio. Adde quod omnis ætas in imperio reprehenditur.*

40 *Callida cūctatione suspēdens.*] Tacit. *Tiberio suspēsa semper & obscura verba.*

Pag. 73. v. 2 *Sed ipsū quod præstet.*] Ita Lislæi codd. nec aliter R. Steph. editio.

11 *Vt æquarentur stipendio prætorianis Germaniciani.*] Sic melius quàm vt vulgò etiam in Mss. habetur *prætorianis Germanicianis.* sed omnino legendum vt reperi posteà in veteri editione optimè de literis meriti viri, Rob. Stephani. *ut æq. stip. prætorianis. Germaniciani quidem etiam principem detrectabant.* Aliter sententia non constat. Exercitus in Germania positus, Germanicus non Germanicianus Tacito aliisque antiquioribus dicitur: at milites eius exercitus, & vt

Græci

Græci dicunt οἱ ἐκ τῶν στρατιωτῶν τῶν ἐν Γερμανίᾳ, Germaniciani iisdem appel lâtur. Posteriores scriptores hanc distinctionem non obseruant.

14 *Summáque ui Germanicum.*] Auctior lectio Lisl. cod. *Germanicum filium Drusi, qui tum.*

16 *Partes sibi quas senatui liberet, tuendas in Rep depoposcit.*] Tangit historiam Asinij Galli, quæ apud Tacitum & Dionem.

18 *Simulauit & ualitudinem.*] Lislæi cod. *assimulauit*, hoc est, ἔτι δὲ προσεποιήσατο.

22 *Secundo demum anno in senatu coarguit.*] Tacitus & Dio in anno DCCLXIX.

Pro secespita.] Sic Romani vocant quod Græci μαχαιρίδιον θυτικὸν, vt Lucianus in Piscatore. Pollux, σφαγίδας, κοπίδας & πελέκεις in eum vsum recenset. Veteribus Latinis, *acieris* propria ei ministerio fuit, quam ἀξίνην ἱροφάνου vertunt Græci magistri.

27 *Paullò minus quàm priuatum egit.*] Potest tolli τὸ *quàm* lib. VI. *Talem principem paullò minus per* XIV. *annos perpessus terrarum orbis.* sed & retineri: Petronius, *qui ignotos lædit latro appellatur, qui amicos, paullò minus quàm parricida.* nisi ibi quoque & similibus in locis tollenda ea vocula. *Paullò minus* ὀλίγου δεῖν. aliquanto pòst, *quod paullominus utrumque euenit.*

29 *Vix unius bigæ adiectione honorari passus est.*] Ne id quidem permissum fuisse scribit Dio, οὕτως, inquit, διὰ πάντων ὁμοίως δημοτικὸς ἦν, ὥς τι οὔτε ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ γίνεσθαί τι παρὰ τὸ καθεστηκὸς ἐπιτρέπειν.

34 *Et ne mensis September, Tiberius: Liuius, October, uocarentur.*] Ex Dione legendum, *Et ne mensis Nouember Tiberius, September Liuius uoc.* Sic ille lib. LVII. τῆς τε βουλῆς ἱκετευούσης, καὶ τὸν γοῦν μῆνα τὸν Νοέμβριον, ἐν ᾧ τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα ἐγεγέννητο, Τιβέριον καλεῖσθαι ἀξιούσης, καὶ τί, ἔφη, ποιήσετε, ἂν δέκα τρεῖς Καίσαρες γένωνται;

36 *Ciuicam in uestibulo coronam.*] Dio lib. LIII. Valerius Max. lib. II. *Cæterum ad quercum pronæ manus porriguntur ubi ob ciues seruatos corona danda est. qua postes Augustæ domus sempiterna gloria triumphant.*

40 *Vt neminem senatorum aut officij aut negotij caussa ad lecticam suam admiserit.*] Ne equitem quidem ex illustribus. Dio, ὅτε ἐπὶ τοῦ δίφρου ἐκομίζετο, οὐδένα οἱ παρακολουθεῖν οὐχ ὅπως βουλευτὴν, ἀλλ' οὐδ' ἱππέα τῶν πρώτων εἴα.

Pag 74. v. 7 *Sed aduersus comitia.*] Melius codd. Lislæi: *Sed & adu. com.*

12 *Si hanc fenestram aperueritis.*] Eleganter: sic etiam Græci. Clemens Pædagogi lib. III ὡς μὲν ἀκόλαστοι αὐτῷ τὸ λάγνον σημαίνοντες, πλατείας ἀναπετάσαντες θυρίδας τοῖς εἰς ἡδυπάθειαν φερομένοις. Paullò aliter Cassiodorus lib. VIII. *Ideò beneficijs nostris quasi quandam ianuam cogitauimus dare quæstorem.* Legas & *ianuam cogitationis ingredi* lib. V. eiusdem prudentissimi scriptoris.

32 *Lectica quondam interolatus æger, comites à se remouit*] Dio notat in anno DCCLXX. οὕτω κακῶς διέκειτο, ὥστε ἐν σκιμποδίῳ κατάστεγος ἐς τὸ συνέδριον ἐσκομισθῆναι προσομιλοῦντά τινα καὶ τοῖς αἰδοίοις, ἦν ποτέ τις αὐτῷ ἀκριβῶς ἔχων οὐκ εἶναι ἴσως, καθεκκαίδεκαν αὐτὸν ἐσφέρεσθαι, καὶ ἤδη καὶ ὁ Τιβέριος ποτὲ εἶπεν, καὶ διελέχθη γέ τινα ἐκ τοῦ σκιμποδίου παρακύψας.

32 *Comites à se remouit.*] Ita moris fuit vt qui sella aut in lectica veherentur, nō principes solùm, sed & alij, turbam comitum τῷ φορείῳ παραπεμπόντων vt loquitur Lucianus, haberent. Iuuenalis,

> *Respicit hæc primum qui litigat, an tibi serui*
> *Octo, decem comites, an post te sella, togati*

Ante pedes.

35 *Iterum censente.*]Cod.Lisl.*item censens se*,nec displiceat *censens*.Idem mox, *non obtinuit* pro,*obtinere non potuit*.

41 *Vel legati ex Africa adierint eos.*] Dubito an huc pertineant Taciti verba Annal.lib.III. *Proximi senatus die, Tiberius per literas castigatus oblique patribus quòd cuncta curarum ad principem reijcerent: M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit, ex quis proconsul Africæ legeretur.*

Pag. 75.v.3 *Quod non de rebus gestis senatui scriberent.*] Mos sub libera Reipubl. perpetuò seruatus, cum eadem extincta sublatus. Notant Tacitus & Dio non vno loco. Exemplum dedit primus Agrippa, de quo scribit Dio in anno DCCXL. οὔτι ἔγραψεν ἀρχὴν ἐς τὸ συνέδριον ὑπὲρ τῶν πραχθέντων οὐδέν· ἀφ' οὗ δὴ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα νόμῳ τινὶ τῷ ἐκείνου ἔθει τῷ χρώμενοι, οὐδ' αὖ τι τῷ κοινῷ ἐπέστελλον.

4 *Quodque de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent.*] Tacit. Annal. III. *Eo prælio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus retulit, donatusque est ab Apronio torquibus & hasta. Cæsar addidit ciuicam coronam, quòd non eam quoque Apronius iure proconsulis tribuisset, questus magis quàm offensus.*

6 *Consuetudinem antiquam retulisset, de maioribus suis memorandi.*] Hoc ea oratione fiebat, qua populo post initum honorem noui magistratus gratias agebant: Plutarchus in AEmilio, εἰωθότων τῶν τὴν ὑπατείαν λαβόντων, οἷον δημολογεῖσθαι τινα χάριν, καὶ προσαγορεύειν φιλοφρόνως τὸν δῆμον ἀπὸ τοῦ βήματος, Αἰμίλιος εἰς ἐκκλησίαν συναγαγὼν τοὺς πολίτας, ἔφη. Ab hoc fonte manarunt orationes panegyricæ quibus principi gratias in senatu agebāt Kal. Ian. noui consules. Qui mos etiam aliis magistratibus seruatus, ad tempora Claudij: de quo Dio lib. LVIII. κατέδειξε τοὺς αἱρεθέντας μηδὲν μεῖζον οἱ χάριν ἐν τῷ συνεδρίῳ γιγνώσκειν, ὅπερ κατὰ τὸ ἔθος ἐποίουν.

8 *Exequias usque ad rogum frequentauit.*] Videntur Imperatores in funeribus virorum illustrium ad laudationem tantum quæ fiebat in foro venire soliti, nec interesse officio cùm efferrentur è Rostris ad bustum extra vrbem. Propterea ciuile & δημοτικὸν in Tiberio habitum, quòd ad rogum vsque se cum cæteris conferret. sic accipiendum quod de Druso eius filio obseruat Dio, ὁ Δροῦσος τὰ τῇ ὑπατείᾳ προσήκοντα ἐκ τοῦ τῷ συνάρχοντι ἐξετέλεσε, καὶ κληρονόμος γε ὑπό τινος καταλειφθεὶς, τὸ σῶμα αὐτοῦ συνεξήνεγκε. Vbi συνεκφέρειν significat, exequias vsque ad rogum cum aliis frequentare. Nec soli Imperatores funus extra vrbem sequi spernebant: sed multi alij. Cynthia apud Propertium de suo funere loquens,

Si piguit portas ultra procedere, at illud
Iussisses, lectum lentius ire meum.

10 *Literas publicas sine subscriptione ad se dederant.*] Quænam ista subscriptio sit, vnus me docuit Dio: non enim est nominum, vt putare aliquis possit: sed præteritionem intelligit clausulæ solitæ adiici literis ad principem: ea fuit, *Vota facimus pro te Imperator.* verba Dionis sunt, οἱ Ῥοδίων ἄρχοντες ἐπιστείλαντές τι αὐτῷ, οὐχ ὑπέγραψαν τῇ ἐπιστολῇ τοῦτο δὴ τὸ νομιζόμενον, ἀλλ' ὡς αὐτῷ ποιούμενοι.

12 *Diogenes grāmaticus disputare sabbatis Rhodi solitus.*] Etsi obseruatio hebdomadum ante tempora Theodosij vulgò recepta non fuit, annotare tamen licet multo antè tale aliquid Græcos præsertim & Asiaticos in functionibus vitæ quotidianæ solitos obseruare. Quod quia imitatione Iudæorum, qui iam tum per orbem sparsi erant, institutū est, etiam sabbati nomen multi retinuerūt. Eiusmodi est quod hîc Suetonius ait, Diogenē grammaticū solitū Rhodi sabbatis disputare: sic septimo quoq; die feriæ pueris solitæ in scholis concedi.

di. Lucianus Pseudologista, καὶ ὁ μὲν Κόθορνόν τινα εἶπεν· ὁ δὲ Ἑβδόμην, ὅτι ὥσπερ οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἑβδόμαις, κἀκεῖνος ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἔπαιζε, καὶ διεγέλα. A.Gellius lib.xv.cap.II. *Is in conuiuijs iuuenum quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ solemne nobis fuit, simulatque modus epulis factus, & utiles delectabilésque sermones cœperant: tum silentio ad audiendum petito,loqui cœptabat.* Idem seruatū etiam in aliis rebus. Vulcatius Gallicanus in Auidio Cassio. *Exercitium septimi diei fuit omnium militum ita ut sagittas mitterent, & armis luderent.* Lampridius in Alexandro Seuero *Capitolium septimo die cùm in urbe esset, ascendit, templa frequentauit.* Disputat etiam Clemens Alexandrinus Stromatum libro quinto ἑπτὰ τὴν ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι.

14 *In septimum diem distulerat.*] Sic etiam rhetores declamationibus suis certum diem soliti assignare.Iuuenalis,

Nil salit Arcadico iuueni cuius mihi sexta
Quaque die miserum dirus caput Annibal implet.

Suetonius in libello De illustribus grammaticis de M Antonio Gniphone, *Docuit & rhetoricam,ita ut quotidie præcepta eloquētiæ traderet, declamaret verò nonnisi nundinis.*

24 *Hunc Romæ salutandi sui caussa pro foribus adstantem.*] Simillima huic historia est quam de Polemone sophista & Imperatore Antonino Philostratus narrat in Sophistis.

17 *Boni pastoris esse,tondere pecus non deglubere.*] Batonis Dalmatæ interrogati à Tiberio, cur rebellasset,responsum fuit, ὑμεῖς γὰρ τὰς ἀγέλας ὑμῶν φύλακας οὐ κύνας, οὐδὲ νομέας ἀλλὰ λύκους πέμπετε. Dio lib.LV.& item lib.LVI. Omnino videtur id responsum Tiberio occasionem huius dicti dedisse: quod idem Dio lib. LVII.ita vertit, Αἰμιλίῳ Ῥήκτῳ χρήματά ποτε αὐτῷ πλείω παρὰ τὸ τεταγμένον ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἧς ἦρχε πέμψαντι, ἀντεπέστειλεν, ὅτι κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ᾽ οὐκ ἀποξύρεσθαι βούλομαι. pro deglubere dixit ἀποξύρεσθαι. At Latina vox ἐκδέρειν propriè significat, vt in Glossario vertitur:sed ad sententiam potius Dio quàm ad proprietatem verborum attendit: nam etsi minus est ἀποξύρεσθαι quàm deglubere, si spectetur propria vocum significatio: tamen translatæ hæ voces idem significant: nam etiam κείρειν quod tondere est,interdum pro eo quod deglubere Tiberius dixit,Græci ponunt.Maximus Tyrius sermone XL. Καμβύσης δὲ καὶ αὐτὸς Ξέρξης οὐ ποιμένων ἀγαθῶν πονηροὶ λύκοι, κείροντες τὴν ἀγέλην, καὶ τῆς ἐπιστήμης ἀπηλλαγμένοι. Dio Chrysostomus Περὶ βασιλείας orat. IIII. Tiberianum hoc apophthegma pulcherrimè illustrat. αὐτὸ δὲ τοῦτο ἔοικε δηλοῦν Ὅμηρος καὶ ὅταν ἐγκωμιάζων τινὰ λέγῃ τῶν βασιλέων ποιμένα λαῶν. τοῦ γὰρ ποιμένος οὐκ ἄλλο τι ἔργον ἢ προνοια καὶ σωτηρία, καὶ φυλακὴ προβάτων, ὥς τι κατεσθίειν, οὐ μὰ Δία καὶ σφάττειν καὶ δέρειν. καίτοι ἐνίοτε πολλὰ πρόβατα ἀγείρει μάγειρος εἰς ὠνησάμενος. ἀλλὰ πλεῖστον διαφέρει μαγειρικὴ καὶ ποιμενική. Pro deglubere dixerunt & *reglubere* veteres.Glossarium Regluno ἐκδέρω.In Lisl.cod.non *deglubere* scriptū erat, sed *deglutire*: perperam, etsi offendere memini eam lectionem etiam alibi.

18 *Paullatim principem exeruit.*] Viterb. *exemit*, sine dubio ex ea lectione quam Turnebus olim reperit & annotauit,*exeruit*: quam & Pithœi codd. habent, in quibus libris etiam locus hic ex capite XI. *in quo exercuisse ius tribunitiæ potestatis usus sit.* corruptus ita, *ex seruus eius* veterem lectionem arguit fuisse *exeruisse ius*. Est verò elegans loquendi genus,*principem exerere* siue *exercere*,pro facere τὰ τοῦ αὐτοκράτορος, gerere se pro principe. quam φράσιν miror cur

dam viro docto sic visam insolentem, vt ferre apud Tacitum nequiuerit *exsulem agere*, & mutandum censuerit. Atqui sic & Latini & Græci loquuntur, vt apud Maximum Tyrium ὑποδιῳκημένος τὸν πατέρα, apud Dionysium Hal. ὑποκρινόμενον τὸν ὀρρωδοῦντα. apud Philonem τὸν κατήγορον ὁμολογεῖν, & è recentioribus Græcis apud Nicetam ferè singulis paginis: cuiusmodi sunt τὸν ὅλον στρατιώτην ὑποστρατευόμενος & ὑποκρινόμενον τὸν ζῶντα, item ὑποδῦναι τὸν πρεσβύτην. & lib. I. vitæ Andronici Comneni, οὐ περὶ πολλοῦ τὸν ἡγεμόνα ἐτίθετο, id est, *non magnificit ducatum suum*. Nec minus eleganter Latini vt noster in Vitellio, *ministratoré exhibere*. Seneca epist. XXXI. *Quem promiserat exhibet*. Plinius in panegyrico, *recipere se in principem*. Valerius Max. lib. V. *tenuit patrem ut consulem ageret*. lib. VIII. *in rebus serijs Scæuolam, in scurrilibus lusibus hominem agebat*. lib. IX. *Nec fuit ei pudori filium, ciuem, hominem dissimulare*. & passim poetæ.

21 *Magistratibus pro tribunali cognoscentibus, plerumque se offerebat consiliarium.*] Tacitus lib. I. Annal. *Nec patrum cognitionibus satiatus, iudicijs adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multáque eo coram, aduersus ambitum & potentium preces constituta sed dum ueritati consulitur, libertas corrumpebatur.*

22 *Vel ex aduerso in parte primori.*] Tacitus modò, *In cornu tribunalis*. Dio sic, ἐδίκαζε μὲν οὖν ὥσπερ εἶπον, ἐπεφοίτα δὲ καὶ ἐπὶ τὰ τῶν ἀρχόντων δικαστήρια, καὶ παρακαλούμενος ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀπαράκλητος, καὶ ἐκείνους μὲν ἐν τῇ ἑαυτῶν χώρᾳ καθῆσθαι εἴα, αὐτὸς δὲ ἐπὶ τοῦ βάθρου τοῦ καταντικρὺ σφῶν καθεζόμενος καθίζων, ἔλεγεν ὅσα ἐδόκει αὐτῷ. Habes elegantissimè expressum & Taciti superiorem locum, & Suetonij quoque.

29 *Corinthiorum uasorum pretia.*] Vide Tacit. III. Annal. in actis anni DCCLXXV.

31 *Annonámque macelli senatus arbitratu, quotannis temperandam: dato ædilibus negotio pop.*] Prorsus contraria his scribit Tacitus, *Auditis Cæsaris literis, remissa ædilibus talis cura: luxúsque mensæ à fine Actiaci belli ad ea arma quîs Ser. Galba rem. R. adeptus est per annos centum profusis sumptibus exerciti.*

36 *Quotidiana oscula prohibuit edicto.*] Arbitror Tiberium minimè comem Imperatorem, vt eum Plinius vocat, cùm oscula quotidiana grauaretur, ne superbiæ hoc ipsi tribueretur, si solus consuetudinem aspernaretur, edictum hoc promulgasse. Puto etiam Valerium Max. qui assentatione eius principis parũ Velleio concedit, in Tiberij gratiam hæc scripsisse lib. II. *ne Numidiæ quidem reges uituperandi, qui more gentis suæ nulli mortalium osculum ferebant. Quicquid enim in excelso fastigio positum est, humili & trita consuetudine, quo sit uenerabilius, uacuum esse conuenit*

37 *Item strenarum commercium.*] Sic apud Valerium Max. lib. V *dandi & accipiendi beneficij commercium*. De hoc autem edicto Tiberij Dionis verba sunt in anno DCCLXX. ὁ Τιβέριος ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὴν νουμηνίαν τινὲς ἀργύριον αὐτῷ προσέφερον, οὔτε ἐδέξατο, καὶ τι καὶ γράμμα περὶ αὐτοῦ πάνυ ἐξέθετο, ῥῆμά τι, μὴ λανθάνειν γενόμενος. *strenas* vocat Dio ἀργύριον & hîc & alibi, nimis laxa appellatione: sed vocem Latinæ parem Græci non habent. At Græci magistri finxerunt vocem appositissimam Romanæ consuetudini exprimendæ. Glossarium, *strenua* ἀργυρισμὸς, θαλλός. Scribe *strena*, & cõfer interpretationem cum verbis Festi. *Strenam uocamus quæ datur die religioso ominis boni gratia*. in Lisl. cod. *strenua* pro *strena* scriptum hîc reperi, vt in Gloss.

40 *Vltra non reddidit.*] Notat eodem libro Dio sub principium, τοῦτο ἕνεκα ἔξω που τῆς νουμηνίας ἀπῆγεν, ἵνα ἀργύριον παρ' αὐτῶν μὴ λαμβάνῃ· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ τὸν Αὔγουστον ἐπὶ

τούτῳ

εὐτυχίᾳ ἐπῆγεν, διὰ τὸ πολλὴν μὲν δι᾽ ἀφορμὰς ἐν αὐτῷ· πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τῆς ἀπὸ δόσεως γίγνεσθαι.

Pag.76.v.1 *Equiti Rom. iurisiurandi gratiam fecit.*] Memini Iacobum Cuiacium ad Nouellam LI. De mulieribus scenicis tractare hunc locum. Quare inde petatur censeo illius explicatio.

5 *Lenocinium profiteri aperant.*] Apud ædileis: cuius moris caussam eruditè explicat Lipsius ad Tacitum II. Annal. Vide etiam Tertullianum De pallio.

12 *Iudaicosque ritus compescuit.*] Calumniis Seiani impulsus. fusè Philo Iudæus orat. ad Caium.

12 *Coactis qui superstitione ea tenebantur.*] Intelligo de ciuibus tantum Romanis: neque enim Iudæis suam religionem iuit ereptum Tiberius.

18 *In primis tuendæ pacis à grassaturis ac latrociniis seditionúmque licentia curam habuit.*] Huc refero quod de Tiberio Philo scribit, ἐμφύλιον σπέρμα πολέμου, μήτε κατὰ τὴν Ἑλλάδα, μήτε κατὰ τὴν βάρβαρον ὑποτυφόμενον ἐάσας· τὴν δὲ εἰρήνην καὶ τὰ τῆς εἰρήνης ἀγαθὰ παρεσχημένος ἄχρι τῆς τοῦ βίου τελευτῆς ἀφθόνῳ καὶ πλουσίᾳ χειρὶ καὶ γνώμῃ.

37 *Thrascypolim Thracem.*] Scio Græcos ῥασκύπολιν nominare, vt Dionem: sed constanter per *Th.* MSS. nostri. Lisl. quidem disertè *Thrascypolim*. Viterb. verò *Thrasibolum*.

38 *Cuius etiam regnum in prouinciæ formam redegit.*] Strabo libro XII. τελευτήσαντος τὸν βίον Ἀρχελάου τοῦ βασιλεύσαντος, ἔγνω Καῖσαρ τε καὶ ἡ σύγκλητος ἐπαρχίαν εἶναι Ῥωμαίων τὴν μεγάλην Καππαδοκίαν. & Tacitus non vno loco aliique historici.

Pag.77.v.2 *Et propè quotannis profectionem præpararet.*] Tacitus non minus eleganter quàm verè Annal. lib. I. *Cæterum ut iam iamque iturus legit comites, conquisiuit impedimenta, adornauit naues. Mox hiemem aut negotia variè caussatus, primo prudentes, dein uulgum, diutissimè prouincias fefellit.* Vide eundem in actis anni DCCLXXIII. lib. III. & lib. IV. initio, sic ait idem magnus scriptor, *Exin uetus & sæpe simulatum proficiscendi in prouincias consilium refertur.*

8 *Constanti & opinione & sermone penè omnium, quasi neque rediturus unquam.*] Tacitus, *Ferebant periti cœlestium iis motibus siderum excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur. Vnde exitii caussa multis fuit, properum finem uitæ coniectantibus uulgantibúsque.*

11 *Incœnante eo, complura & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt.*] Placet nimis ista lectio quam aduersus eruditissimorum hominum sententiam firmat super consensum MSS. auctoritas Latinè loquentium: nam vt noster *incœnare* pro ἐνδειπνεῖν siue intus cœnare posuit: sic Columella *impasci* pro ἐννέμειν, aut ἐννέμεσθαι lib. II. cap. XVIII. *Ac neque suem uelimus impasci, quoniam rostro suffodiat & cæspites excitet.* lib. VI. cap. V. *Itaque cùm ablegabuntur, in ea loca perducendi sunt, quibus nullum impascitur pecus.* Sic apud Statium libro VIII. Thebaid. *inseruare,*

An tibi felices lucos miseratus Auerni,
Rector, & Elysias dedit inseruare uolucres?

18 *Apud Fidenas supra XX. hominum millia.*] Non Fidenatium, ne erres: sed peregrinorum qui ludorum caussa eò conuenerant. Nam Fidenæ ea tempestate pene vacuæ incolis fuerunt. Horatius,

Scis Lebedus quàm sit Gabiis desertior, atque
Fidenis uicus. Iuuenalis,
Huius qui trahitur prætextam sumere mauis,

An Fidenarum Gabiorúmque esse potestas?

21 *Ne quis se interpellaret edixerat, ac toto itinere adeuntes submouerat.*] Nempe egressum semel vrbe. Tacitus, *Cæsar, dedicatis per Campaniam templis, quanquam edicto monuisset, ne quis quietem eius irrumperet, concursúsque oppidanorum disposito milite prohiberentur.*

24 *Non tribunos militum præfectósque, non prouinciarum præsides vllos mutauerit.*] Tacitus lib. I. *Id quoque morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus aut iurisdictionibus habere. Caussæ variæ traduntur. Alij tædio nouæ curæ semel placita pro æternis seruauisse, quidam inuidia, ne plures fruerentur. Sunt qui existiment,* &c. Vide cap. LXIII.

Pag. 78. v. 8. *Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lasci.*] Clemens Alexandr. Προτρεπτικῷ ad Græcos ἀλλ' οὐ ταῦτα φρονοῦσιν οἱ πολλοί. ἀπορρίψαντες δὲ τὴν αἰδῶ καὶ τὸν φόβον, οἴκοι τὰς τῶν δαιμόνων ἐγγράφονται πασχητιασμούς. πινακίοις γοῦν τισὶ κατὰ γραφὰς μετεωρότερον ἀνακειμένοις, προεστηκότες ἀσελγείᾳ τοὺς θαλάμους κεκοσμήκασι, τὴν ἀκολασίαν εὐσέβειαν νομίζοντες· κἀπὶ τοῦ σκίμποδος κατακείμενοι, παρ' αὐτὰς ἔτι τὰς περιπλοκάς, ἀφορῶσιν εἰς τὴν Ἀφροδίτην ἐκείνην, τὴν γυμνήν, τὴν ἐπὶ τῇ συμπλοκῇ δεδεμένην. Propertius verissimè,

Quæ manus obscœnas depinxit prima tabellas,
Et posuit casta turpia visa domo.
Illa puellarum ingenuos corrupit ocellos,
Nequitiæque suæ noluit esse rudes.

Meminit & Ouidius in Matæotechnia. & Suetonius in vita Horatij.

9 *Ne cui in opera edenda exemplar impetratæ schemæ deesset.*] Hæc lectio est cod. Viterb. & Pithœi: nec multo aliter Lislæi: malim tamen *imperatæ schemæ.* Schema hîc significat quod apud Clementem in his verbis, ἤδη δὲ ἀναφανδὸν τῆς ἀκολασίας ὅλης τὰ σχήματα ἀνάγραπτα πανδήμως θεώμενοι οὐκ αἰσχύνεσθε. Deinde, ἐπ' ἴσης ἐγχαρασσόμενοι τὰ Φιλαινίδος σχήματα ὡς τὰ Ἡρακλέους ἀθλήματα. Latinorum poetarum nequissimus quisque *figuram* hoc sensu sæpe vsurpauit.

12 *Paniscorum & nympharum habitu.*] Clemens eodem loco, οἷαι δὲ αὖ καὶ ἄλλαι ὑμῶν εἰκόνες, πανίσκοι τινές, καὶ γυμναὶ κόραι, καὶ σάτυροι μεθύοντες καὶ μορίων ἐντάσεις, ταῖς γραφαῖς ἀπογυμνούμεναι, ὑπὸ τῆς ἀκρασίας ἐλεγχόμεναι.

13 *Caprineum dictitabant.*] Fortè, *καπρεον eum dictitabant.* sed totum locum ita scribo. *Palámque iam & vulgò, nomine insulæ abutentes, Caprineum* (vel *Caprinum*) *eum dictitabant.*

34 *Pecuniæ parcus ac tenax.*] Dissentit Tacitus non vno loco, vt lib. I. *Resistentibus ærarij prætoribus subuenit Cæsar, pretiúmque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens: quam virtutem diu retinuit, cùm cæteras exueret.* Lib. III. *M. Pisonem ignominia exemit, concessitque ei paterna bona, satis firmus, vt sæpe memoraui, aduersum pecuniam.* Dissentit & Dio, cuius hæc verba ἥκιστα ἐς αὐτὸν δαπανῶν, πλεῖστα ἐς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε· ταῦτα μὲν ὡς εἰπεῖν τὰ δημόσια ἔργα, τὰ μὲν ἀνοικοδομῶν, τὰ δ' ἐπικοσμῶν, πολλὰ δὲ καὶ πόλεσι, καὶ ἰδιώταις ἐπήρκει. Et statim πλοῦτον δὲ ἐξ οὐδενὸς αἰσχροῦ, ἀδεὴς καὶ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἐκεκτῆσθαι.

39 *Quam non amicorum, sed gratorum appellabat.*] Imposuerunt operis nostris Antuerpienses editt. quæ ex coniectura Turnebi *gratorum* pro *Græcorum* edunt. Mihi verò ea lectio non probatur: nam *Græcorum* habent omnes libb. vett. quibus vsi sumus. Græcos vocat quos palliatos libro primo cap. XLVIII. qui locus conferri cum isto debet. In comitatu principum visorum semper

fuere

fuêre Græci, iique vt plurimùm litterati & philoſophi. ἐν τῷ καὶ ὅλον τῆς κωμῳδίας ἐπιμ... ἔδοκει, vt verè Lucianus ait. Tales erant iſti Græci: de quibus iterum Suetonius ca pite LVI. *Nihilo lenior in conuictores Græculos quibus uel maximè acquieſcebat.* quod etſi verè ſcriptum Suetonio, ſcimus tamen quantum ſemper & Græcos & eorum linguã contempſerit Tiberius. quare non mirum amicorum nomen iis fuiſſe negatum: & Græcos vel Graios ἀπαλαιομένους χάριν fuiſſe nuncupatos.

40 *Neque opera ulla magnifica fecit.*] Noua quidem non fecit, ſed facta ornauit magnificè, & vetuſtate dilapſa reſtaurauit. ita Dio. aliter Velleius, inſigni, vt ſemper, adulatione.

Pag. 79. v. 5 *Quo peracto.*] Omnino ſcribendum, *quo pacto* nec aliter in MSS. offendimus.

6 *Pudore deterruit, in his Ortalum.*] Non à petendo quidem: ſed à probando deterritus Ortalus.

8 *Propoſito millies HS. gratuito in triennij tempus.*] Dio libro LVII. in anno DCCLXXXV. τὸ δὲ χρῆμα τὸ κατὰ τὰ δανείσματα ἐμετρίασε, καὶ χιλίας καὶ πεντακοσίας μυριάδας τῷ δημοσίῳ ἔδωκεν, ὥστε αὐτὰς ὑπ' ἀνδρῶν βουλευτῶν ἀτόκους τοῖς δεομένοις ἐς τρία ἔτη ἐκδανεισθῆναι. *Rem fœnebrem moderatus eſt, ac millies HS. gratuito propoſuit, ut ex ea pecunia ſenatores in tres annos ſine uſura quod opus eſſet egentibus mutuò darent.*

9 *Et rurſus quibuſdam dominus inſularum.*] Refert hanc largitionem Tacitus in anno DCCXC. Ego verò aliam principis eiuſdem reperio iſti ſimilimam: narrat enim Dio coſs. Sex. Papinio, & Q. Plautio, qui erat annus DCCLXXXIX. ſtagnaſſe Tiberim plana vrbis iuxta circum & collem Auentinum: eſſéque ſecutum labentem magnam ædificiorum ſtragem: Tiberium millies HS. contuliſſe ad ſubleuandam inopiam eorum qui damnum feciſſent. Meminit eiuſdem munificentiæ & Tacitus in illius anni actis, ſed nonnihil à Dione diſſentiens: incendium enim fuiſſe ait, non Tiberis exundationem: in cæteris planè conſentit. Sic ille, *Idē annus graui igne urbem adficit, deuſta parte Circi, quæ Auentino contigua, ipſoque Auentino. quod damnum Cæſar ad gloriam uertit, exſolutis domuum & inſularum pretijs. millies ſeſtertium ea munificētia conlocatum: tanto acceptius in uulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus.*

16 *Poſt duplicata ex Auguſti teſtamento legata.*] Id qua ratione acciderit ex Taciti Annal. lib. I. diſcas.

31 *Quòd partem rei familiaris in pecunia haberent.*] Vetus fuit Romæ lex qua amplius quàm ſexaginta HS. in auro vel argēto poſſidere vetitum: eam legem temporis tractu abolitã reſtituit Cæſar anno DCCV. vt narrat Dio lib. XLI. Puto & Auguſtum aliquid de modo habendarum pecuniarũ conſtituiſſe, quod propius ad loci huius ſententiam faceret: eius tamen legis mentionem nuſquam reperi apud veteres.

34 *Sed & Vononem regem Parthorum.*] Tacitus Annal. lib. II. aliter narrat hanc hiſtoriam, & Tiberium culpæ abſoluit.

37 *De cogendo ad reſtituendã libertatem Auguſto.*] Tale aliquid cogitaſſe Druſum colligas ex his Taciti lib. I. *Druſi magna apud pop. Rom. memoria, credebatúrque, ſi rerum potitus foret, libertatem redditurus.* vide initium libri V.

Pag. 80. v. 6 *Vt titulus ſuis quaſi Auguſti, ita & Liuiæ filius adijceretur.*] Dio lib. LVII. ἄλλοι καὶ τὸν Τιβέριον ἀπ' αὐτῆς ὀνομάζεσθαι ἐσηγήσαντο, ὅπως ὥσπερ οἱ Ἕλληνες πατρόθεν, οὕτω καὶ ἐκεῖνος μητρόθεν ὀνομάζηται. Tacitus, *Multa patrum & in Auguſtam adula-*

no: alij PARENTEM, *alij* MATREM PATRIAE *appellandam, plerique ut nomini Cæsaris ascriberetur* IVLIAE FILIVS, *censebant.*

7 *Quare non parentem patriæ appellari.*] Dio de Liuia, καὶ πολλοὶ μὲν ΜΗΤΕΡΑ αὐτὴν ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ, πολλοὶ δὲ καὶ ΓΟΝΕΑ προσαγορεύεσθαι γνώμην ἔδωκαν. In antiquis nummis superbissimus hic illius titulus inuenitur, IVLIA AVGVSTA GENETRIX ORBIS.

19 *Toto quidem triennio quo uiuente matre abfuit.*] Ita scriptum in Viterb. non vt in plerisque *adfuit*. De *triennio* interpretibus assentior, potius quàm erudito viro qui emendat *biennio*: cùm enim neutra lectio exactè tempus definiat, quo vixit Liuia post exitum Tiberij, quod spatium est biennij & paucorum mensium, nihil temere mutandum, consentientibus omnibus Mss. cum vulgata lectione.

25 *Et in antliam condemnato.*] Sic omnino legendum: neque multò aliter veteres libb. in quib. *Antiliam* perscriptum offendimus. Meminit huius supplicij Artemidorus lib. I. cap. L. cuius verba cùm pridem ad hunc locum annotassemus, reperimus postea occupatum id ab eruditiss. Lipsio in lib. II. Electorum. Sic autem Artemidorus, οἶδά τινα ὃς ἔδοξε τὸ παντὸς σώματος ἄχθος μόνους τοὺς πόδας αὐτοῦ μόνους βαστάζειν. καὶ περιέβαινεν μὲν μηδὲ βραχὺ, ὅμως δὲ κινεῖσθαι συνέβη αὐτῷ εἰς ἀντλίαν καταδικασθῆναι. καὶ γὰρ τοῖς ἀντλοῦσι συμβέβηκε, διαβαίνειν μὲν ὡς βαδίζουσι, ἀεὶ δὲ μένειν ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ.

30 *Ad negotiorum consuetudinem rediit.*] Quod Tacitus dicit *repetere solemnia*, &, *redire ad munia.*

39 *Nisi ea secreta obstarent.* Nihil variant vett. codd. sententia postulat scribi, *nisi ea secreto ablata forent*, vel, vt visum Torrentio, *ni Seianus secreto obstaret.* Adi ad Tacitum.

Pag. 81. v. 3 *Si non dominaris* inquit, *filiola iniuriam te accipere existimas?*] Calpurnius Flaccus Declamatione VI. *Sceleratis ingenijs & plusquàm ciuilia cupientibus, non dominari instar seruitutis est.* Eleganter etiam Cyprianus in epistola ad Donatum, *Fascibus ille oblectatus & honoribus priuatus & inglorius esse non potest: hic stipatus clientium cuneis frequentiore comitatu officiosi agminis honestatus, pœnam putat esse cùm solus est.* Nec abludit illud Plutarchi Pyrrho de Tarentinis, δουλείαν, τὸ μὴ πρὸς ἡδονὴν ζῆν καλοῦντες. Placet autem valdè quod docti viri ante nos annotarunt, versiculum Græcum quo Tiberius est vsus, verbatim à Suetonio esse expressum, εἰ μὴ τυραννεῖς τέκνον ἀδικεῖσθαι δοκεῖς; quò videtur allusisse Iulianus epistola quadam ad Bostrenos, οἱ δὲ εἰς τοσοῦτον λυσσομανίας ἥκουσιν καὶ ἀπονοίας ὥσθ' ὅτι μὴ τυραννεῖν ἔξεστιν αὐτοῖς, παροξυνόμενοι πάντα κινοῦσι λίθον.

6 *Cum præstructum utrumque consulto esset.*] Tacitus aliter, *donec aduertit Tiberius fortè, an quia audiuerat?* lib. IV.

13 *Imputauit etiam quòd non laqueo strangulatam in Gemonias abiecerit.*] *Imputare* Suetonio, Tacito, Iuuenali, Plinio Quintiliano & alijs scriptoribus inferioris æui valet, postulare aliquid gratiæ apponi sibi. Tacitus verbo *iactare* in eadem sententia vsus. *Iactauit Cæsar quod non laqueo strangulata neque in Gemonias proiecta foret.*

14 *Proque tali clementia interponi decretum passus est quo sibi gratiæ agerentur.*] Mos tyrannorum, notatus Dioni non vno loco in historia proscriptionis triumuiralis.

29 *Vt tomentum è culcita tentauerit mandere.*] Est planè mirum quod Tacitus ait,

ait, *Drusum his se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisse.* Simile est quod refert Herodotus Calliope de Persis Eleunte obsessis, οἱ δὲ ἐς πᾶν ἤδη κακοῦ ἀπιγμένοι ἦσαν οὕτω, ὥστε τοὺς τόνους ἕψοντες τῶν κλινέων, ἐσιτέοντο. Etiam apud Plutarchum in Bruto milites quidam Cæsariani ὑπὸ λιμοῦ τῶν ἰτεῶν καὶ χενίων ἐσθίοντες ἐλαγχάνοντο. de iisdem scribit Appianus, per quinque dies tolerasse ipsos famē λιχμωμένους τὴν πίσσαν, ἢ ἱστῶν ἢ κάλων διαμασωμένους.

30 *Amborū sic reliquiis dispersis, ut uix quādoque colligi possent.*] Dio lib. LVIII. aliter tradit: eius enim de Druso & Agrippina à Tiberio occisis hæc sunt verba, ὡς καὶ ἐκείνους περιβοῆσαι ἔμαθον, ὑπ' ἀλγηδόνων δέ τι τοῦτο, καὶ ὅτι καὶ τὰ ὀστᾶ αὐτῶν οὐ μόνον ἐς τὸ βασιλικὸν μνημεῖον κατέθετο, ἀλλὰ καὶ κρυφθῆναί που κατὰ γῆς ἐκέλευσεν, ὥς τι μηδέποτε εὑρεθῆναι. Fuit autem sæuissimorum hominum mos, reliquias eorum post obitum spargere, quos viuos vehementer odissent. Sic magni illius Pyrrhi disiectæ reliquiæ, vt & historici testantur, & Ouidius in Ibin.

Nec tua quàm Pyrrhi felicius ossa quiescant,
Sparsa per Ambracias quæ iacuere uias.

Allusit iterum idem poëta in fine ipso librorum de Ponto.

Ergo summotum patria proscindere liuor
Desine, neu cineres sparge cruente meos.

Potest huc referri quod scribit Valerius Max. de Sulla, *Quinque millia Prænestinorum interficiēda, protinúsq; per agros dispergēda curauit.* In cod. Viterb. scriptū erat, *amborū sic reliquias dispersas*, pendente oratione à verbo *putant* quod præcessit. Eámq; lectionē adiuuat cod. Lisl. vbi mendosè scriptū *reliquia dispersa.*

37 *Nepotémque suum ex Druso.*] Tiberium. vide cap. LXII.

38 *Nihilo lenior in conuictores Græculos.*] Quorum tamen quosdam eximiè & constanter vt videtur amauit: in his vel præcipuè Potamonē philosophum: cui patriam repetenti viatici loco tales dedit literas, Ποτάμωνα τὸν Λεσβώνακτος εἴ τις ἀδικεῖν τολμήσει, σκεψάσθω εἴ μοι δυνήσεται πολεμεῖν.

39 *Zenonem quendam.*] MSS. Viterb. Pithœi & Groslotij cōstanter *Xenonem*. vtrumque nomen Græcis in vsu.

Pag. 82. v. 4. *Primùm à contubernio remouit, deinde etiam ad mortem compulit.*] De hoc fortasse accipi debet quod scribit Iulianus in Cæsaribus de Tiberio ἀνάσπαξε τῶν ὤτων· λέγεται γὰρ αὐτὸς καὶ χαμαιλεύς ἵνα τοῦ ἐργάσασθαι.

5 *Sæua ac lenta natura.*] Putabam scrib. *Sæua ac truculenta nat.* Sed repugnātibus libb. nihil muto. *Lentus* dicitur, qui nō facilè mouetur. *unde lenè ferre iniurias* apud Ciceronem. Seianus apud Tacitū lib. IV. Annal. de eodem, *Gnarus lentum in meditando, ubi prorupisset, tribus dictis atrocia facta coniungere.* vide capite XXI. AVgusti morientis de Tiberio dictum.

6. *Theodorus Gadareus.*] Meminit huius Strabo lib. XVI. inter viros illustres Gadaris ortos.

8. *Πηλὸν αἵματι πεφυραμένον.*] Ita omnino legendum est, non πεφυρμένον. Arrianus Dissertationum lib. primo, πηλὸς τὸ σωμάτιον ἐστιν· ἀλλὰ πηλὸς κομψῶς πεφυραμένος. Persius, *Vdum & molle lutum es.* In MSS. Viterb. Pith. & Lislæi, adiecta est interpretatio, *id est, lutum à sanguine maceratum.* φύραμα Græcis dicitur intritum siue harenatum: & apud Strabonem ac Plutarchum φυρᾶν πηλὸν in lib. De solertia animalium: quod & φύραμα μαλάττειν dicunt, vt Epiphanius cōtra Ophitas lib. I.

10 *Scurram qui prætereunte funere.*] Scurræ & mimi olim ad exequias adhi-

beri soliti. Vide in Vespasiano, cap. XIX.

11 *Elato mortuo mandarat.*] Ita scriptum in Viterb. *elato*, pro, qui efferebatur, vt similia lib. I exponebamus. In aliis libb. est *clarè* quod non satis conuenit narrationi Dionis, προσελθών τις πρὸς νεκρὸν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐκφερόμενον, καὶ πρὸς τὸ οὖς αὐτοῦ προσκύψας ἐψιθύρισεν.

17 *Sub idem tempus consulente pretore.*] Tacitus in anno DCCLXVIII. qui fuit alter annus Tiberiani imperij. *Mox Tiberius consultante Pompeio Macro pretore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit.*

19 *Vt alterius imponeret.*] Ipsius Tiberij, si hic est Granius Marcellus de quo Tacitus lib. I.

22 *Circa Augusti simulacrum seruum cecidisse.*] Voluit enim Tiberius nouo numini patri suo non minus reuerentiæ præstari, quàm cæteris dijs, quorum templa, aras, statuas & effigies perfugium præbuisse seruis, quos inclementes domini persequerentur, notum est.

22 *Vestimenta mutasse.*] Pars honoris qui more maiorum diis exhibebatur, erat, vt in eorum conspectu neque diceretur, neque fieret quicquam in quo esset aliquid obscœnitatis, vt disputat Athenæus libro VIII. Arrianus Dissertationum libro II. cap. VIII. ἐν σαυτῷ φέρεις τὸν θεόν· καὶ μολύνων οὐκ αἰσθάνῃ, ἀκαθάρτοις μὲν διανοήμασι, ῥυπαραῖς δὲ πράξεσι· καὶ ἀγάλματος μὲν τοῦ θεοῦ παρόντος, οὐκ ἂν τολμήσαις τι τούτων ποιεῖν ὧν ποιεῖς· αὐτοῦ δὲ τοῦ θεοῦ παρόντος ἔσωθεν, καὶ ἐφορῶντος πάντα, καὶ ἐπακούοντος, οὐκ αἰσχύνῃ ταῦτα ἐνθυμούμενος καὶ ποιῶν ἀναίσθητε τῆς σαυτοῦ φύσεως καὶ θεοχόλωτε. Plutarchus in Quæstionibus Romanis, ἐν ναῷ τῷ ἱερῷ γυμνοῦσθαι αὐτὸν ἀθέμιτον ἦν. Idem translatum ad honorem hominum: Valerius Max. lib. II. *Manifestum igitur est tantum religionis sanguini & affinitati, quantum ipsis dijs immortalibus tributum: quia inter ista tam sancta uincula, non magis quàm in aliquo sacrato loco nudare se, fas esse credebatur.* Inde patuit ad calumniam hic locus: tributum enim impietati quomodo ante notabamus crimen maiestatis solitum fuisse illis temporibus appellari, quod & Dio obseruat lib. LVII. Similis historia in vita Domitiani apud Xiphilinum de ea muliere, quæ occiditur ἀποδυσαμένη ἐναντίον εἰκόνος τοῦ Δομιτιανοῦ.

25 *Eodem die decernis fili passus est, quo decreti & Augusto olim erant.*] Mira huius principis semper fuit curiositas circa obseruationē dierum. Eius generis est quod refert notátque Tacitus Annal. VI. in Agrippinæ supplicio. *Eodem die defunctam quo biennio ante Seianus pœnas luisset, memoriǽque id prodendum addidit Cæsar.*

26 *Specie grauitatis.*] Iulianus Cæsaribus Τιβέριος σεμνὸς τὰ πρόσωπα καὶ βλοσυρὸς σῶφρόν τι ἅμα καὶ πολεμικὸν βλέπων.

28 *Vt nonnulli uersiculis quoque & præsentia exprobrarent, & fut.*] Tacitus I. Annal. *hunc quoque asperauere carmina incertis auctoribus uulgata in sæuitiam superbiamque eius, & discordem cum matre animum.*

40 *Aspice felicem sibi, non tibi.*] Tria hæc postrema disticha coniungi debent, cætera separari: seorsum enim quodque eorum suam sententiam absoluit.

Pag. 83. v. 1 *Nec non Antoni.*] Respicit decretum quo declaratus hostis patriæ Antonius: id enim mirè sæuitiam eius quando in vrbem reuersus est, intendit.

3 *Regnabit sanguine multo, Ad regnum quisquis uenit ab exilio.*] Verum & prudens dictum, quod multorum principum experientia confirmat. vberrimam

exem-

exemplorum ſyluam ſuppeditat hiſtoria Imperatorum Conſtantinopolitanorum: qui inuicem trudere ſe,& ſolio deijcere ſoliti, ſi quãdo, quod ſæpe accidit, reſtituerẽtur, nullum ſæuitiæ feritatis & immanitatis genus non exercebant. vel vide quæ de vno Andronico Comneno narrant hiſtorici, præſertim Nicetas. Cauſſas quærere libet. Quibus in exilium pelli proceribus cõtigit, eos factione pulſos neceſſe eſt, proindéque multos habere inimicos, quod in Sulla, Mario & Antonio verum eſt: vel magno rerum præſentium faſtidio atque ocio ceſſiſſe: quod in Tiberio accidit. deinde certum eſt τοὺς ἀτυχοῦντας (quod AElianus eleganter ait) ἐξαγριοῦσθαι, atque efferari. Laberius olim verè,

Mens incorrupta miſeria corrumpitur:
Mutat ſe bonitas irritata iniuria.

nec parum prudẽter Otho apud Tacitum primo Hiſtoriarum, inter metus ſui cauſſas ponit, principis ingenium *longo exſilio efferatum*: & in primo Annalium ſapienter adæquè reformidat populus Rom. *trucem Agrippam, & ignominia accenſum.* Sed interior cauſſa eſt, quòd qui patiũtur vel exiliũ vel aliã calamitatẽ, ij dum aſſiduè cogitant de vindicta inimicorũ ſuorum, paullatim habitum induunt hominis crudelis, ſæui, feri: quem animi habitum poſtea rerum potiti, in eos primò quibus ſunt offenſi, exerunt, deinde in alios: vel quia ipſis ſemel ἀπογευσαμένοις ſæuitia placet, & pretium eſt: vel quia dum aliquos occidunt, nouos ſubinde ſibi hoſtes creant. Ita quotidie ſeges oleſcit exercendæ illius ferinæ naturæ. Adde quòd omnes in aduerſis iniqua experiuntur hominum iudicia, quaſi digniſſimi ſua pœna ſint, vt veriſſimè Velleius ait: inde vilitas & contemtus calamitoſorum apud omnes: inde calamitoſorũ aduerſum omnes odium & κότος ac diu τεθησαυρισμένη ὀργή.

9 *Perfricari eodem piſce faciem iuſſit.*] Alludit ad hoc factum Iulianus, οἱ μαστίζων μὲν σοῦ, εἶπεν, ἐν μονῇ ... τοὺς Καισαρείας αἰτιώμενος τὸν ἄθλιον ἀλιέα ψυχέτω.

15 *Exploratorem uiæ.*] Hoc genere miniſteriorum vtebantur proceres Romani non ſolum in vijs agrorum: ſed etiam in vrbe, puta cùm ad balnea irent, aut aliò quò. Lucianus Nigrino, πολὺ δ' ἐν τῇ πόλει τοῦτο, καὶ τοῖς βαλανείοις ἐπιχωριάζον· προϊόντες γάρ τινες τῶν οἰκετῶν δεῖ βοᾶν καὶ παραγγέλλειν προορᾶσθαι τοῖν ποδοῖν, ἢν ὑψηλόν τι ἢ κοῖλον μέλλωσιν ὑπερβαίνειν, καὶ ὑπομιμνήσκειν αὐτούς, τὸ καινότατον, ὅτι βαδίζουσι.

15 *Stratum humi ad necem uerberauit.*] Ita moris, & in ſecuri percutiendis, & in fuſtim puniendis. Tacitus I. Annal. *proſtratos uerberibus multant.*

26 *Nullus à pœna hominum ceſſauit dies, ne religioſus quidem ac ſacer.*] Et Græcorum & Romanorum vetus mos fuit vt diebus feſtis abſtineretur à ſupplicijs, vt notamus lib. ſuperiore ad cap. LVII. Quin hoc quoque obſeruare licet, diebus ſolemniorum feſtorum vinctos fuiſſe ſolutos. Vlpianus ad Demoſthenis illa verba πολλοὺς παντοπονήρους ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ διαφεύξεσθαι ex oratione κατὰ Τιμοκράτους, ſic notat, οὐχ ἁπλῶς τοῦτό φησιν, ἀλλ' ἐπειδὴ κατ' ἐκεῖνο ἦν ὅτι ἦγον τὰ Παναθήναια, ὅτε δὴ ἔξεστιν ἀφεῖσθαι τοῦ δεσμοῦ τοὺς δεσμώτας διὰ τὴν πανήγυριν, ὡς γέγραφεν ἐν τῷ κατ' Ἀνδροτίωνος. Idẽ fiebat & Romæ. Liuius lib. V. in deſcriptione lectiſternij, quod primum factũ eſt in vrbe, anno CCCLV. *Et cum inimicis quoque benignè ac comiter ſermones habiti, iurgijs ac litibus temperatum, uinctis quoque dempta in eos dies uincula.*

27 *Animaduerſum in quoſdã ineunte anno nouo.*] Anni DCCLXXXI. Kal. tractus in carcerem inluſtris eques Rom. ac mox ſupplicio affectus. vide Tacitum lib. IV.

Pag. 84. v. I. *Viginti uno die abiecti tractique ſunt: inter eos pueri & fœminæ.*]

Omnino corruptus numerus est, etsi quid restituendum sit difficile est affirmare. Magnitudinem stragis exprimit Tacitus lib. VI. in anno DCCLXXXVI. *Tiberius inritatus supplicijs, cunctos qui carcere attinebantur accusati societatis cum Seiano necari iubet. Iacuit immensa strages: omnis sexus, omnis ætas. Illustres, ignobiles: dispersi aut aggregati.* Fortasse scribi debet CC *& viginti.*

2 *Immaturæ puellæ.*] Notatum Dioni in filia Seiani, τὰ δὲ παιδία αὐτοῦ κατὰ δόγμα ἀπέθανε, τῆς κόρης, ἣν τῷ τοῦ Κλαυδίου υἱεῖ ἐγγεγυήκει, προδιαφθαρείσης ὑπὸ τοῦ δημίου, ὡς οὐχ ὅσιον ὂν παρθενευομένην τινὰ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ἀπολέσθαι. Similis religio triumuiros incessit, cùm proscriptionis tempore prætextatum quendam, vt posset occidi, iusserunt inducere togam virilem, vt narrant Appianus & Dio.

6 *Precanti cuidam pœnæ maturitatem.*] Imò sæpius factum paret ex ijs quæ de Asinio Gallo narrat Dio.

7 *Nondum tecum in gratiam redij.*] Dio ὅπως ἵνα τὴν ἐπιμονὴν ὅτι πλείω λόγου περὶ τῆς θανατώσεως αὐτοῦ ποιοῦμαι, ἔφη, ὅτι, οὐδέπω αὐτῷ διήλλαγμαι.

9 *Adstante mensæ inter copreas.*] Copreæ sunt homines βωμολόχοι, γελωτοποιοί, & scurræ. Ita autem legendum esse, & hîc & in Claudio cap. VIII pridem docuit ex Dione Iosephus Scaliger, in Castigationibus ad Festum. tanti viri sententiam qui refellere conantur, nihil aliud quàm in errore pertinaciam produnt: nam certo certius ita scripsisse Suetonium: fuisséque eam vocem in aulis principum Romanorum iam inde à temporibus triumuirorum in vsu. quod ex eiusdem Dionis lib. L. constat. Vox est Græcæ originis etsi Græcis non vsitata, vt *aretalogus, dicterium, elogium, catasta*, & sexcentæ hoc genus Græci κοπρίους ἄνδρας vocant, vel κοπρολόγους. vt Suidas, Ἀστυνόμοι, οἷς ἔμελλε περί τι τῶν αὐλητρίδων, καὶ ψαλτριῶν, καὶ κοπρολόγων. id est, ἀστυνόμοι *dicebantur quibus curæ erant tibicines, saltatrices & copreæ.* Est verò mos Græcorum in omni vilitate explicanda similibus vocibus aut loquendi generibus vti, vt in illo improbo dicto Heracliti, quod Strabo, Plutarchus & Cedrenus referunt, Νέκυες κοπρίων ἐκβλητότεροι. Quare desinant posthac homines eruditi in duobus his Suetonij locis, aut *copreas* aut *tropæos*, aut nescio quas alias ineptias comminisci.

14 *Veneno interemptum fraude Liuillæ uxoris, atque Seiani conscientia.*] Indicium fecit Apicata Seiani vxor, post mariti & liberorum cædem sese interfectura.

19 *Deinde errore detecto, & occidi, ne diuulgaret iniuriam.*] Videtur de eo loqui cuius similem casum narrat Dio, etsi paullo aliter: non enim errore factũ, sed iniustè accusatum eum fuisse. Verba eius ἕτερον μέντοι τινὰ καὶ πάνυ ἰσχυρῶς βασανίσας, ἔπειτα γνοὺς ὅτι ἀδίκως κατηγορήθη, καὶ πάνυ σπουδῇ ἀπέκτεινεν, εἰπὼν ὅτι χαλεπώτερον ὕβρισται ἢ ὥστε καλῶς δύνασθαι ζῆν.

27 *Et Thrasyllus consultò ut aiunt.*] In his est Dio, qui pluribus explicat.

29 *Et Tiberium ut ex adulterio conceptum aspernaretur.*] Tangit hoc & Dio τὸν Τιβέριον τὸν ἔκγονον διὰ τὴν ὑποψίαν. οὐ γὰρ ἐπιστεύετο τοῦ Δρούσου παῖς εἶναι.

37 *Vnum & alterũ consulares oblatis prouincijs, non ausus à se dimittere.*] L. AElium Lamiam & L. Arruntium intelligo, quorum ille anno DCCLVI. consul fuit, hic anno DCCLIX. De vtroque Tacitus Annal. VI. fine anni DCCLXXXVI. *Extremo anni mors AElij Lamiæ funere censorio celebrata, qui administrãdæ Syriæ imagine tandem exolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum, uiuida senectus, & non permissa prouincia, dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio, Syriæ proprætore defuncto recitantur Cæsaris literæ, quis incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus*

etib. idoneum, abnuere id munus: seque ea necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere prouincias adigerentur. Oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum atteneri. Hunc Tiberij morem notat Dio his verbis, de obitu præfecti vrbis, cui Lamia successit, loquens, καὶ Λύκιον ἀντ' αὐτοῦ Λαμίαν (ineptè vulgò & interpretes Σαμίαν) αἰθάλεα, ὃν προστάχθαι τῇ Συρίᾳ (emenda Συρίᾳ) προστάξας, κατεῖχεν ἐν τῇ Ῥώμῃ: τοῦτο δὲ καὶ ἐφ' ἑτέρων πολλῶν ἐποίει, ἔργῳ μὲν, μηδενὸς αὐτῶν δεόμενος, λόγῳ δὲ δὴ, τιμᾶν αὐτοὺς προσποιούμενος. Obseruamus Tiberij exemplum multos principes esse secutos. Tacitus in rebus Neronis, anno vrbis DCCCVIII, *Syria P. Anteio destinata, & uariis mox artib. elusus, ad postremum in urbe retentus est.* Idem Histor. lib. II in principatu Vitellij, *Cluuius comitatu principis adiectus, non adempta Hispania, quam rexit absens, exemplo L. Arruntij, quem Tib. Cæsar ob metum, Vitellius Cluuium, nulla formidine retinebat.* Eadem calliditate vsum Domitianum ex eodem Tacito in vita Agricolæ apparet: mansisséque eum morem diu, ex simillimo loco Dionis in fragmentis rerum Macrini Imp. intelligimus.

Pag. 85. v. 9 *Pudenda miserandáque oratione.*] Epistolam principalem ad senatum, vocant orationem sæpe historici. Iuuenalis de hac oratione.

--uerbosa & grandis epistola uenit

A Capreis.

Sic & Dio, ἐν τούτῳ ἡ ἐπιστολὴ αἰσχυνθῇ. ἦν δὲ μακρά.

16 *Speculabundus ex altissima rupe identidem signa.*] Emendauimus ex MSS. hunc locum, vulgò enim mendosissimè distinguūt post *identidem*, ac scribunt, *signáq.* Est verò ἀρχαϊσμὸς, *speculabundus signa* pro speculans. Sisenna in quarto historiarum, *populabundus agros ad oppidum peruenit.* Vide A. Gellium.

16 *Signa quæ ne nuntij morarentur, tolli procul, ut quidque foret factum, mandauerat.*] Signa sunt faces accēsæ quibus vsi veteres in signo dando, mirabili planè industria: nam prorsus prout quidque factum erat, aut noui acciderat, ita ignibus sublatis significabant, quasi literis scriptis. Totum hoc artificium aperuit cum cura nobis Polybius: sed ille tractatus ita hodie affectus est, vt paucissimi rem possint ex eo discere nos omnia (φθόνος δ' ἀπέστω καὶ Νέμεσις) purgauimus, & copiosè pridem exposuimus, rémque fecimus planissimam, vt amici multi norunt. tu in his, magne Themidis & Iustitiæ sacerdos, Philippe Canai, qui mihi sæpe edendi eius prudentissimi scriptoris auctor & suasor extitisti. Animus non deest: voluntas etiam superest: otium καὶ τὸ ἀμέριμνον hactenus semper defuerunt: quod nostra scripta produnt nimis.

24 *Proferret ultrò atque uulgaret.*] Non prætermittit Dio, ζητῶν καθ' ἕκαστον ἀκριβῶς ὅσα ἐπαίζοντο φλαύρως περὶ αὐτοῦ εἰρηκέναι, αὐτὸς ἑαυτὸν πάντα τὰ ἐξ αἰσχύνης κακὰ ἔλεγε. καὶ γὰρ εἰ ἐν ἀπορρήτῳ τις ἢ πρὸς ἕνα διειλέχθη τι, καὶ τοῦτο ἐδημοσίευε, ὥστε καὶ ἐς τὰ κοινὰ ὑπομνήματα ἐσγράφεσθαι. Id est, *inquirens diligenter singula quæ de se in malam partem locutus esse aliquis diceretur, omnia maledicta ipse sibi ingerebat, quæ cuiquam mortalium possunt competere: nam si uel in occulto quis cum quoquam de eo esset locutus, id quoque publicabat, adeò ut etiam in acta publica referretur.*

26 *Monentisque ne uoluntaria morte, maximo iustissimóque ciuium odio quàm primùm satisfaceret.*] Eadem mens illorum fuit qui cùm in Neronem coniurassent, capti non solùm crimen vltrò fatebantur, sed etiam imputabant, *tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus.* vt scribit noster lib. VI cap. XXXVI. Nec dissimilis sententia apud Tacitum VI. Annal.

iisdem dieb. Sex. Papinius consulari familia, repentinum & informem exitum delegit, iacto in præceps corpore. Causa ad matrem referebatur, quæ pridem repudiata, assentationibus atque luxu perpulisset iuuenem ad ea quorum effugium non nisi morte inueniret.

29 *Quid scribam uobis Patres Conscripti?*] Adi Tacitum Annal. VI. vbi idem initium epistolæ Tiberij, verè, vt ille ait, insigne habetur, & quidem paullo aliter scriptum.

32 *Præscisse hæc eum peritia futurorum.*] Fuit enim, vt Iosephus quoque notat, mire deditus curiosis artibus, & sciendi futura auidissimus. Iuuenalis,

—tutor haberi
Principis angusta Caprearum in rupe sedentis.

Vide cap. LXIX. Dio, ὁ Τιβέριος ἐμπειρότατος τῆς διὰ τῶν ἄστρων μαντικῆς ἦν.

37 *Quod sanè & ex oratione eius colligi potest.*] Extat apud Tacitum Annal. IV. ciuilis admodum Tiberij oratio, cuius postrema ferè verba sunt, *Deos deásque precor, ut mihi ad finem usque uitæ quietam & intelligentem humani diuinique iuris mentem duint.*

Pag. 86. v. 1 *Quod priusquam eueniat opto ut me supremus dies huic mutatæ uestræ de me opinioni eripiat.*] Simile eiusdem votum apud Dionem, ἄχρι ὁ αὐτὸς ... ιοδότι τι ἄρα ποιοι, τοσοῦτον καὶ ζῆσαι καὶ ἄρξαι χρόνον, ὅσον ἂν τῷ δημοσίῳ συμφέρῃ.

5 *Statura quæ iustam excederet.*] Tacitus. *Erant qui crederent in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse, quippe illi prægracilis & incurua proceritas.* Quid est autē statura iusta? Autores sunt Varro, A. Gellius, & Solinus summū modū adolescēdi humani corporis esse septē pedes. Ex quo intelligimus iustam staturam longè infra septem pedes fuisse: id confirmat mos vetus in tironum dilectu seruatus, quorum proceritatem fuisse semper exactam, ita vt senos, vel certè quinos pedes, & denas vncias habere probarentur, Vegetius scriptum reliquit lib. I. cap. V. Nec multò aliter Impp. Valentinianus & Valens qui in titulo Cod. Theodos. de tironib. dilectum haberi iubent, in quinque pedib. & septem vnciis vsualibus. Iusta igitur statura æstimatione Romana senûm pedum circiter fuit: quem modum seruatum à Nerone scribit Suetonius in conscribenda *ex Italicis senum pedum tironibus noua legione, quam Magni Alexandri phalangem appellabat.* Vnde dubium non est plerosque Italicos ea statura non fuisse: qui autem excederent, erant proceritate notabiles: quare etiā qui septimum pedem implebant, gigantum loco habebantur. Sidonius Apollinaris lib. VIII.

Hic Burgundio septipes, frequenter
Flexo poplite supplicat quietem.

Idem in carmine ad Catulinum,

Spernit senipedem stylum Thalia,
Ex quo septipedes uidet patronos.

Ibidem mox gigantes vocat,

Tot tantique petunt simul gigantes
Quos uix Alcinoi culina ferret.

Quibus in locis videtur Sidonius de pede Romano sensisse: nam aliarum gentium pes breuior. Quare etiam decem pedum homines historia Græca memorat, vt Nicetas Andronicum Comnenum: sed mensuræ diuersæ. Apud Capitolinum legimus fuisse Maximum pedum octo & prope semis. quod si accipiamus de mensura veteri Romana, valde insigni proceritate fuerit. Porro

hunc

hunc locum Suetonij imitans Eginhardus de Carolo Magno ita ſcribit, *Corpore fuit amplo atque robuſto, ſtatura eminenti, quæ tamen iuſtam non excederet: nam ſeptem ſuorum pedum proceritatem eius conſtat habuiſſe figuram.*

9 *Capillo pone occipitium ſubmiſſiore, ut ceruicem etiam obtegeret*) Tacitus, *Nudus capillo uertex.* Talis ferè fuit quæ vocatur Græcis Hectorea coma. Lycophron,

— νυμφίους ἀρτύσεσθαι

τὰς Ἑκτορείους ἠγλαϊσμένους κόμαις.

Scholia Ἑκτόρειος, κόμη, ἡ τὰ ὄπισθεν καθειμένα ἔχουσα, τὰ δὲ ἔμπροσθεν κεκαρμένα.

10 *Quod gentile in illo uidebatur.*]Capitis capillos alij calamiſtro intorquebant, alij in gradus quoſdam formabant, quidam in σειρὰς diſtinguebant, nonnulli pone ceruicem ſubmittebant: quod videtur indicare Suetonius his verbis fuiſſe factum à pleriſque ex gente Claudia. Lib. VI. cap. LI. de Nerone, *Circa cultum habitúmque adeo pudendus, ut comam ſemper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam pone uerticem ſubmiſerit.* Ouidius lib. III. Mataeotechniæ.

Alterius crines humero iactentur utroque:

Talis es aſſumpta, Phœbe canore, lyra.

Martialis,

— molléſque flagellent

Colla comæ: tortas non amo, Flacce, comas.

11 *Facie honeſta, in qua tamen crebri & ſubtiles tumores*]Tacitus, *ulceroſa facies, ac plerunque medicaminib. interſtincta.* *Subtiles tumores* interpretor, vt apud poetam, *ardentes papulas:* putóque intelligi eminentias non exulceratas. nam viri docti coniectura emendantis *ſubſtilles tumores* acutior, niſi fallor, quàm verior. At in MSS. Viterb. & Liſſ. *ſubiti* ſcriptum offendimus, non *ſubtiles:* neque aliter olim editum à Rob. Stephano: fortaſſe non malè: vt intelligamus iſtas papulas, ſiue illæ ἐξανθήματα fuerunt, ſiue ἰδρῶα, non ſemper faciem eius deturpaſſe: ſed per interualla intumuiſſe aut detumuiſſe. Hanc porro deformitatem cutis non in facie tantùm Tiberij collocat Iulianus, ſed toti corpori attribuit: eiuſque cauſſam immodicũ Veneris vſum aſsignat. Sic autẽ ille, ἐπιστραφέντος δὲ ὤφθη τὰ κατόπιν, ὠτειλαὶ κατὰ τὸ νῶτον μυρίαι, καυτῆρές τινες, καὶ ξέσματα, καὶ πληγαὶ χαλεπαὶ καὶ μώλωπες ὑπὸ τῆς ἀκολασίας καὶ ὠμότητος, ψωραί τινες, καὶ λειχῆνες, οἷον ἐγκεκαυμέναι.

12 *Oculis qui, quod mirum eſt, noctu etiam & in tenebris uiderent.*]Magis equidẽ Plinium miror diſertè negantem *ulli alij genitorum mortalium fuiſſe hãc naturam.* nam quorſum in ſcriptis veterum mentio fieret huius oculorum vitij (Dio in Tiberio ἀμβλυωπίας nominat) ſi nullum vnquam eius exemplum fuiſſet viſum? Quid? quòd de integra gente idem ſcriptum legimus? Iſidorus lib. IX. *Albanorum glauca oculis, id eſt, picta ineſt pupilla: adeò ut nocte plus quàm die cernant:* cuius tamen rei penes illum fides eſto.

13 *Sed ad breue, & cùm primum à ſomno patuiſſent.*] Idem patri ſuo Iulio Cæſari Scaligero, idem ſibi ad annum viceſimum tertium ſolitum contingere ſcribit Ioſephus Scaliger. Idem etiam de ſe narrare mihi ſolitum memini doctiſſimum alium maximæque famæ virum.

14 *Incedebat ceruice rigida & obſtipa.*]Hic eſt, qui Græcis dicitur βυσαύχην: nã βύειν eſt ſtipare. Pollux βυσαύχην δὲ ὁ τοὺς ὤμους αἴρων, τὸν δὲ αὐχένα συνέλκων, ὃν ἐπίβουλον Ἀριστοτέλης φυσιογνωμονεῖ: Bene conuenit Tiberio. Perſius de ſimili forma.

Obſtipo capite & figentes lumine terram.

Contrarij ſunt his qui rigida ceruice capite retrorſum adducto incedunt,

quos Græci *σμοτεχχήλεις* nominant. Talis incessus arrogantium & vana gloria elatorum, quos ait summa elegantia Arrianus in Epicteto sic ambulare quasi veru deglutissent, τί, inquit, ἡμῖν ὀβελίσκον καταπιὼν περιπατεῖς; ἤθελον ἵνα με καὶ οἱ ἀπαντῶντες θαυμάζωσιν.

18 *Et excusare tentauit sæpe apud senatum ac populum.*] Tacitus primo Annal. *Etenim Augustus, paucis ante annis cùm Tiberio tribuniciam potestatem à patribus rursum postularet, quanquam honora oratione, quædam de habitu cultuque, & institutis eius iecerat, quæ uelut excusando exprobraret.*

19 *Naturæ uitia esse non animi.*] Hoc vult ille apud Demosth. in orat. κατὰ Στεφάνου ψευδομαρτ. qui similes in habitu & incessu suo arrogantiæ notas excusans, Ego, ait, τὴν ἀτυχίας πεφυκότων ἐμαυτὸν χείρω.

20 *Quamuis a trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adiumento consilioue medicorum.*] Tacitus VI. Annal. *Grauescente ualetudine nihil è libidinibus omittebat, in patientia firmitudinem simulans: solitusque eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo utilia uel noxia alieni consilij indigerent.* Non fero virum doctum ad hæc verba Taciti, Plutarchi locum in libro qui inscribitur Ὑγιεινὰ παραγγέλματα emendantem: nam scripsisse Plutarchum eo loco ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη, probamus ipsius testimonio: qui in libello An seni capessenda sit respublica, manifestissimè vulgatam lectionem tuetur, sic scribens, εἰ γὰρ ὡς Τιβέριος ὁ Καῖσαρ ἔλεγε, τὴν χεῖρα τῷ ἰατρῷ προτείνειν ὑπὲρ ἑξήκοντα ἔτη γεγονότας, αἰσχρόν ἐστιν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν χεῖρα τῷ δήμῳ προτείνειν, ψῆφον αἰτοῦντας ἢ φωνὴν ἀρχαιρεσιάζοντας. Nihil hîc mutandum esse argumentum ipsum disputationis declarat: de senibus enim sermo est. Quare ne altero quidem in loco quicquam vitij subesse possumus suspicari.

31 *Euphorionem & Rhianum & Parthenium*] Suspicabar legendum *Euphronium* quem scripsisse Priapeia auctor Strabo: sed vera est lectio vulgata. sic apud Græcos Parthenius & Euphorion iunctim nominantur propter similitudinem poeseωs. Lucianus De conscribenda historia, καίτοι ποιητὴς ὢν παρέθηκε τὸν Τάνταλον καὶ τὸν Ἰξίονα, καὶ Τιτυόν, καὶ τοὺς ἄλλους. εἰ δὲ Παρθένιος ἢ Εὐφορίων ἢ Καλλίμαχος ἔλεγε, πόσοις ἂν, οἴει, ἔπεσι τὸ ὕδωρ ἄχρι πρὸς τὸ χεῖλος τοῦ Ταντάλου ἤγαγεν; εἶτα πόσοις ἂν Ἰξίονα ἐκύκλησεν; Ex his verbis & aliorum scriptorum Græcorum testimoniis, possumus coniectura assequi qualia fuerint, & horum poetarum, & Tiberij qui eos imitatus est, poemata. Euphorionis maximè poesin refertam veterib. fabulis fuisse, (quod placebat Tiberio) & Cicero innuit, qui poetam obscurum nominat lib. II. De diuinatione: & fragmenta quæ hodie apud poetarum interpretes extant.

33 *Inter ueteres & præcipuos auctores dedicauit.*] Moris fuit magnorum virorum imagines per genera distinctas habere: Ideo vtuntur veteres particula *inter* in hac re. Sidonius libro nono Epistolarum,

Cùm meis poni statuam perennem
Nerua Traianus titulis uideret,
Inter auctores utriusque fixam
Bibliothecæ.

Scriptorum imagines ac statuæ separatę erant, ab aliorum simulacris, qui aliis artibus hoc pręmium meruissent. Ipsi quoque scriptores distincti generatim fuerunt: quod eximiè declarat locus Taciti de statuis Germanici loquentis libro secundo Annalium.

40 *Minois exemplo.*] Scripti quidam *maiorum exemplo,* ineptè: nam ad antiquissimas fabulas de Minoë respicit, vt locum attendenti planumerit. Dio narrat lib. LVI. sed nulla mentione facta huius imitationis.

Pag. 87. v. 2 *Abstinuitque maximè in sermone.*] Nec minus apud populum. Suave est quod super hoc Dio refert, Tiberium edicto quondam strenas prohibuisse: in quo vsus erat voce non Latina (Græcam fuisse suspicamur nos) deinde noctu recordatum eius dictionis, pœnituisse, & ad omnes mox linguæ Latinæ peritos viros retulisse.

4 *In quodam decreto patrum cùm ἔμβλημα recitaretur.*] Aliud agebat vir doctissimus & Italiæ suæ ocellus cùm scribebat hoc loco legendum esse περίβλημα non ἔμβλημα: nam vt taceã libb. veteres, ratio qua adducitur vana est: nempe videre se negat cur in decreto patrum ἔμβλημα nominandum fuerit: id verò facilè Tacitus doceat, qui de moderandis sumptibus conuiuiorum & supellectilis, tractatum in senatu testatur, Annal. lib. III. sed defendendæ huic lectioni sufficit vnus Dio, cuius hæc sunt lib. LVII. ἀπεῖπε δ' inquit, καὶ χρυσοῖς σκεύεσι μηδένα, πλὴν πρὸς τὰ ἱερὰ νομίζειν. ἐπεὶ δὲ διηπορήθη τινές, εἰ καὶ τὰ ἀργυρᾶ τὰ χρυσοῦ τι ἔμβλημα ἔχοντα ἀπηγορεῦσθαί σφισιν ἐπικυλινδοῦσαι, βουληθεὶς καὶ περὶ τούτου τι δόγμα ποιῆσαι, ἐκώλυσεν ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ ἐμβλήματος, ὡς καὶ Ἑλληνικὸν, ἐμβληθῆναι, καίτοι μὴ ἔχων ὅπως ἐπιχωρίως αὐτὸ ὀνομάσῃ. *Vetuit aureo vase quenquam nisi ad res sacras uti: & cùm dubitarent quidam an etiam argentea, quæ emblema aliquod aureum haberent, essent prohibita, cupiens de ea re edictum facere, vetuit in eo usurpari vocem emblema tanquam Græcam: licet dictionem nullam haberet Latinam qua id significaret.* Hęc Dio: sed cur ἔμβλημα, *inserta* non dicetur Latine? præsertim cùm ea voce antiqui poëtæ vsi sint.

7 *Militem quoque Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè respondere vetuit.*] Non militem, sed centurionem, ait Dio. ἑκατόνταρχον, inquit, ἑλληνιστὶ ἐν τῷ συνεδρίῳ μαρτυρῆσαί τι ἐθελήσαντος, οὐκ ἠνέσχετο, καίτοι πολλὰς μὲν δίκας ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ καὶ ἐκεῖ λεγομένας ἀκούων, πολλὰς δὲ καὶ αὐτὸς ἐπερωτῶν.

8 *Bis omnino secessus tempore Romam redire conatus.*] Atqui Dio triplicem eius accessum ad vrbem narrat sub finem lib. LVII.

14 *Erat ei in oblectamentis serpens draco.*] Puto à Marsis aut Psyllis aliisve didicisse Tiberium artem tractandi serpentes sine noxa: sed quale oblectamentum serpens adferat? nam lacertas quidem minus mirer in delicijs esse: vetus poëta qui menses descripsit, in Septembri ait;

Surgentes acinos, varias & præsecat vuas
September, sub quo mitia poma iacent:
Captiuam filo gaudens religasse lacertam;
Quæ suspensa manu mobile ludit opus.

27 *Instans in medio triclinio.*] Magis ex more fuit vt princeps salutantes ad ianuam cubiculi stans exciperet & dimitteret, vt alicubi notat Dio.

27 *Adstante lictore.*] Et prima editio, & manu exarati libri sic habẽt: quod moneo propter virum doctũ cui tolli ista aut mutari placuit, sine caussa: non enim, vt existimat, otiosa sunt hæc verba isto loco. Nam quòd adstitisse lictor Tiberio dicitur, vel maiestati principali consultũ, vel commodi eius caussa factum, vt ei senex & infirmus inniteretur.

33 *Octauo & septuagesimo ætatis anno.*] Consentit etiam Tacitus: at Dio, ἔζησε, inquit, ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας καὶ ἡμέρας ἐννέα.

34 *Tertio & vigesimo imperij.*] Satis liberaliter: alij parcius, qui solos viginti duos annos tribuunt. Iosephus Originum lib. xv. ad biennium adiicit menses quinque, dies tres. Dio, menses septem, & dies totidem. Clemens, menses sex, dies XIX.

37 *Nonnulli puluinum iniectum.*] Tacitus magis probabiliter, *Macro intrepidus opprimi senem iniectu multæ uestis iubet, discedique à limine.* Dio similiter, *ἱμάτια πολλὰ καὶ παχέα ὡς καὶ θερμασίας αὐτὸς δεομένῳ περιέβαλε.*

Pag. 88. v. 6 *Cinis è fauilla & carbonibus ad calefaciendum triclinium illatus.*] Lego *illatis*: neque enim cinis ad calefaciendum cubiculum inferri solet: sed fauilla & carbones. Ita autem calefiebāt triclinia, quoniam in iis camini non erant: Plutarchus de Alexandro, *ἐν χειμῶνι καὶ ψύχει τῶν φίλων τινὸς ἑστιῶντος αὐτὸν, ἐσχάρας δὲ μικρᾶς καὶ πῦρ ὀλίγον εἰσενέγκαντος, ἢ ξύλα ἢ λιβανωτὸν εἰσενεγκεῖν ἐκέλευεν.*

7 *Extinctus, & iam diu frigidus exarsit.*] Plutarchus Erotico, *αἳ ἐν οἰκίᾳ τοὔδωρ σάλας ἰδοῦσιν, θεὸν ἡγοῦνται καὶ θαυμάζουσιν.*

9 *Vt ad primum nuntium discurrentes pars Tiberium in Tiberim clamitarent.*] Placet lectio cod. Lisl. *Tiberius in Tiberim.* De primo nuntio an Suetonio credi par est? nónne enim fieri solitum vt primi de morte tyranni nuntij suspensis auribus excipiantur ob metum? Quare etiam scribit Iosephus libro XVIII. de morte Tiberij, *Ῥωμαῖοι μὲν δὴ πύστει* (malè editum, *πίστει*) *τῆς Τιβερίου τελευτῆς, ηὐφραίνοντο μὲν τῷ ἀγαθῷ τῆς ἀγγελίας, οὐ μὴν πιστεύειν γε θάρσους ἦν αὐτοῖς.* Simillima Tranquillus in morte Caligulæ libro proximo cap. vltimo. & de eodem Iosephus.

20 *Atellam potius deferendum.*] Negant dignū qui Romæ sepeliatur, quam ita cupidè deseruisset, & à qua tam pertinaciter abstinuisset: proiiciendum igitur in aliquod Campaniæ municipiū, quā tantopere vinus delectabatur. Atellā autem nominant potius quàm aliud: alludentes ad flagitiosam eius vitam: talis enim Atellanorum vita & mores: vnde sunt Atellanæ fabulæ nuncupatæ.

21 *Et in amphitheatro semiustulandum.*] Viterb. & Lislæi. *semiustillandum.* duplex contumelia his verbis continetur. volunt enim non cremari Tiberium, sed amburi tantū & leuiter curari eius funus, vt fiebat in mendicis qui à vespilionibus raptim in Esquiliis cremabantur: vide libro sequente de Caij funere. grauissimum verò de amphitheatro: nam ibi sontes igne consumi soliti, vt infrà libro quarto, capite XXVII. & Philo contra Flaccum, aliique.

27 *Ac militibus uniuersis.*] Prætorianis, legionariis, vrbanicianis, & vigilibus siue sparteolis. nam his quoque aliquid Tiberij testamento fuisse legatum auctor Dio, *τοῖς τε ἀστικοῖς καὶ τοῖς νυκτοφύλαξι τὰ καταλειφθέντα διέλυσε.*

28 *Plebique Romanæ uiritim, atque etiam separatim uicorum magistris.*] Dio, *διένειμε τῷ δήμῳ τάς τε πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν καὶ χιλίας μυριάδας· τοσαῦτα γὰρ αὐτῷ κατελείφθησαν. populo diuisit sestertiūm quadringenties quinquagies. tantum enim illi relictum fuerat.* Videtur ea summa vtrumque legatum comprehēdi, & quod populo viritim datum, & quod vicomagistris relictum. de quo diximus libro priore.

ISAACI

ISAACI CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBRVM IIII.

ANIMADVERSIONES.

PAG. 89.

ET *post eam consulatū statim gessit.*] Distingue ante *statim*, sic: *à Tiberio patruo adoptatus, quæsturam quinquennio antè quàm per leges liceret, & post eam consulatum, statim gessit.* Leuissima emēdatio grande momētum affert ad historiæ fidem. quæ stare hîc non potest si τὸ *statim* referatur ad consulatum. nam inter Germanici quæsturam & eiusdem consulatum anni septem interiecti. refer igitur ad superiora, & intellige, statim vt adoptatus est Germanicus, quæsturā eum gessisse. hæc germanissima est huius loci sententia. clarè arguit ratio annorum si attendimus. nam & adoptatio Germanici & quæstura in eundem incidunt annum DCCLVII. qui coss. habuit Sex. AElium Catum & C. Sentium Saturninum. de adoptione liquet ex Velleij cæterorúmque historicorum testimoniis. de quæstura arguit, quod dicitur quinquennio antè quàm per leges liceret eam consecutus. nempe anno vndeuigesimo factus quæstor Germanicus. sic enim Tiberius cui idem contigit priuilegium, *quæstor, undeuicesimum annum agens, capessere cœpit Remp.* inquit Velleius. id ætatis Germanicum fuisse cùm est adoptatus, intelliget statim, qui cum dicto anno DCCLVII. vel eum cōtulerit quo natus est, vel cū quo denatus. alter est annus vrbis DXXXVIII. alter DCCLXXII. ætatis ipsius quartus & trigesimus.

8 *Prius quàm honorem iniret.*] Iniit apud vrbem Achaiæ Nicopolin, anno DCCLXXI.

9 *Cùm Armeniæ regem deuicisset.*] Iusto Lipsio vt assentiamur, ac scribamus, *regem dedisset*, vel *deiecisset*, flagitat non postulat Taciti narratio.

20 *Omnes Germanico corporis animique uirtutes.*] Magnum & rarum elogium: in quo tamen consentiunt historici. Tacitus lib. II pluribus persequitur illius laudes, etiam cum Alexandro Magno comparatione facta. Dio paucis verbis non pauciora dicit lib. LVII κάλλιστος μὲν τὸ σῶμα, ἄριστος δὲ τὴν ψυχὴν ἔφυ, παιδείᾳ τε ἅμα καὶ ῥώμῃ διέπρεπε, πρᾳότατός τε καὶ συμφορώτατος ὤν. Dilaudat eundē & Iosephus Originum libro XVIII. cap. VIII. Vnus Velleius per adulationem principis turpissimam, ausus laudato ab omnibus iuueni ignauiæ maculam aspergere.

25 *Formæ minus conueniebat gracilitas crurum.*] Quod inter præcipua olim habitum quæ bonam formam corrumperent: fuitque hic habitus vrbanorum dicteriis semper obnoxius. Seneca, In sapientem non cadere iniuriam, libro,

secundo, *In capitis mei leuitatem iocatus est, & in oculorum ualetudinem, & in crurum gracilitatem, & in staturam.* Infra lib. VI. Neroni tribuũtur inter alia vitia corporis, *gracillima crura.* vide & in Domitiano, cap. XVIII. sic in Aristotele notatum quòd esset ἰσχνοσκελής, id est, persilis. nam ita comici vocarunt. Glossarium, *Persilis* μακροσκελής. Plautus *rodella crusscula.* EVbulus comicus κοψίχουτέλαν. Cõtrà, quibus inferiores corporis partes erant crassiores; κλημαΐδας Αἰγυπτίας vocabant: quod de Zenone Stoico est dictum.

27 *Orauit caussas etiam triumphales.*] Nihil ausi sumus mutare: Viterb. tamen cod. & Pithœi habent *triumphalis* quam lectionem amplector vt verissimam. Dio iubet, cui refragari durũ. notat ille in actis anni DCCLXV. Germanicum etiam consulem caussas orasse. καὶ αὐτὸς δὲ, ait, οὐδὲν ἄξιον μνήμης ἔπραξε, πλὴν ὅτι καὶ τινι ὑπὲρ ἐδίκασεν. Lapsi sunt grauiter viri docti qui hoc loco ὑπὲρ δικῶν quod lippi norunt & tonsores significare *patrocinio suo aliquem defendere:* interpretati sunt, *potiores ferre partes.* non dubito id notare voluisse Dionem verbis illis quod hîc Suetonius obseruat. Sed instat eruditissimus Torrẽtius, & triumphalem Germanicum orasse caussas negat, qui statim à triumpho ad Orientis statum componendum sit pulsus. Respondemus viro doctissimo, triumphalem dici non eum tantùm qui triumphauit: sed & illũ qui triumphalia ornamenta sit consecutus. quæ nactum esse Germanicum ex bello Dalmatico ante consulatum suum primum testis Dio lib. LVI. τῷ Γερμανικῷ αἱ ἐπινικίοι τιμαὶ ἐδόθησαν καὶ αἱ στρατηγικαί.

28 *Domi forisque ciuilis.*] Iosephus idem alijs verbis, τὴν ἀξίωσιν κτώμενος τοῦ βούλεσθαι ἴσος πᾶσιν εἶναι.

Pag 90. v. 2 *Colligere sua manu & comportare.*] Quod Tiberius arripuit in occasionem criminandi alias inuisi iuuenis. Tacitus.

4 *Vt Pisonis decreta sua rescindenti, clientelas diu uexanti, non prius succensere in animum induxerit quàm.*] Aliter Tacitus, & verius, vt puto; *At Germanicus AEgypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut urbes iusserat, abolita, uel in contrarium uersa, cognoscit: hinc graues in Pisonem contumeliæ.*

7 *Amicitiam ei more maiorum renuntiaret.*] Et AVgusti quoq; exemplo, qui fecit idem in Cornelio Gallo. libro secundo, cap. LXVI.

8 *Quarum uirtutum fructum uberrimum tulit.*] Fructus virtutum suauissimus, amor omnium. Gemina sententia apud optimum poetam Statium Papinium in Soteriis pro Rutilio Gallico,

Quæ tibi sollicitus persoluit præmia morum
vrbis amor? quæ tum patrúmque equitúmque notaui
Lumina: & ignaræ plebis lugere potentes?

17 *Tamen longè maiora & firmiora de eo iudicia in morte.*] Extat in hanc sententiam vetus epigramma,

Parce hospes tumulo, Cæsar Germanicus hic sum.
Sæpe etiam ignotis ipse dedi requiem.
Quòd si quem tumuli nihil huius gratia tangit,
Admoneat patriæ fraude quòd hic iaceo:
Sed iaceo quamuis non uitæ & plenus honoris:
Hoc uno ingratus quod genui patriæ.
Testata est mores lacrimis plebésque patrésque:
Hæc sunt sinceri iudicia ingenij.

Secun-

Secundum horum versuum explicant superiora Suetonij verba, *Sicubi clarorum uirorum sepulcra cognosceret, inferias manibus dabat.* quartum versum ita potius scribam, *At moneat, patria fraude quod hic iaceo*: elegantius, & ad fidem historiæ conuenientius.

19 *Lapidata sunt templa.*] Quos honore auctos volebant, siue deos siue homines, ἐφυμνοῦσιν: & contra per contumeliam lapidibus petebant & deorum & hominum imagines. Tacitus 1. Histor. *Primani Quintanique turbidi, adeò ut quidam saxa in Galbæ imagines iecerint.*

36 *Cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius ac metu repressam Tiberij sæuitiam.*] Eadem sententia Dionis disertè sic scribentis, Τιβέριος δὲ ἐπὶ τὸ σωφρόνιον ἐπέτ' εἶχεν, ἐς τοῦ τ' ἐνοικεῖον δὲ περιόντα εἰργασμένον αὐτῷ πανδρόντων καὶ καλῶν ἔδρασεν. Tacitus, *Morum quoque tempora illi diuersa: egregium uita famáque quoad priuatus, uel in imperijs sub Augusto fuit, occultum ac subdolum fingendis uirtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere.*

Pag. 91. v. 13 *Ego in actis Antij inuenio editum.*] Dio quoque in castris non natum, sed eductum ait: verùm si ex fide eidem traditum, Germanicum primum suum consulatum in otio vrbano consumpsisse, caussa non est meo iudicio, cur Plinio potius quàm Suetonio in hac controuersia assentiamur. Etsi non clam me est virum doctum multis probabilium argumentorum machinis, huius opinionem propè afflixisse. Sed mihi peruidetur mirum si post cladem Varianam, Tiberium ad Germanicos exercitus summa celeritate festinantem, Germanicus cum vxore sua sit comitatus. nonnihil etiam impellit me vt Suetonio potius assentiar, exquisita hæc diligentia qua vsum eum paret in peruestiganda huius rei veritate: quam quidem ille solus seriò, certè post Plinium & Tacitum, quæsiuit.

32 *Quæ sola actorum restat & publici instrumenti auctoritas.*] In Mss. etiam nostris locus est corruptus: ex vestigijs Viterb. videtur scriptum fuisse, *quæ sola auctoritas restat publici instrumenti*: nam vox *actorum* ex superscripta interpretatione orta videtur.

37 *Apud quos quantum præterea.*] Fortè scribendum *propterea.*

Pag. 92. v. 3 *Comitatus est patrem & in Syriaca expeditione.*] Viterb. & *in Syriacam expeditionem.*

6 *Et inde uicesimo ætatis anno accitus Capreas à Tiberio.*] Conuenit cum calculo Taciti, qui in actis anni DCCLXXXVI. ita scribit: *sub idem tempus C. Cæsar discedenti Capreas auo comes, Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit.*

10 *Perinde obliterato suorum casu ac si nihil quicquam accidisset.*] Tacitus ibidem, *Immanem animum subdola modestia tegens, non damnatione matris, non exsilio fratrum rupta uoce.*

11 *Quæ uerò ipse pateretur incredibili dissimulatione transmittens.* Tacitus libro sexto, de Caio: *Nam etsi commotus ingenio, simulationum tamen falsa, in sinu aui perdidicerat.* Noui Tiberij ingenium: puto tamen hîc scribendum *in sinu auiæ*: intelligit enim nisi fallor, primam Caij educationem: non autem in sinu Tiberij aui, sed Antoniæ auiæ & Liuiæ Augustæ proauiæ, ad vicesimum ætatis annum fuit educatus. Quare de Liuia interpretor, muliere vt nouimus, omnium artium istius generis peritissima. nec obstat quòd proauia illa fuit, non auia. semper enim Romani scriptores cognationum appellationes laxè & liberè vsurparunt, vt omnibus est notum qui eorum scripta seriò πεπατήκασι.

12 *Vt non immeritò sit dictum.*] Eius dicti auctor Passienus. Tacitus ibidem.

16 *Et ganeas atque adulteria capillamento celatus & veste longa noctibus obiret.*] Lisl. codex & Viterb. ita legunt, non *ambiret*: vt in aliis. *Adulteria* pro fœminis adulteris ita dictum vt coniugia pro coniugibus, & alia id genus. At in libb. Vrsini scriptum *ganeas atque popinas.* quam lectionem nusquam reperimus, & putamus ab iis esse excogitatam qui insolentiam vulgatæ lectionis nō concoquebant. *Capillamentum* est πηρίκη. Auctor Satyrici, *Encolpiúmque me non minus decoro exornauit capillamento: imò commendatior vultus enituit, quia * flaurorũ corymbio erat*: Puto scribendum, *quia flauco ornatum corymbio erat.* Suetonius in Othone *galericulum* vocat.

19 *Vt aliquoties prædicaret exitio suo omniúmque Caium viuere.*] Dio cati senis vaticiniũ ita narrat, ἠγνόει μὲν γὰρ οὐδὲν οὐδὲ τῶν κατὰ τὸν Γάϊον, ἀλλὰ καὶ εἶπέ ποτε αὐτῷ διαφερομένῳ πρὸς τὸν Τιβέριον, ὅτι σύ τε τοῦτον ἀποκτενεῖς καὶ σε ἄλλοι. Propterea Philo narrat sæpius deliberasse Tiberium de tollendo Caio.

27 *Enniam Næuiam Macronis uxorem.*] Lislæi cod. alterum tantum nomen agnoscit, quod in mulieribus est vsitatius: *Nævianam* enim scribit. Dio Ἐννίαν Θρασύλλαν vocat. maritum verò eius Νεουΐου Σερτωρίου Μάκρωνα. vnde scripserim hoc loco *Enniam Næuij Macronis ux.* vel *Herennij Macr.* ita enim nominatur ab aliis.

30 *Per hanc insinuatus Macroni.*] Præter historicos, vide Philonem contra Flaccum.

40 *Populum Rom. vel, vt ita dicam, hominum genus.*] Breuius lib. Pithœi *vel dicam hominum genus, comp.*

Pag. 93. v. 3. *Propè afflictæ domus.*] *Affligere*, Suetonio grauius quàm vulgò apud Ciceronē & alios multos sonat. In Vitellio cap. III. *Mater missum ad legiones & appellatum imperatorem pro afflicto statim lamentata est.* In Vespas. cap. VIII. *Per totum imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam nutantémque Remp. stabilire.* Propriè *affligere* est cum flictu siue sono ad terram dare, quod Græci προσουδίζειν dicunt. Homerus interdum δουπεῖν, vt δεδουπότος Οἰδιπόδαο. Minus rectè in Glossario *Adfligere*, ζημιοῦν, & *adfligi* καταπονεῖσθαι. non enim assequitur vim vocis vt ferè solet.

4 *Inter altaria & victimas ardentésque tædas.*] Ita moris fuit prodire obuiam viris principibus. Docuit nuper Lipsius testimonio aliquot veterum scriptorum: quibus pauca lubet adiicere. Originem rei docet M. Tullius: nam primitus deis hic honos exhibitus cùm transferrentur eorum imagines: sic ille lib. IV. in Verrē, *Quid hoc tota Sicilia est clarius, quàm omnes Segestanas matronas & virgines cōuenisse, cùm Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? complesse coronis & floribus? thure odoribúsque incensis usque ad agri fineis prosecutas esse?* Deinde ad homines idem est translatum: estque hoc adulationis genus antiquissimum. Quintus Curtius libro V. de Alexandri ingressu Babylonem loquens, *Plures obuiam egressi sunt: inter quos Bagophanes arcis & regiæ pecuniæ custos, ne studio à Mazæo vinceretur, totum iter floribus coronisque constrauerat, argenteis altaribus utroque latere dispositis, quæ non thure modò, sed omnibus odoribus cumulauerat.* Plutarchus in Dione, βουλόμενοι δὲ καὶ δι' ἑαυτῶν προσαγορεύειν τοὺς ἀνθρώπους, αἰὲν ἀπὸ τῆς Ἀχραδινῆς, ἑκατέρωθεν παρὰ τὴν ὁδὸν τῶν Συρακουσίων ἱερεῖα καὶ τραπέζας καὶ κρατῆρας ἱστάντων. καὶ καθ' οὓς γένοιτο προχύταις τε βαλλόντων, καὶ προστρεπομένων ὥσπερ θεὸν κατευχαῖς. Religiosius multò Athenienses, qui excepturi Attalum, sacerdotes & victimas

præpara-

præpararunt, templáque omnia aperuerunt, vt ipse diis, non Athenienses ipsi ve deo, sacrificaret. Polybius ἐπεὶ δὲ εἰσῄει κατὰ τὸ Δίπυλον, ἐξ ἑκατέρου τοῦ μέρους παρίστων τὰς ἱερείας καὶ τοὺς ἱερεῖς· μετὰ δὲ ταῦτα πάντας μὲν τοὺς ναοὺς ἀνέῳξαν, ἐπὶ πᾶσι δὲ θύματα τοῖς βωμοῖς παραστήσαντες, ἠξίωσαν αὐτὸν θῦσαι. Sed redeo ad aliorum adulationem, cuius præterea testis Suetonius libro superiore cap. XCVIII. *Fortè Puteolanũ sinum prætervehenti vectores nautæque de naui Alexandrina, quæ tantum quod appulerat, candidati coronatique & thura libantes, fausta omina & eximias laudes congesserant.* mitto locum in Galba, capite. XVIII. meminit & Appianus ἐμφυλίων libro quinto: narrans Octauij & Antonij in Vrbem aduentum post factam inter se pacem, παροδεύουσιν αὐτοῖς διὰ σωτήριον ἐγίγνοντο θυσίαι. sic interpretor quod scribit Philostratus libro quinto: cùm AEgyptiacos nomos peragraret Vespasianus imperator, non solùm prodiisse illi obuiam omnes cuiuscunque ætatis aut cõditionis homines: sed sacra etiam detulisse. προσιόντι δὲ τῷ αὐτοκράτορι, τὰ μὲν ἱερὰ πρὸ τῆς πόλεως ἀπήντα, καὶ τὰ τῆς Αἰγύπτου τέλη, καὶ οἱ νόμοι καθ' οὓς Αἴγυπτος τέτμηται, φιλόσοφοί τε ὡσαύτως, καὶ ἡ σοφία πᾶσα. Addit Suetonius, *tædásque ardentes*: quod erat aliquãto ciuilius & vsitatius. Seruius ad librum V. AEneidos, *In honorem regum cũ facibus procedebatur à populo.* Plutarchus in Pompeio, τοὺς δὲ ἀπαντῶντας καὶ δεχομένους οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοί τε κατεπίμπλαντο, καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐωχουμένων καὶ θυόντων· πολλοὶ δὲ καὶ στεφανηφοροῦντες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο, καὶ παρέπεμπον ἀνθοβολούμενον. Herodianus lib. quarto describens ingressum Caracallæ Alexandriam, ἀρωμάτων δὲ παντοδαπῶν καὶ θυμιαμάτων ἀτμίδες εὐωδίαν παρεῖχον ταῖς εἰσόδοις· δᾳδουχίαις τε καὶ ἀνθέων βολαῖς ἐτίμων τὸν βασιλέα. Ammianus lib. XXI. *Eumque suburbanis propinquantem amplu nimiumque protentis, militaris & omnis generis turba cum lumine multo & floribus uotisque faustis AVgustum appellans, & dominum, duxit in regiam.* Simile est quod de cereis accensis in Histor. Ecclesiast. obseruamus, quos initio moris fuit rebus sacris p: çire. Sozomenus lib. VIII. de apparatu choreæ ab Iohanne Chrysostomo institutæ, σταυρῶν ἀργυρῶν σημεῖα ὑπὸ κηροῖς ἡμμένοις προηγουμένων αὐτῶν. Mox ad ipsorum episcoporum honorem cerei sunt adhibiti. sic eidem Chrysostomo cum cereis obuiam procedit populus Constantinopolitanus. Theodoritus lib. V. cap. XXXIV. ἅπαντες ὑπηντήκεσαν ταῖς ἐκ κηροῦ λαμπάδας προσάψαντες. Sozomenus lib. VIII. ἐν δὲ ἀμφιδίαις δὲ πρὸς τὸ συμβὰν ἐπιτηδείως ὑπηντήκει ὁ δῆμος, (ἔφερον δὲ κηροὺς ἡμμένους οἱ πλείους) ἄγουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Talia multa in eadem historia leguntur. nec non in conciliis patrum, vt in Nicena synodo secunda.

6 *Super fausta nomina.*] Sic placet cum MSS. non *omina.* Iosephus vocat ἐπιβοήσεις εὐφήμους: EVsebius βοαῖς εὐφήμοις.

6 *Pullum, & puppum, & alumnum appellantium.*] Planè sunt nutriculis vsitatæ blanditiæ in demulcendis infantulis. *pullus* respondet illi Græcorum ὑποκοριστικῷ quo νεοττοὺς & νόττια puerulos vocabant. Theophrastus in Characteribus, χρυσοῦ πατρὸς νεόττιον.

7 *Consensu senatus & irrumpentis in Curiam turbæ.*] Dio, ὑπὸ τῶν ὑπάτων καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων τῶν προπαρεσκευασμένων οἱ. neq; verba Suetonij ita accipienda sunt, quasi in senatum admissa esset hęc tumultuans turba: quam probabilius est dũ patres deliberant, ad fores curiæ mansisse: mox, factum decretum applausu & acclamationibus magnis excepisse.

9 *Nepotem suum coheredem ei dederat.*] An bonorum tantum Tiberij coheredes sunt relicti, an etiam imperij? non temerè quærimus: videntur enim inter se non consentire ve t eres scriptores. Dioquidem initio libri L.VIII. nepoti

Duobus ferculis Mausoleo intulit.] Malè qui mutant in *ferulis*. Sic appellat pompatius, vt dicam cum Tertulliano, instrumẽtum in quo cineres erant cùm inferrentur in Mausoleum, ob similitudinem aliquam ferculorũ triumphalium: vtraque enim sic erant composita, vt elata gestari omnibúsque ostendi possent. Paullò aliter Statius lib. VI. Thebaid.

Portant inferias arsuráque fercula primi
Graiorum, titulísque pios testantur honores.

At apud Plinium libro X. cap. X. fercula funerum aliter interpretandum. Sueton. *notem tropæum* non multò aliter vsurpat extremo lib. I. in funere Iulij.

31 *Carpentúmque quo in pompa traduceretur.*] Mos de quo diximus libro I. cap. LXXVI. ad illa verba, *Tensam & ferculum Circensi pompa.*

36 *Die virilis togæ adoptauit, appellauitque principem iuuentutis.*] Dio, Τιβέριον καὶ τότε ἐς τοὺς ἐφήβους ἐγγραφέντα, ἐς τῆς νεότητος προκριθῆναι, καὶ τέλος ἐπαινεθῆναι αἰσχύνας. Sed vide ante omnes Philonem.

37 *Vt omnibus sacramentis adijceretur.*] Ita libb. quidam optimæ notæ, vt & editio vetus Rob. Stephani. At manu exarati, vt Pithœi & Grosslotij, *afficerentur* vel *afficerentur* vt Viterb. & Cuiacij, quod ipse testatus est ad Nouellã CXXIIII. notans similiter dixisse, *adfici iureiurando*, Imperatores in Codice. Scribo igitur *omnibus sacramentis adficerentur*, vt NEQ. ME. Dio explicat τοὺς ὅρκους φέρεσθαι καὶ εἰς ἐκείνας. Declarat planius hunc locum Xiphilinus in Seuero, πρῶτον Περτίνακα κατεσκεύασε, τό τε ὄνομα αὐτοῦ ἐπί τε ταῖς εὐχαῖς ἁπάσαις καὶ ἐπὶ τοῖς ὅρκοις ἅπασι προσέταξεν ἐπιλέγεσθαι. Non dissimilis honos est quo matrem Helenam defunctam adfecit Constantinus Magnus. EVsebius in eius vita lib. III. ὡς δ' ἀξιώματι βασιλικῷ τετίμηται, ὡς ἐν ἅπασιν ἔθνεσι παρ' αὐτοῖς τε τοῖς στρατιωτικοῖς τάγμασιν Αὐγούσταν βασιλίδα ἀναγορεύεσθαι.

38 NEQ. ME LIBEROSQ. MEOS CHARIORES HABEO QVAM CAIVM ET SORORES EIVS.] Dio vertit, ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἐκεῖνον καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσιν ὤμοσαν.

Pag. 94. v. 5 *Concremauit.*] Imò cremare simulauit. ita enim accipiendum. Vide Dionem, & infrà capite XXX.

8 *Ne profundo mergeret.*] Reperio hoc genus supplicij in eiusmodi personis solitum vsurpari, vt de Cleomene tyranno & Periandro narrat Athenæus lib. X.

11 *Rationes imperij ab AVgusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas, publicauit.*] Penè ad verbum Dio τούς τε λογισμοὺς τῶν δημοσίων χρημάτων μὴ ἐκτιθεμένους ἐν τῷ χρόνῳ ἐν ᾧ ὁ Τιβέριος ἐξεδήμησε, πάντας κατὰ τὸν Αὔγουστον προσέγραψε. vbi vides quid inter Dionem & Suetonium intersit: nam Dio per absentiam Tiberij tantùm, non toto eius principatu intermissas has rationes ait. Scribo autem in superiore loco, προέγραψε, non προσέγραψε.

21 *Centesimam auctionum Italiæ remisit.*] Restituimus hunc locum ex cod. Lislæi qui cum Dione consentit: nam ille in eodem planè sermone ita scribit τὸ τέλος τῆς ἑκατοστῆς κατέλυσε. Vide locum: probabis.

22 *Multis incendiorum damna suppleuit.*] Dio ibidem ἐμπρησμοῦ τινα μετὰ τῶν στρατιωτῶν καταβέσας, ἐπήρκεσε τοῖς ζημιωθεῖσι.

24 *Vt Antiocho Commageno.*] Huic patrium regnũ Commagenen restituit, & hoc amplius maritima Ciliciæ dedit.

25 *Mulieri libertinæ octoginta donauit.*] Emendauimus deprauatã multorum

libb. lectionem, *octingenta*, ex veteri Rom. aliisque in quibus ità scriptum est. nec fefellit acumen Torrentij alterius lectionis absurditas.

27 *Decretus est ei clypeus aureus.*] Id est clypeata imago. Macrobius libro primo Saturnal. cap. III. de iocis Ciceronis, *Cùm in ea prouincia quam Q. Cicero frater rexerat, vidisset clypeatam imaginem eius, ingentibus liniamentis usque ad pectus ex more pictam: (erat autem Quintus ipse staturæ paruæ) ait: frater meus dimidius maior est quàm totus.* Vocarunt has imagines & *scuta*. In Panegyrico Constantino AVgusto Constantij F. dicto, *Meritò igitur tibi Constantine Imperator, & senatus signum Dei, & paullò antè Italia scutum & coronam, cuncta aurea dedicarunt.* Vbi sic iunguntur scuta & coronæ, vt apud Philonem in his verbis Legatione ad Caium, *αὐτοῦ τὰς συμπορευομένας τῷ αὐτοκράτορι τιμὰς ἀσπίδων καὶ στεφάνων ἐπιχειρούντων*. Sed de his clypeis plura ante nos viri docti.

40 *Pueris ac fœminis fascias purp.*] Deprauata lectio huius loci *fasces* pro *fascias*, quam multi annotarunt, & nos quoque in Viterb. reperimus, orta est ex consuetudine quorundam veterum scribentium *fasceas* pro *fascias*. Quomodo scriptum est in cod. Lisl. At certum est *fascias* esse veram lectionem. Videntur autem intelligi institæ purpuræ vel conchylij quæ assui vestibus è panno solebant. Propterea fœminis dantur & pueris quos scimus fuisse prætextatos. Habuerunt fœminæ & pectorales fascias, sed quæ, vt puto, ab his erant diuersæ. Verùm de fasciis ad librum secundum plura notata nobis. Beroaldus verò suauiludius planè est, qui dè tegumento crurũ & pedum hunc locum interpretatur.

Pag. 95. v. 7. *Sparsit & missilia uariarum rerum*] Cuiusmodi illa sunt quæ describit Statius elegantissimè lib. I. Syluarum, carmine vltimo. Sed de Caligulæ missilibus scribit Iosephus in historia cædis eius, *πολλῆς δ' ὀπώρας ἐπιχεομένης τοῖς θεωροῖς, καὶ πολλῶν ὀρνέων, ὁπόσα τῷ σπανίῳ τίμια τοῖς κτωμένοις.*

14 *E Gelotiana apparatum circi prospicientem.*] Hæc vera scriptura est huius loci, quam pridem asseruit rex ille criticorum Turnebus, & nos asserimus nunc iterũ auctoritate libb. Petri Pithœi. fauent quoq; etsi corrupti codd. Viterb. ac Groslotij in quib. scriptum *lege Lotiana*. Tolle peccãtem literam e totidem postea restabunt quot vera lectio constat. Ne igitur audiamus inconcinnas, meo quidem animo, aliorum emendationes. Gelotiana vel domus vel insula illis temporib. nota in vrbe fuit, ad Circum vt arbitror maximum. Ac licet coniicere ex ea inscriptione quam Turnebus profert, in ea habitasse partem seruitij Cæsariani. Eum lapidem subiecimus & nos,

SYMPHORO
TESSERARIO
SER. CAESARIS
DE. DOMO. GELO
TIANA. FECIT
PHILODESPOTVS
SER. CAESARIS
EX. HERMAEO
FRATRI. B. M.

26 *AEmulatione Xerxis.*) Hoc existimat etiam Seneca libro De breuitate vitæ cap. XVIII.

34 *Syracusis hasticos ludos, & in Gallia Lugduni miscellos.*] Viterb. & Grosl. *Atticos*,

Attiκos, Pithœi *Asticos*. De his ludis nihil mihi, nihil aliis, quod sciam, compertum. Quare ἐπέχομεν: nisi quòd falli eos non dubitamus qui *hasticos ludos* ab hastis putant appellatos. Quid enim Syracusanis cum lingua Romana? aut quis non videt, quæcunque tandem sit vera lectio purum putum vocabulum Græcum hîc desiderari? fortasse etiam Miscelli ludi quos Caium Lugduni celebrasse auctor ait, voce indigena sic dicti fuerunt, non Latina: quod tamen propter vsum linguæ Latinæ, qui in colonia Lugdunensi fuit, minus probem. Dio hoc tantùm, διαγωνὰς ἐν τῷ Λουγδούνῳ ἐποίησεν.

Pag. 96. 8. *Reges qui officij caussa in urbem aduenerant.*] Agrippam & Antiochum. ex Dionis libro LVIII.

11 *Speciémque principatus in regni formam conuerteret.*] *Speciem* vocat insignia, quæ Tacitus *insignia* alicubi dicit. Lucas, Polybius, & Athenæus, φαντασίαν. *Species principatus* est ornatus imperatoris Romani, qui propriè princeps appellatur, & imperium principatus: sic enim initio AVgustus instituit, vt ex Tacito norunt eruditi. Sic *regni formam* vocat insignia quibus reges olim vtebantur ad indicandam maiestatem regiam, puta diadema, purpuram, sceptrum, & cætera hoc genus.

13 *Datóque negotio.*] Memmius Regulus præfectus ei negotio. Iosephus.

14 *Inter quæ Olympici Iouis.*] Scribe cum codice Viterb. & apud Liuium *Olympij Iouis*: nam ita Græci. Dio ἄγαλμα ἠθέλησε τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου ἐς τὸ ἑαυτοῦ εἶδος μεταρρυθμίσαι. Iosephus narrat fusè lib. XIX. cap. I.

16 *AEde Castoris & Pollucis in uestibulum transfigurata.*] Dio, Τόν τε Διοσκούρειον τὸν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ Ῥωμαίᾳ ὂν διατεμὼν διὰ μέσου τῶν ἀγαλμάτων, ἔσοδον δι' αὐτοῦ ἐς τὸ παλάτιον ἐποιήσατο, ὅπως καὶ πυλωροὺς τοὺς Διοσκούρους ὥς γε καὶ ἔλεγεν, ἔχῃ.

18 *Et quidam eum Latialem Iouem consalutauerunt.*] Dionis verba ita emenda, Δία Λατιάλιόν τε αὑτὸν ὀνομάσας, τήν τε Καισωνίαν τὴν γυναῖκα καὶ τὸν Κλαύδιον, ἄλλους τε τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσέθετο. Vulgò editum διάλιόν τε. Notum est in Latinis libris & *Latialis* & *Latiaris* hoc Iouis cognomen scribi: quare etiam Græci quidam in hac voce *r* retinuerunt, vt Porphyrius Περὶ ἀποχῆς in hoc notabili loco, ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν, inquit, τίς ἀγνοεῖ κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν τῇ τοῦ Λατιαρίου Διὸς ἑορτῇ σφαζόμενον ἄνθρωπον; Tertullianus aduersus Gnosticos, *Et Latio ad hodiernum Ioui, media in urbe humanus sanguis ingustatur.* Quo ex loco possumus apud Dionem minore mutatione scribere Δία Λάτιον.

20 *Simulacrum stabat aureum iconicum.*] Græcum est, εἰκονικόν: vt mirer valde *iconium* legi in omnibus ferè MSS.

21 *Amiciebatur quotidie ueste.*] De cultu diuino à Caio assumto, lege quæ scribit Philo legatione ad Caium. narrat & Dio non obscurè.

22 *Ditissimus quisque.*] Dio loco paullo antè descripto, τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσέθετο. vide in Claudio, cap. VIII.

23 *Vicibus comparabant.*] Non igitur fuit istud sacerdotium perpetuum, vt ferè erant Romæ, sicut notatum nobis ad librum secundum.

23 *Hostiæ erant phœnicopteri.*] Breuiter Dio, ὄρνιθες αὐτῷ ἁπαλοί τινες καὶ πολυτίμητοι καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐθύοντο. quibus verbis appositissimi commentarij loco est hic Suetonij locus.

30 *Εἰς γαῖαν Δαναῶν περάω σε.*] Multum hoc loco variant exemplaria: Viterbiensis hoc tantum, quòd εἰς in principio non habet. quare legebam Λᾶαν Δαναῶν περάω σε. quod hemistichium apud Homerum hodie, nisi decipit me memoria, non extat; sed videtur esse διάφορος γραφὴ prioris horum versuum

Ὀδὰ ατε.

Πέμψω σ' Ἤπειρόνδε βαλὼν ἐν νηὶ μελαίνῃ,
Εἰς Ἔχετον βασιλῆα, βροτῶν δηλήμονα πάντων.

At codd. Pithœi & Lislæi ſtant omnino à Turnebo, vel potius à Turnebo, vt coniicio, inſpecti, occaſionẽ ei præbuerũt cenſendi ſtatuendiq; ex Dione eſſe locum emendãdum, hoc modo. Ἤ μ' ἀνάειρ' ἢ ἐγώ σε. manifeſta enim ſunt in illis exemplaribus eius lectionis veſtigia: etſi ita deprauata, vt, abſque Dione foret, non facilè videatur aliquis potuiſſe coniectura aſſequi veram γραφήν. ita enim habent: ν ααανα ιρηεγω σε.

40 *Liuiam Auguſtam proauiam.*] Fortaſſean *Iuliam Auguſtam proau.* vide ad libri ſuperioris cap. vltimum. Philo, Ἰουλίαν Σεβαστὴν προμάμμην.

Pag. 97 v. 3. *Aufidium Lingonem.*] Omnino *Lurconem* ſcribendũ: nam in Viterbienſi Pithœi & Groſlotij *Lyrgonem* offendi.

7 *Repente immiſſo tribuno militum, interemit.*] Longè aliter Philo, cuius narratio planè miſerabilis. mandatu Caij tribunos & centuriones quoſdam veniſſe ad adoleſcentulum Tiberium: iuſſiſſe vt ſe ipſe interficeret, neque enim fas eſſe vt ſoboles imperatoria per alium tolleretur: illum qui neminem adhuc occidi vidiſſet, & in ſumma rerum imperitia propter ætatem verſaretur, primò ab iis qui venerant petiiſſe vt ſibi aliquis ceruices quas protenderet, amputaret: dein cùm irritæ eius preces eſſent, oraſſe vt ſe docerent qua corporis parte ferrum immitteret, vt quàm citiſsimè moreretur. Ita, edoctum ab iis, ſe occidiſſe.

22 *Eadem defuncta iuſtitium indixit.*] Meminit obiter Philo, τὰ ἐργαστήρια τῶν Ἰουδαίων συγκλεισθῆναι διὰ τὸ ἐπὶ Δρουσίλλῃ πένθος ἀναρρήξαντες.

22 *In quo riſiſſe, lauiſſe, cœnaſſe cum parẽtibus aut coniuge liberiſue capitale fuit.*] Eleganter Dio conditionem illorum temporum paucis explicat: alios enim fuiſſe accuſatos quòd eam non lugerent ὡς ἀνθρώπην: alios, quòd lugerent, ὡς θεόν. Deinde exemplum ſubiicit, impietatis arceſſitum fuiſſe, & periiſſe qui calidam vendidiſſet. Scribendum autem *capital* non *capitale* vt in cod. Liſl. & Pithœi.

27 *Per numen Druſillæ.*] Ita Viterb. Pithœi & Groſlotij, non *nomen*.

31 *Tres gladios in necem ſuam præparatos Marti vltori, addito elogio conſecrauit.*] Ex veteri more quo gladios deſtinatos, inſigni alicui facinori, aut per quos aliquid memorabile patratum eſſet, conſecrabant. In Vitellio cap. x. *Pugionem quo ſe Otho occiderat, in Agrippinenſem coloniam miſit Marti dedicandum.* Lucianus in Tyrannicida, ἐκ αὐτὸ ξίφος ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀνεθηκαστι; ἐκ αὖ μετὰ τῶν θεῶν ὀνόματι προσκυνήσουσι; Quod ait de *addito elogio* intelligit titulum adiectum vt fere ſemper fieri ſolitum in reb. conſecrandis. *Elogium* eſt omnis breuis ſcriptio vt πιττάκιον, titulus ſtatuæ aut quicunque alius, & id genus omnia, vt libro primo docuimus. Nec ſatis rectè docti viri, quia elogium ſæpe vocatur titulus puniendorum, propterea in ea ſignificatione hanc vocem iſto loco acceperunt.

Pag. 98. v. 20 *Quoſdam ſummis honoribus functos ad eſſedum ſibi occurrere togatos per aliquot paſſuum millia.*] Scribo *accurrere*. Id enim ſignificat quod Græci verbo παραθεῖν, vt Plutarchus in Lucullo de Tigrane, βασιλεῖς δὲ πολλοὶ μὲν ἦσαν οἱ θεραπεύοντες αὐτὸν, τέσσαρες δὲ οὓς ἀεὶ περὶ αὐτὸν εἶχεν ὥσπερ ὀπαδοὺς ἢ δορυφόρους ἱππότῃ ἐλαύνοντι πεζοὺς παραθέοντας ἐν χιτωνίσκοις. Appianus pro eo dixit παρατροχάζειν III. Bellorum ciuil. & in Syriacis. Lucianus παρέπεσθαι τῷ φορείῳ. Iuuenalis eundem

morem

morem tangit satyra x.

--Hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niueos ad frena Quirites.

erant verò alij qui præcederent: de quibus alibi notauimus.

21 *Ad pedes stare succinctos linteo.*] Et in sacris popæ, & in priuatis epulis ita ministrabant coqui & alia vilia capita.

25 *Fuitque per triduum sine summa potestate Resp.*] Notatu dignum, consules etiam sub imperatoribus vocari summam potestatem: etsi certum est imaginem tantum veteris potentiæ eos retinuisse. mansit tamen id decus nomini consulum vsque ad vltimos ferè Imperatores. Iordanus De rebus Gothicis, *Factúsque est consul ordinarius, quod summum bonum, primúmque in mundo decus edicitur.* Similia his apud Cassiodorum.

32 *Caussam discordiarum serens.*] Iosephus de missilibus à Caio sparsis loquens. ὁ Γάϊος ἥδετο ταῖς περὶ αὐτῆς ἐθεώρει μάχαις καὶ διαρπαγαῖς, οἰκειουμένων αὐτὰ τῶν θεωρῶν.

32 *Decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoque occuparentur.*] Quænam istæ decimæ sint, & quæsiuerũt ante nos eruditissimi viri, & nos quoque ea cura non leuiter habuit exercitos. Frustra: nihil enim comminisci possum quod hunc mihi locũ satis explicet. An fuit hoc aliquod tributi nomen quod Caius in hos vsus soleret vertere? vt propterea vocẽtur *decimæ*, missilia quæ ex decimis essent comparata. An scenici ludi aliqui ad honorem Herculis pertinuerunt, & ideò datæ eo tempore decimæ pollu ctarum hæreditatum? Sed verius puto locum esse corruptum. Lego autem, *inter plebem & equitem, caussam discordiarum serens, tesseras decima maturius dabat.* Videtur vox *tesseras* initio confusa fuisse cum precedenti voce *serens* propter aliquam soni similitudinem: deinde omissa ab iis qui locum voluerunt emendare: vnde postea secuta deprauatio vocis *decimas* pro *decima.* Sententia quam restituimus, appositissima est, ac, vt puto, vera: nam tesseræ aliáque missilia non ante finitos ludos spargebantur. Ludis totum diem ad decimam vsque fuisse occupatum, & per se probabile in illo tanto furore veterũ circa ludos, & insuper probamus auctoritate Suet. lib. VI. cap. XXI. *utque constitit peracto principio Nioben se cantaturum per Clinium Rufum consularẽ pronuntiauit, & in horã ferè decimã perseuerauit.* Nõ collegisse autẽ sparsa missilia solos plebeios, sed etiã equites ac senatorij ordinis viros, docet Tranq. clarè in Domit. cap. IIII. qui locus cum isto conferendus.

35 *Rabidis feris vilissimos senio confectos.*] Distinguendum *vilissimos senio confectos*, vt in cod. Viterb. pro vilissimos quosque homines. & propter senium inutiles. Quantum fallatur Torrentius in emendando hoc loco, quæ mox dicemus, arguent. Et clamat Dio qui ait τοῖς θηρίοις. Quare neque *rabidis feris* neq; *tabidis*, vt illi placet, ferre possumus.

35 *Gladiatores quoque pegmares, patresfamiliarum notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subijciebat.*] Grande crudelitatis documentum historia continet quæ hîc narratur, in qua tamen modus aliquis notatur fuisse seruatus. Crudelitas in eo est, quòd immerentes ciues Romanos aliósve fortè oblatos, feris obijciebat: modus in eo, quòd vilissima quæque capita ei exitio destinata. Declarat id Suetonius accurata eorũ enumeratione. Subiici n. solitos, vilissimos quosq; homines ac senio confectos, gladiatores quoque pegmares, nec non patres familiarum notos, sed debiles & ἀναπήρους. In qua enumeratione meritò quærunt docti viri quinam sint *gladiatores pegmares*. Neque vllus locus te-

mere magis criticos exercuit: quorum tamen ſentētiis animus noſter acquieſcere non poteſt: neque laudamus eos qui quicquā cenſent hoc loco mutandum. Quod ſi faciendum putarem, ſequerer Viterb. cod. legerémque *pygmarem.* Ita ibi ſcriptum & adiectum ſcholion, eam vocem à Græca dictione pygma, quæ pugnum ſignificet, deduci: tum interpretarer *pygmares* ὡς πυκτομάχους vel πυγμῇ μονομαχοῦντας. Sic Græci pugilum certum genus nominant, vt libro ſecundo notauimus. Hi ſunt de quibus loquitur Scribonius Largus cap. XXIII. tmemate CI. *Præcipuè uerò ad pectoris & lateris dolores prodeſt, ex quolibet cauſſa factos, ut contuſione quæ frequenter gladiatoribus accidere ſolet in luctationibus.* Planè exprimit πυκτομάχους, qui medium quoddam genus fuerunt inter pugiles Græcorum & Romanorum gladiatores. Verùm, puto lectionē alteram *pegmares* quę in pleriſque omnibus codd. habetur, eſſe veriorē. Gladiatores pegmares interpretor quos *de ruina arenæ dimiſit*, vt Petronius loquitur: qui in pegmate populo exhibiti, felici quodam ſidere ſuperſtites ei ſpectaculo fuerunt. Pegmata in re ludorum dicta ligneæ quædam moles, quæ machinamentis occultis attollebantur, deprimebantúrque: ſuper iis producti per ludos facinoroſi homines, quales gladiatores fere erant, vt vel inibi pugnam inter ſe committerent, vel ſpectati à populo mox ſolutis compagibus pegmatis, caſu ſuo in foueam vbi vel ignis vel feræ erant, populum oblectarent. Hoc ex Strabone, Petronio, Apuleio, & Claudiano probare poſſem, niſi occupaſſent viri doctiſſimi, qui de pegmatis iſtis ludicris diligēter quæſiuerunt. At illud non probamus quod iiſdem illis placet, reſcribendum hîc eſſe *pegmatos*. qua enim deriuatione, aiunt, quóve exemplo à pegmate pegmares? enimverò vt χῆμα, γλαύκωμα, & ſimilia, duobus modis Latini enunciant, ſic & πῆγμα: tam enim *pegma, pegmæ*, quàm *pegmatis* flectere poſſis. inde ergo *pegmaris*, certa analogia, vt à *palma, palmaris*: ab *ala, alaris*: ab *epiſtola, epiſtolaris*: quam vocem malè quidam mutant apud Martialem in lemmate de charta epiſtolari. ſimilia his multa. Dio, qui lib. LVIII. ſic ſcribit, ὑπὸ δὲ δὴ τῆς αὐτῆς ὠμότητος, ἐπιλειπόντων ποτὲ τῶν ἐς τὰ θηρία ἐκ καταδίκης δεδομένων, ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ ὄχλου τοὺς ἐκ τῶν ἰκρίων προσεστηκότας συναρπασθῆναί τινας, καὶ παραβληθῆναι σφίσι, etſi eadem de re loquitur cum Suetonio: non tamen eadem dicit. nam aſſentiri non poſſum doctiſſimo viro, qui *ἴκρια* interpretatur *pegmata*. nunquam enim ita vſus ea voce Dio, vt diligenter obſeruatum nobis: ſed pro theatrorū ſedilibus ligneis, vt eo loco quem notamus libro II. ad caput XLIII. aut pro tabulis quibus aliquis locus cōſepitur: vt paullò pôſt in lacuum deſcriptione quos in vſum Naumachię excauauit Caius. quare hîc quoq; *ἴκρια* interpretor *ſpectacula*, & iſtū Dionis locū comparo cum altero potius Suetonij in Domitiano cap. X. *patremfamilias detractū è ſpectaculis in arenā canibus obiecit.* nihil igitur de *gladiatoribus pegmaribus* Dio. Addit Suetonius, *patresfamiliarū notos*: quod cur de laniſtis interpretētur doctiſſimi viri, cauſſam comminiſci non queo: imò, vt exiſtimo, nulla eſt. Quare enim non accipiemus in propria ſignificatione, pro ciue Romano, aut quocunque alio qui Romæ habitet habens familiam? Sic libro ſecundo cap. LIX. *Nonnulli patrumfamiliarum teſtamento cauerunt, ut ab heredibus ſuis prælato uictimæ titulo in Capitolium ducerentur.* reperio & *familiaris* ἁπλῶς hoc ſenſu dici. Feſtus, *Familiaris Romanus, priuatus Romanus.* idem ſtatui debet de ſimili loco quē modò protulimus ex capite decimo, vitæ Domitiani. Non celabo lectorem, in cod. Liſlæi fuiſſe hanc lectionem, *Patresfamiliarum notos in bonam partem.* ex adiecta vt arbitror, eruditi

diti alicuius interpretatione.

40 *Et custodiarum seriem recognosceus.*] Dio non sine hæsitatione narrat, ἰδὼν τινὰ ὄχλον ἔτι δεσμωτῶν, εἴτε καὶ ἄλλων τινῶν.

41 *Inspecto elogio.*] Iam exposuimus. Greci I.C. vocant ὑπομνήματα iudicum inferiorum, vt pedaneorum, atque etiam prætorum.

Pag. 99. v. 1 *A caluo ad caluum duci.*] hoc est, σφαγῆναι. ita eleganter hîc vertunt Græci, ἀπὸ τοῦ φαλακροῦ μέχρι τοῦ φαλακροῦ πάντας αὐτοὺς σφαγῆναι.

1 *Votum exegit ab eo.*] Imò verò ab eis. plures enim fuere. adi ad Dionem qui aliquot nominat.

5 *Quoad præcipitaretur ex aggere.*] qui suppliciorum fuisse locus videtur. Plutarchus in Numa, de supplicio Vestalium, ἡ δὲ τὴν παρθενίαν καταισχύνασα, ζῶσα κατορύττεται, παρὰ τὴν Κολλίνην λεγομένην πύλην· ἐν ᾗ τίς ἐστι τῆς πόλεως ὀφρὺς γεώδης, παρατείνουσα πόρρω. καλεῖται δὲ χῶμα διαλέκτῳ τῇ Λατίνων. possumus & ἁπλῶς de quocúque aggere qui in Vrbe fuit (multos autem certum fuisse) interpretari.

7 *Aut bestiarũ more quadrupedes cauea coercuit.*] Cõfirmat & Dio, qui ita refert, exposito equitis cuiusuã illustris supplicio, πάντα πατέρα αὐτοῦ μηδὲν ἀδικοῦντα, ἔς τι γαλεάγραν, ὥσπερ καὶ ἄλλους συχνοὺς, καθεῖρξε κἀνταῦθα διέφθειρεν. Grӕcorum imitatione videtur hoc factum à Caio: nam Callisthenis, Lysimachi & aliorum Græcorum similes narrantur cruciatus.

10 *Parentes supplicio filiorum interesse cogebat.*] Notatum & Dioni: sed sæuius est quod narrat Seneca De ira libro II. cap. XXXIII.

18 *Abscissaque lingua rursus induxit.* Dio sic narrat, quasi factum sæpius ab eo, sed in iis quos de spectaculis raptos feris obiicere t: καὶ ὅπως, inquit, μὴ ἐπιβοήσωσι, μὴ αἰτιάσωνταί τι, δύνωνται, τὰς γλώσσας αὐτῶν προαπέτεμε.

21 *Misit circum insulas qui vniuersos contrucidarent.*] Cædem factam à Caio exulum suorum, & in legatione ad Caiũ, & cõtra Flaccum narrat Philo: caussam tamen vel occasionem quam Suetonius ait, apud illum non leges.

24 *Lacerandum cæteris trad.*] Dio, περιέχει τι τὸν συμβουλευτὴν καὶ διέσπασαν.

28 *Quàm ut ipsius verbo utar ἀδιατρεψίαν.*] In vulgatis codd. adiectum est interpretamẽtum, hoc est, *inuerecundiam*. quod & in codice Viterbiensi offendimus. éstque non adeo ineptum, vt quibusdam videtur. Quid enim aliud ἀδιατρεψία, quàm rigidus animus qui neminem reuereatur, & proinde nemini parcat? quod Græci Athenienses ἐντρέπεσθαι αἰδοῦς & νέμειν αἰδῶ vel αἰδεῖσθαι dicere solent. ἀδιατρεψία est contrarium τῆς ἐντροπῆς. Appianus De bellis Punicis, ἐμέμνητο οὐ διατραπεὶς ἐς ἄφυκτον ἔλεον ἄξειν. Verbum διατρέπειν est adducere aliquem vt mutet sententiam. Arrianus in Dissertationibus Epicteti libro primo, οὐδὲ ἱκανὰ κινῆσαι ἦσαν, καὶ διατρέψαι πρὸς τὸ μὴ ἀποκτεῖναι τὸν πρεσβύτην; Plutarchus, οὐδὲ τῇ τοῦ Πομπηΐου Μάγνου φωνῇ διατραπείς. inde ἀδιατρεψία pertinacia in exsequendo malo semel cogitato. Similis vox ἀνεπιστρεψία apud Arrianum eundem initio libri secundi.

33 *Prætorium uirum ex secessu Anticyræ desiderantem.*] Per literas aut per amicos. Particulam *ex* etsi non desiderarem, si abesset à vet libb. tamen tollendam non censeo, vt quidam, cùm illi mordicus eam tueantur.

37 *Rationem se purgare dicebat.*] Græcum est ἐκκαθᾶραι λογισμόν. Plutarchus in libro Quomodo distinguas adulatorẽ ab amico, καὶ πρὸς ὀργὰς ἀστυνόμος, καὶ πρὸς λύπην πρᾶος ἰατρὸς, καὶ πόνου ἐπιτηδείως ἐκκαθᾶραι λογισμὸν ἐκ ἀμελείας. Sic τὴν φιλονεικίαν ἀποκαθῆραι apud eundem in commentario De amore inter fratres, & ἐκκα-

θύρας ἢ ἔξω ὄντες τοῖς ἀμφιλογίας, in Agesilao.

Pag. 100. v. 8 *Cum Tetrinius latro postularetur.*] Melius sic scriptum puto in Mss. quàm vt vulgo *Latro*, quod esse cognomen Porciæ gentis scimus, non Tetriniorum. nec est absurdū, istum qui postulatur ad ferrum, insignem aliquem latronem fuisse, damnatum in arenam.

40 *Ita feri ut se mori sentiat.*] Falluntur qui putant ex Turnebi coniectura esse hanc lectionem: nam & exarati manu nonnulli sic habent: quod & Vrsinus testatur, & antiquissima editio Lugdunēsis, nec nō Parisiēsis Rob. Steph.

Pag. 100. v. 12 *Et defleuit edicto & eos qui spectare sustinuissēt execratus est.*] Nihil muto, tamē Viterb. lectio hęc est, *& defleuit, & eos edicto qui spectare sustinuissent execr.*

21 *Miles decollandi artifex.*] sub Imperatoribus inuentum istud artificium: Lucanus lib. VIII. de milite qui Pompeium decollauit,

Tunc neruos uenasque secat, nodosáque frangit
Ossa diu: nondum artis erat caput ense rotare.

23 *Cum multos è litore mutasset ad se, repente omnes præcipitauit.*] Placet quorundam libb. lectio *è ponte* pro *repente*: quod tamen nō reiicio: ac fortasse scribendum, *repente è ponte omnes præcipitauit.* Dio, συχνοὺς τῶν ἑταίρων ἐς τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῆς γεφύρας ἔρριψε.

24 *Quosdam gubernacula apprehendentes contis remisque detrudit in mare.*] Dio paullo aliter, συχνοὺς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐν πλοίοις, ἐμβόλους ἔχουσι περιπλεύσας κατέδυσεν ὥς τι ἐν ἀποπλεῦσαι ζητεῖ.

31 *Succinctus poparum habitu.*] Plutarchus in AEmilio Paulo describēs apparatum sacrificij, οἱ δ᾽ ἄγοντες τοὺς χρυσόκερως ἐφεξῆς βοῦς ναυλῖσιν περιεζώσμασιν ἀμφιφορεῖς καλοῖς, ὡς ἱερουργεῖν ἐχώρουν.

36 *Cunctantem flagellis discidit.*] Hic est Apelles Ascalonita tragœdus in quem adeò inuehitur Philo in legatione ad Caium. De eius cæde, ibidem habentur hæc verba. ὁ μὲν ὑπὸ Γαΐου σιδήρῳ δεθεὶς ἐφ᾽ ἑτέραις αἰτίαις καὶ στρεβλούμενος καὶ τροχιζόμενος ἐκ περιόδου, ὥσπερ ἐν ταῖς περιοδεύουσαις νόσοις.

Pag. 101. v. 3 *vetuitque post hac inuentium cuiquam usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni.*] Caussam edicti huius Caij aperit nobis insignis Dionis locus in vita Claudij, cuius similem constitutionem refert: Sic ille, ἐπειδή τε ἡ πόλις πάμπολλων εἰκόνων ἐπληροῦτο (ἐξῆν γὰρ ἀεὶ ἀεὶ τοῖς βουλομένοις ἐν γραφῇ καὶ ἐν χαλκῷ λίθῳ τε δημοσιεύεσθαι) τὰς μὲν πλείους αὐτῶν ἑτέρωσέ ποι μετέστησε, καὶ ἐς τὸ ἔπειτα ἀπηγόρευσε, μηδενὶ ἰδιώτῃ, ὡς ἂν μὴ ἡ βουλὴ ἐπιτρέψῃ, τοῦτο ποιεῖν ἐξεῖναι, πλὴν εἴ τις ἔργον τι οἰκοδομικὸν εἴη, ἢ ἐπισκευάσαι τοῖς γὰρ δὴ τοῖς τι σφῶν ἐν αὐτῷ ἱστάναι ἐν τοῖς χωρίοις ἐκείνοις ἐφῆκε. id est, *Ac quoniam urbs imaginibus replebatur, (licebat enim omnibus qui uellent pictura, ære, lapideque suam publicaue effigiem) plerasque illarum alio quò transtulit, sanxitque in posterū ne quis priuatus sine permissu senatus id faceret: nisi si quis opus aliquod aut fecisset, aut etiam refecisset: his enim cognatisque eorum monumentum sui aliquod ijs in locis ponere permisit.*

11 *Ne quid respōdere possint præter eū.*] Ita scriptū reperimus in omnibus melioribus libb. & manu exaratis & formis expressis. Vulgò *præter æquum.* Vtrique lectioni prætulerim emendationem clarissimi doctissimique I.C. Fran. Hotomani, corrigentis in Obseruationum suarum libris, *præter Eaum*: acutè & valde probabiliter.

13 *Cn. Pompeio stirpis antiquæ, Magni cognomen.*] Nullam in vllis codd. varietatem

rietatem hic annotamus, nec satis scio quàm rectè doctissimus Vrsinus luxata hæc esse, & loco suo mota illa verba *stirpis antiquæ*, pronuntiarit. etsi non diffiteor probabilem esse illius emendationem, scribentis paullò antè, *nobilissimo cuique stirpis antiquæ ademit*. Hic autem est Cn. Pompeius Magnus qui postea gener fuit Claudij, vt libro sequente narratur. & notat Dio in rebus Claudij vbi hoc quoque commemorat.

19 *Ob egregiam corporis amplitudinem & speciem colosseros dictus.*] Non malè fortasse scripseris, *ob corporis amplitudinem & egregiam speciem*. vtrunque voce *Colosseros* eleganter exprimitur: amplitudo corporis priore parte compositæ huius dictionis: forma venusta & amabilis, posteriore. Miramur igitur non parum quid mouerit viros eruditissimos vt hanc lectionem adeò manifestò veram & veterum libb. auctoritate confirmatam sollicitarent.

21 *Thraci & mox hopl.*] Melius scripseris *Threci*, & ita in cod. Pithœi.

26 *Essedario Porio.*] Iunius Philargyrus in lib. III. Georg. Latini poetæ, *Esseda uehiculi uel currus genus, quo soliti sunt pugnare Galli. Cæsar testis est libro ad Ciceronem tertio. Multa millia equitum atque essedariorum habet. Hinc & gladiatores essedarij dicuntur qui curru certant.*

27 *Ob prosperam pugnam.*] Scribe, *post prosperam pugnam*, ex Viterb. & Pithœi.

P. 102. v. I. *Quibusdam absentium maritorum nomine repudium ipse misit, iussitque in acta referri.*] Horum alterum fuit ex more: repudia enim in acta referebantur: alterum contra leges erat. Adi ad Iurisconsultos, quorum hæc propria est cognitio.

5 *Pretiosissimas margaritas aceto liquefactas.*] Cuiacij & Lips. cod. *Pretiosissima margarita aceto liquefacta* Vtrunque dici notum est.

9. *Et de cedris Liburnicas.*] In solo Pithœi libro reperi lectionem Turnebo annotatam *de ceris*: vnde ille faciebat *deceres*, id est, δικήρεις, quod perplacet: etsi alteram lectionem damnare iure non possumus.

18. *Totúmque illud Tiberij Cæsaris uicies ac septies millies HS. non toto uertente anno absumpsit.*] Dio & in summæ numero, & in temporis spatio, quo hæ opes sunt absumptę, dissentit: scribit enim sub initium lib. LVIII. πέντε γοῦν μυριάδας μυριάδων, ἢ πεντακοσίας καὶ ἑπτάκις χιλίας, ὡς δ' ἕτεροι ὀκτώ τε καὶ δισχιλίας ἢ πεντακοσίας πεντακισμυριάδας δραχμῶν, οὐδ' ἐς τὸ τρίτον ἔτος μέρος ἀπ' αὐτῶν ἐξέτεινεν. Ex quibus verbis apparet diuersè tradi solitum pecuniarum modum: quas Tiberius confiscatas reliquit: aliis scribentibus fuisse vicies ter millies sestertiûm: aliis tricies & ter millies sestertiûm. ita namque efferri Latinè debent Græca verba Dionis, non vt interpretes vertunt: qui de summa quam auctor ait plurimum sua interpretatione deterunt.

24 *Iuliæ & Augusti diplomata ut uetera & obsoleta deflebat.*] Hæc scriptura est omnium libb. nec probo emendationem scribentium *delebat*: nam vel *deflebat* retineam, & cum Torrentio interpreter de mimico gestu, quo solitus vti Caius in eleuanda auctoritate horum diplomatum: vel cum Lipsio scribam *deflabat*. Sic ferè καταφυσᾶν positum notabamus apud Epiphanium, libro primo κατὰ Μαρκωσίων γυναῖκες, αἳ ὁμοίως ταῖς λοιπαῖς ἐπεισῆλθον, προσέχειν μὴ θέλουσι αὐταῖς ἀποφυλάσσειν, καὶ καταφυσήσασαι ἢ καταθεματίσασαι αὐτὸν, ἐχωρίσθησαν τοῦ τοιούτου θιάσου. idem enim valet eo loco καταφυσᾶν quod apud Sophoclem πτύειν, & vulgò καταπτύειν, aspernari, contemnere. Scholia eius poetæ in Antigonē ad illa verba, πτύσας

προσγράφεσθαι, κἂν νῦν αἰτεῖσθαι κυρίως προσηκούσας τῷ πατρί· ὡς καὶ ἡμᾶς ἐν τῇ συνωθήσει φαρμ κατέπλευσεν αὐτῷ, ὅ ἐστι, κατηνέγκατο τὸν λόγον αὐτοῦ.

25 *Arguebat & perperam editos censu.*] Lego, *perperam editi census*. considera: aliter sententia stare non potest. in censum omnia bona erant deferenda: qui fallebant, aut ærarij fiebant, & in Cœritum tabulas referebantur, aut venibant ipsi bonáque eorum. eò spectauit Caius, eò Suetonius.

26 *Testamenta primipilarium.*] Imò omnium centurionum. Ait enim Dio πάσας ἁπλῶς τὰς τῶν ἐν τοῖς ἑκατοντάρχοις ἐστρατευμένων οὐσίας, ὅσοι μετὰ τὰ ἐπινίκια ἃ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔπεμψεν, ἄλλῳ τινὶ αὐτάς, καὶ μὴ τῷ αὐτοκράτορι καταλελοίπεσαν, αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ ἄνευ ψηφίσματος εἰσέπραξε. Similia alia fisci iura, aut iniurias potius, historici & Iurisconsulti referunt. Videtur autem Suetonius primipilarium tantùm fecisse mentionem, quia horum potissimum expetitæ hæreditates: vt eorum ad quos pleraque commoda militiæ solita peruenire.

32 *Venenatas mactas.*] Ita prima editio, & nonnulli MSS. Athenæus lib. IV. & XIV. ματτύην appellat: sed cum à μάττειν vox sit deducta, tam potest c in hac dictione ferri, quàm in aliis eiusdem originis, vt μάκτης, μάκτηρ & μάκτρα. Obstat tamen quod affinem vocem *mattea* scribimus non *mactea*.

37 *Auctione proposita reliquias omnium spectaculorum subiecit & venditauit.*] *Reliquiæ spectaculorum* sunt gladiatores qui spectaculo superstites remanserant. Dio vertit τοὺς περιγενομένους τῶν μονομάχων. Erant & quædam reliquiæ Circensium: quarum facit idem obscuram mentionem. *Subijcere* positum ἀπλῶς hoc loco pro subiicere hastæ vel auctioni.

38 *Exquirens per se pretia, & vsque eò extendens.*] Dio, αὐτός τι ἐπὶ τὸ πλεῖον καθιζόμενος, καὶ αὐτὸς ὑπέβαλλεν.

Pag. 103. v. 5. *Quicquid instrumenti veteris aulæ erat.*] Minus mirandum, quia alij quoque principes idem fecerunt: etsi non eandem ob caussam. Capitolinus in vita M. Antonini Philosophi, *Cùm ad hoc bellum omne ærarium exhausisset suum, neque in animum induceret, ut extra ordinem prouincialibus aliquid imperaret, in foro diui Traiani auctionem ornamentorum imperialium fecit, uendiditque aurea pocula & crystallina, & myrrhina: vasa etiam regia, & uestem uxoriam sericam & auratam, gemmasque etiam, quas multas in repositorio sanctiore Adriani repererat: & per duos menses hæc uenditio celebrata est.*

12 *Compererat prouincialem locupletem ducenta HS. numerasse uocatoribus, ut per fallaciam conuiuio interponeretur.*] Ammianus Marcell. lib. XIII. *Homines enim eruditos & sobrios, ut infaustos & inutiles uitant quoque: accedente quòd & nomenclatores assueti hæc & talia uenditare mercede accepta, cœnis quosdam & prandiis inserunt subditiuos, ignobiles & obscuros.*

20 *Pro edulis.*] Cuiacij lib. *edulibus*. non minus Latinè.

23 *Ex gerulorum diurnis quæstibus.*] Geruli sunt οἱ μισθοῦ φέροντες, vt vocat Appianus IV. Εμφυλ. Attici περιφόρους & φορτηγοὺς vocant. Latini etiam *baiulos* & *gerones*, vt Cicero in epistola quadam ad Atticum.

24 *Ex capturis prostitutarum.*] *Capturæ* Latinis dicuntur mercedes artium sordidarum, & obscœnarum. Seneca pater Controuersiarum libro primo. *Pretia stupri accepisti, et manus quæ diis datura erat sacra, capturas tulit.* Idem lib. x. in ea de debilitato mendicante, *Tibi captura quotidiana non respondet: apparet nondum satis hominibus miserum uideri.* Sic apud Valerium Max. libro III. capite IV. lib. VI. cap. X. & libro IX. capite quarto. Græci μίσθωμα propriè vocant: docent

cent enim Græci critici ita differre μίσθωμα & μισθὸν, vt illud sit captura propriè, vel pretium flagitij aut sceleris. Atque ita distinguit eas voces disertissimus scriptor Philo Contra Flaccum, ὁ δὲ ἀντεπρᾶττε τῶν ἄλλων τῶν δικαστῶν, τοὺς μὲν νικᾶν ὀφείλοντας, χάριν ἐν τοῖς ἐπιεικέσι, τοὺς δὲ ἡττᾶσθαι, μετὰ τὸν ἐπαρκοῦντα μισθὸν, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν τὸ μίσθωμα, ὡς νενικηκότας. Extat eiusdem magni scriptoris & commētariolus, cuius index περὶ τοῦ μίσθωμα πόρνης εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι. In quo capturas huiusmodi λήμματα αἰσχρὰ nominat: alij Græci ἐμπολάς. Glossarium Græcolat. ἐμπολὴ captura, scribe ἐμπολή, vt in altero Glossario rectè scriptum. Artemidorus lib.I.cap.LXXX. ἀγαθαὶ δὲ καὶ ἐπὶ ἐργασηρίου καθεζόμεναι ἑταῖραι, καὶ πιπράσκουσαί τι καὶ λαμβάνουσαι ἐμπολάς. Xiphilinus in Pseudoantonino, de questu meretricio loquens, quòd illud monstrum instituerat in palatio, χρήματά τε παρ' αὐτῶν συνέλεγε, καὶ ἐγαυροῦτο τῇ ἐμπολῇ. Sic interpretor apud Athenæum titulū comœdiæ Ephippi Ἐμπολή. Habet & lingua Hebræa propriam huic rei vocem, אֶתְנָה etna: vnde Græci suum ἕδνον habent: quod donum amatoriū significat, & premium amoris, sed honesti: non enim est ab ἥδω, vt nugaces grammatici Græcorum somniant.

25 *Vt tenerentur publico & qui meretricium, & qui lenocinium fecissent.*] Vetus malum & probrum multarum Rerumpubl pretio vendere honestatem publicam: nam & Athenis πορνικὸν τέλος fuit, vt ex oratione Æschinis contra Timarchum scimus: & Imperatoribus plerisque fuisse id genus lucri non ingratum, ex Lampridio in Alexādro Seuero, & I.C.tis certum est. Vide legem VII. Cod. De spectaculis, & scenicis, & lenonibus, & Nouellam XIV. de lenonibus: cui non parum lucis attulerit qui cum capite XXXIX. libri III. Euagrij Scholastici eam contulerit. Similiter aliæ quoque artes & sordidæ & scelerataæ pretio tolerabantur, eratque beneficiariorum principis & curiosorum inquirere, atque in matriculas suas referre eos qui tali de caussa publico tenerentur. Tertullianus in libro De fuga in persecutione, *Nescio dolendum an erubescendum sit cùm in matricibus beneficiariorum, & curiosorum, inter tabernarios & lanios & fures balnearum, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur.*

31 *Lupanar in palatio constituit.*] Dio de Messalina Claudij, ἤδη γὰρ καὶ ἐπ' οἰκήματος ἐν τῷ παλατίῳ αὐτή τε ἐκαθίζετο, καὶ τὰς ἄλλας τὰς πρώτας ἐκάθιζεν. Xiphilinus in Auito, καὶ τέλος ἐν τῷ παλατίῳ οἴκημά τι ἀποδείξας, & quæ sequuntur: piget enim talia describere. Est autem in amborum narratione tanta similitudo, vt videatur Auitus Caligulæ exemplum per omnia secutus.

Pag.104.v.22 *Commoda emeritæ militiæ ad sex millium summ.* ... *rescidit.*] Omnino certæ & indubitatæ fidei est hæc lectio, quam auctoritate Dionis ante nos Torrentius & Lipsius duo rei litterariæ lumina stabiliuerunt.

26 *Monitis speculatoribus.*] Ita codd. Pithœi, Cuiacij verò *spiculatoribus*: nec multò aliter Grosłotij, vbi est *sæpeculatoribus*.

28 *Deficiente belli materia.*] Eleganter Philostratus de bellicis rebus Caij, ὁ Διονυσομανῶν, καὶ λυδίζων τὴν στολήν, καὶ πολέμους νικῶν οὐκ ὄντας.

38 *In hoc quoque mimo.*] Etiam Philo furiosi huius facta commemorans, φαρμακουργίας, μῖμον & μιμίας vocat.

41 *Atque inter hæc absentem senatum populúmque grauissimo obiurgauit ed.*] Egregium facinus & imitatione dignissimū: nec defuit qui imitaretur. Antoninus Caracalla Antiochiæ vitam per otium & omnia voluptatū genera traducens, αὐτὸς, ait Xiphilinus, ὡς ἐν μεγάλοις δή τισι ἔργοις καὶ κινδύνοις ὤν, τῇ γε-

ῥοιζία ἐπτήμα τὰ ἢ δῆα ῥαπισθεὶς σφαῖς λέγων.

Pag.105.v.3 *Postremò, quasi perpetraturus bellum.*] Confer cum Dione, qui copiosè narrat.

12 *Galliarum quoque procerissimum quemque.*] Persius,

— missa est à Cæsare laurus
Insignem ob cladem Germanæ pubis: & aris
Frigidus excutitur cinis, ac iam postibus arma,
Iam chlamydas regum, iam lutea gausapa captis,
Essedáque, ingentésque locat Cæsonia Rhenos.

13 *Et ut ipse dicebat* ἀξιοθριάμβευτον.] Scribe, ἀξιοθριαμβεύτων, vt habet cod. Viterbiensis. nō enim dicimus θριαμβεύω, vt στρατηγῶ, vnde ἀξιοστρατήγητος apud Dionem libro XLV.

14 *Coëgitque non tantum rutilare & submittere comam.*] Tacitus de Domitiano in Iulij Agricolæ vita, *Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germania triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur.*

25 *Inermes, atque etiam gladijs depositis.*] Viterbiensi nostro codici debetur hæc emendatio: nam vulgati omnes *dispositis* perperam.

33 *Capulum gladij crebrò uerberans.*] Non probo χαφλῶ Viterbiensem, *crebrò uibrans.* Sic κόπτων τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους in similibus minis apud Appianum Ἐμφυλ. lib. IV.

39 *Siquidem proposuerat Antium, deinde Alexandriam commigrare.*] De Antio suprà, capite VIII. de profectione Alexandriam, Philo, διέγνωκε μὲν γὰρ, ὡς λόγος, πλεῖν εἰς Ἀλεξάνδρειαν τὴν πρὸς Αἰγύπτῳ. Idem, τοῦτο δὲ προέξειν ἔμελλεν ἐν τῷ παρόντι, κατὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἀποδημίαν, ἀλλεκτῶς γὰρ τις αὐτὸν ἔρως κατεῖχε τῆς Ἀλεξανδρείας, εἰς ἣν ἐπόθει σπουδῇ πάσῃ παραγενέσθαι, καὶ ἀφικόμενος πλεῖστον χρόνον ἐνδιατρίψαι. caussam consilij vide in sequentibus. meminit & Iosephus.

Pag.106.v.5 *Pallido colore.*] Scribe vt in libris Cuiacij & Pithœi *colore expallido.*

13 *Subita defectione ingredi.*] Mirum vnde illa inepta lectio quæ vulgatas ferè omnes editiones obsidet, in quibus *deuectione* scriptum pro *defectione.* Nam & prima editio & insecuta longo pòst interuallo Rob. Stephani, & omnes MSS. sic rectè legunt. In iisdem constanter *gradi* non *ingredi.*

22 *Inuocare identidem lucem.*] εὔχεσθαι ἡμέραν ἦ, vt in XXVII. cap. Actorum.

23 *Diuersissima in eodem uitia.*] Dio breuiter indicat, πρὸς ταῦτα, inquit, ἐναντίως ἐπεφύκει.

25 *Ad minima tonitrua & fulgura conniuere.*] Lisl. codd. *conruere.* Non semper autem ita affectus fuit bonus hic Imperator: ausus enim interdum non solùm vultum attollere: sed etiam ταῖς βρονταῖς ἐκ μηχανῆς τινος ἀντεβρόντα, καὶ ταῖς ἀστραπαῖς ἀντήστραπτε, καὶ ὁπότε κεραυνὸς καταπέσοι, λίθον ἀντακόντιζεν: auctor Dio. Sed omittamus istum ἀπαρτηρὸν, φρένας ἠλεόν, & notemus potius veterum consuetudinem admodum laudabilem: moris enim fuit cùm tonaret, aut fulgeret, aut terra moueret, continuò pro mutua salute diis vota fundere. Didici ex Philostrato, cuius hæc sunt De vita Apollonij libro sexto: loquitur de Antiochensibus Syris, & terrę motu, qui, dum ipsi in concione sunt, factus est, σεισμοῦ δὲ ξυμβάντος προσπεσόντος ἔπτηξαν, καὶ ὥσπερ ἐν διοσημείαις εἰώθει, ὑπὲρ ἀλλήλων ηὔξαντο.

26 *Proripere se è strato, sublectúmque condere solebat.*] Dignus locus qui hominem

minem adeò furiosè insolentem reciperet: nam quod hodie fieri videmus, vt sub lectis vetera calciamenta condantur, idem olim quoque fiebat. Lucianus in commentario De mercede conductis, *νῦν μὲν γὰρ, ὥσπερ τὰ καινὰ τῶν ὑποδημάτων, ἐν τιμῇ τινι καὶ ἐπιμελείᾳ ἐστίν· ἐπειδὰν δὲ παλαιωθῇ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ πηλοῦ ἀναπλασθῇ ὑπὸ τῇ κλίνῃ ἀθλίως ἐῤῥίψεται κόπρων ὥσπερ ἡμεῖς ἀνάπλεως.*

36 *Transmarinas sibi superfuturas prouincias.*] Scribe, *transmarinas certè sibi*, vt in codd. Torrentij, & omnibus nostris.

Pag. 107. v. 3 *Nonnunquam socco muliebri.*] Et, quod erat indignius, non erubuit soccatus maxima negotia tractare, vt cùm de capite cõsularis viri Pompeij Penni audiret. Seneca De beneficijs lib. II. cap. XII.

4 *Plerumque verò aurea barba fulmen tenens.*] Philonem suadeo legas, qui fusè narrat. non alio commentario huic loco est opus.

7 *Eloquentiæ plurimum attendit.*] Iosephus in elogio Caij, *ὅμως δὲ ῥήτωρ τε ἄριστος, καὶ γλώσσῃ τῇ ἑλλάδι, καὶ τῇ Ῥωμαίοις πατρίῳ σφόδρα ἠσκημένος.* vide cætera.

14 *Commissiones meras componere.*] Vocem *commissiones* & morẽ committendi exposuimus ad libri secũdi caput LXXXIX. ea notione accipi hîc quoq; debet hæc dictio, certè potest. Vocãtur. n. scripta Senecæ *cõmissiones meræ*, vt si Græce dicas cum Isocrate *λόγοι πρὸς τὰς ἐπιδείξεις καὶ ἀγῶνας γεγραμμένοι.* Imò verò *commissiones* sunt *ἀγωνίσματα.* quo sensu dixit Thucydides de opere suo, *κτῆμά τε ἐς αἰεὶ μᾶλλον ἢ ἀγώνισμα ἐς τὸ παραχρῆμα ἀκούειν ξύγκειται.* Ita accipit & philosophus in libro de Poetice, *ἀγωνίσματα γὰρ ποιοῦντες καὶ παρὰ τὴν δύναμιν παρατείναντες μῦθον, πολλάκις διαστρέφειν ἀναγκάζονται τὸ ἐφεξῆς.* Et Polybius libro XII. in aureo dicto & dignissimo quod vbique non ibi tantùm legatur. *ἱστορίας γὰρ ἐὰν ἀφέλῃ τις καὶ διὰ τί καὶ πῶς, καὶ τίνος χάριν ἐπράχθη, καὶ τὸ πραχθὲν πότερα εὔλογον ἔσχε τὸ τέλος, τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀγώνισμα μὲν, μάθημα δὲ οὐ γίνεται.* Quod Thucydides voce ponderosa valde *κτῆμα* dixit, Polybius magis apertè *μάθημα.* Plinius Epistolarum lib. VII. scribens ad Celerem, & superiorem Thucydidis locum imitans, vocem *ἀγώνισμα* ita expressit, *Historiam debere recitari, quæ non ostentationi sed fidei veritatique componitur.* Melius sanè quàm Quintilianus, qui lib. X. eundem locum adumbrauit his verbis, *Totum historiæ opus non ad initium rei pugnámque præsentem: sed ad memoriam posteritatis, & ingenij famam componitur*: sed nemo felicius Caligula: prorsus enim, vt diximus, *ἀγωνίσματα* sunt *commissiones.*

20 *Thrax & auriga, idem cantor atque saltator.*] Scribe *Threx* vt in scriptis ferè. Aduerte autem quatuor artium Caio adamatarum, nomina, de quibus eodem ordine, vt semper solet, deinceps agit.

29 *Magno tibiarum & scabellorum crepitu.*] Saltatores & saltatrices cùm in scenæ pulpito saltabant, præter ictum pedum varia instrumenta sono edendo apta adhibebant. ferè enim iungebantur, vt Lucianus *Περὶ ὀρχήσεως* indicat, *κρούματα, πριζίσματα*, & *ποδῶν κτύπος.* Inter alia organa eius generis & scabelli fuerunt. Eam vocem non magis Latinam puto esse quàm *barbitus, sambuca, nabla*, & alia pleraque omnia instrumentorum musicorum nomina: quæ simul cum vsu rerum quas significant, in ciuitatem Romanam sunt admissa. Assentior autem doctissimo amicissimóque Scaligero, qui *scabellos* esse putat apud Suetonium & Arnobium quos Hispani & Aquitani *cascabellos* dicunt, quam dictionem Rabbi Iona vsurpat in explicatione vocis Hebraicæ חח. Erat hoc vnum è crepitaculorum generibus, quibus vel cum musicis organis, vel inopia eorum, vt notat scholiastes Aristoph. ad Ranas, vtebantur. Talis fuit te-

ſtarum crepitus, item acetabulorum tinnitus, ſiue *ὀξυβάφων μουσικὴ*, de quibus multa notamus ad Athenæum, propediem, velit modò *τὸ κρεῖττον*, edendum.

37 *Thraces quoſdam.*] Liſlæi cod. *Threcas quoſdam.*

Pag.108.v.2. *Incitato equo.*] Magna hominis docti & hiſtoriæ Romanæ callentiſsimi allucinatio, non vno loco affirmantis ſcribendum eſſe *Incitati equo.* nimirum oblitus erat eorum quæ pridem apud Dionem abſque dubio legerat de hoc equo.

6 *Nomine eius inuitati.*] Et Incitati equi nomine alij inuitari ſoliti, & ipſe Incitatus à principe. Dio, *ἕνα τῶν ἵππων ὃν Ἰγκιτᾶτον ὠνόμαζε, καὶ ἐπὶ δεῖπνον ἐκάλει.*

7 *Conſulatum quoque dicitur deſtinaſſe.*] Id verò ſerio affirmat Dio: prorſus enim facturum eum conſulē fuiſſe, niſi mors occupaſſet. *ϗ προσυπισχνεῖτο καὶ ὕπατον αὐτὸν ἀποδείξειν· καὶ πάντως ἂν ϗ τοῦτο ἐπεποιήκει εἰ πλείω χρόνον ἐζήκει.*

16 *Cum placuiſſet Palatinus ludus.*] Cur ad ſtabiliendam huius loci ſcripturam, quæ in pleriſque libris corrupta eſt, vti malit Torrentius Dionis auctoritate quàm Ioſephi, cauſſam non video. nihil enim dilucidius narrari poteſt, quàm vt facit Ioſephus. Nos autem Dionis locum de inſtitutione horũ ludorũ fine libri LVI. eò proferemus, vt nõnihil optimo ſcriptori lucis demus: *ἡ Λιουία ἰδίαν δή τινα αὐτῷ πανήγυριν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῷ παλατίῳ ἐποίησεν, ἣ καὶ δεῦρο ἀεὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀεὶ αὐτοκρατόρων τελεῖται.* editum eſt *ἣ καὶ δ' ἄριστα ἀεί.* facilis emendatio: ſed quã neque interpretes viderunt, neque viri doctiſsimi qui de ludis Palatinis ſcribentes eum locum deſcripſerũt. at nuperus corrector ne illud quidem ſciuit, *οἱ ἀεὶ αὐτοκράτορες* genus dicendi Græcorum perelegans, quî Latinè ſit vertendum. Mirum verò Beroaldi ſtuporem, qui verba Ioſephi de inſtitutione horum ludorum malè accipiens, in honorem Cæſaris dictatoris fuiſſe inſtitutos auctore Ioſepho ſcribit. atqui de AVguſto qui primus imperium fundauit & muniuit, ſenſiſſe Ioſephum declarant quæ mox ſubiicit, *ἔστι Γάϊος τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος, ᾧ δὴ καὶ τὰ τῆς θεωρίας ἦγεν.* Sed ignoſcendum Beroaldo, qui Ioſephum Græcè non legerat. In dierum numero per quos celebrati in palatio ludi, diſſentit apertè à Dione Ioſephus. verùm ille locus eſt corruptus, vt alia multa in eo nobiliſsimo ſcriptore: quę curari nõ poſſunt, niſi ab eo, qui trium linguarum ſtudio ingenium probè ſubegerit & excoluerit.

20 *Oſculandam manum offerret formatam commotámque in obſcœnum modum.*] Hanc vulgatam lectionem confirmant omnes noſtri codd. neque audio virum doctum eam mutantem. Inter alios irridendi modos eſt quæ *ſannia* propriè dicitur: cùm geſtu aliquo mimico exprimitur id quod volumus obiicere ei quem ridemus. Tria earum genera notauit eleganter Perſius ſatyra prima: manu pinſentem ciconiam exprimere, oppoſito temporibus pollice auriculas aſininas effingere, & linguam exertare inſtar ſitientis canis. Similis hîc ſanna intelligitur: quod Suetonius elegantiſsimè exprimit per *formatam & commotam manum in obſcœnum modum.* Qui meminerit eorum quæ de infami digito apud veteres leguntur, & eorum quæ de voce *σκιμαλίζειν* Græci ſcholiaſtæ notant, præſertim ad illa ex Pace Ariſtophanis, *Καὶ τὸν δορυξὸν οἷον ἐσκιμάλισεν*; facilè animo concipiet quale hoc ſannæ genus fuerit. neque eſt operæ pluribus iſta explicare. obſcurius idem Suetonius ſimilem Pyladis ſannam refert libro II cap. XLV. nam ita locus ille accipi debet.

26 *Capitolium. Capuæ.*] Non Romæ ſolum Capitolium fuit, ſed & aliis in locis: tandémque ea voce omnes arces promiſcuè appellatæ videntur. Sidonu-

nius Apollinaris.

Salue Narbo potens salubritate
Vrbe & rure simul bonus videri.
Delubris, Capitolijs, monetis.

Idem alibi,

E quibus primum mihi psallat hymnus
Qui Tholosanam tenuit cathedram,
De gradu summo Capitoliorum
Præcipitatum.

27 *Cella Palatini atriensis.*] Viterbiensis, *Palatini*, minore parte rectè: cùm de atriensi intelligat palatij & domus imperatoris: non autem Apollinis Palatini. *Cellas* Latini vocāt omnia gurgustiola infimæ sortis hominū. Tales erant cellæ seruorū vt atriēsis huius, & ianitorū: quæ erant adstructæ magnarū domorū aut insularum foribus. Earū mentio apud Vitruuiū, Petroniū, Suetoniū in Vitellio & alios. Græci cellā vocant οἴκημα. ita enim vertere debes apud Appianum & Pollucem τὸ τῆς πυλωρούσης οἴκημα. alij κλίσιον, de quo notat EVstathius ad vltimum lib. ὀδυσ. κλίσιον οἰκίσκος οἰκός ἐστιν ἁπλῶς, καὶ οἷον τις κλισία, περὶ ἣν δμῶες ἴαυον. Sic quas Romani *cellas meretricias*, Græci vocant κλισία, vt Demosthenes pro Ctesiphonte ἡ μήτηρ σου τοῖς μεθημερινοῖς γάμοις ἐν τῷ κλεισίῳ τῷ πρὸς τῷ Καλαμίτῃ ἥρωϊ χρωμένη. vocant & στέγας, itē στέγος, vel τέγος. Quare cùm legis apud Græcos πόρνας ἐπὶ τέγους, vel ἐπὶ στέγους ἑστώσας semper de cellulis meretriciis debes intelligere: quod propterea moneo quia etiā doctissimos viros in his errare animaduerto. Sic ergo accipe, vt pauca de multis exempla proferam, in epistola apocrypha Ieremiæ, δώσουσι δὲ ἀπ' αὐτῶν καὶ ταῖς ἐπὶ τοῦ τέγους πόρναις, id est, *dabunt ex illis etiam meretricibus quæ in cellis prostant*: non vt magni viri verterunt, *quæ sub tecto ipsorum sunt*. Clemens Alexandrinus Pædagogi libro III. ἐπὶ τέγους ἑστᾶσι παρ' αὐτοῖς τὴν σάρκα τὴν ἑαυτῶν εἰς ὕβριν ἡδονῆς προεστήκουσαι γυναῖκες. Idem στρωματέων lib. III. αἱ προεστῶσαι τοῦ τέγους πόρναι ἀναιδῶς εἰσδεχόμεναι τοὺς βουλομένους ἅπαντας. Qui locus me mouet ne in hoc loquēdi genere τέγος exponam *pergulam*: cùm alioqui sciamus ex Plauto in pergulis eas solitas stare more multorū artificum: sed eas pergulas potius intelligunt Græci, cùm τὰς ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων ἑταίρας memorant, vt Artemidorus non semel, aliique: at τέγος vel στέγος Græci grammatici etiam οἴκημα exponunt: & προεστῆναι τοῦ τέγους ita dictum Clementi, vt προεστῶσι τοῦ οἰκήματος aliis: sed de his hactenus.

36 *Sacrificans respersus est phœnicopteri sanguine.*] Non ipsum sed Asprenatem sanguine respersum qui cum eo cæsus est, narrat Iosephus.

38 *Ludis quibus rex Macedonum Philippus occisus est.*] Iosephus aliter narrat: sed qui, vt puto, rem non satis animo conceperat: scribit enim, ὁμολογεῖται δὲ καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην γενέσθαι ἐν ᾗ Φίλιππον τὸν Ἀμύντου Μακεδόνων βασιλέα κτείνει Παυσανίας εἷς τῶν ἑταίρων, εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντα. quantò verisimilius vt narrat Suetonius?

Pag. 109. v. 2 *Hora quasi septima.*] ὥρα ὡσεὶ ἑβδόμη. nam ita & Greci loquuntur. at in MSS. nostris ferè non *quasi*. Pro *septima*, scribendum *nona*. si sequimur Iosephum. ego potius apud illud rescribam ἑβδόμην ex Suetonio. sed verius est, fruatur vterque sua παραδόσει.

2 *Nono Kalendas Febr.*] Qui erat dies vltimus ludorum Palatinorum. Iosephus. At Zonaras longè aliter.

3 *Cunctatus an ad prandium surgeret.*] Iosephus pæne ad verbum ἐνδοιάζοντος Γαΐου ἐπι παραμένειν εἰς τέλος τῇ θεωρίᾳ διὰ τὸ πανδημεῖ εἶναι τὴν ἡμέραν, ἔπι λουτρῷ χρησάμενος καὶ σίτῳ, εἶτα ἐπανιέναι καθὰ καὶ πρότερον. Cum his non consentit Dionis nec Zonaræ narratio: qui inter spectandos ludos eo ipso loco cum alio̓sque edisse ac bibisse tradunt.

3 *Marcente adhuc stomacho.*] Melius sic Viterb. quàm *marcescente*, vt vulgati. In Glossario censeo scribas, *Maradus & marcens*, πεπηκώς, ῥᾳθυμῆς ἀπὸ κραιπάλης.

4 *Tandem suadentibus amicis egressus est.*] Minucianus & Asprenas auctores & impulsores fuere. Iosephus.

4 *Cum in crypta per quam transeundum erat.*] Dio στενωπὸν vocat, Iosephus στενωπὸν ἠρεμηκότα. idem, στενὰς ὁδούς. cùm ait, στενῶν οὐσῶν τῶν ὁδῶν καθ' ἃς ἔπραξαν τὸ ἔργον. At Suetonius paullò pòst *domum*, non semel.

5 *Pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas euocati.*] Libro primo cap. XXXIX. *Pyrricham saltauerunt Asiæ Bithyniæque principū liberi.* Dio de ludis Claudij: πυρρίχην τε Ἀσιανοὶ παῖδες μετάπεμπτοι ὠρχήσαντο. Iosephus de istis, ἅμα καὶ παῖδες οἱ ἐς οἱ ἥκοντες ἐκ τῆς Ἀσίας κολακευθέντες, πομπῆς αὐτῷ ἐπειδὴ γενομένης, ὅπως ὕμνοις μυστηρίων ἃ ἐπιτελεῖ ἔνιοι δὲ καὶ πυρριχισμοὺς οἱ ἐν τοῖς θεάτροις ἔσονται. Dio euocatos è Græcia & Ionia scribit, vt hymnum de laudibus Caij factum canerent.

8 *Duplex dehinc fama.*] Compara cum Iosepho: nam Dio rē breuius stringit: neutram famam sequitur Iosephus.

9 *Ceruicem gladio cæsim grauiter percussisse.*] Iosephus, μεταξὺ τοῦ ὤμου καὶ τοῦ τραχήλου φερόμενον τὸ ξίφος ἐπέσχεν ἡ κλεὶς προσωτέρω χωρεῖν.

10 *Cornelium Sabinum alterū è coniuratis tribunum.*] Non ita Iosephus, apud quem leges parum honestum Sabini huius elogium. At Dio consentit Suetonio: qui præbet ei abundè testimonium magni viri.

15 *Nam signum erat omnium Repete.*] Viterbiensis, Repente. minus placet.

19 *Vixit annis* XXIX.] Imò XXVIII. tantum cum mensibus quatuor, & diebus XXIV.

19 *Imperauit triennio & X mensibus, diebúsque* VIII.] Exactissimè putata ratio, à die excessus Tiberij. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. primo, Τιβέριον διαδέχεται Γάϊος Καῖσαρ ἔτη τρία, μῆνας ι', ἡμέρας ὀκτώ. At Iosephus, τέτταρσιν ἐνιαυτοῖς ἡγεμονεύσας Ῥωμαίων λείποντα τεσσάρων μηνῶν Dióne an eius exscriptores peccarint in isto numero, haut facilè dixerim. imperasse autem ait, triennio & menses nouem & dies XXVIII. sed fortè tempora aliter putauit Dio: nempe à die quo de imperio Cáij factum fuit decretúm senatus.

26 *Gladio à centurione confossa.*] Lupum qui Cęsoniam occidit, Iosephus non centurionem sed è tribunis vnum ait fuisse.

ISAACI

ISAACI CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBRVM V

ANIMADVERSIONES.

PAG. 110.

I. CLAVDIVS DRVSVS CAESAR.] In titulo huius libri quinti codex Viterbij olim descriptus, pro DRVSO cognomen NERONIS habet. sic Dio, οὕτω Τιβέριος Κλαύδιος Νέρων Γερμανικὸς ὁ τοῦ Δρούσου τῆς Λιουίας παῖς. Aliter Suet. cap. II.

6 *Τοῖς ἀτυχοῦσι ἐς τρίμηνα παιδία.*] Viterbiẽsis, ἀδοχοῦσι. an fuit scriptum ἀπεχοῦσι; Sed cum vulgatis consentit Dio libro XLVIII.

9 *Fossas noui & immensi operis effecit.*] Scriptura Viterb. *fos. magni ui & immensi operis ef.* de quo loquendi genere lib. II. dictum ad caput secundum.

12 *Species Barbaræ mulieris humana amplior.*] Dio, γυνή τις μείζων ἢ κατ' ἀνθρώπου φύσιν. vsam sermone Latino non notasse Dionem miror.

14 *Post præturam confestim inito consulatu.*] Anno tantùm interiecto. prætor fuit anno DCCXLIII. consul DCCXLV.

16 *Per municipiorum coloniarúmque primores.*] Ab æstiuis castris ad hiberna gestarunt tribuni & centuriones: deinde susceperunt οἱ καθ' ἑκάστην πόλιν πρῶτοι. Dio libro LV. initio. corpus toto itinere pedibus prægrediente Tiberio. libro tertio, capite VII.

17. *Ad urbem deuectum.*] Ad hoc loco, valet *in*: nam vrbi fuit illatum non ad vrbem tantùm. doceo argumento certo funebris laudationis quam ei de more pro Rostris peregit Tiberius. at AVgustus non in vrbe, sed ad vrbẽ eum laudauit in Circo Flaminio. Caussam docet nos Dio, ἐξεστράτευτο γάρ, inquit, καὶ ἐχρῆν οἱ ὅσιον μὴ οὐ τὰ καθήκοντα ἐπὶ τοῖς κατειργασμένοις παρ' αὐτὴν τὴν εἴσω τοῦ πωμηρίου εἴσοδον ἐπιτελέσαι. *quia res bello gesserat, fas ei nõ erat ea prætermittere quæ post bella confecta in ipso pomœrij introitu de more præstabantur.* quid intelligat Dio non est obscurũ vel vtcumque versatis in historiæ Romanæ lectione. præcipua siquidem cura vrbem ingredientibus post victoriam partam fuit, Ioui Capitolino aliísque dijs gratias in ipsorum templis agere. quod AVgustus, funesta ipsius domo, facere non poterat: ideo ad vrbem mansit. Dionis mentem parum bellè interpretes expresserunt. sed insuper non ferendus castigator nuperus, qui offensus triplici negatione in superioribus verbis, iubet nos locum emendare. At Plato vetat: veri potius obsequemur? vetat Plato cùm scribit in epistola ad Dionysium, οὐ γὰρ ἔστι τὰ χαρίεντα μὴ οὐκ ἀκούειν, & cum familiaribus Dionis, τὸ δὲ οὐδαμῶς ῥᾴδιον, πολλὰ κακὰ δρῶντα τοὺς ἄλλους, μὴ οὐ καὶ πάσχειν αὐτὸν πολλὰ ἕτερα. vetat ipse Dio,

cuius iſta ſunt libro LVII. μηδ' ἀπαριθμήσασθαί τινος δυναμένου τὸ μὴ οὐ καὶ τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἡδέως ἐμφαγεῖν. Legi etiam apud Ioſephum libro XIX. Originum, ἐβεβαιοῦτο ὑπὸ μεμηνότα τε καὶ αὐτοῖς, ὥστε μὴ ἔτι ἐς χαρὰν διδάσκονται τοῖς ἀπεσταλκόσι. & apud Epiphanium, ſcriptorem alioqui pium doctúmque magis quàm elegantem, οὐ δύνανται μὴ οὐχὶ τούτοις χρῆσθαι. Malè etiam in eadem hiſtoria accipiunt iſta verba Dionis interpretes, πυθόμενος ὁ Αὔγουστος ὅτι νοσεῖ ὁ Δροῦσος, οὐ γὰρ ἦν πόῤῥω, τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἔπεμψεν. Erant Ticini AVguſtus & Tiberius cùm ad eos de morbo Druſi nuncius eſt allatus: quo accepto, Tiberium ſtatim ad fratrem miſit. auctor Valerius Max. libro quinto, cap. quinto. malè igitur illi, ἔπεμψεν, *accerſijt*. non ſolùm contra τὸν ἑλληνισμόν, ſed etiam contra hiſtoriæ fidem.

18 *Exercitus honorarium et tumulum excitauit.*] Dio, τιμὰς δὲ εἰκόνων καὶ ἁψῖδος, κενοτάφιόν τε πρὸς αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ λαβών.

21 *Marmoreum arcum cum tropæis.*] Dio ſimpliciter ἁψῖδα nominat. alibi ἁψῖδα τροπαιοφόρον.

22 *Et Germanici cognomen ipſi poſteriſque eius.*] Dio, Γερμανικὸς μετὰ τῶν παίδων μετονομασθείς.

23 *Non minus glorioſi quàm ciuilis animi.*] Velleius Paterculus. *cuius ingenium uerum bellicis magis operibus, an ciuilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt.*

Pag. III. v. 7 *Iulo Antonio Fabio Africano* COSS.] Conſtāter ſcripti libri *Iulio*: vt apud Dionē bis in frōte & fine ipſo libri LIV. Ἰουλίου pro Ἰούλλου. Errare verò Suetonium qui Africani cognomen Fabio tribuat, quod fuit Iuli Antonij ex Dione eodem & Caſſiodoro, pridem obſeruatū à doctiſſimo Sigonio. qui etiam faſtos Siculos citat. in quibus ita ſcriptum legimus, λβ'. A. K. Ἰνδ. ζ'. ὑπ. Ἀφρικανοῦ καὶ Μαξίμου τὸ β'.

15 *Barbarum & olim ſuperiumentarium.*] Falluntur interpretes qui putant ſuperiumentarium & iumentarium idem ſignificare: quæ ſententia à veritate tantum abeſt, quantum homo diſtat à brutis. *Iumentarius* dicitur qui præeſt iumentis eáque curat, vt aſinarius ὁ ἐπὶ τῶν ὄνων, vel ὁ πρὸς τῇ τῶν ὄνων ἐπιμελείᾳ, vt quidam auctores loquuntur: poſſis & magiſtrum iumentorū dicere, vt apud Victorem, *magiſter pecoris camelorum.* at *ſuperiumentarius* eſt is qui præfectus eſt iumentariis. Vt Græci ἐπὶ vſurpant in officijs denotandis, ita Latini *ſuper* aut *ſupra*. ſic qui in Cæſarum aulis obuenientes hereditates adminiſtrabat, dictus *ſuper* vel *ſupra hereditates*, ὁ ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν. Scribonius Largus capite XLI. *Hoc Anteros Tiberij libertus ſupra hereditates remediatus eſt.* ſimiliter *ſupra uelarios*, in veteri inſcriptione quæ Neapoli viſitur, SVPRA. VELARIOS. DE. DOMV. AVG. qui & *Præpoſitus uelariorum dicebatur.* alius lapis, TI. CL. THALLVS. PRAEPOSITVS. VELARIORVM. DOMVS. AVGVSTANAE. FECIT. SIBI. ET. FILIIS. SVIS. L. L. POSTEORVM.

35 *Si eſt ἄρτιος, ut ita dicam, ὁλόκληρος.*] Hæc ſcriptura noſtrorum omnium: niſi quod fere *artius* pro ἄρτιος ſcriptum eſt in MSS. Scripſerim, *ſi eſt ἄρτιος, &, ita dicam, ὁλόκληρος*. in hoc loquendi genere τὸ *ut* ſolet interdū omitti: vt libro priore cap. XIII. *populum Rom. uel dicam hominum genus, compotem fecit.*

36 *Quin per eoſdem articulos & gradus producendus ſit per quos frater eius productus fuit.*] Scripſimus cum Viterb. alij *perducendus*, & *perductus*. non male, ſed illud aptius: ſic προάγειν & προηγμένα vocabula Stoicorū Cicero vertit *producere ad dignitatem* & *producta*.

41 *Μὴ προσυπεκκειμένου ἡμῖν.*] Mutauimus priorem lectionem secuti codices manu exaratos, qui omnes & nostri & aliorũ sic habent. elegantior erat & ἀντικατηγορία vulgata, *μὴ προσυπεκκειμένου ἡμῶν*. supple ὄν.

Pag. 112. v. 40. *Circa sestertia uicies.*] Scrib. *circa sestertium uicies*. vt in scriptis nostris: vel *circiter* vt in aliis.

Pag. 113. v. 11 *Interdum ferula flagro'ue uelut per ludum excitabatur à copreis.*] Lislæi codd. *int. ferulæ flagro uelut per lud.* In eodem liquido scriptum *à copreis*: quam veram esse lectionem diximus ad librum tertium capite LXI. De his copreis sentit Tacitus Annalium libro XII. *Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus ignauia animi, & deridiculo corporis iuxta despiciendus: sed Claudio per quam familiaris, cùm priuatus olim conuersatione scurrarum iners otium oblectaret.* legimus enim cum Lipsio: cuius emendationem habemus pro verissima. Non celabo scripturã quam inueni in codice Viterbiensi, etsi monstrosam planè, *excitabatur à copreis* (recentior manus fecerat *capreis*: sed certa manebant prioris scripturæ vestigia) XL. *trophæis*.

13 *Sed ne discriminibus quidem caruit.*] Iosephus de Claudio, *κινδύνοις οὐδὲ μετρίοις ἐπὶ τῆς Γαΐου ἀρχῆς ἁμιλληθέντα.*

19 *Etiam uitæ periculum adiit.*] Dio, *τὸν Κλαύδιον ἀπέκτεινεν ἄν, εἰ μὴ κατεφρόνησαν αὐτοῦ, τὰ μὲν τῇ φύσει, τὰ δὲ καὶ ἐκ προνοίας πολλὴν νωθείαν προσποιουμένου.*

25 *Sestertium octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere.*] At Dio ait centies sestertiûm: lib. LVIII. *Κλαύδιον ἄλλους τε τοὺς πλουσιωτάτους ἱερέας προσαιρεῖσθαι, πεντήκοντα καὶ διακοσίας ἐπὶ τούτῳ παρ' ἑκάστου μυριάδας λαβεῖν.* Postquam cepere imperatoribus tanquam diis templa exstrui, redemta statim sunt ab improbissimis adulatoribus sacerdotia ista vi magna pecuniæ, non in vrbe solùm, quod testatur hæc historia: sed etiam per prouincias. declarat Arriani locus quem tractamus lib. II. ad cap. XVIII. & vetus ille lapis quem Capuæ descripsisse aiunt viri docti, positus à quodam qui gratis eum honore esset cõsecutus: quod hæc verba indicant. HVIC. ORDO. DECVRIONVM. OB. MERITA. EIVS. HONOREM. AVGVSTALITATIS. GRATVITO. DECREVIT.

27 *Venalis pependerit sub edicto præfectorum.*] Videtur ex veteri iure seruatum in caussis fiscalibus, vt qui non soluerent, ipsi bonáque ipsorum venum exponerentur edicto præfectorum ærarij. hi sunt qui pependisse dicuntur: non quorum bona solùm in tabula proscripta fuerunt.

28 *Quinquagesimo anno imperium cepit.*] Philostratus in vita Apollonij libro V. loquens de Claudio, *καὶ πεντηκοντούτης ἐς τὸ ἄρχειν παρῆλθεν, ὅτε τοὺς μάλιστα ὑγιαίνει οἱ ἄνθρωποι.* Idem & Dio.

31 *In diætam cui nomen est Hermæum.*] Frustra est vir doctus qui ad hunc locum probare nititur falsum esse quod de δια in ζα mutari solito in nonnullis vocibus, eruditè Cuiacius aliique obseruarunt. nam quare negat quod tot locis & exemplis afferunt grammatici Græci? οἱ γὰρ Αἰολεῖς inquiunt, τὸ δια, ζα φασί. καὶ τὸν διάπλουτον ζάπλουτον. reperies apud eosdem & ζαβάλλειν pro διαβάλλειν, & ζαβουλόν ab eadẽ origine pro calumniatore & insidioso. & id genus plurima. Hermæum vero cuius hic meminit, illud est, opinor, cuius mentio in inscriptione veteri quam superiore libro descripsimus, cùm de Gelotiana domo tractaremus. nam vt domus Gelotiana, sic & Hermæum videtur inhabitatum à parte familiæ Cæsarianæ.

mittebat. Miratus ſum aliquando prætermiſſum in hoc albo prætorem vrbanum, cuius maxima fuit in vrbe iuriſdictio: verba tamen Dionis aliò trahere non poſsis: nam στρατηγοὶ οἱ τὴν διοίκησιν ἔχοντες, vel οἱ ἐπὶ τῆς διοικήσεως ſemper apud eum ſcriptorem de prætóribus ærarij intelligendum, vt declarant cùm alij loci, tum hic in eodem libro, τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως καταλύσας ταμίαις αὐτὴν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν. Id eſt, *Prætoribus ærarij ſolutis quæſtoribus, eam curam antiquo more tradidit*. Non igitur cauſſa erat cur nuperus emendator verſionem Xylandri incruſtaret.

37 *Excuſauit quòd propter anguſtias non poſſet audire eos niſi ſtantes.*] Atqui hic mos videtur fuiſſe ſeruatus, vt qui principem alloquerentur, ſtarent. Quare etiam conſules in ſenàtu verba ad illum facturi, de curuli ſurgebant ac deſcendebant. quos tamen ciuiliter admodum ſolitos excipi à Claudio, notatum Dioni reperio. τῶν ὑπάτων, inquit, ἐν τῷ συνεδρίῳ καταβαινόντων ποτὲ ἀπὸ τοῦ δίφρου ἵνα διαλεχθῶσιν αὐτῷ, προσηξαίτητο, καὶ αὐτὸς προσανίστη σφίσιν. Eodem pertinent & quæ ſequuntur paullò poſt: vbi notat idem Dio, Claudium, ſi quando aliquid in curia recitaret, ſolitum propter corporis imbecillitatem ſedere: ſed, ſi qui ſurgebant in ſenatu, diutius ſtetiſſe, cum quoque aſſurrexiſſe.

Pag.115.v.14. *Neque aquila ornari.*] Sic in omnibus codd. non *aquilæ*. quod apud Oroſium hunc locum deſcribentem legitur: nec dubium fuiſſe plures aquilas: ſed an omnes in hoc oſtento conſpirauerunt?

18 *Ius & conſul & extra honorem laborioſiſſimè dixit.*] Dio aſsiduitatem tantam fuiſſe ait in iure dicendo, vt ſingulis fermè diebus, aut cum toto ſenatu, aut ſolus, in foro quidem vt plurimum, ſed & alibi ſedens pro tribunali ius redderet.

19 *Etiam ſuis, ſuorúmque diebus ſolennibus.*] Huc pertinet, non ad ſequentia verba locus Dionis de diebus quibus ſponſalia filiarum ſuarum Claudius celebrauit, καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐδίκασε καὶ ἡ βουλὴ ἠθροίσθη. De diebus priuatarum ſolemnitatum notauimus lib.II.ad cap LIII.

35 *Abſentibus ſecundum præſentes facillimè dabat.*] Nouè dictum *abſentibus* ἁπλῶς pro quoties altera partium aberat: ſed Dio rem pluribus exponēs cauſſam reddit cur hoc à Claudio ita factum. ἐπειδὴ, inquit, πλῆθος τι δικῶν ἀμήχανον ἦν, καὶ οἱ ἀπόντες ἐπ' αὐταῖς ἔτι (malim, οἱ τὶ) προσδοκῶντες ἐλαττωθήσεσθαι προσέταξε διὰ προγράμματος, ὅτι καὶ κατὰ ἀπόντων αὐτῶν ἐντὸς ῥητῆς τινὸς ἡμέρας δικάσει, καὶ ἐπετήδευσε τοῦτο.

37 *Cum machæra menſáque lanionia.*] Liſlæi cod. *laniomaria*. Græci ἐλεὸν vel ἐπιξήνιον vna voce dicunt, item ἐπίξηνον, vt apud Ariſtophanem in Acharnenſibus,

Κἂν γε μὴ λέγω δίκαια, μηδὲ τῷ πλήθει δοκῶ

ὑπὲρ ἐπιξήνου θελήσω τὴν κεφαλὴν ἔχων λέγειν.

Vnde apparet ex more veteri eſſe, quòd menſæ lanioniæ in hos vſus adhibentur.

Pag.116.v.5. *Mortuus eſt, inquit, Puteolis.*] Ita ſcriptum in Viterb. quomodo & in aliis libris legi teſtatur viri docti: at Pithœi, Liſlæique codices vulgatam confirmant *puto*, *licuit*. Quæ ſcriptura plus aceti atque acuminis videtur habere.

21 *Cùm orantibus familiaribus dempſiſſet quidam appoſitam notam, Litura tamen, inquit, extet.*] Quid adeò ridiculi viſum fuerit Suetonio contineri hoc Claudij dicto, equidem non intelligo: nam mens certè illius paret optima fuiſſe. Cùm

KKK. j.

enim precibus amicorum condonaret isti censoriam notam, sui tamen iudicij cœpit extare aliquod testimonium. neque dubium est idem variis rationibus factum sæpius à censoribus. Simile est quod narrat Dio lib. XL. de Appio censore, qui cum nota dignum Curionem censeret, ac notæ tamen gratiam rogatu quorundam facturum se promisisset, sententiam de eo suam in senatu prius aperuit. Hæc ita Dio narrat, vt nos quidē emendamus. τὸν γοῦν Κουρίωνα μεμνημένος καὶ αὐτὸν ἀπαλειφθῆναι, ἐξῃτήσατο μετὰ τοῦ Παύλου, ὅτι συγγενὴς ἦν· καὶ ὃς οὐ σιωπηλῶς, ἀλλ' οὖν δι' ὅπερ τὴν γνώμην ἣν περὶ αὐτοῦ εἶχεν, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ βουλευτηρίῳ. Scriptum est in vulgatis libb. καὶ ὃς οὐ διήλλαξε, cuius scripturæ mendū non obseruatum ab interpretibus, traxit eos in errorem. neque enim Dionis mentem assequuntur.

23 *Splendidum virum Græciæque prouinciæ principem, verùm Latini sermonis ignarum.*] Simillima historia est quam de legato Lyciorum quodam, oriundo quidem e Licya, sed nato Romæ, narrat Dio: cui historiæ subiungit hæc verba συχνοὺς δὲ δὴ καὶ ἄλλους ἀναξίους (apertior sententia fuerit si scripseris ἀναξίως) τῆς πολιτείας ἀπήλασε. Id est, *multos quoque alios nullo suo merito, in peregrinitatem redegit.*

Pag. 117. v. 2 *Neque tentatam ulli post diuum Iulium.*] At extitit nuper Romæ qui argumento aliquot locorum Horatij & vnius è commentarijs Pseudoseruij, probare conaretur falsam esse hanc Tranquilli sententiam. De Horatio satisfactum pridem per Torrentium aliósque viros eruditos. Suetonium verò abunde tueatur vnius Taciti auctoritas, idem tradentis in libro De vita Iulij Agricolæ. Sed sumne ego inscius & ineptus qui hominis rationē habendam censeam, cuius scripta præter insignem otij abundantiam nihil habent quod mireris? ô factum malè, quòd non ante centum quinquaginta annos nati sunt & ille I.C.tus, & qui similia scribunt.

5 *Quare à Massilia Gessoriacum usque pedestri itinere confecto.*] Vel, vt Dio ait, partim pedestri itinere, partim fluminibus vectus: sic ille, καταπλεύσας ἐς τὰ Ὄστια, ἐνθένδε ἐς Μασσαλίαν παρεκομίσθη. κἀντεῦθεν τὰ μὲν πεζῇ, τὰ δὲ καὶ διὰ τῶν ποταμῶν προϊόμενος πρὸς τὸν ὠκεανὸν ἀφίκετο.

6 *Parte insulæ in deditionem recepta.*] Orosius ibique, *ut verbis Suetonij Tranquilli loquar, sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partē in deditionem recepit. Orcadas etiam insulas ultra Britanniam in Oceano positas Romano adiecit imperio.*

6 *Intra paucissimos dies.*] Sedecim ait Dio lib. LVIII.

12 *Currum eius Messalina uxor carpento secuta est.*] Emenda Dionem in hac sentētia. Narrat ille, senatum, accepto nuntio de subacta per Claudiū Britannia, inter alios honores Claudio vxorique eius Messalinæ tributos, permisisse Messalinæ carpenti vsum. Supplendum autem diebus festis & ludorum Circensium sicut suprà scriptum de matre Claudij: *Decernendum curauit matri carpentum, quod per Circum duceretur.* verba Dionis, ἐψηφίσθη τῇ Μεσσαλίνῃ τὴν προεδρίαν ἣν καὶ ἡ Λιουία εἶχεν, καὶ τῷ καρπέντῳ χρῆσθαι ἔδοσαν. Addendum verò aut certè subintelligendū, ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι ἐδίδοσαν. ex ipso Dione paullò pōst de Paulina Lollia altera Claudij coniuge, καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσσαλῖνα ἐγίγνετο, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τιμάς τινας καὶ τῷ καρπέντῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. Tacitus Annalium libro XII. *suum quoque fastigium Agrippina extollere altius: carpento Capitolium ingredi: qui mos sacerdotibus & sacris antiquitus concessus, venerationem*

tionem augebat fœmmiæ.

12 *Secuti & triumphalia ornamenta eodem bello adepti.*] Iam enim inualuerat mos vt ex eodem bello vel triumphos vel triumphalia certè ornamenta comites expeditionum consequerentur. non ita olim, vt diximus ad libri secundi caput XXXVIII. Hic verò notat Dio triumphalia ornamenta adeptos esse per Claudium, non solùm consulares viros ex senatoribus: sed alios quoque dignitate longè inferiores.

19 *Repræsentaturus pro opera.*] Viterb. Lislæi, & vetus Rob. Stephani *repræsentans.*

20 *Arctiore autem annona.*] Tacitum vide in anno DCCCIV. Annal. lib. XII. Meminere & scriptores ecclesiasticæ historiæ famis huius: quæ ea esse videtur cuius mentio in Actis.

21 *Fragminibus panis ita instratus.*] Cuiacij cod. & Viterb. Lislæi & Rob. Stephani, *infestatus.*

27 *Pro conditione cuiusque. ciuibus.*] Corrupisse hunc locum fœdissimè qui Suetonium in capita distinxerunt, rectè Torrentius monuit: nam ad nauium fabricatores de quibus antè dictum, hæ Claudij constitutiones sunt referendæ: leget, qui me audiet, quę super his eruditissimè obseruata sunt à clarissimo I.C.to Petro Fabro Semestrium lib. I. cap. XXV. Totum autem locum sic scribe, *& naues mercaturæ caussa fabricantibus, magna commoda constituit pro conditione cuiusque: ciuibus, legationem legis Pappiæ Poppeæ.* ita scriptū paullò minus in cod. Viterb. tantùm illud *ciuibus* è libro Cuiacij est: nam in Viterb. est *ciuis.* possis & *ciui* scribere, & mox *Latino Ius Quiritium.* sic habet Lislæi cod.

29 *Opera magna potius quàm necessaria, quàm multa perfecit.*] Hæc scriptura cod. Viterb. & Pithœi aliorúmque. *quàm multa* æquè Latinum ac quàm plurima. Itaque censentibus tollendum τὸ *quàm* ante *multa* non assentior, etsi in quibusdam codd. vt Lislæi, non extat.

31 *Item emissariū Fucini lacus.*] Negat perfecisse Dio: frustra enim sumptus maximos in eam rem esse factos.

35 *Curtio & Albudino.*] Viterb. Pithœi & Lislæi, *Albudigno.* vide Frontinum De aquæduct.

35 *Riuum Anienis noui lapideo opere.*] Peccat vir doctus qui lectionem probat, quam & nos reperimus in cod. Viterb. *nouo lapideo op.* nam passim apud veteres Claudia aqua & Anio nouus coniunguntur. Dicitur & Anio noua, vt in sequenti inscriptione,

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. AVGVSTVS. GERMANICVS. PONTIF. MAXIM
TRIBVNICIA. POTESTATE. XII. COS. V IMPERATOR. XXVII. PATER. PATRIAE
AQVAS. CLAVDIAM. EX FONTIBVS. QVI VOCABANTVR. CAERVLEVS. ET. CVRTIVS. A
MILLIARIO. XXXXV.
ITEM. ANIENEM. NOVAM. A. MILLIARIO. LXII. SVA IMPENSA. IN. VRBEM. PERDVCENDAS. CVRAVIT.

Pag. 118. v. 1 *Ad introitum profundo iam solo.*] An potius *salo*? nam portum εἰσχεῖσθαι intelligit, cui proprium est profundum salum.

8 *Pompeiani theatri quod ambustum restituerat.*] Dio sic narrat, quasi scenam incendio absumptam Tiberius refecisset (quod & Velleius narrat) Claudius autem dedicasset, ἀπέδωκε τῷ Πομπηΐῳ τὴν τοῦ θεάτρου μνήμην· καὶ αὐτῷ καὶ τὸ τοῦ Τιβερίου ὄνομα ἐν τῇ σκηνῇ ἐσγράφεις ἔγραψεν, ἐπειδὴ καυθεῖσαν αὐτὴν ἀνῳκοδόμηκε. τὸ γὰρ ἑαυτοῦ

ἐκείνη μὲν οὐχ ὅτι κατεσκεύασεν, ἀλλ' ὅτι καὶ καθιέρωσεν αὐτήν· ἄλλῳ δὲ οὐδενὶ ἐνεκόλαψεν: quæ tamen verba non negant, imò affirmãt potius, Claudium & refecisse eandem scenam quam & Tiberius, & dedicasse.

10 *Cum prius apud superiores ædes supplicasset.*] Non aliter scriptũ in omnibus codd. nostris, neque puto mutandum. *superiores ædes* videtur appellare partem illam theatri in quam soliti conscendere Imperatores missilia sparsuri. De ea Dio in historia Titi, σφαίρια ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐς τὸ θέατρον ἐρρίπτει. Id est, *ligneos globulos paruos* (tesseras intelligit) *de superiore loco in theatrum iaciebãt.* Similiter è basilica siue regia quæ foro imminebat populo missilia iaciebant. Iosephus Originum lib. XIX. cap. I. loquens de coniuratis in Caium occasionem captantibus tollendi eius, ἐπὶ ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ἐκάθητο, καὶ δίμμω χρυσίου καὶ ἀργυρίου χρήματα διαρριπτοῦντα ὥστε κατὰ κεφαλῆς πεσεῖν· ὑψηλὸν δὲ ἦν τὸ ἔργον εἰς τὴν ἀγορὰν φέρον. Illum theatri locum eruditi quidam viri putant κορυφὴν appellari Dioni libro XLIX. in munificentia Agrippæ ædilis describenda, σύμβολα τινὰ ἐς τὸ θέατρον κατὰ κορυφῆς ἐρρίψε, τὰ μὲν (ita rectè scriptum, non vt ijdem emendant τὸ μὲν) ἀργύριον, τὰ δὲ, ἐσθῆτα, τὰ δὲ, ἄλλο τι φέροντα. sed falluntur qui ita sentiunt: nam κατὰ κορυφῆς ῥίπτειν est de superiore loco in caput inferiorum iacere. Sic apud Polybium lib. VIII. ταῖς τῶν κατὰ κορυφὴν λίθων καὶ δοκῶν ἐμβολαῖς διαφθείρεσθαι. Cæterùm quod Suetonius ait, supplicasse Claudium in superioribus ædibus antequam spectatum in inferiora descenderet, refero eò quod narrat Dio Claudium ijs ludis triumphali veste initio tantum esse vsum (nempe dum rem diuinam faceret) ludis verò in prætexta veste præfuisse: verba Dionis ita scribe, ἐν μὲν οὐδὲ τῇ στολῇ τῇ ἐπινικίῳ παρὰ πᾶσαν τὴν πανήγυριν, καὶ τὰ ψηφισθὲν, ἐχρήσατο, ἀλλ' εὐθὺς ἐν ἀρχῇ (perperam libb. editi, ἐν αὐτῇ μόνον), τὰ δὲ ἄλλα ἐν τῇ περιπορφύρῳ ἱματίῳ διῴκησεν.

20 *Propria senatoribus constituit loca promiscue spectare solitis.*] Prorsus interpretamenti eget vox illa *promiscue*, quod non aliunde mutuari debemus quàm ex comparatione verborum Dionis, hac ipsa de re agentis: ἐν δὲ τῷ ἱπποδρόμῳ, inquit, ἑώρων μὲν που πρότερον ἰδίᾳ, καὶ κατὰ σφᾶς ὡς ἕκαστοι, τό τε βουλευτικὸν καὶ τὸ ἱππικὸν, καὶ ὁ ὅμιλος ἀφ' οὗπερ ποτε ἐνομίσθη, οὐ μέντοι καὶ τεταγμένα σφισι χωρία ἀποδέδεικτο· ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τήν τε ἕδραν τὴν νῦν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπέκρινε, καὶ προσέτι τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέρωθί που καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῆτι θεᾶσθαι ἐπέτρεψεν. Id est, *Spectabant quidem iam antè in circo separatim & per se singuli ordines, senatorum, equitum, & plebis, ex quo primum id institutum fuit: non tamen certi loci singulis ordinibus assignati fuerant. Ac tunc secreuit Claudius senatoribus eas sedes quas nunc quoque obtinent, fecitque ipsis potestatem, si vellent, alio quocumque loco in vulgari veste spectandi.* Hic est sensus Dionis, cuius verba malè accepisse videtur eruditissimus vir, qui de hac re tota cum cura disputat ad caput XI. libri sequentis.

30 *Nec vllo spectaculi genere communior aut remissior erat.*] Hoc est μάλιστα κοινὸς καὶ ἐπιεικὴς ἦν, vt de eodẽ Claudio loquitur Dio: magis tamen explicat hũc locũ quod paullò pòst de eodem principe scribit ξυγγραφεὺς ille diligẽtissimus, σφίσι κοινῶς τι ἐν τῇ θέᾳ συνῆν, καὶ παρεῖχεν ὅσα ἐβούλοντο. Quorũ locorũ comparatione confirmatur vulgata lectio huius loci, quę in omnibus quoq; scriptis extat, *communissimus*, non *comissimus*: vt videri queat, atque adeo visum quibusdã legendum esse, sicut in Vespasiano cap. XXII. *& super cœnam autem & semper aliàs comissimus multa ioco transigebat.* Verùm ibi quoque Viterb. cod. prefert *communissimus*.

31 *Adeò ut oblatos victoribus aureos.*] Moris fuit victoribus aurigis aurum postulare: quod postea etiam equis victoribus ceptum postulari. Capitolinus in Vero

in Vero Imperatore, *volucri equo prasino mortuo sepulcrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primum ceperunt equi* (ita omnino legendum, non *equi*) *aurei uel brauia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit, ut ei & à populo prasinianorum sæpe modius aureorum postularetur.*

31 *Prolata sinistra.*] Alij libb. *sinistráque*: fortè, *sinistra quoque*: vt in eo sit Claudij ἀσχημοσύνη, quòd non solùm dextram extra togam proferret, sed etiam sinistram.

34 *Accersitis iocis.*] Id est, frigidis, longè petitis. Pithœi cod. *arcessitis*.

34 *Qualis est ut cùm Pal*] Sic Viterb. & Pithœi: magis tamen vulgata placet, sine *ut*. vel *vt* in alijs libris, *qualis est hic*, c.

41 *Præseditque paludatus;*] Lislæi cod. *paludamentatus*.

Pag. 119. v. 2 *Aue Imperator, morituri te salutant.*] Dio legit, *Salutamus*: χαῖρε αὐτοκράτορ, οἱ ἀπολούμενοί σε ἀσπαζόμεθα.

7 *Duodenarum triremium singulæ.*] Numerus est apertè corruptus: Dio, οἱ δὲ ναυμαχήσοντες θανάτῳ δὴ καταδεδικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτεροι εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομασθέντες. ita fuerit legendum, *quinquagenarum*.

22 *Addito, abrogauit.*] Planè scriptum in Lislæi codd. & veteri Robb. Stephani edit. *addito* non *edito*, aut, *edicto*, vt in libb. aliis fere reperitur. In iisdem *obrogauit* offendimus non *abrogauit*. Vtrumque manifestò rectum.

26 *De maiore negotio acturus, in curia medius inter consulum sellas tribunitio subsellio sedebat.*] Dabunt, & accipiēt magnam lucem collata cum hoc loco Dionis verba, loquētis de supplicio affectis à Claudio, ἐκρίνοντο δὲ ἐν τῷ συνεδρίῳ, παρόντος Κλαυδίου, τῶν τε ἐπάρχων καὶ τῶν ἐξελευθέρων αὐτοῦ παρόντων. τὴν μὲν γὰρ εἰσήγησιν ἐν μέσῳ τῶν ὑπάτων ἐπὶ δίφρου ἀρχικοῦ ἢ καὶ ἐπὶ βάθρου (tribunicium subselliū intellige ex Suetonio) καθιδρυμένος ἐποιεῖτο. μετὰ δὲ τοῦτο αὐτός τε ἐπὶ τὴν συνήθη ἕδραν μετῄρχετο καὶ ἐκεῖνοι οἱ δίφροι ἐτίθεντο· καὶ ταῦτα γε ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν μεγίστων (Suetonius *de maiore negotio acturus*) ὁμοίως ἐγίγνετο. Ex eiusdem auctoris lib. XLII. didicimus, Cæsari Dictatori summi honoris loco decretum fuisse à senatu, vt in subsellijs tribuniciis sedere ei liceret: qui honos postea etiam alijs est delatus.

27 *Commeatus a senatu peti solitos beneficij sui fecit.*] Senatus enim consultum curauit Claudius faciendum, quo ea sibi potestas concederetur. Auctor Dio.

28 *Ornamenta consularia etiam procuratoribus ducenarijs indulsit.*] Cùm institutū est ab AVgusto vt mutato veteri more salaria certa euntibus in prouincias darentur, simul etiam hoc institutum, vt procuratores Cæsaris à numero pecuniarum quas acciperent stipendij nomine, appellationē sortirentur. Hoc ita clarè Dio lib. LIII. declarat, vt mirer tam prolixè quæsisse quosdam qui isti sint *ducenarij procuratores*.

30 *Senatoriam dignitatem recusantibus.*] Vel oblatam quoties senatum legeret Claudius, vel iure acquisitam quando aliquis tribunatum gesserat: vide lib. II. cap. XL.

37 *Detractáque Ostiensi & Gallica prouincia.*] Hæ sunt prouinciæ in quas solitus mittere quæstores AVgustus. Docuit me Dio lib. LV. ταμίας ἔν τε τῇ παραλίᾳ τῇ πρὸς τῇ πόλει καὶ ἐν ἑτέροις τισὶ τῆς Ἰταλίας χωρίοις ἄρχειν ἐποίησε. καὶ τοῦτο καὶ ἐπὶ πλείω ἔτη ἐποιεῖτο. Id est, *Quæstores præfecit oræ maritimæ ad urbem.* (hæc est Ostiēsis prouincia) *& quibusdam alijs Italiæ locis, idque in plures annos ab eo seruatum.* Inter ista Italiæ loca pars aliqua Galliæ Cisalpinæ fuit. Atque hæc est Gallica prouincia quæstoria, quam Suetonius hoc loco intelligit. Torrentij coniectura emendantis

Galliam prouinciam, & si erudita est & acuta, non placet tamen nobis, repugnantibus omnibus scriptis libris, à quorum scriptura nunquam nisi planè necessarijs de caussis recedendum esse, scio mihi assensurum ea eruditione virum: nam quod ait ille, qui *Galliam prouinciam* nominat ἀπεριορίστως, eum omnem Galliam intelligere: id verò, pace illius dixerim, inane prorsus est: nam ex verbis ipsis Suetonij apparet nō de quauis Gallica prouincia eum loqui: sed de Quæstoria. Quare nihil in eius verbis obscuri esse potuit attendentibus.

39 *Triumphalia ornamenta.*] Facilitatem hanc Claudij in dandis triumphalibus ornamentis breuiter notat etiam Dio, ἔνειμε ταῖς ἐπινικίοις τιμαῖς ἀφθονώτατα καὶ ἐπὶ προφάσεως τῆς ἐλαχίστης.

Pag.120.v.4 *Equestres militias ita ordinauit.*] Hunc quoque locum ad tractatum Polybij de militia Romanorum explicamus.

6 *Instituit imaginariæ militiæ genus quod vocatur super numerum.*] Ita MSS. vulgò *supra numerum*. Diuersi ab his sunt supernumerarij illi equites peditésque, quorum meminit Vegetius: item illi [illegible] quos instituisse Iustinianum in ordinanda militia Palatina, refert Procopius.

18 *Ciuitatem Romanam usurpantes.*] Arrianus Dissertationum Epicteti lib. tertio cap. XXII. οἱ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας κατὰ τὸ ψευδόδοξοι κολάζονται τινὲς ὧδε.

19 *Prouincias Achaiam & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat.*] De Achaia in rebus Tiberij dubitanter narrat Dio lib. LVII. καὶ γὰρ ἡ Μακεδονία, ὡς δέ τινες φασὶ, καὶ ἡ Ἀχαΐα ἀκληρωτεὶ προσετάσσετο. Semper autem Dioni ἄρχοντες κληρωτοὶ dicuntur, quos populus ad regendas prouincias suas mittebat: αἱρετοὶ ἄρχοντες quos princeps suis præficiebat. Caussam earum appellationum explicat ipse diligenter lib. LIII. Sic igitur in Claudio constitutionem hanc illius exponit, τήν τε Ἀχαΐαν καὶ τὴν Μακεδονίαν αἱρετοῖς ἄρχουσιν, ἐξ οὗπερ ὁ Τιβέριος ἦρξε, διδομένας, ἀπέδωκεν ὁ Κλαύδιος τότε τῷ κλήρῳ. Factum anno DCCXCVII.

29 *Sedentes in senatu.*] Notum loquendi genus, quod obseruamus etiam apud Græcos. Lucianus περὶ ὀρχήσεως, Καταβὰς γὰρ εἰς τὸ μέσον, ἐν τῇ βουλῇ δὲ ὁ [illegible] μέσος ἐκαθίζετο. Aristophanes pro eo dixit ἐν βουλευτηρίῳ, isto versu, in Auibus,

Κᾆτ' ὁρῶ ἄνδρα τῆς γυναικὸς ἐν βουλευτηρίῳ.

Pag.121.v 3 *Plautiam Vrgulanillam.*] Amplexi sumus lectionem quam ex libro veteri profert Torrentius: cuius clara vestigia in codd. Pithoei, in quibus scriptum vacillante, manu, hîc quidem *Vrgulanillam*, mox verò *Ergulanillam*. in Viterb. scriptum liquidò *Herculanillam*: sed, quod manifestò apparet, ἐκ δευτέρας φροντίδος: nam prius aliter exaratum fuerat principiū eius dictionis, & quidem vtroque loco.

10 *Quatenus sibi matrimonia malè cederent.*] *Quatenus* scriptum in MSS. non *quatinus* vt præcipit Festus, & scribi obseruauimus in antiquis Iuuenalis membranis, quarū copiam nobis fecit V. CL. & amicissimus Dionysius Gothofredus I.C.tus. eandē scripturā cōstanter seruatam in veteribus libris Pauli Diaconi De gestis Lōgobardorum, & aliis nonnullis notare inter legendum meminimus. At apud Florum & alios non paucos non minore constantia *quatenus* pro quoniam, exaratum reperias.

41 *Cui spectacula publicè edendi ius tribuit.*] Id enim iuris promiscui non fuit, sed ratio cēsus habita: extat enim apud Tacitū S.C. tum, quo *caueuntur ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor quadringentorum millium res esset*: libr. IV. Annalium

lium

lium. Spectata etiam persona: neque enim id fuit libertini generis hominibus permissum, saltem in Vrbe, vt declarat hic locus: neque aliàs vilibus hominibus, vnde illa indignatio duorum æqualium poetarum, Iuuenalis satyra III.

Quondam hi cornicines, & municipalis arenæ
Perpetui comites, notæque per oppida buccæ,
Munera nunc edunt. & Martialis,
Das gladiatores sutorum regule cerdo:
Quodque tibi tribuit subula, sica rapit.

Pag.122.v.7 *Hi, ut dixi, uxoribúsque addictus.*] Non placet quod quidam existimant, reiiciendas esse voces, *ut dixi*: respicit enim sine dubio quæ scripsit antè capite vicesimo quinto. huc pertinet quod elegantissimè Philostratus ait, de Claudio loquens in vita Tyanei libro quinto. ἀλλὰ κἀκεῖνος τηλικόσδε ὢν πολλὰ μειρακιώδη ἔπαθε καὶ μηλόβοτον γυναιξὶ τὴν ἀρχὴν ἀφῆκεν. Et iterum paullò pòst, ἀγνοῶν τὸν χρηστὸν Κλαύδιον ὡς ὑπὸ γυναίων ἐμβροντηθεὶς, ἐπιλάθοιτο τοῦ ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ζῆν. venustissimè etiam Iulianus: qui Claudium absque vxore & libertis suis ait esse instar earum personarum quæ in fabulis mutæ introducuntur. id enim δορυφόρημα, Græci vocãt in hoc prouerbio. ἔστι γὰρ ait ἐκείνων δίχα τουτὶ τῆς τραγῳδίας τὸ δορυφόρημα μικροῦ δέω φάναι καὶ ἄψυχον. simillimè Plutarchus in extremo Alexandro, Arridæum, qui mortuo illo aliquandiu aliis, sibi nunquam rex fuit, δορυφόρημα regiæ maiestatis vocat, quasi dicas simulacrum & mutam imaginem. νῦν γὰρ inquit, de Perdicca loquẽs, ἐκεῖνος δὲ ἦν ἐν δυνάμει μεγίστῃ, τὸν Ἀρριδαῖον ὥσπερ δορυφόρημα τῆς βασιλείας ἐφελκόμενος. apud Athenæum & Lucianum δορυφόρημα idem valet ac κωφὸν πρόσωπον.

2 *Datorum officiorum codicillos.*] Principes enim officia deferebant, missis traditisue codicillis. Postea adiecta sunt codicillis etiam insignia, de quibus multis locis Iustinianus in Nouellis, & affatim in Notitia vtriusque Imperij, & in eorum temporum historicis persæpe. Græci interdũ Latina voce vtuntur, & κωδικίλλους vocant, vt Arrianus in Dissertationibus Epicteti libro III. capite nono: interdum πινακίδας. Sic accipi ea vox debuit apud eundem Arrianum libro primo cap. X. vbi de quodam loquens qui ab exilio reuocatus & Romam tendens, in itinere Epicteto affirmauerat, se pedem nunquam in aula positurum, πῶς οὖν, inquit, ὦ ἐκεῖνε; πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν Ῥώμην ἀπήντησαν αὐτῷ παρὰ Καίσαρος πινακίδες. ὁ δὲ λαβὼν πάντων ἐκείνων ἐξελάθετο, καὶ λοιπὸν ἐξ ἑνὸς ἐπισεσώρευκεν. Synesius epistola quadam ad fratrem μετὰ τὸν ἡμερώτατον καὶ φιλοσοφώτατον Πεντάδιον τὰς πινακίδας ἃς ἡ πολιτεία σύνθημα ποιεῖται τῆς Αἰγυπτίας ἀρχῆς Εὐθάλιος ὁ Λαοδικεὺς ἔχει λαβών. Sozomenus lib. VII. cap. XXIV. δέλτους vocat. Et lib. IX. cap. VII. cùm ait ὡς δέοι δέλτοις αὐτὸν τιμῆσαι στρατηγοῦ δυνάμεως ἑκατέρας. Cassiodorus nõ semel *chartas*. Suetonius in Vespasiano cap. VIII. *literas*. Symmachus epistolarum libro secundo, *sacras literas*. Ita accipienda vox γράμματα apud Herodianum lib. primo hoc loco, ἐξευμενίσων δὲ τὴν πόλιν αὐτὸν θεραπευόντων, ἐκεῖ μὲν τοῖς φίλοις οὐδὲν ἐκοινώσατο, ἐκπέμψας δὲ γράμματα, καὶ διανείμας οἷς ἐδοκίμασε τῆς ὄχθης τοῦ Ἴστρου τὴν φρουράν, προστάξας τε αὐτοῖς ἀνέχειν τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομάς, ἐπαγγέλλει τὴν ἔξοδον. Doctissimus Politianus interpretatur literas Romam missas à Commodo: nos putamus codicillos intelligi quibus varia variis officia mandauit Commodus, cùm exercitus suos ordinaret, quos erat mox relicturus. Sic litteris missis traditisve dignitatem adimebant, vt apud Zosimum lib. IV. de Valentiniano Arbogastem exauctorante, δίδωσιν αὐτῷ γράμματα τῆς ἀρχῆς παραλύοντα. in historia veteris Ecclesiæ διαπέμπειν γρα-

θεατρικὸν hoc sensu non raro legere memini.

27 *Auctoritas dignitásque formæ non defuit uel stanti uel sedenti.*] Eginhartus de Carolo Magno, *unde formæ auctoritas ac dignitas tã stãti quàm sedẽti plurima inerat.*

29 *Opimis ceruicibus.*] Quod signum esse hominis ἀναισθήτου consentiunt omnes τῆς φυσιογνωμονικῆς auctores, & confirmat vnicè hoc exemplum.

32 *Præterea linguæ titubantia, capúteque tremulum.*] Adde & manus ex Dione: qui linguæ titubantiam ex tremore capitis profectam scribit. τὸ δὲ σῶμα, inquit, νοσώδης, ὥστε καὶ τῇ κεφαλῇ καὶ ταῖς χερσὶν ὑποτρέμειν, ἐσφάλλετο καὶ τῇ φωνῇ μάλιστα.

Pag.123.v.2 *Flatum crepitúmque uentris in conuiuio emittendi.*] Ita Viterb. non *efflatum*, vt vulgò: cod. Lislæi, *& flatum*. Verè autem docuit ad Catullum Scaliger ex Cicerone & optimo Glossario, flatum hunc proprio nomine *uisionem* Latinis dici. & τὸ βδεῖν *uisire*. Probat hoc ipsum veteris commentatoris elegans & acuta nota ad Horatij ista verba in Arte, *Quamuis est monitus*. hîc scribit ille, *Quamuis est, pro quamuis sit, propter cacemphaton. ut Maro, quãuis sit rustica Musa.* Planè cacemphaton quod intelligit vetus hic magister, est eiusmodi quale Cicero notat in voce *diuisio*. quorum neutrum assequetur qui veterem hanc vocem ignorauerit.

17 *Pœnasque parricidarum repræsentabat.*] Hoc est, sine dilatione exigebat. Valerius Maximus lib. VI. cap V. *cùm liceret culpam uel dissimulare uel errore defendere: pœnam tamen repræsentare maluit. ne qua fraus fieret iustitiæ.*

25 *Et meridie dimisso ad prandium populo persederet.*] Dio ὅτι διὰ μέσου τῆς θέας πρὸς τὸν τοῦ ἀρίστου καιρὸν καθεζόμενος ἥδιστα ἐθεώρει.

29 *Induxit & unum ex nomẽclatoribus suis, sicut erat togatus.*] Lego, *sicut erat, togatum.*

33 *Nisi explorato prius cubiculo.*] Viterb. *scrutato pr. cub.*

Pag.124.v.8 *Fœdum in modum trepidus ad castra confugit.* Tacitus, *trepidabatur nihilominus à Cæsare: quippe Getæ prætorij præfecto haut satis fidebat, ad honesta seu praua iuxta leui.*

28 *Repentè tantùm non satis facientibus ueniam modò dedit.*] Magnam & nos librorum varietatẽ hîc offendimus. Viterb. & Lisl *satisfacientes mo. u. d.* Pithœi, *rep. tantum non satisf. u. m. d.* Alij *tantummodo satisf. ueniam dedit.* ego probem cum Torrentio *tantum nõ satisfacientis modo ueniam dedit.* nec dissimilis illa ad eosdem Ostienses oratio, quæ capite XL. refertur, *nihil habere se uociferatus est, quare eos demereatur: si quem alium & se liberum esse.* neutrum principi conueniebat, neque hæc oratio, neque superius factum.

38 *Cui index erat μωρῶν ἀνάστασις.*] Multi codd. quibus consentit Viterb. ἐπανάστασις. At interpretamẽtum eidem codici manu veteri appictum ad oram *stultorum exultatio* indicio est lectum fuisse in quibusdam libb. ἀγαλλίασις: sed fortasse verius scriptum fuisse *exaltatio*, qua voce imperitus aliquis linguę Gręcæ vocem ἐπανάστασις voluerit exprimere.

39 *Argumentum autem stultitiam neminem fingere.*] Puto legendum, *stultitiam stultum nem. fing.*

41 Μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν.] Theophrastus ἀναισθησίαν vocat. nam planè ἀναισθησίας Theophrasteæ exempla sunt quæ hoc loco commemorãtur. quare meritò irrisa illa olim siue Senecæ siue Neronis orationis pars qua laudabatur prouidentia sapientiáq; Claudij, vt refert Tacitus initio libri XIII. Idẽ magnus scri-

scriptor *obliuionem* vocat in fine XI. quam Suetonius μετεωρίας & ἀβλεψίας. vocem ἀβλεψία vsurpat & Seruius: apud quem sic lego, ad libri octaui AEneid. versum, *Primus mit bellum.* Notat ibi Seruius: *& sciendα est poëtæ affectatio: nam ablepsiam nefas est dicere.*

41 *Occisa Messallina, paullò pòst quàm in triclinio decubuit, cur domina non ueniret, requisiuit.*] Scribo *paullò pòst, cùm in triclinio decubuit,* aut *decubuisset.* paullò aliter narrat Tacitus. *nuntiatumque,* inquit, *Claudio epulanti periisse Messallinam, non distincto sua an aliena manu, nec ille quæsiuit, poposcitque poculum, & solita conuiuio celebrauit.* Prorsus contraria videtur dicere Suetonio, qui requisitam Messalinam à Claudio scribit: cuius rei caussam ipse assignat stuporem hominis mirum: sed videamus ne verior caussa sit, amoris, nondũ penitus extincti, impatientia: nam idem planè accidit Herodi Magno, principi nihil minus quàm μετεώρῳ καὶ ἀναισθήτῳ, cùm vxorem suam Mariam occidisset. Iosephus Originum lib. XV. cap. XI. ἐβόων, inquit, ὑπὸ τοῦ πάθους, ὥστε αὐτὴν ἤδη καὶ καλεῖν τὴν Μαριάμμην, ἐς προστάξαι τοῖς ὑπηρέταις, ὡς ζώσαν ἔτι καὶ δυναμένην ὑπακούειν.

Pag. 125. v. 2 *Postero statim die, & in conuiuium & ad aleæ ludum admoueri iussit.*] Probamus hanc lectionem quorundam MSS. vt testatur etiam Visinus. Tamen in plerisque est *concilium.* Dio simpliciter verbo ἐπιζητεῖν hoc ipsum significauit, & caussam simul adiecit: nam hoc illi solitum euenire quoties metu perculsus, aliquem repentè in illa subita animi perturbatione duci iussisset: πολλάκις inquit, ἐξαπιναίως ἐκπλαγείς, καὶ κελεύσας τινὰ ἐκ τοῦ παραχρῆμα δέους ἀπολέσθαι, ἔπειτα ἀνενεγκὼν καὶ ἀναφρονήσας, ἐπεζήτει τε αὐτὸν, καὶ μαθὼν τὸ γεγονὸς, ἐλυπεῖτό τε καὶ μετεγίνωσκεν. Est & apud Tacitum similis ex parte historia initio libri XI *Messallina,* inquit, *ad perniciem Poppææ festinat subditis qui terrore carceris ad uoluntariam mortem propellerent: adeò ignaro Cæsare, ut paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percontaretur, cur sine uxore discubuisset.*

13 *Vnde solitus esset uinum olim & ipse petere.*] Nihil dici potuit ineptius aut indecentius: nam imprudens existimationi suæ hac oratione plurimùm detrahebat Cæsar: quippe apud veteres vilissimorum tãtùm hominum fuit è taberna vinum petere, non è cella sua. Cicero in L. Pisonem, *pistor domi nullus, nulla cella: panis & uinum à propola atque de cupa.* Plutarchus in Timoleonte, loquens de Dionysio Iuniore Corinthi in summa tenuitate post amissam tyrãnidem, degente, ἴδιν γὰρ οὔτε φύσεως ὁ τότε καιρὸς, οὔτε τέχνης, ὅσον ἐκεῖνο τύχης ἔργον ἐπιδείξασθαι, τὸν Σικελίας ὀλίγον ἔμπροσθεν τύραννον, ἐν Κορίνθῳ διατρίβοντα περὶ τὴν ὀψόπωλιν, ἢ καθήμενον ἐν μυροπωλίῳ πίνοντα κεκραμένον ἀπὸ τῶν καπηλείων. Hic locus Plutarchi, & quid sit *uinum de cupa* apud Ciceronem, explicat, & quàm insulsè Claudius princeps hęc de se verba apud senatum fecerit.

22 *Quid? ego tibi Theogonius uideor & λογιώτατος?*] Conclamatus per me locus. nihil enim aliud possumus quàm scripturam libb. nostrorum prodere: quę in Viterbiensi est eiusmodi, *ego tibi Theologenius uideor?* Pithœi, *Telegenius.* Lissaei verò, *Theologonius.* videtur intelligi aliquis notæ fatuitatis homo. Græca vox in Viterbiensi non erat, sed adscripta est in margine hæc interpretatio, *dic & loquere:* vnde pronum diuinare lectum sic olim fuisse λέγε καὶ εἰπέ, quod huic loco optimè videtur conuenire. Quid enim ineptius quàm habere semper in ore λέγε & εἰπέ. sic in AEschylo ridet Aristophanes ἥκω καὶ κατέρχομαι, & κλύειν ἀκοῦσαι. At Pithœi & Grosslotij libb. expressissima seruant vestigia eius lectionis quàm pridem vulgauit Turnebus, λάλει καὶ μὴ σίγα. Non prætermittam lectionem

veterum quarundam editionum, in his Rob. Stephani longissimè à superioribus omnibus recedentem, *&* ἄλιτα τι ἀληθῆ θαμά. forte pro ἀληθῆ τ' ἅμα.

24 *Pertinaciter liberalibus studijs dedito.*] Philostratus libro quinto loquens de Claudio, παιδείας δὲ ξυμπάσης ἐδόκει ἐρᾶν.

27 *AEgrè perlegit refrigeratus à semetipso.*] Frigus & fauor contraria sunt: vt fauore excitatur studium, ita frigore minuitur. Inde refrigerari κατεψυγμένως dictum Suetonio pro frigore & parum secundis acclamationibus excipi. Vocem *frigus* ita vsurpat Seneca pater Controuersiarum libro secundo: *In hac controuersia Triarius dixerat: non scies an exores nisi ultimus dies uenerit: quoad uiuebit perseuerabo. Deinde cum scholasticorum summo frigore: & tu quisquis es carnifex, cùm strictam sustuleris securim, ante quàm ferias patrem respice.* In omnibus quas videre licuit editionibus scriptum est *fragore*: sed *frigore* asserimus nos ex vet. codd. Quid autem appellet Seneca *frigus*, declarāt quæ statim sequuntur, *bellè deridebat hoc Asinius Pollio.* Nec alienum est ab hoc loco quod notant Græci grammatici, οἱ ἀρχαῖοι, inquiunt, τὰ μὲν ἀηδῆ καὶ ἀπρεπῆ ἀπὸ τῶν ψυχρῶν ὠνόμαζον· τὰ δὲ ἡδέα καὶ πρακτὰ ἀπὸ τῶν θερμῶν.

33 *Sed & transijt ad inferiora tempora.*] Corrumpunt hunc locum docti viri suis emendationibus, quibus nullum locum esse, itáque legi debere vt est in omnibus libris, statim intelligent vbi ad illa verba quæ mox sequuntur, oculos mentémq; adiecerint. *Prioris materiæ duo uolumina, posterioris unum & XL. reliquit.* Ad posteriores historias pertinet hic corruptissimus apud Priscianum locus, libro sexto: *cancer neutrum etiam inuenitur, sed quando morbum significat. Claudius IIII. historiarum, ut uideret ne respueret, uerminaret litteris addidulis, quod uerminatione ad cancer peruenerit.* Diuinabam, *lateris ulcus in aluo.*

38 *Nouas etiam commentus est literas tres.*] Pete lucem isti Suetonij loco ex Lipsij Commentarijs ad librū XI. Annalium Taciti, vbi auctor ille hoc ipsum narrat. Sed labitur ille vir eruditissimus vehementer cùm eodē loci verba hæc Taciti contendit tantopere esse corrupta. *Quippe fama est Cadmum classe Phœnicum uectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam Cecropem Athenensem, uel Linum Thebanum, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant sexdecim literarum formas, mox alios, ac præcipuum Simonidem, cæteras reperisse.* Negat vir doctus verum esse, Palamedem sexdecim literas inuenisse, quare locum variè instituit emēdare. nos scimus numerum literarum à Palamede inuentarum variè tradi à veteribus: neque in verbis Taciti quicquam omnino esse mutandum. Extat Gorgiæ veteris rhetoris pro Palamede oratio, in qua literarum inuentor ἁπλῶς prædicatur Palamedes: obsecro, an propter literarum trium aut quatuor, vt aiunt quidā, formas excogitatas? non sanè: sed sequitur declamator ille auctores qui maximam literarum partem ab eo inuentam memoriæ prodiderant: eosdem dubio procul & Tacitus est secutus, & cum Tacito alij multi, atque adeo ferè omnes. Ioannes Tzetzes, chiliade quinta Historici. Ὁ Παλαμήδης ὁ υἱὸς Ναυπλίου καὶ Κλυμένης λέγεται πεφηνέναι ἐφευρετὴς γραμμάτων, γραμμάτων δὲ ἑκκαίδεκα. Idem chiliade duodecima. Λέγουσι γὰρ οἱ σύμπαντες εὑρεῖν τὸν Παλαμήδην, οὐ τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα καὶ στοιχεῖα, μόνα δὲ ἐκ τούτων δεκαέξ. Ecce constanter ait sexdecim literas inuentas Palamedi, itáque omnes tradere. Reperi & qui septemdecim illi tribueret: vetus EVripidis scholiastes ad Orestem: ὅτι ὁ Παλαμήδης λέγεται εὑρηκέναι ιζ γράμματα μέτα τὸν ὕδε, nisi scribendum eo loco ιε.

Pag. 126.

Pag. 126. v. 6 *Cùm utroque, inquit, sermone nostro sis peritus.*] Pithœi & Lislæi *paratus.*

6 *Ac sæpe in senatu legatis perpetua oratione respondit.*] Grçcè nempe, ac fortasse ita scribendum, *legatis Græcè perp. or. resp.*

13 *Veteri Alexandriæ Museo alterum additum ex ipsius nomine.*] Omnino ita scribendus hic locus & ex libris, & ex historia. Museum (vel *Musium* vt scribitur in antiquis libb. & hîc & apud alios) Alexandriæ appellatũ est collegium doctorum virorum qui publico sumptu ibi alebantur, vt literarum studijs vacarent. Philostratus in vita Dionysij Milesij sophistæ. *Ἀδριανὸς σατράπην μὲν αὐτὸν ἀπέφηνεν ἐκ ὀλίγων ἐθνῶν· κατέλεξε δὲ τοῖς δημοσίᾳ σιτουμένοις, ἢ τοῖς ἐν τῷ Μουσείῳ σιτουμένοις. τὸ δὲ Μουσεῖον τράπεζα Αἰγυπτία ξυγκαλοῦσα τοὺς ἐν πάσῃ τῇ γῇ ἐλλογίμους.* Idem in Polemone *κατέλεξε δὲ αὐτὸν Adrianus, καὶ τῷ τοῦ Μουσείου κύκλῳ ἐς τὴν Αἰγυπτίαν σίτησιν.* Dio Chrysostomus in Oratione Alexãdriæ habita, *ἀλλὰ μᾶλλον ΕΥριπίδην μιμεῖσθε οὕτω λέγοντα, μὴ παύσαιμι τὰς χάριτας μούσαις ἀναμιγνὺς, ἁδίσταν συζυγίαν· ἵνα μὴ τὸ Μουσεῖον ὑμῖν ἄλλως ᾖ δοκῇ, τόπος ἐν τῇ πόλει, καθάπερ οἶμαι καὶ ἄλλοι τόποι μάτην προσαγορευόνται τὸ πρᾶγμα μὴ ἔχοντες μετὰ τοῦ ὀνόματος.* Musei huius institutio antiquissima est: ac videtur à Ptolemæo Philadelpho, qui Biblia Grçcè vertenda curauit, & bibliothecam illam admirabilem comparauit, institutũ: redacta verò AEgypto in prouinciæ formã, non minore liberalitate doctós ibi AVgustus, Tiberius, cçterique principes fouerunt. Strabo, *τῶν δὲ βασιλείων μέρος ἐστὶ καὶ τὸ Μουσεῖον ἔχον περίπατον καὶ ἐξέδραν καὶ οἶκον μέγαν, ἐν ᾧ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ Μουσείου φιλολόγων ἀνδρῶν· ἔστι δὲ τῇ συνόδῳ ταύτῃ καὶ χρήματα κοινὰ καὶ ἱερεὺς ὁ ἐπὶ τῷ Μουσείῳ τεταγμένος, τότε μὲν ὑπὸ τῶν βασιλέων, νῦν δὲ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος.* Extat & Tyanei Apollonij epistola missa *τοῖς ἐν τῷ Μουσείῳ σοφοῖς.* Huic Museo alterum à Claudio adiectum *Claudium* est appellatum. Meminit eius, quod sciam, præter Sueton. vnus Athenæus libro sexto, his verbis, *Ἀνδοίδης ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ προσαγορευομένῳ παρέγχελυν παραπλήσιον τοῖς ἐν τῷ Κλαυδίῳ νῦν σοφισταῖς, ὧν οὐδὲ μεμνῆσθαι καλόν.*

21 *Britannicum arctius complexus, hortatus est ut cresceret.*] De Narcisso idem Tacitus narrat, *Hæc atque talia dictitans amplecti Britannicũ, robur ætatis quàm maturrimũ precari, modò ad deos, modò ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret, matris etiam interfectores ulcisceretur.*

23 *Οἶρως ἀγέπιγεται.*] Hęc scriptura est cod. Viterbiensis, & veteris Romanæ editionis. Pithœi & Lislæi præferunt quod Turnebus vulgauit, *ὁ τρώσας πιάσεται.*

24 *Quando statura permitteret.*] Nam vt testatur ex Dione Xiphilinus, Britannicus *τῇ τῇ σώματος ἀκμῇ καὶ ὑπὲρ τὴν τῶν ἐτῶν ἀριθμὸν ἦλθε.*

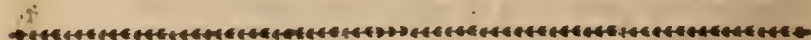
29 *Vbi autem, & per quem dato, discrepat.*] Locum mortis Claudij nusquam reperio notatũ. Vt Taciti narratio est, non Romæ, sed vel Sinuessæ, vel in itinere quo Sinuessam pergebat, occisus, prima fronte videatur: sed ttendenti quæ de Agrippina narrantur ibidem, mortuum Claudium in palatio non erit dubium.

Pag. 127. v. 1 *Excessit III. Idus Octobris.*] Dio, *μετήλλαξε τῇ τρίτῃ καὶ δεκάτῃ τοῦ Οκτωβρίου.*

2 LXIIII. *ætatis, Imperij* XIIII. *anno.*] Vtrumque tempus diligentius notatum est Dioni. *ζήσας ἑξήκοντα καὶ τρία ἔτη, αὐταρχήσας δὲ ἔτη δέκα καὶ τρία, καὶ μῆνας ὀκτὼ καὶ ἡμέρας εἴκοσι.* Iosephus simillimè, *τελευτᾷ Κλαύδιος Καῖσαρ, βασιλεύσας ἔτη δεκατρία, μῆνας ὀκτὼ, πρὸς ἡμέραις εἴκοσι.* Peccatum est ab Alexãdrino Clemente in postremo

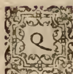
dierum imperij Claudiani numero. ἐβασίλευσεν ait Κλαύδιος ἔτη ιγ', μῆνας η', ἡμέρας κκ. nam ſcribendũ fuerat κ tantùm. non enim plures inuenies à die cædis Caligulæ ad necis Claudij diem. ne mutemus tamen eam γραφὴν facit aliorũ Græcorũ in eo numero cõſenſus, vt EVſebij, apud quem etiam nouem menſes falſò pro *octo* ſcribitur. alij chronologi etiam longius à vero abeunt: quos miſſos facio. Tempus vitæ nec Dio nec Suetonius exactè notarunt: ſed dum ambo ἀπαρτιλογοῦσιν, ambo veritatẽ deſerunt. Sed hic ferè Suetonij mos eſt, vt annum inchoatum pro pleno numeret. quare malè ariolantur qui ex Dione volunt ſcribi in noſtro LXIII. *ætatis*. nam præter omnes veteres codices tuentur vulgatam EVtropius, Pæanius, & alij qui è Suetonio acceptum eum numerum ſeruant. Vixit autem Claudius κατὰ τὸν ἀκριβῆ λογισμὸν annos LXIII. menſes duos, dies XIII.

6 *Tactúmque de cælo monumentum Druſi patris.*] Aliter longè Dio, qui inter varia portenta quæ exceſſum Claudij præceſſerunt, ita hujus meminit, ὅ, τε σκηπτὸς ὁ εἰς τὰ δορυφορικὰ σημεῖα ἐμπεσών. *& fulmen quo tacta ſunt militum prætorianorum ſigna.*

ISAACI CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBRVM VI ANIMADVERSIONES.

PAG. 128. v. 16

QVO *facilius appareat ita degeneraſſe à ſuorum uirtutibus Neronem.*] Placet ſcriptura Viterb. & Liſlæi, *Nero*.

20 *Ius ſacerdotum ſubrogandorum à collegijs ad populum tranſtulit.*] Quod poſtea Sylla mutauit antiquata lege Domitia, quam extremo Ciceronis conſulatu Labienus retulit, annitente Cæſare. Dio lib. XXXVII.

21 *Ac in conſulatu Allobrogibus Aruerniſque ſuperatis.*] Errat Suetonius, ac duos Domitios patrem ac filium confundit, vt ratio temporum docet, ac pridem moniti ſumus à viris doctis, qui faſtos concinnarunt.

22 *Per prouinciam inuectus eſt.*] Viterb. & Liſlæi *uectus eſt*.

Pag. 129. v. 7 *Is inter conſcios Cæſarianæ necis, quanquam inſons, damnatus lege Pedia.*] Cauſſam eius contra Octauium tuetur Antonius apud Appianum v. Ἐμφυλ. damnatum negans iure cùm tempore necis Cæſarianæ nondum ſenatoria ætate eſſet. Ita accipio Appiani hæc verba, Ἀντέβαλλες δὲ ὅτι οὔπω τῶν αἱρουμένων,

ναι, ἡ δὲ ψῆφος αὐτοῦ κατ' ὀργὴν ἐπῆκτο. οὐδὲ γὰρ τῆς βουλῆς πω τότε μετεῖχεν.

34 *Querentibus dominis factionum.*] Scrib. *quæ querentibus d.f.*

39 *Nero natus est Antij post nouem menses quàm Tiberius excessit.*] Corrupti sunt hoc loco & Viterbiensis & Lislæi codd. qui legunt *natus est ante nonum mensem quàm Tib. exc.* Etsi autem Torrentij industriam in explicanda ea lectione plurimum laudo, non persuadet tamen ille mihi ita scriptum à Suetonio fuisse: imò verò falli Torrentium vt dicam σκάφην σκάφην nullus dubito. nam quæ ista ratio loquendi est, vt *natum ante nonum mensem quàm Tiberius excessit*, dicat Tranquillus, quum velit intelligi natum esse vltimo die noni mensis à morte Tiberij. diceret saltem ante decimum mensem. id siquidem verius. tot namque mēses sunt à die XVI. Martij qua Tiberius obijt ad XV. Decembris, qua natus est Nero. nunc verò ante mensem ἁπλῶς pro vltimo mensis die fuisse vnquā ab vllo probato scriptore dictum, nedum à Suetonio, cuius pura vbique & clara dictio est, ὥ μοι πίστεως ἀπιστίαν μοι.

40 *Tantum quod exoriente sole, pæne ut radijs prius quàm terra contingeretur.*] Hoc inter præsagia quæ Neroni imperium portenderunt, ita commemoratur à Dione: ἀκτῖνες περιέσχον αὐτὸν ὑπὸ τὴν ἕω ἐξ οὐδεμιᾶς τοῦ ἡλίου φανερᾶς προσβολῆς περιέσχε. id est. *nascentem eum sub auroram radij circumfulserunt, à Sole, quod quidem appareret, non immissi.*

Pag. 130. v. 2 *Negantis quidquam ex se & Agrippina nisi detestabile & m.*] Vertit Dio propè ad verbum εἰπὼν ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἄνδρα τινὰ ἀγαθὸν ἔκ τε ἐμοῦ καὶ ἐκ ταύτης γεννηθῆναι.

17 *Deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuijs.*] Tacitus lib. XI. istud aliter narrat: sed Dio planè vt Suetonius, προϊόντος τοῦ χρόνου λεβηρὶς περὶ τὸν αὐχένα τοῦ Νέρωνος παιδίου ἔτι ὄντος εὑρεθεῖσα παρέδωκε τοῖς μάντεσι λέγειν ὅτι ἰσχὺν παρὰ τοῦ γέροντος μεγάλην λήψεται· ἐπειδὴ τὸ γῆρας διὰ ταῦτα οἱ ὄφεις ἐκδύεσθαι νομίζονται.

22 *Vndecimo ætatis anno a Claudio adoptatus est.*] Ex Taciro clarum debuisse scribi *tertiodecimo*, quemadmodum rectè Torrentius obseruauit. Constant tamen sibi in hoc errore omnes nostri codd.

23 *Annæóque Senecæ iam tunc senatori in disciplinam traditus.*] An vt ipse ad Senecam migrarit? non puto, etsi suadent verba Dionis, ἡ Ἀγριππῖνα τὸν υἱὸν παρὰ τῷ Σενέκᾳ ἐπαίδευε. Senator autem factus Seneca cùm posito ipsi in exilio Agrippina simul reditum & præturam impetrauit.

24 *C. Cæsari præcipere.*] Ἀρχὴ τῷ præceptor esse: sic Græci ἁρμόζειν pro ἁρμοστὴς εἶναι, & apud Philostratum ἐπιστέλλειν pro magister epistolarū esse, vt in Alexandro Seleucense, Μάρκου τοῦ βασιλέως δεδωκότος αὐτῷ τὸ ἐπιστέλλειν Ἕλλησι. id est, *fecerat eum magistrum epistolarum Græcarum.* & in eodem: obijt, inquit, vt quidam aiunt, ἐν Κελτοῖς ἔτι ἐπιστέλλων· οἱ δ' ἐν Ἰταλίᾳ πεπαυμένον τοῦ ἐπιστέλλειν.

33 *Auspicatus est & iurisdictionem præfectus urbis.*] Mos & publicè & priuatim olim religiosè seruatus. Columella lib. XI. cap. II. *per hos quoque dies abstinent terrenis operibus religiosores agricolæ: ita tamen ut ipsis Kalendis Ianuarijs auspicandi caussa omne genus operis instaurent.* Mitto quæ alijs sunt obseruata. Simillimus huic locus habetur apud Tacitum IV. Annalium de præfecto vrbis Druso, auspicandi gratia tribunal ingresso.

37 *Edidítque pro Claudij salute Circenses & uenationem.*] Ita soliti & gladiatores in harena committi pro salute principis: cuius rei caussam antè indicabamus. Id verò Claudius cùm inuidiosum sibi esse intelligeret, munus PRO SA-

LVTE SVA edi prohibuit Dio, τοῖς τε στρατηγοῖς τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὁπλομαχικοὺς ἀπηγόρευσε μὴ ποιεῖν, καὶ εἰ δή τις ἄλλος αὐτοὺς σπουδάζοιτο ἐπιτελοίη, ἀλλὰ μήτι γε ὡς καὶ ΥΠΕΡ ΕΑΥΤΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑΣ γιγνομένων σφῶν ἢ γράφεσθαι ἢ καὶ λέγεσθαι ἐκέλευσε.

38 *Vt de Claudio palam factum est.*] Vetus formula qua vtebantur cùm alicuius obitum diuulgabant. libro III. cap. XXII. *excessum AVgusti non prius palam fecit* libro IV. cap VI. *& ut demum fato functum palam factum est.* Sic & in Tito capite vltimo. & apud alios. Inde *palàm facere de republica* apud Senecam, pro reipublicæ interitum significare, quod Tullius dixit, *palam facere concidisse rempublicam*. vt eruditè nuper à Iano Grutero viro doctissimo est obseruatum.

Pag. 131. v. 15 *Diuisis populo uiritim quadringenis nummis.*] Viterbiensis & Lipsiæi *quadragenis nummis*. non rectè, vt ex aliis constat. Mutanda autem huius loci distinctio, & ponenda πλεῖα σῖμα post *redegit*: deinde reliqua continuanda quibus liberalitas omnibus ordinibus à Nerone exhibita recensetur.

17 *Item prætorianis cohortibus frumentum menstruum gratuitum.*] Tacitus in anno DCCCXVIII. *Bina nummûm millia uiritim manipularibus diuisit: addiditque sine pretio frumentum quo ante ex modo annonæ utebantur.*

21 *Respondit, cùm meruero.*] Imitatur illam AVgusti vocem, *si merebuntur*, libro II. cap. LVI.

31 *Per catadromum decucurrit.*] Catadromus pro funambulorum siue schœnobatarum fune, vt apud Græcos etiam δρόμος καὶ περίδρομος ἀπὸ τοιῶν χοινίων vsurpantur.

Pag 132. v. 7 *Iuxta cubiculum eius decidit.*] *Cubiculum* est οὐρανίσκος. Mos principum virorum in Asia fuit, vt cùm vel ad ius dicendum, vel ad spectandos ludos, vel aliam ob caussam propalam sederent, papilionibus magnificis tegerentur, quos Græci οὐρανίσκους vocant. Plutarchus in Phocione ὤφθη δὲ ὁ Πολυσπέρχων τὸν χρυσοῦν οὐρανίσκον, καὶ ὑποκαθίσας ὑπ' αὐτῷ τὸν βασιλέα, καὶ τοὺς φίλους. Sic de Alexandro aliisque regibus notant historici, solitos χρηματίζειν ὑπὸ χρυσῷ οὐρανίσκῳ. vnde est quod σκηνὰς χρηματιστικὰς Polybius libro v. hos οὐρανίσκους vocat. De eorum magnificentia & fabrica Athenæus libro XII. Ex eo more est, quod principibus Romanis ludos spectantibus suggestum exstruxerunt in orchestra: sic appellauit auctor cap. LXXVI. libri primi: nam cepit hic mos cum nascēte principatu: suggestus autem dictū id pegma, quia instar tribunalis sublime fuit. Vocatur & *cubiculum* vt hîc, à forma: quoniam exstrui soliti hi suggestus, siue οὐρανίσκοις, in modum parui cubiculi: vtroque modo nominat Plinius in Panegyrico ad Traianum. Græci interdum & κατώματα vocant. Nicetas alicubi τὸ βασιλικὸν ἑδρίασμα.

18 *Conditámque in auream pyxidem.*] Arbiter, *Venerisque signum marmoreum & pyxis aurea non pusilla, in qua barbam eius conditam esse dicebant.* Dio de Nerone, καὶ τὰς τρίχας ἐς σφαιρίον τι χρυσοῦν ἐμβαλὼν, ἀνέθηκε τῷ Διὶ τῷ Καπιτωλίνῳ. Emendauimus in *Ioui Capitolino* deprauatam vulgi lectionem, secuti & rē ipsam & codicem Viterbiensem: in quo sic liquidò scriptum.

31 *Iuxta se latere dextro collocauit.*] honoris illius caussa. EVnapius in AEdesio καὶ ἐς τοσοῦτον ἥκειν σοφίας καὶ δυνάμεως, ὡς ὁ μὲν βασιλεὺς, ἐκάλει πρὸς αὐτὸν, καὶ δημοσίᾳ σύνεδρον εἶχεν εἰς τὴν δεξιὰν καθίζων, τὸ τοῦτο καὶ ἀκοῦσαι καὶ ἰδεῖν ἄπιστον. At eò deuenit quorundam φιλοδοξολογομανία, vt non erubuerint huius moris aliam esse caussam asseuerare. Sed profectò in auctorem eius sententiæ, si in quenquam vnquam, vetus dictum competit, ἐπ' ἄριστα ἔμαθες, ὦ βέλτιστε, γράμματα.

32 Ianum

32 *Ianum geminum clauſit tam nullo quàm reſiduo bello.*] Ita planè diſtinguitur hic locus in optimi amici noſtri Manelferij optimo cod. Viterb. in quo etſi capitũ in quæ ſecatur vulgo Suet. nulla toto opere mẽtio, aliquot tamen locis paragraphi minio notati cōſpiciũtur. Ita ergo hîc poſita virgula ante vocẽ *Ianũ*: poſt vocem verò *bello* ſequitur paragraphus. Omnino autẽ ſuadere videntur Tranquilli verba, ſæpius à Nerone clauſum eſſe Ianum. Quamobrem ſcribi fortaſſe debet. *Ianum geminum clauſit: clauſit enim tam nullo quàm reſiduo bello.*

Pag. 133. v. 10 *Vt ante inſulas ac domos porticus eſſent.*] Ab hac forma eſt illa aulæ deſcriptio apud Iſidorum libro xv. cap. III. *Aula domus eſt regia ſiue ſpatioſum habitaculum, porticibuſque quatuor concluſum.*

10 *De quarum ſolariis incendia arcerentur.*] Iſidorus itidem, *Mænius collega Craſſi in foro proiecit materias, ut eſſent loca in quibus ſpectantes inſiſterent, quæ ex nomine eius mæniana appellata. Hæc & ſolaria, quia patent ſoli: poſt hæc alij lapide, alij materia ædificauere ſuper porticibus mæniana, & foribus & domibus adiecerunt.* Ita putamus ſcribendum illum locum.

14 *Interdictũ ne quid in popinis cocti præter legumina aut olera uæniret.*] Dio, πάντα δὲ ὡς εἰπεῖν τὸν βίον ἐν καπηλικῇ διαίτῃ ποιούμενος, ἀπεῖπε τοῖς ἄλλοις μηδὲν ἑφθὸν ἐν καπηλείῳ, πλὴν λαχάνων καὶ ἔτνους πωλεῖν.

17 *Veteri quadrigariorũ luſus.*] Non alios luſus intelligo, quàm ſimilem iſtorum hominum laſciuiam petulantię illi Neronis, quam deſcribit auctor capite XXVI. & Dio prolixè.

21 *Vt in teſtamentis primæ duæ ceræ.*] Viterb. *ut teſtamentis*. ita ſæpe *in* omittitur eleganter. Non aſſentiar magnæ famæ I. C.to qui contendit ſcribendum hoc loco *imæ duæ ceræ*. aliter enim omnes libri: neq; in vulgata lectione quicquam incommodi. primæ duæ ceræ inſtitutionem heredis & ſubſtitutionem continebant. quam teſtamenti partem non diuulgari, plurimum ſæpe teſtatoris, & primi quoque heredis intererat.

25 *Mercedem pro ſubſelliis nullam omnino darent.*] Iudicia præter centumuiralia exercebantur in foro à prętoribus aliiſque magiſtratibus, ſed illis maximè. neque tribunalia verò, neque ſubſellia vlla firma erant: verùm ad tempus extruebantur quoties iis eſſet opus. videntur igitur vt aliarum rerum publico præſtandarum, ita tribunalium & ſubſelliorum fuiſſe mancipes: qui ad mandatũ ius dicturi, pecunia ſua illa extruerent: eámque poſtea pecuniam à litigatoribus repeterent. Simillimum eſt quod olim Athenis & Romę etiã fieri ſolitum circa theatra, priuſquam perpetuæ voluptatum ſedes fuiſſent ædificatæ. erant enim θεατροπῶλαι & θεατρῶναι, vt dicebamus ad Theophraſti caput περὶ ἀναισχυντίας.

36 *Iſthmum perfodere aggreſſus.*] Non primus Nero hanc inſaniam inſaniit. clara res ex Herodoto, Strabone, Philoſtrato, Luciano, & Pauſania. omnium irritus cecidit labor. vera & pia vox Pauſaniæ in hoc ſermone, quam aſcripſiſſe pretium ſit operæ. οὕτω χαλεπὸν ἀνθρώπῳ τὰ θεῖα βιάσασθαι.

38 *Primus raſtello humum effodit.*] More magnorum ducum, quoties opus aliquod egregium à militibus perfici vellent. Sic Germanicus apud Tacitum, primus extruendo tumulo cæſorum Variana clade ceſpitem poſuit. De Neronis facto auctor dialogi, cuius index Nero. ὀρέξαντος αὐτῷ χρυσῆν δίκελλαν τοῦ τὴν Ἑλλάδα ἐπιτροπεύοντος, ἐπὶ τὴν ὀρυχὴν ᾔει κροτούμενός τε καὶ ᾀδόμενος καὶ καθικόμενος τῆς γῆς τρὶς, οἶμαι, τοῖς τε τὴν ἀρχὴν πεπιστευμένοις παρακελευσάμενος ξυντόνως ἅπτεσθαι τοῦ ἔργου, ἀνῄει

εἰς τὸ Κόρινθον τοῦ Ἡρακλέους δοκῶν ὑποβεβλῆσθαι πάντα. Quod ait de ligone Neronis aureo, similem historiam narrat Theodoritus libro III. capite XX.

39 *Parabat & ad Caspias portas expeditionem.*] Tacitus primo Historiarum, *Multi ad hoc numeri è Germania ac Britannia & Illyrico, quos idem Nero electos præmissósque ad claustra Caspiarum & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat.* non malè referas huc verba Dionis in fragmentis de cogitata expeditione in Orientem à Nerone: etsi ille aliter rem narrat, τὸν Κορβούλωνα αὐτὸς κατ' αἰτίαν πολέμου προσέταξεν. ἐβουλεύσατο μὲν γὰρ καὶ αὐτὸς στρατεῦσαι, ἐπὶ δὲ Θηρίων ἔπεσεν, ἐν ἐπολέμησεν ὡρμημένος, ἀλλὰ κατὰ τὴν χώραν ἔμεινεν.

Pag.134.v.7. *Sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinere.*] Nemo miretur cum eruditissimo viro *chartam plumbeam* dici Tranquillo, quæ dicatur Plinio libro trigesimo quarto, capite decimo octauo. vsitatiùs *lamina*. sic enim plurima dicuntur, præsertim in libris medicorum, ob aliquam figuræ similitudinem. quid autem similius quàm lamina & chartæ expansa pagina? quare etiam pagina dicitur omnis πλὰξ leuigata. sic *panes* medici vocant quamcumque materiam in morem panum formatam. vt apud Marcellum Empiricum *panis ex fimo bubulo factus*, & sæpe alibi: vnde *æris panes* apud Plinium lib. XXXIV. capite vndecimo, & *panes aphronitri* apud Statium Papinium inter munera Saturnalitia. vt apud Marcellum Empiricum *tortula aphronitri*. Sed vt omnem admirationem adimamus hominibus eruditis, proferemus vetustissimi scriptoris Græci locum, qui χάρτας μολυβδίνους multo ante Suetonium dixit. Lysimachus, τὸν δὲ Βόκχοριν τοὺς χρησμοὺς λαβόντα, τούς τε ἱερεῖς καὶ ἐπιβωμίτας προσκαλεσάμενον, κελεῦσαι ἐπιλογὴν ποιησαμένους τῶν ἀκαθάρτων τοῖς στρατιώταις τούτους παραδοῦναι κατάξειν αὐτοὺς εἰς τὴν ἔρημον. τοὺς δὲ λεπροὺς εἰς μολυβδίνους χάρτας ἐνδήσαντας, ἵνα καθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος. extat hic locus apud Iosephum libro priore De antiquitate Iudæorum.

10 *Quanquam exiguæ vocis & fuscæ.*] Dio καίτοι καὶ βραχὺ καὶ μέλαν ὥσπερ παραδέδοται, φώνημα ἔχων. Etiam apud alios scriptores Græcos μελαίνας φωνὰς λαλεῖν dici scimus notante ipso Aristotele.

11 *O inultæ musicæ nullum esse respectum.*] Ad verbum est interpretatus versiculum Græcum, Τῆς λανθανούσης μουσικῆς οὐδεὶς λόγος. vt in Tiberio alterum, *Si nō dominaris filiola, iniuriam te accipere existimas?* Scio tamen apud Lucianū paullo aliis verbis conceptam legi hāc adagionem, sic οὐδὲν ὄφελος ὑπορρήτου τῆς μουσικῆς. sed quis nescit idem prouerbium variè solitum enuntiari, mutatis verbis, non mutata sententia?

12 *Et prodiit Neapoli primum.*] Tacitus initio anni DCCCXVII. libro XV.

16 *Si paullulum subbibisset, aliquid se sufferti tinniturum Græco sermone promisit.*] Verba Neronis, ἐὰν μικρὸν ὑποπίω, ὑπόπυκνόν τι τερετίσω. Rectè enim Turnebus lectionem multorum codd. *sufferti* aut *suffertim*, explicat Græca voce ὑπόπυκνον. vide Plutarchum De musica, & Martianum Capellam lib. IX. etsi possumus etiam Græcam vocem accipere, vt apud Homerū πυκινὸν ἔπος & apud Pindarum πυκιναὶ φρένες. At multi veteres libri, nō *sufferti* sed *sufferi* legunt. Id esset ὑπόχυλόν τι: in quo tamen Suetonium vertentem *sufferum* non nimis probarem: maluissem enim ad verbum vertens dicere *aliquid subrusci*.

18 *Modulatus Alexandrinorum laudationibus.*] Vide libro secundo, ad caput XCVIII.

20 *Quinque amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis undique elegit.*] Dio apud Xiphilinum, ἦν δὲ καὶ ἴδιον αὐτῷ σύστημα ἐς πεντακισχιλίους στρατιώτας παρεσκευασμένον,

ΑΥγου-

Αὐγούστειοί τε ὀνομάζοντο, καὶ ἐξῆρχον τῶν ἐπαίνων· ἐκαλοῦντο δὲ οἱ μὲν βόμβοι, οἱ δὲ ἄλλοι πλίνθοι καὶ ἄκοντες πλεὸ τῷ Θεσπία ἐκβοᾶν. vide infrà cap. xxv.

21 *Plausuum genera condiscerent.*] Erat enim plausuum ars quædam. Ouidius de Arte,

In medio plausu (plausus tunc arte carebat)
Rex populo prædæ signa petenda dedit.

22 *Bombos.*] Quid sit βομβεῖν & βόμβος, notum omnibus Græcarũ literarum non ἀμυήτοις: hîc verò *bombus* secundæ & faustæ acclamationis genus est. Sic accipiunt & Græci scriptores. Philostratus in Alexandro Seleucensi, ἁπαλῆς δὲ οὕτω τοῖς Ἀθηναίοις ἔδοξεν, ὡς καὶ βόμβον διελθεῖν αὐτὸν ἐν πᾶσιν αὐτοῖς, ἐπαινούντων αὐτὸ τὸ φθέγμα. Themistius ille re & cognomento EVphrades, initio orationis cui titulus Sophista, ἆρα οἴεσθέ με ὦ ἄνδρες ὁπηδῶς ἔχοντα ἐν χρόνῳ τινὶ καὶ ἐν βομβήσεων, ὧν δαψιλῶς μοι εἰώθατε χορηγεῖν ἑκάστοτε, ὅταν λέγω. Paullo aliter Martianus Capella lib. II. *Sed ecce magno tympani crepitu crotalorúmque tinnitu uniuersa dissultant, eóusque ut musarum cantus aliquanto bombis tympani obtusior redderetur.* vtitur & alibi. Sed & Nero ipse eam vocem vsurpauit cùm cecinit,

Torua Mimalloneis implerunt cornua bombis.

Qui versus cum cæteris qui apud Persium habentur, satis indicant quantum Nero modulatis carminibus, & ῥυθμικαῖς ἐκβοήσεσι delectaretur: quando etiam in versus quos componebat rythmum admisit, vt pluribus exponimus ad Persium.

22 *Et imbrices.*] Sic appellatum est plausus genus ad similitudinem crepitantis super tegulas pluuiæ. eum sonitum voce καχλάζειν eleganter exprimit Lycophron in diluuij descriptione,

ὅτ' ἠμάθυνε πᾶσαν ὀμβρήσας χθόνα
Ζηνὸς καχλάζων ταγμός.

De eodem & Sophocles,

-- κἀν ἴσῳ στέγη
πυκνῆς ἀκούειν ψακάδος εὐδούσῃ φρενί.

22 *Et testas vocabant.*] Puto ad similitudinem crepitus quem edebant collisis testis. Aristophanes Ranis, - πῶς ὀστράκοις ἢ τοῖς ὀστράκοις ΑΥ τῷ κροτάλοις; Iuuenalis satyra vndecima,

---- *audiat ille*
Testarum crepitus.

Similis & illa ὀξύβαφων μουσική, cuius antè fecimus mentionem. fortasse etiam imbrices talem aliquem vsum habuerunt, & locum crepitaculorum non minus quàm testæ, conchæ, acetabula, & id genus alia præbuerunt. quod si est, non aliunde peti ratio debet cur plausuum certum genus imbrices appellarint.

23 *Insignes pinguissimâ comâ.*] Græci vna voce λιπαροπλοκάμους.

24 *Nec sine annulo læuis.*] Scriptura Viterbiensis, *uolis* pro *læuis*. Cuiacij, *soris*: neutrum rectè.

24 *Quadragena millia HS merebant.*] Pithœi cod. *quadringena HS.*

26 *Flagitantibúsque cunctis cælestem uocem.*] Ita vulgò appellabant, & ita Nero appellari voluit. Tacitus de accusatione Thraseæ Pœti, *quin & illa obiectabant, nunquam pro salute principis aut cælesti uoce immolauisse.* Philostratus lib. IV. ἀγχόντων ἀκροωμένων, ὁ μὲν ἀπεδίδοτο Νέρωνα ὑπ' αὐτοῦ ἔφασκε, καὶ πολεμίους τῆς θείας φωνῆς

εἶναι. Dio vertit τὴν ἱερὰν φωνήν.

27 *In hortis se copiam uolentibus facturum.*] Intelligo hortos circa Tiberim, publicè populo relictos à Iulio Cæsare. is locus instar minoris theatri fuit iis qui se præpararent Pompeiano, aut quibus in illo esse locus quancumque ob caussam non potuerat. Plinius lib.XXXVII.cap.II. *idem consularis in reliquis generis eius quantum uorauerit, licet existimare ex multitudine: quæ tanta fuit ut auferente liberis eius Nerone Domitio, theatrum, peculiare trans Tiberim hortis exposita occuparent: quod a populo impleri, canente se, dum Pompeiano præludit, etiam Neroni satis erat.*

37 *Non dubitauit etiam priuatis spectaculis operam inter scænicos dare.*] Rectè hunc locum Torrentius interpretatur de spectaculis etiam magistratuũ: nam principis respectu omnes priuati censentur. Sic Tacitus Agricolã varijs functum magistratibus priuatum vocat: & Plinius epistola quadã ad Voconium, *consulatum* ait esse *fastigium summum priuati hominis.* Herodiano quoque magistratus ἰδιῶται nominantur, cùm ait libro VII. αἱ ἐξέδραι ἐδορυφόρουν, ὃ ἀφ' ὅτε συμβέβληκεν εἰς τὸ διαγνῶναι τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν. Sic *priuatum spectaculum* accipio etiam apud Lampridium in Alagabalo. *Fertur,* inquit, *iunxisse camelos quaternos ad currus in Circo, priuato spectaculo.*

38 *Quodam prætorum HS. decies offerente.*] Malè qui probant lectionẽ quorundam librorum veterum *prætorio.* est enim ineptissima. Iuuenalis,

Nec dubitant Celsi prætoris uendere ludis.

Pag.135.v.4 *Plurimusque illi sermo, quamquam uetaretur, de Circensibus erat.*] Auctor libri De caussis corruptæ eloquentiæ, *Iam uerò propria & peculiaria huius urbis uitia, penè in utero matris concipi mihi uidentur, histrionalis fauor, & gladiatorum equorúmque studia. quibus occupatus & obsessus animus quantulũ locum bonis artibus relinquit? quotumquemque inueneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus? nec præceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent.* Lucianus in Nigrino: ἤδη δὲ τούτων ἀποστὰς, τῶν ἄλλων αὖθις ἀνθρώπων ἐμέμνητο, καὶ τὰς ἐν τῇ πόλει ταραχὰς διεξῄει, καὶ τὸν ὠθισμὸν αὐτῶν, καὶ τὰ θέατρα καὶ τὸν ἱππόδρομον, καὶ τὰς τῶν ἡνιόχων εἰκόνας, καὶ τὰ τῶν ἵππων ὀνόματα, καὶ τοὺς ἐν τοῖς στενωποῖς περὶ τούτων διαλόγους. Iuuenalis eandem ἱππομανίαν, sic notat,

--- *iurat*

Solam Eponam & facies olida ad præsepia pictas.

6 *Obiurgante magistro.*] Viterb. & Cuiacij, *obi. pædagogo.*

8 *Eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet.*] Satis constat hoc genus lusus expressisse in abaco Circensium simulacrum: nam ea manifestò mens est Suetonij: huc refer quod de Alagabalo narrat Lampridius: eum sibi in triclinio quadrigas pransitantem & cœnitantem semper exhibuisse. Fortasse etiam ad hanc παιδιὰν pertinent illa Lucani in Panegyrico ad Calpurnium Pisonem,

--- *hic ad maiora mouetur*

Vt citus & fracta prorumpat in agmina mandra,

Clausaque deiecto populetur mœnia uallo.

9 *Commeabat secessu.*] Viterb *secessu commeabat.* Cuiacij, *è secessu comm.*

10 *Eo die utique affuturum.*] Nempe in Vrbe: vel lege, *afuturum.* vt ad domesticos referatur, qui cum eo in secessu erãt: quos ille fallebat & ad omnem famam vel minimorum Circensium deserebat.

15 Vniuer-

15 *Vniuersorum se oculis in Circo maximo præbuit.*] Plinius longè modestiorem facit, *cùm ipse ait, aurigaturus esset introducta opificum turba*, libro XXXIII.

23 *Et studijs suis dignos.*] Ita Nero, ita eius adulatores soliti loqui. Tacitus notat. *Mox flagitante uulgo ut omnia studia sua publicaret, hæc enim uerba dixere, ingreditur theatrum.*

25 *Quæ diuersissimorum temporum sunt, cogi in unum annum.*] Exempli gratia Olympicum agonem qui ex veteri instituto priore anno celebrari debebat, iussit differri ad suum aduentum. Philostratus libro quinto, πατρίου μὲν γὰρ τοῖς Ὀλυμπίοις τῷ ἀγῶνι ὄντος κατὰ τὸ ἔτος, ἐκέλευσε τοὺς Ἠλείους Νέρων ἀναβαλέσθαι αὐτὰ ἐς τὴν ἑαυτοῦ ἐπιδημίαν, ὡς ἐκείνῳ μᾶλλον ἢ τῷ Διὶ θύσοντας.

27 *Olympiæ quoque præter consuetudinem musicum agona commisit.*] Neque enim Olympiæ agon musicus solitus celebrari. Philostratus, ἐκέλευσε δὲ Ἠλείους Νέρων τραγῳδίαν ἀπαγγεῖλαι καὶ κιθαρῳδίαν, οἷς μήτε θέατρον ἦν, μήτε σκηνὴ πρὸς τὰ τοιαῦτα, στάδιον δὲ αὐτοφυὲς καὶ γυμνὰ πάντα. Idem de Isthmico agone refert Lucianus.

28 *Cùm præsentia eius urbicas res egere à liberto Helio admoneretur.*] Argumentum istarum Helij epistolarum (plures enim scripsit) indicat Dio, qui narrat coactum eum tandem venire in Græciam, cùm frustra sæpe illum per literas de coniuratione vrbica fecisset certiorem.

35 *Quàm autem trepidè anxiéque certauerit.*] Philostratus, δέδιεν ὁ χρυσοῦς Νέρων τὰς Ἠλείων μάστιγας· ἐπεξελαυνομένων γὰρ αὐτῷ τῶν κολακευόντων νικᾶν τὰ Ὀλύμπια, καὶ ἀνακηρύττειν τὴν Ῥώμην, λῶστε γε, ἔφη, μὴ βασκαίνωσιν Ἠλεῖοι· λέγονται γὰρ μαστιγοῦν καὶ φρονεῖν ὑπὲρ ἐμέ. vide Tacitum.

39 *Iudices autem, priusquam inciperet, reuerentissimè alloquebatur.*] Ita fuit moris. In veteri epigrammate de Pantomimo:

Ingressus scænam populum saltator adorat,
Solerti pendet prodere uerba manu.

Neronis verò in scenam prodeuntis illa vox fuit, Κύριοί μου ἄνδρες μου ἀκούσατε. auctor Dio.

Pag.136.v.4 *Nunquam excreare ausus.*] Hæc theatro reuerentia præstabatur ab histrionibus, tanquam templo: in templis enim excreare, aut mungere nefas. Arrianus in Epicteto lib.IV.cap.XI. οὐχ ἥξεις καθαρὸς, ἵνα σοι χαίρωσιν οἱ συνόντες, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἱερὰ ἡμῖν συνέρχῃ τοιοῦτος ὅπου πτύσαι οὐ νενόμισται οὐδὲ ἀπομύξασθαι, ὅλος ὢν πτύσμα καὶ μύξα;

5 *In quodam tragico actu cùm elapsum baculum citò resumsisset.*] Constat ex lectione veterum Græcorum, histriones in scenam prodeuntes, semper in manu baculum habuisse: erat enim ornatus histrionici pars illa necessaria. quot autē erant diuersæ ornamentorum species, tot genera diuersa baculorum. differebant enim & forma & materia pro argumento fabulæ quæ docebatur: in tragœdijs qui regem saltabant, pro baculo sceptrum gerebant. de eo accipiēdus hic locus, vt declarant illa verba, *in tragico actu*. nam in tragœdiis reges semper inducebantur: quam personam sustinere quis dignior Nerone? Iuuat hanc interpretationē Philostratus scribens de Nerone libro quinto, καὶ τὰ μὲν Κρέοντος ἢ Οἰδίποδος οὕτως ἐχαρίζετο, ὡς δεδιέναι μή πη λάθοι ἁμαρτὼν θύρας, ἢ στολῆς, ἢ σκήπτρου, ἑαυτὸν δὲ οὕτως ἐκπίπτειν, ὡς αὐτὴν τὴν τυραννεῖν, νόμους ᾄδειν. videtur allusisse ad hanc confusionem Neronis post èlapsum baculum: ac possumus suspicari ex hoc Philostrati loco, quando id accidit, saltasse Neronem vel OEdipum vel Creontem. De baculis histrionum habes apud EVstathium, Pollucem, Plutarchum, Laër-

tium.alióſque plurimos.

9. *Victorem autem ſe ipſe pronuntiabat.*] Contradicit expreſsè Dio: qui vſum narrat præconio Cluuij Rufi viri conſularis. Præconij formulã apponit idem, τὸ δὲ δὴ κήρυγμα ἦν, ΝΕΡΩΝ ΚΑΙΣΑΡ ΝΙΚΑΙ ΤΟΝ ΔΕ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΚΑΙ ΣΤΕΦΑΝΟΙ ΤΟΝ ΤΕ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ ΔΗΜΟΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΔΙΑΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΗΝ.

10 *Et præconio ubique contendit.*] Erant enim Olympiæ & æneatorũ & præconum agones. Pauſanias Eliacorum libro priore, ἔστι δὲ βωμὸς ἐν τῇ Ἄλτει τῆς εἰσόδου πλησίον τῆς ἀγώνος ἐς τὸ στάδιον· ὅτι τούτου θεῶν μὲν οὐδενὶ θύουσιν Ἠλεῖοι· σαλπικταῖς δὲ ἑστηκόσιν αὐτῷ καὶ τοῖς κήρυξιν ἀγωνίζεσθαι καθέστηκε.

22 *Diſtinctáque ſtellis aureis chlamyde.*] Olympionicæ olim amicti veſte αἰθ-οῦ vt Græci vocant. Lucianus Demonacte, aliúque. Cæterùm ad hunc Neronis triumphum pertinet vetus Diodori Sardiani epigramma, quod de reditu eius in vrbem ex Græcia, fecit.

Αἰγιβότου σκύροιο λιπὼν πέδον Ἴλιον ἔπλω
  Υἱὸς Ἀχιλλείδης πρόσθε νεοπτόλεμος.
Τοῖος ὁ Αἰνεάδης Νέρων αἰὼς ἄσυ Ῥέμοιο
  Νεῖται, ἐπ' ὠκυρόλῳ θύμβρει ἀμειψάμενος.
Κοῦρος ἔτ' ἀρτιγένειον ἔχων χρόον· ἀλλ' ὁ μὲν ἔγχει
  Θῦεν· ὁ δ' ἀμφοτέροις καὶ δορὶ καὶ σοφίῃ.

28 *Incedenti paſſim victimæ cæſæ.*] Vide quæ notamus ad libri quarti cap. XIII. quibus ſi lubet adde Ouidij hos locos. in epiſtola Paridis Helenæ,

Ibis Dardanias ingens regina per urbes:
  Téque nouam credet vulgus adeſſe deam.
Quaque feres greſſus adolebunt cinnama flammæ:.
  Cæſaque ſanguineam victima planget humum.

Metamorphoſeώ lib. XV. de naue quæ ſerpentem Epidaurium ferebat,

Quáque per aduerſas nauis cita ducitur undas,
Thura ſuper ripas aræ ex ordine factis,
Parte ab utraque ſonant, & odorant aëra fumis:
Ictáque coniectos incalfacit hoſtia cultros.

29 *Ingeſtæq; aues aclemniſci & bellaria.*] Vetuſtiſſimus mos fuit victores in ludis, harum ſimiliúmque rerum iniectione honorare. Clemens Alexandrinus Pædagogi lib. II. cap. VIII. in huius cõſuetudinis mentione grauiter corruptus eſt: ita enim hunc illius locum ediderunt docti viri, ἐν δὲ τοῖς ἀγῶσι, πρῶτον ἡ τῶν ἀθλητῶν δόσις ἦν· δεύτερον δὲ ὁ ἐπιγερμός· τρίτον ἡ φυλλοβολία· τελευταῖον ὁ στέφανος ἐπιδέδωκεν λαβοῦσης εἰς τρυφὴν τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὰ Μηδικά. Illuſtris ſanè locus: quem eo libẽtius emendabimus, quia ſcimus fruſtra id ante nos tentatum à doctiſſimis viris Mercuriali & Fabro. Sed dubium non eſt legendum eſſe πρῶτον ἡ τῶν ἄθλων δόσις ἦν· δεύτερον δὲ ὁ ἐπαγερμός. quid enim eſt ἀθλητῶν δόσις? vox verò ἐπιγερμός, nihil hîc planè quod ad rem faciat, ſignificare poteſt. Senſus horum verborum eſt: antiquiſſimis temporibus ſolita proponi ἆθλα certatoribus. cuius rei apud Homerum & Virgilium & antiquiſſimos quoſque ſcriptores teſtimonia multa ſunt. Deſijſſe deinde dari ἆθλα, inque eorum locum ſucceſſiſſe ἐπαγερμόν, id eſt, morem cum quo athletæ munuſcula à ſingulis ſpectatoribus colligerent: verùm deficiente ea conſuetudine inſtitutam φυλλοβολίαν, hoc eſt, *florum aſperginem*, vt Tertullianus vertit in libro De reſurrectione carnis. (Apuleius more ſuo ἐπαγ-

νίζων

ῥίζων, *iacula floris ferti & soluti*, vt sæpe Græci βολαὶ ἀνθῶν καὶ στεφάνων.) Nouissimè coronas esse inuentas, quę loco iam dictorũ athletis donentur. Hęc Clementis mens est: qui non hoc voluit, coronis inuentis cætera desijsse esse in vsu: sed minus vsurpari tantùm: alioquin Clementem refellant omnes vno ore Græci Latinique scriptores. Porrò scribẽdum esse ἄθλων δίας non ἀθλητῶν arguũt manifestò quę Suidas notat in voce περιαγείρεσθαι, locum Platonis explicans. Rectè etiam ἐπαγερμὸς emendare nos, & qualis fuerit is mos, quid item φυλλοβολία, declarat eximiè vetustissimi scriptoris Eratosthenis locus, quem ex EVripidis scholiaste descriptum, lubet attexere. sic igitur ille: πάλαι χωρὶς ἄθλων ἀγωνιζομένων ἀνθρώπων, τῷ νικήσαντι καθάπερ ἔρανον εἰσφέροντες, ἔρριπτον τῶν θεατῶν ὅπως ἕκαστος εὐπόρει. διὸ σύνηθες ἐγένετο, κύκλῳ περιπορευόμενον ἐπαγείρειν καὶ λαμβάνειν τὰ διδόμενα· οἱ μὲν οὖν ἐμπορευόμενοι, ἐξ ἀγορᾶς δῶρα (addendum verbum ἐδίδοσαν.) τῶν λοιπῶν, οἱ μὲν ἐγγὺς καθήμενοι, στεφάνους ἐπετίθεσαν· οἱ δὲ πορρώτερον, τὸ τηνικαῦτα λοιπὸν, ἔβαλλον τοῖς ἄνθεσι καὶ φύλλοις. καὶ νῦν μὲν ἐπὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἀγωνιζομένους προσβάλλουσι ζώνας, πίλα, χιτωνίσκους, πετάσους, κρηπίδας. διὸ σύνηθες κύκλῳ περινοστοῦντας ἀγείρειν τὰ διδόμενα ἕως μὲν οὖν ἦν ἀγώνισμα (sic scribendum non ἐναγώνισμα) κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν, δαψιλὴς ἐγίνετο ἡ τῶν δωρεῶν δόσις· πολυπλασιαζομένου δὲ τούτου (ita emendamus vulgatam lectionem) ταῦτα ἐμείωτο εἰς τὰ νῦν καθημερευόμενα. καὶ τέλος ἡ φυλλοβολία κατελείφθη. Hactenus Eratosthenes: ex cuius verbis intelligimus, non flores tantùm sed alia omnis generis munuscula quæ ad manũ aderant solita conijci, vt zonas, πίλα (ea vox vel pileum vel fasciam hoc loco significare videtur, vel laminas ijs similes de quibus Plinius lib. XXI. capite II.) tunicas, petasos, crepidas & similia his. Idem factũ aduersus omnes quos honore auctos volebant. Suidas. De Dracone legislatore scribit, ἐλθὼν εἰς Αἴγιναν ἐπὶ νομοθεσίαις εὐφημούμενος ἐν τῷ θεάτρῳ ἐπιρριψάντων αὐτῷ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν πετάσους πλείονας, καὶ χιτῶνας καὶ ἱμάτια, ἀπεπνίγη. Ex hoc igitur more Neroni ingerũtur inter alia, lemnisci & bellaria. Sic apud Pausaniam in Messenicis, Aristomeni ex prælio reduci. & Andaniam ingrediẽti, mulieres ταινίας καὶ τὰ ὡραῖα ἐπιβάλλουσι. Liuius libro XXXIII. De Flaminio Græciam liberante: *ludis dimissis, cursu propè omnes tendere ad Imperatorem* Romanum: *ut ruente turba in unum adire, contingere dextram cupientium coronas lemniscosque iacientium, haud procul periculo fuerit.* Dionysius Hal. libro XI. De funere Virginiæ, ἐξεπήδων ἐκ τῶν οἰκιῶν γυναῖκές τε καὶ παρθένοι, τὸ πάθος ἀποδυρόμεναι· αἱ μὲν ἄνθη καὶ στεφάνους βάλλουσαι κατὰ τῆς κλίνης· αἱ δὲ πλοκαμῶνας ἢ μίτρας· αἱ δὲ ἀθύρματα κόμης (suspecta vox, &, vt puto, tollenda) παρθενικά, καὶ πυθαρὰς καὶ πλοκάμους ἀποκειράμεναι βοστρύχους. De lemniscis Plinius, Hesychius, & Festus, cuius verba ascribam: quomodo ea scripta reperi in ora codicis Viterbiensis ad hunc locum. *Festus. Lemnisci sunt fasciolæ purpureæ dependentes ex coronis. Solebant enim ueteres coronas fascijs laneis ex purpura alligatas donare.*

30 *Sacras coronas in cubili circum lectos posuit.*] Hæ ne illæ sunt de quibus Dio? qui auctor est octingentas & octo supra mille coronas quas Nero aurigando meruerat, fuisse ab illo in circo appensas AEgyptiaco obelisco.

37 *Petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem.*] Solemne illud suum seruat, vt multa simul proponat, quæ postea eodem ordine persequitur. nam hæc est ὑπόθεσις eorum quæ narrantur omnium ad finem capitis XXXVIII.

40 *Post crepusculum statim.*] Incipit de petulantia Neronis dicere, quam pluribus describit ex Dione Xiphilinus. Iuuenalis verò quàm frequens id in

MMM. iij.

vrbe malum fuerit, etiam post Neronem, cuius morem iuuentus nobilis retinuit, indicat satyra tertia, vbi pericula noctis recensens,

Ebrius, ait, *ac petulans, qui nullum forte cecidit*
Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicum
Pelidæ, cubat in faciem mox deinde supinus:
Ergo non aliter poterit dormire: quibusdam
Somnum rixa facit: vide eiusdem poetæ satyram octauam.

40 *Arrepto pileo uel galero.*] Dio, ἐπίλει μὲν πως λανθάνειν· καὶ γὰρ ἐσθῆσι ποικίλαις καὶ κόμαις περιθέτοις ἄλλοτε ἄλλως ἐχρῆτο. ἠλέγχετο δ' ἔκ τε τῆς ἀκολουθίας καὶ ἐκ τῶν ἔργων.

Pag. 137. v. 5 *A quodam laticlauio cuius uxorem attrectauerat.*] Dio βουλευτὴν vocat. Ἰούλιός τις Μοντανὸς βουλευτής, ἀγανακτήσας ὑπὲρ τῆς γυναικὸς περιέπεσέ τι αὐτῷ, καὶ πληγὰς πολλὰς ἐνεφόρησε. melius Tacitus, *senatorij ordinis sed qui nondum honorem capessisset.* de his iuuenibus laticlauiis notamus libro secundo capite XXXVIII.

7 *Tribunis procul & occultè subsequentibus.*] Hæc est ἀκολουθία quam ait Dio in proximo loco. Iuuenalis Satyra III.

sed quamuis improbus annis
Atque mero feruens, cauet hunc, quem coccina læna
Vitari iubet, & comitum longissimus ordo.

17 *Inter scortorum totius urbis ambubaiarúmque ministeria.*] Ambubaiæ sunt Syræ mulieres, quæ in Circo aliisq; locis ædilem metuentibus habitantes duplici quæstu se sustentabant. nam & corporis sui vulgo copiam faciebant, & organa quædam pulsare norant, quæ vna secum è patria cum Romam peterent attulerant. est enim vox Syriaca pura puta, *ambubaiæ* אבוביא *abbubaiæ* vel etiam אנבוביא *ambubaiæ.* quod cùm pridem doctissimus Angelus Caninius, & iudicij iuxta atque eruditionis incomparabilis Iosephus Scaliger docuerint, mirum non potuisse extorqueri ne doctis quidem hominibus ineptam illam priorum criticorum opinionem, *ambubaias dictas quòd circa Baias uersarentur.* nã etiam Torrentio commentum illud ita placuit, vt suas ad hunc scriptorem notas, hoc quasi emblemate voluerit esse vermiculatas. Quid? adeo mirũ illis est visum, aut Syràs crotalistrias & fidicines Romæ fuisse, aut barbarum instrumentum nomen in vrbe retinuisse? meminissent horum versuum Iuuenalis, & mirari vtrumque desinerent.

Iampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexit, & ad circum iussas prostare puellas.

19 *Insignes ganeæ & matronarum institorio, copas imitantium, atque hinc inde hortantium ut appelleret.*] Viterbiensis & Pithœi codices similiter deprauati sic legunt hunc locum, *matronarum institor locopasimit.* vnde certum mihi veram lectionem esse quam Turnebus asseruit, *institorio, copas im.* vel certè, *institoria.* Tacitus *lupanaria* vocat in simili sententia libro XV. *Crepidinibus stagni lupanaria astabant, illustribus fœminis completa. Et contra scorta uisebãtur nudis corporibus.* Quod ait Suetonius de coparum imitatione, declarant Dionis verba in paris væsaniæ Abiti imperatoris, narratione, ἐν τῷ παλατίῳ οἴκημά τι ἀποδείξας, ἐνταῦθα ἠσέλγαινε, γυμνός τε ἀεὶ ἐπὶ τῆς θύρας αὐτοῦ ἑστὼς, ὥσπερ αἱ πόρναι, καὶ τὸ σινδόνιον χρυσοῖς κρίκοις ἐξηρτημένον διασείων, τούς τε παριόντας ἁβρᾷ τε καὶ κεκλασμένῃ τῇ φωνῇ προσεπαγόμενος. nec refert quòd Dio scorta nominat non copas: nam vt alibi notamus, apud veteres

teres Hebræos, Græcos & Romanos, inter copam & meretricem nihil, aut parum, intererat. Idem Dio lib. XLVI. τὰς ἀρχὰς προσιόντας οἴνῳ καὶ γέλωτι ὥσπερ αἱ πανδοκεύτριαι. Inde apud Apuleium *blanditiæ tabernariæ*. Theophrastus in Characteribus, περὶ κακολογίας, (quod caput, cum aliquot aliis descriptum in regia illa principis Palatini bibliotheca, misit ad me Germaniæ decus Marquardus Freherus, & iuris & omnis eruditionis peritissimus, eidem illustrissimo principi à consiliis) de istiusmodi copis ac prostibulis, αὗται αἱ γυναῖκες ἐκ τῆς ὁδοῦ τοὺς παριόντας ἁρπάζουσι. Notabis quod Dio ait in eo loco quem modò protulimus ex Abiti vita, de velo oppanso coparum institorio & orbiculos quosdam habere, vt adduci & reduci facilius posset: nam de eodem accipiendum apud Iuuenalem, Satyra octaua.

— Lateranus ad illos
Thermarum calices, inscriptaque lintea uadit,
Maturus bello Armeniæ.

2 *Quorum uni mitellita quadragies* HS. *constitit, alteri pluris aliquanto absortio rosaria.*] Etsi mendi suspecta hæc lectio est, quia tamen constanter eam optimi tuentur codd. Viterb. Puthœi & Lislæi, non dubitauimus vulgatam & commentitiam extrudere: præsertim cùm etiam in veteri Rom. editione *constitit* habeatur, non vt postea emendatum est, *constiterunt*: damnat idem liber Romanus & vocem *uellita*, quæ in vulgatis editionibus reposita est pro *mitellita*: myrtelica enim in eo scriptum. Mihi verò hoc loco meræ tenebræ sunt, lux nulla. Nam quid vox *mitellita* significat? Turnebi valde alias probabilem explicationem destruit vox *constitit*: sic enim habent, vt iam diximus, veteres omnes codd. *Quadragies* etiam an verè scriptum? superat fidem ea summa, & locus in Vitellio simillimus capite XIII, falsi insimulare eam χαφλῶ videtur. Postremò, quid est *absortio rosaria*, aut vt alij codd. habent, *ab Syrtio*? Si coniecturis vti licet, non verebor somnium meum referre. Visum enim aliquãdo sic esse rescribendum, seruatis ex parte antiquæ Romanæ editionis vestigiis, *quorum uni myrtotrichila*, CCCC. HS. *constitit: alteri pluris aliquanto ab AEgypto rosaria*. Trichilas Latini vocant vmbras quæ nobis adhuc vernaculo idiomate *treilles* dicuntur. in iis parãdis magnas fecisse impensas qui nepotinis sumptibus delectabantur, testimonio fuerit similis nonnihil locus in vita Caligulæ, capite XXXVII. Rosas aliosque multos flores inde vsque ab AEgypto aut Africa peti solitos à coronariis (quos Philostratus epistola quadam ἀνθοφόρους vocat) abundè testatur, (vt Athenæum alióśq; taceam) Martialis epigramma LXXX. libri sexti. Possis & *à Pæsto rosaria* scribere. notissima sunt ex poëtis Pæsti rosaria. In Lislæi cod. & & antiquis editionibus nonnullis desideratur verbum *absortio*, vel vt alij libb. habent *absirtio*: neque verò nobis displiceat loco illorum scribere, *aspersio rosaria*. Ita referemus ad artificium rigandi triclinia per siluanos aut fistulas, quæ si ex auro vel argento (vt quibusdam mos fuit) erant factæ, facilè feram in præcedentibus verbis *quadragies* scribi. Adiuuat hanc sententiam historia quam Plutarchus refert de Othone, qui cùm Neronem exciperet conuiuio, αὐλίσκους πολλαχόθεν ἀργυροῦς καὶ χρυσοῦς προβάλλειν ἀθρόως ἀνοίγοντας ὥσπερ ὕδωρ τὸ μύρον ἐκχέοντας καὶ καταβρέχοντας, id est, *argenteos aureosq; tubos multis locis repentè emisisse, unguentum instar aquæ effundentes, omniaque rigantes.*

23 *Super ingenuorum pædagogia.*] Iuuenalis libro quarto.

Nec prætextatum rapuit Nero loripedem, nec

Strumosum, atque utero pariter gibbóque tumentem.

26 *Puerum Sporum.*] Quem mutato nomine Sabinam dixit, ob similitudinem formæ: Dio, Zonaras, Suidas. vel Poppæam, altero Sabinæ vxoris defunctę nomine. ita Plutarchus in Galba. apud quem malè scriptum Ποππαῖον προσηγόρευσε. nam Ποππαίαν debuit.

27 *Cum dote & flameo.*] Martialis libro XII. epigrammate de Callistrato & Afro.

40 *Quatenus feræ.*] Viterbiensis, *quo feræ*, vt in editis à Rob. Steph.

41 *Inuaderet.*] Clarius Dio. atque vtinā neuter tam apertè: mallem enim consuluissent ambo pudori, quàm ἀσελγείᾳ legentium.

Pag. 138. v. 13 *Octingena nummum millia diurna erogauit.*] Ita codices Grosslotianus & Viterbiensis: in hoc verò amplius hæc verba annotata, ante τὸ *octing.* in margine quidem, sed quasi inseri contextui debuerint, reperi, *in una elotione.* fortè pro, *una donatione*, vt libri II. cap. XXX.

18 *Quadringenis in punctum HS. aleam lusit.*] Exposuimus ad librum II. cap. LXXI.

19 *Nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur.*] Persarum fuit hæc luxuria, & regum Syriæ, de quibus multa Athenæus commemorat varijs locis, Plutarchus de Surena qui Crassum debellauit, ἐξήλαυνεν, ait, καθ' ἑαυτὸν ἀεὶ χιλίαις σκευοφορούμενος καμήλοις καὶ διακοσίαις ἀπήναις ἐπήγετο παλλακίδων.

20 *Soleis mularum argenteis.*] Græci similiter ὑποδήματα ἵππων vocant, vt Arrianus in Dissertationibus lib. III. cap. vltimo. sic apud Aristotelem καμήλους εἰς πόλεμον ἰούσας ὑποδεῖν καρβατίναις. Histor. animaliū lib. II. vt *calceare mulas* noster in Vespasiano cap. XXIII. Xiphilinus σπάρτα in simili sententiā nominat. ἡ σαβῖνα, inquit, αὐτὴ οὕτως ὑπὸ τρυφῆς, ὥστε ταῖς ἡμιόνοις ταῖς ἀγούσαις αὐτὴν ἐπίχρυσα σπάρτα ὑποδεῖσθαι. Credo quia soleæ istæ nihil aliud fuerūt, quàm spartei funes quibus diligenter innoluti erant pedes mularum istarum: nam propriè σπάρτα dicuntur funiculi quibus calcei consuuntur aut colligantur. vnde apud Athenæum ὑποδήματα ἐνημμένα σπαρτίοις σαπροῖς.

21 *Cum Mazacum turba & cursorum.*] Ita editum in antiquissima editione Lugdunensi aliisque melioris notæ, non *hamaxicorum*, vt in cæteris. Confirmāt lectionem quam secuti sumus omnes vett. MSS. & prima quoque editio, & si in omnibus perperam syllaba *cum* sequenti dictioni inhæret. Quare meritò Turnebus eam lectionem est amplexus & interpretatus in Aduersarijs.

27 *Stagnum maris instar, circumseptum ædificijs ad urbium speciem. Rura insuper*] Martialis libro primo,

Hic ubi conspicui uenerabilis amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.
Hic ubi miramur uelocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.

31 *Fistulis, ut unguenta desuper spargerentur.*] Ita scriptum in Viterbiensi: nec displicet. verùm in Pithœi & Grosslotij *fistulatis*. quam lectionem leuiter castigatam maximè probo. legamus igitur, *cœnationes laqueatæ tabulis eburneis uersatilibus, ut flores: fistulatæ, ut ung. des. sp.* De istis cœnationibus versatilibus notamus ad Athenæi librum quartum initio.

34 *Eiusmodi domum cùm absolutam dedicaret.*] Dedicare non solùm est καθιεροῦν: sed etiam auspicari vsum alicuius rei: quod fiebat cum solemni festiuitate:

stiuitate: sic *dedicatio patinæ*, in Vitellio cap. XIII. & apud alios Latinos scriptores. Idem mos olim apud Hebræos, vt apparet Deuteronomij cap. XX.

37 *Consereretur.*] Vulg. *committeretur.* eleganter. sed in ea lectione quam reposuimus consentiunt omnes manuscripti nostri, etiam Cuiac. j.

38 *Fossam ab Auerno Ostiam usque.*] De hac sentit Statius in carmine de via Domitiana,

Nec frangit uada, montibusque cæsis
Inducit Nero sordidas paludes.

39 *Quod ubique esset custodiæ.*] Seruant hanc lectionem Viterb. Pithœi & Lisslæi membranæ. *custodiæ* sunt vincti. *quod ubique esset custodiæ*, Græcum est, *τοῦ ὅπερ ἦν ἀπαγωγῆ δεσμωτήριον.* Tacitus quinto Histor. *attamen fusos Germanos, quod roboris fuerit.* Græci dicunt, ὅ, τι περ ἦν ὄφελος. In Cuiacij tamen libro, *quot ubique essent custodiæ.* Possis etiam legere *quod ubique esset custodiarum.* vt cap. XLIII. *quicquid ubique exulum.*

Pag. 139. v. 10. *Pro semisse dodrans cogeretur.*] Scrib. *dextans ei cogeretur.* ex Viterb. Pith. & Liss.

13 *Studiosis iuris qui scripsissent uel dictassent ea.*] Errant qui aliter hunc locum legunt: magis qui putant delenda verba illa. *studiosis iuris.* quis nescit Romanos in faciendis omnibus paullò maioris rei contractibus, itémque in scribēdis testamētis, ad iuris peritos adisse? Mitto Ciceronis multos locos. Arrianus in Epicteto capite XIII. libri II. *ἀλλ' οὐδὲ νομικὸν ἵνα παραλάβῃ πώποτε τὸν ἐρωτῶντα αὐτὸν καὶ ἐξηγησόμενον τὰ νόμιμα; ἀλλὰ διαθήκην μὲν οὐ γράφει, μὴ εἰδὼς πῶς δεῖ γράφειν, ἢ παραλαβὼν τὸν εἰδότα· χειρόγραφον ἄλλως σφραγίζεται, ἢ ἀσφάλειαν γράφει· ὀρέξει δὲ χρῆται δίχα νομικοῦ.* AVgustinus in Ioannē, *Qui habent caussam & uolunt supplicare, quærunt aliquem scholasticum iurisperitum, à quo sibi preces componantur.* Serò postea has partes sibi vindicarunt tabelliones: à quibus propterea iuris peritia exigitur, Nouella LXVI. quin etiam *νομικοὶ* dicti tabelliones. Suidas in Ταβελλίων.

31 *Denique bustum eius consepiri nisi humili leuiq; materia neglexit.*] Principum defunctorum cineres in Mausoleum, dum fuit ibi vacuus locus, inferebant; sed busta vbi fuerant cremati, non minus pro religiosis locis habebantur, sic notat Strabo in descriptione campi Martij, *ἐν τῷ καύστρας τῆς Αὐγούστου* diuersum à Mausoleo. seruatum idem in cæteris principibus, quorum busta instar cæterorum monumentorum & sepulcrorum fuere. Semper autem monumenta suorum sepiebant veteres, tenuiores quidam maceria aut humili aliqua leuiq; materia: honestiores verò lorica è silice vel saxo aut marmore. infrà cap. L. *in eo monumento solium porphyretici marmoris superstante Lunensi ara, circumseptum est lapide Thasio.* Statius in tumulo Priscillæ,

— tantas uenerabile marmor
Sepit opes.

Vetus epigramma in Caninium,

Quoad uixsi, uixsere omnes inter meos.
Eundem mi amorem præstat puer idem senex.
Monumentum indicioſt, saxo septum ac marmore.

De eodem sepimento intelligit Virgilius in Culice,

— tumulus formatum creuit in orbem
Quem circum, lapidum leui de marmore formas
Conserit, assiduæ curæ memor.

Pausanias [illegible] vocat secundo Eliacorum: alibi κρηπῖδα tribus ni fallor locis. Ita Dio quoque libro LI. dixit τὴν κρηπῖδα τοῦ Ἰουλιείου ἡρῴου: malè interpretes *basim* vertunt: cur non Græcam vocem retinuerunt, vt apud Iuuenalē & Marcellinum *crepido pontis*? sanè κρηπὶς & βάσις, [illegible]. Macer I.C.tus lege XXXVII. Dig. De religiosis, &c. *monumentum sepulcri* definiēs, istiusmodi κρηπῖδας intelligit.

Pag. 140 v. 5 *Impunitatem.*] Peccant qui *immunitatem* censent scribendum: nam Locusta antè veneficij damnata fuerat, vt ait Tacitus. ac licet pœnæ exactæ non fuerant, impunitatem tamen non antè meruerat.

9 *Abductáque militum & Germanorum statione.*] Milites στρατιῶται in historia Romana sunt ciues qui erant in numeris: vel prætoriani, vt hoc loco. Tacitus libro XIII. *cognitum id Neroni, excubiásque militares, quæ ut coniugi Imperatoris olim, tum & ut matri seruabantur, & Germanos super eundem honorem custodes additos, digredi iubet.* vel legionarij, vt alibi docemus accipiendam vocem στρατιώτας apud Lucam in Actis cap. XXIII. tmemate XXIII. vbi optimè Syrus paraphrastes pro ea voce posuit, *Romanos.* iis adiungūtur δεξιολάβοι. quos eodem interprete auctore censemus fuisse iaculatores, puta Cretenses aut ex alia qua gente, inter auxiliares legioni cuique adiunctos, militantes. Sed hæc melius ad Polybium.

38 *Tractam lanuginem eius, ut assolet, iam grādu natu.*] Est qui malit, *iam grandibus n.* non probo.

Pag. 141. v. 2 *Poppæam Sabinam.*] In optimis libris, nostro & Pithœi, constanter *Pompeia* hæc nominatur, vt apud Plutarchum & alios quosdam Græcos, Πομπηΐα.

11 *Indiam subiecerit, qui dolo stupratam à se fateretur.*] Viterb. *qui fingeret, & dolo stupratam à se fateretur.*

20 *Per urm constuprasset.*] Viterb. Pithœi & Lislæi, *conspurcasset.*

22 *Rufinum Crispinum.*] Codex Pithœi, *Rufrium.*

24 *Seruum ipsius demandamt.*] Viterb. *seruum suum.*

41 *Tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere.*] Intelligit Sulpicium Asprum, de quo Tacitus, libro XV. *Proximum constantiæ exemplum Sulpicius Asper centurio præbuit: percontanti Neroni cur in cædem suam conspirauisset, breuiter respondens, Non aliter tot flagitiis eius subueniri posse.* quem locum corrumpunt omnino qui corrigunt *obueniri* Nam homini tantis dedecoribus operto, nihil nisi mortem putabant remedium infamiæ posse afferre. vide libro tertio, cap. LXVI. de Artabani literis. Dionis locus non prætermittēdus, qui Asprum hunc vocat, non Aprum vt Tacitus. ἐκεῖνος, inquit, ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιβουλῆς, εἶπεν, ὅτι ἄλλως σοι βοηθῆσαι οὐκ ἠδυνάμην. non ergo aliter Tacitus scripsit quàm *subueniri.*

Pag. 142. v. 8 *Imagines restituisset.*] Pithœi & Groslotij, *retinuisset.* Tacitus in eadem sententia *coluisset.* libro XVI.

11 *Medicos admonebat.*] Minus rectè quidam libri *admonebat.* Exemplo fit Vestinus de quo Tacitus, *omnia simul properantur, clauditur cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur uenæ, uigens adhuc balneo infertur, calida aqua mersatur.*

12 *Polyphago cuidam.*] Et istis locus inter eos quibus principes oblectātur. Vopiscus in AVreliano, *Vehementissimè delectatus est phagone, qui usque eo multum comedit, ut uno die ante mensam eius aprum integrum, centum panes, uerueam & porcellum comederet: biberet autem infundibulo apposito plus orca.*

25 Εμοδ

25 *Ἐμοῦ θανόντος.*] Refert Dio, hunc verſum frequenter Tiberio in ore fuiſſe: libro LVII.

Pag. 143 v. 4 *Triginta funerum millia in rationē Libitinæ uenerunt.*] Euſebius & Hieronymus in Chronico *ephemeridem* obſcurius vocant, de ſimili peſte ſub Veſpaſiano. *Lues ingens Romæ facta ita ut per multos dies in ephemeridem decem millia ferme mortuorum hominum referrentur.* Vide Tacitum fine anni DCCCXIIX.

6 *Legionibus in Armenia ſub iugum miſſis.*] Hoc falſum. Tacitus, *Addidit rumor, ſub iugum miſſas legiones, & alia ex rebus infauſtis, quorum ſimulacrum ab Armenijs uſurpatum eſt.* ſed hunc rumorem pro re certa etiam alij quidam hiſtorici habent.

12 Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων μητροκτόνοι.] Sors eſt Apollinea. Auctor dialogi de Nerone, καί ποτε τοῦ Πυθίου καταλέξαντος αὐτὸν εἰς τοὺς Ὀρέστας τε καὶ Ἀλκμαίωνας, οἷς τὸ μητροκτονῆσαι καὶ λόγον τινὰ εὐκλείας ἔδωκεν, ἐπειδὴ πατρὶ ἐτιμώρησαν.

14 Νεόνυμφον Νέρων ἰδίαν μητέρ' ἀπέκτεινε.] Placet νεόνυμφον vt in cod. Viterb. nam obijcit Neroni auctor verſiculi inceſtū cum matre. de quo capite XXVIII.

37 Τὸ πηχίον πᾶσα γαῖα τρέφει.] Non aliter Viterb. at Liſlæi, ὑμᾶς διαθρέψει. Dio, ἐβουλεύσατο ἐς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πλεῦσαι, ἐπεστὼν, ὅτι αὖ καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπέσωμεν, ἀλλὰ τό γε πηχίον ὑμᾶς ἐκεῖ διαθρέψει.

40 *Ordinationem Orientis.*] Fugit nos hic locus, vt aliquot alij, qui ex MSS. erant emendandi. Legendum enim ex cod. Viterb. Pith. & Liſl. *Spoponderunt tamen quidam deſtituto Orientis dominationem.*

Pag. 144. v. 2 *Septuageſimum ac tertium annum cauendum ſibi audiuit.*] Decepit Apollo, ambiguo, vt ſemper, reſponſo vanum conſultorē: ac fortaſſe talis edita ſors fuerat,

Ἑξηκοστὸν ἔτος, τεσσαρακοστὸν δὲ φυλάττου.

30 *Reliquam diei partem per organa hydr.*] Lego, *reliqua diei parte eos per organa hydraulica noui & ignoti generis circumduxit: oſtendénſque.*

33 *Poſtquam deinde etiam Galbam.*] Plutarchus, ὁ Νέρων ἅμα τῷ πυθέσθαι τὰ περὶ Γάλβαν (ἔτυχε δὲ λελουμένος καὶ ἀριστῶν) ἀνέτρεψε τὴν τράπεζαν.

38 *Inaudita & incognita pati.*] Galba apud Tacitū, *Sit ante oculos Nero, quem longa Cæſarum ſerie tumentem, non Vindex cum inermi prouincia, aut ego cum una legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria, ceruicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati principis exemplum.*

Pag. 145. v. 29 *Argentum poſtulatum, aurum ad obruſam.*] Ita habetur hic locus in editione principe Romæ nata. quæ meritò auctoritatem manuſcripti obtinet. conſentiunt cum ea & veteres noſtri: in quibus *poſtulatum* pro puſtulatum ſine vlla varietate ſcriptum: deinde in Pithœi & Liſlæi *aurum ad obruſſam*, non vt alij libri, *aurum obryzum*. at in Viterb. corruptè *aur. adeo obroſum, ut pl.* Cæterùm qui de hoc loco plura cupit, adeat magni Turnebi Aduerſaria.

31 *Ex annonæ quoque caritate lucrantium accreuit inuidia.*] Variè ſcriptum hunc quoque locum reperimus. Mihi verò vnicè placet & ſola Viterbienſis lectio, quam & veteres omnes confirmant, etſi leuiter corrupti in poſterioribus ſyllabis huius vocis. Lego igitur, *lucrantium*. atque ita omnino ſcribi debere pertēdo. Senſus eſt, cùm omnium iam animus à Nerone eſſet alienatus, extremum malorum acceſſiſſe cumulum, caſum qui hic narratur. annonæ erat ingens Romę inopia, auidéque naues Alexandrinę ab omnibus expectabantur: graſſantibus interea dardanarijs, qui publicam calamitatem in occaſionem

quæstus vertere soliti. ita suspensis omnium animis, nuntiatur nauis Alexandrina puluerem luctatoribus aulicis aduexisse. tum verò fremere omnes, & in Neronem inuidiam vertere, quam antè iustè conceperant aduersus lucrantes ex annonæ caritate.

35 *Statuæ eius à uertice currus appositus est cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse: & Traheret tandem.*] Currum intellige, simulacrum paruum eorum curruum quibus insistebant aurigantes in Circo. ac videtur non alius currus appensus fuisse, quàm quibus ludebant in abaco ad similitudinem Circensium vt antè dictum. ita esse legendum non *cirrus* super auctoritatem MSS. nostrorum in quibus sic habetur, declarant sequentes inscriptiones διαφορικαί. quarũ prior Græca, vt ait Suetonius, acroteleutium fuit senarij tragici: hoc modo, Νῦν πόθ' ἐστ' ἀγών. cuiusmodi illud apud Sophoclem νῦν ἔδρας ἀκμή. & similia his. altera fuit, *Trahe tandem.* aut Græca fortasse, Νῦν δεῖ ἐλαύνειν, vel ἕλκειν. Neque enim id διαρρήδην Trãquillus negat. vtra vera lingua fuerit cõcepta, certum est *trahere* vel ἕλκειν ad aurigationem esse referendum. Orpheus in thymiamate Solis,.

Χρυσολύρη, κόσμου τὸν ἐναρμόνιον δρόμον ἕλκων.

sed videtur verbum *trahere* aliquid βλάσφημον & inominatum habere, vt cùm dixit cap. XXII. libri huius *tractum prasinum*, & apud Plin. lib. XXVIII. cap. XVII. *quadrigas agendas tractos, rotaue uulneratos.* ideo scriptum potius ab istis *Trahe* quàm Age vel agita: aut ἕλκε potius quàm ἔλαυνε. etsi ea quoq; vox aliquid interdum sonat ominosi, vt cùm Diogenes Laertius ait, epigrammate in Stilponem, πιὼν γὰρ ἥλασε: id est obijt, perijt. Ita autem interpretamur hunc locum: nec moramur alias diuersas scriptiones, quas & ante nos alij annotarunt, & nos offendimus. nam *cirrus* habetur in veteri Rom. cod. pro *currus*. & in Viterb. *traderet* pro *traheret*. at Pithœi Lislæique & editionum veterum optima quæque in ea lectione quam amplectimur consentiunt. *Raderet* sanè quod adeo Turnebo placuit, nusquam scriptum est. Scio tamen Petrum Fabrum τὸν πολυμαθῆ in Agonistico suo illud Turnebi *traheret* acriter defendere: sed quàm toto illo capite doctissimus vir fallatur cùm in explicãdis Plutarchi & Theocriti locis, tum etiam in isto, alio in opere disputamus. Ac mihi quidem sic videtur: τὸ δ' εὖ νικάτω, vt tragicus ait poeta.

36 *Alterius collo & ascopera deligata.*] In codice Viterbiensi hodie scriptum vt in cæteris fere MSS. *ascopa* vel *etscopa*: quæ lectiones sunt ambæ in illo lib. sed persuasus ferè sum in ijs membranis vnde noster codex olim fuit Viterbij descriptus liquido fuisse *ascopera*, aut saltem *scopera*. manet enim adhuc litura eius virgulæ quæ cùm transuersa inducitur τῷ p, efficit *per*. Quare non dubitemus amplius de lectione quam primus Politianus prodidit. *Ascopera* dictũ vt *hippopera* apud Senecam, ne quis miretur Suetonium ea voce vsum. nõn enim puto eam esse causam quam afferunt quidã, quòd sequens inscriptio Græca fuerit: quod neque auctor dicit, neque verum censeo.

37 *Ego quid potui?*] Populi vox est compellantis Neronem: aut Agrippinæ matris.

39 *Crebro uindicem poscebant.*] Vox est seruorum petentium vindicem, hoc est καρπιστήν, vt simul allusionem facerent ad Iulium Vindicem, qui conspirauerat in Neronem pro libertate publica.

Pag. 146. v. 4. *A simulacris gentium ad Pompeij theatrum dedicatorum circuiri.*]

Non-

Non singularum tantùm personarum statuas & imagines, sed gentium quoque factas esse legimus: vt populi Romani apud Rhodios & alibi. similes hîc intelliguntur imagines gentiũ, quæ inter ornamenta theatri Pompeiani: nam malè Beroaldus, & post eum Torrentius huc referunt locum Plinij ex libro VII. cap. III. qui nihil pertinet ad hæc simulacra de quibus Suetonius sentit, & quorum meminit Plinius lib XXXVI. cap. V. *Idem Varro*, inquit ille, *& à Coponio XIV. nationes, quæ sunt circa Pōpeium, factas auctor* est. Martinus Polonus in Chronico. *Erat Romæ consecratio omniũ statuarũ, quæ statuæ scripta nomina gentis in pectore, cuius imaginem tenebãt, gerebãt.* Reperio etiã simulacra gentiũ producta in funebri pompa principũ defunctorũ. Dio lib. LVI. de exsequijs AVgusti ἐπὶ τὰ ἔθνη πάνθ' ὅσα προσεκτήσατο ἐπιχωρίως σφίσιν ὡς ἕκαστα ἀπῃκασμένα ἐπέμφθη. Idem in funere Pertinacis, παρῆλθον μετὰ τοῦτο τὰ ἔθνη πάντα τὰ ὑπήκοα ἐν εἰκόσι χαλκαῖς ἐπιχωρίως σφίσιν ἐσταλμένα.

13 *Ac breui dignum exitum facturos.*] Malè qui *exitium* pro *exitum* scribunt. *Exitum facere* probum & elegans dicendi genus. Petronius Arbiter. *pictura quoque non alium exitum fecit.* Quintilianus declamatione IV. *filium pietate pereuntem ne uelis exitum facere parricidæ.* & Declamatione V. *exitum faciam hominis ad quem non uenerit pater.* & in VIII. *huncine fecit exitum illa modò ciuitate tota conspicua mater?* Marcellus I.C.tus Lege III. Dig. De iis quæ in testamento delentur &c. *Credi potest satis se consecuturum putasse, ut intestati exitum facerent.*

16 *Atque in hoc decidisse uersu.*] Aliter Dio vel potius vt puto Xiphilinus, Dionis narrationem corrumpens, Νέρων μὲν δὴ τοιαῦτα ἐτραγῴδει καὶ τὸ ἔπος ἐκεῖνο συνεχῶς ἐνενόει αἰσχρῶς,

Θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος μήτηρ, πατήρ.

20 *Mensam subuertit.*] Plutarchus ἀνέτρεψε τὴν τράπεζαν: sed in tempore quo id factum dissentit. Vide ad cap. XLII.

Pag. 147. v. 5. *Quatuor solum comitantibus.*] Iosephus totidem ait, Ἁλώσεως libro IIII. cap. XXIX. διαδρὰς δὲ σὺν τέτρασι τῶν πιστῶν ἀπελευθέρων ἐν τοῖς προαστείοις ἑαυτὸν ἀνεῖλε.

24 *Scrobem coram fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum.*] Et qui carnificis manu puniendi erant, & qui aliqua necessitate coacti se interimebant, in scrobibus præparatis sæpe soliti sedere: credo, vt euitaretur casus ἀσχήμων post vulnus acceptum. Appianus De bellis ciuilibus lib. IV. in historia Labeonis sese vita priuantis, afflictis Bruti Cassiiq; partibus, Λαβεὼν δὲ βόθρον ἐν τῇ σκηνῇ τὸ μέγεθος αὐτάρκη σώματι ὀρυξάμενος, [illegible] σκηνῇ [illegible]. Tacitus lib. XV. *Pœna Flauij Veianio Nigro Tribuno mãdatur. is prox mo in agro scrobẽ effodi iussit: quem Flauius ut humilem & angustum increpans, Ne hoc quidem, inquit, ex disciplina.* Philostratus libro quinto, narrans sub ingressum Apollonij Tyanei in Alexandriam obuiam illi factos carnifices ducentes ad supplicium duodecim λῃστὰς ἐπ' αἰτίᾳ, id est, quorum elogium continebat latrones eos esse: (αἰτία hîc elogium puniẽdorum significat, id est, titulum, vel τίτλον, vt vocat Iohannes, Matthæus similiter αἰτίαν, & apud Marcum ἡ ἐπιγραφὴ τῆς αἰτίας pro inscriptione elogij) harum scrobium ita meminit, ὃς τοὺς δημίους ὑφ' ὧν ἤγοντο, [illegible] φῆναι ἔφη, κελεύσας τοῦ δρόμου, καὶ χαλαίτερον ἥκειν ἐπὶ τὸ ὄρυγμα.

27 *Qualis artifex pereo?*] Dio, ὦ Ζεῦ, οἷος τεχνίτης παραπόλλυμαι.

31 *Nudi hominis ceruicem inseri furcæ.*] De huius supplicij modo alibi disputamus, & varios errores doctissimorum virorum, qui nuper de his scripserunt re-

fellimus. Mirum ſanè tantum in literis Latinis virum adeò fuiſſe impeditum in explicando quid eſſet *furca* Romanè loquentibus.

Pag.148.v.1 *Ferrũ iugulo adegit.*] Quid igitur illud eſt quod Hegeſippus ait lib.IV.cap.XX. Neronem periiſſe *mangano, quod ipſe ſibi de ligno pararat.* ferro enim & gladio periit non mangano. Eſt verò μάγγανον, inſtrumẽtum ad iacienda tela vt balliſta: huius in Gloſſario mentio & apud Leonem in Tacticis, atque alios. EVſebius in Hiſtoria libro ſextò, ὥσπερ ἐκ μαγγάνου τινὸς εἰς τὸ μέσον ῥιφεὶς ἀναφαίνεται. Eſt & inſtrumentum ad torquẽdum, de quo ſenſit Hegeſippus. EVſebius libro octauo, χωρία τῶν παίδων ἀποδεσμούμενα, μετέωρά τε καὶ διὰ μέσων κάτω κεφαλῶν μαγγάνοις τισὶν εἰς ὕψος ἀνελκόμενα. & in libri eiuſdem ſupplemento, τὴν παίδων μαγγάνοις τισὶ ξένοις διαλυομένων. Neſcio verò vnde id Hegeſippus habuerit: nam alij omnes nihil amplius quàm Neronem ſe ipſum interfeciſſe narrant.

12 *Impoſitum colle hortorum.*] Viterbienſis, *colle ortulorum.* duplici archaiſmo. *colle*, pro colli. & *ortulorum* pro hortulorum. quo modo ſcripſiſſe multos antiquorum, ex iis conſtat, quæ ſcripſerunt veteres de orthographia.

21 *Plerumque ſyntheſinam indutus ligato circum collum ſudario prodierit in publicũ ſine cinctu & diſcalceatus.*] Hoc eſt, habitu hominis in triclinio diſcumbẽtis. Satyrici auctor, *In his eramus lautitiis cùm ipſe Trimalcio ad ſymphoniam allatus eſt, poſitúſque in ceruicalia minutiſſima expreſſit imprudentibus riſum. Pallio enim coccino adraſum incluſerat caput, circáque oneratæ veſte ceruices laticlauiã immiſerat mappam, fimbriis hinc atq; illinc pendẽtibus.* Dio *ſudarium* vertit σινδόνιον. totum enim hunc locum ita exprimit, ἐς βουλευτικὸν χιτῶνα ἐνδεδυκὼς ἄνθινον καὶ σινδόνιον περὶ τὸν αὐχένα ἔχων, ἀνυπόδετος. καὶ γὰρ ἐν τούτοις ἤδη παρηνόμει ὥστε καὶ ἀζώστους χιτῶνας ἐν τῷ δημοσίῳ ἐνδύεσθαι.

24 *A philoſophia enim mater auertit, monens imperaturo contrariam eſſe.*] Philoſtratus in vita Apollonij Tyanci, homini vano dictum non vanum in hanc ſententiam tribuit, φιλοσοφία περὶ βασιλεῖ ἀνδρί, ξυμμέτρως μὲν καὶ ἐσταλμένη, θαυμασίαν ἐργάζεται κρᾶσιν· ἡ δὲ ἀκαίρως καὶ ὑπερτείνουσα φορτικόν τι, ὦ βασιλεῦ, καὶ καὶ ὑπερπόνηρα τῆς ἡμετέρας τελειώσεως φαίνεται· καὶ τύφου ἢ αὐτὸ τὸ εἶναι ἡγοῦνται βάσκανοι.

25 *A cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quo diutius in admiratione ſui detineret.*] Quintilianus de Seneca, *Tum autem ſolus hic fere in manibus adoleſcentium fuit: quem non equidem omnino conabar excutere; ſed potioribus præferri non ſinebam: quos ille non deſtiterat inceſſere, cùm diuerſi ſibi conſcius generis, placere ſe in dicendo poſſe iis quibus illi placerent, diffideret.*

34 *Exiſſe opinio.*] Fallitur Torrentius qui vocem *opinio* putat hîc amouendam, de qua diximus ad lib. II. cap. LI. & LVI. Cæſar de bello ciuili libro III. *quæ opinio erat edita in vulgus.*

Pag.149.v.5. *Erat illi æternitatis perpetuæque famæ cupido, ſed inconſulta.*] Planè ſimile eſt Pauſaniæ de Nerone iudicium, quod libet aſcribere. poſtea enim quàm de liberata ab eo Græcia dixit. Ἀποδοῦναι ait ἐς τοῦτο εἰσὶ Νέρωνος τὸ ἔργον, ὀρθότατα εἰρημένα Πλάτωνι ἐφαίνετο τοῦ Ἀρίστωνος. ὅτι τὰ ἀδικήματα τὰ μεγάλα καὶ πανουργίαν τὴν ὑπερβάλλουσαν οὐ τῶν ἐπιτυχόντων εἶναι ἀνθρώπων, ψυχῆς δὲ γενναίας ὑπὸ ἀτόπου παιδείας διεφθαρμένης. Non poteſt negari, & cupidinem famæ ac nominis ſui æternitati conſecrandi deſiderium generoſi animi eſſe documentum.

11 *Iunculam puellarem cum quaſi remedium inſidiarum muneri accepiſſet.*] Non dubitamus verè emẽdatum Torrẽtio *iuncula* pro *acuncula*. quæ vox nec Græcã nec Latinã originẽ habere poteſt. *Imaguncula* verò longius recedit à ſcripta lectione

ctione. Fuit autem moris hominibus præstigiatoribus & planis remedia aduersus quosuis morbos & casus vendere quæ semper circumferri facilia essent. Talis hęc icuncula puellaris: tales illi annuli *φαρμακῖται* siue *φυσικοί*, quorũ mentio apud Aristophanem atque alios. Tales item laminæ illæ quarum meminit Arnobius libro secundo, *Aduersus ictus noxios & uenenatos colubrarum morsus, remedia sæpe conquirimus, & protegimus nos laminis, Psyllis, Marsisue uendentibus, alijsque institoribus atque planis*: nam quid sibi voluit obsecro vir doctus olim cùm illum locum tam insolenter suis emendationibus deprauaret? atqui laminas esse *φυσικῶν* genus, vt cætera quorum meminimus, etiam Alexander Trallianus docet, qui inter magica, vel, vt ipse vocat, *φυσικὰ* remedia *πετάλων*, siue laminarum istiusmodi sæpe meminit.

16 *Obijt secundo & tr. gesimo ætatis anno.*] Mirum silentio esse prætermissum tempus imperij, quod fuisse ait Iosephus annorum tredecim, & dierum octo. Zonaras annis tredecim adijcit menses octo demptis diebus duobus. Xiphilinus duos amplius dies illi tribuit tantum. Clemens verò annorum vult fuisse tredecim, mẽsium octo, dierum xxviij. EVsebius, nisi fallunt nos, vt sæpe, eius codd. annos xiv ait, menses septem, dies xxiv. Etiam alij minorum gentium chronologi aliter in annis vitę latè errant Dio & Zonaras qui aiunt vixisse annos xxx. menses nouem.

20 *Quasi uiuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri.*] Tacitus II. Historiarum, *pluribus uiuere Neronem fingentibus credentibúsque.* AVgustinus De ciuitate Dei cap. xix. dictum Pauli apostoli explicãs, *Iam enim mysterium iniquitatis operatur. Quidam putant hoc de impio fuisse dictum Romano: & propterea Paulum apostolum non id apertè scribere uoluisse, ne calumniam uidelicet incurreret, quòd Romano imperio malè optauerit, cum speraretur æternum: ut hoc quod dixit, iam enim mysteriũ iniquitatis operatur, Neronem uoluerit intelligi: cuius iam facta uelut Antichristi uidebãtur. Vnde nonnulli ipsum resurrecturum, & futurum Antichristum suspicãtur. Alij uerò nec eum occisum putant: sed subtractum potius, ut putaretur occisus: & uiuum occultari in uigore ipsius ætatis, in qua fuit cum crederetur extinctus, donec suo tempore reueletur & restituatur in regnum.*

24 *Denique cùm post uiginti annos, adolescente me, extitisset conditionis incertæ qui se Neronem fingeret.*] Pseudonerones fuêre plures. Tacitus clarè ostendit. etsi parum vulgo ad eius verba attendunt. Ait ille in rebus Othonis secundo Historiarum, *Sub idẽ tempus Achaia atque Asia falsò exterritæ, uelut Nero aduentaret: uario super exitu eius rumore, eoque pluribus uiuere eum fingentibus, credentibúsque. Cæterorum casus conatusque, in cõtextu operis dicemus. Tunc seruus è Põto, siue, ut alij tradidere, libertinus ex Italia, citharæ & cantus peritus (unde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus quos inopia uagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur.* illa verba, *pluribus uiuere eum fingentibus*, subobscurè indicant falsos Nerones fuisse plures: quod arguunt manifestò sequentia. nam de pluribus se dicturum pollicetur. & historia confirmat, quæ plures commemorat. primus hic est quem Tacitus inserit rebus Othónis & Vitellij: nam interpreti non assentior, componenti illum locum cum isto Suetonij. apertè repugnant tempora. & Tacito cõsentit Xiphilinus ex Dione, narrans in Othone captum fuisse tum quendam qui Neronem se fingeret: cuius, inquit, Dio nomen se ignorare ait. similem ignorantiam profitetur & Tacitus in fine narrationis illius: *Asprenati*, inquit, *cuncta ex fide nuntiata: cuius cohortatione expu-*

gnata nauis, & interfectus quisquis ille erat. Alius ab hoc est Terentius ille Maximus quē ex Dione, vt arbitror, tradit Zonaras in vita Titi. ὅτι τότε inquit, καὶ ψευδονέρων ἐφάνη ὁ Ἀσιανὸς ὤν, ἐκαλεῖτο δὲ Τερέντιος Μάξιμος· ἐῴκει δὲ τῷ Νέρωνι καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν φωνήν. καὶ γὰρ καὶ ἐκιθαρῴδει. ἐκ τῆς Ἀσίας ὀλίγους προσποιησάμενος, καὶ ἐπὶ τὸν Εὐφράτην προχωρῶν, πολλῷ πλείους αἱρήσας. καὶ τέλος πρὸς Ἀρτάβανον τὸν τῶν Πάρθων κατέφυγεν ἄρχοντα, ὃς καὶ δι' ὀργὴν τὴν πρὸς τὸν Τίτον ἐδέξατο αὐτόν, καὶ καταγαγεῖν ἐς Ῥώμην παρεσκευάζετο. Tertius est de quo Suetonius hoc loco. Eum narrat Tranquillus extitisse post viginti annos a Neronis morte: incidit igitur in Domitiani tempora, & imperij eius annum septimum. quare non potest cum alterutro superiorum idem esse.

ISAACI CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBRVM VII, ANIMADVERSIONES.

PAG. 150.

PROGENIES *Cæsarum in Nerone defecit.*] Est certum, & omnes historici notant. Appianum excipio qui libro quarto Ἐμφυλίων scribit reliquisse Octauium καὶ γένος καὶ ὄνομα τὸ νῦν ἄρχον. vixit autē ille sub Adriano & Antonino Pio. tam igitur falsum domū Augustam, quæ tum fuit genus traxisse ab AVgusto, quàm verum de nomine. nam omnes Cęsares dicti. Errat & vetus scholiastes Iuuenalis, qui ad illum poëtæ versum,

Cum iam semianimum laceraret Flauius orbem
vltimus. notat *vltimum* dici Domitianum, quia in illo Cæsarum origo defecit.

3 *Liuiæ olim post AVgusti statim nuptias.*] Non sanè statim, si satis ex fide Dionis narratio, qui in anno DCCXVII hoc commemorat. at Liuia in AVgusti domum deducta sub anni DCCXV. finem meminit & in extremo Nerone.

4 *Gallinam albam.*] Et ista alba fuit, & omnes quæ ex ipsa prouenêre. auctor Dio, qui vocat τὸ γένος τῶν λευκῶν ὀρνίθων.

11 *Silua omnis exaruit radicitus.*] Habes similem historiam apud Ioannem Tzetzem, Historici chiliade IIII. de ficu logothetę cuidam vnice dilecta (sic vt nemini alij esse fructum ex ea liceret) quæ magna omnium admiratione, die mortis eius exaruit, ac postridie à summo ad imum fidit se: quam historiam sanctè iurat auctor esse veram.

14 *Nullo gradu contingens Cæsarum domum.*] Liuiam tamē aliquomodo contingebat auctore Plutarcho. ἦν δέ τι καὶ Λιβίᾳ τῇ Καίσαρος γυναικὶ κατὰ γένος προσήκων ὁ Γάλβας.

22 *Illitis demum Galbano facibus.*] Glossarium Γαλβαίνη ἡ Χαλβαίνη, *Galba.*

24 *Galbeo, id est remedijs lana inuolutis.*] Ex hac Suetonij interpretatione melius intelligimus quid sit galbeus in cultu muliebri, quàm ex Festo, qui hoc ait tantum, esse ornamēti genus. Apparet autem sic appellatos fuisse crassiores toros lana aut tomento fartos, quos hodiéque mulieres quæ Veneris καλλιπύγου affectant cognomen, ad ipsam zonam, vesti subijciunt, vt ea non nimis demittatur sed erigatur & infra cincturam emineat. Cato Originum libro septimo. *Mulieres opertas auro purpuráq; arsinia, rete, diadema, coronas aureas, russeas fascias, galbeos, lineas pelles, redimicula.* Ex istis galbeis nomen habent quas lingua nostra Francoceltarum in re vestiaria *galbas* appellat.

27 *Temporum suorum eloquentissimus.*] Adde & ditissimus. Appianus, πλουσιώτατος ὢν ὅμως Ῥωμαίων. eum lege de hac Galbæ perfidia in Ibericis.

28 XXX. *Lusitanorum millibus.*] Nihil vbique numerorū notis corruptius. non abest quin & hîc menda sit, aut apud Valerium Max. qui *septem millia* habet.

Pag. 151. v. 12 IX. *Kal. Ianuarij.*] Viterbiensis, *Kal.* VIII.

13 *In nulla colli supposita.*] Vel *superposita.* nam etiam Viterb. ita legit, & Pithœi ac Lislæi.

17 Τῆς ἀρχῆς ὑμῖν παραχωρήσειν.] Confirmant hanc lectionem MSS. nostri, in quibus vel ita disertè scriptum vt in Pithœi & Lislæi: vel ita corruptè, vt certissima tamē sint huius scripturæ vestigia, vt in Viterbiēsi. Sic loquitur Philostratus in Ptolemæo Naucratite δικῶν τε καὶ δικαστηρίων περιέπτωσεν. At Dio vocem minus vsitatam mutauit vsitatiore παραγγέλλειν. non tamen ex illo rectè Suetonium emendes.

33 *Mane saluere: uesperi ualere.*] Lucianus in apologia ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος. cuius libelli argumentum intelliges ex his Artemidori libro primo capite vltimo, ἔρρωσο δὲ καὶ ὑγίαινε, οὔτι λέγειν ὅτι ἀκούειν ἀγαθόν. οὐ γὰρ προσιόντες ἀλλήλοις, οὔτε μέλλοντές τι πράττειν ταῦτα λέγουσιν ἄνθρωποι, ἀλλὰ ἀπαλλαττόμενοι ἀλλήλων ἢ πρὸς ὕπνον τρεπόμενοι.

41 *Cuius & uiuæ gratia plurimùm ualuit.*] Plutarchus scribit ope Liuiæ impetrasse eum consulatū ab AVgusto. Λιβίας παρασχούσης ὕπατος ἐκ παρὰ Καίσαρος προῆλθε.

Pag. 152. v. 1. HS. *namque quingenties cùm præcipuum inter legatarios habuisset.*] Id est, habere eum Liuia voluisset. sic enim dictum vt libro primo, *pepigit cum aduersarijs.* Quare interpretes alijque docti viri quicquam censeant in hac periodo esse mutandum, caussa, meo iudicio, idonea nulla est. vnum est quod non queam concoquere, legati modus. omninóque scribendum suspicor *quinquagies*, non autem *quingenties.* Scio enim eam summam legati, esse vltra ciuilem modum: quem cùm AVgustus in testamento suo diligenter seruauerit, teste Tacito, ineptum est putare, non esse habitam eius rationem à Liuia. Nónne verò absurdum fuerit, cùm AVgustus & Tiberius quadringēties non multo amplius populo Rom. legarint, Liuiā vni Galbæ quingenties reliquisse nunquam factum meo iudicio. Ita ergo statuamus potius. Legauerat Liuia Galbæ quinquagies, hoc est, aureorum coronatorum centum viginti quinque millia. Tiberius reuocauit ad quadringenta, siue coronatorum duo-

decim millia & quingentos.

6 *Consulatum per sex menses.*] Viterb. *per tres menses.*

11 *Solemni fortè spectaculo.*] Nam & in castris spectacula edi solita: quorum & Plutarchus in Galba meminit.

11 *Data tessera ut manus pænulis continerent.*] Tesseram vocat ducis preceptũ, quod ab ijs qui proximi erant primò exceptum, per successionem ad omnes peruenit: nec refert siue id voce datum est, siue in pittacio scriptum. vtroque enim modo fieri solitum. At tesseram hic accipere notione vulgari pro signo ad excubias, omnino est ἀπροσδιόνυσον.

12 *Per castra iactatum est.*] Tacitus, *Laudata olim & militari fama celebrata seueritas eius.*

31 *Cùm de proprietate iumenti quæreretur.*] Viterb. *cùm proprietas ium. q.*

38 *Ne ad gestandum quidem iter ingressus quàm.*] Deest *aliter* ante *quàm*. Sic & apud Græcos. Polybius in quinta historia. τοῖς ὅλοις ἐσφάλησαν, παρ' οὐδὲν ἢ τὴν προειρημένην αἰτίαν. pro παρ' οὐδὲν ἄλλο. constanter autem sic legitur in omnibus antiquis codicibus, & editionibus. tamen Rob. Stéph. adiecit eam vocem, edidítque, *ne ad gest. quidem aliter unquam iter ingr.*

39 *Vt secum uehiculo proximo decies HS. in auro efferret.*] Nihil mutemus in *proximo* quod quidã restituunt, non potest locum habere, si ad auctoris mentem diligenter attendimus: qui hoc vult, cauisse Galbam, ne si casus aliquis subitò nuntiaretur, qui fugæ necessitatem ei afferret, à pecunia imparatus reperiretur. propterea proximũ sibi habuisse semper in omni itinere vehiculum istud auro onustum. De more circumferendi pecuniam notauimus nuper ad Apuleij apologiam.

Pag. 153. v. 4 *Repertáque sunt duodecim secures.*] Viterb. *Repertáque statim d.*

7 *Non ex fide uersanti pecunias.*] Suspectum verbũ *pecunias*. fortè etiam tollendum; aut scribendum, *in pecunijs.*

11 *Præter cæteras altiorem & dealbatam.*] Quasi esset solatiũ, quoniam pereundum sit; ἐξ ἀξίου γοῦν ξύλου.

24 *Cum quasi manumissioni uacaturus conscendisset tribunal.*] Plutarchus, προγράμματι ἐδήλωσεν ὁ Γάλβας ἡμέραν ἐν ᾗ ποιεῖ καθ' ἃ μέρος ἐλευθερώσεις ἀποδώσει τοῖς δεομένοις.

28 *Legatum se senatus ac populi Rom. professus est.*] *Legatus*, στρατηγός· Dionem vide lib. LIII. Plutarchus, στρατηγὸς συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων ὀνομαζόμενος.

34 *Euocati appellarentur.*] Puto mansisse nomen istorum, fuisséque in aulis principũ qui Euocati AVgusti appellarẽtur: non illa veteri notione omnibus nota, sed hac recenti. in antiquis sanè inscriptionibus sæpe legas, EVOK. AVG. & apud scriptores quoque interdum.

35 *Excubiásque circa cubiculum suum.*] Principum custodes alij ad fores palatij stabant: hæc est illa cohors quam τὴν παραφυλάττουσαν ἀεὶ αὐλὴν Plutarchus vocat. erant alij ad ipsas cubiculi fores: quorum meminit auctor & libro superiore capite XLVII.

Pag. 154. v. 8 *Mors Vindicis.*] Viterb. *mors sui uindicis.* fortasse, *mors Iulij V.*

15 *Fonteio Capitone.*] Viterb. *Fronteio.* vt in libris Plutarchi Φροντήιος.

25 *Aquilam & signa pertinacius flagitantes.*] Plutarchus, σημεῖα τοῖς τάγμασι καὶ χώραν αἰτοῦντες. id est, signa flagitantes legioni suæ & locum vbi tenderent.

29 *Iuxta cuius hortos tendebat.*] Ante castra in vrbe ædificata prætoriæ cohortes

hortes

hortes multifariam diuersèque tendebant in vrbe, & vicinis vrbi municipijs. Seianus in vnum coëgit exstructis castris: sed in castra, vt vides, non admissæ cohortes quæ ex alijs quàm Romanis ciuibus erant compositæ, vt Germanorum, Hispanorum, aliorúmve.

35 *Canticum exorsis, Venit io Simus à villa.*] Plerique libri etiam Viterb. *exorsus*. sed videtur prius fuisse scriptum, *Se. uenit io Simus*. Notum est *Se* esse in comœdijs indicendi silentij signum. tale illud apud Ciceronem de Iulio Cæsare. *St. manum de tabula: magister adest.* Malè autem in vulgatis codicibus *simus* est scriptum: nam recta scriptura est *Simus*. id nomen est personæ comicæ, è re sic appellatę: ita enim fingebant personam hominis rustici & triparci, qualem populus Galbam existimabat. Pollux: τῷ ἀγροίκῳ, τὸ μὲν χρῶμα μελαίνεται· τὰ δὲ χείλη πλατέα καὶ ἡ ῥὶς σιμή, καὶ στεφάνη τις ... Porrò in omnibus Mss. locus hic deprauatè exaratus reperitur. ferè enim scribunt, *uenitione simus*. at in Viterb. pro *nē* est *n̄*. fortasse legendum *noster Simus*.

37 *Reliquam partem retulerunt.*] Aristoteles in simili sententia tertio Rhetoricorum, ἀνταμβαίειν aptius dixit.

Pag. 155. v. 4 *Ac iam summi equestris gradus candidatus.*] Ita edidimus ex codicis Viterbiensis fide. neque dubitandū videtur, quin hæc sit vera lectio, non vt habent alij, credo, omnes, *summæ equestris gradus cand.* Non est autem dubium fuisse illis temporibus summum equestrem gradum, siue fastigium equestris ordinis præfecturam prætorij: negant tamen viri docti de præfectura illa sensisse Suetonium, sed de Procuratione potius, quæ & ipsa equestris ordinis propria. Rationem afferunt, quia parum sit probabile sub Galba libertum iri promotū ad eam dignitatē. Ego verò Suetonij verba aliter accipiēda censeo, & simpliciter ita locutū illum esse interpretor, ad indicandā Iceli potentiam: quasi diceret eò ipsum peruenisse, vt princeps propemodum equestris ordinis haberetur. possumus & candidatum pro eo qui ambit accipere: neque absurdum in eo quicquam erit, si dicatur iste libertini generis homo, etiam ad præfecturam prętorij aspirasse: non enim propterea rectè colligas, fuisse illi facultatem perueniendi quò tendebat.

7 *Quàm conueniret principi electo.*] Et à quo contraria omnes exspectabāt. vnde factum vt grauius acciperentur quæ ita præter opinionem eueniebant: omnes enim, vt Plutarchus ait, ἐπὶ τῇ ἡγεμονίᾳ χρηστὰ προσεδέχοντο.

7 *Atque illius ætatis.*] Lislæi cod. *atque illud ætatis.*

8 *Inauditos condemnauit.*] Plutarchus de cæde Cingonij Varronis, Mithridatis Pontici, & aliorum, ἔδοξε μὴ νομίμως, εἰ καὶ δικαίως, μηδὲ δημοτικῶς ἀνῃρῆσθαι τοὺς κρίσεως ἄνδρας μὴ τυχόντας.

16 *Per quinquaginta equites Rom.*] Initio negotium mandatū est equitibus xxx. sed postquam difficultas maior apparuit, quàm initio videretur futura, atque, vt Plutarchus ait, τὸ πρᾶγμα πόρρω χωροῦν καὶ ὀξυνόμενον ἐπὶ πολλούς, additi prioribus equites xx. Ita conciliem Tacitum Suetonio.

17 *Scenici aut xystici.*] οἱ περὶ σκηνὴν ἢ παλαίστραν. Plut.

19 *Pretio adipisci.*] Scripsimus cum veteri Rom. cui multi manuscripti consentiunt. & Priscianus libro VIII. verbum *adipiscor* in albo eorum deponētium refert quę antiqui tam actiua quàm passiua significatione protulisse inueniuntur. in Viterb. est *adijci* pro *addici*, vt sæpe alibi.

24 *Seuitiæ populum increpuit edicto.*] Placet hæc omnium codd. scriptura.

nec assentior doctissimo cuidam viro qui mallet, *sæuitiam populi increp*. ed. hoc vsitatius: illud magis Suetonianum. lib. IIII. capite XXXIX. *modò auaritiæ singulos increpans*. Edicti sententiam apud Plutarchum lege.

24 *Vniuersis ordinibus offensus*.] Errant qui hanc MSS. lectionem γνησιωτάτην corrumpunt, & legunt *offensis*. potuit fugere viros eruditissimos vocis *offensus* hæc significatio? Cicero ad Atticum lib. II. *Scito nihil unquam fuisse tam infame, tam turpe, tam peræquè omnibus generibus, ordinibus, ætatibus offensum, quàm hunc statum*. Pro Sextio, *aliúsne est aliquis improbus peculiaris populus, cui nos offensi inuisique fuerimus*. & ita sæpe alibi.

36 *Despectui esse non tam senectam suam quàm orbitatem ratus*.] Plutarchus ad verbũ, φοβηθεὶς ὡς μὴ μόνον διὰ τὸ γῆρας ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἀπαιδίαν καταφρονούμενος. Sunt verò liberi *firma imperij munimenta & subsidia dominationis*, vt loquitur Tacit. *subsidia aulæ*, vt Tranquillus. Philostratus lib. v. de Vespasiano, τὴν δὲ ἀρχὴν ὑποδεξάμενος, θεραπεύσεται μὲν ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ παίδων, ἐρείσεται δὲ ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐπ' αὐτῷ οἱ παῖδες.

38 *Testamentóq; semper in bona & nomen ascitum*.] Ait *semper*: quia soliti olim prudentes patresfamilias supremis suis maturè prospicere, ac sæpe pro oblata occasione testamenti tabulas reficere. non enim ferri potest quod profcrũt quidam ac tuentur, *super* pro *semper*. vide in Iulio capite LXXXIII. & nota ibi verba ista, *heredem ab eo scribi solitum*.

Pag. 156. v. 7. *Excepit terra tremore, & assimilis quidam mugitui sonus*.] Videtur scribendum, *terræ tremor*, ob sequentia. vel, *exc. terra tremore, & assimili quodam mugitui sono*.

17 *Sacrificanti coronam de capite excidisse*.] Veteres caducum auspicium vocabant. Silius Italicus libro XVI. de rege Syphace,

Vittáque maiorum decoramen fronte, sine ullo
Delapsa attactu nudauit tempora regis.
Talia cœlicolæ casuro tristia regna
Signa dabant, sæuique aderant grauia omina fati.

25 *Loricam tamen induit linteam*.] Linteis siue lineis loricis pro thoracibus esse vsos veteres, norũt omnes: sed quomodo illæ fierent, & qua ratione linum ita induresceret, vt etiam ferro resisteret, hoc verò norunt non omnes. Fiebãt autem linei thoraces opera atque artificio coactiliariorum & πιλοποιῶν, qui linum aceto vel austero vino cui sal esset adiectum, probe macerabant, deinde ita cogebant, vt soliditatem ac crassitiem linteì octies decies aut sæpius in se complicati haberet. Nicetas Acominatus libro I. rerum Isaaci Angeli, αὐτὸς μέντοι ὁ Κορράδος αὐτὸ θυρεοῦ τινι καὶ ταῦτα διηγωνίζετο, ὁ δὲ λίνου πεπιλημένον ὕφασμα οὕτω ἀτηρῶς ἱκανῶς ἁλσὶ μεμιγμένῳ διάβροχον πολλάκις ἐκπλυθὲν δίκην θώρακος ἐνεδύετο· εἰς πυκνότητα δὲ τῶν ἀπτυκτὶς ἀλλοῖ καὶ οἴνῳ συμπιληθὲν, ὡς καὶ βέλους εἶναι παντὸς στεγανώτερον. ἱκανωσιν δὲ εἰς εἰκοσαίδυα καὶ πλείω ὑφάσματος συμπτύγματα. Sed ad Polybium plura de his, quandoque deus dederit vt eum edamus.

Pag. 157. v. 3 *Iugulatus est ad lacum Curtij, ac relictus ita uti erat*.] Reperi in commentarijs Græcorum caussam cur ita diu fuerit relictus: nempe adstitisse illi canem, quo viuo caput Galbæ amputari non potuerit. historia id sit an fabula nihil pronuntio.

8 *Galba cupidè fruaris ætate tua*.] Ὀναίσο ὦ Γάλβα τῆς ἡλικίας.

20 *Inter cœnam uerò usque eo abundantem*.] Viterb. & Lisl. *abundanti*.

21 *Libidinis in mares pronior*.] Scribe, *pronioris*. ea vera lectio, quam etiam in

editione

editione Rob. Stephani offendi. sic malo quàm vt Torrentius: quia pendet oratio ab illis paulo antè, *ibi plurimi traditur*.

25 *Periit tertio & septuagesimo ætatis anno.*] Et hìc dum rotundare numerum student Sueton. & Dio, diuerso modo discedunt ab eo quod exactè verum. nam Dio ait anno LXXII. ambos componit Zonaras qui ait annos LXXII. & dies XXIII.

25 *Imperij mense septimo.*] Clemens Alexādrinus addit sex dies. Apud Dionem & Zonaram qui à Dione habet, μῆνας ἑπτὰ scribere malim, quàm auctorē negligentiæ accusare.

Pag. 158. v. 11 *Ex Albia Terentia splendidissima fœmina.*] Scribe *splendida fœm.* nam ita Mss. noster ac Lislæi. & iuuat Tacitus II. Histor. *Othoni pater consularis, auus prætorius, maternum genus impar, nec tamen indecorum.*

17 *Ac distento sago impositum in sublime iactare.*] Præter Martialem lasciuiæ huius meminit Vlpianus in Collatione iuris cū legibus Mosis: quā edidit pridē Petrus Pithœus, vir quo nemo felicius in omni genere eruditionis est versatus. ea propriè sagatio dicta veteribus Latinis, vt ex Glossario idē Pithœus ante nos annotauit. in eo scriptū *Sagatio*, παλμός. Gallis dicitur *berner*. vocabulo veteris, vt videtur Græciæ: nā Dores βερνᾶσθαι dicebant pro πάλλειν. Hesychius, βερνώμεθα, κληρωσώμεθα, Λάκωνες. κληροῦσθαι idem est ac πάλλειν κλήρους. vt in illo poëtæ κλήρους ἐν κυνέῃ χαλκήρεϊ πάλλον ἑλόντες.

34 *Sepositus est per caussam legationis in Lusitaniam.*] Sic, *per honorē militiæ urbe summouere* in vita Iuuenalis, cuius auctor non alius, opinor, quàm Suetonius.

Pag. 159. v. 4 *Aureos excubanti cohorti uiritim diuidebat.*] Tacitus, *cohorti excubias agenti uiritim centenos nummos diuidebat.* Ergo aureus vnus, & centum nummi, idem. quod & alia veterum testimonia doctis obseruata declarant. Hic locus me admonet, vt EVmenij panegyristæ orationem pro scholis emaculem. *Salarium me*, ait, *liberatissimi principes ex huius Reip. uiribus in sexcētis millibus nummum accipere iusserunt.* Quis credat salariū tā amplū vlli rhetori fuisse? neque nos primos offendit ea summa. sed nos ex collatione Græci scriptoris qui testetur annua stipendia professorum sub Imperatoribus fuisse aureorum sexcentorū, putamus in ea oratione semper *sexagenis & triacena* scribēdum, non autē *sexcentenis & tercena*. Sexagena sestertium millia siue sexagena sestertia sunt aurei sexcenteni: quod fuisse salarium professorum diximus. Tatianus in oratione apologetica, philosophorum increpans auaritiam, Vestri, inquit, philosophi tantum à contemtu opum absunt, ὥστε παρὰ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως ἐτησίους χρυσοῦς ἑξακοσίους λαμβάνειν τινάς εἰς οὐδὲν χρήσιμον, ὅπως μηδὲ τὸ γένειον δωρεὰν καθειμένον αὐτοὶ ἔχωσι. & nota sis vocē τινάς nam ex ea intelligimus celeberrimis tantum doctoribus id datum salarium. quod facit valde ad destruendā illam immensam summam quam falsa scriptura apud EVmenium ingerit.

18 *Haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.*] Deest *ut* in isto loquendi genere. nam hoc Græci ita dicerent: πεποιθότως σφόδρα, ὡς ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ πλειόνων παρεσομένων, vel προσχωρησόντων. At in Viterb. aliam lectionem reperi, *plures affuturi*.

30 *Abditus properè muliebri sella.*] Tacitus *sellam* ἁπλῶς. at Plutarchus φορεῖον. melius dixisset φορεῖον κατάστεγον: nam tales sellæ mulierum quibus in publicum deferebantur: quod vox *abditus* manifestò docet. fuerunt & aliæ sellæ mulierum non adopertæ, sed quarum domi vsus non foris. Talis erat, opinor, quæ

seliquastrum dicebatur, vt Varro & Festus scribunt: alij per *i* siliquastrum. Hyginus libro secũdo Astronomici poetici, de Cassiopeia, *pro quo facto inter sidera sedens in siliquastro constituta est.* libro tertio, *Cassiopeia sedens in siliquastro collocata est.* Ne igitur mutemus eam vocem aut mendi suspectam habeamus apud Arnobium libro II. *Quid arquata si sellula, acus, strigil, polubrum, siliquastrum?* Habuere mulieres olim & δίφρους λοχαίους, in quibus sedentes enitebantur: quarum hodiéque vsus est. mentio earum Exodi capite primo, & apud Artemidorum libro quinto, capite LXXIV.

32 *Donec omissa mora succollatus.*] Bene. neque delenda verba, *omissâ morâ,* φειδοῖ τοῦ χρόνου. moram intelligit expectandi lecticarios seruos, quibus deficientibus, liberi homines in armos & collum receptum eum baiularunt vicibus: quod succollare dicitur.

38 *Posiraque breui ratione.*] Simplex pro composito *posita*, id est, exposita. Viterb. tamen *oratione*, cum veteri Rom. & alijs multis.

Pag. 160. v. 1 *Diplomatibus primisque epistolis suis ad quosdam prouinciarũ præsides Neronis cognomen adiecit.*] Facessunt mihi negotium Plutarchi super hac re verba. Κλαύδιος δὲ Ῥοῦφος εἰς Ἰβηρίαν φησὶ κομισθῆναι διπλώματα, οἷς ἐκπέμπουσι τοὺς γραμματοφόρους, τὸ τοῦ Νέρωνος θεῖον ὄνομα προσγεγραμμένον ἔχοντα τῷ τοῦ Ὄθωνος quid appellat τὸ τοῦ Νέρωνος θεῖον ὄνομα? aut quale istud est Neronis diuinum nomen? nam de *diui* appellatione accipere non possumus: nisi putamus tam stultum Othonẽ fuisse vt viuus appellari voluerit diuus: quod non solùm erat insolens, verũ etiam ominosum & βλάσφημον. deinde vt ea sententia efficeretur scribendum foret θείου. tum intelligeremus in diplomatis Othonis scriptum fuisse, *M. Saluius Otho Nero Diuus.* hanc sententiam confirmant nonnihil quæ scribit Tacitus extremo libro XV. de adulatione Cerialis Anicij, qui Neronem adhuc inter homines agentem & coli pro deo, & Diuum Neronem appellari voluit. Sed verius puto, tollendam vocem θεῖον è Plutarchi verbis.

10 Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς;] Variè corrupti sunt in postrema voce libri veteres. alij præferunt δούλοις: alij ac propè omnes, ἀσύλοις. mendosè prorsus. neque hoc monerẽ, cùm è Xiphilino veram lectionem de qua dubitare non potest, Turnebus pridem indicarit: nisi viderẽ esse viros doctos qui deprauatas lectiones veterum codicum partim interpretari conentur, partim aliter emendare. quorum vtrunque superuacuum.

13 *Quietem & concordiam suaderet.*] Emenda Plutarchum in harum epistolarum mentione, & lege ὑφ' ὧν ἐπιγραφόμενος ἔγραφεν ΟΤ σπουδαῖον παραινῶν ἢ στρατιωτικὰ φρονεῖν. perperam vulgo editum, παραινῶν στρατιωτικὰ φρ. quam deprauatã lectionem mirabiliter expressit Xylander, vir alioquin & iudicij & eruditionis non mediocris.

25 *Motis necdum conditis ancilibus.*] Adi Polybium in fragmento libri ab Vrsino editi XXIII. & Liuium in eadem historia libro XXXVII. Similis superstitio seruata Athenis, cùm celebrarent Plynteria. per eius festi dies Mineruæ simulacrum tegebatur, ac publicè priuatímque diligenter obseruabãt, ne inchoato festo, necdum peracto quicquam aggrederentur: id enim infaustum habebatur. Xenophon de reditu Alcibiadis in patriam post exilium. κατέπλευσεν εἰς Πειραιᾶ ἡμέρᾳ ᾗ Πλυντήρια ἦγεν ἡ πόλις, τοῦ ἔδους κατακεκαλυμμένου τῆς Ἀθηνᾶς: ὅ τινες οἰωνίζοντο ἀνεπιτήδειον εἶναι & αὐτῷ καὶ τῇ πόλει. Sed Plynteriorum dies vnus saltem erat infaustus: ancilia semel mota ante trigesimum diem non condebantur, vt affir-

mare videtur Polybius loco quem indicauimus.

37 *Apud Bebriacum.*] Nusquam minus & auctores veteres & libri quàm in loci huius scriptione consentiunt. Ferè tamen Latinis scriptoribus aut *Bebriacum* dicitur, aut *Bedriacum*. Plutarcho πολίχνιον πλησίον Κρεμώνης τὸ Βητριακόν: & quidã codices apud EVtropiũ, *Betriacum*. Viterbiẽsis quoq; hîc & Pithœi codices non multò aliter, *Bretiacum*. eadem collocatio literæ caninæ apud Iosephum qui hanc vocem ita enuntiat Φρηγδίακον. Philostratus libro quinto Othonem periisse περὶ ἐν Ἐπιτείοις Γαλάταις scribit: laxè sanè & negligenter.

Pag. 161. v. 7 *Tribunus angusticlauius.*] Hæc vera lectio. Glossarium, στενόσημος, *angusticlauius*.

23 *Qui dissedere & abire cœptabant.*] Viterb. vt Torrentij duo, *captabant*.

31 *Et celeriter (ita præceperat) funer.*] Viterb. & Lislæi, *celeriter, nam ita præc.* vnde olim vere notatum Turnebo ortam esse falsam lectionem. *apud Veliternam, ita pr.* cuius commenticiæ (quod ex Plutarcho patet) scripturæ nusquam in nostris libris extant vestigia. neque item illius quam præferunt editi quidam optimi, vt Rob. Steph. *& celeriter ac paruo cultu, nam ita præc.* verum ex lectione scripta? probem si ita sit. sed vereor ne sit coniectura correctoris emẽdantis χαφλῶ veteris Rom. *apud Culiternam.*

32 XXXVIII. *ætatis anno.*] More suo Tranquillus annum inchoatum pro pleno numerat: nam alij XXXVII. solùm vixisse aiunt. In tempore imperij puto peccatum apud Clementem Alexãdrinum doctissimum & sanctissimum scriptorem: legitur enim Ὄθων μῆνας ε΄, ἡμέρας α΄. ego verò scripsisse opinor. γ΄ non ε΄. sic EVsebius in Chronico. *Otho tertio regni sui mẽse apud Bebriacum propria manu occubuit.* & Cedrenus μῆνας τρεῖς, ἡμέρας η΄. neque tamen nescio posse defendi vulgatam Clementis lectionem ex quorundam Græcorum traditione. nam in Fastis antiquis Græcis qui Siculi vulgò vocantur & magno vsui doctissimis viris sæpe fuerũnt, hæc legi Ὄθων βασιλεύσας μῆνας ς΄, ἐσφάγη ἐν τῷ Παλατίῳ Ῥώμης. En quantæ nugæ in quàm paucis verbis. Hæc est istorum monachorum fides, quorum Chronologiis omnes veteres bibliothecæ scatent. quare tirones cum illos legũt, meminerint magno iudicio opus, vt possint nigrum mẽdacio præfigere theta. velut cùm in hac ipsa historia de morte Othonis ita Cedrenus scribit, θύων δὲ ποτε ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης ἄσματα τοῖς ἱεροῖς περιέμιξε. καὶ διὰ τὸν Ὀτινιλίου αὐτοῦ ἐπαναστάντος, ξιφιδίῳ ἑαυτὸν διεχειρίσατο, εἰπών, Τί γάρ με δεῖ μακροῖς αὐλοῖς ᾄδειν καὶ αὐλεῖν. Legerat nempe bonus aliquis monachus Othonem crepisse quondam in hæc verba, Τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς; inde occasionem arripuit fingendi eam fabellam, quam narrat Cedenus: nisi ipse fictor illius est, non solùm narrator. & tamen ista cuicuimodi sint ferri possent fortasse, nisi in rebus maximi momenti, & quæ pertinẽt ad historiam ecclesiæ, pari fide, quod certum est, versati essent. verùm quid ago? non enim id à principio institueram.

35 *Galericulo propter raritatem capillorum adaptato & annexo.*] Veteres cùm capite nudo essent, & caluitiem vrbanorum dictis esse obnoxiam experirẽtur, ad eam celandã instituerunt pelles quasdam parare, appositis crinibus humanis, sic vt aptata capiti, cutis vera, non coma ascititia videretur. Iis pellibus vsi & viri & fœminæ. Tertullianus De cultu fœminarum: *Affigitis præterea nescio quas enormitates sutilium atque textilium capillamentorum. nunc in galeri modum, quasi uaginam capitis & operculum uerticis, nunc in ceruicem retro suggestum.* Nec *galericulum* solùm vocabant sed *galerum*. Iuuenalis:

Sed nigrum flauo caput abſcondente galero. Auienus.
Nam mox deiecto nuuit frons nuda galero,
Diſcolor appoſita quæ fuit antè coma.

36 *Ac pane madido linere.*] Viterb. *linire.* Panis iſte fiebat ex oryza aut fabis, vt apud medicos in compoſitione pſilothrorum legimus. item ex farina ſiliginea. Iuuenalis,

Sed quæ mutatis inducitur atque fouetur
Tot medicaminibus, coctæque ſiliginis offas
Accipit, & madidæ, facies dicetur an ulcus?

38 *Sacra etiam Iſidis ſæpe in linea religioſaque ueſte propalam celebraſſe.*] Appianus De bellis ciuilibus libro IV. Οὐολούσιος ἀγορανομῶν προεγράφη, καὶ φίλον ὀργιαστὴν τῆς Ἴσιδος ἔχων, ᾔτησε τὴν στολήν, καὶ τὰς ὀθόνας ἐνέδυ τὰς ποδήρεις, καὶ τὴν τοῦ κυνὸς κεφαλὴν ἐπέθετο. καὶ διῆλθεν οὕτως ὀργιάζων αὐτῷ σχήματι ἐς Πομπήϊον.

40 *Mors eius minimè congruens uitæ.*] Dio, κάκιστα ἀνθρώπων ζήσας, κάλλιστα ἀπέθανε· καὶ κακουργήσαντα τὴν ἀρχὴν ἁρπάσας, ἄριστα αὐτῆς ἀπηλλάγη.

Pag. 162. 16 *Extat Q. EVlogij ad Q. Vitellium libellus.*] Adiuuimus hac parte minimum veteres codices, & veram lectionem produximus antè latitantem. Quintus hic EVlogius, libertus Q. Vitellij fuit, eſtque à manumiſſione appellatus Q. Vitellius EVlogius, aut fortaſſe Eclogius. Hic vt patrono gratificaretur, ſtemma Vitelliæ gentis deſcripſerat, & librum eidem nuncuparat. hoc genere officij ſoliti liberti patronorum ſuorum ſtudia demereri. ſic Iulius Marathus AVguſti libertus de rebus illius libros ediderat, vt dixit auctor libro II. Spartianus, *Famæ celebris Adrianus tam cupidus fuit, ut libros uitæ ſuæ ſcriptos à ſe, libertis ſuis literatis dederit, iubens ut eos nominibus ſuis publicarent.*

27 *Sectionibus & cogniturus.*] Sic optimi codices, itaque edidit primus, opinor, ſpectatæ fidei vir Rob. Stephanus. plerique tamen codd. *conſuturis.* etiam Viterb *futuris.* quod teſtari volui.

29 *Cuiuſdam furnariam exercentis.*] Viterbienſis. *funariam exerc.* hoc eſt, rectionis. libro ſecundo, cap. II.

30 *Domo Nuceria.*] In quibuſdam loquendi generibus domus pro patria vel vrbe ponitur. vnde paſſim in Dione, οἱ οἴκοι Ῥωμαῖοι, vel οἱ ἐν οἴκῳ. & apud Sophoclem, ἡ οἴκοι πόλις. nam ita ſcribi debet hic illius locus in OEdipo Coloneo,

—τήνδε τὴν πόλιν φίλως
Εἰπών τ' ἐπάξια τῶν. ἡ δ' οἴκοι πόλιν
Δίκη σέβοιτ' ἄν, οὖσα σοὶ πάλαι φθονός.

ἡ οἴκοι πόλις, eſt patria OEdipi, Thebæ. vulgo ſcribũt δίκη & male interpretãtur.

40 *Scalpro librario.*] Græci σμίλην, vt in epigrammate Iuliani quo continetur ſcribæ ſuppellex, σμίλης τ' ὀξυτόμου κοπίδα. Latini ſicilam vocant. Gloſſarium, *Sicila*, σμίλα χρυσοχόος. ſed Arnobius vocẽ *ſmulam* pro Latinitate donata vſurpat libro quinto: niſi legendum ibi *ſicilam.*

Pag. 163. v. I *Lucius ex conſulatu Syriæ præp.*] Dio lib. LVIII. Tacitus in anno vrbis DCCLXXXVIII. Sueton. lib. IIII cap. XIV.

9 *Caium Cæſarem adorari ut deum inſtituit.*] Quem morem poſtea retulit Diocletianus, manſitq; ex parte etiã ſub inſecutis principibus, quorũ ſalutatio habuit aliquid adorationis immixtũ. Ritus adorationis excutimus ad Perſium.

13 *Socculum dextrum inter togam tunicámq; geſtauit.*] Minus erit indignationis ſi meminerimus ſoccis aureis & qui etiam lapillis fulgerent, vſos veteres, quà fœmi-

fœminas quà viros *ἁβροτέρους*. propterea non cum cæteris calceamentis promiscuè habebantur, sed in thecis seruabantur, quas *σανδαλοθήκας* Menander appellauit. Noti etiam *sandaligeruli* & *sandaligerulæ* ex comœdiis.

Pag.164.v.12 *Per communem factionis suæ fauorem.*] Lislæi cod. *factionis Venetæ*, vt in quibusdam editis. confirmat mendosa lectio codicis Cuiaciani, *uenenatæ*, & hic & capite XIIII. pro *Venetæ*.

20 *Quorum publica uectigalia interuerterat.*] Quare tollendā cēset vocem *uectigalia* vir doctus? an quia *publicum ἁπλῶς* aliquando dicitur *τὸ τελώνιον*, ideo vera erit eius sententia? quasi verò non multo sæpius aliter loquantur optimi auctores: quos omnes itémque aliquot veteres inscriptiones corrigamus oportet, si locum daturi sumus huic emendationi.

27 *De se experimentis.*] Nec Viterb. nec Pithœi agnoscūt voculas *de se*: quare tollantur.

30 *Iamne ientassent.*] Liber Pithœi. *iantassent*. sic quidam scribebant. vt in Glossario, *jantare, iantaculum.*

Pag.165.v.13 *De Bebriacensi uictoria.*] Pithœi & Lislæi *Betriacensi*, vt suprà Betriacum.

18 *Egregiè prorsus.*] Pithœi liber *ægre*. Ipsi verò placebat, *regiè*. non malè. nam istud quidem factum verè fuit regium: mihi tamen nihil videtur mutandum.

38 *Séque perpetuum consulem.*] Vetus inscriptio,

A. VITELLIVS. L. F.
IMPERATOR
COS. PERP.

Pag.166.v.1 *Vt & aliquid de Domitio diceret.*] Id est, caneret aliquod *ᾆσμα*, promptum ex libro canticorum Neronis. sed quare potius *de Domitio* quàm *de Nerone*? an Nero volumini à se edito indicem fecerat *Domitij cantica*? at Pithœi cod. *de dominico*. vt puto non absurdè: ita enim videtur appellatum ab assentatoribus viui Neronis liber canticorū eius, rerum domini. quam vocem refert nunc Vitellius, non sine allusione ad tempora Neronis, quæ reuocare studebat.

6 *Coniecit in compedes, statimque soluit.*] Ita emendauimus accedente etiam quorundam librorum auctoritate, vt Rob. Steph. mirum tamen in Viterb. Lislæi, & alijs ferè omnibus *coluit* legi.

7 *Ob nimiam contumaciam & ferocitatem.*] Cuiacij codex, Pithœi & Lislæi, *furacitatem*.

14 *In ientacula & prandia, & cœnas comissationésque.*] Dio totidem nominat, *οὐχ ὅλης τῆς ἡμέρας οἱ αὐτοὶ εἰσιόντες αὐτὸν, ἀλλ' ἄλλοι μὲν ἀκρατίσασθαι παρῆγον, ἄλλοι δὲ ἀριστῆσαι, ἕτεροι δὲ δεῖπνον, ἕτεροι δὲ μεταδόρπιά τινα πλησμονῆς παρεσκευάζοντο.*

14 *Facilè omnibus sufficiens, uomitandi consuetudine.*] Dio, *ἐν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐσθίων πάντα, ἀπλήστως τε ἐμφορούμενος, καὶ συνεχῶς ταῦτα ἐξεμῶν, ὡς μόνῃ τῇ παρόδῳ τῶν σιτίων ἀπολαύειν φθάνειν· ἀφ' ὧν καὶ αὐταρκεῖν ἠδυνάτο.* De vomitandi consuetudine, quod Cicero vocat extremo libro XIII. epistolarum ad Atticum *ἐμετικὴν agere*, Plinius lib. XXVI. capite III. Cornelius Celsus libro primo capite tertio. Philo de vita Caij, *πολὺς ἄκρατος καὶ ὀψοφαγία, καὶ ἐπὶ πλήρεσι τοῖς ὄγκοις ἀπλήρωτοι ἐπιθυμίαι, θερμολουσίαι ἄκαιροι καὶ ἔμετοι, καὶ εὐθὺς πάλιν οἰνοφλυγίαι, καὶ ἐφεδρεῖαι γαστριμαργίαι.* propter hanc consuetudinem obiectum à Magno Pompeio ingrato cuidam quem ditauerat, quòd fe-

cisset eum *ὡς παντελῶς ἐμετικόν*, *de sæpe esurientem, sæpe reijcientem.*

16 *Quadringenis millibus nummûm constiterunt.*]Ita Viterb. & alij meliores libri: non *quadragenis*. quàm aberrat autem vir doctus qui vt firmet lectionem *quadringenis*, profert locum Dionis, de sumtibus eorum qui conuiuia præbebant Vitellio, *ὥστ᾽ ὀλίγων ἡμερῶν διελθουσῶν, ἑκατὸν εἰς τὸ δεῖπνον μυριάδας ἀναλῶσαι.* quomodo enim colligit inde ita hîc scribendũ? nam Dio loquitur de sumtibus plurium dierum: Suetonius de singulorum conuiuiorum impensis. deinde summæ quàm diuersæ? nam Dionea est non minor quadragies sestertiûm. quod videtur confirmare vulgatam lectionem similis loci libro superiore capite XXVI.

24 *Non profundæ modò gulæ.*] Respicit locum superiorem capite septimo, vbi similiter *profundam gulam* Vitellio tribuit. Sic Apuleius in apologia, *Nec quidquam ei relictum est ex largiore Fortuna præter ambitionem miseram & profundam gulam.* & apud Claudianũ *profunda ingluuies*, libro secundo in EVtropium: Plinius de Apicio, *nepotũ omnium altissimus gurges.* nõ aliter apud Salust. *profunda auaritia*, & apud Velleiũ: *profunda omnia confundendi cupido.* Græci pari elegantia atque efficacia vocẽ *βάθος* vsurpant. vt in illo Pauli Apostoli *ὦ βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως θεοῦ.* & Plutarchus in Marcello Archimedi tribuit *βάθος ψυχῆς καὶ θεωρημάτων πλοῦτον.* Themistius oratione decima cuidam *βάθος διανοίας.* dicitur & *βαθύτης*, vt in sexta Polybij historia, *βαθύτης ψυχῆς.* & apud Ciceronem ad Atticum, *mea βαθύτης.* quæ dicitur Salustio in Iugurthino, *altitudo ingenij.* inde apud Athenæum libro nono, *ὁ βαθὺς τῇ φύσει στρατηγός.* Vopiscus in Numeriano, *Denique erat altus, risit & tacuit.* altus, est *βαθύς*, vel *βαθυγνώμων.* ex eo dicta *profundæ mentis consilia*, Quintiliano, declamatione XVIII. Græci poetæ *βυσσοδομεύειν.*

Pag.167.v.2 *Quàm uernaculis & mathematicis.*] Veteres codices nihil, quod nobis sit cognitum, isto loco variant. Meritò autem vellũt viris doctis aurem isti *uernaculi.* quos enim sic appellat Suetonius? quare visum Iosepho Scaligero doctorũ nobilissimo, nobilium doctissimo, scribere *ueraculis*, aut *uericulis.* neque ego video quid cõmodius excogitari possit. nisi fortasse aut cũ Turnebo *diuinaculis* legamus: aut vulgatã lectionẽ defendamus sic, vt *uernaculi* sint *γόητες.* nã Zonaras distinctè notat pulsos ab eo & *ἀστρολόγους*, h.e. mathematicos, & mox *γόητας*, hoc est, præstigiatores ac circulatores. Hos videtur Suetonius *uernaculos* appellare. rationem nominis non facilè aliquis diuinet: sed videtur vox esse sordidæ plebis quæ vilissimos de circo præstigiatores, vt erant *ψηφοπαῖκται* & quicunque *θαυματοποιοὶ* dicebãtur, sic indigetabat: fortasse quia eorũ mos erat, admirationem & risum hominibus ciere. Seneca De beneficijs libro sexto: *Alter apud proximum circulatorẽ resedit, & dum uagus atque erro uernaculis congregatur & ludit, transeuntem Platonem, quem non quæsierat, inuenit.* Martialis,

Vernaculorum dicta, sordidum dentem,
Et fœda linguæ probra circulatricis.

Fallor? an ex his duobus locis colligi potest, vernaculos qui cum circulatoribus & circulatricibus coniunguntur, aut eosdem, aut affines ijs esse quos *γόητας* ex Dione Xiphilinus vocat? Non me tamen fugit quid in contrarium dici possit.

5 *Ne Vitellius Germ.*] Ita MSS. nec quicquam mutandum. Sed quare tacet Suetonius quod vel præcipuum erat? istos nempe non vanos, sed verè fuisse *μάντεις καλῶν ἀτεχνῶς*: obijt enim Vitellius intra præfinitam diem.

19 *Bebriacenses copias.*] Viterbiensis & Pithœi scribunt *Betriacenses.*

Pag.168.v.1 *Vt inde in Campaniam fugeret.*] Tarracinam ad cohortes fratrémque. Tacitus, Dio.

4 *Confugitque in cellulā ianitoris religato pro foribus cane.*] Dio, ἐς οἴκημα σμικρὸν ἐν ᾧ ἐτρέφοντο κύνες, ἐκρύφθη. de cellulis ianitorum diximus ad libri quarti caput LVII. ad eas canis haberi solitus catena alligatus, vt hic locus indicat, aliique veterum scriptorum non pauci doctis hominibus pridem obseruati. Eandem fuisse Græcorum consuetudinem notabamus ad Laërtium. Dio non satis aptè videtur describere hanc cellam: nam etsi canis vnus pluresve ibi habiti, tamen is non erat locus alendis canibus propriè destinatus. Sed quid sibi vult idem optimus scriptor, paullò mox, cùm ait, Vitellium inuētum à militibus fuisse, captúmque, ὑφανθεὶς καὶ αἵματος ἀναπεπλησμένον. quid significat vox ὑφανθεὶς hoc loco? nihil nempe: non enim ita scripsit Dio sed φορυνθείς, vel Zonara teste. vnde emendare suum auctorem interpretes debuerant.

9 *Donec religatus post terga manibus, iniecto ceruicibus laq.*] Totum hunc locū quasi ἔπος πρὸς ἔπος Dio expressit, κἀκ τούτου τήν τε ἐσθῆτα αὐτοῦ περιέρρηξαν, καὶ τὼ χεῖρε εἰς τοὐπίσω δήσαντες, τῷ τε αὐχένι χοινίον περιθέντες, κατήγαγον ἐκ τοῦ παλατίου τὸν Καίσαρα τὸν ἐν αὐτῷ ἐντρυφήσαντα· καὶ διὰ τῆς ἱερᾶς ὁδοῦ ἔσυρον τὸν αὐτοκράτορα, τὸν ἐν τῷ βασιλικῷ δίφρῳ πολλάκις σοβήσαντα.

12 *Reducto comā capite.*] Sic rectè scriptum in Viterb. & Pithœi. hoc vult, milites qui pone Vitellium erant, comam ei prehendisse & coegisse caput resupinare. Græci interpretes EVtropij hunc locum non intellexerunt.

12 *Ceu noxij solent.*] Malim, *ceu noxijs solet.* intelligit autem morem in illustrium personarum supplicio seruari solitum, vt capite nudo & elato, quo dignosci omnibus possint, trahantur ad supplicium. Sic apud Polybium Danaë illustris fœmina rapitur διὰ μέσου τῆς πόλεως ἀνακεκαλυμμένη.

13 *Mento mucrone gladij subiecto.*] Placet Turnebi librorum lectio, *subrecto:* nec aliter codd. Cuiacij & Pithœi. Falluntur qui Dionis locum proferunt, vt comprobēt melius esse *subiecto.* nam verba Dionis cùm neutri lectioni apertè patrocinentur, potius tamen indicant esse alteram veram. ξιφιδίοις, ait, αὐτὸν ὑπὸ τὸ γένειον ὑπονύττοντες. *pugionibus eum sub mento pungebant.*

16 *Venter obesus.*] Dio, γαστρίμαργον ὄν.

20. *Anno vitæ VII. & quinquagesimo.*] Tacitus, EVtropius, & eius metaphrastes Pæanius consentiunt. Dio & Zonaras tres ferè annos detrahunt, & vixisse aiunt, ἔτη τέσσαρα καὶ πεντήκοντα, καὶ ἡμέρας ἐννέα καὶ ὀγδοήκοντα. imperium autem tenuisse per annum decem diebus demptis. at Clemens, μῆνας ὀκτὼ, ἡμέρας α΄. Facilè compones hos scriptores & cæteros qui idem tempus notarunt, ex ijs qui Fastos concinnarunt. Onufrium adi. sed in Clemente videtur scribendum μῆνας ὀκτὼ, ἡμέρας α΄. ex EVtropio.

ISAACI. CASAVBONI IN C. SVETONI TRANQVILLI DE XII CAESARIBVS LIBRVM VIII ANIMADVERSIONES.

PAG. 169.

T. *Flauius Petro.*] Emendatũ est ex cod. Pithœi, qui consentit cum scripto Glareani. Viterbiensis hic errat cum vulgo: sed resipit statim, & paullò pòst *Petronis* non *Petronij* scribit ex fide. In eodem mox rectè *publicum*, non *publicanum*.

12. *Manebántque imagines.*] Si quid mutandum, scriberem, *manent hodieque.* sed non videtur necessum. nam potius putem, Vespasianum rerum potitum, curasse tollenda hæc parum gloriosæ originis suæ testimonia. nec moueor verbis Suetonij capite XII. quæ suadere videntur contrarium. sed facilis responsio.

Pag. 170. v. 13 *Egit & gratias ei apud amplissimum ordinem.*] More eorum qui magistratum aliquem consecuti erant, mandante principe, aut adiuuante, de quo diximus suprà ex Dionis lib. LVIII.

16 *Ex Africa delegatam olim.*] Secuti sumus vulgatos codices, à quibus stant Viterb. & Lilliei at Pithœi *deligatam.* quod ipse pridem suis Aduersarijs prodidit. Illa vide & Turnebi.

25 *Tricies cum hoste conflixit.*] An legendum ex EVtropio *tricies & bis*? non enim dubitari potest quin ex Suetonio totum illum locũ desumserit: At ὁ χρηστὸς Pæanius quàm ineptit in huius periodi metaphrasi? mitto quod *tricies & bis* vertit δύο ϰ̀ τριάκοντα μάχαις. nam forrasse aliter scripserat. illud planè ridiculum, quòd gentes illas duas quarum mox fit mentio, interpretatur de Germanis & Britannis. quos ait ope Vespasiani accessisse ad imperium populi Rom. sexcenta his similia in eo scriptore.

34 *Rapa in eum iacta sunt.*] Consuctudine φυλλοβολίας in contrarium versa, per quam flores & omne genus fructus mittebantur. vide ad librũ sextum. at odij & cõtumeliæ caussa, rapa iacta, fimus, lapides, aut lutũ: cuius moris mentio etiam apud Iuriscõsultos lege prima, Dig. De extraordinarijs criminibus.

Pag. 171. v 4 *Iudæa profecti rerum potirentur.*] Videntur & Tacitus & Suetonius qui verbis iisdem hoc oraculum referunt, ipsa verba expressisse quibus id conceptum: in quibus apparent vestigia veritatis & eius vaticinij vnde istud manauit. Scriptũ enim in sacris literis, ἐκ σοῦ ἐξελεύσεται ὁ ἡγούμενος. Lege Iosephum Ἁλώσεως libro sexto capite XXXI.

5 *Quantum euentu postea prædictum patuit.*] Scribe cum alijs libris, etiam Viterbiensi,

terbiensi, *quantum postea euentu paruit prædictum.* è Pithœi cod. est *paruit* pro *patuit.*

10 *Vt & industriæ expertus.*] Nouè dictum *expertus* pro eo qui dedit specimen, & vt Græci dicunt ὁ πεῖραν δούς. nam vulgò est ὁ πεῖραν λαβών. variant autē codices isto loco & partim *industriæ*, partim *industria expertus* habent. in his Viterb. vulgò *industriæ expertæ.*

15 *Vt in oppugnatione castelli lapidis ictum genu scuto sagittas aliquot exceperit.*] Petrus Apollonius Collatius de excidio Hierosolymitano libro secundo, in obsidione Iotapates,

-- media inter talia stridens
Incertum qua iacta manu delapsa sagitta est
Sub Petroniadæ coxam, qua poplite iuncta est.

Iosephus narrat libro III, cap. XVI Hegesippus libro III. cap. XII.

26 *Mox cum ædilem eum C. Cæsar.*] Omittit Xiphilinus suo loco, sed extat apud Dionem libro LVIII. in rebus Caij, πηλὸν πολὺν ἐν στενωπῷ τινι ἰδὼν, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐς τὸ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ τοῦ Φλαβίου ἱμάτιον, ἀγορανομοῦντός τε τότε, καὶ τῆς τῶν στενωπῶν καθαρειότητος ἐπιμελουμένου ἐμβληθῆναι. & quæ sequuntur.

31 *Canis extrarius è triuio manum humanam intulit.*] Puto hanc esse veram γραφὴν: sed libri mirè variant. Viterb. *exterritus è triuio.* quidā, *extrarius triclinio m. h. intulit.* plerique aut *extrarius* tantum, aut *è triuio* solùm. Dio, κύων αὖθις, ὅτι ποτ' αὐτοῦ καὶ τότε ἀριστῶντος χεῖρα ἀνθρωπίνην ὑπὸ τὴν τράπεζαν ὑπέβαλε. confer & sequētia: nam omnia ferè totidem literis ibi habentur.

38 *Tantum quod exemptum.*] A Pithœi codice est, & Torrentij vno, vt ipse ait. nam Viterb. habet, *recenter exemptum.* non vt in vulgatis *recenter quidem.*

39 *Apud Iudæam Carmeli dei oraculum consulentem.*] Collatius libro III.

Vulsa solo frondesque nouas induta cupressus,
Nunc habet illa fidem: Matathiadémque locutum
Vera tibi uatem, & Corneli oracula disces.

scribe *Carmeli oracula.*

Pag. 172. v. 3 *Neronem diebus ultimis monitum per quietem.*] Aliter Dio ὁ Νέρων ἔδοξέ ποτε ἐν τοῖς ὕπνοις τὸν τοῦ Διὸς ὀχὸν ἐς τὴν τοῦ Οὐεσπασιανοῦ οἰκίαν εἰσαγαγεῖν. ὀχὸς, *thensa* est Suetonio, non currus, vt vertunt interpretes. vide ad libri primi caput LXXVI.

5 *Et in circum deduceret.*] Melius nostri MSS etiam Cuiacij, *& inde in tir. d.*

6 *Statua diui Iulij ad Orientem sponte conuersa.*] In insula Tiberina fuit hæc statua. Plutarchus in Othono, εἶδον τὸν ἐν μέσῳ τῇ νήσῳ Γαΐου Καίσαρος ἀνδριάντα, μήτε σεισμοῦ γεγονότος μήτε πνεύματος, ἀφ' ἑσπέρας μεταστραφέντα πρὸς τὰς ἀνατολάς· ὅ φασι συμβῆναι περὶ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐν αἷς οἱ περὶ Οὐεσπασιανὸν ἐμφανῶς ἤδη τῶν πραγμάτων ἀντελαμβάνοντο.

6 *Aciéque Bebriacensi.*] Ecce librorum inconstantiam in tam celebris loci nomine: nam in Pithœi & Lislæi est, *Bretiacensi.* vide libro superiore.

18 *Aut Germaniciano.*] Viterbiensis, *Germanico.* sed præcedens vox *Hispaniensis* videtur hanc lectionem postulare. nam Hispaniēsis & Germanicianus exercitus vocantur, qui in illis prouincijs sunt collocati, nec sunt tamen ex illis prouincijs: omnes enim legionarij ciues Romani erant. Aliter Tacitum ac Suetonium quoque loqui suprà notabamus: apud quos Germanicum exercitum & Germanicas legiones inuenias.

20 *Alij alium alia de caussa.*] Omnino tollenda vox *alij*: quam nec Cuiacij nec Pithœi nec Lislæi agnoscunt. nec aliter editio Rob. Steph.

29 *Vltionem mandantis.*] Nimis argutatur Beroaldus, qui mandatum istud solutum morte, ex libris Iurisconsultorũ annotat. nam mandare hoc loco, non simpliciter est ἐντέλλεσθαι, sed quod propriè Græcis ἐπισκήπτειν. sic libro IV. cap. II. *mandaréque domesticis ultionem si quid sibi accideret.*

35 *Quadraginta millia sagittariorum.*] Tacitus ait XL. *Parthorum equitum millia.* At Viterbiensis, XV. *milia sag.* nam in eo libro, vt in alijs veteribus multis, *mile* & *milia* semper ac constantissimè, non mille ac millia.

37 *Interim Alexandriã transijt, ut claustra AEgypti obtineret.*] Hæc vera caussa, non quam Philostratus scriptor interdum nugacissimus, libro quinto ait, vbi clarissimis verbis affirmare audet præstigiator ille insignis Apollonius, propter se transijsse in AEgyptum Vespasianum: séque adeò imperium illi detulisse, ac donasse solum, impudentissimo animo gloriatur. Iosephus prudentissimè caussas huius consilij explicat libro quarto cap. XXXVII. præcipua & potissima fuit, annonę cura: norat enim Vespasianus si suis præsidijs AEgyptum semel firmasset, fore eam populo Rom. instar freni, ob famis metum.

41 *Basilides libertus.*] Nullum equidem vidi librum vbi non extet vox *libertus*. Torrentij tamen perplacet sententia probabiliter valde disputãtis tollendum esse id verbi. accedit rationibus quas commemorat, quòd error admissus videtur, cum temerè aliquis librarius vocis *Basilides* duas postremas syllabas, vt sæpe accidit, geminasset, inde pronum emendatori incauto *ri lides*, quod nihil significaret, vertere in tritissimam vsu dictionem *libertus*.

Pag. 173. v. 5 *E plebe quidam luminibus orbatus.*] Codex Viterbij descriptus, *Ephebus quidam.* sed Tacitus tuetur vulgatam lectionem, *Ex plebe Alexandrina quidam, oculorum tabe notus.* etsi possit videri Suetonius ex Tacito emendatus olim ab aliquo sciolo.

6 *Demonstratam à Sarapide.*] Vide Aristidis ἱεροὺς λόγους.

7 *Si inspuisset.*] Agnoscis pie lector falsam imitationẽ miraculorũ CHRISTI. sic solitus illudere hominibus ὁ δαίμων. & apud Epiphanium κατὰ Σαμψαίων inter instrumenta miraculorum est ὁ σίελος τῶν πνευμάτων.

10 *Palàm pro concione utrumque tentauit.*] Quid appellat *concionem*? an conuocatum in eam rem populum, siue in theatrum, siue in forum? an potius coronam forte adstantis multitudinis? hoc puto verius: & suadent Taciti verba, *Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quidquam ultra incredibile: erecta quæ astabat multitudine, iussa exsequitur.* Notemus ergo vocis *concio* hunc vsum, pro multitudine ἀθρόως.

13 *Talis tanta que cum fama in urbem reuersus.*] Vere primo nauem conscendit circa medium Martij. Apollonius Collatius,

Ergo ita composítis rebus, cùm piscis aquosi
Linqueret hospitium Titan, frontémque moueret
Arietis insani, securis credita uentis
Sulcat aquas, pelagóque uolans petit Itala puppis
Littora.

Sed Tacitum vide qui Etesiarum flatum Alexandriæ opperitum esse Vespasianum narrat: Iosephus libro quarto iter illud describit capitibus XXXVII. & XL. ac sequentibus.

14 *Suscepit*

14 *Suscepit & censuram.*] Testes, Plinius, nummi, lapides. vide in fastis.

23 *Cùm sibi pro impetrata præfectura gratias ageret.*] Interpretor de præfectura vnius alarum. ex libri secundi capite XXXVIII.

25 *Classiarios uerò qui ab Ostia & Puteolis Romam pedibus per uices commeant.*] Scripsimus *per uices*, ex libro Pithœi. cui alij quoque assentiūtur, teste Torrentio. at Viteib. *per uias* vt vulgo. De classiarijs passim loquūtur Tacitus & Suetonius, item Plinius in epistola de morte auunculi, ac cæteri quoque historici meminerunt, & veteres inscriptiones: sed de hac eorum cursitatione nihil legi apud alios similes at non ijdem tamen dromonarij de quibus Cassiodorus libro II. & IIII.

29 *Thraciam, Ciliciam & Commagenen.*] Tuentur hanc lectionem nostri codices: tuetur & Pæanius apertè, cuius hæc verba apud EVtropium, Θρᾷκας δὲ ἐπὶ τούτοις καὶ Κίλικας καὶ Κομμαγηνοὺς, οἰκείας ἔχοντας βασιλείας, εἰς ἐπαρχιῶν σχῆμα μετέστησε. Si ea scriptura sedet, intelligemus de parte aliqua Thraciæ vbi regnum antè fuerit. & scimus quàm latè pateat interdum Thraciæ appellatio. Doctissimo Turnebo visum rescribere *Tracheam Ciliciam*: quę lectio omni difficultate caret. vide Strabonem lib. XIIII.

30 *Ditionis regiæ usque ad id tempus.*] Non semper tamen, Commagene quidem. quam in prouinciæ formam redegit Tiberius transtulitque ad ius prætoris. Tacitus in actis anni DCCLXXI. Annalium lib. II. sed priorem formam πολιτείας Commagenis restituerat Caius imposito Antiocho. Dio libro quinquagesimooctauo, Ἀντιόχῳ δὲ τῷ τοῦ Ἀντιόχου τὴν Κομμαγηνὴν, ἣν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἔσχε, καὶ προσέτι καὶ τὰ παραθαλάσσια τῆς Κιλικίας ἔδωκε. qui locus mouet me valde, vt Turnebo assentiar, & legam, *Tracheam Ciliciam & Cōmagenen.* nam maritima Ciliciæ, non aliud quàm Trachea Cilicia, quæ Commagenæ adiuncta, ac regi vni attributæ ambæ.

32 *Consularémque rectorem imposuit pro equite Rom.*] Cappadocię in formam prouinciarum redactæ, eques impositus à Tiberio. Dio libro LVII. in anno DCCLXX. καὶ ἡ Καππαδοκία τῶν τε Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ ἱππεῖ ἐπετράπη.

Pag. 174. v. 4 *Amplissimos ordines.*] Scio σχῆμα esse non semel vsurpatū optimis scriptoribus, cùm duobus aut pluribus tribuitur, quod est vni proprium. sed durum mihi quidem videtur, vt equitum ordo in communionē eiusdem tituli cum senatu admittatur. atqui MSS. non aliter habent. Lipsio tamen assentior locum emendāti scribentíque *amplissimum:* hoc modo, *Item amphitheatrum urbe media (ut destinasse compererat AVgustum) amplissimum.* aut scribam, *Ambos ordines.*

30 *Caussidicorum figuras.*] Vocabulum hac notione, eo seculo natū. Quintilianus libro IX. cap. secundo. *Iam ad id genus quod frequentissimū est, & expectari maximè credo, ueniendum est: in quo per quandam suspicionem, quod non dicimus, accipi uolumus: non utique contrarium, ut in εἰρωνείᾳ, sed aliud latens, & auditori quasi inueniendum: quod ut suprà ostendi, iam ferè solum schema à nostris uocatur, & unde controuersiæ figuratæ dicūtur.* Sextus Victor vocat *obliqua dicta* EVtropius in Vespasiano *conuicia.* Suidas in eodem, σκώμματα ῥητόρων. Græci vocant ὑπονοίας. Herodianus, vt videtur, ὑποχαρὰς libro quarto, dum ait de Alexandrinis, πεφύκασι δέ πως εἶναι φιλοσκώμμονες, καὶ λέγειν εὐστόχως ὑποχαρὰς ἢ παιδιάς. figurarum exempla sunt hæc. AElius Spartianus in Seuero. *Damnabantur plerique cur iocati essent, alij cur tacuissent, alij cur pleraque figurata dixissent, ut esset imperator uerè nominis sui,*

uerè Pertinax, uerè Seuerus.

Pag.175.v.4 *Vt monentibus.*] Viterb. *monentibus.* fine *ut.* & mox, *fecit* non *fecerit.*

15 *Neque cæde cuiusque.*] Et hic locus nos fugit: nam *cuiusquam* scribendum, nec aliter Mss.

35 *Primus è fisco Latinis Græcísque rhetoribus annua centena constituit.*] Siue quod idem est, aureos millenos. nostræ verò pecuniæ, aureos bis millenos & quingenos. Amplissimum sanè, vt quidem nunc viuitur, honorarium: pro ratione verò illorum temporum tenue. nónne enim pudendum, Terpno Diodoróque citharœdis pro vna productione data ducenta, istis verò annua centena tantùm statui? Medicis ducena saltem quinquagena annuam mercedem apud principes fuisse, scribit Plinius libro XXIX. Fuere & philosophis annua constituta, vt clarum ex illo Tatiani loco quem suprà laudauimus. at non Vespasianus eius instituti auctor, sed M. Antoninus Pius, de quo scribit Capitolinus, *Rhetoribus & philosophis per omnes prouincias & honores & salaria detulit.* Is videtur salarij rhetorum & philosophorum modum redegisse ad sexagena millia siue aureos sexies millenos, vt antè docebamus ex Tatiano & EVmenio. sed hoc, ni fallor, tantùm in prouincijs: nam quin rhetores Græci Latiníque in vrbe profitentes amplius honorariũ haberent, seruatámque Vespasiani σύνταξιν fuisse, non puto dubitandum.

37 *Necnon & artifices coëmit.*] Vetus vox *coëmere* pro mercede conducere: sic *emptitius* miles ὁ μισθῷ στρατευόμενος, apud Festũ. *emere auxilia*, apud Iulium Capitolinum in Antonino Philosopho. perperam ergo scriptum in codice maximi Iurisperitorum, *artifices cæmentarios.*

Pag.176.v.9 *Archimimus personam eius ferens, imitánsque, ut est mos, facta ac dicta uiui.*] Mos seruatus in diuitum & insignium virorum funeribus, vt notat Dionysius Halicarnasseus, libro septimo, εἶδον δὲ καὶ ἐν ἀνδρῶν ἐπισήμων ταφαῖς, ἅμα ταῖς ἄλλαις πομπαῖς προηγουμένους τῆς κλίνης τοὺς σατυριστὰς χοροὺς κινουμένους τὴν σίκιννιν ὄρχησιν, μάλιστα δ' ἐν τοῖς τῶν εὐδαιμόνων κήδεσι. Vide & in Tiberio capite LVII. nam videtur is scurra de quo ibi agitur, ex ista consuetudine funeri admotus: etsi id Suetonius διαρρήδην non dicit.

19 *Ordinem uitæ ferè hunc tenuit.*] Similis locus apud Xiphilinum, ibi, καταστάσει δὲ τοῦ βίου τοιᾷδε ἐχρῆτο. vbi tamen pleraque diuersa obseruantur. multo sanè similior ordo vitæ Seueri descriptus eidem in eius vita, illo loco, ἐχρῆτο δὲ Σεβῆρος καταστάσει τοῦ βίου εἰρήνης οὔσης τοιᾷδε. vide & confer. Adde Lampridiũ in vita Alexandri Seueri, ibi, *Vsus uiuendi eidem hic fuit.* Martialem epigrammate octauo libri quarti, & XC. eiusdem. Extant & Plinij aliquot epistolæ eiusdem argumenti, itémque simiæ eius Sidonij Apollinaris: & integro AVsonij poëmate descripta Ephemeris. Ex his locis discet studiosus antiquitatis, quomodo soliti veteres diem disponere.

21 *Ac dum salutabatur & calciabat ipse sese, & amiciebat.*] Eginhartus, *Cum calciaretur & amiciretur, non tantum amicos admittebat, uerùm etiam si Comes palatij litem aliquam esse diceret.* vide cætera.

27 *Super cœnam autem & semper aliâs comissimus.*] Mirificè placet scriptura Viterbiensis, *Super cœnam autem & super aleas communissimus.* Alea lusu inter cœnam plurimum vtebantur: vide ad librum secũdum: de voce *communissimus* notauimus ad Claudium cap. XXI.

50 *Menstrium*

30 *Menstrium Florum.*] Plutarcho in Othone Μέςριος Φλῶρος.

31 *Admonitus ab eo plaustra potius quàm plostra dicenda.*] Quanta fuerit affinitas soni inter *au* & *o* infinita prope sunt quæ arguant. Dio notat *Claudium* alijs dictum, qui semper apud Ciceronem *Clodius*: idem obseruat & scholiastes Iuuenalis ad sextam. Dixere & *cotes* pro cautes, *origa* pro auriga, notante eodem interprete. sic *focaneus palmes* qui à faucibus dictus auctore Columella lib.IV. *Clostrum* & *clostellum* pro claustro & claustello. *oricularius clyster* in medicorum libris pro auricularius. sexcenta sunt hoc genus: quare etiam Ὄφιδος dicitur Appiano in Ἀννιβαϊκῇ fluuius AVfidus. nec mendum puto, sed pronuntiandi consuetudinem. etsi aliter apud alios Græcos scio esse scriptum id nomen.

33 *Cùm producta pro concubitu HS. quadringenta donasset.*] Ex cod. Pithœi est hæc lectio: Viterb. habet *perductæ*, vterque *quadringenta* non *quadraginta*: quæ tamen scriptura vereor vt satis sit ex moribus principis restrictissimi. Sed videtur mihi longè alia mens esse huius loci. nam quare tantã pecuniæ vim homo ad opprobrium vsque deparcus, huius rei caussa effudisset, cùm non amore captus, istam accersisset, sed ab illa fuisset expugnatus? quare puto non ipsum fœminæ, sed ipsi fœminam potius donum dedisse, quasi μίσθωμα τῆς συνουσίας. Lego igitur, *cùm perducta.* deinde quod de rationibus sequitur, interpretor de accepti pagina, in quam referri debuit hæc summa sub aliquo titulo: *moris enim fuit* (Asconij Pediani verba sunt) *vnumquemque domesticam rationem sibi totius vitæ suæ per dies singulos scribere, ex quo appareret quid quisque de reditibus suis, quid de arte, fœnore lucroue seposuisset quoque die.*

36 *Proceræ staturæ improbiusq; nato.*] Viterb. *irato*: sed ex correctione ipsius qui scripserat: prius enim aliter exarauerat, &, vt puto, *nato*: quæ vera lectio est, consentientibus Pithœi & Lislæi codd. *improbè natum* vocat τὸν κακῶς πεφυκότα, hominem deformi & turpi proceritate corporis. Sic apud Plautum *improba facies*. Notat autem in eiusmodi homine prauum incessum. multi enim eius staturæ λορδοὶ incedunt, vt est apud Aristotelem περὶ πορείας cap.VII. ἴγχος ergo hîc dicitur de corpore producto adinstar perticæ, longuriíve. Hæc vera lectio & interpretatio horum verborum: alioqui possis scribere *malè pedato*, vt in Othone cap.XII.

40 *Et maximè de Cerylo.*] Lege *Et de Cerylo*, vt in Viterb. τὸ maximè ex sequenti loco temerè *huc* intrusum.

Pag.177.v.4 *Vt inuidiam aliqua cauillatione dilueret.*] Reperi in Viterbiensi, notatam & Torrentio χαρτῷ sanè miram, *defluerer.* viderint acutiores: nam in hoc genere, sæpe veritas latet sub aliqua in speciem absurda scriptura.

5 *Quendam è charis ministris.*] Scriptura Viterb. *è Cæsaris ministris.*

12 *Quod etiam urinæ vectigal commentus esset.*] Probo valde Beroaldi sententiam existimãtis exactũ hoc vile vectigal à fullonibus, quos plurimũ vrina vti solitos testantur multi veterum loci. Athenæus lib.XI. τὸ δὲ ἀφ' ἡμῶν διηκυλμένοι οὔρου δὲ δριμὺ, ὃ γνοῦ ἱμάτια τοῦτο χεύμενοι ῥίμματα πλύνουσιν οἱ γναφεῖς. Potest tamen intelligi de stipe exacta ab iis qui per diem vesicam exonerare vellent in amphoris quæ per angiportos erant collocatæ: vt indicat Titij veteris scriptoris locus apud Macrobium libro tertio cap.XVII. quem Beroaldus laudat. Meminit & Lucretius lib.IIII. his elegantissimis versibus,

Pusi sæpe lacum propter se, ac dolia curta,

Somno deuincti credunt extollere uestem
Totius humorem saccatum ut corpori fundant:
Cum Babylonica magnifico splendore rigantur.

Videntur de his accipiendæ & quæ *gastræ* nominantur in Petronij Satyrico. Porro simile huic vectigal fuit, quod foricarij exercebant. cuius meminit Iuuenalis satyra tertia,

--inde reuersi
Conducunt foricas, & cur non omnia?

Extat & foricariorum mentio apud Paulum lege XVII. §. fiscus Dig. De vsuris, quem locum explicat Cuiacius Obseruat. lib. XXII. cap. XXXIIII. Reperio etiam simile huic aliud vectigal à Vespasiano eodem excogitatum, & fimo equino m positum. Tzetzes narrat Chiliade prima, haut scio qua fide, quóue auctore.

29 VIIII. *Kalend. Iulij.*] Ita nostri MSS. omnes, non vt vulgo VIII. *Kalend. Iun.*

29 *Annum agens ætatis sexagesimum ac nonum, supérque mensem ac diem septimum.*] Intellige mensem septimum ac diem septimum. Dio, ἔζησε δὲ ἔτη ἐννέα καὶ ἑξήκοντα καὶ μῆνας ὀκτώ. imperasse autem scribit idem annos decem, sex diebus minus. At Clemens, annos XI. menses totidem, dies XXII. Caussam tantæ diuersitatis discas ex iis quæ notat Xiphilinus extremo Vespasiano.

Pag. 178. v. 6 *Titus cognomine paterno.*] Græci quidam ita hęc sunt interpretati, quasi post mortem demum patris, cognomen eius assumsisset Titus. Pæanius apud EVtropium, ὁμώνυμος μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν γενόμενος τῷ πατρί. sed falsam esse eam interpretationem omnes sciunt in Latinorum libris versati. Sic & Victor & EVtropius ac Suidas videntur illa verba *Amor & deliciæ generis humani*, ex sua potius quàm Suetonij mente interpretati. Vox *deliciæ* vt hîc accipitur, vna ex illis est quas alibi dicebamus negotium facessere Græcis interpretibus. Itaque ex iis alij omiserunt isto loco, vt Pæanius, qui ita vertit, τὸ πλῆθος γοῦν αὐτὸν Κοινὸν ἔρωτα προσηγόρευε. alij pro ea posuerunt τρυφή. cuius tamen dictionis similem vsum nō reperias apud eos qui verè ἑλληνίζουσι. Suidas ὡς πρὸς ἁπάντων ἔρως τε καὶ τρυφὴ τοῦ θνητοῦ προσαγορευθῆναι γένους. Mirum erratum notabamus aliquando in hoc vocabulo in Græca versione libri Hieronymi, cui index Catalogus scriptorum ecclesiasticorum. siquidem hæc Latina verba, *Antinoum autem in deliciis habuisse Cæsar Adrianus scribitur*, ita vertuntur τὸν δὲ Ἀντίνοον ἐν τῷ μεταξὺ τῶν αἰδηλικίων ἐσχηκέναι Ἀδριανὸν Καῖσαρ συγγράφονται. O socordiam! Sed videtur interpres deceptus cùm in deprauatum codicem incidisset.

10. III. *Kalend. Ianuar.*] Pithœi cod. IIII. *Kal.*

26 *Latinæ Græcǽque linguæ.*] MSS. Cuiacij, *Latinè Græcéque uel in orando, uel in fingendis poematibus promptus.*

13 *Certantem imitari chirographa quæcunque uidisset.*] In Græcorum commentariis legi, Διέφαινε τῶν γραμματέων Ἡρώδου βασιλέως χειρὸς ἁπάσης γράμματα δυνάμενος μιμεῖσθαι, ὡς καὶ ὁ Τῖτος βασιλεὺς ὕστερος ὁ Ῥωμαίων.

Pag 179. v. 7 XII. *propugnatores totidē sagittarū confecit ictibus.*] Emendauimus ex codice Viterbiensi: nam cęteri omnes corrupti: quod apparet ex EVtropio & Pæanio: qui cum nostro codice in numero isto consentiunt.

14 *De more id quidem p.*] Scribe vel sic, vel vt in MSS. *de more quidem.* vulgò *siquidem* ineptè.

15 *Sed non deerant qui se ais interpretarentur.*] Et sanè qui circa illa tempora

vixerunt ſic loquuntur, quaſi alia vulgò opinio hominum fuerit. Philoſtratus libro VI. *ἀναῤῥηθεὶς δὲ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἀριστείων ἀξιωθεὶς τούτων, ἀπῄει ἰσομοιρήσων τῆς ἀρχῆς τῷ πατρί.* At quod ait de ſalutato Romæ tunc temporis Tito Imperatore, an verum? non ſanè, ſed prorſus nugatorium: nam id factum in caſtris ad Hieroſolyma, vt modò dixit Suetonius, & narrat Ioſephus libro VI. capite XXXII. neque aliter ſalutatus à ſuo exercitu Titus Imperator quàm vetuſto ſub Republica more, qui omnibus notus. vide libro primo ad caput LXXVI.

18 *Veni, inquit, pater, ueni.*] *ἦλθον*, non *ἔρχου*.

33 *Tam aduerſo rumore.*] Nemo dubitat hanc lectionem eſſe optimam: mei tamen officij duxi non tacere lectionem duorum codd. Viterb. & Liſlæi, *aduerſa re*.

37 *Reginæ Berenices amorem.*] Scribe, *Beronices*, & mox Beronicen. ſic ſcipti cum Græcis conſentientes, Dione, Ioſepho, alijs.

38 *In cognitionibus patris.*] Omnes libri hac parte corrupti, præferunt *concionibus*. quod abſurdum eſt adeo, vt dubitari nequeat ſic eſſe ſcribendum, vt & Torrentius monuit probauítque.

Pag. 180. v. 4 *Quoſdam è gratiſſimis delicatorũ.*] Refer ad illa ſuperiora, *ſuſpecta libido fuit, propter exoletorum & ſpadonum greges.* ſunt enim delicati quos Græci *παῖδας ἁπαλοὺς* vocant. Dio Chryſoſtomus de regno, *κομᾶν ὄπισθεν ἀφεὶς, ὥσπερ οἱ νῦν τοὺς παῖδας τοὺς ἁπαλούς.*

9 *Thermis celeriter extructis.*] At MSS. omnes noſtri *celebriter*. Dio, *τό βαλανεῖον τὸ ἐπώνυμον αὐτοῦ ἱερώσας.*

12 *Ibidem & gladiatores. atque uno die quinque millia omne genus ferarũ.*] Dio ſic refert, *Γέρανοί τε γὰρ ἀλλήλοις ἐμαχέσαντο, καὶ ἐλέφαντες τέσσαρες. ἄλλα τε ἐς τετρακισχίλια καὶ βοτὰ καὶ θηρία ἀπεσφάγη.* Sed grues in theatrum productas ad pugnam quis veterum narrat præter Dionem? Scio commiſſiones gallorum gallinaceorum & coturnicum fuiſſe inter ſpectacula: ſed Græcorum non Romanorum. Lego verò mutata diſtinctione *Γέρμανοί τε γὰρ ἀλλήλοις ἐμαχέσαντο· καὶ ἐλέφαντες τέσσαρες, ἄλλα τε ἐς τετρα.* En *μεταμόρφωσιν*: vnius literulæ adiectione facimus de gruibus Germanos. Intelligit auctor commiſſiones gladiatorum quorum & Suetonius vti vides ſimiliter meminit. inter hos producti & Germani captiui. ſic fuit moris, vt ſciunt omnes. Vopiſcus in Probo, *Edita præterea gladiatorum paria trecenta, Blemyis pleriſque pugnantibus, qui per triumphum erant ducti, pleriſque Germanis & Sarmatis, nonnullis etiam latronibus Iſauris.*

15 *Primus præterita omnia uno confirmauit edicto.*] Edicti huius meminit & Dio: id ipſum eſt quod hodiéque in volumine epiſtolarum Plinij legitur libro decimo.

21 AMICI DIEM PERDIDI.] Omnino legendum vt apud Græcos & Latinos, credo, omnes, *Amici hodie diem perdidi*: vide EVſebium in Chronico, Victorem, EVtropium, Zonaram, Pæanium, atque alios minorum gentium hiſtoricos. Adde his Themiſtium oratione ſexta, *Τίτου τοῦ σεβαστοῦ τὸ λαμπρὸν καὶ μέγα ἐκεῖνο ῥῆμα, ὅτι Τήμερον οὐκ ἐβασίλευσα· οὐδὲν γὰρ εὖ ἐποίησα.*

28 *Nonnunquam in thermis ſuis admiſſa plebe, lauit.*] Lampridius in Alexandro Seuero, *Thermis & ſuis & ueterum frequẽter cum populo uſus eſt, & æſtate maximè, balneari ueſte ad palatium reuertens: hoc ſolum imperatorium habens, quòd lacernam coccineam accipiebat.* Eginhartus de Carolo Magno, *non ſolùm filios ad balneum,*

uerùm optimates & amicos, aliquando etiam satellitum & custodum corporis turbam inuitauit, ita ut nonnunquam centum uel eo amplius homines lauarentur.

36 *Nihil nisi sibi publicè perisse testatus.*] Traiectio. nam *publicè* iungi cum *testatus* debet. sic membranæ.

Pag. 181. v. 16 *Oblata sibi ornamenta pugnantium.*] Ornamentū est σκευὴ quam Græci vocant. sic σκευὴ Ἡρακλέους dicitur, quicquid prodituro in scenam assumendum vt Herculis personam agat, puta, leonina pellis, claua, pharetra, & cætera omnia id genus. Latini *ornamenta* vocant, vt ex Festo, Seneca & Suetonio rectè animaduersum viris eruditis. nihil igitur mutandum. In codice tamen Viterb. & Cuiaciano, *ferramenta* scriptum non *ornam.*

28 *Dimotus plagulis.*] Lislæi cod. pars *pellibus*. pars *paludibus*. Pithœi *pallulis*. Viterb. *paludamentis*. omnia mendosa. vide Nonium *Plagæ*.

31 *Quidam opinantur.*] Alij, inquit, Dio, pœnituisse aiunt, quòd fratrē Domitianum manifestò vitæ suæ insidiantem non interemisset. & his assentiri se ait ille. ego aliter iudico: rapiunt enim me in alia omnia verba Suetonij: quæ potius suadent, sensisse Titum de aliquo insigni aut flagitio, aut scelere à se quondam patrato. sed Dio aliter narrat vocem Titi, ἀποψύχων εἶπε, ὅτι ἓν μόνον ἐπλημμέλησα.

35 *Excessit in eadem qua pater, uilla.*] Extinctū veneno leporis marini sunt qui narrent. Tzetzes, Τίτος θνήσκει βεβρωκὼς λαγὼν τῶν θαλασσίων.

35 *Idibus septembris.*] EVsebius, pridie Idus Sept.

36 *Post biennium ac menses duos: diésque XX.*] Consentiunt Dio & Zonaras. Clemens dies omittit.

Pag. 182. v. 7 *Adolescentiæ tempus tanta inopia tantáque infamia gessisse fertur.*] Malim *egisse*. similis error in Vespasiano cap. vltimo, vbi *annum gerens* multi codices legunt, perperam, vt arguunt libri omnes meliores.

10 *Quod inscribitur Luscio.*] Viterbiensis, *Lutio*.

26 *Expeditionem quoque in Galliam Germaniásque.*] Adi Iosephum qui plenis velis laudat Domitiani hoc inceptum Ἁλώσεως libro septimo capite XI.

30 *Sellámque eius ac fratris quoties prodiret lecticasequebatur.*] Sella igitur lectica dignior? ita videtur colligi ex hoc loco posse. sed si de curuli intelligas, non de vulgari sella, planè ruit ὁ συλλογισμός.

33 *Simulauit & ipse mirè modestiam, in primísque poeticæ studium.*] Codex Cuiacij *sim. & ipse mirè modestiam in primis, poeticæque.*

36 *Aduersus Alanos.*] Iosephus Ἁλώσεως libro septimo cap. XXIX Hegesippus libro V. cap L.

Pag. 183. v. 2 *Prius quàm planè efflaret animam, pro mortuo deseri iussit.*] Zonaras auctor vel Dio potius apud Zonaram, Tito adhuc spirante Domitianum celeriter Romam venisse, & statim castra Imperatorísque nomen & potētiam occupasse.

5 *Secretum sibi horarium sumere solebat.*] Non *horarium*, sed *horarum* est scriptum in Viterbiensi & Pithœi codicibus. inde suspicio est deesse numeri notam, & hoc aut simili modo scribendum, *secretum sibi horarum III. sum. sol.*

28 *Circumstructo iuxta Tiberim lacu.*] Ita Viterbiensis, non vt vulgò *circumducto*. Tacitus loco simili Annalium XII. *lacu in ipso nauale prælium adornatur, ut quondam Augustus structo cis Tiberim stagno.*

32 *Instituit & quinquennale certamen Capitolino Ioui.*] Factum anno V.C. DCCCXXXIX.

DCCCXXXIX. coss. Domitiano XII. & Ser. Cornelio Dolabella. vide Censorinum. sed nemo plura de hoc agone quàm Statius Papinius in Syluis. quē eximium poetam certum est in eo superatum esse, alijs contra eum coronatis. testis ipse cùm in carmine ad Claudiam vxorem, tum in epicedio patris. non dicam meminisse huius agonis, & Papinij victi, Iuuenalem satyra septima, cùm canit de eo loquens, *-sed cum fregit subsellia uersu,*

Esurit, intactam Paridi nisi uendit Agauen.

Nam, vt *ὁδοῦ πάρεργον* optimi poetæ locum explicem, non assentior doctissimo viro, ita illum explicanti. Eius verò interpretatio, nisi fallor, neq; instituto Iuuenalis, neque verbis satis conuenit. instituto, quia poetæ ibi mens non alia, quàm vt doceat optimos quosque poetas cùm maximè placeant, & in ore omnium versentur, nihil tamen ex eo commodi percipere pręter inanem gloriam. adeo vt victus caussa illa ipsa ob quæ tolluntur in cœlum poemata, cogantur vendere turpiter. hoc velle Iuuenalem doceat satyræ totius argumentum, quam vulgò proscribūt De sterilitate studiorum. Cùm igitur Statius ponatur eo loci in exemplum optimi poetę, qui cùm maximè placeat, nihilominus esuriat, absurdè fecisse videatur si *ἄλλως* ipsius mentionē iniecit. nam quid mirū, aliquis dicat, si victus poeta iaceat? sed nec verbis quadrare ea viri præstantissimi interpretatio videtur. nam *frangere subsellia* poetica licentia vel *ὑπερβολικῶς* potius dictum accipio, pro vehementissimè placuisse: sic vt plausu & *κρότῳ* Euge & *sophos* acclamantium quasi frangerentur subsellia. Stat à me Sidonius Apollinaris qui sine dubio dicendi hoc genus ita accepit, quod ex his illius è libro quinto apparet, in epistola ad Sapaudum, *Nam debetur ab eo percopiosus literis honor: hunc olim perorantem, & rhetoricæ sedilia plausibili oratione frangentem socer eloquens ultro in familiam patritiam asciuit.* certum est ita locutum Sidoniū intendentē oculos ad istū Iuuenalis locum. Quid quod Polybius simillimè locutus in historia decimaquinta? *τῶν δὲ διασαφούντων τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως, κατερρήγνυτο πᾶς ὁ τόπος ὑπὸ τοῦ κρότου καὶ τῆς κραυγῆς.* Potius ergo referamus ad recitationes quod ait satyricus. neque sanè aliò possunt trahi si attendimus quæ paullò antè præcedunt, *-lætam fecit cum Statius urbem*

Promisitque diem.

Pæne omiseram, quod totius rei caput est: neque enim verū, *τὸ γ᾽ ἐμοὶ δοκοῦν*, victum Statium fuisse cùm commisisset Thebaidem suā in agone Capitolino: neque ea poetę sententia in epicedio patris: vbi hoc potius ait, ideo se esse victum, quia inuiderit eam gloriam Ioui Capitolino Thebais: quæ tunc temporis Statium sibi totum asserebat, & eius omnia studia. Enimuero quid Thebaidi cum Ioue Capitolino? ad cuius certamē non alia afferre carmina moris fuit, quàm de laudibus ipsius composita. Quintilianus libro tertio, *An laudes Capitolini Iouis perpetua sacri certaminis materia, uel dubiæ sunt, uel non oratorio genere tractantur?*

37 *Purpureáq; amictus toga Germanica*] Non potuimus insuperhabere consensum MSS. in quibus hanc lectionem offendimus, vt & Torrentius in suis, vt ait, omnibus. veram tamen esse scripturam istam non censeo. nam duorū alterum puto verum: aut cum editione prima scribendum esse *toga Græcanica*, & accipiendum de chlamyde Græcanica, quæ *καθ᾽ ἑλληνικώτερον* quidem, sed *ἀναλόγως* tamen dicta Suetonio toga: vel corrigendū, *Hermionica*. Inter purpuræ species est Hermionica longè excellentissima. Plutarchus in Alexandro, *καὶ πορφύ-*

ρας Ερμιονικῆς ἀίρεθῆναι τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἑτῶν δέκα διδόντων ὀξγακοσίων, ϖεόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔπι κ) νεαρὸν φυλαττούσης.

Pag.184.v.2 *Ac poetarum carmina.*] Ter victor discessit ex hoc certamine Papinius. in carmine ad vxorem,

-- ter me uidisti Albana ferentem
Dona comes, sanctóque indutum Cæsaris auro,
visceribus complexa tuis, sertisque dedisti
Oscula anhela meis.

8 *Plurima & amplissima opera incendio absumta restituit: in queis & Capitolium.*] Appositum ad hunc locum Martialis epigramma, quod libet ascribere. est enim in genere κολακικῷ singulare.

Quantum iam superis Cæsar, cœlóque dedisti,
Si repetas, & si creditor esse uelis:
Grandis in ætherio licet auctio fiat Olympo,
Coganturque dei uendere quicquid habent:
Conturbabit Atlas, & non erit uncia tota,
Decidat tecum qua pater ipse deûm.
Pro Capitolinis quid enim tibi soluere templis,
Quid pro Tarpeiæ frondis honore potest?
Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada prætereo: res agit illa tuas.
Quid loquar Alciden, Phœbúmque, piósque Laconas?
Addita quid Latio Flauia templa polo?
Expectes & sustineas Auguste necesse est:
Nam tibi quod soluat, non habet arca Iouis.

19 *De Sarmatis lauream modò Capitolino Ioui retulit.*] Clarum ex hoc loco errare doctissimos viros qui triumphare & Ioui Capitolino lauream referre idem esse putant. maius enim & longè dignius triumphi quàm laureæ ius. quod etiã stante Rep. omnibus competiit qui cæsis hostibus Imperatores salutati fuissent: siue illi res triumpho dignas gessissent, siue starent eorum facta intra gloriam triumphi. præter hoc certissimum testimonium, sunt & alia non minus liquida. lib. v. scribit Suetonius cap. XIII. Neronem ob Teridatis in vrbem aduentum, *Imperatorem consalutatum, lauream in Capitolium latam.* nemo tamen sanus triumphasse eum propterea dixerit. Antonium collegam Ciceronis ex bello Catilinario lauream reportasse quis nescit? atqui triumphandi neque ius neque spem vllam habuisse Antonium certissimum est. M. quoque Tullium prælijs aliquot in Cilicia feliciter gestis, & Imperatorẽ fuisse salutatum, & laurea fasces suos ornasse constat. triumpho res dignas eum gessisse adeo nõ constabat, vt Catoni & senatorũ plerisque alijs absurdè facere visus sit, qui triumphum peteret.

25 *Paulóque pòst occisum Antonium adeo uulgatum est.*] Papinius,

Quæque tuas laurus uolucri Germanice cursu
Fama uehit prægressa diem, tardúmque sub astris
Arcada, & in medio linquit Thaumantida cælo.

31 *Castrari mares uetuit.*] Statius,

Qui castæ Cereri diu negata,
Reddit iugera, sobriásque terras.

Qui

Qui fortem uetat interire sexum.

33 *Existimans nimio studio negligi arua.*] Non solùm in vita Apollonij lib. VI. meminit huius rei Philostratus: quem locum laudat Beroaldus: sed vberius in vita Scopeliani sophistæ. Is est qui totius Asiæ nomine legationem obijt ad Domitianum, deprecaturus edicti huius executionem. in quo tanta fuit illius vel dexteritas vel felicitas, vt non solùm colendi vineas impunitatem suis nactus sit, sed etiam necessitatem. redijt enim, μὴ μόνον τὸ ἐξεῖναι φυτεύειν ἔχων, ἀλλὰ καὶ ἐπιτίμια κατὰ τῶν μὴ φυτευόντων. Caussam latæ legis quod ad Asiam prouinciam attinet, aliam affert Philostratus: seditiones nempe sæpe ortas ex temulentia. Ἐδόκει τῷ βασιλεῖ μὴ εἶναι τῇ Ἀσίᾳ ἀμπέλους, ἐπειδὴ ἐν οἴνῳ στασιάζειν ἔδοξαν· ἀλλ' ἐξαιρεῖσθαι μὲν τὰς ἤδη πεφυτευμένας, ἄλλας δὲ μὴ φυτεύειν ἔτι.

37 *Geminari legionum castra prohibuit.*] Quid est geminari castra? & quæ legis huius caussa? Puto geminari castra dici, non, vt censent interpretes, cùm ex veteri more pro occasione fierent maiora & minora: sed cùm duæ legiones coëunt in vnum locum, & castra vna: quod semper experientia docuit esse periculosum. fere enim *secuta exercitus seditio, qui plerunque contemplatus frequentiam suam à disciplina desciscit*, ait Velleius verissimè. & Dio quoq; lib. XLIX. milites, inquit, πρὸς τὴν ὄψιν τοῦ πλήθους σφῶν θρασυνόμενοι. ideo seditionem parantes, aquilas, signa, castra iungebant, vt de legionibus Germanicis narrat Tacitus libro primo. confirmant hanc interpretationē quæ statim sequuntur, de occasione legis huius ferendæ.

40 *Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos.*] Prorsus mendosa lectio, etsi ita habetur in omnibus MSS. sed scribendum *ad aureos ternos*: vel *aureos ternos*, vt docuit pridem Iustus Lipsius, in Electis suis, vbi de stipendij militaris modo disputat doctè & acutè.

Pag. 185. v. 1 *Ne se persuasorijs assertionibus accommodaret.*] Ita habet noster Viterbiensis: sed Pithœi & Lislæi codd. firmant emendationem Iacobi Cuiacij, qui ex duobus vetustissimis libris rescribit, *persusorijs*. & loci huius sententiam contra interpretes explicat doctissimè ad legem XIII. Dig. De excusationibus. Reperi etiam in notis quas ex magni illius doctoris sui libro descriptas communicauit amicissimus Lectius, ita scriptum esse in eo codice qui est in bibliotheca sacri sacelli Biturigum. Legamus igitur posthac cēseo cum optimis libris, & interpretemur cum maximo doctore & omnis antiquitatis callentissimo.

32 *Vix suspicionem ullam.*] Cuiacij liber, *suspectionem*.

37 *Rufcij Cæpionis.*] Viterb. *Ruffi*. Lislęi, *Rusci*. ita non esset gentis nomen.

39 *Apud ærarium pependisse.*] Cuiacij & Lislęi, *ærarium apud pependisse*.

Pag. 186. v. 2 *Vena in præteritum donauit.*] Exemplar Viterb. *in perpetuum*. non probo.

3 *Veteribus possessoribus ut usucapta concessit.*] Aggenus Vrbicus commentarijs in Iulium Frontinum, *Domitianus per totam Italiam subsecina possidentibus donauit, edictóque hoc uniuersis notum fecit.*

12 *Patremfamilias.*] Hoc est, τὸν δῆμον civem Romanum, vt interpretamur ad librum IV. cap. XXVI.

14 *Impiè locutus palmularius.*] Non solùm in spectaculis periculum fuit sub tyrannis fauere alicui contra studium principis: sed etiam domi in vino & conuiuijs liberam vocem de his nugis misisse verti solitum in occasionem

calumniæ & impietatis crimen vt appellabant. Martialis de ſuo conuiuio.

De praſino conuiua meus uenetóque loquatur,
Nec facient quemquam pocula noſtra reum.

14 *Complures ſenatores, in his aliquot conſulares, interemit.*] Adde etiã aliquot triumphales, vel certè triumphalibus ornamẽtis donatos. in his Iulium Agricolam Taciti ſocerum. Libet, ἐν παρόδῳ Dionem in hac narratione emendare, & veram illi ſententiam reddere, ſimul & Tacito conciliare. Scriptum in compendio Dionis de Agricola, ὃς, πέλος ἐσφάγη διὰ ταῦτα ὑπὸ Δομιτιανοῦ, καίπερ τὰς ἐπινικίους τιμὰς παρὰ τοῦ Τίτου λαβών. Ait occiſum eum à Domitiano, licet à Tito ornamentis triumphalibus fuiſſet donatus. Primùm non ſatis video cur ſic loquatur, & quam vim habeat illud καίπερ. deinde falſum quod ait de Tito: nam Domitianus fuit qui eo honore Agricolã auxit. quod grauiſſimo teſti, & genero amplius accredamus neceſſe eſt. Enimuero ſcripſiſſe Dionem aio, καίπερ τὰς ἐπινικίους τιμὰς παρ' αὐτοῦ τούτου λαβών.

19 *Quod poſt abductam uxorem laudanti uocem ſuam, Heu taceo dixerat.*] Parum ſatisfaciũt mihi interpretes in explicatione huius Lamiæ dicti: nam quod putant *Heu taceo*, ſuſpiritum eſſe eius, indicem doloris ob abductam vxorem magni, ſed latentis: nobis non ita videtur: ſed notatam potius fuiſſe tyrannidem principis, qui omnia in ſuo genere pulchra & excellentia poſſeſſoribus eriperet. vnde neceſſitas incumbebat ſua bona diſſimulandi celandique. ſic eſſe exponendum docent illa verba *laudanti uocem ſuam*. ad quæ parum attendiſſe interpretes videntur. Sunt codices qui hîc aliquid Græcè muginentur loco illorum *Heu taceo*. vt Liſlæi, vbi ſcriptum ferè ἐν τῷ ὤ forte pro ἐν σιωπῇ ſupple ἔχε. id eſt, digito compeſce labellũ. ſed vulgata perplacet: licet Græcæ lectionis ſeruare veſtigia videantur optimi codd. Viterb. & Pithœi. in queis eſt *eutacto* & *tutacto*. docti cogitent.

31 *Diuortium ſuum cum uxore taxaſſet.*] Hæc ſcriptura librorum omnium veterum. at vulgo, *tractaſſet*. illa voce vſus & libro ſecundo capite quarto.

32 *Flauium Sabinum alterum è patruelibus.*] Adijce, generum Titi fratris. Philoſtratus libro VII. Σαβῖνον ἀπεκτονὼς ἕνα τῶν ἑαυτοῦ ξυγγενῶν, Ιουλίαν ἦγεν· ἡ δὲ Ιουλία γυνὴ μὲν ἦν τοῦ πεφονευμένου, Δομιτιανοῦ δὲ ἀδελφιδῆ, μία τῶν Τίτου θυγατέρων.

35 *Latentes conſcios, inueſtigato nouo quæſtionis genere, diſtorſit.*] Multis modis abſurda lectio. quid appellat *latentes conſcios?* deinde quomodo ſæuitiam in latentes exercuit? emenda igitur, *latentes per conſcios inueſtigatos, nouo quæſtionis genere diſtorſit.*

Pag. 187. v. 1 *Auctorem ſummarum.*] Liſlæi, *actorem ſ.*

2 *Aſſidere in loco iuxta coëgit.*] Ita moris, intra cubiculum ſedere in toris, vt fit hodie in ſcamnis: non ſolùm cũ ad cibum ſumendum diſcumberent, ſed in omni otio, aut negotio, quod quieſcere non prohiberet. Galenus in libro de præcognoſcendo, loquens de matre quæ puero ægro adſidebat, ἐν τῷ οἰκήματι ἦν ἡ κλίνη, καθ' ἧς ἡ μήτηρ τοῦ παιδὸς ἐκαθέζετο. totum illum locum vide, &, ſi lubet, quæ notauimus libro ſecundo capite LXXVIII.

19 *Sed cum obnoxiũ ſe Barbaris per hoc animaduerteret.*] Zonaras dubio procul ex Dione, expoſito incremento ſtipendij de quo antè dictum, μεταμεληθεὶς δὲ τὸ μὲν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε· καὶ ἑκατέρωθεν μεγάλα τὸ δημόσιον ἔβλαψε, μήθ' ἱκανοὺς τοὺς ἀμυνοῦντας αὐτῷ, καὶ τούτους μεγαλομισθοὺς ποιήσας.

26 *Præter cæteros Iudaicus fiſcus acerbiſſimè actus eſt.*] Quod factitatum alibi

notaba-

notabamus in artibus sordidis & vetitis, vt pretio depenso permitteretur illarum professio, idem factum in religione Iudaica, ac mox quoque in nostra, sicut declarat Tertulliani locus quem ad libr. IV. laudauimus. is est quem vocat auctor fiscum Iudaicum, & à duobus hominum generibus pensitatū fuisse indicat. prius fuit eorum, qui liberam suæ sectæ professionem in vrbe redimebant. Iudæis enim licuit soluto pretio quod erat imperatum, in vrbe manere. nam interpretes qui ad persecutionem secundam Christianorū sub Domitiano hæc verba referūt, fallūtur. Tributi huius meminit Xiphilinus in Vespasiano, *ἀπ' ἐκείνου δίδραχμον ἐτάχθη τοὺς τὰ πάτρια αὐτῶν ἔθη περιστέλλοντας τῷ Καπιτωλίῳ Διῒ κατ' ἔτος ἀποφέρειν.* id est, *ex eo constitutum est, ut Iudæi qui patrios ritus seruare vellent, didrachmum quotannis Ioui Capitolino inferrent.* Meminit & Appianus in Syriacis vbi *φόρον τῶν σωμάτων* vocat. ita interpretamur illa verba, *qui uelut professi Iudaicam intra urbem uiuerent uitam.* quæ tamen possis fortasse etiam aliter accipere: Iudæos omnes fuisse vrbe pulsos: nec aliter permissam Romæ habitationē quàm si patrios ritus eiurassent: grauésque mulctas dictas, si qui nacti post eiurationem manendi in vrbe facultatem, vixissent vitam Iudaicam. mihi placet magis prior interpretatio: & professionem intelligo qualis ea quæ Tertulliani temporibus ipso teste apud beneficiarios fieri solita à tabernariis, aleonibus, & Christianis. Scribendum autem, *qui uelut prof.*

35 *Et patri se & fratri imperium dedisse.*] Hinc illud Martialis,

Solus Iuleas cùm iam retineret habenas,
Tradidit, inque suo tertius orbe fuit.

Pag. 188. v. 1 *Formalem dictaret epistolam.*] Græci historici vocant *ἐγκυκλίους ἐπιστολάς*: de quibus alius nobis dicendi locus constitutus.

5 *Statuas sibi in Capitolio nonnisi aureas & argenteas poni permisit.*] Plinius panegyrico ad Traianum, *Paullò antè aditus omnes, omnes gradus, totáque area hinc auro, hinc argento relucebat.*

6 *Vt quidam Græcè inscriptum fit arcui Αρκει.*] Hæc scriptura cod. Viterb. nisi quod vox Græca vt alibi multis locis abest. quam, iudicium secuti Turnebi, restituimus, fauentibus Lislæi libris, in quibus partim *arti* partim *arci* exaratum. In eisdē libris, vulgatæ lectionis *Arcam & caluitium* nec vola extat neque pes. Quare abeant, censeo. Morboniam.

41 *Quo maximè facto maturauit sibi exitū.*] Philostratus declarat libro octauo, *ἐώθουν οἱ θεοὶ Δομετιανὸν ἤδη τῆς τῶν ἀνθρώπων προεδρίας. ἔτυχε μὲν γὰρ Κλήμεντα ἀπεκτονώς, ἄνδρα ὕπατον, ᾧ τὴν ἀδελφὴν τὴν ἑαυτοῦ ἐδεδώκει· πρόσταγμα δὲ ἐπεποίητο περὶ τρίτην ἢ τετάρτην ἡμέραν τοῦ φόνου, κἀκείνην ἐς ἀνδρὸς φοιτᾶν. Στέφανος δὲ ἀπελεύθερος τῆς γυναικός, ὃν ἐδήλου τὸ τῆς διοσημίας σχῆμα, εἴτε τὸν τεθνεῶτα ἐνθυμηθείς, εἴτε πάντας, ὥρμησεν ἴσα τοῖς ἐλευθερωτάτοις ποτὲ Ἀθηναίοις, ἐπὶ τὸν τύραννον.* *Iam dii à gubernatione mortalium Domitianum deturbabant: qui cùm Clementem uirum consularem* (ὕπατον dixit pro ὑπατικόν, vt nuper notatum nobis ad Apuleium: paret ex verbis Suetonij *tantum non ipso eius consulatu*: non ergo consul fuit cùm occideretur) *cui sororem suam nuptum dederat occidisset: tertio uel quarto die à cæde edixerat, ut ipsa quoque in publicum prodiret:* (lego enim *εἰς ἀνδρὸς*: vulgata lectio sonat, *ut & ipsa in manum uiri conueniret*) *quamobrem Stephanus mulieris eius libertus, quem diuinitus datum ostentū denotabat, siue defuncti, siue omnium caussa, non minus quàm illi omnium liberrimi Athenienses, impetum cepit tollendi tyranni.*

Pag. 189. v. 9 *Mineruam quam superstitiose colebat.*] Ita oportuit, matrem coli

à filio. præter alios testatur Philostratus libro septimo, quendam perijsse commemorans, ἐπειδὴ ξένων ἐν Τάραντι οὗ ἦρχε, μὴ προσθεῖναι ταῖς δημοσίαις εὐχαῖς ὅτι Δομιτιανὸς Ἀθηνᾶς εἴη παῖς.

18 *Inter cæteras diei fabulas referretur.*] Sic scribendum non *referebatur*. repetendum enim *euenit*.

27 *Pro quinta quam metuebat.*] Cæsum circa meridiem ait Philostratus.

35 *Sinisteriore brachio uelut ægro lanis fasciisque obuoluto.*] Ita moris fuit: atque hæ sunt lanæ quarum meminit Vlpianus § ne ea quidem. lege, Si cui lana. Dig. de legatis III. Leontium in epistola ad Lamiam ἐν αἷς αὐτὴ λείπεται φθειρόντας καὶ φιλοσοφοῦντας & καταπεπιλημένους δὲ μαλλοῖς τοῖς αἰεὶ πίλων. ex eo est istud Artemidori libro primo, ἔρια αἰεὶ τραχήλω ἔχειν νόσους μακρὰς καὶ φθίσιν προσαγορεύει. hinc dicti sunt lanoculi, vt docet Festus. Cæterùm Philostratus in hac historia dexterum brachium non autem sinistrum fuisse inuolutum tradit.

Pag. 190. v. 7 *Anno ætatis XLV. imperij XV.*] Dio, ἔζησε μὲν ἔτη τέσσαρα καὶ τεσσαράκοντα, μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ἓξ καὶ εἴκοσιν· ἐμονάρχησε δὲ ἔτη πεντεκαίδεκα καὶ ἡμέρας πέντε. imperio addit octo amplius menses Clemens Alexandrinus. aliter alij: quæ annotent quibus operæ est λεπτολογεῖν.

11 *Vultu modesto, ruborisque pleno.*] Et *uultum modestum* hîc, & mox *uerecũdiam oris* accipe vt loquuntur Iurisconsulti, sine effectu. quomodo sæpe Suetonium loqui antè notauimus. modestũ ergo vocat, qui, vt Tacitus ait, imaginẽ modestiæ præ se ferret. nam falluntur interpretes qui aliter sensisse Suetonium quàm Tacitum ac Plinium notant. modestiæ illa imago fuit rubor: qui color in vultu pudoris ingenui argumentum esse solet, ideóque non paruam commendationem affert. propterea Hesychius θεμερὸν quod est rubrum, explicat etiam σεμνόν· & vocem θεμερῶπις (vt in AEschyli Prometheo vincto, ἐξέπληξέ μου τὴν θεμερῶπιν αἰδῶ) interpretatur idem, ἐρύθημα. Domitiani vultum ita depingit Philostratus libro septimo, ἦν δὲ καὶ πρὸς τὸ φόβημα τοῦ βασιλέως παρεσκευασμένος, καὶ πρὸς τὸ δύσφορον τοῦ προσώπου· φθέγγεται μὲν γὰρ βαρύ, κἂν πράως διαλέγηται· ἡ δὲ ὀφρὺς ἐπίκειται τῷ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἤθει· μεστὴ δὲ παρειὰ χολῆς· ταῦτα γὰρ μάλιστα ἐπιφαίνει. vbi vides omnia tribui illi ingrata, & planè contraria descriptioni Suetonij: cuius vnius testimonium plus ponderis apud omnes sani iudicij habebit quàm sexcentorum siue Philostratorum siue Apolloniorum.

15 *Commendari se uerecundia oris adeo sentiebat.*] Arguunt hunc eius sensum adulatores poetæ Statius & Martialis, qui hoc nomine sæpe illum laudant: nempe quia sciebant gratius ei nihil accidere posse.

24 *Scias, nec gratius quicquam decore nec breuius.*] Eandem sententiam elegantissime persecutus Arbiter in hoc capillorum elegidario,

Quod solum formæ decus est cecidere capilli:
Vernantesque comas tristis abegit hiems.
Nunc umbra nudata sua iam tempora mœrent
Areáque attritis ridet adusta pilis.
O fallax natura deûm: quæ prima dedisti
AEtati nostræ gaudia prima rapis.

38 *Alieno firmabat ingenio.*] Hæc quidem plana lectio: sed mirum in optimis membranis aliter legi: vel *Alpheno*, vt in libris Torrentij: vel *Alphabeto*, vt in Viterbiensi. nihil elicio: nisi si corruptum nomen est alicuius liberti vel serui ab epistolis.

41 *Et incanum.*] Græci ἀκροβόπολιον vocant. iidem canitiem capitis & χιόνα & τὸ χιονούμενον τῆς τριχώματος nominant.

Pag 191.v.21 *Scalas etiam inferri clypeósque & imagines eius coram detrahi.*] Quid si? *Scalis etiam inferri: clypeósque & im.* nam Scalas dici absolutè Scalas Gemonias quò solita abijci supplicio affectorum corpora, non mirum. Græci quoque διαβαθμοὺς ἁπλῶς sæpe vocant. Vulgatam tamen lectionē non damno: verisimile enim est scalis opus fuisse ad detrahendos clypeos, & tyranni imagines, quæ in Curia. Apud Iuuenalem scalas malè vulgò interpretantur isto loco,

—rumpe miser tensum iecur, ut tibi lasso
Figantur uirides scalarum gloria palmæ.

scalæ hîc sunt aditus domus, ianua. ita autem vocat ἐμφατικῶς ad indicandam oratorum pauperiem qui more omnium tenuium & mendicorum in cœnaculis habitabant, vt ędes suas nisi scalis introire non possent. Erat autem moris oratorum & caussidicorum, victoriam partam in foro testari appensa pro foribus palma. Lucianus, Ῥητόρων διδάσκαλον. κἂν τὰς δίκας ἐξετάζομαι, ὡς διδοὺς τὰ πολλὰ καὶ τοῖς δικασταῖς τοῖς αἰτοῦσι καθυπισχνούμενος. καὶ ἐπλασάμην μὲν τὰ πλεῖστα· οἱ φοίνικες δ' ἐπὶ τῇ θύρᾳ χλωροὶ ἐστεφανωμένοι· τούτοις γὰρ ἐπὶ τοὺς συχνοὺς χρῶμαι τοῖς δειλίαν. Lucanus in Panegyrico ad Pisonem:

—licet exercere togatæ
Munera militiæ: licet & sine sanguinis haustu
Mitia legitimo sub iudice bella mouere.
Hinc quoque seruati contingit gloria ciuis,
Altáque uictrices intexunt limina palmæ.

Non legeram alibi expositum hunc Iuuenalis locum. Sed modus esto, ac finis.

—γλυκὺ δ' ἀνθρώ-
πων τέλος ἀρχά τε, δαίμο-
νος ὀρνύντος αὔξεται.

TOBIAE SCULTETI, GERMANI, P. L.

MELOS

IN LABORES CRITICOS

CL. V.

ISAACI CASAUBONI.

QVEM tu uirorum Calliope semel
Nascentem amico lumine uideris:
Illum nec obscure latere
Fama situ, nec humi iacere

Permittet acris uiuida uis GenI;
Sed per labores innumerabiles
Clarabit, Eoo a cubili
Solis, ad Hesperios recessus.

Testis mearum, docte CASAVBONE,
Sententiarum; quem, simul hispida
Obdurit olim molliores
Veste genas melior iuuentas,

Feracioris mox calor ingenI
Hostisque pigrae strenua inertiae
Sic excitauerunt, ut unus
Verteris in te oculos uirorum,

Quos rore Phoebus Castaliae lauat;
Quacunque terras Sol habitabiles
Illustrat. ô caelo secundo
Orte! tuos ut ego labores

Obliuiones carpere torpidas
Sinam, tacendos carminibus meis?
O quae sororum subministrat
Verba mihi, socianda chordis?

Nam quanquam amicae plena modestiae
Tu corda gestes; Téque adeò putes
Cunctis minorem: fastuosae
Nil auidus cupiensue laudis:

Tamen coactis Cynthia nubibus
Vt exit ultro: nec cineres diu
Ignem tenent suppositum, in auras
Quin ruat ille micante flammas

Sic diligenter dissimules licet,
Te fœta produnt ingenij tui
Dona, omnibus queis de metallo
Nobiliore dedit Prometheus

Cluere fictis: inueniunt sibi
Per se ipsa præcones memorabiles:
Nondum omnis hac ætate candor
Inuidiæ nigricante succo

Infectus exstat. Vidi ego, quo patris
Illustris, illustris soboles, decus
Princépsque uerè litterarum
SCALIGER eulogio beâris

Téque & labores, sponte lubens, tuos:
Et ut catorum iudicium uirûm
Non exstet, aut exstare possit:
Id monumenta loquuntur ipsa.

Námque ecce, (mirum iure sit omnibus!)
Vitæ tibi uix septima Olympias,
Annos uigorem nondum adeptos
Dinumerat iuuenantis æui:

Et iam per orbem plena senilium
Curarum eunt inuenta tui ingenI.
Priscum tibi uitas Sophorum
Rursum alid nece liberatas

LAERTIVS debet tibi plurimis
Cum gratijs: debet tibi BELLICAS
Frustrationes, in hostilem
Militibus licitas cateruam

A te reductus primitus in manus
Virûm eruditorum POLYAENIVS:
Et quo canam uersu STRABONEM,
Et decus & speculum uniuersi?

Olim ille terras non oculis strabis
Lustrabat, orbis sedulus arbiter,
Sed hunc strabum ferméque cæcum
Barbaries uenientis æui

Sic reddidit, subsistere dux uiæ
Vt cogeretur prorsus; ob inuios
Calles uiarum ignarus ipse
In tenebris malè palpitabat:

Nec progredi fas absque periculo,
Sentes, salebræque innumerabiles,
Anfractuum ambages, lacunæ,
Exitium minitant apertum.

DVCI ergò prisco DVX nouus additur
Noster CASAVBON: & medicus nouus,
Collyrijs qui mox secundis
Lyncea reddidit è STRABONE.

Nunc restitutus, sanus & integer
Orbem uniuersum ritè perambulat,
Factus, CASAVBON, prima laudum,
Nil reticens meriti, tuarum.

Hinc nomen orbis non modò per plagas
Tuum uagatur, laudibus inclutum:
Peruenit ad Manes, uetustos
Elysij Nemoris colonos.

Stat ualle amœnæ Mercurialium
Agmen uirorum, quos Latium tulit,
Quos edidit tellus Pelasga,
Artibus egregios iuuandis:

Hi gratulantur iam sibi mutuò,
Tot restitutos auxilijs tuis,
Vitæque dulci ipsique Honori,
Spes ubi parua tamen salutis.

Hos inter adstant, lucæ frui quibus
Nondum dederunt in superis locis
Parcæ inuidentes, & supinis
Auxilium manibus rogant te.

Atque hæc Pelasgi: sed Latij Patres
Palam uidentur calculo idem suo
Multùm probare: at pectore imo
Inuidiæ stimulis aguntur:

Mallent Athenis quod fit, ad unicam
Venire Romam; sic neque post diem
Vitæ ultimum Liuor quiescit;
Ponite tamen hunc Latini:

Namque ecce: faustum quod sit! ab inferis
In lucis oras pulcrior exiit
TRANQVILLVS, unus optimatum è
Ciuibus Ausoniis, Ducésque

Secum reduxit Præcipuos, quibus
Romana Res aut concidit aut stetit;
Acceptum oportet uos feratis
Hocce Casaubonio labori.

Nunc ergò gazas rursus habebimus
Antiquitatum; nunc noua copia
Prodibit inuentorum acuté
Artificis studio recentis;

TRANQVILLE, curâ cuius habes nouam
Tranquillitatem; iam pede libero,
Quocunque terrarum lubebit,
I, nihil obstiterit pericli.

Vade, & Iuuentæ commoda maximo
Afferto; Famam sed medico tuo,
Quem gloriæ æternante curru
Quadriiugum uehat hinc per orbem.

Sed heus memento FRAXINEI domum
Primùm salutes; qui cluet unicus
Per Galliæ tumultuantis
Regna, uirûm artificum PATRONVS.

INDEX AVCTORVM QVI IN IS. CASAVBONI ANIMADVERSIONIBVS LAVDANTVR, illustrantur, emendantur.

SSS. j.

Oribasius

SSS. ij.

Oribasius

INDEX RERVM ET VERBORVM.

facere

INDEX GRAECARVM VOCVM.

Addenda vel corrigenda in Animaduerſionibus.

Pag.41. l.9 *ſcrib.* ex ipſis tabulis abſctorum prob. 64 41 λαμμὰ 67.9 patritios 70. 41 paullo plus aut minus 46 *adde*, aut Ennii nomen tollendum, ſcribendúmque, alii à Romulo, vt En huius nate auſpicus illa incl. R. Virgilii verſus eſt. ita rectè è MS. emendat vir doctiſſimus Paulus Merula 82.15 præcluſis 85.4 *reſcribe*, Dalmaticum adoleſcens adhuc] Annum agens trigeſimum. App. 88.11 Balbo 90 6 Græcos 93 31 Auguſtus, hoc 33. Arcadius 95. 20 dele & cæt. 108.44 *dixerunt* 111.41 *ſcribe*, *vbi de Germanico & Druſo Tiberii filiis* 113. 28 hiſpanienſis 123 36 verba *eum locum vocat* diuerſo charactere ſcribenda 124.22 vulgo 137.4 ſenſu.nihil 145.31 Ait autem 149. 2 fœminis 154 25 *dele vocem* ille 160.3 qui id. 164.42 ἐξ αἰγ. non ex 165. 8 rupto 168. 27 atque 169. 34 *apud* alter, ſcribi debuit. 178.26 τὸν θεὸν 203 47 rent, tum. 204.19 *adde*, ſimile eſt quod narrat Spartianus de Hadriano, A Vrum coronarium Italiæ remiſit, in prouinciis minuit 209.14 ſimiles modi 215.28 Gloſſario 29 ἀποξύρεῖν 235.47 ter ſe non 239.45 Viterbienſe 244 11 ſent exeer. 269 *poſt verſum 22 inſere hæc*, 3 Eiuſdem futuræ infelicitatis ſignum] *Quidam emendant*, eidem futuræ fel. ſ. abſurdè, & repugnantibus libb. magis probo quod placet iiſdem legi paulo pòſt, addita fabula eſt. tamen vulgatam cũ Ms 2. tueri poſſumus 280.29 *adde*, ſed verius σπαρτία Dioni eſſe calciamina è ſparto fieri ſolita quibus & ruſtici nonnullis in locis vtebantur. Auctor Plin. libro XIX cap. II. 294.30 dubitari 295.36 Cedrenus 302.47 *adde*, & libro VII. cap. V & X.

